

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye levéltárnoka

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinándy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varjú Elemér.

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA.
WLASZLOVITS TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA
1910-52.

TARTALOM.

Előszó. Irta: dr. Békefi Remig	1.
II. Rákóczi Ferencz fejedelem istállója. Irta: Csoma József	3
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly- féle fölkelések korában. (1670—1685.) Irta: Szabó Adorján	13
A kassai református egyház levéltára. Irta: Révész Kálmán	29
Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt. Irta: Csoma József	33
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen. Közli: Kerekes György	46

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	58
A Tornavármegyében kihirdetett czimeres nemeslevelek. Közli: dr. Czobor Alfréd	65

Vegyések.

II. Rákóczi Ferencz Abaujvármegye közgyűlésén. Közli: dr. Cz. A.	71
Két községi szabadalomlevél. Közli: K. L.	72
Palatinus urunk öngysága vendégségére való költségnek rendi. Irta: Kemény Lajos	75
Miért huzzák meg sz. Jakab napján az Orbán-harangot. Irta: K. L.	78

Irodalom	80
--------------------	----

Előfizetési felhívás!

Alulírottak a folyó év február havában meginduló

Történelmi Közlemények Abauj-Torna vármegye és Kassa multjából

című évnegyedes folyóiratot adunk ki, melynek célja ezen vármegye és Kassa város levéltárában, valamint a vármegye területén élő családok levéltáraiban heverő írott emlékek feldolgozása s ezen vármegye és város multjának, valamint ennek keretén belül az itt élt és máig is élő családok történetének minél teljesebb, levéltári kutatásokon alapuló felderítése. Abauj-Torna vármegyének és Kassa városának hazánk történelmében oly kiváló szerep jutott és levéltáraik oly gazdagok, hogy az ezekben őrzött nagybecsű politikai-, művelődés- és családtörténeti adatok feldolgozása és közlése nemcsak e vármegye és város fiát, hanem a történelemnek minden barátját is érdekelhetni fogja.

Abauj-Torna vármegye és Kassa sz. kir. város törvényhatósága — tekintettel a folyóirat tudományos jellegére és történeti szempontból való hecsére — külön-külön anyagi segélyt szavazott meg célunk megvalósítására, amiért a két törvényhatóság nagyérdemű közönségének s első sorban dr. Puky Endre alispán és Éder Ödön polgármester úrnak hálás köszönetünket e helyütt is kifejezzük. Folyóiratunk fentartása azonban a közönség támogatására is reáshozorul. Reméljük is, hogy önzetlen vállalkozásunk, mely anyagi haszon mellőzésével tisztán erkölcsi eredményt kíván elérni, a

közönség s különösen ezen vármegye és város közönsége jóindulatú pártfogásával megerősödvé, biztos alapot nyer. Ebben bizva indítjuk utnak folyóiratunkat s ezen bizodal munkban látjuk biztosítékát annak, hogy útját zavartalanul folytathassa.

Részletes programot nem adunk. Kifejtett munkásságunk értékének tanúja legyen maga a folyóirat. Hogy pedig irodalmi színvonalát képesek leszünk fentartani, erre nézve utalunk a folyóirat munkatársainak neveire; ezek: *Csoma József, Ferdinándy Gyula, dr. Hoffmann Arnold, Kerekes György, dr. Eöttevényi Nagy Olivér, dr. Puky Endre, Révész Kálmán, Szabó Adorján, dr. Takács Menyhért, dr. Tóth-Szabó Pál, Varjú Elemér.*

Folyóiratunk évnegyedenként 64—80 oldal terjedelemben fog megjelenni. — **Előfizetési ára egész évre 6 kor.** — Előfizetések *Történelmi Közlemények Szerkesztősége Kassa, Vármegyeháza* címre küldendők.

Kassa, 1910 február hó 15-ikén.

Dr. Czobor Alfréd

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka,

Kemény Lajos

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Országos Bizottságának
lev. tagja.

s z e r k e s z t ő k.

Előszó.

BORSÓB
MISKOLC
MŰZÉUM

A tisztelt szerkesztők kitüntető bizalma az oka, hogy a „Történelmi Közlemények Abauj-Torna vármegye és Kassa multjából” e sorokkal indulnak meg életutjukra. Gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar, nyolcz évtizeddel ezelőtt a központosítást, hatalmas magyar főváros megteremtését vallotta elsőrendű feladatul, amelyben az egész nemzet szellemi világát irányító irodalmi, tudományos és művészi élet, fejlett ipar, virágzó kereskedelem és hazafias szellem honoljon. Ma, nyolczvan év után, midőn Budapestben Széchenyi reményeinek teljesülését örömmel szemléljük — magyar lelkünk a főváros határain túl, Magyarország vidékeire is elszáll. Ugy érezzük, hogy a magyar nemzet politikai, szellemi és gazdasági erejének gyarapítása végett erős vidéki középpontokra, tudományosan művelt, anyagilag gazdag és a történelmi mult eszméiből táplálkozó városokra van szükségünk. Örvendező lélekkel látjuk, hogy Kolozsvár mellett, a történelmi jog alapján Pécs, Pozsony és Kassa, a magyar faj szellemi erejének izmosítása czimén meg Szeged és Debreczen milyen áldozatos munkával készülnek erre a nagy hivatásra.

Kassát földrajzi helyzete és történelmi élete Északkeleti-Magyarország vezér-városává avatta. Hirét, nevét a középkorban gazdag iparával, messzire elható kereskedelmével és művészeti kincseivel alapította meg; az újkorban pedig Abauj-Torna vármegye és Kassa városa a magyar nemzet

alkotmányos jogaiért vívott küzdelmek vezérlő irányításával, az egyetem megalapításával és a magyar irodalom előkelő művelésével szerzett kiváló érdemeket a magyar haza szolgálatában.

E nemes város és a magyar nemzet igaza mellett mindig híven helytálló Abauj-Torna vármegye földje tele van történelmi és művészi kincsekkel. Kezdve a „Felsőmagyarországi Rákóczi Múzeum“ s a városi és vármegyei gazdag levéltár gyűjteményein, a családok, városok és községek egész sora őrzi a történeti forrásokat.

Ezek közlésének az ideje elérkezett. Történetírásunk a politikai történelem mellett ujabban munkába vette a magyar nemzet műveltségének kifejlődését is. Az örökös harci zajok, diadalok és vereségek, politikai alkudozások és békekötések keretein túl meg akarjuk ismerni magát a nemzetet az ő hitével, erkölcsével, egyéni, családi és társadalmi életével, ruházatával és szokásaival; a földművelés, ipar és kereskedelem állapotával és tényezőivel; a szellemi élet keretében a kereszténység nemzetfentartó tevékenységével, az iskolázás, tudomány és művészet fejlődésével; a személyi és anyagi magánjog s a polgári és büntető igazságszolgáltatás rendszerével; a városi és vármegyei szervezet alakulásával, működésével és jelentőségével.

E munkából a Magyar Tud. Akadémia, a Magyar Történelmi Társulat és egyéb országos keretű társulatok mellett, ki kell vennie részét a vidéknek is. Ezért üdvözlöm a magyar ember és történetíró lelkével melegen a derék szerkesztők hazafias és tudományos vállalkozását. Bizonyuljanak a „Történelmi Közlemények“ a magyar történetírás kincseshányájának, melynek munkálásánál a II. Rákóczi Ferencz szelleme által meghihletett magyar társadalom anyagi és erkölcsi támogatásával hűségesen virraszt.

Budapesten, 1910 február 15.

Dr. Békefi Remig

egyetemi ny. r. tanár
és a Magy. Tud. Akadémia
rendes tagja.

II. Rákóczi Ferencz fejedelem istállója.

A XVIII-ik század a memoirok százada. Ezen korban mindenki igyekezett megörökíteni korának eseményeit és saját maga élményeit. Ezen memoire-írás szokásának köszönhetjük azt is, hogy dicső emlékezetű II. Rákóczi Ferencz fejedelemünk élete folyását — ma, kétszáz év múlva — csaknem napról-napra és óráról-óra ismerjük. Ismerjük fáradhatatlan tevékenységét a köz, a haza ügyeinek intézésében; de ismerjük szabad óráiban szórakozásait is, amidőn el-elhagyva környezetét és vendégeit, vagy azokkal együtt, ki-ki ment vadászni, vagy ha sik vidéken tartózkodott, agarászni.

A fényes udvartartáshoz, diszmenetekhez, bevonulásokhoz, de főképen a hadjáratoknál szüksége volt a fejedelemnek nagyszámu paripákra, melyeknek egy része biztos lábu, erős szervezetű legyen a hadviselésben, csatákban, a másik rész kényesen hordja urát a diszbevonulásoknál, a harmadik könnyen kövesse az agarak nyomát, a nagy fejedelem szórakozó kedvteléseiben.

A lovakban a keleti fajt kedvelte s Törökországból szerezte be azokat. 1707. július 6-án érkezett meg lovászmestere, Pogány Ádám, az ujonnan beszerzett paripákkal Törökországból Munkácsra s a fejedelem azonnal nagy érdeklődéssel szemlélte meg az új szerzeményt. A még tanulatlan lovakat aztán reggel és este tanították s e gyakorlatokat ő az ablakból nézte végig, vagy lement a gyakorló iskolába,

„ahol azoknak nézésében egész sötét estvélig gyönyörködte magát“. De megtörtént az is, hogy „a lóskolában maga a felséges fejedelem is lovagolt.“

Az így betanult paripákra a fejedelem — lovászmestereit maga elé hivatván — az aranyos lószerszámokat maga osztotta ki. Hogy ezen felszerelések minő fényesek voltak, azt az alább közlendő inventarium mellett a memoire-írók is gyakran megemlítik egy-egy diszmenet alkalmával, hozzátéve mindig, hogy őfelsége török paripán lovagolt.

Erdélyi fejedelemmé választása alkalmával 1707. május 29-én, írja Beniczky Gáspár, Ónodnál a diszmenetben, „amely nagy és ebben a magyar világban nem sokszor látott pompával vala, a felséges fejedelem egy szép, pompás török pejparipán, királysinü köntösben és fekete kolcsagtollal jött.“

A lovak iránti előszeretete őt rodostói magányába is elkísérte. De Saussure Czézár törökországi leveleiben feljegyezte, hogy a fejedelemnek Rodostóban is számos paripája és jókora kopó falkája volt, mert a vadászatot mindig szerette. Rendesen hetenként kétszer vadászott. 1729-ben adatta el lovait, feloszlátván istállóját és vadászfalkáját.

A szabadságharcz alatt a lovászmesterek és alkalmazottjaik szigoru katonai fegyelem alatt állottak. Kötelességeiket szigoru katonai instructio írta elő, melynek egyes pontozataiban az azokban előirt kötelesség elmulasztása „életek elvesztését“ vonta maga után.

A Bydeskuthy család levelesládája csicseri Orosz Pál, a mezei hadak generális főstrázsarnestere utján, ki érdekes okiratot őrizett meg részünkre. Egyik a lovászmesterek instructiója az 1708-ik évből, a másik ezen lovászmesterek kezébe átadott lószerszámoknak, nyeregeknek leltára. Az alábbiakban mindkettőt szósz szerint közöljük.

I. I n s t r u c t i o .

Pro egregiis Sigismundo Giczei, Adamo Berzeviczi et Andrea Szabó stabuli nostri praefectis, fidelibus nobis dilectis, data punctis sequentibus.

Primo. A lovászmesterség hivatalyai között legfőbb levén az, hogy lovon vagy hintón, akármely felé való fordú-

lásunk, de kiváltképpen táborozásunk és szorossab állapotoknak alkalmatosságival oldalunkhoz közel lenni tartozván, mint egy belső testőrzőknek tartassanak, szükséges azért mindenek felett hogy hivatalyokat meggondolván, oly józan és mértékletes életet éllyenek, hogy nemcsak alattokvalóinak jó példát mutassanak, hanem egyszersmind valamikor parancsolatunkat értendik, szolgálatunkra oly készen találtassanak, hogy ha az gyakran történhető szorosabb alkalmatosságoknak idején mértékletlen életek vagy gondviseletlenségek miatt, vagy szolgálattyokban vagy lovaink iránt megfogyatkozunk, életekkel is számot adni tartoznak, s a mint is

Secundo. Tudtokra légyen hogy az útközeteknek s más akármelyféle szorossab állapotoknak alkalmatosságával mindenkor három elkészült fegyveres paripánkat oldalunk körül hordoztassák és hogy ha vagy lovunk veszedelme vagy bádgyatsága miatt, vagy más okokra nézve más paripára léssen szükségünk, magok lováról leugrani tartoznak és ha magunk paripáját hirtelen alánk nem adhattyák, ugyan a magokét is alánk adni kötelezettenek életek elvesztésének büntetése alatt s azért is

Tertio. Oly lovász szolgálát igyekezzenek számunkra fogadni, akik hasonló józan életben foglalatoskodgyanak és a kiknek magok becsülletes viseléséről már eleve tudósok voltak és igaz szükségekben bizonyosok lehetnek, de kiváltképpen azokat, a kik fegyveres vezeték lovainkra gondot fogjanak viselni, hirünk és consensusunk nélkül meg ne fogadják, kiknek is közönségessen coventiójokat kiadattatván, gondviselésekben léssen említett lovászmestereinknek, hogy mindazoknak kifizetését mind pedig ruházattyoknak kiadattatását udvari commissariusunknál oly vigyázással vitessék véghez, hogy mivel gyakran körülöttünk forognak és vezetékünket kornyétánk előtt hordozzák, rongyossan vagy romlott csizmákban ne találtassanak. Azonban

Quarto. Hogy azon alattok való szolgálak, annyival is inkább tudhassák mihez alkalmaztatni magokat, oly rendben vegyék őket, hogy a paripák, pajzán és szekeres lovak gondviselésére elosztván őket, kinek-kinek állandóképpen kimutatódgyék, micsoda lovakra, és más egyéb állapotokra légyen

gondgya, amint is jó és szoros instructióbeli parancsolat mellett hivatalyokat elintéztvén, magoknak is kötelességekben léssen, hogy nem csak a főbb lovászokkal vigyáztassanak az alábbvalóknak a lovak körül való magok alkalmaztatására, hanem magok is minden nap gyakorta a lovak tekintésére köztük megfordulván, a fogyatkozásokat megvizsgálják és orvosolják, az istállókat és szerszámokat csinosan tartásák, a vétkeseket érdemek szerint büntessék és mindenekre oly szorgalmas gondot viseljenek, hogy ha vagy lovainkban, vagy más egyéb gondviselések alatt levő állapotokban neglígentiájok miatt kár esik, magukébül fogják pótolni. Melyre nézve

Quinto. Szükséges, hogy valamint a midőn komornyikunktól bizonyos ezüst, arany, és köves szerszámokat kezekhez vesznek, azoknak kiadásáról és perceptiójáról contra-quietantiákat adgyanak, nemkülömben kötelességekben léssen, lovázmestereinknek, hogy a midőn vagy a szolgálatban alternálódnak, vagy udvarunkul másuvá távoznak, egymásnak kézről-kézre recognitio mellett kiadgyák és esztendőben legalább kétszer komornyikunkkal számot vessenek, sőt ennek felette

Sexto. A jó rend magával hozván, hogy a több alább való eszközök is számban tartassanak, hivatalyokhoz tartozik az is, hogy minden angáriánkint azokat is inventáltassák és kinek-kinek az alábbvaló szolgálak közül kiadván jó gondviselés alatt való tartását, keményen és oly büntetés alatt parancsolják, hogy ha valamely azok közül vagy elromol vagy elvesz gondviseletlenségek miatt, fizetésekből defalcáltatik, eo declarato, hogy az elkopott szerszámokat is, ámbár kordé állapot magában, mindazonáltal némely rossz consequentiákra nézve magokénak, a romlodozásnak színe alatt ne tulajdonítsák. Továbbá

Septimo. Nagy kötelességekben fog állani, hogy mind éjjel, nappal, akár helyben, akár táborban levén, egynehány lovainkat megnyeregelve készen tartásák, a mint is a végre szállásunk és sátorunk előtt karabélyos strása állván, a strásálásnak rendi szerint egész készülettel paripánkat kezéhez adassák és successive változtassák oly observatióval, hogy valamikor a karabélyos a lovat kezéhez veszi a másikátul,

mindannyiszor egy vicelovászmester, a ki a lovaknak változására naponkint alternatívum rendeltek. Puskáinkat és lóra való szerszámokat megtekintse és a változó lónak puskatokjában bérakja, egyszersmind oly kemény parancsolat alatt, hogy ha vagy a strása, vagy a lószerszámoknak valamely fogyatkozása miatt, annak idejében rövidségünk s megfogyatkozásunk történnék, a vétkes fél életét is elveszti.

Octavo. Valamikor valahová vagy hintón, vagy lovon kimegyünk, mindenkor lovászmestereink közül edgyik két s három vezetékekkel, (a mint parancsolattya léssen) velünk járni tartozzék s még akkor is oly készüllettel indulyon ki, hogy soha a patkólásra való eszközök el ne maradgyanak, a mint is

Nono. Szoros gondviselésekben léssen, hogy oly megpróbált jó kovácsokat szerezenek lovainkhoz, akik nemcsak a lovak patkólásához, hanem orvoslásához is (a midőn nyavalyájok történik) jól értsenek, melyre nézve azon legyenek, hogy a szükséges patkóknak szögekkel együtt való megszerzésében soha fogyatkozás ne essék.

Decimo. Utazásunk vagy táborozásunk alkalmatosságával mindenkor a vicéjek közül egyet több szolgálkkal együtt a statiókra előre küldgyenek, hogy minekelötte lovaink oda érkeznének, fűrül vagy szénárul és más egyéb szükséges dolgokruul elégséges provisiót és dispositiókat tétethessenek. Utólyára

Undecimo. Magok dependentiáját Hoff Mesterünkül tartván, minthogy az egész hivatalyokbeli casusokat sem nem lehet, sem nem szükséges elő számlálni, valamiben, valamikor kérdésre és orvoslásra való szükséges dolgok interveniálnak, azok iránt az említett tiszthez recurrálván, minden parancsolatink szerint dispositiójához alkalmaztassák magokat, és egy szóval egész hivatalyokban hitek szerint serény dexteritással és igaz hűséggel eljárjanak. Datum in Castro nostro Szerencs, die Nona Mensis Martii Anno 1708.

Ad Mandatum suae Serenitatis Principalis et
Ducalis proprium ex Cancellaria Aulica

Paulus Ráday m. p.

P. H. Caspar Beniczky m. p.

II.

Anno 1709. Die 18 Februarii. Felsőges urunk kegyelmes instructiójának tenora szerént, kezünkhöz kegyelmesen concedált szerszámoknak, nyergeknek szokott angariánként való revisióknak ujonnan megvizsgált specificatiója következik ekképpen.

Első. *Szilictár* nevű paripán levő nyereg, kinek is mind az első s mind a hátulsó kápája ezüsttel s maga bársonnyal borított, hozzá tartozandó: egypár tiszta ezüst kengyelek, kék veritékcazfranggal, mely arany és ezüst prémmel meg vagyon hányva, hozzája tartozandó széles ezüst aranyos török szerszám, kantárból, szügyellőből, orozóból álló. A farmatringja Bagaria. Párduczbőr ezüst sinórral, kéken cifrázott takarója kék selyem maicz, lekötő szija, kin a karika vas s ezüsttel borított.

Második. *Beliny* nevű paripán levő nyereg, kinek is czápa boritása, ezüst szegekkel kivert, a körületi ezüst pléhes. A kengyele vas, ezüst pléhkel borított, czafrangja egy végben puskatakaróval, világos kék Anglia ezüst prémmel meghányt; szerszáma, tudniillik kantár, szügyellő, farmating, ezüst csigákkal kétszeresen meghányt, kék selyem maicz lekötő szija.

Harmadik. *Szultány* nevű paripán levő nyereg, kinek is az kerületi csontos, a kápája pedig mind a kettő ezüst szegekkel vert, kengyele réz, a kerületi zománczos, szerszáma török kantárból orozóból, szügyellőből, aranyos ezüsből álló, farmatringja csak Bagaria. Párduczbőre arany sinórral zölden cifrázott, zöld selyem maicz lekötő szija.

Negyedik. *Csendes* nevű paripán lévő nyereg, kinek is a boritása zöld bársony, ezüst, aranyos pléhben foglaltatott, hajdani mód szerint mind első s hátulsó kápájában ezüst karikakengyele vas, ezüsttel borított, hozzá tartozandó zöld Anglia veriték, arany prémmel meghányt. Czafrang szerszáma egész, tudni illik kantár, szügyellő, farmatring tiszta ezüst, aranyos, zománczos. A lekötője zöld selyem maicz.

Ötödik. *Szerecsen* nevű paripán levő nyereg, kinek is mind első s hátulsó kápája ezüsttel borított, tiszta ezüst kengyele, szerszáma tudniillik kantár, szügyellő, farmatring tiszta ezüst, aranyos, orozója is ezüst, aranyos, Párducz-

bőre ezüst sinorral és ezüst lilimokkal meghányt, a lekötő szija veres selyem maicz.

Hatodik. *Csunya* nevű paripán lévő nyereg, kinek is a kerületi ezüsttel boritva és mind a hátulsó s mind az első kápája ezüst szecgekkel megverve, (mind a szecsei, mind a kerületi aranyos), Párduczbőre arany sinórral cifrázva veres posztón. A szerszáma, tudniillik kantár, sügyellő, farmatring ezüst, aranyos, keskeny veres angliai posztóból veríték czafrangja, a kengyel tiszta ezüst, köves, a lekötőszija veres selyem maicz.

Hetedik. *Agá* nevű paripán lévő török nyereg, kinek is boritása zöld bársony és ezüsttel borított, kengyele tiszta ezüst, veríték czafrangja zöld, viseltes foldozott, ezüst prémmel prémezett. Szerszáma tudniillik kantár, ezüst, aranyos, sügyellővel és farmatringjával. Lekötő szija pedig zöld selyem maicz.

Nyolczadik. *Bancsi* nevű paripán levő nyereg, kinek is mind első s hátulsó kápája ezüsttel borított, maga az nyereg czápával, kengyele, veríték czafrangja veres angliai, ezüst prémmel meghányt, veres angliai vánkos hozzátartozandó, veres selyem maicz lekötő szija, szerszáma tudniillik: ezüst aranyos kantár, sügyellőtől, az farmatringja csak bagaria.

Kilenczedik. *Csapzi* nevű paripán veres bársonnyal borított angliai nyereg, fejtér, sárga skófiunmal varrott angliai czafrang és puskatokfedél ezüst aranyos, szerszáma tudniillik kantár, sügyellő, farmatring, ki is annakelötte a *Ficzkön* járt.

Tizedik. *Banbucz* nevű paripán karmazsin szín veresbársony anglia nyereg, ugyan bársonyból czafrangja, puskatok fedele arany fonallal varrott, ezüst arany fonalból való rojtok körülötte. Párduczbőre ezüst sinorral, zölden cifrázva, lekötő szija pedig zöld selyem maicz. Szerszáma egész ezüst aranyos tudniillik kantár, sügyellő, farmatring.

Tizenegyedik. *Bussa* nevű paripán zöld angliai arany prémes nyereg, ugyanolyan prémes czafrangja, puskatokfedele, szerszáma egész ezüst aranyos, tudniillik kantár, sügyellő, farmatring.

Tizenkettődik. *Szarka* nevű paripán rózsaszín veres angliai nyereg, ezüsttel prémezett mind czafrangja, mind

puskatokfedele, szerszáma török aranyos sárga rézből való. Orozója pedig szalamia.

Tizenharmadik. Ilosvai Ábrahám uram pej lován levő nyereg, kinek is mind első s hátulsó kápája ezüst pléhkel borított. Ugyan a nyereg szárnyai is. Magyar rézkengyeli. Világoskék angliai posztóból fehér skófiummal, virágokra varrott fecskefarku czafrang, ugyanollyatén puskatok fedéllel, kék selyem maicz lekötőszíjjal, melynek szerszámát, ki is Molduvai mód szerint végei ezüsttel borítva voltak, Ilosvai Ábrahám urnak maga ő Felsőge adta mostan Munkácson létünkkor.

Tizennegyedik. Nagy Daru nevű paripán zöld angliai posztóval borított, arany prémmel prémezett német nyereg, melynek czafrangja s puskatok fedelei zöld bársony, arany fonállal varrott, szerszáma sárgaréz, aranyozott.

Következnek a ládában való nyergek, szerszámok s egyéb istálló szükségére való eszközök.

Dalán és Vidámon járt széles ezüst aranyos kantár, szügyellő, farmatring.

Miző lovon járt széles, szarufás ezüst aranyos török kantár, szügyellő, farmatring csak bagaria orozóstól.

Régi török veres bársonyos nyereg, ezüst skófiummal varrott a bársonya, az első kápája ezüsttel borított, varrott, sárga és veres bársonyos nemezével. Zöld bársonyos kerületű ezüsttel vert és a bársonya körül ezüst arany skófiummal varrott nyereg.

Régi veres skófiummal varrott török nyereg, a kinek a kápája egy kicsinyeg megtört.

Egy magyar csontos gyöngyházos nyereg, párnája benne veres bársony.

Egy pár ezüst aranyos, gombos oldalú magyar kengyel szíjjal együtt, mely szíjon vagy két ezüst aranyos csatt.

Egy pár portai török ezüst kengyel.

Portai kék bársony, fehér és veres skófiummal tűzött czafrag, kerülete pedig ezüst rojtos.

Portai veres bársony fehér és veres skófiummal tűzött czafrág, kerülete pedig arany rojtos.

Portai nyári arannyal, ezüsttel s veres selyemmel szőtt

lepedő forma török czafrag, törökös rojtja arany fonálból.

Egy zöld bársony fecskefarku czafrag, takaróstól, mely is vagyon varrva arany s ezüst skófiummal és apró fejér jőfélc fejér gyönggyel tűzve virágokra.

Setét zöld Angliából csinált fecskefarku czafrang, puska-takaróval együtt, minden színű üveg pillangókkal töczött.

Veres anglia posztóból csinált fecskefarku czafrang, puskatakaróstól együtt, arany ezüst fonallal Ország czimere öreg virágokkal kivarrott.

Büdöskő szín angliai posztóból, külömb, külömbfélc színű posztóból virágokra sinórokkal meghánt portai lőtakaró.

Viola és publicány színű posztóból, külömb, külömbfélc színű posztó, virágokkal sinorokkal meghánt portai lőtakaró, körülötte kék selyem rojt.

Egy veres veriték, foldozott czafrang ezüst prémmel prémezett. Egy zöld veriték foldozott czafrang, ezüst prémmel prémezett. N. B. ¹⁾ kiadtuk lóra.

Három rendbeli puskatoktakaró. Egyike ezüst prémmel prémezett, a másik arany prémmel prémezett, a harmadikja varrott virágokra, ezüst-arany fonallal. N. B. Ezek közül egyiket kiadtuk.

Tizenkét pár ujj oldalbőr.

Veresbársonyon skófiummal sárgával s fejjel varrott puskafedél, ezüst rojtokkal és szegekkel a tokjához szegeztetett.

Veresbársony ezüst s arany prémmel prémezett puskafedél.

Zöld angliai posztó ezüst virágokkal varrott puskatok-fedél tokostól.

Két pár veres karmasinnal borított uj puskatok.

Két pár pompára való lekötő szij, egyike maiczból, a másikja veres karmasínra arany fonállal varrott.

Két ezüst aranyos lóra való pallos, czápával borított. A harmadik pallos veres bársonnyal borított. Ezüst aranyos.

Ezüstbe foglalt egy rövid négyélű hegyes tör.

Két társ szekérré való czimer fejér atlaczon selyemmel tűzve.

Három egész bagaria.

Egy vég aba veriték czafrangok szükségére.

¹⁾ Nota bene.

Csujtár új tizennyolcz.

Munkácson létünkben kézhez resignált komornyik Kőrösi uram ő kegyelme hat medvehőrt, melyikből egyikét tudniillik a fejért, a házőrző inas kezeiben urunk ő felsége parancsolatjából resignáltuk, két kicsinyt peniglen a veres csésza borittására nyereggyártó keziben adtuk. Maradt ahathból három.

Vay Ádám uram ő kegyelme Mármarosból hozatott nyolcz medvehőrt, kézhez retignált, melynek egy része ki nem csávált. Szöcsök kezében adtuk. Találtatik mind öszves-séggel a medvehőr tizenegy. Vakaró penig tizenkettő keféstől.

Revisum anno et die ut supra.

Anno 1709 die Februarii Fű lovászmester T. Nemzetes Berzeviczi Ádám uram menetelikor Munkácsról, megszámlálván az szerszámokat, taláztatott ujonnan csinált szerszám hat, mely mostanában reparáltatott. Azok, melyek meg nem reparáltattak Nro. 7, réz aranyos szerszám 3. fellyebb említett reparálandó szerszámokhoz taláztatott, kész ezüst boglárókból álló 14, dirjb-darab hullott szerszámokbul 6^{1/2}. Ugyan az Bambucz szerszámához azon csomóbul 12 boglárt die 26 Februarii 21. Bambucz szűgyellőjéhez való nagy boglárhoz négy nehézek ezüstöt azon zacskóbul.

Kivül: Anno 1709 die 18 Fbr. kegyelmes Urunk ő Felsége lovaihoz tartozó szerszámoknak inventariuma a belől specificált mód szerént.

Csoma József.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.)

I.

Abaujvármegye a vasvári békekötés után bekövetkezett nehéz évtizedek minden viszontagságait átélte. Abaujmegyének székhelyével, Kassa városával együtt, mint a felvidék központjának, már helyzeténél, fekvésénél fogva is mozgalmas szerep jutott ezekben az időkben. A megpróbáltatások súlyos félszázada volt ez, az elnyomorodott megyének és székhelye lakosságának két pogány között kellett megmaradhatásáért, nemességének, polgárságának az országos törvények, illetőleg városi statutumok biztosította ősi jogaiért és szabadságáért küzdenie.

Amde, amint az már annyiszor történt a XVI. és XVII. század folyamán, a Bocskay-, Bethlen Gábor- és az I. Rákóczi György-féle mozgalmak zivatarai között, szellemi és anyagi létét csak megrázkódtatják a viharok, de meg nem semmisítik. Sőt Abaujmegye múltja fényesen beigazolja, amit egy jeles történetírónk mond a XVII. század vármegyéinek szerepléséről, helyzetéről és működéséről. ¹⁾ Mert Abaujmegye, mint általában a vármegyék, éppen ennek a korszaknak a küzdelmei között emelkedik magas politikai jelentőségre, amidőn nemcsak a saját érdekeit védelmezi meg a bécsi udvar, a császári tábornokok, a szepesi kamara és a török túlkapásai

¹⁾ Acsády Ignác, Magyarország Budavár visszafoglalása korában. 81. és köv. l.

ellen és pedig hol férfias bátorsággal, hol a viszonyok-követelle okos számítással és nemcsak a saját jogkörét és tekintélyét igyekszik megóvni a hatalommal s annak közegeivel szemben, hanem mint az alkotmány védőbástyája, rendületlenül száll síkra az általános nemzeti érdekek és jogok s a hazai törvények megoltalmazására is.

Kassa városát sem söprik el a század viharai. Nagybőrára iparos és kereskedő lakosai, ha kellett, halálmegevetéssel ontották vérüket szorgalmas munkával szerzett vagyonukért és családjukért; mindenkor jellemző istenfélelmük és szívós kitartásuk, valamint előljáróiknak bölcs körültekintése és alkalmazkodása biztosította megmaradásukat s a romok helyén mindannyiszor új élet virult.

II.

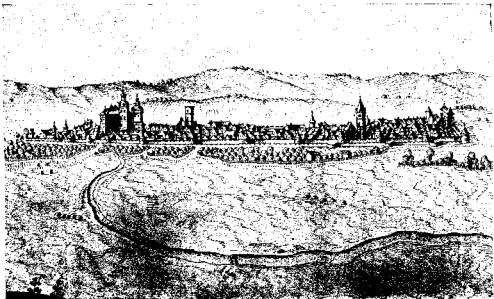
A felvidéki és dunáninneni vármegyék mozgalmai.

Abaujmegeye a töröknek a vasvári béke után egyre veszedelmesebbé váló terjeszkedése és a fizetetlen végbeli katonák, a császári zsoldosok hallatlan visszaélései ellen először is a szomszédos: Sáros, Borsod, Zemplén, Gömör és Szatmár, majd a többi felvidéki vármegyékkel, ¹⁾ s az azokhoz csatlakozó 11 dunáninneni vármegyével ²⁾ egyetértően vitatja meg a védelem módjait és eszközeit. A török terjeszkedése különösen a felvidék és a dunáninneni terület helyzetét tette mindinkább tűrhetetlenné. A közös veszedelem együttes tanácskozásra gyűjti össze a vármegyéket. A dunáninneni megyék — Pozsony kivételével — először 1669 nov. 28-án gyűlnek össze Kőrmöczbányán, míg a 13 felvidéki vármegye 1670 jan. 24-én tanácskozik a haza megmaradásáról; majd Leopold betiltó rendelete ellenére is jan. 28-án, Breznóbányán jön össze a dunáninneni terület és a felvidék egyesült 23 vármegyéje; s végül márcz. 16-án, Beszterczebányán, hogy itt már a kormány kiküldött biztosai előtt tárják fel közjogi,

¹⁾ A mozgalmakban részt vett 13 vármegye: Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Abauj, Borsod, Torna, Gömör, Heves, Szabolcs, Szatmár.

²⁾ Nyitra, Zólyom, Hont, Trencsén, Túróc, Nógrád, Pest, Bars, Liptó, Árva, Pozsony.

Kassa városa 1600 körül. (A bécsi hadi levéltárban őrzött egykori rajz után, a Montecuccoli hagyatékából.)

vallási és magántermészeti gravameneiket. ¹⁾ A — sajnos, — eredménytelenül végződő tanácskozásokra mindannyiszor Abaujmegye is kiküldi a maga megbizottait.

Abaujvármegye a felvidéki főkapitánynál. A január 24-iki kassai gyűlést megelőzőleg azonban Csáky Ferenc felvidéki főkapitány ²⁾ elé járulnak a megye küldöttei: Mokcsay András, korbáviai cz. püspök és egri nagyprépost, Perényi Gábor főispán, Nikházy István alispán, Szuhay Gáspár és Mátyás, Káthay Ferenc (de Csegekáta), Chernel György (de Chernelháza), Szegedy Mihály széplaki apát, esztergomi kanonok, Horváth György egri kanonok, Nagy András (de Figed), Semsey György és Sándor, Székely András (de Nagyida); Erős Gábor, Bárczay György, Hartványi András, Hanyi Péter, Hamvay Péter, ifj. Szuhay Gáspár és Mátyás, Lengyel János, Várady István és Mihály, Monoky István szolgabíró és Baksa István jegyző képviselték a vármegyét; közülök Székelyt, ³⁾ illetőleg Székely meghetegedvén, helyette

¹⁾ Az események menetében Pauler Gyulát (Wessel. F. nádor és társ. összeesk. I. II.) és Acsádyt (Szil. Magy. nemz. tört. VII. k.) követtem.

²⁾ A felvidéki vagyis felsőmagyarországi főkapitány, vagy kassai kapitány a XVI. és XVII. században a török hódoltság alá nem került királyterületnek volt a katonai parancsnoka s Kassán székel. Hivatalos épülete az u. n. generalatus, eredetileg a premonstreiek mai rendháza volt egész 1655-ig, amikor az III. Ferdinánd adományából a jezsuiták birtokába ment át. Ettől az időtől fogva a főkapitány a mai fő-utcai honvédegyalagsági kaszárnya épületében lakott. A felvidéki főkapitányságnak főkép a török hódoltság idejében volt nagy jelentősége. Időnkint hol magyar, hol német emberek viselték; így a XVI. században Thelekessy Imre, Zay Ferencz, Svendi Lázár, Rueber János, Nogarolla stb.; a XVII. században: Forgách Zsigmond, Dóczy Endre, I. Rákóczi György, Forgách Ádám. Az utolsó magyar főkapitány Csáky Ferencz volt; utána 1670-től a császári hadsereg hírhedt főtisztjei következtek: Spankau, Strassoldo, Kobb, Leslie, Caprara s végül Csáky István. — A szécsényi gyűlés ismét visszaállítja a kassai főkapitányságot s Forgách Simont nevezi ki; utódja, amikor Forgách fogságba jut, Berthóty Ferencz vicegenerális lett. A kassai főkapitányok sorát Eszterházy Dániel zárja be.

³⁾ Pauler adatai szerint Chernel Györgyöt (Wess. nádor és társ. összeesk. I. 342. l.) A megyei jegyzőkönyvek ugyan Chernelről nem szólnak, de azt említik, hogy Székely súlyos betegségbe esvén, nem mehetett el. (Prothoc. generalium et particular. Congreg. et sedium iudiciar. Comit. Abaujvariensis A. 1670 Fol. 4. 5. 43. 77.)

Chernel Györgyöt, Hanyit és Hamvayt Besztercebányára is kiküldték. A felsorolt ablegatusok között vannak olyan férfiak, akik élénk szerepet vittek a felvidéki fölkelésben és a Thököly-félc mozgalmakban s a nemzeti ügyért szabadságukkal, vagyonukkal, életükkel adóztak. Így *Szuhay Mátyás*, aki Szepessy Pál, a szintén abauji eredetű borsodi alispánnal együtt a bujdosók támadásainak egyik főszervezője és intézője volt. Egykor I., majd II. Rákóczi Györgyöt szolgálta, mint kállói várnagy, utóbb Abaujban táblabíró lett. Megyéjét már az 1562-iki pozsonyi országgyűlésen képviselte és feje volt annak a makacs protestáns ellenzéknek, mely az országgyűlést, mert gravameneival érdemlegesen foglalkozni nem akart, ott hagyta. A Wesselényi-féle összeesküvésnek részese és lelke volt, Zrinyinek, I. Rákóczi Ferencnek főembere; büszke, kemény férfiú, aki Lipótot „kegyetlen Nérónak“, „hitszegő fejedelemnek“ tartotta és szenvedélyesen gyűlölte. 1) Erősen protestáns érzületű és megalkuvást nem ismerő hazafi volt, aki férfias bátorságának nemcsak a közgyűlési teremben adta tanújelét, hanem a harctéren is mint vitéz katona; testvérével, Gáspárral együtt a Thököly zászlói alatt küzdött. Fejükre a német vezérek hét-hétezer tallér vérdíjat tűztek ki. Végre is katonához illően, fegyverrel a kezében esett el 1677 márcz. első napjaiban, a hazára törő labanczokkal vívott hősi küzdelemben.

Hanyi Péter is részt vett a Wesselényi-összeesküvésben s amint látni fogjuk, a besztercebányai gyűlésről visszajövet, ápr. 11-én a gönczi templomban határozottan követelte a töröknek való meghódolást. Az összeesküvés elnyomása után őt is a királyi fiscus elé idézték és javait elkobozták. — A többiek közül *Nagyidai Székely András*t, *Káthay Ferenc*et, *Figedi Nagy András*t, *Chernel György*öt, *Nikházy István*t az 1671-iki pozsonyi vértörvényszék jószágvesztésre ítélte, illetőleg örökös fogsággal sújtotta.

A felsőmagyarországi főkapitányhoz először is azért fordultak a vármegyék, hogy feltárván előtte a fenyegető veszedelemeket és a máris bekövetkezett bajokat, amint azt már

1) *Pautler Gyula* „A bujdosók támadása 1672-ben“, Századok, 1869. Acsády: Magyarország. tört. I. Lip. és I. József korában. Szilágyi VII. — *Csoma J.* Abauj-Torna monogr. I. 577. l.

eddig is nem egyszer tették, tőle, mint a királyterület felvidéki kormányzójától kérjenek védelmet.

A helyzet sanyarúságából következtethetni, hogy „mint kellenék in harum regni partium defensione et conservatione (az ország ezen részeinek védelmében és megtartásában) *tisztéhez képest* magát alkalmaztatni, nem lévén más, kire szemeiket függeszthessék, mint kit kegyelmes urunk ő felsége maga képében helyeztetett a felföldre, amint az ő nagysága elődeinek adatott köznév is arra céloz, kiket sokan, amint ma ő nagyságát is, király képének nevezték . . .” Azt kívánják tehát tőle, hogy „éreztesse velük e nevezetének és méltóságos tisztének ízét és erejét.“ ¹⁾ Most is arra kérik, hogy: „reflectálván magát előbbi praedecessorainak dicséretes példájukra, hívna össze ez felföldi nemes vármegyékben levő úri, fő s nemesi rendből álló statusokat és szabad királyi városokat és köztetszéből igyekeznék a haza javáról és megmaradásáról az ő kebelükben gondoskodni és megmaradásukra rendeltetett tisztének eleget tenni.“ Másodsorban tehát azért folyamodnak hozzá, hogy ő maga hívja össze a felvidéki vármegyéket s velők együtt hányja-vesse meg a nehéz viszonyok között követendő módokat. Csáky már a megelőző, 1670. év decemberi hasonló tárgyú megkeresésükre vonatkozólag is azt válaszolta, ²⁾ hogy a felség előzetes tudta és különös parancsa nélkül nem hívhatja össze a megyéket együttes gyűlésre, ³⁾ megigéri azonban, ha hozzá fordulnak, hogy a közjó előmozdítását és közös fennmaradásukat célzó dolgokban készségesen áll segítségükre.

Csáky jelentésére Leopold ⁴⁾ is szigorúan eltiltja a Kassára hirdetett gyűlésnek, mint afféle magán és részleges conventiculumnak, gyűlésecskének megtartását s annak megakadályozásával Cseróczy Kristófot, a szepcsi kamara ügyészét bizza meg.

¹⁾ Prothoc. Comit. Abaujv. fol. 3. a megye küldötteinek 12 pontból álló utasítása.

²⁾ Prothoc. Comit. Abaujv. 1670. Csáky válasza a megyének. 2.

³⁾ „Non posse indicere sine praescitu et mandatu suae Majestatis speciali publicum conventum harum regni partium statibus . . .” u. o.

⁴⁾ u. o. f. 17.

A Csákyhoz menesztett megyei küldöttek most az ellen is tiltakoznak, hogy gyűlésük conventiculumnak minősíttessék. Mert a háza közveszedelme és a közös bajok lehetséges orvoslásának megvitatása ösztönözte őket arra, hogy a főkapitányt „serkentgessék“, örülvén a jó alkalomnak, hogy nagyobb számmal láthatja együtt a nemes statusokat, „kik¹⁾ hasonló tűz és habok között veszékelvén, ő nagyságához“ (kire kegyelmes király urunk ő felsége után oltalomért az egész felföld függesztette szemeit) az oltalomnak eszközléseért confugiálván, magával hozza az idő és kár nélkül meg nem vehető jó alkalmatosság is, hogy köztetszésekkel az ő nagysága jelenléte és igazgatása által végeztessék és concludáltassék valami, de remediis permansionis et reliquiarum regni conservationis.“²⁾

A Csákyhoz küldött ablegátusok rámutatnak az országot fenyegető veszedelmekre. A váradi török az egyes vég helyekből megnövekedve s az egri lovas és janicsárhadakkal egyesülve, „valamit akar, tetszése szerint dúlással, rablással elkövet szegény gyámolától megfosztott nemzetünkön és büntetlenül . . . mindeneket rabszíjra köthet és fűzhet.“³⁾ A kötött békét a török semmire se becsüli, sőt állhatatosan hirdeti a hódoltságban, hogy a magyarokkal csak afféle fegyverszünetet kötött, mivel seregeinek zömét Kandiába kellett indítania, igazi békéről szó sincs; a török haderő egyre közelebb húzódik a végekhez s ellenséges szándékait nyilván elárulja, amint azt az iménti készülődései, a mindenféle történt hódoltságok és szertelen sarczoltatások is bizonyítják.

Hivatkoznak Leopoldnak az 1669. év decz. 22-iki⁴⁾ leiratára, amelyben meghagyja a megyének, hogy ne engedje a városokat és falvakat a töröknek meghódolni s a törökjáramtól tartózkodva, a védelem minden módjával igyekezzék az ősi szabadságokkal ékeskedő hazát az elődök példájára megoltalmazni. A felség ezen kegyelmes szándékának és ez által a saját maguk oltalmának megvalósulását a hazai törvények

1) Proth. Comit. Abaujv. 1670. f. 10. az utasítások 8. pontja.

2) Vagyis megmaradásuk és az ország még épségben levő részeinek fentartása ügyében határozzanak.

3) Proth. Comit. Abaujv. 1670. f. 6.

4) Proth. Comit. Abaujv. 1670. f. 4.

is biztosítanak, azonban aligha tudnák megmondani, hogy mikor kapta meg a végházak nemzeti katonasága a maga fizetését. ¹⁾

Az idegen hadak itt tartására és kivezetésére vonatkozó országos végzések sincsenek végrehajtva. ²⁾

Abaujmegye követei pontonként mutatnak rá Csáky előtt a sérelmes mulasztásokra és intézkedésekre: a nemzeti katonaság a törvényszabta szám szerint nem fogadtatott meg, a

¹⁾ Az országos törvények, amelyekre Abauj és a többi megyék számtalanszor hivatkoznak, az 1655. évi 3. és az 1659. 2. t.-cz. Ezek értelmében III. Ferdinánd, illetőleg I. Lipót a határőröknek az egyes végvidékek szerint kijelölt számban való tartását igéri és ajánlja meg. III. Ferdinánd „az ő Magyarországá és az ennek alávetett részek iránt viseltető atyai jóindulatától vezéreltetve, kegyelmesen megígéri“, hogy a törökök dúlásainak és pusztításainak elhárítására vezető eszközök előteremtéséről gondoskodni fog: a magyar katonák létszámát az ország minden részében és a végvidékeken a megfelelő mennyiségre emeli és az ekképen megszaporodott katonák bizonyos és kétségtelen állandó fizetése, meg a végvárak szükségletei iránt, az ország jövedelmeiből és a szomszéd tartományoknak és országoknak a végvidékek részére már azelőtt elrendelt adóiból intézkedni fog. Az 1655. 3. t.-cz. egyenként sorolja fel az ország felső részeinek 5, a dunáninneniek 16 és a dunántúli részek 18 végvárát, meghatározva az egyes végvárakban tartandó lovas és gyalogkatonák létszámát. Azonban a királyi ígéret csak ígéret maradt. Az 1659. évi 2. t.-cz. szerint „a karok és rendek a legnagyobb kárukra“ tapasztalják, hogy a végvárak katonasága nincs az 1655. 3. t.-cz.-ben kijelölt számban felállítva, ami miatt a keresztnépek legnagyobb ellensége egyre szabadabban garázdálkodik; ma holnap már az ország belsejét is hatalmába keríti s ha a végvárak megfelelő haderejéről nem gondoskodnak, félni lehet, hogy „e gonosz kígyó dühe ő felsége szomszéd tartományaiba is átözönlik.“ Ennélfogva az 1655. 3. t.-cz. értelmében, a felség kegyelmes elhatározása szerint elrendelik, hogy a vég helyi nemzeti katonaság az említett t.-cz. kijelölte számban mielőbb felállítassék s folytonos fizetésükről is gondoskodás történjék. (Kolosvári—Óvári, *Corpus Juris Hungarici.*)

²⁾ Törvényeink a külföldi hadaknak csak az országgyűlés előzetes tudtával és beleegezésével, rendkívüli szükség esetén és csak ideiglenesen engedtek helyet az országban s elrendelték, hogy addig is magyar kapitányok és az orsz. törvényei alatt álljanak; hadi felszerelésükről, élelmezésükről és zsoldjukról a király gondoskodjék, hogy az ország-lakóknak jogos panasza selemi okuk se legyen. (Kolosvári—Óvári, *Corp. Jur. Hung.*: 1625. 4. t.-cz.; 1635. 59. t.-cz.; 1638. 46. t.-cz.; 1647. 65. t.-cz.; 1655. 19. t.-cz.)

vég helyiek fizetéseiket ennyi sok sürgető kérésre, panaszra, könyörgésre sem kapták meg; az ország jövedelmei s nevezetesen a harminczadok fele, az örökös tartományok adói, sőt a római szentbirodalom segélye, melyek a magyar végbeliek fizetésére rendeltettek, „nem tudatik hová enyésztek el”; s míg a fizetetlen végbeli katonák szabadon zsákmányolnak és kóborolnak szanaszét, nyakunkra és végházainkba a hazai törvények semmibe vételével, a királyi hitlevél és az erre támaszkodó törvénycikkek legkifejezettebb rendelkezése ellenére, sőt a felség kegyelmes határozatainak nem csekély rövidségére, idegen katonaságot hoznak,¹⁾ kimondhatatlan károkat okozván ezzel az országlakóknak.

A török részéről fenyegető veszedelem elhárítására, személyes fölkelés helyett bizonyos számú gyalog és lovas katona kiállítását ajánlják föl. A személyes fölkelés célszerűtlen volna, mert idő előtt merithetné ki a karokat és rendeket s a mostani sanyarú helyzetben lehetetlen is, mivel a vármegye nagyobb része már a török igája alá hódolván, sok visszavonás nélkül nem történhetnék meg az insurrectio, sőt a már meghódolt területet moczanni sem merne a török ellen.²⁾ A törvények megengedik, hogy a törökök pusztításai esetén a közelebbről fenyegetett területek nemesei, a főkapitány parancsa szerint, vagy gyalog és lovas csapatokat állítsanak elő, maguk is személyesen kelvén föl, vagy részleges felkelés helyett állítsanak ki a végvidéki katonák mellé ilyen csapatokat. A vármegyék is jogosan adóztathatják meg erre a célra a végvidéki jobbágyokat és polgárokat, hasonlóan a fő- vagy alispán is szemlére rendelheti évenként a fölkelés nemességét.³⁾

A vármegye tehát a főkapitány hozzájárulásával és bevonásával megyei hadcsapatokat akart szervezni. Ebbeli kérelmében joggal hivatkozhatott magának a főkapitánynak még

1) Proth. Comit. Abaujv. 1670. fol. 7.

2) A követeknek adott utasítások 5. p.

3) Az országos törvények szerint a kívülről vagy betülről támadó általános szükség idején az országlakóknak joguk van a részleges felkeléshez és a vármegyei csapatok kiállításához (1659. 7. t.-cz.) A törökök ellenségeskedése, kirohanásai és messze vidékekre terjedő

a múlt év november utólján kelt átiratára, ¹⁾ amelyben engedélyt ad arra, hogy fegyverkezésre készüljenek a fenyegető török veszedelemmel szemben, sőt magára Leopoldnak már említett leiratára is utalnak, amelyben a törökkel való szövetkezéstől óvja hiveit, s elvárja, hogy az elődök példája után indulva, hazájukat a védelem minden módjával megoltalmazni iparkodnak.

Végül utasítják a küldötteket, hogy a többi felvidéki vármegyékkel egyetértve, csatlakozzanak a dunáninnyi megyékhez s jelentsék ki, hogy Abaujmegye „ezen nemes vármegyéknek hazánk közjavát és megmaradását illető minden dolgait és sérelmeit a maga dolgainak és fájdalmainak ismerve, azok megorvosolásában velök együtt működni igyekszik“; készséggel várja a felségnek a szóban forgó sérelmek tárgyában hozandó határozatát, akár a Lőcsén, akár más alkalmas helyen tartandó kerületi gyűlésen, hol a megmaradásra szolgáló eszközöket országgyűlés hiányában, amelynek még a határideje sincs kitűzve, meghányhatnák-vethetnék, „mert a rajtuk eshető veszedelemtől közönségesen félhetnek, melyben szintén csak elmerülően lábbadoznak.“

Csákyra azonban hasztalanul számítottak. Semmiképen sem volt arra rábirható, hogy közreműködésével orvosolni segítsen a közös bajokat. A királyi betiltó leiratra való hivatkozással megtagadta a gyűlésben való megjelenését s a ren-

pusztításai esetén, a veszedelemhez közelebb eső urak és nemesek a főkapitány parancsára kötelesek lovas és gyalog katonákat előállítani s ők maguk vagy saját személyükben hadba szállani vagy maguk helyett jól fegyverzett lovas küldeni. A vármegye kötelessége sürgősen összeírni a hadcsapatokat és azok fölé kapitányokat rendelni. (1553. 4.; 1578. 10.) Az 1655. 5. t.-cz. lehetővé teszi, hogy a rovásadók és részleges felkelések helyett és azok pótlására a végvidéki katonák mellé a karok és rendek bizonyos számú lovas- és gyalogkatonát állíthassanak elő; míg az 1647. 30. t.-cz. megengedi, hogy a vármegye azokat a mezővárosokat és falvakat, amelyek eddig semmi taksát sem fizettek, ugyszintén a végvidékeken lakó jobbágyokat és polgárokat megadóztathassa. Az 1659. 28. t.-cz. végül elrendeli, hogy a fő- vagy alispán felhívására a karok és rendek a főkapitány hozzájárulásával minden évben személyesen keljenek föl és szemlére álljanak ki. (Kolosv.—Óv., Corp. Jur. Hung.)

¹⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670 fol. 2.

deknek be kellett érniök azzal a nyilatkozatával, hogy a haza sorsát ő is a szivén viseli.

A 13 vármegye kassai gyűlése. 1670. január 24. Mindazonáltal a *kassai gyűlés* nála nélkül is megtörtént, minden tilalom ellenére. Cseróczy Gáspár, kir. alügyigazgató se tudta azt feloszlatni, hasztalan olvasta fel a betiltó királyi rendeletet. Ellenkezőleg a leirat éles hangja csak még jobban felbőszítette az amúgy is elkeseredett hazafiakat; az abaujiak közül főkép Szuhay Mátyást, Chernel Györgyöt és Baksa Istvánt. Hevesen kikeltek a gaz árulók ellen, akik galád besúgásaikkal félrevezették az uralkodót, pedig ők csak a haza védelmére gyűltek össze, amit a törvény értelmében tenni kötelességük volt. Cseróczyt biztostársaival, a szepesi kamara tisztjeivel együtt kiutasították és úgy folytatták a tanácskozást. A gyűlés határozatából kifolyólag újra Csákyhoz fordultak a vallásügyi sérelmek, a végbeliek fizetlensége s szervezése és a németek kivezetése tárgyában. A felséghez feliratot intéztek; megállapodtak a katonagyűjtés kérdésében és végül kijelölték a 13 vármegye képviselőit, akiket kellő utasításokkal ellátva, a breznóbányai gyűlésre küldtek ki.

A főkapitány elé írásba foglalva terjesztették kívánalmait.

A 13 vármegye Csákyhoz. Tizenkét pontra¹⁾ terjedő előterjesztésük leplezetlen nyíltsággal lobbantja Csákynek szemére kötelességmulasztásait és alantasainak visszaéléseit. Báthory Zsófia fegyveresei főkép Ungban és Beregben a vallási ügyekben ellene kiküldött vizsgálóbizottság működését erőszakkal, megfélemlítésekkel lehetlenné teszik, s mindezt a megkéréselt főkapitány nem hogy megakadályozná, hanem ellenkezőleg, kijelentései szerint — bizonyos rendeletekre hivatkozva — a jövőben is támogatni szándékozik. A főkapitány alantasai a szegénység nyakára ülnek; attól szállást és élelmezést követelnek; s hasztalan fordulnak hozzá a megyék, a sanyargatások nem szűnnek meg. Kijelentik, hogy ha nem szűnnek meg a beszállások, az erőszakoskodókat az ország törvényei szerint a megyék fogják kikergetni.

¹⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670. fol. 12—17.

Midőn Csáky a főkapitányságot elfoglalta, határozatba ment, — amire már a felség is kötelezte a szepesi kamarát, — hogy a végbeli nemzeti katonaság szerveztessék és megkapja a maga fizetését. A főkapitánynak mindezt sürgetnie kellett volna. Mostani elhanyagolt állapotukban a katonák a vég-helyek megvédelmezésére képtelenek; a kijelölt végvárakban nem maradnak meg, hanem kirontra, kénytelenek fenntartásukról gondoskodni, s ezért a szegény népet pusztítják és halálbüntetésre méltó rablásokat követnek el, sőt a török területre is berontanak, s ezzel az ellenséget a haza veszedelmére felingerlik. Amennyiben az országglakók a harminczadok felét éppen a végbeli katonaság fenntartására fizetik, a főkapitánynak minden úton és módon, nagyobb odaadással és hathatósabban kell a felségnél sürgetnie és kivínnie a végbeli katonaság szervezését és ellátását; rajta kell lennie, hogy a végbeliek a véghelyeken tartózkodjanak, szolgálataikat teljesítsék, a szegény nép kirablásától és egyéb kártevésektől tartózkodjanak és vegye elejét, hogy ezentúl a végbeli katonát ne használják fel, amint az eddig is történt, a bírói végrehajtások megzavarására és megakadályozására.

Az idegen katonaságnak, mivel a béke a törökkel már megkötetett, ki kellett volna az országból takarodnia; ezt a felség is megígérte s a vármegyék sem szünnek meg szorgalmazni. A főkapitány szemmeláthatóan tapasztalhatja, hogy mennyira czéltalan és haszontalan dolog a német katonáknak az országban s a főnhatósága alatt álló véghelyeken való tartózkodása; sem ő nem gyakorol fölöttük joghatóságot, sem azok nem hajlandók katonai ügyekben neki engedelmeskedni; veszedelem idején a véghelyekre menekülő országglakókat nem engedik be; a pogány ellenség bátran pusztíthatja a környéket, nem üldözik, ahelyett végváraikba zárkózva henyélnek, a szomszéd és távolabb eső lakosokat az országglakók megnyomorodására és a főkapitányi tekintély nyilvánvaló kisebbségére zaklatják, sanyargatják és pusztítják. A főkapitány elengedhetetlen kötelessége tehát, hogy a felvidékiek ezen panaszait a trón előtt a magáévá tegye és a felséget hitelsen tájékoztassa, hogy az idegen katonaságot az or-

szághban és a végvárakban tovább megtűrni czéltalan és haszontalan dolog.

Arra is felhívják, hogy a földesúri adót megtagadó jobbágyokra a megye engedelme nélkül végbeli katonát ne küldjön vagy küldessen, a földesurak zsákmányoló embereit törvényes hatalmánál fogva méltó büntetéssel sújtsa, az észlelhető rendzavarásokról pedig mindenkor értesitse a megyéket.

Ismételten felszólítják, hogy világosítsa fel a felséget a vármegyék céljainak és szándékainak tisztasága felől: csupán a haza és a végvárak jövőjének kérdése hozza őket össze; oszlassa el tehát a királyi leiratban kifejezésre jutott balhiedelmet s eszközölje ki, hogy a lappangó bajok elhárítására ő maga hívhassa össze, a szükség szerint többször is a vármegyéket, nehogy a vele való kölcsönös és egyetértő megbeszélés akadályokba ütközvén és eltiltatván, ezt a már amúgy is elsvadott és török iga alá vetett országrészt még nagyobb veszedelem, sőt egyenesen végromlás érje. Hogy pedig a főkapitány minden aggodalmaskodását eloszlassák s a rosszakarató és hazafiatlan emberektől félrevezetett uralkodó a maga valójában lássa a helyzetet, okaikat bőven kifejtik a trón előtt is, nem kételkedvén, hogy ő felsége jóra magyarázza ügyüket és inkább fog hinni a megyék szolgálatkészségének a trón iránt, mint azoknak a rosszindulatú félremagyarázásoknak.

A magánsérelmek felsorolása után végül arra kérik, hogy nyilatkoztassa ki a legfelsőbb helyen, hogy a jelen válságos viszonyok között a megyéknek mennyiben kell hozzájárulniok a felkeléshez. Azonban a személyes fölkelés megállapításában és kihirdetésében tartsa magát az országos törvényekhez és határozatokhoz. A megyéken nem múlik semmi, mert ők készek vértüket is ontani a haza védelmében és a trón iránti hűségükben.

Csákyt a vármegyék határozott fellépése meglehetősen zavarba hozhatta. A panaszok jogosultságát el kellett ismernie, ahhoz azonban nem volt bátorsága, hogy azokat nyíltan is a magáévá tegye s a közóhaj szószólója legyen a trón előtt. Pedig Wesselényiék terveiről tudomása volt és azt is tudnia kellett, hogy hová céloz a megyék mozgalma, hogy az álta-

lános fegyverkezés nem is a török, hanem a német ellen irányul. De úgy látszik, hogy be akarta várni, míg majd eldől a mozgalom ügye, amikor majd nyíltan is azok mellé állhat, akiké az ország. Egyelőre lefelé is, felfelé is a külszin megóvására törekedett; kétszínű magatartása azonban nagyon meghosszúlta magát, mert a hazafiak bizalmát is eljátszotta; fent pedig az összeesküvőkkel való összcjászás gyanujába keveredett s javainak elkobzását halálával sem tudta kikerülni.¹⁾

A 13 vármegye fölírta Leopoldhoz. A kassai gyűlés a Csáknak tett ígérete szerint Leopoldhoz is felírt.

A felirat megkapó közvetlenséggel, igazán szívhez szóló hangon rajzolja meg a közállapotok képét.²⁾ Hacsak az égiek nem segítenek, erre az országra, amely ellenségeinek egykor irigység és félelem tárgya volt, most romlás és pusztulás vár. A török véres kegyetlensége és dühe az országnak már nagyobb részét elpusztította, most még a fennmaradt területet is hasonló zsarnoksággal akarja leigázni, hacsak nem tapasztalja, hogy tétlenségünkben nem zsibbadunk el, az ő támadásaira nem maradunk gyengék és fegyvertelenek, de sőt készen állunk arra, hogy magunkat megvédelmezzük. Kandia elfoglalásával még inkább neki vadulván, már más tartományokat is veszélyeztet. A többi között Lengyelországot sem átalja haddal fenyegetni, a magyarokat számba se véve, mint akikkel a köztük dúló benső egyenetlenségek miatt könnyen elbánhatik. Már ide, a felső részekbe is szabadon száguldozik, ellenállásra nem találván, dúlja, fosztogatja a falvakat, községeket és városokat. Garázdálkodásaival egyre nagyobb rémületet kelt; legközelebb is a falvakból és a községekből a városokba s azokból a megerősített és más biztosabb helyekre volt kénytelen a szegény nép menekülni. Ez a rémület és veszedelem indította a rendeket arra, hogy megmaradhatásuk végett talpra álljanak és mérlegelvén a veszély nagyságát, védelmük megfelelő és törvényes eszközeiről tanácskozzanak a főkapitánynyal. Ő azonban vonakodik időt és helyet tűzni ki a közös megbeszélésekre; pusztá biztatásnál

¹⁾ Pauler i. m. I. 306., II. 17. 84. 200. 371. 1.

²⁾ Proth. Comit. Abaujv. 670 f. 21—29.

egyebet nem kaptak tőle. A vármegyék megbizottait a végső szükség hozta össze, hogy az országos törvények és a bevett szokás szerint a haza megvédéséről tanácskozzanak. A főkapitányhoz, mint a király által kiküldött legfőbb hatóságukhoz fordultak, akinek tiszte azt hozná magával, hogy a rendek panaszait meghallgassa és a rábizott terület épségéről gondoskodjék. Ők nem törnek sem a király, sem az ország intézményei ellen, csupán sérelmeiket adják elő és a helyzetet tárják fel s törvénybiztosította védelmükért folyamodnak. Csak a gonoszlelkű rágalmozók bélyegzik gyűlésüket tilalmas conventiculumnak. Hogy mi az ő céljuk és érheti-e a vármegyéket a legcsekélyebb gyanu is, nyilván kitéphetik propositióikból és sérelmeikből, amelyeket ime most a felség elé is terjesztenek.

A felfolyamodás pontokba osztva részletezi a köz- és magánsérelmeket. Az utóbbiak során védelmébe fogadja a gyanú alá került Gyulaffy Lászlót és panaszt emel a szatmári német parancsnok hatalmaskodásai ellen. A közsérelmek legkiáltóbbjai: a véghelyi nemzeti katonaság szervezetlensége, fizetlensége és fegyelmezetlensége, az országos törvények ellenére is itt tartott idegen katonaság garázdálkodásai és a vallásügyi visszaélések.

Szorongatott helyzetükben, nehogy a halálnál is keserűbb török szolgaságra keljen jutniok, elhatározták, hogy az ellenség kirohanásainak visszaverésére részleges fölkelés helyett bizonyos számú lovas katonaságot állítanak elő. Mindennapi szükségleteikről is alig tudnak ugyan elszegényedett állapotukban gondoskodni, de készek inkább mindentüket feláldozni, semhogy végső pusztulásra jussanak. Ha pedig, amitől Isten óvjon, a kikerülhetetlen szükség követezné, készek fejenként is fölkelni s családi tűzhelyükért, nemzeti dicsőségükért, a hazáért és mindenekelőtt a felség jóléteért, épségeért és boldog s békés kormányzásáért vérüket ontva is harcolni. A védekezésnek ezt a módját halaszthatatlanul sürgetik a törökök részéről fenyegető veszedelmek, amint erre maga a felség is rámutatott leirataiban. A béke létrejötte előtt vívott nyílt háborúkban nem hurcolták el és nem konczoltak fel annyi keresztényt, mint most a béke idején. Most is csak a zord

időjárás tartóztatja vissza a pogány ellenséget, de a réműlet így is földönfutóvá teszi a falu népét és sokan, különösen a nők és a gyermekek a fagyban pusztulnak el.

Esedeznek tehát, hogy hallgassa és szívlelje meg a felség már végre-valahára annyiszor megismételt könyörgéseiket, hogy annyi boldogtalanság és hányattatás után az ő kormányzása alatt csendes békét élvezzenek.

A megyei lovaskatonaság felállítása. A kassai gyűlés legérdemlegesebb határozata volt a megyei lovaskatonaság felállítása. Zemplén 360, Abauj 150, Sáros 200, Szepes 125, Ung 125, Bereg 100, Szatmár 150, Szabolcs 50,¹⁾ Ugocsa 45, Gömör 40, esetleg (az özvegy nádorné, Széchy Mária hozzájárulásával) 100, Torna 15 és Borsod 38 lovas, Hevesmegye pedig a tisztek fizetésére havi 300 forintot ajánlott föl. A lovasság szervezésére nézve a következőkben állapodtak meg. Míg a felajánlott, összesen 1458 lovas együtt lesz, minden egyes vármegye tartsa össze a maga csapatát, meggyűlvén pedig az egész sereg, törvényszabta büntetés terhe alatt három helyre osztassanak szét: az egyik része Csengerhez, a másik Báthorhoz, a harmadik Szerencshez és Megyasszóhoz. A mustra (szemle) és fizetómester nemzeti Szuhay Mátyás uram, a számvevő Veres Mátyás uram lesz, ő kegyelmök a haza iránt való szeretettől vezéreltetvén, ingyen viselik ezen tisztiségeket. Az edictumot Bocskay István uram, a zempléni főispán és Szuhay uram szerkesztik meg, „több becsületes katonai rendek“ hozzájárulásával, amely majd a vitézlő rendeket szorosán kötelezni fogja. „Erős tilalom alatt lesz a tiszteknek megparancsolva, hogy a törököt semmiképpen se inge-reljék, mivel ő felsége kegyelmes szándéka és parancsolata szerint ezen lovasok tartása védelmi és nem támadó célból vétetett föl; a török kirohanásait mindazonáltal tartásuk szemmel. Minden egyes vármegye csináltasson veres zászlókat, azokat majd Szuhay uram fogja kiosztani.“

(Folyt. köv.)

Szabó Adorján.

¹⁾ Az Acta et Statuta Comit. adatai szerint Paulernál (i. m. I. 358. l.) 40 lovas.

A kassai református egyház levéltára.

Viszontagságteljes s mégis dicső multnak hiteles emlékei a kassai református egyház levéltárában őrzött okiratok. Az egyház nem a reformáció századában, de jóval később 1644. márczius 27-én, I. Rákóczi György fejedelem védelme alatt alakult meg. A megalakulást évszázados küzdelem előzte meg a kassai református polgárság és a „mindhalálig erős luteránus“ városi tanács között. A reformátusok fő pártfogója a városi tanácscsal szemben a tulnyomóan kálvinista Abaujvármegye volt, ennél fogva e két törvényhatóság levéltárában vannak e százados küzdelem elsőrendű forrásai.

A kassai református egyház, épen a fejedelmi pártfogók oltalma és segítsége mellett, csakhamar nagy virágzásra emelkedett. Az egyház nagy tudományu papja, a jeles polemikus író, Czeglédi István, a templom tőszomszédságában főiskolát is szervezett, mely az egykoru tanuk szerint a sárospataki főiskolával egyenlő fokon állott. Bölcsészetet és theológiát tanítottak a kassai református főiskolában. A virágzás azonban nagyon rövid ideig tartott; nem egészen három évtizeddel az egyház megalakulása után, megkezdődött Kassán is a protestánsok üldözése s 1674. elején már vége lett Kassán a református egyháznak és főiskolának. A veszedelem 1670. július 29-én kezdődött, mikor 2000 főnyi német katonaság élén Spankau tábornok lett Kassa ura. A reformátusok jól látták, hogy mi fog rájuk következni, azért mentették, amit

menteni lehetett. Az egyház nagybecsű klenodiumokat, az urasztali drága ezüst készletket, a becses okiratokkal és adománylevelekkel együtt, egy ládába csomagolva, biztosabbnak látszó helyre, Nagybányára, innen Kővárra, végre 1690-ben Fogaras várába küldték, honnan 1703-ban II. Rákóczi Ferencz fellépése után kerültek vissza Kassára s a hosszas bujdosás után végre nyugalmat nyertek.

Az egyház levéltárában igen sok fejedelmi levél van. Négy Rákóczi (két György és két Ferencz), Lorántffy Zsuzsánna és Báthory Zsófia, Barcsay Ákos, Thököly Imre és Apaffy Mihály, egy vagy több levéllel vagy okmánynyal szerepelnek. De általában a megfelelő kor egyházi, politikai és művelődéstörténetére s közelebbről Kassa városának és Abaujvármegyének nagy multjára nézve is, nagyon sok becses anyagot tartalmaz a levéltár, melynek ennél fogva az egyház szűk körét messze túlhaladó jelentősége van.

A levéltárat legelőször Lisznyai Damó Mihály lelkész lajstromozta, 1774-ben, ki hét csomagban összesen 147 okmányt talált és írt össze, minden rendszer nélkül sorozván egymás után az okmányokat.

Majd 1828 január havában egy bizottság foglalkozott a levéltár rendezésével és regisztrálásával. E bizottság tagjai voltak: Terhes Sámuel lelkész, Komjáthy Gábor, Fekete Ferencz, Tomka Miklós, Igaz József, Meskó Péter és *Dulházi Mihály*, ez utóbbi mint a „szent eklézsia actuariususa“. A munka oroszán részét ő végezte és ugyanő készítette el a — külsőleg — nagy gonddal és valóban csinosan kiállított regisztrumot, mely időrendben 271 számot foglal magában; a legelső okmány 1569-ben, a legutolsó 1827-ben kelt.

A Dulházi-féle rendezés azonban nagyon fogyatékos. Már a legelső okmány meghatározásánál is épen 100 évet tévedett. Ez okmányban ugyanis az év csak így van jelezve: „69“ s Dulházi ezt 1569-nek vélte, holott minden kétségen kívül 1669-ből való. Számos okiraton nincs kitéve a kelet, ezt ő nem igyekezett meghatározni, vagy rosszul határozta meg s önkényesen megállapított rendben sorozta be azokat; végre több, részben igen érdekes okmány elkerülte figyelmét s így regisztrálatlan maradt. A legnagyobb baj pedig az volt,

hogy a vándorlás és régiség miatt különben is megavult és megrongált okmányokat 2—4—8 rébbe összehajtogatva, erős, vastag spárgával összekötött csomagokba szorították s így lassu pusztulásnak tették ki.

Igy állott a kassai ref. egyház értékes levéltára, hat csomagba benyomoritva, 64 esztendőn keresztül. Mikor 1892-ben a kassai lelkészi állást elfoglaltam, egyik legelső teendőm a levéltár megszemlélése volt s rögtön elhatároztam, hogy azt a legujabban elfogadott levéltári elvek szerint rendezem és helyezem el.

Legelőször is összehajtogatott állapotukból kiszabadtítottam, rendes alapjukra visszaállítottam és kisimitottam az egész anyagot; a megrongáltakat külön védőborítékba tettem, a szétszakadtakat és szétmállottakat egyberagasztottam. Majd az összes keletnélküli okmányokat meghatároztam s aztán a levéltár szigorú chronologikus rendezését megkezdtem s 1750-ig be is fejeztem. E határpontig az általam készített regestumnak 227 száma van, a Dulházié ugyaneddig csak 132 számot tartalmaz. Felvettem és beosztottam 33 olyan okmányt, melyet Dulháziék nem is láttak; meghatároztam 30 okmánynak a keltét. Minden darab le van bélyegezve vörös festékes levéltári bélyegzővel, melynek közepén az okmány sorszama van.

A levéltári anyag megosztása a következő: 1639—1650. van 13 szám, 1651—1700. 83 szám, 1701—1750. van 131 szám, összesen 227.

A már említett fejedelmi leveleken kívül nevezetesebb darabok a következők: A kassai előkelő református polgárok névjegyzéke (1648). Gróf Pálffy Pál nádor levelei (1648, 49). A kassai ref. lelkész és tanító legelső díjlevele (1650). Az első református (ma? apácza) templom építésére vonatkozó összes szerződések. (A számadások a vármegyei levéltárban vannak). Számos végrendelet, melyekben a kassai ref. egyház javára is van hagyomány. Keresztelési anyakönyvek (1650—56). Iskolai törvények (1656). A nagytudományu lelkész, Czeglédi István többrendbeli feljegyzése. Gondnoki számadás az egyház bevételei- és kiadásairól (1670-től). A szécsényi országgyűlés biztosai által kiállított okirat, mely az apácza-

templomot a reformátusoknak visszaadja (1706). Feljegyzések Rabutin ostromáról. III. Károly többféle rendelete vallásügyében. (Másolatok). Kivonatok a pesti vallásügyi bizottság irataiból. Évkönyvi feljegyzések az egyház történetéről (a lelkészek vezették).

Mint e nagyon kivonatos felsorolásból is látszik, a levéltár tartalma gazdagnak mondható. Egyes kiválóbb darabjait az illető szakfolyóiratokban (Történelmi Tár, Protestáns Szemle, Egyháztörténeti Adattár), valamint a helyi lapokban már közrebocsátottam.

Révész Kálmán.

Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Az emberi nem azon őskorát, melyről írott kútfőink hallgatnak, melynek történetéhez az adalékokat egyes szórványos leletek, barlangok üregcibe rejtett vagy halmok alá temetett maradványok képezik, a *történelem előtti kornak* nevezik. A kutató emberi elme erős megfigyelés alá vette az őskori maradványokat, kutató fényével bevilágított az ősvilágok homályába, rendszert alapított a különböző idők maradványai között, különböző korokra osztotta azt az azoknál észlelhető fejlődés fokai szerint s megállapította a kőkort, midőn az ember legkezdetlegesebb műveltsége fokán, összes szükségleteit képező eszközeit kőből állította elő; a bronzkort, mely a fémek megismerésével köszöntött be s a vaskort, midőn a vas megismerése biztosította a bronz használatát s annak tartama alatt az emberiség lassanként belépett a történelmi korba.

A kőkor ismét két időszakra oszlik. Az *őskorra (palaeolith)*, midőn az ember durván pattogatott kőszekerczével védekezett kortársai: a mammut, őselefánt s a barlangi medve ellen s ezekkel ejtette el a táplálékául szolgáló kisebb vadakat és az *ujabb kőkorra (neolith)*, midőn kőfegyvereit nagyobb gonddal állította elő; szépen kicsiszolta, szekerczéibe olykor lyukat fűrt s a vadászat mellett már földműveléssel is foglalkozott.

Az emberek legrégibb nyomait a barlangokban találjuk. Ezek képezték első lakóhelyeit. Ezekben találtak menedéket

az idők viszontagságai, — és oltalmat a vadállatok betörései ellen.

Abauj-Tornavármegye területén négy barlang ismeretes. Az egyik a szádélői völgyben, a másik Somodi mellett, a harmadik Szepesi és a negyedik Jászó közelében. A három első régészeti szempontból még nem volt kutatva. A jászói-ról Korponay¹⁾ megjegyzi, hogy „első menetelének agyagjában némi őszállatok csontjai is vannak.“ — Ugyanczen barlangban b. Nyáry Jenő egy napig ásott²⁾ s ott mindazon fajtájú edénytöredékekből talált, melyek az aggteleki barlangban előfordulnak. — „Találhatók ott az alsó rétegekben neolith-korbeli sima vagy egyszerű díszítésű, de azért izléses, szép bronzkorbeli s őblös izléstelen vaskorbeli bottaggal díszített edények. Találtunk azonban ívezeti díszszel kiczifrázott, jó gyúrmából jól kiégetett afféle edénytöredékeket is, aminők Aggteleken előfordulnak s amelyeket ősmagyar időbeli gyártmányoknak tartok . . . Minthogy azonban Jászón kevés ideig ásattunk, paleolithkori művekre s e szerint e korbeli cserépgyártmányokra sem akadtunk.“

Miután megyénk területén adataink a paleolithkori ősember létezéséről hiányzanak, a neolith vagy csiszolt kőkor maradványaival kezdjük ismertetésünket.

Kőkor.

Abaujvármegye területe az itt talált nagyszámú leletek tanúsága szerint ezen korban folytonosan erősen lakott volt. A régi Tornavármegye e téren még mindig kutatójára vár s csak egyes szórványos leletek tanúskodnak szintén lakott voltáról.

Ha az őstelepeket vagy vizek mentén, vagy oly helyeken kutatjuk, hol az életfentartásukra szükséges eszközök anyagát találták, azon meggyőződésre jutunk, hogy a Hernád két partja s a kovát, obsidiánt rejtő hegyaljai trachit hegyláncz tövei s nyujtványai voltak a leglakottabbak.

¹⁾ Abaujmegye monogr. I. 139.

²⁾ Nyáry. Aggteleki barlang. 128.

Ez őstelepek fogalmat nyújtanak a megye azonkori vízrajzi viszonyairól. Találunk itt-ott kiszáradt forrásokat, víz-medreket, különösen a cserehát negyedkori képződményű dombjain és völgyein, melyek a neolithkorban gazdagon látták el a vízrel a partjain letelepült lakosokat. A Hernád ma termékeny völgye szélteében egy posványos területnek kellett lennie, mert csak a párkányzatát alkotó magasabb dombhátak lejtőin találunk az őskori kulturélet nyomaira. Hasonló jelenség mutatkozik Szántó környékén. A mai Szántó helyén is posvány terült el, a lakosok a két oldalt környező hegyek s partok emelkedésire telepedtek; talán még a Sátor tűzhányó sem végzé be teljesen működését, mert dr. Óvári a konyhahulladékok felett észlelt rapillusokat, melyekre ismét hulladék-réteg következik. Amint a posványok apránként fokozatosan száradtak, oly fokozatban foglalták el lefelé a völgyet a lakosok. Ezt mutatja azon körülmény, hogy a szántói völgykatlanban felfedezett 18 telep közül a magasabban fekvők edényeik s eszközeik durvasága nagyobb korról tanúskodnak, mint a mélyebben fekvő telepek finomabb készítményei.

Azon theoria, hogy a legrégebb települések magasabb helyeken keresendők, e megye területén is igaznak bizonyult. A legrégebb telepek itt is hegy- és dombhátakon találhatók. (Korláth, Fekete-patak völgy, Aranyos stb.) S e telepek egyzersmind a hosszú időközön át, nagyobb társaságban való együttlakás mellett is bizonyítanak; mi viszont ellene mond amaz elméletnek, mely az első társulásokat a bronzkorba helyezi. — Hosszasan és nagy számban lakták különösen az olyan helyeket, hol a házi eszközeik előállításához szükségelt anyagokat feltalálták. Így a korláthi „Ravaszlyuk tető“ s az azzal egybekötött „Fekete patak“-völgyének roppant kiterjedésű kőkori telepe, hol a hegyi patak friss vízzel, a hegy közetei nyers, feldolgozásra váró anyaggal látta el őket, — valódi őskori gyártelep volt, hol a lakosok kőeszközeiket nagy mennyiségben gyártották, miről ott manapság is nagyszámban található magkövek, kalapácsok, szilánkok, jól és rosszul sikerült kőeszközök tanúskodnak.

Leleteinkben általában kevés a csont-eszköz. Mig a Tisza mentén, e kőszegény vidéken a csont pótolta a kő

hiányát s eszközeik anyagául a csontot használták fel, addig itt e kőgazdag vidéken a kőeszközök nagyszáma feltűnő s az ősrétegekben csak elvétve találtunk egy csont árra, türe vagy mivel a csont könnyebben volt furható, mint a kő, agancsból készített csákányokra s kalapácsokra. A tokajhegyaljai hegyláncz hőven szolgáltatott az őrlőkőveknek anderitot vagy amphiból — trachytot, a kova gömböknek hydro-, dyno-quarczot, a csiszolt kőeszközöknek dyoritot, késeknek és nyílhegyeknek obsidiánt, jaspist, calcedont, carneolt, szarukövet.

Az anyag e nagy bősége okozta talán, hogy bár a hosszabb használatra s birtokolásra számított csiszolt kőeszközöket kellő figyelemmel és szorgalommal dolgozták ki s azokból nagyon csinos példányokat birunk: a kova- s obsidiánból: pattogatott késpengék, szilánkok és nyílhegyek között nagyon ritka a szép s ennek szépsége is csupán szerencsés lepattantásnak köszönhető; utólagos egyengetés, csinosítás rajtok — daczára roppant számuknak — csak nagy ritkán észlelhető.

Kőkori telepek.

Apáthy. Kőkori halom (I. Halmok.)

Aranyos. Az aranyosvölgy torkolatának általellenében a földeken, mély szántás alkalmával hamuréteg, csontok, cserépek találatnak. Fent, a völgyben két kulturréteg, egyik az „Ádám szakála“ nevű sziklaképlettel szemben, másik az előbbtől 200 lépés távolra fekszik kelet felé. Mindkettő a megye legrégebb őstelepe. E helyről van gyűjteményben néhány durva ékítés nélküli veres cserépdarab; egyiknek felső karimáján 17 mm. távolra lyukak vannak, továbbá két kis edény, a lehető legkezdetlegesebbek, egyiknek magassága egyik oldalán 45 mm., a másikon 60 mm., ebből látható, hogy talpán, mely 15 mm. elhajlást mutat, meg nem áll; szája átmérője 39 cm. Másik öblösebb m. 45 mm., szája átmérője 46 mm. Végül innen került 3 obsidián és 7 kovaszilánk.

Arka. A „Köves“ nevű szőlőhegy alatti szántóföld mintegy 70° széles, de ennél jóval hosszabb területet fednek

a patak mentén a hajdani kulturélet maradványai. Gyűjteményemben e helyről következő tárgyak vannak: Egy kovanucleus, hullámos ékítésű cserépdarab, trachyt simító kő, öt kovaszilánk, két nagy, gömbölyű, közepén átfurt őrlőkő.

Bakta. A „Lese“ völgyön a Basó-féle tanya melletti vizmosásokban s az alantasabb szántóföldeken találtak négy csiszolt kővésőt s két kögyalut. Gyűjteményemben van ugyan e helyről öt obsidian szilánk, egy obsidian nucleus, ezen 2 természetes hasáb mellett 11 szilánkhasadás látható, kúpalaku, magassága 55 mm. és egy csiszolt kőbalta, h. 9 cm., rendkívül éles éle 4 cm. széles.

Másik telep a fancsali határnál levő völgyben az országút mentén van, hol cserépdarabok, házfalragaszok és őrlőkövek találhatók.

Baskó. A Horváti kút és Ricso forrásnál levő telepből nucleus és obsidian nyílhegyek láthatók a felső-m. múzeumban. Hallgató dűlön és Reménypataknál őrlőkövek és kovák. Hallgatóról obsidianok vannak a nemzeti múzeumban.

Beret. A Kis-Berettől Tengerre vivő út mentén a ref. lelkes tagjánál egy kőbaltát találtak (f. m. múz.)

Bozsva (Nagy). A malom felett levő dűlőről, obsidian magkő szilánk, nyílhegy, kés, (68 mm.) kovakalapács, lánshegy, csiszolt kővéső a f. m. múzeumban.

Büd (Hernád). Földvár fennsíkjáról, kőeszközök, állatfogsor, agancsrészletek, obsidianok a nemzeti múzeumban.¹⁾ Gyűjteményemben ugyaninnen: agancskalapácsok, csontok, kövületek, obsidian s kovaeszközök, orsókarikák, agyagkanál, csonttű, cserépdarabok, számra 70 db. A felsőmagyarországi múzeum ugyaninnen bir kovaszilánkokat s késpengéket, kovakalapácsokat, őrlőkövet, orsókarikát, bőgrét stb. s egy érdekes csontkorcsolyát (?) — E földvár s környéke az u. n. Gata óriás vizmosásaival Abaujmegye egyik legkiterjedtebb s leggazdagabb praehistoricus lelhelyét képezi; leletei nagy kort ölelnek fel az obsidian s csonteszközöktől a vaskardokig, bennök tehát minden kor képviselve van.

¹⁾ Régészeti napló 1870. 2. sz. 141. l.

Czécze (Alsó). A temetőtől délre összezúzott csontok, cserepek s obsidián szilánkok találhatók.

Czekeháza. „Baromhalál“-dűlőn csontok, cserepek.

Detek. A szőlőajtól a faluig, a ref. templom felett mindenütt kulturréteg nyomai észlelhetők.

Devecser. E község egy, a Hernád-völgybe futó kis völgyet foglal el határával. E rövid völgy csaknem egész hosszában az ősidőkben is lakott volt, mit a mindenütt szórva nyosan is előforduló kulturmaradványok bizonyítanak, melyek még a falu mai területére is kiterjeszkedtek. Tekintve a leletek nagy számát és változatosságát, e község a megye egyik legérdekesebb praehistoricus lelhelye. Gyűjteményemben 300 darabra megy az itten talált kőkori maradványok száma, daczára annak, hogy különösen az obsidián eszközökből csakis az érdekesebbeket tartottam meg.

Lakott volt e hely a kőkortól kezdve folytonosan. Kőkori telepei következők:

1. a káposztás kertek dűlője;
2. a berki kút környéke;
3. a parlagszőlők alja.

E két utóbbi egy kiterjedt nagy telepnek tekinthető, mely vízszükségletét a mai „berki kút“ nevű gazdag forrásból pótolá. E telepek nagy számát rejtik a kőkori eszközöknek. Többszöri ásatásaim a parlagszőlő sarkán, hol 12 cm. vastag humus alatt 62—68 cm. vastag kulturréteg terült el, egész halmazát eredményezték az obsidián magköveknek, nyílhegyeknek, késeknek, forgácsoknak, melyeket a 2 mérföld távol Hegyalja vidékéről szereztek. Találtam kova-magköveket, szilánkokat és kalapácsnak használt kovagömböket, kerekalakúvá idomított cserépdarabokat közepén átfúrva, orsókarikának használtakat, kőgyalúkat, csiszolt kővésőket, csontmaradványokat, házragaszokat, amuletteket, agyagékszereket és cserépdarabok nagy számát.

Említésre méltóbbak e tárgyak közül:

nehány kupalakú obsidián magkő 60, 53, 33 mm. magasak, 14, 11, 8 szilánklappal;

zöld obsidián nucleus 8 lappal;

egy kova magkő, három oldalán durva szabálytalan patfogtatások, de negyedik oldalán három szép szilánklapja van; ezek hossza 82 mm.;

egy picziny obsidian magkő, a szilánklapok rajta 16—5 mm. aprók;

egy fogból készült amulett, gyökerén szépen átfúrt lyukkal.

Felette érdekesek az itt nagyrészt csak töredékben talált agyag-nyakékek. Ilyeneket a megye területén sehol másutt nem láttam. Ezek hengeralakú gyenge C alakban meghajlott 50—70 mm. hosszú 7—15 mm. vastag pálcácskák, melyeket egyik végükön átlukasztva zsinórra fűzve hordtak a nyakon. Ilyet egészben hármat találtam; ezek egyike közepén van átfúrva, töredékben különböző vastagságút és elhajlásút 51 darabot.

Nagy változatosságot mutatnak a fazekasművek maradványai. A legelsőbb rétegben egy nagy edény 6 darabja került felszínre, falvastagsága 30 mm. s elhajlásából kört képzelve, az edény oly óriás nagyságra üt ki, hogy azt csakis a felesleges ételnemű eltételére használhatták. Erre mutat az, hogy alig van égetve s szürkés falain a füstnek nyoma sincs. Ékítés nincs rajta, de egyik darabján köralakú dudorodásban 8 pont látható, melyek vagy ékítések voltak, vagy mértékjegyekül szolgáltak. Kedvelt volt náluk egy serlegszerű talpas edény-alak; ilyennek több töredékét találtam; agyagja szürkés veres, mértani és hullámzatos vonalakkal vegyes ékítését kezdetleges (nem is hegyes) szerszámmal karczolták belé s rendszert nem mutatnak. Mindezen edények korong nélkül készültek.

4-ik telep a falu éjszakkéleti sarkán van, hol gödörösás alkalmával durva, máztalan edénydarabokat, edényfüleket, velő miatt felhasogatott s más egyéb csontokat s nagyszámú uniócsigahéjakat találtak.

A szintén szép számú s többnyire szép kivitelű csiszolt kőtáblákat elszórtan a határban, legtöbbször a falu mai területén találták. Ezek egyike kicsinysége által feltűnő; hossza 33 mm., élének szélessége 33 mm.

Dobsza (Felső). Kőkori telep a földvár, a mai „Várdomb”. Rétegei: Jelenik szerint¹⁾ televény 0.7 m., a hossza

¹⁾ Nyáry: Aggteleki barl. 63.

1·5 m., égett földréteg 0·36, régi televény 0·85, aztán az agyag. Szilágyi Ferencz mérete szerint (talán más helyen): televény 63 cm., hamu 125 cm., benne csont, kőszerszámok, cserepek, agyagtapasz 3 cm.; hamuréteg, benne szén, csigacserép, 10·5 cm.; erősen égetett föld 2·5 cm., agyagtapasz 5 cm.; hamu, benne szén, csiga, cserép, csontdarabok 6·5; sárga agyagtapasz simítás 5 cm.; hamuréteg cserép- és csonttörmelékkel 18·5 cm.; agyag, kiverve, kisimitva 5 cm.; szén, búza, csont 16 cm. s végre az agyag. Ez utóbbi felmérés szerint a szenesedett búzaréteg 2·60 m. mélyen terül el a föld színe alatt, felette négyszer simították be a lakosok a felhalmozódott hulladékokat agyaggal s a legfelsőbb réteg maradványai is a neolith-korba tehetőek. A talált szenesedett magvakat dr. Deininger 5 fajra választotta el.¹⁾ Ezek közt legnagyobb tömeget képez a közönséges búza (*triticum vulgare* L.), aztán ősbúza (*Trit. vulgare antiquorum* Hecz), mely jellemző s jelenlegi búzáinktól elütő; néhány szem egyszemű alakor (*trit. monococcum* L.), csupasz árpa (*hordeum*), mely az ondónak nyomát sem mutatja, néhány szem lencse. (*Ervum lens* L.)²⁾

A nemzeti múzeumban van e helyről őrlőkő, két kőtöredék, fekete cserépdarabok, csorba orsófej (átm. 3"), 5·4" átmérőjű dúrva cserépkarika (átm. 1" 4"), emberlábfejhez hasonló csiszolt csonteszköz (kalapácsrész) töredék; h. 5 1/2", egyik végén élesített, kevésbé hajlott csonteszköz-töredék h. 6", 8"; 2 1/2" h., 6" sz. csonteszköz töredék kővéső, kovatöredékek, 4 drb szarvasagancsrész, állatlábszárcsontok, állkapocsrészek, fekete cserépedény-töredékek.³⁾ Csonteszközök, fekete szűrőedény-töredék, kőeszközök,⁴⁾ hosszú obsidian szilánkok, agancstöredék, vakaró csontból, csontvéső, nyílhegy csontból, agyagsúly, kőbalta, peczek, mely a fúrásnál kiesett, és szenesedett magvak.⁵⁾

A f. m. múzeumban szinte képviselve vannak e törme-

¹⁾ Nyáry : Aggteleki barl. 63.

²⁾ U. o.

³⁾ Múzeum r. n. 1869. 103. 4. sz.

⁴⁾ Múzeum r. n. 1870. 141. 3. sz.

⁵⁾ Múzeum r. n. 1877. 48.

lécek, köztük több bordakés, egy csizmafej-alaku agyagedény s szcncsedett magvak.

Gyűjteményemben e lelhelyről van egy szép, teljesen ép agancs-csákány, agancs-kalapács, csiszolt kövéső, bordakések és szenesedett magvak.

Encs. Az Encs-Alsó-mérai útnál a cigányházhoz közel egy kovakalapácsot találtak.

Fancsai. A helységtől keletre fekvő dűlön találtak egy obsidian nucleust s szilánkokat. Gyűjteményemben van az erdei kút környékéről egy csiszolt kőbalt (h. 104. mm., éle 24 mm. széles) és egy szép obsidian nucleus (mag. 62 mm., talpa kerülete 115. mm., átmérője 32 mm.) 14 hasáb töréssel; a „Tanord“ dűlőről egy szép obsidian nucleust ajándékozott dr. Óváry Pál a nemzeti múzeumnak.

Fony. A „Csonkás“-dűlön kova-magkövet, a szőlőhegyen agancstörédeket, orsókarikát, kova és obsidián szilánkokat találtak.¹⁾ A falu nagy része culturrétegen terül el. Itt találtak (állítólag) egy kova dárdashegyet, mely alsó végén átfúrt és 8 cm. hosszú volt.

Füged (Felső). A f.-fügedi határ éjszaki szélén a rétlapályból egy domb emelkedik ki, melyet a köznép „Várdomb“-nak nevez; kiterjedése ennek mintegy 200 □-mtr s ez egész terület culturréteggel van borítva. A domb déli oldalát megásatván, a culturréteg a felszínen kezdődik, sőt a domb megszántott tetején is gyakori az unio, cserépdarab és csont. Az ásítás több, köztük karimájánál átfúrt cserépdarabot, csontot, égetett házragaszt, őrlőkő-törédeket, egy zúzó-követ, egy kovasilánkot s egy hat hasadást mutató obsidian darabot eredményezett.

Hejcze. A seminarium szőlőjében nagy őstelep, a falu északkeleti végén, a szőlőhegyhez vezető út vízmosásaiban is észlelhetők praehistoricus nyomok.

Homrogd. Innen a nemzeti múzeumban van egy bögre-törédéek rosszul égetett agyagból.²⁾

¹⁾ Felsőm. múzeum.

²⁾ Múzeum r. n. 1876. 167.

Horváti (Erdő). E falu határában talált csiszolt kőgyalutöredék van a felsőmagyarországi múzeumban.

Jászó. Lásd jászói barlang.

Kéked A. Az Abaujvár felé vivő út mentén kovaszilánkok vannak elszórtan.¹⁾

Kemenze (Felső). A falu határában a ranki út mentén, attól keletre culturréteg nyomai láthatók, benne durva cserépdarabok és obsidian-darabok.

Kércs (Felső). A szebenyei út mentén, az út sánczából őrlőkő, obsidian-szilánkok és házfalul használt égetett agyagdarabok vannak gyűjteményekben.

Kéty. A faluban a templom alatt culturréteg terület, melyben vastag cserépdarabokat találtak.

A kétyi és papi határt egy mély, széles vizmosás választja el egymástól; e vizmosás partjain vastag culturréteg terület, belőle több cserépdarab, őrlőkő, obsidian-nucleus, obsidian- és kova-nyílhegy és szilánk van gyűjteményekben.

Kinyizs (Kis). A kis Hernád uj árkanak ásása alkalmával s a vasutépítésnél őrlőköveket, cserepeket s obsidianforgácsokat találtak.

Komlós. A falu területén culturtelep nyomai vannak.

Korlát. Közvetlen a falu északi végén, a Fonyba vivő út keleti oldalán őstelep nyomai láthatók; belőle gyűjteményekben van egy csiszolt kőszerszám, egy agancsdarab, néhány kovaszilánk és cserépdarab.

Egy másik őstelep e határban benn a hegyekben az u. n. „Ravasz-lyuk“-tól északra eső hegygerinczen terül el. Ez a megye talán legérdekesebb csiszolt kőkorbéli maradványa, egy kőszerszám-gyár, bőven lévén itt természetből a kova s mindazon kőnemek, melyekből az ősember fegyvereit s minden egyéb eszközeit készíté. Az ásató itt maga a természet. A zápor kímosta a tetőről a culturréteget s az ősmaradványokat lesodorja a hegyoldalon kiálló sziklák közé, honnan kis fáradsággal nagy számban szedegetheti össze a kutató. Különösen a kovaszerszámok vannak nagy számmal; némelyik kovagömb-zuzókövet nagy súlya miatt hagyjuk helyén. Gyűjteményem-

¹⁾ Dr. Óváry E. Arch. Ért. II.

ben van e helyről: két kova-szekerkeze, egyik 120 mm., másik 125 mm. hosszú, kovakések 101, 82, 61 mm. hosszúak; magkövek, zuzókövek, dárda-nyilhegyek, kések, vakaró kések, szilánkok, kova, jászpisz, chalcedon és obsidiánból 168 drb., részint innen, részint a falu határában elszórva talált 9 drb. csiszolt kővéső s végre cserépdarabok, kezdetleges, de jellemzetes ékítésekkel.

Kovácsvágás. A Réta tetőről obsidián-szilánkok és cserepek vannak a f. m. muzeumban.

Mátyásháza. A „Jó“ oldalon Kázmér község felé culturréteg kerül el, melyben cserepeket találtak.

Mikóháza. A Lucski forrás felett és alatt szép obsidián-szilánkok, őrlőkő s cserepek találtak; ugyanitt Wolf bécsi geolog csiszolt kőbaltát talált.¹⁾ A nemzeti muzeumban van e helyről: Obsidiánok, fél orsófej, fekete cserépedény-töredék.²⁾

Mislye (Felső). A „Kálmán puszta“ alatt fekvő katlanban obsidián, kova s durva cserepek találtak.³⁾ Ugyazintén „Ujváros puszta“ környékén.

Novaj. Gödörásás alkalmával egy darab kőbalta-töredéket s egy sötétszürke tojásalakú követ találtak.⁴⁾

Nyíri. Az ut mentén cserepeket s egy széles csiszolt kögyalút találtak.⁵⁾

Pusztafala. A fensikon culturréteg kerül el. Pusztafala és Puszta-Izra közt, Bosva folyónál, Szom és Osahegy északi lejtőjén obsidiánok találtak.⁶⁾

Radvány és Vily között obsidián-szilánkok találtak.⁷⁾

Rásony. A „Véresparttól“ dk.-nek fekvő földéken található a culturélet nyomai. E helyről gyűjteményemben van 2 csiszolt kőbalta, egyiknek hossza 15 cm., szélessége 6 cm., egy őrlőkőnek töredéke és egy csontkővillet.

Regécz. A vártól nyugatra, a „Csonkás“-majortól é.-k.-nek

1) Arch. Ért. I. 7.

2) Muz. r. n. 1870. 39.

3) Arch. Ért. II.

4) Felvidéki Közlöny 1885. 9.

5) Felsőm. múzeum.

6) Arch. Ért. I. 7.

7) U. o.

mintegy 500 lépésnyire a Regéczkére vezető út mellett, mindkét oldalt találhatók: obsidian és kova; a falu határában a falutól é.-k.-felé szintén, valamint urna-darabok is.¹⁾ Gyűjteményemben a vár alatti dűlőről egy kis obsidian nucleus, rajta 12 hasáb, a nemzeti múzeumban pedig egy kőcsákány van.²⁾

Rozgony. A falu határában egy szarvasagancs-csákány találtatott.³⁾

Ruszka (Göncz). Az egykori zárda forrása mellett elterülő gyepen praehistoricus maradványokra találtam s onnan obsidian- és kovaszilánkot s cserépdarabokat hoztam.

Selyeb. Kőkori halom (L. Halmok.) A Tóth Mihály szőlőjében egy nagy kovakést találtak.⁴⁾

Sima. A falu felett a két forrás között terjedt kulturréteg található, benne obsidian szilánkok, kőkalapácsok és cserepek. „Nagy hallgatón“ kovaszilánkok; a „Korsós“ hegyen sok agyaggyöngy, köztük ökölnyi nagyságúak⁵⁾ s a helység határának északi részén egy obsidian nucleus találtatott.⁶⁾ Gyűjteményemben van e helyről egy serpentin kőgyalú, melynek hossza 11.8 cm., élének széle 3.5 cm.

Szádelő. E sziklavölgyben 1878-ban Lehoczky Tivadar ásott.⁷⁾ Ásatását a völgy bejáratánál a malom előtt elterülő lankás dombokon kezdette, hol 30. cm. vastag televény föld alatti fekete égetett rétegre akadt, melyben különböző színű és vastagságú cserepekkel egy 4 cm. magas és 3 cm. átmérőjű égetett agyaggyömböt — valószínűleg nyakéket — s egy zöld kőből készült 5 cm. h. és 2 cm. széles élesítő átlukasztott kőszekézt talált. Ugyanezen rétegben egy méhköpűhöz hasonló idomú nagy edény töredékei is voltak. Ez edény ép állapotában 50—60 cm. magas és 30—40 cm. átmérőjű lehetett, 6—8 cm. vastag oldalain sűrűn behintve ujjnyi nagyságú lyukakkal.

E teleppel szemközt, a víz balpartján, kulturrétegben,

1) Arch. Ért. III. 60.

2) Múz. r. n. 1850. 31. 4.

3) F. m. múzeum.

4) U. o.

5) U. o.

6) Arch. Ért. III. 61.

7) Lehoczky: Adatok hazánk Archäológiájához I. 162. s köv.

három ember csontvázát találta koporsó vagy öltözék nyoma nélkül, durva cserepekkel, agyaggömbökkel, egy 10 cm. átmérőjű nehéz átfúrt agyaggolyóval és egy zöldes színű 17 cm. h. és 8 cm. sz. mindkét oldalán simított lapos kővel, mely vágóeszközök élesítésére használtatott. Feljebb a Kis zuhatag táján, egy sziklás hegylejtőn 3 cm. vastag pörkölt gabonarétegre talált. Ezen túl egy 4—5 méter széles sziklaüreg talajájában, iszap és korhadékok között, durva őskori cserepek voltak. Ez üreg alatt, több méter hosszan, olyan rétegre bukkant, melynek alsó részében dúrva kézzel gyúrt edények töredékeit, a felsőbb 2—3 ujjnyi vastag rétegben, korongon készült ügyesebb szerkezetű edények cserepeit találta.

„Mindezeknél azonban“ — írja ő maga — „jellemzőbb volt itt azon lelet, mely a Czukorsüveg közelében, délfelől a patak balpartján, a félig lemosott meredélyes part felső részén, mintegy 1·5 méternyi magasan feltűnt. Ugyanis itt a fekete égetett földből két emberi lábszárcsont meredezett ki; ennek következtében gondosan lehányatván a felette volt kövecses földet, meglátszott, hogy a hulla, melynek felső részeit már elhordta a víz, egykor nyugatról keletfelé volt fektetve a puszta földbe. A lábknál dúrva edény töredékeit és — mi nagy örömmre szolgált — egy 8 cm. hosszú és 1·43 cm. vastag, itteni mészkőből csiszolt fehérszínű kővésőt s e mellett fekete-zöldes szíronnyal bevont rézlemez tálaltam, mely tárgyakból ítélve, biztosan megállapítható, hogy e hulla a kő- és bronzkor átmeneti idejéből származott s hogy e szerint e szűk völgyben, már a történelem előtti korban, a neolith s később a bronzkorban is tartózkodtak emberek. Az egymás felett emelkedő rétegek szerint, fent vas, közepén bronz, és alól kőkorszaki emlékek rejlenek.“

Szaláncz (Nagy). Őskori lelhelyek: a gróf Forgách angol kertje s a várhegy keleti lejtője obsidianok, szép nucleus (f. m. múz.) Gyűjteményemben szenesedett búza. b) Kalsa felé vezető út éjszaki oldalán elterülő dülő (obsidian s kova) c) Ruzska felé vezető úton a ligeten egy vizmosásban (obsidian, kova, cserép). A nemzeti muzeumban e helyről vannak obsidian szilánkok.¹⁾

¹⁾ Muz. f. n. 1877. 45

Szantieska. A tetőn vizmosásokban culturréteg nyomait s benne cserepeket találtam.

Szántó. A szántói völgykafian az ősidőkben erősen lakott volt, minek oka főképp az, hogy ezen kőkor lakói e vidéken bőven megtalálták az eszközcikhez alkalmas kőnevetek: az obsidiant, a kovát s trachytot. A város határában eddig ismert 17 őstelep közül 15 a kőkorbba tartozik. Ezek a következők:

- 1) *Kolduska* cigányvölgy, cserép, őrlőkő.
- 2) *Kohány* kova, obsidian, őrlőkő, csiszoló kő, két csiszolt balta, cserép, falragaszok, kovagömbök.
- 3) *Csipkés*, az előbbtől egy patak választja el, nagy telep, hossza 600 m., szélessége 400 m. tűzhelyek, benne orsókarikák, kova, obsidian, achát, carneol, trachyt eszközök s szilánkok, a kevés cserép durva, a sok obsidian s kova szilánk mutatja, hogy e helyen készültek az eszközök s azoknak ez, mintegy gyárául tekinthető.
- 4) *Zemán rét* aljában durva cserepek.
- 5) *Hátulsó Tót*, faragsúly, orsókarika, csontfibula (?) melynek löfejhez hasonló faragványa letört.
- 6) *Szeles szőlő* sarkánál a sátor oldalban, obsidian, kova, petrificált csontok s cserepek.
- 7) *Tüköri rész*: szilánkok.
- 8) *Margita szőlő*: átfurt agancs kalapács, cserepek.
- 9) *Hanyicza* (szántóföld) csiszolt köeszköz égetett föld között.
- 10) *Közepső gyűrt*, kova kalapács, őrlőkövek, a felsőbb rétegekben csiga-czifrázatu cserepek a bronzkorból.
- 11) *Kőpad*, a lőszben cserép, kova, obsidian, a lősz felett rapillusok észlelhetők.
- 12) *Nagy bánya tető* 5—6 hold kiterjedésű nagy telep, rajta dr. Szabó csiszolt kova eszközt talált.
- 13) *Bányafark*: hullámos ékítésű elszórt cserepek, csont eszközök, kova s obsidán nyilhegyek és kések, kova gombok. — Itt találtak egy egész edényt, mely jelenleg Ivancso szántói lakos birtokában van.
- 14) *Szilas*, szántás alkalmával durva cserepek s kova forgácsok kerülnek elő.

15) Sátorfenék, őrlőkő, cserepek,

16) A nyugatra fekvő fennsík partján Kisbánya szőlőhegytől a Gyűr hegyfokig, kőszekők, tűzhelyek s egész hamvvedrek is találhatóak.¹⁾

E telepeknél felsorolt leletek s tárgyak nagyrésze néhai dr. Óváry Pál által gyűjtve s szakszerűen rendezve a felsőmagyarországi múzeumban láthatók.

A debreczeni múzeumban is vannak obsidian eszközök Szántó határából s az ott látható hatalmas obsidian nucleusok legszebb példányai a megye területén talált neolithkorbeli emlékeknek. Különösen kettő feltűnően szép. Egyik 180 mm. magas 12 lapu, talpa átmérője 56 mm., másik 170 mm. magas 16 lapu.

Gyűjteményemben egy feltűnően szép serpentin kőgyalu s néhány durva ékítésű cserép darab a Dobszára vivő út oldaláról képviselik a szántói leleteket.

Szemere. E határban több helyen constatálhatók őstelepek:

a) Szénvölgyben, hol égetett agyagházzal töredékeket, őrlőkődarabokat,

b) a meleg oldalon, hol nagy mennyiségű obsidian szilánkot s eke által apróra tört cserépdarabokat,

c) a kaksódombon, hol egy jászpisz nyílhegyet s egy őrlőkövet találtam.

Mindezek gyűjteményemben láthatók.

Szükszó. A magyar hegyről a nemzeti múzeumban van egy kaptafa alakú csont csákány, hossza törött állapotban 16 cm., talpánáli szélessége 4 cm., magassága 7 cm., foka letört, lyuka 24 mm. Ugyancsak itt találtak egy áttört agancskalapácsot.

Szinye (Pető). A falu határában a kemenczei patak medrében őrlőkő és obsidian szilánkokat találtak. (Dr. Óváry Endre).

Téhány. A Kassa-Oderbergi vonal építése alkalmával fúrt alagút építésénél talált feltűnően hosszú kovakés (h. 18 cm.) a nemzeti múzeum birtokában van.

¹⁾ Arch. Ért. III. 60—61.

Tomor. Az „Árpa szer“ egy terjedt kőkori culturtelep, hol nagyszámu cserép és obsidian s egy csiszolt kővéső találatott.

„Ambrusháza“ völgyén a vízmosásban cserép és őrlőkő.

Ujfalu. A falu határában a kenderföldeken culturtelep terül el.

Vadász (Felső-). Praehistoricus lelhelye az u. n. földvár, mely alakjára nézve a megye területén található ilyen erődítményekkel teljesen egyezik, ugyszintén leleteire nézve is. A tulajdonos gróf Vay birtokában vannak e lelhelyről: egy agyagedény, szürke, durva anyagból, ékítés és korong nélkül, csorba és füle letörött. Mag. 10 cm., átmérője 11 cm., törött orsókarika ritka nagy, átm. 11 cm., lyuka 9 mm. szürke agyag; serpentin csiszolt kőbalta, hossza 7 cm., éle széle 47 mm., átfurt kőbalta töredék, mely a lyukon tört el; kőkalapácsok, kis agyagedény töredéke, melynek karimáján két párhuzamos vonal által zárt pontos ékítés látható; agancsdarab, végén a vágás nyomaival; agancskalapács szépen átfurt lyukkal; agyag kúpok; őrlőkő és obsidian szilánk s cédényfülek.

Gyűjteményemben: agancsvég h. 31 cm. vastag, végén az elvágás nyomaival; serpentin kőgyalu töredék 15 cm. h. ép állapotában 18 cm. hosszú lehetett; kőgyalu és szekercze töredékek; egy cserépdarab, mely egész ugyan, de sajátságos alakjánál fogva rendeltetése ősmertlen. Alakja 5 szögletű s mintegy piczi hegedűhöz hasonlít, mert míg négy szöglete meglehetősen négyszöget képez, az ötödik messze kúpalakulag kinyulik; anyaga vereses agyag s mindkét oldalán diszitve van, egyikén pontokból alkotott vonalak szegletet képezve követik egymást ötszörösen s a még ezek által üresen hagyott felületet csillagszerű pontozatok töltik be, a másikon a kúpalakulag kinyuló szögletből hét pontos vonal ereszkedik le egy vízszintes pontos vonalra, melyen alól még két ilyen pontos vonal húzódik s a három vonal két közét sűrű függélyes vonalak töltik be.

Csoma József.

(Folyt. köv.)

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Történetírásunknak egyik legfontosabb és legérdekesebb feladata kideríteni, hogy városaink és polgárságunk miért nem fejlődött úgy, mint nyugaton. Számos városunkat épen külföldi bevándorlók alapították; későbbben többször, sőt mondhatni állandóan gyarapodtak külföldi telepésekkel. Bebizonyított tény az is, hogy épen a kivándorlók a legerősebbek, legvállalkozóbbak; hiszen ha nem ilyenek volnának, nem merészkednének egy új világnak, új életnek nekivágni. S ha ez igaz, miért van az, hogy az otthon maradottak közösségei ma százezreket számlálnak, nálunk pedig a milyen szép fejlődésnek indultak megalakulásuk után: fennakadtak, sőt egyenesen visszaestek?

Mi ennek az oka? A magyarban nem volt városalapító képesség? Nem fogadjuk el az állítást; de még ha igaz volna is, mit mondjunk az idegenektől alapított városokról? Hiszen ezeket már arravaló telepések hozták létre? Talán a magyar talaj, a magyar közviszonyok voltak olyanok, amelyekben a városplánták nem tudtak terebélyes fává fejlődni, sőt számos közülük elsatnyult?

Ha városaink jegyzőkönyveit, levéltári kincseit közzétesszük, feldolgozzuk, e kérdésekre a feleletet meg fogjuk kapni. Bizonyos, hogy városaink sok szenvedésen, viszontagságon mentek keresztül s föllendülésük lépten-nyomon akadályokba ütközött.

Kassa szabad királyi város volt; ami azt jelentette, hogy csakis a királynak volt alárendelve, csakis neki adózott. De azért — az alábbi följegyzések bizonyossága szerint is — igen sok kiadása volt ajándékozás, megvendégelés czímén.

Különösen nagy teher hárult a városokra, midőn a török háboruk miatt az országban táborozó német katonaságot hosszabb-rövidebb időre falai közzé beszállásolták. Magánházakban osztották szét a tiszteket és közlegényeket, akik aztán tömérdek bajt okoztak, amint az alábbi korfestő esetek is mutatják.

Ez alkalmatlanságok és a német zsoldosokkal szemben az ország függetlenségének fenntartása miatt mondta ki a törvény, hogy a városokba katonákat nem szabad csak végveszély idején vinni. Ezért küzd Kassa mindenképen e beszállásolás és a német őrség (praesidium) behozatala ellen. E mozgalommal áll szembe *Vesselényi Ferencz* nádor, a későbbi összeesküvő és *Szelephényi György* kalocsai érsek és kancellár törekvése, rábeszélése, fenyegetőzése, hogy Kassa a praesidiumot befogadja.

A zsoldos katonaságot nem a hivatás, hírnév, vagy a megvédendő terület szeretete hozta ide, hanem a meggazdagodás vágya. Rabolt, pusztított, mintha ellenség földjén lett volna. A vezérek egész vidékeket megsarczoltak. A 30 éves háboru embertelenségei széltében divatoztak. Az idegen zsoldosoknak semmi érdeke nem parancsolta, hogy a lakosságot kíméljék, de arra törekedtek, hogy sok tábori nyomorúságukért minél bővebb kárpótlást szerezzenek.

Hogy méltán küzdöttek a kassaiak a német katonaság behozatala ellen, Nagybánya esete is mutatja. 1661 október hó 23-ikán Hagen Vilmos báró vezetésével néhány száz németet küldtek téli szállásra Nagybányára. A város meg-egyezett, hogy a külvárosba telepedjenek meg s gondoskodott is a katonák ellátásáról. De pár hét alatt a házakat lerombolták, a kerítéseket, a kerti gyümölcsfákat feltüzelték s több ezer forint ára kárt okoztak. Deczember 28-ikán a fallal körülvett városba is belopóztak s rabolni kezdtek. A polgárság kiverte őket s a külvárosból is kitiltotta. Hagen ígérte, hogy ezután jobb fegyelmet tart; de nem bíztak benne; távoznia kellett.

Nagybányának Kassához írt leveléből kitűnik, hogy egy év mulva már újra szorongatták a várost a német katonák.

A városi jegyzőkönyvben ez olvasható: 1662. november 15. Nagybánya ír, hogy a város értetné őket oly médiummal, szabadulhatnának meg mostani rajtok elkezdett (mivel majd szintén mintegy megszállották) németek inségétől, akarván hozzájuk erővel bemenni. — Kassa válasza ez: Nincs mód, hogy mi ő kegyelmeknek tanácsolhassunk, vagyon szabadságuk, s éljenek vele.

I.

Souches, Stahremberg generalisok és Wesselényi nádor Kassán. Verekedések a katonaság és polgárság között. Gyilkosságok.

1. A város a nádor kívánsága ellenére semmikép sem akarja Souches generalist kíséretével téli szállásra befogadni.

1660. november 11. Biró uram két levelét publikálja palatinus ő nagyságának. Az egyikben parancsolja, hogy már a német armadát elosztván, egyéb végzésecknek is kell lenni. Amiért oly szállást kér, hol becsületesen elférhetne s general Such-hal (Souches) tanácskozhatna. Azért őnagyságának és Storemberg (Stahremberg) uramnak is, kik csak a magok cselédjével jönnek be, rendeltetne szállást a nemes tanács. A többit szóval üzeni Bosnyák Péter főszekretárius uramnak.

Ezt felkeresé Pásztóhy László viczenótárius, kinek előadta, hogy Thokajban a német katonákat a szabad városokba akarták szétosztani. De palatinus urunk semmiképen nem akarta, hanem hogy a végekbe szállitassanak Szakmártól Fülelig. De Zuzza (Souches) generálnak jó alkalmazossága nem lévén a végben, itt leszen residentiaja secretáriusával és vagy négy adjutant generálokkal. Itt pedig semmiféle jurisdictiont nem fog vindicálni magának, hanem pénzen fog élni és ha valamit ad a nemes város neki, jó, de semmit nem fog kívánni. 30 muskatérusa csak a szállását fogja állani. Kívánja előbbi szállását s magához közel adjutansinak is. Ezenkívül mutatta őnagysága (a palatinus) levelét, melyben írja, hogy mostani országunk dolgaiban beteges állapottal is

ugy igyekezett konzerválni édes hazánkat, hogy ne kárával, hanem hasznával s megmaradásával volt kinek-kinek. Azért a városok loco honorarii et gratificandi (ajándék helyett), ergo az őnagysága gyalogi számára Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes adna 25 vég kék szeptukot,¹⁾ Szebenye és Késmárk 10—10 vég veres szeptukot. Ő kegyelme már a többi városoknak is intimálta (közölte), azért a város is conserválhatná (biztosíthatná) urát a maga részére.

Deliberatum: A tanács mindkét dolgot nem veszi magára, hanem holnap a község elé adja.

Nov. 12. Deliberatum: Meg kell üzeni Bosnyák uramnak: minekünk ő felségétől denominált (kinevezett) főgenerálisunk vagyon. Hogy pedig itt két generalis lakna, különkülön vártával, itt pedig sok őgyeledett nép lévén, micsoda inconvenienciák jöhetnének, sőt emberhalál is s kimenetelit éppen rossznak ítéli a város. Bizva őnagysága atyai grátiájában, hogy megment e súlyos tehertől. Ha Suzza generalis uram két-három napra betér vagy általmegyén igen kevesed magával, rendeltet szállást. A posztból készséggel accommodálja magát (ad), amennyiben lehet.

Nov. 13. Bíró: Maga palatinus uram üzene, hogy negyedmagammal menjek hozzá, hogy végezzünk Zussy generális szállásával. De én üzeném: mások nélkül nem végezhetek, már az egész községgel végezvén e dologban. De ha parancsolja, fölmegyek, mert tartozok azzal.

Az őnagyságánál járt követek őnagyságának 3 propositumát referálták: 1. a mostani militaris dispositiót (a katonai rendelkezést) a végekben, hogy vihette végbe, Isten tudja, Zussy uram pedig itt fog residealni; 2. a personális insurrectióért (személyes felkelés) eddig fentartott lovasok már-már nem szükség, hogy fentartassanak; hanem a particuláris (részleges) maradjon meg és százzal augeáltassék (növeltessék); 3. nagy vigyázat kívántatik ezen a földön, főképen Tokajban, azért őnagyságával bírnak arra a statusok (rendek), Homonnay uram őnagysága ott lenne generalis. Szakmárban pedig Petthő uram, itt Kassán pedig Zussy uram lenne generalis. De ehhez

¹⁾ Közönségesebb posztófaj.

a statusok nem nyultanak, hanem instáltak, hogy mivel mind a felsőmagyarországi statusok nem comparáltak (nem jelentek meg), más terminust tűzzön ki consultatióra. Noha ezen palatinus őnagysága nagyon megindult és nem is akart más terminust terminálni, annyira ment mégis, hogy die 16 praesentis (e hó 16-ikát) terminálta Szepsibe.

Accedalt (hozzájárult) ehhez gróf Homonnay generalis uram levele, melyben intimálja (közli), hogy Zussy generalis uram téli quartélyul városunkat választá magának s rendeljünk becsületes szállást.

Deliberatum: követekkel kéri palatinus őnagyságát, vegye le róluk haragját s atyai gratiával (kegyességgel) legyen irántuk. Szállás dolgában a statusok határozatát várják s addig, ha ide jön, vagy egy hétig adnak szállást.

Üzené őnagysága: hogy hazugságban ne maradjon, rendeljünk szállást Zussy uramnak vagy egy hétre, ki ő fel-ségéhez készül s talán egész télen is ott lészen.

A nádor bejön és konyhákra valókat kíván a várostól.

November 21. Bosnyák Péter bemutatja a palatinus őnagysága levelét, hogy 23-ikán bejön s hogy a kassaiak jóakaróját is várja. Melyet Bosnyák úgy magyaráz, amint, ahogy meg is üzente őnagysága, hogy konyhákra valókról gondoskodjék. Amit nagyon is ajánl Bosnyák uram, hogy csak most kedvetlenséggel ne bocsássa el a nemes város magától, sőt most tegye magáévá. Elhigye, hogy minden dolgaiban promoteálni (előmozdítani) fogja őnagysága a várost, egyenesen őfelségéhez menvén. A posztóról is választ vár.

Deliberatum: Noha a város sok nyomorúságát és fogyatkozott állapotját nem tagadhatjuk, de mostan is lsten s a mi kegyelmes urunk őfelsége után nem lévén több oltalmazónk, őnagyságánál kell valamit cselekednünk. Mivel pedig most semmiféle vadnak és madaraknak szerit nem tehetjük, mindazonáltal, amit kaphatunk, mind húsbeli, mind kenyérbeli és italbeli provisioval (gondoskodással), embereket rendelnek a beszerzésre. A posztó megszerzésével most fáradoz a város. Ezt megüzenvén, Bosnyák uram mindjárt megírta őnagyságának.

A nádor inti a várost, hogy el ne szakadjon az ausztriai háztól.

Nov. 29. Bíró: Még négy óraker hajnalban hivata palatinus uram; mellém vevén Tornay András uramat, odamentem az őnagysága szállására, mindjárt kezdte ekképen szólni:

Édes kassai főbíró uram, hogy a kegyelmetek én hozzám való sok rendbeli jóakaróját meg nem köszönném, még az alávalóktól is méltán ítéletet vehetnék magamra. Azért nem akartam elmennem, hogy a kegyelmetek jó akaróját meg ne köszönjem. Igen kedvesen veszem azért a kegyelmetek sokszori jó akaróját és a mostani bőséges gazdálkodását és ígérem is mindenekben az én jóakarómat, affectatiomat, (hajlandóságomat), patrociniumomat (pártfogásomat) kegyelmetekhez s el is higgye kegyelmetek, hogy Isten úgy éltessen, szolgálók kegyelmeteknek, de mégis egy kis testamentumot hagyok kegyelmeteknek. Édes főbíró uram s egész kassai uraim, véreim s édes gyermekeim, az hatalmas Istenért kérek benneteket, ne szakadjatok el az ausztriai háztul, mert jó gondviselő atyánk s gondviselő urunk vagyunk. Jaj pedig annak, aki az ausztriai háztul elszakad, soha sincs annak nagyobb veszedelme. Jobb volna, hogyha ne is volna az olyan, mert ha eszébe veszi azt öfelsege, hogy ellene támadtok s az istenért kérek penig, ne kardoskodjatok, fegyverhez ne nyuljatok, mert mindenetektől megfosztottak, pórokká, parasztokká lesztek s mások üznek szántani benneteket. Ezt pedig én nem az ujjamból szoptam, nem is magamtól hallottam, de amaz jóemlékezetű s nagy elméjű igaz magyar palatinustól, Eszterházy Miklóstól hallottam. Azért édes gyermekeim, édes véreim, ezt akartam kegyelmeteknek mondani és emlékezetül hagynom. Ezt pedig mindenkor előtte viselje az Istenért kegyelmetek. Én immár öreg, beteges ember vagyok, nem tudom, ha látom-e ezt a földet többször vagy sem. Hiszen, ha bántása leszen kegyelmeteknek, valahol leszek, engemet találta meg. Isten úgy áldjon meg, mind uram öfelsege előtt, mind penig az hol kívántatik, örömet szolgálók. A minthogy most is megindultam az én uramhoz, öfelsege eleiben megyek, lábaihoz borulok, megcsókolgatom lábait s ott is (ha szinte vádolta volna is) kegyelmeteket

megmentem s megmondom: felséges uram, nincs semmi büne Kassának, nem vétettek, sőt inkább accomodálták magokat. Ezt pedig kegyelmednek, édes főbiró uram mint város elejének meg akartam mondani.

Ismét biró uramtól elbucsuzva, őnagysága kezét nyujtván. Biró uram ő kegyelme is becsülettel és alázatosan megköszönve az őnagysága ilyen kegyelmességét, a város őfelsége hűsége mellett való tökéletességét s mind fejek fennálltaig declarálta és megmondotta. Sőt a nemes város, hogy más valakit uralna, Isten soha ne engedje, mivel a mi kegyelmes uraink ő felségek, a felséges ausztriai házból édes atyáink s igen kegyelmes uraink voltanak, ezután is ő felsége hűségében akar maradni. Az vékony gazdálkodásról is alázatosan követte biró uram palatinus urunk ő nagyságát. Minthogy pedig palatinus urunk Bélára ügyekezett hálásra, azért hogy ott is jobb és alkalmasabb provisio lehessen, Madarász Márton egyik gróf uramat egy néhány adjunctusival kiküldte a nemes tanács, hogy ott is mindenből tegyen provisiót (gondoskodják mindenről) ő kegyelme.

Stahremberg herczeget konyhára való eleséggel fogadják s kívánságára jó tokaji bort adnak neki, melyet Bécsbe visz.

1660. decz. 13. Storemberg herczeg bejön; rendeli a tanács Márkus Mihály és Feja András uramékat az ő salutálására (üdvözlésére) presentáltatván (ajándékozván) 1 hordó jó bort, egy hordó sert, zabot, szénát, tyúkot, ludat és egyéb konyhára való eleséget. Meghagyván, hogy ő nagyságát kérék alázatosan, ő nagysága a nemes várost ott fenn occuralandó (előforduló) dolgaiban promoveálja (előmozdítja), tueálja (oltalmazza) és effendálja (védelmezze).

1660. decz. 14. Biró: Tegnap jöve hozzám estve Kun András uram jelentvén, hogy az mely hordó bort küldtük Storemberg uramnak, azt őnagysága megköstöltatta és mivel megzavarosodott, azt mondják, hogy fele ó s fele uj volna s azt is tudakozza őnagysága, hogy ha tokaji bor-e? Mert ha tokaji főbor volna, felvitetné. Bortiszthben levő uraim azt mondják, tokaji jó bort adtanak, de minthogy megtörődött és

felzavarodott, azért volna ily izetlen. Bíró uram meg is mondta, minthogy igen nagy ember s öfelsége előtt pengig igen kedves, noha bizony fogyatkozott állapotban vagyunk, mindazonáltal nem ártana még valami kedvességgel lenni.

Egyébbel nem lévén mivel kedveskednünk, egy jó tokaji új bort kell önagyságának presentáltatni, ha felviszi, ott is legyen becsületűnkre a dolog.

Souches panasza a rossz fogadtatás miatt; sarczolásai. Kassa védekezésé vádolásai ellen.

1660. decz. 16. Bíró előadja, hogy gróf Vallis uramnak onnan felül aláérkezvén egy officera mondja, hogy Zuzza generál vádolja a várost, hogy szekeresit megálltván a kapun, az ágyúkat is tartóztatták, sőt magát is majdnem három óráig a kapu előtt. Semminemű honorariummal, sem jó akarattal nem volt hozzá a város, még szolgálit is nem bocsátotta be. Jó volna felküldeni valakit, ki palatinus urunk és Bosnyák uram mellett residealna (tartózkodnék) s hallgatná ellentünk tett vádlásait és declarálná innocenciankat (kijelentené ártatlanságunkat).

Differaltatik most. (Elhalasztják).

1660. decz. 19. Bíró: Tegnap jöve hozzám *Barakonyi Ferencz*¹⁾ uram, palatinus urunkat önagyságát szinte Bajmóczig kísérte s onnan bocsátotta vissza. Jelentette ökegyelme, hogy amely posztót mi konferáltunk, itt lévén az eperjesiek posztója is, rábízza e posztó elvitelében való dispositiót. Kivánja, hogy holnap küldjük Szepsibe, onnan tovább viszik. Jelenti azt is, hogy Zuzza generál uram a bányavárosokra ment fel, s valamerre ment, mind sarczoltatta a városokat, mert Breznóbányára is akart 600 németet szállítani. Amazok, hogy csak oda ne szállítsa, adtanak valami honoráriumot neki. De azt keveselte, hogy csak officerinek kevés, rútul megszidva mind a bírót, mind a tanácsot. A breznaiak is mindjárt a palatinus urunkhoz küldtek követeket és valamerre megyen, mind vádolói lesznek, azonkívül az officiri is mind vádolói lesznek. Nem hiába mondták, hogy minket is vádol. Mostan leszen consultatió (tanácskozás) édes hazánk megmaradása

¹⁾ Tornamegyei alispán, a költő.

felől, mivel palatinus urunkat öfelsége sietséggel hívatta ad 20 praesentis (e hó 20-ikára). De megírta önagyága, hogy semmi módja nincs abban, mivel igen gonoszok az utak, hanem öfelsége csak fogasson a dologhoz, önagyága is azonban menten megyen. Öfelsége is viszont megírta önagyágának, hogy ne siessen igen, maga egészségére is vigyázván, mivel ad 3 januarii anno 1661 halasztotta a consultatiót. Most válik el, ha ugyan aperte bellum (nyíltan háboru) leszen-e vagy nem. Ha azért nekünk oda fel emberünk lenne, mind Zuzza vádolásai ellen sollicitálhatná (biztathatná) palatinus urunk önagyágát, mind hazánk megmaradása felől érthetne.

Méltó, hogy küldjünk.

A posztót holnap a város lovain küldjük Szepsibe.

Kassa zaklatásai a generálistól.

Item továbbá megízenjük, hogy generális uramtól és szolgáitól egyebekben is terheltetünk, mert tilalmas erdeinket valóban hordatja és jószágainkat kvártélyoztatja.

1660. decz. 22. Bíró: Generális uram üzente, hogy az alsó kaput nyissam meg s kiment a párkány közé, az mint a jégverem vagyon és az minemű kapucskák vagynak a földbástyákra. Kitudakozta, hol a kulcsa és minthogy öfelsége lakatja sem azon, sem a másikon az kapu között, de a Folgasz-utcza kapun is nincsen, tegnap hozzám küldte ő nagysága kívánván, hogy mindenütt legyen öfelsége lakatja is, mivelhogy két reteszfők is vadnak mindenütt. Ezenkívül a város-torony alatt való temető ajtajára is azt kívánja.

Hadd veresse rá, de a temetőt el ne rekesztesse, hiszen azon túl is záros ajtó vagyon s lakat azon is, hogy annyival inkább ezzel is ne vádolhasson önagyága.

Kerekes György.

(Folyt. köv.)

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai.

Mindinkább távolodunk azon időktől, midőn a nemesi rend, mint külön társadalmi osztály a maga kiváltságaival, előjogaival fennállott s míg lassanként a régi nemesi családok ivadékai kezdik feledni őseiket, addig a történelem a multak hű őreként virraszt mellettök.

A nagy átalakulások a nemességet beleolvasztották a többi osztályokba s a mai viszonyok között szinte csodálkozva nézzük, hogy kiváltságos állását oly sokáig fenn tudta tartani. Mert bizony régente a nemesség képviselte a nemzetet; a politikai és társadalmi életben egyaránt ő vitte a vezérszerepet. Vele szemben a jobbágység nagy tömege — mint másutt is — csak szolgasorsban élő néposztály volt s a közéletbe nem folyt be. Csak akkor jött számba, ha megadóztatásáról, terheinek kirovásáról volt szó. A nemességen kívül csupán a polgári osztály érvényesült; de csak városa életében, melynek falai közé zárkozva féltékenyen őrizte szabadalmait.

A nemesek felsőbbségét és vezetőképességét biztosították kiváltságos jogai. Werböczy István Hármaskönyve szerint ezen kiváltságok négy fő pontba foglalhatók: 1. A nemes ember előzetes megidőzés nélkül le nem tartóztatható. 2. Csak királya hatalma alatt áll. 3. Ment mindennemű adózástól. 4. A „ius resistendi“ értelmében alkotmányellenes királya ellen fegyvert foghat. Mindezzel szemben csak a honvédelem kötelezettsége

háru! reá. Ezeket az állapotokat a kor szelleme hozta magával és tartotta fenn. A haladó idővel azonban a nemesség lépésről-lépésre kénytelen volt a fejlődés egyre hatalmasabb hullámverései alatt többet és többet feladni régi kiváltságaiból. Le kellett mondania 1687-ben az „*ius resistendi*-ről s a köztelherviseleésből is egyre fokozottabb mértékben kellett kivennie a maga részét; míg végre megérett az idő, mely kiváltságai fölött meghuzta a lélekharangot.

Valamint az ország sorsának intézése az országgyűlésen, épen úgy a vármegyei élet irányítása a vármegye közgyűlésein a nemesség kezében volt. Vármegyei tisztviselő is csak nemes ember lehetett. Ezért nemcsak tisztán genealogiai szempontból, hanem vármegyénk multjának teljesebb felderítése szempontjából is kívánatos az itt élt nemes családok megismerése. E tekintetben kiváló szolgálatot tesznek a különböző nemesi összeírások, melyek vagy adókiivetések, nemesi felkelések szervezése, vagy hivatalosan elrendelt nemesi nyomozatok alkalmával készültek. Ez utóbbiak csak a XVIII. században kezdődnek. Az alábbiakban különböző korszakokból néhányat be fogunk mutatni a nemesi jogok fennállásának utolsó idejéig úgy Abauj-, mint a régi Tornavármegyéből. Ezzel módot fogunk nyújtani annak a megállapítására is, hogy a különböző korszakokban nőtt-, vagy fogyott-e vármegyénkben a nemesek száma s mely családok tűntek el akár kihalás, akár elköltözés miatt megyénkbel.

Abaujvármegye nemesi összeírásai.

Az első abaujvármegyei nemesi összeírás, melyet felfedezniünk sikerült, 1646-ból való; tehát azon időből, mikor a tömeges nemesítés már javában folyik. Kár, hogy nem áll rendelkezésünkre korábbi jegyzék, mely a vármegye legrégibb, törzsökös nemeseit külön is bemutatná. Mindamellett ez is nagy beccsel bír, mert külön adja a birtokos és külön az armalista nemeseket; még pedig amazokat járasonként, ezeket még községenként is. Szembetűnő ezen összeírásban a névsor gazdagsága. Nem csalódunk ha azt mondjuk, hogy

az országban aligha van sok olyan vármegye, mely kiterjedéséhez arányitva a XVII. században annyi nemest számlált volna kebelében, mint Abaujvármegye.

I. Az 1646. évi nemesi összeírás.

I. Birtokos nemesek:

1. Cserháti járás.¹⁾

Baxy Mihály	Putnoky Mihály
özv. Bárczay Jánosné	Szemere György
özv. Báthory Miklósné	Szemere János
özv. Báthory Zsigmondné	Szemere Pál
Bech Miklós	Szirmay Péter
Bory György	Torma Pál
Fráter Pál	Vécsey Sándor
Fáy Gábor	Vendéggy Tamás.

2. Füzéri járás.²⁾

özv. Fáy Istvánné	Balay István
Fáy János	Barkóczy László
Fuló János árvái	Deweny István
Fuló Miklós	Erős Sándor
Horváth (Jászay) András	özv. Forgách Miklós grófné
Horváth (Vajdai) András	özv. Forgách Zsigmond grófné
Horváth (Vajdai) György	– özv. Horváth (de Kissevits)
Horváth (Szemerécy) Pál	Mihályné
Jánoky Mihály	Ispán Ferencz
Koczárdi György	– Kékedy Balázs
Kun György	Lónyay Zsigmond
Kun István	Meszty György
Lenkey György árvái	Molnár Gergely
Máriássy István	Mosdózsy Imre
Monaky György	Nádasdy Ferencz
Osváth István	Olchváry András
Palágyi István	Oroszlány Mihály
Petneházy János	Szilly György
Pincz Gergelyné	Tatay György

¹⁾ Fáy János szolgabíró járása.

²⁾ Olchváry István szolgabíró járása.

3. Kassai járás.¹⁾

Abbaffy Márton
 Árokszállásy Bálint
 Asgutty János
 Bárczay Ferencz
 Bárczay Sámuel és György
 özv. Bégányi Ferenczné
 Bodoni Mihály

Tárkány István
 Vass Mihály
 Várady Pál
 Várady Péter
 Veseny Mózes
 Vesselényi Ferencz gróf.

4. Szikszói járás.²⁾

- Bornemissza (Szendrői) János
 Czobor Imre
 Czykó Pál
 Farkas alias Szabó István
 Getsey Ferencz
 Getsey Pál
 Görgői György
 Gyarmathi János
 Győri István maradékai
 Gyulaffi László
 - Horváth István (Mladesevits)
 Kewiczky János
 - Kormos Ferencz
 Madár István
 Meszty György
 Némethy Király Mátyás
 Priny Gábor
 özv. id. Priny Györgyné
 Priny Imre
 Priny Zsigmond
 - Putnoky János
 özv. Semsey Lászlóné
 Semsey Sándor
 Sztrucz Ferencz
 Székelly (de Nagyida) András
 Tarchay György

Barna Ferencz
 Becskerekgy György
 Bekény János
 Chernel György
 Csáky István gróf
 Czeke Györgyné
 Czeke Péter árvája
 Czeke János
 Farkas (de Gihárt) György
 Fuló István
 Girincsi Mátyás és László
 Göbel István
 - Hamvay Péter
 Horváth András
 Horváth Ferencz
 Horváth (de Felsőméra) István
 Horváth János
 Ibrányi Ferencz
 Irsai András
 Kátay Ferencz
 özv. Kátay Györgyné
 özv. Keglevits Miklósné
 Keresztes János
 Kinissy János
 Kormos István
 Kornis (de Ruzska) Ferencz
 Láncki Gergelyné

1) Getsey Ferencz szolgabíró járása.

2) Gihárti Farkas György szolgabíró járása.

Nagy Mihály	Szegedy Gergely
Pongrácz Kristóf	Szepsy István
Puky Péter	Szuhay Gáspár és Mátyás
Rákóczi Pál gróf árvái	Ternyey György
Szalkay György	Zákány András.
Szalkay István	

II. Armalista nemesek.

<i>1. Csereháti járás.</i>	Panthos György
<i>Alsószend.</i>	— Vataj György.
(Senki).	<i>Felsőszend.</i>
<i>Bakta.</i>	(Senki).
Csok Mártonné	<i>Felsőnovaj.</i>
Vadászi István.	(Senki).
<i>Beret.</i>	<i>Futókéres.</i>
Csathó Mihály	Nagy Mózes
Kardos Mátyás	Torma Pál
Salygodi Miklósné	Vas Pál.
Szemerei András	<i>Gagybátor.</i>
Vadászi Istvánné.	Kelemen János
<i>Buzita.</i>	Kovács Ferencz
Csabay István	Uza Bernhárd.
Farkas Péter	<i>Jászó.</i>
Kovács János.	Alpháry János
<i>Bútkos (Büttös).</i>	Asztalos András
Philepp János	Balogh Mihály
Thott Mihály.	Boghdáni István
<i>Csenéte.</i>	Dániell Deák
Beke Bálint	Egress Márton
Kis Mihály	Filiczki András
Szell Miklós.	György Deákné
<i>Demecser.</i>	Imreh Deák
(Senki).	Kézsmárki Mihály
<i>Felsőgagy.</i>	Marussi András
Nagy György	Medar György
	Petrakowit Pál

Posony Mihály
Szabó András
Szini János
Thamaskó Mátyás
Thamaskóné
Trombbitás György.
Kupa.

Aszalai István
Balayné
Berzi Jakab
Demjén András
Dobai András
Farkas János
Farkas Pál
István János
Kuppay György
Kuppay István
Kuppay Pál
Palássti Gergely
Ráczi István
Szabó Péter.

Litka.

Beke János.

Pamlény.

Pamlényi Gergely
Pamlényi István
Pamlényi János.

Papi.

(Senki).

Petri.

Nagy János.

Péder.

Péderi János
Péderi Miklós
Réphási Mihály
Székely Gergely

Volya Mihály
Zsarnai Mátyás.
Selyeh.
Veresmarti Péter.
Somodí.
Balassa Gergely.
Szala.

Bakó Mihály
Bakó Pál.
Szászfá.

Almási György
Berczeli Pál
Csehi Péter
Isza János
Pap Márton
Ragályi Adrás.

Szemere.

Hegymeghi Zsigmond
Horváth Pál
Peczell Imre
Szemerei Márton
Vajda Miklós.

Szepsí.

Abaffi Márton
Almási György
Angocz Pál
Borbély Mihály
Bresznay András
Buzás István
Caszai István
Csizmadia György
Csörghe János
Fodor Andrásné
Gerecz János.
Gönczy István
Görgei István Deák

Herke István	Nikházy János
István Deák	Nyerghes István
Komáromy Mihály	Nyerghes János
Korocz István	Nyerghes Mihály
Kovácsnay Györgyné	Ráczy György
Kovácsnay János	Réthy György
Kozma Gergely	Rubely Mihály
Kozma János	Szabó András
Lakatos György	Szabó István
Lakatos István	Szabó Keresz István
Mangocz János	Szücs György
Mészáros Mátyás	Szücs Mihály
Mihály Deák	Szücs Pál
Molnár András	Varannay András
Molnár Máté	Vargha Pál.
Nyarssy Miklós	
Nikházy Gergely	(Senki).
Nikházy István	

Szóled

Dr. Czobor Alfréd.

(Folyt. köv.)

A Torna-vármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek.

Aki nemesség- és címeradományban részesült, annak nemeslevelét azon vármegye közgyűlésén, amelynek területén élt, ki kellett hirdettetnie, ha azt akarta, hogy az illető vármegye nemeseinek pecsétes lajstromába felvétessék s ott nemesi jogait gyakorolhassa. A kihirdetést — mely az adományozás után rendszerint egy-két éven belül megtörtént — belefoglalták a jegyzőkönyvbe s a címereslevél hátlapjára, rendszeren alul a pecsét felfüggesztésére szolgáló felhajtott részre is reávezették. Ez utóbbin a kihirdetés helye, éve, napja és a kihirdetést végző tisztviselő neve áll; a jegyzőkönyvben pedig a fő- és társszerzők nevei, többnyire az adományozó uralkodó neve, a címereslevél keltezésének helye és ideje van feltüntetve. S épen ez a fontos. Mert megeshetik,

hogy az eredeti armálison akár az impetratorok vagyis a nemességszerzők nevein, akár a keltezésen kaparások észlelhetők. Ezen az alapon a címereslevél hamisnak, vagy legalábbis gyanusnak tűnhet fel; holott a kaparás az író hibájából is keletkezhetett. Ilyenkor a címereslevélre vezetett kihirdetés útbaigazítást nyújt, mely megyében és mikor lett az armalis kihirdetve. A megfelelő vármegyei jegyzőkönyvek azután megadják a választ, vajjon az impetratorok nevei, vagy a dátum azonosak-e vagy sem.

Alább a Torna-vármegyében¹⁾ 1569-től, vagyis azon évtől kezdve, a mikor e vármegye fennmaradt jegyzőkönyvei kezdődnek, egészen 1720-ig kihirdetett nemeslevelek következnek, közben megszakítással, mert — sajnos — az 1670—1687 terjedő jegyzőkönyvek nincsenek meg.

Abonyi Mátyás; fel.: Kovács Margit; fiai: István, Gergely és János; leánya: Kata. Berentes Péter és István. — I. Lipót, Neustadt, 1668 márcz. 15. Kh. 1668 máj. 30. (Feria quarta proxima post Dominicam SS. et I. Trinitatis.) (1668. 341.)²⁾

Adamus Pál I. Szatka.

Agyagos János; fel.: Bodó Kata; fia: István. I. Lipót, Bécs, 1677. okt. 27. Kh. 1678. máj. 4. (1678. 1. és 2.)

Almássy Literati (de Almás) István alias Bakó; fel.: Pap Judith. Szabó Márton és fel.: Kovácsy Erzsébet s fiaik: János, István és Márton. Kh. 1609. (1609. 72.)

Almásy I. Lippay alias Almásy.

Angyal György I. Tóth András.

Arday alias Kovács András és testv.: Márton és István. Kh. 1628 nov. 20. (Feria secunda post festum B. Elisabethae Viduae.) (1628. 172.)

Aszalai Pál I. Pap alias Zdobay György.

Attya alias Szabó I. Szabó alias Czece.

Ágosthon András I. Kura alias Föl-Némethy.

¹⁾ Az *Abauvármegyében* kihirdetett nemeslevelek jegyzékét *Csoma J.* közölte monographiája függelékében. — Torna-vm. levéltárának a legújabbban történt rendezése tette lehetővé anyagának felkutatását s így ezen jegyzék összeállítását is.

²⁾ Kh. = Kihirdetve. — A zárójelbe tett számok a megfelelő közgyűlési jegyzőkönyv év- és lapszámát jelentik.

Ádám István; fel.: Celle Anna; fiai: István és György; leánya: Zsófia; testv.: György. Wien, 1635. máj. 16. Kh. 1635. jun. 13. (1635. 205.)

Árvay János I. Dömötör András.

Baczó Mihály; fel.: Elek Anna; testv.: István, András, Péter, György és János. Kh. 1630. jun. 25. (Feria tertia post festum S. Joannis Bapt.) (1630. 182.)

Baghy Mihály; fel.: Anna; testv.: Albert és Mihály. Kh. 1633. ápr. 13. (1633. 201.)

Bajusz Gálszéchy Tamás I. Terney István.

Bak János, István, Péter és András. Wien, 1636. febr. 1. Kh. 1636. ápr. 9. (1636. 210.)

Bakos alias Palozosi András vagy János; fel.: Száz Zsófia; fiai: Mátyás és István; testv.: István és ennek fel.: Dobos Anna. Kh. 1660. máj. 10. (Feria quarta post Dominicam jubilate.) (1666. 266.)

Bakó alias Kovács János. Nyársy (de Szebeny) Miklós. Wien, 1635. decz. 19. Kh. 1636. okt. 25. (1636. 213.)

Bakó I. Almássy Literatus alias Bakó.

Bakó alias Szabó I. Gáll alias Oláh.

Balogh János; fel.: Lengyel Kata. I. Lipót. Wien, 1665. aug. 28. Kh. 1665. decz. 16. (1665. 257.)

Balogh János I. Kovács alias Golniczay.

Balogh Lukács I. Hunyady Ferecz.

Balogh Pál; fel.: Pogonyi Anna; fia: Pál; leányai: Erzsébet és Klára. I. Lipót. Wien, 1698. okt. 15. Kh. 1699. márcz. 14. (1699. 732. és 733.)

Balogh Támás; fel.: Pap Ilona. *Borsody* András és fel.: Molnár Anna. Bécs, 1636. márcz. 11. Kh. 1636. jul. 14. (1636. 212.)

Balásdedk Jakab; fiai: István és András; leányai: Kata és Anna; testv.: Tamás; rokona: *Barkay* Tamás. Wien, 1633. aug. 20. Kh. 1634. máj. 3. (1634. 203.)

Baranya Tamás; fel.: Labo Anna; fia: András és ennek fel.: Zsuzsánna; nagybátyja: Bertalan. III. Ferdinánd. Wien, 1651. márcz. 12. Kh. 1651. nov. 16. (1651. 175.)

Baranyay alias Horváth (de Szancha) Péter; testv.: István. Pozsony, 1638. — 24. Kh. 1638. ápr. 14. (1638. 220.)

Baranyai alias Szabó Tamás; fel.: Balla Zsófia; fiai:

Péter és András; leánya: Anna; testv.: Gáspár. III. Ferdinánd. Wien, 1652. márcz. 6. Kh. 1652. decz. 19. (1652. 196.)

Barato György I. Kiss Miklós.

Barbely Tamás I. Demeter György.

Barlogh István; fiai: János, Péter és András; testv.: Magyar István és János. Szaradi alias Kys János. I. Lipót, 1659. márcz. 11. Kh. 1659. decz. 30. (1659. 23.)

Barkay Tamás I. Balásdeák Jakab.

Bartha Pál és Gergely. Kh. 1634. febr. 10. (Feria quinta post festum B. Dorotheae Virg. et Mart.) (1634. 203.)

Bartók (de Görgő) Márton, János és Mihály. Kh. 1619. aug. 3. (1619. 130.)

Bartus Gergely, Pál, György, Albert és István I. Visontai Gáspár.

Batha (v. Bathla) István és testv.: György. Wien, 1636 febr. 1. Kh. 1636. ápr. 9. (1636. 210.)

Baxa Gergely, Philep János és Funit Miklós. I. Lipót, Wien, máj. 29. Kh. 1658. szept. 19. (1658. 269.)

Bebek alias Nagy Márton. Farkas Péter és Benyő András. III. Ferdinánd. Wien, 1640 ápr. 13. Kh. 1643. ápr. 15. (1643. 56.)

Bene Gergely, István, Péter és Pál I. Szabó András.

Bene (de Szikszó) Mihály; fel.: Szűcs Zsófia; fia: György. II. Ferdinánd, Wien, 1632. jun. 10. Kh. 1643. nov. 9. (1643. 76.)

Benics András I. Tóth András.

Benchik István; fel.: László Kata; testv.: János, István és másik János. Szép János és fel.: Benchik Dorottya s fiai: István és Mihály. III. Ferdinánd, 1654. jul. 2. Kh. 1655. nov. 18. (1655. 244.)

Benyő András I. Bebek alias Nagy.

Beredz Barnahás és fiai: Márton, Tamás és Demeter. III. Ferdinánd, Wien, 1641. decz. 31. Kh. 1642. okt. 29. (1642. 47.)

Berentes Péter és István I. Abonyi Mátyás.

Berky György és István I. Kozla István.

Bernáth István, János és Mihály I. Fazekas István.

Bertha Gergely és János Kh. 1636. ápr. 9. (1636. 210.)

Berzy Gergely; testv.: Miklós, István, Antal, másik Miklós, Albert és ennek fia János. Kh. 1634. jun. 14. (Feria quarta post Dominicam SS. et I. Trinitatis. (1634. 204.)

Bezdar György I. Szatka János.

Biró Gergely; fiai: Márton és István; Márton és fel.: Tösér Dorottya s fia: Gergely. I. Lipót. Wien, 1663. jan. 23. Kh. 1665. ápr. 14. (1665. 236.)

Bodnár János és György. I. Lipót, Bécs, 1677. okt. 30. Kh. 1678. máj. 4. (1678. 1.)

Boghdáni István I. Rubel Mihály.

Bor István és testv.: Miklós, János, Pál és Mátyás. Sopron, 1635. febr. 3. Kh. 1636. jul. 14. (1636. 212.)

Borsody András I. Balogh Tamás.

Bosnyák Pál és testv.: Ferencz, Mihály, István és Miklós. Szabó György. I. Lipót, Wien, 1663. márcz. 6. Kh. 1664. márcz. 12. (Feria quarta post Dominicam Reminiscere.) (1664. 190.)

Bothgal János; fel.: Szabó Dorottya; fiai: Miklós és János; testv.: György. Liptay János. Wien, 1632 decz. 10. Kh. 1636. okt. 1. (1636. 213.)

Bralla István I. Hotta György.

Breznai György és Mihály I. Orbán Jakab.

Buday István; testv.: György, János és Péter. III. Ferdinánd, Pozsony, 1649. máj. 16. Kh. 1650. szept. 13. (1650. 133.)

Bujdosó alias Nagy-Alberth István és fel.: Fajgel Erzsébet; leánya: Sára. I. Lipót, Wien, 1698. febr. 18. Kh. 1698. decz. 9. (1698. 712.)

Burnet Tamás. III. Ferdinánd, Wien, 1652. jan. 12. Kh. 1652. ápr. 18. (1652. 186.)

Buza (de Diószegh) István; fel.: Borbélyi Anna; fiai: Imre és István; leányai: Dorottya és Judith. Szöke György és Borbély Judith. Regensburg, 1636. okt. 20. Kh. 1637. márcz. 18. (1637. 214.)

Chákány András I. Hotta György

Chimár János I. Tihemerí alias Szekér.

Chiszár János és testv.: István, Pallo Mátyás, Stanimér Márton. Pászthory György. Szemes András. Vendégly János.

III. Ferd. Regensburg, 1653. decz. 4. Kh. 1654. márcz. 12. (1654. 209.)

Chiszár I. Horváth alias Chiszár.

Choturnay István I. Darahoczy György.

Cristan András; fia: Mihály; fel.: Gencz Erzsébet. Dobzó András és fel.: Cristan Erzsébet. Pozsony, 1659. nov. 19. Kh. 1661. febr. 16. (1661. 79.)

Cristan János; leánya: Kata; testv.: István. III. Ferd. Wien, 1653. márcz. 9. Kh. 1653. decz. 4. (1653. 206.)

Csató Demeter és fiai: János és György. — Bethlen. Kh. 1626. máj. 6. (1626. 160.)

Csattos Demeter és testv.: János, Gergely, Gáspár, Márton, Lukács és Bazil. Kh. 1628. nov. 20. (Feria secunda post festum B. Elisabethae Vid.) (1628. 172.)

Csákány András I. Hotta György.

Csedraky (de Ováry) Péter, Mihály, András, Pál és Ferencz. III. Ferdinánd. Wien, 1654. okt. 1. Kh. 1655. szept. 30. (1655. 240.)

Cseh (ifj.) János; testv.: Lőrincz, János és András. Kh. 1633. febr. 16. (1633. 198.)

Cserepi György; fel.: Tot Erzsébet; fia: György; leányai: Kata és Anna; testv.: Nagy alias Cserepi Mihály ennek fel.: Isoo Kata és fiaik: Mihály és János. I. Lipót. Neustadt, 1668. ápr. 17. Kh. 1668. jun. 2. (1668. 324.)

Cserney I. Petrács alias Cserney.

Csizmazia Márton I. Smagai Bálint.

Csizy Pál; fel.: Pap Ilona; fiai: János és György; testv.: Lukács és ennek fel.: Szany Ilona s fiaik: György, Mihály és István. Kh. 1633. nov. 16. (1633. 203.)

Csorba György és fel.: Kata; rokona: Sys Bálint. Kh. 1632. máj. 5. (Feria quarta prox. post festum Inventionis S. Crucis.) (1632. 193.)

Csüre (de Gömör) István; testv.: János és Zsófia. I. Lipót. Wien, 1662. ápr. 2. Kh. 1662. szept. 18. (1662. 149.)

Czabay Gergely és testv.: István; fel.: Erzsébet. Kh. 1629. jun. 20. (1629. 175.)

Czattky János I. Ungha András.

Czeglédy Balázs szendrői várnagy; fel.: Farkass Anna;

unokája: János; testv.: Máté, Márton, István, János és Jakab. Wien, 1631. ápr. 10. Kh. 1631 jun. 18. (1631. 190.)

Czeldner Dániel I. Hulik György.

Czibere János I. Herke János.

Czombor János I. Rubel Mihály.

Danffy András és Benedek I. Nagy-Tályai András.

Dávid János; fiai: András, Mátyás, István, Péter; testv.: Jakab. Kh. 1634. jun. 14. (Feria quarta post Dominicam SS. Trinitatis.) (1634. 204.)

Delí (de Jósmafő) Gergely, Benedek és János. II. Mátyás. Kh. 1714. nov. 14. (1714. 219.)

Delí (de Jósmafő) György és János. Kh. 1618. jul. 18. (1618. 124.)

Demeter György fiai: Mihály és György; Demeter János. Barbély Tamás. Pettüs Mihály. III. Ferd. Wien, 1651. febr. 28. Kh. 1652. ápr. 18. (1652. 186.)

Derzy János, István, Jakab és Albert. Kh. 1628. febr. 9. (1628. 166.)

Deső Gergely; fel.: Kormos Dorottya; testv. Péter, István, Mihály; leánya: Dorottya és Kata. Kiss János. Péntek Gergely. Kh. 1633. máj. 25. (1633. 202.)

Diá János és Bálint; fiai: István, György és János. III. Ferd. Wien, 1639. márczius 24. Kh. 1639. junius 28. (1639. 222.)

Dobzó András I. Cristán András.

Dohos István; unokatestv.: Mihály és István és másik Dohos Mihály. Simon György és Nagy János. Wien, 1637. nov. 15. Kh. 1638. ápr. 14. (1638. 220.)

Dokos Mihály, Márton és István I. Tóth György.

Dobby János; fel.: Dobszó Kata; fiai: Szepsy Pál és István. Jósa András. III. Ferd. Wien, 1651. decz. 18. Kh. 1652. jan. 31. (1652. 182.)

Dóczy Mihály I. Kardos Tamás.

Dömöter András és Árvay János. III. Ferdinand. Wien, 1651. márcz. 15. Kh. 1651. okt. 5. (1651. 173.)

Drahoczy György; fel.: Becskeházy Erzsébet; fia: Pál, Drahoczy Imre, Gergely és Péter. Choturnay István. Regensburg, 1654. febr. 6. Kh. 1654. márcz. 12. (1654. 209.)

Dr. Czobor Alfréd.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

II. Rákóczi Ferencz Abaujvármegye közgyűlésén.

Az 1708. márcz. 28-ikán az enyiczkei kastélyban tartott közgyűlésből :

Ezen Generalis Gyűlésben Felsőges Vezérlő Fejedelem maga nagy megalázásával személye szerént jelen lenni méltóztatván, declarálta kegyelmesen magát, hogy nem ugy s jött közinkben, mint Vezérlő Fejedelem, hanem ugy mint Rákóczi Ferencz, azon Vezérlő Fejedelemnek legbelsőbb tanácsa és ugy mint ezen vármegyének egyik tagja, de azon Vezérlő Fejedelem tanácsából, kegyelmesen magyarázván :

1. Hogy az Felsőges Fejedelem etejében sokféle panaszok jöttek mostani viczeispány Pottornyay László uram ellen, hogy tudnia illik őkegyelme a Nemes Vármegye almáriumát notarius hire nélkül violálta, Vármegye hire nélkül expeditiót in privato csinált s pecsételt és többek ehhez hasonlók, akik ha megbizonyosodnak, Pottornyay uram életével játszik. Kire fölkelvén szabad jóakaratóból publice az egész Nemes Vármegye előtt lekötötte magát, hogy ha legkisebb panasz is verificáltatik (beigazoltatik), mások példájára is a feje elvétel-sék gyalázatosan. 2. Hogy az possessionatus (birtokos) hadi rend dicáit (adóját) bizvást szedetesse a Nemes Vármegye az possessionatus hadi renden, mivel az kassai gyűlésnek alkalmatosságával csak az közönséges hadi rendnek az dicája és nem possessionatusoké az commissariatusság által acceptáltatni determináltatott. Jelentette ezután 3. Ófelsége,

hogy Stöszel Kristóff generál-adjutánsát a végre rendelte Vármegyénkben, hogy az perceptoratusnak (az adóbeszedőknek) — ha requiráltatik — assistályon és az excessusokra (kihágásokra) vigyázzon s azonkívül a Fervill regimentyére assignált 4000 forintokat percipiálja (szedje be).¹⁾

Pottornyai László alispán uram — úgy látszik — tisztázta magát az ellene emelt vádak alól, mert továbbra is megmaradt alispáni székében s csak ugyanczen év május 2-ikán, tiszte időtartamának lejárta után köszönt le az egész tiszttikkal együtt. Az erre vonatkozó jegyzőkönyvi rész így szól: Nemzetes, Vitézlő Pottornyai László ordinarius viccispány uram tisztitül solenniter (ünnepélyesen) valadicált (elbucsozott), szokott követéssel az authenticumot Tek. Nemes Vármegyének resignálván (t. i. átadta a pecsétet és jegyzőkönyveket), úgy szolgabírák uraimék is notariusunkkal együtt, kiket Méltóságos Főispány uram őnagysága usque ad restaurationem (a tisztujtásig) megmarasztott.²⁾

Dr. Cz. A.

Két községi szabadalomlevél.

I.

Lajos király Ida birájának, esküdt polgárainak és összes lakosságának tudtára adja, hogy sz. György vértanu most elkövetkezendő napjára kiküldötte hozzájuk Sándorfia János gömőri főispánt, a káptalan tanujával abból a czélből, hogy összehíván Ida nevü bányatelep összes szomszédait és határos lakosságát, az ország többi bányatelepei módjára ezen bányatelepek határait felállítsák és nekik e határok között az összes haszonvételeket használni engedjék meg, amint a többi bányatelepeken szokásban van. Meghagyja tehát, hogy addig az ideig, amig megnevezett János mestert a káptalan tanujával egyetemben a fentjelzettek elintézése végett átküldi, a bányák művelését olyképen, amint eddig végezték, folytassák és az összes haszonvételeket, amelyekkel eddig éltek, használják. Az összes nemes és birtokos embereknek és a többieknek,

¹⁾ Proth. Com. Abaujv. 1708. fol. 77—78.

²⁾ Proth. Com. Abaujv. 1708. f. 90.

bármiféle lakosok legyenek Ida nevű bányahely szomszédságában, meghagyja, hogy addig az ideig az erdőket és más haszonvételeket, amelyekkel ezek az idai polgárok és lakosok és bányászok éltek, nekik békésen és háborítlanul használni engedjék és őket a bányák felkutatásában és művelésében ne akadályozzák, hanem nekik a bányák felkutatását és a felkutatott és talált bányák művelését minden ellentmondás nélkül engedjék meg. *Kelt Budán, 1349. márcz. 31.*

„Lodovicus Dei gratia rex Hungarie fidelibus suis iudici, iuratis civibus et universis hospitibus de Ida¹⁾ salutem et gratiam. Noveritis, quod ad festum sancti Georgii martiris nunc venturum transmittemus ad vos magistrum Johannem filium Alexandri, comitem Gumuryensem, hominem nostrum cum testimonio capituli ad hoc, ut convocatis vicinis et comitaneis ipsius montane nostre Ida universis, iuxta consuetudinem aliarum montanarum nostrarum in regno nostro existentium metas ipsius montane nostre erigere debeat et vobis sub eisdem metis universas utilitates uti permittat, prout in aliis montanis nostris est consuetudo. Quapropter fidelitati vestre firmiter praecipiendo mandamus, quatenus ipso medio tempore, donec predictum magistrum Johannem cum testimonio capituli ad premissa ordinanda transmittemus, opus vestrum montanum eomodo, prout hucusque fecistis faciatis et exerceatis, et universas utilitates, quas hucusque usi fuistis, uti debeatis. Vobis vero universis nobiles et possessionatis hominibus ac aliis quibuslibet populis in vicinitate dicte montane nostre Ida constitutis et existentibus precipimus, ut ipso medio tempore silvas et alias utilitates, quas ydem cives et hospites ac montani de eadem Ida usi sunt, eisdem uti permittatis pacifice et quiete et eosdem a questu et opere montanarum prohibere non debeatis, sed eisdem montanas querere et quesitas ac inventas laborare et laborari facere dimittatis sine contradictione aliquali. Nos enim in vestris iuribus vos nolumus defraudari quoquomodo. Aliud igitur facere non presumptis, sicut nostram gratiam offendere formidatis. Datum Bude feria tertia proxima ante Dominicam Ramispalmarum. Anno domini M^{mo} CCC^{mo} XL^{mo} nono“.

Kivül: „Relatio magistri Petri magistri tavernicorum“.

(Eredeti je hártján, hátára nyomott veres pecsét nyomaival; a pecsét alatt a „Relatio“. — Kassa város titkos levéltárában, L. Nr. 1. jelzet alatt).

¹⁾ Arany-Ida.

II.

Zsigmond király annak kijelentése után, hogy királyi uralmának kezdetétől összes alattvalóinak, bármely állapotuak legyenek, de kiváltképen a városok és szabadalmas községek lakossága hasznára és jóvoltára készségesen gondot viselvén, kiváltságokkal és szabadalmakkal tüntetvén ki őket; ez okból királyi különös kegyelméből Thehaan község összes lakosságának és népeinek, amely községet egyuttal Kassa városához csatolni rendelte, kegyelmesen megengedi, hogy ugy ők, mint utódaik mindazon szabadságokkal, kiváltságokkal és jogokkal, amelyekkel Kassa városának népessége és lakossága eddig élt, mostantól fogvást örök időkre szabadon és minden akadály nélkül éljenek. Kelt Kassán, 1399. márcz. 23.

„Commissio domini regis. Nos Sigismundus Dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. ac marchio Brandenburgensis etc. Memoriae commendamus significantes tenore praesentium, quibus expedit, universis, quod nos ex suscepto nostri regii regiminis, quo universos regnicolas suos cuiuscunque conditionis extiterint et signanter civitatum et liberarum villarum habitatores circa utilitatem et commodum ipsorum libenter conspiciere consuevimus gratiis et libertatibus eosdem decorando, proinde ad universorum notitiam volumus pervenire, quod nos de benignitate nostra regia et gratia specialí universis populis et habitatoribus Thehaan vocatae per nos nuperrime civitati nostrae Cassoviensi applicatae annuendo duximus gratiose concedendum, ut ipsi et eorum posterí universi singulis libertatibus, gratiis, indultis, praerogativis et honoribus, quibus universi populi et habitatores dictae nostrae civitatis Cassoviensis hactenus usi, tenti, gavisí fuissent et conservati, amodo et deinceps perpetuis futuris temporibus libere et absque cuiusvis obstaculo impedimenti gaudere, uti potiri et frui valeant atque possint harum nostrarum vigore literarum. Datum in dicta Cassovia in dominica Ramispalmarum anno Domini Millesimo Trecentesimo nonagesimo nono“.

Kivül egykoru kézzel: „Super libertate Thehan“.

(Eredetiye hártján, rányomott gyűrűpccséttel. Kassa v. titkos levélt. Tehány. Nr. 5. alatt.)

Palatinus urunk önagyága vendégségére való költségnek rendi.

Bethlen Gábor fejedelem halálával, Kassa városa a nikoisburgi békekötés és az 1622. évi 29. t.-cz. értelmében visszaszállt a koronára. A szenvedett alkotmány- és lelkiismereti sérelmek miatt gyanuval viselkedő lakosságnak az erdélyi fejedelemséggel való érintkezése azonban nem szakadt meg.

A város megnyugtató végett Eszterházy Miklós nádor az 1631-ik év elején Kassára jön.

Kassa az 1347-ik évben nyert szabadalma óta ment volt a descensustól; tehát a királyi tisztviselőket hivatalos eljárásukban nem volt köteles szállással és étellemmel ellátni.¹⁾ A magyar vendégszeretet jó hírnevén azonban a város nem engedett csorbát ütni s fényesen ellátta a király képét.

Ennek a vendéglátásnak reánk maradt költségjegyzéke 149 frt. és 81 denár kiadásról szól s mai mértékkel mérve csekélynek látszik; a pénz értéke azonban abban az időben tizszeresénél is többje a mainak, amint a lakoma bősége készséges tanunk reá.

És most elevenítsük fel a lakoma képét a számadás egyes tételeiből.

A város vendégszerető asztalának díszei voltak a velenzei üveg poharak, összesen tizenkét darab, melyeket akkor vásároltak, darabját 50 denárjával Dédesi István, Piperel Antal és Wanner Frigyes kereskedő uraiktól. Az asztalkendők tuczatja 1 tallérba vagyis akkori pénzbe 1 frt. 80 denárba került.

Az asztalteritékről forrásunk többet nem mond. Bizonyára felhordták a fehér asztal díszéül a város levéltárában őrzött billikomok és serlegek legszebbjeit s bíró uram és a gazdagabb polgárok almáriumából is előkerültek az öreg szőlőgerezdes födeles aranyos kupák, veritékes vert aranyos

¹⁾ A szabadság erre vonatkozó pontja ez: „Item nullus principum nostrorum violentum descensum facere possit super eos, nec aliquid contra eorunden recipere voluntatem, sed descendens iusto practio sibi necessaria debet comparare.”

fődeles poharak, gályaformájú asztaldíszek, Lippay János, Fegyveres Rácz Ambrus, Egry Máttyás kassai ötvösmesterek remekbe készült munkái.

A lakoma költségeihez a számadók a fizető tisztbeli becsületes uraimtól készpénzül 35 frtot percipiáltak. Ebből fedezték vásárlásaikat és „János mesternek — a szakács — adtunk, mivel ennek előtte egynehány rendbeli szolgálatjáért panaszolkodván, semmit sem adtanak volna, megtekintvén szolgálatját, adtunk fl. 3. Item az szakácsasszonyoknak adtunk fl. 1 den. 50. Item egyik pecsenyesütőnek adtunk 84 denárt“.

Gróf uraiméktól — a város külbirtokainak gondviselőitől — a vásárbíró Borlobás által a nemes város jószágából három borjú, egy őz, négy nyúl, 8 fogolymadár, 21 tyúk, 3 lúd, 183 tyúktojás ment a konyhára; vásárbíró vásárlása ehhez egy egész ökör, mely volt numero 389 font, s a kölcsönkért 5 fogolymadár, két nyúl, melyet — szól az utasítás — gróf uraimék által restituáljon vásárbíró uram; vettek azonfelül egy őzet, két fajdmadarat, 40 tyúktojást és 35 csigát, fizetvén érte 3 frt 55 denárt, másfél lengyelországi öreg vanna vajért 9 frtot.

A lakoma savát-borsát adta, amit a boltokból a nemes város számára hitelben elhoztak, melyeket becsületes nemes fizető tisztbeli uraink tartoznak contentálni. Ez a vásárlás az 1631-ik év februárius hó 10-én történt fűrmender uram boltjából; volt pedig 2¹/₂ font bors ára 2 frt, 1¹/₂ font gyömbér 97¹/₂ denár, 10 lat szerecsendióvirág 2 frt. 50 denár, 8 lat szegfű 2 frt., öt font nádméz¹⁾ 6 frt. 25 denár, 2 font mandula 1 frt. 60 denár, két font mazsolaszőlő 66 denár és 8 lat fahéj 2 frt., 40 czitrom, mely a kenyerekkel együtt 4 frt 25 denárba jött, öt font aprószőlő 2 frt., ¹/₄ font aprólék cukker — ! —, marczapán, körtvély, répa, retek 1 frt., 10 lat sáfrány 8 frt, 10 font gesztenye 1 frt. 20 denár, 4 font rizskása 72 denár, 1 kötés plataisz²⁾ 84 denár, két kötés stokfis 1 frt. 50 denár.

1) Cukor, mely akkor még csupán czukornádból készült s innét nyerte nevét.

2) Halféle.

Szepesi patikárius Vigh Jánosnál vettek egy font fahajas, egy font ánizsos, egy font gyömbéres, $\frac{3}{4}$ font mandulás *confreitét* 4 frt. 86 denáron s két font faolajat, ára 1 frt. 60 denár; az új doktor patikáriusnál 13 narancsot 2 frt. 60 denár, 2 font kaprit 2 frt. 40 denár; Gatti Cornelius uramnál 8 narancsot 1 frt. 44 denár és $1\frac{1}{2}$ font *lictariumot* 2 frt. 75 denáron s a bécsi német asszonytól négy aranyos marczapánt 6 frt 50 denár, hollipnit¹⁾ és egyéb aprólékokat 92 denáron.

Más idők, más emberek. Mily éles ellentéte a vázolt képnek az, mely a város 1686-ik évi augusztus hó 12-ikén megtartott tanácsülésének jegyzőkönyvéből tárul elénk:

Tovább proponálja — bíró uram —, hogy kommandant uram önnagysága akarván a jövő csütörtökön Tedeum laudamust celebráltatni *Buddnak megvételéért*, végezett egy ebédet készíttetni, amelyet a nemes várossal végben vinni kívánja. A nemes tanács azon nagy örömből ki nem vonván magát, *egész ebédet ugyan készíttetni nem akar*, hanem amivel lehet, segíteni fog.

Lipót király sorvasztó uralma takarékosagra kényszeríti a várost ily világraszóló esemény megünneplése alkalmából. A rettegett Caraffa előtt azonban megnyílnak a város éléstárai s jöttének hírére a tanács ezt határozza:

1686. Die 14. Decembris. Továbbra proponáltatik tekintetes nemes tanácsnak, mivelhogy generalis Karaffa uram önnagysága hejőn, szükségesképen kívántatik, hogy önnagyságának ajándékról nemes tanács provideáljon, amint rendelte is tekintetes nemes tanács ő nagyságának következőképen: egy általag asszú szőlő bort, két hordó bort, két hordó sert, egy vágót (t. i. marhát), két borjut, két őzet, négy nyulat, két indiát (pulykát), két ludat, négy tyukot, két pár tyukfiat, tizenkét köből abrakot, két szán szénát, öt pár madarat, egy köből fejer lisztet; kartifoliát, olasz káposztát, salátát, retket, almát, körtvélyt, amennyit lehet.

Kemény Lajos.

¹⁾ Ostya.

Miért huzzák meg sz. Jakab napján az Orbánharangot.

Kassa város polgársága kezdettől fogvást üzte a szőlőművelést úgy a város határában, mint a Hegyalján, ahol magának a városnak is terjedelmes szőlőgazdasága van a mai napig. Az 1347-ik évben nyert szabad királyi városi szabadalomlevél első pontja is erről szól: *Primo, quod de vineis eorundem chybriones nullatenus exigantur*; vagyis a király nagy kegyességét akarván megmutatni, elengedte a polgárságnak egyszersmindenkorra a szüretelt bor minden csöbre után eddig fizetett adót; amely szabadalomnak értékes voltát bizonyítja, hogy — amint említettem — az oklevélben első helyre került.

Tetézte a kiváltságot a király, midőn az 1369-ik évben megtiltotta, hogy a sz. Jakab napjával, tehát július hó 25-ikével kezdődő s szüretig tartó időn kívül bárki is nem a város területén vagy nem a város polgárai által szürt bort mérhessen ki; a város titkos levéltárában őrzött okirat szavai szerint „*elapso ipso festo beati Jacobi apostoli anno quolibet a venditione vinorum extraneorum et alienorum usque vindemiam neminem volumus habere prohibitum*“.

Midőn a tilalmi időszak megszüntét hirdető harangszó felhangzott, a sz. Jakab lenyakazott fejét — írónk törökfejnek mondják — példázó czégéretet kitétték ott, ahol a ház gazdája élt az italmérési kiváltsággal. Ily czégért őriz a Felsőmagyarországi Rákóczi Múzeum.

Ezt a sz. Jakab napján kezdődő kiváltságot évről-évre századokon át hirdette sz. Orbán harangja, amelynek peremén szőlővenyigék és vinczellérek öntött alakja szintén bizonyítja a szőlőművelés fontosságát a város régi életében.

Az 1686-ik év július hó 24-én kelt városi jegyzőkönyv a veszni induló jog újraéledéséről szól s hirdeti a ma már elenyészett kiváltság és feledésbe ment szokások emlékeztétét következőképen:

„Szent Jakab napja iránt való bor árultatásának szabadsága hogy a nemes városnak megengedtetik, végezték ökegyelmek, hogy az régi szokás szerint az nagy harang annak

kedveért megvonatassék. Emellett hozatott elő, hogy a város *lőcsei házánál* merő moslékos bor árultatik, erre valami inspeciót kellene rendelni. Szabad korcsma iránt az régi szokás és szabadság szerint beszélgettetett, gondolkodván nemes város nagyobb hasznájáról, decernáltatott, hogy ezen dolog a nemes község elciben adattassék, hogy decernáljon felőle. Ezek után az harangozót hivatván, eleibe adott a nemes tanács: régi szabadságát bor áruttatásának visszabocsátja régi módja szerint, harangozza ki a bor szabadságot, maga jutalmát pedig eleinte régi szokása szerint csak egy meszely bort vegyen attól, aki bort fog árulni, mert már abuzushan jött volt, hogy egy-egy iczét vett volt. Az bor áruttatására való vigyáztatás fiscus uramra biztatott, hogy akinek a házban csak valami részecskéje vagyon és pincze nem örökös, ne árulhasson; mely házban pedig két pincze vagyon, mindenkinek örökös gazdája lévén, alternatim árulhassanak.“

A város polgárságának mily hasznothajtó foglalkozása volt a borkereskedelem, kitűnik a városi tanácsnak az 1609-ik évben országgyűlési követeihez irt levelének következő soraiból:

„Post scripta. Kegyelmeteknek ezt is meg akartuk jelenteni, hogy immár nemcsak az *lengyelek*, hanem az *zsidók* is alájárnak az alföldre — t. i. a Hegyaljára — bort venni, és nemcsak bort vesznek, hanem szőlőterméseket is. Amint Alaghi uram is önegysága Mádon az zsidóknak ötven hordóra való szőlőtermést adott el; ők magok szedték, nyomták és töltötték az hordóban; minthogy önegysága házában vannak, nem férhettünk olyan módon hozzájuk. Mindazonáltal utána vigyáztatunk, ha valamiképen az uton megkaphatnák. Minthogy ez *soha nem volt*, kegyelmetek önegységával Alaghi urammal szólhat ez dolog felől. Az *ország*nak proponálhatja kegyelmetek ez dolgot jó alkalmatossággal. Egy lengvelt azért két borral és két tonna mézzel, kit oda alávitte, behajtottak, azt elvétették tőle, hogy valamiképen *szűnjék meg az kereskedés*; az zsidókat is, ha behajtathattak, érette leszünk.“¹⁾

K. L.

¹⁾ Kassa város nyilvános levéltárában, lajstromozatlan

IRODALOM.

E rovatban az Abauj-Tornavármegyére és Kassa városára vonatkozó műveket és hírlapi cikkeket fogjuk felsorolni; továbbá azokat, amelyeknek szerzői a város vagy vármegye területén élnek.

Bay Ilona: Adalék a Nagyréti Darvas család genealogiájához. Turul. 1909.

Bászel Jenő: Kassa sz. kir. város közpénztárában kezelt alapítványok oklevelei.

Dr. Eöttevényi Nagy Olivér: A hágai békekonzferencia. — A kassai Kazinczy-kör 1908—1909. évadja.

Eöttevényi Nagy Olivérrné: Németországi utiemlékek.

Fodor Sándor: Napoleon.

Gabányi János: Az orosz-japán háboru.

Gárdonyi Albert: A Péchujfalusi Péchy család levéltári lajstroma.

Gerevics Tibor: A bolognai festészet sorsa Francesco Francia után. Művészet 1909. évfolyama.

Gerő Alfréd: Postakezelési compendium.

Harsányi István: Buda, Pest, Kassa sat. városok polgári jogai és régi szokásai. Történelmi Tár. 1909.

Dr. Helle Károly: A római jog forrásainak története.

Dr. Hoffmann Arnold: Az 1848—49-iki vörös-sapkás 9-ik honvédszászlóalj története.

— II. Rákóczi Ferencz rodostói bujdosása. Tanítónő-képző Értesítő. 1908.

Br. Jósika Gyula: A vipera jegyében. Regény.

Karsai Ervin: Bubits Zsigmond püspök emlékezete.

Kemény Lajos: A kassai képiróczéh. Művészet. 1909.

— A kassai könyvsajtó történetéhez. Magyar Könyvszemle. 1909.

— A Vasárnapi Ujság 1854—1859. évi illusztratorai. Vasárnapi Ujság. 1909.

— Breuer Lőrincz életéhez. Magyar Könyvszemle. 1909.

— Csabay Mátvás. Irodalomtörténeti Közlemények. 1909.

— Ehrenreich Ádám Sándor. Művészet. 1909.

— Hol készült a sztropkói kazula. Archaeologiai Értesítő. 1909.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és czimerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással

a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

.....

HIRDETÉSEK

.....

Czimerek megfestésére vállalkozik

STEPHANUS ISTVÁN

heraldikai czimerfestő

Budapest, VIII., Szűz-u. 5. sz. II. em.

Bradouka Gyula

ruhafestő, vegytisztító és gőzmosógyára

: Kassa—Nyiregyháza. :

A „Hattyuhoz”

A „Hattyuhoz”

Alapítási év 1812.

Szállítás 6 nap.

Alapítási év 1812.

Szállítás 6 nap.

Ugyileg tisztítanak és festetnek: női, úri és gyermekruhák, csipke- és szövet-függönyök, kézimunkák, szőrmeneműek, keztyűk, bőrkabátok, struczollak és boák stb. Gallér- és kézelőtisztítás.

Vidéki megbízásokat pontosan teljesíték.

ALEXY ÖDÖN UTÓDA VÉSNÖK

KASSA, FŐ-UTCA 12. SZÁM.

Mindenemű heraldikai munkák készítése művészi kiváltságban. :-: Családi czimerek festése és vésése, ruggyanta és egyéb bélyegzők, czimeres pecsétnyomók készítése jutányos árban :-:

WOTTITZ VILMOS

REPRODUKÁLÓ ÉS
FOTOCZINKOGRA-
FIAI MŰINTÉZETE

BUDAPEST, VI., KOSSUTH-UTCZA 1. SZÁM.

(Ferenziák Bazára).

A legjobb bőrfényesítő!!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-UT.

TELEFONSZÁM 21.

W LASZLOVITS TESTVÉREK

KÖNYV-, KŐ- ÉS MŰNYOMDÁJA

FŐ-UTCZA 64. **KASSA,** FŐ-UTCZA 64.

Elvállal minden e szakba
vágó munkákat gyors, iz-
léses és pontos előállítás-
ban :: Teljesen új és mo-
dern betüanyagfelszerelés

Felsőmagyarország leg-
nagyobb üzeme :: Kassa
szab. kir. város nyomtat-
:: :: ványszállítója :: ::

Grand Café

KASSA.

BERGER

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

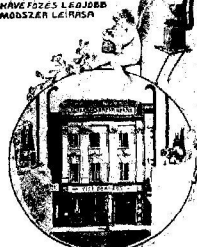
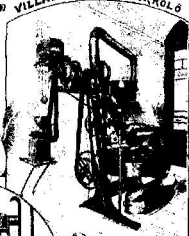
VIZY DOMOKOS KASSA.

FÜSZER, GSEMEGE
ÉS KÁVÉ BEHOZATALI ÜZLET.

„VIZY/MELANGE” VILLANYOS KÁVÉ PÖRKÖLŐ

PÖRKÖLT KÁVÉ
A LEGJOBB
TESSÉK MEGPRÓBALNI

MELLÉHELVE LESZ
A KÁVÉ FŐZÉS LEGJOBB
MÓDSZÉR LEÍRÁSA

NAPONTA PÖRKÖLÉS
MÁR PÖRKÖLŐ KÉPESSÉG 1888

I.	KASSAI- VIZY-MELANGE	100 K. 300
II.	CSPÁDI VIZY-MELANGE	- 360
III.	KÖRÖNYI VIZY-MELANGE	- 400
IV.	UDVARI VIZY-MELANGE	- 460
V.	KIRÁLY- VIZY-MELANGE	- 520

MEGRENDELÉSEK
A BEÉRKEZÉS NAPJÁN AZONNAL
POSTÁN GÉRMENTVE ELJUTATJUK.

NYERS KÁVÉK SZINTÉN
NAGYVÁLASZTÉKBAN
MÁR A 150 K. 1.500 kg.

ÁLLAMTULAJDONOS

A KASSAI JELZÁLOGBANK

RÉSZV.-TÁRSASÁG.

FŐ-UTCZA 4.

Elfogad betéteket tartalékkönyvecskére vagy folyószámlára legelőnyösebb feltételek mellett.

Vesz és elad értékpapírokat, arany és ezüst pénznemeket, idegen bankjegyeket. — Átutalásokat bármely külföldi piacra is **közvetit.**

Tűz- és betörésmentes safe deposit.

Sorsjegyek részletfizetésre.

Osztállysorsjegyek.

Sorsjegyek alakítása.

Minden egyéb bankügylet gyors

:: és előnyös lebonyolítása. ::

NYULÁSZI BÉLA

DOHÁNY- ÉS SZIVARTÖZSDÉJE
KASSA, FŐ-UTCZA 12. SZÁM

Bejegyzett védjegy.

Sorsjegy, papir-
áru, játékkártya,
képes levelező-
lap, hírlapeladás

HIRLAPELŐFIZETÉSEK
= FELVÉTELE. =

Alapított 1844. évben.

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR
a székesegyházzal szemben :: (saját házában).

Felsőmagyarország legrégebb
és legnagyobb pénztétele.

Betéteket gyümölcsztet. —
Kölcsönt váltóra, betáblázásra
vagy folyószámla alakjában. Ingye-
nes pénztátulás Amerikába.

Legelőnyösebb feltételek megállapodás szerint.

Ha jó ruhát

készen vagy mérték szerint
óhajt beszerezni, m e n j e n

Neumann M.

cs. és kir. udvari szállító céghez

Kassa, Fő-utca 27.

.....
Kivánatra képes árjegyzék ingyen.

WEINER IZSÓ

kalap és uri divat üzlete

KASSA, Fő-utca 15. szám

ajánlja kizárólag elsőrendű áruit, egymintkalapok, uri fehéreneműek, bőröndök, úti- és kocsitakarók, kesztyűk, nyakkendők és mindennemű uri divatcikkeket. Különlegességek vadászcipőkben, bőr- és posztolábszarak, valódi dániai Lawala bőrkabátok, mellények és sapkáknban. Vidékre kívánatra választékot is küldök.

PALLAGHY BÉLA

gyógyszeráru kereskedése a „Kigyó“-hoz

— Kassa, Fő-utca 91. szám —

Gazdasági, állatgyógyászati és különféle háztartási cikkek.

Kötszerek, gumiáruk és betegápolási kellékek. Mentőszekrények.

Gyógy-, pipere- és háztartási szappanok.

Szájvizek, köröm-, haj- és bőrápolószerek.

Illatszerek, kölni vizek, szobailatok.

Rum- és likőressenciák.

Gyógyszer-specialitások, gyermektápszerek.

Fertőtlenítő szerek, fürdőpótlékok és gyógyszók.

Ásvány-és gyógyvizek

Egér-, patkány- és rovarirtó-szerek.

— Fényképészeti cikkek
— és vegyszerek.

Bauernebl és Fia

sörfőzde és malátagyár

Telefon szám 78. **Kassa.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben
a következő söröket

Király-sör
Korona-sör
sötét **Bajor-sör**

Legujabb műszaki berendezéssel
és mesterséges pinczehűtéssel
felszerelve.

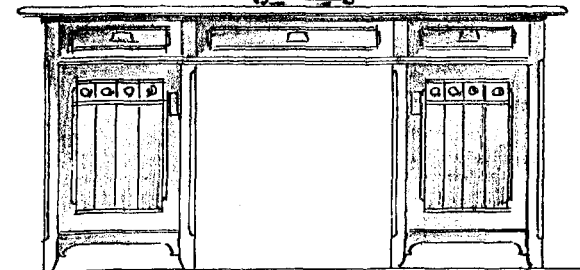
Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött
szállító-kocsijainkban szállítanak. A különböző
minőségű sörök szállítása palackokban történik.
Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegy-
zékkel kívánatra a sörfőzde készséggel szolgál.

ALLANDÓ KIÁLLÍTÁS! :: TELEFON 171.

JAKOBOVICS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE
első kassai butormintaterme és butoráruháza

Kassán, Fő-utca 39. sz.
(saját házában) :: a székesegyházzal szemben.

■ KÉPES ÁRJEGYZÉK KIVÁNATRA BÉRMENTVE. ■

Raktárunk tartunk mindig legnagyobb választékú készletet **szilárdan dolgozott** butorokból, minden most használt fában és **stylben**, ugymint:

=== teljes háló-, ebédlő-, úrlszoba- és szalonberendezésekből ===

luxus-, fantaszta- és ülőbutorokból, szőnyegdiványok, ottománok és mindennemű **matracokból**; ugyszinten elvállalunk mindennemű **díszítési és kárpítmunkákat** is. Továbbá nagy raktárt tartunk **szőnyegek- és függönyökben.**

Raktár előszoba- és konyhabutorberendezésekből.

=== Kedvező fizetési feltételek mellett is szállítunk, ===

Dús raktár mindennemű részbutorokban. — Specialiták

=== **modern angol bőrbutorokban.** ===

A n. é. közönségnek figyelmébe ajánljuk a most létesített külön osztályt **tömörfa (massív) butorokban**, amennyiben egy elsőrangú tömörfa (massív) butorgyárnak a **kizárólagos elárusítását**, illetve **képviselőtét Ab.-Torna-, Zemplén-, Sáros- és Szepesmegyék** részére átvettük es ezen kitűnő gyártmányból jutányos árszabás mellett állandó nagy raktárt tartunk. Különösen ajánlható ez a **tömörfabutor szállodák, fürdőhelyek és villák berendezésére.**

Telefon 30. sz.

Telefon 30. sz.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, czukorka
— és ásványvíz-üzlete —

Kassa, Fő-utca 57. szám.

Naponta frissen pörkölt kávé.

VITÉZ A.

gazdasági szakkönyvkereskedés,
zenemű- és papírkkereskedés

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar
és német nyelvű szak-
munkák nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra in-
gyen és bérmentve megküldjük.

ERŐSÖD
MÉDOLCI
MAGYARUM

QUIRSFELD JÁNOSNÁL

KASSA, FŐUTCA 51.

Serlegék RÁKÓCZI ezimrel, „Pro libertate” felirattal . . . . . K. 360

II. RÁKÓCZI FERENCZ MELLSZOBOR

mintázta Szamovolszky Ödön, a kassai honvédszobor készítője. (Egyedül létező kiadás.)

15 cm. magas, elefántcsont színű	K 3.—
15 cm. magas, bronz színű	K 5.—
30 cm. magas, valódi bronz	K 60.—

MAGYAR LESZÁMITOLÓ ÉS PÉNZVÁLTÓ BANK

KASSAI FIÓKJA

Befizetett részvénytőke 60 millió korona.

Elfogad pénzbetéteket

Leszámitol váltókat

Finanszíroz ipari és kereskedelmi vállalatokat

Jelzálog-kölcsönt nyújt ingatlanokra és már fennálló jelzálogkölcsönöket konvertál saját kibocsátású 4 és 4 $\frac{1}{2}$ %-os záloglevelei alapján

Terményelőleget folyósít.

Bérbe ad Safe deposit rekeszeket.

A bankszakma minden ágában szívesen
== szolgál felvilágosítással. ==

177/10
590

ABAUJ-TORNA
MUSEUM

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

*Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.*

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinándy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

TARTALOM.

	Lap
Az oktatásügy története Kassán. 1394—1599. Irta: Kemény Lajos .	81
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczy Ferencz és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.) Irta: Szabó Adorján .	97
Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt. Irta: Csoma József	113
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665. Irta: Kerekes György	129

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	137
A Tornavármegyében kihirdetett czimeres nemeslevélek. Közli: dr. Czobor Alfréd	141

Vegyések.

IV. (kun) László két adománylevele. Közli: dr. Czobor Alfréd . .	148
Gróf Forgách Ádám kassai királyképe hűségi bizonytsága. Közli: K. L.	152
Egy 17-ik századbéli számlakivonat. Közli: K. L.	154
Tiszti esküminták. Közli: K. L.	156
Szepsi város szabályrendeletei 1690-ből. Közli: Perlik Lajos . . .	157
Levéltárnok esküje a Rákóczi-korban. Közli: dr. Cz. A.	159

Irodalom	160
---------------------------	-----

Az oktatásügy története Kassán. 1394–1599.

I.

BORSÓI
MISKOLC
MŰZSÉNY

A középkorban az iskola az egyház szolgálatában áll. Az iskola a plebániák kebelében létesült; czélja a papnevelés s tanítói egyházi férfiak voltak.

Városaink fejlődésével az iskola is alkalmazkodott a polgári élet követelményeihez s a tanító fizetéséhez, az iskola fentartásához a város is hozzájárul.

Pesten 1238-ban, Pozsonyban 1302-ben, Zágrábban 1360-ban, Selmeczbányán 1375-ben, Brassóban és Nagybányán 1388-ban van városi iskola s 1394-ben Kassán is, ahol két évvel később (1396.) név szerint is ismerjük az iskolamestert, *Jánost*.¹⁾

Az iskolamester fizetése a 15-ik században 25 forint.

Az 1480-ik év körül *Thyr Mihály* a tanító, aki azután Gönczön, majd Kassán plébános; 1504-ben a karthauzi rendbe lép s 1512-ben a lechniczi kolostor priorja. Nagymiveltsgü férfiú volt, a hét szabad művészet²⁾ mestere s midőn Kassáról távozik, becses könyvtárát a városra hagyja.

¹⁾ Dr. Dékefi Remig, A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1906. 62. és követk. lap. Az 1540-ig évig a kassai iskola múltjának ismertetésében Békefi forrásművére támaszkodunk, mely a városi levéltár erre vonatkozó adatait teljességükben kimerítette.

²⁾ Grammatica, rhetorica, dialectica, arithmetica, geometria, astronomia és musica.

Utódja a tanítói széken *Kosch Lőrincz*, (1493—1496.) aki szintén magister baccalaureus és egyházi férfit volt.

Az 1516-ik évben a városi tanács a gönczi származásu *Melczer András* pesti tanítót hívja meg Kassára. Melczer rokona, a kassai születésű Szathmáry György, ekkor pécsi püspök, majd esztergomi érsek költségén tanult Krakkóban, melynek egyetemén a mesteri fokozatot elnyerte.¹⁾ Melczer még az évben Kassára jön, de összeköttetése pesti barátaival nem szakad meg, akik sűrűn felkeresik leveleikkel. Az 1521-ik évben a város jegyzője lesz,²⁾ 1535-ben a város bírója. Felesége Kükelbrecht, magyarosan Kakuk Mihály bíró leánya Katalin volt. Ipjával együtt az 1533-ik évben nemességét nyert. Meghalt az 1560-ik évben.

Utódja az angol Coxe Lénárd, VIII. Henrik angol király egykori nevelője, az 1521-ik év december hó 13-án jön át Lőcséről.

1528-ban Gáspár, s a következő évben Fridericus András a tanító. Fridericus Krakkóból jött Kassára s az 1539-ik évben Eperjesen tanít. A kassai iskola a 16-ik század elején jó hírnévnek örvendett s mint gimnáziumot, sőt akadémiát emlegetik, amit tanítói kiváltságának tulajdoníthatunk. Az 1510-ik évben Temesvári Miklós váradi kanonok két öccsét Kassán taníttatja s 1514-ben Pelsőczy Bebek János fia is a kassai gimnáziumban tanul.

Az 1536-ik évben Kassa városa János király uralma alá kerül s a város 54 legelőkelőbb polgárát, köztük *Melczer Andrást* Délmagyarország főbb városaiba hurczolják fogságra, amelyből csak hónapok múlva szabadulnak.

A városban ekkor a magyarság jut uralomra.

Ez időben 1544—1550-ig *Császár (Caesar) Mátyás* a

¹⁾ Kemény Lajos, A reformáció Kassán 1892. 4. lap.

²⁾ Item feria sexta ante trinitatis. Ego magister *Andreas* secretarius civitatis susceptus sum in concivem Cassoviensem. Kassa v. jegyzők.

tanító, akinek ékesszólását és görög tudományát magasztalták.¹⁾ A krakói egyetem tanítványa volt.²⁾

Utóda valószínűen benczedi *Székely István*, az első magyar nyelvű történelem írója, aki 1550-ben Kassán polgárjogot nyert.³⁾

Amint az 1552-ik évben Kassa visszaszáll Ferdinánd király kezére, a város régi polgárai ismét uralmukba veszik a várost s az iskolába német mestert állítottak bele. A magyarság panasziratából értesülünk erről, mely az 1554-ik évben kelt. „Továbbá oskolánk pusztán áll, mert egy német mestert hozának, mely német mester kiveré az magyar deákokat belőle. Most egy inast állattak belc; gyermekeinket széjjel kell bujdosatnunk, nincsen ki tanító.“⁴⁾ A német mester *Gergelius Simon*, *Stöckel* tanítványa volt.⁵⁾

A következő évben *Stöckel Lénárdot* hívják meg Kézmárkról, aki azonban kitérő választ ad.⁶⁾

Az 1556-ik év április hó 13-án *Scheiczlich Mátyás* jegyző házában tűz ütött ki s a fél város, az iskola is elhamvadt. *Cromer Lénárd*, aki a katasztrófa idején segédtanító volt, a következő chronostichont költötte ez alkalomra:

1) Frankl Vilmos, A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Budapest. 1873. 103—104. l. A M. T. Akadémia által jutalmazott pályamű a magyarországi protestáns iskolák szervezetét és tanrendszert kimerítően tárgyalja s a Kassa város oktatásügyére vonatkozó adatoknak is bő tárháza.

2) „Az Császár Mátyás, ki mostan Kassán mester, ki azkor, amikor te Krakóban szabómívet tanultál, az magyar bursában lakott, tégedet köszönetben részeltet.“ Szalay Ágoston, Négy száz magyar levél. 26. l. U. o. 68. l. — 1545 *Mathias Chazar* literatus de Thyhemer in civilitatem huius reipublicae connumeratus est feria sexta ante ferias divae Luciae virginis. Kassa v. jegyzőkönyve. — L. még Miller, *Regstrum Bursae Cracoviensis Hungarorum*. Buda. 1821., mely szerint az 1535-ik évben *Mathias de Tzytzer* a magyar társulat (bursa) tagja.

3) *Praestantissimus doctissimusque vir Stephanus Zekel iuris civilis consecutionem adeptus est*. Vár. jkv.

4) Kassa város levélfárában, lajstromozatlan.

5) L. Fraknoi id. m. 104. l.

6) Kassa v. lvt. 1768/25. szám alatt.

VentVrl eVentVs CeLebrls
 CassoVia beLLI
 VVLCano MetVens, Ipsa per-
 Vsta rVlt.

Ujjáépítéséhez még ez évben hozzáfognak s a számadó könyvek szerint a kiadás 27 frt 22 denár volt. Az iskola-mester bent lakott az iskolában, melyben egy nagyobb és egy kisebb szoba volt, ez utóbbiban hét üldpad a tanulók részére.¹⁾

¹⁾ Sabbato ante Viti martiris. Item dem czimmerman, der die Schul gedeckt hatt, gaben wir fl. 16. — Sabbato die sancti Emerici. Dem meister Franz tischler hat 7 reme (ablakfa) gemacht, 6 yn die Schul und 1 ins Kapitanshaus, hat auch geflickt, macht fl. 1. denar 25. — Sabbato ante festum Martini. Item dem meister Franz, der ynn die schul gemacht hat 2 remen zum fenstern pro 20, thut den. 40. Item dem meister Michel der töpfer hat ynn die Schul gemacht 2 owen fl. 3. — Sabbato post festum sancti Martini. Item dem meister Michel hat ein klincke gemacht zum stüblin ynn der Schule den. 11. Der Franz tischler hatt yn der Schul yns Schulmeisters stüblein 7 benck gemacht und ein schlos aufgeschlagen, thut den. 27. Item dem schlosser, der 2 schlos gemacht und aufgeschlagen yns Schulmeisters stüblin den. 50. Item dem mauerer, der die thür yns Schulmeisters stüblen vermauert hat, den. 25. — Sabbato post Elizabet. Der Franz tischler hat yn die Badstuben gemacht zum fenstern 7 remen und ynn die Schul auch 7 remen und ein thür ynn die grosse stuben fl. 2. den. 50. Dem Michel töpfer von dem ofen ynn der grossen stuben ynn der Schul fl. 3. — Sabbato post Barbarae virginis. Dem Mats schlosser, das er ein klinck ynn der Schul zur grossen stuben gemacht und griff den. 15. - Sabbato post Epiphaniarum Domini. Item dem Galle tischler, der ynn des Schulmeisters stüblein ein tyschfuss und bencklein vmb den Owen gemacht, gaben wir den. 32. — Sabbato die decollationis sancti Ioannis Baptiste. Item dem Christof moler von 6 pfenel (zászló), 3 auf Stadthausz, 2 auf dy Schule, 1 über den szeger (óra) von farbe und czymmerman geben fl. 2. Lásd „Regestrum introitus et exitus pecuniae civitatis Cassoviensis ad annum Domini 1556.“ és „Ain Memoriale Register, was wyr loentherren auszgeben oder loen den kyrchendinern und statdynern vor der czaith auf iren loen etc. 1556.“ Kassa város levéltárában. Az iskola a 17-ik században körülbelül a mai honvéd-szobor helyén állt. L. a magyar Simplificissimus 1854-ik évi kiadását 120. l. „die ringsummauerte evangelische Schul“. Az 1523-ik évben az iskolaépület két árok — a ma betemetett csermelypatak két ága — között fekiüdt. L. Békefi id. m. 410. l. — 1566. Item die 26 Novembris

1556-ban — a számadó könyvek szerint — Kauffny Richárd az iskola igazgatója (rector scholae), míg segédei Grüngang Gergely és Cromer Lénárd; a kántor, aki az éneket tanította, Zorn Máté, míg a kis gyermekeket *János*, maga is tanuló, tanítja.¹⁾

Cromer még az évben a város jegyzője lesz s az év végén 6 frtot fizetnek ki neki, mert egy félévig a kántor tisztségét úgy az iskolában, mint a templomban betöltötte s az iskolában is egy hónapnál hosszabb ideig, mint kötelessége lett volna, tanított.²⁾

Cromer, aki 1544—1545-ben a vittenbergi egyetem hallgatója s 1555-ben már Kassán van, az 1582-ik évben bekövetkezett haláláig szolgálta a várost, mint jegyző s egy ízben a város bírója volt.

Grüngang az 1556-ik évben Csetnekre távozik.³⁾ Kauffny, akit Kézsmárkról hívtak meg,⁴⁾ két évvel később oda visszatér.

sat. Templum tamen minus, quod ab antiquo hungarorum semper habitum et vocatum fuit prope scholam literariam existens sat. Vár. jkv. Ez adat szerint is a Sz.-Mihály kápolna, a magyarok temploma mellett állt.

¹⁾ Item dem Joanni den Studenten, der dy kleinen Kynderleyn hat gelemet off der Schul, aus befel der Herrn — t. i. a tanács urái — geben fl. 1.

²⁾ Sabbato post Epiphaniarum Domini. Item dem Leonardo Cromer Statschreiber aus der herren Befehl, das er ein halb jahr des Cantors stell Inn der Schul und Kirchen verwest hat, auch einen Monat über sein gewonlich quartal allein in der Schufe gedynt, gegeben fl. 6.

³⁾ Kassa v. lvt. 2925/13. és 2925/67. sz. a.

⁴⁾ 1556. Sabbato post Philippi et Jacobi. Dem Erasmo Kyrchner, do er yn Késmark nach dem Schulmeister yst gezogen, geben fl. 2. — Sabato pentecoste. Item vor (- für) dem Schulmeister *Richardo* haben wyr geben dem Nicolao gastgybe (-: gastgeber, vendégfogadós) vor dy kost und wider ain hnn (= tyuk) ausz herr Rychter befelich fl. 5. den 25. — Sabbato ante festum Johannis Baptistae. Item ainem brief-treger, der ainen brief hat bracht vom Schulmeister auszin Keysmarkt denar 10. Dem Greger Töpfer haben wir zur zerung geben, do er yn Keszmarkt nach dem Schulmeister *Richardo* gezogen ist, fl. 4. Item mer dem Greger Töpfer geben, das er den Schulmeister gebracht hatt und ist schuldig bliben gewesen dem Adam Topper zur Kyrichdrauf (- Szepesváralja), tutt fl. 5. den. 40. — Sabbato ante Thomae. Dem herren Schulmeyster *Richardo Kauffny* fl. 10. — Item am Montage noch

Az 1557-ik év tavaszán Stöckel Lénárd bártfai iskola-igazgató, a nagyhirű tanférfiu ajánlatára Csabay Mátyást hívja meg a város igazgatónak.¹⁾ Csabay ez év május hó 8-án kelt levelében köszönettel fogadja a meghívást s a foglalólul küldött öt tallért, kijelentvén, hogy a német nyelvet nem bírja tökéletesen. Junius hó 15-én kelt levelében pedig arra kéri a várost, hogy küldjön érte két szekeret. Az év vége felé panasszal járul a tanács elé, mert a tanulók nem fizetik a tandíjat. Kéri a tanács közbenjárását, mert nagy szükségét szenved, mivel háromhavi fizetését Vittenbergbe volt kénytelen küldeni adósságai törlesztésére. Az iskolaépítés befejezését is lelkükre köti. Ajánlja végül Fábri Tamás meghívását.

Sorsa később jobbra fordul. Az 1561-ik évben arra kéri a várost, hogy mivel házára még 10 frttal adós maradt, engedjék meg neki, hogy egy hordó szikszai bort kimérhessen.

Csabay, akit Stöckel leveleivel Kassán is felkeres, ez évben a magyar hívek papja lett s 1562-ben meghalt.

Kortársai előtt mint költő nagy hirben állt. Latin hőskölteménye Eger védelméről szól. Lehet, hogy Csabay az ostromot is végigélte, mint a hős Dobó unokáinak nevelője. Dobó István Kassa városa tanácsához az 1558-ik évben ajánló levelet intéz Csabay érdekében, amelyben elmondja, hogy ő tanította.²⁾ Csabay, aki Stöckel tanítványa, majd segítje volt, az 1554—1555-iki évben a vittenbergi egyetem hallgatója.

1557-ben Bertalan, 1558-ban Schochof vagy Schacht Márton a segédtanító.³⁾ 1560-ban Nathanael,⁴⁾ aki Huszár Gállal csakhamar Debreczenbe távozik.

Sofie haben wyr loenherrn (=fizető tiszték) geben dem *nayen* Schulmeyster *Richardo* auf sainen loen, das er dorin dynen solt (= soll) wnd sainen Cantor fl. 25. — Item am Dinstage vor Pffingsten haben wyr dem Schulmester *Richardo* geschanckt czerung fl. 2. — 1557. Item am 16. Januarii haben wir ynt (t. i. Kaufny) das er sich selbest verkösten soll, fl. 4. Számadó könyv.

1) Kemény Lajos, Csabay Mátyás. L. Irodalomtörténeti közlemények. 1909.

2) Kassa v. lvt. 1992. sz. a.

3) Fraknoi id. m. és Kassa v. lvt. 2011/124. sz. a.

4) Nathanael sit baccalaureus post rectorem in schola et tantum germanice interpretatur lectiones pueris. Kassa város jegyzőkönyve.

Csabay igazgatása alatt Szikszai Fabriczius Balázs, aki később a sárospataki iskola igazgatója, volt az iskola segéd-tanítója. Csabay egy kelet nélküli levelében ajánlja őt a városi tanácsnak. Fabriczius 1550 körül Nagyidán tanít s egyúttal Perényi Ferencz, abaujvármegyei főispán fiainak nevelője; 1555-ben Sajó-Szent-Péteren (Hevesvármegye) tanító. 1563-ban Sárospatakon, 1565-ben Kolozsvárott van. Meghalt 1574-ben Sárospatakon.¹⁾

Kassa város tanácsa 1558.²⁾ és 1560-ban Kauffny Richardot igyekszik ismét az iskola igazgatójának megnyerni. Kézsmárk városa és maga Lasky Albert, Kézsmárk földesura közbenvetésére azonban Kauffny, akít Besztercebányára is hívnak, nem távoztatott el, jóllehet Cromer a városi tanács nevében ígéretet tett neki, hogy az igazgató évi 40 frt fizetését 50 frtra fölemelik.³⁾

A következő évben a görliczi (Szilczia) származású Wolf János⁴⁾ lett az iskola igazgatója, akit nagy ünnepséggel helyeznek székébe.⁵⁾ Az 1562-ik évben bekövetkezett halálával⁶⁾ Reselius Mihály lett az utódja.⁷⁾

¹⁾ „esse in curia parochiali Basilium quendam hominem nostrae nationis satis doctum sat.” Kassa v. lvt. 1915/5. sz. a. és Fraknoi id. m. 114., 128., 143. és 147. l. Vittenbergben az 1560-ik évben kelet levele Kassa v. lvt. 2249/7, sz. a.

²⁾ 2011/120 és 121. sz. a. K. v. lvt.

³⁾ 2249/45., 55., 68., 99., és 126. sz. K. v. lvt.

⁴⁾ A városi tanácsnak 1561. április hó 17-én kelet u. n. vocatiója „Humanissimo viro, pietate et eruditione praestanti domino magistro Joanni Wolfio Görliczeni, mine in academia Viennensi agentí etc. domino et amico observando.” Kassa város levéltárában a Cromer Lénárd által összeírt stylusban.

⁵⁾ 1562. Feria sexta ante Michaelis. Reselius vocationem scholasticam regendae scholae Cassovianae per inclutum senatum síbi legitime et solemniter oblatam, ad quam per senatus literas vocatus et accersitus fuerat, suscepit Deo propitio. U. o.

⁶⁾ K. v. lvt. 2446/113. sz. a.

⁷⁾ 1561. Feria III. post Trinitatis. Ornatissimo viro domino magistro Joanni Wolfio gorliczeni Silesio solemniter scholae regendae provincia praesente domino indice et quibusdam senatoribus ac centumviris per dominum pastorem Thomam Frölich commendata et tradita est statim post matutinam contionem, circiter horam septimam.

A városi tanács vágya az 1565-ik évben teljesült; Kauffny Kassára jött, miután már a tanács előzőleg elhatározta, hogy hetenként egy forintot adnak neki asztaltartásra, de kikötötték, hogy szolgálja a várost a szükséges követségekben. Egy hordó borral is többet ígértek neki.¹⁾

1565. augusztus 13-án kelt levelében 20 frtot kér a költözködésre,²⁾ majd szeptember hó 5-én írja, hogy utra készül.³⁾

Az 1566-ik évben a bécsi császári udvarban jár követ-ségben, hogy a város évi 4000 frt adójának (taxa) elengedését kieszközölje. Bécsből és Pozsonyból felkeresi leveleivel a tanácsot.⁴⁾ A következő évben — a szokás szerint — meg-ujtják vocatióját.⁵⁾

1569-ben ismét utra kel két társával, Solcz János tanácsnokkal és Schenckel Konráddal, a száztagu közgyűlés egyik tagjával, hogy a Prágában időző király előtt a most már 8000 frtnyi összegben kivett adó leszállítása iránt esedezzenek. Uti költségül 213 frtot kaptak.⁶⁾ Ekkor is több levélben

Resignante eandem functionem scholasticam domino Mathia Csabay et declamante filio Joannis Lippay de bonarum artium studiis. Városi jegyzőkönyv.

1) 1565. Feria tertia post Agnetis. Richardus Kauffny habeat in singulas septimanas fl. 1., donec fuerit ei prospecturum de uxore ducenda ut sit civitati adstrictus ad legationes obeundas quaecumque postula-verit necessitas. Item ut ei vas vini addetur. — 1565. Notandum, quod R. Kauffny huc venit die vigesima Octobris anno 1565. — 1565. Feria sexta ante Martini. Am sonabent vor Martini, das ist den 10 Novembris, haben die herrn des Ratts nach dem Richardo den halbgedeckten Koczny und sunst zwen Wegen yn Keszmarcken geschickt und zuvor ime ein raytross geben, das er hynauf geritten ist. Vár. jkv.

2) 2764/54.

3) 18383/A. 8. és 18282. sz. a.

4) 2764/178., 179. és 180. sz. Kassa v. lvt.

5) 1567. 27. Januarii. Senatus vocavit Richardum Kauffny ad suscipiendam scholae regendae provinciam, quam ille non dretectavit.

6) 1569. Joannes Solcz apothecarius senator et Conradus Schenckel panczermacher centumvir ac Richardus Kauffny rector scholae profecti sunt ad maiestatem sacratissimam caesaream Pragam Bohemiae, ut taxa imposita fl. 8000 impetrent mitigationem. Declaratur omnibus civitatis difficultatibus et inopia civium. Dati sunt eis in viaticum fl. 213. Actum 27. Decembris die Joannis evangelistae. Anno 1569.

tudósítja a várost az ügyek állásáról.¹⁾ Pénzüik fogytán lévén, az 1570-ik év április hó 13-án Prágában 25 tallért vesz kölcsön utiköltségre s hogy a királyi rendeletek kiállításáért járó díjat megfizethessék.²⁾

Május hó 2-án az egybegyűlt városi tanács és közgyűlés előtt számol be utja eredményéről, mely szerint az adó felét a király elengedte.³⁾

Fia Tóbiás, később Kassa város jegyzője, szintén megemlékezik e követségekről, mint aki szemtanuja volt a messze földön apja buzgó fáradozásainak.⁴⁾

Kauffnyt I. Ferdinand király nemesi ranggal tüntette ki.⁵⁾ Meghalt az 1571-ik évi augusztus hó 25-én s a szt. Erzsébet templomban temették el.⁶⁾

1568-ban Schacht Márton, aki időközben Wittenbergben tanul, az iskola és templom kántora s ez évben a polgárjogot is megadják neki.⁷⁾

1570. novemb. hó 21-én *Melczer Jakab* lett a segédtanító, aki a város költségén végezte Vittenbergben egyetemi

1) 3036/9., 18., 43., 53., 92., 96. és 18383 A. 25. sz. a. Városi lvt.

2) „zur Notturft und Ausgabe der Stadt Cassch im Heimziehen auf der Strass und zum auskaufen etlicher Mandat und Brief.“ Kassa v. lvt. 2990. sz. a.

3) 1570. Die 2 mensis Maii senatus et tota communitas congregati fuerunt et *Richardus Kauffny* legationis habitae processu ac successu declaravit, qui Pragam fuerat missus ad caesaream maiestatem ratione taxae fl. 8000, quorum partem mediam sacr. Maiestas relaxavit. V. jkv.

4) Scio quidem et Pragae, cum essem patri comes, vidi, audivi et expertus sum, qua industria et quo mentis ardore patriae inserviverit, taceo de reliquis, quae sibi imposita, in aliis locis expedit. Kassa v. lvt. 3473/105. sz. a.

5) L. Fraknoi id. m. 108. l.

6) Am 25. Augusztu ist herr *Richardus Kauffny* in Gott verschieden und begraben worden in die pfarkirchen 1571. Ist allhie etliche Jahr Schulmeister gewesen. V. jkv.

7) Kassa v. lvt. 2446/140. sz. a. — *Martinus Schacht* sive *Schochot* ex oppido *Mosocz*, comitatus *Thurociensis*, nunc cantor scholae et templi istius civitatis ius civile consecutus est. 1568. Vár jkv.

tanulmányait.¹⁾ Tanítói székét a tudományok méltóságáról és üdvösségéről tartott beszédével foglalta el.²⁾

Hensel János segédtanító a következő évben helyébe *Braun Jánosnak* engedte át, akinek a tanács 5 friot ad, hogy *Vittenberghől* butorait elszállíthassa.³⁾

Az 1572-ik évben *Fabricius János*, az iskola kántora *Szepes Bélára* távozott tanítónak⁴⁾ és szeptember hó 22-én *Thomae* nevű tanító távozik helyéről.⁵⁾

A magyarországi protestáns egyházakban ekkor kezd mindjebben kiélesedni az ellentét Luthernek és Kálvinnak az urvacsora tana felől valiótt hitelve körül, amihez a nemzeti-ségi ellentétek is közrejátszottak. A németek Luther, a magyarság Kálvin hitelveihez vonzóott. Ez volt az oka, hogy a városi tanács az 1573-ik év februárius hó 9-én felhívatta ugy a lelkészeket, mint a tanítókat s lelkükre kötötte, hogy a város lelkészét (pastor) tekintsék fejüknek, tanítsák az igaz hitvallást — Lutherét — s az egyházi szertartásokhoz ragaszkodjanak. Kiolvashatjuk mindebből, hogy az iskolában a hit-oktatásra nagy súlyt helyeztek s ez volt az oka, hogy az iskolában a felügyeletet a városi lelkészre bízták.⁶⁾

¹⁾ Kassa v. lvt. 2764/181. és 2925/94. sz. a.

²⁾ Die 21. Novembris. Jacobus Melczer in scholae nostrae collaboratorem solemniter est introductus et installatus habita oratione de literis et eorum dignitate et utilitate. V. jkv.

³⁾ Die 13. Julii. Magister Joannes Braun suscipit collaboratoris officium coram senatu et dati sunt ei in subsidium advehendum suppellectilis suae Viteberga huc Cassoviam fl. 5. Jussit iudex, ut Joanni Henselio indicetur: ipsum a collaboraturum esse debere alienum. — Joanni Henselio per me — t. i. Cromer — iussu senatus est significatum, ut sibi de aliqua alia conditione prospiciat hoc quartali finito. Nam in locum eius iam alius collaborator est susceptus. Actum 18. die Julii 1571. — Feria tertia post Mauriti, die 25 Septembris. Joannes Henselius valedixit senatui. V. jkv.

⁴⁾ Joannes Fabricius cantor veniam discedendi accepit die 24 Martii. Vocatur ad Belam ad officium rectoris scholae. U. o.

⁵⁾ Thomae petita licentia a functione scholastica est concessa die 22 Septembris. U. o.

⁶⁾ 1573. Judice domino Laurenfio Goldschmid. Die 9. Februarii feria secunda post dominicam Invocavit. Dominus pastor Thomas Frölich, Andreas Vingler germanorum, Petrus Baniay (Bányay) hungarorum, Gregorius Gosnoviczerus sclavorum concionatores ac Joannes Miskol-

1573-ban Braun Jánost helyezik az igazgatói székbe, aki a városi polgárjogot is elnyerte, fizetvén érte 3 frtot.¹⁾

Ez évben a szepesváraljai Pilcz Gáspár a magyar segédtanító.²⁾ A következő év április hó 6-án értesíti Frölich Tamás kassai lelkészt, hogy Eperjesen, Bártfán, Krakón, Boroszlón, Dresdán és Meisenen át Wittenbergbe megérkezett.³⁾

Braun az 1574-ik évben elhalálozván,⁴⁾ utódja *Brestacus Márton* lett.

Brestacus, aki az 1574—1578-ik évben áll az iskola élén, fizetése miatt csakhamar ellentétbe kerül a városi tanácssal. Ő a meghívójában megígért évi fizetését 100 rajnai aranyértékű forintban értette s ezért 110 magyar forintot követelt. A tanács azt vitatta, hogy a felajánlott évi 100 rajnai forintot 80 tallér értékűnek vette. A vitának azzal szabták végét, hogy neki ajándékban 10 frtot ajánlottak fel.⁵⁾

czinus hungaricus diaconus, item magister Joannes Braun, Jacobus Melczer collaboratores ac Martinus Schochot cantor scholae literariae huius civitatis vocati venerunt in senatum et medio domini iudicis solemniter dictum est, ut omnes ministri et ecclesiae et scholae ipsum dominum pastorem, tanquam caput ecclesiastici regiminis, et sint obediētes ei. Veram doceant doctrinam et mores ecclesiae convenientes habeant. Vár. jkv.

1) 1573. Die 12. Februarii conclusum est, ut magister *Joannes Braun* constituatur ad unum tantum quartale loco ludimagistri in schola et detur ei salarium ludimagistri.

Die 15. Februarii. Magister *Joannes Braun* est susceptus in vicerectorem scholae nostrae praesente domino pastore.

Feria tertia ante Transfigurationis Domini die 4. Augusti. Magister *Joannes Braun* rector scholae Cassoviensis oriundus de Cibinio allatis literis natalitii iure civili est donatus fl. 3. Kassa v. jkv.

2) Casparum Pilcz de Warallia hungaricum collaboratorem senatus installavit in schola die am 23 Tag Aprilis 1573. Kassa v. jegyzőkönyve.

3) K. v. lvt. 3219/111.

4) Kassa v. lvt. 3219. sz. a.

5) 1574. Die 2. Novembris. Magister *Martinus Brestacus* rector scholae Cassoviensis vocatus, coram senatu comparuit et difficultates quasdam proposuit. — 1575. Die 23. Septembris Der schulmeister begehret zur jerlichen besoldung fl. 110., produxit literas, senatum expresse pro annuo salario ipsi promississe hunder renisch fl. ym gold. Senatus simpliciter intellexit 100 fl. rhenanos, talleros 80, unum fl. rhenanum computandum pro. denar. 80. — Die 24. Novembris. Item conclusum

Breslacus innét Nagyszehenbe ment, ahol 1594. április hó 2-án, mint a város lelkésze elhalt.¹⁾

Sontag Györgyöt Szepes-Szombatról hívják meg. 1573. június hó 14-én kelt levelében megköszöni a meghívást s butorai és könyvei elszállíttatására kéri a tanácsot. Julius hóban már Kassán van.²⁾

A következő év június hó 14-én úgy az ő, valamint *Fabri János* az iskola kántora, vocatióját megújítják.³⁾ *Sontag* még ez év november hó 29-én eltávozott Körmöczbányára.⁴⁾

Melczér Jakab, aki 1570 óta német segédtanító, 1575-ben elkészül hagyni az iskolát, amibe a tanács beleegyezett azzal a feltétellel, hogy maradjon meg, míg utódjára találhatnak. Melczert ugyanis a város 200 frttal segítette egyetemi tanulmányaiában, hogy azután a város javára fordítsa tudományát, mint tanító vagy pap; erre írásban is kötelezte magát. Ez volt az oka, hogy még 1578-ban is itt tanít. Ekkor a tanács engedélyével Briegbe megy, hogy pappá avatassa magát s utiköltségül 10 lengyel forintot, mely 9 magyar forint értékének felelt meg, adnak neki kölcsön s arra kötelezték, hogy a 200 frtot évente 50 forinttal törlessze.⁵⁾

est per eosdem senatus videlicet et communitatem rectori scholae stipendium augendi non esse, sit contentus in annum fl. centum renensibus, hec est octoginta taleris vel fl. hungaricalibus 80 per 100 denar. unum flor. computandum. Donatur tamen illi loco honorarii munusculi fl. 10 ad vestem, quod boni consulet et in officio fidem diligentiamque prostet.

1577. Magister Martinus *Breslacus* de Fürstenberg medio domini pastoris significavit suis rebusi ta exposientibus, se officio abdicere iuxta factam conventionem. Actum 30. Decembris.

¹⁾ Fraknoi id. m. 158. l.

²⁾ K. v. lvt. 3175/115., 3219/29. sz. a.

³⁾ *Georgius Sontag* vicerector, *Joannes Fabri* Belensis, cantor scholae ecclesiaeque Cassoviensis sunt solemniter designati et introducti die 14 mensis Junii 1574.

⁴⁾ Anno 1574. 17. Novembris *Georgius Sontagius* veniam discedendi ab officio et partem praecii sibi dare postulavit ac testimonium sub civitatis sigillo dare. Discessit huic die 29 Novembris.

⁵⁾ 1575. Die 4. Martii, *Jacobus Melczér* veniam ab officio collaborationis accepit et senatus concessit, ita tamen, ut in officio maneat, donec successor illi invenitur.

1578. Similiter et *Jacobus Melczér* abiturus obligatorias olim se-

Sirinus János, aki az 1575-ik évben az iskola segéd-tanítója,¹⁾ a következő évben a szépesi kamara tisztviselőjének esküdött fel.²⁾

Kweschen Fülöpöt az 1575-ik év július hó 14-én tették meg segédtanítónak s még az nap iktatták be hivatalába

natus datas, renovit prius et potest postea ire ad ordinationem. Actum eodem die. (t. i. novemb. hó 13.)

1578. die 28. Novembris. Ein ersamer richter und rath hat dem *Jacobum Melczer* deutschen collaboratorem freigesprochen von seinen diensten in ansehung, das er nach ordentlichen Beruef zum Predigeramt des heiligen wort Gottes nach Brieg in Schlesien zur Ordination verraisen soll.

1578. *Jacobus Melczer* porrecta sua confessione de coena Domini scripta aprehensa, hinc abiit; dati sunt illi mutuo fl. 10 polonicales. 28 Novembris.

1578. *Jacobus Melczer* vocatus et susceptus est praesente et consentiente domino pastore in germanicum scholae collaboratorem ad integrum annum. Actum 13. Februarii, hoc est feria 5 ante Dominicam invocavit.

1578. Die 22. Augusti. De *Jacobo Melczero* collaboratori deliberatum est a senatu, ut maneat per annum integrum. Promissum honorarium ipsi ab inclyto senatu peracto anno.

1578. Die 26 mensis Augusti. *Jacobus* — t. i. *Melczer* — soll vorhleyben in seinem dinst und mit der Besoldung, so er bis anher gehabt, vorleb nehmen und darunt valent sein. Wo er solches nicht thun wirdt, soll er bürg seczen vor die 200 fl., so ihm gemeine Stat seinem studiren zu gutt vorgestreckt, oder aber soll dieselbigen abdiene. Actum ut supra.

1579. Die 27 Februarii. *Jacobus Melczer* petiit dilationem solutionis pecuniae, quod inclytus senatus, proficiscens ad ordinationem, ipsi suppediavit fl. nimirum 9; terminus prefixus huic solutioni festum Paschatis; quod attinet ad 200 fl., quos etiam ipsi suppeditarunt, deliberatum a senatu, ut singulis annis numeret 50 fl., donec satis fiat.

1579. Die 27 Februarii. *Jacobus Melczer*, so allhie collaborator yn der Schul gewesen, nach cinrechtigem beschlus des ganczen ehrsamen Ratts soll fl. 9, so ihm nechst zu seiner Ordination geliehen worden, auf nechst kommend Ostern unabschlegig erlegen und zahlen. Die 200 fl. aber, drüber er sich verschrieben mit eigner Hand so vorhanden, soll er yerlich zu fl. 50 erlegen und vor iar zu iar die Statt vergenügen. Actum et inscriptum iussu senatus.

¹⁾ Kassa v. lvt. 3238. sz. a. „J.(ohannes) Sirinus Eperiensis Schuldiener zue Kaschau.“

²⁾ „iam subierit officium scribae rationarii sat. Kassa v. lvt. 3290. sz. a.

nagy közönség jelenlétében. Az ünnepi beszédet *Breslacus*, az igazgató tartotta, majd *Kweschen* és *Fröhlich Tamás*, a város papja mondtak beszédet.¹⁾

A következő évben pestis járvány dühöngött a városban, mely rövid idő alatt 660 embert ragadott magával.²⁾ A tanítás is megakadt; a szülők nem engedték gyermekeiket az iskolába s a bennlakó idegen deákság elszéledt. *Kweschen* hivatali előljárója, *Fröhlich* biztatására szülővárosába, Szepesváraljára menekült. Innét, ez év december hó 18-án tudatja a városi tanácssal, hogy visszatér.³⁾

Az 1578-ik évben, mint *Lőcse* város jegyzője, meghívja a városi tanácsot néhai *Kromer Gáspár* lőcsei tanító özvegyével tartandó lakodalmára.⁴⁾

Az 1578-ik év január hó 27-én *Kecskeméti Albert* lesz a magyar segédtanító. Évi fizetése 24 frt s asztaltartásra henteként 75 denárt kap. Még ez évi november hó 13-án felmentik hivatalától.⁵⁾

1) 1575. *Philippus Kweschen* Waraliensis susceptus et installatus est solemniter in collaboratore scholae nostrae Cassoviensis praesentibus domino pastore et aliis ecclesiae ministris, indice, iuratis et pluribus aliis civibus die 14 Julii a prandio. Orationem habuit magister *Martinus Breslacus* rector scholae. Deinde ipse *Philippus* et tandem dominus pastor. K. v. jk.

2) L. Dr. Sziklay János és dr. Borovszky Samu, Magyarország vármegyéi és városai. I. kötet. Abauj-Torna vármegye és Kassa. 221. l.
 „die Leut erschrocken und dahin bewegt, das sie ein zeit lang ihre Kinder nit in die Schull gelassen und zwar auch effliche unserer *Studenten und Mendicen* hingezoen. Demnach nun auch der herr Pfarrherr, seine achtbare Würde, uns Schuldiener mitgeben auf ein zeit uns des Orts zu massen: hette ich mich auch herauf im Zieps auf eine kurtze Zeit verweilet. Diweil ich aber höre, das unsere Schüler, Gott lob, abermal sich zusammen finden sat. Kassa város levéltára 3336/25. sz. a.

4) Kassa v. lvt. 3473/34. sz. a.

5) 1578. 27. Januarii. *Albertus Keczemeti* coram inclyto senatu susceptus est in hungaricum scholae collaboratorem praesentibus ibidem domino *Mentone* pastore ecclesiae, *Andrea Caroli* concionatore hungarorum ac magistro *Martino Breslaco* rectorem scholae; primum illi promissum est in annum fl. 24. Et pro mensa singulis septimanis den. 75 ac conspecta ipsius sedulitate atque in docenda pueritia diligentia senatus ei honorarium promisit munus. Actum 27. Januarii, quod faus-

Az 1578-ik évben Dirner Tóbiást fogadják fel a templom és iskola kántorának; 1583-ban tanító lesz.¹⁾

Thoraconymus, magyarosan *Kabát Mátyást*, aki az 1571—1578-ik évben kézsmárki tanító,²⁾ az 1578-ik évben meghívják az iskola igazgatójának³⁾ A kiváló képzettségű férfiú az urvacsora felől vallott nézete miatt mindjárt kezdetben összeütközött a város papjával, *Gogreff Mentoval*. Hogy a gyanu alól tisztázza magát, benyújtotta hitvallását⁴⁾ a felső-magyarországi kapitánynak, *Rueber Jánosnak* s felhívta *Gogreffet*, hogy czáfolja meg azt nyilvánosan.⁵⁾ Mivel pedig Gogreff ez elől kitért, azonban a szószékről szórt szidalmival fel nem hagyott, tanító társaival s tanítványaival távozni akart az iskolából.

A tanács azzal vetett véget a huzavonának, hogy mind-

tum et foelix sit. Discedere volens ab officio, debebit tribus ante mensibus significare senatui. — 1578. *Albertus N.* (t. i. Kecskeméty) hungaricus collaborator in schola Cassoviensi supplicans ex senatus decreto, si non vult tempus anni integri complere docendo et serviendo, potest abire. Actum 13. Novembris.

1) 1578. Die 8. Septembris. *Thobias Dirner* a Neudorf est per dominum iudicem ac inclutum senatum in cantorem scholae civitatis huius Cassoviensis publice receptus pro annuis viginti fl. Mensam sive cibum et potum quotidianam debet habere apud reverendum et excellentissimum dominum *Mentonem Gogrevium* parochum ecclesiae nostrae Cassoviensis. Kassa v. jk. — 1583. Am 14. Septembris. Item mehr haben wir dem Tobia *Dirner* chulmeister aus dem Ampt. gelin fl. 2. — 16. Novembris. Dem *Tobia Dirnero* schulmeister fl. 1. — 23. Novembris. Dem Schulmeister *Dirnero* geben fl. 1. — 1583. évi számadókönyv töredék, Kassa v. lvt.

2) Fraknoi id. m. 108. l.

3) Kassa v. lvt. 3473/108. — 1578. Feria quarta post festum Pentecostes, hoc est die 21. mensis Maii. Deliberatum a senatu, ut currus ablegatur pro domino *Matheo Toraconymo* ludimoderatore scholae Cassoviensis. K. v. jkv.

4) Kassa v. lvt. 3473/109. sz. a. „aus der heiligen Schrift, orthodoxis patribus und sonderlich den sentencz von Abendmal des Herrn aus Lutheri, Phjlippi (t. i. Melanchtoni) und Brentii schriften, seliger gedechtniss, umbegeschrieben sat.

5) Kassa v. lv. 18337. sz. a. s ugyanott két lajstromozatlan 1579-ik évbéli, egyik február hó 6-án kelt s a tanácshoz intézett levele.

kettőt elbocsátotta szolgálatából.¹⁾ Az igazság aligha volt a nyughatatlan vérű Gogreff részén, akiről *Cromer Lénárd* jegyző a következő leoninust — magyarul szótagjátéknak nevezhetjük — írta :

Qui sis, qui fueris, praesens o Mento memento,
Quid sit futurum de te, simul atque videto.

Kemény Lajos.

(Folyt. köv.)

¹⁾ 1578. Die 2. Octobris. *Mathaeus Thoraconymus* ludimagister cum *Jacobo Melczero* germanico et hungarico collaboratoribus coram inclyto senatu et communitate praesente domino *Mentone* parochi retulit, se a domino parochi coram tota ecclesia perversorem verbi divini ac sacramentorum, ministerii verbi et ceremoniarum contemptorem et id genus intolerabilibus et inhonestis conviciis dehonestasse; quae convicia, quia non saltem nemo bonus ferret, sed plerique boni eiusmodi conviciis affectis liberos suos erudiendos tradere non deberent; propterea hac se tolerare minime velle; sed primum se cum collegis et *adolescentibus* hinc missionem petere; secundo loco rogare, ut parochus *Mento* haec, quae evulgasset, convitia vera esse, doceret. Parochus *Mento* de sua autoritate praefatus et de ludimagistri collegarumque inobedientia dixit, ludimagistrum contemptorem esse ceremoniarum et perversorem verbi divini, quia nollet contionibus parochi, quas in profestis diebus habet, interesse; ludimagister respondit, haec nihil ad rem esse. Sed si is est dicendus perversus verbi divini et ceremoniarum contemptor, qui abest a contionibus, tunc id ipsi parochi magis, quod sibi convenire, quia parochus aliquando duabus septimanis hinc a contionibus abuisset in metallicis fodinis et plerumque sub vespertinis praecibus equo insidens ex civitate exiret. Quibus intellectis senatus et communitas statuit, ut uterque in officio suo annum tempus expleret et missionem ab officio iuxta conventionis contenta trimestri ante finem anni a senatu peteret. Ibi senatum id, quod ex re erit, deliberatum esse.

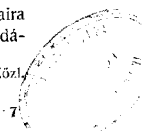
1578. Die Conceptionis Mariae 8 Decembris. Congregatio senatus et communitatis de causa pastoris et rectoris scholae, data est licentia domino *Mentoni Gogrevio* pastori ab officio pastoratus. Civitas sibi quoque consulit de alio quopiam pio et docto ac honesto viro. Quod autem pastor contra rectorem scholae proposuerat de sparsis exemplis et hic Cassoviae per ipsum describi curatis suspectae et sacramentariae confessionis, id contra rectorem neque *Wingleri*, neque eius paedagogi testimonio potuit probare.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.)

A megyei lovaskatonaság élére a kassai gyűlés a következő kapitányokat jelölte : a Csengerhez szállítandó lovasok kapitánya Gyulaffy László, a szabolcsi csapaté Ispán Ferencz, a zempléni lovasoké Bocskay lesz, azonkívül egy-egy alkalmas hadnagyot, vagy vicekapitányt is kapnak. A kapitányoknak 50, a vicekapitányoknak 25, a főhadnagyoknak 20, a vicehadnagyoknak 10, a strázsamestereknek 6 frt., a zászlótartóknak két lóra, a dobosnak, siposnak, trombitásnak két-két lóra való fizetésük lesz. A lovas a lovára 4 frt havi fizetést kap ; a sereg eltartása a szomszéd vármegyék feladata lesz, azoknak kell gondoskodniok, hogy „pénzeken élhessenek és eleségükben meg ne fogyatkozzanak“, szóval el legyenek látva mindennemű szükségletekkel, nehogy a szegénység fosztogatására legyenek utalva. A bandériátus és zászlósuraktól kiállított lovasok és azok tisztjei a megyei kapitányoknak lesznek alárendelve.¹⁾

A kassai gyűlés határozatainak utolsó pontja a távolmaradt követekre kemény bírságot ró, a megye közczéljaira fizetendő 100 frtban marasztalván el azokat, akik elmaradá-

¹⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670. fol. 18—20. és 1. a Hadtört. Közl. X. 142—4.

suknak törvényszerű magyarázatát adni nem tudják; ha pedig többször is megmernék ezt kísérlni, „az ilyen idegen tagjai a hazának és vármegyéiknek“ a közügyek intézésében helyet ne foglaljanak és mindennemű hivatalos ténykedésből kizárassanak.

Többen voltak olyanok, akik csupa tartózkodásból el sem jöttek Kassára; ezek ellen szörnyű haragra lobbantak a jelenlévők. Szuhay Mátvás igen hevesen kelt ki a „sehonnai“-ak ellen.

A dunáninneni és felvidéki vármegyék breznóbányai gyűlése 1670. jan. 28. Január 28-ikán ment végbe Breznóbányán a dunáninneni vármegyék gyűlése, amelyen, amint azt a Leopoldhoz intézett feliratukban is bejelentették, a felvidéki vármegyék is képviseltették magukat. A kassai gyűlés Barkóczy István, szabó si főispánt, Szemere László, zempléni alispánt, továbbá Bónis Ferenczet, Beckskeházy Andrást, Hanyi Pétert és Simon Györgyöt küldte ki Breznóbányára. A felvidéki vármegyék mindenekelőtt tájékoztatni kívánták a dunáninneneket a főkapitány tartózkodó és semleges magatartásáról. Hasztalan fordultak hozzá, elődeinek emlékezetes példájára hivatkozva, hogy a felföldi vármegyéket és szab. kir. városokat hívja össze, hogy „ne vesznének el más nemzetek csudájára“, a főkapitány választételét ő felsége kegyelmes „tetszésének vételére halasztotta.“ Mivel azonban a veszedelmek semmivel se kisebbedtek, Kassán gyűlést tartottak, amelyet „némely nemzete kárán örülő mostohái hazánknak idegen magyarázatokra fordítván, ócsárolni és megbontani akartak.“ Meghagyták követeiknek, hogy nyilatkoztassák ki megbízóik nevében, hogy a dunáninneni rendekkel egy magyar vérből álló tagjai lévén a hazának, „minden, a haza közjává és megmaradását néző közönséges dolgokban velük, mint igaz hazafi-vérükkel egyetérteni, az ő nagyságok, ő kegyelmök sérelmeit és fájdalmait a magukéinak ismerni és annak elhárításában s megorvoslásában velük együtt közreműködni és amennyire tehetségükben áll, a véruket szomjuhozó pogány ellenség erejének megtartóztatásában, a kegyelmes császár és koronás király uruk ő felsége törvényes oltalma és segítségével alatt vérük hullatásáig készek maradnak.“ Amennyiben pedig

azért küldték ki megbizottaikat a testvérrendek közé, hogy felszólításainknak és kívánságunknak eleget téve, a körmöcbányai gyűlésből Bécsbe küldött követek jelentését meghallgassák s a felség „kegyelmes királyi válaszából s megmaradásukra szolgáló atyai gondoskodásából ujulást vehessenek“, mind ennek hathatósabb előmozdítására elhatározták, hogy „valamely bizonyos közhelyen, ha a szükség és kegyelmes uruk ő felsége szolgálja és a haza java úgy kívánja,“ Szepes megyében, rövid határidőn belül, a dunáninenni rendekkel együtt összegyűlnek. Az ellenség mozgalmai nem tűrnek késedelmet és ha közösen emelnek szót, úgy nyomatékosabban kérelmezhetnék a felség törvényes oltalmát megmaradásukra.

Az országgyűlés összehívásának kérdésre nézve a felvidéki vármegyéknek az az álláspontjuk, hogy a nádorválasztás ugyan követelné az országgyűlést s a nádori szék üresedésben lévén, az országgyűlést a törvények szerint az országbíró és a tárnokmester is kihirdethetnék, azonban amíg előbb meg nem semmisítettnek az elmúlt országgyűlés sérelmes határozatai és a sokszor elhangzott panaszok meg nem orvosoltatnak, addig országgyűlés tartását nem javasolhatják. Végül ahhoz se járulnak hozzá, hogy segédcapatok czime alatt idegen katonaságot hozzanak az országba, „minthogy a német vitélő rendnek haszontalanságát oltalmunkban, megmondhatatlan kárával érzi ma is nyomorult nemzetünk;“ ettől sem tud az ország szabadulni, hiába valók a kir. hitlevelek, az országos törvények és a királyi ígéretek. Mindezekben a kérdésekben felhatalmazzák a követeket, hogy a vármegyék és szabad királyi városok rendeivel egyetértve üdvös határozatot hozzanak.

Amint a felvidéki követek utasításaiból is kitűnik, a breznóbányai gyűlésnek az volt a főcélja, hogy a körmöcbányai, nov. 28-iki gyűlésből Bécsbe menesztett követek jelentését meghallgassa. A követek siralmas credménnyel tértek vissza; mire a breznóbányai rendek újabb felirattal fordultak az udvarhoz s a felség válaszában meghallgatására február 24-én új gyűlést tűztek ki Breznóbányára s egyszersmind elhatározták, hogy a közös védelem megbeszélésére addig is Lőcsén gyűlnek össze.

A breznóbányai gyűlésnek nagy jelentőséget adott azon körülmény, hogy ez volt a dunáninni és felvidéki vármegyék első egyesülése s a két országterület rendjeinek első nyílt fellépése.

A bécsi kormány magatartása. A vármegyék egyre mérészebb követelési gondolkozóba ejtették a bécsi kormányt. Egyelőre azonban, a szigorubb rendszabályak mellőzésével, a részleges felkelés helyett megajánlott megyei lovascsapatok előállítását és a löcsei gyűlést betiltotta¹⁾ s márczius 16-ra Beszterczebányára hívta össze a dunáninni és felvidéki vármegyéket, amikor majd a kormány képviselői, a királyi biztosok is megjelennek. Már a dunáninni és felvidéki megyék február 24-iki *beszterczebányai* gyűlésére is gr. Zichy István kamaraelnököt és gr. Forgách Ádám tárnokmestert küldte ki, akik biztosították az összegyűlteket a felség atyai jóindulatáról s védelmüket illető gondoskodásáról és kihirdették a márczius 16-iki gyűlést.

A beszterczebányai gyűlés 1670. márczius 16-án. Az együttesen tartott *beszterczebányai* gyűlésre a kormány ugy az egyháziak, mint a világiak közül egy sereg biztost nevezett ki. Szelephényi György primást, Széchenyi György kalocsai érseket, Szegedi Ferencz egri, Bársony György nagyváradi, Sennyey István veszprémi püspököt stb.; Zichyt, Forgáchot, Nádasdy Ferenczet, a felvidéki, szatmári, bányavárosi főkapitányt stb. A biztosokon kívül több főúr jelent meg.

Képviselve voltak az összes felvidéki vármegyék s a dunáninneniek közül csupán Pozsony maradt el; továbbá 15 szab. királyi és bányaváros.

Abaujmege Nagydai Székely Andrást, Hamvay Pétert és Hanyi Pétert küldte ki, Kassa városát pedig Schirmer János és Mikovinyi Dániel képviselte.

Abaujvármegye azzal a határozott utasítással²⁾ küldte ki megbizottait, hogy országgyűlés elé tartozó kérdések tárgyalásába semmi szín alatt se bocsátkozzanak Erre a törvény a megyéknek hatalmat nem adott, sőt az országos törvények és a kir. hitlevél 4. föltétele attól a követeket eltiltják.

¹⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670. fol. 43.

²⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670. fol. 43—46.

Első sorban is az 1669. évi november 28-iki eperjesi és a januáriusi kassai és más gyűléseiből fölterjesztett panaszaik, vallási és közjogi sérelmeik orvoslását követeljék. Foglaljanak állást a törökkel kötött béke ellen. Leopold a magyarok híre nélkül s a kir. hitlevél biztosításai ellenére adta oda az országot a töröknek egész a Vágig; az országgyűlést a multkor kifejtett okok alapján ellenezzék, mert a királyi rendeletekkel és királyi fegyverekkel véghezvitt törvénytelen-ségek után az országgyűlés iránt ugy sem sok reménységgel lehetnek. Ehelyett inkább arra igyekezzenek rábírni a kir. biztosokat, hogy a felség hozzájárulásával a 13 vármegye Eperjesen gyűlhessen össze ügyei megbeszélésére. A betiltott megyei lovasságot illetőleg jelentsék ki, hogy azt a megyék a felség 1669. deczember 22-iki leirata alapján állították ki, de az különben is megtörtént volna, mivel a haza oltalmára mindenkor szabadságában állt a vármegyének részlegesen fölkelnie. Mindazonáltal, mivel az csak a 13 vármegye határozata, a besztercei gyűlés megállapodásáig függőben marad; a biztosokat pedig magyarságukra, vérükhöz való szeretetükre kérik, hogy verjék ki ő felsége elméjéből, hogy a hamis delatorok szavainak higgyen, mert „mindazon részleges fölkeléssel, sőt a saját életük fogyásával is ő felségének és a hazának kívánnak szolgálni“, ezért az ő gyűléseik nem „magányülésecskék“, hanem a közakarat kifejezői.

A végházak, a többi között az ónodi végház kiépítésére is hívják föl a helytartók figyelmét, akiknek ez, nem lévén az országnak nádora, szoros kötelességük.

A márczius 19-től 28-ig tartó besztercebányai gyűlés zajos jelenetek között folyt le. Mindjárt a királyi leirat czimzése is, amely elárulta, hogy a felségrendeleteket csak magánembereknek és nem a vármegye képviselőinek tekinti, heves aközásra adott alkalmat. A biztosok küldetésének céljával, megbízatásának természetével sem voltak tisztában. Egyesek ellen meg éppenséggel bösz haragra lobbantak, így főképpen Balassa Bálint, a zsaroló gyilkos hirében álló hontmegyei főispán és felvidéki főkapitány ellen, aki a kassai gyűlésnek éles hangon válaszolt és az ellene emelt vádakát visszautasítván, hazugságoknak bélyegezte. Hiába igyekeztek a

biztosok a felingerült kedélyeket szép szóval és biztatásokkal lecsillapítani, a meghatalmazás nélküli királyi kiküldöttekkel szóba se álltak, csupán arra kérték őket, hogy mint az ország főemberei és mint magyar emberek támogassák a felség előtt sérelmeik orvoslását. Az öt napon át összeállított gravamenek éles hangon sorolják fel a közjogi, vallási és magánügyekre vonatkozó régi panaszokat. Elmondják, hogy hasztalan könyörögnek a királynál, a sok törvénytelenység egymást éri. A bajok főoka pedig az, hogy idegen tanácsosok intézik a magyar ügyeket, kik nem a haza javát, hanem a saját hasznukat nézik. A végbeli kapitányok is idegnek, kiknek ostobaságát, hanyagságát az ország sínyli meg. Nádor nincs, de van törvényellenesen két királyi helytartó. Országgyűléstől nem sok jót várhatnak; előbb orvosolja a felség sérelmeiket. Amit kérnek, a törvényekben gyökeredzik s országgyűlés nélkül is teljesíthető.

III.

Az udvar politikája. A megyék panaszai azonban czuttal is süket fülekre találtak.

Igaz, hogy az udvar szorult anyagi viszonyai sem engedték, hogy segítsen a falpanaszolt állapotokon, de amugy se tette volna. Ellenkezőleg, politikája szerint éppen elérkezettnek látta az időt arra, hogy vagyonában és lelkiismeretében támadva meg a magyart, vele teljesen leszámoljon s ősi jogait elkobozva, erejét megtörve, a törökök féktelenkedéseinek odadobott nemzetet német uralom alá hajtsa. Ahelyett, hogy cselekednék, jóleső örömmel veszi tudomásul a nemzet általános romlását és nem tesz semmit a török terjeszkedéseinek és garázdálkodásainak megakadályozására, a végvári magyar katonaság fizetéséről és kellő létszámáról se gondoskodik, a német zsoldosok eltávolítását se rendeli el s a protestánsok lelkiismerete ellen elkövetett erőszakoskodásoknak sem vet véget. Ahelyett, hogy maga lépne a cselekvés terére, rendeletekkel akarja a már nagyon is cshatalmasodott fosztogatásokat és rablásokat megfékezni,¹⁾ de ezt se azért, mintha

¹⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670. fol. 37. Leop. egy ilyen rend. Abaujv.-hez jan. 14., a jan. 29-iki gönczi gyűlésen kihirdetve.

Magyaroszágot féltené a pusztulástól, hanem csupán a török területet óvja a kóborlók és gonosztevők kirohanásaitól, nehogy emiatt a portával való barátságos viszonya megzavarassék. A helyzetet az említett fosztogatók és gonosztevők valóban egyre türehtlenebbé tették s mind ennek főoka a véghelyi katonák fizetlenségében rejlett, akik élelem és ellátás hiányában a lakosságra vetették magokat.

Közállapotok. Abaujmegye az 1670. márczius 3-án tartott gönczi törvényszéki ülésén valóban drákói rendszabályokat hozott. Megzabolázásukra Komjáthy Zsigmond, Török István, Kovács István és Csabay István megyei kapitányokat „a szent Isten kiváltképen való tisztességére és a vármegye becsületére“ utasítja s kötelezi, hogy „akármely rendbeli utonálló s duló, fosztó, prédáló, kóborló, a szegénységet rontó, pusztító s fogyasztó, minden névvel nevezhetendő gonosztevőkre, malefactorokra, latrokra illendő és serény vigyázásuk lévén, reájok bizott tisztüknek minden személyválogatás nélkül s mindennemű tekinteteket hátravetvén, hiven s igazán feleljenek meg!“ A rendelet részletesen megszabja úgy a gonosztevőkkel, mint azoknak befogadóival, pártolóival, oltalmazóival, az elrablott jószágok vevőivel stb. szemben követendő eljárást s egyaránt sujt urat, asszonyt, főembert, nemeset és parasztot. Ha valamely ur, főember, asszony és akármely egyéb rendbeli nemes vagy paraszt ember, akár maga viszi véghez a latorságot, akár mások által hajtatja végre, ha tetten érik, azonnal elfogassék és az alispán vagy szolgabíró kezéhez szolgáltatandó ki, hogy elvegye méltó büntetését; ha pedig nem érik tetten, ha jószágos nemes ember, a vármegyei törvényszék előtt igazolja magát, ha pedig uratlan paraszt, azt bárki is elfoghatja és az alispán kezébe adhatja. A háttározott lakóhellyel nem bíró „afféle csavargó nyilvánvaló gonosztevő nemes személy latrokat“ még a paraszt ember is elfoghatja, nemesi előjogainak figyelembe vétele nélkül, s bárki oltalmába menekülne, az köteles azonnal kiszolgáltatni, különben büntársnak tekintetik. A grófok, nemes emberek vagy asszonyok szolgáit, akik hol itt, hol ott szállásolják be magukat s a szegénységen élőködnek és azt fogyasztják, akár nemes, akár nemtelen, lovas vagy gyalog vagabundusok le-

gyenek is, az alispán, szolgabírák, esküdtek és kapitányok, hivatalvesztés terhe alatt bármely ur, asszony vagy nemes ember szolgáinak és jobbágyainak igénybevételevel üzőbe venni és elfogni kötelesek. Ha a gonosztevő ura vagy asszonya utját állná az igazságszolgáltatásnak, 500 frt. pénzbírsággal sújtandó s ha a kezei közt levő lator az ő gondatlanságából menekült el, fejtálcát, főpap és főúr 400, nemes 200, paraszt 40 frtot fizet, tisztességét és hivatalát elveszti és a lator okozta károk megtérítésére köteles.

Ha azok az urak vagy asszonyok, akiknek a házában lappang a gonosztevő, a hatósági személyeket he nem bocsátának, mint a lator pártolói és oltalmazói „fejeiknek elvesztésén maradjanak.“ „A tolvajul elvett s fosztott avagy hajtott marháknak pedig tudva és szántsándékkal való megvevői és megtartói,“ ha a káros fél felszólalására nem volnának hajlandók a visszatartott dolgokat váltság és fizetés nélkül kiadni, birtokosok 500 frt. pénzbüntetésre, a birtoktalanok hivatalvesztésre ítéltetnek.

Még a tolvajok őrzői is pénzbírsággal sújtatnak, ha a gonosztevő az ő hibájukból szabadult el. „Ha az afféle alattomban járó csavargót faluban vagy erdőn vagy mezőben valamely, akármilyen néven nevezendő ember meglátand,“ ha maga képtelen elfogni, jelentse azonnal az alispánnak, szolgabíráknak, esküdteknek és kapitányoknak, már akit közelebb ér; vagy adja hírül a hozzá közelebb eső falvaknak, ha mindjárt éjjel is, hogy a gonosztevő minden törvényes orvoslattal mellőzéseivel azonnal elfogassék.¹⁾

A török szövetség gondolata. Ilyen szomorú viszonyok között, a magára hagyott és a bomlásnak oda vetett felvidék vármegyéi egyre sűrűbben foglalkoznak a törökkel való szövetség gondolatával. Így legalább lefegyverzik a pogány ellenséget s a török segítségével majd ártalmatlanná tehetik azt a másik ellenséget, amelyet már kezdettől fogva erősebben gyűlöltek a töröknél is. Már a vasvári béke után támadt nemzeti visszahatás kezdetén, a Wesselényi nádor elnöklete alatt, az 1666. ápr. havában történt stubnyai, s az aug. 23-iki

¹⁾ Prothoc. Comit. Abaujo. 1670. fol. 67—70.

murányi összejöveteleken is kifejezésre, illetőleg elhatározásra jut a török védnöksége alá való helyezkedés terve.

Az ott összegyűlt hazafiak a dunáninneri terület s a felvidék legelőkelőbb protest. férfiai, mint péld. Abaujból Nagyidai Székely András, a prot. ellenzéknek az 1662-iki orsz. gyűlésen egyik főszónoka. Ispán Ferencz, Abaujmegye egyik tekintélye, Fígedi Nagy András tapasztalt régi katona, a nádor meghítt embere, csupa tűz és láng, Szuhafői Szuhay Mátyás, abauji táblabíró élénk kifejezői a felvidék közvéleményének. A felvidék jobbára protestáns nemessége hazafiúi s vallási érzületében elkeseredve, idegen segítséggel és pedig a közelebb található törökkel egyesülve kívánt a katholicismussal szövetségelt önkényuralom törekvéseivel szembeszállani. Itt, különösen a Kárpátok vidékén, amely a legmesszebb esett a török hódoltságtól, sohasem gyűlöltek úgy a törököt, mint a németet. A felvidékiek, ha fel is jajdultak a „testi-lelki szabadságu“-kat veszélyeztető török ellen, de azért jobban irtóztak a némettől, mint ahogy félték a töröktől, s fegyverkezésük nem is a török, hanem inkább a garázdálkodó német katonák ellen irányult.

Ezért fordulnak 1669-ben Apaffyhoz, hogy járjon közbe a portánál a magyarok érdekében. A porta a római császárral¹⁾ kötött békére való hivatkozással ugyanazt a választ adta, hogy „ezuttal segédkezet nem nyujthat“, de azzal nyugtatta meg Apaffy követét, hogy „majd eljön annak ideje is . . .“ Az ilyenfajta, különben alapszámban semmitmondó hitegetések is elegendők voltak arra, hogy hiu ábrándokban ringassák a minden szalmaszál után kapkodó hazafiakat, akik vérmes reménykedéseikben azt se vették tekintetbe, hogy a török birodalomban nagyon gyöngye nádszálhoz támaszkodnak, mert az ozmán ereje akkor már rohamosan hanyatlott. Különösen a prot. papok igyekeztek a török szövetség eszméjét népszerűvé tenni s azt a lassankint közmeggyőződéssé szilárduló hírt terjesztették, hogy Kandia elfoglalása után a török a magyarok felszabadítására fog sietni. Czeglédy István, a kassai jeles református lelkész, aki tevékeny részt vett a fel-

¹⁾ Pauler. i. m. I. 153—4. l.

vidéki mozgalmakban s különböző ürügyek alatt Apaffynál is járt, hogy az erdélyi fejedelmet a török megnyerésére kérje. Egy prédikációjában szenvedélyes hangon adott hálát Istennek, hogy a török fegyvert Kandianál győzelemre segítette s míg egyik szavával azt hirdette, hogy most már út a szabadság órája, mert tavaszra eljő a török s széttöri a nemzet rablánczait, a másikkal hevesen kikelt a katolikusok ellen. Majd a török elleni védekezés leple alatt megindul a fegyverkezés is, amely célra pénzt gyűjtenek. Szuhay maga 500 frtot ad.

IV.

Zrinyi Péter fölkelése a délvidéken. A Wesselényi nádor vezetése alatt megindult nemzeti mozgalom, amint tudjuk, két szerencsétlen lefolyású felkeléssel végződött. Az egyik színhelye a délvidék, a másiké Felső-Magyarország; amannak élén Zrinyi Péter állott, emezén Zrinyi veje, I. Rákóczi Ferencz, akit apósa már 1669. ápr. havában, Patakon avatott be a mozgalomba, amikor Rákóczi a protestánsokkal kibékült. Zrinyi, miután hiába kereste a francziák s a lengyelek támogatását, végre is a szultán szövetségét igyekezett megnyerni, s amig közben ismételten is Leopold lábaihoz borult, hogy kegyelmet nyerjen, elvakultságában, anélkül, hogy határozott ígéretet kapott volna a kért török segély felől, jobbágyait és muraközi nemeseit az 1670 márcz. havában fegyverre szólítja, míg sógorát, Frangepán Orfeót a tenger mellékre küldi a határőrök fölfegyverzésére.

Ugyanekkor a felvidéket is biztatja, hogy most már mindent elérhetnek, amit csak a haza és a vallás érdekei megkívánnak s vejét is egyre buzdítja, hogy „csak kezdjenek hozzá, amint Isten erőt és bátorságot adott.“ Rákóczi engedett apósa, továbbá az uránál nem kevésbé nagyravágyó Zrinyi Péterné, valamint felesége, a hőslélekű Zrinyi Ilona befolyásának s a felvidékiek egy részének óhajta előtt meghajolva, mert a nagy többség csak az aposztatát látta benne, anyja, a császárpárti és buzgó kath. Báthory Zsófia nagy megbotránkozására a fölkelés élére állott. Azonban a várvavárt török segítség helyett, amely felől Zrinyi olyan vérmes

reménységekben ringatta Rákócziékat, Spankau és Herberstein seregei jelennek meg a délvidéken s a német fegyverek tüzzel-vassal fojtják el a felkelést és Zrínyi sógorával, az eseményekbe szerencsétlenül belesodort Frangepánnal, Bécsbe siet — jámbor hite szerint — a megígért kegyelemért, a valóságban — a halálba.

Rákóczi Ferencz fölkelése a Felvidéken. A beszercebányai gyűlés után támadt általános izgatóság erős kifejezésre jut az abauji, tornai és szepesi megyegyűléseken. Az elkeseredett hazafiak hevesen kelnek ki Leopold ellen, aki hitlevelét nem tartja meg s a jogos kívánságok megtagadásával felkelésre kényszeríti a nemzetet. Annak is hite jár, hogy Zrínyi már megkötötte a szövetséget a törökkel, sőt már athnámét is kapott és a szultán királyá nevezte ki, ő azonban nem fogadta el a királyi címet, beérvén a horvátországi generalátussal. Ilyen kedvező hírek között Rákóczival is megindulnak a tárgyalások. Sároson megfordulnak nála a többi között Szuhay, Chernel György és Semsey György; majd április 9-re, *Patakra* hívja össze a tette kész embereket, hogy a haza megmaradása felett tanácskozzanak. Jelen vannak: Bochkay, Szuhay, Szepessy a borsodi alispán, Barkóczy István, Hanyi Péter, Bornemissza Mihály, Chernel, Komjáthy Zsigmond, Fáy István és több más kisebb-nagyobb ember, Szuhay felmutatja Zrínyinek Rákóczihoz intézett leveleit, amelyekben jelenti, hogy „ő Horvátországban várja a percet, melyben kiüt a tűz.“ A bán levelei lelkes hangulatot keltettek s Rákóczi a Szuhay és mások indítványára, az ez idő szerint Patakra érkező Starhemberg Rüdiger tokaji várparancsnokot, miután Tokaj várát feladni nem volt hajlandó, tisztjeivel elfogatja s vasra verve Regécz várába szállíttatja. Az eseményt rögtön tudatja a megyékkel s egyben felszólítja őket a csatlakozásra. Abaujvármegye *ápr. 11-én Gönczön* viharos gyűlést tart. A Patakról jövő Hanyi Péter, Hamvay követársával együtt jelentést tesz a beszercebányai gyűlésről. Hamvay indítványozza, hogy mivel a felség oltalmában hasztalan bízakodik a két hegyes tör közé szorult nemzet, más valami módról kell gondoskodnia. Hanyi pedig a török szövetségben hívva ajánlja, hogy inkább egyszerre hódoljanak meg a török-

nek, mint darabonként, hosszú küzdés után, kénytelenségből, kipusztítva és megtörve.¹⁾

A nagy izgalmak között lefolyó gyűlés szervezi a megyei katonaságot s a lovasság élére havi 25 frt. fizetéssel Fráter Istvánt választja meg parancsnokul, két alparancsnokkal, kiknek havi 10—10 frt. fizetést utalványoz, míg a jobbágyporták után állítandó gyalogpuskások élére Buzitai Kovács Istvánt helyezi,²⁾ akinek két ló tartására 4 és saját személyére 10 frtot rendel. Majd átír Rákóczinak, hogy védelmezze meg Tokaj városát s a fejedelem üdvözlésére³⁾ Níkházy István alispánt, Káthay Ferencz, Fáy László és Lengyel János esküdt ülnököket küldi ki.⁴⁾

Már oszlóban volt a gyűlés, amikor az elnök Níkházy alispán harsány hangon odakiáltotta a nemességnek: „Hallják kegyelmetek! nagy fába vágtuk a fejszét, nagy dologba fogtunk! csak úgy kell emberkednünk, hogy markunkba ne szakadjon! a német az ellenség!” Majd a gyűlésen jelenlevő Melczér Lajos, sárosmegyei követ felé fordul, aki azt a kérdést intézte Abaujhoz, hogy kell-e adni a közeledő németnek élelmet és fuvart, s mellére ütve így felelt: „Nemcsak hogy nem kell új németeket bebocsátani, hanem még a régieket, a bennlevőket is ki kellene verni az országból! . . . a német az ellenség, ahhoz tartsa magát Sárosmegye!”

Ezzel kezdetét vette a felvidéki felkelés s — amint a csatlakozását bejelentő Gömörmegye írja Abaujnak⁵⁾ — „zörög a fegyver a hazában, eresztett zászlók lobognak s nincs vég-hossza a szaladó költözködő, szekereknek, mindenenk felzendült állapotban vannak s folyik a mustra, a lustra“, a fegyverbe állított csapatok szemléje, amelyen a megye, illetőleg az alispán felhívására a nemesek is megjelenni tartoznak.⁶⁾

Rákóczi 200 lovaszt kér az egri basától s Chernel Györggyel és más urakkal Szerencsen táborba száll, míg a

¹⁾ Pauler i. m. II. 12—13 l.

²⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670. f. 17.

³⁾ Pauler i. m. II. 13—14. l.

⁴⁾ Proth. Comit. Abaujv. u. o.

⁵⁾ Proth. Comit. Abaujv. 1670. fol. 79.

⁶⁾ U. o. fol. 80.

melléje választott másik fővezér, Bochkay, a Hegyalját parancsolja fel s ápr. 12-én már 5—6000 főnyi tömeg állott fegyverben Tokaj alatt. Tokaj azonban nem hódolt meg a fölkelőknek.

Rákóczi felszólítására Abaujhoz csakhamar Sáros, Zemplén, Torna, Gömör és Ung is csatlakozik a „beste plundrás német ellen.“ Rákóczi sárosvári huszárjai és a fölkelő nemesek cselédjeikkel összefogdossák az Eperjes alatt lézengő németeket tisztetül és Rákóczihoz viszik; elfogdossák a postákat, a harminczadokat lefoglalják a választandó gubernator vagy a magyar király számára, mert „nem kell többé német király, magyar királyra van szükség.“ A zsolddal kecsegtetett végbeli magyar hadak is szívesen állanak Rákóczi mellé. Csáky főkapitány, aki Rákóczit különben is gyűlölte, a felkeléssel szemben tehetetlen volt s a körülményekkel megalkudván, Lengyelországba menekült, azzal a számítással, hogyha majd visszajön, ahhoz áll, aki az országot birni fogja.

A fejedelem ápr. 18-án örömmel jelenthette Szatmárba Kende Gábornak,¹⁾ hogy: „Az dolgok . . . Istennek hála, jól folynak, a szendrei, ónodi, diósgyőri, tokaji és kállói magyar őrségek is hazánk hűségére ajánlván föl magukat . . . Ónod és Kálló vára máris kéznél vagy . . .“ És minthogy immár Tokaj vára is derekas ostrom alatt van, nem kétli, hogy: „a szatmári német őrség se fog sokáig keménykedni.“ Fölszólítja Kendét, hogy az odavaló, t. i. a tiszántuli vármegyéket is igyekezzék megnyerni.

Rákóczi óhajta tejesül. A felkelés a Tiszántul, Szatmár- és Szabolcsmegyékben is gyorsan terjed el. Nagykároly és Nagybánya csakhamar a fölkelők hatalmába jut. Az Aranyos-Medgyes melletti gombási erdőben Lónyay Anriának, Kemény János erdélyi fejedelem özvegyének segítségével, aki cselédeivel háttban intéztetett támadást a német ellen, megverik a szatmári parancsnok három dragonyos századát s „vágják a németeket, mint a káposztát.“

Azonban a gombási harcz a felkelésnek első és utolsó ütközete. Mert a felvidéki mozgalom sem volt hosszú életü.

¹⁾ Tört. Tár. 1891. 239 l.

Rákóczi, aki különben sem termelt vezérnek, hiába várta a segítséget akár Erdélytől, akár a töröktől. Apaffyval elhitették, hogy Rákóczi erdélyi fejedelem akar lenni, amiért visszavonult a magyar közügyektől; az egri basa is megtagadta a kért 200 lovast.

Kassa magatartása. Kassa városát, a felvidék központját se tudta Rákóczi a pártjára hódítani. Pedig a hármaskörfallal védett s dusan fölszerelt erősség birtoka s hangadó polgárságának megnyerése nem keveset lendített volna a felkelés ügyén. Rákóczi¹⁾ az abaujmegyei embereket küldte ki Kassára a városban levő bizonyos körmöczi pénzek lefoglalására és hogy a lakosságot felszólítsák: csatlakozzanak Abaujmegyéhez a haza védelmére és a nemesi szabadság fenntartására; figyelmeztették egyúttal a kassaiakat, hogy ne bántásák a fejedelemnek és híveinek a városban levő javait s ne gázoljanak a fejedelem becsületében, különben a városnak e falakon kívül fekvő birtokai bánják meg. Amire az ezidőszereint németekből és lutheránusokból álló tanács, a szepesi kamara tudtával meglehetősen kitérő választ adott. Azt felelték ugyanis, hogy a városban lefoglalni való pénz nincs; ami pedig a Rákóczi és híveinek vagyonát illeti, ők azokat eddig se bántották s ezután se fogják; a fejedelem becsületében nem gázoltak s ezután is a 13 vármegyével tartanak, amint ezt eddig is tették. Ez a válasz nem igen elégitette ki a fejedelem kiküldötteit s fenyegetéseiket megismételve távoztak.

De Rákóczi még környezetében sem találkozott osztatlan bizalommal. A reformátusok azért voltak iránta bizalmatlanok, mert a jezsuitákat nem volt hajlandó Patakról kiűzni s ezért az egész felkelést afféle „pápista politika“-nak bélyegezték.

De legjobban lesújtotta Rákóczit és az egész mozgalmat az a megdöbbentő hír, hogy Zrinyi Bécsben fogságba került. A hírt magának Zrinyinek Rákóczihoz és Bocskayhoz írt levelei is megerősítik, amelyekben egyelőre várakozásra inti őket, majd a Lobkovitz rábeszélésére, kétségbeesett hangon inti Rákóczit és Zrinyi Ilonát, hogy ne bizzanak a tö-

¹⁾ Pauler, i. m. II. 27—28. l.

rökben, térjenek vtssza a császár hűségére s mutassák meg, hogy szerető gyermekei. „Isten szent vére hullására“ könyörög a mozgalom másik két főemberének: Barkóczy Istvánnak és Lessenyey Nagy Ferencznek is, hogy álljanak el a fölkeléstől, mert az mindnyájukra s az országra is romlást hoz, s kéri őket, hogy térítsék el vejét is a mozgalmaktól.¹⁾

A *tályai* gyűlésen, amelyet máj. 1-re hívott össze Rákóczi, viharos cróvel tört ki az elkeseresedés. Nagyíдай Székely András, aki különben csak kényszerűségből jelent meg, szemtől szembe támadta ueg a fejedelmet s kérdőre vonta, hogy miért lövette Tokajt? miért fogatta el Starhemberget? miért kellett a végházakat, a harminczadokat s a póstákat lefoglalni? Szemére lobbantotta, hogy Szomolnokot elprédáltatta, hogy pátenst adott ki! Indítványozta, hogy a felséghez kell folyamodni kegyelemért. A gyűlés Baksa indítványára elhatározta, hogy leteszik a fegyvert s minden vármegye felir a felségnek, hogy tartsa meg őket régi jogaikban, ők készek élni, halni ő felségével. Mindnyájan biztak a a Nádasdy, Szelepcsényi, Pálffy, Rottal és más urak támogatásában, akik majd kicsinálják Bécsben, hogy a mozgalomnak az országra nézve káros következményei nem lesznek s német sereg sem jön be.²⁾

Rákóczi végre is minden bizalmát elveszti és tartva a bekövetkezhető bajoktól, enged a kényszerűségnek s anyjához menekül Munkácsra, hogy általa az udvartól bünbocsánatot és kegyelmet nyerjen.

Visszavonulásával a felkelés véget ért és már május 20-án a Tiszántul is helyreállott a nyugalom.

Egy egykoru névtelen levél írója így siratja el az időelőtt ellobbant nemzeti mozgalmat: „A 13 vármegye csak árnyékától megijedvén, hadát elbocsátván“, meghódolt. Mert a nemzeti vállalkozás — amint azt Beöthy Ákos nagy munkájában igen érdekesen és meggyőzően fejtegeti³⁾ — nem volt híján mindazoknak a tényezőknek, amelyek az óhajtott eredményt biztosították volna. A mozgalom mögött az egész

1) E leveleket I. egész terjedelmükben Paulernél II. 37—39. l.

2) Pauler, i. m. II. 44—45.

nemzet állott, melyet a török hódoltság és a létét sorvasztó császári politika sem tudott annyira elerőlteleníteni, hogy fel ne vegye a harcot az önkényuralom ellen. A vasvári béke után támadt nemzeti ellenállásban megvolt a siker legnagyobb biztosítéka: az egyértelműség, a nemzet minden rétegének egyhangu részvétele a nemzeti érdekek védelmében; főur, köznemes és jobbágy, katolikus és protestáns kivette a maga részét a küzdelemből, még a nőket, egy Zrinyi Ilonát, egy Széchy Máriát, egy Lónyay Annát se véve ki. Az anyagi eszközök sem hiányoztak: a Széchyek, Rákóczi, a Zrinyiek, Nádasdy óriási vagyona bőven fedezhette volna a vállalkozás költségeit. Szellemi képességekben sem volt hiány; maga a középnemesség kiváló értelmi erőket tudott felmutatni, mint Vitnyédy Istvánt, Bory Mihályt stb., akikben a tehetség vakmerő tettere kész elszántsággal párosult, élükön Szuhay Mátyással, „az akkori kurucz magyarság mintaképével, a puritán jellemű Cató“-val és vitéz katonával; itt találjuk továbbá Keczer Menyhértet és Ambrust, Szepessy Pált, Kende Gábort, Fáy Lászlót, Lessenyey Nagy Mihályt, Fügedi Nagy Andrást, Ispán Ferenczet, Bónis Ferenczet, akik valamennyien hadviselő katonák is.

Szabó Adorján.

(Folyt. köv.)

³⁾ A magyar államiság fejlődése, küzdelmei c. munkájának I. köt. 460. és köv. l.

Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Halmok.

A halmok használata csaknem az ember létezésére vonatkozó első nyomokig felvihető; úgy tekintendők azok mint az ősidők mousoleumai; eredetők, használatuk egyetlen népfaj kegyeleti szokásaival kapcsolatba nem hozhatók. El vannak azok terjedve egész Európában és Észak-Afrikában, Közép-, Nyugat-Ázsiában, Szibériában, Indiában roppant számban találhatóak. Nemzetközi kegyeleti szokás volt halmot emelni az elhunyt kiválóbb egyének sirja felett, a kőkor népeitől kezdve a keresztény századokig; mert e roppant évezredekre terjedő idő minden korszakának temetkezési szokásait megtaláljuk e halmok reánk maradt kincsei között. Az egyiptomi óriás piramisoknak, az egyiptomiak legrégebbi funebris emlékeinek, — melyek felett már hat évezred vonult el, — az őskori halmok szolgáltak előképül s azok is úgy tekintendők, mint a műépítészet körébe vont kőhalmok, melyeket elhunyt jelesik hamvai felé emeltek.

Abaujmegye területén eddig általam észlelt halmok száma 38. — Ezek a következők:

Dobsza felső határa	3
Sz.-J.-Baksa	2
Gibárt	1
Abapuszta	3
Szemere	9
Rásony	2
Selyeb	3
Apáthi	1
Monaj	1
Beret	2
Kétyi tető	3

Litka	1
Ujfalu	2
Bölse	2
Enyiczke	2
Tomor	1
Buzita	1

összesen . 38

Ezen halmok közül részint általam, részint mások által szakszerűen átvizsgáltatott, vagy megbolygattatott 9. A többi vagy érintetlen, vagy megbolygatásáról nincs tudomás; de a kilencz megásott halom időkori különbözete is pár évezredre terjed, mert míg egyiknek kora a kökor homályában vész el, a másiké benyulik messze, időszámításunk századaiba.

Feltűnő, hogy mindezen halmok a dombok, hegyhátak oly kimágasló pontjaira és gerinceire vannak helyezve, hogy azok az egyes vidékeken szinte uralkodni látszanak s az ásató, a tudományos eredmények utáni várakozásban, elmerülhet az alatta elterülő messze táj szépségeinek szemléletében.

A következőkben a halmok ásatásait s azok eredményeit adom sorrendben.

I. Apáti-i halom.

E halom a Kétytől, Vendégi felé a hegyháton vezető uttól néhány ölnyre északi irányban a tetőn fekszik; kerülete mai állapotában 94 méter, átmérője 28 méter, magassága 2 méter. Ásatását egy a domb központját metsző DDNy.-ről ÉÉK.-re vonuló átvágással kezdettem. — Hosszasan ástunk eredménytelenül a sárga agyagos talajban, anélkül, hogy abban itt-ott elszórt borsónagyságu veres rozsdafoltoknál egyébre találtunk volna. — Végre 60 cm. mélyen egy durva kovaszilánkra akadtunk, mely az ásó alatt kettétört. — Majd 1 m. mélységben két kicsiny durva cserépdarab volt, melyeken azonban semmi ékítés sem látszott. 120 cm. mélységben ismét egy másik kovaszilánk került elő, az elsőnél valamivel nagyobb, de még annál is alakatlanabb. — Végre 164 cm. mélységben, tehát körülbelül a földszínnel egy magasságban megtaláltuk a vázat, még pedig fejfel

délnek, arcczal nyugatnak fordulva, összezsugorított helyzetben; de a nyirkos talaj évezredek óta annyira megsemmisítette, hogy sem koponyájának, sem más testrészének méretét venni, vagy nemét és korát közelebről meghatározni nem volt lehető. — A váz fekvése is csupán a föld elüti színéből s az elkorhadt csontok itt-ott található csekély maradványából volt konstatálható. — A koponya is teljesen elporlott. — A váz mellett, a csipőcsontok környékén egyetlen kis, — durván pattantott — obsidian szilánkot találtam.

II. Selyebi halom.

A halom a berencsi határhoz közel a dombhát tetején fekszik, alakja csaknem szabályos kör, kerülete 120 m., átmérője K.-Ny. 37 m.; E—D. 38 cm., magassága 1½ m. Az ásatást egy, a halmot derékban metsző kelet-nyugati irányban vonuló 120 cm. széles árok ásásával kezdetem meg, a halom központján azonban ezt 2 m.-re szélesítettem ki.

A föld mindenütt sziklakeménynek mutatkozott. 45 cm. mélyen némi szénmaradványt, 1 m. mélyen egy hosszában elhasított csontdarbot találtam. 60 cm. mélyen két kicsiny 1□" nagyságu cserépdarabot vettem ki, mely kívül fekete grafitos, belül pirosra égetett volt, de rajta semmi ékítés sem volt látható. 80 cm. mélyen kevés korhadt csontra s két emberi fogra akadunk, ekkor északi irányban nagy fáradsággal és vigyázattal kezdtük a földet ciszedetni s lassan kibontottuk a csontváz maradványait, a kar, csipőcsont s lábszármaradványok helyzetéből képes voltam konstatálni a temetkezési módot. A koponyának nyomát csupán a talált két fog jelezte. A hulla D—E. irányban feküdt, arcczal nyugatnak, összezsugorított helyzetben. A csekély csontmaradványok kiszedése után elértük az ősföldet, anélkül, hogy csak a legkisebb kegyeleti emléket találtuk volna az eltemetett mellett.

III. Abapusztai halom.

E szép halom a Hernád folyó balpartján huzódó fensík egyik gerinczén emelkedik, fenséges kilátást nyújtva az alatta elterülő Hernádvölgyére s a távol tornai, gömői és szepesi

hegységekre. Kerülete 130 méter, alakja szabályos kör. Az ásatást egy nyugatról keletre vonuló 12'60 mtr hosszú és 1'85 mtr széles árokkal kezdettem. 127 cm. mélységben némi csekély hamu- és szénmaradványokra bukkantunk s időközben két kezdetleges pattantású kovaszilánkot találtunk, melynek egyike nyillhegyhez hasonlított. Két kis vereses durva cserépdarabot is kivettél az ásó, melynek törése durva fekete szemcsés volt. 173 cm. mélységben megtaláltam a csontvázat, melyet nagy vigyázattal tártam fel. Észak-déli helyzetben feküdt, fejjel északra, arca és zsugorított teste nyugatra fordulva. A kegyeleti emlékek hiányoztak.

E három halom ugyanegy temetkezési módot tüntet fel. Az ülő és zsugorított helyzetbe való temetkezés, a temetkezési szokások legrégebbi módja. Régisége mellett bizonyít szegénysége is. Nagy halom rakásával tüntették ki a halottat, de a kegyeleti emlékek hiányának. Az apáthii és abapusztai halomban három szilánkot találtam, a selyebiben azt sem; mint kegyeleti jelek a kis bögrék is elmaradtak, sőt a halotti tor maradványait, az állatcsontokat és cserépdarabokat is hiába kerestük, holott ezek a bronzkortól kezdve minden temetkezésnél, különösen halmokban láthatók. Mindez okoknál fogva e három halom keletkezését a kőkörbe kell helyeznünk.

IV—V. Sz.-I.-Baksai halmok.

A dombhát gerinczén Sz.-I.-Baksa felett két halom látható egymás mellett, mely már mindkettő felásatot.

Az egyiket birtokosa kezdte ásni s 4'-nyi föld eltisztítása után nagy halmazra és a kőhalmazat alatt faragott tölgyoszlopokra talált, melyek rovátkákkal vannak ellátva és a rovátkák deszkával kitöltve, úgy, hogy a faalkotmány egy négyszögű szobát ábrázol, melynek teteje padlás helyett élére felállított és szorosán összerakott vastag fákkal van befedve.¹⁾ A halotti kamra oldalait képező deszkák mellé kívülről összekunkorodott fahéj-rétegek és mohából készült vízmentes fal volt rakva, melyet aztán a kőhalom vett körül

¹⁾ Hon. 1869. 48. sz. esti kiadás.

minden oldalról, míg az ezekre rakott föld adta meg a halomnak szokott, már messziről szembeötllő alakját.¹⁾

A másik halom ásását dr. Romer kezdte meg 1869. aug. 3-án. A halom átmérője a talapnál 4", felületén 14", magassága csonkult állapotban 6", 2'. Aug. 14-ig tartott az ásítás, mely alatt roppant mennyiségű kötömegekre bukkantak, de melynek helyzete a halomnak már előbbi megbolygatásáról tanuskodott.

Az ásátást Hampel József folytatta 1869. decz. 7-én, a midőn is a már kiásott sir délnyugati részén czölöpökre akadtak s 10-én 2°, 3' mélységben részint egyenkint, részint csoportosan, összesen 15, találtatott részint álló, részint fekvő helyzetben. A czölöpöknek, melyek korhadtak voltak, átmérője 18--20" s köztük földdel vegyest kövek, szenes és korhadt fák s hamu találtattak. A czölöpök belülről mintegy 2'-re el voltak égve; ez s az anyag- és köveken észlelhető fűzfoltok, a hamu, egy a sirkamrában dühöngő tűz mellett tanuskodniak, mely annak összeomlását is eredményezte. Az összes lelet néhány darab csont s egy kis érczdarab volt.²⁾

Czölöpökből alkotott sirkamrákat Magyarországon több helyein fedeztek fel s több szerencsével ásattak meg a sz.-j.-baksaiak, mert a sir tartalma is benn volt a halomban. Ilyen a csurgói halom, melyet Pados János ásított fel s ismertetett.³⁾ A halom tetején 1 1/2" mélyen terméskő rétegre akadt s ez alatt két ásonyomra 4 drb. oszlopra, melyek négyszöget képeztek s felibök gerendák voltak fektetve. Az oszlopok által képezett négyszöget roppant kőhalmazok vették körül. A sirban talált tárgyak, cserepek, rozsdademésztett vasdarabok, hamvedrek, bennük hamu, vaslánda, két szuróeszköz, két rézgomb, 4 gyönyörű vastag rézkarika, számos apróbb kerekcske és csatt, melyek lószerszámon, vagy kardszíjon lehettek, benne bőrmaradványok, hosszú réztű, 2 cserépkarika, égett állatesont-maradványok halotti torra mutattak.⁴⁾

1) Arch. Köz. VIII. 216.

2) Arch. Ért. II. 257.

3) Arch. Ért. 1857. 159. l.

4) Akad. Évkönyv 1856 évf.

Ilyen Érden a 3-ik sz. halom¹⁾; „ebben fakamara volt, melynek lesulykolt padozatán 32 edény állott, a kamra tetejét a felébe rakott nagy és sok kő bezúzta, mégis épen maradt több edénye hasonló a hatvanihoz, pátkaihoz, a hallstattihoz stb. Találtak még vasvésőt, kést, bronzgyűrűt, égett embercsontmaradványokat, két agyagból gyurt állatalakot.“

Ilyen az istvánházi kunhalom, melyben egy faragatlan fakamrában három elporlott emberi csontvázra akadtak.²⁾

Az érdi edények teljesen hasonlítanak a hatvaniakhoz. Ezek classicus formák által római befolyást mutatnak, a nélkül, hogy rómaiak volnának. A pátkai halomból kiásott edényeket dr. Henszlmann római minták után készülteknek tartja.³⁾

Ha tehát tekintetbe vesszük azt, hogy a hazánkban talált hasonló czölöpkamrák, melyek a rómaiak által bírt területekhez közelebb fektüdtek, a bennük talált tárgyakban határozott római befolyásra vallanak, azokat a rómaiak pannoniábani uralmával egykoruaknak, vagy közvetlen az uralmukat követő korból származottaknak tekinthetjük. A sz.-i.-baksai halmoknak is, bár a római uralom határán jóval kívül estek s bennük semmi tárgy sem találtatott, tekintve a czölöpkamra s halom amazokkal minden tekintetben egyező constructióját, korukat időszámításunk II—III. századába tehetjük.

VI—VII. Szemerci halmok.

A falutól nyugatnak fekvő erdővel borított part tetején a fák közt körülbelül 9 kicsi halomszerű emelkedés látszik, melyből kettőt a tulajdonos gr. Pallavicini felásatván, csekély agyagvas által előidézett rozsdafoltokat, csontok teljesen elporlott maradványait és egy rozsdá által teljesen felemészített vaskarikát talált.

VIII. Monaji halom.

E halom a berencsi szőlők délnyugati sarkánál a monaji gazdák legelőjén, a vendégi tetőtől Aszaló m.-városig húzódó domblánczolat egyik magaslátán terül el.

¹⁾ Arch. Ért. X. 256.

²⁾ Arch. Ért. X. 94., 293.

³⁾ Arch. Ért. IX. 77., 78.

A halom alapja szabályos kör alakú volt, kerülete 82 méter, átmérője é.-k. és k.-ny. 24—24 m., magassága mintegy 2 m. Az ásatást egy é.-k.-ról délnyugatra húzódó $1\frac{1}{2}$ m. széles árokkal kezdtem meg s mindjárt kezdetben egy ökröfogat s egy kova-vakarókést találtak, melyen az idomítás alkalmával tett pattogtatások nagyon feltűnők: egyik lapja piros barna kéreggel, minden valószínűség szerint reáragadt vérrrel bevont. 40 cm. mélyen a halom é.-ny.-i hajlásán emberi csontváz elporlott részeire találtam; a koponyájának csupán kis darabja volt felismerhető a homlokcsontból. Az apró, teljesen porlékonyvá vált részletekből következtetve, délészaki irányban kinyújtva feküdt. Folytatva az ásatást, a központ felé 60 cm. mélyen sima köeszközt vetett ki az ásó. Ez nagyon hasonlít a mai kor fenköveilez¹⁾ s a neolithkor kőgyaluiéhoz, hossza 12 cm., vastagabb végétől 11 mm. távolra 2 mm. átmérőjű lyuk van furva, melyen keresztül tulajdonosa zsineget húzott, hogy övén viselhesse. E puha homokkőből készült eszközt vasszerszámainak élesítésére használta. 80 cm. mélyen a munkások ásója egy edény frissen letört karimáját hozta fel. — Figyelemmel tovább ásva, egy szép nagy öblöny került napfényre. Ennek magassága 25 cm., kerülete gyomránál 91 cm., szájánál 57 cm., korongon szépen készült, tökéletesen kiégetett, fekete grafittal bevont, falvastagsága 7 mm.; ékítés nincs rajta, benne piszkos földnél egyéb nem találtatott. Ezen edényhez közel egy tál feküdt s e mellett közvetlen egy kis bögre s több edénynek még a temetkezés alkalmával összetört darabjai, de ezeken sem volt semmi ékítés. — Némelyike pirosan tört; ezek falvastagsága 13 mm. volt, s mind nagyobb edény töredékeinek látszóttak; mások egy tál töredékei voltak; a megmaradt karima-részeken 3 lyuk volt furva, anyaguk erősen kiégetett. A töredékekből ítélve e tálkának ép oly kecses alakja volt, mint a fentebb említett nagyobbak, melyet egészben sikerült kivennem. Ennek kerülete karimáján 85 cm., átmérője 27 cm., magassága 8·7 cm., fenekén 8 mm.-re behorpadás van, mint a mostani tüvegek fenekén, fekete grafittal bevonva s nincs rajta semmi ékítés. — A kis bögre

¹⁾ Simonyi, Alterthümer des Hallstätter Salzburges VI. th. 7. ábra.

9 cm. magas, füle karimájától kicmelkedik, kerülete szájánál 19 cm., gyomránál 26 cm. fekete grafitos s erősen égetett, ékítés nélkül. Általában ez edények oly vaskeményre voltak égetve, hogy azokat a földből kiemelve, a külső lég szilárdító hatásának kitenni sem volt szükséges, azonnal meg lehetett őket szabadítani a kívülről ráragadt s a belsejüket betöltött földtől. 90 cm. mélyen egy kis bronzgyűrűt találtak.¹⁾

Az ásás további folyama alatt több izben találtak szórványosan cserépdarabokat, formátlanul pattoztatott kovaszilánkokat, köztük egy magkövet s nyílhegyet, kis rozsdatte vastárgyakat, melyeknek alakja nem volt felismerhető. 170 cm. mélyen egy koponya kis elkorhadt darabja, néhány fog, egy karnak alsó és felső csontja találtattak; még pedig a koponyamaradványok a karcsontokkal együtt feküdtek, egymás mellé téve. Csontváznak egyéb része a legnagyobb elővigyázat s figyelem daczára sem találtatott. Közel e csontvázmaradványhoz azokkal egy magasságban egymásra rakva, halmozva következő vastárgyak feküdtek: két kengyelvas (I. tb. 11., 12.)²⁾, egyik törött, másik egész; egy egyszerű karikás zabola (I. tb. 10. sz.), mindkét karikája letörve, egy egyenes vaskés, hegye letörve (I. tb. 1. sz.), nyélnyujtványán egykori faburkolatának korhadt maradványai látszanak; egy görbe széles pengéjű vaskés töredéke, nyelét egy lapos koronggá hajlított nyujtvány képezi (I. tb. 5. sz.), melynek közepén lyuk hagyatott; teljesen egyezik a Szabolcsmegyében Téthén találttal³⁾; egy vasvéső (I. tb. 6. sz.) (?), háromszög idomu, nyelén némi bőr vagy fakéreg maradványok látszanak, melylyel egykor nyéléhez volt erősítve; egy vaskardnak hegye s ezenkívül több rozsdatte vastárgy töredékei, melyeknek már eredeti rendeltetésük ki nem vehető.

E leletek alatt 175 cm. mélyen egy 9 cm. vastag rothadt reves fából álló réteg s alatta közvetlenül 6—12 cm. vastag szénréteg terült el, melyből kosárszáma lehetett szedni a szenet. E szénrétegben találtam 20 darab háromlű tokos,

¹⁾ Pusztaszentbenedeki lelet. Arch. Értesítő III. 280.

²⁾ Minő Pülinben. Ant. préhist. II. 24-ik th. 33., 36; Szeged-Óthalom. Arch. Ért. XIV. k. L. IV. tb. 7. sz.; Pörös: Arch. Ért. VI. 40.

³⁾ Ant. préhist. 2. XIII. 66.

2,5–3 cm. hosszú ép, de a tűz hatását mutató bronznyilat¹⁾ s ilyen bronznyilnak időtlen görbe alakká, vagy egész kis gömbökké olvadt maradványait.

A szénréteg alatt egy 7 cm. széles agyagtapaszt volt, ez alatt hordott, hányott föld, melyben egy nagy veresmázu, erősen égetett, korongon készült edénytöredék volt; végre 250 cm. mélyen megtaláltuk az ősföldet. Az egész halom tárgyai közt egyedül egy kis cserépdarab mutat ékítést, de az is azon szokott hullámos sáv, mely a csiszolt kőkortól napjainkig (ma az edényre festve) fenntartotta magát.

A népvándorlás és különösen a magyar honfoglalás emlékeit kutató tudományos világ előtt, nem kis feltűnést keltett a monaji halom, különösen eltérő korokból származó maradványaival.

Régészeink egyrésze e halomról úgy vélekedik, hogy leleteiből csak az elkorhadt faréteg fölött 5 cm.-el magasabban fekvő koponya csontmaradványai s a vastárgyak nagyrésze származnak a honfoglalás korából. A mi ez alatt volt az régibb keletű. — A sírfenéken, a szénrétegben talált, háromszögű, tokos bronz nyilcsucok eltérők a honfoglaláskori leletek ismert nyiltípusától, mely *levéldomu*; hegyes szeggel erősítették nyelére s anyaga mindig vas. — A monajihoz hasonló nyilcsucok nálunk népvándorláskori tárgyakkal csak ezen egy esetben találtattak. Kelet-Oroszországban az ananinói temetőben találtak, a mely a bronz és vaskor átmeneti időszakából való; déli Oroszországban Szkitia és Sarmata sírokban fordulnak elő. S így a monaji halomba kétszer temetkeztek. S e két temetkezést körülbelül egy évezred választja el egymástól.²⁾

Halmunkban a teljes ember- és lócsontváz helyett csupán egy emberkoponya részletet s két karesontot találunk, ezen körülmény e sírlelet második fontos momentuma.

¹⁾ Ehhez hasonlót találtak: Pílinben, Anareson (Arch. Ért. II. 225); Vereben (X. szd), Sámsonban (Biharmegyei római lelhely. Debreczeni Coll. Muzeuma), Akáron (Hevesmegye, Bakics J. gyűjteménye), Koronczón, Téthén (Ebenböck, Arch. Közl. új f. V. 168.). Ugyanílyeneket láttam, Aquilejában találtakat, a római korból.

²⁾ Dr. Sziklay János: Magyarország vármegyéi és városai. I. 473. Nagy Géza: Arch. Értesítő, 1896. 358.

Már a görögök- és rómaiaknál szokásban volt a tengeren elveszettek s a háboruban elesettek emlékére sirlakot építeni. A XII táblás törvények megengedik, hogy annak, ki hadban vagy idegen földön elhalt, testének egyrészét hazájába visszahozva, eltemethessék. Így hozatott Varus feje Marobod közvetítésére Rómába, hogy ott a család sirtoltjába teljes díszszel eltemethessék.¹⁾ Ezen szokásra utalnak a Svájcban, Angliában, Németországban, Skandináviában előforduló sirlakok, valamint egy dr. Handelmann által Bronshvognban fölfedezett sírkamra is.²⁾ Itt ugyanis egy kis kövekből összerakott koporsó alaku sirládát talált, benne a fej felé eső részen egy elporlott koponya volt, melyből csupán a homlokcsont néhány darabját vehette ki. Szorgalmas megfigyelés után meggyőződött, hogy itt csupán egy levágott fej — halfülére fektetve — temettetett el, még pedig egy 72 cm. széles s ugyanilyen hosszú helyen, mely a sirláda többi részétől kőgáttal volt elválasztva.

A fej, vagy a test bizonyos részének eltemetése, míg egyrészt már a bronzkorban, valamint a görögök és rómaiaknál már Kr. e. 450 évvel szokásban volt, másrészt nem hiányoznak bizonyítékok arra nézve, hogy az a germanoknál is fenntartotta magát s benyul messze a történelmi időkbe is. — A metzi Arnulf életiratában olvasható: Midőn I. Dagobert frank király egyik utjában, kíséretéből egy előkelő ifju megbetegedett, miután betegsége miatt tovább nem utazhatott, elhatározták, hogy pogány szokás szerint fejét levágják s testét elégetik. Arnulf püspök azonban csodásan meggyógyította, hogy e pogány szokásnak elejét vegye.³⁾

Hasonló szokásra vall a monaji sirlak, hol a csontvázból csupán a koponyát s egy alsó és egy felső karcsontot találtam, egymás mellé fektetve. E mellett bizonyít a harci paripa csontvázának hiánya is, mely a csatában szintén ott vezett s a sirba csupán a zabolá s a lovag fegyverzete rendeltlenül egy rakásra letéve mellékeltetett, a halott testrészei mellé.

Azon szokás, hogy a fejet, mint a lélek lakhelyét halott-

¹⁾ Göll. Die Bestattung der Griechen und Römer.

²⁾ Dr. Handelmann. Die amtlichen Ausgrabungen auf Sylt.

³⁾ Handelmann u. o. az Acta Sanctorum Julii etc. után.

égetésnél a törzsről levágva égetetlenül temették el, daczára annak, hogy a hun-scytha fajnál a halottégetés is divott — itt nem alkalmazható, mert egyrészt itt a fejjel együtt még két karcsontot is találtam, másrészt hiányoztak a pallóra letett hamvvedrek, az elhunyt hamvaival.

A csontvázmaradvány s vastárgyak felett 50—60 cm. vastagságban, a hányott földben, cseréptöredékek nagy mennyiségben találtattak, melyek a halotti tor maradványaiul tekinthetők s a cserepek a torban használt edények töredékei, miket a torozók az elhunyt iránti kegyelethől a sir göröngyei közé hajigáltak. A halom tetejétől 80 cm. mélységben három ép edény találtatott, egy nagy öblöny, egy mély tál és egy kis bögre. E három edény ismét egy ős pogánykori kegyeleti szokással hozható — még pedig kétségtelen — kapcsolatba. Ez edények a halott hosszú útjára mellékelt ételmi szereket tartalmazták.¹⁾

Még pedig a mély tál az ételt, az öblöny az italt, a kis bögre mintegy füles pohárul szolgált az itálnak az öblönyből való meritésére.

Még egy utolsó körülményre kell figyelemmel lennünk s ez azon csontváz, melyre az ásatás kezdetén 40 cm. mélyen, mint első leletre akadtam, a halom északkeleti lejtőjén. Semmi jel sem mutatta, hogy ez nem a halommal egyidős, a csontok s koponyarészek mállott állapota miben sem különbözött a főhalott maradványaitól. Régi írók a hun-scytha temetkezések leírásánál említik²⁾, hogy előkelő férfi temetésénél nemcsak annak harczai paripája, de szolgálai s esetleg hadi foglyok is leöletnek s azok véle együtt temettetnek el. Ez eset állhat a mi csontvázunkra nézve is, mely a halom központjától eltérőleg oldalt s csak a szertartások bevégezése után, magasabb réte-

¹⁾ E szokást illetőleg olvasni lehet a nyugati népekre nézve: I. Klopffleisch. Vorgeschichtl. Alterth. der Provinz Sachsen Heft I. Sonntag W. Die Todtenbestattung 186; Lindenschmidt. Handbuch d. Deutschen Alterthumskunde I. 131—132. A keletiekre, finnekre, csuvaszokra stb. Sonntag. Die Todtomb. u. o. Castrén: Vorlesungen über die Finnische Mythologie stb. művekben.

²⁾ Leo Diaconus Hist. Lib., Herodot IV. k.; Acta Sanctorum tom. v. p. 672.

gekben ásatott el. Nem lehetetlen, hogy a halom általunk meg nem bolygatott részeiben a felsőbb rétegekben akadnának még hasonló csontvázakra, mi az előbbi feltevés mellett bizonyitana.

Földvárak.

Az őskorszak embereinek élete folytonos harczból állt, melyet önfentartásuk érdekében vívtak. E küzdelmeiknél csupán durván készült kő-, fa-, csontfegyverekre szorítkoztak s elképzelhető, hogy ez mennyire nem volt kielégítő a hatalmas ős állatokkal szemben, vagy a kisebb, de gyorsabb futó vadak elejtésére, éppen úgy, mint csontból készült horgaik a halászatra. — Így már önfentartásuk érdekében a legrégibb időben a nomád életről a földművelésre lettek szorítva, a mődön is a föld terményei s a házi állatok könnyebb megélhetési módot biztosítottak részökre. — Ez életmód maradványaival találkozunk a csiszolt kőkorszaki telepek konyhahulladékainál; a csontmaradványokban házi állatok csontjait határozhatjuk meg, melyek egyrészét a velőért hosszában kettéhasogatták; találunk nagymennyiségű őrlőköveket, melyekkel megpörkölt ételnemüket liszté őrlötték, sőt megtaláljuk néhol a pörkölt ételnemük szenesedett magvait is. — Ruházatuknál az állatbőrök mellé lenszövetű vászon társult, melyről a fonásra használt orsókarikák s az edények falaiba nyers állapotban diszítésül lenyomott vászonfonatok tanuskodnak; sőt volt idejük arra, hogy az emberi nemmel veleszületett hiúságnak is áldozzanak és magukat agyagból gyurt gyöngysorokkal és átfurt fogakból készült amulettekkel ékesítsék. A munkakör terjedésével az anyagi eredmény is nagyobb lett, a szükségletnek nem csupán pillanatnyi szerencsés véletlenre bízott kielégítését tartották szem előtt, hanem számítva a halászat s vadászat mostoha eredményeire, megélhetésüket az állattenyésztés és földművelés útján nyert élelmükkel biztosították.

Így jutottak olyan helyzetbe, hogy lett a vadállatok s embertársaik ellen mit védelmezniök s félteniök. E korban kell keresnünk a védelmi helyek u. n. pogányvárak első keletkezését.

Abaujmege területén négy ilyen pogányvár ismeretes:

a f.-dobszai, büdi, f.-mérái s f.-vadászi pogányvárak, melyek mind egy korban, még pedig a neolith-korban keletkeztek, egy népfaj által alkottattak s így azokat egyszerre fogjuk tárgyalni.

A három első a Hernádvölgyet két oldalt kerítő dombhátak kimagasló pontjain fekszenek, még pedig a büdi s f.-dobszai a folyó bal-, a f.-mérái annak jobbpartján, a f.-vadászi a Csereshát egyik szűk völgyében.

A f.-dobszai közvetlen a falu felett emelkedik, a büdi a falu s Gibárt hegység közt nyugatról keletre vonuló „Gata“ völgy legmagasabb pontját képezi, a mérái a novaji szőlőtől délre vonuló dombháton, attól mintegy 150⁰ távolságra fekszik, a f.-vadászi, a falutól délre mintegy 200⁰-re egy magasabb part délnyugati lejtőjén terül el.

Az erődítési rendszer mindeniknél ugyanaz, mindenik egy dombhát egy-egy nyújtványán terül el; alaprajza egy tojásdad alaku fensik, melynek oldalai három oldalról csaknem függélyes meredekséggel esnek a völgybe s csak a negyedikről volt a dombháttal összeköttetésben. — A tojásdad sik volt tehát a pogányvár alapterülete, mely az egyes erődöknél különböző nagyságu volt; a f.-vadászi 50⁰ hosszú, 30⁰ széles; a büdi 35' h., 25' széles. — E fensik főerőségének három oldalról csaknem függélyes meredekséggel eső karimája volt, mely meredekség nem természetes alakulás, hanem emberi kéz műve volt, mit különösen a büdi pogányvár mutat, melynek meredek oldalai két scarpizott terrasse megszakítással mintegy óriás lépcsőzetet képeznek. — A fensik karimáit ezenkívül kőből rakott u. n. száraz kőfal (trockene Mauer) kerítette.

E faluknak ugyan ma már semmi nyoma sincsen, de létezésök bizonyításánál segítségünkre vannak a leletek s a szájhagyományok. — Fenn a fensikon s lenn a meredek oldalak fővén még most is nagymennyiségű kövek találatnak, melyeket e kőszegény vidékre messze földről hordtak. Hogy az itt maradt s most itt található kőmennyiség nagyon csekély nemcsak arra, hogy belőle falat rakjanak, de talán arra is, hogy véle a hajdani fal irányát kirakják, ez nem csodálható oly vidéken, hol a kő kincset ér s hol a lakosok távol hegyek-

ből drága pénzen juthatnak hozzá. Ha tehát ezt közelben találják, mennyivel inkább elhordják szükségleteikre, kivált mikor azzal hasznot is tesznek; amennyiben a pogányvárak fennsíkja évtizedek hosszú sora óta szántatik s a culturréteg hamuval telt humusa gazdagon fizeti a gazda fáradságát, ki a szántás s vetést akadályozó kövektől megtisztítani igyekszik területét.

De hogy a pogányváraknál nagy mennyiségben volt hajdan kő, ezt a szájhagyomány is bizonyítja. A f.-dobszai pogányvárat ma is „várdombnak“ nevezik, tehát oly dombnak, melyen kőromok állottak, ugyanigy hívják a f.-vadászt; a bűdi tetejére a fejedelem-gyilkos Kátay Mihály kastélyát helyezi a néphagyomány; a f.-mérairól azt regéli, hogy ott veresbarátok kolostora volt, s a törökök elől eldugott arany kereszt mai napig is ott van a beomlott kut fenekén.

Ha az egykori kőfalak hypothesisét elvetjük, miután azoknak mai nap sehol felálló maradványait nem látjuk, akkor ez őskori pogányvárak összes erődítési módszere a partoldalak erős meredekségében állott s ez esetben az itt még most is nagy számban található nagyobb sulyu kődarabokat úgy tekinthetjük, mint védelmi fegyvereket, melyeket a meredek partoldalokon felhatolni igyekvő ellenség közé dobáltak.

A fallal kerített erőd belső területén sárkunyhók sorakoztak egymás mellé; ezek vázát rőzsegalyak képezték, melyek később sárral betapasztattak s úgy elégetvén, az agyagsár szilárd téglaszerű anyaggá keményedett. Ily falmaradványok a kiégett galyak benyomataival a plateau területén nagy számban találhatunk, — s úgy ezek mint az alattok elterülő 70—80 cm. vastag konyhahuiladék rétegben roppant mennyiségben található őskori maradványok azt bizonyítják, hogy e pogányvárak nem valami áldozati helyek, hanem folytonosan és hosszú ideig lakott erődök voltak. Ez őskori maradványok egyszersmind biztos utmutatóink a kor meghatározására nézve is.

E maradványok állathordákból használat végett kisimított kések, átfurt agancskalapácsok, agyag kanál, orsó karikák, kova vakarókések, trachit egyszerű őrlőkövek egészben és töredékben, csiszolt kis vésők, hömpölyök, agyaggolyók, kovakalapácsok, obsidian- és kovaszilánkok s házi állatok csont-

maradványai nagy mennyiségben. A képzőműiparnak tehát kizárólag oly maradványai ezek, melyekkel a kultúra legalantabb fokán éltek az emberek, tehát az ércz ismerete előtt, melynek itt legkisebb nyomát sem találjuk. — E feltevésünket igazolják az itt nagy számban található keramikus töredékek. Ezek vastagok, anyaguk alig égetett, mind szabad kézzel alakítottak, s e roppant mennyiség között egy darabot sem találunk, mely a fazekas korong ismeretét bizonyítaná. Az ékítették köztök gyakoriak, de ez ékítmények is nagyon kezdetlegesek. Vannak köztök hegyes eszközzel karczott párhuzamos vonalak; — hármass vonalas ékítmény szabálytalan hullámzatokkal; — hegyes eszközzel karczott egyes hullámvonal ékítés, egymás alatt párhuzamosan, de szabálytalan hullámzással ismétlődve. Gyakoriak az olyan ékítések, midőn a még puha edényt, durva vászonszövetbe csavarták s annak benyomódott szálai képezik az ékítést, mely egyszersmind a szövet durvaságáról is tanuskodik; de leg-sajátságosabbak azon edény-töredékek, melyeknek belső falára vannak csücskök alkalmazva, egymáshoz 1—3 cm. távolságra s ezek mind utólagosan ragasztattak az edény falához; némelyiken az ujjak helye s az azokat oda erősítő csavarítás nyoma is meg látszik. Ez edénydarabok a legkezdetlegesebb durvaságuk s a külsejükön szabálytalanul huzódó, gyakran egymást keresztező egyenes vonalak, valami vesszőből alkotott formára engednek következtetni. Kagyló (*unio pictoris*) héjak mindenütt nagy számban találhatók, mi vagy éhítség mellett bizonyít, vagy azt mutatja, hogy ez az őslakóknak kedvencz csemegéjük volt, mint most az osztriga.

Az itt elősorolt leletek, mind a négy pogányvárnál ugyanazok, s míg az erődítési rendszer, a házi eszközök egyenlősége ugyanazon korra, addig az edények teljesen egybevágó diszítésc rokon fajra utal. — Egy diszített edénydarabkát sem találhatunk egyik helyen, melynek a másikon párjára nem akadnánk s ezeknek úgy anyaga, mint diszítése, a fém ismeretét megelőző kor korlátolt technikája között mozog; sehol nem találjuk itt a fémkor finomabb készítményeinek legkisebb töredékéi sem, sehol egy dudor, csigavonal-ékítés vagy a korong nyoma. A vár területét képező feülsík 70—80

cm. mély töredékekkel teli culturrétegben sem a bronznak, sem a bronz ismeretének semmi jele. Mindezekből következtetve ezen Abaujmege területén létező pogányvárakat a fémismeretét megelőző kor maradványainak tekinthetjük.

Bronzkor.

Mielőtt a bronzkori maradványokról szólanék, megemlítem, hogy a megye területén szórványosan három vörös rézeszköz találtatott. Egyik F.-Mislyén, másik Bereten, harmadik Csobádon; mindhárom egyszerű keskeny véső.

Annál fényesebb emlékeket hagyott maga után a bronzkor. Egész muzeumot tenne ki a megye területén talált tárgyak összessége.

A megye területén oly hosszan lakott pontok, melyeknél a hulladék rétegben talált maradványok közt, különböző korok műveire akadnánk, még pedig a mélyebbekben kezdetlegesebbre, a felsőbb rétegekben előhaladottabb technikájukra (Szihalom, Töszeg), a szádélói völgy telepeinek kivételével, nem észleltettek s jellemző különösen az, hogy oly helyeken, melyek úgy a kő-, mint a bronzkorban lakottak voltak, a kőkori lakosok a magaslatokon tanyáztak, a bronzkoriak a völgy felé húzódtak (Büd, Gibárt, Szántó, Arka, F.-Dobsza stb.)

A leletek vagy lelet-kincsleletek, vagy szórványosak; u. n. kereskedelmi lelet egy sincs köztük, s öntőműhely maradványának csupán az egyik f.-dobszai lelet tekinthető. A tárgyak névszerint kardok, karvédek, fibulák, csákányok, szekerzék, tokos vésők, nagy változatosságuk daczára, mind a szokott magyarországi típusokat mutatják. Csupán három tárgy van, mely rendkívülisége által tűnik fel: egyik a Zsujtán talált bronzkardok egyike, mely az e fajta kardok szokott korongos markolat-végtag helyett mandula idomot mutat; másik ugyanezen lelet kacsanyak idomu rúdvége (?); a harmadik a Dobszán (?) talált kalapács, mely szokatlan alakjában a vésőt és kalapácsot egyesíti.

(Folyt. köv.)

Csoma József.

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660--1665.

Nagy verekedés egy német kapitány erőszakoskodásai miatt.

1660. decz. 22. A bíró előadja: a generális katonái megint elkezdették a Mészár (Mészáros)-utczában a nagy láрма indítását s a süveges czéhhez szörnyű kardoskodást cselekedtenek úgy, hogy generalis uram egész udvara népével lóra ülven, oda ment s hozzám üzent, hogy csendesítsem le a város népét, mert szörnyűség, amit cselekszenek. A süvegeket fogassam el.

Tanácskoznak e dologról: önagysága a városnak és kinek-kinek kedveskedett mindenben, de most különbet lát, mert vagy veszi észében önagysága, hogy maga is a városnál gyűlölségben, de szolgák (is) abban volnának.

A polgárok előadják, hogy a generális szolgálai éjjel meztelen karddal járnak, rutul szitkozódznak és fenyegetőznek.

A senatus határozata: Minthogy máris a czéhesek elkezdették az rút dorbézolást, azért fertályos uraim a fertályokat járnak be, meghagyván minden embernek, hogy veszedésre ne adjanak okot, mert ha a városbeliek adnak rá okot, minden haladék nélkül megbüntettetnek. A czéhmestereket hívassa bíró uram magához s parancsolja meg, hogy ha vendégeskednek, csak 8 óráig mulassanak s a hegedülést éppen megtiltotta a nemes tanács. Azt is megtiltotta, hogy az mesterlegények az újesztendőt ne pompával mint azelőtt, hanem mindig ceremonia nélkül, maguk köntösében vigyék el.

Dec. 29-ikén nagy vallatások folynak e verekedés dolgában. 31 tanut hallgatnak ki.

Egy német kapitány is részt vett a verekedésben, kinek a generalis is odajövé az mondta, ha mind egy lábíg levágnak benneteket, nem bánom, noha énnékem gyalázat s vagy kétszer a bottal megütötte a kapitányt.

Az emberek félig öltözetlenül futottak ki az utcára. Fáklyákkal jártak alá-fel.

Szakmáry Csizmadia Miklós 30 éves vallja: Tegnap este hazamenvén a czéhből, egy katona, az Úr pohárnokja melléje adta magát s tudakozta, micsoda hiten vagyok, katolikus-e? Mondám igen. Felelé: Lelkem, barátom, a többit is rövid nap azzá teszszük.

Süveges Jónás és Mihály vallja, hogy a felesége egy ifju mesternével (Husztjava Andrásnéval) hajadon fővel a czéhbe futott, azt mondván, hogy a német kapitány miatt nem maradhatnak, erőszakot akar rajtok venni s ment haza két ifju mesterrel, de hogy vesztek össze, nem tudja Süveges Jónás, mert a czéhben maradt. Mihály azonban hazament Husztjavával s az ágyon fekve találta a kapitányt. Husztjava kérte a kapitányt, ne háborgassa őket. A kapitány felülvén hirtelen egy koszpergyével majd átszurt egy süvegest, ha el nem ugrik. Majd kétélű pallost, majd pisztolyt vett elő; de kivették kezéből s elmentek. De a Husztjava felesége, nemsokára kifutott az utcára kiáltva, hogy az urát megölték. Bemenvén újra látta, hogy Husztjavát megvágták, sőt a kapitány ugy pofon csapta, hogy vér jött a szájából.

Husztjava Andrásné 29 éves vallja: Az ura a czéhben volt. Ő lefeküdt. Valaki zörgött a kapun; azt gondolta az ura. Bebocsátotta; a kapitány volt. Ismét lefeküdvén, a kapitány is tüstént utána ment, ágya mellé ült, hozzá hajolt, kezét és egyéb testét is tapogatta. Ki akart szaladni, de nem eresztette. De más menyecske is lévén ott, más ágyon, ahhoz ment s ő gyertyát gyújtott s uráért ment a czéhbe, ki megjövé, szép szóval mondta, miért fekszik kegyelmed a feleségem ágyán, vagyon külön szállása és ágya. Most elszenvedem, de mások ne legyen. Ekkor a kapitány szurt és szitkozódott. Ti kassai lakosok, mind ebek vagytok, mind le kellene benneteket

vágni. Arra az uram arczul csapta, mire bezárta urát a négy katona s úgy vágták-verték, amint akarták s kijöttek s kint vágták meg őket; de hogy ki, nem tudja, mert urát mosta benn s a borbélynak is utját állották, mikor haza akart menni, de ez protestált, hogy ő kénytelen akármit is bekötni s elbocsátották.

Süveges Györgyné a másik asszony, 20 éves; vallja: Hozzá ment a kapitány az ágyhoz és őt is tapogatta; alsóingben lévén, kiugrott; a kapitány le akarta venni ingét, de kimenekedvén kezéből, hajadon fővel szaladtnak ki. A többit is úgy vallja azzal, hogy a szomszédba küldött a kapitány Lipszinért, ki szolgástól jött és a szolga verte a gazdát.

1661. febr. 13. Generális kívánja, hogy a multkori excessusokról tegyen a város satisfactiót, kivált a süveges felől úgy kívánja, hogy a mint az ő szolgálai megverettetének, azon süvegest is in publico, vagy az város háza előtt, vagy a bíró háza előtt veretessék meg példaadásul. Ha nem, kész őfelségéhez fordulni.

A tanács határozata: Vártuk, hogy őnagysága szolgálai felől törvényt administráltat. Hogy tehát lehessen satisfactio, őnagysága convocaltasson (hivasson össze) bizonyos terminusra főrendeket s a város is, s azok előtt láttassék meg, ki lesz bűnös a casusban.

Hogy a süvegest mindjárt csak ragadtassa bíró uram és a piacon publice pálcáztassa, nincs módja, mivel az is a város tagja s törvénytartozó személy s ha bűnös lesz, elveszi büntetését.

Kemény fenyegetés jele, hogy őnagysága üzeni, hogy szolgálai ott kinn félesztendő múlva is hosszút állanak, ha nem lesz satisfactió. Ez esetben őfelségéhez fordulunk.

A miszlókaiak összeverekednek a német katonákkal.

1661. máj. 23. Bíró: Jöve hozzám egy német officialis s jelenté, hogy ezelőtt való időkben itt lévén, bizonyos számu német vitézekkel, kik Miszlókán levén, addig mig az officialis itt benn mulatott, az faluban a lakosok és az vitézek között veszekedés támadott, egynéhányat megvertenek az falusiak a

vitézekben, kik közül kettő meg is holt Szendrőben. Azt állítja, hogy a verés miatt holtak meg. Kívánja, hogy azon gyilkosok megfogassanak és a talio szerint (szemet szemért) megbüntettessenek. És a két személyért más kettőt adjanak ő felsége seregébe. Serio instálván.

Bíró így replikált: nem tudhatja, azok holtak-e meg, akiket meg találtak verni, mivel azok felől mindjárt megalkudott az officialis. De ha így volna, kész a város igazságot szolgáltatni s termináltani is.

De ezzel semmiképp sem elégedvén meg, ment generális uramhoz s ő nagysága kétszer is üzent hozzám, üzenvén, hogy azon dolgot nem procrastinálnám (halogatnám), mert ő felsége eleibe is megy a dolog. Én ő nagyságának megüzentem, hogy elégségesképen resolváltam az felül való mód szerint s kegyelmeekre hagytam.

Deliberatum: Ebből szegény embereink közül az ártatlannak lehetne baja és bántása, hanem, hogy a két veszedelem közül a kisebbik is eltávoztassék, gróf uraim ő kegyelmeitek inquisitiót peragáljanak (nyomozást vigyenek végbe). S ha találják, ki lett volna oka, hozzák be s ha lehet, csak megalkudtassák a némettel őket.

Éjszakai lövöldözések.

1661. máj. 23. Irámár két éczaka lövöldöztenek generalis uram szolgálói, noha az utcabeliek fellázadtanak ugyan, de mégis nem mentenek az házra.

Meg kell izenni ő nagyságának compescáltassa katonáit, mert ebből származik tumultus.

Quartélyozás a város faluin.

1661. máj. 23. Az faluinkon valóban quartélyoznak az ur katonái, noha csak egy napra és egy éjszakára kívánta az ur ő nagysága, hogy adassunk tüzelő helyet, de rendre mennek faluinkon.

Feja András és Tornay uram által üzent a n. tanács Horváth Mihály uramnak mind a két dolog felől, hogy az urat directe ne kellésék busítani, ő kegyelme complanálja a dolgot és jószágainkbul menjenek ki a katonák.

Gyilkosságok.

1661. jun. 14. Biró: Az hallatlan casus és rettenetes gyilkosságnak sűrű volta napról-napra terjed. Inquisitiót peragáltattunk s kiderült, hogy egy Kereskényi nevű katona dolga volna ez. Mely dolog felől méltó üzenni ő nagyságának, hogyha szolgálitul tovább is fog ez continuálatni, ki ígérhet magának securitást. Több egyéb injuriaink vadnak, mert ő nagysága szolgálái nálunk jószágunkon quártélyoznak, dulják, pusztítják, noha a régi generalisok soha ezt nem cselekedtették, sőt más kóborlóktól is oltalmazták. Az ő nagyságának szolgálái szállásokban válogatnak és valahol tetszik, oda szállanak, maguk cedulákat ragasztanak reá, szállásosztókat posztponálják, holott azelőtt mindenkor az város strázsamesterétől vártanak minden rendek. Az edictum ragasztassék fel in publicum, hogy kiki ahhoz tartsa magát és rettentése legyen az gonoszságra igyekezőknek.

Megfogatta biró uram a két gyalogost, kik azt mondták, hogy ha még egy személyen esik valami casus, meg vagyon hagyva tőlünk, hogy az egész város támadjon fel és maga is udvara népestül levágassék. Most mentik magokat. Sok fenyegetés vagyon ő nagysága szolgálitól, azokban zaboláztassanak meg, mert a városnak ő felséghez kell confugálni, ha ugyanigy lesz azután is.

Az porkolábok, hadnagyok és strázsamesterek az párkányba sok lovakat és ökröket legeltetnek s azzal nem kevés kárt tesznek az bástyáknak és kőfalaknak, sőt árkoknak. Ő nagyságát kérni kell. Ezért 6 követet küldenek hozzá.

1661. janus 18. Biró a senatus-, a tribunus plebis- és az egész communitáshoz: Az nagy tűz nemhogy napról-napra oltatnék, de inkább gerjed s majd lángozni is láttatik. Az gyilkosság ő nagysága szolgálái által halmozva esik, mert nem lesz elég az város hites szolgának ártatlan vére hullása, de ihon nem régen is az nemes község tagját, publicus officialisát, strázsamesterét is minden érdeme kívül megölték. Noha többször küldöttünk ő nagyságához követséget, de semmi satisfactio nem lett s nem is lesz, ugy gondolom. Sőt most banderio (bandériummal) mészárszéket emeltek. Ezt pedig

érezzék meg kegyelmelek és szabadsága mellett támadjon fel. Mi az nemes tanácscsal szinte eluntuk a sok törődést.

A multkori követség jelenti, hogy ők mindent elmondtak ő nagyságának, aki felelte, hogy a külső kőfal építése inkább őt illetné, de jó hogy a város vigyáz az építésre. A drabantok felől üzent a városnak, de soha ily dolgokban nem kapott satisfactiot. A kerítés rontását maga megnézi. S ha kell inteni fogja őket. Az edictumról hallgat. A quártélyozást is megvizsgálja s ha kell, megbüntetési szolgálait. A két gyilkosságra, hogy elfogassa a gyilkosokat, azt felelte, hogy nem disznó pásztorok az ő szolgálai, hanem nemesember gyermekei. Hadd lássa az inquisitiot s ha úgy fog kitetszeni, kész törvényt adminisztráltatni. Ezt is mondta: ne tegyetek fel velem, mert bizony én is felteszek veletek s élek is authoritással. Azután utunkban elő találván Horváth Mihály uramat, ugyan az ur üzenetével mondotta, hogy az nemes emberekkel keményen bánunk. De ő nagysága mint summus magistratus egyáltaljában pártját fogja a nemeseknek.

A generalis kívánságai, kiváltság-sérelemei, fenyegetőzései.

1661. jun. 18. Bordás Balázs s más katona által üzente az ur, hogy az Starenberg regimentje jó, ma Tornaalján leszen. Azért a vecturákban meg ne fogyatkoztassa a város, hanem mostan mindjárt 30 nehéz vecturával legyen készen a város. Ezenkívül az sütőknek parancsolja meg bíró uram, hogy valakinek lisztet kiosztanak, hamar bánjanak vele.

Generalis uramhoz deputálatnak követségben fürmender uram, Kromer György, Feja András, Schirmer János Hunyadi és Püspöky uram.

1. A macellum (mészárszék) dolgában így lett az üzenet: Mióta a generalis residentiája itt van, ő felségektől biztosítottunk, hogy e darab földnek és szabadságunknak oltalmára van itt. S most is e reménységben voltunk, hogy a szent királyoktól adatott privilégiumaink mellett deffensioval és nem offensioval leszen. De úgy látszik, hogy inkább diminuáltatunk, az mint látjuk, ő nagysága cum Banderio városunk nagy szabadságtalanságával (így!) az piaczon macellumot erigáltat. Honnan legyen jurisdictioja ő nagyságának, örömezt értenénk.

Kérni kell, hogy ezen igyekezetét tegye félre és vitesse el ezen épületet onnan.

2. Az edictum publicálását sollicitáljuk.

3. Az vecturákat most nem tudjuk adni. Most is az szakmári németeknek elszállítása végett két szekerünk oda van. Egyébiránt is a 30 szekeret a városok elosztván, reánk csak hat esik. Ha pedig portánkint kell valamit praestálni, ezaránt, ha az nemes város jószágaira esik valami is, nem tehetünk arról.

4. Noha nem tartoznánk az sütéssel, elégtelenek lévén sütőink arra mind fa, mind só szűk állapotjára nézve; de mégis *pro nunc*, az mi lehet, megcselekszi a nemes tanács község.

5. Instálni kell, hogy szolgálai fenyegetőzését tiltsa el, mert a nagy következendő veszedelem egyáltalán nem szűnik meg.

A követek feleletül hozták: A régi királyképének iurisdictionojával akar élni, abban ő felségét keresné meg kegyelmeitek, kész megfélelni.

A szekerek dolgában lássa a város, mit végzett a többi városokkal. De holnap Staremburg generális a jászai mezőn leszen és ha a város részéről leszen .i defectus, meglássa.

A *correspondentia* felől csak azt mondta, amint mi bánunk vele, úgy bán ő is velünk. Mert semmi satisfactiót nem adtunk a süveges dolgában. Mondák a követek: erigallasson ő nagysága actiót ellene, a város mindjárt terminál. Jó, felelé, de ti magatok erszényében tesztek. A mészárszék eltávolítására mondá: isten őjjon attól, sohasem leszen az. Azt is exagerálták a követek, hogy ő nagysága bandériummal épített a város fundusán sine consensu et permissione civitatis. Mondá: Isten oltalmazzon, ő nem küldött bandériumot, hanem küldött valami gyalogokat, de egyáltalán nem moveáltatja.

A sütés felől felelé, hogy Beleváry uram fog avval disponálni. De a követek megmondták, hogy csak *pro nunc* cselekszik.

A községbeli és tanácsbeli mészáros uraim Alexander Gáspár, Szőlőskey Márton és Árokszállási György a rég

állapotról így informáltak: Azelőtt a generálisoknak adtanak az székeknek elrontásáért és nem continuálásáért fl 40, gyertyát no. 1000 és valamikor szükség volt, minden barom ölésére elégséges mesterembert, noha most is sertésmarha ölés dolgában nem voltunk hátramaradók.

Deliberatum: Az ő felsége decretumát fel kell keresettni s hétfőn is megint felgyülni s minden dolgokat elkövetni, valamelyek városunk szabadságára és az mostani periculumnak obviálására valók.

1661. jun. 20. A bíró az egész község elé terjeszti: A mészárszék felől mára hivatuk kegyelmeteket. De egyáltalában több feltett gonosz szándékát is végben akarja vinni etiam per stratagemam, az mint hallottam, szállásán korcsmát akar erigeltetni és az mészárosok kosarát (?) is el akarja foglalni s abból vendégfogadót és majorházat akar építtetni. Sőt azon vagyon generalis uram, hogy a presidiumot behozza éczaka, az város népe eszébe se vegye.

Noha igazságunk égisz való vagyon, de e mellett szenvedünk. Im most az n. vármegyének gyűlése vagyon itt, sok becsületes főrendek vadnak itt, többi között Barna György uram is itt vagyon. Meg kellene ő kegyelmét is privatim találni s előadni számtalan injuriákat. Ha magára vállalná ő kegyelme az mi instantiánkra generális urunkat megtalálni, hogy ne háborgatna, hanem inkább mások ellen is védene minket ő nagysága. De nem publico az vármegye törvényszékihez, hanem csak privatim kít-kít szállásán kell requirálni. Legfőképen pedig Barna György, Bagi István, Kátay Ferencz és ha itt benn leszen, Pongrácz Kristóf és Bárczi Ferencz urat.

De csak az meglett dologról és nem a következőkről, melyekkel fenyegetőzik az ur. Madarász Márton, Kassay István és Feja András uramat deputálták azon főrendekhez.

Kerekes György.

(Folyt. köv.)

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai.

2. Füzéri járás :

Abaujvár.

György Deákné és fia
Kinizsiné Asszonyom.

Alsó-Kéked.

(Senki.)

Alsó-Olcsvár.

Györgyi Bendekné
Horvát Miklósné
Király György
Király Mátyás
Olcsvár András
Olcsvár Márton
Tarczay Ferencz.

Alsó-Redmecz (Regmecz.)

Terebessi Pál
Tönde Benedek.

Apáti.

Szabó Pál.

Bistye.

Erdélyi Pál
1. Gönczi István
2. Gönczi István

Hutka András
Hutka Gergely
1. Hutka István
2. Hutka István
Hutka Péter
Major Imre
Tüdős Dienes
Tüdős Gergely
Tüdős György
Tüdős Imre
Tüdős István
Tüdős Mihály.

Bogdány.

Lőrincz István
Makta Mihály.

Büd.

(Senki.)

Felső-Csáj.

Bartók András
Polcz Istvánné
Soltész Bálint.

Felső-Kemencze.

András Deák
 Bobrik Gergely
 Gonya István
 Gonya Péter
 Soltész András
 Soltész János
 Soltész Mihály
 Szabó Mihály.

Felső-Kéked.

Enyiczkey János
 Enyiczkey Mihály
 Kis Péterné
 Molnár György
 Szabó István
 Szas György
 Török Márton.

Felső-Redmecz.

(Senki.)

Filkeháza.

(Senki.)

Füzéralja.

(Senki.)

György.

Garás Gergely
 Ötvös Pál
 Telekessi János.

Györke.

Benkő Mátyás
 Diósi Imre
 Diósi Máthé
 Soós Imre.

Kajata.

Bánóczi János
 Ferenczi Tamás.

Kápolna.

ifj. Wámos István
 id. Wámos István

Kis-Borzwa (Bózsva).

Asszony András
 Terhes András
 Thott István.

Kis-Kázmér.

Kállai István.

Komlós.

Kristóff András
 Krispinus István.

Kovács-Vágás.

Balogh Gergely
 Bodnár Ambrus
 Bodnár András
 Bodnár Imre
 Bodnár Jánosné
 Bodnár Máthé
 Botka András
 Botka Gergely
 Botka György
 Botka Imre
 Botka János
 Botka Pál
 Botka Péter
 Dohos Mihály
 Genyey György
 Kapcza János
 Kapcza Pál
 Kapczi András
 Kovács Mihály
 Mihály Deák

id. Molnár Ambrus

Olajos Bálint

Reskó Mihály

Soltész Ambrus

Soltész János

Takács István

Tinkó György

Ujlaky András.

Mátyásháza.

Husztai János

Wégh Jánosné.

Mikóháza.

Erdélyi György.

Nagy-Borzwa (Bözsva).

Dancza István

Terhes Mihály.

Nyíri.

Hass Imre

Koncsol Balázs

Kovács András

Kovács Györgyné

Kovács János

Kovács Mátyás

Kovács Mihály

Kovács Pál

Marton István

Marton Mihály

1. Marton Péter

2. Marton Péter

Marton Tamás

Nagy György

Nagy Pálné

Sebeők András

Sebeők Pál

Tott János.

Pálháza.

Molnár István

Pandák István

Thott Mihály.

Radvány.

Balogh Mihály

Erdélyi István

— Pongrácz Pál

ifj. Pongrácz Pál

Soltész Mihályné

Vargha János.

Rozgony.

— Király György

— Király Mátyás.

Szalánczka.

Czepany Imre

Csepany István

Ellek András

Horváth János

Horváth Tamás

Kovács János.

Szalánczváralja.

(Senki.)

Szinye.

Szabó János.

Széplak.

Neveleős Tamás.

Telkibánya.

ifj. Antal András

id. Antal András

Csontos András.

Vajkócz.

Bory Andrásné.

Vily.

Balogh Péter

Balogh Szabó János

Kovács Gergely

Pandák János
Simon Pál
Sándor György
Tott András.

Zsadány.

Szabados Márton
Szentmártony László.

Zsujta.

Baranyay Lászlóné
Bornemisza János
Borsodi György
Borsodi Zsigmond
Kovács István
Méray Zsigmond
Mihály Deák
Posony István
Szabó János
Szűcs István
Váratkay István
Wattay Gáspár.

*3. Kussai járás:**Alsó-Láncz.*

Thott Orbán
Wasyly András.

Baxa.

Andi György
Horváth Miklós
Nagy Jánosné
Pap István
Soltész Pálné
Szabó Imre.

Böse (Böltzse).

Szabó András
Warannay Jánosné.

Buzafalva.

Feltóti János
Németh Zsigmond
Szabó Pálné
Szentpéteri **István.**

Csány.

András Deák
Arday András
Egeresi Tamás
Lánczy Mihály

Cseh.

Bedecz Mihály
Gemcs András
Komjáti István
Szabó Mátyás
Tott Tamás
Wécsey János.

Csontosfalva.

Irsai András
Lipcsei Gergely.

Gönyű.

Nagy Zsigmond.

Him.

Alpári János
Wathay István.

Mindszent.

Balpataki János
Nagy Péter
Székely Boldizsár.

Dr. Czobor Alfréd.

(Folyt. köv.)

A Torna-vármegyében kihirdetett czímeres nemeslevelek.

Egri Pál; fel.: Deli Judith; fiai: János és István;
leányai: Erzsébet, Anna és Judith; testv.: István és fiai:
Márton, György, János és Pál. Kádas Mihály. I. Lipót, Wien,
1669. ápr. 15. Kh. 1669. jul. 3. (1669. 381.)

Egry Mihály I. Nagy András.

Elek István I. Sándor Péter.

Elek Péter és Pál I. Vass Gergely.

Erdély Miklós; fiai: Pál, István, Imre, Gergely, János,
András és Bálint. Pozsony, — jan. 2. Kh. 1638. ápr. 14.
(1638. 220.)

Esto János; testv.: Balázs és fiaik. Wien, 1636. febr.
4. Kh. 1636. ápr. 9. (1636. 210.)

Farkas (de Görgö) Albert és János. Kh. 1619. aug. 3.
(1619. 130.)

Fazekas István és testv.: János. Turóczy János és Mihály.
Iszky Ferencz és Simon. Jeszenyei András. Várad alias
Kardos Mihály és István. Bernáth István, János és Mihály.
I. Lipót. 1659. márcz. 1. Kh. 1659. ápr. 16. (1659. 12.)

Farkas Péter I. Bebek alias Nagy Márton.

Fodor alias Hegedűs I. Terney.

Fejes György, Mihály és András. Tóth István. III. Ferd.
1651. márcz. 16. Kh. 1663. okt. 11. (1663. 170.)

Fejes Péter; fiai: István, András és Mihály. Szabó
Péter és György. Kiss István. III. Ferd., Wien, 1654. decz.
19. Kh. 1656. jan. 23. (1656. 246. 247.)

Feket Mihály I. Kerékgyártó Pál.

Fekete István; testv.: János és Miklós; fiai: István,

János és Miklós. More János; fel.: Szegheő Zsófia. More János fia Miklós és testv.: István. Regensburg, 1653. szept. 24. Kh. 1654. május 7. (1654. 217.)

Fekete Mihály. III. Ferd. 1653. márcz. 12. Kh. 1655. szept. 30. (1655. 240.)

Fekete I. Thoma alias Fekete.

Fekete János és György I. Tiheméri alias Szekér.

Fekethe János; fel.: Pozsony Kata; testvére Mihály; fiai: István és László. Seratoris alias Hegedüs István. Lengyel Gergely. Gönczy András. III. Ferd., Wien, 1654. nov. 24. Kh. 1656. apr. 27. (1656. 255.)

Fekethe János, Mátyás és László. II. Ferd. Kh. 1714. márcz. 2. (1714. 185.)

Feyr Pál; fel.: Molnár Anna; fiai: János és András; testv.: Mihály. III. Ferd. 1653. apr. 15. Kh. 1654. május 7. (1654. 216.)

Fodor Gergely I. Sarko István.

Foris Miklós és Mihály. Szücs Demeter. Kh. 1633. nov. 16. (1633. 209.)

Föl-Némethy I. Kura alias Föl-Némethy.

Funit Miklós I. Baxa Gergely.

Futtó Ambrns; fia: György; testv.: Ferencz és István. Sopron, — febr. 1. Kh. 1635 márcz. 7. (1635. 205.)

Füstös Miklós és István, Kövesdi alias Kelemen István és Mihály. I. Lipót. Wien, 1668. jun. 20. Kh. 1669. már. 27. (1669. 361.)

Füsy János (id.); fiai: András és János; Füsy István fia János. III. Ferd. 1652. febr. 9. Kh. 1652. május 10. (1652. 187.)

Gadl György; fel.: Muszka Dorottya; fiai: András és György; testv.: Lőrincz és György. III. Ferd. Wien, 1651. febr. 12. Kh. 1652. decz. 19. (1652. 195.)

Gadl Mátyás és Kyss Mátyás. Kh. 1626. jul. 1. (Feria quarta proxima post festum Petri et Pauli.) (1626. 160.)

Gadl Mihály; testv.: János és Bálint. II. Ferd. Wien, 1621. szept. 6. Kh. 1650. márcz. 23. (1650. 127.)

Gaczalkay Antal I. Oláhpataky Péter.

Gál György; fel.: Bodó Anna; leánya: Erzsébet. I. Lipót. Wien, 1677. aug. 11. Kh. 1678. máj. 4. (1678. 1.)

Gál Mihály, György, András és János I. Tóth András.

Gáll alias Kiss (de Pásztóh) János; fiai: Mihály és János. Kovács Sámuel és fel.; fiai: Mihály, Péter, György; leánya: Kata. Pap János. III. Ferd. Wien, 1643. márcz. 25. Kh. 1643. jul. 22. (1643. 66.) (A czimeres levél is át van írva.)

Gáll alias Oláh János. Szabó alias Bakó Lőrincz. III. Ferd. Wien, 1643. márcz. 20. Kh. 1643. jul. 1. (1643. 66.)

Gáll Márton (Perkupán). I. Lipót. Kh. 1687. jul. 26. (1687. 22.)

Gál-Szécsy Bajusz Tamás I. Terney István.

Gajdan Demeter I. Nagy Pál.

Gönczy András I. Fekethe János.

Gönczy András I. Literáti (de Göncz).

Gönczy Mihály, István és másik Mihály. I. Sölyom András.

Gönczy Pál I. Orbán Jakab.

Graizel I. Prónay alias Graizel.

György Mátyás; fiai: István, Pál, János és Gergely. Tóth János és Miklós. Wien, 1636. jan. 25. Kh. 1636. jul. 14. (1636. 212.)

Gyüre I. Literáti Szikszay alias Gyüre.

Hajdu Márton és Mátyás. Hornik István, György és Mátyás. I. Lipót. Wien, 1662. máj. 16. Kh. 1662. decz. 13. (1662. 150.)

Hanko István; fel.: Tejfeles Kata; fiai: Márton, István és Péter; testv.: György és Gergely. Kh. 1663. május. 25. (1663. 202.)

Harangozó Miklós I. Jóhész Ferencz.

Hebrancz András I. Tiheméri alias Szekér.

Hegedős alias Seratoris István I. Fekethe János.

Hegedüs alias Fodor Mihály I. Terney.

Hegedüs László; fel.: Lakatos Judíth; leánya: Anna. I. Lipót. Wien, 1666. jul. 20. Kh. 1667. jan. 13. (Feria quarta prox. post Epiph. Dom.) (1667. 292.)

Hegedüs Mátyás l. *Vadász János*.

Heppler György; fel.: *Mária*; gyermekei: *György, Anna* és *Zsuzsánna*. III. Ferd. 1643. aug. 9. Kh. 1644. okt. 17. (1644. 90.)

Herke János (Almás) és *Czibere János*. Wien, 1712. okt. 29. Kh. 1713. május. 18. (1713. 156.)

Herke János és fel.: *Szabó Mária*. I. Lipót. Wien, 1687. jan. 26. Kh. 1687. jun. 11. (1687. 20.)

Hochmány Pál l. *Sipos János*.

Hornik István l. *Hajdu Márton*.

Horváth alias *Chiszár János*; fel.: *Mészáros Anna*; fiai: *János, Szilágyi István*. III. Ferd. Kh. 1654. jun. 14. (1654. 222.)

Horváth János; fel.: *Dorottya*; fia: *István*; testv.: *András, Jakab, Benedek* és *Demeter*. Pozsony, 1630. május 17. Kh. 1634. decz. 29. (1634. 205.)

Horváth (de *Szamobór*) *János*; fiai: *Ferencz* és *Mátyás*. Kh. 1628. nov. 20. (Feria secunda prox. post festum B. Elisabethae Vid.) (1628. 172.)

Horváth László l. *Kozák György*.

Horváth (de *Szancha*) l. *Baranyay* alias *Horváth*.

Hotta György; fiai: *Ferencz* és *Imre*; fel.: *Kassay Kata, Tóth István*; fel.: *Kovács Anna*; fia: *Miklós*; testv.: *István* és *Mihály* s ennek fel.: *Kovács Kata* s fia: *Mihály, Toth János* és fel.: *Eötvös Kata*; leánya: *Kata, Bralla István, Jeney János* és *József, Csákány András* és fia: *Ábrahám*. III. Ferd. Regensburg, 1653. decz. 18. Kh. 1654. szept. 2. (1654. 229.)

Hulik György; fia: *János, Czeldner Dániel, Kovács József* és *Boldizsár*. 1636. április 7. Kh. 1636. május 4. (1636. 212.)

Hunyady Ferencz; fia: *Ferencz, Balogh Lukács*. Sopron, 1639 febr. 3. Kh. 1636. jul. 14. (1636. 212.)

Hurka István l. *Kolos Mihály*.

Haszár Benedek és *Kovács Miklós* (Csongrád-vármegyében 1651. febr. 8-án kihirdetett nemeslevele) Kh. 1702. jan. 30. (1702. 136 és 137.)

Iglár alias *Nagy Lukács*; fel.: *Kosocz Zsuzsánna*; fia: *András*; testv.: *János, Mihály* és *István*. Kh. 1632. jun. 9. (1632. 195.)

Isoó Mihály l. Totth alias Kiss István.

Issó (de Zyn) András és Ambrus. Kh. 1603. jan. 23. (Feria quarta prox. post festum Fabiani et Sebastiani mart.) (1603. 42.)

Istvánffy Mátyás. Kh. 1619. aug. 3. (1619. 130.)

Izskay Ferencz és *Simon*. l. Fazekas István.

Jakoby András; fiai: Jakab, Márton, János, István, Ambrus és Demeter. Kh. 1633. decz. 31. (1633. 203.)

Jakobey Antal; fel.: Zsófia. Vinczi András. Poroszlai János. l. Lipót. Pozsony, 1659. szept. 14. Kh. 1659. decz. 30. (1659. 23.)

Janka István l. Talpas István.

Jelenik Márton; fia: András; testv.: János és György. l. Lipót. 1690. márcz. 20. Kh. 1702. jun. 22. (1702. 193.)

Jeney l. Hotta.

Jeszenyey András l. Fazekas István.

Jóhész Ferencz; fel.: Kalmár Kata; testv.: János és István. Katona Mihály és Péter. Harangzó Miklós. Juhász Dávid. Potincza Mihály. Kozma János. l. Lipót. Wien, 1660. ápr. 11. Kh. 1660. máj. 21. (1660. 52.)

Jóna (de Petry) János és testv. Kh. 1619. aug. 3. (1619. 130.)

Jósa András l. Domby János.

Juhász Dávid l. Jóhész Ferencz.

Jurkovicz György. l. Lipót. Wien, 1696. ápr. 12. Kh. 1696. nov. 21. (1696. 559.)

Kakas János és felesége: Herke Erzsébet. VI. Károly. Wien, 1713. jul. 17. Kh. 1713. jul. 6. (1713. 159.)

Kalmár István l. Tóth György.

Kamanczy János és testv.: Benedek András Kh. 1629. jan. 31. (1629. 172.)

Kapitány Gergely; fel.: Orsolya; fiai: Gergely, András és János; mostohafia: Kecő Gergely. Wien, 1636. máj. 1. Kh. 1637. (Feria tertia prox. post festum Pentecost.) (1637. 217.)

Kardos Tamás és János. Dóczi Mihály. l. Lipót. Wien, 1665. ápr. 4. Kh. 1665. jun. 17. (1665. 244.)

Kardos alias Váradi l. Fazekas István.

Karnay alias Sadányi Simon és András. I. Lipót. Wien, 1665. jan. 10. Kh. 1665. jun. 17. (1665. 244.)

Kassay János és György. Kazay Pál. Kh. 1619. (Feria tertia prox. post Dom. Quasimodo.) (1619. 128.)

Kathona István I. Kozla István.

Katona Péter és Mihály I. Jöhész Ferencz.

Kazay Pál I. Kassay János.

Kazinczy Gergely és Márton I. Szappanos Jakab.

Kádas Mihály I. Egri Pál.

Kalmár István; fel: Buda Erzsébet; testv.: Mihály. III. Ferd. Wien, 1652. május 21. Kh. 1652. szept. 5. (1652. 196.)

Kánthor Mihály I. Rubel Mihály.

Kántor György (Almásan). II. Rudolf. 1714. máj. 5. Kh. 1714. (1714. 194.)

Kecskeméthy alias Szücs János I. Tihaméri alias Szekér.

Kecskeméthy György; fel: Tóth Anna; testv.: István.

Nytkos Márton és fel: Nagy Erzsébet s fiai: István és Ferencz. Szabó alias Várady István. III. Ferd. Wien, 1655. jan. 1. Kh. 1656. febr. 24. (1656. 251.)

Kecső Gergely I. Kapitány Gergely.

Kelemen alias Kövesdi I. Füstös.

Kepez István; fel: Balogh Dorottya; fiai: Péter, Pál, Bertalan, János; testv.: Albert és István. III. Ferd. Regensburg, 1653. szept. 13. Kh. 1653. decz. 4. (1653. 206.)

Kerekes Péter. Sas Imre, György, István, Mihály, András. Kh. 1636. jan. 23. (1636. 209.)

Kerepes Benedek. Kh. 1630. Feria tertia prox. post festum S. Joannis Bapt. (1630. 182.)

Keresztes Péter I. Solyom András.

Kerégyártó Pál; fiai: János, Gergely és György. Feket Mihály. III. Ferd. Wien, 1651. ápr. 17. Kh. 1651. okt. 5. (1651. 179.)

Kiss István I. Fejes Péter.

Kiss János I. Deső Gergely.

Kiss Mátyás I. Gaáll Mátyás.

Kiss I. Toth alias Kiss.

Kiss Miklós; fel.: Béky Kata; fiai: Gergely és István;

leánya: Kata; testv. János. Barato György. Radoly Pál. III. Ferd. Pozsony, 1655. jul. 4. Kh. 1655. nov. 18. (1655. 243.)

Kiss Pál; testv.: Miklós és György. III. Ferd. Wien, 1651. márcz. 15. Kh. 1651. (Feria quinta prox. post Dom. Quasimodo.) (1651. 150.)

Kiss (de Pásztó) I. Gáll alias Kiss.

Kis I. Kys.

Kneysz alias Liptai I. Lükő János.

Koczik János; fel.: Mező Dorottya; testv.: Lőrincz, Péter és János. III. Ferd. Wien, 1652. jan. 20. Kh. 1656. jan. 13. (1656. 247.)

Koczkás György, Péter és Miklós I. Lakathos.

Kolos Mihály; testv.: Németh Bálint, Hurka István, Mező Péter és István. Borbély Zsuzsánna. Sopron, 1635. febr. 1. Kh. 1635. márcz. 7. (1635. 205.)

Kolossy Bálint; fiai: Gergely és István; leánya: Ilona; fel.: Orosz Kata. Orosz Miklós. Kh. 1630. (Feria tertia prox. post fest. S. Joannis Bapt.) (1630. 182.)

Konczos István I. Szürszabó György.

Kosocz alias Laczka I. Turóczy alias Sinna.

Kos Mihály és fia: István, András, Mihály. III. Ferd. Wien, 1642. okt. 10. Kh. 1643. jul. 1. (1643. 65.)

Kovács alias Czece I. Szabó alias Czece.

Kovács alias Golniczay Gergely; fel.: Kecskeméthy Kata; fia: Mihály; leánya: Anna; testv.: István; ennek fel.: Gencz Erzsébet és fia: Mihály. Balogh János. I. Lipót, Wien, 1661. febr. 11. Kh. 1661. nov. 12. (1661. 110.)

Kovács I. Arday alias Kovács.

Kovács I. Bakó alias Kovács.

Kovács (de Kőszegh) István. III. Ferdinánd, Wien, 1652. máj. 22. Kh. 1652. jul. 4. (1652. 192.)

Kovács József és Boldizsár I. Hulik György.

Kovács (de Miskolcz) Miklós és Gergely. Wien, 1640. márcz. 17. Kh. 1641. márcz. 13. (1641. 7.)

Dr. Czobor Alfréd.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

IV. (kun) László két adománylevele.

1.

IV. László király a jászói konvent jelentése alapján mindenkinek tudtára adja, hogy Tekus fia Dénes királyi ember a konvent megbizottja előtt a Torna-megyében fekvő Nádasd földjét a szomszédok jelenlétében megjárván, miután ezek nem mondtak ellen, András fia Mihálynak, Endre fia Vinczének, István fia Máténak és Péter fia Buzinak királyi parancsból kifolyólag átadta. Határa a Boldva folyóba ömlő Thoplitából kiindulva lefelé az ugyancsak a Boldvába siető Posnukig vonul; innen kis hegynek megy és eléri Olchoudot. Ezenkívül Mihály tornai plébános, továbbá Tekus fia László és Dénes, valamint Lőrincz fia Miklós ispánok is jelentették, hogy az említett birtok az ő jelenlétükben Mihályra és főt-
említett rokonaira minden ellenmondás nélkül reáruháztatott. Ezek alapján a király az adományozást jogerősnek nyilvánítja. Kelt Váradon, 1280. okt. 18.

Donatio. Nos Ladislaus Dei Gratia Rex Hungariae significamus omnibus memoriae commendantes, quod praepositus et conventus de Jaszó, in suis nobis literis declararunt, quod magister Dyonisius filius Tekus homo noster coram testimonio hominis ipsorum terram Nadasd vocatam, in comitatu de Thorna existentem praesentibus vicinis et commetaneis reambulata, et non contradicentibus, sub metis infrascriptis statuissent Michaeli filio Andreae, Vincentio filio Endre, Matthei, filio Stefani et Buzi filio Petri, nostro

de mandato. *Cursus autem metarum eius, sicut iidem nobis scripserunt, incipit in Thoplita, qui vadit in fluvium Buldua, et vadit inferius usque illum locum, ubi Posnuk cadit in Buldua, et vadit in monticulum, et venit ad Olchoud. Praeterea Michael plebanus de Thorna, Ladislaus et Dyonisius filii Tekus ac Nicolaus filius Laurentii comites scripserunt nobis, quod ipsis in assignatione dictae terrae facienda de nostro mandato comparentibus ipsa terra Michaeli et suis cognatis praedictis fuisset assignata, nullo contradictore existente. Nos igitur assignationem dictae terrae eisdem rite factam, ratam habemus atque firmam etc. Nobis praesentes reportatae, nostrum eisdem privilegium dari faceremus. Datum Varadini tertio die Sancti Galli, Anno Domini Millesimo ducesimo octogesimo. — (Másolata Abauj-Tornavármegye levéltárában Torna-vármegye 1636-ik évi közgyűlési jegyzőkönyvében. Fol. 210.)*

II.

IV. László király tekintetbe vevén Vyd fia Benguenek hűséggel párosult érdemeit, különösen pedig azon körülményt, hogy a nevezett Bengue az Ottokárral Ausztriában viselt háboru alatt élete kockáztatásával magának a királynak szemeláttára vitézül harczolva halálosan megsebesült, — szolgálatai jutalmául Komjáti, Finke, Villa és Kupa¹⁾ borsod- és újvármegyei birtokokat neki és utódainak adományozza. Komjáti- és Finke-birtokok határa dél felől az azokat Szent-András falutól elválasztó határkőnél kezdődik; nyugat felé a határvonal egy patakon levő Szakadékréven menve keresztül a Hollófészek nevű réthez ér; majd nagy erdőn keresztül a Boldva folyón levő új hidon halad át s észak felé a Veczenpatakát átlépve, a Veczenkőhöz jut, mely Szilas határaitól választja el; ezután átszelve Torna hegyét, a Görgő falu határául is szolgáló Hollókőhöz ér; innen Posnokfőn, a Posnok, majd az Ásvány vizén át a Dospataknak a Boldvába való beömléseig megy, a honnan Banisd vizén és egy

¹⁾ E községek közül Komjáti (az oklevélben *Komnati*) és Kupa ma is Abauj-Torna-, Finke (az oklevélben *Vinkfalva*) Borsod-, Villa (az oklevélben *Ville*) pedig ma Gömör-Kishont-vármegyében fekszik.

Abramsregue (így!) nevű réten is átmenvén, az Ardó falu határait elválasztó s a Monos hegyéből fakadó forrásnál délre kanyarodik Varbócz¹⁾ határaihoz, melyek egyszersmind Vogig fiai birtokainak is a határai; tovább Gyárfás szőlőjének hátrahagyásával kelet felé egy Kerekkörtvély nevű körtefát érint s zárópontja Hosszurakottyá. Villa birtok határa a Disznópásztorvölgyéből indul ki és a Berekben keletre Kovácsi faluhoz ér, a honnan Villapatakán át a Ponitkövének nevezett szikla mellett Marthony felé bizonyos berekhez s innen Marthony, majd kelet felé Rákó falu határához jut; ezután az említett berken keresztül visszatér ismét a Disznópásztorvölgyébe. Kelt 1283. máj. 2.

Litterae Donationales cum reambulationibus metarum possessionis Komjathy. Ladislaus Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Seruiac, Galliciae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex. Omnibus Christi fidelibus, praesentibus pariter et futuris, praesentium notitiam habituris, salutem in omnium Salvatore. Provida regum circumspectio, fideliter sibi famulantibus, sic debet occurrere muneribus donativis, ut alii eorum exemplo invitati, ad fidelitatis opera fortius accendantur: Proinde ad universorum notitiam, tam praesentium, quam futurorum, harum serie volumus pervenire. Quod nos attendentes et considerantes fidelitates et virtuosas merita Bengue filii Vyd dilecti et fidelis, quae nobis in cunctis nostris, et regni nostri expeditionibus, et specialiter cum nos in partibus Austriae cum rege Othocaro nostro adversario conflictum habuissemus, idem Bengue non parcens rebus, neque persona, coram nostrae Majestatis oculis viriliter dimicando letaliter excitaret vulneratus. Ob recompensationem igitur servitiorum eiusdem quasdam possessiones Comnati, Vinkefolva, Ville et Kupa vocatas, in comitatibus in de Borsod, et de Uywar existentes, possessioni eiusdem Bengue vicinas et contiguas, sub metis infra-scriptis, dedimus, donavimus et contulimus, jure perpetuo et irrevocabiliter ipsi Bengue et suis haeredibus, haerendumque suorum successoribus possidendas, tenendas et

¹⁾ Az oklevélben *Verbecze*.

habendas. Metae vero, ut in literis honorabilis capituli Agriensis continebatur possessionum Komnati et Vinkefalva memoratarum hoc modo dividuntur; videlicet prima meta incipit a parte meridionali circa unam metam lapideam, qui quidem separat metas villae Zenth Andras, deinde tendit ad occidentem, pervenit ad unum Pothak ad quendam transitum Szakadekryu nominatum, et in eadem via progrediendo exit ipsam viam et cadit in unum pratum Hollofescek nominatum, et pervenit ad metam lapideam; et inde progrediendo ad plagam occidente transit quendam silvam magnam, pervenit ad fluvium Boldua ad unum pontem Uyhyd vocatum, et ibi transit eundem fluvium, et tendit ad septentrionem, pervenit ad unum rivulum Veczen Pataka nominatum, et per eundem ascendendo pervenit ad lapidem Weezenkew nuncupatum, qui quidem separat a metis Szilas, et inde progrediendo transit montem Thorna, pervenit ad lapidem Hollokew, qui separat metas villae Georgeo, demum progrediendo venit ad Posnokfew, et in eodem fluvio Posnuk descendendo, pervenit ad fluvium Asuan, et in eodem ascendendo, pervenit ad locum, ubi Dospothoka cadit in fluvium Boldua et per eundem Dospothoka ascendit et cadit in fluvium Banisd, et per eundem ascendit, pervenit ad transitum eiusdem fluvii Banisd, et exit eundem fluvium et cadit in unum pratum Abramsregue (igy!) vocatum, et transit eundem pratum, pervenit ad unum fontem intra Monoshegye exeuntem, qui separat metas villae Ardo, et inde tendit ad meridiem, pervenit ad metas Verbecze, qui separat a metis filiorum Vogig et inde progrediendo pervenit ad vineam Geruasii, et ibi cadit ad unam viam et in eadem tendit ad occidentem, exit eandem viam et pervenit ad arborem piri Kerekkcortvely nominatam, et inde ascendit et pervenit ad Huzzurakattya et per eundem descendendo, pervenit ad priorem metam lapideam, ubi terminatur. Item metae possessionis Ville memoratae hoc ordine distingvitur (igy!); scilicet prima meta incipit in capite cuiusdam vallis Disznoupaszturwelge vocatae, et in eodem Berek tendit ad plagam orientalem versus villam Kouachy, et in una valle descendit ad unam metam lapideam, et directe progrediendo pervenit ad rivulum Vilepothoka

nominatum, et transit eundem, pervenit ad lapidem Ponitküve vocatum et ibi cadit in unam viam, et in eadem tendit versus Marthony, pervenit ad unum Berech, et in eodem Berech cadit ad unam viam, et in eadem progreditur ad occidentem, exit eandem viam pervenit ad duas metas terreas, qui seperat (így!) metas villae Marthony, et inde tendit ad occidentem, pervenit ad metas villae Rako, et in eodem Berek in una semita tendit ad vallem Diznoupasztorvölgye priorem ibique terminatur. Ut igitur haec nostra collatio perpetuam obtineat firmitatem, praesentes concessimus literas, duplicis sigilli nostri munimine corroboratas. Datum per manus discreti viri magistri Bartholomaei aulae nostrae vice-cancellarii dilecti et fidelis nostri, Anno Domini Millesimo Ducesimo Octoagesimo tertio, regni autem nostri undecimo, sexto Nonas May, indictione undecima. — (Másolata ugyanott. Fol. 211.)

Dr. Czobor Alfréd.

Gróf Forgách Ádám kassai királyképe hűségi bizonyága.

Az 1644-ik év nyarán izzó volt a levegő Kassa városában s a lakosság talpa alatt égett a föld.

A város alatt egymást üzték a császári sereg és I. Rákóczy György, az erdélyi fejedelem hadai s az ingadozó városi tanács határozatát lesték, ki előtt nyitja meg a város kapuit? Mert ezen fordult meg a dolog: megmaradnak-e a császár hatalmában a felsőmagyarországi részek? vagy pedig az erdélyi fejedelem lesz az ur Kassán és Felsőmagyarországon?

A tanácsban Rákóczy hívei kerekedtek felül élükön *Keviczky János* bíró urammal — megszenvedett érte — s gróf Forgách Ádám kassai királyképe urnak értésére adták, hogy hagyja el a várost.

Pedig „feje fennállatáig itt akart maradni, sőt közinkben jött ő nagysága — olvassuk a városi tanács által kiállított hűségi bizonyságban — az egész város közé, hogy minden kétséget az emberek szívéből kivessen; *közinkben akart*

esküdni, hogy az nemes várossal s az ő felsége hűsége mellett és az város mellett élni-halni akart.“ De éppen ezt nem akarta a város, hogy új esküvel kösse meg magát a királyképhez, hanem kijelentik, hogy „egyébaránt is meghívén ő nagyságát, csak jóakarattal megelégedtünk.“

Mit volt mit tenni, az ellenséges hadak előtt minden órában megnyílhatnak a kapuk, — felkészült bécsi útjára, magával vivén a bizonyosságot, melynek paríaja¹⁾ Kassa város levéltárában megmaradt s így szól:

Mi kassai bíró Keviczki János és az egész nemes tanácsurak adjuk tudtára mindenkinek, az kiknek illik, ez levelünknek rendiben, mind Isten s mind világ s mind ő felsége előtt igaz lelkünkismereti szerint bizonyosságot tévén, hogy az tekintetes és nagyságos gróf Forgách Ádám kassai királyképe úrnak megemlékezvén mind az ő felsége s mind nekünk letett hitéről, feje fennállatáig itt akart maradni, sőt közünkben jött ő nagysága, az egész város közé, hogy minden kétséget az emberek szívéből kivessen, közünkben akart esküdni, hogy az nemes várossal s az ő felsége hűsége mellett és az város mellett élni-halni akart, de mi egyébaránt is meghívén ő nagyságát, csak jóakarattal megelégedtünk. Hanem tudván azt, hogy ő felségének ide későn érkezik segítsége, az melyet sok, szemünk láttára írt leveleivel ő nagysága ő felségétől sollicitált, sőt egyébaránt is pro remedio defectuum, sok ízben supplicált ő felségének, de ezek mind hiában levének s azt is tudván, hogy mi semmi uttal sokáig mind az bevetendő tűznek félelme miatt, mind az helynek épületlen volta, az itt való népnek tudatlansága az hadakozásban, mind pedig némelyeknek erőtlensége miatt az várost meg nem tarthatjuk. Azért, mivel azt is tudtuk, hogy az fejedelem addig semmi módon innen el nem megyen, ostromlásunktól meg sem szűnik, hanem ha ő nagyságát kézben adjuk, az melyet az ő nagysága hozzánk mutatott atyai kegyességeiért és gondviseléseért semmi uton nem akartunk s nem is akarunk cselekedni, ő nagyságát magunk kértük, sőt kényszerítettük, hogy innen közülünk kimenjen s viseljen életére gondot, mivel mind nekünk, mind az egész

¹⁾ Másolata.

országának s mind ő felségének életével többet szolgálhat. Azért ő nagysága nem féltében, hanem hogy viseljen gondot jövődöben is reánk, úgy ment ki s úgy megyen. Azért mindezekre az ratiókra ő nagysága mind Isten s mind ember előtt ment. Azért ő nagyságának magunk jóakaratiából ezen testimonialis levelünket adtuk, kezünk irásával és peccsétünkkel megerősítvén.

Kivül: Testimoniales illustrissimo comiti domino Adamo Forgach per civitatem datarum paria.

K. L.

Egy 17-ik századbeli számlakivonat.

Sirmer János kassai kereskedő lezárván az előbbi évekről vezetett könyveit, az 1654-ik év januárius hó 8-án a következő számlakivonatot nyújtotta be nemes Kassa városának: „Anno 1654. die 8. Januarii Cassac.¹⁾

Nemes Cassa városa tartozik vásárlásért, melyet egyszer is, mászor is vásároltattanak, ugymint:

Anno 1649. die 1. Februarii. Vásárlott Gombkötő János uram

75 sing sárga } 71 sing veres }	146 sing köztafotát a den. 36, fl. 52 d. 56.
$\frac{1}{2}$ lott varrani való sclymet	den. 36.

Die 4 Februarii vásárlott Bakony István *palatinus uram* ő nagysága vendégségére:

5 font borsót a den. 70	fl. 2 den. 10.
2 font gyömbért a den. 60	fl. 1 den. 20.
$\frac{1}{4}$ font szekfüvet	fl. 1 den. 50.
$\frac{1}{4}$ font fahajat	fl. 1 den. 25.
$\frac{1}{2}$ font szerecsendió virágot	fl. 4.—
6 font nádmézet a den. 150	fl. 9 den. 30.
3 font rizkását a den. 20	den 60.
2 lott sáfrányt a den. 90	fl. 1 den. 80.
1 font borsót	den. 70.
1 könyv képvisőaranyat	fl. 2 den. 50.
$\frac{1}{2}$ könyv ezüstöt	fl. 1.—

¹⁾ Kassán.

Anno 1651 die 8. Januarii vásárolt Királynépi Szabó György

2 font aprószőlőt a den.	45	den.	90
7 lott szecsendió virágot a den.	30	fl. 2 den.	10.
6 lott szekfüvet a den.	18	fl. 1 den.	8.
2 font mandolát a den.	80	fl. 1 den.	60.
2 font 12 lott nádmézet a den.	140	fl. 3 den.	33.
Summa		fl. 9 den.	1 ¹⁾
Summa summarum		fl. 87 den.	88.

Sirmer János.

Anno 1654. die 21. Januarii rectificáltatott ez az auszug és defalcáltatott az harminczadban.“

A számlára vezetett végső sorokból megtudjuk, hogy az 1654-ik év januárius hó 21-én a vásárolt áruk értékét nem készpénzzel fizették ki, hanem a kereskedő harminczad-tartozásából ütötték le. A külföldről behozott áruk után ugyanis vámot, az ugynevezett harminczadot — az áruk értékének harminczad részét — szedték s ezt ekkor maga a város tartotta bérben.

A kereskedelem régi-régi idők óta, ugyszólván kezdettől fogvást, nyugatról — Bécsen és Krakkón át — vette felénk az utját. Sirmer is a pozsonyi harminczadossal iratta fel, mit és mennyit vásárolt Bécsben; a jegyzéket Kassán bemutatván, kivették reá a vámot s hitelezője lévén a városnak, a harminczadban defalcáltatott számlája.

Ami a vásárlásokat illeti, a 146 sing sárga és vöröszinű köztafota, közönségesebb fajta selyemszövet s a varrani való selyem alighanem lobogós kopjákra és hasonlókra kellett Pálffy Pál palatinus diszcebb fogadására. Négy nappal később ugyanis ő nagysága vendégségére vásárolták a sok jóféle fűszerszámot; a képiró aranyat és ezüstöt pedig alighanem czimerek írására a tanácsterem falára, talán a lobogókra, nem lehetetlen, hogy a szakács szükségére; rövid husz év előtt a nádorságban elődjét, Eszterházy Miklóst látván a város vendégül, az asztalra aranyos marczipán is került.²⁾

¹⁾ Az 1651. január hó 8-án vásárolt áruk összege.

²⁾ Lásd Történelmi Közlemények Abauj-Torna vármegye és Kassa múltjából. 1910. 77. lap.

A nádor a polgárság inakacsságának megtörése végett időzött Kassán.

Az 1647-ik évi országgyűlésen törvényt hoztak, hogy a városban a katolikusoknak és reformátusoknak is szabadjon nyilvános isteni tiszteletet tartani, hogy tehát templomot és iskolát is építhetnek. Ennek szegült ellene konokul a lutheránus Kassa, amíg végre is belenyugodott a változhatatlanba.

K. L.

Tiszti esküminták.

Az 1557-ik évben kelt három tiszti eskümintát mutatunk be, amelyek egyuttal örvendetes jelei Kassa magyarosodásának.

Az elsőt és másodikat az évenként megújított czéh-mesterek, illetve külvárosi bírák tették le; ezek a tisztségek körülbelül egyidőben a 19-ik század hetvenes éveinek elején szűntek meg. A harmadik az új polgár ajkáról hangzott el.

I.

Juramentum cecharum hungarice.

Isten téged úgy segéljen, az te igaz keresztyény hited, hogy te hív és engedelmes akarsz lenni ő felségének Ferdinandus királynak, az mi kegyelmes urunknak és az ő felsége gyermekinek. Azonképen bíró uramnak, az egész tanácsnak és az egész királyi városnak, Kassának. Az te tisztedben és hivatalodban híven és igazán eljársz. Az te mesterségednek minden cselekedetiben igaz akarsz lenni, mind szegénynek s mind boldognak.*) És az te gondviseléssel senkinek nem ártani. De minden igazsággal ez városnak javát keresni. És az céhnek igazságát mindenben és mindenkor megtartani. Isten téged úgy segéljen és az szent evangelium.

II.

Juramentum iudicum suburbanorum.

Isten téged úgy segéljen, az te igaz keresztyény hited, hogy te hív és engedelmes akarsz lenni ő felségének Ferdi-

*) Gazdagnak.

nandus királynak, az mi kegyelmes urunknak és az ő felsége gyermekinek. Azonképen bíró uramnak és az egész tanácsnak és az egész királyi városnak, Kassának. Az te tisztvedben mindenkor hiven és igazán eljársz, mind szegénynek s mind boldognak. Ha valamit hallasz az város ellen, akárhon legyen, bíró uramnak megmondod. Az városnak titkait pedig, akit megértesz, odaki soha senkinek meg nem jelentesz. És minden dolgaidban ez városnak igazsága szerint igazán eljársz. Isten téged úgy segéljen és az szent evangélium.

III.

Juramentum novi civis, quando ius civile assequitur.

Isten téged úgy segéljen, az te kresztyény hited, hogy az felséges Ferdinandus királynak, az ő gyermekinek, bíró uramnak, az tanácsbeli uraimnak és egész városnak hív, igaz és engedelmes leszesz. Városnak törvényét és igazságát mindenkor megtartasz. Titok dolgot senkinek oda ki meg nem jelentesz. Valamit hallasz ez város ellen, bíró uramnak és az tanácsbeli uraimnak megmondod. Az városnak privilegiúma és igazsága ellen soha semmit nem cselekeszel. Isten téged úgy segéljen.

K. L.

Szepsi város szabályrendeletei 1690-ből.

A szepesi kamara 1791. deczember 7-én Szepsi város 1690-ből való szabályrendeleteit¹⁾ megerősíti és magyar nyelvre fordítja a következőképen:

Előszőr. Mind az mostan választott, mind az ennek utána választandó bíró, az ő bíróságának eltélése után a közönséges társaságnak a város jövedelméből bevett és kiadott hasznáról számot adjon.

¹⁾ A Staut József és Halmy József bizottsági tagok által 1853-ban készített lajstrom Szepsi városának egy 1628-ban gróf Nádasdy Pál szepsii földesur részéről hozott s II. Ferdinánd király által megerősített szabályrendeletét is említi, mely a szepsii levéltárnak régebben történt széthányatása miatt már nem található ott.

Másodsor. Az újonnan választott bíró az elmúlt esztendőbeli eskütteket az maga oldala mellé ne vegye, minthogy az városnak minden java azoknak kezek alatt idegenedett el.

Harmadsor. Az város hasznának bevételeire két büstülletes emberek rendeltessenek, edgyik az első tanácsbul, másik a közönséges nép közzül, az kik hittel legyenek kötelesek.

Negyedszer. Hasonlóképen az város közönséges házához is két emberek rendeltessenek borbíróknak, kik is szintén ugy hittel köteleztessenek.

Ötödször. Midőn pedig a városnak elkerülhetetlen adófelvetése előálland, az ilyen adót nem egy vagy két ember limitálja, hanem alább való községbül is rendeltessenek hat vagy hét emberek és többet ne limitáljanak, hanem csak a mennyit annak az időnek szüksége kíván.

Hatodszor. Az feljebb elmúlt esztendőknek bírái is a számadásra ösztönöztessenek és az elégtételre kénszeritessenek, mely számadásnak idején a község avagy communitas közzül is hat vagy hét emberek oda rendeltessenek.

Hetedszer. Mivelhogy ezelőtt való város bírái által az községnek tudása vagy híre nélkül ez városnak sok javai elidegenítették a kösségnek szándéka ellen; azért az olyan örökségeknek helyreszerzéseknben és mostan a kiknek birodalmokban vannak, azoknak kezekből való visszavételeknben mind az mostani bíró uram, mind az következők szorgalmatoskodók legyenek, hogy az földesurak segítségével azok visszavétessenek, az illyen zálogosokat azokhoz igazítván, az kiknek adván a pénzeket.

Nyolczadszor. Az bornak és pályinkának árulása csak az város közönséges hasznára folyon, és magános embereknek ne légyen szabad, kivéve mindazonáltal a közönséges vásárokat, mivel akkor mindeneknek szabados az illyen italok árulása.

Kilenczedszer. Szepsi minden lakosok, mind Nemessek, mind Nemtelenek az ő telkekre és örökségekre nézve, melye-

ket a mezővárosban, vagy ennek határában bírnak a közönséges terheknek alatta légyenek, mivel eddig is azon terhek alól egy is ki nem vétettetett.

Azon mezővárosnál a gonosz tevőknek megbüntetésekre az *Jus Gladii* avagy emberek öletthetésekre való jus és hatalom az maga eddig gyakorlott erejében épségben megmaradván.

Tizedszer. Az vásár-birák által beadattatni szokott jövedelem a város szükségleteire fordittassék, azon az részen kívül, mely először a bírónak szokott adattatni.

* * *

Kiadott Kassán Boldog Asszony havának huszadik napján, Ezer hatszáz kilenczvenedik esztendőben.

(Szepsi nagyközség levéltárából.)

Perlik Lajos.

Levéltárnok esküje a Rákóczi-korban.

Abaujvármegye 1707-ben 100 tallér fizetéssel Benő Istvánt megbizza a közgyűlési jegyzőkönyvek mutatozásával és az iratok rendbeszedésével. Adjunctusa 100 rajnai forintot kap. A levéltárnok a következő esküt teszi le:

Én Benő István esküszöm az élő Atya, Fiu és Szent-Lélek Istennek, Szeplőtelen Boldog Asszonnak es Annak minden Szentének, hogy a tekintetes nemes Abauj-vármegye reám bizván archivuma felhányássát, annak rendben való vitelét és az n. vármegye percipiens tiszték számadásinak onnan való sequestratióját, abban hiven, serényen és igazán eljárók, semminemű titkát a n. Vármegyének nem revelálom (fedem fel), ámbár directe engem, feleségemet, vagy condivisionalis (osztályos) atyánkfiait, avagy egyéb jóakarómat illető levélre akadgyak is, semmiképen nem distrahálom, el nem sikkasztom, az aktákhoz senkit idegent nem bocsátok, hanem fideliter regisztrálók mindeneket, s az kiadott instrukción szerént mindenben eljárók.

(Vármegyei levéltár. 1707-ik évi közgy. jegyzőkönyv, fol. 59.)

Dr. Cz. A.

IRODALOM.

- Kemény Lajos*: Izbígi István életéhez. Művészet. 1909.
— Kassa város jegyzőkönyveiből. Történelmi Tár. 1909.
— Kassai építőmesterek. Archaeologiai Értesítő. 1909.
— Károlyi András. Irodalomtörténeti Közlemények. 1909.
— Műtörténeti adatok Kassa multjából. Archaeologiai Értesítő. 1909.
— Szepsi Csombor Márton életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1909.
— Szepsi Laczkó Máté. Századok. 1909.
— Tizenhatszadik századbeli arczképek. Művészet. 1909.
Kerekes György: Műipari adatok Kassa város jegyzőkönyveiből. Archaeologiai Értesítő. 1909.
Dr. Kundt Ernő: Lenau és a természet.
Lengyel Menyhért. A jó színész. Nyugat. 1909.
Olgyai Viktor: A grafikai művek nemzetközi kiállításának tanulsága. Művészet. 1909.
Ortvay Tivadar: Emlékbeszéd Bubics Zsigmond akadémiai tiszteletbeli tag fölött.
Pór Antal: Opuli László Magyarország nádorispánja. Századok. 1909. (Opuli László Abauj-vármegye főispánja is volt.)
Puky Andor: A Szentléleki-Giczey családról. Turul. 1909.
Rexa Dezső: A törvényhatósági levéltárak czimeres levelei.
Révész Kálmán: Kongruaemelés vagy korpótlék. Sárospataki Református Lapok. 1909.
— Az abauji egyházmegye levéltárából. U. o.
— Esküdszéki hangulatok. U. o.
— Dr. Loesche könyve Kálvinnról. U. o.
— A genfi új egyházalkotmány. Debreczeni Protestáns Lapok. 1909.
— Révész Imre Kálvinja. U. o.
— Pár szó a Ne temeréről. Protestáns egyházi és iskolai lapok. 1909.
— A legújabb vád Kálvin ellen. U. o.
— Kálvin János Eperjesi Lapok 1909.

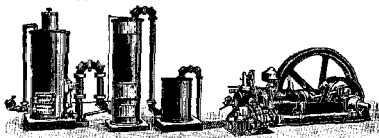

Geiger Henrik, Kassa

Iroda: Kossuth Lajos-utca 27.

Műszaki különlegességek és gyárüzemi czikkek az összes iparágak részére.

A darmstadti motorgyár r. t. Darmstadt gyártmányainak egyedelőrsütése.

Szivógáz motor telepek

Antracit, barnaszén, brüketi, koks és faszén üzemre.

Benzin-, nyersolajmotorok, lokomobilo-
lok, cséplőkészletek, motordynamók,
szivattyuk, mezőgazdasági gépek és
eszközök.

Nagy raktár és állandó gépkiállítás

„Kühne“ Mezőgazdasági Gépgyár R.-T. Moson,

és a

Budapesti Szivattyu- és Gépgyár rt.

Budapest

gyártmányai ből.

Elvállalja:

malmok átalakítását, szállít új és használt malomberendezési tárgyakat, szitaselymet, olajat stb.

Ipari benzin-, nyersolaj, kocsz, kőszén, kovács-szén szállítás.

Berendez:

gazdaságokban vízvezetékét, villanyvilágítást, takarmánykamrákat stb.

Költségvetés és felvilágosítás ingyen.

Magyar Leszámitoló
és Pénzváltó Bank
→ Kassai Fiókja ←

Befizetett részvénytőke 60 millió korona.

Elfogad pénzbetéteket

Leszámitol váltókat

Finanszíroz ipari és kereskedelmi vállalatokat

Jelzálog-kölcsönt nyújt ingatlanokra és már fennálló jelzálogkölcsönöket konvertál saját kibocsátású 4 és 4^{1/2}%-os záloglevelei alapján

Terményelőleget folyósít.

Bérbe ad Safe deposit rekeszeket.

A bankszakma minden ágában szívesen szolgál felvilágosítással.

I. évfolyam.

1910. október

szám.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinándy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1910-515

TARTALOM.

Az oktatásügy története Kassán. 1394—1599. Irta: Kemény Lajos .	Lap 161
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczy Ferencz és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.) Irta: Szabó Adorján .	177
Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt. Irta: Csoma József	185
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen (1660—1665.) Irta: Kerekes György	201

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	209
A Tornavármegyében kihirdetett czimeres nemeslevelek. Közli: dr. Czobor Alfréd	215

Vegyesek.

A kassai református egyház levéltárából. Közli: Révész Kálmán	225
Egy kassai tanuló levele 1702-ből. Közli: dr. Cz. A.	226
Két főúr ifjúkorából. Közli: K. L.	227
Ajándék borok. Közli: K. L.	229
Egy német rabasszony váltsága. Közli: K. L.	231
Egy adat Bocatiusról. Közli: dr. Cz. A.	231

Irodalom	232
---------------------------	-----

Szerkesztőség és kiadóhivatal: KASSA (Vármegyeháza.)

Az oktatásügy története Kassán 1394—1599.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

Thoraconymus ajánlatára az 1578-ik évben az erdélyi Eczelről származó *Heczelinus Lajos Mihály* lett a magyar segédtanító, aki ez év december hó 6-án azzal a kérelemmel fordul a városi tanácshoz, hogy mint elődjének, neki is negyedévenként 6 tallér legyen a fiztetése s hogy a magyar tanulók után a tandíj őt illesse, valamint a magyar énekkel való temetésekért járó jövedelem.¹⁾

Sontag Györgyöt, aki időközben Selmezbányán tanít, az 1578-ik év tavaszán meghívják²⁾ s egy év múlva a meghívást megismétlik. Azonban vonakodik visszatérni, okul adván a vallási villongásokat; a segédtanítói tisztséget, illetve a fizetést is keveselte.³⁾

Az 1579-ik év januárius hó 26-án már Kassán van mint igazgató-helyettes (vicerektor); fizetése évi 50 frt s a város lelkészétől, Gogrefftől 4 frt, aki asztalánál is ellátja.

1) „Deinde habuit — t. i. elődje — didactrum a pueris hungaricis per singulas angarias. Quod, etsi mihi amplissimus senatus in curia pro stipendio recensuerit, nihilominus tamen dominus rector hoc didactrum suum esse dicit. Tertio loco expeto, quam de hungaricis funebribus solvunt pecuniam, quae ad collaboratorem hungaricum pertinet, ipse enim praecinit.” Kassa v. lvt. 3473/106. sz. a.

2) U. o. 3473/112. sz. a.

3) „Si controversiae finis esset cum vestris de articulo fidei nostrae christianae in coena Domini sat.” U. o. 3526/85. és 3526/92. sz. a.

Két nap mulva beiktatják hivatalába. Gogreff latin beszéddel üdvözl. Ugyanekkor *Dirnert* és *Heczeliust* is meg erősítik állásukban.¹⁾

Március hó 5-én a városi tanácshoz folyamodik fizetése javítása végett s panaszkodik, hogy *Gogreff* meg akarja szabni, hogy mit adjon elő. Ez okból az iskolai rendtartásról s az oktatás menetéről szóló dolgozatát *Gogreffnek*²⁾ s a városi tanácsnak benyújtotta.³⁾

Április hó 23-án megtették igazgatónak. De helyzetét így sem találta tűrhetőnek s az iskolában a fegyelmet sem tudta fenntartani, amiért is a következő év január hó 28-án állásától megvált s Szepes-Szombatba távozott.⁴⁾

¹⁾ 1579. *Georgius Sontagius* personaliter comparens, praesente domino Mentone Gogrevio atque approbante, communi senatus voto ac decreto vocatus et susceptus est ac confirmatus, ut sit annum vicerector scholae civitatis istius Cassoviensis. Annum illi a senatu numerabitur stipendium constitutum fl. 50, quibus Mento se fl. 4 additurum promisit. Liberam, ut vocant, mensam idem dominus Mento Gogrevius, pastor ecclesiae nostrae dare illi tenetur aut bono modo cum eo desuper convenire. Actum in curia senatoria die 26. Januarii anno salutis 1579. — *Georgius Sontagius* introductus est solemniter in scholam et in vicerectorem praesente domino indice et quibusdam senatoribus ac personis ecclesiasticis, latina oratione domini Mentonis Gogrevii pastoris ecclesiae, commendatus et confirmatus. Similiter dominus cantor *Thobias Dirner* et collaborator hungaricus *Michael* confirmati sunt in eorum officio. Actum 28. die Januarii hora antimeridiana octava, 1579. K. v. jk.

²⁾ „Zum andern hatt sich der Herr Pfarherr, wie ich bin angenommen worden, angesicht Ewer Ersamen Wohlweisen für einen Inspectoren unser Schulen erklärt, dabey er auch erhalten, das ich ohne sein vorwissen nichts lesen will. Darumb hab ich Ihm eine schrift eingereicht, drinnen *ein Kurtz tractecel von den Schulen*, wie die unterschieden und einer jeden von Ihren tüchtigen und vorstendigen vorstehern mit nöthiger leer soll gedienet sein.“ Kassa v. lvt. 3526/91. és 3526/13. sz. a.

³⁾ „Die chrsamen Herrn wollen diese *Schulleges* deutsch in ihren Summarien günstiglich verlesen und anhören sat.“ Kelt 1580. január hó 25-én. Kassa v lvt. lajstromozatlan.

⁴⁾ 1579. 23. Aprilis. *Sontagius* in rectorem scholae Cassoviensis susceptus ac confirmatus. — 1579. Die 9. Septembris. *Georgius Sontagius* scholae rector debet ita sese gerere, sicut cum eo facta est conventio de praecio sen salario annuo. Florenos 4, quos Mento

Az 1581-ik év szeptember hó 20-án innét kelt levelében arra kéri Kauffny Tóbiást, Kassa város jegyzőjét, hogy az iskolaügyről irt dolgozatát küldjék meg.¹⁾

Utódja, amint Cromernek 1580. februárius hó 16-án irt epigrammjából is értesülünk, *Pribiczer Jakob* lett; a vers így szól:

Hæc nova sunt audita inter mihi pocula Bachi,
Pribiczer adveniet, Sontag abibat inops.

Pribiczer a vittenbergi (1575) és lipcsei egyetem tanítványa volt²⁾ s írói működésével is magára vonhatta a figyelmet.

Meghívásában közrejátszhatott, hogy Frölich Tamásnak volt a veje, akinek Orsolya nevű leányát az 1579-ik évben vette el.³⁾ Frölich pedig még nem régen, hosszabb időn ke-

Gogrevius illi promisit, accipiet a profectis plebaniae. Cantor de accidentis conveniat cum duobus collaboratoribus. — 1579. Die 3. Decembris. Tres studiosi, qui per noctem in custodia civitatis ad institutionem Georgii Sontag rectoris scholae iussu domini indicis asserunt erant, dimissi sunt, ut cum eo concordent. Sed illi die sequenti hinc discesserunt. Kassa v. jk. — Kassa v. lvt., 1580. január hó 25-én kelt levele, lajstromozatlan.

1) „S.(alutem) P.(lurimam). Cum sperarem in functione Cassoviensis scholae, vir et amice honorande et ornatissime, levationem oneris, quod seu locus ille, seu ingeniorum peculiaris natura, sive etiam cogitata et praemeditata quorundam improbitas mihi imposuissent: confugeram ad senatum inelytum datis in curiam publicam chartis, in quibus leges de disciplina et ordine studiorum conditas habebam, iuxta quas, intelligeretur, et me vivere et aliorum studia ac mores regi velle atque ad eam curam instituendae et conservandae disciplinae nervis magistratus opus esse.“ Kassa v. lvt. 3653/117. sz. a.

2) Ich *Jacobus Pribitzer* bekhenne hiemit in kraft dieser Verschreibung, das ich von dem ehrvesten herrn Wolfen Kierstein purger zue *Leypczig* in etlichen unterschiedlichen posten oder malhen, desgleichen von dem ehrvesten herrn Georgen Maschowsky purger zue *Crockhaw*, sambt den zehen gulden, so mir ain ersamer Rath auf *Zerung*, als ich nach *Leypczig* geczogen, par geben, emphanen habe vier und neunzig gulden hungersch in münz. Welche mir ain ersamer, namhafter wolweyser herr Richter und Rath dieser Khöniglich freyen Pergstadt *Neuensoll* zu verlag meines studirens fürgestreckt und gelichen halt sat. Actum *Neuensoll* 14. Februarii 1580. Kassa v. lvt. 3534. sz. a.

3) Kassa v. lvt. 3526/84. sz. a.

resztül Kassa városának nagy tiszteletnek örvendő papja volt, akitől hívei nehéz szívvel váltak meg.¹⁾

Pribiczter az 1580-ik év februárius hó 29-ik napján jött meg új állomáshelyére. Csakhamar betegeskedni kezd s a tanács az 1582-ik év november hó 16-án *Dirner Tóbiást* tette meg helyettesévé, akinek ez időre hetenként 1 frtot s egy köből gabonát utaltak ki.²⁾

Pribiczter, aki a kékedi fürdőben keresett gyógyulást, még ez évben elhalálozott.³⁾

Alatta válik meg egy időre az iskolától *Heczelinus*. A tanács ugyan a magyar hívek papjává óhajtotta őt megnyerni, de Kálvin követőjének gyanújába keveredvén, két és egy-negyed évi szolgálat után távoznia kellett az orthodox lutheránus Kassáról.⁴⁾

Utódja *Ujlaky András* lett *Pribiczter* pártfogásával; az 1586-ik év december hó 11-én leköszön beteges állapota miatt.⁵⁾

¹⁾ Ráth György. Két kassai plebános. Századok 1895. 31. l.

²⁾ 1580. Ultima die Februarii hoc est 29 venit *Jacobus Pribiczterus* scholae rector vesperi. — 1582. 16. Novembris. Causa scholae tractatum est, cum neque rector, neque cantor bene valeat, nec sit collaborator germanus, utrum debeat interea subordinari dominus *Tobias Dirnerus* pro correctore vel non. Responsum: Fiat, deti ipsi quavis hebdomada florenus unus, quovis mense cubulus unus frumenti pro pane, usque ad mensas tres vel quatuor, ut videatur, quid agendum sit. Kassa v. jk.

³⁾ Kassa v. lvt. 3715/90. sz. a.

⁴⁾ 1581. 21. Februarii. Collaborator ungaricus *Michael Ludwig* resignicret sein officium, welches den ersten Sonntag nach Trinitatis ein ende haben wirdt. Man soll den Schulmeister — t. i. *Pribiczter* — sampt den Collaborator nach gelegenheit aufs Rathaus fordern lassen undt die Ursachen vornemen. — 20. Aprilis. Item wegen des ungerischen collaboratoris des *Michaelts*, er wölle sich üben undt predigen, nachmals sich ordiniren lassen undt kundte anstadt des *Thomae ungarischen* predigers ankommen, die Herrn wollten ihn nur fördern. Responsum: Man soll ihne vormanen durch die praedicanten, ob er wölle ins predigamt eintreten und darnach der Stadt dienen, soll ihr willen auch darbey sein.

4. Septembris. Collaborator ungaricus libellum supplicem exhibet, quo se purgare a Calvinismo nititur. Habet demissionem, eat in nomine Domini, calvinista est. Kassa v. jk. — Kassa v. lvt. 3653/46. sz. a.

⁵⁾ 1581. 2. Octobris. *Andreas Wylakinus* commendatur a domino rectore scholae et ministris ecclesiae Cassoviensis et recipitur in ungaricum collaboratorem, ita tamen, ut consvetis ceremoniis utatur, fidem

A brandenburgi *Halvepapius Izsaiás* 1581-ben az iskola és templom kántora.¹⁾ Besztercebányáról jött Kassára s itt az 1584-ik év augusztus hó 14-én meghalt.²⁾

Az 1582-ik év végén a szepes-olaszi tanító, *Gallus Jakob* lett Kassán német segédtanító; az 1587-ik évben a nyugalmasabb egyházi tiszttségébe vágyódik s azt el is nyerte, azonban azzal a kötelezettséggel, hogy egy ideig az iskolában is tanítson.³⁾

A város közönsége teljes tudatában levén az iskola fontosságának itt az ország egyik régóta legelső városában, Pribiczer halálával országos hírű férfitól óhajtott az iskola élére megnyerni, annál is inkább, mert Miksa király azzal a gondolattal foglalkozott, hogy Felsőmagyarországon főiskolát állít.⁴⁾

et religionem sinceram et puram, omnibus fallaciis earentem profiteatur, diligentiam omnem in erudienda inventuti adhibere teneatur.

1586. 11. Decembris. Andreas *Wylakius* ungaricus collaborator renuntiat officium, siquidem 25. Februarii praeterito anno susceptus est ac moris, ut 3 ante anni exitum mensibus prius significetur discessus; petit veniam, si negligentior fuit propter morbi diuturnitatem. Conceditur in nomine Domini. Kassa v. jk. — K. v. lvt. 3010. sz. a.

1) 1581. 30. Junii. Dominus pastor causa domini *Esaias Halvepapii* laborat pro officio cantoris scholae et templi. Vocatus est et praeceptor interrogandus, comparuit. Consentit et dominus rector. Amplissimus senatus daturus est ipsi bonum responsum. Habebit officium cantoris. *Vocabitur legitime.* Kassa v. jk.

2) *Fraknoi* id. m. 189. és 191. l.

3) Kassa v. lvt. 3715/10. sz. a.

Die 21. Septembris. Dem Gallo Jacobo collaboratori deutschen gezaht fl. 6, sein Jahr wirdt auf Elisabeth aus sein, bleyben ihm noch rest fl. 2. 1583. évi számadókönyvtörödéék Kassa v. levéltárában.

1586. 19. Maii. *Jacobus Gallus* laetetur an umb des Collaboratoris officium. Responsum amplissimi senatus, man soll der Sach halben mit dem herrn Pfarherrn sich ernstlich bereden. — 1587. 5. Februarii. *Jacobus Galli* biit umb das Glocknerampt. Responsum: *Jacobus Galli* hat ein ehrlich heruf, bey dem soll er verbleiben und dessen vleissig auswarten. — Auf vorschritt der Pristerschaft und deren Intercession, auch demüliges supplicirn erlanget *Jacobus Gallus* deutscher collaborator das mesner oder glöcknerampt, doch das er keinen Fleiss nicht spart, daneben auch bis auf ein Zeit in der Schulen mit der armen Jugend informirung treulich wmbgehe. 9. Julii 1587. Városi jegyzőkönyv.

4) *Fraknoi* id. m. 6. l. — 1571. Die 23. Junii. Schola particularis

A gondolat ekkor még nem ölthetett testet. A vallási ellentét — az uralkodó és az ország lakosságának nagy része között — ennek útját szegte s Kassa csak az 1660-ik évben nyert egyetemet.

A városi tanács *Paksy Mihályt*, — a jegyző Baksaynak írja — aki Krakkó, Heidelberg, Genf, Lyon és Páris egyetemeit járta meg¹⁾ s hat nyelven beszélt, majd a strassburgi származású *Schremmel Ábrahámot*, soproni²⁾ igazgatót óhajtott meghívni; vágya azonban nem teljesült.

Az 1583-ik év november havában az iglói *Rechen Dániel* nyer meghívást az igazgatói állásra³⁾ s a következő év

quibus modis fundari, quo ordine singula tractari debeant, quibus sumptibus opus, undeque illi deputandi. K. v. jk. — 1574. Die 6. Aprilis. Dominis legatis scripsimus hodie esse Caesari missa camerae (a székesi kamara) opinio nem de subsidio scholae nostrae deputando. U. o.

1) U. o. 198. l. — 1582. 13. Decembris praesente tota communitate. Dominus index proponit, festa esse pro foribus, ideoque non poterint amplius convenire de scholarcha loquendum offertur *Michael Baxy*, qui Agriae vixit et adhuc vivit, cumque antea interrogata fuerit communitas et ipsum recipere noluerit modo queritur. Camera diligenter intercedit pro *Michaele Baxy*. Conclusio: quarta mensa communitatis, exceptis duabus personis, consensit, ut Baxy recipiatur. Scribendum est *Kraczero*, quod domino *Danieli* pastori germanorum in Agria, ii sunt ferendi vero instructione, quis et qualis in religione sit; interea *Tobias Tirnerus* informator juventutis sedulus permaneat; ubi intellectum fuerit ipsum in religione esse purum et sincerum, poterit utique fieri legitima vocatio. Dignum nempe est, ut haec civitas, quae principalis est in hac regni parte, quae virum doctum habeat. Sex linguarum hic homo dicitur. — Kassa város jegyzőkönyve.

2) U. o. 78., 153. és 187. l. — 1583. 23. Maii. Deliberatio facta est ab amplissimo senatu causa rectoris modo *Sopronii* degentis, viri circiter annos 60 agentis, quem nobis magnificus dominus *Johannes Rueber* pro scholarcha obtulit. Quod scribendum sit domino *Kraczero* pro indicio cum ipsi notus sit ac dominus *Ruberus* id faciendum esse duxerit.

12. Junii. Proponitur eligendus rector scholae *Abrahamus*, quem tantopere nobis dominus *Ruberus* et *Kraczerus* commendavit. Siquidem tantopere commendatur a domino *Rubero* et *Kraczero* ac aliis et vir ut optimae autoritatis ac propectae actatis debet merito ad rectoratus officium vocari. K. v. jk.

3) 1583. 7. Novembris praesente communitatis. Das man dem

május havában már Kassán van¹⁾ Betegsége mihamar megakadályozza abban, hogy hivatásának éljen s az 1584-ik év szeptember havától kezdve a következő év május hó elejéig Iglón vonul meg.²⁾ Innét keresi fel leveleivel a városi tanácsot, melyekből kiténik, hogy az iskola elhanyaglott s a fegyelem benne meglazult. Ezt olvassuk ki soraiból, melyekben a tanulók érdekében fontosabbnak jelenti ki a nevelést a tanításnál.³⁾

A tanács is megsokalja a dolgot s *Hetzeliust*⁴⁾ igyek-

Danielem Rechenium zw einen Schulmeister beruffen, der Hoffnung, er werde in kurczen ankommen. Responsum: Sunt contenti. Kassa v. jk.

1583. 16. Novembris. Dem *Schüler*, der von Daniel Rechen hat brief gebracht, denar 25. — Számadó könyvtőredék, Kassa v. lvt.

3772/114. és 3785. sz. a.

1) Kassa v. lvt. 3851. és 3909. sz. a.

2) Kassa v. lvt. 3891/26., 3891/43., 3891/84. sz. a.

3) „Es will unser Schuelen warlich solche collegas haben wegen vieler muttwilliger Puben und *Adolescenten*, die eine sonderliche Auctoritet haben. Ea enim, quae incurant in oculos, plus saepe ad bonam conservandam disciplinam et ad erudiendam cum fructu juventutem scholasticam habent momenti quam exacta eruditio.“ Kelt Iglón, 1584. szeptember hó 12-én. Kassa v. lvt. 3837/82. sz. a. — „-- und daraus nicht mit kleinen schmerzen vernommen, wie in meinen abwesen die Schuelen seer abgenommen und alles zerstreuet worden, das zue erbarmen sat.“ Kelt Iglón, 1584. november hó 13-án. Kassa v. lvt. 3837/54. sz. a.

4) 1584. 24. Aprilis. Andreas Winkler et Franciscus Vedanus zeigt an, das einer allhie ungefähr vor vier Jahren ungerischer Collaborator gewesen, *Michael Hetzelius*. Nachmals hatt ihn Warday Mihal zue einem Klienten aufgenommen, weil er der evangelischen religion wer, damit er hernach sein Hoffpredicant würde; dieweil er aber mit Todt abgangen, haben ihme die Erben weitere promotion aufgesagt; dieweil sie dann vorstanden, das die Fraw Thar Janoschin etwan gelt vorlassen auf zwo schulen, in die Molda (Szepsi) und ken (gegen) Patak, vormeinen, billiger zu sein, das man einhamische die der Stadt dienen können und wollen, promovire. So bittet dieser man wolle ihn promoviren und sie beide intercediren für ihn, anzeigende, das ers abdiene will. Responsum: Man schiebet die Sachen auf, bis die von Patak sich abmelden.

1584. 3. Maii. Pastor ex Güncz (t. i. Károlyi Gáspár), Uyhel et rector Patakiensis *Cabath* veniunt pro pecunia ad scholas eorum per dominam Tarr Jánosné testamentaliter legata. Responsum: Siquidem testamentum est confirmatum, dabitur ipsis, quod legatum est. Rogandi

szik megnyerni, aki időközben Vittenbergben tanul.¹⁾ Az 1584-ik év december hó 7-én megegyeznek vele, hogy neki, mint helyettes igazgatónak (vicerektor) hetenként 2 forintot adnak; sőt az 1585-ik év május hó 27-én a tanács kimondta, hogy az év végéig Hetzeliust illesse úgy a tandíj, mint az iskola egyéb jövedelme, mert az igazgató és a segédtanítók részint betegek, részint távol vannak s a tanítás terhe mind az ő nyakába szakadt.

Ez az áldatlan állapot volt az oka, hogy Hetzelius úgy *Kratzerrel*, a leikészszel,²⁾ mint *Rechennel* ujjat vont.³⁾

tamen sunt, ut *Michaeli Ecelino* 50 fl. de 200 ad studia conferant. Responsum: Dicunt se 25 vel 32 collatiuros.

1584. 17. Decembris. *Michael Ludowicus Hetzelius* Transylvaniensis respondet ad vocationem amplissimi senatus in vicerectorem et pollicitur suam operam et promptum se offert. Offerenti sunt ipsi 40 fl. et pro mensa singulis septimanis 80 denar. *Michaeli Ludowico Hetzelio* Transylvaniensi ad responsum, quod velit *vicerector* in schola esse, dabuntur ipsi hebdomadatim 2 taleri, ipse autem sibi de mensa prospectat et de istis duobus florenis solvat. V, jk.

¹⁾ Kassa v. lvt. 3837/9. és 3837/87. sz. a.

²⁾ 1585. 16. Januarii. Herr Caspar Krazer, herr Winkler, herr Vedanus und angesetzter Schulmeister *Michael Ludowicus Hetzelius* wurden von einem ehrsamem Rath gefordert aufs Rathaus, dieweil sich Schulmeister hatt hören lassen gegen herr Krazer, er hab nichts in der Schulen zu schaffen; dieweil aber herr Krazer, als er angenommen worden, die Macht von einem ehrsamem Rath auf die Schulordnung fleissig zu sehen, emphanen. Conclusum est, ut cras hora 8 fiat conventio in parochia et constituatur ordo, dominus Krazer maneat inspector.

1585. 27. Maii. Poro quia hactenus dominus *Michael vicerektor* propter aegritudinem rectoris, collaboratorum quoque partim infirmorum, partim absentium omnes molestias sustinuit et sustinere debebit, *accidentia quoque scholastica* accipiet usque ad finem anni. Kassa v. jk.

³⁾ 1585. 21. Maii. *Daniel Rechenius* petit suntus, quo possit redire in patriam, adhuc ibi per unum mensem commorandi, post modum libenter vult seruire civitati et gratum se exhibere. Responsum: Dandi sunt ipsi in rationem salarii 10 florenos, ita tamen, ut restitutus valedudini in spatio unius mensis officio scholastico diligenter fungatur. — 1585. 22. Augusti. *Daniel Rechenius* Schulmeister allhie übersendet ein supplication undt begeret sein besoldung für voll. Item die *accidentia* undt ob er Rector sey oder soll dem collegae untherthan sein, der ihn heftig geschmehet. Responsum: Etliche herrn sollen zwischen ihnen ein vorgeleichnus machen undt abrathen, das tischgelt geben. Kassa v. jk.

Rechen az 1585-ik év június havában ismét Iglón van, ahonnét a következő hónapban megtér s egy évig Kassán tanít.¹⁾

Az 1585-ik év június hó 14-én *Hertel Máté* lett a német segédtanító,²⁾ aki a következő évben Miszlókára megy papnak.

Rechen az 1586-ik év közepén bucsuzatlan elhagyja hivatalát.³⁾ A mérték ezzel betelt s a város közönsége, szemére vetvén háládatlanságát, a löcsei iskolaigazgatót, *Hentschel Tamást* hívja meg.⁴⁾ A lengyel Nissából származó *Hentschel* innét Boroszlóra távozik.⁵⁾

Igazság Jakab segédtanító az 1596-ik évben Kisszebenben tanít.⁶⁾

Az 1597-ik évben a szepesvármegyei Néhréről — más néven Strázsa — ahol gradecki *Horváth Stansich Gergely*, a falu földesura vetette meg a gimnázium alapját, meghívják

1) Kassa v. lvt. 3851., 3909.

2) 3852. sz. a.

3) 1586. 7. Augusti praesente tota communitate. Proponitur discessus *Daniels Rechenii* rectoris scholae, quod locum mutare constituerit, etiam insalutato domino indice modo discesserit, significaverit quidem domino *Kraczero*, sed ei ipso non concedente iter *Novocomium* (*Igló*) susceperit; igitur esse de alio consultandum, qui scholae praesit. Multa accepit bona a civitate, dum aegrotaret; altus est collega; salarium integrum datum utrique; quadrante anni ante debebat discessum significassa pro more consveto. Pastor *Kraczerus* conquestus est. Prima mensa petit, si *Lentschoviensis* advocari posset, si non, tamen alius. Secunda (t. i. mensa) similiter Tertia similiter et culpant omnes ingratitude, scribendum igitur *Danieli* (t. i. *Rechen*) aut ipsi loquendum. Quarta ignorat, qui sit vocandus, verum senatus videat. Quinta senatui committit, ut deligat aliquem. Tribunus plebis: Indignatur cum suis propter ingratitude; esse scribendum ipsi *Danieli*, quia debuisset prius significasse iuxta morem civitatis, scribendum etiam *Vittebergam* vel *Wratislaviam*. Senatus amplissimus concludit, agendum esse cum domino pastore de aliquo.

4) 1586. 11. Decembris. Wegen der Vocation des *Thomae Henczelii* aus der Leutsch zu einem Schulmeister sat. Den herrn *Thomam Henczelium* zum Schulmeister soll man beruffen. V. jk. — Kassa v. lvt. 4008/98., —/100., —/101., —/102. és —/103. sz. a.

5) Kassa v. lvt. 4843/17. és 4843/24. sz. a.

6) „von der Zeit an, als er aus E. E. W. Schueldienst hieher gen Zeben geheyrat sat.“ Kassa v. lvt. 4636/56.

Grawer Albertet, Luther hitvallásának buzgó, irodalmi téren is kiváló harcosát.¹⁾

Grawer a meghívást elfogadja oly feltétellel, hogy az iskola igazgatása egyedül őt illesse; fizetését is maga szabta meg. Együttal bejelenti, hogy az elhunyt Horváth Gergely temetése után jöhet el. A városi tanács az év januárius hó 21-én tartott ülésében mindebbe beleegyezett, mert *Grawer* néhány nap mulva levelében arra kéri a várost, hogy februárius hó 3-ikára küldjön érte két szekeret.²⁾ Márczius hó 20-án bevezették hivatalába.³⁾

Grawer az 1599-ik évben Németországba távozik.⁴⁾ Tanítótársa (conector) *Kunisch Ádám* még ez évben Kézsmárkon igazgató.⁵⁾

Az év közepén az iskola igazgatója *Bocatius János* lett, akit Eperjesről hívtak meg.⁶⁾ Azonban csak egy félévig állt az iskola élén, mert december hó 2-án a város jegyzőjének esküdött fel.⁷⁾

II.

Kezdetben a tanító részben természetben kapta ki járandóságát, asztaltartása pedig a plébánia jövedelméből telt ki. 1432-ben 10 frt áru posztót kap ruházatára; évi fizetése 25 frt volt.

Az 1552-ik évbeli számadókönyvek szerint az iskola-

¹⁾ Fraknói. 106. és 136. l.

²⁾ Kassa v. lvt. 4718/90. és 5061/4. sz. a.

³⁾ 20. Martii anno 1597. Magister Albertus Grawerus herauf vociret und ihme mundlich die Schulen alhier übergeben.

⁴⁾ L. Fraknói id. m. 106. l. Rézmetszetű arcképén a következő felirat van: Celeberrimus, perillustrissimus, reverendissimus, amplissimus et excellentissimus dominus *Albertus Grauerus* sacrae theologiae doctor et professor publicus Jenae, deinde pastor et superintendens generalis Vinariensis (Weimar).

⁵⁾ Fraknói. 191. l. és Kassa v. lvt. 4843. sz. a.

⁶⁾ Dr. Tóth Lőrincz, *Bocatius* élete és működése. Kassán, 1885. Kemény Lajos, *Bocatius János*. Egyetemes Philologiai Közlöny 1910.

⁷⁾ Ego M.(agister) Joannes Bocatius ex munere ludirectoris, quo hic Cassoviae per medium annum functus eram, ad notariatus officium legitime literis nomine senatus et communitatis vocatus, ab amicis persuasus amplexus sum et iuramentum solitum solenniter praestiti die 2. Decembris anno 1599. Kassa v. jk.

igazgató fizetése évi 40 forint, a kántoré 20 frt; a segéd-tanító (lector) egy ízben 6 frtot kap; négy évvel később a fizetés ugyanannyi;¹⁾ a segéd-tanítóé (collaborator) 1557-ben évi 16 frt.²⁾ Az igazgatón kívül a segéd-tanítót és kántort is a város lelkésze látja el asztalánál (1560); ha az igazgató nős, úgy évi 16 frtot fizet neki s természetben ad 12 köből gabonát, 2 hordó kassai bort és két sertést.

Ezt a terhet a város az 1565-ik évben a maga vállaira veszi s az igazgatónak asztaltartásra hetenként egy frtot ad.

Az 1578-ik évben a régi szokást felújítják s a tanács meghagyja, hogy a város lelkésze lássa el a tanítókat vagy mondjon le a tizedjövedelemről, esetleg hagyja el állását.

E határozattól azonban később elállnak; az 1589-ik évbeli számadások szerint ugyanis asztaltartás címén a tanítóknak 169 frtot utaltak ki.

Az igazgató évi fizetése 1574-ben 80 frt, de utódja 1585-ben csupán 66 frtot nyugtat fizetés fejében.³⁾

A két segéd-tanító évi fizetése 1575 óta 24 frt, az asztaltartása hetenként 75 denár, 1584-ben 80 denár.

E tudós férfiaknak, akik mindannyian a bécsi, krakói vagy wittenbergi egyetem tanítványai, elég sűrűn jut ki osztályrészdül, hogy a város lelkészeivé vagy jegyzőivé választják meg őket. Így lesz a város jegyzője Melczer, majd Császár Mátyás (1547)⁴⁾ s a buzgó epigramm-költő Cromer Lé-

¹⁾ 1556. Sabbato post festum conversionis beati Pauli. Magistro scolae fl. 10. Collaboratori fl. 6. Sabato Trinitatis. Dem schulmayster Jyog Gringang fl. 10. Dem Leonardo collaboratori fl. 6. Sabbato ante Thomae. Dem herren Schulmayster Richardo Kauffny fl. 10. Item dem Matheo Zorn cantori geben fl. 5. Sabbato ante Anthonii. Item dem Cantor vor (-für) die recordation beyrn neuen Richteramt geben den. 35. Item an Montage nach Sofiae dem Schulmayster Gringang geben auf sainen Loen fl. 5. Sabbato post fes tum Mathiac apostoli. Magistro scolae fl. 10. Collaboratori fl. 6. Kassa város levéltára.

²⁾ Fraknoi id. m. 47. l.

³⁾ Kassa v. lvt. 3851. sz. a.

⁴⁾ 1546. Mathias literatus gener Gasparis literati feria 5 post Lucae.

1547. Joannes Kiskürtös in persona filiorum suorum absentium interdixit mulieri de Rudabánya a florenis 8, quos Mathias Czászár notarius debet in praecio vineae Anthonii Zabo mortui fl. 3. post Georgii.

nárd, míg Thyr Mihály a város lelkésze, Csabay a magyar hívek papja lett.

A kiérdemesült tanítót, Gryngang Gergelyt (1572), Hensel Jánost (1575)¹⁾ Gallus Jakabot (1598), — mind a három megjárta Vittenberget — harangozónak teszik meg, ami nem volt lealázó hivatás, mert az anyakönyvek vezetése is az ő kötelességük volt s tanítói hivataluknak is eleget kell tenniök, míg helyükbe utódjuk nem kerül.

A tanítóknak járt a tandíj s a temetések után is volt jövedelmük. Az 1510-ik évben Temesvári Miklós váradi kanonok két öccsét Kassán járattja iskolába s az iskolames-ternek két forintot fizetett.

Az 1508-ik év óta Szathmáry György pécsi püspök alapítványából a tanítónak évi tíz, a kántornak két frt járt, hogy az iskolában bennlakó tanulók közül tizet a misék mondásával járó karénekre oktasson.

Az iskolában bennlakó idegen deákság ellátására a város (1556) hetenként 25 denárt, majd 1583-ban 50 denárt

1547. Andreas paisgyártó arestavit omnia bona *Mathiae literati* generi Casparis literati pro flor. 300 minus ortone feria secunda ante Margarethae.

1548. *Mathias Czózar* arestavit apud Benedictum Battyáni in praecio domus Petri Méréo unum florenum nequeat ipsi solvere feria tertia ante Martini.

1548. *Mathias Czazar notarius* quinque florenos quos Joanni Peczi Zabo ad praecium domus emptae a Francisco Czwee dederat, arestavit sat. pridie sanctae Elisabet. Kassa v. jk.

¹⁾ 1575. Dem *Joanni Henselio* ist die Gloknerrey übergeben worden durch die herren groffen Lorenz Goldschmid und Steffen Kirschner die 30 Julii.

1577. *Joanni Henselio* datur denuo campanatura ad usque beneplacitum senatus ita, ut fidus sit et diligens in officio, solvet debitum, inscribat nuptias habentium, nomina mortuorum et baptizatorum infantum parentes, regestrum quotannis senatui praesentat. Actum 20. Februarii.

1580. Die 15. Martii. Hoc die *Joannes Henselius* Barthphanus mortuus et sepultus est, qui antea fuit campanator ecclesiae Elizabethae.

1579. 23. Aprilis. *Joanni Henselio* serio iniunctum, das er rechen-schaft thut wegen des eingenommenen Kirchengeldts. Nomina infantium, qui baptismum iniciant, diligenter in catalogum conscribat, idem faciat cum iis, qui se coniugio committunt.

utalt ki; 1586-ban úgy határozott, hogy míg az iskola jövedelméből új gabonára jut, hetenként fél köből gabonát adat részükre, hogy kenyerük legyen.¹⁾

Ruházatukra is gondja van úgy egyeseknek, mint a hatóságoknak. Az 1516-ik évben elhunyt Günter Mihály, a város dúsgazdag kereskedő polgára végrendeletében meghagyja, hogy öltöztessék őket fekete posztóba a javából; 1565-ben a tanács egy vég csehországi posztót ad e célra s meghagyja a mázsamesternek, hogy a készletben levő zöld nadrágokat és prémes süvegeket ossza ki közöttük.²⁾

A kolduló tanulók, a *mendikások* intézményéről tegyen vallomást Tárkányi Benedek, egri kanonok, aki az 1609-ik évben maga is a kassai iskola mendikása volt:

„Reverendus dominus Blasius Tarkany, canonicus praefatae ecclesiae Agriensis, annorum circiter quinquagintaduorum fassus est in hunc modum: Gyermekkoromban, *tizen-négy esztendő*s lévén, Cassán esztendeig laktomban, *félesztendeig az calvinista*³⁾ *scholában*, fél esztendeig pedig Makay Pálnál; én peniglen egy Geörgei fiu calvinista István deák *mendicássa voltam*. Tudom azt is, hogy az magyar calvinista deákoknak magyar vitebergus scholamesterek volt az *nagy scholában*; az német deákoknak német mesterek volt; az tótoknak tót mesterek volt. Azt is tudom, hogy az magyar kalvinista *mendicásoknak* nem volt szabad az német embereknek házokhoz menni mendikálni, mert ha valami új mendicás jött, aki nem tudta, hol lakik magyar avagy német, bizony mindjárt kiindították onnét, az minthogy magamon is

1) 1586. 6. Maii. *Studiosi ex schola supplicium wegen der schweren zeit umb unterhalt, sonstn wer eine grosse verenderung beschehen. Conclusum, man soll ihnen alle wochen ein halb Kubel getraidt baken, bis auf das neue. K. v. jk.*

2) 1565. *Feria quarta post Martini. Inclutus senatus conclusit et promisit unam integram peham panni bohemicu, scholasticis indigentibus et praeterea quoque Joanni Leibiczter magistri ponderum caligas virides ex londino ac mardurinum pileum antiquum eisdem distribui iussit-Kassa v. jk.*

3) A *tanu* váltomása nem jóhiszemű, mert Kassán kalvinista iskoláról ekkor még szó sem lehet. L. Révész Kálmán, Százéves küzdelem a kassai református egyház megalakulásáért. 1894.

egynehányszor történt az félesztendő alatt; az honnét pedig egyszer kiindítottak, én is nem mentem másszor oda, hanem crétával jegyeztem meg az olyan házat. Tertius testis nobilis Martinus Kovátsi: Tudom azt *Alvinczi Péter* uram idejében, hogy az *cassai scholában* laktam stb.¹⁾

Ugy a kántor, mint a tanulók jövedelmét gyarapították a *recordátiók*. Ünnepnapokon vagy ünnepies alkalmakkor a tanulók maguk vagy kántoruk vezetése alatt megjelentek a tanács előtt vagy sorba járták a város előkelő polgári házait s alkalmi, szent énekeket, zsoltárokat énekeltek, amiért jutalomban részesültek.²⁾ Ily alkalomról szól a fizető tiszt feljegyzése az 1552-ik évbéli számadókönyvből: „Mikor Bakait vendéglettek az uraim — tanácsuraim — hogy megjött vala a követségből, adtam az *diákoknak* denár 18.“

Hagyományok is jutnak a tanulók részére s a város pénztárából is segítik őket. Az 1562-ik évben néhai Melczer András özvegye 55 forintot hagy a tanulókra és árvákra; 1579-ben Nagy Istvánné hagyatékából 25 frt jutott e célra; míg 1573-ban Ádámi Gedeonnak 10 frtot, 1575-ben Gyöngyössy Demeternek 3 frtot ad a város, mint az iskola segítségére szoruló érdemes tanulóinak.

A jelesebb tanulókat a város költségén a német főiskolákra is kiküldik azzal a kikötéssel, hogy tudományukat majdan a város javára fordítsák. Így járja meg Vittenberget Mustrius István és Teháni István 1558-ban,³⁾ Egri Miklós 1562-ben,⁴⁾ Esztergomi Ferenc,⁵⁾ Miskolczi Demeter⁶⁾ és Szikszai Gergely 1563-ban,⁷⁾ Unger Bálint 1571-ben,⁸⁾ Császár Mátyás fia György 1577-ben,⁹⁾ Buntzler György

1) Kassa v. lvt. 7589. sz. a.

2) 1533. Sabato ante Pasce. Item dem cantori aufs neue gericht den 50. L. Kemény Lajos, Kassa város régi számadáskönyvei. Kassán. 1892. 114. l.

3) Kassa v. lvt. 2011/13.

4) U. o. 18383/A. 6.

5) U. o. 2446/139.

6) U. o. 2446/133.

7) U. o. 2446/131.

8) U. o. 3087/76.

9) U. o. 3411/130.

1589-ben,¹⁾ Boroszlót pedig Ádámi Gedcon²⁾ és Bart Bertalan 1575-ben,³⁾ Gulden Mihály 1585-ben⁴⁾ és Teufel Kristóf 1597-ben.⁵⁾

Az iskolaépület a főtéren, a Szent-Mihály kápolna déli szomszédságában állt. Az 1487-ik évben az iskola építésére a kőfaragónak 13 frt 1½ denárt fizetnek; midőn az 1556-ik évben leég, ujja építik.

Ugy a tanítók,⁶⁾ mint az idegen, szegény tanulók bentlaktak az iskolaépületben. A bennlakó tanulók közt a fegyelmet a *senior* tartotta fenn, akit a tanulók egymás közt választottak, aki tehát az iskola legjobb, legtekintélyesebb tanulója volt; a név a külföldi egyetemekről származott el hozzánk; Krakóban 1514-ben, Vittenbergben 1555-ben találkoztunk vele.⁷⁾

Az iskola felszerelése, fűtése a város terhére esett;⁸⁾ az 1533-ik évben 60 denáron az iskolába táblát vesznek.

Az iskola szöllője az 1566-ik évben 50 frtot, 1573-ban 80 frtot jövedelmezett.

1) U. o. 4121/2.

2) U. o. 3285/98.

3) U. o. 3285/99., 3336/80., 3411/129., 3473/111 és 3526/90.

4) U. o. 3891/20.

5) U. o. 4791/50.

6) 1593. 15. Novembris. Der teutsche Collaborator begert ein eigenes Losament. Senatus respondit, er soll in der Schuel wohnen.

7) Fraknoi id. m. 260. l. és 291. l.

8) *Pulpet zwey gemacht, eines in dy clein Kirch, das ander in dy Schull denar. 10. Dy litania ungerisch zu schreiben den. 12. Ein psalter einzubinden und etlich pletter darin zu schreiben den. 100. Ein psalter einzubinden den. 100 sat. L. Proventus ecclesia divae Elizabethae anno domini 1554 sat. című számadókönyvben. Kassa v. lvt.*

1556. *Sabbato in vigilia Purificationis Mariae. Pro duobus planstris ligni, quarum unum germano concisnatori, alterum in scolam datum, denor. 32. — Sabbato ante Luciae. Item 3 fuder holcz in die Schull kaufft per denar. 15. tuth denar 45. — Sabbato ante Anthonii. Item ym die Schull kaufft 2 fuder Holz den. 26. — Számadókönyv 1556. U. o.*

III.

Mit és hogyan tanítottak a középkorban, minderről gyér adataink maradtak.

A tanítás első sorban arra irányult, hogy a gyermek a hit ágazataival megismerkedjék s őt az isteni tiszteletre előkészítse. Erre szolgált a katechisáció, amelyet maga a pap végzett a templomban.

Az olvasás, a latin nyelv és az ének tanítása is ennek a célnak szolgált. Minderre szükséges volt megtanítani a gyermeket, hogy az isteni tiszteletben részt vehessen.

Tanították továbbá az írást és a számolást, amelynek ismerete nélkül a kereskedő és mesterségét űző városi lakosság, amelyre a város önkormányzata is hárult, el nem lehetett.¹⁾

A 16-ik század elején a latin nyelv behatóbb tanítására következhettünk abból, hogy a kassai iskolát gymnasium, sőt akadémia néven emlegetik s hogy ez időben úgy Bécs, mint Krakó egyetemén mind sűrűbben találkozunk városunkból származó tanulókkal.

A városi hatóságnak is szíven fektült a művelődés előmozdítása. Az 1501-ik évben megígérik papjuknak, Kiliánnak, hogy meghagyják javadalmában, az oltármesterségben, abban az esetben is, ha tanulás végett valamely egyetemre menne.²⁾

Az 1505-ik évben pedig az elhunyt polgártársuk, Seypner János hagyatékának rendezésébe akképpen folynak be, hogy fia Pál a krakói egyetemen végezhesse tanulmányait.³⁾

¹⁾ Békefi id. m. 40—41. l.

²⁾ Si magister Kilianus studii gratia ad altiores disciplinas acquirendum ad aliquam *universitatem* sese conferre decreverit, tunc proventus dicti altaris — t. i. altare sancti Nicolai in ecclesia beatae Elyzabeth fundatum — sibi porrigere pro subsidio sponponderunt K. v. jk.

³⁾ 1505. Sigmund Richters weyngarten an der purck etc. Es ist gescheen alz vor sizendem Rot dy erszamen herren Peter Briger, Sigmundt Richter und Pawl Seypner furgaben haben, alz und der vorsichtige Sigmundt Richter vormolz mit Recht erlangt hat auf dy gütter etwen Hans Zeypers etc. fl. XLII. (=42), zo haben sy alz nemlich der genannte Sigmundt Richter mit dem vorgesprochen Paul Zeypner eyn frewnlichen Kauf getroffen wmb den Weyngarten des Genannten Pauli an dem Purgkberck (= Várhegy, Hradova) ligenden welchen den der

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.)

Kudarcczal végződött tehát a legszebb reményekkel biztató vállalat. Mert már kiindulásában is el volt hibázva, a török segítségben nagyon ingatag talajra volt építve; az ábrándok nem valósultak; a várt külföldi segítség elmaradt; legvégzetesebben sujtotta pedig a döntő befolyást gyakorolni hivatott férfiaknak: Wesselényinek, Lippaynak, Zrinyi Miklósnak, Witnyédynek, Borynak halála, amivel a mozgalom elvesztette természetes központját s oly férfiak kezére került akik azt összetartani, annak irányt adni nem tudtak; akik lehettek buzgó hazafiak, de akikből vagy a férfias elhatározás hiányzott, mint az ide-oda kapkodó, hebehurgya Zrinyi Péterből, vagy a fővezéri rátermettség, mint Rákócziból, aki különben már buzgó katolikus voltánál sem volt képes magához bilincselni a protestánsokat vagy az önzetlenség és őszinteség, mint főképen Nádasdyból. S amikor a felkelés, a dunáninni megyék távolmaradásával részleges kitöréssé alacsonyult, akkor már teljesen ki volt szolgáltatva a nemzeti ügy Leopoldnak s akkor már a legellenzékibb vármegyék sem tehettek egyebet, minthogy meghódoljanak és hűségük biztosításával csupán arra kérik a királyt, hogy tartsa meg az alkotmányt.

Ennek az alkotmánynak a védelmére egyesültek a két terület vármegyéi; gyűléseiken és a koronához és a korona képviselőihez intézett felirataikban férfias bátorsággal keltek a

nemzet ősi jogainak védelmére és erőlyesen tiltakoztak az erőszak és jogok elkobzása ellen. Így váltak a megyék, „a megyegyűlések hangadó hazafiaiától beállítva a nemzeti ellenállás csatarendjébe“, az alkotmány védőbástyaivá.

És habár a körülmények mostohasága a megyék kezéből kicsavarta is a fegyvert, hivatásukat ezután sem adják fel.

Abaujmegeye a május 6-iki gönczi gyűlésen hirdeti ki Leopold ápr. 22-én¹⁾ kelt leiratát, amelyben a megyét szigorúan eltiltja a Rákóczihoz való csatlakozástól, aki minden igaz ok nélkül fegyvert ragadván, a tokaji parancsnokot fogságra vetette, a végvárakat elfoglalta, a postákat és harminczadokat hatalmába ejtette, amely cselekedeteivel magát a felség ellen lázadónak és a háza ellenségének nyilvánította. Figyelmezteti a rendeket köteles hűségökre, a hűtleneket pedig felhívja, hogy álljanak el Rákóczitól, az ő zászlai alatt ne katonáskodjanak, különben örökös hűtlenség bűnébe esnek, hanem helyett a lázadók ellen küldött közeledő királyi sereggel egyesüljenek. Hívei s a hűségére visszatérők számíthatnak császári és királyi kegyelmére.

A megye erre felfolyamodik Leopoldhoz, alázatosan esedezván, hogy az országnak ezt az amugy is feldult területét kimélje meg hadaitól.²⁾ Leopold a f. hó 19-éről kelt királyi leiratában válaszolva, röviden tudatja, hogy seregét a lehető legrövidebb idő alatt a felvidékre küldi, hogy a nyugalmat helyreállítsa, híveit a hűtlenektől és megalkodottaktól elkülönítse és törvényes ítéletei hozzon s egyszersmind elrendeli, hogy a megye gondoskodjék a sereg élelmezéséről.

Leopold ezen rendelkezései újabb veszedelmeket jelentettek s előhírnökei voltak a kormány követendő magatartásának a „lázadók“-kal szemben: megtorolni a megsértett császári tekintélyt s bosszút állani a leölt németek ártatlan véreért. Leopold elhatározta, hogy sereget küld az országba, „s az alkalmat felhasználva, Magyarországon másképp rendezi be az ügyeket.“ Május 22-én már együtt volt a mintegy

¹⁾ Proth. C. Ab. 1670. fol. 83. Hasonló tartalmu körlevelet intézett a többi megyékhez is.

²⁾ Proth. C. Ab. 1670. fol. 85.

8—9000 főnyi fegyelmezett katonákból álló császári sereg a Vág mellett, Spork János, a vitézségéről híres lovassági tábornok és nyers, brutális természetű katona vezénylete alatt.

A közelgő veszedelem ismét összegyűjtötte a már szétbomlott felkelés vezetőembereit. Szepessy Pál, Szuhay Mátyás, Fügedi Nagy András, Monoky István abaujmegyei szolgabíró és mások, Széchy Mária meghívására máj. 27-én titokban gyűltek össze a Sajó mellett fekvő Berethkén s ott elhatározták, hogy a megyegyűléseket összehívják, hogy ismét tettere buzdítsák a hazafiakat és sürgessék a személyenként való fölkelést és táborba szállást, hogy ezzel az udvart megdöbentsék és felirataik meghallgatására bírják; a megyék minél sűrűbben irjanak fel Bécsbe és küldjenek követeket Sporkhoz, hogy ne jöjjön addig beljebb az országba, amíg a királytól újabb rendeletet nem kap.

Spork már május 25-én indult meg a Spankou egyesített hadával, már előre is nagy rémületet és megdöbbenést keltve mindenfelé. Híre járt, hogy: „9000 német jön; jó paripásak, jó fegyveresek, vas derékban, válogatott főnémetek. Ha Isten kegyelmes szemeit reánk nem fordítja, elromlunk s fogyunk,¹⁾ sóhajt fel az egykoru. „Annyira vagyunk már, hogy ha csak egy zajt hallok is, azt tudom, hogy rajtunk a veszedelem“ — írja Török Kata²⁾, Bocskay felesége. Jun. 4-én már Szepesben volt. Szepes és Sáros nem tehettek egyebet, minthogy akarva, nem akarva utat nyissanak Sporknak, selegét ellátva élelemmel és fuvarral.

Abauj már a máj. 29-ikén Gönczön tartott gyűléséből küldötteket meneszt Sárosba, Borsodba és Zemplénbe, hogy velük a Bécsbe közös költségen menesztendő követség tárgyában egyetértő megállapodásra jusson s kérjék a felséget, hogy azokkal szemben, akik rászolgáltak a szigorubb elbánásra, a törvények ereje szerint járjon el s ne az arra legkevésbé sem hivatott idegen katonaság igénybevételével. Tudni kívánták egyszersmind az említett megyék álláspontját a kívánt insurrectió kérdésében.

1) Oltványi levele Kassáról, máj. 26. (Hadt. Közl. X. 307—8.)

2) Török Kata levele Teleki Mihálynak. 1670. máj. 15. (Tört. Tár. 1891. 247. l.)

Borsod és Zemplén szívesen csatlakoztak Abaujhoz. Ők is tiltakozni kívántak az idegen katonaság behozatala ellen; a felkelést illetőleg Borsod úgy nyilatkozott, hogy amennyiben a kereszténység ellensége ez idő szerint nem mutatkozik, azt nem tartja kívánatosnak. Zemplén azonban ki is hirdette az insurrectiót Terebesre s felszólítja Abauj, hogy kövesse példáját.¹⁾

Csáky főkapitányt és Spork tábornokot is felkeresik Abaujmegye követői:²⁾ Horváth György, egri kanonok és Gyarmathy Sámuel. Csáky megnyugtatón igyekszik a megyét. Ő felsége jelezte, hogy a törvények s az alkotmány szerint fog eljárni; a bűnösök ügyében ítélkező bizottság nem német katonákból fog állani, hanem az ország rendes magyar bírójából. Spork az ellenállók lefegyverzésére jön.

Sporknál is udvarias fogadtatásra találtak. Készséggel ígérte meg, hogy a királyhoz küldendő követségnek teljes biztonságot fog nyújtani; a megyegyűléseket se akarja megakadályozni. Rossz néven veszi, hogy olyan rémületet keltett a császári sereg megjelenése; ő éppen azt akarja, hogy senkinek bántódása ne legyen. Csupán azt kívánja, hogy gondoskodás történjék a sereg ételmezéséről, mert különben lesz módja rá, hogy az elrejtett élelmiszereket is előkutassa. Ami a német hadak ittlétét illeti, azt teszi, amit ő felsége parancsol, utasításait nem közölheti; senkinek vesztét nem akarja, csak a fegyveres ellenállással szemben fogja használni fegyvereit. Arra a híresztelésre, mintha lajstroma volna a fogságra vetendő egyénekről, azt válaszolja, hogy neki ilyen jegyzéke nincs.³⁾

Az insurrectió tárgyában az alispán és Bárczay György

1) Proth. C. Ab. 1670. fol. 85. 95

2) U. o. f. 93. 94.

3) Oltványi Farkas is írja Kassáról máj. 26-án: „Nekik — t. i. a németeknek — lajstromban adott emberek neveit tudakozván, akire rátalálnak, incaptiválják.” (Hadtört. Közl. X. 307—8.) Spork, midőn a fentebbi választ adta, még a 13 vármegye területén kívül állott s az elfogatási rendeletet csak jun. 29-ikén adta ki a kancellária, de a Csáky és Fodor Ádám-féle emberek akkorára már sok férfit és nőt fogdos-tattak össze; hasonlóan a végvárak német katonái is kezére játszottak Sporknak. (Boeckay levele Kende Gábornak. Tört. Társ. 1891. 249. l.)

külön is felkeresik Csákyt és Pethő Zsigmondot, a felvidéki alkapitányt, akik azt üzenik, hogy a felkelés nem lévén sürgős, várják be parancsaikat.

Spork még Hibónál állott Liptómegyében, amidőn Abaujmegye (jun. 2-án) Gönczön gyűlést tartott. Az ország nyakára küldött császári hadak, a kilátásban levő újabb zaklatások, törvényellenes erőszakoskodások és esetleges vérontások újabb keserűséggel töltötték el a kebleket s Abaujmegye ismét forrongásba jött. A kedélyek Ispán Ferencz, Fügedi Nagy András, Szuhay és Bónis izgatásainak hatása alatt állottak, akik fegyverre buzdították az embereket a német ellen. „Ha 2000 emberrel le nem vágom az egész sereget — tört ki Szuhay — soha se hozzam vissza épen deres őz szakállamat“. Senki se higgyen „a disznó Sporknak“, ki mézes szavaival csak életüket és jószágukat akarja. „Kardot a németnek és nem ételmet!“ mondották többen. És elhatározták, hogy fölkelnek; kapitánynya Ispán Ferenczet választották. Határozatukat közölték Zemplénnel is: Rozgonyi Györgyöt pedig Rákóczihoz küldték, hogy csatlakozzék az ellenálláshoz.

Voltak azonban Abaujban mérsékeltébb elemek is, mint Fáy László és Baksa István, akik tapasztalataik alapján óvakodtak a szélsőségektől. Így aztán mégis csak megszavazták, hogy a német katonaságot élelemmel és fuvarral ellátják, hogy amint felségfolyamodványukban említik, a nehéz viszonyok között is tanuságot tegyenek hűségükről.¹⁾

Feliratuk,²⁾ amelyet ugyancsak a jun. 2-iki megyegyűlésből küldtek föl Bécsbe Nikházy János utján, a hazafiui meggyőződés erejével emel szót a törvények és az alkotmány védelmére és szónokias emelkedettséggel emlékezteti Leopoldot keresztény uralkodói kötelességeire.

¹⁾ A limitatiót (az élelmiszerek mennyiségének meghatározása) csatolták a felirathoz. Ez a következő: 60 drb hizott marha, 18000 drb közönséges kenyér, 3000 zsemlyelisztkenyér, 75 nagyobb hordó sör, Sporknak 2 hordó bor, a katonaságnak 12 hordó bor, 150 kassai köből zab, 9 bornyu, 15 bárány, 40 lud, 150 tyuk és kappan, 60 csirke, 9, 5—5 itcényi csübör vaj. És azonkívül fuvar, amennyit képesek szolgáltatni. (Proth. C. Ab. 1670. fol. 87.)

²⁾ Proth. C. Ab. 1670. fol. 88—92.

Birják a felség abbeli ígérését, hogy a hűségükben megmaradtaknak vagy a hűségükre visszatérőknek nem lesz bánatódásuk. Multkori feliratukban kifejezték reményüket, hogy a felség kegyelmére méltatlanok az ország törvényei szerint bűnhődnek. Miután Rákóczi a fegyvert már letette, s az ország lecsillapult és ha volna még esetleg ellenállás, azt az ország rendes birái is elfojthatják, esedeznek a trón előtt, nehogy egy újabb háboru veszedelmei rommá tegyék a kereszténység eme védőbástyáját, nem lévén méltó egy keresztény fejedelmhez, hogy az esetleg magyar fegyverekkel egyesült fegyvereit magyar keresztény hiveinek vérbe mártsa. A felség máj. 5-én kelt leirata tudatja a megyével, hogy sereget küld az országba s elvárja, hogy ahhoz a magyarok is csatlakozzanak s élelemmel és mindennemű szükségletekkel lássák el; a május 19-ikiben magyarozatát adja, hogy miért küldi hadait sürgösen az ország eme területére, hogy t. i. hiveit a hűtlenektől és az ellenszegülőktől elkülönítse s ez utóbbiak felett a közjó előmozdítása végett ítéletet tartson, a kereszténység eme védőbástyáját törvényei és alkotmánya szellemében megoltalmazni óhajtván. Ha tehát egyedül hiveinek és az országnak megmaradása lebeg a felség szemei előtt s az ügyek elintézésében az ország törvényei és alkotmánya szerint kíván eljárni, ezen törvények és alkotmány pedig a sérthetetlen kir. hitlevélben birják főerejüket, fontolja meg, hogy az ő páratlan keresztény fejedelmi erényeihez mennyire méltatlan volna, ha az ország szándékoit megmaradását a háboru nyomaiban járó felforgatásokkal, a törvények sérelmével, szabadságaik és az ország feldulásával és hiveinek veszedelmével akarná biztosítani. A hitlevelek, a történeti hagyományok, a magyar királyok bevett szokásai szerint a hűtlenség ügyében csak a rendes és illetékes bíróság, törvényes per útján hozhat ítéletet és csak a törvénybe idézett és a felsőbb törvényszék előtt személyesen megjelent vádlottak felett mondható ki a hűtlenség bűne. Mivel Rákóczi letévén a fegyvert, a felség kegyelméért esedezik s tudomásuk szerint hivei sincsenek, akik zendülést akarnának megkísérelni, a nyugalom helyreállott s a megye is meg akar maradni törhetetlen hűségében, alázatosan ese-

deznek, hogy ne tegye azt az amugy is agyonsanyargatott országot egy, a szükség nem parancsolta hadjáratral semmivé, s azt a vizsgálatot, amelyet az ország törvényei és végzései szerint akar intéztetni, ne bizza idegen fegyveres bírakra, akik hazánkban semmiféle jogot sem gyakorolhatnak, nehogy a törvényes rend felforgatásával, szentnek tartott királyi nevének és szándékának sérelem essék. Engedje, hogy hű alattvalói békében és nyugalomban éljenek s a felvidékre indított hadait liveinek hántódása nélkül és a háboru veszedelmeinek elkerülésével, szigoru fegyelemben tartva, eltávolítani kegyeskedjék. Mindazonáltal, habár erősen reménylik, hogy a felség jószágos intézkedése nem fog késni sokáig, hogy hűségük őszintesége felől bizonyosságot tegyenek, a tisztjei által rájuk rótt élélmézést sanyaru helyzetükben is hajlandók teljesíteni.

Abaujmegeye tehát elhatározta, hogy fölkel; azonban a határozat nem ment foganatba s a fölkelés elmaradt. Hiába-
valók voltak a lelkes, tüzesítő beszédek, hiába támadtak neki a fölkelés ellenzőinek, a császári seregek közeledése minden hazafias szándékot meghiusított.

Az Abauj feliratához csatlakozó Zemplén egy része azonban tényleg fölkel s jun. 6-án Terebesen egy néhány száz főnyi fegyveres csapat gyült össze; ugyanott a szabad ég alatt gyütlést is tartottak, amelyen Ispán és mások által Abaujmegeye is képviselve volt. Nagy izgatottság között elhatározták, hogy a német hadak számára élélmét követelő császári parancsnak nem engedelmeskednek és követet küldtek Rákóczihoz.

Spork Eperjeshez ért már, amidőn értesült Zemplén és Abauj készületeiről. De lovasságával hasztalan kereste az ellenséget, a vezér nélkül maradt fölkelők a német sereg közeledésének hírére hazaszéledtek. Maga Bochkay áruhában Husztra menekült, Bónis Ferenczet maguk a homonnai nemesek fogták el és Parnóra vitték, a Spork főhadiszállására.

Vezér hiányában így hiusult meg a berethkei tervezgetés. Rákóczihoz is hiába fordultak. A fejedelem csak arra intette a hozzá folyamodókat, hogy kövessék az ő példáját s térjenek a császár hűségére. Rákóczi akkor már teljesen

anyja hatalmában volt s szorongva várta a kegyelmet, amelyet Báthory Zsófiának 400.000 frtnyi váltságdíj árán végre is sikerült kieszközölnie.

Spork rövid idő alatt meghódította — Aranyos-Medgyest és Murányt kivéve — az egész felvidéket s miután Patakat és Ecsedet hatalmába ejtette, jul. 19-én Kassa felé vette útját és 25-én már Szilvás-Ujfaluban táborozott.

Kassa, amint láttuk, távol tartotta magát a mozgalmaktól. Holló Zsigmondnak, a szepesi kamara főtanácsosának felszólítására a város főbírája és tanácsa azt a kijelentést teszi, hogy mindhalálig kész megmaradni a király iránti hűségében, sőt hódolatát a felséghez intézett feliratában is kifejezésre juttatja. Holló sürgősen intézkedik továbbá, hogy a város minden rendű és rangu lakossága is letegye a hűségesküt, míg az ezidőszerint távol tartózkodó Csáky főkapitányt és helyettesét, Pethő Zsigmondot felhívja, hogy jöjjenek sietve székhelyükre, mivel hiányukat maguk a polgárok is érzik.¹⁾

Leopoldnak is jelentést tesz az esetleg eltántorítható város védtelen helyzetéről és sürgős intézkedéseket kérve javasolja, hogy az uralkodó buzdítsa a kassaiakat kitartásra és kiáltványt bocsásson ki azzal a szigorú kijelentéssel, hogy akik fejüket és javaikat elveszteni nem akarják, maradjanak meg hűségében és csatlakozzanak kiküldendő seregéhez, míg az ellenszegülők fej- és jószágvesztéssel fognak bünhődni.²⁾

Leopold az ápr. 22-én kelt leiratában³⁾ jóleső szívvel értesül a kassaiak őszinte hűségéről, amelyben ígéretök szerint, a megtántorodott hazafiakkal nem értve egyet, szilárdan megmaradni kívánnak.

Szabó Adorján.

(Folyt. köv.)

¹⁾ Bécsi udv. kam. levél. Holló Zs. jelentése 1670. ápr. 15. fol. 70 s pozsonyi kam. jelent. 1670. ápr. 21. fol. 73.

²⁾ U. o.

³⁾ Kassa város levélt. 9091. sz.

Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt.

A megyében talált legfontosabb lelet a zsujtai, mely lándsák és karikák mellett 8 kardot tartalmazott s az 5 kadból álló buzitai, melynek egyikét a találók törték össze s ez végkép megsemmisült, másik a f. m. o. muzeumba, harmadik a Graffenried-féle gyűjteménybe került; továbbá a papii lelet, mely két nagyon szép, kitűnően fentartott lándsával gazdagítá a felsőmagyarországi muzeum tárait s végre a forrói, melyben számos korongos és hengertekercses bronztűk mellett egy diszes bronzkard is volt.

A többi ismert leletekben fegyver alig találtatott; bennök a diszítésre, ékítésre szolgáló tárgyak tulnyomóak. A szántói lelet 15 disztárgy mellett 4 fegyvert (dárda, szekerczc) tartalmazott, az erdő-horvátii szintén többnyire ékítésül használt tárgyakból: karpereczekből (9), csüngő diszekből (13), sodronytetekercsekben (7) s fibulákból (3) áll, egyetlen fegyver benne egy dárda. Ilyenek továbbá a leginkább fibulákból (9 drb) álló bologdi, a nagyrészt karikákat (8) tartalmazó csáji és f.-mislyei (5 drb). A f.-dobszai egyik leletben 73 drb ékítési tárgy mellett a fegyvereket 2 dárda képviseli, a másik felsődobszai lelet, mint már említettem, az egyetlen öntőműhelymaradvány a megye területén.

Feltűnő és nagyon jellemző az összes, ugy a szórványosan napfényre került, mint a kincsleletekre nézve a hengertekercsek nagy száma. E tárgyak a kincsleletekben ritkán hiányzanak; néha azok tulnyomó részét képezik s mint szórványos

leletek is gyakoriak. E tárgyak rendeltetése mindeddig nincs meghatározva. A nagyobbakat, daczára annak, hogy mindkét végüket lapos korongtekeres zárja el, karvédnek nevezik, a kicsinyeket, melyeknek belső tágassága egy közönséges gyűrűnek felel meg, ujjvédnek tartják. E feltevés azonban, eltekintve a már említett körülményt, hogy végeik zártak, azért sem igen állja ki a kritikát, mert ha e tekercesek védenék is a kart vagy ujjakat, de egyszersmind ezek használatát teljesen megakadályozzák s ellene mond ezen feltevésnek azok változó nagysága is. Van köztük olyan, mely karra szűk, ujra tág; viszont vannak köztük olyanok, melyek alig 1–2 milliméter átmérőjű belső nyílással bírnak, sőt a legkisebbeknél ez teljesen hiányzik s vékony sodrott pálczácskáknak látszanak.

Végül a tomori lelet egy kis agyagbögérben kizárólag 219 darab bronzpitykét, vagyis boglárkát tartalmazott. E boglárkáknak ily nagy száma nem első eset hazai leleteinknél. Fekete-Tóton 497 darab találtatott együtt. A tomori leletben a síma, laposok között karimás pipakupák-alakuak is voltak; ebből idomul a csücskös boglár, mely Magyarországon több helyen találtatott s néha feltűnően nagy korongja s kiálló tüskéje van. Ez alak s nagy számuk, arra enged következtetnünk, hogy ruhára felvarrva az ékités mellett önvédelemül is szolgáltak s azokat a mellvéd és pánczéling első csíráinak tekinthetjük.

Bronzkori telepek.

Abaujvár. A falutól keletnek culturtelep s kövel kirakott tűzhelyek láthatók. A f. m. muzeumban van e helyről egy bronzfibula darabja, s egy agyaggyöngy. A culturtelep rétegei: 3–5' televény alatt égetett földben tégladarabok s körakás.¹⁾

Aika. A „Köves“ szőlő alatti terjedt culturtelep a bronzkorban is lakott volt, mit az ott található bronzkort jellemző dudoros és csigavonalakkal ékitett cserépdarabok bizonyítanak.

Baksa. (Sz. J.) Több bronzkori fegyverrel két lapos négyszögű sodrony tekeres találtatott, mely azért érdekes, mivel a középpontól szélesbedő sodrony nemcsak kitűnő szépségű

¹⁾ Dr. Óváry. Arch. Ért. III. 260.

szironya, szabályosan és igen nagy gonddal karczott czifrázata által, melyben a vonalas háromszög nagy szerepet játszik, feltűnő, hanem az által is, hogy a sodrony tekercesek központjában egy kereklap 14 mm-re kidudorodó közepével, hosszukás somdomb idomu pöczökkel van erősítve, mely a bronzkori gyakran előforduló pipafödéldarabokkal nagy hasonlatossággal bír.¹⁾ A tekercesek szclesbedő sodronya egyenesen távozik a köztől és majd körben visszahajolván egészen hengeressé válik, hogy csavarba átmenvén lapos fulben végződjék. A nagyobb tekeres átmérője 12 cm., a kisebbé 8.5 cm., a kerek, középtűt lazán ide-oda mozogható lapok 38 és 32. mm. A tekercesek egyike jobbról balra, a másik ellenkezőleg van csavarva s minthogy nem egyenlő nagyságúak, alkalmasint eredetileg legalább 4 db lehetett együtt.

Egy igen csinos, ugyanolyan sodronyból készült, mintegy 15-ször tekeredett 5.5 cm-nyi henger, mely mindkét végén lapos 8-szor tekeredett közepe fele vékonyuló sodronylappal volt bezárva. Ezen darab is kitűnő szépségű patinával bír és helylyel-közzel harántos sávokkal van díszítve.²⁾ Bakics János gyűjteményében.

Ugyanezen község határában a szőlőhegyen találtak egy tekerceses karvédet, mely 9 hajlásu, lapos körkörös, közepén hegyes gombbal védett, háromszögű czifrázatokkal végig ékitve, fogantyújának végrésze csavart. A n. muzeum birtokában van.³⁾

Bakta. Az „Ártányhát“ nevű dűlön két szép korongos karvédet találtak. A két karvéd egymásnak párja volt; egyik a jobb, másik a bal karra való volt, nagyságra, művészetre teljesen hasonlók egymáshoz. A korong négy oldalú huzalból kétszer csavarodik s e huzal, mely a központnál 3 mm. átmérőjű, a legszélső hajlatnál 12 mm.-re erősödik. A korong átmérője 168 mm., központján egy keresztpeczekkel ellátott 12 mm.-re emelkedő gomb van, mely azonban egyikből hiányzik. A négyszögletű huzal a karra felhuzandó perecznél hengeressé változik s kis kunkorodásban végződik. Egyik gyűjteményemben van, másik Eggernél.

¹⁾ Arch. képtálasz t. I. 1. és III. b).

²⁾ Römer Arch. közl. II. 168.

³⁾ Arch. Ért. II. 95. Máz. Rég. napló, 1869. 106.

Beret. A „Kenyérmező“ dűlön egy veresréz, keskeny vést találtak. Hossza 162 mm., élének szélessége 57 mm., patinája világoszöld; rajta néhol sérülések s karczások láthatók. (Gyűjt.)

Boldogkő. E falu határában 4 darab 11 aranyat nyomó láncszemet és egy kapcsot találtak. Az arany ezüsttel vegyített. Gr. Péchy Manó birtokában.¹⁾ Ugyanitt találtak egy bronztekercs, gyűrűalaku, kétfelől 3·2 cm. átm. csigatekerccsel és egy bronzkarika.²⁾

Bologd. A f. m. muzeumban van e határból egy nagy s nyolcz kisebb dupla csigatekerccses u. n. pápaszemes fibula, három keskeny sodronytekercs, egy karperecz, két kis korongos karvédőtöredék, gyűrűtöredékek, rovátkos ékítéssel és egy bronzgyöngy.

Boszva. Itt két hengeridomu karvédet találtak.

Buzafalva. Két darab bronzkorbeli sarló.³⁾

Buzita. Pongrácz Sebestyén birtokos e község határában 3 bronzkardot talált; egyik a munkások által szétfőretett, másik a Graffenried-féle gyűjteménybe került, harmadik a f. m. muzeum tulajdona. Ez utóbbi 70 cm. hosszú, melyből nádlevél idomu pengéjére 60, markolatjára 10 cm. esik. Markolatja szintén tömör bronz, végtagja lapos korongot képez, melynek közepéről kup emelkedik ki.

Büd. (Hernád-). A bronzkori lakosok otthagyták az elődeik által lakott magas acropolist, a földvárat s lejjebb a völgyben, közelebb a Hernád partjához, a mai kenderföldek mentén üttették fel tanyáikat. Itt számos tűzhely található, melyeknek átmérője 3—4' s a jelenlegi talajba 1—3'-ra vannak bemélyítve; alakjuk kör, tartalmuk szén- és hamuréteg, soknak alapja kövel van kirakva. Ezeknek egy része rhyolit, más része trachyt, bennök egy csonteszköz, agyaggyöngyök s összeomlott bögre találtak. (F. m. muz.)

1869-ben a Gatapatak északi hídfőjének ásása közben csekély mélységben E—D. irányban arczonfekvő csontvázat

¹⁾ Arch. Ért. II. 9 t.

²⁾ Muz. rég. napló 1876. 267. sz.

³⁾ Felső m. Muzeum 6. évk. 89. l.

találtak, mely kivitelkor összeomlott. Ettől 18"-re bronzdarabot, agyagyöngyöket és kovaszilánkokat találtak.

Ezen hely leletei közé tartozik azon bronztű is, mely most birtokomban van. Ennek hossza 290 mm., feje lapos gomb, átmérője 17 mm., lapján egymást keresztező vonalas ékítmények láthatók, testén a gombtövén 7 vonalas disz után egy ferde csipkázat, ugyanilyen bevágott vonal után ugyancsak egy ferde csipkázat kezdődik a gombtól; 32 mm. távolságra a tű diszitetlen. Szájhagyomány szerint e tájon aranysodronyt is találtak, de ezt tulajdonosa a helybeli korcsmárosnál darabokra tördelve itta be.

Büttös. Rézvéső a muzeumban. (Arch. közl. III. köt. 173. l.) Talán bronz?

Csáj. „Felső-pinczeszer“-nek nevezett dűlőn egy bronzleletre bukkantak, mely állott 8 darab karikából s két sodronyifülaból. (F. m. muzeum.)

Csobád. E falu határában egy veresrész keskeny vésőt találtak, hossza 107 mm., élének szélessége 48 mm., patinája világoszöld. (Gyűjteményemben.)

Devecser. A devecseri völgy lakottsága a bronzkoron keresztül is folyvást tart. A csiszolt kőkorban lakott telepek felsőbb rétegeiben elvéve találtnak egyes cserepek, melyek finomságra s ékítésük styljére nézve a bronzkorra utalnak. A falu határában talált bronzkori tárgyakból következők az említésre méltók.

Két aranydarab: egyik sulya $24\frac{1}{16}$ #, másik (lánczként összefűzött két aranydarab) sulya $7\frac{13}{16}$ #. (Mindkettő a nemzeti muzeum birtokában van.)

Bronz tű (murgács kert) h. 119 mm., gombja hosszukás 11 mm., öt bordázat köríti.

Picziny bronzvéső¹⁾ h. 68 mm., éle 3 mm. széles. E két utóbbi tárgy gyűjteményemben van.

Dobsza (Felső-). Felső-Dobszánál is az az eset, ami Büdnél; a bronzkori lakosok elhagyták a kőkoriak által lakott várhegyet, a lakosok lejjebb húzódtak a völgyben a Hernád folyó partjához s itt a falu mai területe gazdag kincses bá-

¹⁾ Muz. rég. napló 1848. jan. 18. 1. sz.

nyájává lett a bronzkori leleteknek, mit a Graffenried-féle gyűjtemény, a nemzeti s felsőmagyarországi muzeum tárai bizonyítanak.

A Graffenried-féle tárgyakat nem ismerem; a nemzeti muzeumba e helyről egy tekintélyes lelet került, melyet Bárzsay József fundusán kapufélfalás alkalmával egy cserépedényben együtt találtak. A lelet tárgyai a következők:¹⁾

1. Dárdacsúcs	1
2. Dárdacsúcs főrótt	1
3. Hosszudad tekercs	9
4. Vastagabb töltsér	7
5. Kisebb töltsér	21
6. Különféle boglár	36
7. Széles rézlemcz	1
8. Íróeszköz (?)	1
9. Hajtű	1
10. Apró rézszeg	9
11. Hármasszeg	2
12. Fémrög	1
13. Töredékek	25

összeg 115

A 7—13. sz. a. felsoroltakat ugyanott a kertben, égetett földréteg között ember(?)csontokkal együtt találták.²⁾

E lelet tehát, főképpen az utóbbi öntőműhely maradvány, eddig mint ilyen egyetlen, mely e megye területén találtatott.

Ugyanitt találtak egy bronztűt, melynek vastagabb vége négyszögletű³⁾, egy csinos vastag karpereczet és egy gyűrűt bronzból⁴⁾

Ugyancsak F.-Dobszánál került az utóbbi időkben a nemzeti muzeum birtokába egy négyes korongos tekercs.

A felsőmagyarországi muzeumban van egy tokos véső

¹⁾ Lásd nemzeti muzeum XLIV. tb. 1—37. sz. muz. rég. napló 1857. Nr. 75.

²⁾ Muz. rég. n. 1857. Nr. 75.

³⁾ Arch. ért. IV. 61. 62.

⁴⁾ M. o. II. 93. 99.

bronzból, füle hiányzik és két oldalán az öntő varrányok nyomai még megvannak; felülete sima, teste keskeny és ke-
rekded idomu, éléfelé lapul és szélesbül, éle kevésbé kihajló; egész hossza közepett 0.115, nyílásánál átmérője 0.022, élé-
nek átmérője 0.035 mm.

Egy másik tokos véső bronzból, a karima alatt három párhuzamos vonaldíszszel és négy hosszában futó vonaldíszszel, mely hátra felül félkörben végződik; egész hossza 11 cm., nyílásának átmérője 0.031 és 0.038, szélessége a fül alatt 0.04, gyengén kihajló élének átmérője 0.048 mm.¹⁾

Forró. A forrói szőlők alatt elnyúló vizmosás már korábban is ismeretes volt mint bronzkori telep s gyakran találtak itt bronzkori ornamentikával ékített cserépdarabokat.

1889 tavaszán, közel e vizmosáshoz, két forrói ember burgonyakapálás alkalmával a következő bronzleletre bukkant:

1. Kard: nádlevél idomu pengével, mely a markolatnál kiszélesedik, a markolat szintén tömör bronz, nyújtványán két szög erősíti a pengét a markolathoz, középtagja hosszában nyolcz bordázatot mutat s közepe felé kissé kidomborodó. Markolat-végtagját ellypticus korong képezi, tetején laposan vágódó bütyökkel. A pengén nincs díszítés, de a markolat minden részlete párhuzamos vonalakkal és körkörös ornamentikával díszített. A kard hossza 67 cm., ebből a pengére a markolatnyújtványig 55, a markolatnyújtványra 4, a középtagra 5.6, a végtagra 2.4 cm. esik. Az Abaujmegyében talált kardok közül jellegére nézve a buzítaihoz hasonlít.

2. Egy 47 cm. hosszú ép bronztü, tömör, gombalaku fejjel, melynek átmérője 24 mm. s három kétpárhuzamos vonalból álló, a központ felé domborodó körrészlet díszíti. A tü szára gombjától 35, 70 és 100 mm. távolságra háromszor dudorodik ki s e dudorokat párhuzamos ferde vonalak, a mélyedéseket vízszintes, szintén párhuzamos vonalak díszítik.

3. Az előbb leirthez teljesen hasonló három bronztü, de ezek végci le vannak törve s hosszúságuk ily törött állapotokban 26, 27.4 és 28 cm.

4. Három bronztü letörött vége, hihetőleg az előbbick-

¹⁾ Arch. Közl. XIII. II. 38. 39.

hez tartozók, de törésük nem új s azokkal többé össze nem illeszthetők.

5. Henger-tekerics, mindkét végén hét hajlatu, közepén bütykös lapos koronggal elzárva. A huzal háromszegletű és 25 csavarodása van.

6. Az előbbihez teljesen hasonló zárt hengertekerics, 28 csavarodással. Nagyon szép példány.

7. Hengertekerics, egyik végén törött, művezete a fentebbiekhez hasonló, de az egyik végét elzáró lapos korong közepén nem volt alkalmazva a peczkes bütyök. 22 hajlása van.

8. Hengertekerics, az egyik végén szintén törött, nem valószínű, hogy a most említett töredék kiegészítő darabja. 24 hajlása van s ha e két töredék csakugyan egy volt, ez esetben egyike volt ezen ismeretlen rendeltetésű tárgy legnagyobb példányainak.

9. Korongos karvéd, nagyobb, de nem oly díszes példány 10 hajlatu korongjának átmérője 15 cm.; a huzal négy-szegletű, diszítve nincs.

11. Ugyanaz. Középső bütyke hiányzik, karperecz is le van törve. Átmérője 14 cm. s tizszer kanyarodik.

12. Két töredék. Egy korongos karvéd, melynek eredeti hajlásai szétbomlottak, s egy hengertekerics záró korongja.

Ezen 17 darabból álló bronzlelet, mely egyikét képezi a megye érdekesebb bronzleleteinek, — gyűjteményemben van.

Gibárt. (I. Hernád-Büd.)

Horváti (Erdő-). Szántás alkalmával a „Korsós“ nevű dülön egy fazék került az eke alá s ebből a következő tekintélyes bronzlelet jött napfényre.

Kilencz karperecz, nyolcz ép, a kilenczediket a találók a bronz megvizsgálása miatt ketté törték. Mindenike különböző mintában öntetett; átmérőjük 64—70 mm. közt változik. Közülök nyolcz rovátkolt ékítésű, a kilenczedik, mely a többinél kissé tömörebb, egymással váltakozó rovátkolt, s egymást keresztező vonalas ékítések által tizenegy egyenlő részre osztatik.

Egy dárda h. 115 mm., ebből köpűjére 55 mm., szárnyára 65 mm. esik, a szárnyak a köpű folytonos vékonyodását képező gerinczből egyszerű görbülettel kanyarodnak ki.

Legnagyobb szélességük 29 mm. Ékítés rajta nincs; a gerinczen egy jókora lyuk öntési hibából származik.

13 darab tölcseres függő dísz különböző nagyságban; a legnagyobb 79 mm. hosszú, a legkisebb 30 mm.

Egy korongos sodrony, u. n. pápaszemes fibula, nyolczhajlatu korongja 50 mm. átmérőjű, a középtag átmérője 14 mm. és négy csavarodással bír.

Egy másik az előbbihez hasonló törött fibula, 44 mm. átmérőjű, korongja 9 hajlatu, a 14 mm. átm. középtag 6 csavarodást mutat.

Egy harmadik fibula-töredék, az előbb leirtakhoz teljesen hasonló.

7 drb sodronytekercs u. n. ujjvéd, 20 mm. átmérővel, 7—15 csavarodással.

Mindezen elősorolt 33 darab tárgynak, melyből 20 gyűjteményemben, 5 drb a f. m. muzeumban van, patinája fel-tűnően ép és élénk zöld. Ezenkívül állítólag br. Waldbott tulajdonában érdekes gyűjtemény van az ezen község határában talált bronzokból.

Ináncs. Országut készítése alkalmával talált két igen érdekes bronzkori csészecske jutott a f. m. muzeum birtokába; egyik egyszerű, fületlen, egyenes függélyes oldalu, aljánál keskenyülő alakkal, magassága 75 mm., átm. szájánál 90 mm.; másik igen kecses alaku edényke, füle karimáján felül ér, hasa hármásával lefelé futó vonalakkal ékesített, talpa fel-tűnően magas és keskeny.

Jászó. B. Nyáry Jenő a jászói barlangban tett ásatai alkalmával bronzkori cserepekre is akadt.¹⁾

Kér. A czekeházai határ felé, az „Aranyos“ völgy nyilá-sának átellenében, mély szántás alkalmával több egész urna találtatott. Ezek egy e helyen létező bronzkori urna-teme-tőre engednek következtetni. (A f. m. muzeumban.)

Kércs. A „Lángoldal“ nevű dűlőn bronztöredékeket ta-láltak, melyek egy pár hengertekercses karvédnek maradvá-nyai. A tekercs keresztmetszete háromszögletű, ékítés rajta nincs, végcsein tekercses korongban végződött, mely már négy-szögletű. A lelet 10 töredékdarabban gyűjteményemben van.

¹⁾ Nyáry: Aggteleki barlang. 128. l.

Kéty. Két kis bronzkori bögre gyűjteményemben.

Komjáthi. Komjáthi falun és vidékén Pongrácz Jenő helybeli birtokos kutatott régiségek után. Gyűjteményét sok e vidékről kikerült lelet gazdagítja. A falu határában talált két korongos tekerestüredéket kaptam tőle ajándékba, melynek egyike gyűjteményemben van, másikat a f. m. muzcumba adtam.

Korláth. A neolithkori leletekben gazdag Korláth határában az 1886. év folytán a „Köves“ szőlőhegy északi részén huzódó sziklák közt 4 tokos vésőt és egy bronzcsákányt találtak. Mindezen tárgyak a nagyobb példányokból valók. Az egyik tokos véső sima karimája, hossza 120 mm., éle szélessége 4·4 mm., összes ékítése egy a karimával egyenközű horony, másik karimájának eleje kimagaslik, ennek hossza 97 mm., kimagsló elejével 110 mm., karimájával egyenközűleg horony fut rajta végig s ebből fogas ékítések nyulnak le 17 mm. hosszúságban. A harmadik karimájának eleje szintén kimagaslik; ennek h. 104 mm., kimagsló elejével 114 mm., ennek is van karimájával egyenközű horonyos diszítése, valamint hosszában is mindkét oldalon végig fut rajta két-két horony. A negyedik tokos vésőt nem láttam. A csákány hossza 320 mm., tehát a legnagyobb példányok közül való; pengéje mindkét szélén kettős horonnyal ékített, hajlott, élénél erősen kiszélesedő; szélessége tövénél 24 mm., élénél 82. Köpüjének hossza 72 mm., két oldalt 10 mm.-re kiülő dudorral, foka horonyos hegyes nyujtványban végződik s feltűnő, hogy az öntvényben a fok egy hegyes nyujtványt képezett s a tokos korong, mely nem öntött, hanem vert bronz, csak azután lett a hegyes nyujtványra ráforrasztva. Mind a négy tárgy gyűjteményemben van.

Lengyelfalva. Lengyelfalván a bronzkort egy kis lelet képviseli, mely négy nyitott aranykarikából áll. E karikák huzalja négyoldalu, mely csak elvékonyult végeinél válik hengeressé. Nagyságuk különböző; kettő nagyobb, kettő kisebb, diszítés egyikén sincs.

A nagyobbak kerülete 158 mm., átmérője 52 mm., sulya 26·3 és 24·7 grm.

A kisebbek kerülete 130 és 132 mm., átmérője 40 és 42 mm., súlya 12·9 és 12·3 grm. A lelet gyűjteményemben van.

Mislye (Felső-). A f. m. muzeum gyűjteményében van e határból 5 drb bronzkarika¹⁾, továbbá egy veresréz lapos véső, h. 126 mm., élének széle 44 mm.

Papi puszta. Az itt talált bronztárgyak közül legnevezetesebb két lándsza.

Egyiknek hossza 320 mm., miből köpűjére 100 mm. esik, a szárnya hirtelen domborodással indul a köpűből, majd hirtelen csinos kanyarodással visszahajlik a gerincz felé s innen arányos keskenyedéssel halad hegyéig. A szárny kiindulási pontjától a lándsza mindkét oldalán horony fut végig, kihajlásával jelezve a szárny széleinek kihajlását a nélkül, hogy a kihajlással párhuzamosan haladna. Ott, hol a szárny széle keskenyedék, a horony a gerinczcel egyesül.

A másik hossza 346 mm., melyből köpűjére 115 mm. esik; alakra nagyrészt egyezik az előbbivel, csupán a diszitő horony iránya mutat eltérést, amennyiben ez mindjárt a szárny tövénél a gerincz felé indul s ezzel egyesülve halad a lándsza hegye felé.

Találtak itt még egy tokos vésőt, karimája alatt három párhuzamos vonaldiszszel, hosszában ugyancsak négy futó vonaldisz, melyek közül három felül félkörben végződik, hossza 11 cm.; egy hengeridomu karvédet és egy bronzkarikát. Mindezen tárgyak a f. m. muzeum tulajdonában vannak.

Pere. E határban két magas urnát s benne két lapos fejű 185 és 237 mm. hosszú bronztüt találtak.

Prépost és H.-Kércs. Itt és a szomszéd H.-Kércs határában szórványosan találunk bronzokat. Bronzkarikát, rovatolva mindkét szélén, 2 példányt; nyílt, vékony bronzkarikát, egyik végén felhajlítva; bőnyilású, fekete cserépedény, nyakékszerű használt átfurt fekete agyagszemet. Mind e tárgyak a nemzeti muzeumban vannak.²⁾ Egy bronzkori csupor van ugyanezen határból a f. m. muzeumban.

1) F. m. muzeumgyűjtemény. évk. I. 51.

2) Muz. r. n. 1869. 113., 1871. 106. sz.

Regécz. A falu mélyebb kertjeiben alluvium réteget mutat, hol három különböző nagyságu hamuverder találtatott; fedelök állítólag bronzsodronnyal volt lefoglalva, bennök hamu.¹⁾

Szaláncz (Nagy-). A várhegy tövében levő culturrétegben szenesedett buza található, belőle gyűjteményemben is van. A nemzeti muzeumban van egy nyolczhajlatu henger- (?) idomu bronztekerces, közepén gombbal és egy tizenhathajlatu tekerces.²⁾

Szántó (Abauj-). A „Felső Gyűr“ nevű szőlőhegyen a gyógyszerész szőlőjében egész urnákat találtak, egyiknek két füléhez egy-egy kis bögre volt dróttal erősítve. (F. m. muz.)

A „Középső Gyűr“-ön csigavonalas cifrázatu cserepek, kovazuzókő s őrlőkövek találtattak.

A „Középső Gyertyámos“ nevű szőlőhegyen találták azon jelentékeny bronzleletet, mely ma a nemzeti muzeumban látható.

E lelet tárgyai :³⁾

Különböző bronzkarika sima, ékítés nélkül, két kigyó- fejes végű	10
Kettétört bronz korongtekerceses fibula	1
Kisebbfajta tölcseres disz	1
Ékített bronz tokos véső	1
Egész lándsza	2
Törött „	1
Csákány 250 mm. hosszú, végén hajlított	1
Rovátkos karperecz	1
Szekercze 170 mm. hosszú	1

Szemere. Gr. Pallavicini adott gyűjteményembe egy kis agyag füles edényt (tagjában találták), mely kétfelé vált, magassága 42 mm., gyomra kerülete 200 mm., szája átmérője 34 mm., benne 10 drb összekuszált kis sodronnytekerces töredék találtatott, mellette egy — a találók által kettétört bonztfű, ékítés nélküli, kupakosan lekonyuló szélű fejjel; hossza 192 miliméter.

¹⁾ Dr. Óváry Endre: Arch. ért. III. 60.

²⁾ Muz. r. n. 1850. V. A. 3.

³⁾ M. r. n. 1872. 145. sz.

Szikszo. A „Magyar hegy“-ről egy csinos alaku kis fűles bögre került gyűjteményembe. Kissé oldalt kinyuló hasa s félredülő felső része mutatják, hogy szabad kéz műve. Töredezett felső karimájának átmérője 60 mm., az egész bögre magassága 51 mm., fűle karimáján tul alig 1 mm.-re magaslik ki, felső karimájának kerülete 180 mm., gyomráé 210; karimája belső oldalán fűrészes-fries vonul végig, kívül nyakát kettős sima vonal keríti, alább gyomrának domborulata felé egy czakkos vonal fut végig, ugyanilyen látható az erősen gerincezett gyomron s ez alatt közvetlenül egy kettős sima vonalból álló stráf, mely a lapos fűl két oldalán felvonul s az edényke karimáján belül végződik. Alul a fenék mellett ismét a fűrészes fries köríti. Mindezen ékítések, melyek az edényke szürkés falát ellepik, fehér mészszerű anyaggal vannak kitöltve.

Tenger. A völgyből a tengeri szőlőhegyhez vezető ut mentén lévő árokban egy csontváz, egy szép bronzkori fekete grafittal bevont, dudorokkal ékített tálka és egy kovaszilánk találatott. Mindkettő a f. m. muzeumban van.

Tomor. A szőlőkhöz vezető ut mentén egy vizmosás oldalában egy diszítés nélküli agyagedényben, mely csak töredékekben került elő, 219 darab bronz pityke-ruhadisz találatott. Közülök hat nagyobb 18 mm.-re kidomborodó pipakupak alaku, a kup telején mindeniknél kisebb-nagyobb lyuk van, alól kalapkarima módjára ellapulnak, a kup tövén gyöngyös ékítés köríti, melyet két egymás átellenében lévő lyuk szakít meg, minélfogva ezen dísz bizonyosan a ruhára volt felvarrva. E kupalaku pitykék átmérője 24—30 mm. közt váltakozik. A többi mind sima, rajtok semmi diszítés, mindeniken egymás átellenében két lyuk van, alakjuk részint kör, részint tojásdad, nagyságuk különböző, átmérőjük a 17 és 27 mm. közt változik. Sok köztük a törött; patinájuk nem szép, piszkos barna, sok helyen kérgesen élegült. mi vegyi összetételükből származik. (Gyűjteményemben.)

Tornyosnémeti. 1893 őszén burgonyaverem ásása közben, a falutól nyugatra levő halmos felszín talajában körülbelül 1.5 méter mélyben bronzleletre bukkantak. A lelet egy még nem korongon készült, szürkére gyöngén égetett 11 cm.

magas, ugyanílyen átmérőjű kétfülvű agyagedényben volt elhelyezve. Ezen edény teljesen ép, ékítés nélkül, s a benne talált bronzokkal együtt a f. m. múzeum birtokában van. A talált tárgyak a következők: négy bronzkarika, kettő vastagabb és sulyosabb, kettő vékonyabb és könnyebb, amazok sulya 100 és 135 gr., ezeké 70 és 80 gr., mind világos zöld patinával, egynek kivételével, melyről a találó — megtudandó, nem arany-e — a patinát levakarta. Egy három darabra tört korongos fibula. A korongokai egy 13 fordulatu keskeny hengertekercs köti össze.

Egy jobbról-balról 8—8 foggal bíró lemezből kiemelkedő, a gerinczen 7 lyukkal áttört díszítmény, mely talán bőrvőnek összefűzésére használtatott. Egy töleseres függődísz — az erdőhorvátiakhoz hasonló — fűkőfémből, törött. 19 darab gömbszelvény-idomu pityke, vékony bronzlemezből, alól félkör-alaku füllel. Egy makk-alaku bronzból tömörre öntött, kisebb gombszerű dísz, valamely nagyobb eszköz vagy díszítmény befejező része. Egy lapos bronzdrótból, végéin kihégyesedve végződő hengertekercs, 7 darab vékonyabb s 9 darab szélesebb hengertekercsnek töredéke.¹⁾

Ujfalu (Boldogkő). A falu határában levő, már alig felismerhető emelkedésű két halom egyikét felásattam, azonban azt már egyszer megásottanak találtam s az összes lelet nagymennyiségű kő s egy kicsiny bronztárgy volt, melynek rendeltetését nem ismerem; hihetőleg töredék. (Gyűjteményemben).

Vity. Ezen község határában is találtak bronzot, közülök két bronztör a nemzeti múzeum birtokában van.²⁾

Zsujta. A falutól mintegy 1 kilométer távolságra eső Ortvány nevű dűlőnek egyik meredek oldalában pihenő munkások tekintélyes bronzleltre akadtak. E lelet tárgyai: 8 kard, 8 karperecz, 6 lándsa s egy madár- (kacsa-) fejet ábrázoló rud, vagy póznavég. A találók elbeszélése szerint a földtől alig eltakarva bukkantak rájuk; legfelül feküdtek egymás mellett a karpereczek, alattok közvetlen a lándsák és a rudvég s legalól a kardok szépen egymás mellé fektetve, még

¹⁾ Arch. Ért. XIV-ik k. 19—20.

²⁾ Hampel: „A bronzkor emlékei Magyarországon“ I. k. XVIII. tb. 8. ábr., XIX. tb. 3. ábr.

pedig úgy, hogy egyiknek hegye a másiknak markolata felé volt fordítva. A tárgyak mind épek voltak s a falálók csak később, az ércnek megtudása végett törtek el három kardot s egy karpereczet.

A tárgyak leírva következők:

Kardok: 1. hossza 650 mm., pengéje 550, markolata 100, ebből a nyujtvány 30, középső tag 58, végső tag 12. Liliomlevélalaku pengéjének legnagyobb szélessége 50 mm., a markolatnyujtványtól 32 mm. távolra egy bevágással 27 mm.-re keskenyedik. A penge hegyétől markolata felé mindkét oldalán ötszörös vonaldisz húzódik, mely azonban 217 mm. hosszúság után megszűnik. Alsó vége két bronzszöggel van a markolathoz erősítve, melynek nyujtványa meander-vonalakkal ékesített, középső tagján 3 egyenes vonalakkal ékített gyűrűpánt dudorodik ki, végső tagja lapos gombbal végződik hét águ csillagdiszitéssel.

2. Hossza 675 mm., melyből pengéjére 556, markolatnyujtványára 28, középső tagjára 74, végső tagjára 17 mm. esik. Pengéjének széle 48 mm., végső tagja lapos gombbal végződik, külső lapján félkörös diszitéssel. A bütyök tövét lyuk van.

3. Hossza 687 mm., pengéje 576, markolatnyujtványa 30, középső tagja 64, végső tagja 17 mm. Pengéje legn. szél. 47 mm. s a markolat felé fokozatosan 31 mm.-re keskenyedik. Pengéjét párhuzamos vonalak ékesítik, esupán a középtag harmadik bordáján látszanak némi háromszögalaku diszitések s a végső tag lapos gombjának külső lapján egyes pontozatok.

4. Hossza 626 mm., pengéje 526, markolatnyujtványa 29, középtagja 60, végső tagja 11. Pengéjének legnagyobb szél. 43, markolatánál fokozatosan keskenyedve 23 mm.-re. Hegyétől markolata felé 410 mm. hosszú párhuzamos vonalak futnak végig s végükön bokréta szerűleg kicsavarodnak, innen a markolat felé 76 mm. hosszúságban egymást keresztbe metsző egyenes vonaldisz következik, két szélén kettős félkörös ékítéssel szegélyezve. A markolatnyujtványon csillagos diszítés van félkörös szegélylyel, a középtag a végső tag felé fokozatosan keskenyedik, a 3 borda az alpból alig emelkedik ki, csak 3 párhuzamos vonal jelöli; ezek közei reczézéssel vannak

kitöltve; a végtag lapos korong, rajta 9 águ csillagdiszítés.

5. Hossza 665 mm., ebből pengéje 560 mm., markolatnyújtványa 25 mm., középtagja 65 mm., végső tagja 25 mm., pengéjének legn. szél. 49 mm., markolatánál 26 mm.-re keskenyedik; a pengét 5 párhuzamosan haladó vonal, a markolatnyújtványt meanderékitések, a középtag erősen kidomborodó bordáit függélyes s vízszintes vonalak, a végső tag lapos gombját 14 águ csillag diszíti.

6. Hossza 600 mm., ebből pengéje 490, markolatnyújtványa 28, középső tagja 68, végső tagja 14 mm., pengéje legn. szél. 50 mm., markolatánál 25 mm.-re keskenyedik. A markolatnyújtványt pontos vonalak, a korong külső lapját 14 águ csillag diszíti.

7. Hossza 608 mm., ebből pengéje 482, markolatnyújtványa 28, középső tagja 74, végső tagja 24 mm. A penge legn. szél. 53 mm., mely 37 mm.-re keskenyedik, de a markolat tövénél ismét 53 mm.-re szélesedik. E kard pengéstől, markolatostól egy darabból van öntve s ékítve nincs.

8. Hossza 500 mm., ebből pengéje 377, markolatnyújtványa 28, középtagja 62, végső tagja 33 mm. A pengét három párhuzamos vonal ékíti, a markolatnyújtvány sima, de a középtagon a három horda közeit gondosan vésett mértani ábrák töltik ki. — A végtag a többiektől eltérőleg mandulaalaku; rajta mindkét oldalon 3—3 vonalas pontos ékítés fut végig.

Csoma József.

(Folyt. köv.)

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Stahremberg Kassán.

1661. jun. 20. Azonban minthogy tegnap beérkezett general Stahremberg uram, nem kell elmulasztanunk ő nagyságát salutaltatni (üdvözölni) és valami honoráriumot praesentálni.

Marcus Mihály és Lehman Gáspár expedialtattak erre, kérvén őt, hogy atyai jóakarátjában ezt a nyomoruft várost tartsa és oltalmazza. Minthogy pedig egyéb ujságunk nincs, két fő tokaji bort praesentáljanak ő nagyságának. Valahová parancsolja, kész a város odaszállítatni.

Biró uram és az n. tanács, fűrmender uram és az egész keresztyéni választott község az mészárosokat admoneálja (figyelmeztesse), hogy az mostani felemelt mészárszéknek elromlására és elunására az husnak fontját adnák d. (denár) 2 $\frac{1}{2}$ és így rajtok veszne a hus. Úgy gondolják az ususa is tolláltatik.

Még ujabban is követséget kell az úrhoz küldeni s kérni, tartsa fen eleinek jó magokviseletét és az ilyen veszedelemre való alkalmatosságokat távoztassa el ő nagysága. Ne kellésék ő felségét, az mi kegyelmes urunkat requirálnunk. Mert nekünk is egyáltaljában ártatlanságunkat tovább kell terjesztenünk. Kész az város megtartani az jó correspondentiát, csak toláltassa (szüntesse be) a mészárszékét. Ezen is instálni kell, hogy az elmúlt napokban való homicidiumok (gyilkosságok) dolgában legyen ő nagyságától oly praemissa, hogy satisfactiot adni elrendeli ő nagysága. Mi

az süveges concivis (polgártárs) atyánkfia dolgában július 5-öt terminaljuk. Akkor az megsérült ember compareáljon (jelenjen meg).

Megérkezvén követünk Starembeg ő nagyságától, jelenték, hogy a köszöntést kedvesen vette. Mivel pedig az szállás felől is követtük ő nagyságát, hogy alkalmatlan szállást találtak hertelen mutatni az városban, noha bizony bíró uram igyekezett volna alkalmatossabb szállást rendelteni. De minthogy az derék házak s az piaczi házak mind nemesek birodalmában vagnak s nem is akarnak szállást adni. Az iránt ő nagysága nem is tart semmi difficultást, mert csak feje felett lehessen hajlék, ő nagysága contentus. Az két hordó borokat igen kedvesen vette s azt mondta, ha adunk, csak keveset adjunk, de jót; mivel odafenn ő nagyságának derék emberekkel vagon dolga és esmerettsége, az idevaló bornak meg hire vagon, ő nagysága is had dicsekedhessen az város jó akaratjával. Igéri mindenben jó akaratját s örömet lenne mulatságban az nemes tanácsossal s nyereségnek tartaná, ha egy pohár bort köszönhetne az n. tanácsra és községre.

Az ötödik asztaltól való fűrmender jelentette, hogy azt beszélnék a városban, hogy a mostani szék felemelésének oka az volna, két fia vagon egy mézáros tanácsbeli embernek, azok veszekedtenek volna az jesuitákkal s más embereket is semminek tartanának. Ismét, hogy generalis urunk ő nagyságát azért is csufolták, hogy csak 8 font húst vitet asztalára.

A generálishoz küldött követek válasza: Referáltunk mindent. S mind elhallgatván ő nagysága, minckünk semmi egyéb választ nem adott ő nagysága, hanem mostan derék dolgai lévén, csak elbocsátott. Mindazonáltal azt mondá, hogy fűrmender urunkkal megüzeni.

1661. június 30. Bíró: a nemes camara üzente, hogy a mint a generalis urunk ő nagysága üzent volt az városra a 30 szekerek praestálása (előállítás) felől, ugyanúgy nagyarázza a n. camara, hogy a város magára vállalta volna mindéppen, ahhoz még 10 szekereket kíván az camara, hogy alávihessenek élést, s az taxába beveszik.

Marcus Mihály és Schirmer János uramék által üzent a tanács a kamarára, hogy egyáltalában ninesen mód annyi szekereknek praestálásába. Ami az limitatió szerint reá esik, praestálja az 6 szekereket. Most is 3 szekereket kell valami vas alá adnunk. Épülethez is rendeltünk. Az régi sok praestalt vecturát is mind eddig is nem igazította el az camara.

Megérkezvén ő kegyelmek, egyáltalján úgy resolváltak magukat, hogy ők nem tudják hova fordítani szemöket, jobb megcselekedni a városnak, mintsem erővel, aminek meg kell lenni.

1661. *junius 30.* Schirmer János uram a táborban lévén az éléssel, referálta Starenberg generalis üzenetét. Az jó affectióját (indulatát) az nemes városnak köszönte, azt is intimálván (közölvén), hogy ő róla is ne feledkezne el a város, tudva mit cselekedett Zuzzával is a város. Ő nagysága is generális lévén, szolgálhat az városnak és faluinak, mert az étel-ital csak általmegyén, de olyat cselekedne a város, az ki emlékezésre való dolog lehetne, el is várja a város jóakarátját.

Engedékenyebb hangok; a fuvarok megadása; a süvegesek megbüntetése.

1661. *jánus 30.* Homonnay Generalis uram is requirátván, minthogy szekereket megárestáltak volt, több szavai között hozta elő, hogyha jámborok volnánk, ő nagysága is tudná magát alkalmaztatni.

1661. *junius 30.* Oly conditió alatt, hogy az nemes camara találja fel azt a módot, szekereik tovább ne vitessenek Szerenesnél, — a mennyi szekérnek szerit feheti az nemes város mostani szükségében is nem fogalkoztatja meg a nemes camarát; de ő kegyelmek is mind az tavalyi vecturát s mind ezt igazítsák el.

1661. *julius 5.* Husztyava András ellen a fiscus vizsgálatot indított. A fiscus ügyvédje előadja, hogy Husztyava a kapitányt arczul ütötte és megverte. Husztyava ügyvédje: a kapitány adott rá okot, mert szállása helyett befeküdt Husztyava felesége ágyába, ki félvén hogy erőszakot tesz rajta, a a czéhbe ment uráért, ki szép szóval kérte a kapitányt, menjen az ágyból szállására. S a kapitány felugorva egy ifju

mestert majd átszűrt koszpergyével. Azután puskával is löni akart, de az is elvették s Husztyavái arczul csapta a kapitány, pedig nem is adott Husztyava semmi okot a veszekedésre. Haladékot kér a bizonyításra. A haladékot nem adják meg, mert az ügyet most kell befejezni. Az tanuk is behozzák, hogy ő volt oka a veszekedésnek. Egyébiránt is, aki concivisi kötelezettségre adja magát, arra is köteleztetik akkor, hogy semmi háboruságnak oka és indítója nem leszen. A tanuvallomások felolvastatnak és előterjesztetnek.

Deliberatum: Minthogy az tanuk vallásából kitetszik, hogy az Husztyava nemhogy csillapította volna az embereket, de még azt kiáltotta: „*üsd, vágd az lábát, de a fejét ne bántsd*“; azért oka lévén a veszekedésnek, convincáltatik (elmarasztaltatik) in fl. 40.

1661. július 8. A fiscus megidézi Sütveges Györgyöt, mert 1661 Vizkereszt nap tájban Husztyava András házához menvén, a német kapitányt bottal megverte, egy szolgáját is megvágta, az akkori tumultusra okot adott. Készüljön törvényhez.

1661. július 6. Ezer gyalog jön onnan felül, a vármegye rendelkezék a statiókról. Egy statióra kíván 400 kenyeret, 25 akó sert, 3 hordó bort, 40 köből zabot.

Semsey György rendzavarásai.

1663. febr. 16. Biró: Minemü rüt hallatlan és felettébb való dolgokat kezdjen cselekedni városunkban Semsey György uram, hogy nemcsak alá és fel szánkázik, az utczákon sipoltatván magát majd élfélig, az mint az minap cselekedett, hanem ujabban az elmúlt éjjel dorbézolván házánál sokadmagával, nemcsak sipoltatta magát, de ablakját megnyitvatván éjfélkor kifeküdtenek. Rikottanak és ujugattanak annyira, hogy aki hallotta iszonkodhatott benne. Ezt soha sem generálisok, sem vicegenerálisok nem cselekedték. Én éczaka nem akartam lármát indítani, de hogy csak hallgatásban legyünk, az is nem jó.

Deliberatum: Igenis kell üzenni ő kegyelmére, hogy afféle botránykozásul való állapotokat félretegyen s hagyjon békét az éczakai dorbézolásnak, mert ha egyáltalán valami

történik éczakának idején, azt azután magának tulajdonítsa, mert egyáltalában más fő magisztrátusokat requirálni fogja a város.

II.

A város szorongatása a német őrség befogadása végett.

Wesselényi nádor Kassára jön. Megvendégelés.

1661. július 19. Biró az egész községhez: Méltóságos gróf palatinus urunk ő nagysága jön, sőt követ is nagyon. Levelével intimálja (közli), hogy ő felsége parancsából erre az földre kelletvén jönnie, nyereségnek tartaná, ha a városnak szolgálhatnak.

Amely szállása volt ő nagyságúak eddig, felkérjük Hartyáni Andrást, hogy tisztítsa házait. De Hartyáni a követtel visszaüzente, hogy igen haragszik, senkinek nem jobbágya, s innmár mindeneket reá szoktanak szállítani. De Isten ötet úgy segítse, háza boltozatját lerontatja, ne legyen szobája. Azután utánunk küldé szolgáját, hogy az ház csinostására legyen gondja a városnak, mert mindent leszedet a házból.

A palatinus fogadására főrmender és Kromer György uramat küldik s megbizzák, kérjék meg, hogy a német officireket, kik mellette vadnak, fordítsa másfelé az Tarcaza mellé, mivel szintén most aratnak az emberek, minthogy az város határa szük, amint maga is jól tudja, a város lakosi kárt ne vullanának.

Honorariumot adnak: bor 2 hordó, vágó barom 1, juh 6, borju 2, fehérczipó 200, közönséges 300, zab cub. (köből 20,¹) lúd 12, tyúk 20, ser 4 hordó, széna. Regimentnek ser 6 hordó, kenyér 600, vágó barom 2, bor 1 hordó, zab 15 cub., széna 6 szekér.

1661. júl. 22. A tanácsnak a bíró házánál a tribunus plebis jelenti: Innen megindulva, mikor halloftuk, hogy ő nagysága Sztropkóra jön ebédre, mi is oda siettünk. Alázatosan instáltuk, hogy Isten öt behozván, egy kis collatióon legyen jelen a n. tanácssal és bíró urammal s az egész vá-

1) Általában a kassai köböl volt elfogadva.

ros e kegyelmességét minden alázatossággal megszolgálja. Ő nagysága igen becsülettel vette, hogy az nemes város ily messze küldött eleibe és pedig nem az aprójában az emberinek, hanem az első és öregek közül. Hogy ebéden a városnál lehessen, nem ígérheti, mivel gróf generális uram hitta akkorra ebédre s ott leszen s csakhamar kimegyen Enyiczkére. De azután, valamely nap kívánjuk, jelen leszen egy collatió s mindenben ígéri mint eddig, úgy ezután is continuálendő jóakarátját.

Ilendő, hogyha ő nagysága Enyiczkére fog menni, az elrendelt honoráriummal gazdálkodjanak s azután ködre (keddre) készüljenek egy collatióra, generális és püspök uramat is elhíván.

Palatinus urunk ő nagysága bejött collatióra a nemes város instantiájára s meg is vendégelte a város becsületesen General Staremberg urammal, gróf general urammal s több úri főrendekkel együtt.

A nádor a praesidium (német katonai őrség) bevételére igyekszik rábírnai a várost.

1661. július 30. A biró házánál előadja a biró: Tegnapelőtt a collatió előtt palatinus urunk a szállására hivatott engem, főrmender, Szentkirályi Sebestyén és Madarász uramat s előadá, hogy mikép dühösködik a török főkép erre a városra. Ime, Várad az övé lévén, mi pedig magunktól erőtelenek vagyunk megvédésére, azért mondjuk meg, beveszszük-e a praesidiumot s assecuraljuk, hogy ezen dologban nem fog hiába fáradozni. Hiszen a mi conditiókat kívánunk, mindeneket megcselekszik s ő felségével konfirmáltatja (megerősített). De ha ugyancsak az régi megátalkodottságban maradunk meg, az veszedelmet, a mely fog következni még a gyermekink is nekünk fogják köszönni, átkozván haló földünkben is. Mert Isten ő nagyságát úgy segelje, el vagyon végezve, hogy ide a praesidiumot behozzák, az szent szakramentumra esküdvén el vagyon végezve, hogy omnibus viis, modis et mediis (minden uton módon) behozzák az praesidiumot s feldolnak bennünket. Mi haladékot kértünk; de mondá, hogy nem kell erre, csak resolváljuk

(határozzuk el) magunkat. Azután meg is üzentük, hogy nekünk nincs módunk, hogy magunkra vehessük s nem is akarunk csak valamit szólni is a dologhoz; kértük, hogy ez iránt kegyelmessen megbocsásson nekünk. E követségünkre aztán nem szólt. Hanem is megint ma üzent, hogy a török s tatár a Szamos között éget s rabol, Kisvárdra táján vagyon tábora Ali basának; Apáti nevű falunál nem szünik a pogány.

Erre mondá a bíró uram: Úgy látom, becsületes uraim, minket mindenképpen csak nyomorgatni akarnak s el sem kerülhetjük, hogy a praesidiumot be ne hozzák. Énnekem beszélt nagy ember, hogy fenn a consultatióban elvégezték, hogyha be nem vesszük, egyáltalában erővel is ránk hozzák és feldulják mindenünket. Hanem maga palatinus urunk könnyörgött volna ő felségének, ne cselekedtetné ezt, mert az egész ország megütközne benne.

Minthogy a jövő héten leszen a *nemes vármegyének gyűlése* Gönczön, megüzenjük, ne mondják, hogy ily ardua matériát (fontos dolgot) nem közlöttünk velek, de nem panasz-kép kell előadni.

A nemzeti fölkelés és a praesidium ügye a vármegyei gyűlésen.

Aug. 2. Madarász Márton uram a megyei gyűlésről megjövén, referál: ő felsége parancsa publikáltatott, hogy generál Montecuccolit bizonyos számú armadájával erre a földre bocsátaná. A palatinus levélben parancsolta, hogy insurgáljanak. Sok discourálás után követségét határozta hozzá, hogy a vármegyének fele hódol, az hogy ülhessen fel; másik fele pedig, ha felül és elmegy, az több vármegyék ezen menvén által, felette nagy dülást tesznek, ha itthon nem lesznek. Ő nagysága diferálná (elhalasztaná) ezen vármegyének felülését, hogy általmenvén az többiek, ezen vármegye úgy menne el. A mi dolgunkat úgy hozták elő, mint a mely köz-hírré esett értésére, nem mint a mi instantiánkat. A praesidium Kassára hozása az alkotmányossal ellenkezik. A veszedelem túl vagy az Tiszán s ott merőben kellene azt obviálni (megelőzni), ott kellene az ellenséget propulsálni, a mint hogy ha városokban is volnának is nemesek, onnan is

a végházakba kellene vinni őket és azokat fortificálni (megerősíteni). Kassa Isten után egyedül csak refugiumja (menedéke) ennek az darab földnek, minden felől ide futván az nemesek és egyéb rendek in casu necessitatis (szükség esetén), soha is alkalmasan permansiója (maradása) az regnicoláknak (lakosoknak) nem lehetne, ha a praesidiumot behozná ő nagysága. Kérik tehát, Kassát avval ne méltóztassék terhelni.

Baxi István uram ajánlá, hogy mivel úgy látja, a németektől meg nem menekedünk, kössünk ki bizonyos conditionokat, a melyek ellen ha vétének, procedálhatna (eljárhatna) a város. Hallja, hogy a statusokat összehívja önnagysága, akkor e statusok megegyezéséből legyenek írva e conditionok.

Végezték, hogy a concivis nemesek is insurgáljanak, de ezt vigore art 21. anni 1622. obviálnunk kelletik.

A kamara gabonát kíván Montecuccoli serege számára.

Aug. 12. Biró: a német vicecomissárius a camara nevével requirálá, hogy a város vállalja magára, ők adnak pénzt és szerezzen elegendő gabonát fl. 1 d. 25, abajdóczot fl. 1 d. 50, tiszta búzát fl. 1 d. 80 s a város megöröltesse.

Nem vállalhatják s ő felsége írta is, hogy ezt a kamarára bizza. Az ígért 1200 köből gabonának sem tehették szerit; most annak megszerzésében fáradoznak.

Kerekes György.

(Folyt. kölv.)

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai.

3. Kassai járás:

Nagy-Bodoló.

Adorján Tamás.

Nagy-Ida.

Baynai Pál

Bersenyné

Halasi Jánosné

Jerem [iás.] Deák

Sütő Miklós

Szabó Gergely

Székely András

Szőlősi András

Török András.

Pány.

Berkeszi Ferencz

Hegymegi János

Kolos Mihály

Seres János.

Perény.

Marusi Jánosné

Tóth Pál.

Szakoly.

Horki János

Soltész Mihály.

Szina.

Kerekes Márton

Posta Mihály

Tamok István.

Tornyos-Németi.

Farkas György

Laszainé

Sóri Pál

Zsebes.

Dely János.

3. Szikszói járás.

Alpár.

Bala János

Benkő Mihály

Berki Ferencz

Berki György

Gadnai István

Horváth Györgyné

Lajos Mihály

Szunyogh János

Verebély János

Verebély Mihály.

Alsóbaxa.

Abony István

Balogh Lukács

Barany György
 ifj. Baxi Ferenczné
 Beretski János
 Borsos István
 Csány Pál
 Cseke Márton
 Cseke Pál
 Csizsár Miklósné
 Dedesi Mihály
 Gataly István
 Hegyemegi Benedek
 Jenev János
 Lőrincz Deák
 Matyus Péter
 Megyesi György
 Nagy Benedek
 Szabó Máténé
 Tót Györgyné
 Valy Jakab.

Alsóécze.

Czéczei Antal
 Czéczei György
 Dienes András
 Mérai János
 Sacoly Péter.

Alsóméra.

(Senki.)

Alsóvadász.

Hergéts Márton
 Mészáros János
 Nagy Gergely
 Nagy (Labca) Mihály
 Posgai János
 Vas András.

Baskó.

Iratosi Miklós
 Posony György

Bodóközfalu.

Bay Márton
 Kováts Mihály
 Nagy György
 Szabó György
 Szegő András.

Büd.

(Senki.)

Csobád.

Horvát Márton
 Kun János
 Paxi Lőrincz
 Szabó Zsigmond..

Czekeháza.

Czcke Péter árvái
 Kassai János
 Zsarnay Ferencz.

Éncs.

(Senki.)

Felsőécze.

Fekete Mihályné.

Felsődobsza.

Köteles András
 Nagy János
 Somody Miklós
 Sós Mihály
 Szabó Márton
 Szombathy Tamás.

Felsőméra.

Abony Bálint
 Lantos Ferencz
 Lantos István
 Pots György.

Fony.

Balogh Máté
 Dely Mihály

Fügödi Tóbiás
 Korocz János
 Papy Gáspár
 Salgó Farkas
 Szabó Bálint
 Toronay Nagy Mihály.

Füged.

Csina Pál
 Hegy János
 Horváth Mátyás
 Kovács Gábor
 Nagy András
 Nagy János
 Terney Péter
 Vida András
 Vida János.

Gibárt.

Ghibárti Farkas György.

Göncz.

Barta Gergely
 Csölböl András
 Egeresi János
 Gócz Pál
 Horváth Mihály
 Klos András
 Kozma Mihály
 Kováts Sámuel
 Kováts Szabó András
 Rác Mihály
 Sebők Tamás
 Solomi (Sólyomi ?) István
 Szabó Boldizsár
 Szabó István
 Szabó Nagy Mihály
 Szóltis (Szücs) Boldizsár
 Telczér Gergely
 Tóth Mészáros András

Varani István
 Vataj György.

Gönczruszka 1. Ruszka.

Halmaj.

(Senki.)

Hejczé.

Baxa András
 Dants Tamás
 Fodor Péter
 Kövi István
 Layos Ferencz
 Mangó Pálné
 Medgyesi Andrásné
 Mester János
 Mészáros Szabó Pál
 Nagy István
 Nagy Péter
 Szabó András
 Szabó Gergelyné
 Szabó István.

Horváti.

Tóth Márton.

Inócs.

Balogh István
 Kis János
 Lödör Gergely
 Pál János
 Szabó Péter
 Szántó András
 Szendi István
 Thott Albert
 Varga Jakab.

Karácsonföldre.

Bodó Gergely
 Csaba Gergely
 Csonka György

János Deák
Pap István.

Kér.

Benyei Mátyás
Berczeli Pálné
Berki György
Csiby András
Gál János
Idrány György
Károly János
Kentes Mihály
— Király Mihály
Makai András
Mészáros János
Nagy Bálintné
Nagy István
Sarnai Mihály
Szabó András
Szabó István
Szabó Pál
Thomori László
Thomori Péter
Trocsány Mihály
Varga András.

Kiskinizs.

Barakony András
Csató Gáspár
Cymbalmos Mihály
Hajdu István
Hegedüs János
Kinisi György
Kis Tamásné
Komáromi János
Mihály Deákné
Nagy Farkas
Nagy György
Nagy István és György

Pap Ferencz
Pap Istvánné
Sasay István
Sasay Péter
Szabó Mihályné

Korlátfalva.

— Dienes András
— Dienes János.

Marczinfalva.

Czibalmos Mátyásné
— Horváth János maradékai
Kapczy István
Marczynfalusi Mihály
Szeley György
Szelei István.

Nagykinizs.

Kinisi András
Tót András
Tót István.

Rázsony.

Csató Jánosné
Csákány István
— Keresztes András
Macsai Bernát
Nagy János
Nagy Pál András
Oltsvári György
— Ónody János
Szabó István
Szőlősi Ferencz

Ruszka.

Deák György
Erdő Gáspár
Varga Cáspar
Varga János.

Szántó.

Bíró Deme
 Budai Mihály
 Chyatos (Csattos) János
 Csizmadia Andrásné
 Erdős György
 Ferenczi Pál
 Finta Jánosné
 Gergely Deák
 Hegedüs Mihály
 Horvát István
 Istenes Balázs
 Károly András
 Koncz Pál
 Körtvélyesi István
 Lengyel Sebestyén
 Lippai Tamás
 Lőkös Mihály
 Marczynfalusi Péterné
 Miskolczi György
 Németh János
 Németh Lőrincz
 Péderi András
 Szinai István
 Toronyai István
 Zendi Tamás.

Szentandrás.

Czechery Péter
 Epperjessy Pál
 Gálvácsy István
 Hegedős Ferencz
 Komádi András
 Komádi János
 Korlát András
 Kovács Boldizsár
 Mar Tamás
 Szabó Mihály

Székelly Tamás
 Szőke András
 Toot János.

Szikszó.

Áts István
 Bak János
 Balayti Pál
 Balogh Pálné
 Barbély Mihály
 Borbély Pál
 Bata Gergely
 Bán András
 1. Beke Jakab
 2. Beke Jakab
 Bene Mihály
 Berzi Miklós,
 Bodó Miklós
 Bor Gergelyné
 Buzik György
 Csaba Márton
 Csaygos István
 Csibi György
 Czövek Mátyás
 Czudar György
 Doma György
 Eperjessy György
 Farkas Mihály
 Ferenczi István
 Filep Márton
 Fügödy Nagy István
 Fűzy Mátyás
 Gáspár Deák
 Géczy János
 Gedo András
 Gedo György
 Gergely Deák
 Gombos János
 Gyarmati István

Gyurko János	Molnár András
Harsány Mihály	Molnár András Deák
Harsány Mihályné	Morsa György
Hatvany Mihály	Muska János
Hatvany Benedek	Nagy Gáspár
Hegedűs János	Nagy György János
Horváth Andrásné	Nagy György István
Horváth Mártonné	Olasz Sőcz János
János Deák	Oremus Mátyásné
Jóczik István	Pap István
Juhász Bartus	Pintér Andrásné
Kardos Balázs	Sarnay Mihály
Kardos Istvánné	Sas István
Kardos Lukács	Sepsy Mihály
Katona István	Seczenyi (Szécsenyi) János
Katona Zsigmond	Sőcz (Szöcs) György
Kántor György	Sőcz (Szöcs) Márton
Keczen István	Suhay (Szuhay) Istvánné
Keczen Márton	Sudy János.
Keresztes Pál	Szabó András
Király Mihály	Szabó Gergelyné
Kis Mihály	Szabó György
Korodi Mártonné	Szabó (Tállyai) István
Kos János	Szabó Márton
Kos Mihály	Szabó Mihály
Kos Pál	Szakáts János
Kosa Gergely	Szaniszló Benedek
1. Kováts István	Szarka Péter
2. Kováts István	Szikszay Ferencz
Kováts Pál	1. Szygyártó András
Kutas János	2. Szygyártó András
Laskay János	Szöts György
Lukács András	Tarcsi Mihály
Lukács Deák	Tarjáni Demeterné
Makranczy György	Thot István
Makranczy János	Toló János
Mező Péter	Tomori Nagy Jánosné
Miskolczy Pál	Torjány Péter

Török Jakab
 Turkely György
 Ujfalusi Tott István
 Vadászy Péter
 Vakát Lénárd
 Varga János
 Vas György
 Vágó Gergely
 Zoccai János.

Tusa.

Czakó András.

Vilmány.

Baltha János
 Szegedy György.

Vizsoly.

Bodnár Péter
 Hunyor Tamás
 Kováts Lukács
 Ötvös András
 Pap Imre
 Tolnay Miklós
 Tóth Mihály
 Zon Márton.

A Torna-vármegyében kihirdetett czímeres nemeslevelek.

Kovács Miklós I. Huszár Benedek.

Kovács Péter; testv. : Demeter; fel. : Bor Anna; anyja: György Kata. Wien, 1631. febr. 26. Kh. 1631. jun. 4. (1631. 186.)

Kovács Sámuel I. Gáll alias Kiss (de Pásztóh.)

Kozák András; fel. : Pap Kata; fiai: János, Mihály és Zsigmond. Unokatestv. : Lazanyi Mihály. Varga András. I. Lipót. Pozsony, 1659. okt. 24. Kh. 1659. decz. 30. (1659. 23.)

Kozák György; testv. : Mihály, István és János. Nagybátyja: Horváth László. Regensburg, 1653. jun. 3. Kh. (1654. 216.)

Kozi Péter; fel. : Mező Anna; fia: András; testv. : János és másik János. III. Ferd. Wien, 1650. aug. 29. Kh. 1651. (Feria quinta prox. post Dom. Quasimodo.) (1651. 150.)

Kozla István; fel. : Kulya Margit; fiai: György, János és Gergely; testv. : András, Péter, Imre, Mátyás és Lukács. Kathona István, Berky György és István. II. Ferd. Wien, 1633. szept. 17. Kh. 1643. márcz. 4. (1643. 55.)

Kozma I. Nagy alias Kozma.

Kozma János I. Jóhész Ferencz.

Kozma Péter és fel.: Huszár Kata; testv.: Mihály és Miklós. Kh. 1628. febr. 9. (1628. 167.)

Kórody István I. Vajas Péter.

Körtvélyessy alias Literáti Márton és mások. Kh. 1619. aug. 3. (1619. 130.)

Kövesdy alias Kelemen I. Füstös.

Kövér János; fel.: Balogh Judith; fiai: András, Mihály, Imre és István; testv.: János és István. Kh. 1630. (Feria tertia prox. post festum S. Joannis Bapt.) (1630. 182.)

Krigk alias Possai András; fel.: Chér Anna; fia; János. Lengyel Bertalan. Tymár András és ennek fel.: Chér Judith és leánya Judith. I. Lipót. Wien, 1661. jan. 20. Kh. 1661. szept. 10. (1661. 103.)

Kristán I. Christan.

Kura alias Föl-Némethy Márton; fia: Márton; fel.: Bek Ilona; Thamássy János és Márton. Ágoston András. III. Ferd. 1651. jun. 29. Kh. 1652. ápr. 18. (1652. 186.)

Kys alias Szarudy I. Barlogh.

Kys András, Gergely, Mihály. I. Tota István.

Labóczky Lázár László; testv.: Ferencz, János és László. Mikó György és fia. III. Ferd. Regensburg, 1653. szept. 23. Kh. 1653. decz. 4. (1653. 206.)

Lancdtos I. Thoth György.

Laczka alias Korocz I. Thuróczy alias Sima.

Lakathos György, Pál és István. Koczás György, Péter és Miklós. III. Ferd. Wien. — Kh. 1645. decz. 12. (1645. 104.)

Laniator János I. Sparker alias Scratatoris.

Lazanyi Mihály I. Kozák András.

Lánczy István; fel.: Csiby Anna; leánya: Anna; testv.: Mihály. Wien, 1634. ápr. 4. Kh. 1634. (Feria quarta prox. post festum Transfig. Domini.) (1634. 204.)

Lengyel Bertalan I. Krigk alias Possai.

Lengyel Gergely I. Fekete János.

Lengyel Mátyás; testv.: András és Dorottyá. Wien, 1634. szept. 10. Kh. 1635. jun. 13. (1635. 205.)

Lippay alias Almásy András. I. Lipót. Wien, 1690. ápr. 28. Kh. 1698. jun. 25. (1698. 678.)

Lippay (de Almás) János. I. Lipót. Wien, 1689. ápr. 28. Kh. 1702. jun. 22. (1702. 143.)

Liptay János I. Bothgál János.

Liptai alias Knyess (?) I. Lükő.

Literati (de Göncz) András és testv.: Gönczy András. Kh. 1615. (Feria secunda prox. ante festum Philippi et Jacobi Ap.) (1615. 100.)

Literati (de Almás) Mihály. Miskolczy Mihály, Lukács, Péter és István. Pozsony, 1630. máj. 12. Kh. 1630. ápr. 10. (Feria tertia post festum Corporis Christi.) (1630. 181.)

Literati (de Hidvégdárdó) alias Megye István; testv.: András, Mihály és Anna. Kh. 1625. jun. 11. (1625. 155.)

Literati Szikszay alias Gyüre János; fel.: Csizy Borbála; leánya: Ilona; testv.: András és ennek fel.: Dorottya s leányuk: Ilona; unokatestv.: Nagybalinth István. Kh, 1633. ápr. 13. (1633. 200.)

Literati I Almássy Literati (de Almás).

Lohin Szabó alias Szinai Mátyás; fel.: Kapronczay Kata; testv.: Mihály; unokatestv.: Vincze (de Szina) András és György. I. Lipót. Wien, 1667. jan. 20. Kh. 1667. aug. 25. (1667. 308.)

Lőkés Márton és testv.: János és Pál. Sárkány István. Ill. Ferd. Wien, 1651. márcz. 15. Kh. 1651. okt. 5. (1651. 173.)

Lukács György I. Sebeők István.

Lükő János; fel.: Koncz Kata; Ujházy György és fiai: Márton és György. Kneysl alias Liptai Mátyás. I. Lipót. Wien, 1669. ápr. 15. Kh. 1669. jul. 3. (A czimer is le van írva.) (1669. 381.)

Magas Boldizsár; fiai: András és János. Kh. 1626. jul. 1. (1626. 160.)

Maghóczy András. Szabó János és Gáspár. Ill. Ferd. Wien, 1651. febr. 15. Kh. 1651. (Feria quinta prox. post fest. Dom. Quasimodo.) (1651. 150.)

Magyar István és János I. Barlogh István.

Marthon István; fel. Sára; fiai: István, János, Lukács és András; leányai: Anna és Dorottya; testv.: György s ennek fia András. Wien. Kh. 1636. ápr. 9. (1636. 210.)

Marthon János és Ambrus I. Szaniszló (de Szoldczay).

- Maxa* Sebestyén. Kh. 1622. aug. 29. (1622. 132.)
Mayor István; testv.: Miklós, Márton, Péter, Bálint,
 György és Gáspár. Kh. 1633. jan. 15. (1633. 200.)
Megye I. Literati (de Hidvégardó) alias Megye.
Mező Balázs és testv.: János és István. II. Ferd.
 Pozsony, 1630. máj. 16. Kh. 1643. nov. 19. (1643. 77.)
Mező Péter és István I. Kolos Mihály.
Mihályffy Márton I. Szabó Máté.
Mikó György éa fia I. Labóczky Lázár.
Millian Miklós Mátyás, másik Mátyás, György, István,
 János és Pál. III. Ferd. Regensburg, 1653. szept. 23. Kh.
 1654. jan. 21. (1654. 208.)
Miske László; fel. Veressy Judith; fia: Pál; leánya.
 Kata; testv.: Demeter. Lincz, 1648. aug. 10. Kh. 1650.
 Szentháromság vasárnapra következő harmadik vasárnap
 utáni csütörtök. (1650. 128.)
Miskolczy alias Szabó Lukács; fel.: Borsos Kata; fia:
 György; leánya: Erzsébet és Kata. Kh. 1630. Ker. sz. János
 ünnepe utáni kedd. (1630. 182.)
Miskolczy Benedek I. Szabó András.
Miskolczy Mihály, Lukács, Péter és István I. Literati
 Mihály (de Almás).
Molitor István I. Rubel Mihály.
Molnár István és János. III. Ferd. Wien, 1642. decz. 15.
 Kh. 1643. ápr. 15. (1643. 55.)
Molnár Márton és fiai: János és Mátyás; 1. testv.:
 János; ennek fiai: János és István; 2. testv.: Mihály. III.
 Ferd. Regensburg, 1653. nov. 8. Kh. 1654. nov. 26.
 (1654. 228.)
Molnár Mátyás és György I. Petko János.
Molnár I. Szalonnay alias Molnár.
More János I. Fekete István.
Nagy I. Bujdosó alias Nagy.
Nagy I. Novakay alias Nagy.
Nagy András; fel.: Dancs Kata; testv.: Gergely; ennek
 fel.: Fazekas Anna. és leánya: Borbála. Egry Mihály. Kh.
 1633, nov. 16. (1633. 203.)
Nagy András, János és István I. Prónay alias Graizel.

Nagy ((de Dada) András. I. Lipót. Wien, 1664. okt. 28. Kh. 1667. decz. 7. (1667. 311.)

Nagy András I. Osvatt Imre.

Nagy alias Cserepi I. Cserepi.

Nagy alias Kozma Gergely Miksa. Kh. 1714. nov. 14. (1714. 219.)

Nagy Benedek; fel.: Layos Kata; testv.: Tamás és ennek fel.: Pap Anna. Wien, 1633. jan. 12. Kh. 1634. Szentháromság vasárnapja utáni szerda. (1634. 204.)

Nagy Ferencz I. Tóth János.

Nagy I. Bebek alias Nagy.

Nagy I. Iglár alias Nagy.

Nagy György, András és Imre I. Tóth György.

Nagy György; testv.: György, Mihály, János, Péter és István, Kh.: 1634. nov. 18. (1634. 205.)

Nagy István; fiai: András és János: Wien, 1632. jan. 25. Kh.: 1634. ápr. 19. (1634. 203.)

Nagy János és István; István fel.: Sepsi Kata és leánya Anna. I. Lipót. Wien, 1693. nov. 16. Kh.: 1694. febr. 11. (1693. 353. 354.)

Nagy János I. Dohos István

Nagy Lukács I. Sparner alias Seratoris.

Nagy Mihály, András és György I. Totth András.

Nagy Mihály; fel.: Molnár Zsófia, fia: István; testv.: Tamás és Pál; utóbbi fel.: Chigany Anna és fiuk: István. III. Ferd. 1652. jan. 20. Kh.: 1652. máj. 10. (1652. 186. és 187.)

Nagy Pál; fia: Sámuel; testv.: István, Ferencz, György. Gojdan Demeter. I. Lipót. Wien, 1659. jun. 24. Kh.: 1659. (Szentháromság vasárnapra következő ötödik vasárnap utáni kedd jul. 15.) (1659. 20.)

Nagy Péter; testv.: György és István. III. Ferd. Wien, 1652. máj. 29. Kh.: 1652. szept. 5. (1652. 194.)

Nagybálint István I. Literáti Szikszay alias Gyüre.

Nagy-Golopy alias Szabó István. III. Ferd. Prága, 1652. okt. 20. Kh.: 1653. decz. 4. (1653. 206.)

Nagyidai János. 1712. jul. 16. Kh.: 1712. augusztus 23. (1712. 103.)

Nagy-Palugyay Ferencz, György és János. III. Ferd. Pozsony, 1648. jun. 18. Kh.: 1650. decz. 7. 1650. 140.)

Nagy-Szegedy Mihály; fel.: Sebessy Anna. Regensburg, 1653. ápr. 15. Kh.: 1654. máj. 7. (1654. 216.)

Nagy-Szent-Györgyi Ferencz bemutatja a maga és unokatestvéré, Péter nemeslevelének Hevesvármegyében történt kihirdetését. (1714. 220.)

Nagy-Tillyay András; fel.: Kotor Ilona; fia: István; leányai: Anna és Erzsébet; testv.: Tamás, Miklós és István. Dauffy András és Benedek. Wien, 1634. jul. 2. Kh.: 1634. aug. 8. (1634. 204.)

Naszray András; fel.: Kacska Kata; testv. János; ennek fel.: Erzsébet és fiuk: Gergely. Szükös György. III. Ferd. Regensburg, 1653. ápr. 2. Kh.: 1653. szept. 25. (1653. 200.)

Negyedes Mihály; testv.: János és Jakab. Onga Benedek. Wien, 1633. jan. 3. Kh.: 1634. Szentháromság vasárnapja utáni szerda. (1634. 204.)

Nehéz András és testv. III. Ferd. Kh.: 1649. aug. 21. (1649. 110.)

Nemes Gáspár; fiai: András és István; fel.: Ilona; leányai: Kata és Dorottya. Wien, 1633. febr. 24. Kh.: 1649. jul. 7. (1649. 110.)

Német Bálint I. Kolos Mihály.

Német Gáspár I. Turóczky Pál.

Németh Mátyás. Kh.: 1648. jun. 10. (1648. 120.)

Novakay alias Nagy Miklós; testv.: János. Thury István. III. Ferd. 1652. nov. 9. Kh.: 1652. jul. 4. (1652. 193.)

Nyársy (de Szebeny) I. Bakó alias Kovács.

Nytkos Márton I. Kecskeméthy György.

Oláh I. Gáll alias Oláh.

Oláh János és Mihály I. Sarkó István.

Oláhpataky Péter és testv.: György s ennek fiai: János, Gergely és Mihály. Gaczalkay Antal és fiai: János és István. -- Regensburg, 1653. szept. 23. Kh. 1654. máj. 7. (1654. 216.)

Onga Benedek I. Negyedes Mihály.

Orbán Imre; felv.: Gyürke Margit; fia: Márton; leányai: Zsófia és Erzsébet; unokája: Villant Imre. Kh. 1609. Fülöp és Jakab apostolok napján. (1609. 72.)

Orbán Jakab; testv.: Balázs. Pendih János és Kristóf. Breznai György és Mihály. Gönczy Pál. 1660. márcz. 5. Kh. 1660. máj. 13. (Feria quinta prox. post Dom. Exaudi) (1660. 33.)

Orosz István; fel.: Mező Kata; testv.: Gergely és János. III. Ferd. Wien, 1651. máj. 10. Kh. 1652. jan. 31. (1652. 182.)

Orosz Miklós l. Kolossy Bálint.

Osvatt Imre, Miklós és János; Imre fia: János; unoka-testv.: Nagy András. III. Ferd. Wien, 1651. ápr. 17. Kh. 1652. márcz. 7. (1652. 185.)

Palló Mátyás l. Chiszár János.

Palozosi l. Bakos alias Palozosi.

Palugyay l. Nagy-Palugyay.

Pantos Péter (zsarnói lakos). Kh. 1626. jun. 20. (1626. 160.)

Panyi Bálint; testv.: János és ennek fia: István; másik testv.: István és ennek fia: Márton. Varga Gergely. I. Lipót. Neustad, 1668. ápr. 7. Kh. 1668. szept. 12. (Feria quarta proxima post Dominicam XV. St. et l. Trinitatis.) (1668. 340.)

Pap alias Zdobay György. Aszalai Pál. Pozsony, 1649. máj. 10. Kh. 1649. jun. 23. (1649. 109.)

Pap György és István l. Thoma alias Fekete.

Pap István és testv.: János és György. III. Ferd. Wien, 1651. ápr. 8. Kh. 1654. jan. 21. (1654. 208.)

Pathkos István és testv.: János. Wien, 1636. febr. 4. Kh. 1636. ápr. 9. (1636. 210.)

Pásztory György l. Chiszár János.

Pásztóhi Gáll alias Kiss János l. Gáll alias Kiss (de Pásztóh.)

Pendih János l. Orbán Jakab.

Petthő István. Kh. 1626. jan. 4. (Feria tertia proxima post festum Circumcisionis Domini.) (1626. 156.)

Petko János; fel.: Vachot Anna; testv.: János és fiai: János és Márton. Molnár Mátyás, György. III. Ferd. Pozsony, 1655. máj. 9. Kh. 1655. aug. 22. (1655. 235.)

Petrács alias Csernyey Pál; fiai: Albert és Pál; testv.: István. III. Ferdinánd. Wien, 1651. márcz. 15. Kh. 1651. jun. 7. (1651. 172.)

Pettüs Mihály l. Demeter György.

Pédery Péter Kh. 1580. (Feria 4 post festum beati Nicolai Ep. (1580. 31.)

Péntek Gergely l. Dezső Gergely.

Philep János l. Baxa Gergely.

Phinthye (de Zén) András; fia: János; fel.: Zsófia. Kh. 1626. jul. 1. (1626. 161.)

Poniwás István; fia: Pál; fel.: Takács Anna; testv.: György, Jakab és Mihály; felesége testvére: Takács András. Czegedy István. Kh. 1633. jun. 15. (1633. 202.)

Poroszlai János l. Jakobey Antal.

Posony Mihály; fel.: Lakatos Anna; testv.: János. Kh. 1634. Dorotya szűz és vértanu utáni csütörtök. (1634. 203.)

Possai l. Krigk alias Possai.

Potincza Mihály l. Jóhész Ferencz.

Potsat (v. Possat) Ambrus; fel.: Korpáss Kata; fiai: Bálint és Bencdek; leányai: Anna és Borbála. Kh. 1630. Ker. sz. János utáni kedd. (1630. 182.)

Pósa István; fel.: Pósa Ilona; leányai: Dorotya, Kata és Erzsébet; 1. testv.: Gergely; fel.: Borhély Anna; leányai: Enfrozina és Orsolya; 2. testv.: Jakab; fel.: Dinnyés Dorotya; 3. testv.: Imre. l. Lipót. Ebersdorf, 1668. okt. 20. Kh. 1669. márcz. 27. (*Czimerleírásal.*) (1669. 361.)

Prónay alias Grajzel György; fiai: István és András; test: Tamás és ennek fia: Tóbiás. Nagy András, János és István. Tóth Mihály és László. l. Lipót. Wien, 1660. jan. 28. Kh. 1660. máj. 13. (Feria quinta proxima post Dominicam Exaudi.) (1660. 33.)

Radoly Pál l. Kiss Miklós.

Rébek János; fia: Mátyás és ennek fel.: Tóth Kata s fiaik: István és Péter; János másik fia: György. Wien, 1634. jul. 12. Kh. 1634. nov. 18. (1634. 205.)

Révay Mátyás; fel.: Teky Erzsébet; leánya: Anna; testv.: János és Zsuzsanna. III. Ferd. Pozsony, 1655. márcz. 20. Kh. 1655. nov. 18. (1655. 244.)

Rubel Mihály; fel.: Kovács Zsófia; fia: Demeter. Kánthor Mihály. Szűcs Pál. Czombor János. Szabó Mátyás. Molitor István és fia: András. Boghdáni István. Regensburg, 1636. okt. 20. Kh. 1637. márcz. 4. (1637. 214.)

Sadányi I. Karnay alias Sadányi.

Sarko István; testv.: Oláh János és Mihály. Fodor Gergely. Kh.: 1630. (Feria tertia post festum B. Joannis Baptistae). (1630. 182.)

Sarnay Benedek; testv.: Mátyás és ennek fia: István. Kh.: 1598. Feria quarta prox. p. fest. b. Margarethae Virg. (1598. 15.)

Sas Imre I. Kerekes Péter.

Sándor Péter; fel.: Szabó Borbála; atyja: András; testv.: András, György és Zsuzsánna; unokatestv. Elek István. Pozsony, 1630. máj. 8. Kh.: 1630. (Feria quarta proxima post Dominicam Quasimodo). (1630. 181.)

Sárkány István I. Lőkes Márton.

Sebeők István; testv.: István, Mihály, András. Lukács György. Wien, 1633. okt. 30. Kh. 1634. jan 7. (1634. 203.)

Sebeők István I. Visontay Gáspár.

Segheő Tamás és mások. Kh.: 1618. jul. 18. (1618. 124.)

Seratoris alias Hegedős I. Fekethe János.

Simon György I. Dohos István.

Simon János, Gergely és Mihály testvérek; Gergely fia István. Sőcz Gergely és fel.: Simon Erzsébet. Pozsony, 1662. jun. 1. Kh.: 1664. jan. 23. (1664. 178.)

Sinna I. Turóczy alias Sinna.

Sipos János. Hochmány Pál, Mihály Gergely és János. Tóth Mihály és fel.: Baliogh Anna s fiai: István, Gergely és Mihály. Regensburg, 1653. szept. 1. Kh.: 1654. máj. 7. (1654. 217.)

Smagai Bálint; testv.: András és Csizmazia Márton. Wien, 1637. nov. 16. Kh.: 1638. ápr. 14. (1638. 220.)

Smid János; fel.: Imre Anna; fiai: Márton, János és András; leányai: Zsuzsánna és Borbála. I. Lipót. Wien, 1663. jan. 17. Kh.: 1663. máj. 30. (1663. 159.)

Soltész János. VI. Károly. Kh.: 1715. máj. 2. (1715. 254.)

Sólyom András. Gönczy Mihály István és másik Mihály. Keresztes Péter. Regensburg, 1653. aug. 23. Kk: 1654. máj. 7. (1654. 217.)

Sőcz Gergely I. Simon János.

Sparner alias Seratoris István; testv.: István és János.

Nagy Lukács. Laniator János. Wien, 1659. jun. 14. Kh.: 1659. jul. 15. (1659. 20.)

Stanimér Martón I. Chiszár János.

Sys Bálint I. Csorba György.

Szabó András; testv.: István, János és Mihály. Bene Gergely, István, Péter és Pál. Miskolczy Benedek. Kh.: 1633. decz. 31. (1633. 203.)

Szabó Ádám. III. Ferd. Wien, 1652. febr. 29. (1652. 195.)

Szabó alias Bakó I. Gáll alias Oláh.

Szabó alias Czece Gergely; Kovács alias Czece István; Czece alias Szücs István. Szabó (de Mehy) György. Szabó Attya István. II. Ferd. 1628. szept. 3. Kh. 1643. szept. 16. (1643. 74.)

Szabó alias Tóth Mihály; testv.: János, István és András. III. Ferd. Wien, 1650. okt. 29. Kh. 1653. márcz. 27. (1653. 198.)

Szabó alias Várady István I. Kecskeméthy György.

Szabó Demeter; fel.: Dorottya; testv.: Péter és Balázs. Tóth Máté, Márton, Lukács, Mátyás, Balázs, János és István. Regensburg, 1636. okt. 20. Kh. 1637. márcz. 4. (1637. 214.)

Szabó Gáspár és fiai: János, István és Márton I. Almássy Literati (de Almás).

Szabó György I. Bosnyák Pál.

Szabó János és Gáspár I. Maghoczgy András.

Szabó János, Péter, András, István és György. Wien, 1635. szept. 8. Kh. 1636. jul. 14. (1636. 212.)

Szabó (de Almás) János és gyermek. Kh. 1618. nov. 14. (1618. 125.)

Szabó Lukács; fel.: Csiszár Ilona; testv.: Márton, István és János. Kh. 1633. máj. 25. (1633. 202.)

Szabó Máté; fel.: Keszy Magdolna; testv.: Gáspár Bertalan és Miklós; unokatestv.: Mihályffy Márton. Wien, 1631. jul. 8. Kh. 1642. jun. 5. (1642. 41.)

Szabó I. Almássy Literatus alias Bakó.

Szabó I. Bakó alias Szabó.

Szabó I. Baranyai alias Szabó.

Dr. Czobor Alfréd.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

A kassai református egyház levéltárából.

I.

Az egyház levele a városi előljárósághoz 1744. aug. 19.

Nem ok nélkül s nem is kevés szívünk fájdalomával kintelenítettünk ezen afázatos instanciánkkal tekintetes nemes magistrátus lábaihoz borulnunk. Ugyanis jól constál mind a nemes magistrátusnak s mind pedig másoknak, hogy régi időktől fogva praxis volt az minálunk, hogy aprólékos leánygyermekeinket bizonyos, hol egy s hol más tanító asszonyok által itt benn a nemes városban, syllabizálásban és olvasásban *initiáltattuk*, mely ususban ekkédiglen sem felséges császár és koronás királyaink, sem pedig mások által hála Istennek soha se *prepediáltattunk*; annyival is inkább mostani dicsőségesen uralkodó felséges *koronás királyné asszonyunk* az illetén ususoknak nem kívánja, se nem parancsolja amovealtatásokat. His tamen *minime obstantibus*, az legközelebb elmúlt hétfői napon, die 17-ma Augusti, Tiszt. Káplán uram, adjungáltatott ciklérrel (Zirkler, városi hajdu vagy drabant) együtt, azon házon, holott említett kised leány gyermekeskéink tanulgatni szoktanak, rajtok menvén és a gyermekeknek könyveit erőszakosan elszedvén, nagy sirással ki szüleikhez, némelyike pedig egyébüvé szélyel szaladoztanak. Mi pedig ezzel semmiben sem novizáltunk, hanem csak a régi jó rendtartást és praxist *continuáltuk*; mely szerint hogy ha ezen casus tekintetes nemes magistratus, ugy tiszt. plebános uram akaratokból és parancsolatjokból és nem a felséges

udvartól maga origóját vette volna, magunk megalázásával instáljuk a tekintetes nemes magistratust, méltóztassék gyermekecskéinkről elvételődött könyvecskéiket visszaadattatni s ezen praxisban bennünket conserválni, mely kegyes patrociniumát teljes consolatiónkra a tekintetes nemes magistrátusnak jó válasszal együtt elvárván, kívánjuk: az Ur Isten nemes városunk hasznos szolgáltyára és az igazságnak hű kiszolgáltatására a nemes magistratust számos esztendőig virágoztassa, életünk fogytáig maradván a tekintetes nemes magistrátusnak alázatossággal való kész szolgálói a kassai református gyülekezet minden tagjai közönségesen.

(Későbbi jegyzet: Nulla subsequuta resolutio, instantia autem detenta.)

II.

Csáji Márton tiszáninnen református superintendens letiltja Tsétsi János pataki volt professor vagyont, míg a kassai református egyház okmányait vissza nem adja. 1747. jul. 11.

Mithogy a kassai reformáta szent eklézsiát néző királyi donationalis leveleket tiszt. tudós Tsétsi János uram ő kegyelme maga élő nyelvvel mind Kassán létében, mind mások előtt is, maga keze és hatalma alatt lenni megvallotta, és sokszori azon szent eklézsia requisitiójára, detineálni s megtartóztatni kívánta, nem gondolván azon szent eklézsianak mindenkori szorongattatásával is; ezokáért, vigore commissio-nis, mindenütt, valaholott az én inspectióm alatt találtathatik, ugyan az én jurisdictióm alatt levő helyen ő kegyelmének jószága mind addig megtartóztatassék s ki ne adattassék, valamig tiszt. tudós Tsétsi János uram azon leveleket kár nélkül nem resignálja. S. Patak, 1747. die 11. Julii. Martinus Csáji superattendens Cis-Tibiscanus.

Révész Kálmán.

Egy kassai tanuló levele 1702-ből.

Alázatos engedelmességgel való kész szolgálomat ajánlom s minden jókat kívánok Istentül, mint kedves Atyám Urannak Kegyelmednek.

Tudtára lehet Kegyelmednek kedves Atyám Uram, hogy immáron 20. Julii eleresztették az iskolákat, minyájan haza mentenek, mi pedig itt maradtunk. Nem is tudjuk, hogy légyünk itt e vácátiókban, mivel a gazdasszonyunk is vidéken lévén, elmegyen. Azonban szüntelen faggat bennünket, hogy ő nem tart, hanemha pénzt küld Kegyelmed nékie; még tartozunk nékie 48 forintokkal, a több renstantiákat bizonyosb alkalmatosságunk lévén, felküldjük. Én Kglđ parantsolatja szerint a rhetoricában megmaradtam, Lajos grammatikában felvitettem, de grammatikája nintsen. A minap küldött pénzből a csizmámért megfizettem, az öcsém csizmájáért (mivel a megmaradt részen nem tehattünk) adósság vagyunk. Papucsunk is nincsen. Ezokáért alázatosan kérjük Kglđet, mentül hamarabb mindezekről illendő proviszióval lenni méltóztassék Kglđ. Ezek után Isten éltesse Kglđet sok esztendőig s tartsa kedves jó egészséggel szerencsés állapotban, szívesen kívánom. Cassán, anno 1702. die 3. Augusti. Maradván Kegyelmed mindenekben alázatos engedelmességgel szolgáló fia

Usz Gábor.

(Eredeti je a Nemzeti Múzeum levéltárában. Törzsanyag, 1702. év.)

Dr. Cz. A.

Két főúr ifjukorából.

Az egyik mint katona küzdötte fel magát a legmagasabb polczok egyikére, a felsőmagyarországi alkapitányságra; a másik, *Miklós deák*, az ország nádora lett. Mindakettő köznemesi családból származott s tehetsége, akaratereje az ország főurai sorába emelte.

Bornemissza mint agglegény hunyt el Kassán az 1652-ik évben; *Eszterházyt* nagy tehetségén kívül a *Mágóchy Ferencz* dúsgazdag és főrangú özvegyével, *Dersffy Orsolyával* kötött házassága segítette be az ország első méltóságába.

I.

Szolgálatomat ajánlom uraságtoknak, mint tisztelendő jóakaró patronus uraimnak. Istentől kívánok Uraságtoknak minden testi és lelki áldásokat megadni.

Tisztelendő bíró uram és tisztelendő nemes tanács uraim. Csak ezért kellették uraságtokat supplicatióm által megtalálnom, mivelhogy nyilván vagyon Uraságtoknál, micsoda szűk időben jutottunk és ennek az én tisztetnek kicsiny jövedelme vagyon. Könyörgök azért uraságtoknak, mint énnekem jóakaró patronus uraimnak, Uraságtok legyen segítséggel valami kevés gabonácskával. Melyért uraságtoknak szolgálhassak meg. Most bizony Uraságtokat érte nem busitanám, de nincsen mit tennem. Ezzel Istennek ajánlom Uraságtokat, Uraságtoktól jó választ várok. Datum Cassoviae, 15. Martii anno 1601.

Uraságtoknak szegény szolgálója

Bornemíssa János
vásárbíró.

Czim: Prudenfibus ac circumspectis dominis, iudici iuratisque civibus civitatis regiae Cassoviensis, dominis et patronis mihi observandissimis supplicatio humillima.

II.

Generose domine et amice nobis observandissime.

Salutem et servitii nostri commendatione praemissa. Az Uristentől Kegyelmednek sok jókat s jó egészséges hosszú életet kívánunk boldogul megadatni. *Miklós deáknak*, előbbeni regécsi udvarbíráknak ratioiban comperiáltatott defectusoknak arbitrativa revisiójoknak rendeltük az holnapi napot, úgymint diem 24. Augusti itt az visoli házunknál. Kegyelmedet annak okáért kérjük, mint barátunkat, holnap jó idején ez dolognak eligazítására jöjjön ide, hogy ugyanazon nap ez dolognak meglátása mehessen végben, Kegyelmedtől, mint bizott barátunktól jó néven vesszük. Tartsa meg Isten kegyelmedet jó egészségben. Datae in curia nostra Visoliensi die 23. Augusti anno Domini 1609.

Generosae Dominationis Vestrae

servitor et amicus
Franciscus Magochy.

Kívül: Generoso domino *Sigismundo Belleny*, sacratissimae regiae maiestatis sedis bellicae in Superiori Hungaria iurato assessori etc., domino et amico nobis observandissimo.

Alatta más kézzel: Praesentes litterae sunt exhibitae 23. Augusti.

(Mindkét okirat Kassa város levéltárában őriztetik.)

K. L.

Ajándék borok.

Anno 1678. die 10. Aprilis. Husvét ünnepére kiadott ajándék bornak száma az régi szokás szerint.

Plebánus uramnak itcze 4.

Cáplánnak itcze 2.

Magyar cántornak 1 $\frac{1}{2}$.

3 deák cántornak 3.

Orgonistának 1.

Biró uramnak 7.

Liszi János uramnak 4.

Vida András uramnak 4.

Árvay Imre uramnak 4.

Horváth László uramnak 4.

Cserödi István uramnak 4.

Prayner Péter uramnak 4.

Christian Kevich uramnak 3.

Bodnár János uramnak 3.

Sárközi István uramnak 3.

Motika András uramnak 3.

Octavius Juliani uramnak 3.

Tarnóczi Szabó János uramnak 3¹⁾

Főnotáriusnak 3.

Viczenotariusnak 3.

Regestratornak (iktató) 3.

Öreg községbelieknek:

Firmender uramnak itcze 4.

Udvarhelyi Mihálynak 2.

Benkovics Györgynek 2.

Juhász Szabó Györgynek 2.

Fridericus Plachius 2.

Czeto Péter 2.

¹⁾ A tizenkét tanácsos.

- Prunovszki Ádám 2.
 Jászay Szabó András 2.
 Asztalos Simon 2.
 Isakovics Mátyás 2.
 2 asztalnál levő firmendernek 2.¹⁾
 Fiscusnak 1^{1/2}.
 Város hadnagyának 1.
 Öreg vásárbirónak 1^{1/2}.
 Vicze vásárbirónak 1.
 Trombitásnak 1^{1/2}.
 Kapu deáknak 1.
 Város kőmivesének 1^{1/2}.
 Város bodnárának 1^{1/2}.
 Ácsgazdának 1^{1/2}.
 Házi gazdának 1^{1/2}.
 Házi legénynek 1.
 Házi leánynak 1/2.
 Sáfárnak 1^{1/2}.
 Mestellernek (ménesmester) 1^{1/2}.
 4 ciklérnek (hivatalszolga) 4.
 2 lovas legénynek 2.
 Paripásnak 1.
 Két lovasnak 1.
 Harangozónak 1^{1/2}.
 Korcsolyás²⁾ hajdunak 1.
 Órajavitónak 1.
 Temetőnek (sirásó) 1.
 Kéménytisztítónak 1/2.
 Koldusbirónak 1.
 Peczuhnak 1/2.³⁾
 2 bábának 2.
 Bertennek (foglár) 1.
 Hóhérnak 1^{1/2}.
 4 bortisztítónak itcze 16.
 (Eredetije Kassa városa levéltárában.)

K. L.

¹⁾ Az öreg község vagyis városi közgyűlés tagjai.

²⁾ T. i. borkorcsolyás.

³⁾ Kályhafűtő.

Egy német rabasszony váltsága.

Mi Rayner Menyhért és Kyss Lukács Kassán lakozók adjuk tudására, az kiknek illik, hogy végeztünk debreczeni Szegedy Mihály urammal egy német rabasszonynak váltsága felől, kit ő kegyelme az törökök fogságából háromszáz forintban váltott ki Szolnokból, mely német asszonyembert ő kegyelme küldjön kezünkhöz Kassára, kivel mi is beszélgetvén, ha látjuk, hogy elégséges leszen sarczának megfizetésére és feje megváltságának, tehát mindjárt tartozzuk ő kegyelmének az háromszáz forintot kész pénzületenni. Ha hol peniglen látjuk, nem lenne elegendő beszéde, hanem tovább kellenék az dolognak menni és várakozni, az mig Bécsből az atyafiaitól választanak kellene jönni, mihelyen jó válaszunk lévén, úgy is ő kegyelmének az háromszáz forintot éppen megadjuk. Ha penig ez idő alatt és mindaddig, mig mi kezünknel volna az asszony, hatalmasul vagy német vagy magyar elvennie tőlünk avagy elszöknék, tehát köljük úgyis magunkat ő kegyelmének az háromszáz forintig minden perpatvar nélkül. Ezt kivéven, ha Isten e világból ez idő alatt kivenné, úgy semmivel ne tartozzuk a sarczában ő kegyelmének, Szegedy Mihály uramnak, se penig másnak. Kinek bizonyosságára adtuk ez mi levelünket ő kegyelmének, kezünk irásával és pecsétünkkel erősítet. Actum Cassoviae, 29. Maii anno 1607.

Ha penig ő kegyelme ez napokban fel nem küldené az asszonyembert, tehát ez mi levelünk kassáltassék és semmissé legyen. M. Rainer Handelsmann allhier. Kys Lukács.

(Ercdetije Kassa városa levéltárában 18419. szám alatt.)

K. L.

Egy adat Bocatiusról.

Bocadius (Bock) János, kassai bíró és költő, prágai fogságából kiszabadulván, Abaujvármegye 175 köböl búzát szavazott meg felségélyezésére s felszólította a főurakat és protestáns papokat, hogy addig is, mig ezt a mennyiséget beszedi, ők maguk is támogassák őt.

1611. márcz. 21. Bocatius János uramnak ígért az vármegye személyekben az urak és prédikátorok és nélkül buzát cub. 175, mellyet az limitatio szerént tartoznak ő kegyelmének megadni. Ezalatt az prédikátorokat és az urakat requiráljuk, hogy legyenek ő kegyelmének segítséggel.

(Abaujvárm. jegyzőkv. 1611. fol. 243.)

Dr. Cz. A.

IRODALOM.

Révész Kálmán: Dr. Kérészy Zoltán Ne temere című munkájának bírálata. Portestáns Szemle. 1909.

Simai Ödön: Kazinczy Ferencz nyelvújítása. Magyar Nyelvőr. 1909.

Szabó Adorján: A kassai jezsuiták viszontagságai.

— Kulturtörténeti képek Kassa multjából.

— Rendszeres magyar nyelvtan.

Dr. Takáts Menyhért: Böklin Arnold. Művészettörténeti tanulmány.

— Tudomány és erkölcs.

Varjú Elemér: A Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy-család története. Oklevéltár.

— Jelentése a Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeumról. 1909.

Váczy János: Kazinczy Ferencz.

— Kazinczy Ferencz levelezése. XIX. kötet.

Ifj. gr. Z. N. Ujabb adatok a Zichy-család őseiről. Turul. 1909.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és czimerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással

a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

.....

HIRDETÉSEK

.....

Czimerék megfestésére vállalkozik

STEPHANUS ISTVÁN

heraldikai czimerfestő

Budapest, VIII., Szűz-u. 5. sz. II. em.

Bradovka Gyula

ruhafestő, vegytisztító és gőzmosógyára

: Kassa—Nyiregyháza. :

A „Hattyuhoz“

A „Hattyuhoz“

Alapítási év 1812.

Szállítás 6 nap.

Alapítási év 1812.

Szállítás 6 nap.

Vegyileg tisztítanak és festenek: női, úri és gyermekruhák, csipke- és szövetfüggönyök, kézimunkák, szőrmeneműek, keztük, bőrkabátok, struczollak és boák stb. Gallér- és kézelőtisztítás.

Vidéki megbízásokat pontosan teljesítek.

ALEXY ÖDÖN UTÓDA vésnök

KASSA, FŐ-UTCA 12. SZÁM.

Mindenemű heraldikai munkák készítése művészi kiáltelben. :-: Családi czimerek festése és vése, raggyanta és egyéb bélyegzők, czimeres persétnyomók készítése jutányos árban :-:

WOTTITZ VILMOS

REPRODUKÁLÓ ÉS
FOTOCZINKOGRA-
FIAI MŰINTÉZETE

BUDAPEST, VI., KOSSUTH-UTCZA 1. SZÁM.

(Ferenzielek Bazára).

A legjobb bőrfényesítő!!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-UT.

TELEFONSZÁM 21.

W LASZLOVITS TESTVÉREK

KÖNYV-, KŐ- ÉS MŰNYOMDÁJA

FŐ-UTCZA 64. **KASSA,** FŐ-UTCZA 64.

Elvállal minden e szakba
vágó munkákat gyors, iz-
léses és pontos előállítás-
ban :: Teljesen új és mo-
dern betűanyagfelszerelés

Felsőmagyarország leg-
nagyobb üzeme :: Kassa
szab. kir. város nyomtat-
:: :: ványszállítója :: ::

Grand Café

KASSA.

BERGER

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

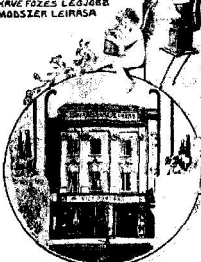
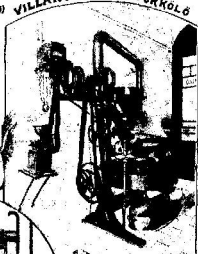
VIZY DOMOKOS KASSA.

FÜSZER, CSEMEGE
ÉS KÁVÉ BEHOZATALI ÜZLET.

"VIZY MELANGE" VILLANYOS KÁVÉ PÖRKÖLŐ

PÖRKÖLT KÁVÉ
A LEGJOBB
TESSÉK MEGPRÓBALNI

MELLELMELVE LESZ
A KÁVÉ FŐZÉS LEGJOBB
MÓDSZER LEÍRASA

NAPONTA PÖRKÖLÉS
MAGYAR PÖRKÖLŐ MŰVESSÉG 1000 Pár.

- I. KASSAI-VIZY MELANGE 1 kg. 4.500
- II. CSALÁDI VIZY MELANGE 500 g. 2.500
- III. HONOS VIZY MELANGE 500 g. 4.000
- IV. CSIBARI VIZY MELANGE 500 g. 4.000
- V. HIRÁLY VIZY MELANGE 500 g. 5.000

MEGRENDÉLÉSEK

A BEÉRKEZÉS NAPJÁN AZONNAL
PÓSTÁN BÉRMENTVE ELJUTATJUK.

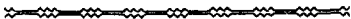
NYERS KÁVÉK SZINTÉN
NAGYVÁSÁRTEREMBEN
MAGYAR ÉLŐ VETŐ 4.000 kg.

NYILV. sz. 100000/1900. évi.

A KASSAI JELZÁLOGBANK

RÉSZV.-TÁRSASÁG.

FŐ-UTCZA 4.

Elfogad betéteket tartalékkönyvecskére vagy folyószámlára legelőnyösebb feltételek mellett.

Vesz és elad értékpapírokat, arany és ezüst pénznemeket, idegen bankjegyeket. — Átutalásokat bármely külföldi piacra is **közvetít**.

Tűz- és betörésmentes safe deposit.
Sorsjegyek részletfizetésre.
Osztálysorsjegyek.
Sorsjegyek alakítása.

Minden egyéb bankügylet gyors
:: és előnyös lebonyolítása. ::

NYULÁSZI BÉLA

DOHÁNY- ÉS SZIVARTÓZSDÉJE
KASSA, FŐ-UTCZA 12. SZÁM

Bejegyzett védjegy.

Sorsjegy, papír-
áru, játékkártya,
képes levelező-
lap, hírlapeladás

HIRLAPELŐFIZETÉSEK
= FELVÉTELE. =

Alapított 1844. évben.

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben :: (saját házában).

Felsőmagyarország legrégebb
és legnagyobb pénzügyintéze.

Betéteket gyümölcsöztet. —
Kölcsönt váltóra, betáblázásra
vagy folyószámla alakjában. Ingye-
nes pénztátulás Amerikába.

Legelőnyösebb feltételek megállapodás szerint.

Ha jó ruhát

készen vagy mérték szerint
óhajt beszerezni, m e n j e n

Neumann M.

cs. és kir. udvari szállító céghez

Kassa, Fő-utca 27.

.....
Kívánatra képes árjegyzék ingyen.

WEINER IZSÓ

kalap és uri divat üzlete
KASSA, Fő-utca 15. szám

ajánlja kizárólag elsőrendű áruit, egymintkalapok, uri fehéreneműek, bőröndök, úti- és kocsitakarók, kesztyűk, nyakkendők és mindennemű uri divatcikkeket. Különlegességek vadászczipőkben, bőr- és posztólábszárak, valódi dániai Lawala bőrkabátok, mellények és sapkákban. Vidékre kívánatra választékokat is küldök.

PALLAGHY BÉLA

gyógyszeráru kereskedése a „Kígyó“-hoz

— Kassa, Fő-utca 91. szám —

Gazdasági, állatgyógyászati és különféle háztartási cikkek.

Kötszerek, gummiárúk és betegápolási kellékek. Mentőszekrények.

Gyógy-, pipere- és háztartási szappanok.

Szájvizek, köröm-, haj- és bőrápolószerek.

Illatszerek, kölni vizek, szobailatok.

Rum- és likőressenciák.

Gyógyszer-specialitások, gyermektápszerek.

Fertőtlenítő szerek, fürdőpótlékok és gyógysók.

Ásvány-és gyógyvizek

Egér-, patkány- és rovarirtó-szerek.

— Fényképészeti cikkek és vegyszerek.

Bauernebl és Fia

sörfőzde és malátagyár

Telefon szám 78. **KASSA.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben
a következő söröket

Király-sör
Korona-sör
sötét **Bajor-sör**

Legujabb műszaki berendezéssel
és mesterséges pinczehűtéssel
felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött
szállító-kocsijainkban szállítotnak. A különböző
minőségű sörök szállítása palackokban történik.
Bővebb felvilágosítással, nemkülönbön árjegy-
zékkel kívánatra a sörfőzde készséggel szolgál.

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁS! :: TELEFON 171.

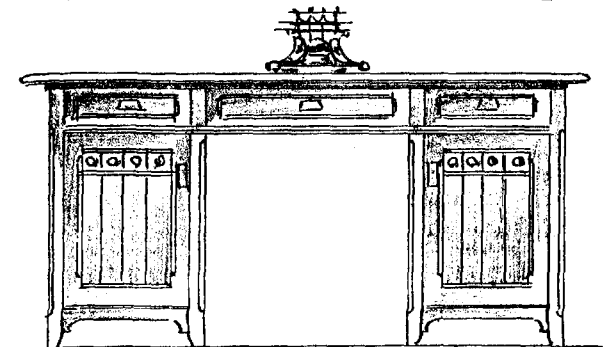
JAKOBOVIGS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE

első kassai butormintaterme és butoráruháza

Kassán, Fő-utca 39. sz.

(saját házában) :: a székesegyházzal szemben.

■ KÉPES ÁRJEGYZÉK KIVÁNATRA BÉRMENTVE. ■

Raktáron tartunk mindig legnagyobb választéku készletet **szilárdan dolgozott** butorokból, minden most használt fában és **stylben**, ugymlot:

=== teljes háló-, ebédlő-, uriszoba- és szalonberendezésekből ===

luxus-, fantasia- és **ülőbutorokból, szőnyegdiványok, ottománok** és mindennemű **matrácokból**; ugyszlten elvállalunk mindennemű **disztési** és **kárpitosmunkákat** is. Továbbá nagy raktárt tartunk **szőnyegek-** és **függönyökben.**

Raktár előszoba- és konyhabutorberendezésekből.

=== Kedvező fizetési feltételek mellett is szállítunk. ===

Dús raktár mindennemű rézbutorokban. — Specialisták modern angol bőrbutorokban. ===

A n. é. közönségnek figyelmébe ajánljuk a most létesített külön osztályt **tömörfa (massiv) butorokban**, amennyiben egy elsőrangú tömörfa (massiv) butorgyárnak a **kizárólagos elárusítását**, illetve **képviselését Ab-Torna-, Zemplén-, Sáros- és Szepesmegyék részére** átvettük es ezen kitünő gyártmányból jutányos árszabás mellett állandó nagy raktárt tartunk. Különösen ajánlható ez a **tömörfabutor szállodák, fürdőhelyek és villák berendezésére.**

Telefon 30. sz.

Telefon 30. sz.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka

— és ásványvíz-üzlete —

Kassa, Fő-utca 57. szám.

Naponta frissen pörkölt kávé.

VITÉZ A.

gazdasági szakkönyvkereskedése,
zenemű- és papírkereskedés

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar
és német nyelvű szak-
munkák nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra in-
gyen és bérmentve megküldjük.

Geiger Henrik, Kassa

Iroda: Kossuth Lajos-utca 27.

Műszaki különlegességek és gyárüzemi cikkek az összes iparágak részére.

A darmstadti motorgyár r. t. Darmstadti gyártmányainak egyedélárúsítása.

Szivógáz motor telepek

Antracit, barnaszén, brikett, koks és faszén üzemre.

Benzin-, nyersolajmotorok, lokomobilo-
lok, cséplőkészletek, motordynamók,
szivattyuk, mezőgazdasági gépek és
eszközök.

Nagy raktár és állandó gépkiállítás

„Kühne“ Mezőgazdasági Gépgyár R.-T. Moson,
és a

Budapesti Szivattyu- és Gépgyár rt.
Budapest
gyártmányaiból.

Elvállalja:

malmok átalakítását, szállít új és használt malomberendezési tárgyakat, szitaselymet, olajat stb.

Ipari benzol-, nyersolaj, koks, kőszén, kovács-szén szállítás.

Berendez:

gazdaságokban vízvezeték, villanyvilágítást, takarmánykamrákat stb.

Költségvetés és felvilágosítás ingyen.

Magyar Leszámitoló
és Pénzváltó Bank
→ Kassai Fiókja ←

Befizetett részvénytőke 60 millió korona.

Elfogad pénzbetéteket

Leszámitol váltókat

Finanszíroz ipari és kereskedelmi vállalatokat

Jelzálog-kölcsönt nyújt ingatlanokra és már fennálló jelzálogkölcsönöket konvertál saját kibocsátású 4 és 4^{1/2}%-os záloglevelei alapján

Terményelőleget folyósít.

Bérbe ad Safe deposit rekeszeket.

A bankszakma minden ágában szívesen szolgál felvilágosítással.

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

BORSOD-
ABAUJ-TORNA
MŰEMLEKEK
MŰZEUM

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa ez. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1910-315

TARTALOM.

	Lap
Az oktatásügy története Kassán. 1394—1590. Írta: Kemény Lajos	283
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczy Ferencz és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685) Írta: Szabó Adorján	237
Abauj- és Tornavármegye a hórfogatás előtt. Írta: Csoma József	245
Erdélyi adalékok a kassai református egyház és iskola történetéhez. (1653—1668.) Írta: dr. Veress Endre	248
Rétső-Vadász. Írta: Páffy Andor	254
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen (1660—1665.) Írta: Kerekes György	269

Családtörténet.

A Isztyak . Írta: Csoma József	277
Abauj- és Tornavármegye nemesieinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	282
A Tornavármegyében kihirdetett czimeres nemeslevelek. Közli: dr. Czobor Alfréd	283

Vegyesek.

Képzés. Ágyunövek. Írta: dr. Iványi Béla	289
Óltalom-levél. Közli: —y.	292
Viharos közgyűlésék Tornavármegyében 1860-ben. Írta: dr. Czobor Alfréd	293

Irodalom.

Eöttevényi Nagy Ötör dr.: A dinasztikus politika hullámzásai. Ismerteti: dr. Cz. A.	295
Harsányi István: Kisztei Péter élete és munkái. Ismerteti: K. L.	295
Ferdinandy Gyula: Vármegyék reformja. Ismerteti: dr. Cz. A.	296

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1910-515

TARTALOM:

	Lap
<i>Békefi Remig dr.</i> : Előszó	1
<i>Csoma József</i> : II. Rákóczi Ferencz fejedelem istállója	3
— Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt	33, 113, 185, 245
<i>Kemény Lajos</i> : Az oktatásügy története Kassán. 1394—1599	81, 161, 233
<i>Kerekes György</i> : Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.	49, 129, 201, 269
<i>Puky Andor</i> : Felső-Vadász	254
<i>Révész Kálmán</i> : A kassai református egyház levéltára	29
<i>Szabó Adorján</i> : Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685)	13, 97, 177, 237
<i>Veress Endre dr.</i> : Erdélyi adalékok a kassai református egyház és iskola történetéhez. (1653—1668.)	248

Családtörténet.

	Lap
<i>Csoma József</i> : A Libyak	277
<i>Czobor Alfréd dr.</i> : Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összírásai	58, 137, 209, 282
— A Tornavármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek	65, 141, 215, 283

Vegyesek.

<i>Cz. A. dr.</i> : II. Rákóczi Ferencz Abaujvármegye közgyűlésén	71
— Levéltárnok esküje a Rákóczi-korban	159
— Egy kassai tanuló levele 1702-ből	226
— Egy adat Bocatiusról	231
<i>Czobor Alfréd dr.</i> : IV. (kun) László két adománylevele	148
— Viharos közgyűlések Tornavármegyében 1669-ben	293
<i>Iványi Béla dr.</i> : Képirás. Ágyunevek	289
<i>K. L.</i> : Két községi szabadalomlevél	72
— Miért huzzták meg sz. Jakab napján az Orbán-harangot	80
— Gróf Forgách Ádám kassai királyképe hűségbi bizonytsága	152
— Egy 17-ik századbeli számlakivonat	154
— Tiszti esküminiák	156
— Két főur ifjúkorából	227
— Ajándék horok	229
— Egy német rabasszony váltsága	231
<i>Kemény Lajos</i> : Palatinus urunk őnagysága vendégségére való költségnek rendi	75
<i>Pertik Lajos</i> : Szepsi város szabályrendeletei 1690-ből	157
<i>Révész Kálmán</i> : A kassai református egyház levéltárából	225
—y: Oltalom-levél	292

Irodalom.

	Lap
Bibliographia	80, 160, 232
Cz. A. dr.: Eöttevényi Nagy Olivér dr.: A dinasztikus politika hullámzásai. (Ismertetés)	295
— Ferdinandy Gyula: Vármegyék reformja. (Ismertetés)	296
K. L.: Harsányi István: Kisztei Péter élete és munkái. (Ismertetés)	295

JAVITANDÓK.

4. 1. alulról 11. sor *ki* helyett olvasandó *két*.

33. 1. alulról 12. sor *biztosította* helyett olvasandó *kiszorította*.

87. 1. alulról 13. sor *mine* helyett olvasandó *nunc*.

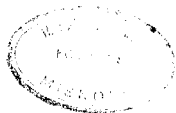
101. 1. alulról 9. sor *felsőrendeletereket* helyett olvasandó *felső a rendeket*.

227. 1. felülről 12. sor *adosság* helyett olvasandó *adósok*.

232. 1. felülről 2. sor *és nélkül* helyett olvasandó *nélkül*.

219. 1. felülről 5. és 6. sor *1714* helyett olvasandó *1614*.

Az oktatásügy története Kassán 1394 — 1599.

BORSODI
MISKOLCI
MÚZEUM

Midőn Kassa lakossága a reformáció tanítását az 1526-ik évben befogadta, az oktatásügy is a protestantizmus hatása alá került, aminek jelensége, hogy a városi tanácsnak gondja van reá, hogy a gyermekek az iskolát látogassák.¹⁾

A reformáció első magyar hirdetői közül Dévai Bíró Mátyás, Batizi András, Gálszécsi István, Székely István, akik életük hosszabb-rövidebb idejét Kassán éltek le, a tanuló ifjuság számára írják könyveiket magyar nyelven s azok az alatt az idő alatt, míg Kassán — 1536—1552 — magyar világ volt, az iskolában kétségtelenül használatban voltak.

A protestáns latin iskolát az ő hármas csoportjával Melancthon tanítványa, *Stöckel Lénárd* Bártfán az 1540-ik évben meghonosította s tanítványai Kassára is átplántálták.

Sigmund angenemt hat und von im kauft öm (= um) flor. hundert und czwanzig. Alzo das dy genannten flor. XLII. doran abgen und vor das wbrige soll der Sigmundt alle lor czalen und geben dem oftgenannten Paulo Zeypner flor. XX. (= 20) bis czw foller czalung. Alzo das der gemelte Paulus czw Crockaw studiren soll und kayn Mensch ym sulchs gelt nicht hinderen soll, zo her (= er) aber nicht wold studiren und wold sulchs gelt unczimlichen vorczeren, zo wirdt man sulchs bestimpts gelt an der Schult, dy seyn Vatter und auch her der Stat schuldig ist, nemen. Kassa v. jk.

¹⁾ 1557. FERIA tertia post Luciae. Stephanus Kyrssner ex voluntate et commissione senatus suscepit officium tutoris pueri Andreae nomine, filii quondam circumspecti domini Martini Cheff ita, ut et puerum et universa eiusdem bona ad se recipiat et possideat ac puerum in schola institui curet et fidelem tutorem agat et omnium bonorum curam habeat diligentem. V. jk.

Gergelius Simon, Csabay Máttyás, Szikszai Kovács Balázs, akik az 1554—1561-ik években Kassán tanítanak, *Stöcket* bártfai tanítványai vagy segédei voltak s alatta tanult Frölich Tamás is,¹⁾ aki Kassán 1559-ben a város lelkésze lett.

A három osztályba csoportosított tanulók a legelsőben tanulják az olvasást, írást és kis kátét; a másodikban a latin nyelvtant (grammatica) és olvassák Terentiust; a harmadikban a latin és görög írókat, ékesszólástant (rhetorica), költészetant (poetica) és a számtant.²⁾

A magyar nyelvet sem hanyagolták el, mert az iskolának az 1570-ik év óta magyar segédtanítója is van. A katechisátio is (1560.) úgy német, mint magyar nyelven folyik.³⁾

Az 1563-ik évben a tanács a lelkész és iskolaigazgató fegyelmi hatóságát megállapítja s elhatározza, hogy a kántorteendők alól az igazgatót felmenti.⁴⁾

¹⁾ Kassa v. lvt. Frölich levele az 1579-ik évből.

²⁾ Fraknoi id. n. 24. l. és Békefi id. n. 76. l.

³⁾ Plebanus et hungarorum et slavonum concionator cum rectore scholae et Nathanaele, quorundam hungarorum concivium optatam ordinationem proponendum, hanc tulerunt responsionem. Ut die dominico hungarica contio semper mane et postea germanica, ut solitum est, fiat. Hora 12 deinde *catechismus* germanice in maiori, *hungarice* autem in minori (i. e. templo, a szent Mihály-kápolnában) doceatur. Peractis vespertinis praecipuis germanica contio fiat in magno templo Feria secunda, si velit, mane *hungarice* potest docere in magno templo *Gallus Huszár*. Baptistetque infantes in veste albo, ut moris est. Reliqui dies vicissim sint dicati contionibus *hungarice* et *germanice* Rector scholae resignaturus officium senatui tribus ante mensibus indicet, idem et senatus facturus, si eum retinere noluerit. 1560. Kassa v. jkv.

⁴⁾ Notandum, quod senatus ad requisitionem domini pastoris ecclesiae et magistri scholae conclusit domino iudice bis sententiam senatorum inquerente, quod illa auctoritate, quam publice ipsi, pastori videlicet et magistro scholae dederunt, debeant, possint et valeant usi eamque exercere, tales scholae coadiutores et templi tenere ac suscipere, qui essent sufficientes ad talia publica et honesta officia ferenda, ut primum honor et gloria nostris divino rite et modo debito celebretur pueritiaeque et pietate et doctrina necessaria de bonorum et honestorum morum exemplis formetur, scandala autem vitentur. Unde rector scholae possit *cantoris* officium alteri concedere, cuius opera tam in schola, quam in templo honeste et utiliter uti possit. Actum in consilio feria 3 post conversionis Pauli, quod fuit 26. Januarii. 1563. Kassa v. jkv.

Wingler Andráis lelkész az 1589-ik évben az elemi oktatás és a leánygyermeknek tanítása érdekében száll sikra s maga is ajánlkozik a tanításra; egyuttal szigorubb fegyelem tartására szólítja fel a segédtanítókat.¹⁾

Az iskolában a szindarabok előadása²⁾ s vitatkozások (disputatio) tartása³⁾ is meghonosult.

Mily tankönyvek voltak használatban Kassán, arról nem maradtak feljegyzések; a városban már a középkor végén a könyvkereskedelem virágzott s az egri tanító (1496.) Kassán jár, hogy tanítványai számára a szükséges könyveket megvásárolja.⁴⁾

¹⁾ „Zum 3. Was die Schuf belanget, das E. N. W. mir zuffasse eine Reformation dorinnen (nach anderen wohlbestelleten Schulen, dorinnen ich erzogen und gedienet habe, Exempel) anzurichten, und sonderlich den Collegis aufzulegen in ihrer bestellung, das auch ein jeder in sonderheit eine Stunde des Tages mit den kleinen Knaben (*die bis anher durchaus verseumbt sind worden*) zu laboriren, und wenn man im Sonntag und Sambstag in der Kirchen singet, das sie alle selbst zum Chor treten und mitsingen helfen, auch die Funera deduciren und nicht noch den Discipulis, sondern neben ihnen gehen, auf das die Jugend dadurch mochte in modestia, welche derselbingen gröste Zierde ist, gehalten und alles offentliche tumultuiren auf der gassen muge eingestellt werden. Auch wen solche Schulordnung beschriben, E. N. W. dieselbige becreftigen wolle, das sich ein jeder dornoch richte und E. N. W. mit Schuf-Clagen nicht durfe molestiret werden. Entgegen aber was meine Person belanget, will ich durch Gottes Beistand und Genade mit Leuren und allen thun, treulich dieses Ampts abwarten, zur Schulen vleisig sehen und sofern es von Nothen, auch in der Wochen dorinnen 1 oder 2 Lectiones proponiren, auch anrichten, das man des Dinstags und Donerstag zur Vesperzeit in die Kirchen mit E. N. W. töchterlein und dinstboten halte sat. Kassa v. lt. 4121/154. sz. a.

²⁾ 1557. Sabbato ante Purificationis Mariae. Dem Schulmeister für die Comedia fl. 2. L. Fraknói id. m. 30. l

³⁾ L. u. o. 106. l.

⁴⁾ „Magistro puerorum, qui pro libris puerorum ad Cassoviam ivit, pro expensis den. 50.“ Bakócz Tamás egri püspök számadó könyvében. Békefi id. m. 344. l. L. még *dr. Békefi Remig*, A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1910. 248—275. l. A tudós szerzőnek szintén az akadémiai Oltványi-jutalommal kitüntetett pályaműve tüzetesen foglalkozik tankönyveinkkel. Kassa városa levéltárában *Donatus* latin nyelvtanának hártýará irt, 14-ik századbéli töredéke őriztetik, mely a fizetőtisztek (Loenherrn) 1556-ik évi számadásának borító

A 16-ik század második felében Kassán divatozó iskolakönyvekről a *Hensel János* tanító hagyatékában összeirt könyvek¹⁾ s a *Gallen János* könyvkereskedő elhalálzásakor felvett leltár²⁾ nyujtanak tájékozást.

Az iskola felügyeletével a tanács a város lelkészét bizta meg³⁾ s a tanulók szigoru fegyelem alatt állottak; a vesszőzés és elzárás (carcer) is szokásban volt⁴⁾.

Wagner Márton az ötváros seniora az 1589-ik évben Bártfán megtartandó egyházi zsinatra meghíván a városokat, egyuttal azt az óhaját is kifejezi, hogy abban a tanítók is résztvegyenek s egymás közt a tanítás előmozdításáról tanácskozzanak.⁵⁾

Kemény Lajos.

lapja. A *donata, donatista* elnevezés a protestáns iskolákban máig fennmaradt.

¹⁾ Egy kassai harangozó könyvtára 1580-ban. Magyar Könyvszemle 1888. évf. 328. l.

²⁾ Egy XVI. századbéli könyvkereskedő raktára. U. o. 1895. évf. 310. l.

³⁾ 1571. 25. Augusti. *Studiosi contra* Vinglerum Andream proposuerunt, quod noluit conciliari, nisi cum iudicio reliquorum ecclesiae ministrorum. — 1581. 11. Novembris. Nota. Ist auch vorgehalten worden, das der herr Pfarrer soll Achtung geben auf die Schulen, das die Calvinisterei nicht einwurde. Vár. jkv.

⁴⁾ 1573. Die 9. Novembris. Sigismundus Zaba (Szabó), Michael Varga, Georgius Kotta, Anthonius Pap et alii, quibus cura est commissa *Stephani* pueri, filii *Pantli Apothecarii*, in carcere detenti, quod 6 Novembris approbarunt *de virgis cedendum in schola* dicti *Stephano*; id uti inconstantes retractarunt; petiverunt, illum liberari a tali ignominia, metuentes, ne puer ad turcas profugeret. V. jkv. Jegyzet. Apotecarius másként Bornemissza Pál a Tinódy Sebestyén veje; István tanuló tehát a lantos unokája.

⁵⁾ Die Herren Ludirectores sind vormals auch nicht ausblieben, wäre dienstlich, damit sie sich untereinander besprächen, wie eben die warhe Religion *neben guten Künsten und Sprachen* und auf welcherley mass und weise der lieben blüenden Jugend möge eingebildet werden. sat. Kassa v. lvt. 4121/4. sz a.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.)

Váratlanul lepte meg Kassa városát Leopold junius 7-én kelt felszólítása.¹⁾ A császár hivatkozik a kassaiaknak a fölkelés idejében nyilvánított hűségére és abbeli készségére, hogy ha az ország érdekei úgy kívánnák, hajlandók volnának a császári őrséget befogadni; tudatja tehát, hogy mivel a jelenleg fenyegető zavarok főképp a felvidéket veszélyeztetik, szívéen viselvéen Magyarország épségben maradását, Kassa városában is, mint a felvidék legjelentősebb központján, német őrséget kíván elhelyezni. A megnyugtatójukra hangsulyozza, hogy a katonaság eltartása nem a város gondja leendő az őrség szigorú fegyelem alatt lesz tartva.

Spork is mindenképpen azon van, hogy a kassaiak aggodalmát eloszlassa. Rothgab János és Püschel Sándor követek útján szóval és írásban²⁾ üzeni július 16-án, hogy ne idegenkedjenek *ő felsége seregétől, nem fogják kárát vallani*; a keményen megfegyelmzett katonák nem lesznek hátrányára se a polgároknak, se a falusiaknak, ellenkezőleg a város javára és védelmére fognak szolgálni.

Azonban a nagyobbára protestáns vallásu és ősi szabadságait és kiváltságait féltő polgárság a sokféle biztatás után sem igen óhajtotta a császáriak uralmát. Nem elegyedwén a mozgalmakba, okát se látták annak, hogy miért kell-

¹⁾ Kassa város lt. 9092. sz.

²⁾ Spork lev. Kassa városához. Kassa v. lev. 9113. sz.

jen falaik közé a német katonaságot befogadni, holott a császári pátens szavai szerint az idegen katonaság csak a rebellisek megfenyítésére jött be s nem azért, hogy a hűségükben kitartott alattvalókat megterhelje. Azonnal megkeresik tehát Sporkot, hogy várakozzék addig, míg a felségtől beérkezik a válasz. Leopold választát későn kapták meg.¹⁾ De különben sem változtatta meg a Sporknak adott utasításait s atyai módon inti a kassaiakat, hogy a közjó érdekében köteles engedelmséggel alkalmazkodjanak azokhoz s az őrséget minden vonakodás és ellenszegülés nélkül bocsássák be.

Hasonlóan válaszol Spork is²⁾, aki röviden felszólítja a várost, hogy mivel a felség elhatározása és akarata úgy is megmásíthatatlan, a következő nap délutánjáig vagy legkésőbb az esti órákig nyilatkozzanak, hogy hajlandók-e a legfelsőbb akaratnak engedelmeskedni? Ez esetben számíthatnak a felség jóindulatára és kegyeire, míg ha ellenszegülnék és tovább is késedelmeskednek, mérhetetlen bajokat és károkat zudítnak magukra.

A megfontolásra adott 24 óra elteltével pedig a város falai alatt termett, a külvárosokat elfoglalta s a városnak neki szegeztette ágyuit, hogy azt megostromolja. A szorongatott kassaiak a közelgő veszedelem láttára alkudozásba bocsátkoztak Sporkkal, készek lévén 50 gyalogot befogadni, ha a polgárok szabadalma épségben marad. Spork csak annyit ígért meg, hogy nem fogja terhelni a várost és csak annyi őrséget visz be, amennyit meg sem érznek.

Jul. 27-én végre Kassa kaput nyitott és Spork seregével és egész táborkarával bevonult. Ötven ember helyett azonban a Grana ezred hat századát és két altholtseini századot helyezett el őrségül,³⁾ egy-egy házhoz 10—12, sőt 20—25 katonát is szállásolván el. És ezzel az eddig nem ismert terhek, zaklások és erőszakoskodások egész özöne zudult a szegény kassaiakra.

Spork jul. 29-én büszkén, mint egy diadalmas had-

1) 1670. jul. 29. Kassa v. lev. 9094. sz.

2) 1670. jul. 23. U. o. 9114. sz.

3) Bécsi hadi lvt. Prot. Exped. Spork jelentése.

vezér, úgy vonult végig Kassán, amely város még eddig német katonaságot nem látott, egész seregével, trombita, dobszó és ágyudörgés mellett, és Spankauf hagyván hátra, akit felvidéki német kapitánynak nevezett ki, Sáros felé vette útját, hogy Murány bevételével bevégezze a hadjáratot.¹⁾

A császáriak uralma azzal vette kezdetét, hogy először is a kapuk kulcsait vették birtokukba. Spork a kapuknál talált hajduságot is elparancsolta.²⁾ Csáky tiltakozott is ez intézkedések ellen és kijelentette, hogy sem a kulcsokat nem nélkülözheti, se magyar őrség nélkül nem maradhat Kassán.³⁾ A város is követelte a kapuk kulcsait, illetőleg, hogy állíttassanak vissza régi jogai.⁴⁾ Voltak azonban a kassaiaknak egyéb kívánalmaik is, amelyeket pontokba foglalva adtak át a német fővezérnek. Így befolyjni kívántak az őrség létszámának meghatározásába; óhajtották volna, hogy a német őrség függési viszonyban legyen a felvidéki magyar főgenerálissal; tiltakoztak az ellen, hogy a német katonáknak külön bormérésük legyen s végül az idegen katonaság elszállásolása tárgyában maga a hatóság kívánt intézkedni.

Azonban se Csáky, se a város kívánságai nem találtak meghallgatásra. A haditanács ugyanis a Spork felterjesztette pontokra azt a határozatot hozta, hogy a kapuk kulcsai maradjanak továbbra is a német parancsnok kezében; az idegen őrséggel, amíg a helyzet teljesen tisztázódik, egyelőre csak tisztán a felségnek van rendelkezési joga; a helyőrség létszámának meghatározása a legkevésbé sem illetheti meg a kassaiakat, hanem egyedül az uralkodót, aki majd, ha a zavarok megszűnnek, másképp fog intézkedni; a német seregnek különös kiváltsága az, hogy külön bormérései legyenek, ami különben is elég észszerű dolog, tekintve, hogy polgárok nem igen támogatják a katonákat és mindent drágán szoktak nekik eladni, de az esetleg előfordulható czivódások

¹⁾ A Kassa elfoglalására vonatk. adatokat l. Paulernél. i. m. II. 104—6. l.

²⁾ Hadi lvt. Prot. Exped. 1670. 337. Spork jelentése a hadi táncsnak.

³⁾ Hadi lvt. Prot. Exped. 1670. 337. Spork jelent. aug.

⁴⁾ Hadi lvt. Prot. Exped. 1670. 337. szept.

és összeültközések is hamarabb elkerülhetők így, mintha a polgárság a katonasággal közösen használná a korcsmákat; ami pedig a kvártélyosztást illeti, ezt egy, a város kiküldötteiből és német katonákból álló vegyes bizottság intézte.¹⁾

A császári kormány eme tagadó válasza és elutasító magatartása előre vetette az idegen uralom árnyékát.

A kassaiak Spork, illetőleg a német őrség tulkapásai ellen is hiába emeltek panaszt, Madarász Márton főbíró és Püschel Sándor tanácsnokot küldvén ki egyenesen Bécsbe, az uralkodóhoz; üres biztatásnál azonban egyebet nem nyertek.²⁾ Leopoldnak nagy örömet szerzett Kassa megvétele. Felső-Magyarország kulcsának német kézre kerülésével eldőlt a felvidéknek és így Abaujmegyének sorsa is.

V.

Abaujmegye a császári uralom kezdetén. A megye rendei hasztalan esedeztek a trónnál, hogy ne tegye semmivé azt a már amúgy is agyonsanyargatott országot és vonja ki idegen hadait. Hasztalan mutattak rá a királyi hitlevelekre, a történeti hagyományokra és a magyar jogszokásokra, amelyek szerint csak a törvénybe idézett és a felsőbb törvényszék előtt személyesen megjelent vádlottak felett mondható ki a hűtlenség bűne; hiába hivatkoztak arra, hogy a zendülő letévén a fegyvert, a nyugalom ismét helyreállott s Abaujmegye is törhetetlenül meg akar maradni hűségében. A bécsi kormány makacsul haladt a maga útján Magyarország „ügyeinek rendezésében“ s egymásután küldözte a „jók és a megátalkodottak különválasztására“ és „a haza megoltalmazására“ hivatott seregeit. Egyik német csapat a másik után vonul keresztül a megye területén,³⁾ amelyek ellátásáról, a tüzérség számára fuvarról, takarmányról stb. és a katonaságnak a szomszédos megyékbe való kalauzolásáról kell gondoskodnia. E végből kénytelen újabb és újabb adókat vetni ki a lakos-

¹⁾ Hadi lvt. Prot. Exped. 1670. 337. aug.

²⁾ Pauler i. m. II. 122. 169. l.

³⁾ Így május végén a Schtarenberg, reá egy-két hét múlva a Badeni és más ezredek kiegészítésére küldött csapatok. Proih. C. Ah. fol. 93. 98. Leop. mujus 25-én és jun. 9-án kelt leiratai.

ságra. Azonban a megye ama három járása, amely török hódoltság alatt volt, csak nehezen szolgáltathatta be a kiszabott adót, amelyre a törvények értelmében ugyis csak felerészben volt kötelezhető, a még be nem hódolt járások falvai pedig a német katonák zsákmányolásai következtében a lakosoktól pusztán hagyattak, „és aki hová látott menni, elfutott,” és főbnyire török területre költözött. A végbeli magyar katonák is féktelenül garázdálkodnak; a szendrei végbeliek például Czéczei Nagy Varga Mihálynak „hat jó kövér ökrét” hajtják el, amelyekkel a német gyalogosok számára fuvarot szolgáltatott, ami annyira elidegenítette a szegénységet a fuvaradástól, hogy elfut előle és marháját inkább a hegyekbe hajtja.¹⁾ Az is megtörténik, hogy a szatmári parasztság példáján buzdulva, akiket az ottani parancsnok bujtogatott fel a saját uraik ellen, bizonyos kedvezmények kecségtetésével, az abauji jobbágyság is egyszerűen megtagadja az adót. Ezért kénytelen a megye Spork intézkedéseitől folyamodni a bujtogató szatmári parancsnok ellen, mert ha „fűvében le nem nyomattatik a parasztság szarva,” félő hogy „nagyobb terjed.”

Az elhagyott birtokok jobbágysáira kivetett adót a törvények értelmében a földesurak tartoznak *beszolgáltatni*, akikre amugy is újabb és újabb adókat rónak a folyton szaporodó közszükségletek miatt. De a nemesség helyzete más okból is lehetetlenné kezdett válni. A megye keserűen panasolja el Sporknak, hogy hiában bizott a felség szent intetőjében, amely szerint a német hadakat „nem hívei elnyomására, hanem inkább oltalmára, avagy ezen hazában felgyulladt tűznek, zenebonának oltására és lecsendesítésére küldötté legyen,” sajnos, éppen az ellenkezőjét kell tapasztalniok. Mert ha talán volnának is olyanok, akiket hűtlenséggel lehetne vádolni, ámbár ilyenek tényleg nincsenek, azokkal szemben is a törvény utasításai szerint kellene eljárni, ahelyett azonban a törvény ellenére „sok becsületes ember és főrendek neveit” egyre-másra jegyzékbe írják össze, azokat

¹⁾ A megye utasítása a Sporkhoz küldött *ablegatusoknak*. 1670. jun. 19. Pr. C. Ab. fol. 100—101.

„némely prédálók vádlására kergetik és javaikban prédát hányatnak.“ Ha a puszta vád elég lesz erre az eljárásra, ugy senki se marad ártatlan és ha nem szűnik meg „ezen fogdosás és vádlás szerint való üldözés,“ ugy a nemesség nagyobb része elfut, a haza nyilvánvaló confusió-jára.¹⁾

Az üldözöttek között van először is Baksa István, megyei főjegyző, akinek élete már nem egyszer forgott veszedelemben. Pedig ő ártatlan, hiszen ápr. 10-ike óta Zrinyi elfogatásáig nem is volt Rákóczinál; bizonyosan azok vádolták be, akiket sem írásban, sem tettel nem támogatott. Erős Gábor marháit és lovait Strassoldo mind elhajtotta, kéri Sporkot, hogy adassa vissza, „mert ártatlan lévén, hogy így büntetessék, Isten ellen való dolog.“²⁾ Hasonló „szabadságtalanság“ esik Kubinyi Lászlón és Bónis Ferenczen is, akiknek szabadláhra helyezése ügyében Csákyhoz³⁾ fordul a megye.

Junius első felében már megkezdődött a jóknak és rosszaknak különválasztása, az a véres, kegyetlen hajsza, amelyet a kormány folytatott az összeesküvéssel, illetőleg a zendüléssel vádoltak ellen és mindinkább kiviláglott, hogy hogyan kíván Leopold „atyai kegyességétől indítatva“ „kedves Magyarországnak fennmaradásáról“ gondoskodni.⁴⁾

A bosszu, a megtorlás politikáját üzte az udvar s minden törvényes forma mellözésével fogságba került mindenki, aki csak legkevésbé is gyanus volt.

Az elfogatások annál könnyebben mentek, mert a német generálisoknak — sajnos — nem egyszer magyar emberek játszottak a kezére, így például, amint már említettük, Bónist is homonnai nemes emberek, köztük a hirhedt Fodor Ádám

¹⁾ Az Enyiczken tartott junius 19-iki megyegyűlés instructiója a Sporkhoz kiküldött Horváth György egri kanonok, Baksa István főjegyző, Nagyidai Székely András és Lengyel János számára. Pr. C. Ab. 1670. fol. 100—102.

²⁾ U. o. Pr. C. Ab. fol. 102—3.

³⁾ Az enyiczkei megyegyűlés határozatából kifolyólag. Proth. C. Ab. fol. 103—4.

⁴⁾ Leopold jun. 13-án Bécsben kelt rendelete a megyéhez. Pr. C. Ab. fol. 105.

fogták el utközben s miután kirabolták, Spork főhadiszállására hurczolták.

Baksa István is azok közé tartozott, akiknek a neve a gyanusak jegyzékébe került. Hasztalan védelmezte a vármegye; a kiméletlenségig szókimondó, kálvinista embernek különösen a katolikus papok között sok volt az ellensége s végre is Spork, mint felségsértőt és hazaárulót július 11-én elfogatta. Bűnül rótták fel, hogy részt vett az április 11-iki gönczi gyűlésen, valamint a Rákóczi-féle pataki összejövetele, ahol Staremburg elfogatása után arra buzdította a jelenlevőket, hogy „most már lássanak derekasan a dologhoz.” Közismert hazafiúi érdemeit és szolgálatait nem vették figyelembe; az se szolgált mentségére, hogy Patakra voltaképpen csak véletlenül került s hogy a tokaji főparancsnok elfogatását is ellenezte¹⁾ és Tályán éppen ő indítványozta a fegyverletételt és a meghódolást.

Hiába védte a maga igazát Zichy kamaraelnöknél és Szegedy püspöknél, a Sporknak adott aranyak sem nyitották meg börtöne ajtaját és hasztalan kért vizsgálatot maga ellen, végig kellett szenvednie egy hosszú esztendei raboskodás gyötrelmeit.²⁾

Igy járták végig az összes elképzelhető fórumokat Abaujmegye küldöttei is, a német generálistól a főkapitányig, Joanellitől, a felvidéki bányavárosok kamaragrófjától, a szepesi kamaráig, a hercegprimástól a kancellárig s az országbiróig és innen az udvarig, de sajnos, anélkül, hogy fiait az üldöztetésektől és a börtöntől megmenteni, az országos törvényeket megoltalmazni és az ősi jogain esett sérelmeket orvosolni tudta volna.

A bosszútól lihegő hatalom a nőket sem kímélte; így jutottak fogságra Bochkay Istvánné, Török Kata, továbbá Forgách Istvánné és Barkóczy Istvánné,³⁾ akiket a hebörtönzött urj asszonyok hosszú sora követett.

A szepesi kamara előtt jellemzően panaszozzák el az újabb törvénytelenségeket. „Minemü keserves és nyomorusá-

1) Pauler i. m. II. 5. 7. 8. 96. 314. 1.

2) Pauler i. m. II. 94. 1.

3) Pauler i. m. 83. 86. 1.

gos állapotja legyen ennek a magyar nemzetnek, azt minden magyar érezheti, noha a mi kegyelmes urunk ő felsége kijelentette, hogy csakis a törvények szerint akarja hivatottakat a vétkesektől elválasztani. Azonban ennek ép az ellenkezőjét tapasztalják, mert a nemes embereket minden törvényes idézés és a törvény szokott rendén való elmarasztalás nélkül, pusztán vádak alapján, személyekben, javakban némely mostoha fiai által elfogatnak, javaikban prédát hánynak és tisztességes főasszony állatokat megfognak, javaikban károsítatnak és rabságban tartatnak.“ Ami eddig hallatlan példa Magyarországon, mert „nem is törvény, hogy az asszonyi állatok nótában essenek, sőt ha férjeik elmarasztaltatnak is, feleségeik és gyermekeik részét a végrehajtáskor el szokás különíteni, e mostani actiók pedig mind különbet mutatnak és mindenestől felfordulását“ tapasztalják törvényeinknek.¹⁾

Azonban hiába kéri a kamarát „nagy szeretettel,“ hogy orvosolja a nemesség személyein és javain esett sérelmeket és a még ki nem bujdosott hűtelenekkel szemben alkalmazkodják az ország törvényeihez s azok ellen se egyes emberek vádjai alapján járjanak el. Az eredmény ezuttal se több üres biztatásnál és ígéretéseknél. A kétszintű Csákytól se kapnak egyebet jó szónál.²⁾ Spork is a felsőbb parancsra hivatkozik, ami pedig a javak lefoglalását illeti, az a szepesi kamara műve, az Erős Gábor ügyében emelt panaszra válaszólag pedig kereken kijelenti, hogy Erős rebellis s mint ilyen nem kapja vissza jószágait.³⁾

Szabó Adorján.

¹⁾ A szepesi kamarához kiküldött ablegatusok utasítása a junius 28-iki Nagydán tartott megyegyűlés határozatából kifolyólag. Pr. C. Ab. 1670. 109–110.

²⁾ Pr. C. Ab. fol. 112.

³⁾ U. o.

Abauj- és Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Lá n d s á k. 1. Hossza 150 mm., 2. h. 150 mm., 3. h. 110 mm., 4. h. 84 mm. mind a négy; a bronzlándsák azon egyszerű fajához tartozik, melyeknél a szárnyak széle egyszerű görbülettel kanyarodik ki.

K a r p e r e c z e k. Számuk nyolcz. Ezek közül 7 egész, egyet próbául eltörtek, hét zárt, egy — törött — nyílt, a zártak közül hat valószínűleg egy mintában öntetett; nagyságuk, súlyuk ugyanaz, mindannyian köralakúak, külső kerületük 294 mm., belső átmérőjük 75 mm., négy élük s az élek csak legkeskenyebb részükön mennek át henger idomba. A 7-ik zárt karperecz szinte köridomu, de amazoknál laposabb, két élű, vékony részénél egy domborodás öntési hibából származik, külső kerülete 262 mm., belső átmérője 62 mm. A nyílt karperecztördék hengeridomu, köralakú, átmérője 73 mm.

E karpereczek egyikén sincs disz.

Vaskor.

A tárgyalt korszakok elmultával elveszítjük a biztos fonalat, mely eddigi utunkban követett. Az ezeket követő időkben — noha közelebb esnek hozzánk — az emlékek s leletek gyérebbek lesznek. Ennek oka részben a vasanyag romlásában, részben abban keresendő, hogy ezen romlékony leletekre még néhány évvel ezelőtt sem voltak a találók kellő figyelemmel.

Nem említve kelet népeinek magas műveltségét e korban, midőn már az indus fényes sziklatemplomok állottak s az egyiptomi piramisok több ezredéves multról regélhettek, föld-részünk kulturánépeinek írott emlékei hazánk akkori multjának homályára is némi világosságot vetettek.

Igy értesítenek arról, hogy Kr. e. a IV-ik században a *keltu* népvándorlás és telepedés kezdődött meg hazánkban s azon területen, mely Abauj-Torna megyét magában foglalja, egy gall törzs, a bányaműveléssel s vastermeléssel foglalkozó *gotinok* lakoztak.

Egyetlen authenticus *keltakori lelet* a megye területéről a gibárti és bűdi határ közt elvonuló Gata árokban talált lelet, melyben legjellemzőbb a nagy cserépedénybe helyezett összehajlított vaskard, mely most úgy ahogy kiegyenesítve a felsőmagyarországi muzeumban látható; e lelethez tartoznak a szintén jellemzetes vaskések, a kardtok pántjai, egy paizs fogantyú, csattok s egy ezüsttel kivert lándsza.

Megyénk kiesett a római foglalás területéből s így *római emlékek* után itt nem kutathatunk. E korról egy bronzfibula tanuskodik, melyet Bernátfalván találtak s egy kicsiny éremlelet Ináncsról, mely Vespasianus, Domitianus, Nerva, Trajanus, Hadrianus, Antonius Pius, Faustina senior és junior s M. Aurelius császároktól veretett érmeket tartalmazott. E lelet is azon körülménynek tudható be, hogy a rómaiak a mai Dubnikon Sárosmegyében már ismerték s művelték az opálbányákat s ide megyénk területén át közlekedtek Pannoniával.

A népvándorlás korát a kassai lelet képviseli. E leletről *Mihalik* József a következőket írja: „Kassán a köztetetőben, mely a Kassa és Bácsa között húzódó domb északkeleti lejtőjén fekszik, sirásás közben, körülbelül három, négy ember csontvázára bukkantak. A csontok mellett különböző tárgyak feküdtek, nevezetesen egy fekete agyagból készített, részben fényesre simított és zezug vonalakkal ékesített füles edény, továbbá egy vaskéznek négy darabra esett rozsdáette töredéke, egy kerek, mellsőlapján domboruan kiemelkedő, szaruból készített csatt, melynek peczke bronzból van s végül egy

ezüst fibula vagy ruhakapocs, mely teljesen egyező a bakodi, szabolcsi és perjámosi leletek fibuláival. Ez a lelet korát is közelebbről megállapítja. Mindezek a népvándorláskori germán fibulák kifejlődésének legkorábbi idomái közé tartoznak s így a kassai köztemető e telepéből származó leletek korát a III. század végétől a IV-ik század derekáig terjedő időbe tehetjük s az ezen időtájban itt tanyázó *vandal-féle germánoknak* tulajdoníthatjuk.⁴¹⁾

A IX-ik század végén honfoglaló őseink lépték át mai hazánk határát. Diadalmas utjakat csatáikban elszórt fegyvermaradványok, hálaáldozatok, áldomások helyei s az elhunytak felett emelt sirhalmok jelölik.

Minden az ezen korból s első településük idejéből fennmaradt emlék kiváló értékkel bír reánk, mert ezekből ismerhetjük meg honfoglaló őseink életmódját, házi eszközeit, ékszereit, fegyvereit s temetkezési szokásait.

Ezen korból is maradtak fenn emlékek megyénk területén. A monai halom ősmagyar temetkezését már fentebb ismertettük. Ezen kornak maradványa a rásonyi halom is, mely az ötvenes években avatatlanok által felásatott; benne még élők tanúsága szerint, zaboia, kengyel s más egyéb vastárgyak s töredékek találtattak. E leletekhez társulnak még a szórványosan talált zabolák, kengyelvasak sarkantyuk, melyeket szántás közben az eke forgat ki.

Ezek jelölik a helyeket, hol egy évezred előtt a honfoglalás nagy munkájában véres tusák s győzelmek vivattak.

Ezen kor már a történelemé.

Csoma József.

⁴¹⁾ Dr. Sziklay János: Magyarország vármegyéi és városai. 472. l. Arch. Ért. XIV-ik k. 77—78. l.

Erdélyi adalékok a kassai református egyház és iskola történetéhez.

(1653—1668.)

Ismeretes, hogy a kassai református egyház csak 1644 tavaszán alakult meg, midőn I. Rákóczy György erdélyi fejedelem elfoglalván Kassát, — mely addig német kézen volt, — márczius 12-ikén kíséretével bevonult a városba és fejedelmi jogán megalapítá az egyházközséget, melynek husvét napján — márczius 21-ikén — tartott isteni tiszteletén maga is résztvett. De ismeretes az a küzdelem is, melyet az orthodox-lutheránus várossal az abaujmegyei rendek is folytattak a kálvinisták érdekében, kivált a fejedelem 1648-ban bekövetkezett halála után, a minek csakis az 1649-iki pozsonyi országgyűlés vetett véget. Ez biztosítá XII. törvényczikkével a kassai reformátusok vallásszabadságát, melynek érvényt — a városi tanács további tiltakozása folytán — *gróf Pálffy Pál* nádor szerzett azzal, hogy 1650 februárius elején Kassára jött és egy heti tárgyalással megtörte azokat, kik még mindig nem szivlelték a reformátusokat körükben. Az ő erélyességének köszönhető, hogy azok — annyi bántódás és szenvedés után — végre (a mai Mészáros- és Apáczautczák sarkán) telket kaptak templomuk és iskolájuk felépítésére.¹⁾ Az építkezés azonban lassan haladt, mert a hívek erőtlenekek voltak hozzá s három esztendő multán sem fejezhették be, habár még Erdélyből is segítették őket istenes igyekeze-

¹⁾ Révész Kálmán: Százéves küzdelem a kassai református egyház megalakulásáért. Budapest, 1894. 50. és 81. l.

tükben. Ezért az egyház 1653 végén három embert újra utnak indított a *keresztyének közibe*, meghagyván nekik, hogy mindenfelé gyűjtögetve, Gyulafejevárig menjenek és keressék fel *Taraczközy Ferenczet*, az ottani káptalani levéltár rekvizitorát, aki már előbb is támogatójuk volt.¹⁾

A kassai „orthodoxa helvetica ecclesia“ előljáróságának reménykedése nem is volt hiu és hiábavaló, mert kiküldött atyjafiai nem tértek haza üres kézzel. Sőt, midőn hat esztendő múlva *Barcsay Ákost* is megkeresték, évente 500 forintot rendelt neki segítségül a debreczeni harminczad jövedelméből örökidőkre „valamig azon vallás gyakoroltatik,“ megjegyezvén, hogy még a „következendő fejedelmeket is Isten úgy boldogítsa,“ ha e jó indulatából származott adományát megtartják, „Istennek törvénye is azt kívánván tőlünk — ugymond — neve dicsőségére s ecclesiánknak előmozdítására igyekezzünk.“²⁾ Egyéb segélyt a kassai egyház tudós papja, *Czegledi István* maga gyűjtött abból a szomorú alkalomból, hogy 1660 nyarán II. Rákóczy György temetésére meghívták prédikálni.³⁾

Hanem *Barcsay* valóban fejedelmi támogatása mellett is csak 1666 tavaszára készülhetett el a kassai református templom, mert bizony a fejedelem megöletése után többé senki sem törődött hagyatékával. Ezt az egyház annyival súlyosabban érezte, mivel most már az iskola megépítéséhez és felállításához is hozzáfogott, mert az eddigelé ideiglenes helyiségben, valami bérházban vagy valamelyik presbiter lakásán szorongott.⁴⁾ Ám az egyháznak erre most sem lévén „derekas jövedelme,“ az építést „magánosan, mások segítségére nélkül nem accomodálhatta,“ a miért patrónusához, *Apafi*

¹⁾ A kassai református egyház hozzáintézett ajánló levelet mellékeltel I. sz. a. közöljük.

²⁾ *Barcsay Ákos* fejedelem levele a kassai református egyházhoz Szászsebesről, 1659 május 31-ikéről; *Erdélyi Protestáns Közlöny* 1879. évf. 343. l. — Ezt meg a többi alább idézett levelet az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárából néhai Szabó Károly közölte.

³⁾ Egykoru feljegyzés a *Történelmi Tár* 1880. évf. 584. l.

⁴⁾ Ezt abból következtetjük, hogy az iskola 1656-iki törvényeit ismerjük; kiadta őket Révész Kálmán a *Történelmi Tár* 1893. évfolyamán 550—558. l.

Mihályhoz is könyörgő levelet küldött, alázatosan kérvén benne, hogy „mutassa kegyelmességét“ iránta és ujítsa meg Barcsay adományát, hogy kegyelmességét megismervén, „fejedelmi dicséretes emlékezetit minden rendek előtt decantálhassák örökre.“¹⁾ Ezt a vallásos fejedelem — ugylátszik — meg is tette, sőt még évi 100 tallért ígért hozzá a maga nevében is.²⁾

A kassai egyház élén ezidőben egymás mellett két vallásos, tudós lelkész állott, akik odaadó buzgósággal működtek és apostolkodtak nehéz, szegényes viszonyaik közepette. Az első *Kovácsnai Péter*, aki 1662 elején terjesztette a bibliát és izgatott hatáskörében, hogy olvassák és tanítsák.³⁾ A másik (1653-tól kezdve) *Czeglédi István*, aki nemcsak a bibliával, de saját munkáival is ápolta és fejleszté a vallásos életet. Éppen 1665 tavaszán is egyik könyve kiadásával foglalkozott, ám az egri püspök (Pálffy Tamás) nem engedte meg, hogy Kassán nyomják — miként előbbi műveit, — sőt haragjában „ugy bévágta utját,“ hogy még Kassa környékén is széles földön nem akadt nyomdász, aki neki dolgozni mert volna. Amint ennek Erdélybe is hire ment, Apafi rendelkezésére bocsátotta az erdélyi tipográfiát; amit Czeglédi nagy hálával vett ugyan és „alázatosan csókolgatá“ érette a kegyes fejedelem levelét. De mivel maga-szeme s jelenléte nélkül nem végezhetette volna korrekuráját, megírta neki, hogy a sárospataki iskola nyomdájában akarja kinyomatni, a hová könnyebben átrándulhat, ha a szükség úgy kívánja és könyvtárára is szüksége leend; habár nem is tudja, mikor fogják a nyomdát visszaszállítani Patakra.⁴⁾

Ezt valóban nem is birta megvárni, úgy hogy műve (Az új frigy szekrénye előtt Dágon le-dülése) öt esztendő múlva

¹⁾ A kassai református egyház Apafi Mihályhoz Kassáról, 1666 június 24-én; *Erdélyi Protestáns Közlöny* 1879. évf. 343. l.

²⁾ Révész Kálmán adata a *Századok* 1908. évf. 126. l.

³⁾ Legalább ez tetszik ki a mellékletünk II. sz. alatt közölt le-veléből.

⁴⁾ Czeglédi Apafihoz Kassáról, 1665 június 2-án irt levele; az *Erdélyi Protestáns Közlöny* 1871. évf. 5. l.

mégis csak Erdélyben jelent meg,¹⁾ miután kiadót rá nem találván, arra kérte a fejedelmet, hogy „bár csak papirosbeli istenes adakozással segélléné igyekezetében“, mivel „ezen a földön minden utakat elfogtak tőle“ ellenségei. Szenvedései közepette lelke a „pataki scholábul szépen megépült“ kassai református iskola szép virágzásán nyugodott meg, lévén ekkor már három mestere²⁾ és hét osztálya, „melyekben classicus praeceptorok tanítanak,“ úgy hogy a református vallás védelmére méltán ellenfalának tekinthette az „episcopalis Academia“-val szemben; kivált, ha az erdélyiek továbbra sem szűnnek meg támogatni. Ez irányban egyidejűleg Teleki Mihály és Bethlen János uramék pártfogását is kikérte.³⁾ E végett, egyháza érdekében 1668 őszén maga is ellátogatott Erdélybe, hol Bornemisza Anna fejedelemasszony megkedvelte és tudását annyira becsülte, hogy — visszatérve Kassára — felszólítására egy olyan munka írásába fogott, melyben minden keresztyén vallást szembeállítván a reformátussal, „a szentírást a szentírásbul úgy világozította meg, hogy minden renden lévő, igaz vallású embernek használjon“ vele. Czeglédi e 25 ívre terjedő munkája (Sion vára) csak halála után jelenhetett meg, habár a kassai nyomdász ívét négy forinttal számította s kinyomatása alig 100 forintba került volna;⁴⁾ mert 1670 nyarán Kassa újból a császáriak hatalmába jutott és Czeglédi elfogattatván, vele betetőződött üldöztetésének sorozata, melynek — mint tudjuk — az lett a vége, hogy tavaszra Pozsonyba idézték, hová betegen elindult, de 1671 június 5-én Nagyszombat határában meghalt; a „páristák“ pedig a hatalom fegyveres támogatásával 1673-ban az árván maradt templomot és főiskolát elfoglalták.⁵⁾

1) Hogy ez lehetett, sejtethető abból, mivel Apafi Mihálynak van ajánlva.

2) Ezt maga Czeglédi említi, de 1667 szeptember 9-iki meghívójukból ismerjük neveiket is: Felvinczi Sándor, Lisznyai Pál és Almási Péter; a *Sárospataki Füzetek* VI. évf. 446. l.

3) Czeglédi Apafihoz és Telekihez Kassáról, 1667 július 21-én írt két levele az *Erdélyi Protestáns Közlöny* 1896. évf. 153. l.

4) Czeglédi Bornemisza Annához 1668 december 13-án Kassáról írt levele; ugyanott, az 1871. évf. 6. l.

5) Egykoru feljegyzés Révész értekezésében, a *Századok* 1908. évf. 129. l.

Oklevél-melléklet.

I.

Kassa, 1653 deczember 12.

A kassai református egyház Taraczközi Ferencznek.

Generose domine fautor ac patrono nobis omni honore colendissime Addictissimam servitorum nostrorum commendationem praemissa. Isten Kegyelmedet minden lelki és testi jókkal boldogítsa, kívánjuk.

Nyilván vagyon Kegyelmednél minemő kegyelmességét az szent Isten rajtunk Kassa várossában lakó keresztyéneknek kezdette tündököltetni: úgy, hogy az ő szent igijének tiszta folyamatját mi közünkben is be hozván, liberum exercitiumot engedett. Az szent Istennek segítségével által immár hozzá is kezdtünk az Isten templomának, scholájának fundamentumból való felépítéséhez, melynek véghez vitelére magunktól erőtelnek vagyunk. Kelltek azért ezen Ivelünk praesentáló hiteles atyánkfiait, úgy mint Kolosvári István, Gyóni Pál és Bódis Mihály uranékot az keresztyének között és Kegyelmedhez is kibocsátanunk ujobban; mire való képest Kegyelmedet, mint kegyes fautorunkat kérjük, mutassa Kegyelmed minden istemes jó akaratját, adakozását és segítségét mi hozzánk, Hogy az Kegyelmed istemes adakozása és segítségével által építhessük meg az Istennek házát, scholáját közöttünk. Mely ebbeli Kegyelmed hozzánk megmutatandó jó akaratját mi is istemes imádságunk által igyekezzük meghálálni. Az Ur Isten az maga dicsőségére tartsa meg Kegyelmedet.

Datum Cassoviae, die 12. mensis Decembris. Anno 1653.

Generosae Dominationis Vestrae

servitores addictissimi

Universitas fratrum Helveticorum confoederatorum.

Külczime: Generoso domino Francisco Taraczközi, regni Transsilvaniae in Alba Julia capituli curam gerrendo etc. Domino, patrono et fautori nobis colendissimo.

(Eredeti, két gyűrűpecsét nyomával; Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára; Mike Sándor gyűjteménye.)

II.

Kassa, 1662 februárius 3.

Kovácsnai Péter Szenci Kertész Ábrahámnak.

Sok nyomorusági után, adjon Isten Kegyelmednek édes [jó] Uram még ez életben is vigasztalást!

Hogy [Kegyelmedet] még hallom életben lenni, igen örülöm; adja Isten Kegyelmednek derckas felépülését ez romlott hazának lelki

hasznára! Magam mind egészségben voltam ugyan, de házám népe kiváltképpen itt Kassán betegessé lőn. Alig hinném, hogy innen másua vihetném; ha Istennek úgy tetszik, meg is indulok innen rövid időn. Igen fáj szívem rajta, hogy Kegyelmed levelét nem láttam; kérem Kegyelmedet, ne neheztedjen ujolag arról és egyéb szükséges dolgok felől írni. Itt a *Biblia* elkelt,¹⁾ de hogy a mindennapi olvasása nem *urcáztatik sem privatim, sem publice, senki sem szemeskedik végette*; a' mi itt vagyon, rövid nap elkel, csak hogy igen drágálják, mert flor. 8-ban telik materiájában²⁾ tall. 3, compacturáért flor. 2 den. 50 csak simplexért is. Eddig egy is nem volna benne, ha úgy adták volna, a' mint az előbbi edítők³⁾ járanak. Kegyelmed tudja mindazonáltal miben kerültek, etc. Szívem szerint kívánkoznám alá Kegyelmetek látogatására, de az szerrel való járás, még szükségem végett is, merő kínom. Kérem Kegyelmedet egyet a' Bibliában neköm is szakasszon, ha meg nem bántódik Kegyelmed vele. Az én könyvecskéim száma s nevek felől is tudósítana,⁴⁾ a' melyek héjjával estem, szerencsétlennen helyire. Keszenti az atyámfia Kegyelmeteket, keszentem és is K[omám] asszonyt. Tartsa meg az Ur Kegyelmedet az ő kegyelmib[en] épen, minden injuriák ellen s engedje látnom Kegyelmedet örömmel. Amen!

Kassán, 1662 die 3. Februarii.

Kegyelmed atyjafia, kedves komja

Kovácsznai Péter mpr.

Küldzime: Nemes és böcsületes Szenczi K. Ábrahám uramnak etc. N[agy]bányán; nekem kedves komám uramnak.

(Eredeti, sajátkezű; Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára; gróf Kemény József gyűjteménye)

Dr. Veress Endre.

¹⁾ Érti a Károlyi Gáspár-féle *Biblia* Szenczi K. Ábrahám által 1661-ben Kolozsvárt nyomtatott ivrétű kiadását; R. M. K. I. k. 976. szám a.

²⁾ Ámbár javítása daczára tisztán látszik: *maderiban*, érthetetlen; *talán materiájában*.

³⁾ Ez a szintén Szenczi K. Ábrahám által 1660-ban Váradon nyomtatott bibliára vonatkozik; R. M. K. I. 970. szám a.

⁴⁾ Kovácsznai 1662 előtti munkái közül sajnos csak egy 1649-ben Groningenben álnéven megjelentet ismerünk.

⁵⁾ Ez, meg a fenti [szó] helye egérrágtá, üres.

Felső-Vadász.

„Hullatja levelét az idő vén fája.“ A nagy magyar költő gyönyörű sorai után, nyomában „én is ez avart jártam.“ Jár-tam, járom is nap-nap után s az annyi százados vén levele-ken, mint ködfátyolképek tűnnek elő a régmúlt, gyakran igen borongós képei.

Árpád vérü nemzeti királyaink uralkodásának alkonyán, V. István alatt tűnik fel Lőrincz fia Miklós ispán (comes); csatádja az előkelőbb, nagyobb birtoku — proceres, bene-possessionatus — nemesek közül való. Testvérei és fia, szintén Miklós, 1296-ban osztoznak meg nógrádmegyei ősi birtokai-kon Iván, Dorogh, Weseken, Tyzesd, Emberesd és Homok-terenye falukon.¹⁾

Miklós már V. István király alatt Zólyomvármegye fő-ispánja. Ezen állás akkor nagy kitüntetés volt, mert Zólyom-megye területéhez tartozott Liptó, Turócz és Árva későbbi megyék területe is. Előtte és utána is oly urak viselték e hivatalt a Gyarmati Balassák ősei közül, mint Demeter, ki I. Károly ellen Sáros várát bírta s egyik hőse volt a Chák Máté-párti ellenzéknek a rozgonyi csatában. Majd a még hiresebb Donch ispán, ki eleinte szinte Chák Máté pártjával tartott, később Károly király pártjának legerősebb támasza lett, Árva várát elcserélte a királylyal Stridó és Csáktornya, majd Komárom várával és azt a páratlan kitüntetést kapta, hogy aranyos czimerjelvényt viselhessen.

Midőn István király Ottokár cseh királylyal Moson

¹⁾ Wenzel G.: Árpád k. Uj Oktár. XII. kötet. 480. 503. és 504. szám alatt.

körül („circa Musunium“) csatát vívott, Miklós már mint zólyomi főispán, vitézül harczolva nehéz sebet kapott. Kun László király alatt a cseh király Győr várát alattomban elfoglalván, ennek visszavételeért indított háboruban a vár vévése közben ismét több sebbel tért meg övéihez. A fiatal király ellen pártot ütött főurakkal Föveny mellett vívott ütközetben igen kitüntette magát. Részt vett a nevezetes morvamezei ütközetben, hol Ottokár maga is elesett, hol Miklós ispán ismét több sebtől vérzett és sajátkezüleg több ellenséget levágott. Ezen győzelem erősítette meg Habsburg Rudolf fején a császári koronát és biztosította Ausztria birtokát utódai részére. Mennyi szomoru emlék fűződik e bár győztes, de a magyar nemzetre végzetes csatához!

A kitartó hűség és vitézség biztosította Miklós comesnek az anyagi elismerést is. Kun László király 1279-ben fent leírt tetteit felsorolva Ermes (Ormos), borsodi várföldet, Vodaz (Vadász), Genda (Gyanda), Che (ma ismeretlen), Wezeken (juxta Petervasara), Demenefelde (Demenefölde), részben abaujmegyei birtokokkal ajándékozta meg.¹⁾

Ugyancsak László király 1280-ban kelt adománylevelével, melyben főleg a morvamezei ütközetben szerzett érdemeit említi, „terram seu villam Janustelky“, a mai Jánosd falut adja neki. Még ekkor is Zólyommegye főispánja.²⁾

Már előbb (1278.) az egri káptalan előtt a Bebek és Csetneky családok ősei Zubogy — Ozdabugh — birtokot zálogba adják az Ajton (Achtón) nemzetségű Szuhay János fiainak Heym és Demeternek és általok Lőrincz fia Miklós ispánnak hatvan márka finom ezüstért.³⁾ 1279-ben bizonyítja az egri káptalan, hogy a birtokot ki nem váltották a Bebek-Csetneky ősök.⁴⁾ 1281-ben az egri káptalan már a fenti két levelét átírva László király okmányában, melyben a király szavai szerint a zálogból ki nem váltott Zubogyot Lőrincz fia Miklós ispán és János fiai Heym és Demeter örök birtokába bocsátja, újra átírja.⁵⁾

¹⁾ Gróf Zichy család Oklevéltára. III. k. 1. sz.

²⁾ Gróf Zichy, cs. Oktr. I. k. 45. sz.

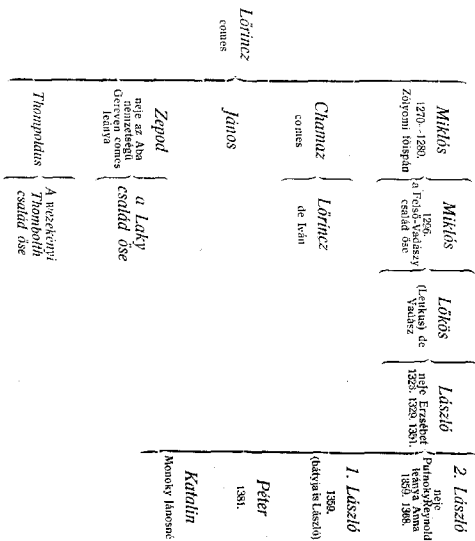
³⁾ U. o. I. k. 41. sz.

⁴⁾ U. o. I. k. 42. sz.

⁵⁾ U. o. I. k. 52. sz.

A fent említett három okmányban az Ajton nemzetségű Szuhayak és Miklós zólyomi ispán, mint szerzők együtt említetnek anélkül, hogy meghatároznák a részesedés arányát; ez arra enged következtetni, hogy hősünk — dilectus miles, mint a király mondja — *Miklós* szintén az Ajton genusból származott, hanem a legközelebbi sógorsági viszonyban volt azzal. Ez az utolsó eddig ismert adat, mely róla szól. Utódai még több mint egy századig virágoztak, mikor egy országos catastropha áldozatai lettek.

Az előbbiek és a következő események könnyebb áttekintése végett közlöm a családfát:

(Lásd 256. o.)	<i>Katalin</i>	<i>2. László</i>
	Monoky Jánosné	neje Putnoky Reynold
	Czékay László neje Zemplén- megyében	János 1378.
	<i>Munaky</i> <i>Orsolya</i>	
		<i>de Fel Vadász</i>
	Czékay György 148.	<i>Imre</i> Mint Debrecz István pártosa 1403. csatában elcsúf.; utóda nem maradt.
	János 1381.	<i>Zsigmond</i> 1381.
		<i>László</i> 1381.

1296-ban osztoznak Lőrincz comes fiai Chanaz, János, Zepod, Tompold és Miklós fia Miklós ősi nógrádmegyei birtokukon.¹⁾

1299. évben perelnek a Kurityányi nemesek Lőrincz unokája Miklós ispán fia Miklóssal „Buskfelde“ borsodmegyei birtokért Roland nádor előtt, mely birtokot a Kurityányi nemesek Zeped comes ellen már a király előtt megnyertek, melynek birtoka miatt Miklósnak Nyarád (Naragh), Ormus, Zdubugh (Zubogy) birtokain több mint 100 márka kárt tettek. A nádor előtt kiegyeztek; Buskfeldét átengedték Miklósnak és ő lemondott a Kurityányiak által okozott károk kereséséről. Ekkor is bírja Miklós az atyja által az Ajton genusból eredő Zuhayakkal közösen szerzett Zubogy falut, bár hihetőleg csak részben, mert a Zuhayak Zubogyiaknak is nevezik magukat ez után is.²⁾

Ugyancsak 1299. évben Roland nádor előtt a lovagi erény és keresztény erkölcs azon korban igazán ritka szép példája folyik le. Lőrincz unokája, Miklós ispán fia Miklós, perbe idézi Veres Jákót a Szuhavölgyből, állítva, hogy egy rész birtokát erővel elfoglalta. Veres Jákó azzal védelmezi a foglalást, hogy néhai ura, a felperes apja, Miklós, hű szolgálataiért azzal őt megajándékozta. A nádor esküt ítél állítása megerősítésére. Jákó azonban néhai ura emléke iránt való tiszteletből az esküt visszakinálja néhai ura fiának, ki azt

¹⁾ Wenzel Árp. k. Uj Okr. XII. k. 480. sz.

²⁾ Wenzel Árp. k. Uj okt. XII. k. 503. szám.

szintén atyja jó emlékeért el nem fogadja és a kérdéses földterületről alperes, néhai atyja hű szolgálja javára lemond.¹⁾

Miklósnak csak Lökös fia maradt; ez is fiatal korában halt meg; László nevű fia lett egyetlen örököse. László már 1323-ban el akarta adni Zubogy-Gömör nevű faluban az őt illető s még szépapja által szerzett részt; de ezen eladásnak Zuhay Heym fia Lukács ellentmondott és így Benedek fia Domonkos, a Pelsőczi Bebek család őse, nem szerezhette meg újra ezen ősi birtokát, melyet atyja és nagybátyja idegenítettek el a családtól. Zubogy később a felváltva Zubogyi és Szuhay nevet viselő, mint szinte az első szerzőktől származó család birtoka szerepel; ezek kezére került a Vadászy család itteni birtoka is.²⁾

Az egri káptalan 1329-ben arról ad bizonyítványt, hogy Vadászy Lökös fia Laszló Jánosd (Iwanustheleke) és Makranczy János fiai, László és Simon, Wadaz (ma Alsóvadász) birtokai közt a határjárást teljesítette és a felmerült ellenzéseket kiegyenlítette.³⁾

Gileffy Miklós nádor 1347-ben Borsod- és Hevesvármegyék nemeseivel Szihalom mellett — „prope villam Zenholm“ — nádori gyűlést tartott és ekkor Iványi Lőrincz, a Chamaz fia, azon kéréssel állott elő, hogy mivel ő Vadászi Lökös fia, Lászlóval egy nemzetségből származott — „in una linea generationis esset“ — a nála lévő osztálylevelet mutassa fel, illetőleg mivel László többel bír, új osztályt kér. László halasztást kért, mivel László nevű fia tudta nélkül ezen ügyben nincs joga felelni. A halasztást meg is kapta, de mint a nádor 1351-ben kelt levelében mondja: a kitűzött terminuson újabb halasztást kért, mert László fia Miklós esztergomi választott érsekkel Rómába utazott s még vissza nem tért. Újabb halasztást kapott a szokásos három márkának az újra kitűzött határnapon előlegesen leendő lefizetésére kötelezettsége mellett. Az új határnapon ismét személyesen jelentek meg a felek; ekkor Vadászy László előadta, hogy mivel az ő atyja Lökös halála után mint kiskoru

¹⁾ Gróf Zichy Oktr. I. k. 276. szám.

²⁾ U. o. IV. k. 490. szám.

³⁾ U. o. XII. k. 504. szám.

gyermek maradt árván, ha volt osztály a család tagjai között, az arról szóló levél Lőrincz apja, Chamaz, mint idősb atyafinál lehet csak. Lőrincz állítása szerint nála osztálylevél nincs. Ezután Vadászy László azzal érvelt, hogy ő az ősi családi javakból semmit sem bír és az ő birtokában lévő számos javak birtokjogának igazolására felmutatta V. László király már fentérintett 1279- és 1280-ban kelt eredeti leveleit, melyek őse, Miklós zólyomi főispán részére adattak s ezzel bebizonyította, hogy mint szerzemények, csak egyenes utódait illetik. Ezen értelemben döntött a nádor is a mellette lévő főurakkal együtt.¹⁾

Vadászy Lászlónak két László nevű fia volt; a két egynevű testvér a középkorban nem épen ritka eset. A híres László erdélyi vajdának, ki Ottó királyt elfogta s tőle a koronát elvette, Károly király szinte két László nevű fiát említi, mint pártosokat.

Az egyiket bizonyosan papnak szánta, azért adta az esztergomi érsek udvarába, mivel Rómában járt; ezen László fia nélkül nem akart a fentebb ismertetett perben nyilatkozni, mint irástudatlan, ezért várta Rómából haza fiát, ki mint litteratus felvilágosíthatta a családi okmányok alapján: így is történt okvetlen. Bár ezen fia sem említették a „litteratus“ czimmel, pap lett-e vagy sem, a róla szóló két adathól ki nem vehető, csakis hihető; utódai semmi esetre sem maradtak, mert később okvetlen volna róluk szó, midőn egy fél-század múlva birtokaik gazdát cserélnek.

Született még Erzsébet — családi neve ismeretlen — nevű nejétől egy leánya, Katalin, ki az előkelő Bogarth-Radván nemből eredt Monoky Jánosnak lett neje; ezek leánya,

¹⁾ A nádori törvénytészen jelen volt főurak nevei: a) *Johannis filii Gyleti quondam Comitis de Thuruch*, ez a nádor testvére. b) *Nicolai filii Peteuch condam vavvodae Transylvani et Comitis de Zolnok*, ő az *Aba* genus tagja. c) *Johannis filii Alexandri Comitis Gumuriensis*, ez a Chelen unokája az *Akos*-nemből, Zach Felicián visegrádi merényletekor a királyi család egyik magmentője. d) *Johannis filii Petheuch*, az *Aba*-nemből a Frichy-család őse. e) *Johannis filii Ladislai* . . . , a vezetéknev olvashatlan. f) *Philippi filii Philippi de Talya*, ez is *Aba* genusból a *Deb-rőy* ágból. g) *Emerici filii Renoldi magni*. h) *Michaelis de Bykche*. i) *Thome et Dominici filii Gebech*. (L. Gr. Zichy. Okt. III. k. 11. szám.)

Orsolya, a Kaplon nemzetségű Czékey László, zempléni birtokos neje és fiok Czékey György anyja, illetve nagyanyja után leánynegyedet kap 1408-ban Perényi Imrétől, mint a Vadászy család birtokainak adományos urától.¹⁾

László másik hasonló nevű fia a gömöri Rathold nemzetségű Putnoky Raynald leányát, Annát vezette oltárhoz, kitől egy János nevű fia maradt. Maga László még atyja életében elhalt; özvegye másodszor a gömöri Szkárosi Andrásné lett és mint ilyen nyugtatja apósát 150 arany forintról, melyet hozománya teljes megváltásáért kapott.²⁾ Már előbb, 1359-ben a rudabányai polgárokat tilalmazza Ormos és Ujfalu, borsodmegyei birtokainak jogtalan használatától.³⁾ 1368 után már nincs róla sem emlékezés. Unokája Vadászy János (Johannes de Vadaz) 1378-ban Szepesti Jakab országbíró előtt panaszt tesz, hogy Rudabánya polgárai — „judex, iurati et cives ac universi hospites de Rudabánya“ — az ő borsodmegyei Ormos és Nyárad falvait jogtalanul károsítják. Az országbíró megbizta a jászai konventet, hogy Rudabánya polgárait, a mennyiben a panasz igaz, a kártételektől a király nevében tiltsa el. Ugy látszik, a város polgárai igen rossz szomszédok voltak, tizenkét év alatt kétszer kellett a szomszéd birtokosoknak a törvény védelmét igénybe venniök. A rudabányaiak valószínűleg abban bizakodtak, hogy a birtokos Vadászyak az akkori erdőborította területtől jó félnapi járásra eső *Felső-Vadász* abauj-megyei faluban vagy éppen nem, vagy oly későn vesznek az okozott károkról ottan lakó jobbágyaiktól tudomást, hogy a kár bizonyítása csaknem lehetetlenné válik és a legrosszabb esetben is, mint a példa mutatja, megelégszenek a rendretusítással.⁴⁾

A Garay Miklós nádor által 1381-ben Abauj- és Sáros-megyékkel Kassa mellett tartott gyűlésben Vadászy Jánosnak már fiai, Zsigmond, László és János, kéri a nádort megbizott-

1) gróf Zichy cs. Oktr. V. k. 480. szám.

2) gróf Zichy. Oktr. III. k. 157. szám.

3) gróf Zichy O. 102. szám.

4) gróf Zichy O. 4. k. 41. szám.

juk által, hogy Laky Lynkát és Laky Beke fiát, Jánost, tiltsa el Gyanda abaujmegeyi falujok erőszakos használatától.¹⁾

1387-ben István nádortól Papy Dezső fia László meghatalmazott által azt kéri Vadászy Jánosnak Zsigmond, Imre és Péter (?) fiai, hogy Laky Jánost tiltsa el Gyanda abaujmegeyi falujok elfoglalásától.

A Lakyak mint Zepud comes utódai és így a Felső-Vadászy család őse, Miklós ispán testvérétől leszármazottak, tarthattak, illetőleg csak támaszhattak igényt Gyanda birtokára, bár ez csak Miklós zólyomi ispán utódait illette jogosan. Nincs kizárva, hogy az utódok összeházasodtak vagy zálogot szereztek Gyandára. Gyanda falut csak Tomor választja el északra Laktól, északkeletre Felsővadászról. A XVII. században a török hódoltság idején pusztult és néptelenedett el. Most Tomor község határának egy része 1848 előtt mint puszta (praedium) szerepel. Innen vette a Gyandai Kormos család előnevét. Leányági utódait a Bizáki Puky család bírja.²⁾

Az Árpádverüi nemzeti királyok után az Anjou Károly, de főleg fia Nagy Lajos nemcsak egyik legnagyobb, de legmagyarabb királya volt Magyarországnak; összes hódításai a magyar birodalom területét nagyobbították s ha olasz birtokait és foglalásait megtarthatja, ezek is a magyar korona függelékei lettek volna. Ő alatta olvadtak a magyarsággal össze úgy a keletről, mint nyugatról bevándorolt különféle törzsek; halálakor alig tett számot az itt-ott még nemzetiségét a „vis inertiae“-vel védő idegen elem. Halála után kezdődik a bizonytalanság és „post multos casus et tot discrimina rerum“, annyi zűrzavar után Zsigmond fejére kerül a korona. A legyilkolt Károly király vére előre veti árnyékát; még nem hagyja nyugodni a Zsigmonddal elégedetlen dinasztákat. Héderváry Kont István és társai hiában vérzenek el a bakó pallosa alatt, az ország nagyobb része egyetért Kont fegyvernökével,

¹⁾ Gróf Zichy. Okt. IV. k. 166. szám

²⁾ Több okmány a Puky család levéltárában Tomoron. Megvan itt az interregnum alatt (1446) Gyandát illető oklevél: Prelati Barones nobiles et Proceres regni Hungarie Universi stb. Datum in Congregatione nostra generali prope Peech celebrata in festo beati Barnabe Apostoli Anno Domini 1446.

kinek szájába a költő e szavakat adja: „Uram király, a párt-
tűtő te vagy.“ Az ország első méltóságaival, Kanisay János
esztergomi érsekkel és Pelsőczy Bebek Detre nádorral az
élén fegyvert fog; egyik párt a másik várait ostromolja, meg-
érkeznek Csáky Miklós és Marczaly Miklós erdélyi vajdák
zászlóaljaikkal a királyellenes párt támogatására, de mielőtt
a döntő harcz elkezdődne, sikerül Garay Miklós macsói
bánnak pártatlan erélyvel, közvetítő ügyességgel a békét
megkötni, mely teljes bűnbocsánatot biztosított a felkelőknek.
A fegyver letételére kitűzött napot épen a primás és nádor
nem tartják meg; végre meghódnak, de már a primás
elveszti Esztergom várát, a nádor Szent-György vára és Szik-
szó városa árán menekül. Ez a béke sem tart soká, ismét
fegyvert fog az ország nemessége és most már oly gyors
eredményt ér el, hogy magát a királyt is elfogja és Garay
siklói várában majdnem háromnegyed évig fogva tartja. Ismét
Garaynak sikerül a békét megkötni; a király szabad lesz; de
kormányzása most sem sok jót ígér; több törvényt megsért.
Debrőy István magának a királynak főkincstartója, Debrő,
Tálya várak ura, az Aba nemzetség egyik mátravidéki
ágának feje II. Endre aranybullájának záró soraiban rejltő
nagyon is kétes értékű biztosítéka mellett az 1403-ik évben
még egyszer fegyvert fog, de már csak a Tisza mentén Heves-,
Borsod-, Ung-, Zemplén-, Abauj- és Gömörmegyékben lakó
nemesség egy részének támogatásával.

Az ő zászlójához áll a Felső-Vadászy-család utolsó
sarja, Imre is; — testvéreit nem említi a királyi levél; vagy
elhaltak már előbb, vagy vele érte valamelyiket a szomorú
végzet.

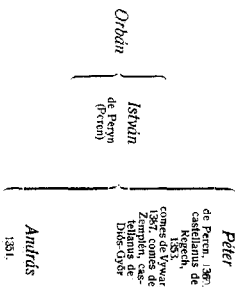
A gyilkos csata Eger környékén folyt le; Zsigmond
király levelében csak így említi: „a csatában, hol Debrőy
István pártosaival ellentünk és hiveink ellen harczolt“ („in
conflictu, ubi Stephanus de Debrew cum certis suis compli-
cibus contra Majestatem nostram, nostrosque fideles et eorun-
dem devastationem procedebat.“) A királyi zászlóaljak élén
Perényi Imre főpohárnokmester tűnt ki legjobban, ki lováról
sebektől borítva a földre zuhant, majd magához térve, újra
lóra ült és ujult erővel a pártosokra rohanva, azokat futásra

kényszerítette. A vezérek elmenekültek, de Vadászy Imre halva maradt a csatatéren.

Ezen csatával a Felső Vadászy család története is véget ért. Zsigmond király még ugyanazon év, 1403. nov. 5-én Székesfehérváron kelt adománylevelével az elesett Imre, ki utódok nélkül, mint hűtelen halt meg, összes birtokait: Vadász és Jánosd abaujmegyei, Balásháza, Ormos, Nyárad, Tövises és Kelecsén borsodmegyei Népes- és Németmező elpusztult hevesmegyei birtokait Perényi Imre királyi főpohárnokmesternek adja, ki azok birtokába a következő 1404-ik évben a jászói konvent kiküldötte és Monay András, Nyomáry János királyi emberek jelenlétében ellenmondás nélkül bevezettetett.⁹⁾

Ezzel megszűnt Felső-Vadász birtokos urainak székhelye lenni; olyan dinaszták, mint Perényi Imre és utódai a Füzér, Terebes, Sztropkó, majd Sáros-Patak, Siktós várak urai, nem lakhattak egy félreeső nemesi curiában.

A Perényiek ezen ugynevezett nádori ágának leszármazását mégis közlöm, mert egy századig Felső-Vadász urai voltak és több tévedést helyreigazít, melyet Nagy Iván s itt-ott mások is közöltek, részben tévesen.

⁹⁾ Gróf Zichy. Oktr. V. k. 297. 305. szám.

Lásd 263. o.

Péter

Miklós 1388. császáriok de Dios-Cewir	Miklós 1425. filozófus- mester, neje Pálóczy Hedvig.	László 1430.	János bán	Miklós 1412. 1415.	János 1430.—1457. fő- főnökmester neje Kordéji Katalin (de Korogán)	Imre 1488. császárius de Dios-Cewir. 1496. tükös kancellár, szervi Füzér, Ferenes Veranai és a Felső-Vadászy birtokai síb. Méghalt 1417.
István 1436. főteklogó- mester. Sztakove a tudabansai templomban.	István 1463. főteklogó- mester. 1466. fő- főnökmester Mátvás király készer me- fosztja birtokai- tól; kegyencsi- kapi; birta. Vi- zsolva is Abauj- bán, neje Ujlaky Orsolya.	Miklós Sztorkó ura, mégvált 1483.	Péter 1432.	Imre 1105.—15. 9-ig nádor, 1. neje Báthory Borbála, 2. neje Kunusy Dorothea, Abauj első örökös főispánja.	Péter neje Kowendi Szekely Klára.	Ferencz nagyváradi püspök.
Gábor neje Gutly Országy Ilona. Mégvált 1569 Sárospatakon.						

Perényi Imre kis unokájának, Istvánnak és Ujlaky Orsolyának fia, Imre, Horvát-, Dalmát- és Tótország bánja, Abauj-megye örökös főispánja és 1505—1515-ig egyszersmind az ország nádora volt. Fenmaradt a báró Perényi család nagyszülősi levéltárában Miksa császár egy adománylevele, mely „Siklósi“ czimrel hercegi — német birodalmi — rangra emeli és czimerét bőviti. Ezt azonban sem a nádor, sem fia és unokája, ki egyszersmind családja ezen ágának utolsó tagja volt, soha nem használta; úgy látszik anélkül kapta, hogy kérte volna; vele az osztrák ház királyutódlási igényének elismerését akarta a nádortól megnyerni. Célját nemcsak el

nem érte vele, sőt Perényi, midőn értesült a császár és Ulászló király kölcsönös trónöröklési szerződéséről, ennek mint az ország nádora nyilvánosan ellene mondott.

Felső-Vadász birtokába a Rákóczy-család lépett s „midőn 1517. évben Rákóczy Zsigmond és Ferencz testvérek megszerezték Felső-Vadászt és Selyebet Perényi Imre nádotól 3000 arany forintért. E vételnél társuk Velezdi Kövér János sógoruk volt, mert Rákóczy Ferencz felesége, Tomory Margit, testvére volt Tomory Lőrincznek, ki ezen Kövér Jánosnak testvérét Margitot bírta nőül. Kövér János magtalanul halván el, egy 1521-ben kötött egyezséglevél alapján a szerzett birtokokban levő részeit a két Rákóczy testvér örökölte.¹⁾

Tomory Lőrincz elhunytával özvegyét, a Hunt Pázmán nemzetségből származó Velezdi Kövér Margitot, Réghy Kelemen vette nőül; nejevel magához ragadta neje s első férjétől született fia, a kiskoru Tomory András gyámságát és számos faluból álló, a Hangácsi várkastélyhoz (castellum) tartozó uradalmát. Ebbe Rákóczy Mihály, kinek anyja Tomory Margit, Lőrincz testvére volt, nem nyugodott bele s mint a kiskoru nagybátyja magának követelte úgy a gyámságot, mint a birtokainak kezelését, kinek halála esetén az örökségre is számított. Elkezdődött köztük a per és közben a hatalmaskodás, mely valóságos rabló hadjáráttá fajult, különösen mikor Tomory András, mint Lossonczy István apródja, Temesváron török fogságba esett s mint a levelek mondják, közhit szerint Mohamed vallásra tért.

Most már Rákóczy az egész örökséget a magáénak tartotta; Réghy Kelemennek sikerült azonban I. Ferdinánd királytól a kamarának nagyobb összeg lefizetése mellett királyi adományt szerezni reá.

A Rákóczyaknak akkor még udvarházaik voltak Felső-Vadászon. 1559-ben Felső-Vadászi Rákóczy Mihály és György

¹⁾ Csoma József, *Abauj m. nemes családai.* 471. lap. 1492-ben Felső-Vadászt és Selyebet Hangáchy Mihály alnádor Perényi Imrétől, az ő magtalan halála után özvegye, Rákóczy Dorotya, elsőbb Betlenfalvi Thurzó Péterné, Rákóczy Zsigmond és Ferencznek s Ferencz fia Jánosnak és Velezdy Kövér Jánosra hagyja. (Lásd Puky cs. levéltára, Hangáchy cs. elenchus.)

panaszt tesznek Ferdinánd királynak, hogy Réghy Kelemen felső-vadászi „lakóházaikat“ kirabolta, juhaikat és marháikat elhajtotta, több jobbágyaikat Hangácsra vitte fogságba.

Előbb már 1549-ben a pozsonyi káptalan előtt — ezen tájról akkor menekülniök kellett — Réghy és Tomory András elbeszélnek, mint ostromolta meg hangácsi kastélyukat Serédy Gáspár, ki azt felgyujtatta, onnan minden ingóságait, birtokaik védelmére szükséges okleveleiket és a kastély védelmére használt hadi eszközeiket elvitte. „Kassai generalis cselekedte ezeket s mertek érette vala perelni a kárvallott nemes emberek“, mint a magyarul utána írt 1690. évi megjegyzés mondja.¹⁾ A kassai főgeneralis a Rákóczyak pártját fogta.

Folyt a harcz életre-halálra Rákóczy és Réghy közt; közben egyesek, mint Segnyey László, Perényi Gábor, Bebek Ferencz, megkísérelték köztök a békét, de ez mint arbiter bírának csak kis időre sikerült; hatalmaskodtak és pereltek tovább.

Tomoron még ma is áll a régi egyház; a XV. században csucsives (goticus) modorban, hihetőleg Tomory Pál kalocsai érsek a mohácsi csata szerencsétlen vezére építtette. Ő, mielőtt franciscanus barátta lett, nemcsak Tomorit birta unokaöcseivel, Lőrincz és Lajossal, de a szomszéd falvakban nagyterjedelmű birtokokat szerzett; ő volt családja vagyoneemelkedésének megalapítója²⁾; csak ő lett oly vagyon ura, mely vallásos érzését követve, képessé tette ily épületet emeltetni. Ezen időben a templom a Tomory-család egy kőházával, fallal és árokkal („vallo et sepibus munitum“) volt körülvéve és megerősítve. Itt tartotta a szomszéd kisenemesség féltettebb drágaságát és leveleit, ide menekült a szegény nép (misera plebs) is önvédelemből. Volt okuk védekezni, mert jött a pusztító fergeteg.

A jászói konvent az 1559. évben (feria quarta post festum Petronelle Virginis) kelt leveléből értesülünk a községet ért katastropháról.

Nagyságos Bebek György, Balajthy György és Tamás,

¹⁾ A Puky-család tomori levéltárában lévő elenchus

²⁾ Számos okmány a Puky-család tomori levéltárában.

Felső-Vadászi Rákóczy Mihály és György, Szarvaskövy István és János, Kupay Nagy Balázs, Bor Simon, Balay Ferencz, Csobády Antal nemesek fegyvereseikkel Tomorra rontottak; a megerősített templomerődöt felgyújtották, a szomszéd nemesség és szegénység ott lévő vagyonát elharácsolták.

1560 körül Rákóczy Mihály halála után a király Réghy Kelemen részére kiadott adománylevelével megszűnt a Rákóczyak igénye is; békésebb idő következett, de csak egy emberöltőre; ekkor jött az igazi, a közös ellenség, a török.¹⁾

1567-ben már kastélya volt Rákóczy Györgynek Felső-vadászon, melyet Hasszán temesvári pasa védőinek fejére gyújtott és így tudta csak megostromolni. Ezen kastély a ma is földvárnak nevezett területen, a falutól délre nyúló domboldalon volt. Most már szántóföld van a helyén, a planirozás közben sok kőkorszakbeli tárgyak közt régi sarkantyukat és elrozsdásodott fegyverrészeket találtak, különösen sarkantyut a határ más területén is gyakran találtak a szántók, ennél régibb korból valókat is, melyek ma már egyedüli emlékei a duló csatáknak.

Ezen időtől a Rákóczy-család birta kihaltáig; innen irta előnevét a fejedelmi ág is. I. Zsigmond fejedelem itt született a hagyomány szerint; Vay Tihamér gróf még nem régen mutatta a szobát a mostani kastélyban. Hihető azonban, hogy a kastélyt ő építette, öles vastag falakkal egy emeletre két szöglettoronnyal, mely ma is keveset változott, midőn gróf Vay Tihamér 1870-ben rendbeszedette s ifju nevével, Beniczky Ilona grófnővel, lakásául választotta és az elpusztult kertet parkiroztatta.

Eszterházy nádor parancsára Abaujmegye az 1641-ik évben Puky Péter szolgabírót küldte ki azon utasítással, hogy írja össze a töröknek hódolt községeket és török adójokat. Ekkor Felső-Vadászon három birtokos volt: Rákóczy György erdélyi fejedelem, Rákóczy Pál országbíró és Rákóczy Mihály. Eger eleste után behódolt a falu a töröknek; előbb 45 frt. volt adójuk, 20 icze vaj és 20 icze méz. 1641-ben már

¹⁾ Lásd a Rákóczy és Réghy közt dúlt egyenetlenséget Csoma, Abaujvm. N. Cs.

125 frtot vesz rajtok, 30 icze mézet és vaját, 3 kősót, egy vágó ökröt, egy dézsa turót. Ekkor a török urak Baydur Memhet szpahia. A tanuk vallomása szerint tizenketten laknak a faluban; ez bizonyosan házhelyre értendő.

A nemzeti ügy s vele II. Rákóczi Ferencz fejedelem hukasával az ő óriási vagyonával együtt Felsővadász is a királyi fiscus kezébe került. A királyi kamara alelnöke, Mesko Jakab, és fiai, Ádám és Jakab, adományha kapják Felsővadászt; utódaik birják egy századig; a múlt század elején báró Mesko Jakabtól gróf Vay Ábrahám vette meg. Utána fia, Károly, és ennek fia, Tihamér gróf birta. Most ennek kisebbik fia, Vay Artur gróf birtokában van.

Puky Andor.

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Ujabb kísérletek a praesidium bevételére.
Fenyegetőzések.

Aug. 5. Bárcki Ferencz uram ő kegyelme is mondá, hogy Bosnyák Péter uramtul hallotta, hogy most jó conditiókkal bocsáthatjuk be a praesidiumot, különben pedig jön Montecuccoli, erővel is feldulja, felprédálja a várost. S akkor aztán örömet conditiózna a város, s fogja keresni a palatinust, de ez kimosdik belőle s bizony nem segíti.

Bíró uram mondá Bárcki uramnak, hogy nem kicsiny dolog, hogy ő felsége igaz hiveit oly hirtelen feldulatná. Hisz ha ő felsége parancsolatját praesentálta volna palatinus urunk, az egész községet felhívtuk volna erre. De ő azt kívánta, négyen határozzunk, holott ekkor a város lakosi maradnának ránk. Küldené tehát el Bárcki uram — de csak saját szavával — ő felsége parancsát, ha van ilyen. Mondá mégis Bárcki uram: Bosnyák uram esküvéssel mondá, harmadnap itt lesz a veszedelem.

Deliberatum: Lehetetlen dolog, hogy ő felsége az várost nem requirálván, mindjárt oly simpliciter dulatná. Azért tovább is kell *per tertias personas* Bosnyák uramnak, de nem az mi nevünkkel insinualtatni, hogy producálják (mutassák elő) az ő felsége comissióját, hadd publicálhassuk az egész lakosokkal, mert egyáltalán mi ehhez nem szólhatunk.

Aug. 7. Bíró előadja: dolgainkban járván a generálisnál, meghallgatott, de nyomban a praesidiumot vette elő és sok szóval ajánlá, hogy még most jó módjával vegyük be a

praesidiumot, mert erővel is behozzák. Én azelőtt mindenkor *oly idegen voltam az praesidium bevétele, mint a fáradt eb a nyulászatra*; de minthogy a magyar consilium is elvégezte s látva magam is a szükségét, javallom, hogy még jó módjával vegye be, mert ha hatalommal hozzák be, örömetst írna kegyelmek conditiókat s a palatinus sem segíti: én is összeteszem kezeimet s távol nézem kegyelmek nyomoruságát.

Deliberatum: Mi megmondottuk, hogy magunk ehhez nem szólhatunk, illetve ez az egész város lakosokat, ő nagyságát alázatosan kérvén, minekünk ez aránt kegyelmissen megbocsájtani méltóztassék.

Aug. 11. Biró Bosnyák uram csak birónak, Szentkirályi Sebestyénnek, Nyeregyártó Andrásnak (fűrmender) és Madarász Mártonnak szóló levelet akart praesentálni, de a hárma nem lévén itthon, megüzentem s most az egész tanácsot összegyűjtöttem, hogy praesentálja kegyelmek előtt. Bosnyák uram eljövén, csak a négynek praesentálta ő felsége levelét. De szükségesnek tartották, hogy az egész községgel közölje. Bosnyák uram mondá, ily levele is vagyon s holnapra gyűjtse fel az egész községet.

A tárnokmester véleménye a praesidium bevételeéről.

Aug. 11. Feja András uram a tárnokmesterhez lévén küldve, referálja: Ő nagysága mondá a praesidium dolgára: Tudja Isten nem is tudok e dologhoz szólni, de mint magyar örömetst szolgálnék hazámnak véremmel is. Mit mondjak, csak fel akarják piszkálni és zavarni az országot, csak piszkálás ez, *csudálkozom némely magyar urakon, ebben mind csak maguk privatumját keresik*. Kérdé, van-e ő felségétől valami publica requisitiókn s mi formán akarják behozni? Mondottam, hogy palatinus urnak ígéré, hogy conditióinkat ő felségétől is confirmáltatja. Mondá arra, conditiókra ne menjenek ktek, mert az egész statusok reátok támadnak s az ország articulust is felfordítják. Felelém: Örömetst nem mennénk, ded ulással fenyegetnek, olyanok vagyunk *mint a mézsárszékre viendő juhok*, csak szenyvedünk és senki nem oltalmaz bennünket, mit tegyünk ha reánk jönnek? Mondá: édes szép atyánifiai,

az erős ellen a tehetetlen nem állja, csak szenvedjétek, de fegyverhez ne nyuljatok. Én is ő felsége consiliariusus vagyok, nem régen is irt levelet, de nem irta s nem is gondolom Kassa feldulását.

Az egész községi közgyűlés tárgyalása a praesidium bevételéről.

Bíró uramat és fürmender uramat generalis hívatta, hogyha ők akarják, a többi is akarja a praesidiumot. Hisz az ő alattvalói is azt akarják, amit ő. De semmiképen nem cselekedték s jól tettek.

Aug. 12. Az egész községnek felolvasták a négynek szóló levelet s a palatinus levelét. Bosnyák uram mondá, hogy több levele is vagyon. Felhívták tehát s ő előadá: Palatinus urunk jelen való évben Bécsben több fő és első magyar consiliariusokkal az szegény haza megmaradásán munkálkodván, adták opinioul (véleményképen) ő felségének, hogy Kassát ne hagyja német praesidium nélkül. Továbbá is az pogányságnak gonosz és lator cselekedit vizsgálva, az consiliumban előhozák azelőtt való harmadik esztendővel, mikor kijött volna, megvette Jenőt, Lugost, Karánsebest, tavalý Váradot és így immár minden szándékát véghezviheti, oda lévén a Partium is. Megint ezen esztendőben az török bemenvén nagy erővel s ha valamiképen basát hagyván oda be és az Erdélyt épen magához hódoltatván, minden szándékát szárazon véghezviheti és épen az ő felsége haeredetaria ditióit (örökös tartományait) is, de egész impériumot is turbálni (így!). Noha az erdélyiek instálván, majd félesztendeig ő felségénél segítségért s ő felsége is az egész tanácsával kegyesen arra hajlott, egyáltaljában minden úttal-móddal megsegíti Erdélyt s biztosította is erről Bánffy Dénes által Erdélyt, vagy per tracta vagy fegyverrel. A mint hogy már 3 városokat ő felsége kézhez vett: Székelyhidat, Kővárat és Szamos-Ujvárat, lévén abban ezer emberénél több ő felségének. Noha oda fel a praesidium dolga olyformán volt elvégezve már azelőtt is, ő felsége e dolgot tractáltatván, azért csak hozzák be. De palatinus urunk mint régi jó-akarója kegyelmeteknek magára vállalta. Az első kedvetlen

válaszra ki akarta magát mosdani, eszébe vevén, hogy ő felsége méltóságának nagy kisebbségével s magának is nagy gyalázatjával lenne. Csak Bosnyák uram kérte, hogy ő felsége minden requisitióját praesentáltatná önagysága, amit rá is bízott s ime, meg is tett. S ha erővel behozzák, bizony annyi javával sem fog bírni senki is, mint a pálczám. Soha penig emberségem, becsületem ne legyen ez világon, ha az veszedelem nem éri kegyelmekeket. A pogány Szőlős táján költöz által, Ali hasa földet rabol, éget, majd szintén kapunk előtt az ellenség. Addig által nem viszik az német armadát, valamig itt német praesidiumot nem helyeznek el, mert micsoda okos hadviselő ember volna az, aki szemben menvén ellenségének, háta megett nem hadna securitást. Ha valamiut megölné az ellenség ő felsége népét, lehetne hova menni s az erősség is ne esnék könnyen az ellenség kezébe. Választ kérek késedelem nélkül s ajánlom szolgálatomat továbbra is a városnak.

Ő felsége és a palatinus levele elolvastatott.

Deliberatum: Mint azelőtt, ugy most is ezen dolgot az egész város lakosival közlik, kérvén Bosnyák uramat, keddig legyen türelemmel, mert a mostani sokadalom nagy akadály.

Őkegyelme állatá, hogy ugyan haladékot nem szenvedhet a dolog, de az alkalmatlanság miatt várni fog, de biztsat mondjanak akkor.

Az 5 felső város követei.

Az 5 felső városok követi elérkezvén, a város mostani veszedelmére és nagy romlására következhető dolgokat bíró uram előadá nekik. Ezek ajánlák, hogy kérni kell az egész státusokat, vármegyéket, palatinus urat, hogy coadjuválnák (segítsék) a várost. A sok gonoszban forgó veszedelmeket a principálisoknak reportálják, ők különben nincsenek hocsáttatva.

Aug. 16. Az összes lakosokat összehívták; nekik előadja a bíró: Istennek hála, hogy a mostani ünnepet is megértük, bár szívünk nagy gyötrelmével. Hogyan adjuk elő a dolgot?

Fertályonkint külön-külön proponáljuk a leveleket és üzeneteket.

Előadták mind a négy fertálynak.

A vármegye tartózkodó viselete.

Vicispán üzent, hogy több főrendek összegyűltek és kérdi, mit végezett a város.

Püspöky uram által kéri a tanács, hogy jöjjenek fel ők is és együtt tractálják a dolgot.

Visszaüzenék, hogy előbb még beszélgetni akarnak és azután üzennek.

Üzenék pedig, hogy azért nem jöttek, mert felesen vannak és egy kis incommoditást tehettenek volna s előbb beszélgetni akartak, nehogy mint multon-mulna a dolog. Kérik, hogy ami dolgok vadnak, mint proponáltatja a tanács.

A tanács ismét kéri, jöjjenek fel.

Üzenik: nincs mód bennc. Tárkányi uram is ő kegyelmek köriben jöven, hogy ő kegyelmeknek turbáljanak, nincs mód abban, hanem üzenje meg az dolgot a Tanács és község.

Kéri a város, hogy küldjenek fel néhány főrendet, hogy a leveleket és üzeneteket eléjük adhassák.

Üzenik vissza, hogy beszélnek erről és megüzenik.

Üzenték a főrendek, hogy küldjék a leveleket hozzájuk.

Elküldik Madarász és Feja urammal.

Madarász referál: Mindent előadtam. Palatinus urunk levelét igen vizsgálták, ahol azt írja: meg is kell lenni. Azt felelték, a város lakosít illetik e levelek, őket csak consequenter illetik. Azért szóljon a város hozzá, ő kegyelmek jó szívvvel cooperálnak. És hiába kérték, nem akartak hozzá szólni, míg a város és község nem üzeni végzését.

És ezt Székely András és Gyóni Pál uram által meg is üzenték a főrendek.

Visszaüzent a tanács, hogy a főrendek tanácsát kérik.

Ezek újra kérdik, hogy discourálván, mit végeztek. Utoljára kérdik ő kegyelmek: Van-e módja, oly mediumja a nemes tanácsnak és a nemes városnak, hogy a praesidium bevételét elháríthatná most. S ha pedig nincs, azt is üzenjék meg, az aránt aztán máskép fognak discourálni.

A nemes tanács és község kiküldvén Székely és Gyóni uramat. Kiket behivatván aztán így üzent: Mi sem azt nem mondhatjuk, hogy reménységünk lehet, avagy nem lehet

mivel még az külső község végezését nem értettük. Azért ő kegyelmek még is tovább mélyebben discuráljanak s üzenjék meg tetszéseket. Hét tagu küldöttséget menesztenek.

A főrendek Chernel György, Divényi Ferencz, Székely András, Horváth Ferencz és Bakay István uramék által üzenték: Valamint azon német praesidium erővel ne jönné, kibül mind ide be, az lakosoknak nagy kára s mind kívül a nemességnek és jószáginak nagy veszedelme következnek. Nem lévén sem reménysége, sem reméntelensége kegyelme-teknek az praesidium elhárításában, azért ebben az dologban ahhoz az médiumhoz fogjon kegyelme-tek, hogy jó móddal mind megmaradhasson kegyelme-tek s mind ország törvé-nyével, szabadságával is élhessen, accomodálván mind ő felsége s mind palatinus leveleihez.

Megüzen- te a város végzését, az első két punctumokat javallották, de a harmadikat semmiképen s ha nincs módjok a praesidium elhárításában, jó szí- vvel ellaborálnak a conditiok formálásában. Kérdik, hogy várakozzanak-e még?

Üzenik, hogy most szétmennek s holnap újra felgyűjtik a községet és kéri ő kegyelme- ket, is gyülekezzenek szintén.

A nemesek egyátalján nem akarnak recedálni az első tetszesektől. Kérdvén Bár- czi Ferencz uramtul, micsoda az a modalitás, arra összeszól- ván, mondá, hogy lelki- testi szabadságunkban maradhassunk meg.

Bosnyák uramnak megüzen- ték, hogy holnapra újra felgyűjtik a város népét. Bosnyák uram nehezen értette, mond- ván, hogy talán ugyancsak tréfának, vagy játéknak tartjuk a dolgot. Ugy is hallja, hogy némelyek azt mondták, *inkább halomba rakatják magukat, hogy sem recipiálják (befogadják) a praesidiumot.* Ha azt kívánja, igen könnyen megnyerheti. Palatinus urunk irt, hogy holnap Szepsibe jön s ha nem kap kedvező választ, egyenesen Murányba megy. Montecucoli az ő szavára, hogy most tárgyal Kassával, Szent Péterhez szállt volna. Egyenesen ide akart jönni, onnan a Tiszához megy, de csak ha a praesidium előbb idejön.

Holnap 6 órára gyűjtik fel a lakosokat.

A község (a közgyűlés) semmiképen sem akarja bevenni.

Aug. 17. Biró uram declarálta bőbeszéddel, hogy a veszedelem egyáltalán következni fog, mert csak el vagyon végezve, hogy behozzák a praesidiumot, azért odakinn maguk közt discouráljanak.

Publicáltatott palatinus urunk levele, melyben die praesentis ide Kassára pro consultatione terminált, küldjünk oda atyánkfiait.

A camara üzeni, hogy Montecucoli immár Tokaj-felésiet. Parancsolja Zichy praefectus uram, hogy jövő pénteken 1000 kenyeret küldjön a város alá, mely kenyerek vecturáját praestálja a város 100 szekér megadásával s a taxába betudja. A mennyi liszt találtatik, mind süttesse meg és mentül több kenyeret.

Üzeni a város: a vecturát a város nem praestálhatja s a város lakosit tiszteltül megfosztani nem lehet, éhel halóva legyen, de amit lehet, ad s a camara lisztjét is megsütik. A lisztbeli vecturák lehetetlenségéről tudósítsák ő nagyságát. A mennyit lehet, szekereket ad, de mért nem requirálják a felső városokkal is?

A város lakosi Bogdányi István, Ujhelyi Mihály, Tarjáni István, Záborszky István, Zákony Lukács, Galgóczi Éliás, Harangi Szócs András, Eördög János, Predl Mátyás és Kőműves Mátyás által küldték le tegnapi resolutiojukhoz annectált punctumokat. De ők a tanács és a választott község végzésével nem contentusok, mivel az vagyon benne, hogy bizonyos conditiók mellett bizonyos számu praesidiumot bevesz, csak attingálni sem akarják az praesidium receptióját.

Ujabbán üzenték a lakosoknak, hogy ők csak bizonyos conditiók alatt hajlandók a praesidiumot bebocsátani, hogy ő nagysága elsőben sub verbo Regio de aperto bello assecurálja a várost. S ily országos dologban ne láttassék a város magátul cselekedni, terjeszszék az ország statusi eleiben a mostani consularatió alkalmatosságával. Ha ő nagysága ezeket nem cselekszi, a nemes város sem tartozik a praesidiumot bevenni.

Bejövén újra a deputáltak, mondták, hogy sehogy be nem vehetik fejekben, hogy bizonyos conditiók alatt behozzák,

mert azt a praesidiumot immediate bevenni látatnánk és így csak reánk hoznánk.

Ujabb limitatiót és determinatiót tevén a tanács, arra lakosok unanimiter consentáltak. Ezt meg is üzenték Bosnyák uramnak. Erre felelé: erre nem kell szót tovább vesztegetni, hanem reportálja palatinus urunknak, maradjon kegyelmetek a maga dolgában.

Biró uram admoneálta (íntette) a nemes községet, hogy adósságukat és más tartozásukat igazítsák el, akár gabonát, búzát, zabot bevesznek.

A nádor nehéz szívvel van a városra.

1661. Aug. 18. Palatinus urunk üzenté: Tehányba akar menni ebédre s oda gazdálkodást kíván, itt is a hosdátton meg fog hálni, két csütrt kíván kitisztítani.

Méltó, hogy megtegyük és salutajuk is.

A küldöttek jelentették, hogy egyenesen Tehányba ment s ők utána ide, hogy alázatosan kérik, vegye el haragját szegény városunkról. Mi nem vagyunk okai, hogy a vulgust reá nem vehették. Az nemesek is, kik elsőben együtt voltanak, másnap mind jobb része feljött az városházára és voxokafadták az város közé a praesidium befogadása ellen.

Kerekes György.

(Folyt. köv.)

CSALÁDTÖRTÉNET.

A Libayak.

A műtörténeti és más közkézen forgó lexikonok két Libaynak tartották fenn nevét. Egyik Sámuel, az atya, másik Károly-Lajos, a fiú.

Libay Sámuelről a Pallas-Lexikon így ír: „ötvös, szül. Modorban 1782, meghalt Besztercebányán 1869 nov. 20. Az ötvösséget Pozsonyban tanulta s miután egyideig Bécsben dolgozott, 1805-ben Besztercebányán telepedett meg. Nevezetesebb művei: a sáska, legyek stb. szinezüstből, melyeknek finom kidolgozása és művészi csoportosítása csakhamar ismertté tette Libay nevét. Mint ötvösmunkák Ferencz császár és Napoleon szobrai csaknem egyetlenek a magok nemében; mindkettő finom ezüst szálakból készült; az első Ferdinánd vette meg 4000 aranyért, a második Bécsbe került. E két műveért a bécsi és pesti ötvös czéh disztagjaul választotta meg.“

Fiáról, Károly-Lajosról, ugyanott ez olvasható: „festő, szül. Besztercebányán 1816, meghalt Bécsben 1874. márc. 21-én. Atyjától tanulta az ötvösséget. 1835-ben Bécsbe került, hol a képzőművészeti akadémiát kezdte látogatni s kiváló képességével oly hamar feltűnt, hogy szülei beleegyezésével egészen a festészetre adta magát. 1848-ban Ischlben kiállított aquareljei nevét általánosan ismertté tették; ezután tanulmányokat tett Németországban s János főherceg támogatásával Olaszországban is. Majd 1855—56-ban Egyiptomot is meglátogatta. Ez utjáról 60 nagy kartonnal díszes munkát (Reisebilder aus dem Orient) adott ki, melynek méltó társa az 50 kartont tartalmazó „Das Album von Tirol, Salzburg

und Salzkammergut.“ Nevezetesebb olajfestményei: Az angyalvár, Poggiai narancsliget, Gastein, a Zólyomi mészegetők stb.“

Mint ezen rövid és rideg leírásból is kitűnik, ez apa és fiú egyaránt megállották helyüket a művészet terén, amaz mint műötvs, es mint festő.

Hogy miért épen ezen két férfiú emlékével foglalkozunk, ezt azért teszszük, mert őket családi származásuk egyesült vármegyénk területéhez kötötte; elődeik itt éltek, innen indultak vándorújtjokra Felsőmagyarország regényes vidékeín keresztül, hogy nevüknek maradandó emléket szerezzenek.

Torna vármegyében Almáson, amely akkor Szádvárnak volt tartozéka, élt egy jobbágy család az Eszterházy grófok földesurasága alatt; Lippainak hívták, talán elébbi származási helyükről, de Almásinak is, a mely második nevet új hazájuk után nyerték.

A XVII-ik század végén az egyszerű jobbágy család szorgalma után olyan jólétbe jutott, hogy földesurától manumissiót, a jobbágyság kötelékéből való felszabadítást kért s nemességért folyamodott. Ezen korban bőven osztogatták a nemességet; nem járt semmi nehézséggel annak megszerzése s nem gördítettek akadályt a három akkor élő Lippai testvér nemessége ellen sem.

A nemesi levelet 1689. ápr. 28-án állította ki Bécsben I. Leopold a három Lippay, másként Almási testvér, István, János és András részére s mivel a legidősebb testvér, István, már ekkor nős volt, ennek nejét, Vitalius Erzsit, is beírták az armalisba s ez is meg lett a három testvérral együtt nemesítve.

A nemes levelet ékesen festett címer diszította, melynek kétszer osztott paizsmezejében fölül veres alapon fekete sas, középen ezüstben három biborszín rózsza egymás mellett, alul kék alapon, zöld halmon három szőlőtőke áll érő fűtőkkel. A paizsra illesztett sisakon, melynek takarói kék-arany és veres-ezüst színűek, koronából arany oroszlán nő ki, mely jobb karmában görbe kardot tart.

A család nemességét a következő, 1690. évben Zemplén vármegyében, ennek Zemplén mezővárosában tartott közgyűlésén hirdették ki s Tornán, a megye székhelyén csak nyolcz évvel később, 1698-ban.

Hogy nemességüket miért nem ott hirdették ki, a hol éltek, a hol ismerték őket s a hol nemesi állapotuk anyagi és társadalmi előnyöket biztosított volna nekik? Ennek magyarázata az, hogy ők, a manumissiót megelőzőleg a földesur tudta nélkül, titokban nemesítették magukat s idegen megyében hirdetve ki az armalist, kikerülték a földesur ellentmondását, kinek a kihirdetésről tudomása sem volt.

Az ilyen kijátszása a földesuri jogoknak ez időben nagyon gyakori volt s a szökött jobbnagynak valóságos menedéke volt egy-egy könnyen nyert armalis, mely — valamelyik vármegyében kihirdetve — felmentette őt volt földesura hatalma alól.

A családi iratok a három megnemesített testvér közül csak a középsőnek, Jánosnak, utódairól emlékeznek. A legkisebbről fel van jegyezve, hogy magtalanul halt el, a legidősebből és utódairól szintén hiányzanak a feljegyzések; ezek vagy kihaltak, hiszen ezen kurucz-labancz háboruk idején nagyon olcsó volt az emberélet, vagy a sors más vidékre vetette őket s ott telepedtek meg; vagy a mi legvalószínűbb, manumissiót nem nyervén, ha nemzeti szabadságban akartak élni, szülőföldjükön nem maradhattak. Mert a manumissiót az 1702. évben, az armálisnak Tornamegyében való kihirdetése után csak négy évvel és csak Lippay János és felesége nyerte el herczeg Eszterházy Pál nádortól, mint földesuratól.

A középső testvérnek Tamás Annától szintén három fia volt. A legidősebb János, kinek utódai Almáson maradtak a régi fészekben s leszármazói ott még most is élhetnek. A legifjabb testvér, István, 1697-ben született s mint „furcsa suhancz legény,” egy Almáson állomásozó német kapitánynak igen megtetszett. Ez közvetlen a szatmári békét követő időben történhetett. Rábeszélte, hogy menjen véle; lovat is adott alá s midőn Almásról az ezred utnak indult, követte azt egész Tokajig. A Tokajig tartó hosszú lovaglás alatt azonban mindinkább lelohadt az ujdonsült hadfi lelkesedése a katonai pálya iránt, kivált ha elgondolta, hogy ez a német kapitány őt még hazájától távol messze idegenbe is elviheti, — egy jó alkalmat felhasználva, Tokajból lovastól együtt megszökött.

A mint szokésében azon pontig ért, a hol csak a Zombori csárda van, utirányát megváltoztatta, nem hazafelé ment, hová őt könnyen üldözhatték volna, hanem Harangod felé vette szokése irányát. Estefelé hajolván az idő, Belső-Böcsre érkezett, mely akkor a Fáy család birtoka volt s ott a földesuraság nyomtatóitól éjjeli szállást kért s azok őt be is fogadták maguk közé. Reggelre kelvén, a tisztartó faggatóra fogta a fiatal szökevényt, ki neki származását és a német kapitány-nyal történt egész kalandját elbeszélte. A legény a tisztartó tetszését is megnyerte; ez őt magánál tartotta, a gazdaságban alkalmazta s később megházasodván, ispánynyá tette s ágazatát, mely még a XIX. század elején itt még több mint tiz férfi tagjában élt, a tornamegyei Almásról Belső-Böcsre származtatta át.

A harmadik — születési korrend szerint a középső — testvérnek, Andrásnak, Molnár Zsuzsánnától származott legidősebb fia, András, csaknem úgy járt mint nagybátyja István, a mennyiben a nemességi nyomozat azt jegyzi meg róla, hogy „Almásról német katonáktól elvitetett,“ de valószínűleg ő is megszökött, mert 19 éves korában, 1742-ben Szkala György vágújhelyi aranyműves Lippai Almási Andrást a Trencsén városában létezett aranyműves czéhbe tanulónak vétette fel; 1743-ban már legénynek állíttatott s neve a Trencsénben divótól kiejtés után változott Lippaybói Libayra. Ezen András életrajzi adatait követve Vág-Ujhelyre származott, itt lett állandó lakása, itt alapított családot, elvevén Levius Zsuzsánnát s itt is halt meg az 1777-ik évben.

Egy fia volt, Sámuel, ki elhagyta az apjától alapított új otthont és Modorba költözött s innen később Bazinba. Modorban alapított családot, itt született 1782. márcz. 11-én fia Sámuel, a kitünő műftvös, ki vándorlásai közben nemességét nem gyakorolta, kijött használatából úgy, hogy 1835-ben Tornamegye színe előtt nemességét bizonyító pert kellett folytatnia, a mit meg is nyert s a vármegye kiadta nemesi bizonyítványát.

Abauj- és Tornavármegye nemesei- nek összeírásai.

A Kassán 1649-ben élő nemesek.

Almásy Mátyás	Komjáthy János
Altal Gáspár	Kalmár György
Árokszállásy Bálint	Kuthy István
Árvay Mátyás	Madarassy György
Baloghy György	Maklári András
Csáthy György	Mándi István
Deblinger Simon	Nebeszi János
Doby György	Pathaky György
Drovanszky Ferencz	Rajsz János
Fcja András	Rozgonyi János
Gál Mihály	Szabó Ferencz
Gyöngyössi János	Székely István
Kapussy János	Szikszay János
Károlyi Mihály	Szilágyi István
Károlyi Pál	Thállyay János
Kemenczey István	Udvarhelyi György
Király Tamás	Veresegyházy János

A Kassán 1649-ben élő, polgárjoggal bíró nemesek.

Aranyóssy János	Kádos István
Bakonyi István	Károlyi Lőrincz
Borbély László	Kereszturi Literatus György
Boros Miklós	Kékedy Márton
Burja Péter	Kolosváry István
Csizmadia Gáspár	Madár István
Eötvös István	Majtínyi András
Erhárt Bálint	Maklár András
Felghmayer Kristóf	Maklár István
Gyarinty János	Mathócsy György
Györkey István	Mathócsy Tamás
Hunyady Benedek	Meser György
Kassay István	Mikovinyi Dániel

Miskolczy András	Tarján István
Miskolczy György	Thornay István
Nádaskay Szabó János	Varannay György
Nyitrai Ferencz	Varjasi Nyeregyártó András
Özv. Pattantus Istvánné	Vass András
Püspöky István	Vass János
Sich Kristóf	Özv. Vass Mihályné
Silach Péter Deák	Várady Miklós
Styrbicz András	Vida István
Szentgróthy János	Vizkelethy Balázs.
Szentkirályi Sebestyén	

(Revisiones rationum ab Anno 1645 ad annum 1689.
Abaujvm. lev.)

Dr. Czobor Alfréd.

A Torna-vármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek.

- Szabó* I. Lohin Szabó alias Szinai.
Szabó I. Miskolczy alias Szabó.
Szabó I. Nagy-Golopy alias Szabó.
Szabó (de Mehy) I. Szabó alias Czece.
Szabó Mátyás; test.: Márton, András és István. Kh.:
 1630. (Ker. sz. János ünnepe utáni kedd.)
Szabó Mátyás I. Rubel Mihály.
Szabó Mihály; fel.: Kismarthy Ilona; fia: András.
 II. Ferd. Wien, 1642. szept. 20. Kh.: 1643. nov. 1. (1643.77.)
Szabó Péter és György I. Fejes Péter.
Szabó I. Miskolczy alias Szabó.
Szabó I. Vendégly alias Szabó.
Szakál János. Wien, 1639. márcz. 24. Kh.: 1639. okt. 26.
 (1639. 1.)
Szakáll (de Szillicze) János. Kh.: 1628. (Feria secunda
 proxima post festum B. Elisabethae Viduae.) (1628. 172.)

Szalay Benedek. Kh.: 1622. nov. 30. (1622. 133.)

Szalay Benedek; fiai: István, János, Tamás és Mihály.
Kh.: 1626. jun. 20. (1626. 160.)

Szalonnay alias Molnár Péter; fia: Mihály; testv.: Mihály.
Pozsony, 1637. decz. 5. Kh.: 1638. ápr. 14. (1638. 220.)

Szalóczy Sándor; fiai: János; leányai: Anna, Kata,
Erzsébet; rokona: Mihály s ennek fel.: Dus Zsófia; vér-
rokonai: György és Mátyás. III. Ferd. Wien, 1654. jul. 2.
Kh.: 1654. nov. 26. (1654. 228.)

Szaniszló (de Szoldzay) János; atyja: András; fiai:
Miklós, Benedek, György, Pál; leánya: Erzsébet; Marthon
János; test.: Ambrus. II. Ferd. Wien, 1634. máj. 20. Kh.:
1643. jul. 22. (1643. 68.)

Szappanos Jakab; fel.: Szaniszló Erzsébet; leánya;
Kata; testv.: György és András. Kazinczy Gergely és Márton.
Wramoczky Tóbiás, Tamás és Jónás. Szánthó György. Kh.:
1633. máj. 25. (1643. 202.)

Szarady alias Kiss János l. Barlogh István.

Szatka János; testv.: György, Mihály és András. Bez-
dár György. Adamus Pál. Wien, 1661. jan. 24. Kh. 1661.
febr. 16. (1661. 79.)

Szatthmáry l. Zathmáry.

Szánthó György l. Szappanos Jakab.

Szántó Márton; fel.: Czegely Erzsébet; testv.: János,
Mátyás, András, Lőrincz, Benedek, Pál és István. Kh. 1633.
máj. 25. (1633. 202.)

Szász István; fia: János. Székely Miklós. Kh.: 1632.
(Feria quarta proxima post festum Inventionis S. Crucis.)
(1632. 193.)

Szegedy István l. Poniwas István.

Szekeres István l. Toth András.

Szekér István l. Török István.

Szekér l. Tiheméri alias Szekér.

Szpeltyák Gergely, Tóth András. III. Ferd. Pozsony,
1655. márcz. 12. Kh.: 1655. aug. 27. (1655. 234. 235.)

Szepsy Pál és István l. Domby János.

Székely Marton; fel.: Jasz Kata; gyermek.: János és.

Kata. III. Ferd. Wien, 1651. márcz. 16. Kh.: 1651. nov. 16. (1651. 175.)

Székely Miklós I. Szász István.

Szép János I. Benchik István.

Szikszy I. Literáti Szikszy alias Gyüre.

Szilágyi István I. Horváth alias Chiszár.

Szina I. Lohin Szabó alias Szina.

Szinnyey Mihály; fiai: András. János; fel.: Gogh Anna; testv.: István. Kh. 1634. (Feria quinta proxima post festum B. Dorotheae virg. et mart.) (1634. 203.)

Szöke György I. Buza István.

Szücs alias Czece I. Szabó alias Czece.

Szücs alias Kecskeméthy János I. Tiheméri alias Szekér.

Szücs Demeter I. Foris Miklós.

Szücs Pál I. Rubel Mihály.

Szűke György I. Kováts Péter.

Szükös György I. Naszray András.

Szürszabó György; fel.: Konczos Dorottya; fia: István. Konczos István és fel.: Molnár Borbála. I. Lipót. Wien, 1661. ápr. 2. Kh.: 1661. decz. 13. (1662. 150.)

Szüz Menyhért; fia: Dániel; fel.: Zozik Orsolya; testv.: György s ennek fel.: Cserbecz Hona; testv.: Szüz András, Mátyás és Jakab. III. Ferd. Wien, 1654. jul. 2. Kh.: 1655. aug. 27. (1655. 235.)

Takács András I. Poniwás István.

Talpas István és testv.: András. Janka István. III. Ferd. Wien, — nov. 15. Kh.: 1644. febr. 17. (1644. 40.)

Terney István; Gálszécsy Bapusz Tamás. Fodor alias Hegedüs Mihály. III. Ferd. Regensburg, 1653. decz. 18. Kh.: 1654. okt. 1. (1654. 225.)

Thamássy I. Kura alias Föl-Némethy.

Thoma alias Fekete István; id. István és János; János fia István; id. István fel.: Szörös Borbála; János fel.: Orosz Kata. Pap György és István. I. Lipót. Luxemburg, 1665. máj. 4. Kh.: 1665. jun. 17. (1665. 244.)

Thot György; fiai: János és András; testv.; Thoth Gergely és Lancdtos János. III. Ferd. Wien, 1651. jun. 27. Kh.: 1655. okt. 5. (1655. 173.)

Thury István l. Novakay alias Nagy.

Tiheméri alias Szekér István; fel.: Deák Zsófia; fiai: Mihály és István. Szekér Tamás. Hebrancz András. Fekete János és György. Szücs alias Kecskeméthy János. Chimár János. III. Ferd. Wien, 1652. jan. 10. Kh.: 1652. márcz. 7. (1652. 185.)

Tolnay Pál. Pozsony, 1646. okt. 26. Kh.: 1647. szept. 2. (1647. 114.)

Tosa v. Tosar István; fel.: Czeglédy Borbála; testv.: Kiss András, Gergely és Mihály. Wien, 1633. nov. 3. Kh.: 1634. jan. 7. (1634. 203.)

Tott Máté l. Szabó Demeter.

Tóth András l. Szepeltyák Gergely.

Tóth György. Nagy György, András és Imre, Dokos. Mihály, Márton és István. Kalmár István. I. Lipót. Wien, 1660. jan. 2. Kh.: 1660. febr. 4. (Feria quarta prox. post. Dominicam Sexagesimae.) (1660. 27.)

Tóth l. Szabó alias Tóth.

Tóth István l. Fejes György.

Tóth István l. Hotta György.

Tóth János l. Hotta György.

Tóth János és Miklós l. György Mátyás.

Tóth Márton, Máté, Mátyás, Lukács, Balázs, János és István l. Szabó Demeter.

Tóth Mihály és László l. Prónay alias Graizel.

Tóth Mihály l. Sipos János.

Tótt András; anyja: Korláth Anna; fel.: Kozma Ilona; testv.: Simon és ennek fel.: Rácz Kata s fiuk: Péter. Kh.: 1633. nov. 16. (1633. 203.)

Tótt István; fel.: Szücs Anna; testv.: Miklós és ennek fel.: Zsófia. Wien, 1629. aug. 21. Kh.: 1631. (Feria quarta prox. post. fest. B. Gregorii Papae.) (1631. 186.)

Tóth András; fel.: Somogyi Erzsébet; fia: Mihály; leánya: Kata; testv.: György. Benics András, Szekeres István, Angyal György, Nagy Mihály, András és György. Gál Mihály, György, András és János. I. Lipót. Wien, 1659. márcz. 1. Kh.: 1659. (Feria quarta prox. post. Paschalis festum) ápr. 16. (1659. 12.)

Totth alias Kiss István, János, György és Mihály. Isoo Mihály. I. Lipót. Wien, 1668. jan. 10. Kh.: 1668. jun. 2. (1668. 324.)

Tötth János; fel.: Eke Erzsébet; fiai: György és Mihály; leányai: Ilona, Kata és Anna; testv.: Mihály és fel.: Nagy Zsuzsánna és unokatestv.: Nagy Ferencz. Sopron, 1625. nov. 14. Kh.: 1626. márcz. 12. (Invocavit vasárnap utáni szerda.) (1626. 157.)

Török István és Márton. Czeker István és fel.: Molnár Erzsébet s fiuk. III. Ferd. Wien, 1652. jun. 8. Kh.: 1653. szept. 25. (1653. 200.)

Turóczy János és Mihály I. Fazekas István.

Turóczky Pál; Soldos Judith; fiai: Pál és Mihály. Németh Gáspár. III. Ferd. Wien, 1651. szept. 8. Kh.: 1652. jun. 6. (1652. 188.)

Turóczy alias Sinna Mátyás; fel.: Erzsébet; gyermek.: János, Márton és Borbála; Turóczy György és fiai: János és András. Korocz alias Laczko István. III. Ferd. Wien, 1654. aug. 18. Kh.: 1656. jan. 13. (1656. 247.)

Tüdős János és fiai: István, Origenesz, Mihály, Gergely, Imre, Pál és György. Pozsony, 1637. decz. 7. Kh.: 1638. ápr. 14. (1638. 220.)

Tymár András. I. Krigk alias Passai.

Ujházy György I. Lükő János.

Ungha András; fiai: Gergely és István; test.: Péter ennek fia: Mihály; mostohatestv.: Czattky János. Kh.: 1633. máj. 25. (1633. 202.)

Urbán (de Pelsöcz) Miklós; testv.: Gergely, Márton és Benedek.¹⁾ Kh.: 1638. ápr. 14. (1638. 220.)

Vadász János és fogadott fia: Hegedüs Mátyás. Pozsony, 1647. Kh.: 1647. jul. 20. (1642. 113. 114.)

Vajas Péter; fel.: Molnár Dorottya; fia: Kórody István; testv.: Lukács, János és Bálint, Veres Mihály, András, István, János, György és Gergely. Wien, 1686. márcz. 1. Kh.: 1636. jul. 4. (1636. 212.)

Vajtho (de Szegliget) Miklós; fia: János; leányai:

¹⁾ A közgy. jegyzőkönyv elrongyolódása miatt a datum hiányzik.

Anna és Kata. Vajtho (Literatus) Lőrincz és leánya: Dorottya. Kh.: 1598. Ouasimodo vasárnap utáni szerda. (1598. 2.)¹⁾

Varga András l. Kozák András.

Varga Gergely l. Panyi Bálint.

Varró István és Mihály. l. Lipót. — Kh.: 1693. okt. 12. (1693. 328.)

Vasalich György; testv.: Péter, Mátyás, János, Ferencz, Dorottya és Orsolya. l. Lipót. Pozsony, 1659. aug. 20. Kh.: 1659. (Feria tertia proxima post festum Nativitatis Christi Salvatoris) decz. 30. (1659. 23.)

Vass Gergely és testv.: Lukács; mostohatestv.: Elek, Péter és Pál. Kh.: 1629. jan. 31. (1629. 172.)

Váradí alias Kardos Mihály és István l. Fazekas István.

Várady alias Szabó István l. Kecskeméthy György.

Váradí Mihály. Kh.: 1667. aug. 25. (1667. 308.)

Vendégly alias Szabó Mihály, János, István, másik Mihály; Vendégly alias Szabó András, Mihály testv. s András fia, István. III. Ferd. 1652. márcz. 15. Kh.: 1652. decz. 19. (1652. 195.)

Vendégly János l. Chiszár János.

Veres Mihály l. Vajas Péter.

Vécsei István; testv.: János, Zathmáry István. III. Ferd. Wien, 1652. márcz. 15. Kh.: 1652. decz. 19. (1652. 16.)

Végh Mihály és testv.: András és István. II. Ferd. Wien, 1632. máj. 25. Kh.: 1663. okt. 11. (1663. 170.)

Villant Imre l. Orbán Imre.

Vinceze (de Szina) András és György l. Lohin Szabó alias Szina.

Vinczi András l. Jakobey Antal.

Visontay Gáspár; fiai: István, Gáspár, János és Gergely, leánya: Erzsébet és ennek férje: Scheök István. Bartus Gergely, Pál, György, Albert és István. Wien, 1632. jul. 8. Kh.: 1634. jan. 7. (1634. 203.)

Wramoczky Tóbiás, Tamás és Jónás l. Szappanos Jaka).

Zanik Lukács; fiai: János, Gáspár és Mihály; leányai: Anna, Kata, Ilona és Erzsébet. Kh.: 1629. (Lactare vasárnap utáni szerda.) (1629. 172.)

Zathmáry István l. Vécsei István.

Zdobai l. Pap alias Zdobai.

Zsarnay l. Sarnay.

Pótlás.

Kovács Péter; fel.: Anna. Szüke György, fiai: Márton és István; György felesége és fiai: György és Mihály (de Somfalva). III. Ferd. Wien, 1652. jun. 8. Kh.: 1653. szept. 25. (1653. 200.)

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ Régi mutatók nyomán. A jegyzőkönyv hiányzik.

VEGYESEK.

Képirás. Ágyunevek.

I.

Adalék a kassai festőcéh történetéhez.

Kassa városa, mint Felsőmagyarországnak már a középkorban is egyik góczpontja, nevezetes volt minden tekintetben magas színvonalu szellemi életéről. Különösen áll ez a képzőművészetekre. Kemény Lajosnak az Archaeologiai Értesítőben, meg egyebütt közzétett számos cikke, továbbá a városban mind mai napig fennmaradt bár kevés, de annál becsesebb műemlék bizonyítják fenti állításunk helyességét. Mindezekhez még a következőkben ismertetni szándékozt, 1530-ból fennmaradt levél is becses adalékot szolgáltat.

Kassán már a középkorban volt a festőknek czéhe és valószínűleg czéhszabályzata is, sőt 1476-ban már czéhhecsétet is vésetnek. Mivel azonban festő oly kevés volt, hogy egy czéh belőlük ki nem került volna, ennél fogva kénytelenek voltak a szintén kevés számu aranyművessel társulni. Így jött létre a kassai aranyműves- és *festőczéh*. Azonban — úgy látszik — még így is kevesen voltak és, hogy a czéh tagjainak számát szaporítsák, arra a gondolatra jöttek hogy az eperjesi aranyműveseket is belevonják a kassai aranyműves- és festőczéh kötelékébe. Ilyen czéhbe való felvételtől kifolyólag kelt az alábbi levél:

1532. január 22, Kassán.

A kassai aranyműves és festő czéh mesterek levele Eperjes város tanácsához, melyben *János és Zsigmond* eper-

jesi aranyműveseknek a czéhbe való felvétéléről irnak és bizonyos *Lukács* mester ellen panaszkodnak.

Unseren freuntlichen grusz und willige dynstbarkeytt befor. Namhafftig weyse und gunstige herrn, es ist euch bey gutter massen eindechtig, wy ewer namhafftig Weyszkeytt yn nicht lang vorschynen zeytten an unsz beschaydenn hatt dy erbaren Mayster Hansz und Sigismund Goldtschmidt sampt yhrer gesellschaftt hy umb unserer zcech gewonheytt und gerechtlygkeytt zcu werbenn do mitt so ynn E. N. W. mittel sich yhrs handwerck governn woldenn ewerer Statt heyenn nochteyll erstundt, hab wyr sy wyllig ynn unser Gesellschaftt angenohmenn yhnen vorgundt unser zcech brauch und gerechtikaytt zcu nyssen, do mit nicht gesucht das unser, sunder E. N. W. wolgefallen. Ist unsz aber das zcu eren khomenn, wy ynn iczbemeldt E. N. W. mittel sey gesessen. Meyster Lucas golltschmidt welcher nicht vogenugt, das er unsz und denn unserer zcechen mittgenossen zcu nochteill trachtett, sunder auch unsz sampt unser zcech vorsprechen darff, welchs wyr durch angezeytt unser willige dynstbarkeytt gegen E. N. W. nicht vormeynenn vorschultt haben. Dorum bytt wyr fleissig ynn freuntlicher zcuvorsicht E. N. Weisheit woldt denn eebemelten Meyster Lucas der massen anholdenn, das unser und der unseren nochteyll mitt seinem vorteyll nicht suchen woldt, denn wyr wyssen auch wasz yn drugt. Do mit woll wyr unsz E. N. Weyszheytt befohlen haben. Gegeben ausz *Kasch*, am tag Vincencii, noch Christi geburt Jar 1530.

N. N. W.

willige fyer Meyster und
elyst der Zcech der Goldt-
schmydt und Moler.

Kivül: Denn Namhafftig Weyszenn herrn her Richter und geschwornen Rotts zcum *Epperies*, yhrn gunstigen herrn.

(Papiroson, kivül a czéhnek 1476-ból való szép zárpeccsétjével. Eperjes városának jelenleg rendezés alatt álló levéltárában.)

II.

Ágyunevek kassai levelekben, 1528.

Zápolyai János király és Ferdinánd közt a mohácsi vést követő években dúló polgárháboruk a meglehetősen

elszigetelten állt felsőmagyarországi városoknak is sok gondot okoztak. Nemcsak saját erejükre, seregükre, hadi felszerelésükre kellett támaszkodniok, a si vis pacem, para bellum elvénél fogva, hanem, a mi a mai taktikának is egyik sarkalatos tétele, mindig tisztában kellett lenniök az ellenség számbeli erejével, mozdulataival, támadásuk irányával, néha még rejtett szándékaikkal is. Így a városok a kémszolgálat nagy fontosságát korán felismervén, azt tőlük telhetőleg igyekeztek tökélyre vinni. Ennek a körülménynek köszönhetjük, hogy p. o. Kassa városa 1528-ban nemcsak az ellenség számbeli erejét, de még ágyúinak nevét is tudta. Így 1528. február 26-án Kassa város tanácsa levelet ír Eperjes város tanácsához, melyben tudatja „wy der Janosz wayda von Hwyheller (ujhelyer) schlosz ab ist zcogen, wen er das selbige nicht hot mügen gewynnen“, most ugylátszik, — folytatja az írás — hogy a Szepesség felé igyekezik, de azt nem tudni, hogy ki ellen megy. Ferdinánd seregei már utban vannak és néhány nap alatt ide is érnek. Végül jelenti, hogy „dem Janosch wayda seyn zcwe grosze pixen under Hwhel (t. i. Ujhely) zcu sprungem, dy eyne hot Margithaszon, geheyszen, und dy andere Doroythy asson“.

Mint láttuk, a város arról ír, hogy Ferdinánd seregei már utban vannak, t. i. a felsőmagyarországi városok felé és hogy kevés napok múlva ideérnek. Bizony a jóslat nem egészen vállt be, mert Kacziáner még júniusban (1528) is Trencsén megvételével vesződik. Ugyanis a Ferdinánd seregei a Vág völgyén a Szepességen át akartak Kassa felé jönni. Egy 1528. június 3-án kelt levélből tudjuk mindezeket, a melyben Kacziáner ágyúiról, illetve azok neveiről is említés történik. A mondott napon kelt levél tartalma a következő:

Kassa város tanácsa levelet ír Eperjes város tanácsához, melyben tudatja, hogy emberük meghozta Kacziáner levelét, melyben ez igéri, hogy a városokat megvédi. Ugyanez az ember jelentette, hogy Kacziáner megszállta Trencsént („das Schlosz Strencz“), a hol két álló napig várt „auf grosze zcwe pixen perlepausz wnd Weckauß genant, wnd sag, das Gott hab lob, noch yn dem folk wenig schade gescheen sey,

swnder teglich haben sy zcwen oder dray lermen.“ Mindezt pedig azért írják, hogy a városoknak tudomása legyen arról, hogy „wy es noch mit Drencz stett.“

(Mind a két levél eredetije papirosra írva, zárópecséttel ellátva, Eperjes város levéltárában őriztetik.)

Dr. Iványi Béla.

Oltalom-levél.

Én hatvani Musztafa olaj bék Isten engedelmeiből Felső- és Alsó-Méráknak örökös földesura, adom tudtokra az kiknek illik. Mivel Alsó-Méran annak előtte lakos, de most az háborúságban Miskolczon lakó pemes Puki Mártonnal alkuttam meg, hogy alsó-Méran levő udvarházát meg építvén mostani megégett és pusztult állapotjából felépítettvén, akár ott lakjon, akár ne lakjon, maga és holtá után maradékát is, énnékem és holtom után maradékimmak is egyik Szent-György naptól fogva másik Szent-György napig azon alsó-mérai udvarházatul, ott való mindenféle majorkodtatásától három aranyat adjon török adóban, énis jó emberségemre, úri hitemre fogadom, hogy attól az jószágtól többet sohais három aranynál nem kívánok, sőt holtom után az kik fogják birni az alsó-mérai jószágot, azok is több adót három aranynál ne kívánjanak, megirt Puki Mártonon és maradékin, ezen alkuvásunk kezdetik ez jelen való ezerhatszáznyolczvanhárom esztendőbéli Szent-György napkor, melynek nagyobb bizonyosságára adiam ez levelemet pecsétemmel megerősítvén és magamat törökkül ezen levélre reá iratván. Költ Miskolczon Aszalai András házánál Boldogh Asszony havának huszonhatodik napján anno 1683.

Miskolczon lakó *Szigyártó András* (P. H.)

Kereskiny Pál, és Dióri Báliut

hítes emberek előtt.

Végül néhány sor török irás, melynek értelme Vámbéry Ármin fordítása szerint ez: „A következő a határozat: A mint ők irásban kifejezték, épen oly értelemben megadtuk a „*temeszük*“-öt azaz az engedélyírást. Senki őket jogaikban

ne sértse. *Ahmed* aga. Hatvani *Amed*. *Sipak* hatvani Szubati (hivatal). *Siavus*. Karsa." (Eredetije a Puky-család levéltárában Tomoron). — y.

Viharos közgyűlések Torna-vármegyében 1669-ben.

Torna-vármegye rendjei az 1669. szeptember 5-iki tisztujtó közgyűlésre igen puszkaporos hangulathoz gyűltek egybe. A főispán, *Buzini Keglevics Miklós*, ugyanis alispánjelöltjüket el akarta ejteni s a szokástól eltérőleg saját tartózkodási helyére, Szádelőre, hívta össze a közgyűlést. A privilegiumaira féltékeny megye közönsége azonban előbb a rendes székhelyen, Tornán, jött össze, hogy affölött tanácskozzék, vajjon a főispán ezen intézkedése nem ellenkezik-e a vármegye szabadságával. Végre Abauj-vm. példájára hivatkozva mégis csak elmentek Szádelőre. A főispán a megjelenteket a maga lakására hívta gyűlésezni. Talán azt remélte, hogy a tisztujtásnál, így könnyebben fog rájuk hatni akaratának érvényesítése érdekében. Azonban csalódott, mert a rendek vonakodtak nála megjelenni. Kénytelen volt tehát maga közjéjük menni, hogy az elnöki széket elfoglalja. Miután *Komjáthy Zsigmond*, a megye érdemes alispánja, a szokott módon hivatalát letette, átadván a megye pecsétjét a közgyűlésnek, az egybegyűlt főurak és nemesek továbbra is felajánlották neki hivatalát. A főispán erre — valószínűleg személyes okokból — ellenezte a közgyűlés akaratának és nem akart a jelölésbe beleegyezni. Az alispán pedig megköszönvén a közgyűlés jóindulatu bizalmát, kijelentette, hogy kész hivatalát újból felvállalni. És most jött létre a teljes conflictus. A főispán ennek hallatára felugrott, a megye pecsétjét és jegyzőkönyvét erőszakosan magához ragadta és kinyilatkoztatta, hogy *Komjáthy Zsigmondot* nem ismeri el alispánnak s ezzel a közgyűlést ott hagyta. Ez pedig, mielőtt az újra megválasztott alispánt fel eskette volna, tapintatosságából küldöttséget menesztett a haragos főispánhoz, hogy követelje tőle vissza a jogtalanul elvitt pecsétet és jegyzőkönyvet s birja rá a választásba való beleegyezésre. A főispán azonban megmaradt elhatározásánál és semmit sem adott vissza. A közgyűlés erre, ragaszkodván

szabadságaihoz („*Libertati suae inhaerens*“), az alispánnal az esküt letétette és őt állásában megerősítette, ugyszintén a többi tisztviselőket is. Ezután Barakonyi Ferencz, Horváth Ferencz és Rajczi András személyében újabb küldöttséget alakított, hogy ez járjon el a pecsét és jegyzőkönyv visszaszerzése dolgában. A következő közgyűlést pedig szept. 14-ikére Tornára tűzte ki. Ekkor azonban nem sokat végeztek, mert a nemesek igen gyér számban jelentek meg. E miatt a közgyűlés a távollévőket egy-egy frt.-tal megbírságolta. A főispán is a kiküldöttek előtt úgy nyilatkozott, hogy a zavarok elintézését a következő gyűlésre halasztja, majd ha többen lesznek.

A legközelebbi, október 6-iki gyűlésen a főispán megint csak nem adta vissza az elvitt tárgyakat. A megye közönsége most már elvesztette türelmét. Az alispán, miután az ítélest szabályszerűen elküldötte, a főispánt perbe fogta. Nem lehetetlen, hogy ez utóbbi fontolóra vévén törvénytelen cselekedetét, a megye e komoly lépésére meghökkent a következőkétől, mert a következő, nov. 6-iki közgyűlésbe minden újabb felszólítás nélkül visszaküldte a pecsétet és a jegyzőkönyvet Fáy László és Nagyidai Székely András táblabírák által. Ennek kapcsán a peres eljárás is meg lett ellene szüntetve. De a megye nemessége okult ezen esetből és statutomot hozott, mely szerint a jövőben úgy az alispánoknak, mint a jegyzőknek a megye pecsétjét és jegyzőkönyveit tisztjük letétele alkalmával nem szabad addig kiadni kezükből, míg a szavazás eredménye szerint helyükbe újak nem választattak, kiknek azután a lelépők azokat közvetlenül adják át kezükbe.¹⁾

(*Prothocollum Comitatus Tornensis Anni 1669. fol. 382 - 384.*)

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ „*Statutumque est: Ut de caetero tam Vice-Comites, quam jurati Notarii sedis nostrae moderni et futuri, eadem sigilla et prothocolla nostra, tempore depositionis officiorum suorum, non prius resignabunt, quam alii fuerint communi suffragio electi et confirmati, ac non nisi per manus eisdem Vice-Comiti et notario surrogatis tradere et assignare.*“ (*Proth. Com. Torn. 1669. fol. 384.*)

Irodalom.

Eöttevényi Nagy Olivér dr.: A dinasztikus politika hullámzásai. Kassán, 1910. 8. r. 79. l.

A kassai kir. jogakadémia kiváló tanára a szabadságharcz és kiegyezés közé eső korszak politikai történetéről nagybecsű tanulmányt adott közre, melyben e változatos korszak eseményeinek minden mozzanatát hűen összefoglalván, azon tétel helyességét bizonyítja, hogy a külügyi helyzet a nemzet és a dinasztia közötti harcoknak miként való eldőlésére mindig elsőrangú fontossággal bír. A szerző e munkájával a felőlt időszak történetének a megvilágításához is nagyban hozzájárult.

Dr. Cz. A.

Kisztei Péter, Üstökös Csillag. Kassa. 1683. -- Harsányi István: Kisztei Péter élete és munkái.

Kisztei Péter, gönczi reform. lelkész életirója, Harsányi István, nagy buzgalommal szedte egybe az Üstökös Csillag írójának működésére vonatkozó adatokat s egyuttal említett főművén kívül, ugyancsak ismét közzétette másik ismert művét, üdvözlőversét, melyet Somosi Petkó János paptársához intézett, midőn ennek „Mennyország dicsőssége“, „Pokolretentessége“ című munkája Kassán megjelent.

Kiszteinek Üstökös Csillaga megírására az 1680-ik évben ismét feltűnt Halley-féle üstökös adott alkalmat. A mű tulajdonképen egyházi beszéd, mely az 1682-ik év bőjt-más havának 2-ik és 16-ik napján hangzott el a gönczi gyülekezetben.

A mi a mű szerzőjének életét illeti, Kisztei a sárospataki kollegium tanítványa, illetve seniora volt, majd valószínűen Heidelbergben tanult s Gyöngyösön és Gönczön lelkészkedett.

Az elfeledett abaujvármegyei író emlékét érdemes volt feleleveníteni s Harsányinak buzgalma elismerésünket érdemelte ki.

K. L.

*Ferdinandy Gyula: Vármegyék reformja.
Kassán, 1910. 8. r. 84. l.*

Ferdinándy Gyula, vármegyénk főjegyzője, a közigazgatásban nagy jártasságra valló tudáson és bő tapasztalaton alapuló művében visszatekintve a vármegyék múltjára, ismerfeti a vármegye jelen helyzetét és logicus következtetésekben tárgyalja a vármegyei reformok kérdését. Az első fejezetben rámutat a múltban a vármegyék alkotmányvédelmi szempontból fontos szerepére; a másodikban a jelen vármegyét mutatja be s utal ama visszasságokra, melyek a vármegyék működését megbénítják. A harmadikban az általa contemplált reformokat adja elő, követelvéen a vármegyék függetlenítését a központi hatalomtól, a mit azzal vél elérni, hogy a „cassa domestica“ visszaálltassék, sőt a közadók részben a vármegye pénztárába utaltassanak át. Végül a negyedik fejezet keretében a vármegyék államosítása ellen foglal állást.

Dr. Cz. A.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és czimerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással

a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

HIRDETÉSEK

Czimerok megfestésére vállalkozik

STEPHANUS ISTVÁN

heraldikai czimerfestő

Budapest, VIII., Szűz-u. 5. sz. II. em.

Bradouka Gyula

ruhafestő, vegytisztító és gőzmosógóra

: Kassa—Nyiregyháza. :

A „Hattyúhoz“

A „Hattyúhoz“

Alapítási év 1812.

Szállítás 6 nap.

Alapítási év 1812.

Szállítás 6 nap.

Vegyileg tisztítanak és festetnek: női, úri és gyermekruhák, csipke- és szövet-függönyök, kézimunkák, szőrmeneműek, keztyűk, bőrkabátok, strucz tollak és boák stb. Gallér- és kézelőtisztítás.

.....

Vidéki megbízásokat pontosan teljesítik.

ALEXY ÖDÖN UTÓDA VÉSNÖK

KASSA, FŐ-UTCA, 12. SZÁM.

Mindenmő heraldikai munkák készítése művészi kiváltságban. :: (saját) czímerpek festése és vézése, ruggyania és egyéb bélyegzők, czimeres pecsétnyomók készítése jutányos árban ::

WOTTITZ VILMOS

REPRODUKÁLO ÉS
FOTOCZINKOGRA-
FIAI MŰINTÉZETE

BUDAPEST, VI., KOSSUTH-UTCZA 1. SZÁM.

(Ferenctiek Bazára).

A legjobb bőrfényesítő!!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-UT.

TELEFONSZÁM 21.

Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó Részvénytársaság

Fő-utca 64. szám.

Elvállal minden e szakba
vágó munkákat gyors, iz-
léses és pontos előállítás-
ban.

Teljesen új és modern
betűanyag felszerelés.

Felsőmagyarország leg-
nagyobb üzeme.

Grand Café

KASSA.

BERGER

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

VIZY DOMOKOS

FÜSZER-, PÉSEMÉGE- ÉS
KÁVÉBEHOZATALI ÜZLETE

KASSA.

.....

„VIZY-MELANGE“

pörkölt kávé a legjobb. Tessék
megpróbálni. — Mellékelve lesz a
kávéfőzés legjobb módszer leírása.

Naponta pörkölés.

Napi pörkölés 1000 kilogramm.

Nyers kávék szintén nagy választékban

:: kilója K 2.40-től K 4.50-ig. ::

Megrendelések a beérkezés napján
azonnal postán bérmentve elintéztetnek.

A KASSAI JELZÁLOGBANK

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

FŐ-UTCZA 4.

Elfogad betéteket tartalékkönyvecskére vagy folyószámlára legelőnyösebb feltételek mellett.

Vesz és elad értékpapírokat, arany és ezüst pénznemeket, idegen bankjegyeket. — Atutalásokat bármely külföldi piacra is **közvetít**.

Tűz- és betörésmentes safe deposit.

Sorsjegyek részletfizetésre.

Osztálysorsjegyek.

Sorsjegyek alakítása.

Minden egyéb bankügylet gyors
:: és előnyös lebonyolítása. ::

Alapított 1844. évben.

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, (saját házában).

Felsőmagyarország legrégebb
és legnagyobb pénzügyintézeze.

Betéteket gyümölcsösztet. —
Kölcsönt váltóra, betáblázásra,
vagy folyószámla alakjában In-
gyenes pénztátulás Amerikába.

Legelőnyösebb feltételek megállapodás szerint.

Ha jó ruhát

készen vagy mérték szerint
óhajt beszerezni, m e n j e n

Neumann M.

cs. és kir. udvari szállító céghez
Kassa, Fő-utca 27.

.....
Kivánatra képes árjegyzék ingyen.

WEINER IZSÓ

kalap és uri divat üzlete

KASSA, Fő-utca 15. szám.

ajánlja kizárólag elsőrendű árult, ugyanint kalapok, uri fehérneműek, bőröndök, úti- és kocsitakarók, kesztyűk, nyakkendők és mindennemű uri divat-cikkeket. Különlegességek vadászczipőkben, bőr- és posztólábszárak, valódi dániai Lawala bőrkabátok, mellények és sapkákban. Vidékre kívánatra választékot is küldök.

Pallaghy Béla

gyógyszeráru kereskedése a „KIGYÓ“-hoz
Kassa, Fő-utca 91. szám.

Gazdasági, állatgyógyászati és különféle háztartási cikkek.

Köteszerek, gummiáruk és betegápolási kellékek. Mentőszekrények.

Gyógy-, pipere- és háztartási szappanok.

Szájvizek, köröm-, haj- és bőrápolószerek.

Illatszerek, kölni vizek, szobaillatok.

Rum- és likőressenciák.

Gyógyszer-specialitások, gyermektápszerek.

Fertőtlenítő szerek, fürdőpótlékok és gyógyszók.

Ásvány- és gyógyvizek.

Egér-, patkány- és rovarirtó-szerek.

Fényképészeti cikkek s vegyszerek.

Bauernebl és Fia

sörfőzde és malátagyár

Telefon szám 78. **KASSA.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben
a következő söröket

Király-sör
Korona-sör
sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel
és mesterséges pinczehűtéssel
felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtöt
szállító-kocsijainkban szállítanak. A különböző
minőségű sörök szállítása palackokban történik.
Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegy-
zékkel kívánatra a sörfőzde készséggel szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag
a sörfőzde söre méretik ki.

ÁLLANDÓ KIÁLLITÁS! :: TELEFON 171.

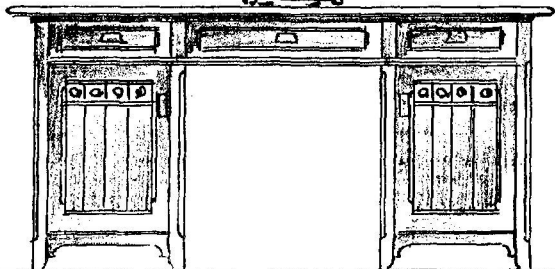
JAKOBOVICS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE

első kassai butormintaterme és butoráruháza

Kassa, Fő-utca 39. szám.

(saját házában) :: a székesegyházzal szemben.

KÉPES ÁRJEGYZÉK KIVÁNTATRA BÉRMENTVE.

Raktáron tartunk mindig legnagyobb választéku készletet **szilárdan dolgozott** butorokból, minden most használt fában és **stylben**, ugymint: **teljes háló-, ebédlő-, uriszoba- és szalonberendezésekből luxus-, fantasia- és ülőbutorokból, szőnyegdíványok, ottománok és mindenemü matrácokból**; ugyesintén elvállalunk mindennemü **díszítési és kárpitosmunkákat is**. Továbbá nagy raktárt tartunk **szőnyegek- és függönyökben.**

Raktár, előszoba- és konyhabutorberendezésekből.

:: Kedvező fizetési feltételek mellett is szállítunk. ::

Dus raktár mindennemü részbutorokban. - Specialisták
modern angol bőrbutorokban.

A n. ó. közönségnek figyelmébe ajánljuk a most létesített külön osztályt **tömörfa (massív) butorokban**, amennyiben egy elsőrangú tömörfa (massív) butorgyárnak a **kizárólagos elárúztatását, illetve képviselőt Ab.-Torna-, Zemplén-, Sáros- és Szepesmegyék** részére átvettük és ezen kitűnő gyártmányból jutányos árszabás mellett **állandó nagy raktárt** tartunk. Különösen ajánlható ez a **tömörfabutor szállodák, fürdőhelyek és villák berendezésére.**

Telefon 30. sz.

Telefon 30. sz.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka-
= és ásványvíz-üzlete =

Kassa, Fő-utca 57. szám.

Naponta frissen pörkölt kávé.

VITÉZ A.

gazdasági szakkönyvkereskedése
::: zenemű- és papirkereskedés :::

Kassa, Fő-utca 75. szám.

Minden irányu magyar
és német nyelvű szak-
munkák nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra in-
gyen és bérmentve megküldjük.

Geiger Henrik, Kassa

Iroda: Kossuth Lajos-utca 27.

Műszaki különlegességek és gyárüzemi cikkek az összes Iparágak részére.

A darmstadti motorgyár r. t. Darmstadti gyártmányainak egyedelárusítása.

Szivógáz motor telepek

Antracit, barnaszén, brkett, koks és faszén üzemre.

**Benzin-, nyersolajmotorok, lokomobilo-
lok, cséplőkészletek, motordynamók,
szivattyuk, mezőgazdasági gépek és
eszközök.**

Nagy raktár és állandó gépkiállítás

„Kühne“ Mezőgazdasági Gépgyár R.-T. Moson,

és a

Budapesti Szivattyu- és Gépgyár rt.

Budapest

gyártmányai ből.

Elvállalja:

malmok átalakítását, szállít új és használt malombeszerkezési tárgyakat, szítaselymet, olajat stb.

Ipari benzin-, nyersolaj, koks, kőszén, kovács-szén szállítás.

Berendez:

gazdaságokban vizvezetékét, villanyvilágítást, takarmánykamrákat stb.

Költségvetés és felvilágosítás ingyen.

Magyar Leszámitoló
és Pénzváltó Bank
↔ Kassai Fiókja ↔

Befizetett részvénytőke 60 millió korona.

Elfogad pénzbetéteket

Leszámitol váltókat

Finanszíroz ipari és kereskedelmi vállalatokat

Jelzálog-kölcsönt nyújt ingatlanokra és már fennálló jelzálogkölcsönöket konvertál saját kibocsátású 4 és 4^{1/2}%-os záloglevelei alapján

Terményelőleget folyósít.

Bérbe ad Safe deposit rekeszeket.

A bankszakma minden ágában szívesen szolgál felvilágosítással.

46

56242

II. évfolyam.

1911. május

Fv 32

1. szám.

BORSOD
MISKOLC
MŰZEUM

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér.
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELNIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1911—1961.

TARTALOM.

	Lap
Barakonyi Ferenc. Irta: dr. Czobor Alfréd	1
Az abauji Bogdányfertő és környékének 1323. évi vizrajza. Irta: Dongó Gyárfás Géza	9
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferenc- és Thököly- féle fölkelések korában (1670—1685). Irta: Szabó Adorján	15
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig. Irta: Kemény Lajos	23
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665. Közli: Kerekes György	36

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. II. Abaujvármegye 1726-ban igazolt nemesei. Közli: dr. Czobor Alfréd	45
A Pogoriski-család múltjából. Közli: dr. Cz. A.	51

Vegyesek.

A kassai ref. egyház történetéből. Irta: Révész Kálmán	53
Puky Márton. Közli: —y.	55
Barakonyi Ferenc életéhez. Közli: Gálócsy Zoltán	57
Az abaujszéplaki plébánia alapító levele. 1371. Irta: Kemény Lajos	58

Irodalom.

A Laszgallner-család nemzetségekönyve. Poschwitz Artur kiadványa, Szepes-Igló. Nyomatott Késmárkon 1908. Santer Pálnál. Ismer- teti: Kerekes György	60
Bibliographia	63

Barakonyi Ferencz.

BORSOD
MISKOLC
MÚZEUM

Az Abaujjal hol egyesített, hol meg szétválasztott s végre teljesen összeolvasztott régi Torna-vármegyében fekszik Barakony. E község egyik régi középnemes családjából, mely lakóhelyétől nyerte nevét, származott Barakonyi Barakonyi Ferencz (II.), kiről *Erdélyi Pál*¹⁾ kiderítette, hogy lírai költő volt szerzője azon becses énekeknek, melyeket *dr. Gergely Sámuel* a gróf Teleki László Gyula hosszúfalvi levéltárában fedezett fel, s a melyek jelenleg az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárában a „Teleki-Énekeskönyv“ czimen elhelyezett gyűjteményben foglaltatnak.²⁾

„Barakonyi Ferencz . . . — írja *Erdélyi* — mindaddig csak név volt és egyszerű nemes, míg költeményei elő nem kerültek. Ezentúl, bár életének adatai meglehetősen hiányosak, kiemelkedik és érdeklődést kelt maga iránt a késő utódokban is.“³⁾ Abauj-Torna vármegye és Kassa váres levéltárainak gazdag anyaga lehetővé tette, hogy a XVII. század lírájának ezen legújabb, vonzó alakját élete pályáján és családi kapcsolataiban közelebbről megismerjük s legkivált, hogy születése idejével is tisztában legyünk.⁴⁾

A Barakonyi-család a XV. században tűnik fel⁵⁾ s a XVII. század utolsó negyedében kihal. Pozitívabb adataink

¹⁾ Barakonyi Barakonyi Ferencz költeményei. Sajtó alá rendezte: *Erdélyi Pál*. Kolozsvár, 1907.

²⁾ *Erdélyi* i. m. 7—8. l.

³⁾ U. o. 31. l.

⁴⁾ A hol az adatokat nem idézem, mindenütt Abauj-Tornavármegye levéltára értendő.

⁵⁾ *Erdélyi* i. m. 21. l.

a mi Ferenczünk nagyatyjával, Balázsszal, kezdődnek. Ezen Balázsnak apja állítólag András, nagyapja Dénes volt ¹⁾ Előtte ez kétségszék látszik, mert Balázsszal csaknem egykoru. 1569-ben említették először, midőn is protestál Barakonyi János ellen, mint a ki nemességét nem bizonyította be. A bizonyítékok összegyűjtésére B. Ambrus vállalkozik. Ez a kellő időre — úgy látszik — nem készült el, mert János 1570-ben bizonyítványt kér és kap arról, hogy anyja nemes, apja paraszt volt. Az említett Dénes 1582 előtt török fogságba is került. Első feleségét Erzsébetnek, ²⁾ a másodikat Tatár Zsófiának hívták, ki 1598-ban már özvegy s 1611-ben 50 éves. Valószínűleg első feleségétől született fia, András, 1574-ben már él és minden bizonynyal azonos az 1596—1599 években szereplő táblabíróval, a későbbi (1602—1604) alispánnal. Vele Dénes ága — hiteles adatok szerint — kihalt. Költőnk nagyapja, Balázs, tehát ez okból sem lehetett fia Dénes fia Andrásnak.

Balázs 1576-ban Torna-vármegye alispánja; 1583-ban tornavári provisor, ³⁾ 1584—1585-ben újból tornai alispán; 1585-ben tornai várnagy, ⁴⁾ 1607-ben már nem él.

Balázsnak a fia Ferencz (I.) volt, a ki 1607-ben bukkan föl először. Ez évben táblabíró. 1608-ban Torna-vármegye közönsége Halmy Gáborral együtt a pozsonyi diétára küldi 150 frt költséggel s visszatérése után 15 frttal jutalmazza fáradozásait. 1610 szeptember 25-én alispánnak választják, mely állásában egészen 1615-ig időről-időre megerősítik. A következő években táblabírói tisztséget visel, mignem 1618-ban és 1619-ben újból alispán lesz. 1621-ben ismét táblabíró s ez marad 1622-, vagy 1623-ban bekövetkezett haláláig. Kétszer nősült. Első felesége Sziny Klára, a második Szinyei Merse Borbála volt. Az előbbi 1613-ban halt meg s ettől született *Ferencz (II.)*, a költő, valamint ennek két idősebb testvére, István és Anna. *Erdélyi* ⁵⁾ tévesen

¹⁾ *Erdélyi* i. m. 23. l.

²⁾ Családi neve ismeretlen.

³⁾ Kassa v. lev. Nr. 3772/86.

⁴⁾ U. o. Nr. 3890.

⁵⁾ l. m. 23. l.

Ferencz (I.) második feleségétől származtatja őket. Azonkívül nála leánytestvér gyanánt nem Anna, hanem Orsolya van említve. Ez azonban nem lehetett Ferencz (I.) leánya, mert már 1613-ban neje Hidvégardói Kozma János szolgabírónak, ki 1621-ben, majd 1629-től 1638-ig Tornamegyében az alispáni tisztet viselte. Orsolya tehát Balázsnak lehetett a leánya. Fia volt Hidvégardói Kozma Gergely, a ki fölött 1642-ben Basó Péter nevű nemes szolgájának megöletése miatt törvényt ülnek; de miután megköveti a megyét, fölmentik, sőt 1643-tól fogva többször táblabírónak, 1648-tól 1653-ig pedig alispánnak választják. Gergely meghal 1656-ban. Nővére, Kozma Borbála, Balpataky Andrásné, ugyanezen évben a költő Barakonyi Ferenczczel perben áll. Hogy Orsolyának még egy Erzsébet nevű leánya is lett volna, kit *Erdélyi* egyetlennek mond és kinek állítólagos férje Kovács Márton volt, nem találtam reá adatot.

Az 1613. január 28-án tartott tornamegyei közgyűlésen Barakonyi Ferencz (I.) első felesége, Sziny Klára, halála után maradt három árvája életkorát hitelesen megállapíttatja. És ezen becses adat juttatja költőnk pontos születési évét napfényre. A jelzett időben őt másfél évesnek mondják; a miből kétségtelenül kiviláglik, hogy *Barakonyi Ferencz (II.) az 1611-ik év közepén született. Bátyja, István, ugyanakkor 8 éves s így 1605-ben, öt éves nénje, Anna, pedig 1608-ban jött a világra.*¹⁾

Mielőtt a költő további életpályáját ismertetném, családja történetének kiegészítése végett két testvéréről is kell szólnom. Annáról hallgat az irás. Valószínűleg korán elhunyt. István 1628- és 1629-ben táblabíró. 1630 végén még él; de 1632-ben már nincs az élők sorában. Halála évét tehát

¹⁾ „Egregius Franciscus Barakony Vice-Comes Comitatus Tornensis litteras revisionales petit de filio *Stephano* Barakony annorum 8, ex generosa domina quondam Clara Ziny, consorte eiusdem, suscepti, et *Anna* Barakony ex eadem domina Clara Ziny progentia annorum quinque, item *Francisco* Barakony minornati ex eadem domina annorum egy et semestré“ (a régi mutatókban: „unius et medii“). (Torna-várm. Közgy. Jegyzőkönyve. 1613. feria secunda proxima ante festum Blasii Episcopi. Fol. 90.)

1631-re tehetjük. Neje Meszesy (nem Mezösy!) Ilona volt, kit mint gyermekes özvegyet vett el. Ez ugyanis előbb Halmy Jánosnak, az 1627-ben megölt tornamegyei alispánnak volt a felesége, kitől Gábor nevű fia maradt. Barakonyi Istvánnal kötött házasságából egy fia született, László. 1632-ben történt, hogy a még zsenge gyermek gyámja, Soós Péter, hatalmasul Barakonyi Ferencz tornai házára tört, a hol a költő mostohaanyja, Szinnyey Merse Bóra, is lakott és a kis Lászlót egyik jobbágyuk fiával egyetemben erőszakkal elhurczolta s „erős fogságban tartotta“, a ménest is elhajtván. Ferenczünk ezen hallatlan vakmerőség ellen a megye előtt erélyesen protestált, sőt az ügyet a nádor elé is akarta vinni.¹⁾ Ez a hatalmaskodási eset szolgáltathatta az alapot azon tévedésre, hogy László halála az 1632-ik évre van téve;²⁾ holott ő még 1642-ben is él. 1641-ben Meszesy Ilona, néhai Barakonyi Istvánné és ennek harmadik férje, Nagymihályi Sztáray László, lesznek a gyámjai.

A mi Barakonyi Ferenczünk többi családtagjaihoz hasonlóan szintén működött közpályán. A neve előtt előforduló „vitélző“ kitétel arra enged következtetni, hogy ifju éveiben a katonai életre adta magát. Huszonnégy éves korában (1635) azonban már Torna-vm. táblabírája, mely tisztségre 1641, és 1642-ben újból megválasztják. Ezután jó ideig csak mint magánember szerepel. 1656-ban egyik rokonától, Kozma Annától, Kassán házat örökölvén,³⁾ valószínűleg hosszabb ideig itt tartózkodott, mert 1661-ben Abauj-vm. választja meg rendkívüli, 1669-ben és 1674-ben pedig rendes táblabírájának. Nem volt köznapi ember s kortársai előtt is becsülésben állott. Kassa városa többször fontos megbízásokat ruházott reá, s midőn Vesselényi nádor itt járt, ennek bizalmasává lett s a nádor még kényesebb természetű titkait is merte vele közölni.⁴⁾ Az ő fáradozásainak volt köszönhető, hogy az 1664-ben

¹⁾ Torna-vm. Közgy. Jegyzök. 1632. Fol. 197. — Abauj-várm. Közgy. Jegyzök. 1632. Fol. 481. és 482.

²⁾ Erdélyi i. m. 23 l.

³⁾ Kemény Lajos: Barakonyi Ferencz életéhez. (Irodalomtört. Közl. 1908. évf. 346—350. l.)

⁴⁾ Kassa v. Jegyzök. 1660. és 1661.

Torna felé irányított császári sereg másfelé vette útját. A vármegye jól tudta, hogy ezáltal mily áldozatoktól és zaklatásoktól menekült meg. Mert a beszállásolt katonaságot el kell látnia, akár a szegénység bőréen, s e mellett tűrnie kell a zabolátlan hadfiak garázdálkodásait, erőszakosságait. Nem is késett a derék közbenjáró iránt háláját nyilvánítani s őt jutalommal megajándékozni.

A Barakonyiaknak meglehetősen nagy kiterjedésű és szerteszórt birtokaik voltak. Ferencz (II.) ezeknek nemcsak megtartásán, hanem a régieknek ujakkal való gyarapításán is fáradozott. Voltak birtokai Tornában, Abaujban, Ungban, Ugocsában, Zemplénben, Borsodban, Biharban, Gömörben és 1670-ben Szabolcsban is királyi adományt kap.¹⁾ Tornavármegyében Barakonyban, Becskeházán, Nádaskán, Korotnokon, Ardón, Feketefürdön, Kisfaludon, Jósvafőn, Nádasdon volt birtokos. 1627-ben bátyja, István, az ő nevében is protestál nádasdi birtokuk ügyében, melyet őseik donatio ulján nyertek, t. i. hogy azt senki el nem adhatja, meg nem veheti, el nem zálogosíthatja és semmi úton-módon idegen kézre nem juttathatja. Barakonyi Dénes birtokai is az ő kezében voltak. Ezeket még atyja, (I.) Ferencz kapta a királytól adományba, miután Barakonyi Dénes és János ága kihalt („per defectum seminis“). Anyja, Sziny Klára révén a szini birtokoknak is tulajdonába jutott. 1650-ben már mint Szinnek örökös urát emlegetik. Tornán is volt nemesi kuriája, mely — úgylátszik — legkedvesebb tartózkodási helye volt. Zrinyi sírató versét is — bár talán csak alkalmyszerűen — Tornán írja 1674-ben.²⁾ Abaujban Bereten volt birtokos,³⁾ melybe atyját és ennek testvérét, Andrást, 1596-ban iktatták be.⁴⁾ 1656-tól kezdve Kassán is háztulajdonos.⁵⁾

Rége óta a sok birtok sok pert is jelentett. A határok nem voltak szorosan körvonalazva, vagy a határjelek elmosódtak; az örökösök sem tudtak mindig megegyezni, kivált

¹⁾ Erdélyi i. m. 32—33. l.

²⁾ Erdélyi i. m. 34. l.

³⁾ Abauj-várm. Közgy. Jegyzők. Fol. 374.

⁴⁾ Erdélyi i. m. 22. l.

⁵⁾ Kemény i. cikke. 349.

ha távolabbi rokonról volt szó; a szomszéd birtokosok emberei szándékosan, vagy tévedésből gyakran idegen területen legeltették a marhákat, makkoltatták a sertéseket; másnak erdejéből hordták a fát; máskor meg maguk a földesurak hatalmasodtak, rontottak reá jobbágyaikkal haragosuk földjére; ezt erőszakkal elfoglalták s az ellenszegülőket megverték és így tovább. S mindez a polgári és bűnvádi pereskedések egész sorát vonta maga után. Barakonyi Ferencznek is bőven kijutott belőlük. Nevével kapcsolatban a protestátiók, ügyvéd-vallások és perek egész sorozata áll előttünk. Nehányat megemlítek. 1656-ban rokonának, Kozma Gergelynek, temetésére 300 frt.-ot költvén, ezen összeg erejéig lefoglaltatja az elhunyt örökösének vagyonát. De miután nem akar erőszakos lenni, kijelenti, hogy ha az örökösök a fenti összeget leteszik, vagyonukat haladéktalanul visszaengedi. Ezzel szemben Kozma Gergely nővére Borbála, Balpatak Andrásné, tiltja Barakonyit azon javak hasznélvezetétől. 1659-ben Kisdy Benedek egri püspökkel is perbe keveredik bizonyos barmok elhajtása miatt. 1668-ban maga Barakonyi is hatalmasodik. Bereten egy kuriát akar erőszakkal elfoglalni.

1650 táján nősült. Hartay András özvegyét, Lekcei Sulyok Borbálát vette feleségül, a ki 1651 végén már Barakonyi Ferenczné.¹⁾ Két leányuk közül Éva Vécseynek, Klára a később báróságra emelt Gyulai Ferencznek lett a neje,²⁾ kinek hasonnevű fia gróf lett.³⁾

Mikor halt meg, pontosan nem állapíthattam meg. Az utolsó adat, mely róla beszél, 1674 január 22-ikéről való, amikor is Abauj-vm. újólág táblabírónak választja.⁴⁾ Torna-vármegyében 1672-ben találunk róla utoljára említést.⁵⁾ Az itteni közgyűlési jegyzőkönyvek azonban ezen időtől 1677-ig csak töredékben vannak meg. Megvannak azonban a polgári periratok, melyekből Barakonyi Ferencznek azelőtt gyakorta szereplő neve ezen időtájt egyszerre eltűnik s a meglevő 1617 utáni jegyzőkönyvekben sem fordul elő, akárcsak Abaujban az 1674-ik év után. Ezen körülményeket véve kombinációnak alapjául, feltehető, hogy öregedő költönik 1674,

¹⁾ Erdélyi i. m. 31—32. l. — Kemény i. cz. 349. l. — Abauj-vm. Közgy. Jegyzők. 1657. Fol. 303. — Torna-vm. Kgy. Jk. 1651. Fol. 73.

²⁾ Erdélyi i. m. 24. l.

³⁾ Dr. Illéssy J. és Pettkő B.: Királyi Könyvek. 79. l.

⁴⁾ Abauj-várm. Közgy. Jegyzők. 1674. Fol. 222.

⁵⁾ Torna-várm. Közgy. Jegyzők. 1701. Fol. 116.

vagy 1675-ben, 63--64 éves korában halt meg, még pedig valószínűleg Tornán. 1674 május 30-ikán Torna várában írott, Zrinyit sirató verse¹⁾ hatyudala lehetett.

Nincs azonban kizárva az sem, hogy a hetvenes évek zivatáros mozgalmai más, nyugodtabb tájakra üzték. Barakonyt a háborgó idők teljesen feldúlták. 1678-ban e község már csak mint „desolata“, „penitus deleta“ fordul elő az összeírásokban. Lakosai csak 1696-ban látnak újból a restauráláshoz és a megye Barakonyi Ferencz vejének, Gyulai Ferencznek, a közbenjárására őt, 1702-ben ismét őt, 1714-ben pedig hat évre tehermentesíti őket. Lehetséges, hogy Ferencz a Barakonyiak ősi fészkének a pusztulása után más megyékben fekvő birtokaira költözött, vagy Erdélybe ment, a hol szintén éltek Barakonyiak, kikkel valószínűleg, a mennyiben erre versei is következtetni engednek, összeköttetésben is állott. E találgatásokkal szemben azonban sokkal hihetőbbnek és elfogadhatóbbnak vélem első föltevésemet, hogy Barakonyi Ferencz a XVII. század hetvenes évcinek második felében már meghalt. Vele sirba szállt a tornamegyei nemes Barakonyi-család utolsó férfisarja is.

Az eddigiek alapján összeállított családfa így alakul:²⁾

Barakonyi Barakonyi . . .

<i>Balázs</i> 1576. 1606.				<i>Dénes</i> ³⁾ 1. Erzsébet 2. Tatár Zsófia	
<i>I. Ferencz</i> 1. Sziny Klára 2. Szinyey Merse Borbála		<i>Orsolya</i> 1611-ban Hidvégyardó Kozma Jánosné		1-től: András. †	
1-től: István 1604—1631 Meszesi Ilona, özy. Halmy Jánosné	Anna 1606. II. Ferencz a költő 1611—1675. Léksej Silyok Borbála	Gergely	Borbála Balpataky András		
László.	Éva, Vécseyné	Klára, Gyulai Ferencz.			

Barakonyi Ferencz költészete ugyanaz a XVII. században, a mi Balassáé a XVI-ikban. Ugy is kell őt tekintenünk,

¹⁾ Erdélyi i. m. 34. és 178. l.

²⁾ V. ö. Erdélyi i. m. 23. l.

³⁾ Balázs és Dénes megközelítő adatok alapján csak feltételezett testvérek, valamint alább I. Ferencz és Orsolya is.

mint Balassa követőjét. Könnyed, őszinte, szabadon folyó és tiszta lírája, mely versein előmlik, a XVII. század elsőrangú lírikusává teszi őt. Részletesebben nem foglalkozhatunk költői kiválóságaival, de az érdeklődőket *Erdélyi Pál* könyvére utaljuk, a ki Barakonyi költeményeit teljes hűséggel kiadta és nagybecsű jegyzetekkel látta el. A költő egyénisége bennünket kétszeresen érdekel, mert vármegyénk kebelében született, itt élt és valószínűleg itt is halt meg.

Végül még egyet. Barakonyi egyik költeménye az utolsó vers zárószavai szerint 1628-ban készült. *Erdélyi*¹⁾ ezt a dátumot hibásnak véli, s — szerinte — ha a keltezés mellett maradnánk, legfeljebb a költő hasonnevű atyjának kellene ama verset tulajdonítani; de miután ennek iróságáról adat nincs, az évszámot hibásnak minősíti.²⁾ Nem vonom teljesen kétségbe ezen állítás lehetőségét, de az én szerény véleményem más. I. Barakonyi Ferencz, bár képzettsége meg volt hozzá, semmiképen sem lehetett a szóban forgó vers szerzője, mert — mint azt a fentebbiekben kimutattam — ő már 1623-ban nem él. Miután azonban most már föl van derítve, hogy II. Barakonyi Ferencz 1611-ben született, mi sem zárja ki annak lehetőségét, hogy a verset a már 17-ik életévében járó ifju írta. S *Erdélyi* is e mellett bizonyít, midőn azt írja, hogy „az ének maga is azt látszik figyelmünkbe ajánlani, hogy a benne hullámzó érzés az ifjabb (II.) Ferencz korához és hajlamához jobban illik.“³⁾

Dr. Czobor Alfréd.

1) *Erdélyi* i. m. 50. sz. költemény.

2) U. o. 20. és 171. l.

3) I. m. 20. l.

Az abauji Bogdányfertő és környékének 1323. évi vizrajza.

A Róbert Károly király szabadalmait tartalmazó s immáron majd hatszáz esztendőös könyvnek hártýára írott teljes hitelű levele van előttem, melyet 1323-ban írtak *János* áldozópap, az egrí káptalan tagja és *Váradí* Pelbárt (Privardus de Varada) királyi ember, mikor Károly király parancsolatából megjárták a helyszínén *Kék* nevű földbirtokot és ennek vétel útján szerzett örökjogába, annak rendje és módja szerint beültették *Szalók* deák fiát, *Mihály* mestert, az *András* napja után való harmadik napon.

Károly királynak ebből az ereklyebecsű okleveléből elének tárul *Kék*. — ma Száraskék — határának majd hatszáz esztendőös vizrajzi képe, tüzetesen és hitelesen megírva, egyrészt a káptalan, másrészt a király egy-egy emberének teljesen egybehangzó jelentése alapján és meghitelesítve országunknak 588 esztendővel ezelőtt élt egyházi és világi főurainak kétségtelen tekintélyök erejével.

Az oklevélnek csak azt a pontját közlöm szórul-szóra, mely a kéki határjárását tartalmazza, tehát a szóban levő okiratnak csak abauji vonatkozású földrajzi részét írom át. Van azonban az oklevélben, ennek bevezető részében, országos érdekű és nem egy történeti adat is, a mit maga Károly király örökíttetett be annak a levélnek foglalatjába és amiről eddig vagy nem is értesültek, vagy nem jól értesültek a hazai történetírók.

Igy pl. hogy a Havasalföldön Károly magyar király ellen föllázadt vajda neve: *Bazarab* és nem Bazarád volt; amint Károly király írja ezen oklevelének harmadik sorában „Bazarab, voyuoda noster Transalpinus“, — a ki még a királynak harmadik (1330 évi) látogatása alkalmával is, mint meglapuló fenevad, reá vetette magát áldozatára, *Endre* mester királyi alkancellárra, egy sűrű cserjés helyen (in quodam loco nemoroso et condense), a hol a jó emlékezetű, gyulafehérvári főpap-alkancellár életét vesztette és ugyanakkor oda-veszett a király pecsétnyomója is (magister Endre, Albensis ecclesiae praepositus, aulae nostrae vicecancellarius, bonae memoriae, vitam suam, nostrumque sigillum perdidisset).

Nem tanulság nélkül való ez az ősirát az onomatologusok számára sem, akik a régesrégii helynevekben élő személyneveket és élő történetet kutatnak. Hogy ebbeli lőtásukfutásuk nem lidérczfény után való bolyongás, arra is van több becses lelet ebben a király levelében, melyet hogy hol lettem, e kérdésre a végén felelek.

A felületes szemlélő könnyen ellentmondást láthatna a király levelében, mely az 1330-ik évről van kiadva és ugyanabban *Kék* birtoknak a határjárásáról beszámoló küldöttség jelentése pedig az 1323. évről van keltezve.

Az 1323—1330 hét évközi időeltávolodásnak az oka igen egyszerű. A dolgot maga a király magyarázza meg. Királyi pecsétjét, mellyel kancellárja a szóban levő, Szalók deák fia-féle birtok szabadalomrói tanuskodó levelet meghitelesítette, a havasalföldi (oláhországi) hadjárat alkalmával, mint már említettem is, elveszett. Így történt, amint Werbőczy magyarázza (Tripart. I. p. 155) hogy Károly királynak három pecsétnyomója volt. Ezek közül az első és második pecsétnyomói érvénytelenné tette. Az ezekkel kiadott szabadalomlevelek nem érvényesek, hacsak az utolsó harmadikkal meg nem erősítettek.

Szalók deák fia, Mihály, Abaujban a *Golop*-folyam és *Bogdánfertő* mellékén ezelőtt 600 évvel honolt nagybirtokos, *Károly* király Decretumának 33. §-a értelmében is újra kiadatta magának 1330-ban a hét évvel ezelőtt nyert szabadalomlevelet, a király harmadik pecsétnyomójával hitelesítve.

Az okirat tizenhatodik sorában kezdődik a határjárásról írott jelentés, melynek betűhöz hű latin másolatát magyarra is áttettem, amint következik:

... Mete ipsius possessionis *Keek* hoc ordine distinguui esse dixerunt, videlicet prima meta incipit de una silua, que est ante unum flumen *Golup* vocatum, de hinc progreditur et venit ad locum *Kechelukuz* vocatum et ibi sunt due mete de terra, postea egreditur et venit ad unam arborem silicis, et sub ipsa est meta terrea; item etiam ad hinc progrediendo venit ad unam arborem ilicis et sub ipsa est meta terrea, post hinc salitur ad unum *Berch*, et ibi superius sunt due mete terree. Item postea protenditur ad partes meridionales et transit ultra in una paruula aqua, iterum ascendit ad unum *Berch*, et ibi superius in *Berch* sunt due mete terree, que distinguunt et separant ipsam terram *Keek* a terra Nicolai filii *Harkund Henne* nominate; item etiam vadit ad unum montem, qui volgo (*sic!*) *Keekleu* appellatur, et mox ipsum montem transit cum duabus terreis metis et vadit ad *Bogdanferteu* et ante *ferteu* est una meta terrea, de hinc transit supra ad

... Mondották, hogy magának *Kék* birtoknak ily rendben különülnek el a határvonalai; ugyanis az első határvonala egy erdőnél kezdődik, mely *Golop* nevű folyó mellett van, innen folytatódik és a *Keczélköz* nevezetű helyhez érkezik és ott két határhalom van; továbbad kilép és egy fűzfához érkezik és a fa alatt határhalom van; innen is tovább haladva tölgyfához érkezik és ez alatt határhalom van; ez után felszökellik egy *Bércz*-re és ott fentebb két határhalom van; innen azután előre terjeszkedik déli irányban és átmegegy egy sekély vizen, ismét felhág egy *Bércz*-re és ott felebb, a *Bérczen*, két határhalom van, amelyek megkülönböztetik és elkülönítik azt a *Kék* földet a Miklós fia *Örkény Henye* nevezetű földtől; innen a közönségesen *Kéklő* nevezetű hegyre megy és kettős földhalom irányában átmegegy csakhamar a *Bogdányfertő*-höz és a *fertő* előtt van egy határhalom; innen nyugot irányában tovább haladva a főhatárdomb-

partes orientales, scilicet ad metam capitalem, que separat ipsam terram atram Pauli filii Nicolai, progrediendo (etiam) iuxta terram Pauli vadit ad partes septentrionales et peruenit ad unam magnam arborem ilicis et sub eadem sunt due mete capitales et per parvum per planities vadimatur (igy!) et terminatur ad terram *Deuecher*. — Item eidem possessioni *Keek* attinent condam stagna, primum *Eleutou* appellatur, secundum *Gurghab*, tertium *Usiund*, quartum *Pulber*, quintum *Kormul*, sextum *Moluntaua*, septimum *Urusd*, octavum *Kuchkur*, nonum *Ozoluutaua* et alia duo similiter et sic finiunter mete terree supradicte. Sicque reambulatas et ab aliorum possessionibus per cursus praedictarum metarum separatas nullo penitus contradictore apparente, ut supradictum est: praefato magistro Michaeli eo jure, quo sibi dinoscebatur pertinere, statuissent perpetuo possidendam. Datum stb. . . . Anno domini MCCC-mo vicesimo tertio, duodecimo Kalendas Januarii. Regni autem nostri similiter vicesimo tertio. Ve-

hoz ér, mely elkülöníti ezt a Miklós fiának, Pálnak fekete földétől; tovább haladva szintugy a Pál földé mellett megy észak irányában és érkezik egy nagy fűzfához és ez alatt két főhatárdomb van és kissé tovább a síkságon át megérkezik és el is végződik *Devecser* földénél; ugyszintén ugyanahhoz a *Kék* helységhez tartoznak egykori mocsarak; az elsőnek *Előtó* a neve, a másodiké *Görghab*, a harmadiké *Ósi Ond*, a negyediké *Pulber*, az ötödiké *Koromalj*, a hatodiké *Malomtava*, a hetediké *Örösd*, a nyolczadiké *Kacskar*, a kilenczediké *Aszaló-tava*, és hasonlókép más két mocsár és igy végződnek a fentebbi határvonalak. — A mások birtokaitól igy elkülönített és a fentebbi határmesgyék iránya szerint körüljárt földeket, ellenmondó nem lévén, amint fentebb mondtuk, az előbb nevezett Mihály mesternek azzal a joggal, amellyel köztudomás szerint birta, örök tulajdonába által adták.

Kiadtuk — — — az Urnak 1323-ik évében jan. hó 12-én, uralkodásunknak huszonharmadik évében.

nerabilibus in Christo patribus et dominis Boleslav Strigoniensi et s(incer)ela(uda)bili Colocensi, auleque nostre Cancellario archiepiscopis. Johanne Nitriensi, Benedicto Chanadiensi, Nicolao Jauriensi, Georgio Syrmieni, Ivanka Varadiensi, Petro Boznensi, Andrea Transsilvaniensi, Henrico Wesprimiensi, — — — Agriensi dominis — — — ecclesias dei feliciter gubernantibus. Magnificis viris Philippo palatino, Comite Scepusiensi et de Wyuar, Demetrio magistro (Ta)uerricorum nostrorum, Comite Bachiensi et Trinchiensi, magistro Lamperto iudice Curie nostre, Comite Chanadiensi et Nitriensi, Thoma woyuoda Transilvaniensi et Comite de Zonuk, Nicolao bano totius Sc̄launie, Comite Soproniensi et de Kamarun, Paulo bano de Machow, Comite Syrmieni de Volkou et de Budrug, Dyonisio magistro dapiferorum nostrorum, Blasio magistro agasonum nostrorum, Nicolao Comite Posoniensi et aliis quam pluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et honores.

Krisztusban tisztelendő atyáink és uraink valának Boleszló esztergomi és őszintén tisztelt kalocsai érsek, kancellárunk, János nyitrai, Benedek csanádi, Miklós győri, György szerémi, Ivánka váradi, Péter boszniai, András erdélyi, Imre veszprémi, — — — egri, Isten egyházait hűségesen kormányzó püspökeink idejében. — Fülöp nádorispán szepsii és ujbári főispán, Demeter kincstartómesterünk, Bács és Trencsén főispánja, Lampert mester országbíránk Csanád és Nyitra főispánja, Tamás Erdély vajdája és Szolnok főispánja, Miklós Szlavonország bánja, Sopron és Komárom főispánja, Pál Macsó bánja, Valkó és Bodrog főispánja, Dénes étékfogó-mesterünk, Balázs lovászmesterünk, Miklós pozsonyi főispán és mások idejében, a kik a mi országunknak vármegyéit és hivatalait birják.

A jogügyletet jóváhagyó királyi záradék: MCCCXXX-mo tertio, septimo Kalendas Decembris.¹⁾ És újra elősorolja az egyházi és világi főméltóságokat, de emezeknek a sorában Szlavonország bánja már *Mykch*, így *Mykch bano totius Sclavoniae*.

Fentebb ugyanez a bán Miklós (Nicolaus), itt meg már Mikcs. Tehát azt is megtanuljuk ebből a becses királyi levélből, amit eddig nem tudtunk, hogy t. i. *Mikcs* (Micsk és Micz) *Miklós*. Mint még azt is, hogy az Endre keresztnevű divata már Károly király alatt háttérbe szorította az András nevet.

Az okiratnak eredetije 57/23 ^{cm} nagyságban hártýára van írva, az alján 6 ^{cm} széles felhajtással, melyet lúdtoll-vas-tagságú, hármasszínű, piros-fehér-zöld, sodrott selyemhurok köt a négyrétűen összehajtott levélhez. A Carolus szónak „C” kezdőbetűje hiányzik. Hiányzik a selyemhurokról, mert leszakadt, Károly királynak új pecsétje is. Ezt a Corpus Juris-ból pótolhatom: „... ab utraque parte scuti ... duplicata crux habetur; sunt duae figurae draconis“,²⁾ azaz a paizs-nak mindkét részén kettős kereszt van, két sárkányalakkal.

Az okirat most Sátoraljaúj helyben, Képes Gyula ny. kir. ítélőtáblai bíró magángyűjteményében található.

Dongó Gyárfás Géza.

¹⁾ November 25.

²⁾ Tom. I. pag. 155.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkélesek korában (1670—1685.)

Az udvarnak Széchy Mária, Zrinyi Péter, Nádasdy Ferencz, Nagy Ferencz és Rákóczi vallomásai s Báthory Zsófia jelentései alapján biztos értesülései voltak arról, hogy kik voltak a mozgalmak főrézesei. A gyanusak, a rebellisek jegyzéke mintegy 150 nevet tartalmazott; az abaujiak közül Baksa Istvánon kívül Szuhay Mátyás, Chernel Pál és György, Hanyi Péter, Monaki István, Székely András, Figedi Nagy András, Semsey György voltak a fővádottak. S már a jun. 29-iki elfogatási rendeletet megelőzőleg nagyon sokan kerültek börtönbe, Kassán, Eperjesen és Bártfán, főkép Csáky Ferencz buzgóságából, akinek nagy oka volt arra, hogy gyanu alatt állván, ez úton bizonyítgassa hűségét.

Baksa után mindjárt másnap Chernel György és Semsey György, majd Figedi Nagy András, Nagyidai Székely András, Bánchy Márton, Farkas István, kassai polgár, Fáy László és Nikházy István kerültek börtönbe; Fáynak és Nikházynek nem szolgált mentségére, hogy a juniusi insurrectiót elfenezték és a császári sereg élelmezéséről gondoskodtak.¹⁾

Az elfogatásokhoz járultak a jószágelkobzások. A lázadással vádolt és fogságra került abaujiak közül Fáy László, Semsey György, Nagy András, Chernel György, Kazinczy Péter, Hanyi Péter és Baksa István vagyontát egy julius

¹⁾ Pauler, i. m. II. 91—94. 1.

közepén kelt bécsi rendelet következtében elkobozták. A lehetetlen kamara égbekiáltó kegyetlenséggel tette rá a kezét a proskribáltak javára, azzal sem törődvén, hogy mi illeti az állítólagos bűnösök vagyonából a feleséget és a gyermekeket.¹⁾

A bécsi kormány azonban eddigi értesüléseivel sem érte be, hanem a rejtett vagyon kipuhatólása és a mozgalom lefolyásának a legapróbb részletekig való kiderítése végett tanuvallatási teendőkkel bizta meg az egri káptalant. A vallatások jul 29-én, Eperjesen kezdődtek meg és különböző helyeken, a többi között Kassán is folytak, egész szeptember 20-ig. Mintegy másfélszáz, minden rendű és rangu tanut, főurakat, papokat, nemeseket, polgárokat stb. hallgattak ki, főkép a mozgalom egyes mozzanatait puhatólván: kik ingerelték a törököt a béke felbontására? kik voltak a mozgalmak szítói? mi célja volt a megyékben szedett hadaknak? kik izgattak a felség ellen? stb. stb. A vallomások azonban nagy részben jelentéktelenek voltak.

De a felvidék leigázásával és a lázadás főembereinek elfogatásával még nem nyertek teljes elintézést a magyar ügyek; azok rendezése az u. n. löcsei commissiora várt, Rottal János grófnak elnöklete alatt. Abaujmegye az aug. 23-án tartott enyiczkei gyűlésen hirdeti ki Leopoldnak julius 23-án kelt leiratát, amelyben tudatja, hogy a béke és a köznyugalom helyreállítása végett *Löcsére egy commissiót, bizottságot* küldött ki, s elvárja, hogy a megye a maga részéről is támogassa a biztosokat s egyben gondoskodják a császári seregek ellátásáról.²⁾

A nevezett magyarokból és németekből álló vegyes bizottság aug. 19-én kezdte meg működését és pedig, amint azt Leopold a felvidéki megyéknek írta, azzal a bevallott czállal, hogy a békét helyreállítsa, a császári sereget fegyverben tartsa, s az ártatlanokat a bűnösöktől szétválassza, illetőleg, hogy az illető vármegyékkel tartassa el a felvidékre küldött hat gyalog és két lovasezredet s a dragonyosokat és

¹⁾ Pauler, i. m. II. 161. 1. és kv.

²⁾ Pr. C. Ab. 1670. Fol. 117.

hogy a fogoly rebellisek ellen követendő eljárás tárgyában megállapodásra jusson a vármegyékkel.

Abaujmegyét már szept. 5-ről kelt átiratában szólítja fel Rottal, hogy az élelmicikkek árát mérsékelten határozza meg, hogy a német katonaság jutányos áron jusson hozzá¹⁾ s egyidejűleg magához kéri a megye teljhatalmu megbizottait, hogy velök a végvárak részére kiszolgáltatandó ingyenes munka és a szükséges anyagszerek: lécek, zsindelyek stb. tárgyában megállapodásra jusson.²⁾ De már előbb a bécsi udvarnak a lőcsei bizottság kiküldésére vonatkozó értesítésével egyidejűleg érkezik meg Spankau Páris báró, vezérőrnagy utasítása is az iránt, hogy a katonaság részére 2000 kassai köből búzát és 150 kőst szolgáltatasson ki.³⁾

Abaujmegye először írásban,⁴⁾ követei útján⁵⁾ fordul Rottalhoz, hogy tőle ügyes-bajos dolgainak méltányos elintézését kérje. Szavát először is bebörtönzött fiainak védelmére emeli föl. Szó szerint idézi az ápr. 22-iki királyi manifestum azon ünnepélyes ígérését, amely biztosítja az ország lakosait, hogy abban az esetben, ha békességben lesznek és nem egyesülnek a lázadókkal, vagy fegyvereiket leteszik és visszatérnek a király hűségére, a trón meg fogja őket oltalmazni a jogtalanságok és a háboru veszedelmei ellen. Éppen azért tehát nem foghatják fel, hogy „honnét vagyon, hogy most is némely lakosoknak házukban, honjukban, ezen ő felsége kegyelmes ígéretei mellett is bátorságos megmaradásuk nem lehet, magyar és német nemből álló üldözők, kergetők és fogdosók miatt . . . Akik fogságba kerülnek, azok keserves, nyomorult és halállal vetekedő rabságot szenvednek“ a felség május 19-iki leiratának ellenére, amely világosan kimondja, hogy Magyarországon felmerült ügyek az ország törvényei és alkotmánya szerint fognak elintézését nyerni. Azért tehát ismételten kérik a bizottság elnökét, mint kegyelmes urukat az élő Istenre kényszerítvén őt, hogy méltózz-

1) Pr. C. Ab. 1670. Fol. 119.

2) Pr. C. Ab. u. o.

3) Pr. C. Ab. F. 117.

4) Pr. C. F. 118.

5) Pr. C. F. 126—128

tassék a magyar nemzethez való szeretetét „sokszori ajánlása szerint megmutatni“ és a felségnél személyes közbenjárásával kieszközölni, hogy a vádlottak pere a törvény rendes útjára terelítetvén, a foglyok személyes szabadságukat és vagyonukat visszanyerjék, „a haza lakosinak megfogattatása pedig szűnjék meg.“

A fogságra jutott megyebeliek közül külön teszi szó tárgyává Czeglédy Istvánt, a kassai reform. lelkészt. Czeglédyt ugyanis szept. 18-án a német katonák, azon ürügy alatt, hogy majd a rabokat Isten ígéjével fogja vigasztalni, börtönbe vitték, ahol néhány napon át teljesítette is papi kötelességeit, mignem 28-án, imádság közben muskotályokkal leütik a durva poroszlók és egy búzás boltba zárják.¹⁾ Nem tudják — így aposztrofálják a megye küldöttei Rottalt — hogy a református prédikátornak, Czeglédy uramnak „elfogattatásáról van-e tudomása Nagyságodnak?“ „mindazonáltal mivel megfogattatott és nagy erős arestomban is tartatik, a nemes vármegye is felette keresi nagyságodat, azon prédikátor öreg ember lévén, ma s holnap élete, méltóztassék nagyságod az ide való kassai helvetika eklézsia kezességére kibocsátani törvény napig, akinek bár ugyan a városból se lehessen szabados kimenése.“ A végvárak részére teljesítendő ingyen munkák tárgyában az a válaszuk, hogy amennyi az az ország törvényei szerint Abaujmegyére nézve kötelező, annyit már jórésztben teljesítettek is; így gondjuk volt az ónodi végházra, a kassai erődítések céljaira pedig Spankau parancsa szerint 1000 karófát, 100 szekér vesszőt és földet hordottak, „munkásokat és embereket rendeltek ki, de hogy erejük felett többre kényszerítettessenek, tekintve elpusztult és jobbára a töröknek hódolt állapotukat, abban módját nem látják.“

Az érlelmi szerek értékének kiszabását már sokszor kísérelték meg, de eredménytelenül. Mert csak az Isten adhatja az olcsóságot és a drágaságot s ha a szegénység háboríttatlanul járhat-kelhet és szabadon ad-

¹⁾ Thaly K. Adalékok a Thüköly- és Rákóczi-kor irod. tört.-hez. I. k. 17. l.

hatja el, amije van, úgy bővebben is hozhat mindent piacra, de ha a német vitézek önkényesen szabják meg az élelmickek árát s például egy kassai köből zabot 12 polturán¹⁾ vesznek, úgy az csak visszariasztja az ekkép megfoghatkozott szegénységet. Helyzetüket egyéb körülmények is teszik nyomasztóvá: a német csapatok szünet nélkül járnak-kelenek a vármegye szélében, hosszában, a szegény nép nyakára ülnek és javait erőszakosan elpredálják. Néha több rendbeli német sereg is tartózkodik a megye területén, amiért intézkedést kér a vármegye arra nézve, hogy az útban levő német seregek idejekorán tudósítsák érkezésükről az alispánt és a kirendelt biztosok és szolgabírák utmutatásaihoz alkalmazkodjanak s kiméeljék meg úgy az ő házukat, mint általában a nemesség portáit a beszállásolásoktól.

A foglyok ügyében Rottallal egyidejűleg Spankaut is fölkeresik.²⁾ A német tábornok készségesen megengedi, hogy a foglyokat feleségeik német szem- és fültanuk jelenlétében meglátogathassák és velök beszélgethessenek, az ellen sincs kifogása, hogy szolgálók folyton velük legyenek s őket kiszolgálják vagy hogy bárki is elláthassa őket a szükségességekkel. Többet azonban nem tehet érdekükben, amint Rottal sincs abban a helyzetben, hogy szabadon bocsássa őket, mert erre nézve nincs semmi utasítása a felségtől, csupán csak azzal biztatja a vármegyét, hogy amint a legfelsőbb helyről ilyen tárgyú rendeletet kap, nem mulasztja el ezt közölni a vármegyével.³⁾ Eszerint tehát a Czeglédy István szabadlábba helyezésében sem intézkedhetik, aki illetéknépen tovább szenvedni kénytelen a sanyaru fogságot.

Hogy Rottal a vármegyével való érintkezésben nem helyezkedett merev álláspontra, az is mutatja, hogy a vég-helyeknek kiszolgáltató ingyen munkák tárgyában adott válasszal teljesen beérte, anélkül, hogy követeléseit tovább erőszakolta volna.⁴⁾ Bizonyos előzékenységre és jóakaratra

¹⁾ Egy poltura értéke a mai pénznem szerint három fillérnek felelt meg.

²⁾ Pr. C. f. 125.

³⁾ U. o. f. 129.

⁴⁾ U. o.

vall az a figyelmeztetése, hogy a sanyaru időkre való tekintetből ne követségek útján forduljanak hozzá, ami fölösleges költségeket okoz, holott egyszerű levéllel is célt érhetnek.¹⁾

Már Spankaunak a 2000 köből buzára vonatkozó követelését kissé erőlyesebb hangon kénytelen támogatni. Amennyiben a megye ígérletet tett az iránt, haladéktalanul tegyen eleget ezen ígérletének, különben el lehet készülve, hogy nagyobb terhek szakadnak rá; ha pedig makacssága esetén kénytelen volna jelentést tenni a felségnek, úgy a következőkényeményeket magának tulajdonítsa.²⁾

Azonban szívesen enged némi kis haladékot, addig is elrendeli, hogy a kivetett buza behajtásában a mágnásokat, tehetős özvegyeket, a főpapokat és a kincstár részére lefoglalt jószágokat se vegyék ki, az ellenszegülőket pedig a megye tisztviselői szabadon kényszeríthetik.

Végre is kénytelen a megye a követelt buzát szolgabírói esküdtjei és az egyes községek bírái útján behajtani,³⁾ hogy Szt.-András napjáig a kassai élelmezési biztos kezeihez beszolgáltassa.⁴⁾

A kassai börtönökben sínylődő tisztviselők és fiaik érdekében, akik síralmas leveleikben kérve kéri a vármegyét, hogy vegye őket gondjaiba és kiszabadításuk érdekében forduljon a felséghez, — a gönci, nov. 26-iki megyegyűlés Szentkirályi Mihály aljegyzőt küldi ki Bécsbe, hogy szabadonbocsáttatásuk ügyében esedezzek a trónnál.⁵⁾ Szentkirályi a következő év január 23-iki megyegyűlésen számolt be eredménytelen útjáról s egyúttal átadta Leopold leiratát, amely a megyét a Pozsonyban összeülő rendkívüli bíróság-hoz utasítja, ahonnan majd megkapja további elhatározását.⁶⁾

1) Pr. C. Ab. f. 125. Az ajándékokat is, amelyekkel kedveskedni kívánnak neki, csak nagynehezen fogadja el. Áltott pedig az ajándék 2 hordó borból, 25 köből zabból, 20 drb lúdból, 50 tyúkból, 2 marhából és 10 drb fácánból. Ugyanakkor a R. titkárja 25 tallért és Spankau 1 hordó bort, 16 köből zabot, 20 tyúkot és 10 ludat kapott.

2) U. o. f. 129.

3) U. o. f. 130—1.

4) U. o. f. 132.

5) U. o. 134—5.

6) U. o. 1671 f. 143.

A löcsei bizottság két hónapi eredménytelen működés után okt. végén feloszlott, anélkül, hogy akár a hadsereg ellátása, akár a börtönbe vetett vádlottak dolgában a megyékkel megállapodásra jutott volna. A magyar anyától született¹⁾ és magyar nevelésben részesült Rottal, bár rendületlen híve volt a dinasztíának, amely magas rangra emelte, némi rokonszenvvel és jóakarattal volt a magyarság iránt, azonban a kedélyeket megnyugtató és a mindenfelől felhangzó panaszokat orvosolni nem tudta. De nem is tudhatta, mivel helyzete elég lealázó volt: valóságos bábként szerepelt az udvar kezében; ugyanis egyenesen innen intézték a magyarországi ügyeket: az újabb és újabb befogatásokat, az 1670. év végéig mintegy 2000 nemes és tehetősebb emberrel töltvén meg a magyar tömlőcöket. Főképp az idegen katonaság zsarolása és hallatlan erőszakoskodása okozott a felvidéken nagy elkeseredést. Ebből, mint a megyének Rottalhoz intézett válaszából láttuk, bőven kijutott Abaujnak is és amint látni fogjuk, Kassa is azok közé a szerencsétlen városok közé tartozott, amelyeket a német őrség csaknem véginségre juttatott. A novemb. 26-iki gönci megyegyűlésen olvasták fel Rottal okt. 31-ről kelt bucsulevelét, amelyben tudatja, hogy a bizottság Löcséről Pozsonyba van áthelyezve.²⁾

Leopold dec. 22-ről kelt levelében adta tudtára az országnak, hogy a már évek óta létező összeesküvés részeseinek megbüntetésére *Pozsonyban judicium delegatum*-ot, *rendkívüli törvényszéket* rendel. Rottal (1671.) január 3-án nyitja meg a commissiót, azonban mielőtt a bizottság bírói működését megkezdte volna, vallási kérdésekkel és a német katonaság eltartásának ügyével foglalkozott. Először is a Pozsonyba idézett, kipróbált hűségű főurakat és főpapokat igyekeznek megnyerni ahhoz, hogy járuljanak a katonaság eltartásához, amit azok nem mertek ellenezni, habár semmit se ajánlottak fel erre a célra; majd a megyékhez fordulnak, melyek azonban nem mutatnak erre készséget, míg végre is a március 21-iki királyi leirat teljhatalmulag eirendeli, hogy

¹⁾ Rottal anyja Thurzó Szaniszló nádor huga volt. (Pauter i m. I. 157.)

²⁾ Pr. C. Ab. 1670. f. 134

minden megye és város köteles a területén állomásozó katonaságot eltartani.

A pozsonyi vértörvényszék febr. végén kezdte meg működését, hogy — a kir. rendelet szerint — a „hütlenek és felségsértők nemesi privilegiumaikra való tekintet nélkül ugy személyükben, mint vagyonukban megbűnhődjenek“,¹⁾ s jul. 18-ig több mint 200 hazafi perében hozott ítéletet.

Mindenekelőtt széjjelküldik az idézéseket, amelyek a törvény elé idézettek megjelenési idejének első határidejéül febr. 26-át tűzik ki. Márc. 2-ra idézettek meg az abaujak közül Figedi Nagy András, Nagyidai Székely András, Farkas István, 16-ra Szuhay Mátyás és mások.

E határidők lejártáig pedig, sőt még azután is, a mult évek eseményeinek kinyomozása végett, országszerte tanukat hallgattak ki a káptalanok és konventek. Abaujban már decemberben 65 tanut idéztek Fodor György egri őrkanonok elé; köztük volt Káthay Ferenc is, aki Czeglédy ártatlanságát vitatta és a fogoly Baksa. Abaujban és a szomszédos megyékben febr. elejétől márc. közepéig harmadfélszáznál több tanu került kihallgatásra.

A határidő közeledtével a kassai és eperjesi foglyok közül legelőször Figedi Nagy Andrást, Baksa Istvánt, Nagyidai Székely Andrást stb. szállították egy század német lovas őrizete alatt Pozsonyba; utánuk külön az ápr. elejére beidézett Szemere Lászlót, Semsey Györgyöt, Fáy Lászlót, Farkas Istvánt és másokat. A szabadlábbon lévőkkel együtt összesen 230-ra rugott a beidézettek száma. Mikor azonban az udvar első dühe csillapulni kezdett, többeket szabadon bocsátottak, a jelentékenyebbeket kezesség mellett. Így kapta vissza szabadságát 14 heti sanyargatás után egyelőre Czeglédy is, 10,000 forint kezességi összeg letétele után.

(Folyt. köv.)

Szabó Adorján.

¹⁾ Pauler i. m. II. 230—251. l.

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig.

Abaujvármegye politikai és hadi története.

1.

Az a föld, mely ma Abauj-Tornavármegye területe, a honfoglalás előtt is folytonosan lakott volt. Számos régészeti leleten kívül ezt az is bizonyítja, hogy a *Hernádon*, a vármegye legnagyobb folyóvizén *idegen eredetű* név ragadt meg, melyet a magyarság, midőn ezer év előtt ezt a földet elfoglalta, az itt lakozó néptől átvett.

A Hernád neve, — legrégibb emlékeinkben Hornad (1232.), Harnad (1234.), Horrad (1255.), Chonrad (1245.), *Hornath* (1293.), Conrad (1299.),¹⁾ a németek ajkán még ma

Forrásidezetek rövidítéseinek magyarázata.

A. M. N. T. = A Magyar Nemzet Története. Szerkeszti Szilágyi Sándor.

F. = Fejér György, Codex diplomaticus.

H. okl. = Hazai oklevéltár. Kiadta a Magyar Történelmi Társulat.

H. O. = Hazai Okmánytár.

K. v. ny. lt. lajstl. = Kassa város nyilván. levéltára, lajstromozatlan.

K. v. t. lt. = Kassa város titkos levéltára.

Orsz. lt. Dipl. — Országos levéltár. Diplomatikai Osztály.

Teleky = Gr. Teleky József, Hunyadiak kora.

W. = Wenczel Gusztáv. Új Árpádkori Okmánytár.

Z. O. = Zichy Okmánytár.

¹⁾ Fejér. Cod. dipl. IV/I. 398. VI/I. 246. VI/II. 211. 349. és Kassa v. ny. lt. 3., 4. és 1064. sz.

is Kundert, — az ófelnevet *hornath* szóval, melynek *ágas-bogas, kanyargós* a jelentése, magyarázható meg,¹⁾ s tanúsága annak, hogy völgyében egykor germánok tanyáztak.

Tőlük szlávok vették át e nevet a földdel együtt. Itt-létkük nyomát kétségtelenül szláv eredetű, felessszámu helységnév őrzi.

A honfoglalás után a mai Heves-, Abauj- és Sárosvármegye területén az *Aba-nemzetség* szállott meg. Aba Sámuel, a nemzetség ősatya,²⁾ a Mátraalján volt birtokos. Midőn a 13. században először emlékeznek meg írott emlékeink az Abák birtokáról, ennek határa Borsodtól délnyugatra az Eger vizén túl, a Mátra aljában le a Tiszáig terjedt, azután Borsodon túl éjszak-keletre fel a Hernádvölgyében, Zempléntől nyugatra. A két külön tagnak összefüggését s rokon lakosságát az azonos nevek, mint Csány, Fancsal, Zsadány, Bakta, Méra, Encs, Füged, Halmaj, Szikszó, Karácsond máig hirdetik.³⁾

Ennek a területnek — a mai Heves-, Abauj- és Sárosvármegyének — Szt. István, az országot vármegyékre osztván, az *Ujvár* nevet adta.

A szent király ugyanis első sorban honvédelmi, de gazdasági célból is az uralkodó családnak az ország minden részében fekvő nagykiterjedésű birtokaiból kerületeket — Kálmán törvényeiben *megye* a nevük⁴⁾ — alkotott, *ispánokat* helyezvén beléjük. Az ispán volt a várkatonaság vezére; ő gyűjtötte egybe a vármegye központján, a *várban*, az adót, melynek harmadrésze illette őt; ugyancsak őt illette a bíróságok harmadrésze.

A kereszténység védelmére is közrehatott az új intézmény, mellyel a szabadok, a nemesség semmi közösségben sem voltak. Az ő vezérük, bírójuk a fejedelem maradt.

A gyér lakosság volt az oka, hogy *Ujvár-megye* ispánjának hatósága oly nagy területre terjedt s mint annak első

¹⁾ Dr. Borovszky S. A honfoglalás története. 1894.

²⁾ Szilágyi—Marczali. A magyar nemzet története. 1896. II. k. 13—14. l — Kandra Kabos, Aba Samu király.

³⁾ Pauler Gyula. A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. I. k. 72. l.

⁴⁾ Szilágyi S. A M. N. T. II. k. 218. l.

tisztviselője megfeleltethet úgy katonái, mint adószedői kötelességének.

Első ispánjával, *Antallal*,¹⁾ elég későn, 1173-ban találkozunk. A király, III. Béla „egy vasárnap Szena ispán udvarán Dénes bácsi, Gál erdélyi fejérvári, Tamás kolosi, Szemere semptei, Pongrácz temesi, *Antal ujjvári*, Csoba esztergami, Kornél győri ispánok és más urak társaságában egy tölgyfa alatt ülve, meghallgatta Kaba urat s rendelkezését, mellyel vagyonát a pannonhalmi apátságának hagyta az urak beleegyezésével jóváhagyta.“²⁾

Az ok, hogy okleveleinkben oly későn bukkan fel az ujjvári ispán, abban rejlik, hogy a gyér lakosság miatt e hivatal nem volt jövedelmező s így előkelőbb, a király környezetében levő urak nem kaptak rajta; de abban is, hogy a herceg, a kisebbik király (*rex iunior*) országa az éjszakkéleti részekből telt ki. *Ujjvárt* már ott találjuk I. Béla, mint herceg, birtokában.³⁾ A két fejedelem közt a viszony nem lévén a legbarátságosabb, ez udvari embereikre is átháramlott. Amikor pedig a király öccse vagy fia lett a valóságos uralkodó, hűveit bizonyára más nagyobb méltósággal jutalmazta meg.

Katonai szempontból Ujjvármegye korán fontosságra emelkedett. A *Hernád*, a *Tárca* folyó völgye az ország belsőjébe vezetett; ez által a vármegye megközelíthetőbbé lett, de az oltalomra is inkább reászorul. Az ujjvármegyei várbirtoknak csak Imre király óta találjuk nyomát;⁴⁾ de bátran vezethetjük vissza eredetét szent Istvánra.

Vármegyénken keresztül vezetett a trónkövetelők útja.

Az Oroszországból behívott Endrét Aba király Ujjvárban fogadta (1046.) a Péter ellen fellázadt nép.

Álmos, midőn 1106-ban az országba tör, Aba-Ujjvárt siet elfoglalni. „A király ennek hallatára ostrom alá fogta a várat Másnapra ki volt már tűzve a roham. Ekkor a herceg lóra kapva, egyedül kiment a vár kapuján és gyors vágatással a király tábora felé indult. És midőn a király sátra

1) Wenzel. I. 69. l.

2) Pauler Gyula fordítása. Id. műve. I. k. 428. l.

3) U. o. I. 125.

4) Pauler id. m. I. 125.

elé ért, leszökött lováról, bátyja lábai elé borult és mindenki előtt nyilvánosan bűnsnek vallotta magát.¹⁾ A király erre megbocsátott Álmosnak s a várban levő hiveinek.

Ujvármegye területéről a 13. századdal kezd a homály eloszlani.

1217-ben felbukkannak Petri, Tomor, Gyanda (ma puszta Tomortól délre), Fel-Németi és Ruszka helységek.²⁾

1219-ben tíz falu német telepedővel találkozunk a királyné itt fekvő birtokain; a királyné németjeinek nevezik magukat s a század derekán Vizsoly névvel³⁾ külön kerületet — uradalmat — alkottak. A tíz falu neve: Fel-, Közép- és Al-Németi,⁴⁾ Perény, Göncz, Oroszka ma Ruszka, Vizsoly, Egyházasvizsoly, Czece és Dobsza; közülök a három Németi rávall lakossága nemzetiségére s Göncz nevééről is tudjuk, hogy német eredetű.⁵⁾

Ez időben alapították királyaink a premontrei rendű s keresztelő sz. Jánosról nevezett jászai káptalant, melynek birtokait Kálmán, II. Endre fia, gyarapítja.⁶⁾

A déli szomszédságunkban vívott veszett muhi csata után a tatárság Ujvár megyét is elárasztja. Elpusztítják Kércset;⁷⁾ a jászai kolostort felégetik, amikor a szerzet adománylevelei is elpusztulnak. A tatárokkal való harcban esett el a Perény helységbeli Bende vitéz.⁸⁾

A pusztulás e korszakában az Abanembeli Izsák mester a jászai kolostorra tör, prépostját fogságra veti s a káptalannak mintegy 300 márka kárt okozott.⁹⁾

1) Bécsi képes krónika, 65. fejezet. Lásd A. M. N. T. II. k. 245. Pauler id. m. I. k. 273.

2) Pesty Frigyes. Eltűnt vármegyék 169.

3) Wenzel. X. 180.

4) A mai Hidas-Németi. Lásd Korponay J. Abaujvármegye monographiája. Kassa. 1875. II. k. 62.

5) Göncz neve 1459-ben Kunczelsdorf. Kassa város jegyzőkönyve. Kuncz = Konrád.

6) Fejér. IV/II. 300. VI/II. 64.

7) Fejér. IV/III. 77.

8) Wenzel. VII. 207.

9) F. VII/V. 314.

A vész elvonultával a megtérő fejedelem siet megjutalmazni hűségese alattvalóit.

Dán és Barnabás, szepesi Rugács fiainak, akik neki futása közben lovukat engedték át, az ujbári Fáj földet adományozta.¹⁾ Kécsi Detre, Bélának gyermekkorá óta hű szolgája, aki súlyos sebek árán a királyra törő tatárokat feltartóztatván, őt a haláltól megmentette, Sárosban kap birtokot.²⁾

A tatárjárás után IV. Béla gyakrabban megfordul az ország e részében.

1245-ben Kinizsen³⁾ a Benedek és Sándor, Chibirianus fiainak Mátyás, szepesi préposttal való birtokperében itélkezik s nem lévén kéznél királyi pecsétje, a plébánuséval hitelesítetteti az okiratot.

1255-ben Tornán időzván, Albert, jászai prépost kérelmére megújítja a káptalan kiváltságlevelét.⁴⁾

Gondja van arra is, hogy a kiirtott lakosok helyébe ujakat telepítsen; így Szinán⁵⁾ és Buzitán,⁶⁾ bőven megajándékozván őket művelhető földekkel.

Jászó is mihamar felépül. S mivel a tapasztalat megmutatta, hogy a tatárok ereje a várak falain megtört, a király a budai vár építésébe fogott s Abaujvára fentartásáról is gondoskodik;⁷⁾ s ekkor vagy kevéssel később épülnek a füzéri, a bodóközi várak⁸⁾ Szalánczvara s Gönc mellett Omodevára.⁹⁾

A tatárjárást követő évtizedben oszlik fel a nagykitérjedésű *Ujvármegye* Heves-, Abauj- és Sárosvármegyékre; a megszokott *Ujvár* kifejezéssel azonban még sokáig találkozunk a hivatalos iratokban.

¹⁾ F. IV/I. 286.

²⁾ F. IV/II. 11. V/I. 38. 72. V/III. 477. 581. VI/II. 48

³⁾ Kassa v. t. lt. Szebenye Nr. 1.

⁴⁾ F. IV/II. 300.

⁵⁾ W. VII. 281.

⁶⁾ F. II/III. 300.

⁷⁾ W. XI. 373.

⁸⁾ H. O. VII. 300.

⁹⁾ A. O. II. 330. Jegyzet. A Nagyvár emléke 1317. felmerül Felnémeti, Szina, Perény és az Ida, Bölzse és Szartos vize között A. O. I. 421.

A vezérszerepet a nagybirtokos Abanemzetség ragadja kezébe. Ifjú korukban hősök, kik a csatákban sebeket osztanak és vesznek; férfikorukban az ország nagyjai közt szerepelnek. Abanembeli Demeter 1235-ben bodrogi ispán,¹⁾ 1240-ben főpohárnokmester²⁾

Aba fia Miklós a IV. Béla és fia István közt kiütött harcokban az izsaszegi csatában vitézkedvén, sebet kap, amiért István neki adja a sárosmegyei Komlóst.³⁾

1263-ban IV. Bélai asztalnokai mesterének az Aba nb. Lőrincznek adja Locsmáud egész megyéjét Lánzsér várával együtt.⁴⁾

1278-ban, midőn Kun László a pápai székkal viszályba elegyedett, Dávidfia Finta az erdélyi vajda. Az urak a pápának óhajtottak engedelmessé válni a királyt, aki Erdélyben húzta meg magát (1280.), fogságra vetették.⁵⁾

A király kiegyezett az urakkal. Finta az ország nádora, kúnok bírja, sümegi és soproni ispán lesz; testvérei: Péter országbíró, Omode szebeni ispán.⁶⁾

IV. László kiengesztelődése teljesnek látszott; ez évben Abaujban, Ungban az Abák jószágain mulat.

Amint a pápai követ az országból eltávozik, a király Fintát a nádorságtól, Pétert országbírói tisztétől megfosztja (1281.), sőt sereget gyűjtve, az Abák birtokai ellen indul. A királyi sereg megtámadta Göncöt, elfoglalta Gedét (Gömör vm.) s augusztus elején a hűtelének főfőszékét, a szalánci várat ostromolja. Itt találja Miklós, galgóci ispánt az ellenséges nyíl arban; Tétény Pétert egy kő lábáról leverte. A sereg, melyben IV. László is jelen volt, végre is megvívta Szaláncvárát.⁷⁾

¹⁾ F. IV/1. 27.

²⁾ F. IV/1. 204.

³⁾ H. O. VIII. 119.

⁴⁾ F. IV/III. 148. Az Aba nemzetség szerepléséről hazánk történetében lásd Abauj-Tornavármegye történelmi monográfiájának I. kötetét, írta Csoma József. 1896. 1—48. lap.

⁵⁾ Pauler id. m. II. k. 474 l.

⁶⁾ Sztáray okt. I. 26. F. V/III. 61.

⁷⁾ F. V/III. 207. 259. 509. W. IV. 239. IX. 276. 297. XII. 386. H. O. VI. 289. 291. 311. 332. VIII. 277. Szabó Károly. Kun László. 109. l.

A király 1282-ben is Abaujban, Nádasdon van.¹⁾

1285-ben a tatárok ismét betörték az országba s Abaujba is behatoltak. A vidék urai: Dávidfia Amadé, Regéc alatt pedig Baksa Simonfia György bátran szembeszáltak a dúló csapatokkal. Az utóbbi a viadalban lováról leesett s hí szolgája, Tamás a maga lovát adta neki s úgy mentette meg a haláltól.²⁾

1290-ben III. Endre Abaujban jár.³⁾ Menyasszonya, Fenena elé indult s az Abák, kivált Amadé nádor alattvalói hűséggel fogadják őt. Amadé felajánlja a királynak jószágait, várait s „annyi hűséget tanusított iránta, hogy sok vár, sok erősség, melyeket csak a legnagyobb fáradsággal lehetett volna elfoglalni“, az ő körültekintő iparkodásával könnyű szerrel III. Endre birtokába került.⁴⁾

Kassa mellett a királyt Lőcsei Helbrandus fogadja egész nemzetségével s kíséri a Szepességbe.⁵⁾

Amadé a király bizalmát teljesen megnyerte. 1293 körül Lengyelországban jár követségben;⁶⁾ 1295-ben pedig őt bizza meg a király képviseletével, hogy a Dunán innen az összes felmerülő ügyekben bíraskodjék.⁶⁾

1298-ban ő is ott van azon főurak közt, akik egymással és a királlyal szövetséget kötnek a közrend fenntartására.⁷⁾

Aba Amadé, a későbbi nádor, mint vitéz bajnok tűnik fel. A stíllfridí ütközetben (1278.) jobb kezének kis ujját veszíti, de a csatából nem távozott.⁸⁾ A kúnokkal vívott hődmezei ütközetben (1280.) is jelen van. Itt esett el, Olivér, Pata fia, az Aba nemzetségből.

Amadé 1272-ben vas megyei ispán,⁹⁾ 1280-ban szebeni,

1) Tört. Tár. 1889. 570.

2) F. VI./II. 151. V./III. 397. és Szabó K. id. m.

3) F. VI./I. 255.

4) W. V. 2. XII. 496. Pauler, II. 539.

5) Hazai oklvt. 134.

6) Z. O. I. 81.

6) Hazai oklvt. 145. 151

7) H. O. VI. 431.

8) W. XII. 496.

9) H. O. VIII. 149.

1288-ban mosonyi ispán,¹⁾ 1290-ben nádor,²⁾ 1293-ban kunok birája is,³⁾ 1296-ban mosonyi ispán,⁴⁾ 1299—1300. ismét nádor s az első évben zalai ispán is,⁵⁾ majd kunok birája, karakói és zalai ispán.⁶⁾

2.

Az Árpádház férfiága a XIII. század vége felé kihalóban volt.

A királyi hatalom hanyatlásához ez szintén hozzájárult. Nem volt fitestvér, nagybátya, rokon, aki az uralkodóház családi érdekeit támogatta volna s a királyi hatalmat egyes főurak bitorolták, kezeik közé ragadván a királyi vármegyéket.

Midőn „Szt. István, magyarok első királya nemzetiségének utolsó arany ágacskája“⁷⁾ letört, a fejtelenség teljes lőn s az ország részei felett néhány olygarcha uralkodott.

Északkeleten Amadét, akit továbbra is nádornak neveznek,⁸⁾ vallják uroknak a kisebb birtokos nemesek s példájára András, egri püspök s a vidék többi urai, Kassa városa is, a cseh Venczel pártjára állanak.⁹⁾

Amadé kényuri hajlamai már 1292-ben megnyilatkoznak, amikor Semjér nb. Ubulfia Mihály szabolcsi birtokait: **Napkort, Semjént és Szentmihályt hatalmasul elfoglalja.**¹⁰⁾

A király halálával Abaujvár-, Zemplén- és Szepesvármegyék királyi jövedelmeit, Munkács és Lubló várát, Gölnicbányát a maga számára lefoglalja.¹¹⁾

1304-ben Károly Róbert király hűségére esküszik s ez év augusztus hó 24-én Pozsonyban találjuk szintén Aba nb.

1) H. O. VIII. 263.

2) F. VI./I. 75.

3) H. O. VII. 232.

4) F. VI./II. 43.

5) H. O. VII. 281.

6) H. O. VII. 288.

7) A. O. I. 52.

8) H. O. VII. 350. A. O. I. 88.

9) A. O. I. 52. H. O. VII. . . . A. M. N. T. III. k. 8. l.

10) F. VIII./I. 237. H. O. VII. 255. 350. A. O. I. 121.

11) F. VIII./I. 405.

Kompolti Péter vajdával, ama főurak sorában, akik eskü alatt kötelezik magukat, hogy Rudolf osztrák és stájer herceget és híveit mindenki ellen megvédelmezzik, amint Rudolf is megsegíti Károly Róbertet ellenségei ellen.¹⁾

A szövetség megkötése után a magyar hadak egy része Cseh- és Morvaország dulására indul. A cseh Kothunbánya (Kuttenberg) vivásánál esett le lováról néhai Rozgonyi Rajnald fia, Gyula s hű szolgálói vérük hullásával mentették meg életét, más lovat adván alája. Ezért (1309.) hálából az újvármegyei Zakula (Szakaly?) nevű birtokának egy részét nekik adományozza.²⁾

Omode nádor Lokietek Ulászló lengyel fejedelemmel, akit Venczel elűzvé, ez Omode vendégszeretetével élt, Galicia nyugati részébe nyomult s ott több erősséget megvevén, a csehek hatalmát Lengyelországban megtörte.³⁾

Venczel ekkor már az országból eltávozott s András, egri püspök s káptalana a trónt megüresedettnek jelentik.⁴⁾

Omode továbbra is híven kitart Károly mellett s ezért Ottó Károly (1307.) siet igazságot szolgáltatni Ubulfia Mihály-nak s visszaadhatja neki az Omode által elfoglalt szabolcsi birtokait.⁵⁾

Ez csak megerősítette Omodét hűségében s az ez évi rákosi⁶⁾ s a következő évben Pesten tartott királyválasztó országgyűlésen is megjelent.⁷⁾

Mint Károly nádora Vizsolyban szeret tartózkodni, ahol mint a király képe, a nemesség ügyeiben ítélkezik.⁸⁾

Károly Róbert a hatalmas főurat azzal kötelezte le, hogy Kassa birtokát is neki adományozta.

Kassa a 13. század közepén, mint villa regia azaz királyi birtok tűnik fel az oklevelekben s vagyonosodó lakossága révén csakhamar fontosságra jut az ország éjszakkéleti

1) F. VIII./1. 160.

2) A. O. I. 190.

3) A M. N. T. III. 22.

4) Hazai okl. 180.

5) A. O. I. 121.

6) F. VIII./1. 221.

7) A M. N. T. III. 39.

részen. A 13. század utolsó tizedében felszabadítja magát az abaujvári esperesség lelki fennhatósága alól. 1307-ben polgársága céhekbe szervezkedik.

Kassa nem óhajtott más urat a királyon kívül maga fölött s midőn Omode az 1311. év őszén¹⁾ a városban megjelenik, hogy az adományt birtokába vegye, a lakosság, melynek Omode fiai is pártját fogták, felzendült ellene s a véres összeütközésnek maga Omode is — mint a kassaiak állítják, *véletlenül* — áldozatául esik; fiai közül János és Dávid pedig elfogattak.

A király beösmerte a hibát s egyrésztől Omode özvegye és fiai, másrésztől a kassaiak, kiknek igazságához a király a magáét is kötötte, közt való egyezkedés végett két főpapot, Tamás esztergomi érseket és István veszprémi püspököt küldte ki.

Az egyezés szerint Omode fiai kötelezik magukat, hogy a várost sem ők, sem utódaik Károlytól vagy a következő királyoktól nem fogják adományul felkérni. Visszabocsátják a király kezére Ujvár- és Zemplénavármegyét, Munkács és Lubló várát, továbbá a Szepességet, Gölnicbányát, Kassát az összes harmincad, vám és egyéb királyi jövedelmekkel egyetemben. Eltörlik az általuk felállított vármokokat s ujakat nem állítanak; nem emelnek várakat a király különös engedelmé nélkül sem a saját, sem idegenek birtokán. Nem háborgatják a jövő-menő vásáros népet. Az említett vármegyékben s a hatalmuk alatt élő nemeseket nem fogják gátolni abban, hogy bárkinek is szabadon szolgáljanak s nem kényszerítik őket reá, hogy birói székük elé járuljanak, hanem bármely rendű lakosok kereshetik igazságukat a vármegyék ispánjai előtt. Megfogadták, hogy a királyhoz hivek lesznek s tehetségük szerint készek neki szolgálni. Minderre, a feszületre téve ujjukat, megesküdtek kiátkozás terhe alatt s kezeseket adtak, hogy esküjüket megtartják.²⁾

¹⁾ Szeptember végén lehetett, mert a város és az Omode fiak közt való egyezés megkötése végett kiküldött esztergomi érsek okf. hó 3-án Kassáról keltezi oklevelét. A. O. I. 234.

²⁾ F. VIII/1. 405.

3.

Az országrész békéje biztosítottnak látszott. A nyughatatlanvérű Omodefiak azonban az egyezséget csak színből kötötték meg s a következő tavasszal a harc ismét kitért.

A királyi hadak Sáros várát vívták, de Csák Máté felmentő serege közeledtére a Szepességbe vonultak. Ott volt a király is.

Az ellenség most Demeter ispán és a nagy vagy szépnek is nevezett Semptei Aba vezérek alatt Kassa ellen indult.

Mialatt Kassa ostroma folyt, a királyi had is szervezkedett és megindult az ellenséget felkeresni. Alig értesültek az Omodefiak a király szándékáról, legott felhagytak Kassa szorongatásával s a királyi sereg elé indultak, hogy a kedvezőbb hadállást, a városhoz közel eső Furcsa erdőt elfoglalhassák. Alant, a Tárca völgyében, a rozgonyi mezőn foglalt állást a király.

S most beszéljünk az Anjouk nagyérdemű történetíróját, *Pór Antalt*:¹⁾

„A csata napján, — 1312 június hó 15-én, — melyhez a királyiak gyónással és áldozással készülének, a béke áddz ellenségei magokra öltvén fegyvereiket, a hegyről lerohanva támadtak. Az összeütközés a vad ügetéssel leszáguldó ellenség és a roham elé siető hadak közt felette heves volt. A főrohamot a királyi zászlóaljnak kellett kiállania; reá vetette magát az ellenség főereje, hogy a király személyét élve vagy halva megejtse.

Sok jeles vitéz hagyta ott életét; már a király zászlója is elbukott tartójával együtt. De Szécsényi Tamás „a hadi borostyánnal koszoruzott“, apuliai Drugeth Fülöp „a hadértő“ és Nekcsei Sándor „a hatalmas karú,“ kiváltképen e három ifjú hős tartotta még magát. Halált megvetve küzdöttek tovább, jóllehet nem egy atyjokfia és csatlósuk hullott el mellőlük, s önmagok is vértől áztak. Be-becsapva az ellenség harci vonalába, többeket leverve föntartották ugyan a csatarendet; de a harc kezdett egyenetlen lenni, mivel a királyiak

¹⁾ Századok. 1893. 505. l. és 1903. 526. lap.

közül számra többen estek el, csaknem valamennyien sebések valának és Nagy-Mihályi Gergely, a Sztáray grófok öse, élte kockázatásával is alig győzte a királynak szánt csapásokat föntartani. E vészes percekben jöttek segítségül a keresztes vitézek, kik fölvtették soraikba a királyi dandár gyér maradványait és akiknek zászlója alatt küzdött tovább a király is. A harc új lelkesedéssel folyt; az ellenség nem vette számba kisebb veszteségeit. Azonban a keresztesek súlyos kardja megfordítá az esélyeket. A hűtlenek főbbjei, Demeter ispán és a „nagy“ Aba, a vezérek, azonképpen néhai Amadé nádor két fia, Miklós és Dávid elhullottak. A zavart, mely vezéreik elestéből az ellenséges táborban keletkezett, növelte a kassai polgárok oldaltámadása. A szászok fölmentve látván városukat az ostrom alól, szorongatóik után indulának és még jókor érkeztek, hogy a király győzelmét teljessé tegyék“.

A győzedelmes nap után a király, ki a Felvidéken időzik,¹⁾ — 1312. aug. 11. Perényben van²⁾ — s közelében vannak főpapjai³⁾ is, jutalmazza hiveit.

Az Abanemzetségből származó Lipolczy Ncksei Sándor,⁴⁾ Nagymihályi Lőrincfia Gergely, a Sztáray grófok öse, ki vérét hullatta,⁵⁾ Debreczeni Dózsa, 1319-ben erdélyi vajda,⁶⁾ a Zoárdnemzetségbeli Lőrincfia István, aki a csatában súlyosan megsebesült,⁷⁾ a gölncibányai Detrikfia Albert, aki Nagy-Sáros vivásában is részt vett,⁸⁾ Rikolf mester, a Berzeviczyek öse,⁹⁾ a szintén súlyosan sebesült Pálfia Benedek,¹⁰⁾ Farkasfia Tamás mester, a Széchenyiek öse, lublói várnagy, kinek szintén ömlött vére,¹¹⁾ a Thekule nemzetségbeli Andrásfia

1) A. O. I. 267.

2) Ráth. A magyar királyok tartózkodási helyei. Győr. 1861. 47. l.

3) A. M. N. T. III. k. I.

4) A. O. I. 261. F. VIII./I. 433.

5) F. VIII./I. 440. Sztáray okl. 40. 55. l.

6) Z. O. I. 173.

7) H. O. VII. 373.

8) K. v. t. It. Cassovia Nr. 9.

9) F. VIII./I. 446. VIII./II. 626.

10) F. VIII./I. 450.

11) VIII./II. 202. 489. VIII./IV. 655. A. O. I. 289. 528. II. 65. 134.

Pál és Péter,¹⁾ és Merse unokái²⁾ vértük hullásáért, a Csanád nemzetségbeli Tamásfia Miklós mester, súlyosan megsebesülvén,³⁾ Éliás fiai István és Arnold, kiknek testvértük, Jordán a harcban elesett és Hannusfia Gyula,⁴ Itefia János,⁵⁾ Dénesfia János,⁶⁾ akik Rozgony mellett a király oldalán harcoltak, adományokat nyernek vitézségük jutalmául. Károly a szepesiek kiváltságait is megerősíti.⁷⁾ Kassát jó későn, 1342-ben, azzal jutalmazza, hogy a tárnokmester alá helyezi.⁸⁾ A város ezzel a vármegye hatósága alól kikerült.

A hűtlen kércsi nemesek sárosi birtokait Rikolf,⁹⁾ az Amadéfiak széplaki birtokát Itefia János (1327.)¹⁰⁾, zempléni birtokát Pánki Jakab,¹¹⁾ a hevesit Kompoldi Gergely¹²⁾ nyeri el adományul.

Az Abanemzetségből származó Kompoldiak közül Péter a hevesujvári Fegyvereket¹³⁾ kapja, míg Pálfia Imre mester a Csobánka Pál itteni birtokait, mert ez Rozgonynál királya ellen harcolt.¹⁴⁾

Ezért veszti el Kosmafia János Garadna birtokát, a csatában nyilfegyverét királya ellen irányozván.¹⁵⁾

Ott harcoltak a Kachyk nemzetségbeli Péter fiai: Leustachus és Jakow, a hűtlenek pártján s csatát vesztvén, birtokukat Tamás erdélyi vajda kapja.¹⁶⁾

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

1) F. VIII./I. 542.

2) A. O. I. 259.

3) A. O. I. 263.

4) F. VIII./II. 44

5) A. O. II. 84. K. v. ny. lt. 19149.

6) A. O. II. 149.

7) F. VIII./I. 435.

8) K. v. I. lt. B. Privilegia. Nr. 1.

9) F. VIII./I. 446.

10) K. v. ny. lt. 19149.

11) A. O. I. 560.

12) A. O. I. 571.

13) A. O. I. 569.

14) F. VIII./II. 397.

15) Kassa v. t. lt. K. Garadna. Nr. 1. 2. A. O. II. 105.

16) A. O. II. 65.

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Aug. 19. Biró: Irent palatinus urunk enyickei udvarbirájával, hogy a consulatióra élésrül gondoskodjanak s neki szállásról, mert már be akar jönni. De azt is jelenté, hogyha a város is gondolkodnék az urnak, jól cselekedne, mivel azt az úrtól hallotta.

A Téhányba küldöttek jelentik: Palatinus urunkat salu-táiván, semmit sem szólt, de nem szintén vig kedvvel látszott. Ebédet evett. Fürmender uram is az asztalnál ült, de semmit elő nem hozott, nem is szólt fürmender uramhoz, hanem hamar felszedetvén az asztalt, felült hintájára s elment. Akkor én is odamenvén mondám: Nagyságos kegyelmes uram, alázatosan kérem nagyságodat, mint kegyelmes uramat, ne nehezteljen reánk, tudja Isten, semmire nem vihettük a város népét.

Erre ő felelé: Nem haragszom én, hanem haragudjatok magatok magatokra s azt mondom én, mit Krisztus urunk mondott a jeruzsálembelickhez: Ne sirjatok én rajtam, hanem sirjatok magatokon és az ti fiaitokon. Mind te dolgoz András uram, te tanácsod, de meghidjétek, vérrel okádjátok még sokan ki. Eddig nemesek voltatok, de ezután pórok és parasztkok lesztek. Oppidum leszen várostok is.

A megyei követek véleménye:

Aug. 26. Biró: A németek receptiója felől mind az egész vármegyék követeit requiráltattam. Úgy látom, sokan hajlandók annak recipiáltására. De akiket tudtam, hogy

a városnak jóakarója, úgymint ítélőmester Cherney Pál uram és többeket is megaláltattam. De ő kegyelme is Ch. nem javalja, hogy magunk proponáltassuk, hanem ha palatinus urunk előhozná, jobb volna.

Deliberatum: Az n. tanács és öreg uraim is consultiálanak, legyenek követeink hallgatásban.

Montecuccoli táborában:

Szept. 3. A Montecuccolihoz küldött Feltmájer Kristóf ő kegyelme visszajövéen, így referál: Az 50 szekeren való kenyérrrel, borokkal, rabbal és az hordós serekkel megindulván, generál Montecuccoli uram ő nagyságát nem érheffük Tokajig, hanem épen Szakmáron túl Majtén táján értük el. A kegyelmelek levelét átadtam, melyet elolvasván, igen felette kedvesen vette a n. város kedveskedését, sőt igen dicsért, hogy ő felsége népéhez ily kedveskedésével volt s ő felsége előtt is a város ily készségét rekommendálni fogja. Az 100 aranyat ő nagysága komornyikjának hagyta adni, aki azt mondotta, maga Montecuccoli uram mondotta volna, még az százat jegyző numerushoz egy cifrát kellett volna írni, lett volna ezer. Bizony valóban szép feles had, jó fegyveres nép, de igen hal döggel, mivel az hol vannak, nincsen mit inniök. Csak ama rút bűdös ingoványos vizet kell inniök, nincsen is mit ennick, éhhel, szomjjal is hálnak sokan. Még az officírek is valóban örültenek az város kedveskedésének. Az mint értettük, szándékok, bemenjenek Erdélybe, de az mint hallottuk, a török is valóban készül.

Igyekezés a nádor megbékéltetésére ajánlékkal.

1661. dec. 5. Biró: Palatinus urunk harmadmagammal hivatott, hogy ő felsége levelét presentálja, szóval is declarálta Montecuccoli jelenlétében deákul, mennyiszer requirálta a nemes várost ő felsége a német praesidiumnak bevétele felől, de mindaddig is be nem vettük. Most is ő felsége ő nagyságára bizván, kéri a nemes várost, így reserválja magát, hogy ő felsége contentusával legyen. Az ő felsége levele publicáltattott, abban parancsolván, hogy palatinus

urunknak hitelt adván, az praesidiumot bevegye a nemes város.

Delibrátum: Már ezelőtt hasonló dolog forogván azon praesidium dolgában a nemes tanács, község és az egész város lakosi előtt, valamint akkor communi suffragio elvégeztük s úgy resolváltunk, egyáltalában be nem vehetjük s nem is vesszük, az országtul el sem szakadhatunk, most is ezen resolúciónkban maradunk, nem is vesszük be. Mely üzenetre Lehman Gáspár, Cassay István, Alexander Gáspár az nemes tanács, a nemes község közül pedig Hangodi Benedek, Spillenberger Sámuel és Püspöky uramék küldetnek ő nagyságához.

Megérkezvén palatinus urunktól a követek, írásban kívánja a választ. — Meg kell cselekednünk.

Referálta bíró uram, hogy palatinus urunk megérkezvén, odament ő nagyságához és escedezett, hogy patrociniunját továbbra is farisa fenn. Főkép e mostani veszedelmes időben előtte viselvén mind igaz magyarságát hazánkhoz, nemzetünkhöz való kötelességét, de palatinusi autoritását is mindazok ellen, kik szabadságunk s törvényünk sérelmével minket nemcsak háborgatni, de periculumba hozni intendálnak, kegyelmesen protegáljon.

Mivel pedig eleitől kezdve kegyelmességgel volt a városhoz, mostani fogyatkozott állapotunkhoz képest alázatosan representálunk és adunk 300 tallérokat ő nagyságának, melyeknek én az nemes tanácscsal együtt Isten tudja mint tehattuk szerit. Ismét az mint elvégeztük vala a minap, az ő nagysága 7000 tallérral való obligatióját is visszaadtuk.

Igaz, hogy ő nagysága elsöben mindjárt kezdé magát vonogatni, hogy ő nagyságának nem kell és nem is úgy jött, hogy valamit adjon a város. Hanem mint igaz hazafia, országunk nádor ispánja, ő felsége az mi kegyelmes urunk és az ország között való legitimus mediator jött ezen hazánk szolgálatjára. Azért ezzel is ne fogyasszuk, ne emésszük magunkat, jól tudván ő nagysága, hogy szegények vagyunk.

Én, a mint tudtam, ő nagyságának tovább is sincere instáltam, oka nem az lévén ebbeli kevés honorarium adásunknak, mintha azzal vagy tiszti ellen való ártalmas dolgokra

vagy valami más állapotra köteleznék ő nagyságát. Hanem mi ex sincera devotione et oblatione cselekedvén, kértem alázatosan ő nagyságát, vegye kegyelmesen. Utoljára ugyan elvette ő nagysága, de az mi az obligatoria dolgát illette, abban ily declarációt tett ő nagysága. Mindenkor úgy tartottam, az minthogy szegény Keviczky Jánosnak levele vagyon nálam valahol, kiből azt írja: Nagyságod levele füstben is ment s én talán ugyan meg is fizettem, de de mortuis nihil. Ezt az kegyelmetek jó akaratját kedvesen veszem, ajánlván ő nagysága tovább is atyai kegyelmességét városunkhoz.

A kapuk őrzése.

1661. dec. 5. A városheliek tovább is continuálják a kapura való járást, magok hasznáért. Sub gravi animadversione Palatinus urunk ő nagysága is azt javalván, az mit eddig elkezdettünk, ezután is azt cselekedjük.

Az öt felső város tanácskozása az ágyuk és egyéb hadi eszközök behozatala fölött.

1661. dec. 6. A senatus és az 5 felsőmagyarországi város követei a biró házában hora quinta matutina.

Biró előterjeszti: Kegyelmeteket azért akarám összegyűjtenem, im mindenfelől reánk vagyon az feltett cél. Az mint kegyelmetek hallotta Montecuccoli uram projectomából, ide az mi városunkba akarja az muniókat és tormentumokat hozni, noha a statusok abban nem consentiálnak. De ha casu quo minket valami insperatum infortunium találna, kitül Isten oltalmazzon, kapuink eleibe hozná a tormentumokat, mit kellenék olyankor cselekednünk, kegyelmeitektől örömet opiniót kezdenénk, mert hogy opponálhassuk magunkat, abban is nincs módunk. Conclusum: Palatinus urunkat kelleltik requirálni, közönséges veszedelem lévén ő kegyelmeikkel is, az aránt palatinus urunknak közönségesen könnyörögni készek.

Délután 2 óraker a biró házában a városi követekhez és a senatushoz a biró uram propositiója. Palatinus urunk holnap jó idején el akar menni innen. Üzent is hozzám, hogy jó idején éczaka nyitassam fel az kaput. Igen jó lenne,

ha megtalálnánk ő nagyságát s kérnénk, hogy mint eddig, ezután is lenne igaz oltalmazója a városoknak. A mostani kegyelmességét is meg kellene köszönni s talán magáruul intimálni fog valamit s így jobban tudjuk magunkat mihez alkalmaztatni.

Elfogadták és a küldöttek visszaérkezvén, így referáltak: Igen kedvesen vette ő nagysága a városok bucsuzását és instantióját. Igérte patrocíniumját az szabad városokhoz. Midőn tovább is instáltunk, mutassa oly kegyelmességét a városokhoz, minthogy a statusok ő felségéhez küldöttenek követeket s egyebet nem is determináltak annál, hanem ő felségénél intercedálnak, de educatione militis germanici, az ő felsége hadai pedig mindaddig is ki nem mennek, valamig onnanfelül ordinatiójok nem léssen. Azonban mindeddig csak a városokat fogja nyomorgatni?

Ő nagysága erre mondá: Édes fiaim, bizony nem tudom, mivel biztassalak, nekem semmi sincs tudomra instructiójokban, mit akarjanak, sem tudom. Eleget emlegetik ugyan Bártfát s Epcrjest, merre vagyon s micsoda város, úgy gondolom, mindazonáltal kegyelmeteknek semmi bántása nem léssen. De Kassa városa mint marad, bizony azt nem biztathatom. Főképen tormentumokkal fogják ezt a várost terhelni, de hiszen vagyon okosságok s éljenek vele.

A szabad városok tovább is akarván egyetérteni, ha mi leszen, egymást kell tudósítani, unanimiter conclusum est.

1661. dec. 15. Biró előadja: Vicegeneralis üzente, hogy a németek valami fegyvereket akarnának behozni a városba s be nem bocsátják ugyan az én parancsolatombul, mivel engem úgy requiráltak, vegyem kezemhez és adjak aztán számot róla. De én bizony semmiképen nem veszem s nem is vettem kezemhez.

Üzenik vicegeneralis uramhoz: Egyáltalában nem akarja a város magát azokhoz a fegyverekhez avatni, hanem ő nagysága lássa, mit cselekszik vele.

1661. dec. 18. Senatus post concionem vespertinaria. Biró uram Montecucculi generális levelét publikálta, melyben ő nagysága intimálja, hogy az tormentumok vecturája éppen a városokat illetvén particulariter, de az mostani hadi expedi-

tióban semmit nem prestálván az városok, kívánja, hogy az tormentumokat mind bevegjük s mind a mellett levő embereket és barmokat kiteleljük. Mennyit akarjon és penig és mint arrul disponálni, azt kívánja, hogy hozzá a táborba bizonyos embereket expediáljon a nemes város. Inclusive küldvén palatinus urunk levelét is, melyben ő nagysága ist azt parancsolja, hogy ezen dologban egyetértenénk Montecucculi ő nagyságával.

Ez az egész városokat is illeti s az egész felsőmagyarországi statusokat, mert az elmúlt consultatióban, valamint az több camara (ez is ott lévén a 80. punctumban) azon statusok punctumihoz nem nyultanak, ugy ehez is nem. Nem is szakadnak el tőlök, noha minekelőtte erről Montecucculi ő nagyságának írának, az városokat requirálják.

Dec. 20. Biró uram publikálja Eperjes levelét, hogy hasonlóképen requiráltatott Eperjes is s ebben mai napon lesz Eperjest nemes Sárosvármegyének generalis congregatiója. Akkorra több szabad városok követi is fognak ott campareálni s amit végeznek, mindjárt megüzenik.

Biró uram proponálta: Mivel de eadem materia ő felsége levele is érkezett, melyben kívánja, hogy az több statusok példájátúl viseltetvén, armadájának bizonyos annonát subnistráljunk, mivel amint belső tanácsával odafel elvégezte, itt fog telelni német armadája, az városok pedig articulariter tartozván az vecturával pro munitione et tormentis. De azt ezidig nem cselekedvén, parancsolja ő felsége, hogy ehhez való lovaknak teletetésére az városok pedig köteleztessenek. Ilyen opiniókat irtuk mi. Minthogy ő felsége azt írja, hogy az több statusuk kedveskedő állapotjuktól viseltetvén, mi is praestanda certa annona azt cselekedjük etc. A statusok pedig semmit nem akarnak praestálni, sőt inkább, hogy azon miles educáltassék, instálnak s nem is úgy lett a dolog, amint ő felsége odafent consiliarusaival elvégezte. Azért mi is a statusoktól semmiképen nem recedálhatunk, módunk sincs, hogy követeket bocsássunk ő nagyságához.

Montecucculi téglát kíván.

Ezt is proponálta biró uram: Az itt való commissárius nálam volt, produkálván Montecucculi levelét, melyben ő nagysága intimálja, hogy számú ezer téglái lévén a városnak, azt bizonyos áron adná ő felsége annonária házának építésére s e commissarius Erkrath mindjárt megadja az árát, a minthogy ezeréért kész is adni 2—2 tallérokat, csak az vecturát vállalja a város.

Az ő felsége méltóságáért pénzért oda kell adni, noha azon téglának árát már a tisztek fel is vettek Tálya városátul. A vecturáját különben magunkra nem vállalhatjuk, hanem ha jószágunk jövőben helyre állíttatnék, ista conditione s módunk leszen benne, felvesszük.

A nádor neheztelése ő felségére. Kassa nem akarja, hogy itt tanácskozást tartsanak.

Feria 3-tia Nativitatis Domini. Biró uram: Méltóságos palatinus urunk levelét publicálta, melyben ő felsége ő nagyságának s a statusoknak írt levelét, két rendbeli levelét in paribus küldötte. Ő felsége újabban pro consultatione die 12 januarii terminált ide Kassára az statusoknak s ugyanezt publicálja levelében palatinus urunk is.

Mondá tovább biró uram: Én nálam volt egy becsületes főember, az ki onnan jött, az úrlól, ő nagyságátul, *Barakonyi Ferenc*¹⁾ igen nagy titokban jelenti, mikor palatinus urunktól el akart volna jönni, az úr titkon mondá nekie: Édes Barakonyi uram, kegyelmed térjen be kassai biró uramhoz s mondja meg mintegy magátul: E minap nem jövének ki hozzám Jászóra, ha kijött volna vagy maga a biró, vagy az fűrmender, bizony oly dolgot jelentetem volna, hogy maradékjoknak is használt volna. De hitem tartotta, hogy másnak nem mondom. Tovább is jelenté Barakonyi uram: Én nem az úr szavával, mintegy üzente volna ő nagysága, hanem magam vévén eszembe, hogy az úr kegyelmetek jó akarója, oly dolgot jelentene meg ezután is, ha kegyelmetek ő nagyságához, Murányba expediálja bi-

¹⁾ A költő.

zonyos emberét (de az úr ugyan megnevezte Madarász uramat). Mert vajki megütöközött azon úr ő nagysága, hogy ő felsége praefigál terminust pro consultatione s publicálja is maga ő felsége. Nem kicsiny kisebbségének tartja ezt ő nagysága. Azelőtt mindenkor az palatinusok tisztje volt, hogy az király extra regnum lévén, az országot mindenkor az palatinusok convocálták. Az mely püspök bement is Erdélybe, azt is eléggé ellenezte az úr. De mind csak egy némely papok dolga ez; az országot csak felzavarják s azután elszadladnak. Bizony sirva szánakozott ez ország állapotján. Azért édes bíró uram, kegyelmetek maturálja az ő nagyságához való expeditiót. Ezeket azért kegyelmeteknek akarván proponálni, mit cselekedendő leszen, lássa. Én ugyan az én opiniom szerint alkalmasnak itélném, ha Madarász uram ő kegyelme ez aránt való követséget felvállalna, noha jó messze ide Murány s nem is mehet is Rosnó felé az németek miatt, hanem az Szepességen kelletik az Tillgarti völgyre menni.

El is küldik Pásztóhy Lászlóval együtt azzal, hogy noha azelőtt mindenkor a consultatiókról ő nagysága által certifiáltattunk s most ő felsége, az mi jó kegyelmes urunk mind az helyt, mind az terminust denominálja, bizonyos nem kicsiny consideratióra veheti az nemes város. Főképen mindenfelül az németek városunk körül lévén, micsoda securitást ígérhetünk mind magunknak városunkrul s mind jószágainknak. Az istenért is kérvén ő nagyságát, micsoda securitást ígér ő nagysága, mert mi Isten és ő felsége után csak benne bizunk. Sőt, ha valamit olyat értett, ami romlásunkra lehetne, alázatosan esedezzenek, jelentse meg s insinualjon olyan módot, hogy avertáltasson. S ha lehet, a consultatiót más-hová transferálja, kit teljes életünkben megszolgálni igyekszünk.

Ugyanott az asszony ő nagyságánál is requirálják, instálván alázatosan, interponálja és instálja az úr ő nagyságát ezek iránt. És ezután is, ha levclé vagy követe által requirálja ő nagyságát a város, legyen mindenkor kegyelmességgel városunkhoz, melyet minden alkalmatossággal meghálálunk, sőt illendő kedveskedésünket is ő nagyságához declarálni el nem mulasztjuk.

Egyebekben, ha a német generáltól volna valami panasz,

melyben ártatlanok lévén, mint jobban lehet, excusálják a várost. Sőt ők cselekedtenek itt hatalmaskodást, mert a hostáton az közel való kerteket, itt hálván négy éczaka, mind elvesztegették és elégették.

1662. jan. 5. Madarász Márton uram őkegyelme adjunctusával, Pásztohy Lászlóval megérkezvén, referálja :

Épen az új esztendő este érkezünk Murányba. Az nap mindjárt este hivatott ő nagysága. Salutálván őt, a kegyelmetek üzenetét alázatosan detegáltuk ő nagyságának az reánk felvirradandó új esztendőt mindenekben üdvösségesnek aprecáltuk. Kegyelmesen resalutált, kívánván minden jókat kegyelmeteknek ez új évben. A kegyelmetek credentionalisát megolvassván, tudatá, van-e szóval is üzenetük; mindeneket megmondottunk.

(Folyt. köv.)

Kerekes György.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai.

II. Abauj-vármegye 1726-ban igazolt nemesei.¹⁾

- Abonyi András (Szent-István-Baksa).
- Alberth István (Szántó).
- Alomuczi másképp Fejér György (Vilmány).
- Alexius Simon (Kis-Bodoló).
- Apostol György, András, Mihály, István, János, másik György és István (F.-Kásmárk).
- Árvay Imre és Mihály (Kassa).
- Bagi másként Szücs János (Szikszó).
- Bagoly István (Visoly).
- Bakó Dániel és János (Czekeháza).
- Balássy István (Kassa).
- Balla János (Szepsi).
- Balogh István (Szepsi).
- Balogh István (Onga).
- Balogh (de Tolna) Zsigmond (Onga).
- Balpataky Mihály (Péder).
- Baranyay György (Zsujta).

¹⁾ Ezen összeírás nem foglalja magában az 1726-ban élt abauji nemések *teljes* névsorát, amennyiben többen, számszerint vagy 35-en, a vizsgálobizottság által nemességük világosabb bizonyítására lettek utasítva.

- Baranyay István (Nyiri).
 Barbély lásd Vas.
 Barlogh András (Fony).
 Bartók János (Zsadány).
 Basó Pál és András (Idrány).
 Baxi András (Szent-István-Baxa).
 Bán Péter (Szent-András).
 Bányay Zsigmond (Tornyos-Németi).
 Bárczay-család.
 Bárdos András (Szikszó).
 Becskeházi István (Szala).
 Beke György, László, János és Pál (Csenéte).
 Benda András, János, György, Mihály, ifj. András
 (Szántó).
 Benyó János (Pány).
 Berczik István és János (Jászó).
 Berki János B.-Ujfalu).
 Bernáth-család.
 Bessenyi másképp Nagyiday Zsigmond (Czekeháza).
 Beszterczey lásd Mihay.
 Béki István (Kis-Kinizs).
 Bodnár István és János (Kovácsvágás).
 Boldisár Imre (Szikszó).
 Botka György (Kovácsvágás).
 Bottingál János (Dobsza).
 Bőr György (Kupa).
 Bresztel Antal (Alsó-Mecenzéf).
 Breznai Pál (Szepsi).
 Buda Gergely Méra).
 Butkay Mihály és fia, Márton (Al.-Vadász).
 Csató Zsigmond (Detek).
 Csáki Péter, Ferencz és János (Szent-András).
 Csedreki lásd Óváry
 Csemiczki-család.
 Csélneki István (Rásony).
 Csibi András és Zsigmond (Kis-Falu).
 Csikovics lásd Kenyheczci.
 Csizsár

- Csizmadia máskép Gönczi András (Boldogkő-Ujfalu).
 Csizmadia lásd Halmi.
 Csontos János (Horváthi).
 Czeczi (Csécsi) János (Szikszó).
 Czéczei Péter és fiai: István és Péter (Szent-András).
 Czifkai Ádám (Nagy-Ida).
 Dancs lásd Körössy.
 Demeczky László (Bernátfaiva).
 Dessewffy (Cserneki)-család.
 Désy János (Kassa).
 — Dienes István, Ádám, Ferenc és György (Koriát).
 Dióssy Imre, György, István (Györke).
 Diviky János (Szikszó).
 Dobos Mihály és János (Marczinfaiva).
 Dobranoki György (Szala).
 Dobronoczkai Mihály (Kér).
 Domonkos Ferenc (Szántó).
 Egri Péter (Göncz).
 Éles máskép Réti János (Szikszó).
 Farkas Mátyás (Szikszó).
 Farkas István (Szepsi).
 Farkas Mihály (Horváthi).
 Fáy-család.
 Fekete László (Szikszó).
 Fejes István és András (Göncz).
 Fejér István (Fejső-Kéked).
 Fejér lásd Alomuci.
 + Feketepataky András és István (Gönc-Ruszka).
 Fodor lásd Nagy.
 Földvári lásd Podoriczki.
 Fukk Zsigmond és András (Gönc).
 Fügedi Dávid, Sándor és János (Kupa).
 Füstös Miklós (Szikszó).
 Gadnai István Alpár).
 Gácsi György (F.-Függöd).
 Gállffy máskép Lakatos Mihály (A.-Vadász).
 Gállffy Sámuel (Horváthi).
 Gellei István (Péder).

- Geöböl István, György és másik István (Hejce).
 Gerecs András (Kassa).
 Glaczinger Mihály (Kassa).
 Gombkötő másképp Jabloncai András (Szántó).
 Gona Mihály (Felső-Kemence).
 Gócs György (Jászó).
 Gönczi János (Biste).
 Gönczi lásd Hoporsorom.
 Gönczi lásd Csizmadia.
 Gyarmathi Sámuel és fia János (Cekeháza).
 György Dávid (Korlát).
 Győri István (Makranc).
 Győri Mihály (Alsó-Olcsvár).
 Gyüre János (Pere).
 Halászi János (Berencs).
 Halmi másképp Szabó János és Halmi másképp Csizma-
 dia István (Szepsi).
 Hangácsi Zsigmond (Kenyhec).
 Harangozó András (Szepsi).
 Havas István, András, Mihály, János (Belső-Böcs), Pál
 szerencsi lakos.
 Hegedüs lásd Ivács.
 Hergécz Mátyás és fiai: György és Ferenc (Boldogkő-
 Ujfalu).
 Hideg másképp Nagy Mihály (Büd).
 Hillyai Tamás (Sz.-J.-Baxa).
 Hirkó János (Jászó).
 Homonnay István (Kassa).
 Hoporsorom másképp Gönczi István (Bátor).
 Horváth-Bugarln de Brezowicza másként Milojkovic
 Boldizsár (Csécs).
 Hutka Márton és András (Biste).
 Imre András és János (Jászó).
 Ipi István (Gönc).
 Ivánkay István (Szent-I.-Baxa).
 Ivács másképp Hegedüs György (Kassa).
 Ivocs Pál (Boldogkő-Ujfalu).
 Ivocs lásd Ragályi

- Jabloneczay lásd Gombkötő.
 Jábróczki (de Jabród)-család.
 — Jakabfalvi György (Bátor)
 Janka István (Gagy).
 Janka Péter (Bátor).
 Jászay István (Szántó).
 Jeney Zsigmond és Ferenc (Mikóháza).
 Johész András (Szepsi).
 Jósvay Zsigmond (Horváthi)
 Kandó (de Farmos)-család.
 Kardos János és István (Szent-András).
 Karnay máskép *Sadányi István (Kér)*.
 Kádas Ferenc, József, Miklós (Szent-István-Baxa).
 Kállai lásd Veres.
 Kállay János Mihály és fia Sámuel (Kassa).
 Kegyes László és fiai: Gábor és Mihály (Kér).
 Kecskeméti István (Kér).
 Kecskeméti István (Szántó).
 Kenyhecz máskép Csikovics János (Cekeháza)
 Kereki Péter, György és István (Szent-András).
 Kereszi János (Nagy-Bodoló).
 Képes máskép Szabó.
 — Király Pál (Csobád).
 Király Sámuel (Rozgony).
 Kiss János (Beret).
 Kis máskép Putnoki Péter (Horváthi).
 Kis-Pál András, János, György (Rásony).
 Kolbán István (Szepsi).
 Kolcsár Zsigmond (Nagy-Ida).
 Koncz (de Namény) Gábor (Gibárt).
 Korponay Ferenc (Kassa).
 Kós Pál (Szikszó).
 Kotta máskép Csiszár Mátyás (Szántó).
 Kovács Gergely (Szikszó).
 Kovács János (Szántó).
 Kovács János (Göncz-Ruszka).
 Kovács János (Marczintfalva).
 Kovács Ferenc, István és János (Kupa).

Kovács István és Pál (Korlát).
Kovács Sámuel és Ferenc (F.-Füged).
Kovács (de Kéked) Mihály, János és István (Gönc).
Kölböl András (Gönc).
Körtvélyesi másképp Pap István (Szikszó).
Kövi János (Szászfá).
Kőrössy másképp Dancs József (Dobsza).
Kun Ferenc (Vizsoly).
Kun István (Gönc).
Lánczy-család.
Lengyel János özvegye és fiacskája János (Szántó).
Literati István (Jászó).
Lukácsik János (Kassa).

Dr. Czobor Alfréd.

A Pogoriski-család multjából.

Pogoriski Jánosnak a XVII. század végén tett följegyzéseiből közöljük az alábbi adatokat, melyekből kitetszik, hogy a Pogoriski-család ősei Olaszországból származtak át és bárói rangot viseltek. A bárói ág 1573-ban kihalván, Rudolf király 1578 április 12-én Pogoriski Györgynek, valamint János, Miklós és Lőrinc testvéreinek új címeres levelet adományozott. Az 1610-iki dátum alatt Pogoriski György is bárónak említetik, ami nyilván tollhibából eredhet.

Pogoriski János, kitől a följegyzések erednek, az 1660-ban elesett Jánosnak lehetett a fia. Ő maga is vitéz ember volt. Kerek 40 esztendeig szolgálta vérével a királyt és a hazát. 1654-ben kötött kardot s ezóta résztvett Buda bevételében, továbbá az Eger, Munkács, Belényes, Pámező, Karánsebes és Várad alatt vívott török elleni harcokban. Kétszer meg is sebesült s egy ízben a törökök fogságába kerülvén, hat álló esztendeig raboskodott. 1694-ben obsitot kapott.¹⁾

Anno 1454. Báró Pogoriski Izrael jött Olaszországbul egy regiment lovas katonával Pogoriski nevű városbul az magyar korona mellé László királyhoz. 1458. esztendőben meghalt, az felesége volt belga nemzet Brigyta asszony.

Anno 1459. Báró Pogoriski Mojscest Mátyás király tette kapitánynak azon regimentben az atya heliben. Mátyás király halála után maradt Lengyel László királyra, azután maradt Lajos királyra és az felesége volt olasz nemzet Magdalena asszony.

¹⁾ A család további történetét l. Csoma J.: Abauj-Tornavm. nemes családai. 443—444. l.

Anno 1526. A Moháts mezein maradt Pogoriski Mojses Lajos királylyal együtt a török fegyvere miatt.

Anno 1527. Ferdinandus császárra maradt az regiment. Báró [Pogoriski] Lászlót tette obersternek, az fiát pedig, Pogoriski Mihályt, ő Felsége oberst-lajtmannak. Felesége volt Bernárd-Fal[vi] Vári Ilona.

Anno 1552. Báró Pogoriski László Szolnok alatt maradt. Báró [Pogoriski] Mihályt tette obersternek az atya heliben. Felesége volt [Pogoriski] Mihálynak Márkusfalusi Marjasi Anna.

Anno 1563. Maximilián királyra maradt az regiment. 1572. Rudolfus császárra maradt az regiment. Rudolfus császár választotta Pogoriski Mihályt korona őrzőnek Buda várába; ugyanakkor fiát, báró Pogoriski Györgyet obersternek az regimentben. Az felesége Pogoriski Györgynek Recski Anna. Ugyanakkor 1573 elvette L[ászló] királytul adott armálisát Rudolfus császár, mivel hogy ez . . . báró Pogoriskiak deficiáltak, Rudolfus császár ő Felsége adott . . . újabb armálist maga neve alatt.

Anno 1610. Esztergom alatt elesett báró Pogoriski György, a fia báró [Pogoriski] János tétetett obersternek helyében. Az felesége volt Pogoriski [János]nak Sárosbul Nyársi Kata asszony. Ennek bizonyos párja mint az armalissal együtt megbizonyittatik az nemcs egri káptalanban.

Anno 1660. Gyalus-Fenes között az törökkel esett nagy harc. Rákóci György és Pogoriski János kemény sebekben esvén, Váradra vitettek az testek; azon sebekben harmadnapra megholtak, ugyanott eltemették az várban.

(Abauj-Torna vm. lev.)

Dr. Cz. A.

VEGYESEK.

A kassai ref. egyház történetéből.

Minden új adatot, mely a kassai ref. egyház és iskola történetére vonatkozik, nagy érdeklődéssel és hálával fogadok, akár nyilvánosan a sajtó útján, akár levél által jönnek tudomásomra.

Nagy érdeklődéssel olvastam e folyóirat múlt évi 4. számában megjelent „Erdélyi adalékok“-at is, melyek közül azonban egy párt megjegyzésekkel kell kísérem.

Mindjárt a közlemény elején egy sajtóhiba van. A kassai ref. egyház megalapításának napja ugyanis nem március 21, hanem márc. 27. (huszonhetedik).

A 249. lap alján az említettik, hogy az iskola egy darabig valami bérházban vagy valamelyik presbiter lakásán *szorongott*. A presbiter szó itt nem helyes, mert ez időben még épen Kassán és vidékén nem voltak presbitériumok, hanem a patronusok és a községi előljárók (ha t. i. reformátusok voltak) igazgatták a lelkészekkel együtt az egyházat.

A II. számú oklevél (Kovásznai Péter levele) alapján nem fogadhatom el Kovásznait kassai református lelkészül.

Kovásznai Péter, mint tudjuk, az úgynevezett presbyteriánus irányzatnak volt erős híve, úgy, hogy e miatt váradi lelkész korában még fogságot is szenvedett. Mikor a török Váradot 1660-ban elfoglalta, az ottani magyarság legnagyobb része elbujdosott. A deákok, Martonfalvi György tanárunkkal együtt Debreczenbe mentek s az itteni főiskola népességét

és tudományos színvonalát emelték; Kovásznai épen úgy, mint kedves komja, a nyomdász Szenczi K. Ábrahám elbujdostak új hazát keresni. Mindketten Kolozsváron nyertek új otthon, Szenczi elébb, Kovásznai később.

Kovásznai, állást kereső bujdosásában Kassán is megfordult, de csak átutazóban és nem mint állandó lakos, annyival kevésbé, mint kassai lelkész. Maga mondja levelében: „Magam mind egészségben voltam ugyan, de házam népe, *kiváltképen itt Kassán betegessé lőn. Alig hinném, hogy innen máshová vihetném; ha Istennek úgy tetszik, meg is indulok innen rövid időn*”. E sorokból egészen világos, hogy K. családjával együtt már több helyen megfordult és hogy Kassáról is tovább készült menni családjával együtt, de ennek betegeskedése miatt csak maga megy tovább.

Kovásznai kassai papságáról különben az elég nagy számmal fennmaradt források egytől-egyig hallgatnak és ő csak azért sem lehetett kassai pap, mert erős presbyteriánus érzelmű volt; már pedig Kassa város tanácsa még 1650-ben kikötötte, hogy „helveticus concivisek ne valami ujjonnan találtatott vagy találatandó (azaz presbyteriánus), hanem az országtul bevett igaz helvetica confessión levő predikátorokat, ministereket, scholamestereket és egyéb tanítókat ugyan az város hírével hivassanak.” (Kassa városi jegyzőkönyv.)

Végül még azt is fel kell említenem, hogy Kovásznai levelének eme passzusa: „Az én könyvecskéim száma s nevek felől is tudósítana, a melyek héjjával estem, szerencsétessen helyire” véleményem szerint nem Kovásznai saját (ma már ismeretlen) művére, hanem a birtokában volt különféle könyvekre vonatkozik, melyek Szenczi K. Ábrahámnál kötés vagy megőrzés végett voltak.

Kovásznaitól önállóan megjelent munkát egyáltalában nem ismerünk (csak pár üdvözlő verset mások műveiben). A R. M. Könyvtár III. kötetének 4819. száma alatti munka nem a Kovásznaié; Maresius gröningai tanár írta Knollarothzi Péter álnév alatt, melyet a R. M. Könyvtár szerkesztője — tévesen — egynek vett Kovásznai Péterrel.

Révész Kálmán.

Puky Márton.

Az 1679-ik évben Erdélyben él, mint a fejedelem, I. Apaffy Mihály bejárója s 1685-ben Borsodvármegye alispánja.¹⁾ Tíz évvel később — 1695 február hó 10-én — Alsó-Mérán végrendelezik.²⁾ Özvegye Ónodi Erzsébet, 1710-ben még életben van s II. Rákóczi Ferenc fejedelem ez évben őt, különösen első házasságából származott fiának, Illosvay Jánosnak hű szolgálataiért minden néven nevezendő adó alól felmenti.

I.

1679.

Michael Apafi Dei gratia princeps Transylvaniae, partum regni Hungariae dominus et siculorum comes etc. Universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, gradus, honoris, ordinis, officii, dignitatis, functionis ac praeminentiac hominibus extra dittonis nostrae limites constitutis et commorantibus, praesentes nostras visuris vel legi audituris, salutem et felices rerum suarum successus, fidelibus autem nostris videlicet in ditone nostra constitutis salutem et gratiam nostram Ez levelünket praesentáló nemzeti *Alsó-Mérái Puky Márton*, az mi fejedelmi udvarunkba bevett rendes szolgálai hivataljában, ugmint bejáróságában bizonyos számu esztendőig híven és igazán szolgálván bennünket, udvarunkból, mint szolgálkhoz illik, tisztességesen elbucsuzott, már hazájában Magyarországra akar kimenni. Minekokáért birodalmunkon kívül levő minden rendbeli embereket requirálunk illendő jóakarattal ez levelünk mellett, ismervén igaz járásbeli embernek lenni, mindenütt bocsássák és bocsáttassák békével, birodalmunkban levő minden rendbeli hiveinknek pedig kegyelmesen és serio parancsoljuk mindenütt szabadosan és békével bocsássá és bocsáttassa, az szükség pedig ugy hozván, azhol megszáll, legyenek illendő szállásadással és gazdálkodással. Illos de reliquo dum felices et incolumes valere desiderantes, nostros vero secus non facturi iubeamus. Praesentibus perfectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra

¹⁾ Történelmi Tár 1894. évf. 182. l.

²⁾ U. o. 1888. évf. 413—415. l.

Albailulia die decimaprima mensis Maii, anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimonono. Apafi Michael.

(Eredeti je papiroson, rányomott pecséttel, a Koczán-család gesztelyi levéltárában.)

II.

1710.

Nos Franciscus II. Dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps Rakoczy, partium regni Hungariae dominus, siculorum comes et pater patriae pro libertate confederati regni Hungariae statuum, necnon Munkacsensis et Makovicziensis dux, perpetuus comes de Saros, dominus haereditarius in Saaros-Patak, Tokaj, Regécz, Ecsed, Somlyó, Lednicze, Szerencs, Onod etc. universis et singulis cuiuscunque status gradus, honoris, officii et praecminentiae hominibus, praesertim autem supremo et vicecomitibus, indicibus nobilium et iurassoribus totidemque universitati inclytae comitatus Abaujvariensis, fidelibus nobis dilectis. Salutem et principales gratiae nostrae propensionem. Adjuk tudtára mindeneknek, hogy im kegyelmes tekintetben vévén néhai nemzetes *Puky Márton* özvegyének nemzetes Onodi Erzsébetnek gyámoltalan állapotját, amellet fiának, *Ilosvay János* hívünknek éjjeli és nappali nyughatatlan mellettünk való hív szolgálátját, minden néven nevezendő contributióktól melyek az nemes vármegyében hazánk szükségére akár mi módon és formán felvettetnek, kegyelmesen immunitáljuk és azok terhétől kivesszük, mely immunitatióknban, hogy ezen nemes vármegye említett özvegyét megtartsa és maga tisztei által is megtartassa, kívánjuk s ugy is akarjuk. Praesentibus perlectis exhibenti restitutiis. Datum ex castris nostris ad fluvium Sajo positis, die vigesima sexta Augusti anno millesimo septingentesimodecimo.

F. Rákóczy.

Stephanus Krucsay.

Az oklevél hátán: Praesens benignae suae serenitatis principalis et ducalis protectionales ab inclyto comitatu Abaujvariensi cum homagiáli subiectione demussae acceptae. In generali comitatus Abaujvariensis congregatione in possessione Fony, die 30 Octobris 1710 celebrata. Stephanus Réti, praefati comitatus protunc substitutus notarius.

(Eredeti je papiroson, rányomott pecséttel, a Koczán-család gesztelyi levéltárában.)

Barakonyi Ferenc életéhez.

Perennális fassiója és consensusa in jus regium Tárkányi uramnak és Barakonyiné asszonyomnak a pányí ház felől.

Mi Nagy-Tárkányi Tárkány István és *Sulyok Borbála*, nemzetes *Barakoni Ferenc* uram házasátarsa, adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik és valljuk az mi levelünknek rendiben, hogy tekintvén eleitől fogván hozánk való tökéletességét és hogy ennek után is ő kegyelme és maradéki hasonló tökéletességgel és szolgálattal lévén, semmiben nem injuriálnak minket vagy maradékinkat, Nagy-Idai Székely András uramnak ő kegyelmének sok izbeli instantiájára és nagy rendek interpositiójára nézve is nemes Abaujvármegyében levő Pány nevű faluban, azon falunak alsó végén, az mely köházat néhai Vesseny István fundamentumból extruált és annak halála után fia néhai Vesseny Moyses apprehendálván birt és medio tempore nekem Tárkány Istvánnak elsöben zálogképpen, annak utána pedig urgente summa necessitate jure perennali fateált, arról való levelek continentiája szerint azon curiát, ki igen pusztá állapottal volt, adtam és engedtem felöl megirt Nagy-Iday Székely András uramnak ő kegyelmének és successorinak. Medio tempore pedig akarván ő kegyelme az iránt maga és successori javára prospiciálni és azon curiában állandóképpen s örökösen fundálni, instált azon, mivel mi volnánk per rectam lineam successionis azon megirt Pány nevű falu és consequenter azon felül megirt curiának is legitimus és indubitatus successori, adnánk consensusunkat, melyet ő kegyelme iure etiam et consensu regio birhatná azon curiát, mely instantiájára ő kegyelmének annuáltunk az ide alább megirt mód és conditiók szerint.

Elsöben is pedig hogy ő kegyelme és ő kegyelme után született és születendő fiúágon levő maradéki birhassák és possideálhassák jure perennali irrevocabiliter nullum jus nullamve juris et dominii proprietatem pro nobis et successoribus nostris reservando, hoc declarató, hogyha fiúágon levő maradéka nem lenne, hanem deficiálna, eo in casu a

leányág magának perpetuitást ne vindicálhasson, hanem azon curiáért pénzbeli summát, ugymint ezerhatvan forintot cum summa aedificiorum superfacto ejusdem curiae jam extructorum vel extruendorum deponálván, habeálhassuk mi és maradékink.

Secundo ő kegyelme és successori azon curiát idegen kézhez ne adhassák, hanem in casu, quo ei akarná adni, minket vagy successorinkat tartoznak megkínálni és megkínálván, ha mi vagy successorink magunkhoz venni nem akarnánk, szabadosan másnak eladhassák az felül megirt summáig, de nem örökösen.

Tertio idegen possessorokat ő kegyelme azon curiában nem inducál, excepto ha mit ideig vagy zálogképpen vagy szolgálatjáért valakinek adna, redemptibiliter adhatja, de jure perennali nem.

Melynek nagyobb bizonyására adtuk ezen pecsétetes levelünket és confirmálván kezünk irásával Datum *Cassoviae* die 6 mensis Decembris anno 1666.

Tárkány István.

Sulyok Borbála.

(Eredetije dr. Mocsári Miklós, Ungvár város tanácsosa birtokában).

Gálócsy Zoltán.

Az abaujszéplaki plébánia alapító levele. 1371.

Mihály egri püspök tudtul adja, hogy Széplaki Péter fia Fülöp ugy a maga, mint testvérei nevében kijelentette, hogy midőn az 1347-ik évben Mihály egri püspök néhai elődje Miklós püspök nevében helyettese, Valter nikápolyi püspök és György egri éneklő kanonok Széplakon a szent Miklósról nevezett egyházat felszentelte, ugyanakkor Széplaki Péter és testvérei a plébániának adományozták a széplaki birtokukon levő malom jövedelmének, valamint a termésnek tizedét, továbbá minden széplaki jobbágyuk után évenként egy-egy köből búzát és zabot, egy garast és egy csirkét, lebenyei, valamint a hutkai nemesek is jobbágyaik után egy-egy köből búzát, egy csirkét és egy garast, amint azt most előtte György

éneklő kanonok megerősítette. Kelt Egerben, az Ur 1371-ik évében, szent Szaniszló hetének harmadik napján.

Nos Michael dei et apostolicae sedis gratia episcopus ecclesiae Agriensis. Significamus, quibus expedit, universis tenore praesentium, memoriae commendantes, quod magister *Philippus, filius Petri litterati in sua et fratrum suorum* personis de Zeplak in nostri personaliter constitutam praesentiam nobis significare curavit, quod cum anno Domini Mmo CCCmo Lmo septimo in festo sanctae Luciae virginis et martiris dominus Walterus, episcopus Nicopolensis, suffraganeus venerabili in Christo patris condam domini Nicolai episcopi dictae ecclesiae Agriensis pia recordationis, praedecessoris nostri in pontificalibus generalis, unacum honorabili viro domino Georgio cantore et canonico praefatae ecclesiae Agriensis, ecclesiam sancti Nicolai confessoris in eadem Zeplak existentem dedicasset, ipse et fratres sui decima parte emolimenti molendini ac frugum et aratorum ipsorum temporis in curriculo proveniente ipsam ecclesiam sancti Nicolai confessoris parochyalem (sic) fundassent et dotassent, sacerdoti eorum parochyali tunc et pro tempore constituto in dicta ecclesia commoranti et iugiter Deo famulanti ipse et fratres sui necnon iobagiones regii, eorum et abbatis in memorata Zeplak commorantes de quolibet fundo et hospite singulis annis duos cubulos frugum, videlicet unum tritici et alium avanae, unum grossum et pullum, hospites vero de Lebenye ac nobiles de Hutka, Fabiani et iobagiones sui per unum cubulum tritici, unum pullum et grossum pro sustentatione ipsius sacerdotis dare promisissent, asserens, praedictum (sic) dominum Georgium cantorem omnia praemissa recognosci. Cumquidem nos eundem dominum Georgium cantorem super praemissis requisitum habuissemus, idem conscientia sua mediante omnia praemissa et singula praemissorum, modo quo supra acta fuisse, affirmavit. In cuius rei memoriam praesentes sigillo nostro autentico (sic) et pendenti eisdem nobilibus duximus concedendas. Datum Agriae tertio die festi beati Stanizlai martiris Anno Domini Mno CCCmo LXXmo primo.

Eredetiye hártján, fehér fonalon függő fehér viasz pecsétel; Kassa v. titk lvt., Széplak A. A. 2. jelzés alatt. A pecsét körirata: S. (igillum) Michaelis Dei gratia episcopi ecclesiae Agriensis. A csucsos alaku pecsét vízszintesen osztott s a felső nagyobb mezőben dús gotikus architektúra alatt sz. János áll, balra diésfénykörü sas, jobbra orozlán; az alsó kisebb mezőben a püspök álló alakja. Méretei 8—5 milliméter.

Kemény Lajos.

IRODALOM.

A Lasz gallner-család nemzetség-könyve. Posewitz Artur kiadványa. Szepes-Igló. Nyomatott Késmárkon 1908. Santer Pálnál.

Korunkban minden tudományág új szempontokkal, új irányeszmékkel bővül. Így a történelemtudomány is mind többet kezd foglalkozni a régi idők gazdasági életével és a gazdasági élet munkásaival. Hovatovább terjed az a nézet, hogy a lejtűt századok politikai és kulturális eseményei mellett méltó figyelemben kell részesíteni a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi fejlődést is, annyival is inkább, mert tulajdonképpen a gazdasági alapokon épül föl minden egyéb haladás. Természetes, hogy ez új irányzattal és szemponttal mélységben, szélesebb látókörben, többoldalúságban csak nyer a történelemtudomány.

Mig régebben csak a politikai, hadi és szellemi élet kitűnősegei és mozgalmi érdekeltek a történetírókat és olvasókat, ma különös érdeklődéssel vesszük a kezünkbe az oly füzetet is, mint a milyen a Lasz gallner-család leszármazásáról szól, mert ha tagjai nem is intézték az ország sorsát, de azon alkatelemei közé tartoztak egy országnak, akik együttesen tesznek ki egy nemzetet s kiknek megléte vagy nem léte, jó vagy balsors alkotja mégis az országot s akiknek gazdasági és társadalmi tevékenységétől sokaknak, egész vidékeknek jóléte függ. Mert ha igaz is az, hogy Bismarck alkotta meg az új, egységes Németországot, de a német polgárság jóléte nélkül nem tudta volna létrehozni, sőt Bismarck e világtörténelmi jelentőségű cselekedetében egyszerűen csak a német polgárság közóhajának volt vaskövetkezetességű végrehajtója.

A Lasz gallner-család egyike Kassa és Igló városok legrégibb, legtekintélyesebb patricius kereskedő családjainak, melynek tagjai közel 200 éve kereskedők. Házasság útján Kassa más kiváló polgárcsaládjaival léptek összeköttetésbe: Fiedler, Záhr, Szakmáry, Megay, Hajdu, Loósz, Aranyossy, Éder. E rokonságból kiváló művész és tudós ivadékok származtak: Henszlmann, Doby, Benczur, Asbóth. Az iglói ág a felvidék nevezetes családjaival házasodott össze: Prihradny, Posewitz, Rombauer. A rokonságban a legkülönbélebb tekintélyes állásuk található: pap, orvos, gyógyszerész, bíró, tanár. Kiterjed a rokonság a felvidék s az alföld számtalan városára: Nyiregyháza, Debrecen, Pozsony stb. A külföldre: Bécs, Lemberg, Berlin; Brünn, Stutgart, Esslingen, Tübinga, Belgium. Rokonságban volt a XIX. század elejének nevezetes pesti nagykereskedőivel, Liedemannel, Karafiáttal, aki eredetileg brünni posztógyáros volt s leszármazottja triezsti kereskedő; a Malvieux bécsi nagykereskedő családdal.

A Lasz gallner-család leszármazását a következőkben ismertetjük:

Lasz gallner, Ábrahám Ehrenreich soproni polgár és fehér-sütc pék (weissbäck) volt, fia Lasz gallner Istvánnak. Először 1695-ben nősült Pozsonyban s Liedemann Mária Reginát, Liedemann Jakab leányát vette el; másodsor Sopronban 1701-ben Brandt János leányát, Mária Rozinát. Valószínű, hogy idősebb korában Kassára költözött és itt is halt meg. Plat kassai krónikájában mint egyik legelőkelőbb protestáns családot említi. Őt fia volt s ezek mind kereskedői pályára léptek és egyik se tért vissza Sopronba. Kettő közülök Kassára költözött és pedig *L. Ábrahám*. (szül. Sopronban 1709., meghalt Kassán 1751.) kassai leányt vett el, Schándy Anna Dorottyát 1716-ban, ki jóval túlélte őt s 1771-ben halt meg. A kereskedő társaságnak hasznos és művelt tagja lehetett, mert felvigyázója (aufseher), volt (1732.), majd jegyzője (1740—1745). *Tóbiás Richárd* is Kassán kereskedő (szül. 1712. Sopronban, meghalt 1760. Kassán.); Glatzinger Mária Rozinát vette el Kassán, aki szintén túlélte őt, 1775-ben halván el. Szintén előkelő szerepet vitt a testületben, volt jegyző (1738—45.), felvigyázó (1750.), népszószóló, vormund (1745—

1760.), ülnök (1751.). A többi 3 fiu közül *Gottlieb János* (1703—1771.) iglói kereskedő lett; *János Jakab* (szül. 1707). Bécsben pénzváltó; *Mátyás* (szül. 1713.) kereskedő tanuló Nürnbergben, nyomaveszett.

Ez volt az első nemzedék s mindenik kereskedéssel foglalkozott. Most lássuk a gyermekeiket, a második nemzedéket s ennek leszármazottait.

Laszgallner Ábrahám gyermekei közül *Mátyás* (szül. Kassán 1750., meghalt 1821. Kassán, nőfienül,) kereskedő. *Sámuel* (szül. Kassán 1745., meghalt ugyanitt 1778-ban). Egyik leányuk Rozina, a bártfai származásu Henszlmann Imre kassai kereskedőhöz ment férjhez (1797.) s az ő gyermekek voltak dr. Henszlmann Imre, budapesti egyetemi tanár. A második leány, Zsófia Dorottya, Hajdu Dániel neje s fiok szintén Dániel (1808—1872.) szappanos, Kassán.

Az iglói ág is jómódu, egyházi és társadalmi téren előkelő szerepet vivő kereskedő-családdá lett. Egy leány, Johanna Borbála, 1799-ben Malvieux Jakab Mátyáshoz ment férjhez, aki előbb Rimabrézón vasgyáros, majd Bécsben nagykereskedő. Ez iglói ág leszármazottja *Ábrahám Gottlieb* (1783—1863.) kassai kereskedő, aki Ochs Johannát vette el (1808.); jegyzője volt a kassai kereskedőtestületnek (1808—26). Második és harmadik házasságában Hajdu-leányokat vett el. Viszont az ő leányai pedig Szakmáryhoz és Benczur Vilmos nyiregyházi gyógyszerészhez mentek férjhez. Ennek fia a híres festő Benczur Gyula; egyik leányát pedig Éder Ödön Kassa város mostani polgármestere vette nőül. A fenti Ábrahám Gottlieb egyik fia *Ágoston Tivadar* Kassán kereskedő volt (1809—1880). Felesége Fiedler leány volt; fia *Albert Károly* fődohányárutözszés.

Az iglói temetőben 1779-ben sirböltöt állított fel a család, melyet 1899-ben renováltak. A protestáns egyháznak tekintélyes és áldozatkész tagjai voltak s különféle tiszteletbeli állásokat viseltek.

Bibliographia.

- Balás Károly*: Társadalmi és nemzeti assimilatio.
Barthos Andor: Magyar vasuti jog.
Bártfai Szabó László dr.: A Hunt-Páznán nemzetségbeli gróf Forgách család története.
Bernolák Nándor dr.: A tévedés tana a jogban.
Böhm Dezső: Orczy Lőrinc élete és költészete. Kolozsvár 1910.
Csoma József: A Forgách grófok cimere. Turul 1910.
 — A kassai két kongregációs könyv. Turul 1910.
Csürös István: Szuhay Mátyás. Protestans Szemle 1910.
Czeizel János: Kazinczy Ferenc epistolái. Irodalomtörténeti Közlemények 1910.
Czobor Alfréd dr.: Abauj-Tornavármegye. Révai: Nagy Lexicon. I. kötet.
D.: Greguss Imre. Művészet 1910.
Divald Kornél: Magyarország csúcsiveskori szárnyasoltárai 1909.
Eöttevényi Nagy Olivér dr.: A dynastikus politika hullámzása a szabadságharctól a kiegyezésig.
Eöttevényi Nagy Olivérné: A sátán felesége és egyéb történetek.
Ferdinandy Gyula: Vármegyék reformja.
Fischer-Colbrie Ágost dr.: Gazdasági növevelés és a megélhetés.
Gabányi János: A hadsereg szervezete.
Hanvai J. Ede: Északmagyarország a Magas Tátrával.
Harsányi István: A magyar időnértékes verselés történetéhez. Egyetemes Philologiai Közlöny 1910.
 — Kisztei Péter élete és munkái. Kisztei Péter, Üstökös Csillag. Kassa 1683.
Hováth Balázs dr.: Kazinczy Ferenc kassai szereplése. A kassai főgymnázium 1909/1910. évi értesítője.
Iványi Béla dr.: Bártfa sz. kir. város levéltára 1319—1526. I. kötet.
 — Történelmi Közlemények Abauj-Tornavármegye és Kassa multjából. Könyvismertetés. Századok 1910.

- K. L.* : Kassai emlékek. Archaeologiai Értesítő 1910.
- Kain Albert* : Magyarország.
- Karasz-Csaby Ödön* : Az aranyparaszti leánya. Népszinmű.
- Kazinczy Béla* : A kazinczi és alsóredmeczi Kazinczy családnak leszármazási és életrajzi adatai. Debreczen 1910.
- Kéblóvszky—Mayer Lajos* : Versek.
- Kemény Lajos* : A kassai Sz.-Erzsébet egyház 1556 –1796.
- A kassai székesegyház építészeiről. Archaeologiai Értesítő. 1910.
- A magyar valuta történetéből. Századok. 1910.
- A sárospataki iskola történetéhez. Adalékok Zemplénvármegye történetéhez. 1910.
- Adalékok a kassai könyvmásolók, könyvkereskedők és könyvnyomtatók történetéhez. Magyar Könyvszemle. 1910.
- Adatok művészetünk történetéhez. Művészet. 1910.
- Alvinczy Péter életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1910.
- Bocatius János. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1910.
- Czeglédi István életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1910.
- Kassai építőmesterek. A Magyar Mérnök és Építészegylet Közlönye. 1910.
- Képiró Spillenberger. Művészet. 1910.
- Kuruckori fegyverek. Hadtörténelmi Közlemények. 1910.
- Lantosok emlékezete. Irodalomtörténeti Közlemények. 1910.
- Műtörténeti adatok Kassa város levéltárából. Archaeologiai Értesítő. 1910.
- Oklevéltani apróságok. Turul. 1910.
- Pajdussák Máté, Szepesmegye középkori ércöntvényei és azok mesterei. Könyvismertetés. Archaeologiai Értesítő. 1910.
- Velechinus István életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1910.

Alapítási évi 1812.

Alapítási évi 1812.

Bradovka Gyula

ruhafestő, vegytisztító és gőzmosógépra
Kassa-Debrecen-Nyiregyháza-Ungvár.

A „Hattyuhoz“.

A „Hattyuhoz“.

Vegyileg tisztítanak és festenek: női,
uri és gyermekruhák, csipke- és szövet-
függönyök, kézimunkák, szőrmeneműek,
keztyűk, bőrkabátok, struccollak és
boák stb. Gallér- és kézelőtisztítás.

Udékai megbizásokat pontosan teljesíték.

ELEGÁNS,

*kizárólag saját készítményü
férfi és gyermekruhák
a legujabb szabásban. Ki-
tűnő minőség.*

FELDMAN HERMAN

/// uri ruhaüzlete ///

KASSA, FŐ-U. (Megyeház)

Külön méretosztály. Szabott árak.

Telefon interurban: 306.

Alapítva: 1865.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapított 1874-ben.

Mindig a legujabb férfi és női ka-
lapok, divatárak és menyasszonyi
kelengyék nagy raktára.

== **Kassai Louvre.** ==

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással

a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY ÖDÖN UTÓDA MŰVÉSNÖK ÉS CÍMER-
FESTŐ SPECIÁLISTA :
KASSA, FŐ-UTCA 12. SZÁM.

Mindennemű heraldikai munkák készítése művészi kivitelben. :- Családi címerek festése és vésése, ruggyanfa és egyéb bélyegzők, címeres .. pecsétnyomók készítése ..

A legjobb bőrfényesítő!!

Vegyészeti
cikkek!

Festék-
árak!

SZÉKELY ÉS TÁRSA
VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA
KASSA, PESTI-UT.

Grand Café

KASSA.

BERGER

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

WOTTITZ VILMOS

REPRODUKÁLÓ ÉS FOTOCZINKOGRAFIAI MŰINTÉZETE
BUDAPEST, VI., KOSSUTH-UTCZA 1. SZÁM.
(Ferencziek Bazára).

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb
és legnagyobb pénzüszete.

Betéteket gyümölcsöztet. —
Kölcsönt váltóra, betáblázásra
vagy folyószámla alakjában. —
Ingyenes pénzátutalás Amerikába.

Ha jó ruhát

készen vagy mérték szerint
óhajt beszerezni, menjen

Neumann M.

cs. és kir. udvari szállító céghez

Kassa, Fő-utca 27.

.....
Kivánatra képes árjegyzék ingyen.

ESCHWIG és HAJTS

díszmű-, norinbergi-, hangszer-,
sport- és játéka-ru-üzlete

most Fő-utca 33. sz.

(a vármegyeház szomszédságában).

Andrássy nagy kávéház

FŐ-UTCA 85. SZ.

(Andrássy-palota.)

Modern, uri kényelemmel berendezve, a felvidék legnagyobb
kávéháza. Előkelő társaságok katonazene mellett itt találkoznak.

Hét amerikai karambol-asztal.

DUNKEL V. K.

FELSŐMAGYARHONI ELSŐ PARKETTGYÁR R.-T.

K a s s a .

Ajánlja számos kiállításon kítüntetett Amerikai és táblás parkettáit, tömör tölgy, gőzölt bükk és jávorfából, valamint berakott mintákkal. Vállal továbbá luc- és jegenyefenyő hajópadlókat. A lerakást kívánatra saját gyakorlott munkásainkkal végeztetjük.

**Nedves talajjal bíró lakásokba
ajánljuk asfaltba rakott par-
kettáinkat.**

Világhírű

K O B R A K

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

El ne mulassza

bluz, kostüm, ruhaalj,
zsupon, női és gyermek
felöltő szükségletét

CZINNER M.

Kossuth Lajos-ú. 3. sz. a. üzletében

beszerezni, mert ilyen
kedvező árban divatos
ruhafélét sohasem lesz
alkalma vásárolhatni.

Telefon 30. sz.

Telefon 30. sz.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványvíz-üzlete
Kassa, Fő-utca 57. szám alatt.

Szeptember 1-től Fő-utca 61. szám alatt.
(Saját ház.)

Daponta frissen pörkölt kávé.

VITÉZ A.

gazdasági szakkönyvkereskedése
zenemű- és papírkereskedés

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar
és német nyelvű szak-
munkák nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

DUBEZ utóda DROGERIA

Kassán, Fő-utca 74. szám alatt. (Pénzügyi palota.)

Állatgyógyászati és gazdasági cikkekben dusan felszerelt raktára. — Gyógyárúk és háztartási cikkek. — Női pipere cikkek dus választékban — Gyógyborok és tápszerek. — Legfinomabb angol rumok, orosz theák, valódi francia és magyar **cognac**. — Gummi különlegességek.

Fényképészeti cikkek legolcsóbb beszerzési forrása.

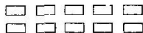
Jakobovits Ármin és Testvére butor-áruháza, Kassa.

Nagy választék a legmodernebb lakásberendezésekben. — **Háló-, ebédlő-
uri szoba- és szalon butorokban** állandó kiállítás. — **Angol bőrbuto-
rok.** — **Tömör (massiv) butorok** nagy választékban, a legszolidabb árák mellett, előnyös feltételekkel.

100 ÉVE ANNAK,

hogy Haltenberger Péter Kilián, ki a városi levéltár adatai szerinti még 1807-ben lett kassai polgár. — átvette a már akkor is létező kassai posztószövőműhelyt és festődét. A festődét 1835-ben fia, legidősebb Haltenberger Péter vette volt át, majd 1860-ban, tehát 50 év előtt, a festőde a vállalatban még ma is tevékeny részt vevő idősebb Haltenberger Béla tulajdonába ment át, ki 25 év előtt bevezette a vegyifisztitást és 12 év előtt pedig a gőz-
:: mosást is. ::

HALTENBERGER BÉLA

kassai ruhafestő, vegyifisztító és gőzmosógyára az ország egyik legnagyobb ilyenmő vállalata. A gőzmosó osztályban naponta 24.000 darab gallér és kézelő tükkőfényel hófehérre tisztítatik. Mindennemű ruhameűeket a legszebben fest és tisztít. A Felsőmagyarországi Múzeum és Bártfai Múzeum részére értékes régi darabok tisztítását a leg-
gondosabban végzi.

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetét**tel kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év mulva, ha a betevő életben van, tőkét kamatos kamataival **vissza-**
=**kapja.**=

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

Kassai Jelzálogbank

≡ Részvénytársaság. ≡

Bauernebl és Fia

sörfőzde és malátagyár

Telefon szám 78. Kassa. Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben
a következő söröket

Király-sör

Korona-sör

sötét Bajor-sör

Legjobb műszaki berendezéssel
és mesterséges pinczehűtéssel
felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött
szállító-kocsijainkban szállítanak. A külön-
böző minőségű sörök szállítása palackokban
történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülön-
ben árjegyzékkel kívánatra a sörfőzde kész-
séggel szolgál.

**ROYAL nagy étteremben kizárólag
e sörfőzde söre méretik ki.**

Ujonnán megnyilt!!

Uri divat-és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
::: követelményeknek megfelelően :::

állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkekben.

Lengyel és Szepesi

Kassa, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Kollay Miklós

illatszer-üzletében

KOSSUTH LAJOS-U. 4.

az összes kozmetikai cikkek

rendkívül nagy választékban kaphatók.

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér.
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

TARTALOM.

	Lap
Abauj- és Tornavármegye az utolsó nemesi felkelésben. Irta: dr. Czobor Alfréd	65
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferenc- és Thököly-féle fölkelések korában (1670—1685). Irta: Szabó Adorján	79
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig. Irta: Kemény Lajos	83
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665. Közli: Kerekes György	99

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	107
A Barakonyi-családról. Irta: dr. Czobor Alfréd	111

Vegyesek.

Kassa város titkos levéltárából. Közli: Kemény Lajos	113
Tűzoltásunk multjából. Közli: K. L.	117
Szepsi Korocz György életéhez. Közli: K. L.	119
A kassai plébániai tiszt állapotja. Közli: K. L.	121
Erszénygyártó György mesteruram becsületbeli ügye. Közli: K. L.	122
Hatósági hirdetmény. Közli: Kemény Lajos	123
Czelder Orbán és Pongrácz János kivégeztetése. Irta: dr. Czobor Alfréd	125

Irodalom.

Bibliographia	127
--------------------------------	-----

Abauj- és Torna-vármegye az utolsó nemesi felkelésben (1809).*

Az 1809-ik évi utolsó nemesi felkelésből az akkor még különálló Abauj- és Torna-vármegye is kivette a maga részét. S habár e két megye felkelő csapatai az egész idő alatt egy ízben sem álltak az ellenség tüzeiben, s ha a nagy távolság és a közbejött események miatt a Győr melletti csatatéren nem küzdöttek is az akkorára ott megjelent felkelő nemes vitézek csatasoraiban, hogy hazájukért és királyukért önként felajánlott életüket és vérüket áldozzák: mindazonáltal kötelességüknek mindenkor eleget tettek s tekintve a bekövetkező veszélyt, fontos feladat is hárult rájuk.

A lengyel határszélek őrszeme több más vármegye felkelő csapataival együtt az abauji sereg volt; s ha az események másként nem alakulnak, a harci tűzbe kiállott bajtársai példájára bizonyára bátran ontja vala vérét.¹⁾

*) Forrásunk Abauj- és Torna-vármegye levéltára; elsősorban az 1808--1810. évi közgyűlési jegyzőkönyvek és iratok.

¹⁾ Téves az az állítás, melyet *Abauj-Tornavármegye és Kassa város monographiájában* (szerk. dr. Sziklay János és dr. Borovszky Samu) olvasunk, hogy az abauji felkelő sereget Győr alá vezették s hogy „az abauji nemesi felkelő had, mely 1745 óta először volt megint tűzben, derekasan viselte magát, tisztjei közül Comáromy Lajos hős halált halt.“ Az abauji felkelők Győrnek még közelében sem jártak. A lovasság május vége óta a lengyel határszéleken táboroz, a gyalogság pedig a győri csata napján (jun. 14.) még mindig a megyében van s csak jun. 22-én indul szintén Lengyelország felé. Comáromy Lajos nem felkelő, hanem Ferdinánd főherceg lovas ezredében tényleges szolgálatban álló tiszt volt s egy jul. 6-iki ütközetben esett el. Ő csupán a július hó elején újonnan megajánlott lovas század főhadnagyának volt kiszemelve. (Lásd: *Abaujm. Közgy. Jegyzők. 1809. 1137. sz.*)

Abauj-vármegye hazafias buzgóságát és serénységét a felkelő nemes sereg felállításában eléggé bizonyítja az a körülmény, hogy az insurrectio a vármegye tisztikarát és vezető férfait az egész éven át csaknem teljesen lekötötte, s hogy aránylag igen rövid idő alatt úgy a gyalog, mint a lovas sereg teljes számban talpon volt. Ezért mondták ki a megye rendei, hogy miután a megyei tisztviselőkre most nagyobb szükség van, mint bármikor, s minthogy ezuttal kívánatos, hogy az ügyek folytonossága miatt a tisztséget ugyanazok viseljék, akik eddig viselték, — a vármegyei tisztikart a személyes felkelés alól feloldják.

Miután a megyei nemesség számba lett véve, a március 13-iki közgyűlés a következő tagokból álló sorozóbizottságot jelölte ki: az első alispán mint elnök, a főjegyző, főügyész, továbbá Barkóczy János és Csáky Antal grófok a főrendek közül; a papi rendből: Lábossy Mihály kassai kanonok és abauj-vármegyei főesperes; a köznemesség közül: Dessewffy Gáspár és Soós János a füzéri járásból; a kassaiából Bárczay Dániel és Kornis István; a cserehátiából Szirmay István és Szentimrey Gábor; a szikszóiából id. Joób Mihály és Turánszky László; a gönciből Patay Sámuel és Péchy József; végül ezen öt járás főszolgabirái. A sorozás a szikszói járásban, Szikszón tartatott március 20-, 21- és 22-én, a csereháti járásban, Szepsiben ugyanezen hónap 24-, 25- és 26-ik napjain. A gönci járásban a nagy távolságok miatt két helyütt volt sorozás, u. m.: Szántón ápr. 5- és 6-ikán, ahol az ezen községhez közelebb lakó nemesség jelent meg és Göncön ápr. 7- és 8-ikán a göncvidéki nemesség számára. A füzéri és kassai járás nemessége ápr. 10- és 11-ikén Kassán gyűlt egybe.

Alig érték véget a sorozások s a deputáció még javában dolgozott a besorozott nemesek felosztásán, midőn hire érkezett, hogy Károly Ambrus főherceg, Magyarország primása, a megyébe készül jönni. A primás ezen időtájt sorra járta a felvidéki megyéket, hogy a királynak az insurrectio ügyében 1809. febr. 19-ikén a megyékhez intézett leirata iránt a rendek között kedvező hangulatot keltsen s őket a törvény által előírt számon és hadi segedelmén felül még nagyobb segede-

lem nyújtására serkentse. Márc. 28-ikán még Torna-megyében jár s ugyanezen nap esti óráiban Kassára érkezik. Küldetésének Abaujban kiváló sikere volt, mert a rendek a következő napon tartott közgyűlésen felbuzdulván a főherceg hatásos beszédén, tekintettel a közelegő veszélyre, egy értelemmel elhatározták, hogy a törvényszabta 601 gyalogos és 71 lovas felkelőn kívül még 126 lovast ajánlanak meg önként s ígérik, hogy májusig ezeket is kiállítják; óvatosságból azonban hozzátették, hogy ez a jövőre nézve nem szolgálhat praecedensül. A megye ezzel olyan terhet vállalt, melynek lerovása csak nagy anyagi áldozatok árán volt lehetséges. S ámbár ezen önként megajánlott lovasok fegyvert és ellátást a kincstárból kaptak, kiállításukra és egyéb felszerelésükre a tehetősebbek önkéntes adakozását kellett igénybe venni.

„A Tekintetes Rendek között némelyek hazafiúi buzgóságoktól lelkesítetvén“, az említett célra a következő összegeket ajánlották meg:

Semsei Semsey András főispán 4000, Szabó András kassai püspök 600 frt. és 100 mérő gabonát, báró Meskó Jakab 1000, gróf Barkóczy János 300 frt és 100 mérő gabonát, a jászói prépost 2000, Péchy József 2000, Dessewffy Gáspár 100, Bukovszky József 700 frt, 50 mérő gabonát és 100 mérő zabot, Lánczy József a maga segedelembeli ajánlásának a felét, Patay Sámuel 100, Fáy Mihály 1000, Jábroczky Gábor 50, néhai gróf Csáky Antal özvegye 1500 frt.

Történt azonban adakozás más irányban is. A felkelő nemességnek fegyverben való gyakorlása ugyanis nem kis költséggel járt. A tehetősebbek természetesen a gyakorlatok idején sajátjukból is tudták fedezni ellátási költségüket. Nem úgy a szegényebb nemesek, kik érzékeny károk nélkül nem teljesíthették volna hazafias köteleességüket. Ezen körülményre már a primás is figyelmessé tette a rendeket s némi segítség szükségességét hangsúlyozta. Ő maga 600 frt-ot ajánlott e célra, mely összeghez azonnal a következők járultak:

A főispán 500, a kassai püspök 100, gr. Csáky Emánuel 100, gr. Barkóczy János 100, a jászói prépost 200, gróf Vandernath 300, gr. Fáy János 300, gr. Csáky Antalné 500, Fáy Mihály 200, Puky László első alispán 100, Lánczy József

100, Tiszta Ferenc 100, Bukovszky 100, Bónis Ferenc 100, Kapi János 100, Máriássy Zsigmond 100, Szirmay István 300, Bárczay Ferenc 100, Dessewffy Gáspár 100, Knezsik Imre 20, Jábroczky Gábor 100, Bárczay Sámuel 100, Vitéz János 300, Patay András 100, Zombory Ferenc 50, a mislyei uradalom 100, Jakabfalvay Dániel 50, Fáy Károly 50, ifj. Joób Mihály 40, gr. Andrássy István 200, Balog János 40, Keczer 100, Pap István 30, Lánczy Ferenc 50, Bárczay János 50, Lánczy János 20, Rátkay István 20, Koós László 20, Bodenlosz Mihály 50, Szányi Ferenc rozsnyói püspök 100, Hreblay József 50, Kazinczy József 50, Szentimrey Gábor 100, Semsey Lajos 100, Soós György 100, Balog Zsigmond 30, Patay Sámuel 100, gr. Forgách Miklós 100, Szentimrey József 100, Kornis István 30, Domonkos Sámuel 50, Máriássy Károly 50, id. Soós János 50, ifj. Soós János 30, Kelcz János 100, Szentimrey Imre 100, szepsii v. esperes Csák 50, gadnai v. esperes Méhai János 10, Korponay Imre 25, Lábosi Mihály kanonok 20, Bodzai Sámuel 20, Roly István 100, Kassa városa 300, Szentimrey Zsigmond 20, Aranyida község 50 frt. Krajnik József a fegyvergyakorlás ideje alatt tíz katonának ingyen való eltartását vállalta.

A felkelt sereg ruházatáról és általában felszereléséről külön e célra alakított bizottságot választottak, mely Jábroczky Gábor, Dobay Dániel, Dobay Mihály, Klestinszky József és Korponay Imre tagokból állott. Ezek jelentése alapján a megye egyezsége lép a szabókkal, csizmadiákkal, szücsökkel és szijgyártókkal s ezeknek a mult insurrectionalis pénztárból 2200 frt. előleget ad. A nyergeket költségkímélés céljából Sáros vármegyétől kívánja beszerezni, mivel ott állítólag felesleg maradt fenn. Az insurrectio készületei alatt előforduló mindennapi ügyek elintézése végett az említett bizottság mellé még az első- és másodalispánt, az ügyészt és Semsey Lajos aljegyzőt rendelik. A nemesi felkelést illető pénztár kezelésével Korponay Imrét, a megye levéltárnokát, bízzák meg, aki egyuttal az insurrectio jegyzője is.

A május 8-iki közgyűlés nagy fontossággal birt. Ekkor olvasták fel Ferenc király április 10-iki s a nádor április 15-ikén kelt felhívását, melyben a megye felkelő nemességét

fegyverbe szólítják s ekkor történt előzetes jelölés alapján a felkelt lovas- és gyalogsereg tisztjeinek a megválasztása. A leiratok tartalmának hallatára „a Tekintetes Rendek Felsőleges Fejedelmeknek s Édes Hazájoknak utolsó csepp vérig leendő öltalmazására való készségeket nyilván való jelekkel bizonyították“. Majd hozzáláttak a tisztek megválasztásához. Előzetes jelölés alapján a következők kerültek a sereg élére:

I. A lovas seregnél. Első kapitány: *Kandó László*. Alkapitány: *Semsey Jób*. Főhadnagyok: *Zombory Lajos*, *Comáromy György*. Alhadnagyok: *Thuránszky Károly*, *Péchy János*.¹ Őrmesterek: *Turóczy József*, *Fővenyessy László*. Zászlótartó: *Rátkay Ferenc*.

II. A gyalogseregben. Kapitány és osztályparancsnok: *Ternyey Imre*. Kapitány: *Szalay Pál*. Kapitány: *Vendégly Sámuel*. Főhadnagyok: *Zombory Gábor*, *Jakabfalvai József*, *Bodnár Pál*. Alhadnagyok: *Dióssy Tamás*, *Szemere József*, *Farkas Márton*, *Schwartz Pál*, *Bárczy József*, *Teleky László*.

Az abauji felkelő sereg teljes létszáma és beosztása az elindulás napjai előtt tehát a következőképen alakult: Az 1808-iki országgyűlésen hozott törvény értelmében a megyére esett 601 gyalogos és 71 lovas felkelő. A megye — mint fentebb láttuk — önként megajánlott 126 lovas; tényleg azonban még tizzel megtoldotta e számot s így az önként megajánlottak száma 136-ot tett ki. E szerint az egész lovas felkelő sereg 207 emberből állott, mely *Kandó László* kapitány alatt egy századot alkotott. E század a zempléni, sárosi, szepesi és ungi felkelő nemesek lovas századaival együtt *zempléni lovasezred* elnevezés alatt egy ezreddé tömörült, összesen hat századdal. Ennek élére a nádor ezredes kapitánynak *Egerfarmosi Kandó Gábort* nevezte ki.

A gyalogság három századba lett osztva:¹⁾ *Ternyey Imre* (I.), *Szalay Pál* (II.) és *Vendégly Sámuel* (III.) századára. Ezekből a torna-, sáros- és szepesmegyei felkelt nemes gyalogsággal együtt egy ezred létesült (összesen 6 század), mely

¹⁾ *Korponay János* „Abauj-vármegye monographiája“ c. művében (I. K. 73. l.) két századot említ, nyilván tévedésből. — A dr. *Sziklay* és dr. *Borovszky* szerkesztésében megjelent monographia szintén két századról szól, valószínűleg *Korponay* nyomán. (526. l.)

Abaujvári gyalog (19-ik) ezred néven szerepelt. A tornai század egyesülése azonban elmaradt, mert ez időközben tovább vonult Budára, majd Komáromba s a gömöri ezredhez csatoltatott. Az abauji gyalogezred ekként csonka lett, amennyiben csak öt századot számlált. Élén *Kéler Pál* ezredes kapitány állt. Az egész tiszáninneni felkelő sereg vezére, vagyis a kerületi parancsnok gróf *Hadik András* altábornagy volt. Alája tartoztak tehát az abauji és tornai felkelő csapatok is.

Ugy a létszámban, mint a tisztikarban időről-időre némi változások is történtek. A gyalogkatonáskodni tartozók közül többen például szivesebben mentek át a törvényes kötelességen felül megajánlott lovasság közé. Ezek pótlására azután nem nemeseket is felfogadtak, akiknek 25 frt. felpénzt adtak s megígérték nekik, hogy a kötelező katonáskodás alól örökre fölmentetnek. Az is megtörtént, hogy egyesek elszökdöstek a táborból, mások meg megbetegedvén, hazaküldettek s helyükbe más nemeseket soroztak be. A tisztelnél is történt itt-ott változás. Így *Schwartz Pál* alhadnagy ezredsegéddé nevezetlén ki, helyébe *Fejér Mihály* őrmester lépett elő. A zempléni lovasezredben a nádor *Kandó Lászlót*, az abauji század első kapitányát, okt. 18-ikán a nyugalmazott *Szirmay Antal* helyébe őrnagyi rangra emelte. *Turóczy József* pedig őrmesterből időközben alhadnagy lett.

Az insurgens sereg a megye területén maradt mindaddig, míg felsőbb parancs nem érkezett az indulásra. A gyalogság Kassán, a lovasság Mislókán volt elszállásolva. A törvényes mustra napjától fizetésben is részesült. A gyalogosok naponként 12, a lovasok 16 kr.-t, ezen felül kenyérporció helyett azok, akik Kassán maradtak szálláson, naponként 10 kr.-t kaptak; a Mislókán levőknek a rendes kenyéradagokat osztották ki. A sorozás napjától azonban meglehetősen hosszú idő telt el; az indulás napja pedig, melytől fogva a sereg fizetését nem az insurrectionális, hanem az ország közös pénztárából kapja, egyelőre bizonytalan volt. A megye ez okból május 8-án arra kéri a nádort, hogy azon esetre, ha a megye nem bírná a sereget eltartani, legyen segítségére.

Az indulásra intézkedések csak a hónap vége felé történtek. Végh István főcommissárius, akit a nádor a felkelő

csapatok elhelyezésével bizott meg, május 21-iki levelében elrendeli, hogy az abauji felkelő lovassereg Karácsondra és Ardácsra induljon, a gyalogság pedig Kápolnára és Kompoldra. Csakhogy míg e rendelet a megyéhez érkezett, — úgy látszik — felsőbb helyről más irányú intézkedések történtek; mert a június 5-iki közgyűlés, mely a fenti rendelettel foglalkozott, arról tudósít, hogy a lovasság már előbb elindult Lengyelország felé s így a gyalogság elindítására nézve is újabb rendeletet kellett bevárni. Eredetileg ugyanis az volt a terv, hogy az egész tiszáninneri felkelő sereg, vagyis a Hadik-hadosztály Egerbe, mint közös gyülekező helyre fog összehoztatni. Közben azonban aggasztó hírek érkeztek Lengyelország felől, ahol lázadás tört ki. S miután a lázadók mozgóládása az ország északi szélein alapos nyughatatatlanságra adott okot, az Eger felé utnak indított csapatok gyors menetekben a lengyel határszélekre lettek visszavezényelve. Így került az abauji felkelő lovas század is a zempléni ezred keretében a lengyel határra, Duklára, Szmerecznére, majd Zboróra. Megjegyzendő, hogy a lovas sereg felszerelése az elinduláskor sem ruházat, sem fegyverzet tekintetében még nem volt teljes, úgy hogy Semsey alkapitánynak többekkel vissza kellett maradnia, míg a kellő szükségletet megkapja s csak később indulhatott a csapat után. E hiány nem a megyén múlt, mert ez a legnagyobb önfeláldozás és legjobb akarat mellett sem volt képes azt idejekorán elhárítani. E tekintetben a felelősség leginkább a budai gazdasági bizottságot terheli.

A gyalogság még jó ideig a megyében maradt. Csak június 22-ikén indul felsőbb parancsra Kéler Pál vezetése alatt szintén Lengyelország felé.

Az 1808 : 15. t.-c. értelmében mihelyest a rendes felkelő sereg elindult, a megye köteles a belső biztonságra felügyelő és a nemességnek szükség esetén való gyakorlására tartalék nemes hadat is kiállítani. Abauj-vármegye ezen ügyvel a június 5-iki közgyűlésen foglalkozott. A tartalék seregnek mi módon való kiállítását illetőleg a szükséges intézkedések kidolgozására Szentimrey Gábor alispánt, Fáy Abrahámot, Tiszta Ferencet, Jábroczky Gábort, Bárczay Samuelt, Péchy Józsefet, Kornis Istvánt, Soós Györgyöt, Dobay

Dánielt, Domonkos Sámuel és a járásbeli főszolgabírákat jelölte ki.

Ugyanezen alkalommal a megye közönsége ismét tanujelét adta hazafias önfeláldozásának, t. i. „méltó tekintetben vétetvén a Tekintetes Rendek által a jelenvaló háborúnak történhető szerentsétlen kimenetele által következhető káros s az egész Hazának romlását okozható veszedelmes következtések, a Haza s Fejedelem iránt tartozó hűségeknek megbizonyítása s a fenyegető veszedelemnek a lehetőségig való ellentállása tekintetéből“ önként elhatározták, hogy a felkelő lovas sereg számát megszorítják s a költségek fedezésére a megyére esett hadi segedelemmel egyenlő összeget önként megajánlanak. Egyben elrendelték, hogy a járásbeli szolgabírák szólítsák fel a nemességet a segedelemhez való hozzájárulásra és ha netalán akadnának olyanok, — ami ugyan nem tehető fel — akik hazájuktól ezen segítséget meg akarnák vonni, ezek neveit jegyezzék fel s adják be, hogy a „Haza iránt való hidegségeknek bizonyságául“ a közgyűlési jegyzőkönyvbe az utókor számára szegyenükre bevezetessenek és a nádorispánnak is bejelentessenek. A jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy egyetlen ilyenmü eset sem adódott elő.

A tartalék nemes sereg száma 816 emberben lett megállapítva, akiket 4 $\frac{1}{2}$ századra osztottak. Ebből a kassai és füzéri járásra esett fél századot kivéve 74 ember, a szikszóira 231, azaz egy század, a cserehátira 136 — egy század, a göncire 375 fő — 2 század. E sereghez ezredesnek *Patay Sámuel* táblabíróvá választották; hadsegéde ifj. *Domonkos Sámuel* lett. Az egyes századok tisztjelöltjei közül a választás a következő eredménnyel végződött:

1. *Kassai és füzéri 1/2 század.* Főhadnagyok: *Tóth Mihály* és *Fekete Ferenc*. Őrmester: *Kormos József*.

2. *Szikszói század.* Főhadnagyok: *Péczely János*, *Téglássy András*. Alhadnagyok: *Pitky Ábrahám*, *Pap Dániel*. Őrmesterek: *Básthly János*, *Ternyey Ferenc*.

3. *Cserehádi század.* Kapitány: *Vendéghy László*. Főhadnagy: *Zeldmayer Antal*. Alhadnagyok: *Básthly*

László¹⁾, *Korponay* István. Őrmesterek: *Vendégly* Dániel, *Kozma* Ferenc.

4. *Gönci I. század*. Kapitány: *Csuka* Ferenc. Főhadnagy: *Hunyor* Sámuel. Alhadnagyok: *Karsa* Mihály, *Gábriel* István. Őrmesterek: *Török* András, *Tasnády* Sámuel.

5. *Gönci II. század*. Kapitány: *Téglássy* József. Főhadnagy: *Kádas* Imre. Alhadnagyok: *Komjáthy* Pál, *Jászay* László. Őrmesterek: *Szentmártonyi* Péter, *Botka* Ferenc. Zászlótartó: *Butykay* Sámuel.

A tartaléksereg nemeseit jun. 19-én sorozták járásokként a következő bizottságok vezetése alatt: 1. A kassai és füzéri járásban Csányon Bónis Ferenc, Bárczay Dániel, Desseffy Gáspár, Kornis István, Dobay Tamás, Kelcz János, Lánczy Ferencz főszolgabíró és Zombory Ferenc. 2. A szikszói járásban Szikszón gr. Csáky Antal, Fáy Ábrahám, Kandó Gábor, Joób Mihály, Thuránszky László és a járási szolgabírák. 3. A cserháti járásban Szepsiben id. Fáy Mihály, Jakabfalvy László, Bánó Imre és a szolgabírák. 4. A gönci járásban a sorozást két helyütt tartották Göncön és Szántón. Amott Krajnik József, Máriássy Zsigmond, Kazinczy József, Rátkay István és Bónis Antal alszolgabíró voltak a bizottság tagjai; emítt Péchy József, Bárczay Ferenc, Gábriel György és Fáy Károly főszolgabíró.

A szolgabíráknak kötelességükké tették, hogy a megyebeli nyugalomban levő tiszteket és katonákat a törvény értelmében a tartalék nemes had tanítására és fegyverben való gyakorlására hívják fel.

Alig rázták le a megye rendei egyik gondjukat, midőn már is újabb terhet vállaltak. Azon áldozatkész ígérletüket, hogy hazájukért és királyukért készek a már egy ízben önként megajánlott felkelő lovasságon kívül újabb lovas csapatot talpra állítani, a jul. 5-iki közgyűlésen valóra váltották azzal, hogy egy század önkéntes lovasságot ajánlottak meg, mely a király ő fetsége szabad rendelkezésére fog állani.

¹⁾ Jul. 5-én Básthy László II. főhadnaggyá, helyébe *Korponay* István I. alhadnaggyá, II. alhadnagynak *Vendégly* Dániel lépett elő. *Csörgő* László és *Szobonya* József őrmesterek lettek.

Ez az ujonnan felajánlott lovas század *verbunk* útján szedetett össze s ebbe nem nemeseket is fölvettek, a kiket biztosítottak, hogy úgy fogják őket tekinteni, mint a nemes felkelő sereget, a háboru végével pedig azonnal haza fogják őket bocsátani. Azonkívül tagjai fejadótól és mindennemű egyéb személyes tehertől mentesítettnek, valamint a rendes katonáskodás alól is örökre feloldatnak. Fogláló pénzül minden legény 25 frtot kapott. Ezen század ellátása a királyi kincstár terhére esett; a kardokat és pisztolyokat pedig a kir. fegyvertár szolgáltatta. Ruházata felsőbb helyen ilyen módon lett megállapítva: Kék festett ing, kék nadrág, csizma, csákó, fehér köpenycg, lovagló nadrág. A megye a kék ing alá még ujjas posztómellényt adott. Tisztjei közül a kancellária rendelete szerint legalább két főtisztnek, két altisztnek és négy, az altisztésre alkalmas közlegénynek a rendes hadseregből kellett átjönnie Ennek következtében kapitánynak a Stipsits huszárczredben szolgáló *Vitéz István*, főhadnagynak a Ferdinánd főherceg lovas czredében hadnagyi tisztet viselő *Comáromy Lajo*: és alhadnagynak az ugyanitt kadét minőségben szolgáló *Téglássy Mihály* nevezetett ki. Ezeken kívül ide küldtek még két altisztet és négy közvitét. Az ujonnan föllállított lovas század tehát a következőkből állott:

Kapitány: *Vitéz István*.¹⁾ Főhadnagy *Comáromy Lajos*.²⁾ Alhadnagy: *Téglássy Mihály*. Örmester: 2. Tizedes: 12. Trombitás: 1. Közvitét: 150. Összesen: 168 ember. Az egész felkelő had tehát a tartaléksereggel együtt 1792 embert számlált.³⁾

Comáromy Lajos tisztségét nem foglalhatta el, mert egy jul. 6-ikán vívott ütközetben elesett s így még kinevezése is későn érkezett.

A század szemléjének a megtartására Kandó Gábor, a zempléni magyar lovas felkelő ezred ezredes-kapitánya, lett

¹⁾ *Korponay* tévesen Jánost ír. (75. l)

²⁾ *Korponay* alhadnagynak mondja. (U. o.)

³⁾ 1 század lovas	207 ember
3 század gyalog	601 "
4 ¹ / ₂ század tartalék gyalog	816 "
1 század önkéntes lovas	168 "

Összesen 1792 ember

kiküldve, aki aug. 28-ikán kéri a megye tudósítását arra nézve, mikorára készül fel az új század. A megye értesíti, hogy a század már teljesen készen áll. Átvételét a nádor Fedák ezredesre bízta. Állandó szállása Mislóokán volt, de még nov. 1. előtt Nagyidára kellett átmennie. Vitéz kapitány azon előterjesztést tette a megyének, hogy abban az esetben, ha a század nov. 1-én túl is a megye területén maradna, Szepsibe, Bodolóra, Makrancra és Somodiba osztassék szét, mert téli időben a szegénység marhája a mezőről beszorul s így különösen a lovak számára nem lesz hely. Ez irányban azonban — mint látni fogjuk — már nem volt szükség intézkedésre, mert a bekövetkezett béke ezen önkéntes század feloszlátását vonta maga után.

A megyének a felkelés körül kifejtett buzgólkodása és határtalan áldozatkészsége a királynál is tetszést szült. Őfelsége már az első ajánlásnál is kifejezte teljes meglegedését a hozott áldozat fölött s most a második önkéntes segítségnyújtásnál sem feledkezett meg örömét nyilvánítani; sőt aug. 18-án a király sajátkezű aláírásával leirat érkezett, melyben a legnagyobb dícséretben részesíti a megyét a katonaság kiállítására körül bebizonyított serénységéért.

Míg itthon javában folytak a felkelés körüli munkálatok, azalatt a hadba szállt felkelők Lengyelországban a határszélek közelében táboroztak. A zempléni lovasezredbe osztott lovas-ságot, mely még május végén indult a megyéből s Zborón keresztül menetelt fölfelé, június 17-ikén már a galíciai Duklán találjuk. Ez azután ezen a vidéken maradt egészen július közepéig. Július 11-én az egész ezred a Duklától délre fekvő Szmereczne helységbe vonul vissza s még 16-án is itt táboroz. Július 26-án már Zborón van, majd később a megindult békealkudozások hírére tovább folytatja a visszavonulást s okt. 11-én, miután Hosszurétet is útjába ejtette, Kis-Szebenbe érkezik s itt marad mindaddig, míg a felkelő sereg feloszlátására vonatkozó parancs a hazatérésre nem szólítja.

A gyalogság, melyet szintén a lengyel határszélek védelmére rendeltek, de amely csak június 22-én vonult el a megyéből fölfelé, július 29-én Zborón táboroz. Augusztus 19-én Vendégly százada Bártfán van, a Ternyeyé és Szalayé

Sztropkón. Ebben az elhelyezésben találjuk a gyalogságot még november 11-én is. Ugy látszik, hogy itt maradt egészen a feloszlatási parancsig.

Lengyelországban az abauji felkelőknek ellenséggel nem akadt dolguk. Kandó László kapitány július 11-én jelenti a megyének, hogy miután „minden ellenség látás nélkül“ eleget barangoltak, e napon minden ember és lövészeség nélkül visszatértek a honi határszélek közelébe, Szmereczne¹⁾ helységbe. Mindamellett mint határőröknek elég nehéz szolgálattal kellett teljesíteniök, különösen a lovas csapatoknak. A menetelés örökösen hegyeken, völgyeken át, meg esőben is, igen fárasztó és terhes volt, minek következtében a sereg a lengyelországi táborozásban és a visszajövetelnél teljesen lerongyolódott. Kéler Pál, valamint az abauji gyalog századok kapitányai már július végén kéri a megyét, hogy küldjön sürgősen megfelelő ruhaszükségletet, különösen cipőket. A megye belátván kérésük igazságát, e tárgyban azonnal intézkedett, annál is inkább, mivel arról is értesült, hogy a Budáról hozott cipők új korukban is igen gyöngék voltak. Ez alkalommal a megye a három gyalog század részére 300 pár cipő, foltozáshoz szükséges posztó és kulacsok átküldését rendeli el.

Végre közeledett a nemesi insurrectió alkonya. Már szeptemberben megkezdődtek a béketárgyalások s október utolsó napjaiban eredményre is vezettek. A béke létrejött. Midőn a megye közönsége megkapta az erről szóló értesítést, a királynak szép feliratban tolmácsolta érzelmeit. Fájjalja — ugymond — hogy Ő Felsége tartományainak több részét elvesztette; leginkább fájjalja azonban a Magyarországhoz törvényesen kapcsolt Horvátország egy részének és Fiume elvesztését. Legfőbb óhaja, hogy ha azon részek valana visszaszerzetnének, — mivel a tartományok sorsa ezen időben könnyen változik — azon esetben ne jussanak azok a meghódított tartományok sorsára, mint a hogy ez „a szomorú tapasztalat“ szerint Dalmáciával történt, hanem kapcsoltságuk újra vissza Magyarországhoz, melylyel azelőtt is egyesítve voltak.

¹⁾ Magyarosan rendszerint Smertsenyának mondják.

A felkelt nemesi sereg azonban a béke ellenére is királyi parancsra még tovább egy hónapnál együtt maradt. Egyelőre csupán a kincstár költségén felállított önkéntes lovas század lett feloszlatva. A nov. 2-ikán kelt kir. kancelláriai rendelet értelmében ezen csapatot, ha a szemlén még nem ment keresztül, azonnal, ha pedig már ez megtörtént, akkor egy kiküldendő tényleges állományu tiszt és egy hadi biztos által kellett szétesztatni. Miután az abauji önkéntes lovas század szemléje még okt. 12-ikén végbe ment, ennél fogva széthbocsátását a második módszerint hajtották végre. A megye figyelembe vétén az ezredeikhez visszatérő tisztek és közvitézkek költséges utazását, valamint a század körül kifejtett szorgalmas fáradozását, Vitéz Istvánnak 100 aranyat, a mellette levő őrmestereknek 40—40, a káplároknak 30—30, a közvitézkeknek 20—20 frt-ot rendel az insurrectionalis pénztrárból kifizetni.

A megye határain kívül táborozó csapatok és általában a tiszamelléki kerületek felkelői, mielőtt őket véglegesen feloszlatták volna, a dec. 3-ikán kiadott felsőbb parancs értelmében teljes rendben, ezredekbe osztva hazafelé takarodtak. A megérkező megyebeli lovasság szállásául Szepsi, Somodi és Makranc lett kijelölve. Midőn azonban Kandó Gábor jelentette, hogy a felkelt lovasság dec. 21-ikén Bélára s 22-ikén Kassa vidékére érkezik, a fentebb kijelölt szállásokat megváltoztatták, amennyiben egy szakaszt Miszlókára, egyet Pólyiba, kettőt Sacára és Buzinkára helyeztek. A lovasság ugyanis dec. 2-ikán Bártfaufjaluból Szepesváráljára ment át, majd innen Budamérre, ahol dec. 5-ikén vette a parancsot a Kassára való indulásra. A gyalogság szintén dec. 5-ikén indult hazafelé, a következő utirányban: Girálth, Zsetek, Zavátka, Eperjes, Harsány, Lemes, Böki, Kassa vidéke. Báró Luzsénszky József tábornok Kassán akarta elszállásoltatni a gyalogságot. A megye azonban különböző okokból ezt lehetetlennek találta s ezért e célra Göncöt, Hejécet és Fonyt jelölte ki. Dec. 7- és 8-ikán a felkelő gyalogság már elfoglalja ezen helyeket.

Dec. 13-ikáig, tehát megközelítőleg a felkelő nemes seregnek a megyébe való visszatértéig, a felkelőkre tett költ-

ség 203,313 r. frtot és 52 kr.-t tett ki. Ebből 36,842 r. frt és 52 kr. mint adósság állott fenn. Minthogy tehát a kiadások még nem voltak teljesen fedezve, a felkelés pénztára pedig ezen időre egészen kimerült, a halotti segedelem utolsó, harmadik részét is be kellett szedni, amely még 40,857 frtra rugott.

A felkelők még jó ideig együtt maradtak szállásaikon, míg végre 1810. január közepén mindannyit hazabocsátották.

Az abauji felkelt nemes sereg példás rendtartásával, önfeláldozó kitartásával becsületére vált megyéjének, mely mindig meghozta áldozatát, ha ezt a haza üdve, boldogulása kívánta s mindig megmutatta törhetlen honszerelmét, ha veszély közlgett. A december hó folyamán gr. Hädik András-tól és a nádortól érkezett leiratok nem győzik eléggé dicsérni az abauji felkelt lovasságot és gyalogságot példás engedelmességért és kiváló rendszeretetéért.

Dr. Czobor Alfréd.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában (1670—1685.)

A február 18-án tartott gönci megyegyűlés, a 13 vármegyével egyetértve Csáky István beregi főispánhoz, Andrássy Miklóshoz, Kapy Gáborhoz és Szegedy Ferenc egri püspökhöz követség útján fordul a „rab atyafiak“ érdekében azzal az esedezéssel, hogy kérjék meg Leopoldot, bocsássa szabadon a foglyokat és adja vissza elkobzott jószágaikat. A felkért urak azonban nem mertek a küldetésre vállalkozni, illetőleg Andrássy megtagadta a kérelem teljesítését, míg Csáky és Szegedy kénytelenek voltak a közbenjárásról lemondani, mivel megtudták, hogy vállalkozásuk Bécsben nem találna szives fogadtatásra.¹⁾

Ezzel az utolsó reménysége is elenyészett annak, hogy a megye fiai szabadságukat visszanyerjék s ha nem is osztottak a Zrinyi, Frangepán és Nádasdy tragikus sorsában, végig kellett szenvedniök a rövidebb, hosszabb ideig tartó fogság minden gyötrelmeit s a remény és sötét lemondás váltakozó érzései között lesték könnyörtelen bíráik ajkáról a rájuk váró ítéletet, amelyre többé-kevésbé jelentős részvételük a nemzeti mozgalmakban vagy esetleg egyes meggondolatlan nyilatkozatuk is elegendő alapot szolgáltatottak.

A mozgalmak abauji vezetői közül Baksának büne, akinek király hűségét nyilvánvaló tények bizonyították, az volt: hogy jelen volt az április 11-iki gönci gyűlésen, s előbb

¹⁾ Pauler, i. m. II. 273. l. Pr. C. Abt. 147—8.

a pataki várban azt a szerencsétlen nyilatkozatot tette, hogy : „most már hozzá kell látni a dologhoz“, Figedi Nagy András részt vett a murányi összeesküvésben és izgatott a berethkei lázadásra; Chernel Péter Patakon volt Rákóczinál; Nagyidai Székely Andrásnak része volt a török szövetséget tervező murányi tárgyalásokban; Honyi Péter jelen volt a pataki gyűlésen Rákóczinál és a gönci gyűlésen felszólalt a török szövetség tárgyában; Níkházy István részes volt az 1660. mozgalomban, Kassán járt, mint Rákóczi követe és a gönci megyegyűlésen a fölkelést hirdette; Káthay Ferenc házában 1668-ban gyűlés volt a török szövetség tárgyában, Rákóczit üdvözölte és Czeglédyt segítette a felségsértő, „Sion várá“-nak kiadásában; Chernel György Kassán volt az eltiltott gyűlésen és Kassát elpártolásra akarta bírni, Fáy István és László összeköttetésben volt Rákóczival . . . Mindezen vádak alapján a pozsonyi vértörvényszék Figedi Nagy András halálra és jószágvesztésre, Honyi Pétert jószágvesztésre, Chernel Györgyöt halálra, Fáy Istvánt, mint jelentéktelenebb embert fölmentette, de Lászlót halálos ítélettel sújtotta. Hasonlóan kimondta a halálos ítéletet, mint makacsra, Monoky Istvánra is, aki nem jelent meg Pozsonyban. Czeglédy Istvánt a valószínűen halálos ítélettől a halál mentette meg. A szerencsétlen kassai ref. pap nagy betegen indult Kassáról Pozsonyba feleségével, hogy mint beidézett megjelenhessen a törvényszék előtt, azonban utközben. Nagyszombat alatt meghalt.

A többi vádlott befejezetlenül maradt pere egy *ujabb bíróság* elé került *Bécsben*. Jul. 18-a után ugyanis Pozsonyból Bécsbe, egy magyarokból és németekből álló vegyes bíróság elé kerültek a még eintézetlen pozsonyi perek, amely felülvizsgálta azokat s esetleg újabb ítéletet hozott. Így Farkas István, Káthay Ferenc és Níkházy István ügyét ugyan már letárgyalta a pozsonyi judícium delegatum, de ítéletet még nem hozott, még Nagy Andrásra, Chernel Györgyre, Fáy Lászlóra és N. Székely Andrásra kimondta a halálos ítéletet, csak a végrehajtó parancs hiányzott még.

A bécsi bíróság F. Nagy András újabb vizsgálat után fej- és jószágvesztésre, Chernel Györgyöt halálra, Nagyidai Székely András örökös fogságra ítélte, Farkas Istvánt bizonyíték

hiányában fölmentette, kegyelmet kapott Fáy László is, javainak visszaadása azonban egyelőre függőben maradt s addig fogságban is kellett maradnia. Káthay Ferencnek csak kihirdették a halálos ítéletet, anélkül, hogy azt végre is hajtották volna. Nikházy azt az ítéletet nyerte, hogy mivel Spork seregének élelmet adott és megtérésének jeleit adta, azért javainak egy részét kapja vissza szabadságával, míg a többi a kincstáré marad.

De a bécsi bíróság határozatai sem voltak végérvényesek. Végleges döntés végett a császár elé kerültek, aki szept. 24-én *Ebersdorfban* számot adatott magának a pozsonyi és bécsi törvényszékek működéséről s az ítéleteket nagyobbára helybenhagyta. Nikházy azonban fogságban maradt. Chernel Györgyöt Bécsbe szállították újabb kihallgatásra. Figedi N. András kegyelmet kapott ugyan, de egyelőre a börtönben kellett maradnia, birtoka a kamaráé maradt; Nagyidai Székely András halálra ítéltetett s jószága a fiscusra szállott. A szerencsétlen Baksa, aki vagyonának elpusztulásával, feleségének koldusbotra jutásával s fiának — kit kőborló törökök gyilkoltak meg — váratlan elvesztésével már amugy is kivette részét a szenvedésekből, kegyelmet kapott. N. Székely Andrásnak, Káthaynak és Nikházynek nov. 6-án hirdették ki a halálos ítéletet, de az udvar utóbb nem akarván több vért ontani, megváltoztatta szándékát. Káthay hosszú fogság után haza jött Kassára és 800 frt évdíjat kapott. A katolikussá lett Figedi Nagy András másfél év múlva nemcsak szabadságát, hanem birtokának felét is visszakapta, hosszú fogság után Fáy László és Semsey György is visszanyerte szabadságát. Azonban Székely András, Chernel György és Nikházy, akik multjokat a Rákóczi felkelés idejében meg nem tagadták, a glatzi várba kerültek, örökös fogságra.¹⁾

Igy torolta meg a hatalom országszerte és az országon kívül a császári tekintélyen ejtett csorbát „és sérelmet“, így büntette meg „a nyilvános gonosztevőket, *hazaárulókat* és lázadókat“, „az ország törvényei“ szerint, „gonosz tetteik“-ből kifolyólag személyükben és vagyonukban²⁾ egyaránt sujtva vétkest és ártatlant. De nemcsak a bosszu politikája követelte azt így, hanem a kincstár üres volta is. Most már volt miből fedezni a „békét és a nyugalmat

¹⁾ A felsorolt férfiak percit I. bővebben Pauler i. m. II. 268—412 l.

²⁾ Leop. 1670. dec. 22. fentebb említett nyílt levele az országhoz.

helyreállító“ német hadak költségeit: a koldussá tett nemesek ingatlanaiból és ingó vagyonából, amelyek milliókat képviseltek.

De a bosszút szomjuzó hatalom az özvegyeket és árvákat sem kímélte. Csáky Ferenc, felvidéki főkapitány vagyonát a fiscus a feleségét, Czobor Erzsébetet és a kis fiát megillető részzel együtt teljesen lefoglalta. Pedig a feleség és a gyermek ártatlan volt a férj és az apa bűnében. Ugyanis már életében gyanu alatt áll, hogy nem igazi hive az udvarnak; a gyanu mindjárt halála után annyira megerősödött, hogy „tetteinek jutalmául“ a szokott pompa nélkül vitték el holttestét Kassáról, ahol 1670. nov. 17. 40 éves korában meghalt, és temették el a szepesvári családi sírboltban s a midőn utóbb teljes bizonyossággal kiderült, hogy részt vett az 1666-iki murányi gyűlésen s a nádorral, akivel különben is jó barátságban volt és a végbeli törökökkel összeköttetésben állott; ingatag módon viselkedett az 1669-iki mozgalmakkal és a kassai gyűléssel szemben és a Rákóczi felkelésekor kiszökött az országból, mindezen vádak alapján a pozsonyi bíróság gyermekét is megfosztotta jogos vagyoni részétől.¹⁾

A mozgalom főembereinek: Zrínyi Péternek, Frangepán és Nádasdy Ferencnek a feje is lehullott a németujhelyi, illetőleg bécsi bakó pallosa alatt. Rákóczi azonban szerencsétlen társainak sorsát kikerülte. Anyja: Báthory Zsófia közbenjárására az 1671. febr. 21-én kötött alku szerint 400,000 frt váltságdíj fejében megszabadult a büntetéstől. Leopold már április 4-ről, Bécsben kelt leiratában tudatja a többi vármegyével, egyidejűleg Abaujmegyével is, hogy Rákóczi fejedelem beismervén bűnét és vakmerőségét, immár elfordult a lázadók örületes vállalkozásaitól és a trón elé borulván, legalázatosabban kérte bűnei bocsánatát; királya tehát úgy veleszületett kegyelmségénél fogva, mint édes anyjának, Báthory Zsófia fejedelemasszonynak ismételt kéréseitől és könyörgéseitől indítva, örökös kegyelmébe fogadja, javainak birtoklásába — a trencsénieket kivéve — visszahelyezi, rangját s méltóságát neki visszaadja, hogy mint igaz hívét lássa, ismerje el és tisztelje ezután mindenki.²⁾

Szabó Adorján.

¹⁾ Pauler i. m. II. 200. 371. l.

²⁾ Pr. C. Ab. f. 158—9.

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig.

A hűtlen Csobánkák abauji birtoka, Ida és Pólyi Drugeth Fülöp kezére jut, de néhány év múlva a lengyel fejedelem kérelmére Károly király a birtokokat visszabocsátja ősi birtokosuk kezére.¹⁾

A győzelmes harc emlékét az okiratokon kívül egy fal-festmény örökíti meg a szepesváraljai prépostsági templomban. A festményen Semsey Frank alakja is látható.

4.

A harc szakadatlanul folyt a hűtlenek ellen.

Drugeth Fülöp — immár Szepes-, majd Abaujvármegye ispánja²⁾ — Regécet vivta meg.³⁾ S ismét csak ő mérkőzik meg Csák Mátéval, aki a Szepességre tört. A harcból Drugeth csak híveinek önfeláldozása árán menekülhetett meg, Éles János, a tornai Egerszeg ura felcserélvén a vezér fáradt lovát a sajátjával.⁴⁾

A Csák ellen való küzdelemben Sirok és Fülek várak alatt harcol Itefia János, ahol sebeket is nyer; majd Trencsény alatt. Jutalmul Zemplénben kap birtokot, majd 1327-ben az abauji Kalsát; míg Drugeth Fülöp regéci és dédesi várnagyává teszi hű emberét.⁵⁾ Fiát, Pétert Trencsény és Tapol-

¹⁾ A. O. II. 90.

²⁾ Z. O. I. 218., 255.

³⁾ F. VI/II. 342.

⁴⁾ Z. O. I. 255.

⁵⁾ A. O. II. 84., 331. Z. O. I.

csány ostrománál a király szemeláltára sebzi meg sulyosan a lehulló kő s két nyíl találta bátor mellét; sebeiért kapja az abauji Széplakot s zempléni birtokát¹⁾ s a jeszenői várnagyságot.²⁾

A Perényiek második ismert őse, Miklós szintén Drugeth Fülöp oldalán harcolt Csák ellen bátyjával Jánossal, ki a csatamezőn elesik. Az életben maradt Perényi jutalmát szintén az Omodéfiak birtokából nyeri el.³⁾

Omode megtért fia, Miklós felé a király kegyelemmel fordul s 1317-ben a baranyai és báciai,⁴⁾ 1318-ban a soproni ispánságba emeli.⁵⁾

Omode másik fia János s a szintén Abanemzetségbeli Elefánti Dezső, aki 1328-ban Marcheggnél is kiténtette magát, a lázadó Kopasz nádor ellen (1317.) vitézkednek.⁶⁾

E kornak legkimagaslóbb alakja, királyi urának leghűbb vitéze Drugeth Fülöp.

Az olasz ispán,⁷⁾ kinek családja Apuliából származott, elhagyván régi hazájában apái örökét, mint a királylyal majdnem egykoru ifju, utra kelt vele Magyarországra s kísérte őt a viszontagságok útján „a hűség megvihatlan paizsával.“ A harcok mezején kockára tette életét uráért; Sáros vára vivásánál két sulyos sebet is kapott; a rozgonyi síkon pedig, mint hadban jártas vezérének, aki halált megvető bátorsággal tört elsőnek az ellenség hadsoraira s kardjával sokakat levert, neki köszönhetette első sorban a király, hogy győzedelmet nyert ellenségein. Csák Mátéval is megküzdött, övéinek nagy vérehullásával.

Míndezért a király elhalmozza őt földi javakkal s méltóságokkal, behelyezvén őt Omode birtokaiba és ispánságaiba;⁸⁾

1) Z. O. II. 214.

2) Z. O. I. 409.

3) F. VIII/II. 33.

4) A. O. I. 428.

5) A. O. I. 490.

6) A. M. N. T. 347. I.

7) Szalánc mellett (1330.) Ollasyspontelete = Olaszispántelke nevű helység volt. F. VIII/III. 512.

8) Z. O. I. 218., 255. A. O. I. 562. F. VIII/II. 337. stb.

neki adja a palocsai kővárat, hogy a halicsi fejedelem ellen, kit a lázadók a királyi trónra óhajtottak, őrt álljon az ország határán¹⁾ 1322-ben a királyné tárnokmestere lesz,²⁾ a következő évben nádor, kunok és bessenyők bírója,³⁾ megtartván eddigi méltóságait⁴⁾ 1327-ben bekövetkezett haláláig.⁵⁾ Palocsa várán kívül bírja Lubló várát,⁶⁾ Abaujvárbán⁷⁾ és Vizsolyban⁸⁾ tartván ispáni, majd nádori székét. Vallásos,⁹⁾ de akinek gondja van földi javaira és hű embereire is. Birtokaira s a kezére bízott vármegyékre népeket telepít, védelmébe vevén őket s meghagyván ugyanezt tisztviselőinek, mint füzéri várnagyának, Mihálynak.¹⁰⁾

Most említett hű emberének adja Kalsát¹¹⁾ 1319-ben Jakab fia Jánosnak Forró vámját¹²⁾ s Béli Miklós fia Lacknak a király, mint kedvelt hive, Drugeth Fülöp járszai várnagyának Borsodban ad birtokot.¹³⁾

Az utódok nélkül elhunyt főur örököse a nádori méltóságban öccse János lesz,¹⁴⁾ birtokait s ispánságait ennek fia, Vilmos örökli,¹⁵⁾ aki ispáni székét szintén Vizsolyban tartja.¹⁶⁾

1329-ben a gömöri, később a győri és zarándi, a szerémi és borsodi¹⁷⁾ ispánságba is belehelyezi őt a király¹⁸⁾ s abaujvári ispán korában már nádor-helyettes,¹⁹⁾ majd

1) A. O. I. 445.

2) Soós család lvt. a Nemzeti Muzeumban. Z. O. I. 218.

3) Z. O. I. 218.

4) A. O. II. 61. 117. 138. Z. O. I. 287. 303.

5) A. O. II. 316.

6) F. VIII/II. 453.

7) A. O. I. 562.

8) A. O. II. 61. 138. 277.

9) A. O. I. 540.

10) A. O. I. 592. II. 237. F. VIII/II. 389. Z. O. I. 303.

11) K. v. t. lt. N. Kalsa Nr. 1.

12) A. O. I. 504.

13) A. O. II. 131.

14) A. O. II. 434. 457.

15) A. O. II. 316. F. VIII/III. 458, 485.

16) A. O. II. 429.

17) F. VIII/III. 423.

18) H. okl. 201.

19) F. VI/II. 348.

(1334—1342.) nádor és kunok bírása,¹⁾ az ujbári és szepesi ispánság is kezén maradván.²⁾ Öcsöcse Miklós, a későbbi országbíró, (1330.) a királyfiak nevelője.³⁾

Vilmos ispán, bár földi javakban dúsgazdag volt, ujjakkal gyarapította azokat. 1330-ban öröklött sárosmegyei birtokait elcseréli Szalánc váráért s uradalmáért;⁴⁾ 1332-ben megszerzi a sárosi Szedlice, Miklósvágása, Szopotnicafő és Szopotnica nevű falvakat⁵⁾ s reá kényszeríti Somosi Miklós fiait, Kaylt és Tamást, hogy Sáros vármegyében fekvő két birtokukat neki örökbevallják.⁶⁾

Erőszakos természete más ízben is megnyilatkozik, amiről végrendeletében is vallást tesz s 1334-ben feldulja Aladár fiai szabolcsi birtokát s a szathmármegyeit hatalmasul elfoglalja.⁷⁾

1334-ben a szepesi Schreiberfalva birtokába iktatja őt be a szepesi káptalan, mely nádori birságok fejében jut kezére;⁸⁾ 1337-ben pedig a margitszigeti apácák elhagyott birtokait Nógrádban, Esztergom- és Fehérmegyékben s Soly-márt Buda mellett bérbe veszi.⁹⁾

Azonban ispánságai érdekeit sem hanyagolja el s 1331-ben engedélyt ad Eperjes lakosságának, hogy tüzi és épületfáját vám fizetése nélkül beszállithassa, utasítván ily irányban vámszedőjét.¹⁰⁾

A szerencsétlen Záchok benne is egyik kérlelhetetlen bírájukat találták.¹¹⁾

1330-ban a lengyel királynak a német lovagrend ellen való megsegítése végett 8—10000 főnyi sereg élén harcba

1) K. v. t. It. M. M. Leukus. Nr. 1. A. O. III. 76.

2) A. O. III. 90.

3) A. M. N. T.

4) F. VIII/III. 512.

5) F. IX/IV. 298.

6) K. v. t. It. U. Somosi. Nr. 1.

7) Z. O. I. 420.

8) A. O. III. 187.

9) A. O. III. 353.

10) F. VIII/III. 562.

11) F. VIII/III. 423.

indul s a hadjáratban (1330—1332) számos abauji vitéz is résztvesz, köztük Csirke fiai.¹⁾

Ekkor készül említett végrendelete, amely mély bepillantást enged a főur lelkébe s életefolyásáról is tájékoztat. A végrendelet Sáros várában kelt Péter mislyei prépost, János széplaki apát, Jakab mester kassai plebános és János, a Sárosban levő szerzetesrend perjele előtt.²⁾

Hálásan említi fel benne, hogy Isten után Károly királynak köszönheti földi jólétét, amiért is neki 200 márka finom ezüstöt hagy. Uradalmi Abauj-, Zemplén-, Szepes- és Szathmárvármegyékben s a Duna mellett fekszenek, rajtuk a következő várak: Szalánc, Parys(?), Barkó, Jeszenő, Palocsa, Lubló, Dunajecz, Szokoló, Regéc, ahol a birtokaitól szóló okleveleket őrzik. A gönci vár vastag falai rejtegetik kincseit: tálak, kelyhek, korsók, ivópoharak, ezek közül tokban 12 egyforma, kanalak s egyéb ezüsthől való eszközök nagy sokasága, továbbá egy drágakövekkel ékített aranyozott korona, mely egymaga száz márka ezüstöt nyom; czüsttel kivert övek, arannyal átszőtt bársonyból, biborszín selyemből varrt ruhák feles számmal; Szepesvárában egy drágakövekkel ékes aranyozott nagy ezüst kereszt. Ménesbeli és lovagló lovait is emlegeti. Nagy jövedelmet hajtott a lublói és domahidi vám, a szomolnoki ezüsthányák, melyeknek művelésére Gery nevű francia ügyel.

A főur környezetében van Mátyás íródeákja, fegyverhordozói egyenruhában, lovászok, kocsisok, szolgák nagy serege, kiket hű szolgálataikért megjutalmaz.

Azonban hatalmának érzetében nem kiméli azokat, akik vele ujjat mernek huzni s Zemplénben egy nemes urnak birtokát erejére támaszkodva elfoglalja. Vagyona gyarapítására is a jó alkalmat el nem mulasztja. Lőcse bíráját, Jánost királyi parancsra készségesen fogságra veti annál inkább, mert javait a maga részére elkobozhatja. Haragos indulatának az emberélet is áldozatul esik. Nerengcust, Gölnichánya bíráját, vétkeiért, melyeket ez bünbánóan bevallott, szigoruan lakoltatja, felakasztatván őt.

¹⁾ A. O. II. 515.

²⁾ F. VIII/III. 506. XI. 439.

Végrendelete szól minderről. A halál felidézett képe meglágyítja zordon szívét s hibáit jóvátenni igyekszik. Az élőknek javaikat visszaadhatja s a halott megengesztelése végett miséket rendel.

1343-ban neje már mint özvegy kiséri nápolyi utjára a szintén özvegygyé lett anyakirálynét.¹⁾

Néhai Vilmos nádor öcsese, Miklós 1350-ben Lajos király bosszuló hadseregével Olaszországban jár s Salerno kapitánya lesz.²⁾

Abaujvármegye főispánja 1346-ban Poháros Péter lesz,³⁾ a Gyengének nevezett Miklós fia Lajos királynak nevelője, majd udvari vitéze, testőrc volt; urával száll hadba 1346-ban Velence ellen s Zára alatt vérét ontotta. Ezért kapja adományba a sárosi Kapit (1347),⁴⁾ majd Zadát és Kudulént (1349),⁵⁾ a szepesmegyei Szalókot (1352),⁶⁾ az abauji Saapot máskép Chypóházát.⁷⁾

Az uralkodó családjának a lengyel királyi házzal való rokonsága révén a vármegye gyakrabban látja vendégül a királyi ház tagjait. 1352-ben Erzsébet királyné Lengyelországból megtérvén, Vizsolyban megszállt.⁸⁾ 1362-ben Lajos király Kassán van⁹⁾ s 1374. szeptemberében szintén Vizsolyban¹⁰⁾, majd Kassán, ahol országgyűlést tart¹¹⁾

5.

Zsigmonddal a Perényiek, Semseyek, Rozgonyiak és Pálóczyak emelkednek vármegyénk vezérlő férfiai közzé. Törökverő hősök s a könnyelmű királynak hű jobbágjai.

A Perényiek első ismert őse Orbán 1292-ben nyerte

¹⁾ A. M. N. T. III. K. 156.

²⁾ U. o. 219. l.

³⁾ K. v. t. lt. B. Privilegia. Nr. 2

⁴⁾ A. O. V. 132.

⁵⁾ K. v. t. lt. N. N. Miscellanea. Nr. 17.

⁶⁾ A. O. V. 622.

⁷⁾ A. O. VI. 107.

⁸⁾ Pesti Fr. Az eltűnt vármegyék. I. 170.

⁹⁾ K. v. ny. lt. 4.

¹⁰⁾ Ráth. 76.

¹¹⁾ A. M. N. T. III.

adományul III. Endre királytól a családi nevet adó Perényt. Két fia közül János a Csákkal vívott harcokban esik el; Miklós Drugeth Fülöp és Vilmos nádor udvarbírája lesz s Abaujvár várnagya¹⁾ s 1321-ben 60 márkán megszerzi a sárosi Szentkereszt nevű birtokot.²⁾ Miklósnak két fia volt: István és Miklós,³⁾ akik közül az utóbbi 1388-ban Abaujvármegye főispánja.⁴⁾ A család egy másik tagja, Péter, diósgyőri várnagy s kezeli a hadi költségekre szánt *heted-adót* 1388-ban bekövetkezett haláláig, követvén őt e tisztségeiben Imre nevű fia.⁵⁾

A nikápolyi ütközetben (1396.) részt vett Perényi Miklós, János és Imre, Semsey László, főpohárnokmester és négy Rozgonyi: Simon, János, Osvát és Lőrinc s ott estek el vitézi harcban Perényi Miklós és János, Semsey László; a Rozgonyiak közül egyedül Simon menekült meg.⁶⁾

Zsigmond idegeneknek kedvező uralma 1403-ban kiterjedt felkelést támasztott országszerte, melynek célja nápolyi Lászlónak a királyi trónra helyezése volt. Éjszakkelten Ludányi Tamás egri püspök, a Bebekek, Debrőiek, Vadásziak, Homonnai Drugethek, voltak a lázadás vezérei.

Zsigmond kipróbált híveire a Perényi-ekre bízta a tiszai részek lecsendesítését, akik közül Perényi Péterrel és fiaival, Simonnal és Jánossal beregmegyei birtokukat 1402-ben elcserélte az abauji Nagyida, Komaróc, Szeszta, Csécs, Makranc és Bodoló birtokáért.⁷⁾

Az ellenséges hadak Sáros-Pataknál álltak először szemben, ahol Perényi Péter és Imre, mindketten sebet kapván, a pártos sereget kemény küzdelem után szétszórták.⁸⁾ Péter most Rozgonyi Simonnal Tállya, majd Eger és Szarvaskő ostromára indult s azokat megvívta. Perényi Eger vívására

¹⁾ F. VI/II. 348. A. O. II. 8., 235., 341., 429., 460., 588., 591., III. 65., 70

²⁾ F. VIII/II. 306.

³⁾ K. v. t. It. V. Pouch. Nr. 2.

⁴⁾ Orsz. It. Dipl. 7437.

⁵⁾ Z. O. IV. 341 - 365. II.

⁶⁾ A. M. N. T. 432.

⁷⁾ F. X/IV. 104

⁸⁾ F. IX/VIII. 480.

két ízben 100—100 frtot vesz fel királyi parancsra Kassa városától.¹⁾

A béke helyreállítása végett a király Kassára indult s Azarból rendelet ment a városhoz, hogy Zsigmond jövetelét hirdesse ki, egybehíván oda ugy híveit, mint a pártos nemeseket,²⁾ ahol a király 1404-ben meg is jelent.³⁾

Perényi Imre főpohárnok jutalmul (1403.) a hűtlen Vadászi Imre birtokait nyeri, az abauji Vadászt és Jánosdit, a borsodi Balázsházát, Ormóst, Nyáradot, Tövisest és Kelecét, a hevesi Németmezőt⁴⁾ s mivel előbbi birtokosuk magvaszakadtával az új tulajdonost számosan perrel támadták meg, a király kegyelme jeléül elrendeli azoknak gyors lebonyolítását.⁵⁾ A vadászi birtok iránt Perényi Imre a perlekedőkkel egyezsége lép, leánynegyed fejében 120 frtot fizetvén ki.⁶⁾ Perényi Péter a Debrőiek abauji birtokait kapja adományul.⁷⁾

1405-ben délen, Bosnyákországban harcol diadalmasan Perényi Péter, 1408-ban Rozgonyi István.⁸⁾

E győzedelmes harcok vezéreit Zsigmond a sárkányrend vitézei sorába vette fel, köztük vannak Perényi Péter, székelyek grófja és máramarosi főispán, Perényi Imre titkos kancellár⁹⁾ és a vitéz bán, Eözdögei Bessenyő Pál, Torna földesura.

A husszitákkal való harcokban ontják vérüket a Semseyek, István és Frank, akik közül az utóbbi 1426-ban elnyeri néhai Csyrke Péter abauji Gord, Szent-Lőrincpuszta, másképp Felgord, Pólyi és Mislóka birtokait, Saca negyedét, Enyicke harmadát, ruszkaik részirtokát, sárosi és hevesi falvait, azzal, hogy ha Frank fiutódok nélkül hal el, ugy e birtokok testvére, Lászlóra szállanak.¹⁰⁾

1) K. v. ny. lt. 38., 39. sz.

2) K. v. ny. lt. 30. F. X/IV. 200.

3) F. X/IV. 316.

4) Z. O. V. 346., 359.

5) Z. O. V. 368.

6) Z. O. V. 451., 535.

7) F. X/VI. 184.

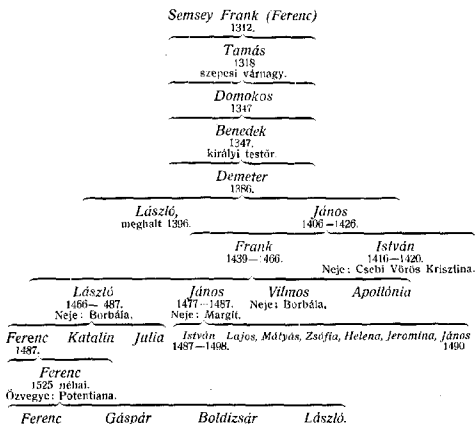
8) A. M. N. T. 478., 479.

9) F. X/IV. 687.

10) F. X/VI. 815.

Semsey István királyi kegyelemből neje révén a fiutódok nélkül kihalt pazdicsi Vörösök birtokaiban lesz részes.¹⁾

Itt közöljük a Semseyek leszármazását:

Törökök és husziták ellen való harcokban szereztek érdemeket a Rozgonyiak: Péter egri, Simon veszprémi püspökök, néhai Rozgonyi László temesi gróf fia István s néhai Rozgonyi Simon pozsonyi ispán fiai István és György.²⁾

Hasonló érdemekért hagyja a király jóvá 1430-ban az osztályt, melyet egy részről néhai Perényi Imre fiai János és István, másrészt Perényi Péter fiai János és Miklós a szepesi káptalan előtt megejtettek,³⁾ utasítván a jászói és leleszi káptalanokat a beiktatásra. Perényi Jánosnak és Istvánnak jut ugocsái és beregi birtokukon felül Abaujban Nagyida vára

1) F. X/VI. 969.

2) F. X/VII. 201.

3) F. X/VII. 229.

és községe, Komaróc, Szeszta, Csécs, Makranc, Bodoló, Lánc, Perény, Detek, Pányok, Zsujta, (Aba-)Ujvár, Közép- (ma Hidas-) Némethi, Kenyhecnémethi, Sándornémethi, Szikszó, Alsó-Vadász, Ujfalu, Sziget, Hernádnémethi és három puszta: Zsadány, Szinnye és Zsobrakháza. Néhai Perényi Péter fiainak jut zempléni és beregi birtokuk mellett Abaujban Szinye, Kelecseny, Kemence, Bőd, Csákány, Zsir, Ránk, Bátyok, Bordafalva, Perény, Nempty, Szina, Vadász, Selyeb, Jánosd és Detek, továbbá a füzéri uradalom: Füzér, Kápolna, Nyiri, Komlós, Ratka, Biste, Pálháza, Radvány, Vily, Mátyásháza, Alsó- és Felső-Regmec, Mikóháza.¹⁾ Az osztályt hosszas per előzte meg az utódok apái között.²⁾

Zsigmond a lengyel Ulászlóval is harcba keveredett (1411.) s a királyi hadsereggel Bárczay László Lengyelországban jár.³⁾

Az örökös hadakozás a hadszervezet újjáalakítását követelte. Ezért volt szükséges a portákat megint összeírni 1427-ben Abaujban s Tornában is.

Az új hadszervezetről (1430.) szóló munkálatot tárgyalás végett megküldték a vármegyéknek is. A hussziták ellen Abauj- és Tornavármegye, az egri püspök, Perényi Imre fia⁴⁾ János, Semsey Frank hadait, egy másik ugyanez évbeli tervezet szerint a németek és hussziták ellen az egri püspök két banderiumát, Perényi János 200, Abauj, Sáros, Zólyom 600, Torna, Nógrád és Pestvármegyék 1000 embert állítanak a síkra.⁵⁾

1438-ban Erzsébet királyné Füleket zálogosítja el tárnokmesterének, Perényi Jánosnak 6000 arany erejéig, mely összeg pénzt a tárnok az ország védelmére kölcsönadott.⁶⁾

A következő évben Albert birtokokkal adományozza meg őt az egyház egysége érdekében, tehát a hussziták ellen tett szolgálataiért.⁷⁾

¹⁾ F. X/VII. 229., 233., 235., 236., 238.

²⁾ Z. O. VI. 216., 218., 236., 249.

³⁾ H. okl. 352.

⁴⁾ F. X/VII. 260.

⁵⁾ F. X/VII. 266.

⁶⁾ F. XI. 39.

⁷⁾ F. XI. 292.

Albert ez évben hadra kel a török ellen s seregében ott van Semsey Frank és Tornaí Szilveszter is.¹⁾ A király halála azonban a hadjáratot megghusítja.

6.

Az özvegy királyné a felső vidékeket brandeisi Giskra János kezére adja,²⁾ hosszantartó bajoknak nyitván meg ezzel forrását.

A Perényiek közül János és Miklós Ulászló pártjára kelnek s ezért a lerombolt szokolyi várhoz (Sárosvárm.) tartozó uradalmat, Gölnicvárát s a hozzákapcsolt falvakat s Abaujban Tehányt, Jánosfalvát máskép Szentvért (ma Kassa-Béla), Miszlókat, Telkibányát és Verengpusztát kapják adományul.³⁾

A Perényiek abauji erősségei állják útját — úgy, ahogy — a cseh főkapitány terjeszkedő vágyának. Nagyida a 40-es években Perényi Jánosnak 24000 frtban megszábotott fejeváltásában Giskra kezére került; Szaláncvára ellenáll.⁴⁾

Az országrész, melynek déli határán Abaujban Jászó, Telkibánya,⁵⁾ Mislye és Szepsi⁶⁾ megerősített templomaikkal a cseheket uralta Giskra, mint sárosi főispán, kapitánysága alatt, meg-megújuló harcok s békekötések színhelye.

1443-ban Igló mellett kötnek fegyverszünetet Giskrával Ulászló hadai, melyben ott van Rozgonyi Simon egri püspök, Pálóczy László főajtónállómester, Pelsőci Bebek István és László, Széchenyi László nógrádi főispán, Homonnay István, Olnodi Czudar Jakab, Nagymihályi László, Serkei Lóránt fia György, Tornaí Szilveszter, Perényi Miklós, Tarkeői László és Sebesi István. A békébe bevonják Kassát, Lőcsét és a többi várost is, melyek három év óta az özvegy királyné pártján vannak. A királyi jövedelmek, a kamarahaszna, a jobbágyadó Giskrát illeti.⁷⁾

Kassa 1444-ig a cseh vezérnek 16,388 frtot ad kölcsön

1) Teleki X. 72. l.

2) F. XI. 337.

3) K. v. t. II. M. M. Perényi Nr. 4.

4) Csánki id. m. I. k. 197—198. II.

5) K. v. ny. lt. 232. sz.

6) Csánki I. 197.

7) Teleki X. 135

s azonfelül ágyukkal, puskaporral, nyilakkal látja el jászai, telkibányai, rozsnói szerencsi, sárosi, berzevicei, gölnicbányai és szomolnoki várait.¹⁾

1445-ben a felvidéknek vármegyéivel és városaival Szián tartanak részleges országgyűlést Rozgonyi György országbíró, Pelsőci Bebek Imre s Giskra részéről Dobrai Berczal Miklós, Kézsmárk kapitánya, az országrész békéje érdekében. Ott voltak még Perényi János tárnokmester, Pálóczi László, Homonnay István, Olnódi Czudar Simon, ifj. Perényi János, Tornai Szilveszter, Pelsőci László, Benedek széplaki apát, Fülöp egri prépost, György abaujvári főesperes s Abaujvármegye részéről: Pányi Demeter, Szécsy Simon, Perényi Pál, Soós Miklós, Semsey Ferenc és László, Sebesi László, Nagy volt a panasz Giskrának lézengő, kóbor emberekből toborzott rablóbandái ellen. Nagy kelete volt az orgazdaságnak; harmincadot, vámot szokatlan helyeken szedtek; a papi tized sem jutott a jogos kezekbe. Mindezeknek orvoslására a két fél közösen fogadkozott. Elhatározták azt is, hogy a vármegyei ítélőszékeket a szokott helyen és időben megtartják. Aki ezek ellen vét, közösen megtorolják.²⁾

A garázdálkodás nem szűnt meg s 1449-ben az ország rendei meghagyják Kassa városának, hogy mivel féltő, hogy Semsey Frank sacai kastélyát a csehek elfoglalván, abból erősséget alakítanak, tehát ha tulajdonosa a kastélyt nyolc nap alatt le nem rontatja, cselekedje azt a város.³⁾

1452-ben Kassa, Lőcse és Bártfa Giskra pártjáról elállanak⁴⁾ s a következő évben a cseh Axamith ellen, ki Kassa közelében erősségeket emelt s onnét ki-kicsapva zaklatta a föld népét, a király Hunyadi László beszercei grófot, dalmát és horvát bánt küldi, akinek seregéhez a vidék hadereje csatlakozott; sőt V. László személyesen ígérkezett a hadat vezetni.⁵⁾

A folytonos dulással, égetéssel végsőikig zaklatott felső

1) K. v. ny. It. 232.

2) Teleki I. 164.

3) U. o. I. 242.

4) U. o. I. 328.

5) Teleki I. 386., 389.

részek 1454-ben Terebesen gyülekeznek, hogy a cseh rablókat megtörjék. Rozgonyi László egri püspök, Pálóczy László országbíró, Perényi János tárnokmester, Pálóczy László főlovászmester, Rozgonyi György pozsonyi ispán, Rozgonyi Oszvárd székelyek grófja és Zemplén főispánja, Pálóczy János ungi főispán, Homonnay István és Bertalan, Olnódi Czudar Simon és Jakab, Semsey László s a felvidéki városok főbírái erélyes határozatokat hoznak közös ellenségeik megfékezésére, megválasztván kapitányokul Rozgonyi Oszvárdot, akinek hadfogadásra az első negyedévre 500 aranyforintot kötnek le, a következő időkre a szükség szerint többet. A kapitány tartozik 200 lovaszt mindig felkészülten tartani, amely célra egy-egy lovas után negyedévenként 10 aranyforintot kap, hogy katonái magukat a zsarolástól megtarthassák. Az így előálló költségekre Ujvár-, Torna-, Sáros-, Szepes-, Zemplén-, Ung-, Gömör-, Hont-, Nógrád-, Heves- és Borsodvármegyékben minden négy jobbágykapura egy-egy aranyforint taksát vetnek ki, mely adót az egyes vármegyék által megválasztandó egy vagy két nemes a szolgabíróval együtt — megesküdvén tisztük hűségés vitelére — szednek be s arról számadással tartoznak, mindezért fizetést vagy jutalmat nem várván. Az adó beszedésére tizenöt napi határidőt szabtak s aki nem fizeti, kényszerítse reá a főispán, esetleg a kapitány, három márka birság terhe alatt.

A dolgok komolyra való fordulásának a csehek neszét vevén, még a gyűlés folyama alatt követeket küldtek a tanácskozókhoz, akik most választott kapitányukat bízzák meg a béketárgyalásokkal.¹⁾

Kivált Abauj és Zemplén áldottabb vidékein a dulások nem szűntek meg s 1456-ban a király Perényi János tárnokmestert bizza meg a védelemmel, felhíván Kassát, hogy annyiszor, ahányszor, segítse meg őt hadaival.²⁾

Amit a vas ki nem tudott vivni, az arany megadta. A cseh Thalafuss Jánossal, akit Axamithnak is neveztek, Rozgonyi László és megbizott társai egyességet kötnek (1456.),

¹⁾ H. O. VII. 470.

²⁾ K. v. ny. lt. 268.

mely szerint jó összeg pénzért Thalafuss a jászai erősséget Kassa kezére adja, kiutalván a városnak a vár fentartására egyelőre 200 frtot a taksából.¹⁾ Az erősség még ez évben Kassa kezére jut,²⁾ utasítván a király Abauj- és Tornavármegyéket annak fentartására.³⁾

Lukács a jászai káptalan prépostja maga óhajtotta volna a várat birtokába venni; de mivel a káptalan megrendült anyagi erejével annak védelmére és fentartására egyelőre képtelen volt, a király nem teljesítette ez óhajt s a vár továbbra is Kassa kezén maradt.⁴⁾

7.

A budai Sz.-György-téri véres tragédia után V. László az országból elmenekült s Felsőmagyarország kapitányává Gjskrát kinevezte,⁵⁾ akinek e hivatalban társa Perényi János tárnokmester lett.⁶⁾

Mátyás már a következő évben a kapitányi tisztet Rozgonyi Sebestyénre bizta;⁷⁾ 1461-ben Szapolyay István⁸⁾ s 1464-ben Dengelegi Pongrácz András birják.⁹⁾

A király személye ellen való mozgalmak leküzdése 1464-ben, még mint főkapitányára, Szapolyai Istvánra hárult.¹⁰⁾

1470-ben is ezért küld oda sereget a király¹¹⁾ s a következő évben is Vingárti Geréb Péter vezérlete alatt.¹²⁾

Személye varázsával is igyekszik alattvalóit meghódítani s 1460-ban, 1474-ben és 1478-ban is itt időzik.¹³⁾ A Perényiek,

1) Teleki X. 258. K. v. ny. lt. 275.

2) K. v. ny. lt. 276.

3) Teleki X. 539.

4) U. o. 540—541.

5) K. v. ny. lt. 289., 290.

6) U. o. 295.

7) U. o. 302.

8) U. o. 330., 344.

9) Teleki XI. 99.

10) K. v. ny. lt. 344.

11) U. o. 394.

12) U. o. 404.

13) K. v. t. lt. D. Nr. 32. U. o. C. Ecclesia. Nr. 9. K. v. ny.

Miklós és István fosztogatásai, akik rablólovagok módjára sarcolják meg a birtokaikon átvonuló kereskedőket, hosszasan veszélyeztetik a közbiztonságot. A király végre is elrendeli, hogy újvári sárosi és zempléni váraikat ostromolják meg.¹⁾

Mátyás halálával II. Ulászló ellenében öccse, János Albert is igényt támasztott a magyar trónra és seregével, melynek főkapitánya Magyar Balázs,²⁾ az országba tör. Hozzácsatlakozik Perényi Imre zempléni és nógrádi főispán is,³⁾ aki Kassával tudatja, hogy János Albertet a város alatt ültőt táborban királylyá választották.⁴⁾

Az Ulászlóhoz hű várost, melynek falai alatt táborozott barát és ellenség, Báthori István erdélyi vajda és Kinizsi Pál temesi gróf titkon beküldött levelükkel kintartásra buzdították. Az oklevélen, mely Kassa városa levéltárában máig őriztetik, látszik, hogy az a levélvivő ruhájába volt bevarrva.⁵⁾

János Albert a következő évben (1491.) ismét betört az országba s Ulászló a Felvidék felmentésére Szapolyai Istvánt küldte.⁶⁾

A lengyelek feldúlták Kassa-Bélát és Sz.-Jánosról nevezett templomát sem kimélték;⁷⁾ Telkibánya jó összeg pénzen váltotta meg magát a felégetéstől,⁸⁾ a Kinizsieknek, Oszvánd, János, Pál és Detrének okleveleik is ekkor pusztulnak el s kérelmükre a király 1494-ben megújítja azokat.⁹⁾

A békét még az év husvétjén megkötik s Ulászló a felsőrészek védelmét továbbra is Szapolyai István szepesi grófra bizta.¹⁰⁾

A hűtlen Kornisok, Dávid és Mihály birtokait a hű Kassa nyeri (1494.) adományul.¹¹⁾

¹⁾ K. v. ny. lt. 491., 530., 534., 535.

²⁾ K. v. ny. lt. 659.

³⁾ U. o. 656.

⁴⁾ U. o. 18135.

⁵⁾ U. o. 654.

⁶⁾ U. o. 670.

⁷⁾ K. v. t. lt. A. Cassovia. Nr. 40.

⁸⁾ K. v. ny. lt. 692.

⁹⁾ F. M. Muzeumegylet lvt.

¹⁰⁾ K. v. ny. lt. 781.

¹¹⁾ K. v. t. lt. P. Ruzska. N. 2.

1514-ben Bakócz Tamás esztergomi érsek meghagyta az ország összes plébánosainak, hogy hirdessék ki a török ellen a kereszties hadjáratot, melynek vezére Dózsa György lett.

A felhívásnak Abaujban is gyors fogantaja lett. Illyés tolcsvai plébános, Lőrincz sacai lakost bizta meg, hogy a török ellen hadakozókat összegyűjtse s az erre szóló meghatalmazást Kassának Péter zsebesi és Benedek gecsei plébánosok mutatták fel. Ciöncön Bagol Ferenc ütötte fel táborát. Különösen nagy buzgalmat fejtett ki a szikszói plébános, Bereczk, aki a népnek saájákezüleg osztogatta a kereszteteket s gyülekezéseket tartott velük. Enyickén is csoportosult a nép, melyet Kecskés Tamás aszalói s Mészáros Lőrinc megyasszói lakos vezettek.¹⁾

A pórhad azonban csakhamar kihágásokra ragadtatta magát, kivált Szikszó vidékén,²⁾ ahol Gagyi Demeter, a vármegye alispánja és Perényi István megjelennek a nép lecsendesítése végett.³⁾

Ugy látszik sikerrel, mert Abaujvármegyét Nógrád, Hont, Pest és Hevesvármegyék nemescsi szentlőrinci táborukból, sőt maga Ulászló király több ízben, fej és jószágvesztéssel fenyegetvén őket, nógatják a felkelésre.⁴⁾

1526-ban Miskolcraól keresik meg levelükkel Kassa városát Várdai Pál egri püspök, Bebek János és Abauj, Torna, Heves, Gömör és Borsod választott nemesei, hogy katonáit Verpelétre küldje, ahonnét, János vajda hadaival egyesülvén, a török ellen indulnak.⁵⁾

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

¹⁾ K. v. ny. lt. 925., 936.

²⁾ U. o. 18852. — „1514. Feria quinta ante Pentecosten nobilis Priccius de Myndzentii fecit arestum super quatuor boves sibi per *cruciferos* violenter ademptos et receptos et apud Johannem lanium hic in civitate (t. i. Kassa) receptos.“ Kassa város jegyzőkönyve.

³⁾ K. v. ny. lt. lajstl.

⁴⁾ Dr. Márki Sándor. Dózsa György és forradalma. 1883. 107. és következő lapjai.

⁵⁾ K. v. ny. lt. 1127. sz.

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Ezután legelsőbben is tudakozá: Lelkem uraim, micsoda olaszokat öltenek ott meg, mert énnekem biztosan irták, a kassaiak ölették. Én mindenképen mentvén mind az várost s mind lakosinkat, az minthogy semmit sem tudtunk abban. Úgy mentvén mindazonáltal, hogy ő nagysága is elhítte, azt mondván, ezután is az istenért azon legyetek, hogy affélét eltávoztassatok s ne adjatok, édes uraim, semmire okot, mert Isten úgy segítsen, uramnak semmi oly szándéka, hogy valamit rajtatok elkövetne s nincs oly instructiója az generálnak, hogy az ő felsége királyi városán valami violentumot tehessen. Az mi a congregatiónak állapotját illeti, bizonyos consideratióba vettem, hogy nekem nincsen annyi hitelem. Hanem az mint ő felsége írja, aláküldi cancellarius uramat és Rottal uramat s az dolgot ő kegyelmektől meg fogom érieni. Gondolkoztam, micsoda ez? Azonban fogom penánmat s mindjárt irok, elküldvén Farkas Ferenc várbeli kapitányomat az urakhoz s az urakat jószágonban, Polonkán találván, kit tüstént visszaküldöttek sietséggel, üzenvén, hogy semmi oly gondolatokban ne legyenek, mintha ő kegyelmek külön az statusokhoz volnának küldve, hanem én hozzám. S a mint sok panasz vagy az hadakra, Rottal uram azt fogja megmondogatni, cancelláirus uramnak pedig más dolga leszen. De bizony nem tudok semmit elienetek való állapotot, kit ha értek, mindjára tudokra adok. Az mi az utolsó dolgot illeti, ha épen rajtam állott volna is mostani consulfatióra való convocálás, bizony soha Kassát mostan

nem terhelték volna azzal. Minden szándékom az volt, hogy Rosnóra, vagy jószágomban Jolsvára terminálják. Azonban most is, ha az urak ide érkeznek, minthogy én, amint látja kegyelmeitek is, bizony oly beteg vagyok, hogy egy mélyföldig sem vitethetném magamat semmiképen, hanem ugyan Jolsvára transferálok, az közelebb lévén és mind super dilatione certificarom is az statusokat úgy, hogy in termino jam praefixo, ott érje levelem őket s onnan seregestül jöhessen ide kegyelmeitek.

Most azért elmehet kegyelmeitek, holnap szemben lesztek még kegyelmeitekkel. Adjon Isten jó éczakát kegyelmeiteknek.

Minket nagyon ott marasztottak vacsorára.

Másnap új esztendő napján ismét felhivata ő nagysága, ott lévén az asszony ő nagysága is. Ismét kezdé ő nagysága: Édes uraim, az én tanácsom az lett volna: Uraim, uraim, jobb volna valamit cselekednetek sub certis conditionibus, hogy nem osztán passive. Mert bizony el vagyon végezve oda föl az titkos tanácsban, hogy omnibus modis Kassára német praesidium vitessék. Eddigis ezt még eddig így nem tudtam, de ha uram nekem is parancsolni fog, bizony mindent elkövetek s tudom én, honnan vehetem meg Kassát. De akkor osztán mind magatok, feleségetek s gyermeketek sirni fog, én reám ne vessetek aztán. Én is azért uram parancsolatjára odamegyek, ha az urakat reá nem vehetem, hogy a terminus diferáltassék, melyet mindjárt úgy is iratok. Azonban elvárom az kegyelmeitek resolútióját is az conditiókra való condescensióban. És az urakkal ő kegyelmeitekkel consultalkodván, azután munkálkodunk az conditiókban, ha irni fog lehetni, jó uraim, azután is jó, ami nem, törtiljétek ki, nem bánom. Mi is elbucsuztunk ő nagyságától.

A praesidium erőszakos behozatalának terve.

1662. jan. 21. Biró: határoztunk, a német praesidiumot semmiképen be nem fogadhatjuk. Sok rendbeli követségünk után, ily extremumot tett fel palatinus urunk: Minthogy az statusok sem egyeztek bele a németek bennlétének, hanem

mindeneket impositive viselnek és szenvednek, ha énis reátok hoznám violenter az németeket, opponáljátok magatokat?

A tanács véleményét írásba foglalta s felolvassa a comunitásnak, hogy határozzanak, mert a palatinus, a cancellárius és Rottal ujabb, más resolutiót kíván.

A város lakóinak fertályonkint előadja a bíró, hogy tanácskozzanak róla

Ezalatt a palatinus két izben is üzent a válaszáért. De a város lakói is fenn lévén, ily hirtelen nem lehet. Alázatosan kérik legyen patientiával.

Bíró uram tovább is declarálta: Még ezenkívül felette terhes dolog vagy on rajtunk, mert az arteleriát a mellett való emberekkel és lovakkal együtt az szabad városokra akarja helyeztetni Rottal. De ez oly elviselhetetlen, ha mindentünket odaadnánk is, nem volna elég s mind magunk, mind ők éhvel halókká leszünk.

A kapukra a községből 4-et rendelnek, kik jól vigyáznak s ne hocsássanak be 10-nél többet. De azok is tegyék le a fegyvereket s a neveket beírják.

Feja András a nemcs statusok konventusából jöven jelentí, hogy palatinus ujra üzent ítélőmester által a statusokhoz, hogy Isten és világ előtt mentes legyen a bizonyosan bekövetkezendő veszedelmektől, amely Kassa keménykedéséből leszen, hogy a praesidiumot be nem veszi. A város is protestál, hogy *ő Felsége híve marad holtig, de mikor szabadságát védelmezi, ezért büntetést nem érdemel.*

Resolutiónk ez: Az egész város népe bíró uram resolutióján van. Feles számú követséggel üzenték meg palatinusnak: A statusok kimondták, hogy nem fogadják be, mi sem mondhatunk különbet.

Arra pedig, hogy ha reánk hozza, opponálunk-e? Kegyelmes urunk, lássa Ngod, ha szabadságunk ellen, kinek oltalmára hittel köteles Ngod, violenter reánk hozza, melyet nem reménylünk. Mivel egynehány izben kegyelmesen assecurált bennünket, hogy ő Felsége rajtunk szabadságunk ellen semmit violenter nem akar elkövetni. Vagyunk is oly reménységben, hogy ő Felsége szabadságunkban kegyelmesen megtart. Kérjük azért nagy alázatosan palatinus, cancellárius,

és Rottal önnagyságát, mint kegyelmes urainkat, méltóztassanak alázatos hűségünket ő Felségénél recommendálni és atyai jó akaratját kegyelmesen tovább is fenntartani.

Szelepcsényi kancellár (kalocsai érsek) rábeszélése, fenyegetése, erőszakoskodása a praesidium bevétele végett.

1662. jan. 21. Kancellárius feljövén a városházára, nagy bőbeszédvel declamáta a praesidium behozásának állapotját, igen csudálkozván, hogy egy hete lévén, miutta itt várakozik méltóságos palatinus és gróf Rottal uramékkal, az ő Felsége kegyelmes intentióját bő-éggel előszámlálván. Amikor pedig méltóságos palatinus urunk ő nagysága az ő Felsége kegyelmes levelét credentionálisát bíró uramnak praesentálta, akkor valami becsületes és ezen városra s annak hasznára szedegetett conditiókat formálván, palatinus uram azzal is kínálván bíró uramat, de ahhoz nyulni sem akart, palatinus urunknak s mindazon méltóságos uraknak nagy kisebbségére és becstelenségére. No Kassa városa nem akarod előtted viselni a te jódat, de Istenemre esküszöm s papi hitemre mondom, egy óra alatt experiárod veszedelmedet s szánom a ti veszedelmeidet. Ihon az nemes ország becsületesen accommodálta ő Felsége kegyelmes akaratjához magát, noha nem consentiált az németek introductiójának, de ugyan provideáltak becsületesen. Azért bárcsak passive cslekedne és már egyszer accommodálja magát az ő Felsége kegyelmes assecuratiójához Istenemre esküszöm és papi hitemre mondom, mint magyar, ha látnám uramnak kegyelmetek szabadsága ellen való igyekezetét, hitiben és religiójában való megháborítását, soha ezen dologban nem fáradoznám, de olyan semmi sincs, hanem épen a kegyelmetek megmaradására vigyáz. Sőt az mint már nyilván nagyon, olyan emberek vadnak, kik az törökökkel praktikálnak, Budán árulnak malmokat, de ez másszor nyilvánban leszen s rövid nap ki is lesz nyomtatva. Jaj szegény Kassa. Nyomorult község, bizony jól tudom, mind a ma, mind az éczakán micsoda scissió volt köztetek. Sokat jártam az én kegyelmes uram követségiben, az portán háromszor voltam, Budán is voltam, de soha is oly becstelen nem

resolváltak, mint most. Ő Felsége az mi kegyelmes urunk maga helytartóját palatinus uramat, belső tiltkos tanácsát, Rottal János uramat s engemet, ő Felsége oldala mellett való mindennapi miniszterét küldötte kegyelmelekhez. Bizony mondom, miutta Kassa városa fennáll, soha ilyen követség nem lesz urátul; volt Kassa városának ura, de soha is olyan nem volt, mint az ausztriai ház. Most is valamint kegyelmelek akar, olyan conditiókra reflektál és császári s királyi kötelességére assecurálja kegyelmeleket. Azért én csak arra kérem kegyelmeleket, mert Isten ugy segítjen, addig innen ki nem megyek, valamedig erre nem resolváltak s meg is akarom látni, mint s hogy voxol kiki. Ha méltóságos palatinus uram ide hozza az ő Felsége praesidiumját, fogtok-e kardot ő Felsége ellen s az ő Felsége oltalma ellen vagy nem?

Az egész város lakosait maga cancellárius uram stricte examinálván, az város lakosait felettébb maga itt létével mortificálván s ugyan ösztöndöztvén a válaszáddal. Utoljára az populus felkiáltatott, Isten oltalmazzon, hogy mi ő Felsége ellen, támadván, kardot vonnánk ő Felségére. Mi ő Felségének fejünk fennálltaig igaz hivei akarunk maradni, az ő Felsége hűsége mellett élni halni akarunk. Továbbá maga cancellárius urunk ily intimatiót teve, hogy ilyen választ fejtünk. Mi az praesidium receptiójának nem consentiálunk, hanem inkább esedezünk ő ngoknak, intercedáljanak ő Felsége előtt, ne terheljen az praesidiummal most bennünket, nem lévén most ideje s nincs is oly extremitás, amiért most kellene az praesidiumnak ide behelyeztetni. Az melyet ha látná a város és az summa necessitas ugy kívánná, akkor mélyebben considerálkodván a város, sőt maga kívánná az segítséget.

Mely ilyen kegyelmes insinuatióját az egész nemes tanács megköszönnvén ő ngának, őnga is ilyen szókkal bucsuzott el a várostól: Becsületes bíró uram, becsületes nemes tanács s az egész nemes város, én kegyelmeleket az ur Istennek ajánlom, talán soha is kegyelmeleket ily szép állapottal soha is nem látom, aminthogy nem is remélem. Hanem ha az utolsó ítélet napján, amely napon az Isten mind az én, de mindnyájunk sziveit is fogja vizsgálni, ha kegyelmelek

kárára szóltam s igyekeztem, az Isten az egész világ előtt, az ő ítélőszéke előtt szőgyenitsen meg engem.

Palatinus urunknak is azon követséget mindjárt megüzítették Madarász uram által. De ő nem volt consentus azzal, hanem tovább is kívánta, minthogy kiment Abosra, a város oda küldjön becsületos embereket, kikkel de punctis conditionum traktálhasson.

Cancellárius is üzent a tanácsnak, hogy igen is kiküldjön palatinus urunk után. De a város olyan traktára senkit sem küld ki, hanem Dobi György, Bak János és Kiséri András uramék által egy alázatos levelet küldött ő ngának.

A város ujra kibujik.

Január 23. Biró: Palatinus urunk igen kedvetlen választ irt, mert azt írja, hogy magának is az volt az akaratja, ha ide a kapunk eleiben nozza a praesidiumot, az ellen fegyvert nem fogunk. Noha a mi resolúciónk nem az, hanem az mi urunk ő Felsége ellen fegyvert nem fogunk, sőt hűsége mellett élni-halni akarunk. De ő ngok azt másképp magyarázzák, melyre képest azt írja ő nagysága, hogy szállásosztóit be-küldi, kik ezer muskatérosoknak ide beszállást rendeljenek. Azért kmetek lássa, beleegyezik-e?

Deliberatum: Az első válasza mellett megmarad a város lakossága, megírja, hogy ide violenter assecuratioja ellen őket ne hozza, szállásosztóit se bocsássa. Egyáltalában sem az német praesidium receptiójának, sem szállásosztók idejövetelének nem consentiál az egész város. Ő Felségének is megírván az mi válaszungkat, melynek páriáját cancellárius uram kezébe is küldött a város.

A nádor engedékenyebb viselkedése; ujjabb kísérlete a praesidium befogadtatására, fenyegető zése, gunyolódása.

1662. január 16. Biró: Palatinus városunk mellett men-vén el; Bükkiből megírta hogy semmitse tartsunk, ő nga békével akar elmenni. A tanács pedig mikor erre ment el, négy tanács- és községhelyi embereket expediált ő ngához, hogy köszöntvén, tovább is szegény városunkhoz feltartandó

atyai kegyelmességét continuálja. Kik őt a hostaton salutálván, ajánlotta minden kegyelmességét, semmit sem hozván elő a praesidium állapotjáról. Az asszonyt ő ngát is salutálták.

1662. január 25. Barakonyi Ferenc uram által üzente palatinus ő nga, hogy Csernel György uramtul 62 hordó bort vett, melyek vecturáját Tornáig praestálja a város, bizalmasan kéri. S azt is üzente, hogy oly dolog van szivén, az kit javunkra tud tenni. Azért el nem akarja titkolni, hanem fürmender uramnak meg akarja jelenteni, de másnak nem. Enyickérül ugy fog menni, hogy Kis-Idán egyék ebédet s onnan Jászó felé menjen. Fürmender uram Kis-Idán legyen szemben vele. *Ha pedig fürmender maga ki nem menne*, tartván valami suspitiotul (gyanútól), amint hogy ugyan biró uramat hivattam volna ki, de tudom, mindjárt suspitio lenne reá. Vegyen melleje fürmender uram oly confidentet, akivel bátran jöhessen hozzánk.

Mind az vecturát praestáljuk s mind fürmender uramat kibocsátjuk ő ngához.

Január 27. Palatinus írja csak magának a birónak: Kassa sokizbéli jóakarátját vevén, azokat nem akarja háládatlanul elhallgatni. Hanem igen köszönnvén, minthogy ez elmúlt napokban oly szókat kellett mondani, melyeket nem magától csupán, hanem urához való kötelessége cselekedtette. Kirül az nemes várost is felette követi levelében, nem tudván, ha már többé látja-e vagy nem ez felsőmagyarországot. Mely levelet látván a tanács, felette örült azon, hogy az jó Isten meglágyitván szivét, hozzánk ujra hajolni láttatik. Az szent Uristen tovább is hozzánk hajtsa ő nga szivét, hogy ne romoljunk, hanem inkább szabadságinkban oltalmaztassunk s maradhassunk jó békességben édes hazánkban.

1662. január 27. Fürmender uram mellé Marcus Mihály, Pásztóhy László rendeltettek.

Január 29. De ő ki nem mehetett hirtelen nyavalyája érkezvén derekába. Csak ezek ketten voltak Jászón. Referálnak: Kiüzente ő nga, hogy eljött-e a fürmender; beüzentük, hogy éczaka hirtelen megbetegedett. A gonosz köszvény ugy megnehezítette, hogy ágyában nem is mozdulhat. Erre kiüzente, legyünk várakozással, csak egy falatot eszik, mind-

járt szemben lesz velünk. Elvégezvén, mindjárt hivata bennünket. Üdvözlöttük s így kezdé beszédét:

Bizony valóban szívesen vártam főmender uramat vagy bíró uramat. De valóban szerencsétlen óra lett, melyben ő kármék velem szemben lenni nem akartak. Bizony meg nem bántatók, sőt még gyermekitek is dicsért volna érette, oly dolgot jelentettem volna. De minthogy nem akartak velem szemben lenni, azt abba hagyom, mivel megesküdtem, az két emberen kívül senkinek meg nem mondom. Édes uraim, bizony szánlak benneteket s mi végre fogadjátok a gyalogságot, énnekem úgy nagyon értésemre. Hiszen tudom, most is fogyatkozott állapottal vagytok, ha 100 vagy 200 tallérnak kell is szükségtekben szerzeni, mindjárt faluitokat adjátok zálogba, mástul kértek kölcsön. S így fogyasztjátok most magatokat felettébb való és szükségtelen gyalogság tartásával. Ki ellen armáljátok magatokat, ő Felsőge ellen-e? E minap is eljöttem a város mellett. Láttam, valami fűzfakarókat állattatok fel ilyen télnek idején. Ha valamint ő Felsőge azokat a fűzfakarókat odaküldi és kivágatja, ellene állatok-e osztán? Oh szegény nyavalyások, hiszen ha elővel kellene megvenni Kassa városát, bizony csak a szunyogok is egy óra alatt megvehetnék. Magam mutatnám én meg, honnét kellett Kassát vitatni, s ha ugyan azt kellene elkövetni, kaputokat petárdával, az házatokra lövetne ő Felsőge. De uramnak ilyen szándékát nem tudom. Azért menjen haza kegyelmetek, mondja szolgálatomat bíró uramnak s az tanácsnak. Ha még jó reggel 5 óráig jönne hozzám levél postán, hogy holnap bíró uram kijön ide Jászóra, az mit akarok, hitem tartja, másnak nem mondom meg, várnám 3 napig is ökegyelmét, aztán lelki tanítókat is kihivatnám s úgy mondanám meg, amit akarok jelenteni, még gyermekeitek is meg nem bánná. De ha addig engem levél nem ér, én jó reggel megindulok s Murány felé megyek.

Hogy bíró uram kimehessen, arra nincs mód. Hanem egy szép levelet kell írunk ő ngának, hogy az kit meg nem akart szóval mondani, írja meg vagy confidens emberével üzenje meg.

(Folyt. köv.)

Kerekes György.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai.

II. Abaujvármegye 1726-ban igazolt nemesei.

- Major György (F.-Kásmárk).
- Manczur István (Szent-András).
- Mariássy-(de Markusfalva)család.
- Masáry Kristóf (Szent-István-Baksa).
- Mártha György, Mihálynak fia (Csécs).
- Máthé lásd Nagy.
- Márcy László (Him).
- Melczér (de Kellemes)-család
- Melda István (Hejcze)
- Mészáros lásd Nagy.
- Mihay másképp Beszterczei Sámuel (Szántó).
- Milajkovicz másképp Horváth Bugarin I. Horváth.
- Miskólczy Mihály (Györke).
- Molnár id. és ifj. András (Jászó), József (Zsarnó), István (Vilmány).
-
- Molnár András és János (Vécse).
- Molnár István (Göncz).
- Molnár János és György (Vilmány).
- Molnár Pál, István és György (K.-Vágás).
- Nagy András (Szepsi).

- Nagy István (Szent-István-Baksa).
 Nagy Mihály (F.-Kásmárk).
 Olajos Pál (Tornyos-Németi).
 Olasz László és József (Gecse).
 Olcsváry-család.
 Grosz (de Csicsér)-család.
 Óváry másképp Csedreki Péter (Szántó).
 Palásty-család.
 Palkó János (K.-Vágás).
 Pamlényi István (Kupa).
 Pandák István, Miklós, Zsigmond és András (K.-Vágás).
 Pandák István, Gábor és Zsigmond (Villy).
 Pandák János, István, András és Zsigmond (K.-Vágás).
 Pankotay János, Mihály és András (Göncz).
 Papp Márton, János és György (K.-Vágás).
 Pap György (Ináncs).
 Pap János és István (F.-Kásmárk), Mihály (Bakta).
 Pap lásd Körtvélyessi.
 Pataki lásd Potocsnyák.
 Percsi András (Szepsi).
 Pécsi Ferenc (Szántó).
 Pécsi János (H.-Kércs).
 Péczely István (Felső-Kásmárk).
 Péderi Mihály (Péder).
 Piskóti másképp Szabó Mihály és János (Demecser).
 Pogoriczki másképp Földvári János (Marczinfalva).
 Pongrácz Pál (Villy).
 Pongrácz (de Szent-Miklós et Óvár) Pál (F.-Méra).
 Potincza István (Szepsi).
 Potocsnyák másképp Pataki Jakab (Jászó).
 Pócs György (Szepsi).
 Putnoki lásd Kis.
 Ragályi másképp Ivocs Ferencz és András (Szászfa).
 Ráczkövi Ferencz (Péder).
 Regéczi István (Szászfa).
 Reskó János (Bogdány).
 Reviczky (de Revisnye) Pál (Demecser).
 Rétey György (Detek).

- Réti lásd Éles.
 Sadányi lásd Karnay.
 Sajgó György (Horváthi).
 Sayghó (de Szent-Tamás) János (Bernátfalva).
 Sárosy Mátyás (Kér).
 Scrobák János (Kér).
 Schustrik Imre Kassa'.
 Sebestyén György (Kér).
 Sebő István, János, Pál és másik János (Sz.-I.-Baksa).
 Sebők máskép Molnár István, Márton Zsujta—Szikszó),
 János (Idrány).
 Serke Pál és Mihály (Vilmány).
 Simonyi Mihály (F.-Redmecz).
 Sóldos Mihály (Vilmány).
 Somogyi Péter (Nagy-Kinis).
 Szabó Ferencz (Fony).
 I. Szabó János (Villy).
 II. Szabó János (Villy).
 Szabó János (Csobád).
 Szabó János, István, Mihály, Dávid és Ádám (Alsó-
 szend).
 Szabó Péter (Szinnye).
 Szabó lásd Halmi.
 Szabó máskép Képes (Szepsi).
 Szabó lásd Piskóti.
 Szabó lásd Vendégli.
 Szabó máskép Novajkai Pál (Kér).
 Szabó máskép Szatthmári István (Horváthi).
 Szabó máskép Vámos János (Göncz).
 Szakmár András (Szepsi).
 Szalkay János (Kér).
 Szanyiszló János, András, István és Pál (Szikszó).
 Szatthmári lásd Szabó.
 Szekeres István (Csécs).
 Szemere (de Szemere)-család.
 Szendi (de Szend) Mihály (F.-Szend).
 Szendrey István (Szepsi).
 Szendrei István és Péter (Marczinfalva).

- Szentimrey László (K.-Vajda.
- Szent-Mártonyi id. Mihály és ifj. László (Zsadány).
- Székely György (Szikszó).
- Szél Miklós (Csenéte).
- Szép István (Kassa).
- Szilágyi András (Nagyida).
- Szilágyi György és János (F.-Kásmárk).
- Szilvay István (Szántó).
- Szirmay (de Szirma)-család.
- Szobonya János és András (Beret).
- Szombati lásd Vásári.
- Szoráth Ferencz és György (Rásony).
- Szucsány Mátyás (Boldogkőujfalu).
- Szücs lásd Bagi.
- Szük Mihály (Beret).
- Tamaska Mihály (Villy).
- Tamássy János (Somodi).
- Tasnády János (Czekeháza).
- Terney István (F.-Fügöd).
- Thuráncsky (Thuránszki)-család.
- Thurzó (de Nossicz) János (Kassa).
- Tinis György (Szántó).
- Tolvay Pál, István és János (Alsó-Fügöd).
- Tóth Péter (F.-Redmecz).
- Török Zsigmond (Szent-András).
- Tózsér András (Nagyida).
- Trocsányi György (Gibárt).
- Tüdős Pál (Biste).
- Valla Zsigmond (Kassa).
- Vancsay István (Kassa).
- Vass János (Boldogkőujfalu).
- Vas másképp Barbély István, János és András (Csécs).
- Vágassy Ferencz (Horváthi).
- Vámos lásd Szabó.
- Vámosy György és István (Selyeb).
- Vásáry másképp Szombati István (Felső-Fügöd).
- Vendéggy-család.
- Vendéggy másképp Szabó András és Mihály (Zsujta).

Verebélyi Péter (Kér).

Veres máskép Kállai István és Mihály K.-Vágás).

Vécsey András, János és István Péder.

Végházy László (Kér).

Vitalis György Nagy-Bodoló.

Vitarius László, Ferencz (Kupa) és Gábor (Pamlény).

Vizi Mihály és György, Bresztel Antal (Alsó-Meczenzéf).

Zsadányi lásd Karnay.

Pótlás: Gál János (Csécs).

Dr. Czobor Alfréd.

A Barakonyi-családról.

Folyóiratunk folyó évi 1. számában (7. l.) azt írom, hogy Barakonyi Ferenczel, a költővel, „sirba szállt a tornamegyei nemes Barakonyi-család utolsó férfisarja is.“ Minden adat ezt látszott bizonyítani. Ujabb kutatásaim azonban megmásítják e feltevésemet, mert a család egyes tagjait a XVIII. század derekán is megtaláljuk Borsodvármegyében, ahol leszármazóik valószínűleg ma is élnek. A mint a Barakonyi-család lelépett a közélet színteréről, valamelyik férfisarja, e szomszédos megyébe tette át lakhelyét.

1739-ben három fiával, Istvánnal, Jánossal és Ferenczel, a borsodmegyei Hegymegen él Barakonyi Ferenc, aki ugyan ezen év febr. 20-ikán Tornavármegyétől nemesi bizonyítványt kap, melyet Borsodvármegye is kihirdet és nevezetteket nemesi sorába iktatja.¹⁾ E bizonyítvány hiteles tanúk vallomásai alapján igazolja, hogy a Hegymegen élő Barakonyi Ferenc a Tornavármegyében egykor virágzó nemes Barakonyi-családból származik. A bizonyoságlevél így hangzik:

„Nos Universitas Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Comitatus de Thorna memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis;

¹⁾ Borsodvárm. lev. Proth. XXII. fol. 792. Anni 1739.

quod nobis anno, die, locoque datarum praesentium pro pertractandis certis quibusdam et perarduis servitium Summi Principis, permansionemque miserae contribuentis plebis nostrae tangentibus, et concernentibus rebus et negotiis, unacum Perillustribus et Generosis Dominis Sigismundo Szentmiklössy ordinario vicecomite, duobus iudicum, pluribusque tabulae nostrae judicariae assessoribus nostris una convenissemus, insimulque constituti fuisset: Eorum Nobilis Franciscus *Barakonyi*, de praesenti in possessione Hegymegh et Comitatu Borsodiensi degens coram nobis personaliter constitutus, de et super et humillime petierit nos et devote, ut siquidem ille litteris nostris super vera et indubitata nobilitate summe indigeret, essetque necessarius, nos easdem eidem sub authentico sigillo nostro iurium ipsius futuram uberioresque ad cautelam necessarias eidem dare dignemur. Cujus petitioni velut justae et aequae favorabiliter et iudice inclinati, quandoquidem idem Franciscus Barakonyi semet ex familia de Barakony, olim in Comitatu hocce nostro potiore et florente, condescendere, authenticis plurium fidedignorum testium fassionibus in praesentia et conspectu nostro celebratis edocuisset, Nos quoque virtute earundem pro tali eundem recognoscentes, praesentes quoque litteras nostras superinde testimoniales, authentico sigillo nostro roboratas, praenominato Nobili Francisco Barakonyi, iurium ipsius futuram ad cautelam necessarias, dandas duximus communi suadente justitia. Datum ex generali congregatione nostra die 20. Mensis Februarii Anno Domini 1739. in oppido Thorna continuative celebrata.¹⁾

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ Abauj-Tornavárm. lev. Proth. Torn. Anni 1739. fol. 140—141.

VEGYESEK.

Kassa város titkos levéltárából.

I.

Az 1412-ik év husvét ünnepén Kassán megjelenő Zsigmond király előtt a város panaszolja, hogy kereskedő polgárait, midőn Boroszló városából vagy Lengyel- és Poroszország felől Rimaszombaton át utaznának, Lőcse város polgárai, támaszkodva állítólag a királytól nyert szabadalomlevelükre, arra kényszerítik őket, hogy áruikkal Lőcse városába térjenek be. Erre a király Lőcse városának erről szóló szabadalomleveleit erőtleneknek mondja ki és kijelenti, hogy a kassai kereskedők, ha Rimaszombatra érnek, onnét bármerre szabadon vonulhatnak el s nem kötelesek Lőcse városába betérni s ott áruikat eladás végett kirakni.

1412.

Relatio Marci de Nürnberg.

Nos Sigismundus Dei gratia Romanorum rex, semper augustus ac Hungariae etc. rex. Memoriae commendamus per praesentes, quod quia cura regiminis rei publicae nos sollicitat, amonet et inducit cunctorum fidelium subditorum et praesertim civium, hospitem et populorum civitatum

nostrarum liberarum commodum et profectum tanto diligentius promovere, quanto eorum comodiori statui honor et profectus culmini nostro procuratur et ea, quae ex qualicunque informatione vel causa inordinate disponita et ipsis nociva videntur regalibus opportunis remediis adhibitis salubriter emendare. Considerantes igitur notabilia et irrecuperabilia dampna, pericula, fatigias et expensas, quae fideles nostri dilecti cives et hospites et signanter mercatores civitatis nostrae Caschoviensis in personis ac rebus et bonis sustulerunt et perceperunt et eo, quod quocienscunque de regnis seu partibus alienis praesertim Vratislavia, Polonia, Prussia et generaliter quibuscunque locis regnum nostrum Hungariae intrantes ad oppidum Rymasumbathya cum ipsorum rebus et bonis mercimonialibus pervenissent per cives et hospites civitatis nostrae Lewczoviensis nullatenus ad propria habitacula remissi, sed de eodem oppido Rimasumbathya ad dictam civitatem Lewczoviensem cum eorum rebus et bonis proficisci sunt, compulsi; volentes igitur uti ex suscepti regii regiminis officio digne tenemur et debemus, memoratis nostris civibus Cassoviensibus super huiusmodi notabili opressione, dampnis et incommodis de salubri remedio providere, licet praelibati cives Lewczovienses super praemissis libertate et prerogativa certa literalia instrumenta et specialiter nostra habere dinoscantur. Tamen pro evitandis maximis incommodis ceterorum nostrorum fidelium subditorum, notanter civium dictae civitatis nostrae Casschoviensis ex praemissis consecutis matura deliberatione et consilio superinde praehabitae universa et quovis literalia instrumenta quorumcunque nostrorum praedecessorum regum scilicet Hungariae et praesertim nostra propria sub quacunque forma verborum serie vel sigilli et modo quocunque ad opportunam instantiam dictorum civium de Lewcza super praemissis quoque tempore emanatarum confecta cassantes, amullantes quo ad omnes clausulas et articulos viribus caritura relinquentis memoratis nostris civibus civitatis nostrae Casschoviensis et libertate nostra regia et plenitudine potestate annuimus ac plenam et omnimodam facultatem concedimus, ut quocienscunque et de quibuscunque partibus ipsi cum ipsorum rebus et bonis

ad dictum oppidum Rymasumbathya pervenerint seu alter ipsorum pervenerit, ad propria vel alia quaecunque voluerint loca, libere, tute et secure salvis personis atque rebus et nostra concessione speciali proficisci valeant atque possint et dictam civitatem Lewczouiensem intrare nullatenus teneantur. Harum nostrarum testimonin et vigore literarum mediante, quas si opus fuerit, in formam nostri privilegii redigi faciemus dum nobis in specie fuerint reportotae. Datum Casschouiae praedictis sabatho proximo post festum Pasce Domini Anno eiusdem millesimo quadringentesimo duodecimo, regnorum nostrorum Hungariae etc. vicesimo quinto Romanorum vero secundo.

Eredetiye hártján, ráütött, papiros felzettí piros pecsétel, mezejében egyfejű sassal, Kassa város titk. lvt. D. Nr. 17. jelzés alatt.

II.

1433.

Zsigmond király Bazalben az 1433-ik év december hó 8-án kelt rendeletével a Hebenstreit János kassai bíró és követtársa, Szepesi Gábor által eléje terjesztett sérelemre, hogy a város lakossága a husziták ellen Kassa falain kívül való katonai szolgálatra s a felkelő hadakhoz való csatlakozásra kényszerítettik, meghagyja királyi helytartóinak, hogy az országba való visszatértéig Kassa város lakosságát ne kényszerítsék a hadjáratban való részvételre.

Sigismundus dei gratia Romanorum imperator, semper augustus ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. rex. Fidelibus nostris reverendis in Christo patribus dominis Georgio archiepiscopo Strigoniensi et Petro episcopo Agriensi, necnon magnificis Nicolao de Gara praedicti regni nostri Hungariae palatino, comiti Mathyus (igy) de Paloucz iudici curiae nostrae et Johanni de Rozgon magistro tavernicorum ac supremo thesaurario nostrae maiestatis, vicariis nostris generalibus per nos in praetacto regno nostro Hun-

gariae constitutis salutem et gratiam. Nostram venientes in praesentiam fideles nostri providi Johannes Hebenstreit iudex et Gabriel dictus de Scepus civis nostrae civitatis Cassoviensis, suis ac aliorum universorum civium, hospitem et populorum dictae civitatis nostrae Cassoviensis et aliorum villarum atque possessionum ad eandem civitatem nostram spectantium et pertinentium in personis nostrae declaraverunt maiestati, quod ipsi temporibus exercituum expeditionum generalium et specialium per vos ceterosque praelatos, barones et proceres regni nostri contra nostros et eiusdem regni nostri hostes et inimicos versus quascunque partes dicti regni nostri instaurandarum ad ingrediendum seu transmittendum certos ex eis et aliis gentibus eorum in huiusmodi exercitum per vos et alios sollicitatores ipsius exercitus saepesaepius compellentur et astringentur sicque tuitioni et defensionis praescriptae civitatis Cassoviensis ac villarum praedictarum attendere non possent et invigilare, qua de re ipsi formidarent, ne praedictas civitatem et villas ad manus hostium nostrorum et acmolorum, signanter perfidissimorum *huzitarum* haereticorum devenire contingat quoquomodo, supplicarunt itaque nostro culmini antefati Johannes et Gabriel ipsorumque et aliorum quorum superius nominibus, ut ipsis exinde de remedio providere dignaremur opportuno. Unde nos tum ad huiusmodi humillime supplicationis instantiam praedictorum civium, hospitem et populorum nostrorum, tum etenim et polissime rationibus ex previis moti et inducti eosdem cives, hospites et populos ipsius civitatis nostrae Cassoviensis et villarum praedictarum ab ingressu seu transmissione in quaecunque dicti regni nostri exercitum generalem aut specialem per vos praefatosque alios nostros praelatos, barones et proceres contra quoscunque nostros hostes, rebelles et inimicos et versus quoscunque praedicti regni nostri partes quandocunque et quotienscunque movendum et instaurandum interim quousque dante domino in praedictum regnum nostrum Hungariae revertemur, duximus exonerandum, eximendum et supportandum ymmo exonerandum, eximendum et supportandum praesentium per tenorem. Quocirca fidelitati vestrae necnon comiti et vicecomiti ac iudici-

bus nobilium comitatus Abawyuariensis ac quibuslibet levatoribus, solicatoribus et conductoribus generalium seu specialium exercituum regni nostri, cunctis etiam aliis nostris regnicolis, quibus interest vel intererit, praesentium notitiam habituris, firmissimo nostro sub edicto praecipientes mandamus, quatenus praenarratos cives, hospites et populos praelibatae nostrae civitatis Cassoviensis ac villarum et possessionum praedictorum, ad eandem civitatem nostram spectantium et pertinentium ad ingrediendum vel transmittendum in praedictos exercitus et exercituales expeditiones regni nostri generales vel speciales contra quoscunque nostros hostes ac rebelles et ad quascunque partes dicti regni nostri, quascunque et quotiescunque movendum et instaurandum tempus usque praemissum compellere et artare seu eosdem aut quospiam ipsorum ratione non ingressionis talismodi exercituum et exercitualearum expeditionum seu non transmissio- nis in eosdem interim quousque in praetactum regnum nostrum Hungariae, ut permittitur, revertemur; in personis, hereditatibus rebusque et bonis eorum quibusvis impedire, perturbare, aggravareque et dampnificare nusquam et nequaquam praesummatis nec sitis ausi modo aliquali. Et aliud contra formam praemissi nostri indulti non facturi in praemissis, gratiae nostrae sub obtentu, praesentes denique post earum lecturam reddi iubemus praesentanti. Datum Basileae secundo die festi beati Nicolai episcopi et confessoris anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimotertio, regnorum nostrorum anno Hungariae etc. quadragesimoseptimo Romanorum vigesimoquarto, Bohemiae quarto decimo, imperii vero primo.

Eredetiye hártján, rányomott piros pecséttel, mezején a császári kétféjű sással, Kassa város titkos levéltárában Exercituatio Nr. 1. jelzés alatt.

Közli: **Kemény Lajos.**

Tűzoltásunk multjából.

Kassa város tanácsa az 1568-ik évben kelt jegyzőkönyve szerint a keletkező tűz elfojtására a következőket rendelte el:

Conclusum est per senatum, ut tempore incendii alicuius, quod Deus avertat, in civitati eorti, *primi es tertii quartalis* cives statim cum securibus et vasis aquariis ad eum, in quo est incendium factum, locum accurant et ignem supprimant et extinguant.

Secundum quartale civitatis convolet armatis manibus ad domini iudicis aedes facturi imperata.

Quartum autem similiter manu armata conveniat in domum civitatis senatoriam, omnes mandata ibi audituri atque executuri. Actum feria sexta ante Conversionis Sancti Pauli apostoli.

A város mint a legujabb időkig, négy negyedre oszlott. A szabályrendelet szerint az első és harmadik városnegyedben lakó polgárságnak tehát kötelessége volt, hogy fejszékkel és vízmerítő edényekkel a tűzvész színhelyére siessen s a tűzet eloltani igyekezzék.

A második negyedben lakók felfegyverkezve a bíró házához vonuljanak, hogy ennek parancsait teljesítsék.

A negyedik negyedbeliek pedig szintén fegyveres kézzel a városházára siessenek, hogy a szükség szerint kiadott rendeleteket végrehajtsák.

A következő században a céhek megújításakor ismét ezeket írják elő:

1627. 21. *Januarii*. Mészáros czéh fejszékkel az tűzhöz, szücsök fejszékkel az tűzhöz, szabók sajtárral, kupákkal az tűzhöz, ötvösök öntöző szerszámmal az tűzhöz, vargák az bőrvédrekhez jöjjenek és azzal oltalmazzák az várost, sziggyártók öntöző szerszámmal és bőrvédrekkel az tűzhöz, lakatosok horoggal, létrákkal az tűzhöz, kovácsok horgokkal, fejszékkel az tűzhöz, asztalosok öntöző szerszámmal az tűzhöz, kerékgyártók és esztergárosok fejszékkel az tűzhöz, bodnárok horgokkal, lajtorjával hozzá, nyereggyártók öntöző szerszámmal az tűzhöz, erszénygyártók öntöző szerszámmal, kötelesek öntöző szerszámmal, csiszárok az lajtorját és horgokat vigyék az tűzhöz, fazekasok öntöző szerszámmal, süvegések horgokkal és lajtorjával, nyírók öntözők, takácsok öntöző szerszámmal, gombkötők öntöző szerszámmal, borbélyok öntöző szer-

számmal az tűzhöz, fegyverderékcsinálók öntöző szerszámmal, sütők (pékek) öntöző szerszámmal az tűzhöz, kőmivesek fejszékkel, csizmadiák vödörökkel az városházától.

K. L.

Szepsi Korocz György életéhez.*)

Nemes, nemzeti és becsületos bíró uram. Én Pankotay Orsolya, az néhai üdvözüit Golopy Istvánnak és viszont az boldog emlékezetű Kecskeméthy Györgynek meghagyott özvegye, mostan pedig az nemes vitézlő Draveczi Györgynek hitves házastársa, ez jelen való jegyzést evégre kényszeríttem kegyelmednek, úgy mint competens bírának nyújtani, jóllehet hogy mindenik én gyermekem, de mivelhogy halandó az ember, főképpen ilyen embernek, mint mostan én vagyok, csak egy hajszálon függ az ő élete, az én vőm pedig *Korocz György* uram az ő feleségével engemet az én árváimmal egyetemben az adósságokért immáron is mindenképpen háborgatnak és rajtam kereskednek, azt meg nem gondolván mely nagy árvaságban hagyott volt engemet Golopy István, és mely nagy nyomorúsággal, véres veritékkel és álm szakadással kellett Golopy Zsuzsannát feltartanom; méltó, hogy ez ilyen kívánságokért én is hasonlót keressek rajtok és idegen, az én szegény Kechkeméthy György uramtól maradt árváimról gondot viseljek. Mely jegyzést, kegyelmedet, mint competens bírám alázatosan kérem, az megnevezett árváimnak jövőd oltalmokért irassa az város könyvében, hogy mikor holtom történnék is, legyen az magok jussát honnan keresniök. Az jegyzés pedig rend szerint így következik:

1. Egy pártaövet csináltattam neki láncz módjára, az aranyozása nélkül, mert az vőm adta az aranyat hozzá, teszen fl. 20.
2. Egy gyöngyös párta, teszen fl. 20.
3. Egy tengerszínű tafota szoknyának, az kinek Kalmár János uram adta tafotáját, peremítől és csináltatásától fl. 10.

*) Kassán tanító, majd lelkész.

4. Egy fejer atlacz subkának, akinek az atlaczát Kalmár János uram adta, peremítől és csinálattásától és béleltetésétől, ahoz meg egy veres aranyos tabyt subkát vettem neki, teszen fl. 12.

5. Három párnahajat selyemmel varattam neki fl. 6.

6. Négy darab recze lepedőbe való, teszen fl. 6.

7. Adtam neki tíz darab párnát, teszen fl. 24.

8. Egy öreg szekrény, teszen fl. 4.

9. Egy kis ládácskát vettem neki, den. 75.

Minthogy ezek nem Golopy Istvántól maradtak volt, hanem magam keserves munkájával kerestem, egyéb sok aprólékot ide nem számlálván, azért engemet annak utánna és az én szegény árváimat megelégitse Golopy Zsuzsánna.

10. Tizenhatsz egész esztendeig tartottam Golopy Zsuzsannát nagy keserves munkámmal, nyomorusággal, fájaldalmammal és álmom szakadásával. Azért is minden esztendőről esztendőre ötven forintot méltán kívánhatnék rajta, mert az atyjától, tudniillik Golopy Istvántól énnekem ez világon semmim nem maradt volt, sőt az magam saját örökségét és ingó-bingó marháját, akiből holta után élnem kellett volna, elidegenítette tőlem, de én anyja lévén tizenöt forintnál esztendőről-esztendőre többet nem kérek. Hogy pengig vagy ételéből vagy ruházatjából vagy meleg szobájából avagy tiszta ágyából valaha megfogyatkozott volna, nem mondhatja.

11. Az Istenben elnyugodt megnevezett Keczkeméthy György uram mostoha atyja lévén Golopy Zsuzsannának esztendőnél tovább perlett az házáért az bátyjával, Golopy Jánossal, mert teljességesen ki akarta volt szinleni Zsuzsannát az házból, hanem Keczkeméthy uram gondja viseléséből vagyon most is, az kiben vagyon Golopy Zsuzsánna. Mely pör énnekem szegény Keczkeméthy urammal sok költségünkben és fáradságunkban került, azért kényszerítettük az boltot és az szántóföldeket másfél száz forintban, az kit most *Korocz György* uram az ő feleségével egyetemben én rajtam és az én árváimon keres, zálogba vetni, mely másfélszáz forintot, ha énnekem és az én árváimnak nem akarnak elengedni, az felől megnevezett költségünkről és fáradságünkról engemet és az megnevezett árváimat megelégitsek.

Ezekben és ezeken kívül egyéb igazságimban és pö-reimben is akárminemű nevezet alatt legyenek azok, az kik engemet és az én szegény árváimat illetnék, az én szerelmes uramat, tudniillik Draveccki György uramat úgy mint jámbor hitvestársamat, tutorul és gondviselőül kegyelmed alatt, úgy competens birám előtt mindenkoron vallom. Actum Cassoviae. Idem qui supra.

Kivül más kézzel: Exhibitae domino iudici Cassoviensi die 15. Decembris 1616.

Eredetije Kassa város titkos levéltárában.

Közli: K. L.

A kassai plebániai tiszt állapota.

Tisztelendő becsületes uram, bíró uram, becsületes nemes tanácsbeli uraim.

Miben legyen az plebániai tisztnek állapotja. jól tudja kegyelmetek. Az mi kevés jó, azt mindjárt ki kell fizetni. Ennek előtte az cassai bornak jobb kelete levén, az tisztnek is jó állapotja volt, mert volt honnan fizetni. Mostan pedig, ha savanyú is, csak volna, ugyan el kelne lassan-lassan; de korcsomára egy csepp borunk nem maradott, nincsen honnan pénzt teremtsünk; minden héten pedig készpénzzel kell fizetnünk. Ugy vagyom, hogy volna kezünknel gabona, az sem kél, de ugyan ha kelne is, mi úgy ítéljük, hogy mostan nem kellene eladnunk, mert 40 pénznél feljebb nem veszik, eleget is vehetni azon

Az mi az zab dolgát illeti, azt meghagyván, az meny-nyivel a nagy földet és az lovakat megérjük, az többit az buza uraknak adjuk.

Az okáért az dolog így levén könyörgünk kegyelmeteknek, depültáljon kegyelmetek valahonnan mostan 100 forintot, hogy fogyatkozás nélkül, ahova illik fizethessünk.

Továbbá ezen is könyörgünk kegyelmeteknek, mint-hogy *Bocatius* uram, az magyar mester asztaltartására való pénzt mitőlünk kívánja, lehessünk attól ez esztendőben sza-

badosak; mert az mint jelenténk, minthogy borból jövedelem nincsen, mindentüvé nem fizethetünk.

Végezetre, minthogy az szántásnak ideje szintén előttünk vagy, egy ekével az nagy földet meg nem szántathatjuk; kérjük kegyelmeteket az falukról egynehány bizonyos ekét rendeltessen, hogy mikor ideje leszen, hátramaradás nélkül legyenek segítséggel.

Kegyelmeteknek engedelmesen szolgálnak.

Peregdi István.

Adam Czurman.

Bocatus másodizben a 1612—1618-ik évben volt kassai iskolaigazgató, tehát az okirat ebben az időben kelt.

Közli: K. L.

Erszénygyártó György mesteruram becsület- beli ügye.

Anno 1651. die 17. Julii.

Én Németi Kertész erszénygyártó György vallom ezen levelemnek rendiben, hogy czelött való esztendőkbén történetből az minemű esetben estem volt, az mely dologért az nemes város erősségében (fogház) alkalmas ideig törvényre tartatván, Isten kegyelméből nemzetes bíró uram és az nemes tanács előtt forogván egynehány izben dolgunk, ő kegyelmek dolgomat jó rendben hozván, purgalejtemet (Bürgerrecht, polgárjog) és egyéb szabadságomat helyben hagyták és megadták.

Minek okáért ez mai napon az becsületes czéhet megtalálván, ily conditiók alatt ő kegyelmek czéhtársaságokban bevettek, hogyha ő kegyelmeknek ez felül megirt dolgom miatt valami bántások lenne az felsővárosbeli uraimtól, magam költségén ő kegyelmeket személyem szerint defendálni (oltalmazni) ily conditiók alatt, hogy ő kegyelmek is sem itt városunkban, sem sokadalmakon (vásár), sem egyebütt másutt akárholott ezbeli esetet elő nem hoz és senkit ellenem nem xösörül, magamat is lekötven, hogy én is senkinek ez do-

logra okot nem adok. Valamelyik fél penig ez kötés ellen cselekednék, végezett büntetése legyen minden exceptio (kivétel) kívül fél mesterasztal. Az melynek nagyobb bizonyosságára adom ezen levelemet kezem írásával és pecsétemmel megerősítvén. Az mely alkuvásunk és kötésünk lett ilyen becsületes személyek előtt, ugymint Romada János uram, Szakmáry Mészáros István uram és Asztalos Bálint uramék előtt.

Németi Kertész erszénygyártó György.

Eredetije Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.

Közli: K. L.

Hatósági hirdetmény.

1691.

Nagy Lajos királyunk Kassa városát már az 1347-ik évben megajándékozta az *árumegállitás* (depositorium) jogával, vagyis, hogy a le- vagy felfelé vonuló kereskedők áruikkal tartoznak náluk megállapodni s mint azelőtt mindennap vásárt tarthainak.¹⁾

Az 1361-ik évben ezt a jogot kiterjeszté az Orosz- és Lengyelországból jövő kereskedők áruira is; ezeknek is a *lerakóhelye*, németesen *niderlágja* Kassa lett.

Ezt a jogát a város a kuruc időkben veszélyeztette s csak az 1691-ik évben kelt királyi rendelet állítja vissza. A latin nyelven kiadott eredeti szabadalomlevelet Kassa városa ma is őrzi titkos levéltárában; lajstromozatlan iratok közt bukkantam reá a rendelet egykorú magyar fordítására, melyet bizonyára közhírrététel végett szerkesztett meg a város jegyzői hivatala.

A kereskedelmünk multjára fényt vető hivatalos hirdetményt itt közöljük:

Paria decreti a sua Maiestate sacratissima hungarico idiomate ratione ratificati niderlagh obtenti sequitur sic:

¹⁾ „Item currus descendentes et ascendentes cum mercimoniis apud eos descendant et forum, sicut prius, habeant cotidianam.“ Az eredeti oklevél Kassa város titkos levéltárában B. Privilegia Nr. 3. jelzés alatt

Minckutána nemes szabad királyi Kassa városa főbirája és lakosi felségünk előtt tett alázatos instantiájára való nézve kegyelmesen végeztük s resolváltuk volna magunkat, hogy az *niderldgh* vagyis *lerakóhely*, mely egynéhány esztendővel az mi királyi városinkban, Eperjest és Lőcsén practikáltatott, viszont mi megnevezett szabad királyi Kassa városunkba transferáltassék és ennekutána csupán teljességgel ottan tartassék; az kereskedő rend is pedig, melyek az mi szomszéd tartományinkról Felsőmagyarországba magok kereskedéseket gyakorolják, az mi kegyelmes privilegiumunk ellen, mely megirt nemes szabad királyi Kassa városának általunk teljes hatalommal kiadatott, magok marhájokat nem Kassán, hanem Eperjest és néha másutt is lerakni szokják. Azért hűségteknek ez által kegyelmesen parancsoljuk, hogy a mi szepesi kamaránknál oly rend tartassék, mely által nemes Kassa városának mi általunk az letevő s lerakóhely iránt egyszersmind ennek erejével confirmálván, az előbbeni privilegiumokat is, melyek ez az mi holdog emlékezetű magyarországi szent királyoktól nekik ki vannak adatva, viszont kiadott privilegiumunk minden helyeken, ahol illik és kívántatik, kihirdetessék és publicáltassék és az harminczadosoknak értésére adatassék. Az ellene álló és viszátkodó s magokat ehhez nem alkalmaztató kereskedők, mind *baraszliaiak*, *lengyelek*, *sleziaiak*, *erdélyiek*, *Tiszántul lakók* és mások ellen pedig megirt mi Kassa városunkat felülmegirt mi nemes szepesi kamaránk hathatósan és foganatosan megoltalmazza és tartozik is megoltalmazni, melyben az mi kegyelmes akaratunknak és szándékunknak eleget teszen. Adattatott az mi várunkban Eberhardon 29 napján Szentmihály havának 1691. esztendőben, az mi római birodalmunknak harmincznegyedik esztendején, magyarországi birodalmunknak harminczhetedik esztendejében, csehországi birodalmunknak pedig harminczhatodik esztendejében. Leopoldus.

Kemény Lajos.

Czelder Orbán és Pongrácz János kivégeztetése.

II. Rákóczi Ferenc e két vitéz ezredesének utolsó élet-
éveiről legujabban részletesebb adatok kerültek napfényre.
Czelder Orbán nevét kivált az ostromolt Lőcse 1709–1710-iki
védelme tette emlékezetessé, melynek ő volt a lelke. Tánto-
rithatatlanul hű, önérzetes katona volt s amellet kiválóan
vitéz és népszerű. Rákóczi maga mondja, hogy egyike volt
legügyesebb katonáinak.¹⁾ Pongrácz János ezredes szintén
résztvett a védelemben s a kuruc háborúk alatt vitézségének
szintén számos jelét adta. Mind a kettő hóhérpallos által
Kassán végezte életét.

Lőcse 1910 febr. 14-ikén történt átadása után a
kivonuló kurucok nagy részének a császáriak szolgálatába
kellett lépniök. Czelder erre nem volt hajlandó s ezért hadi
fogoly lett. Mint ilyen, előbb Késmárkra,²⁾ majd Tren-
csénbe került és csak két év mulva, 1711 novemberé-
ben szabadult ki.³⁾ 1714 augusztusában az a hír kelt
szárnyra, hogy az uralkodó ellen összeesküvés van készü-
lőben, melyet alattomban némely volt kurucok szőnek. Kivált
a lutheránus és kálvinista nemesekre esett a gyanu, kik közül
többet elfogtak és Kassára hurcoltak börtönbe. A bebörtönö-
zöttek között volt Czelder is. Az öreg Pongrácznak és Tóth
Mártonnak ezuttal sikerült megszöknie.⁴⁾ Pálffy János gróf
ezek elfogatására a következő szigorú felhívást intézte a
megyékhez:

„Illustrissimi, Reverendissimi, Spectabiles et Magnifici,
Admodum Reverendi, Perillustres item et Generosi Domini
mihi observandissimi. Minémü istentelen factiót és nemesség
s papok ellen való támadást szintén ilyenkor, a midőn
mindenfelől csendesség vagon, hazánk rakva militiával s a

¹⁾ Emlékiratai.

²⁾ Századok 1872. évf. 625 l.

³⁾ Berwaldszky Kálmán: II. Rákóczi Ferenc hadjárataira vonat-
kozó feljegyzések Szentmiklóssy Godofréd egykoru krónikájában. (Tör-
ténelmi Tár 1911. évf. 218. l.)

⁴⁾ Tört. Tár 1911. évf. 218–219. l.

diaeta is ben vagyon, — koholtak alattomban *Urbán Czelder* és *Pongrácz* névű nyughatatlan tolvajok,¹⁾ kik közül már az *első némelly complex társaival edgyűft megragadtatott*, ugy hiszem tudva vagyon a Nemes Vármegye előtt is. És noha commendáns uraméknak is mindenfelé parancsolattyok ment, hogy nem csak azon elabalt (megugrott) Pongráczot, hanem több társait is, valahol értendik lenni, ragadtassák meg, Kegyelmetek is maga határiban tegyen olly jó rendelést, hogy mind ez s mind efféle tolvajok comprehendáltassanak s Cassára vitessenek, vagy magok justificállyák, mert ha ebben gondatlanságát tanállya mutatni a Nemes Vármegye, bizonyosok lehetnek Kgyelmetek tisztvei benne, hogy valamint országunk csendességét háborgató állapot, ugy in casu negligentiae nagyon megbusulnak érette s érdemlett büntetéseket el nem kerülük. Manens Praetulatorum Dominationum Vestrarum ad serviendum paratissimus Comes Joannes Pálffy. (s. k.) Posonii, 12. Septembris 1714.²⁾

Nemsokára Pongráczot is, Tóth Mártont is elfogták és ámbár a vádra nézve semmit sem tudtak belőlük kivenni,³⁾ Pongráczot az 1715-ik év végén Kassán kivégezték; felnégyelték és fejét a kereskedőknek a felső kapunál állott bástya-tornyára tűzték.⁴⁾ Kassa város erre folyamodik az udvari kancelláriához, hogy a hóhér által vétesse le a „rebellis“ fejét a kereskedők tornyáról s vitesse más helyre, mert egyetlen kereskedő sem akar közelébe menni az „infámis“ fej miatt, már csupa becsületből sem; s ezt még akkor sem tenék, ha veszély közelegne. A városra nézve is gyalázat lenne, ha a pártütő feje továbbra is ott maradna s a hű és tisztességes embereknek azt továbbra is szemlélniök kellene. Az udvari kancellária méltányolta a kérést s 1715 dec 1-én átír a hadi tanácsnak, hogy hívja fel a kassai commendánst a város kérelmének a végrehajtására.⁵⁾

¹⁾ A labancok a kurucokat azelőtt is tolvajoknak csufolták.

²⁾ Abauj-Tornavm. lev. Tornavm. Közgy. Iratok Anno. 1714. Nr. 122.

³⁾ Tört. Tár 1911. évf. 219. l.

⁴⁾ Mindenegyes céhnek volt külön bástyája, ahonnan a céhbeliék a várost szükség esetén védelmezni voltak kötelessék. — A kereskedőknek Kassán 1446-ban már céhszabályaik vannak. (Kassa v. lev.)

⁵⁾ Kassa v. lev. Nr. 19779.

1717 október havában három évnél tovább tartó fogság után Czelder Orbánt is halálra ítélték Kassán. Először jobb kezét vágták le, azután a fejét; majd felnégyelték és négy helyen kifüggesztették. A kegyetlen ítéletnek nem volt alapos oka. Különböző árulásokkal vádolták, de ő tagadta a vádakat. Lehet, hogy az ő vére ontásával akarták megboszulni azt a sok németet, kiknek vérét ő még a kurucok élén ki-ontotta, -- jegyzi meg Szentmiklóssy Godofréd egykorú krónikájában.¹⁾

Dr. Czobor Alfréd.

IRODALOM.

Bibliographia.

Kerekes György: Bepillantás Kassa régi céhéletébe. Iparosok Olvasótára. 1910.

— Céh- és iparügyek a kassai tanács előtt a XVII. század második felében. Magyar Ipartörténet. 1910.

Kertész Gyula: A kivándorlás törvényes szabályozása.

Kérészy Zoltán dr.: Széchenyi és a nemzeti politika.

— és *Bernolák Nándor dr.*: Esterházy Sándor emlékezete.

Kiss Albert dr.: Dolgozatok a magánjog köréből

Klekner Alajos dr.: Gaume, Credo vagy a keresztény lélek menedéke a mostani időkben. Fordította —

Komlóssy Artur: Az angol királyné magyar rokonsága. Turul. 1910.

Kozora Endre: Ünnepi beszéd I. Ferencz József király születésnapjának nyolcvanadik évfordulója alkalmából.

Lupkovics György: A kassai Lőcsei Ház története Szepesi Hirnök. 1910. 53. szám.

¹⁾ Tört. Tár 1911. évf. 219. l.

Petrovay György: A Vayak és Ibrányiak. Turul. 1910.
Révész Kálmán: A reversálisokról. Protestáns egyházi és iskolai lap. 1910.

— A Kassa körüli református népesség 1799. és 1900. Ugyanott.

— István király napjáról. Debreceni Protestáns Lap. 1910.

— Imádság a püspökeiktatáskor. Sárospataki református lapok. 1910.

— I. Rákóczy György elfoglalja Kassát. Felsőmagyarország Albuma. 1910.

Simai Ödön: Kazinczy Ferenc nyelvújítása. Magyar Nyelvőr. 1910.

Sóvári Soós Elemér: Pata.

Takách Menyhért dr. és *Eöttevényi Nagy Olivér dr.*: A Kassai Kazinczy-kör 1910/11. évadja.

Tímár Kálmán: A kassai könyvkötészet történetéhez. Magyar Könyvszemle 1910.

Váczy János: Kazinczy Ferenc levelezése. XX. kötet.

Wein János: Mérlegek és súlyok szerkezete és javítása.

Wittich Béla: Füzérvidéki őskori telepekről. Archaeologiai Értesítő. 1910.

Zsámboki Gyula: A görög művészet kiválóbb alkotásainak ismertetése.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással

a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY ÖDÖN UTÓDA MŰVÉSNÖK ÉS CÍMER-
: FESTŐ SPECIÁLISTA :
KASSA, FŐ-UTCA 12. SZÁM.

Mindennemű heraldikai munkák készítése művészi kivitelben. :- család címerek festése és vésetése, ruggyanta és egyéb bélyegzők, címeres .. pecsétnyomók készítése ..

A legjobb bőrfényesítő!!

Vegyszeti
cikkek!

Festék-
árak!

SZÉKELY ÉS TÁRSA
VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA
KASSA, PESTI-UT.

Grand Café

KASSA.

BERGER

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

WOTTITZ VILMOS

REPRODUKÁLÓ ÉS FOTOCZINKOGRAFIAI MŰINTÉZETE
BUDAPEST, VI., KOSSUTH-UTCZA 1. SZÁM.
(Ferencziek Bazára).

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb
és legnagyobb pénzügyintézete.

Betéteket gyümölcsöztet. —
Kölcsönt váltóra, betáblázásra
vagy folyószámla alakjában. —
Ingyenes pénztutalás Amerikába.

Alapítási év 1812.

Alapítási év 1812.

Bradouka Gyula

ruhafestő, vegytisztító és gőzmosógyára
Kassa-Debrecen-Nyiregyháza-Ungvár.

6 „Hattyúhoz”.

6 „Hattyúhoz”.

Vegyileg tisztítanak és festetnek: női,
úri és gyermekruhák, csipke- és szövet-
függönyök, kézimunkák, szőrmeneműek,
keztük, bőrkabátok, struccollak és
boák stb. Gallér- és kezelőtisztítás.

Vidéki megbízásokat pontosan teljesíték.

ELEGÁNS,

*kizárólag saját készítményű
férfi és gyermekruhák
a legujabb szabásban. Ki-
tűnő minőség.*

FELDMAN HERMAN

/// uri ruhaüzlete ///

KASSA, FŐ-U. (Megyeház)

Külön méretosztály. Szabott árak.

Telefon interurban: 306.

Alapítva: 1865.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapított 1874-ben.

Mindig a legujabb férfi és női ka-
lapok, divatárak és menyasszonyi
kelengyék nagy raktára.

== Kassai Louvre. ==

El ne mulassza

bluz, kostüm, ruhaalj,
zsupon, női és gyermek
felöltő szükségletét

CZINNER M.

Kossuth Lajos-u. 3. sz. a. üzletében

beszerezni, mert ilyen
kedvező árban divatos
ruhafélét sohasem lesz
alkalma vásárolhatni.

Telefon 30. sz.

Telefon 30. sz.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 57. szám alatt.

Szeptember 1-től Fő-utca 61. szám alatt.

(Saját ház.)

Naponta frissen pörkölt kávé.

VITÉZ A.

gazdasági szakkönyvkereskedése
zenemű- és papírkereskedés

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar
és német nyelvű szak-
munkák nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

Ha jó ruhát

készen vagy mérték szerint
óhajt beszerezni, menjen

Neumann M.

cs. és kir. udvari szállító céghez

Kassa, Fő-utca 27.

.....

Kivánatra képes árjegyzék ingyen.

ESCHWIG és HAJTS

díszmű-, norinbergi-, hangszer-,
sport- és játékaru-üzlete

most Fő-utca 33. sz.

(a vármegyeház szomszédságában).

Andrássy nagy kávéház

FŐ-UTCA 85. SZ.

(Andrássy-palota.)

Modern, úri kényelemmel bőrendezve, a felvidék legnagyobb
kávéháza. Előkelő társaságok katonazené mellett itt találkoznak.

Hét amerikai karambol-asztal.

DUNKEL V. K.

FELSŐMAGYARHONI ELSŐ PARKETTYÁR R.-T.

== **K a s s a.** ==

Ajánlja számos kiállításon kitüntetett amerikai és táblás parkettáit, tömör tölgy, gőzölt bükk és jávorifából, valamint berakott mintákkal. Vállal továbbá luc- és jegenyefenyő hajópadlókat. A lerakást kívánatra saját gyakorlott munkásainkkal végeztetjük.

**Nedves talajjal bíró lakásokba
ajánljuk asfaltba rakott par-
kettáinkat.**

Világhírű

K O B R A K

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetét**tel kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkáját kamatos kamataival **vissza-**
=**kapja.** =

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

Kassai Jelzálogbank

☐ **Részvénytársaság.** ☐

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon szám 78. Kassa. Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben
a következő söröket

Király-sör
Korona-sör
sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel
és mesterséges pinczehűtéssel
felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött
szállító-kocsijainkban szállítatnak. A külön-
böző minőségű sörök szállítása palackokban
történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülön-
ben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde kész-
séggel szolgál.

**ROYAL nagy étteremben kizárólag
a sörfözde söre méretik ki.**

DUBEZ utóda DROGERIA

Kassán, Fő-utca 74. szám alatt. (Pénzügyi palota.)

Állatgyógyászati és gazdasági cikkekben dusan felszerelt raktára. — Gyógyárak és háztartási cikkek. — Női pipere cikkek dus választékban — Gyógyborok és tápszerek. — Legfinomabb angol rumok, orosz theák, valódi francia és magyar **cognac**. — Gummi különlegességek.

Fényképészeti cikkek legolcsóbb beszerzési forrása.

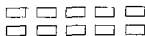
Jakobovits Ármin és Testvére butor-áruháza, Kassa.

Nagy választék a legmodernebb lakásberendezésekben. — **Háló-, ebédlő-
uri szoba- és szalon butorok**ban állandó kiállítás. — **Angol bőrbuto-
rok**. — **Tömör (massiv) butorok** nagy választékban, a legszolidabb árák mellett, előnyös feltételekkel.

100 ÉVE ANNAK,

hogy Haltenberger Péter Kilián, ki a városi levéltár adatai szerint még 1807-ben lett kassai polgár, — átvette a már akkor is létező kassai posztószövőműhelyt és festődét. A festődét 1835-ben fia, legidősebb Haltenberger Péter vette volt át, majd 1860-ban, tehát 50 év előtt, a festőde a vállalatban még ma is tevékeny részt vevő idősebb Haltenberger Béla tulajdonába ment át, ki 25 év előtt bevezette a vegyifisztitást és 12 év előtt pedig a gőz-
:: mosást is. ::

HALTENBERGER BÉLA

kassai ruhafestő, vegyifisztító és gőzmosógyára az ország egyik legnagyobb ilyenmű vállalata. A gőzmosó osztályban naponta 24.000 darab gallér és kézelő tűkőrfénnyel hófehérre tisztítatik. Mindennemű ruhaneveléket a legszebben fest és tisztít. A Felsőmagyarországi Múzeum és Bártfa Múzeum részére értékes régi darabok tisztítását a leg-
gondosabban végzi.

Uri divat- és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
::: követelményeknek megfelelően :::
állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkekben.

Lengyel és Szepesi

Kassa, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Kollay Miklós

illatszer-üzletében

KOSSUTH LAJOS-U. 4.

az összes kozmetikai cikkek

rendkívül nagy választékban kaphatók.

Magyar Leszámitoló
és Pénzváltó Bank
✻ Kassai Fiókja ✻

Befizetett Részvénytőke 50 millió korona.

Elfogad pénzbetéteket

Leszámitol váltókat

Finanszíroz ipari és kereskedelmi vállalatokat

Jelzálog-kölcsönt nyújt ingatlanokra és már fennálló jelzálogkölcsönöket konvertál saját kibocsátású 4 és 4¹/₂%-os záloglevelei alapján.

Terményelőleget folyósít

Bérbe ad Safe deposit rekeszeket.

A bankszakma minden ágában szívesen szolgál felvilágosításai.

46

II. évfolyam.

1911. október.

3. szám.

58242

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD
Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS
Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér.
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1911—1961.

TARTALOM.

	Lap
Abauj- és Tornavármegye az utolsó nemesi felkelésben. Irta: dr. Czobor Alfréd	129
Puky András levele a francia háborúból. Irta: Puky József	134
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig. Irta: Kemény Lajos	139
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferenc és Thököly-fője fölkelések korában. Irta: Szabó Adorján	155
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665. Közli: Kerekes György	163

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	169
A Moll-család. Irta: dr. Czobor Alfréd	174

Vegyések.

Az első ismert abaujvármegyei tisztiorvos. Irta: dr. Czobor Alfréd	177
Meczenzéfi levelek. Közli: Kemény Lajos	178
Bortisztek számadása. Közli: K. L.	180
Váradai Palkó keresztlevele Közli: Kemény Lajos	181

Irodalom.

Dr. Béla Obál: Hungarica Vitebergensia. Halis Saxonum. MDCCCCIX. 8. r. Ismerteti: K. L.	182
Magyarország címeres könyve. (Liber armorum Hungariae)	182

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kassa, (Vármegyehá.a).

Abauj- és Tornavármegye az utolsó nemesi fölkelésben (1809).

BORSOD
MISKOLC
MUZEUM

A kis *Tornamegyének* a nemesi fölkelés szervezése nagyobb fáradságába került. A megyének ugy is kicsiny területét kopár hegyek borították s így a reá kirótt terhekkal a befolyó jövedelem nem állott arányban. A kisebb nemességtől a kiszabott és megajánlott segélyösszegeket csak nehezen lehetett beszedni, mert a terméketlenség miatt magának sem volt elegendője s mert javarésze a fölkelők között lévén, ezenkívül még anyagilag is megterhelni nem lehetett s az otthonmaradt családtagokra való tekintetből nem is lett volna emberséges. Az 1807-ben megajánlott segélyösszeg felét is csupán ez év első felében sikerült a megyének beszednie s a felállított nemes sereget ebből kellett fentartania. Mikor a nádor sürgette, hogy a megye valahára fizesse be e régebbi tartozását, a pénztár már üres volt. „Minekutánna — panaszkodik a megye — rész szerint az üdönnek rövidsége, rész szerint a drágaság miatt az insurrectióra megkívántató költségeket öszveszerezni lehetetlen vala, azonban az egymást érő felsőbb rendelkezések felruházásokat, s minél előbb a vármegyéből való kiküldetéseket sürgették“, — a pénzt bizony elkölte. És teljesen igaza volt. December első felében már annyira kifogyott a pénzből, hogy az 1807-ik évi segély második felét is be kellett szednie s a fölkelőkre fordítania.

Az anyagi nehézségeket mindazonáltal legyőzte hazafias buzgósága s csüggedést nem ismerő serénységgel állította talpra rövid idő leforgása alatt harcrakész nemességét.

Még január havában vették kezdetüket a fölkelés munkálatai. A január 19-iki közgyűlés az 1808. 2. t.-c. értelmében már kirendeli a nemesség összeírását foganatosító kiküldötteket, névszerint: a Felső járásba Soltész János táblabíró, Fáy Ferenc aljegyzőt, Lükő József alszolgabíró és Regéczy István esküdtet; az Alsóba Fáy József és Zsarnay Péter táblabírákat, Horváth András alszolgabíró és Ragályi Imre esküdtet. A sorozás csak márciusban mehetett végbe. Hogy annál gyorsabban folyjon, négy helyet jelöltek ki megtartására: Tornát, Ardót, Almást és Szint. A sorozó-bizottság a következőkből állott: Gedeon János alispán, Tomkaházi Tomka Ferenc, Gedeon Ferenc, Koós Pál, Szényi József, Soltész János, Ragályi Ábrahám, Horváth András, Zsarnay Péter táblabírák, továbbá Fekete József, Retsky István, Váradi Sándor, Váradi István, Bujdosó János, Bartók Mihály és Papp János.

Károly Ambrus főherceg, az ország primása, március 27-ikén éjjel érkezett a megyébe s 28-ikán jelen volt a közgyűlésen, mely kivételesen latin nyelven folyt le.¹⁾ Az önkéntes segélyadásra buzdító királyi leirat és a primás jelenléte arra az elhatározásra bírta az egybegyűlt rendeket, hogy a törvény által kiszabott 216 fölkelőn kívül tehetségükhöz képest még 24 lovas ajánlottak meg,²⁾ akiket fegyveren kívül minden egyébbel önköltségen a megye lát el s május végére hajlandó őket kiállítani, illetőleg verbunk útján összeszedni *oly módon, hogy minden felülő legény felmentetik a személye után fizetni köteles közadó alól s ha a jövőben bármikor az ország katonaságot ajánl meg, nem köteles katonának beállani.* A rendek, midőn az imént említett ajánlást megtették, hangsúlyozták, hogy „ámbar a törvény által világos, hogy semminémű szín alatt országgyűlésen kívül ajánlatok Ő Felségének ne tétessenek, meg volna határozva,“ mindamellett inkább kívánták „a világos és az egész Hazára kiterjedő veszedelmet elhárítani, mintsem a szoros törvények megtartásához ragaszkodni.“

¹⁾ Az e napon tartott közgyűlés jegyzőkönyve az akkor már általános használt magyar nyelvvel szemben latinul van vezetve.

²⁾ E 24 lovas ezért rendszerint „primatialis“ lovasoknak nevezik.

A lovasok hadnagyának egyhangulag *Aszalay Pált* választották. A lovak és szükséges takarmány beszerzésére a megyei nemesség között 10,000 forintot osztottak fel, melynek kezelésére az insurrectio pénztárnokának *Zsarnay Péter* táblabíróát választották meg, kinek kezéhez a fenti összeget ki-ki 30 nap alatt tartozott lefizetni.

Ételembeli segedelmet a megye nem ajánlhatott meg, mert eltekintve attól, hogy az előző év terméketlen volt, az egész megyében alig akadt megművelhető terület; csupa hegy és szikla minden. Ami őszi s tavaszi termést össze lehetett hordani, még a lakosság számára sem volt elégséges soha.

A gyalog fölkelő nemes sereg felszerelése és kellő rendbeállítására sem váratott sokáig magára. Míg *Görgey Sándor* kiküldött egy vármegyei hajdu kíséretében a szükséges fegyvereknek és egyéb hadi felszerelésnek hazaszállítása végett odajárt *Budán*, azalatt a május 6-iki közgyűlésen megválasztották a 216 emberből álló, egy gyalog századot kitevő felkelő sereg tisztjeit. Az előzetes jelölés alapján megejtett választás eredménye íti következik:

Kapitány: *Horváth Antal*, aki azonban május 12-én lemondván, helyébe *Farkas Antal* választatott.

Főhadnagy: *Farkas Antal*, aki azonban előlépven, helyébe *Faigel Péter* választatott.

Alhadnagyok: *Pogonyi Antal* és *Bartók Ferenc*. Az előbbi május 12-ikén szintén lemondott s így helyébe választás utján *Csiszár Antal* került.

Őrmesterek: *Laczkó Antal* és *Géczy Antal*.

A rendek káplárokát is választottak ama községek ifjai közül, melyekből a legtöbb fölkelő nemes került ki; nevezetesen *Zsarnóról* *Kupecz Istvánt* és *Papp Jánost*; *Szinről* *Horkay Györgyöt* és *Farkas Sámuel*t; *Jósvafőről* *Várad*i *Józsefet*; *Szilicéről* *Várad*i *Sándort* és *Nádaskai Lászlót*; *Lenkéről* *Dobozi Benedeket*; *Komjátiból* *Várad*i *Károlyt*; *Görgőről* *Barta Sándort*; *Perkupáról* *Fekete Istvánt*.

Május 12-ikén az egész fölkelő sereg *Tornán* gyűlt egybe. Miután még nem volt felszerelve, minden egyes vitéz nyakán függő tarisznyát volt köteles magával hozni, melyben fehér ruháját és kenyerét kellett tartania addig, míg borjubőr-

tarisznyát nem kap. A szemlét Hertelendy brigadéros generális május 17-ikén és 18-ikán tartotta a sereg felett, miután ez a vármegyeház udvarán az esküt letette.

A tornamegyei fölkelő lovasság a *hevesi* lovasezredbe osztatott s ettől fogva ennek sorsában részesült. A hevesi lovasezred egyébként a tornain kívül a hevesi, borsodi és gömöri fölkelő lovasokból alakult, élükön báró Orczy Lőrinc ezredessel.

A gyalogságot május 19-ikén utnak indították a tiszán-inneni fölkelők közös gyülekező helyére, Egerbe. Ekkor még sem a lovasságnak, sem a gyalogságnak nem volt sem fegyvere, sem ruhája. Ezt csak utközben kapták meg. A megye azonban nem akarta legalább a lovasságot úgy utnak ereszteni, hogy még kardja se legyen, ezért addig, míg a budai tárházból a felszerelés megérkezik, a megyei hajduk és nemesek kardjaival látták el.

A gyalog fölkelők útja Egerig Irotán, Vámoson, Csabán, Harsányon és Kövesden keresztül vezetett. Május 25-én érkeztek Egerbe. A tornai gyalogságnak tulajdonképen az abauj-vármegyeyi ezreddel kellett volna egyesülnie; ami azonban nem jöhetett létre, mert az abauji ezred Lengyelországba rendeltetett. És nem is egyesült vele a fölkelés egész folyamata alatt sem, hanem később a gömöri ezredhez lett csatolva. Pedig ezzel a megyének ismét nagy teher szakadt a nyakába, mert mindaddig, míg a tornai sereg más megyebeliekkel ezreddé nem alakult, nem a közös pénztár, hanem a megye költségén élt. Egerből a sereg június hó folyamán Al-Debrőn, Árokszálláson, Isaszegen, Dunakeresztúron át Pestre érkezett.¹⁾ Azután bejárta Biát, Bánhidát, Igmándot s ismét visszatért Pestre. Ugy látszik, hogy a győri csatavesztés hírére volt kénytelen visszavonulni. Később újból utnak indult és Dunakeszin, Vácon, Maroson, Köbölkuton és Radványon keresztül Komáromba ment. Július 25-ikén már innen küldi tudósításait a megyéhez Farkas Antal kapitány, kít a szőnyi táborba

¹⁾ Az Alvinczy által említett csapat *Farkas* kapitány alatt június 17-ikén Budán állomásozó fölkelő (Hadtört. Közl. X. K.) tehát a tornai s nem az abauji, melynek *Farkas* nevű kapitánya nem is volt; de meg az abauji gyalogság ez időtájt Lengyelországban táborozott.

való érkezése alkalmával — miután a tornai század a gömri ezredhez csatoltatott — ezen ezred parancsnokának neveztek ki.

Otthon a megyében ezalatt a tartalék fölkelő sereg és az újlag megajánlott lovasok felállításán munkálkodtak. A rendek ugyanis épen úgy, mint Abaujvármegye, egy önkéntes lovasszázadot, 30 lovast, ajánlottak meg ujonnan. A megye kicsiny volta többet meg nem engedett. Élükön *Fülöpp* Antal hadnagy állott. Miután Fedák ezredes október 30-ikán őket átvette, a cs. és kir. ezredекbe osztattak.

A belső biztonságra kiállított fölkelő sereg 85 emberben lett megállapítva, de fölment 97-re.

Miután a tornamegyei fölkelők távol hazájuktól mindenfelé nagy és fáradtságos utakat tettek meg, a hazatérést meghagyó parancs Egres-Czéczen találta őket. December hó folyamán innen indultak utnak megyéjükbe a következő utirányban: Egres-Czécze, Dunaföldvár, Duna-Pentele, Rác-Almás, Adony, Rác-Keresztur, Tétény, Buda, Gödöllő, Hatvan, Gyöngyös, Kápolna, Kompold, Mezőkövesd, Harsány, Miskolcz, Szikszó, Beret, Detek, Vajda, Büttös, Péder, Boddolló, Torna. Nemsokára ezután ez a sereg is, mint az egész fölkelés, szétoszlott, hogy többé fel ne támadjon.

Dr. Czobor Alfréd.

Puky András levele a francia háboruból (1809).

Az alább következő levélnek mintegy keretétül szükséges vélek egy pár felvilágosító megjegyzést előrebocsátani.

Abaujvármegyének kiváló fia volt *Vécsey Péter*, aki 1760-ban Bodolón született, jogot végzett s azután a katonai pályára lépett, amelyen a magyar névnek ritka becsületet szerzett. A legkiválóbb ezredek közé tartozott *Ferdinánd huszárezredben* szolgált, előbb Olaszországban, azután az osztrák csatatéren, a Nagy Napoleon elleni háborúkban s az ő legkiválóbb katonai ellenfelének, Károly főhercegnek nagyra-becsülését kiérdemelte. Hőstetteiért 1801-ben a Mária Terézia-rendet s annak alapján 1804. február 3-án a báróságot kapta.¹⁾ Az 1809. évi július 6-án vívott *wagrami* véres csatában hősi halált halt, mint vezérőrnagy, 41 éves korában. Eltemették *Mistlbach* nevű mezővároskában, Alsó-Ausztriában.²⁾

¹⁾ Illésy: A Királyi Könyvek. 230. lap.

²⁾ *Terhes Sámuel*: Vécsey Péter életrajza (arcképpel). Felsőmagyarországi Minerva 1828-iki évfolyam. — *Nagy Iván*: M. o. Csáládai XII. K. 113. lap Nagy Iván azonban tévesen a báró Vécsey családból származtatja, holott V. P. maga kapta a báróságot. — *Csoma József*: Abaujvármegye nemes családjai, 634. lap. — *Gustav Ritter Amon von Treuenfest*: Geschichte des k. u. k. Huszaren-Regimentes No. 3. Feldmarschall Andreas Graf Hadik von Futak. Wien. 1893. A 248—249. lapon Vécsey rövid életrajzát külön is közli. — Vécsey Péternek egykoru olajfestésű lovas-kepe Puky Andornál Tomoron, ugyanott a Puky-család levéltárában van Vécseynek néhány érdekes levele.

Eszménye volt Abaujvármegye örege-ifjának s béke-időben többször megfordulván a vármegyében, szeretettel és bámulattal vették körül a vitéz katonát, akinek hirtelen minden lelket, a kicsi gyermekéig, úgy betöltött, hogy ha a cseperedni kezdő fiut kérdezték: „Mi akarsz lenni?” -- bátran felelte: „Én Vécsey generális leszek!”

A Vécsey buzdítására léptek a katonai pályára Abaujmegyéből Puky András, továbbá Téglássy Mihály és Comáromy Lajos. beállván a Ferdinánd, ma 3. sz. Hadik-huszár-ezredbe, amelynek akkor Vécsey volt a parancsnoka.

A következő levél írójáról álljon itt egy pár rövid életrajzi adat. Puky András, a Puky János és Gyandai Kormos Éva fia 1786. február 6-án született; iskoláit Sárospatakon kitűnően végezte. 1804-ben a katonai pályára lépett mint *cadét*, 1805-ben *hadnagy*, 1809-ben *főhadnagy* lett. 1807-ben Trautenau-ban (északi Csehország) békelábon volt az ezrede; fennmaradt ezen időből való olajfestésű lovasképe — mely most Puky Andornál Tomoron van — hátán a következő felirattal: „Ilg.(natus) Rusz Pinxit. Trautenau, den 8-ten Octóber 1807.“¹⁾ Miután a legvéresebb csatákban vett részt, 1810. évi júniusban quietált,²⁾ Tomorra ment gazdálkodni, megházasodott, elvévén Törös Évát; fiatalon 1813. július 18-án gutaütésben meghalt.

Ime az édesanyjához írt levél:³⁾

Kedves Asszony Anyám!

Hogy Levelem Kedves Asszony Anyámat elegendően meg nem vigasztalta, és hogy rosszul gondolt soraim inkább szomorították, felette sajnálom, — ez tőlem nem volt. Én az eddig való háborúban olly szerentsésen szolgáltam, a leg-

¹⁾ Ezen lovaskép olajfestésű hű másolata, valamint egy arról készített nagyobb alaku fénykép-mellkép, továbbá Puky András lovasági kardja — mely az 1848-iki szabadságharcban is szerepelt — s egy általa faragott, hadi emblémákkal és „P. A.“ monogrammal díszített tölgyfa-casette a kassai Rákóczi-muzeum Puky-terében.

²⁾ Gustav von Treuenfest id. m. 236—273. lapjai.

³⁾ Özv. Puky Jánosné sz. Gyandai Kormos Éva. Puky János már 1800. évben meghalt.

melegebb verekedésekben voltam Hausen, Ekkműtl, Regensburg, Freystadtnál, Streif Comandóban Aspern, Neisidel és végtére a több aprólékosokkal együtt Zneimnál; sok szegény legények meghaltak mellettem, a pajtásom lovát ki horta az ágyú golyóbits, másik magamat úgy tele tsapott homokkal, hogy allig látszottam, sőt az utánnam álló embert meg lőtték Aspernnál, kettőt mellettem egymásután meg sebesítettek, s' nékem még az hajam szállát sem érdeklelte soha sem, egy lovat sem vesztettem, nem még tsak meg sem plesirozták alattam. Igaz hogy Ekkműlnél még régen Baváriában egészen magam sem maradtam szüzen, három vágást kaptam, kettőt az Lovamra, az harmadikat az magam jobb kezére, az Lovamat két Hólnapi Cura után mostan megint járom, az magam kezén levő kartzolás pedig érdemetlen, hogy reá emlékezzék is az ember. A régi nyavajám ámből már szerentsésen kigyógyultam, rothasztó hideg akart lenni, de már semmi bajom is nintsen, az régi cröm egészen hejre jött. Mostan haza nem mehetek, hanem hogyha el végezzük ezt az háborút szerentsésen, és életben maradok, haza fogok menni szabadsággal, ha pedig szerentsétlenül, á mit nem reménylek, meg fogom az Eke szarvát, — örökre odahaza maradok. Újságot semmit sem írhatok Kedves Asszony Anyámnak, mert annyi van, hogy bedugtam előttük füleimet, hogy egészen meg ne kábítsanak.

A régi Scadronyos Kapitányomnak, szegénynek el lőtték az jobb lábát, most új gyön, Simonyi, a volt Divisiomtól, nékem igen jó Barátom. Hogy az Eötsém Téglássí¹⁾ meg jött szerentsésen, rajta igen örülök, hanem bezzeg el vesztettem az szegény Komáromiban egy jó földimet.²⁾ A regimentünk úgy látszik, hogy az hajdani állapotjára akar visszamenni,

¹⁾ Gustav von Treuenfest id. m. 259. lap. Téglássy Mihály a katonaság után még soká élt Tomoron. Az 1809-iki nemesi fölkelés alkalmával Abaujmegye által ujonnan felállított lovasszázad hadnagya lett. Tört. Közlem. Abaujm. multjából, 1911. évf. 74. lap.

²⁾ Comáromy Lajos az 1809. évi július 6-iki wagrami ütközetben esett el. A nemesi fölkelés július elején felállítandó abauji lovasszázada főhadnagyának volt kijelölve, de ezen tisztség elfoglalásában halála meggátolta. Tört. Közl. Abauj. multjából. 1911. évf. 65. és 74. lap.

oda vannak az Gavallér Tisztek, női az fel mint szegény Legények száma, tsak itt ott akad meg egy irástudó Káplár. Á magyarok ujjabban Truppokat állitanak amint hallom,¹⁾ tőlünk is el ment hozzájuk Scadronyos Kapitánynak Kolosváry, hogyha így szaporodu volna is Bon ki tolhatjuk,

Le van szakadva.

lehetősen mutatjuk is. Most valakára öszve jöttünk az Hertzegünkkel,²⁾ afatta vagyunk az Császár huszárokkal egy Brigádában. Fél Holnapig Olmitzban voltam nem régiben az Hertzegnél Ordinanzon, igen sokkal megismerkedtem közülök, derék fiak jól mulattuk együtt magunkat. Törös Zsigárol³⁾ jókat beszéltek, á ki áll egészséges, még akkor az második major Divisióval meg nem érkezett. Nagy Asszony Anyámnak⁴⁾ kezeit tsókolom, az Atyafiakat közönségesen tisztelem, s' magamat további szeretetében is alázatosan ajánlván maradok Kedves Asszony Anyámnak.

Le van szakadva.

809. Engedelmes Fia

Puky
főlhadnagy.

Három év előtt volt 100 esztendőös évfordulója a Vécsey Péter halálának. Bizony nagyon megérdemelné hogy legalább szülővármegyéje kegyelettel megemlékezzék róla s felujítsa dicső emlékét azon hű fiának, aki nemes jelleme és kiváló katonai erényei által becsületet szerzett a magyar névnek, hirt, dicsőséget magának.

1) Bizonyára a nemesi fölkelést érti.

2) *Ferdinánd Szász-Coburg-Gothai herceg az új ezredparancsnok.*

3) Törös Zsigmond (1783 - 1848) előbb a magyar testőrségnél szolgált, 1809-ben pedig mint főhadnagy a Blankenstein huszárezredbe lett beosztva. 1811-ben megvált a katonai pályától és haláláig senyei (Borsodm) birtokán gazdálkodott. 1811. tájon sógora lett Puky Andrásnak. Törös Sándor: Az oroszlanosi Törös család nemzedékrendje. Turul 1893. évf. 32 lap. - Törös Zsigmondnak egyik fia János a vörössapkás (9) honvédtábornok hadnagya volt 1848-ban. Vörös honvédsapkája - az ő ajándékából - a kassai Rákóczi-muzeum Puky-termében

4) Kormos Ferenczné sz. Törös Katalin.

Szerény nézetem szerint sirját fel kellene kerestetni, lovasképét — az igazi magyar huszárét — a Felsőmagyarországi Rákóczi-muzeum számára megfestetni és életrajzát megírtni,¹⁾ hogy abból, mint tükörből, lássa jóbarát és ellenség a magyar fajnak a katonai pályára való rátermettségét s különösen, hogy a fiatalságnak követendő például és eszményül szolgáljon s az elcsüggedő magyar lélekben felébressze a magyar faj nagyrahitottságának büszke öntudatát.

Puky József.

¹⁾ Erre leghivatottabb volna dr. Vécsey Tamás ny. egyetemi tanár, aki szintén e családból való.

A vármegye és tisztviselői.

1.

Midőn szent István a vármegyéket megalkotta, azt a területet, melynek *ma Heves-, Abauj- és Sárosvármegye* a neve, *Ujvármegye*-nek nevezte el.

A vármegye feje a *megyeispán*, aki harcban a várjobbágság vezére, békében a nem nemes lakosság bírása, kormányzója

A nagyobb terjedelmű s kivált népesebb megyékben mihamar találkozunk az *udvarbíróval* (*comes curialis*), akit a megyeispán nevezett ki, hogy a vármegye népei felett bíraskodjék. A 13. század elejétől ismerjük Sándor ujjvári megyeispán hevesi udvarbíráját, Mihályt;¹⁾ Dénesnek (1216—1219.) udvarbírája Péter.²⁾ Az udvarbírot idővel *alispán*-nak nevezték el.

Főbb tisztek voltak a várnagy (*praefectus castris*), a hadnagy (*princeps exercitus*), a főhirdető (*archipraeco*), a százados (*centurio*).

Ujvármegyében a 13-ik század elején Jordán várnagy, Farkas hadnagy, Póson és Jakab főhirdetők ismeretesek.³⁾

A vár fentartására a király földeket jelölt ki, melyeket a várjobbágyok műveltek meg. Azt, hogy mely földek tartoztak egy-egy várhoz, többnyire abból tudjuk meg, amikor azokat a király eladományozza.

IV. Béla 1249-ben a *Bocsárd és Kaetiv*⁴⁾ nevű földeket az ujjvári ispánság alól kiveszi s a szinai vendégeknek

1) F. VII/I. 202.

2) Pesty Fr. *Eltűnt vármegyék*. 187. l.

3) F. VII/I. 202.

4) W. VII. 281.

adományozza; 1255-ben¹⁾ pedig Csány földjét, mely eddig Mochfia Marcel abaujvári várjobbágy birtoka, szintén nekik adja; 1258-ban Golop²⁾ — terra castrī nostri de Abaujvár — földjét Andronikusnak, Mátyás szepesi prépost testvérének adományozza azzal a kötelezettséggel, hogy ő és örökösei két páncélos emberrel tartoznak a királyi seregben szolgálni. Ez a kikötés fényt vet a vármegyei földek természetére.

Garadna 1259-ben részben várföld, részben Pál és Farkas várjobbágyok tulajdona.³⁾ Ez évben cseréli el a király ez utóbbiak birtokát s a királynék jószágához, melynek neve *Vizsolymegye*, csatolja.

1262-ben Kércs várbirtokot⁴⁾ V. István a jászai káptalanak adományozza; 1265-ben Zaka, másképp Nádasd⁵⁾ földjét adja Hertvig tubuli várnagynak és testvérének, Henriknek, Kompolt fiainak. A birtokot már Imre király adományozta, Hertvig őseinek, de időközben az a várhoz ismét visszacsatolt.

1267-ben Enyicke,⁶⁾ mely valaha Izrád abauji várjobbágyé volt, 1270-ben pedig Csány és Fel-Gönyő kerül magánkézre.⁷⁾

1275-ben Forró, Devecser, Fancsal és Fáj várföldek említetnek⁸⁾ s 1290-ben Bölzsén⁹⁾ várjobbágyok laknak.

Miszlóka szintén várföld volt.¹⁰⁾

A sűrű adományozásokat a II. Endre és fia, majd a IV. Béla és V. István közt dúló pártharcok magyarázzák meg; hiveiket kellett azokkal lekenyerezni.

A vár fentartása, a várjobbágyok ellátása így mindinkább nehezebbé vált s a vármegye az eddigi formában nem állhatott fenn.

¹⁾ W. XI. 410. F. IV/II. 317.

²⁾ W. VII. 480.

³⁾ Kassa v. t. lt. Garadna. I.

⁴⁾ F. IV/III. 77.

⁵⁾ F. IV/III. 297.

⁶⁾ F. IV/III. 410. W. VIII. 173.

⁷⁾ H. O. VI. 172.

⁸⁾ W. IX. 122.

⁹⁾ H. O. VIII. 288.

¹⁰⁾ K. v. ny. lt. 17. szb. másolat.

A várbirtokon meggazdagodott nemesség ragadta magához a vármegyék kormányzatát.

Ekkor oszlik fel három részre — Abauj-, Sáros- és Hevesvármegyére — a nagyterjedelmű *Ujvármegye* is, melynek lakossága idővel felszaporodott. *Abaujvármegye* e néven 1346-ban¹⁾ tűnik fel először s 1247-ben²⁾ az első *sárosvármegyei* ispán, Tekus; *Hevesvármegye* pedig 1248-ban.³⁾ A konzervatív egyház csak jóval később követte e felosztásban a politikai hatóságot, továbbra is megmaradván az *ujvári esperesség*.

A várszerkezet bomlása volt az oka a további királyi adományozásoknak; ebben gyökerezik az a jelenség, hogy mind több várjobbágyot, első sorban hadi érdemekért, emel ki alacsonyabb állapotából a királyi kegy a szabadok, a nemesek sorába, mint Kun László 1274-ben Ivánkafia Pált, Ivánchfiait: Pétert, Mikót, Jánost és Miklóst és Dusafia Egyedet, abauji várjobbágyokat, akik már a király atyja, V. István alatt vitézkedtek a németek ellen Győr vára alatt, ahol Péter, Pál és Miklós súlyosan meg is sebesültek.⁴⁾

A vármegye gyűlésén ezután a *nemesek* is megjelentek a más állapotú lakossággal együtt s mert a megyeispán *csupán a nem nemeseknek* volt a feje, most a vármegyei gyűlések élén magát a királyt vagy helyettesét, *a nádort* látjuk.

Míg a király csupán a nemesség ügyeiben bíraskodott, addig a szükségnek megfelelt a törvény: „Évenkint Fejérvárott fogjuk megülni a szent-király ünnepét, ha csak fontos ok vagy betegség nem akadályoz meg benne. Ha pedig mi (t. i. a király) nem lehetnénk ott, kétségtelenül ott lesz a nádorispán, hogy helyettünk törvényt lásson.”⁵⁾

Most a király felkeresi alattvalóit, hogy igazságot tegyen közöttük, összegyűjtven a szomszédos vármegyék népeit.

Igy ítélkezik István, mint ifjabb király, Borsod, *Ujvár*,

¹⁾ W. VII. 207.

²⁾ F. VI/II. 376.

³⁾ F. IV/II. 19.

⁴⁾ F. V/II. 197. W. V. 197.

⁵⁾ Az aranybulla első pontja. Marczali fordítása. A. M. N. T. II. k. 396

Zemplén-, Heves- és Gömörvármegyék lakosaival (1263.)¹⁾ Marczel fiai, Miklós és János ügyében, akiket lopással vádoltak. A vádlottak bűnösöknek találtattak s elmenekülvén, jószágaik elvesztésére ítéltettek, melyeket a király azután eladományoz.

Az abauji vár, mint központ elveszti jelentőségét. 1273-ban²⁾ a megyei székhely (locus cathedralis) Forró lesz; később Petri, Buzita, Középnémethi, Garadna, szóval a megyeispán vagy udvarbirája lakóhelye.

2.

A vármegyei szervezet, amint az utolsó Árpádok eltűnő világa alatt megalakul, a 14-ik század első évtizedében gyors fejlődésnek indul.

A megyeispán³⁾ és helyettese, az alispán (comes curialis, vicecomes) mellett a négy szolgabíró, mióta az Anjouk a magyar trónra léptek, állandóan szerepel a vármegyei életben,

Az alispán és a négy szolgabíró azonban csupán előkészíti az ügyeket, vagy a közgyűlés megbízásait hajtja végre. A század első évtizedében kelt oklevelek arról értesítenek, hogy gyilkossági perben esküt vesznek ki, birtokjogi egyezséget vagy tizedfizetés iránt való végzést foglalnak írásba, leánynegyed ügyében és birtokbaiktatásról tanuskodnak, pereket halasztanak el, a nádor vagy a megyeispán, — esetleg a nádor, mint a vármegye ispánjának parancsára? — nem tűnik ki. Az okiratokban, melyek kezdetben alig egy-két ujjnyi széles hártaszalagok, hátukon az alispán és a négy szolgabíró családi pecsétjével fehér viaszban, sok esetben említés sincs arról, ki adja ki azt s a kelet is hiányzik.

1303-ból kelt az első oklevél, melyben az abauji megyeispán, Péter s a négy szolgabíró — ezeknek nevével csak évtizedek múlva találkozunk az okiratokban — együttesen szerepelnek. A Bárczay Illés és Ede közt tizedfizetés miatt keletkezett perről szól s a két földesur megegyezik a jobbágyaik és természetényeik után a bárcai, sz. András apos-

¹⁾ H. O. VIII. 93.

²⁾ F. V/II. 145.

tolról nevezett egyházat megillető tized iránt.¹⁾ Az ispán, Györgyfia Péter, az Amade nádor rokona.²⁾

1304-ben ugyancsak Péter és szolgabírái előtt Fekete Miklós comes és két jobhágya ötvened magukkal megesküsznek, hogy Mikó halálában ártatlanok. A megölt fiai: Miklós, Mók és Benedek erre a pertől clállanak.³⁾

1309-ben Beke alispán a és négy szolgabíró előtt Laczk mester esküszik huszonötöd magával büntelenségére szintén gyilkossági perben s az ellenfél ügyvédje, Abafia Péter ebben megnyugszik.⁴⁾

Ily esküt — 1310 körül — a jászói káptalan is kivesz.⁵⁾

Az 1312-ik évben van tudomásunk az első vármegyei közgyűlésről, melynek a nádor — Kopasz — az elnöke, aki ez év tavaszán Kassa, majd Sáros vára alatt Ujvár- és Zemplénavármegyék nemes és nem nemes lakosaival közgyűlést tart, megidézvén arra Péter fiait: Pétert és Lukácsot, hogy feleljenek meg a vádra, mely szerint Lipóczi Sándor várát elfoglalták, 500 márka kárt is okozván neki. A király még ugyanezen év május hó 9-ikére Sáros vára alá Ujvár nemes és nem nemes lakosainak gyűlést hirdetett s arra Péter fiait újra megidéztette. A gyűlésén a felperesek nyolc napon át állták a pert; az alperesek azonban meg nem jelentek s nem is küldöttek részükről, aki igazolná elmaradásukat. A határidő leteltével ez iránt megkérdeztetvén, a nevezett vármegyék összes lakossága joggalannak nyilvánította az alperesek tettét, mire a király őket fej- és jószágvesztésre ítélte; elrendelte végül, hogy az ítéletet a vármegye piaccal (forum) bíró helységében kikiáltásák.⁶⁾

Mihály ujvári ispán elnöklete alatt 1312. december hó 24-én Forrón szintén tartatott vármegyei közgyűlés (congregatio generalis), amint arról egy ugyanez évben kelt okirat emlékszik, melyben Mihály mester s a négy szolgabíró tud-

¹⁾ A. O. I. 60. H. O. VII. 347.

²⁾ H. O. VII. 351.

³⁾ H. O. VII. 353.

⁴⁾ H. O. VII. 358.

⁵⁾ H. O. VII. 363.

⁶⁾ A. O. I. 256.

tul adják, hogy Fancsalban Aladár mester az ispán emberét, aki a közgyűlés határozatát rajta végre volt hajtandó, megsebezte.¹⁾

1314-ben Mihály megyeispán Enyickén tart közgyűlést s arra a *várjobbágyok* (*jobagiones castri*) által a vármegye forumain az összes peres feleket (*causatores*) megidézte. Abban a május 12-én, Enyickén kelt bizonyítványban említi ezeket, melyben négy szolgabírójával tanúsítja, hogy Bolezlaus fia Bálint az idézésre nem jelent meg.²⁾

Ez ügyben már az 1314-ik év április 16-án Mihály ispán alispánja, István és a négy szolgabíró bizonyítványt ad arról, hogy Bocsárdi Bálint az idézésre meg nem jelent.³⁾ Ugyancsak e perben Buzitán, 1314. augusztus 6-án, István alispán és a négy szolgabíró tudtul adja, hogy Bálint ismét nem jelent meg, míg a felperes a törvényes időig állta a határnapot.⁴⁾ Valószínűen még ez évben — az okiratban az évszám hiányzik — szeptember hó 3-án István alispán Buzitán a felek meggyezésével új határnapra halasztja el a tárgyalást.⁵⁾

1314-ben Buzitán az alispán s a négy szolgabíró előtt kötnek egyezséget a Bárczayak malomárokra szükséges földterület iránt.⁶⁾

1316-ban Középnémetiben az alispán és a négy szolgabíró bizonyítják, hogy az egyik peres fél a törvényes időig várt.⁷⁾ Ugyanily ügyben Forrón adnak ki bizonyítványt.⁸⁾

1317-ben Péter alispán előtt Szepsi község bírása és esküdtjei pereskednek a péderi földbirtokosokkal s tanácsára egyezséget kötnek a jászai káptalan előtt.⁹⁾

1318-ban Középnémetiben ad halasztást Beke alispán

1) H. O. VII. 369.

2) A. O. I. 344.

3) A. O. I. 339.

4) A. O. I. 359.

5) H. O. VII. 371.

6) A. O. I. 345.

7) A. O. I. 394.

8) A. O. I. 410.

9) A. O. I. 433.

és a négy szolgabíró;¹⁾ ugyanott leánynegyedben nyert birtok átadásáról s a püspök és a vármegye embere által történt birtokbaiktatásról tanuskodnak;²⁾ Középnémetiben pedig malomhasználat ügyében ítéleznek;³⁾ Forrón ismét leánynegyed ügyében.⁴⁾

1320-ban Drugeth Fülöp ispán Gönczön osztályperben ejt ítéletet⁵⁾

Ugyanez évben Forrón Péter alispán és a négy szolgabíró birtokperben ítélezik, de mivel kevesen vannak jelen, az ügyet elhalasztván, még ez évben a vármegye (provincia) nemeseivel érvényes ítéletet hoz.⁶⁾

1323-ban a király rendeletére Drugeth Fülöp ispán, — ekkor már nádor és kunok bírása — Vizsolyban a vármegye nemeseit közgyűlésre hívja össze, melyen az egri püspök, Csanád, aki a nagyváradi prépostságból emelkedett a püspöki székbe, és káptalana közt keletkezett perben hoznak ítéletet, kiküldvén a nádor és a püspök emberét a tizedek, vámok és a többi jogok megvizsgálására.⁷⁾

Egy 1325-ben Középnémetiben Lukács alispán és a négy szolgabíró által kiadott bizonyítványban István vármegyei jegyzőről (notarius noster) van említés. Az alperest *Simon várnagy (maior castris)* idézte meg a vármegye embere (testimonium provinciae), Petheuchfia György előtt s mivel meg nem jelent, hirsággal sujtják, ha csak nem menti ki magát.⁸⁾

1327-ben Fülöp nádor udvarbirája (vagy alnádora?) *viceindex* Perényi Miklós előtt a felek birtokperükben véglegesen egyezkednek, mely előbb Lukács ujbáry alispán és a négy szolgabíró előtt folyt.⁹⁾

¹⁾ H. O. VII. 377.

²⁾ A. O. I. 470.

³⁾ A. O. I. 472.

⁴⁾ A. O. I. 483.

⁵⁾ A. O. I. 583.

⁶⁾ A. O. I. 586.

⁷⁾ F. VIII/II. 487.

⁸⁾ A. O. II. 227.

⁹⁾ A. O. II. 341.

3.

Amint az elősorolt példákból látjuk, az Árpádkorbeli vármegye alakjai az új időkkel még nem tűntek el teljesen.

A *várjobbágyokkal* idézteti meg a megyeispán (1314.) a peres feleket a vármegyei közgyűlés elé.¹⁾ 1325-ben a vármegye várnagyával idézik meg az alperest.²⁾

1335-ben mint az ispán tanuja szerepel Bölzsei Lőrinc várjobbágy a vármegye kiküldött embere mellett.³⁾

1348-ban az alispán és a négy szolgabíró határozatából Mokyan várnagy, mint a főispán embere a vármegye tanujával egyetemben tiltják el bizonyos birtok eladását, illetve megvételét, felmutatván az ispán pecsétjét.⁴⁾

Sőt még 1357-ben is Miklós várnagyot s a vármegye emberét küldik ki az ispán pecsétjével⁵⁾, hogy Jordán fiait Bölzsei Bedő birtokának elfoglalásától tiltssa.

A várjobbágyi intézmény azonban túlélvén korát, tartózatlanul enyészetnek indult s a várjobbágyok birtokai idegen kézre kerülnek.

1318-ban Cuchfia Domokos várjobbágy örökösök nélkül elhalt s birtokát, Felbaksát, Apród István nyeri adományul.⁶⁾

1350-ben Szendi András fia Tamás füzéri alvárnagy szintén várjobbágyi földeket kap.⁷⁾

Az új vármegyei szervezetnek legmodernebb alakja a *szolgabíró* (*judex nobilium, judlium*), akinek tisztéről első ízben a III. Endre királyunk alatt az 1290-ik évben alkotott országgyűlési törvénycikkek intézkednek.

A névleg is ismert első abaujvármegyei szolgabíró, Szaniszló, akit 1330-ban Középnémetből János alispán és szolgabírotársai a felek kérelmére osztálytevés végett kiküldenek,

1) A. O. I. 344.

2) A. O. II. 227.

3) A. O. III. 138.

4) A. O. V. 173.

5) A. O. VI. 602.

6) A. O. I. 462.

7) A. O. V. 419.

utasítván a peres felcket 20 márka ezüst birság terhe alatt a birtokosztálynak a jászai káptalan előtt való írásba foglalására¹⁾)

Bűnügyekben a szolgabíró kötelessége a nyomozat megajtése.

Igy küldik ki Drugeth Vilmos nádornak Vizsolyban kelt rendeletére ugyancsak Szaniszló szolgabírót 1337-ben Simon alispán és a szolgabírák, hogy Bérczán egy gyujtogató jobbágy ügyében vizsgálatot tartson, a megtért Szaniszló jelentését híven megjelentvén a nádornak.²⁾)

Péter ispán és a négy szolgabíró ugyancsak a nádor felhívására 1347-ben Forrón kelt okiratban jelentést tesz, hogy kiküldött szolgabíró a Forrón történt utonállás és rablás ügyében a nyomozatot megtartotta.³⁾)

Az esküdtek és szolgabírák eskü alatt tett vallomása döntötte el a vármegyei közgyűléseken (1347.) a pert a kertes tulajdonjogok esetében.⁴⁾)

Sürgős esethen a nádor a közgyűlésből is kiküldte az esküdteket és a szolgabírákat (1349.) a bűnügyi nyomozat megejtésére s mivel, megtérvén, ezek a vádlott ártatlanságát eskü alatt vallották, erről a nádor oklevelet ad ki.⁵⁾)

A gonosztevők fogságban tartása (1349.) szintén az ispán s a szolgabírák terhére esett.⁶⁾)

Tanuvallatás végett küldik ki az ispán és a szolgabírák 1413-ban Kinizsi Demeter szolgabírót;⁷⁾) azzal bizzák meg ugyanez évben Szebenyei Bakó Andrást, a vármegye emberét (homo provinciae), kezéhez adván Tomory Mihály szolgabíró pecsétjét.⁸⁾)

1482-ben az alispán a Perényi István szinyei vámszedője által kassai polgárokon elkövetett hatalmaskodásnak

1) A. O. II. 515.

2) A. O. III. 428.

3) A. O. V. . . .

4) A. O. V. 93. 94.

5) A. O. V. 310.

6) Kassa város ny. lt. lajstr.

7) Orsz. lvt. Dipl. 10112. sz.

8) Felsőmagyarországi Múzeum-Egylet lt.

megvizsgálására Hollóházai Lukács és Bölzsei Sándor szolgálókat küldi ki;¹⁾ 1490-ben Kassának Bárczay Miklós ellen való perében Szebenyei Bakó Tóbiás esküdtet és Szendy István szolgálókat, hogy a tanukat kihallgassák a vonakodókat 16 márka ezüst birsággal fenyegetvén;²⁾ és ugyanez évben ismét,³⁾ míg 1498-ban birtokháborítási perben Gadnai István szolgálókat⁴⁾

Hasonlóan jár el a vármegye a 16-ik század első negyedében, megjegyezvén az is módon elintézett ügyekről kiadott okleveleken, hogy megnevezett szolgálója előadására (relatio) hozta határozatát.⁵⁾

Az *alispán*, akit az egész középkoron át a vármegye ispánja nevez ki, a szolgálókkal együttesen adja ki a birtokeltiltásról,⁶⁾ a jegyajándék és hozomány kiadásáról⁷⁾ vagy a zálogbavetésről⁸⁾ szóló hivatalos okiratot.

Az 1413-ik évben két,⁹⁾ az 1495-ikben egyszerre három¹⁰⁾ alispánja is van Abanjavármegyének. Ez a szám a 16-ik században lepad ismét kétfőre, sőt egyre.

Főispánjának az alispán közvetlenül is tesz jelentést, mint Somosi Péterfia János aki Mária királyné parancsára jelenti, hogy a Rozgonyiaknak Rozgony határában levő erdejét a Lapispatakiak kivágták.¹¹⁾

1411-ben Pálóczy Imre, diósgyőri várnagy Abaujvármegye főispánja meghagyja alispánjának, hogy Bárczay Lászlót a széplaki apáttal való perében ugyan arra utasította, hogy a legközelebb megtartandó megyei ítélőszéken esküt tegyen, de minthogy Bárczay most a királyi sereggel Lengyelországban jár, az ügyet halasszák el.¹²⁾

1) K. v. ny. lt. lajstr.

2) K. v. ny. lt. 650. sz.

3) K. v. ny. tv. 651. sz.

4) Orsz. I. Dipl. 20719.

5) Orsz. IV. Dipl. 21204., 21587., 23524., 26690. sz.

6) Orsz. lt. 20796.

7) Orsz. lt. Dipl. 20263.

8) U. o. 14542., 15769., 21587., 21606., 22126.

9) U. o. 10112. és Melczer oklt. 52. l.

10) Orsz. lt. Dipl. 20263., 20277., 20719., 20196.

11) U. o. 6977. sz.

12) H. okl. 352. l.

Mátyás király 1482-ben egyenesen Abaujvármegye fő- és alispánjához intézi meghagyását, mely szerint kobozzák el azoknak a javait, akik vonakodnak az új pénzt elfogadni oly módon, hogy abból egy forintra száz denár járjon.¹⁾

4.

Az új szervezettel a közgyűlések élére a nádor kerül. A vármegyei közgyűléseknek egyik legnagyobb feladata ugyanis az igazságszolgáltatás volt, amely az egész középkoron át az uralkodó joga lévén, ezért az elnöki széket a király képe foglalja el.

A nádor, a napokig, így pl. 1366-ban tizenkét napig,²⁾ 1406-ban 28 napig tartó³⁾ közgyűlésekre rendszeren együttesen hívja meg Abauj- és Sáros-, ritkábban Zemplénavármegye nemes lakosságát is Kassa mellé.

A gyűlés napján, annak megnyitása után a nádor vármegyénkint 12—12 nemest felkért az esküdti tiszt elvállalására, akik azután az alispánnal s a négy szolgabíróval megesküsznek a feszületre, hogy az igazsághoz híven fognak itélkezni.

A közgyűlések lefolyásáról, hatásköréről az eddig felhozott példákon kívül tudomást nyerhetünk az erre vonatkozó, fennmaradt okirati emlékekből, melyeket időrendben felsorolunk.

Az 1329-ben Vizsolyban tartott közgyűlésen János, Ferres fia, a Komjáthiak őse perdöntő bajvivásra hívta fel Domokost, Halyagosi Jakab fiát.⁴⁾

1332-ben Drugeth Vilmos szepesi és újvári ispán hét vármegye nemeseivel közgyűlést tart Vizsolyban pünkösöd oktaváján a gonosztevők kifürkészése végett.⁵⁾

1334-ben Vilmos nádor Újvár és Sáros nemeseivel Kassa mellett tart gyűlést, melyen birtokperben itélkeznek.⁶⁾

1) K. v. ny. II. 506.

2) H. okl. 280.

3) W. XII. 533.

4) F. VIII/III. 391.

5) A. O. II. 601.

6) A. O. III. 101.

1337-ben Drugeth Vilmos Ujvár-, Sáros- és Zemplén-vármegyékkel ötödik napja tart közgyűlést Középnémetiben s esküre itéli a peres félt, melyet ez a jászai káptalan embere s a nádor szalánci és terebesi várnagya előtt tegyen le.¹⁾ A gyűlés hatodik napján birtokperben halasztást adnak.²⁾

1339-ben Ujvár és Sáros nemessége Középnémetiben negyedik napja gyűlésezik.³⁾

Midőn Nagy Lajos trónra lépett, első uralkodói ténye volt, hogy a vármegyei közgyűlések egybehívását elrendelte, melyeken a gonosztevőket, tolvajokat és hatalmaskodókat számbavegyék s a lajstromot az évi szeptember hó közepéig terjesszék eléje.⁴⁾

Megtartották-e Abaujvármegyében a gyűlést? nincs nyoma.

1343-ban Kont Miklós nádor alatt Abauj Sárossal közösen tart gyűlést Kassa mellett, melynek hatodik napján Arnold, kassai bíró panaszára, hogy ujabban a kassai polgároktól Szinán vámot vesznek, miután a vármegyei szolgabírák és esküdtek megesküdtek, hogy ez eddig nem volt szokásban, bizonyítványt állítanak ki.⁵⁾

E vármegyei végzés alapján a király (1345.) megtiltja, hogy Szinán a kassaiaktól vámot szedjenek.⁶⁾

A fenti közgyűlésen Jeszenői Literatus Péter birtokperében is hoznak végzést.⁷⁾

1347-ben ugyancsak Miklós nádor alatt tartanak közgyűlést, melynek negyedik napján az esküdtek és szolgabírák esküje szerint ítélkeznek Szebenye tulajdonjoga felől.⁸⁾

A gyűlés ötödik napján az esküdtek és szolgabírák megesküsznek, hogy Szepsi a Rozgonyiak öröklött birtoka.⁹⁾ A gyűlés hatodik napjáról kelt okiratban a nádor megemlíti,

1) Z. O. VI.

2) A. O. III. 362.

3) A. O. III. 592.

4) A. M. N. T. III. 152. I.

5) K. v. t. lt. F. Telonium. Nr. 2.

6) U. o. Nr. 3.

7) Z. O. II. 214.

8) A. O. V. 93.

9) A. O. V. 94.

hogy a király megbizta őt a gonosztévők üldözésével, négy testőrét (milites aulae suae t. i. a királyé) adván mellé, u. m. Semsey Domokosfia Benedeket, Gombai Herbordfia Pétert, Szunyogh Lászlót és Mochkfia Domokost. Az elnöklő nádor a gyűlésen megjelentek közül 12—12 nemest felkért, hogy az esküdti tisztelet elvállalja és pedig Abaujvármegye részéről Tökési Itefia Jánost, Törnai Lászlófia Jánost, Bulchi Dénesfia Domokost, Bárczay Mikót, Idoi Pálfia Jánost, Szinnyey Petőcsfia Jánost, Gagy Gerevenfia Mihályt, Vadászi Lőkősfia Lászlót, Ruszkai Izsépet, Forrai Jakabfia Jánost, Rozgonyi Jánosfia Lászlót és Kázméri Istvánfia Miklóst. Az esküdteket s Pouch alispánt és a négy szolgabíró, Kázméri Mikócsafia Déncst, Szolnoki Dózsafia Gergelyt, Fáy Gergelyt és Zsádányi Jákót erre a feszületre megeskette, akik azután a gonosztévők *hosszu sorát fej- és jószágvesztésre ítélvén, jogot adnak* bárkinek is, hogy kézrekerítvén őket, kivégezzék s javaikat elkobozzák.¹⁾

1349-ben a nádor Abaujár nemeseivel tart közgyűlést ötödik napja, melyen Poháros Péter megyeispán arra *hivatkozván, hogy a gyűlés első sorban a rablók és gonosztévők* üldözésére s az igazságszolgáltatásra szolgál, a nádor a gyűléshől kiküldi a szolgabírákat és esküdteket egy rablási eset kiderítésére, akik a vizsgálatot megejtvén visszatértek s eskü alatt a vádlott ártatlanságát bizonyították. Erről a nádor oklevelet állit ki.²⁾

1351-ben Abaujár és Sáros nemessége ismét együttesen tartja közgyűlését Kassa mellett, melynek hatodik napján az esküdtek és szolgabírák esküjére birtokperben döntenek.³⁾

1360. november hó 7-én hatodik napja⁴⁾ s 1364-ben is⁵⁾ ily együttesen tartott gyűlésekről emlékeznek meg okirataink s az utóbbi évben birtokperekben ítélnek, Fel- és Al-Szend osztályáról bizonyítványt adván Szendy Andrásnak.⁶⁾

1) K. v. ny. II. 3.

2) A. O. V. 310.

3) Sztáray okl. I 225. A. O. V. 510

4) H. okl. 364.

5) W. IX. 34.

6) F. IX/III 459.

A következő évben Kont Miklós nádor, kunok bírása az elmúlt évben Kassa mellett tartott közgyűlésen kiadott leánynegyedről állít ki oklevelet.¹⁾

Az 1366-ban tartott gyűlés tizenkettedik napján Szebenyei Domokos birtokát elkobozzák, mert Rókafia Simont, akit az esküdtek (iurati assessores) az ítélet alá eső gonosztevők lajstromába iktattak, Szebenyei, jöllehet a bűnös az ő birtokán tartózkodott, nem vetette fogságra s nem állította elő megbüntetés végett. A rokonság révén Komlósi György az elkobzott birtokot felkérve, a nádor neki átadja, elengedvén egyttal a Simonra kirótt tizenhárom és fél arany forint vérdíj (homagium) megfizetését.²⁾

1370-ben László oppelni herceg, nádor előtt Miklós, Kassa bírása kérelmére³⁾ a város vitás határait állapítják meg a Rozgonyiakkal szemben, míg a gyűlés nyolcadik napján — augusztus hó 29-én — sárosi dolgokban ítélek.⁴⁾

1376-ban a király meghagyja Szepesi Jakab országbírnak, hogy Abaujvármegye legközelebb tartandó közgyűlésén, megidézvén az alperest, leánynegyed-ügyben igazságot szolgáltatasson.⁵⁾

Az 1381-ik évben Abauj- és Sárosvármegye közösen megtartott gyűlésének nyolcadik napján birtokfoglalástól tiltja el a nádor a peres félt.⁶⁾

1406-ban ily együttes gyűlésen, melyen a két vármegye nemes és nem nemes lakossága vett részt, elsősorban a gonosztevők felett való ítélethozatal végett, a nádor Abaujvármegye részéről esküdtekül a következőket kérte fel: Dobszai András, Rásonyi Péter, Bárczay Péter, Semsey Demeterfia János, Himy Sebestyén, Kékedy Cselfia László, Rakattyásy Balázs, Fügedy Pál, Alapyani Csyрке János, Olcsvári András, Kayoy Szaniszlófia András és Kéry Miklós, akik Miskey Miklósfia Tamás alispánnal és Czéczey Jánosfia Miklós, Káz-

1) F. IX/VII. 531.

2) H. okl. 280.

3) W. IX. 34. és K. v. t. lvt. Cassovia Nr. 24.

4) H. okl. 292.

5) H. okl. 303.

6) Z. O. IV. 196.

méry Tamás, Sárvári Péter és Baksai László szolgabírákkal együtt a feszületre megesküdvén, szép lajstromát állítják össze a nemes és nem nemes tolvajoknak s egyéb gonosztevőknek, akiket a közgyűlés fej- és jószágvesztésre ítélvén, jogot ad bárkinek is őket üldözni s életüktől s javaiktól megfosztani.¹⁾

A gyűlés 14-ik napján Kis-Szeben várnagyében határoznak, míg a 16-ik napon, mindkét vármegye alispánja, szolgabírái és esküdtjei megesküdvén, hogy Lapispatak és az abaujvármegyei Szinye magvaszakadt birtokosai az Abanemzetségből származtak, a közgyűlés e nemzetség élő tagjait a birtokok tulajdonjogában megerősítette.²⁾ A gyűlés 28-dik napján a *Bornák* nevezett *Halmaji Mihály* és a *Bocsárdiak* közt támadt birtokperben ítélkeznek.³⁾

Vármegyei közgyűléseket tartottak 1412-ben⁴⁾ és 1423-ban is, mely utóbbinak huszadik napján nászhozomány és jegyajándék ügyes-bajos dolgában intézkednek.⁵⁾

A gyűléseken való megjelenés a nemességre nagy terhelt rött s Abaujvármegye 1467-ben arra kérte a királyt, hogy mentse fel őket öt évre a nádori közgyűlések (generalis seu palatinalis), vagyis ítélőszékek tartásától. A király a kérelmet teljesíti, elengedvén egyuttal az összes birságokat, melyeket koronázása óta a vármegyében kiróttak. Kikötötte azonban, hogy az addig egymás ellen vitt pereikben egyezkedjenek ki.⁶⁾

A 15-ik században a közgyűlések székhelye Garadna lesz, ahol 1515-ben⁷⁾ és 1525-ben már csupán Abaujvármegye nemesei gyűlekeznek, az utolsó évben Kasza város panaszára, hogy a gonosztevők elszaporodtak.⁸⁾

¹⁾ F. X/ 570. és K. v. ny. lt. 47. sz.

²⁾ F. X/IV. 568, 575

³⁾ W. XII. 533.

⁴⁾ Melczér okl. 47.

⁵⁾ H. okl. 376.

⁶⁾ K. v. ny. lt. 465.

⁷⁾ K. v. t. lt. B. Privilegia. Nr. 52.

⁸⁾ K. v. ny. lt. 1087.

Pénz- és adóügyek.

I.

A vármegyék, amint azokat sz. István megalkotta, kezdetben katonai bélyegük mellett királyi birtoktestek, melyeknek kormányzója a vármegyeispán. Az ispánt illette meg a jövedelem harmadrésze.

A király egyéb jövedelmeit, melyek a vámokból, harmincadból, só- és egyéb bányákból folytak be, továbbá a kamara hasznát, vagyis a pénzbeváltásból eredő jövedelmet a kamaraispánok kezelték, akiknek hatósága több vármegyére terjedt.

A kassai, más nevén szomolnokí kamaraispánságról az 1297. évben van már szó.¹⁾ Az ispán Hannusia Herbord. Hatósága alá a következő vármegyék tartoztak: Abaujvár, Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Borsod és Heves.²⁾

1367-ben Miklós óbudai várnagy a kamara ispánja.³⁾

A királyi főtisztviselők: a nádor és az országbíró jövedelme a makacs vagy pervesztes felektől járó birságokból telt ki s e birságpénzek behajtására ugy a nádor, mint az országbíró végrehajtókat (exactor iudiciorum) alkalmaztak. 1337-ben Vilmos nádornak Marcellia Gergely az exactora,⁴⁾ 1339-ben Dezső,⁵⁾ 1329-ben az országbíróé Dezső mester.⁶⁾

A birságok jelentékenyen felszaporodhattak, mert ugyancsak 1329-ben Ugali Ivánkafia Jakab, mint az országbíró Ujvár területén működő birságszedője szerepel.⁷⁾

Az egyháznak a jobbágyság termény- és bortizeddel adózott

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

¹⁾ Tutkó. Kassa évk. 207.

²⁾ Thallóczy. A kamara haszna. 1879. 63. l.

³⁾ Z. O. III. 340.

⁴⁾ A. O. III. 374.

⁵⁾ F. M. Múzeum-Egylet Ivt.

⁶⁾ A. O. II. 290.

⁷⁾ A. O. II. 390.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában (1670—1685.)

Abaujmegye nemcsak egyes fiaiban szenvedte végig az 1671. esztendő sanyaruságait.

Lipót márc. 21-én elrendeli, hogy a német sereget a megyék és a városok tartsák el; mindegyik a saját területén tartózkodó katonaságot. A rendelet föltétlen engedelmisséget követel ezzel a paranccsal szemben a „megtántorodott“ magyarság részéről és elvárja, hogy minden halasztás nélkül hódoljanak meg a gyakran visszaeső bűnös magyarok a császári hatalom előtt, nehogy „a trón jósága, kegyessége és engedékenysége igazságos szigorra változzék.“¹⁾ A repartitio pedig akként volt kiszabva, hogy minden egyes katona heti portiója legalább is 14 font kenyérből, 4 font husból, 3 pint borból vagy 6 pint sörből, a felvidéken 3 kassai köből zabból és kellő takarmányból álljon s a vitézek rangjuknak megfelelő mennyiségű fát, sót, gyertyát és ágyat kapjanak.²⁾

A császári rendeletet a felvidéken Spankau Páris fogatonosítja, aki Csáky Ferenc 1670. nov. 17-én bekövetkezett halála után felsőmagyarországi főkapitánnyá lőn kinevezve s ezzel megnyitja a császári tisztek Strassoldo, Kobb, Leslie és Kaprara sötét emlékü sorozatát.

Spánkau Abaujmegyéből az 1671. évi április 20-án kelt leiratában a német katonaság eltartására 2908 kassai köből

¹⁾ Pauler, i. m. II. 247. l.

²⁾ Pauler, i. m. II. 248. l.

gabonát, ugyancsak 2908 kassai köből zabot, 727 mázsa marhahúst, 3635 bécsi urna¹⁾ sört vagy félannyi bort követel és pedig úgy, hogy felerészben pünkösdig, felerészben pedig szent Mihály napján szolgáltatandó be.²⁾ És hasztalan volt a megye ellenvetése, hogy zabot nem adhat, mivel nem is vetett, de tavalyi szénája sincs, tehát ezen követelésnek sem tehet eleget; Spankau azzal válaszolt, hogyha nincs zabja, vegyen máshonnan, olcsó pénzen; addig pedig, amíg fű lesz, árpa- és buzaszalvét szolgáltatson be.³⁾ Nem kevésbé súlyos követeléssel állott elő a katonai főparancsnok augusztus havában, amikor Lipót nevében, a kassai erősítés, t. i. az újonnan épülő citadella céljaira a megye 181^{2/3} portájától, portánként 12, összesen 2181 munkás berendelését kérte, kapástól és mindenféle szerszámostól Kassára, hogy ott 8 napi ingyenmunkát teljesítsenek. Egyidejűleg portánként 4—4, összesen 728 szekér szálfát, majd nemsokára újabb 727 szekér tüzfát követelt.⁴⁾ Spankau eme követelése világos sérelmére volt az országos törvényeknek, mert azok, az 1655. évi 116. t.-c. szerint Abaujmegyét csupán Ónod végvára részére tartozó ingyenmunka teljesítésére kötelezték, az 1659. 130. t.-c. szerint pénzben.

Az április havában kirótt repartitio ügyében Sennyey Ferenc kállói főkapitányhoz, Petheő Zsigmond vicegenerális helyetteséhez fordul a megye, hogy járjon közbe Spankaunál és ajánljon fel június 1-ére 450 köből gabonát, 100 köből zabot, 150 urna sört, 50 mázsa húst vagy annak árát: 180 forintot.⁵⁾ De úgy látszik, ennek a közbenjárásnak nem volt eredménye, mert az aug. 31-iki, Göncön tartott megyegyűlésből Horváth György egri kanonokot és Mindszenti Horváth Ferencet küldik ki a főkapitányhoz.⁶⁾ Azonban: a megye követői meglehetősen lealázó fogadtatásban részesülnek. Csak nagynehezen kapnak kihallgatást s akkor is a szavukba vágva

¹⁾ Egy urna (veder) = 48 liter.

²⁾ Proth. Cam. Ab. 1671. fol. 152.

³⁾ U. o. 155.

⁴⁾ U. o. 171.

⁵⁾ U. o. 156.

⁶⁾ U. o. 173.

azzal förmed rájuk, hogy mit akarnak, alkalmazkodjanak a renDELETEhez ; a prépostot meg éppen megleckézteti, hogy mi- nek avatkozik egyházi személy létére ilyen dolgokba. És hasztalan könyörögtek, hogy hallgassa meg legalább az utasításait, minden válasz nélkül bocsátotta el őket. Sulyos sérelmükkel most már Joannelli András udvari kamarai tanácsoshoz, a bányavárosok kamaragrófjához, Petheő Zsigmond vicegenerálishoz és a szepesi kamarához fordulnak. Azonban a sok ide-oda folyamodásnak se lehetett semmi eredménye, legalább a jegyzőkönyvekben ennek semmi nyoma.¹⁾ És még csak kilátás sem lehetett arra, hogy a katonaság eltartásának terhei kevesbedjenek, mert a külföldről újabb és újabb csapatok szállingóztak a felvidékre, amelyek további kalauzolása és ellátása is a megye gondja volt.²⁾

A közállapotok is egyre sivárabb képet nyújtanak. A katonaság folyton sanyargatja a falvak népét s tőle ételmet és takarmányt csikar ki. Az igaz, hogy Spankau ezt szigoruan megtiltotta, a szegénységet pedig felhatalmazta arra, hogy az ilyen erőszakoskodókat elfoghassa és Kassára szállit- hassa, hogy ott elvegyék méltó büntetésüket és az okozott kár értékében a rájuk eső portióból levonásban részesüljenek; ámde a fegyvertelen falusiak nem mertek ezzel a jogukkal élni, amit a garázdálkodók igen jól tudtak és egyre erősebb vérszemet kaptak.³⁾ Sőt az általános felfordulás jeleire vall, hogy a lakosság már egymást sem kiméli és egymás föld- jeit, legelőit és erdeit pusztítja.⁴⁾

Kassa a katonai uralom kezdetén. Lipót, mikor még a várost a német őrség befogadására szólította fel,⁵⁾ biztatta a kassaiakat, hogy a katonaság csak ideiglenes elhelyezést kap

1) Pr. C. fol. 173—4.

2) Pr. C. fol. 179. és 189; szeptember havában 500 gyalogos vonul a megyén keresztül Sziléziából Szatmárra menőben; alig egy hó- nap mulva a Strassoldo-ezred kiegészítésére 100 s a Stahrembergére 50 katona jön az országba.

3) Pr. C. fol. 154 és a 13 vármegye instructiójának 5. pontja a Bécsbe küldött Horváth György egri kanonoknak. 1672. május 2. fol. 127—135.

4) Pr. C. fol. 169., 180., 182—3., 190., 210.

5) Az 1670. június 7-én kelt leiratában. Kassa v. lev. 9092.

a városban addig, amíg a zavaros állapotok tartanak s ez idő alatt sem okoz alkalmatlanságot, mert a hadsereg szigorú fegyelem alatt lesz és fentartásáról saját maga fog gondoskodni. Azonban az események csakhamar rációfoltak ezekre az ígéretekre. Amint tudjuk, már az 1670. év őszén működő löcsei bizottság is foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az idegen katonaságot az országgal tartassa el, első sorban pedig a vármegyékkel, aminthogy Spankau is felhívja a várost, hogy a katonaság céljaira felajánlandó élelmiszerek tárgyában küldje ki megbizottait Löcsére.¹⁾ Pár nap múlva pedig már augusztus havában nagymennyiségű búzát és kőszót követel Abaujmegyétől a katonaság számára. Körülbelül egyidejűleg a kassaiakat is felszólítja, hogy az egyebet dívó szokásnak megfelelően fát szolgáltatassanak a katonaságnak és pedig a város az őrhelyekre, a lakosok a katonák házi céljaira. A löcsei bizottság elnöke, Rottal, megismétli a generális említett követelését, sőt azonkívül még sót, gyertyát és szalmát is kér. Ne tagadják meg — ugymond — mert ezt a méltányosság és a szükség követeli. Ezzel olyan dolgot fognak művelni, amely méltó keresztényhez, amely mindenütt szokásban van és amit majd a császári és királyi kegy elismerésre fog méltatni.²⁾ Együttal figyelmezteti az előljárást, hogy vessen véget a lakosok abbeli visszaéléseinek, hogy az élelmiszereket, szénát és egyéb a mindennapi élethez szükségeseket a városon kívül vásárolják össze, hogy majd a katonáknak jó drágán, sőt kétszeres áron adják el; hiszen a katonaságból több hasznuk van mint kárjuk, mert alkalmat nyújt arra, hogy portékáikat értékesíthessék. Végül meghagyja, hogy az élelmiszerraktár mellett hat sütőkemencét állítsanak föl.

Hogy a város utóbb kénytelen volt meghajolni és bizonyos mennyiségű gabonát ajánlott fel, bizonyítja Rottal nov. 27-éről kelt újabb átírata,³⁾ amelyben szorgalmazza a megígért gabona beszállítását a kijelölt erősségekbe.

A municiók: lőpor, ólom, továbbá az ágyuk és egyéb

¹⁾ Kassa v. lvt. 9116. miss. 1670. aug. 28.

²⁾ Kassa v. lvt. 1670. 9117. miss., Rottal 1670. szept. 12-én kelt átírata Löcséről.

³⁾ Kassa v. lvt. 9119. miss. 1670. nov. 27.

hadieszközök szállítására,¹⁾ vagy a kassai erősség és az erősségen kívül épülő citadella céljaira szükséges fa és másféle materiálék²⁾ előszolgáltatására vonatkozó katonai követeléseknek már törvényesebb színezetük volt.³⁾ Csakhogy a falvak népe ugy számban, mint anyagi képességeiben megfogyatkozván, megesik, hogy a város a kívánt fuvar és munkaerőt megtagadja. Mire Spankau mellőzi az alattvalói hűségre, keresztényi érületre való szokásos hivatkozást, de a felség kitüntető jóindulatának és kegyelmének elnyerésével sem kecsegteti többé a magisztrátust, hanem egyenesen el-fogatja a falusi birákat s addig tartja őket fogva, amig parancsa nem teljesül.⁴⁾

Spankau eme eljárása csak gyöngye előjátéka azoknak az erőszakosságoknak, törvénytöréseknek és jogfosztogatásoknak, amelyek végtelen egymásutánjában fejtí ki a katonai rémuralom minden erejét. A magyarság nyakára hozott idegen hadsereg fentartása érdekében a megye és a város tekintélyének sérelmes megalázásával törvényt, ősi jogokat és kiváltságokat lábbal tapos, újabb és újabb terheket ró a lakosságra, hogy azt teljesen kiszipolyozva, koldusbotra juttassa. A német katonák nem érik be a kapott ellátással, hanem egyre féltelenebb követelésekkel sanyargatják a polgárságot s ezt nemcsak zsarolják, hanem életében is veszélyeztetik.

Az igaz, hogy a bécsi kormány akarva nem akarva, végre is kénytelen július havában felényire szállítani le a márciusban kivetett országos repartíciót, mert azt a kifosztott, török hódoltság alatt levő néptől behajtani nem tudja. Azonban, habár még így is elviselhetetlen volt az adó, már is egy újabbat hoztak be a repartíció kiegészítésére: az aecisát, fogyasztási adót, a borra, sörre, pálinkára és husra.⁵⁾ Hiába

¹⁾ Kassa v. lvt. 9096. Leop. dec. 24. rend.

²⁾ U. o. 9095. Leop. nov. 19. rend.

³⁾ Az 1609. XV. t.-c., 1655. XVI. és az 1659. XXV. t.-c. szerint az ágyuk és egyéb hadiszerek szállítása a szab. kir. városok terhe, ugyanez megerősítve az 1681. XLIII. t.-c.-ben.

⁴⁾ U. o. 9118. miss. Rottal átírta szept. 29-ről.

⁵⁾ Pauler i. m. 413—5. I. idézve Leop. rendelete 1671. december 14-én, mely szerint egy pint borra 1, egy pint serre $\frac{1}{2}$, egy pint pálinkára 2, egy font husra $\frac{1}{2}$ magyar denár esett, öt denár képezvén egy garast.

folyamodtak fel a megyék, hogy törüljék el, Bécsben hallani sem akartak erről, arra hivatkoztak, hogy már úgy is elengedték felét a repartitiónak.

Hasonló eredménnyel jártak az öt szab. kir. város, Kassa, Eperjes, Bártfa, Kiszzeben, Lőcse és Késmárk, követői, Feja Dávid, Kassa város jegyzője, Alauda Bertalan, Heidenreich János és Schönleben Mihály, akik szeptember közepén indultak el Bécsbe, hogy a többi között a protestánsok vallásszabadsága és a katonai megszállás megszüntetése, vagy megkönnyebbitése tárgyában városaik nevében közbenjárjanak az udvarnál és a minisztereknél.¹⁾

A Kassa városát képviselő Feja Dávid jelentése, amelyben beszámol küldöinek bécsi útja eredményeiről, nemcsak arról ad hű képet, hogy hova fejlődtek az állapotok már a német uralom első esztendejében,²⁾ hanem azt is mutatja, hogy mennyire valósult meg a kassaiak abbéli reménysége és bizodalma, hogy „a felség, mivel az több keresztyéni monarchák között leginkább az méltóságos ausztriai ház az kegyességet és kegyelmességet magának venticálja, . . . megértvén ezen megnyomorodott helynek mód nélkül és ereje felett való megterheltetését és siralmas sorsát, a nemes városnak példás hűségére nézve nemcsak könyörületességre indul, de egyszersmind tapasztalható vigasztalan helyzetében könnyebbülést és enyhülést nyújt.“

Harmadnapra megérkezésük után audienciát kaptak a a felségnél, „mely alkalmatossággal — beszéli Feja — mind előszóval s mind pedig alázatos memoriálénk (emlékiratunk) által mind az hat szabad városoknak nagy inségét és nyomoruságát és rajtunk való terheknek elviselhetetlen voltát mennél jobban s alázatosabb hódolattal ecseteltük ő felségének, az mi kegyelmes urunknak; az minthogy én magam is előmben adott instructióm (utasításom) szerint, egy alázatos supplicatiót³⁾ ugyanazon audienciának alkalmatosságával benyújtottam ő felségének, mely memoriálénkat és supplica-

¹⁾ Pauler i. m. II. 415—6. l.

²⁾ Pr. Reg. ac. Lib. Urb. Cassov. 1671. f. 39—59.

³⁾ Folyamodvány külön Kassa nevében.

tíónkat ő felsége eivévén tőlünk, olyan kegyelmes reménységet nyújtott mind minekünk s mind pedig princípális urainknak,¹⁾ hogy tudnia illik ő felsége mind azokat, amiket a hat szabad város képében előadtunk, kegyelmesen megértette, melyről az méltóságos consiliáriusaival tanácskozáván, azt fogja cselekedni, az mi azon városoknak hasznára és az országnak fennmaradására nézendő lészen.“

Ezt a „kegyelmes“, de voltaképen semmitmondó választ nyerték Lipóttól. A magyar cancellárius is készségesen megígérte, hogy méltányos és jogos ügyekben jóakarattal lesz irántuk. Innen Orbán István titkárhoz mentek, aki majd a hat város ügyeit a haditanácshoz és az udvari kamara cancelláriájához terjeszti föl.

Kassa városa nevében a haditanácshoz intézett folyamodványában a következő kérelmeket terjeszti elő Feja: 1. a városra rótt elviselhetetlen repartítiót engedjék el, illetőleg szállítsák le; 2. a német őrséget egészben vagy legalább is jelentékeny részben vonják ki; 3. a markotányosoktól önkényüleg behozott és a fegyver- és portöröházban nyitott bor- és sörkimérő korcsmákat szüntettessék meg; 4. azon kaszáló réteket, amelyeket a német tisztek még az elmúlt nyáron foglaltak le, adják vissza; 5. a város Furcsa nevű erdejéből tiltsák ki a német katonákat; 6. a szállásosztás joga a polgári hatóság kezében maradjon; végül 7. a Divényi-féle házaknak a szállásadástól való mentessége szűnjék meg, a kiváltságlevél semmisítették meg vagy legalább olyan értelemben módosítottassék, hogy a kérdéses házak a város joghatósága alatt maradjanak.

A haditanács erre olyan „vékony és könnyű“ határozatot hozott, hogy azzal sem Feja, sem a város nem érthette be. Ujabb emlékiratot szerkesztett tehát a haditanácshoz intézve, amelyben hivatkozva a kassaiaknak a legközelebbi Rákóczi-féle mozgalmak idején tanúsított példás, meg nem tántorodó hűségére, részletes indokolással ismétli az előbbi kérelmeket. Ujból esedezik a hadsereg létszámának leapasztásáért; mert a nyomorult lakosság a ránehezedő terhek súlya alatt az éjet és napot sohajok és siralmak közt tölti és nagy ré-

¹⁾ A minket küldő városi hatóságoknak.

szének betevő falatja sem lévén, a legnagyobb inségnek néz eléje. A város jövedelmei nagyon megcsappantak; az Isten-tennek és a felségnek tartozó hitükre és igaz lelkükre mondják, hogy egy negyedév lefolyása alatt összes jövedelmi forrásaikból alig merítettek 300 forintot, ezért kisebb szükségleteiket sem képesek fedezni, annál kevésbé vannak abban a helyzetben, hogy az újabb adót befizethessék. Ez annál terhesebb a városra nézve, mert jobbágyai révén a megye útján is fizeti portánként a repartitiót s így kétfelé kellene adóznia. Ne hagyja a felség figyelmen kívül, hogy az őrség behozatala óta, az időjárás viszontagságaira való tekintet nélkül, a legzordabb hidegben is a legnehezebb munkákat teljesítik az erősség körül, amit egy város sem tesz; az erősségre az utóbbi években fordított fuvar, épületanyag, stb., lelkiismeretes számítás szerint 13608 forintot tesz ki

Esedeznek tehát, hogy a repartitiót, amelynek gabonából álló tetemesebb részét készségesen szolgáltatják be, olyan értelemben szállítsa le a felség, hogy a városra kivetett 4000 urna sör beszolgáltatása alól egészen való felmentést nyerjenek. Ennek a követelésnek, jövedelem híján képtelenek eleget tenni, egyetlen serfőző sincs az egész városban, jobbágyaik meg vagy a török hódoltság igája alatt nyögnek, vagy földjük nem terem; különben már a megye is megadóztatja őket, az erősség körül pedig ingyen munkát teljesítenek. Az egészen való felmentést pedig úgy gondolnák, hogy a követelt sörmennyiség értékének fele teljesen elengedtetnék, másik fele pedig az erősség és az épülő citadella céljaira már eddig is végzett és a még ezután végzendő munkálatokba számitassék be.

(Folyt. köv.)

Szabó Adorján.

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Rottal zabot kíván a városoktól a tüzérségnél lévő lovak számára.

1662. január 26. Eperjesre írja, hogy „Rottal requisitiójára az arteléria mellett levő lovak intertentiójára akarnak cub. 500 avenát (zabot) adni, melyet 6 város nevével ígértek. Irjuk meg mentül hamarább opiniókat.

Számtalan expensáink és gazdálkodásink voltak az sürti consultatiók alkalmatosságával, annyira mind zabunkból s mind szénánkából kifogytunk s nincs is nekünk 25 köből zabunk készen. Ő kegyelmeknek jó, mert efféléktől türesek. Azért ha ujjonnan immunisekké tétetünk az artelériához tartozó lovaknak hybernatiójától (telelésétől), nem szintén annyit, hanem Lőcsén vagy Bártfán az mennyinek szert tehetjük, jó szívvvel kedveskedünk. Sőt azt vennénk ökegyelmektől jó néven, ha magok praestálnának bizonyos köből zabot pénzünkért.

1662. január 27. Eperjes írja, hogy a zabot máshonnan szerezzük, mivel magok is Bártfa felé a *zaboszágra* küldenek vásárolni.

Lőcsei bíró uramat kell erre kérni.

1662. február 1. Bíró: Eperjes levelére ajánlja, hogy Eperjesre kell küldeni postán valakit, hogy holnap jó reggel ott lévén az ott levő bártfai, lőcsei és szebeni követekkel, a Rottálnak ígért zabot megbeszéljék.

Menjen Feja András és investigálja, hogy miformán ígérték azon kedveskedést s ha eszébe veszi, hogy csak a

magok glóriáját halászsák, eléggé kifogytunk mindentükből, semmire se menjen.

Február 3. Visszajöven referál: A városok követei együtt lévén, az eperjesi bíró előadá, hogy gróf Rottal mily jóakarattal van a városok iránt s őfelsége előtt is pártolni fogja. Azért kívánja ő nga, hogy őfelsége lovai számára in signum gratificationis adnának zabot ezer hártfai köblöt s a mellette levő embereknek gabonát 500 köblöt. Amint láttuk, bíró uram már meg is ígérte. Kérdeztem, ki adott erre autoritást, hogy a városok nevével menjen valami alkuvásra. Főkép Kassa mikor kérte kegyelmedet, hogy nevével ilyet tegyen. Nem tudja kegyelmed, hogy a mi városunk mind éjjel-nappal szorongattatik. Csak consultatiók is mennyiszer celebráltattak . . . . (Hiányzik.)

1662. február 20. Eperjesi bíró gróf Rottal Jánossal megalkudott arteléria mellett lévő lovaknak 1200 köből zabban, az emberinek pedig 600 köből gabonában. Ezt pedig mind az hat szabad város képében cselekedte, akit bár ne cselekedett volna, mivel mind e nemükből kifogytunk s hol tennénk szerit annyinak?

Szelepcsényi újabb erőszakoskodása, fenyegetőzése.

1662. február 9. Bíró: Az egész communitásnak és az összes lakósoknak elmondja, mi történt eddig a praesidium dolgában. Palatinus visszairt (a cancellárius utáni végzésre a városnak), hogy javolja válaszunkat, melyre képest beküldi szállásosztóit, az ki 1000 muskatérosnak osszon szállást. De mi mindjárt visszairtunk, hogy ne úgy értse, hogy mi consentiálnánk a praesidium bevételenek, mert egyáltalán az mi válaszunk más volt s ne is küldje ide szállásosztóit, annyival inkább violenter ne hozza reánk az praesidiumot.

Ujabban visszairt ő nga: Lássátok magatok veszedelmét s azután magatoknak tulajdonítsátok. Aztán hivta Jászóra őket. De a bíró és fűrmender nem ment, de szép levelet irtak, melyben ő Felségéhez való igaz hűségüket írják s hogy aki ebben meg nem marad, mind maga, mind maradékja átkozott legyen.

De ő nga újra irt, hogyha e megátalkodottságban maradunk, rövid nap veszedelem követi miattunk az országot is. Azután csak abban maradt a dolog. Hanem beérkezvén cancellarius, az egész tanácsot szállására hívatta. Itt sok híreket declarált, azt is, hogy miformán árulták el Kassát s erre ő Felsége újabb instructiót küldött a kamarára, a melyet a notárius a palatinus levelével az egész község előtt felolvasott.

A város lakosai közül többen bejöttek, hogy Nagy Istvánt cancellarius nagy haragjába vette, annyira, hogy fenyegette s tegnap ispán uram által megfogatni akarta s most megint hivatja.

Üzenjenek a város lakói a maguk nevével, hogy mi okon hivatja.

Kancellarius üzente a tanácsra, hogy Nagy István a városházán tumultust csinálván, azt mondotta, mit gondolunk az cancellarius assecuratiójával, az palatinus hitivel, soha sem menjünk semmire is. Azért jó őrizet alá kell tenni, hogy el se elabáljon, hanem amikor kívántatik, előállassa és számot adhasson biró uram felőli. Biró alázatosan üzente, Nagy István nemes ember s nekem semmi jurisdictionom nincs személyéhez, ne kívánja tehát és nem is vállalja.

A város lakosi beüzentek, hogy mi a határozata a tanácsnak a paraesidum felől.

Viszont a tanács visszaüzent, hogy előbb ők határozozanak.

Erre ezek kijentették, hogy első resolútiójuktól el nem állanak s ő Felsége hűségében holtig megmaradnak.

A község és tanács konferálván, felettébb apprehendálják az egész város lakosi, hogy cancellarius azt mondja: Két hét alatt vagy törökké vagy németté lesz a város s elvállik dolgok is, vagy hat vagy vak leszen, de papi hitemre mondom, ez megleszen. Kívánják, hogy adja okát, miért mondja ezt, halott ő Felsége igaz hívei.

Resolútiójuk: A praesidum bevétele az egész országot nem egyrészt illeti, nincs tehát módjuk benne. Méltóztassanak önagyságok a város szabadságát, melyre ők is hittel kötelesek, megoltalmazni s violenter be ne hozzák s biznak,

hogy ő Felsége meg sem engedi, lévén holtig hűségés alá-
zatos alattvalói.

Február 10. Cancellárius ma 7 órakor a tanácssal és községgel szállására hivatott, előtük akarja megmondani ő Felsége utolsó akaratját. Mondám: én nem mehetek, de a többiek elmennek. Üzené: jöjjenek én is, mert én vagyok a város feje. Én üzeném: a város bírása vagyok ugyan, de tisztem megvan határozatva. Megkérdeven a községet és tanácsot, nem engedték, hogy elmenjek, de a tegnapi deputatusok menjenek. Resolútiójukat mint végső határozatot régi eleink szokása szerint megpecsételve és aláírva elküldöttük ő Nagyságához.

Visszajöven a követek, jelentik, hogy ő nagysága punctatin kívánja a resolútiót, amint ő is előterjesztette, mert ezzel ő Felsége elé nem megy, gyalázat is volna így menni. Holnapig kíván választ. Ezt vissza akarta adni, de ott hagytuk. Azt állatá ő nagysága, hogy mostani üzenetét a város egész lakosi nem tudják; hogy a város el van árulva, hogy 2 hét alatt vagy törökké, (Isten attól oltalmazzon) vagy a miénk leszen. Azért üzenjétek meg, ha mást adtok-e, vagy ezzel menjek-e el?

Megütenték, hogy ez a végső válaszuk.

Cancellárius vice-ispán által válaszolt, írják ő Felségének, ha bellum leszen s a szükség hozza magával, másképp fogunk gondolkozni, avagy hogy kívül oltalmazza Kassát s ő Felsége találja fel az oltalmát, amint akarja, de ne hozassa be a praesidiumot.

De a város látva, hogy csak az ultima resolútiót akarják őket próbálni, hogy szilárdak-e s félő, hogy a hostátra hozná, ha innánk, hogy kívül oltalmazza. Ezért megmaradunk resolútióink mellett. Melyet eléggé neheztelt cancellárius, mondván, ha csak barátjának is ír valaki, direct az írásra felel. Ujra fenyegette a várost: Meglássátok kassai uraim, bizony benn veszedelmetek, csak játszottattátok uratokat, de 2 hét alatt vagy törökké, vagy miénk lesztek, én nem vehetek semmit erővel rajtatok. Schirmer uramat felette fenyegeté: meghidd Schirmer uram, hogy rövid nap *sirni* fogsz. Az levelet elvette ő nagysága.

A kancellár szándéka.

Február 11. Feja András referálta, vice-ispán hivatván a legnagyobb confidentiával jelentette, hogy egy katolikus ember igen *confidensen* mondotta, *cancellarius* uram tudakozta volna, miképen lehetne valamely stratagéma által a praesidiumot ide behozni, volna-e olyan hely, amelyre écska bejöhethetne vagy 1000 muskatéros, avagy reggel, mikor a kaput felnyitják, akkor rohanna a kapunak egynéhány száz. Vagy este, mikor kaput zárnak és így az kaput elvinnék tőlök, aztán a mennyit akarnának, annyit hoznának be. De egyáltalán vagy akarják, vagy nem, be kell hozni a praesidiumot.

E szavaira azon katolikus ember mondá, hogy semmi olyan helyet nem tud. Egyébiránt nagyon vigyáznak a kassaiak, *stratagemátul* tartva, *abban nem lát módot*.

A szekeresek kára.

1662. március 9. Nagy Imre társaival suplikál azon, hogy Montecuccoli számára rendelvén őket a város, szekerek, lovak odaveszett. Azért csak *barmok után keresvén* kenyereket, instálnak károknak refusiójáért.

Mivel Montecuccoli visszabocsátotta őket salvagvardiával Somosig, Somost salvagvardiát nem szerezvén, úgy jöttek el, magoknak tulajdonítsák.

Kassa be nem eresztvén a német katonaságot, ez szántón és a város falvaiban garázdálkodik.

1663. február 22. Szántó városa levelében exagerálja, mennyi sok nyomoruságban forgott legyen állapotjok. Az németek egész nyáron rajtok laktak és rajtok számtalan contributiót vettek. A szőlők nem termettek, sőt ki nagyobb, az Isten a nyáron két vagy három menykövet leszállítván, az tornyokat mind lerontotta, sőt a templomok falát is megrontotta, melyet mind az mostani szűk időben is meg akarnának csinálni. Kérnek valami subsidiumot. Mostani szűk időre nézve a tanács conferált fallért Nro. 8.

1664. április 22. A város falui, főképen Mislóka és Tökés, az sok quartélyozó, alá és feljáró katonák insolentiá-

jokat sőt istentelenségeiket szintén elunták. Mert most is Barakonyi uramtól dependeáló katonák már harmadnapul fogva rajtok vannak, sok insolentiákat cselekesznek. Mely dologrul is az első községgel üzeni bíró uram és az nemes tanács generalis urunknak, kérvén, hogy parancsolja meg, hogy menjenek ki, mert egyáltalán a nemes vármegye statutumja szerint kivereti őket az nemes tanács.

A Kassán kívül rekedt német katonák élelmezése.

1663. március 1. Ollenhauseen commissárius levelével requirálta a várost, kívánván, hogy valami szekerekkel succurálná. Az minemü lisztet és gabonát az ő Felsége pénzén ide alá, az felsőmagyarországban levő németek számára azokat átszállithassa. Ezt kívánja ő Felsége requisitioja is.

Határozat nincs.

1663. március 30. Ollenhauseen commissain levélben kíván a várostól Tokajig 20 szekeret.

Mivel szántás van, a legénység barma elhitványkodott az eledel szük volta miatt. De az árvizek is igen nagyok, semmiképen el nem mehetnének. Megüzente a tanács, hogy az csak lehetetlen.

(Folyt. köv.)

Kerekes György.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai.

III. Abaujvármegye 1754—55-ik évi nemesi összeírása.*)

I. Birtokos nemesek.

<i>I. Csereháti járás.</i>	Horváth Menyhért özvegye
Alexius András (alszolgabíró)	Pletrics Anna
Andrássy László	Hubay György
Bajusz Gáspár	Jakabfalvy Miklós
Csely András (tornamegyei esküdt)	Jób Pál özvegye
Csemniczki Miklós özvegye,	Jóhész András
Pongrácz Zsófia és fiai	Kandó Zsigmond özvegye és fiai
Fáy (Fáji) András	Keczer István özvegye
Gelley István	Labancz István özvegye és fia, Zsigmond
Hangácsy Miklós	Matolcsi özvegye
Hopostórom (helyesebben Hoporsorom) István özvegye	Nagy Zsigmond
	Nikházi Imre

*) Ez az összeírás már megjelent a *Nagy Iván* című folyóirat 1899-iki (I.) évfolyamának 36—39. és 81—83. lapjain, valamint dr. Illéssy J. és Pettkó B. „Az 1754—55-iki országos nemesi összeírás” c. füzetében. Minthogy e művek egyrészt ma már nehezen szerezhetők meg, másrészt a nemeseket egyszerűen csak betűrendben sorolják fel, szükségesnek tartottuk legalább járások szerint a birtokos és armalista nemesek névsorát külön közölni.

Pamlényi András	Orosz László
Pap István	Pandák János
Pereszlényi József	Palásti Ignác
Pőrös Zsigmond özvegye és fiai	Pálfalvai Gábor (alszolga- - Pécsi Sándor [bíró])
Putnoky Imre	Soós Imre (aljegyző)
Ragályi Ferenc	Szentmártonyi Mihály
Reviczky János özvegye	Szerencsi Ferenc
Rutkay Sámuel	Téglássy András
Szakmáry József	Váratkay István
Szeldmajer Sebestyén	Zombory Imre (másodalis- pán.

— Szemere Zsigmond

— Szentimrei (Krasznikvajdai)

László

Szél János

Szilágyi István

Tiszta (Lipsini és Sellyebi)

Pál (főjegyző)

Turánszky László

Vendégly András

Vécscy Elek

Vitkóczy Pál.

2. Füzéri járás.

- Baranyay György
- Berthóty János
- Bónis György
- Botka Gábor
- Czékus József
- Daczó Pál
- Dessőffy Ferencz (alispán)
- Fejér István
- Hegymegi Borbála (Br.
Meskó Jakab özvegye)
- Kelcz Zsigmond
- Melczér Pál
- Niczky Lajos
- Ondrejkovics Sámuel

3. Kassai járás.

- Bárczay (Bárczai) János
- Benyó István
- Bónis András
- Csáky Antal gróf (főispán)
- Csörge István
- Demeczky Zsigmond
- Dessőffy István
- Dobay (Dobai) János
- Hangácsy Zsigmond
- Horkay József
- Jábroczky Gábor
- Komáromy Elek özvegye
- Kormos István
- Kornis Mihály (szolgabíró)
- Korponay József
- Koscsányi István
- Lánczy (Lánczi) Imre
- Marczy László
- Martindes János
- Mariassy István
- Meskó Jakab báró
- Nádassy János özvegye
- Ottlík Miklós
- Pigay György

Püspöki István
 Semsey (Semsei) Pál
 Szallay István (szolgabíró)
 Szentpétery Dániel
 Szilágyi András
 Szirmay István
 Szőke Pál
 Vécsey István
 Viczmándy István
 Vitális György.

4. Szikszói járás.

Abonyi András
 Andreánszki (Primóczi és
 Szentandrás) Imre.
 Babocsai István
 Bakó Dániel
 Bakó János
 Baksi András
 Balajti Benedek
 Bán Péter
 Beszterczey Sándor
 Béki István
 Bobronoky András
 Bogoly Lajos
 Boldisár János
 Budaházy Gábor
 Csajkos József
 Csehi Zsigmond
 Csécei Pál
 Csoma András
 Czeper István
 Czékus Sándor
 Cziráky András
 Dants Körössy József öz-
 vegye és fiai: László, Gá-
 bor, István és János
 Deme József

Dési János
 Dienes György
 Dobos János
 Dobronoky lásd Bobronoky
 Fancsal Jób lásd Jób
 Faragó János özvegye
 Fazekas János
 Fekete Zsigmond
 Fövényessy György
 Gadnai István
 Garas János özvegye és fiai:
 István és Ádám
 Gábrriel Miklós
 Girincsi (Pótsacsécsi) István
 Gönczi János
 Gyarmathy János
 Györffy (Telekesi) Lajos
 Győri Ferencz
 Gyurkovits János
 Gyüre János özvegye
 Harsányi Mihály
 Hideg István
 Horváth Ferencz
 Horváth (Bibityei) András
 Horváth (Ostorharótsi) Zsig-
 mond
 Horváth (Pálóczi) Farkas
 szolgabíró
 Hunyor István
 Illési Pál
 Irsai Zsigmond
 Ivánkai György
 Jób lásd Fancsali
 Kalas Pál
 Kanitz Ernő özvegye és
 két fia
 Katona László
 Kádás Ferencz
 Kereky György

Király Gábor	Novajkai Pál
Kiss János	Ocskay András özvegye és fiai: András és Antal
Kiss György	Pap István
Koczka Miklós	Pállya János
Komjáti Ferencz	Pécsy (Pécsuffafusi) András
Koncz (Namény) Gábor	Péczely István
Kováts Péter	Pogoriczky Sámuel
Kováts (Selyebi) János	Pongrácz (Szentmiklósi és Óvári) Pál
Kóta Mihály	Pósa (Szentkirályszabadjai) István
Körtvélyesi István	Puky András
Kőrössy lásd Dants	Ragályi (Kiscsoltói) Szemere Miklós özvegye
Krajnik Sándor	Szentmihályi József (esküdt)
Lánczy (Lánczi) Mihály (alszolgabíró)	Szirmai Péter özvegye
Lehoczky István özvegye és fia Imre	Szlavikovszky Ambrus
Lisznyay Dániel	Ternyei Pál
Megyeri Gábor	Török István
Melczer (Kellemesi) Ferencz	Trócsányi György
Mocsáry Balázs özvegye	Ubrissy Gábor
Nagy János	Vendéghy Gáspár
Nagy Sándor	Verebélyi Péter
Nagy (Daróczi) Mihály	Vizi Mihály
Némethy György özvegye és fia György	Zsujtay (Zsujtai) András.
Nikházy László	

II. Armalista nemesek.

1. Csereháti járás.

Apostol Mihály	Bodvay Sámuel
Bagossy Mihály	Bőr Márton
Balla Ferencz	Breznai György
Barlogh István	Buza Miklós
Bazsó János	Csathó György
Becskeházy György	Csengery András
Beke Márton	Csorba Mihály
Berczik György	Csörge István
Bernáth Mihály	Czelczer Mihály
	Dobronoky György

Dobza András	Nagy András
Elek Elek	Najmon György
Fittus Ferencz	Nehéz Miklós
Fuk János	Nyerges János
Fügedy János	Pattay Péter
Füleky János	Pál János
Gecskey Ferenc	Piskóty Mihály
Gerecs Sámuel	Portörő Gáspár
Göcs István	Potincza István
Haim lásd Kovács	Presztel János
Halmi János	Rácz Mihály
Harangozó Mihály	Redmeczy lásd Molnár
Havas János	Rimaszécsy lásd Molnár
Hirkó András	Sebők János
Imre János	Sipos lásd Szendrey
Jakabházy István	Skrobák György
Kazay Mihály özvegye	Somody András
Kádár Mihály	Szabó lásd Kóczy
Kecskeméthy András	Szalay István
Képes András	Szánthó János
Kis József	Szendrey István
Kóczy Mózes	Szendrey Sipos István
Kóczy Szabó János	Szép János
Kolbán György	Id. Szikszay Gergely
Kónya Gábor	Szobonya János
Kovács András	Szócs András
Kovács másképp Haim Pál	Szőke János
Kövy György	Szőke (Selyebi) József
Kun Mihály	Tahi János
Kupay István	Tamássy János
Kupecz György	Tinis János
Liszokay Gergely	Turóczy József
Magyar Zsigmond	Vámosy Sámuel
Molnár István	Veres Péter
Molnár (Rimaszécsy) helyte- lentül Redmeczy András	Vitarius Ferencz.

Dr. Czobor Alfréd.

A Moll-család.

Kassa ipari és kereskedelmi multjában előkelő helyet foglalt el a Moll-család, mely nagyszabásu vállalataival a város közgazdasági életének nagy lendületet adott.

A Moll-család nemesi származásu volt. A nemességet Pozsony város ajánlatára Moll Mihály, pozsonyi polgár, valamint felesége Schrenczerin Anna Zsófia, továbbá gyermekeik Mihály, György Farkas, Anna Rozina és Judit Zsófia nyerték I. Lipótnak 1680 november 29-ikén Linczbén kelt nemesség- és címeradományozó levelével, mely 1681 márc. 18-ikán Pozsonyban lett először kihirdetve. A címerlevél könyvalaku, piros bársonykötésben. Az első lapon látható az adományozott címer színes rajza: négyelt paizs, az első és negyedik vörös s a második és harmadik fekete mezőben ágaskodó, kétfarku oroszlánnal; sisakdísz: ezüst-vörös és arany-fekete szarv közül kinövő kétfarku oroszlán; sisaktartók: fekete-arany, vörös-ezüst. A címer lilaszínü, tojásdad keretbe van foglalva, melyet a karmaiban pallost és kormánypálcát tartó kétféjü sas övez; a két fej között a magyar címer emelkedik ki, míg két oldalt a sas szárnyain ivalakban a társországok és az egyes tartományok címerei sorakoznak a sas nyakaira csavart szalag által egymáshoz fűzve.

A nemesség- és címerszerző Mihály fiától, György Farkastól származott József; ennek fia volt János Farkas, a ki Kassára jött és itt 1737-ben nagykereskedést nyitott. Müller Zsuzsánnával való házasságból három fia született: János József, a legidősebb, Keresztély Sámuel és Károly Farkas. 1828 április hó 28-ikán Wágner Johanna, a korábban

elhunyt János József özvegye, Gusztáv fia nevében, továbbá az ifjabb Moll-testvérek Pozsony-vármegye törvényszéke előtt már-már feledésbe menő nemességüket vitató pert indítanak. A vármegye a bemutatott okiratok alapján a nemességszerzőtől való leszármazásukat hitelesen igazolta. Miután az ítélet a helytartó tanácsot, mely még némi pótlást kívánt, kétszer is megjárta, Pozsonyvármegye 1831 augusztus 1-én a nemesi bizonyságlevelet részükre kiadta s Abajvármegye ugyanez év december 12-ikén tartott közgyűlésén azt a címeres nemeslevéllel együtt kibirdette.

A nagykereskedés apjuk halála után a főnebb említett három testvérré szállt, kik birtokosok is lettek a Hegyalján. Közülök *Moll János József* kiváló tagja volt a városi külső tanácsnak és a lutheránus egyházközségnek. Képzett, tevékeny és törekvő ember volt, Lasz gallner A. G.-vel együtt szerzője a Kassán 1828-ban megjelent *Das Tokajer Weingebirge* stb. c. műnek. Az ő vezérése alatt alakult a kassai bőr- és a kassai kőedénygyár. Meghalt 1825-ben 55 éves korában, özvegyén, Wágner Johannán kívül Gusztáv fiát és még négy leányt hagyván hátra.¹⁾ A nagykereskedést és a gyáripari vállalatokat testvére, Keresztély Sámuel, a detailüzletet pedig másik fivére, Károly Farkas vette át.

Moll Keresztély Sámuel, városi bizottsági tag, meghalt 1830-ban 56 éves korában. Özvegye, Máhr Rozália és három gyermeke maradt.

A nagykereskedés és a nagyipari vállalatok élére legidősebb fia, *József* került, akire egyuttal a mai Fő-utca 64. számú családi ház is szállott, ahol a volt Werfer-, jelenleg Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó Részvénytársaság áll. Az ipar és kereskedelem terén szerzett érdemeinek és tekintélyének a bizonyítására elég kiemelnünk, hogy városi bizottsági tag, a kereskedelmi és iparkamara elnöke és a Ferenc József-rend lovagja, a telkibányai kőedénygyár társtulajdonosa, továbbá a csányi gőzmalom alapítója és tulajdonosa volt. Meg-

¹⁾ Egyik leányát Werfer Károly vette el, aki nagyapja *Werfer Károly* akadémiai nyomdásznak és a *Kaschauer Zeitung* volt szerkesztőjének.

halt 1877-ben 74 éves korában. Özvegyen maradt feleségétől Bészler Saroltától, négy gyermeke maradt életben. Fia, *ifj. Moll József*, örökölte atyja üzleti szellemét, de vállalatait kevesebb szerencse kísérte, mint elődeiét. A kassai gőzmalom, olajfinomító és gőzkenyérgyár¹⁾ az ő alapításai. *Moll Károly Farkas* halála után, ki 1855-ben 70 éves korában mint agglégény hunyt el, örökölte a forgalmas detailüzletet is, melyet Flachbart Sámuel társaságában vezetett. Az üzlet később tisztán csak Flachbart tulajdona lett, majd utána tulajdonosról tulajdonosra szállt, de 175 év leforgása után ma is ugyanabban a helyiségben áll.

Ifj. Moll József meghalt 1887-ben 57 éves korában. Vele kihalt a kassai Moll-család férfi-ága.

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ Ezt 1889-ben Farkas Adolf vette meg.

VEGYESEK.

Az első ismert abaujvármegyei tisztiorvos.

Orvosaink régente sokoldalú képzettségüknel fogva tekintélyes állást foglaltak el s a közügyekben is tevékeny részt vettek. Hellenbach János Godofréd I. Lipóttól orvosi érdemeiért báróságot kapott.¹⁾

Állandó orvosokat csak a fejedelmek és egyes nagyobb főurak, meg városok tartottak. A megyei orvosok száma aránylag igen csekély volt. Abaujvármegyében 1701-ben történik említés az első megyei orvosról *Hrenisch Sámuel*-ről, a ki *a megyétől állandó fizetést huz: évente 100 rajnai forintot és 12 köből buzát. Tartózkodási helyéül Szepsit jelölik meg. Köteles a megyei tisztviselőket ingyen kezelni s csupán a gyógyszerek árát számíthatja fel. Akkoriban ugyanis az orvos legtöbbször egyuttal gyógyszerkészítő is volt.*²⁾ Erre Hrenisch is külön engedélyt kapott.

Abaujvármegye 1701-ik évi közgyűlési jegyzőkönyvének (fol. 37.) idevágó határozata így hangzik.

Determinatum est, ut Dominus suplicans medicus Samueļ Hrenisch excepta exhibita medicorum pretii specificatione, etiam residuum conficiat et Inclyto Comitatu exhibeat, quibus exhibitis, et in effectum deductis ordinabitur ipsi locus residentiae in oppido Szepsi, et habebit annuale salarium

¹⁾ Dr. Demkó Kálmán: A magyar orvosi rend története II. k. 381 és 386. l.

²⁾ Demkó i. m. II. E. 389. l.

100 rhen. f. et cubulos frumenti duodecim ita tamen, ut officialibus commitatensibus serviat, et pro fatigio (exceptis tamen medicamentis, pro quibus solvendum erit) nil praetendere posset.

Dr. Czobor Alfréd.

Meczenzéfi levelek.

I.

Mein freuntlichen Grus zuvor und inniges gepet. Namhaftiger und weiszer Herr Richter. Nochdem als ich hab gerett (geredet) mit euer Herrschaft am nechsten Sonnobent und nemlich mit dem Herrn Mathie und Herr Hannes Scheuczlich und ihn auch geclagt hab, das ich nicht pestehen kann zu geben euer namhaftig Weyshait VI (6) firtel aysen in der czeyt, wann worden es ist alles teuer, wann es geet phil (viel) auf mit der Speise auf dy Arbeter (Arbeiter). Szunder als ich dann vormols gepetten ewer namhaftige Weishait hab, das ich wolde geben IIIII (5) firtel Aysen umb 1 fl., szo das gescheen kunde mit ewer Willen, wan ich qwem szunst czw grossen schaden. Darumb byn ich pitten cure Herrschaft umb ein güliche Antwort durch den Herr Clemens stattwagrer. Geben zw *Metzenseyfen*. 1525.

Valten Ayben pestetter.

Kivül: Dem namhaftigen und wolweysen Herrn Herr Michel Kükelprecht, seynen pesundern gutten Herrn und Frenth (Freund).

Eredetije papiroson, zárlatán fehér viaszba nyomott monogrammos pecséttel, Kassa város levéltárában 1908/a. szám alatt.

II.

Szolgálatomat ajánlom, mint uramnak kegyelmednek; Isten minden jókkal áldja meg kegyelmedet, kívánom.

Kegyelmed levelét vettem, édes udvarbíró uram, mind az fl. 12 forinttal együtt, melyet vettem az kegyelmed számára három boronában való szöget, egy boronában való szögért adtam denar. 90, az mely két csomóért adtam fl. 1. den 86. és az kegyelmed emberének adtam den 12. utraváló költsé-

get és az csákányért elküldhet kegyelmed e jövődő hétfőhöz egy hétre, akkor kész lesz az csákány; és az mi szükség leszen más dologga, tehát irjon kegyelmed s megcsináltathatni az után, mert most nemis dolgozhatni, mert nagy az hő az hegyekben, csak megállottak az *hámorok*. Ezzel kívánom, Isten éltesse kegyelmedet jó egészségben.

Datum Metenzéf anno 1693.

Kegyelmednek jóakarója

Vizi Gáspár.

Cim: Nemes nemzetes vitézlő Csizovszky Péter uramnak s nekem is jóakaró uramnak adassék becsülettel kezében Fonyban.

(Eredetije papíron, zárlatán pecsét, Kassa város levéltárába lajstromozatlan.)

III.

Edel ehrveste Herr.

Insonders hochgehrte Herrn Bawmeister. Der Herr ihn Brief habe gar recht erhalten undt daraus vernommen wegen der angefremdten *Schmiedt Arbeit*. Also berichte hier mit die Herrn, das ich auf jetzt kommandenden Sonnabendt werde selbsten hinein kommen und was ich von *Schindl- und Lattnögl* werde können verfertigen, will ich mitbringen und die *acx und Bentler* werde auch mich befleissigen solche zu verfertigen und selbige mitbringen. Hiermit empfehle die Herrn göttlichen Schutz und Schirm. Undt verbleibe

Untermetzenseyfen den, 10-n Julii anno 1696.

der Herrn

Ihr dienstwilliger

Simon Pöhm

Schmiedt allda.

Czim: Deme edl. ehrvesten Herrn Falussy György in der Röm. Kays. und König. Frey Haupt Stadt Cassau wohlbestellten herrn Bawmeister, grossgünstig zu treuen Henden

Cassau.

(Eredetije Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.)

Kemény Lajos.

Bortisztek számadása.

Anno 1681. die 31. Januarii.

Lőcsei háztól hozattunk vacsorára Nr. 10.¹⁾

Az városházáról ebédhez 8.

Item ételben 4.

Item pástétumokhoz 4.

Item körtvély főzésére 6.

Die 1. Februarii az szakács és fenforgolódónak 4.

Item ebédhez szakács 4.

Item az szakács és fenforgolódó asszony 3.

Item az ácsnak 1.

Item pástétom szakács 3.

Harangozónak ostyasütés 2.

Lőcsei háztól nyomtatéknak $1\frac{1}{2}$ főszakácsok számára.

Városházáról községbelieknek 2.

Lőcsei háztól német szakács ételben 2.

Városházáról ételben 8.

Német szakácsok italjára édes borból 3.

Lőcsei háztól német szakács és magyar szakács, gazd-
uram és nemes község száma közül 22 vacsorára és idő
közben.

Szakácsnéknak és segítő asszonyoknak 3.

Die 2 Februarii. Ételben magyar (t. i. szakácsnak) 5.

Lőcsei háztól német szakácsnak früstök 3.

Tanácsbeli uraimnak früstök 4.

Városházáról fenzolgáló községbeli uraimnak 4.

Szakácsnéknak és fenzolgáló asszonynak 2.

Német szakácsoknak ételben 5.

Magyar szakácsoknak ételben 3.

Pástétom lében és gyömbéres lében ludak alá 6

Német szakácsoknak időközben 3.

Tanácsbeli uraimnak, ugy az ételhez 2.

Musikásoknak 2.

Biróné asszonyom számára és a kik ő mellette vannak 5.

¹⁾ T. i. itce bort.

Die 2 Februarii német szakácsoknak harmadszor és mellette segítőknek adtam és magyar szakács 6.

Sufához 3.

Szakácsoknak ebédhez elsőben 3.

Asztalhoz felvittek elsőben 10.

Kocsis, adminisztrátor uram ő nagysága szolgáltnak házhoz 7.

Hóhérnek, bertennek 3.

Vártaházhoz bíró uram parancsolatára 7.

Az szegényeknek 12.

Asztalhoz vittek másodsor 10.

Szakácsoknak 4.

Város gyaloginak, kik az ajtókon és az garádieson vi-gyáztanak 4

Kamara gyaloginak 4.

Város ácsának szokás szerint 2.

Magyar szakácsoknak 4

Házi gazda csapról adott, elfogyván az egész hordó bor 122.

Másodsor 38.

Summája egyszer is másszor is 205.

Hány itce bort adott:

Lőcsei háztól hordottak egyszer is, másszor per 24 icét, 77, per 30. Nr. 63.

Ecetet 43.

(Kassa város levéltára, lajstromozatlan.)

Közli: K. L.

Váradí Palkó keresztlevele.

Én *Pettes András* tapolcsai apátur, nemes egri káptalan-nak lectora (olvasó kanonok), kegyelmes koronás királyurunk ő Felsege ítélő táblájának ezen Felső-Magyarországban praclátusa és nemes *Kassa* városának plébánusa. Adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez levelemnek, rendiben, hogy minekutána Isten kegyelméből hazánknak egyik bástyája *Vég-Várad* vára a keresztyénységnek nagy örömeivel pogány ellenség kezéből megszabadított volna, azon Várad várá-

ból kibocsátatott törökök közül igaz keresztyénségre tért meg *Váradi Palkó*, kinek az anyaszentegyház rendi szerint én magam adtam meg szent keresztségét itt Kassán szent Erzsébet asszony templomában 1693. esztendőben karácsony napján, mely szokott esni karácsony havának 25. napján, keresztya-tyja lévén méltóságos *gróf Szent-Ivány László* uram ő nagysága, a tekintetes magyar és szepesi kamaráknak consilariusza etc., adjungáltatván tekintetes nemes nemzeti vitéz *Vass Sándor* uram ő kegyelme, nemes Abaujvármegye viceispánja és kegyelmes király urunk ő felsége ítélőtáblájának assessora. Azon említett Váradi Palkót kívánom én Isten ő szent felsége tekinteteért becsületes mesterségre taníttatni, hogy annál is inkább öröme, kedve legyen az igaz keresztyén anyaszentegyházban való megmaradása, adtam Kassa városában levő nemes szabó céhnek elciben, hogy azon nemcs céh maga régi privilegiumi, szokási és rendtartási szerint taníttatnék meg Kire nézve mindennemű fő, közép és alacsony rendben levők, valakiket ezen levelemmel megkeresend, ismernék igaz keresztyénnek lenni és az szent keresztségnek ereje által az tökéletes, becsületes és istenfélő férfiaknak számában lenni. Mellyeknek nagyobb bizonyosságára és hitelére adtam ezen levelemet szokott pecsétemmel és saját kezem irásával megerősítvén. *Kassán*, 1695. esztendőben böjtelő havának 4. napján.

Eredetiye Kassa város titkos levéltárában Váradi Nr. 22 jelzés alatt.

Közli: **Kemény Lajos.**

IRODALOM.

**Dr. Béla Obál: Hungarica Vitebergensia.
Halís Saxonum. MDCCCXCIX. 8. r.**

A halleibe kebelezett vittenbergi egyetem ugynevezett bibliotheca nationis hungaricae magyar nyelvű unicumait ismerteti, illetőleg adta ki jól sikerült facsimile kiadásban dr. Obál Béla, eperjesi.theol. akadémiai tanár. Obál mint a hallei

egyetem hallgatója s az ottani magyar kör elnöke átkutatta a kör könyvtárát s buvárkodásainak eredménye az, hogy a Régi Magyar Könyvtárt öt eddig ismeretlen unicummal gyarapította, melyek közül az egyik minket közelebbről érdekel. A Lőcsén az 1694-ik évben nyomtatott mű címe: „Az szikszai templomon gyakorlott Istennek itéleti, az melyet Isten az ő bölcs iteletiből az gonosz embernek felgyujtani megengedett és az benne levő sok jószággal és tizenkilenc emberrel együtt az tűz által megemésztetett. Melyet versekbe szedett egy az bujdosók közül.” A mint a címből is kitűnik, a szikszai templomnak tűzvész által való elpusztítását éneкли meg, a mely az utolsó versszak szerint:

„Az ezerhatszázban és nyolcvankilencben
Az szent György havának¹⁾ utolsó hetiben
Ez romlásunk esett nekünk keservesen,
Olvashad ez irott együgyű versekben.“

Leégett a templom, a paplak és iskola s az u. n. tárház, azaz a templomot kerítő kőfalhoz épített kamarák, melyekben a lakosság gabonáját és egyéb élelmét tartotta s itt emésztette meg a tűz azt a tizenkilenc embert, a kik menni akarták jószágukat. A versíró mindazt így adja elő:

„Mert ha megtekintjük az mi templomunkat,
És a körülvaló szép parochiánkat,
Ahoz közel való drága oskolánkat,
Megégette, nem kerülte határokat.

Siralom, jajgatás, jaj-szó, nagy óhajtás,
Siralmas kiáltás, szivbeli háborgás,
Istennek hatalmas ostorán csak sívás,
Hallaték szüntelen ez napon jaj-mondás.

Mert némely leányát, némely ismét anyját,
Némely sok jószágát, némely házastársát,

¹⁾ Április hó.

Némely sok aranyát, némely szép ruháját
Sírátja, jajgatja ilyen nagy romlását.

Ez napon vesze el Szikszónak tártáza,
Az melyből gyakorta sok szegényt táplála,
Sok kegyetleneknek melyből sáfarkoda,
Hogy szegény fejének maradást találna!"

A mű szerzője protestáns pap vagy tanító lehet s buzgó forgatója volt a közkeletű protestáns templomi énekskönyvnek; költeményében ugyanis Szegedy Gergely „Ez ének előszámlálja okait sat.“ című versének két szakát majdnem szóról-szóra átvette.

K. L.

Magyarország címeres könyve.

(Liber armorum Hungariae.)

Vármegyei kartársaink összefogtak, hogy egy monumentális műben közreadják az összes, mintegy 28.000-re rugó magyarországi címereket. Színes hasonmásban fogja közölni azokat a címereket, amelyek egykoru színes ábrázolatokban maradtak korunkra. Így tehát a munka nagyfontosságú a magyar képzőművészet múltja tekintetében is, mert miniatúráink munkásságát fogja a maga teljességében feltárni, míg a pecsétek után leközlendő címerek ötvöscink műizléséről fog tanuskodni. A korszakalkotó mű munkatársai közé számíthatjuk *ragyolci Csoma Józsefet*, aki a revisió munkáját elvállalta. A munka füzetekben jelenik meg s előfizetési díja az első évfolyamra (1-12 füzet) ötven korona, amely összeg négy egyenlő 12 K. 50. f. részletben is fizethető. Kivételesen az első füzet külön is megrendelhető, ára 5 korona. Az előfizetés Magasházy Béla dr. vármegyei levéltárhoz Miskolcra vármegyháza küldendő.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással

a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY ÖDÖN UTÓDA MŰVÉSNÖK ÉS CÍMER-
: FESTŐ SPECIÁLISTA :
KASSA, FŐ-UTCA 12. SZÁM.

Mindennemű heraldikai munkák készítése művészi kivitelben. :: Családi címerek festése és vésése, ruggyanta és egyéb bélyegzők, címeres .. pecsétnyomók készítése ..

A legjobb bőrfényesítő!!

Vegyészeti
cikkek!

Festék-
árak!

SZÉKELY ÉS TÁRSA
VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA
KASSA, PESTI-UT.

Grand Café

KASSA.

BERGER

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

WOTTITZ VILMOS

REPRODUKÁLÓ ÉS FOTOCZINKOGRAFIAI MŰINTÉZETE
BUDAPEST, VI., KOSSUTH-UTCZA 1. SZÁM.
(Ferencziek Bazára).

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb
és legnagyobb pénztézete.

Betéteket gyümölcsöztet. —
Kölcsönt váltóra, betáblázásra
vagy folyószámla alakjában. —
Ingyenes pénztutalás Amerikába.

Alapítási év 1812

Alapítási év 1812.

Bradovka Gyula

ruhafestő, vegytisztító és gőzmosógóra
Kassa-Debrecen-Nyiregyháza-Ungvár.

A „Hattyúhoz”.

A „Hattyúhoz”.

*Ugyileg tisztítanak és festenek: női,
urí és gyermekruhák, csipke- és szövet-
függönyök, kézimunkák, szőrmeneműek,
keztük, bőrkabátok, struccollak és
boák stb. Gallér- és kezelőtisztítás.*

Udékai megbízásokat pontosan teljesítek.

ELEGÁNS,

*kizárólag saját készítményű
férfi és gyermekruhák
a legujabb szabásban. Ki-
tűnő minőség.*

FELDMAN HERMAN

/// uri ruhaüzlete ///

KASSA, FŐ-U. (Megyeház)

Külön méretosztály. Szabott árak.

Telefon interurban : 306.

Alapítva : 1865.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapított 1874-ben.

Mindig a legujabb férfi és női ka-
lapok, divatárak és menyasszonyi
kelengyék nagy raktára.

== **Kassai Louvre.** ==

El ne mulassza

bluz, kostüm, ruhaalj,
zsupon, női és gyermek
felöltő szükségletét

CZINNER M.

Kossuth Lajos-u. 3. sz. a. üzletében

beszerezni, mert ilyen
kedvező árban divatos
ruhafélét sohasem lesz
alkalma vásárolhatni.

Telefon 30. sz.

Telefon 30. sz.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványvíz-üzlete
Kassa, Fő-utca 57. szám alatt.

Szeptember 1-től Fő-utca 61. szám alatt.
(Saját ház.)

Naponta frissen pörkölt kávé.

VITÉZ A.

gazdasági szakkönyvkereskedése
zenemű- és papirkereskedés

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar
és német nyelvű szak-
munkák nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

Ha jó ruhát

készen vagy mérték szerint
őhajt beszerezni, menjen

Neumann M.

cs. és kir. udvari szállító céghez

Kassa, Fő-utca 27.

.....
Kívánatra képes árjegyzék ingyen.

ESCHWIG és HAJTS

diszmu-, norinbergi-, hangszer-,
sport- és játékaru-üzlete

most Fő-utca 33. sz.

(a vármegyeház szomszédságában).

Andrássy nagy kávéház

FŐ-UTCA 85. SZ.

(Andrássy-palota.)

Modern, uri kényelemmel berendezve, a felvidék legnagyobb
kávéháza. Előkelő társaságok katonazené mellett itt találkoznak.

Hét amerikai karambol-asztal.

DUNKEL V. K.

FELSŐMAGYARHONI ELSŐ PARKETTGYÁR R. T.

K a s s a.

Ajánlja számos kiállításon kitüntetett amerikai és táblás parkettáit, tömör tölgy, gőzölt, bükk és jávorfából, valamint berakott mintákkal. Vállal továbbá luc- és jegenyefenyő hajópadlókat. A lerakást kívánatra saját gyakorlott munkásainkkal végeztetjük.

**Nedves talajjal bíró lakásokba
ajánljuk asphaltba rakott par-
kettáinkat.**

Világhírű

K O B R A K

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetét**tel kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkáját kamatos kamataival **vissza-**
=**kapja.** =

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

Kassai Jelzálogbank

☐ Részvénytársaság. ☐

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon szám 78. Kassa. Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben
a következő söröket

Király-sör
Korona-sör
sötét Bajor-sör

Legjobb műszaki berendezéssel
és mesterséges pinczehűtéssel
felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállíthatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készséggel szolgál.

**ROYAL nagy étteremben kizárólag
e sörfözde süre méretik ki.**

DUBEZ utóda DROGERIA

Kassán, Fő-utca 74. szám alatt. (Pénzügyi palota)

Állatgyógyászati és gazdasági cikkekben dusan felszerelt raktára. — Gyógyárak és háztartási cikkek. — Női pipere cikkek dus választékban — Gyógyborok és tápszerek. — Legfinomabb angol rumok, orosz theák, valódi francia és magyar **cognac**. — Gummi különlegességek.

Fényképeszeti cikkek legolcsóbb beszerzési forrása.

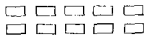
Jakobovits Ármin és Testvére butor-áruháza, Kassa.

Nagy választék a legmodernebb lakásberendezésekben. — **Háló-, ebédlő-
uri szoba- és szalon butorokban** állandó kiállítás. — **Angol bőrbutorok.** — **Tömör (massiv) butorok** nagy választékban, a legszolidabb árak mellett, előnyös feltételekkel.

100 ÉVE ANNAK,

hogy Haltenberger Péter Kilián, ki a városi levéltár adatai szerint még 1807-ben lett kassai polgár, — átvette a már akkor is létező kassai posztószövőműhelyt és festődét. A festődét 1835-ben fia, legidősebb Haltenberger Péter vette volt át, majd 1860-ban, tehát 50 év előtt, a festőde a vállalatban még ma is tevékeny részt vevő idősebb Haltenberger Béla tulajdonába ment át, ki 25 év előtt bevezette a vegyitisztítást és 12 év előtt pedig a gőzmosást is. ::

HALTENBERGER BÉLA

kassai ruhafestő, vegyitisztító és gőzmosógyára az ország egyik legnagyobb ilyenmű vállalata. A gőzmosó osztályban naponta 24.000 darab gallér és kézelő tűkörténnyel hátférré tisztítatik. Mindennemű ruhanevelőket a legszebben fest és tisztít. A Felsőmagyarországi Múzeum és Bártfai Múzeum részére értékes régi darabok tisztítását a leg-
gondosabban végzi.

Uri divat- és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
::: követelményeknek megfelelően :::
állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkekben.

Lengyel és Szepesi

Kossá, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Kollay Miklós

illatszer-üzletében

KOSSUTH LAJOS-U. 4.

az összes kozmetikai cikkek

rendkívül nagy választékban kaphatók.

**Magyar Leszámitoló
és Pénzváltó Bank**
✻ **Kassai Fiókja** ✻

Befizetett Részvénytőke 50 millió korona.

Elfogad pénzbetéteket

Leszámitol váltókat

Finanszíroz ipari és kereskedelmi vállalatokat

Jelzálog-kölcsönt nyújt ingatlanokra és már fennálló jelzálogkölcsönöket konvertál saját kibocsátású 4 és 4½%-os záloglevelei alapján.

Terményelőleget folyósít

Bérbe ad Safe deposit rekeszeket.

A bankszakma minden ágában szívesen szolgál felvilágosításai.

46

8242

II. évfolyam.

1911. december.

4. szám.

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa ez. kir. város levéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Fedinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1911—1961.

TARTALOM.

	Lap
Az 1535-ik évi kassai gyűlés. Irta: Kemény Lajos	185
Levéltári maradványok Jászón. Irta: Biloveszky József	191
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferenc és Thököly-féle fölkelések korában. Irta: Szabó Adorján	201
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig Irta: Kemény Lajos	209
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665. Közli: Kerekes György	225

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	232
Haltenberger Péter Kilián. Irta: Kemény Lajos	237

Vegyesek.

Olasz bor. Közli: K. L.	242
Örökbe fogadás. Közli: K. L.	242
Buza- és bordézmálás. Közli: K. L.	243
Hol írta Ilosvai Toldiját? Irta: Kemény Lajos	244
Az 1446-ik évi országgyűlés végzése. Közli: Kemény Lajos	245
Jászói gombkötők céhlevele. Közli: Ivaskó Lajos	246

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Fedinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1911—2908.

TARTALOM:

	Lap
<i>Biloveszky József</i> : Levéltári maradványok Jászón	191
<i>Czobor Alfréd dr.</i> : Barakonyi Ferenc	1
— Abuj- és Tornavármegye az utolsó ne- mesi felkelésben (1809)	65, 129
<i>Dongó Gyárfás Géza</i> : Az abauji Bogdány- fertő és környékének 1323. évi vizrajza	9
<i>Kemény Lajos</i> : Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig	23, 83, 139, 209
— Az 1535-ik évi kassai gyűlés	185
<i>Kerekes György</i> : Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660— 1665.	36, 99, 163, 225
<i>Puky József</i> : Puky András levele a francia háborúból	134
<i>Szabó Adorján</i> : Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferenc- és Thö- köly-féle fölkelések korában (1670— 1685)	15, 79, 155, 201

Családtörténet.

	Lap
<i>Czobor Alfréd dr.</i> : Abauj- és Tornavár- megye nemeseinek összeírásai	45, 107, 169, 232
— A Barakonyi-családról	111
— A Moll-család	174
<i>Cz. A dr.</i> : A Pogoriski-család multjából	51
<i>Kemény Lajos</i> : Haltenberger Péter Kilián	237

Vegyesek.

<i>Czobor Alfréd dr.</i> : Czelder Orbán és Pon- grácz János kivégeztetése	125
— Az első ismert abaujvármegyei tiszti orvos	177
<i>Gálócsy Zoltán</i> : Barakonyi Ferenc életéhez	57
<i>Ivaskó Lajos</i> : Jászói gombkötők céhlevele	246
<i>K L.</i> : Tüzoltásunk multjából	117
— Szepsi Korocz György életéhez	119
— A kassai plébániai tiszti állapota	121
— Erszéngyártó György mesteruram be- csületbeli ügye	122
— Borlisztek számadása	180
— Olasz bor	242
— Örökbefogadás	242
— Buza- és bordézsalmás	243
<i>Kemény Lajos</i> : Az abaujszéplaki plébánia alapító levele 1371	58
— Kassa város titkos levéltárából	113
— Hatósági hirdetmény	123
— Meczenzéfi levelek	178
— Várad Palkó levele	181
— Hol írta Hlosvai Toldiját?	244
— Az 1446-ik évi országgyűlés végzése	245
<i>Révész Kálmán</i> : A kassai ref. egyház tör- ténétéből	53
—y: Puky Márton	55

Irodalom.

	Lap
Bibliographia	63, 127
<i>K. L.</i> : Dr. Béla Obál: Hungarica Vite- bergentia Halis Saxonum, MDCCCCIX. 8. r.	182
<i>Kerekes György</i> : A Laszgallner-család nemzetségkönyve	60
Magyarország címeres könyve. (Liber ar- morum Hungariae)	182

Az 1535-ik évi kassai gyűlés.

BORSOD-
ABAUJ-
ZEMPLÉNI
MŰZEUM

Történelmünk folyamán számos esetben találkozunk részgyűlésekkel, melyekre az ország területének csak egy része volt hivatalos országos közügyekről való tanácskozás és határozás végett.

„Az 1535-ik év elején Katzianer felvidéki főkapitány Gömör, Abauj, Borsod, Zemplén és Heves megyék rendeit Kassára hívta össze, honnan végzéseiket felterjesztették a királynak megerősítés végett; ez elfogadta azokat, de végrehajtásuk késett, mit utóbb a pozsonyi országgyűlés 1535 végén a király figyelmébe ajánlott.“¹⁾)

A gyűlés végzéseinek egyetlen, Katzianer aláírásával és pecsétjével megerősített példányát Kassa városa levéltára őrizte meg. Tizenegy pontja a következő:

1. Mivel köztudomásu, hogy a felvidéken mily nagy az inség s a szarvasmarhának és élelmi szereknek, kivált a gabonának mily szükében van, aminek oka, hogy a jobbágyok lovaikkal nem egyedül a zabot, hanem a gabonát is feletetik, a miért a nép éhínséggel küzd, sőt szinte éhen hal, a mi Isten ellen való véték. Hogy tehát ezen az inségen lehetőleg segítsünk, elhatároztuk hogy senki lovaival a gabonát fel ne etesse; aki pedig megcselekedné, adja meg teljes piaci árát.

2. A Magyarországbán ugy régebben, mint ujonnan vert pénz egy és ugyanazon értékben forogjon és senki se merészkedjék hamis pénzt verni hűtlenség terhe alatt.

¹⁾ Dr. Fraknoi Vilmos, Magyar országgyűlési emlékek. Első kötet. Budapest. 1874. 592. l.

3. A katonaság részére az élelmi szerekért becsú szerint fizessenek meg.

4. Senki a főurak közül ne engedje meg, hogy tisztjei és szolgálói ő felsége hiveit megterheljék akár kéréssel, akár erőszakkal, vagy adót vetvén ki rájuk, avagy bármi más módon is.

5. Senki a főurak közül saját népüket és seregüket más birtokán el ne szállásolja, hanem mindenki fegyveres embereit tartozik saját birtokain ellátni. Ha pedig a szükség ugy hozná magával, hogy egyéb hiveink birtokain kell átvonulniok, ugy az élelmi szerekért becsú szerint fizessenek meg.

6. Senki főuraink közül borát vagy sóját más jobbágyára reá ne kényszerítse, sem semmiféle közmunkával és szolgálmányokkal, sem adókkal ne terhelje meg, amint az eddig számos izben megtörtént, kivévén azonban a királyi adókat; hanem elégedjen meg kiki saját jobbágyai szolgálányaival.

7. A szökött jobbágyot senki se fogadja be. Ha a fővagy alispánt szökött jobbágya ügyében földesura megkeresné, ugy haladék nélkül intézkedjék az ország törvénye szerint.

8. Ő felsége hivein senki erőszakot vagy törvénytelenséget el ne kövessen, sem javaiban vagy egyéb módon meg ne károsítsa, hanem mindenki per utján a törvény előtt keresse igazát s a megyei hatóságot intjük, hogy a törvény és az ország szokása szerint járjanak el haladék nélkül s tegyenek igazságot a személyekre való tekintet nélkül minden részrehajlás vagy gyűlölség félretételével örök hűtlenség terhe alatt.

9. A kártételek megtorlásáról szól.

10. A katonaság ne szálljon egyházi személyek vagy a nemesek házaira; csupán a fő- és alkapitányok szálljanak meg ott a tisztesség minden sérelme nélkül.

11. Ha pedig bárki e törvényes rendelkezéseket áthágná s ellene cselekednék, érdeme szerint bünhődjék; az ellenszegülők ellen az ő felségéhez hű főurak és nemesek, ha felszólíttatnak, keljenek fel s ellenük minden törvényes eszközzel járjanak el hűtlenség terhe alatt; azoknak javai ő felsége nevében elkoboztassanak s érdemük szerint bünhődjenek.

A Kassán, 1535. február hó 18-án kelt latin nyelvű okirat így szól:

Nos *Joannes Cacyaner* eques auratus serenissimi ac potentissimi Romanorum, Hungariae et Bohemiae etc. regis etc. domini nostri clementissimi consiliarius et capitaneus generalis in regno Hungariae, necnon provincialis capitaneus in Carniola etc. Notum facimus universis et singulis eiusdem regiae maiestatis subditis in partibus regni Hungariae superioribus commorantibus cuiuscunque sint status, dignitatis et conditionis. Cum nos praedicta regia Maiestas eam maxime ob causam in hoc regnum Hungariae, praesertim vero ad has partes superiores expediverit, ut non solum suae Maiestatis fideles subditos ab hostibus et adversariis fideliter defendamus, sed etiam in id diligenter incumbamus curemusque, ut quod fieri possit a reliquis obpressionibus et gravaminibus omnibus eliberentur adeoque ex eorum medio alia intolerabilia mala tollantur. Nos etiam id ipsum facere et fieri curare pro viribus nostris omnino propensi et parati sumus, quo scilicet publice tranquillitati et quieti a nobis consulatur, consultum itaque et maxime necessarium nobis visum fuit, ut hic Cassoviae *publicum conventum et congregationem iam celebraverimus, in quo una cum regiae maiestatis consiliariis aliisque dominis et nobilibus, qui... conventui interfuere, nominatim vero reverendis, magnificis, egregiis, prudentibusque et circumspectis dominis Caspate Horvath regiae Maiestatis cubiculariorum magistro, Marco de Pempflingen, ... Czitwa et Koklburg, Hulricho Christophero domino de Boczkowitz et Czernahora, Caspate Seredy partium superiorum capitaneo, Francisco Bebek de Pelsewz perpetuo comiti Gewmeriensi, Joanne Horwat praeposito Zepusiensi, Francisco Niary de Bedek (igy) supremo hwarorum regiae Maiestatis capitaneo, Georgio Seredy aulico regio, Georgio Wernero magistro camerae hungaricae, Francisco Horwat... Zarbeskew (Szarvaskő), Ladislao Farkas comite comitatus Saaros, Petro Palankay, necnon iudice iuratisque civibus civitatis...¹⁾ subscripta negotia et articulos*

¹⁾ Kassa?

egimus . . . praestituta inferius poena, firmiter servandos assensimus ac conclusimus. *Primo* cum nemo sit, qui ignoret, quanta . . . in his partibus superioribus caritas et pecorum et victualium, praesertim vero frumenti, cuius licet aliae forsan causae complures sint, tum quod ad frumentum . . . esse constat, quod in usu pabulatione . . . et equorum nonmodo avena, sed omne reliquum frumentum a colonis passim aufertur et consummitur, quo fit adeo, ut plerique misera plebs non solum magnam famis necessitatem . . . sed etiam fame et inedia prorsus perire cogitur, quod vero hoc ipsum ab omni pietate in Deum et proximum, imo ab omni humanitate alienum sit seu quisque facile expendere potest. Ut igitur tanta penuria aliqua ex parte levetur et tantae miseri plebis necessitati adeoque generatim omnibus in hoc necessario prospiciatur, conclusimus, quod nemo equos suos aliquo frumenti genere extra avenam pascere debeat, quod siquis vero hoc facere velit, solvat eiusmodi frumentum colonis ipsis vel a quibuscunque receperit tanti, quanti publico in foro vendi possit. *Deinde* quod nova et antiqua moneta hungaricalis, quae in regiae Maiestatis cameris cusa est atque etiamnum cuditur, uno eodemque valore antiquisscilicet numus perinde ac novus et vicissim novus, sicut antiquus passim pro quibuscunque mercibus, victualibus et aliis rebus recipiatur sitque ob eam causam quisque dominorum et fidelium regiae Maiestatis sub poena infidelitatis ad monitus, sicuti alias perpetuum est mandatum et edictum et in decreto hungarico cautum, ne quisque adulterinam seu falsam monetam cudi faciat aut monetam bonam adulteret. *Tertio* quod omnia victualia iuxta factam aestimationem et registum a militantibus persolvantur. *Quarto* quod nemo dominorum suis familiaribus et servitoribus permittat, ut per eos regiae Maiestatis fideles aliqua in re graventur aut molestentur sive hoc deprecatione, direptione, taxatione sive alia via et modo hoc fieret. *Quinto* quod nemo dominorum suas gentes et copias in aliena bona colloset et mittat, tunc scilicet cum nulla fit profectio, sed quisque eiusmodi suas copias et gentes in bonis suis propriis alat. Si vero aliqua profectio et progressus fiet, ita ut necessario in et per aliena

fidelium bona proficiscendum, persolvantur passim quaeque vidualia iuxta factam aestimationem regesti, sicut per alia edicta demonstrabitur. *Sexto* quod nemo dominorum ad alienos colonos neque vinum neque sal imponat, neque eos aliis laboribus seu servitutibus, neque dica aut alia taxatione gravet, sicut hactenus multifaria a plerisque factitatum est, extra dicas et taxationes regias, sed ut dominorum quilibet suis propriis colonis contentus sit. *Septimo* si alicuius domini aut nobilis coloni ad alium dominum seu nobilem sese transtulerunt aut post hac transtulerint morandi gratia in illius bonis, illos colonos et transfugas nemo dominorum aut nobilium recipiat aut in suis bonis commorari paciatur. Quod si vero fieret et comes aut vicecomes ab illo domino aut nobile, a quo colonorum aliquis ad alium dominum auffugisset pro administranda iustitia requisitus fuerit, tum in eiusmodi causa sine ulla recusatione et mora id exequatur, quod iure et consuetudine regni Hungariae iuxta formam decreti fieri solet ac debet. *Octavo* quod nemo, quicumque is sit, regiae Maiestatis fidelibus subditis aliquam vim aut iniuriam inferat, neque in bonis neque alia in re; sed qui adversus aliquem ius se habere praetenderit, iuris ordine causam suam requirat et prosequatur, lateque tum sententiae satisfacta sintque igitur comites et vicecomites iudicesque nobilium admoniti, ut in quibuscunque causis et actionibus, in quibus modo iuxta decretum et regni Hungariae consuetudinem ius reddere debeant et valeant, sine ullis dilationibus procedant iusticiamque fideliter et mature administrent, eam solam respiciant nulla habita personarum ratione neque sese alias suspiciosos faciant aut per favorem sive odium aliter atque aequum est fieri, indicent et pronuncient, quatenus poena gravissima ac perpetuae infidelitatis nota cupiunt evitare. *Nono* si alicuius domini aut nobilis familiares seu . . . in aliquam villam seu oppidum diverterent ibidemque commorantibus damnum inferrent, quocunque id fieret . . . tunc inhabitatores eius loci aut domini eorum servitorum siquidem eius copia in . . . poterit aut proprium dominum eius loci vel si hic abesset longius comitem vel vicecomitem eius comitatus . . . qui praedictos servitores inhabitatores . . . pro damnis . . . cogat, quatenus . . . dictos dominos

aut comitem aut vicecomitem tam... ac dominos eorum de eo admonent... eisdem..., si forte fuerint comperti ad eum dominum non pertinere, cuius sese servitores esse dixerunt, tunc per eundem... ipsi domino generali capitaneo... pro... puniendi... diligentissime colonis et quorumcumque locorum habitatoribus ne sub hoc praetextu temere servitoribus quorumcumque dominorum aut... Nam qui hoc facere ausi fuerint... quae damna... poena punientur. *Decimo* quod nemo militantium sub quocumque domino aut capitaneo in domibus plebanorum aut aliarum ecclesiasticarum personarum... nobilium hospitium summant, capitaneos... vicegerentes pro... domos nobilium et ecclesiasticorum divertere ibique hospitari cum honesta tamen ubique conversatione semper licebit. *Postremo* si quis dominorum... cuiuscumque existat status et conditionis... tuta nostra ordina... edictum transgressus fuerit et illis contravenerit, is iuxta suos excessus et demerita ac regni huius decretum et factam cognitionem... si quis sese in hos rebellem et inobedientem... terit poenaeque se submittere nollet, quod tunc, si necessitas expostulaverit, omnes reliqui tam domini quam nobiles et comitatus fideles regiae maiestatis contra talem inobedientem una cum suis jobagionibus per singula capita ad nostram et illorum, quibus a nobis commissum fuerit, requisitionem et informationem insurgere et contra talem vel tales quicumque illi fuerint procedere sub poena infidelitatis debeant et teneantur bonaque talium per nos nomine regiae Maiestatis confiscantur et occupantur et ubicumque in persona tales reperiri poterint, captivantur ac iuxta demerita sua puniantur. Hortamur itaque vos universos et singulos et vestrum quemlibet nomine praefatae regiae Maiestatis et ex officio nostro, ut eiusmodi *statuta* obedienter exequamini et inviolabiliter servetis et non alias sub dictis poenis faciatis. Cassoviae XVIII. Februarii Anno MDXXXV.

Hans Kazianer.

Rongált eredetije papiroson, rányomott piros pecséttel,
Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.

Kemény Lajos.

Levéltári maradványok Jászón.

Az alább közölt oklevelek Jászó, hajdan szabadalmakkal felruházott bányaváros levéltárából, illetve annak egy csekély töredékéből valók. A levéltár egykori létezéséről ma már csak a városi számadás könyvek és a megmaradt csekély számú oklevél hátlapján olvasható jegyzetek tanuskodnak. Az előbbiek szerint a városnak rendszeren fizetett levéltárosa, a számadás-könyvek szerint archivum őrzője volt, aki 28 rénes forintot kapott évenként; az utóbbiakból pedig azt a valószínű következtetést vonhatjuk le, hogy a levéltár rendezve volt, illetve kísérlet történt a felhalmozódott levéltári anyag rendezésére.

E jegyzetek az oklevél rövid tartalmát, kiállításának évét, néha hónapját és napját, azonkívül egy sorszámot mutatnak. Az oklevelek felfedezésekor azt hittük, hogy e jegyzetek valamilyen kezdetleges iktatási eljárás maradványai; a tüzetesebb vizsgálat azonban ezt nem igazolta, sőt ezen feltevésünket megcáfolta. Megállapítottunk ugyanis, hogy ezen jegyzetek nem egykorúak az oklevelekkel, legalább is legnagyobb részük keltezési idejével nem, bár a városi magistrátus által kiállított oklevelek csekély száma miatt, mely lehetetlenné teszi, hogy a városi tisztviselők sorrendjét legalább nagyjából meg lehessen állapítani, a jegyzetek idejét nem sikerült meghatározni. Valószínűnek látszik, hogy az 1775 előttről kelt okleveleket Bauer András a város jegyzője rendezte, sorszámozta s egyesekről másolatok készített. Ezen feltevésünket támogatja, egy általa irt végrendelet, melynek betűi, különösen pedig aláírása, mely „Coram me . . .“ szavakkal

kezdődik és az itt olvasható II. sz. oklevél másolatának aláírásai, melyek szintén a stereotip „Coram me . . .” szavakkal kezdődnek, teljes hasonlóságot mutatnak.

Lehetséges, hogy Bauer csak a szóban forgó oklevelet másolta és a jegyzetek nem tőle származnak. Ismétlem, oly kevés a rendelkezésemre álló olyan oklevél, melynek írás módjából biztosabb következtetéseket lehetne levonni, hogy fentebbi állításomat sem tartom megcáfolhatatlannak. Semmi nyomunk sincs, melyen elindulva a levéltár beosztásáról és kezelési módjáról vagy éppenséggel a levéltárosok személyéről tudomást szerezhetnénk. Szélesebb körben kellene kutatásainkat folytatni, és így talán sikerülne néhány a levéltárosok által kiállított másolat nyomára jönni, bár az sem valószínű, mert a levéltár lokális jelentőségű iratokat tartalmazván, a másolatok, ha ugyan vannak, itt maradtak és itt kallódtak el. A 17-ik századtól kezdődő plébániai anyakönyvekben való buvárkodás sem derített fényt a levéltárosok személyére. Mert míg a 17 és 18. század anyakönyvei a született gyermekek apját, az elhaltak és házasulók állásait nem közlik, a 19. századbeliék egész röviden foglalkozáukat említik, csupán mint faber, carpentarius, sutor, vagy egész általánosságban: nobilis, plebejus.

Teljes bizonyossággal csak azt állíthatjuk, hogy levéltár volt Jászón, melynek őrzésére külön embert rendelt az előljáróság és hogy ez az állás egészen 1848-ig fennállott. Ez évben ugyanis az első negyedévre még 7 rénes forintot fizet ki a pénztárnok a levéltárosnak, az év további folyamáról szóló, a kiadásokat tartalmazó lajstrom ellenben már nem emlékszik meg a hátralékos 21 forint kifizetéséről. Fedezet hiányában kellett ennek az állásnak megszűnni, minthogy a város kiadásai az 1848. év folyamán tetemesen szaporodnak, sőt talán azt is lehet mondani, hogy katasztrófálisan. A háborus idők, melyek mindenkitől nagy pénz és vér áldozatot kívántak, Jászó háztartását is erősen megviselhette. A város kimutathatólag 3790 forint néhány krajcárt fizetett ki a szabadságharc alatt katonai célokra, ami az évi bevételének, kerekszámban 9000 forintnak, több mint $\frac{1}{3}$ része. Ez az előre nem látott, rendkívüli kiadás takarékoságot javasolt és így kellett megszűnni az olyan állásoknak, melyek nem

voltak administrációs bélyegűek és amelyeket a jegyző vagy valamelyik tanács tag is elláthatott.

Az egykori levéltárban őrzött iratok számát hozzávetőlegesen 5—6000 darabra becsülhetjük. Az oklevelek hátlapján olvasható sorszámok, melyek minden évben 1-nél kezdődhettek, mert ugyanazon szám más és más évből keletkezett okiraton is feltalálható, némileg tájékoztatnak az évenként kiállított, illetve levéltárba helyezett oklevelek számáról. Bár vannak 400-as számok is, de a számitásnál ilyen nagy számot nem vehetünk alapul. Átlagosan 50 darabra tehetjük az évenkénti szaporulatot és akkor 1696-tól a legrégebbi oklevél kiállításának évétől 1848-ig, mikor a levéltárosi állás megszűnt, tehát 152 év alatt már 7600 darabból kellett a levéltárnak állani.

E kétségtelen nagyarányú levéltárnak, mely megyénk történetére és családjaira is fontos és érdekes adatokat tartalmazhatott, ma csak elenyésző csekély töredéke van meg, az is oly állapotban, mely az olvasást sokszor lehetetlenné teszi. Az itt közölt oklevelek közül a II. sz. nyolc darabra van szakadva, a lapok közepe és széle elrongyolódott és elmosódott ugyanannyira, hogy csak egy későbbi 1770. körül Bauer András jegyző által írt, nagyrészt szintén olvashatatlan másolat segítségével olvasható el. Mária Teréziának 1747-ben kelet a hátlapon álló jegyzet szerint kiváltságokat tartalmazó oklevele közepén kiégett, így a kiváltságok tartalmát nem leheteti pontosan megállapítani. Erdő és bánya ügyről van benne szó, mint ahogy a legnagyobb része a megmaradt okleveleknek szintén a város e két legjövedelmezőbb kereset forrásáról szólnak.

A meglévő iratok száma, melyeket Stark Lajos jegyző ur szives utmutatásai nyomán ástam ki egy nagy halmaz kiselejtezésre váró irat közül, 77 darab. Ezek közül 36 darab eredeti oklevél, nagyrészt a 18. századból, egy (I. sz.) a 17-ből, 33 részben a 18. századból való másolat és 8 darab számadáskönyv 1841-től kezdődőleg.

I.

*A jászói kovács céh 1696-ban kelt, a kassai kovács céhtől
kiállított szabadalomlevele.*

Mi nemes királyi Kassa városában levő kovács céh adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik ezen levelünknek rendiben, hogy királyi szabad Jászó bányavárosában lakozó becsületes kovács czéhbeli mesterek, ugymint Qualik Kovács György, Zamborszki Cristoph és Kocsancsik János uraimék jövének előnkben az becsületes jászói czéhnek képében. Instálván azon, hogy mivel ennek előtte való mostoha és háborus, kuruczos Thököly világban az ő kegyelmek czéhbeli artikulusit, mellyeket ugyan ennek előtte való időben ezen nemes királyi szabad Kassa városa magistrátusától és czéhünk-től ugymint az mi eleinktől obtineáltak volt ő kegyelmek, azon ő kegyelmektől elveszett volna, az mint hogy az akkori becsületes kovács czéhmester keserves halálával pecsételte, megdőlván az kuruczok, ugy vették el tőle az becsületes kovács czéh artikulusait, de mint ez nyilvánosságosan megbizonyosodott, nem akarván az becsületes megemlített kovács czéh tovább artikulusok nélkül lenni, hanem az régi mód szerint akarván velünk czéhet tartani és egyet érteni, ujonnan confugeálván ide hozzánk és az tekintetes nemes magistrátushoz, hogy ő kegyelmeknek czéhünk artikulusát kiadni méltóztatnánk, kihez képest megtekintván az tekintetes nemes magistratus ez aránt való ő kegyelmek helyes és illendő instantiájokat, a mint hogy justa petenti non sit denegatus assensus,¹⁾ mi is nagy örömet megegyezvén ő kegyelmekkel az kívánt artikulusokat az nemes város szokása szerint az nemes magistratus ezen alább specifikált tenora szerinti is adta. Legelsőbben is, valamint hogy ennek előtte szabados nem volt az becsületes kovács czéhnek más idegen helyre czéhet kiadni, ugy mostan is nem szabados . . . magyar forint vinculum alatt. Item. Kontár aki kontár helyen tanult és nem czéhes helyen, czéhben bevenni nem szabados czéhünknek büntetése . . .²⁾ hanem ha czéhes helyen tanult,

¹⁾ A kerelmezőktől ne tagadtassék meg a beleegyezés.

²⁾ Hiányzik: alatt.

de kontárkodott valahol, azért megbüntettetvén szabadosan az czéhben bevétethetni. Item. Ha inast szegődtetnek az becsületes kovács mesterségre, tartoznak egy tallért beküldeni az nemes kassai kovács czéhnek, ha pedig mester fiát szegődtetik az mesterségre, felével tartoznak. Item. Ha valamely városból vagy faluból valamely kovács mester ember odatalálna menni és az czéhben beakarna állani, tehát semmiképpen be ne állhasson másképen, hanem az artikulusoknak continentiája szerint, kezével megmivelvén és megcsinálván remekjét, annak módja és rendi szerint szabadon be(vegyék).¹ Item. Ide, nemes Kassa városában, az egy szabad sokadalmonkon kívül semmiféle munkát behozni az itt való becsületes kovács czéhünk ellen, szabados ne legyen az czéh engedelmé nélkül, mert ha valakinél tapasztaltatik, egészen confiscáltván fele az tekintetes nemes magistrátusé, fele peniglen a becsületes kovács czéhé lészen, hanem ha más szabad városokra visznek, abban nem perscribálunk. Végezetre és utolszor. Ha valami olyan czégéres vétek találna esni, azt az becsületes kovács czéh magok között el nem igazíthatna (kiváltképpen ha az egész szabad királyi városokban lévő több kovács czéheket is illethetné), tehát tartoznak az tekintetes és nemes Kassa városa magistrátusának és az itt való becsületes kovács czéhnek tudtára és értésére adni és az közönséges igazságban egyetérieni és egymást segíteni tartoznak. Mellyre adtuk egymásnak ezen becsületes czéhünknek folyó pecsétével confirmált contractuális levelünket és jászai uraimék ő kegyelmek minékünk hasonlóképpen, mellyet mind a két részről tartozunk száz forint mulcta²) alatt meg is állanunk és tartanunk. Datum Cassoviae die 10. Aprilis anno 1696.

Eredetije hártján, vörösviasz pecsét nyomaival.

¹) A *vegyék* szót az író kihagyta.

²) A szokottabb *multa* helyett; bírság.

II.

A jászói taxás nemesek és a nem nemes lakosok szerződést kötnek 1701-ben.

Mi alólírottak adjuk tudtára és emlékezetére mindeneknek, az kiknek illik most vagy jövendőben, hogy az elmúlt hónapokban az jászai taxás nemesek és nemtelen lakosok között némely ellenkező villongás interveniálván, abból alkalmas visszavonások már bejöttek volt annyira, hogy mind az két fél következetes fogyasztásával izetlen és költséges törvénykezésre fakadni és törvény által az olyatén villongó differenciákat dirimáltatni szándékozott. De mind az mostani földesuraknak üdvösséges intését, mind más becsületes emberek atyafiságos és csendes megegyezésre javallását mind az két fél amplectálván és az olyan viszálykodásokat (melyekből más szomszéd helyek is nagy botránkozást vettek volna) elkerülni akarván ilyen punctumokra vagyis accordra léptek előttünk, melynek szóról-szóra való magyarázatja akképen következik.

Primo. Hogy az város privilegiuma szerint tartozó censusokat mint ekkoráig, ugy ezután is a nemesség megadja a földesuraknak, de az ajándék pénz teljék ki az adó pénzből. Azonban mivel az fahordásra, halászásra, szőlőkapálásra s egyéb ennek munkáira emberek emlékezetétől fogvást nem adigáltattak az nemesek, az után sem köteleztetnek ezeknek viselésére.

Secundo. Valamikor fel s alá járó condescendens német avagy más rendbeli vitézljő rend jön a városban, ki hat személynek számát felülhaladja, olyankor, nemkülönbén (ha az nemes vármegye azoknak intertentiójáról s vecturájáról¹⁾ rendelést nem tenne) tartozik a jászai taxás nemesség az szállásadásban, intertentióban és vecturában concurrálni proportionate. De az hét személyen való általmenőnek, ámbár napjában háromszor vagy négyszer történnék is, a szállásadással és intertentióval, hasonlóképpen a rabok vitelével és apró szekerézéssel az mely Meczenzéfig, Mindszentig, Jászó-Ujfalug, Debrődig, Szepesig menendő lévén, nem tartoznak az nemesek.

1) Ellátás és előfogat.

Tertio. Hogyha az nemes vármegye porta után valamely felvetéseket tészén, azokban nem tartoznak communálni az taxás nemesek, sőt a lekötött nemesek sem, hasonlóképpen az nemes vármegye számára vagy azoknak tisztei levelei hordásától is szabadok és mentek a nemesek. Hoc tamen per expressum declarato, hogy ha jövendőben valamely hadi fő-tisztnak, ugymint generalisnak vagy obersternek itt való quár-télyá és léte alkalmatosságával az levélhordásban éppen elvise-
 (hetetlenül aggraváltatnának a jászai nemtelen lakosok, olyankor tartoznak a jászai taxás nemesek is ezen terh¹⁾ vitelében conveniálni s nem különben

Quarto. A szőlőkben ugy az város mezeinek, rétjeinek és egyébb közönséges tilalmasokban semminemű baromnak nem lézen szabad jární valaki lakos a városban egész esz-tendő alatt soha is²⁾ tizenkét forint birság és a kártételnek refusiója kötelessége alatt, kit az város birájának szabad lézen megvenni, valamint a nemtelen, ugy a nemes emberen is és az város szükségére azon büntetést fordítani.³⁾

Quinto. Az város birája és tisztsjei renovációjában avagy tételében tartoznak a nemesek is jelen lenni és az ilfendő tiszteket is felvállalni a taxás nemesek, ha csak az város avagy földesurak előtt elégséges okadás és mentség által az iránt magokat meg nem mentik és föl nem szabadítattnak.

Sexto. A portiót a taxás nemesek a jászai nemtelen lakosokkal egygyütt fogják viselni és fizetni, hozzátévén mind-azonáltal eztet per expressum,⁴⁾ hogy minden felvetésekben az városnak mindkét renden levő lakosai jelen legyenek. S ha olyan adó impositio avagy felvetés vagyon, aki mindkét részt illeti avagy város szükséges költségére leend, igaz pro-
 portio szerént vetessék mindenikre értékek szerint. Az rovás-szedők pedig, kik is a birák számadásakor tartoznak számot adni. Ha pedig valamely fél jelen nem lézen az ilyen fel-

¹⁾ Teher.

²⁾ A nehéz fogalmazási sorok értelme ez: Még az olyan lakos jószágának sem szabad a réteken stb. legelni, kik az egész évben a városban laknak.

³⁾ T. i szabad lézen.

⁴⁾ Nyomatékosan.

vetésben, abban semmit sem tartozik adni és fizetni, hogy ha tudtára nem adatik. De ha hírével leszen, mind az két részről a refractariuson a jászai bíró vehesse meg zálogadással.¹⁾

Septimo. Utak csinálásában, templom, plébánia, iskola-házak csinálásában, vizek folyásának igazításában, istrásálásban, kik minden rendeknek közönségesek, abban mint nemesek, mint nemtelenek egyaránt tartoznak concurrálni.

Octavo. Ha a fundusok, szántóföldek, szőlők, rétek, kertek avagy adósságok iránt valamely törvényes állapot²⁾ és controversia támad nemes és nemtelen lakosok között, tartozik egyik az másik négy pénznek letétele után az törvényre a város bírójához régi szokás szerint compareálni és törvényt állani, urszékre való appellátiónak szabadságban maradásával. Az convictiót pedig szabad lesz nemes ember jószágából is megvenni az bírónak. Nemtelen lakosoknak ne legyen szabad a nemességet fogni s kalodázni és semminemű injuriat személyén tenni sub poena violentiae. Ellenben a nemesség is a jászai nemtelenséget érdeme szerint megbecsülje és illetlen avagy becstelen szókkal és nevekkal ne illesse, mert aki ezen általlépik és meg nem egyezhetne egymás közt, tartozik törvényt állani a bírónál.

Nono. A lekötött nemesek, amint obligáltak magokat, az szerint tartoznak mindeneket prestálni.

Decimo et ultimo Salva non obstante praesente accorda dicta nobilitatis in juribus et libertatibus regni prorogativa permanente. Actum et datum in oppido Jaszoviensi vigesima sexta Februarii. Anno Domini millesimo septingentesimo primo.

Coram me Stephano Patay plebano et conventuali Jaszoviensi. Coram me Stephano Pesti jurassore comitatus Abaujvariensis. Coram me Elia Emerico Maholányi jurato Conventuali Jaszoviensi notario.

¹⁾ Ez a pont a portio (hadi és kincstári adó) kivetésével és behajtásával foglalkozik. Ez a hadi és kincstári adó az 1848-as évek számadáskönyvei szerint 2200—2600 forint között ingadozott.

²⁾ Olyan állapot, mely törvényszék elé tartozik.

Négyrétü papírlapon, hátlapján későbbi irással 1701. 36. Nemes uraimék és nemtelenek között lett accorda.')

III.

Tanukihallgatási jegyzőkönyv 1703-ból.

A XVII. század adás-vevési viszonyaira érdekes adatot tartalmaz, mely szerint Jászó város 1660 körül egy darab rétet elad ezer zszindelyen és ezer zszindelyszegen. A rétnagy-ságáról az okirat nem emlékszik meg.

Én alább is megírt nemes Abaujvármegyének ordinarius szolgabirája Réthi István, mellém adjungált juratus Ráczevi Ferenc urammal együtt Jászó bányavárosa instantiájára kiadattatott tekintetes nemzeti és vitélő Szörényi Gábor ordinarius viceispán ur ő kegyelme comissiója mellett az alább megírt verum szerint bizonyos collateralis inquisitiont peragáltam, amelly így következik.

DE-Eo-Utrum.

Tudjaé a tanu? hogy Felső-Metzenséfen lakozó Szabó András Borzó nevű jászai erdőben bir egy darab rétet, melyet Jászó városától vett ezer zszindelyen és ezer zszindelyszegen és hogy azon darab rétn Jászó városa erdejében vagon, vallja meg hite szerint?

Testis Andreas Szabó civis in Felső-Metzenséff annorum circiter 75. juratus examinatus fide mediante fatatur. Hogy ezelőtt circa 40 esztendővel Jászó bányavárosától Borzó nevű jászai erdőben, k. t. németül Peurajfennel²⁾ nevez, vett egy darab rétet ezer zszindelyen és ezer zszindelyszegen, Varga Jakab perkmesterségében,³⁾ melyet tud bizonyosan, hogy a jászai erdőben és határban vagon.

Super qua taliter peracta collateralis inquisitione dedi praesentes testimoniales. Actum in Oppido Jászo die 23. Martii 1703.

¹⁾ Bauer írása.

²⁾ Helyesen Berenseifen, amit a hátlapon álló jegyzet is bizonyít.

³⁾ Hegmester.

Stephanus Réti inclyti comitatus Abaujvariensis judex nobilium. (Cimeres pecsét R. I. betűkkel.)

Franciscus Ráczevi comitatus Abaujvariensis juratus t. i. assessor. (Pecsét cimer nélkül, török írással.)

Hátlapján 1703. No. 13. Más írással 34. Inquisitio.¹⁾
Vendég völgyön túl medve gyepűben való rét.²⁾

*

Érdemesnek találom megemlíteni, hogy egy 1712-ből keltezett egyezség-iratban, melyet a jászói és jászóváraljai előljáróság kötött az utóbbinak bizonyos hátratékos tartozásaira, mint aláírók szerepelnek Berczik István és Berczik János. *Berczik Árpád* a hírneves író előneve *jászói* lévén, nem tartom kizártnak, hogy a fent nevezett István és János *Berczik Árpád* ösei.

Biloveszky József.

¹⁾ Ráczevi írása.

²⁾ Az utolsó sor Bauer írása.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.)

Vegye tekintetbe a magas haditanács, hogy a szab. kir. városok főjövédelme a korcsmálásból ered; így volt ez Kassán is addig, amig német őrséget nem kapott, azóta azonban a markotányosok egymásután nyitottak összesen mintegy 16 bor- és sörkorcsmát a hadszertár épületében, a puszkapor- és a gabonamalomban és egyebütt, a város ősi szabadságának, jogainak és kiváltságainak nem kis sérelmére. Az igaz, hogy a felség eltiltotta, hogy a markotányosok korcsmát nyissanak, Spankau generális pedig elrendelte, hogy a főlöszleges korcsmák bezárandók, a melyekre pedig szükség van, azok csupán csak a katonaság részére mérjenek ki italt és semmi esetre sem a polgároknak és parasztoknak; mindezen tilalomnak, illetőleg rendeletnek azonban semmi eredménye sem lett. Ezért folyamodik tehát a város a magas haditanácshoz, hogy törülje el a kérdéses korcsmákat, mert különböző jövédelmi forrásoktól elesvén, szerencsétlen polgárságával együtt olyan nehéz viszonyok közé jutna, hogy sem az erősség munkálataihoz, sem az őrség fenntartásához nem járulhatna semmivel se, sőt még a repartítiát sem tudná még részben sem elteremteni.

A főkapitányságnak még a Wesselényi Ferenc idejében egy elég terjedelmes rétet engedett át a város legeltetési célokra, ezt most a tisztek foglalták le, sőt azonkívül még ugy a városnak, mint egyes magántulajdonosoknak a rétejait is bitorolják, jogos tulajdonosaik legnagyobb kárára,

továbbá a Furcsát és a többi erdőket, vetéseket, kerteket, szőlőket és kaszálókat tiszták, közlegények és markotányosok vetekedve pusztítják. Mindezen visszaéléseknek a megszüntetésén és szigorú betiltásán kívül azért is esedeznek, hogy egyetlen lakóház se vétessék ki a polgári joghatóság és az elszállásolás kötelezettsége alól; ez utóbbi ügye maradjon továbbra is a magisztrátus kezében.

Feja ezen ékes latinsággal megfogalmazott folyamodványaira a haditanács nagy sürgetésre végre a következő értelmű, meglehetősen rövid választ vetette a kérvény hátára: a korcsmák egyike-másika legyen tisztán a katonáké, a többi, főképp a puskapor- és gabonamalmokban levők zárassék be; Spankau csak egymaga használja a generalatus rétvjét, a lefoglalt legelők adassanak vissza tulajdonosaiknak; az erdők pusztításaitól a katonaság ezentul tartózkodjék, csupán a fenntartásukra szükséges famennyiséget vághatja ki; a szállásosztás a polgári hatóság előzetes tudtával és beleegyezésével és mindig a városiak segédkezésével történjék. Az őrség eltávolítására vagy csökkentésére, továbbá a repartitio leszállítására vonatkozó kérelmek teljesítését azonban a jelenlegi körülmények nem engedik meg, valamint az egyes lakóházak kiváltságai sem vonhatók többé vissza.

Feja ezzel a szűkszavu végzéssel nem érte be és pedig kettős okból: t. i. mert annak nem volt decretum formája és mert éppen „a legderekasabb pontokra nézve nem kapott kívánatos választ.“ Hazaküldvén tehát Spankaunak mihez tartás végett a haditanács végzését, egy harmadik folyamodványt irt, ismét a haditanácshoz intézve.

Ebben az őrség létszámának csökkentésére méltánylandó körülményül hozza fel, hogy a város a hadszertár kibővítésére több házat áldozott fel; továbbá, hogy az alsó külváros a citadella céljaira egészen leromboltatott ahol pedig az őrség jórésze volt eddig elszállásolva, ezután tehát ugyyszólván kifogja szorítani a lakosságot hajlékaiból. De ha már semmiképpen sem szabadulhatnak meg a katonaságtól, tehát méltános tekintettel a városnak az erősség munkálatai körül addig teljesített szolgálataira, legalább a repartitio részben való elengedését kérelmezik. A folyamodvány kiemeli azonkívül

az egyes épületek számára ujabban adományozott kiváltságok sérelmes voltát a városra; a kiváltságoltak az atyafiak házaira is kiterjesztik a privilégiumot, sőt azon a réven még a censustól is felmentettnek tekintik magukat és így a polgári joghatóság alól kibujnak, ami visszatetszést szül az elszállásolás terheivel megrakott polgárság körében. Méltányos kívánság volna tehát, hogy az ilyetén mentességek legalább is megszorítottassanak s a kiváltságolt házak minden körülmények között a polgári joghatóság alá tartozzanak. Végül az előbbi kérvényekben részletezett erőszakoskodások és visszaélések további meggátlására királyi decetumot kér a folyamodó. Ezt meg is kapja a haditanácstól, amely dec. 2-iki kelettel a felség nevében, ugyszólván szószerint megismétli a már egyszer adott, legkevésbé sem érdemleges határozatokat.

Ujból kimondja kereken, hogy a katonaság kivonásáról vagy a katonai létszám leszállításáról, valamint a repartitio bármintemű csökkentéséről az ország mostani helyzetében szó sem lehet. A kérdéses kiváltságokra nézve csupán annyit helyez kilátásba, hogy az ilyetén mentességek ezentul csak igen nyomós okokból fognak megadtni.

Kassa városának érdemes nótáriusa tehát egy hónapi buzgó fáradozásaival éppen a legfőbb kérdésekben, a repartitio és a katonaság ügyében ugyszólván semmi eredményt sem ért el, s végre is kénytelen volt a haditanácsnak a király nevében hozott határozatában megnyugodni.

De Feja bécsi küldetése még ezzel korántsem ért véget. Az udvari kamarához ugyanis négy rendbeli dologban fordult a város nevében: 1. bizonyos házak adójának leszállítását kérte, amelyeket vallási gyakorlatok végzésére vagy egyéb közcélokra engedtek át; 2. tekintve azt, hogy az alsó külvárost lerombolták, s így az onnan befolyó adó megcsappant, kéri, hogy az évi adó arányosan kisebb összegre szállíttassák le; 3. kárpótlásért folyamodik azokérei a házakért, majorokért, csürökért, kertekért és telkekért, amelyeket már lefoglaltak vagy még csak ezután foglalnak le a épülő citadella céljaira; végül 4. annak a 600 forintnak teljes elengedéseért esedezik, amelyet az elmúlt időben a hadiszerek fuvarozása alkalmával róttak a városra.

A felsorolt pontokra azonban hiába sürgette az udvari kamarától, illetőleg a kamarai tisztektől, hogy határozatszerű végzést hozzanak; addig sehogysem akartak egyenes választ adni, amíg a magyar kamarától nem kapnak kellő tájékoztatást. Fejanak meg kellett várni türelmesen, míg az udvari kamara a pozsonyi kamara útján megkapta a kívánt felvilágosítást a szepesi kamarától.

A dolog annál lassabban haladt előre, mert amint Feja panaszolja, a város nem sürgette meg a szepesi kamarát. Mindazonáltal a maga részéről minden lehető elkövetett, hogy a város ügyei kedvező elintézését nyerjenek és személyes közbenjárásával igyekezett a pozsonyi kamara jóindulatát megnyerni.

A pozsonyi kamara belátja, hogy az új és a régi generalatus kibővítésére, a jezsuiták céljaira átengedett, valamint az ujonnan épülő hadszertárhoz csatolt 6—6 ház és a külváros lefoglalt épületei után járó adótól el kell tekinteni s azért méltányosnak találja az évi adó leszállítását, csakhogy azt a kereskedők árucikkei után fizetendő harmincad címén számítja be; az ellen sincs kifogása, hogy az országgyűlési adó, ha majd összeül az országgyűlés, a felség kegyes hozzájárulásával, lejjebb szállíttassák. A kérvény 3. és 4. pontjaira nézve hozzájárul a város kívánságaihoz.

A pozsonyi kamara ilyen értelmű válaszával sehogy se érte be Feja. Személyes kihallgatás útján és újabb emlékiratában is felvilágosítani iparkodik a kamarát, hogy a város nem harmincad, hanem házadó címén fizeti az évi censust, de hasz-talan. Így került az ügy a pozsonyitól az udvari kamarához, ott is „csak Isten tudja, mennyi sok térdhajtásokkal és istenkedő reménykedésekkel¹⁾ bírhatta rá“ a kamara titkárát, hogy a város ügyei tárgyalásra kerüljenek. Ez meg is történik február 22-én, de reális határozatra most se került a dolog. A kamara ugyanis sokkal nagyobb jelentőségűnek találta Kassa város ügyeit, semhogy azokra nézve határozott végzést tudott volna hozni s azért a felségtől várja a végleges döntést. Feja nagy megüt-közéssel vette ezt tudomásul s amikor azzal biztatták, hogy

1) Istenre hivatkozó rimánkodásokkal.

esetleg hetekbe sőt hónapokba telhetik, amíg a királyi végzést megkapja, ismét könyörgésre fogja a dolgot, de most is eredménytelenül: várakozásra intik vagy ajánlják, hogy bizza ügyét „más emberséges emberre.“ Végre is“ látván ottan tovább való haszontalan tekergetését és epedését, minden költségből is kifogyván, többi követtársaival együtt hazajött, bizván mindazonáltal ezen dolgaiknak tovább való sollicitációját Hericz Tamás uram ő kegyelmére, a ki is nagy készséggel magára vállalva, örömmest promoveálja tehetsége szerint azon dolgokat,¹⁾ miglen maradása ott léssen.“

„Így ment végbe unalmas és hosszas követségemnek terhes és galibás munkája“, — végzi siralmas jelentését Feja Dávid — kívántam volna ugyan szívem szerint mindenekben . . . kívánatosabb és örvendetesebb választ hoznom és tovább is nem szánva semminemű fáradságomat, ezen nemes város dolgait sürgetnem és urgeálnom, de látván az nagy haszontalanságot, úgy a sok hiában való költséget is megkimélni akarván, mint feljebb is vagyon emlékezet, ezeknek tovább való sürgetését Hericz Tamás uramra ő kegyelmére bízam. Követem az Istenért is, mind fejenként kegyelmeidet,²⁾ ne legyen senkinek semmi neheztelése az aránt én reám, hogy jobb resolútiót nem hozhattam. Isten és sok emberséges ember tudja, mely szívesen fáradtam, de erővel semmit nem vihettam ki. Isten életemet hosszabbítván, a nemes városnak más dolgokban igyekezem vékony tehetségem szerint szolgálnom és kedveskednem.“³⁾

A senatus és a polgárság teljesen méltányolja Feja ügybuzgalmát és jóakaratu fáradozásait. „Az kegyelmed követtségének relációjából kitetszik“ — ugymond — hogy eleget fáradozott a nemes város dolgaiban, de mivel ennyi sok rendbéli esedezéseinkre kívánatos resolúciónk nem lehetett, arról senki nem tehet, erővel semmit nem vehetünk. Köszönettel veszi azonban a nemes tanács a nemes községgel együtt az kegyedelmed az aránt való kész szolgálatját és hosszú ideig

¹⁾ Kassa város könyve. 1671. 56—59. l.

²⁾ A senatust és a választott községet.

³⁾ U. o. 61. l.

való fáradozását, mely kegyelmed jóakarátját a nemes város meg is akarja hálálni. Mivel azért némely dolgai a nemes városnak függőben maradtanak et pendant ab ultimaria Suae maiestatis Sacratissimae benigna resolutione,¹⁾ mostanában egyebet nem követhetünk el, hanem specialis levclct kell írunk mind secretárius Orbán urannak s mind pedig Hericz Tamás urannak, meddig léssen ő kegyelme oda fel, meddig haladt előre függőben maradt dolgainkban, azután pedig vévén informátiót Hericzuramtul, tovább kell gondoskodni, mit kellessék az aránt cselekedni. Nem jó teljességgel abba hagyni, méltó tovább is sürgettetnünk azon dolgokat, az melyekre még eddig resolutiánk nem volt.“²⁾

Említettük már, hogy az öt felvidéki város követői sem dicsekedhettek a Fejéánál nagyobb sikerrel. Egyik főcéljuk az volt, hogy a protestánsok vallásszabadsága ellen elkövetett sérelmek tárgyában keressenek orvoslást.

Az 1671. évben ugyanis, amint a német katonaság az országba érkezett, már teljes erővel indult meg a protestánsok üldözése. Báthory Zsófia jószágairól elüzte a protestáns papokat s a pataki iskolát német katonákkal foglalta el, Spankau az eperjesi kollegiumot vette birtokába, Bársony püspök is több templomot vett el a felvidéken a protestánsoktól.³⁾ Hasonló sors érte a kassai Sz. Erzsébet templomot is, amely már a reformatió kezdete óta volt a protestánsok kezében s csak 1604-ben, Rudolf alatt kapták vissza a katolikusok, de rövid idő múlva Bocskay újra visszafoglalta. Ezóta a magyar és a német protestánsok tartották benne istentiszteleteiket, míg a Mihály kápolna a tót lutheránusoké volt. Szegedy püspök az egri káptalannak követelvén vissza a Bocskaytól erőszakkal elvett templomot, az udvar Bársony Györgyöt és Holló Zsigmondot, a szepesi kamara első tanácsosát bizta meg, hogy a székesegyházat vegyék vissza eredeti, jogos tulajdonosaik részére. A város protestáns elöljárósága és a polgárság feliratban emelt óvást az erőszak ellen, de még mielőtt az Bécsbe jutott volna, Szegedy karhatalommal törette

¹⁾ A felség végső kegyes döntésétől függnék.

²⁾ U. o. 61—62. l.

³⁾ Pauler, i. m. II. 421. l.

fel a székesegyház ajtaját, majd a lutheránus iskolával és a paplakkal együtt elfoglalta a főt templomot is. A protestánsok templom nélkül maradtak s ezzel most ők jutottak abba a helyzetbe, amelyben azelőtt a katolikusok voltak.

Amint az erőszak hírért Waxmann János felhozta Bécsbe, Fejáék külön kihallgatást kértek dec. 8-án és térdre borulva panasztarták el Leopold előtt a kassai templom elvételét.

A válasz az volt, hogy az eperjesiek nem kapják vissza az akadémiát, mert az a felség tilalma ellen épült; különben is a dolog előbb vizsgálatot igényel, mert a kollégiumot a katonaság foglalta el és nem a katolikus státus. A kassai templom ügyében sem lehet addig határozni, amíg Szegedytől meg nem kérdik, hogy miért foglalta el?¹⁾

Feja és társai tehát eredménytelenül jártak-keltek a protestáns templomok visszaadása és protestánsok szabad vallásgyakorlata kérdésében a magyar és német tanácsosoknál, kopogtatván Montecuccolitól a primásig, Rottaltól és Lobkowitztól Orbánig, a kancellária tanácsosáig.

A katonaság kivonásáért vagy legalább a katonai létszám leszállításáért is hiába könyörögtek. Hol semmitmondó nyájaskodással, hol üres biztatással, hol fontoskodó és nagyképszerű szemrehányásokkal s dorgálásokkal találkoztak. Rottal a felség atyai jó szívével kecsgetti őket, akiről elhárít a bekövetkezett bajokért minden felelősséget, mert „kénytelenségből küldött sereget az országba; feleljenek a nemzet bajaiért és adjanak számot némelyek, kik most már Isten előtt állanak“, szölt hozzájuk kenetes hangon. Lobkowitz a magyar kancellárhoz utasítván a küldöttséget, a faképnél hagyta. Forgách Ádám pedig nyíltan megmondotta, hogy arra még csak nem is gondolhatnak, hogy a katonaságtól megszabaduljanak; a repartitio leszállítását is hasztalan kéri, jobb lett volna otthon maradniok és megkimélni a sok költséget; ne is kíséreljék meg kérelmüket indokolni: erő és hatalom nem hederít az okokra. Hiába rimánkodnak, semmire se fognak menni! „Elveszett az ország, oda vannak a törvények s mindezt a 13 vármegyének és Rákóczinak köszön-

¹⁾ Pauler, i. m. II. 421—425. i.

hetik. Ha Isten nem könyörül rajtunk és az udvar szívének meg nem vátoztatja, végünk van!" Forgách szavait Dorsch és Montecuccoli csakhamar megerősítette; Montecuccoli szinte haraggal jelentette ki, hogy „a katonaságot ki nem vonhatják, sőt még a lovasságot is a városokban kell hagyniok.“¹⁾

Ilyeténképen a felvidéki városok küldöttei is elmondhatták Fejával, hogy unalmas és hosszás követségük terhes és galibás munkája teljesen haszontalanul ért véget.

Hogy micsoda foganatja volt a Hericz Tamás fáradozásainak, akire Feja a város függőben maradt ügyes-bajos dolgainak végleges elintézését bizta, azt Leopoldnak egy hónapokkal később intézett leirata mutatja, amely az udvari kamarához benyújtott Feja-féle folyamodvány tárgyában hozott királyi döntést tartalmazza.²⁾ A leirat, a pozsonyi kamarához hasonlóan elismeri, hogy az a körülmény, hogy a citadella céljaira több házat romboltak le, az évi census fizetését nagyon megnehezíti, mert emiatt úgy a házak, mint a polgári telkek, valamint az adózók száma kevesebb lett, a census leszállításának kérdésében azonban szószerint magáévá teszi a pozsonyi kamara javaslatát, amennyiben azt nem házadó, hanem a kereskedők árucikkei után fizetendő rendes harmincadba számítja be; hasonlóan beleegyezik abba is, hogy az országgyűlési adó ugyanazon okokból arányosan mérsékeltessek és lejjebb szállíttassék, nemkülönben elengedi a hadiszerek szállítása címén kivetett 600 forintot, — tekintetbe vévén a város egyéb terheit és már teljesített fuvarozásait, — de csak olyan értelemben, amennyiben ez a repartitio illetéket nem érinti. Az alsókölvárosi házakért és kertekért nem hajlandó kárpótlást nyújtani; a kassaiaknak ez a követelése kissé szokatlan. Ne feledjék, hogy a kérdéses házakat és kerteket a közjó és a város fennmaradásának céljaira fordították; ha azonban sehogy se nyugodnának meg, nem zárkoznék el attól, hogy legalább a szegényebb polgárokat kártalaníttassa valami uton-módon.

¹⁾ Pauler, i. m. II. 415—416. I.

²⁾ A szepesi kamara 1672. május 43-án kelt leiratában értesíti a várost a felség határozatáról. Kassa v. lev. 9115. sz. a.

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig.

Pénz- és adóügyek.

Azt hisszük, hogy a törökök előnyomulása miatt szinte állandóvá lett védelmi harcok kényszerítették reá Zsigmond királyt, hogy eddig szokatlan adókkal rója meg a népet.

1387-ben feltűnik a *hetedadó*, melyet az egyház és a jobbágyok fizettek. Kezelését a mi vidékünkön Perényi Péter diósgyőri várnagyra s halálával ennek fiára, Imrére bízta a király, aki a hadi költségek fedezésére közel huszezer forintot¹⁾ utalt ki belőle.

Göncre ezer forintot s 500 hordó bort vetettek ki hetedadó fejében, de kérelmükre a király a bort elengedi.²⁾

A pénzbevéltásból nyert kamarahasznát idővel a községek megválthatták s a megváltási összeget portánként vetették ki; innét *kapuadó* lett a neve.³⁾

Az 1427-ik évből fenmaradt az összeírt kapuk lajstroma, melyből kitűnik, hogy Abaujvármegyében a szolgabírák 5184 portát irtak össze, melyek után a kirótt adó összege 3100 forint 90 denár.⁴⁾

1) Z. O. IV. 341—365.

2) U. o. 344.

3) Thallóczy id. m. 44. l.

4) Thallóczy id. m. 172—180. l. Csánki id. m. I. 202.

Az első járásban a következő helységek feküdtek:

Apáti 8 portával,	Him 7
Alsó-Bárca 25	Komaróc 24
Alnémeti 28	Közép-németi 71
Alsó-Baksa 1	Kis-Ida 28
Alsó-Koksómindszent 4	Kácsik 5
Buza-Péterfalva 3	Lánc 17
Bocsárd 8	Legenye 10
Baska 5	Miszlóka 11
Bukóc 15	Migléc 25
Bölzse 1	Mindszent 5
Buzinka 10	Nagyida 61
Csany 30	Pány 29
Csécs 53	Perény 45
Enyicke 37	Pólyi 24
Felső-Gecse 4	Roszput 17
Felső-Baksa 15	Szakaly 23
Felső-Koksómindszent 1	Scmse 12
Felső-Bárca 2	Szóllós 24
Gönyü 9	Szurdok 26
Gergelyfalva 13	Szina 91
Gecse 8	Szeszta 88
Gárd 14	Ujfalu 20
Hilyó 28	Zsebes 39 portával.
Hatkóc 9	

A második járásban feküdtek:

Alsó-Mecenzéf 58 portával	Csenéte 23
Ambrusháza 1	Debrőd 20
Bakta 8	Detek 16
Bátor 42	Devecser 28
Buzita 20	Dezsőháza 1
Bénye 10	Fáj 5
Beret 5	Fancsal 28
Bodoló 33	Felső-Mecenzéf 28
Büttös 22	Felvadász 38
Cseb 6	Gagy 30

Gadna 8	Petri 26
Gyanda 15	Pocsaj 7
Garadna 21	Radvány 7
Hecch (?) 24	Reste 13
Jánok 24	Rudnok 21
Jászó 70	Szöllős 38
Karácsond 3	Szöled 11
Keresztéte 24	Szászfa 29
Középmonaj 3	Szedlec 1
Kány 2	Somodi 76
Kelecsény 8	Szepszi 180
Kéty 10	Szentjakab 10
Litka 30	Szolnok 7
Lyubá 17	Szcmere 10
Mindszent (Jászó) 20	Szala 7
Monaj 7	Tengerfalva 5
Makranc 51	Tomor 2
Novaj 23	Ujlak 36
Papi 1	Vajda 19
Péder 16	Vécse 9
Perecse 15	Vendégi 10 portával.

A harmadik járás községei:

Alsó-Kemej 11	Felső-Kázmárk 21
Alsó-Cece 2	Füged 5
Arka 7	Gibárt 4
Baksa 4	Galozd 11
Berencs 20	Gönc 191
Búd 13	Halmaj 11
Belenice 4	Hejce 40
Borsva 2	Homrogd 20
Bölcs 20	Jánosdi 13
Csobád 11	Korlátfalva 15
Csatóháza 1	Kisvilmány 12
Didicháza 4	Kemej 8
Dobsza 22	Kér 28
Felső-Cece 4	Kércs 13
Forró 61	Kinizs 8

Kelecsény 5	Szántó 109
Kázsmárk 31	Sáp 7
Léh 1	Szentandrás 10
Marcellfalva 17	Sziget 14
Méra 39	Szerencs 8
Nyavalyád 2	Tuzsa 11
Pere 13	Ujfalu 70
Ruszka 62	Vadász 51
Rásony 5	Vilmány 55
Rád 10	Vizsoly 31 portával.

A negyedik járásban fekszennek:

Abaujvár 61 portával	Kendeléd 17
Alsó-Kemence 31	Kozmafalva 12
Alsó-Kázmér 5	Kisfalu 5
Alsó-Regmec 29	Kázmér 9
Beszter 20	Kápolna 8
Benyék 8	Komlós 11
Bologd 21	Kis-Nádasd 14
Bőd 30	Kis-Rozgony 6
Bogdány 21	Kis-Szántó 12
Borsva 11	Lengyelfalva 26
Bordafalva 10	Lucska 12
Csáj 12	Mátyásháza 8
Cékháza 1	Mislye 66
Csákány 20	Mikóháza 33
Felső-Regmec 23	Nádasd 1
Felső-Kemence 20	Nagy-Bátyok 22
Füzér 16	Nagy-Haraszti 10
Felső-Csáj 13	Nagy-Szalánc 25
Garbóc 10	Nyíri 29
Györke 51	Olcsvár 31
Hegyalja 4	Ósva 25
Kalsa 13	Pányok 32
Kajata 17	Pálháza 13
Kolbásza 8	Pusztaujfalva 12
Kislapispatak 23	Rákos 6
Kelecsény 10	Ránk 25

Rakattyas 1	Széplak 42
Radvány 11	Szinye (Pető) 70
Regécke 12	Ujfalu 24
Rozgony 44	Ujváros 62
Rás 10	Vágás 19
Regöld 20	Vily 27
Ruszka 24	Vitány 13
Szkáros 15	Zsadány 36
Sujtha 27	Zdoba 17
Szakaly 10	Zsir 12 portával

Az első járás főbb helyei Nagy Ida 91, Közép-Németi 71, Szina 91, Csécs 53, Szeszta 58 portával, a második járásban Szepsi 180, Jászó 70, Debrőd 51, Alsó-Mecenzéf 58, Somodi 76 portával; a harmadikban Gönc 191, Szántó 109, Ruszka 62, Forró 61, Vilmány 55, Vadász 51 és a negyedikben Györke 51, Szinye 70, Abaujvár 61 portával. A leghatalmasabb község Gönc volt.

1494-ben a porták száma 3640 s a következő évben is alig változott.¹⁾

Ugy a kirovásnál, mint az adó beszédésénél a vármegyei szolgabírák a kamara adószedőinek (dicator) segédelmére voltak.²⁾

1432-ben a király fejenként rója meg a jobbágylakoságot, s rendeletében felhívja Abaujvármegye birtokos nemeseit, hogy minden egyes jobbágyuk után hat denát fizessenek;³⁾ ugyanekkor Kassa városának is meghagyja, hogy az ország védelmére abaujvármegyei birtokain lakó jobbágyai után fejenként 66 denárt fizessen a quartingnak nevezett járatos pénzben.⁴⁾

2.

Mátyás trónraléptével a vármegye közönsége rendkívüli adók terhét volt kénytelen vállaira venni, hogy a vidék a cseh zsebrákoktól megszabaduljon.

¹⁾ Engel. Monumenta Ungrica. II. 23. 140.

²⁾ Thallóczy id. m. 45. és 96.

³⁾ K. v. ny. lt. 185.

⁴⁾ K. r. ny. lt. 19171.

A sárosi Komlós várában fészkelő csehek kapitánya, Pozowai Jakab ugyanis hajlandó volt várát lerontani, ha kárpótlásul 4250 forintot nyer. Palóczy László országbíró az alkura reáállott s mivel a kötés Abauj, Szepes, Sáros, Zemplén és Ung vármegyéknek, továbbá Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes városoknak adta meg a rég óhajtott békét, ezek viselték az árát. A cseh vezér 1460-ban Kassán nyugtatja Pálóczyt a felvett összegről.¹⁾

Igy bocsátja ki kezéből Talafuss Rihnó várát 1000 forintért.²⁾

A békés hódítás tovább folyt s 1462-ben a vármegyei adószedők Kézsmárknak és több más erősségnek a csehektől való megváltására ismét adót szednek³⁾ A királyi rendelet szerint a félforintjával beszedett adót Kassa városához kellett beszolgáltatni s az Abauj, Heves és Borsod vármegyékből összegyűlt 6412 forintról Domokos székesfehérvári prépost és Zétényi Makó Jakab még ez évben nyugtatják a várost.⁴⁾

1467-ben ismét járnak a király által kiküldött dikátorok, hogy az eltörölt kamarahaszna helyébe lépett kincstári adót (tributum fiscii regalis) beszedjék. Ez adót megyei birtokai után Kassa is fizette.⁵⁾

Mátyásnak a török ellen való hadakozására az 1476. évi országgyűlés, melyen Abauj vármegye követei is résztvettek, portánként egy forint adót szavazott meg. Királyi rendelet jött a vármegyéhez, hogy úgy a fő-, mint az alispánok és szolgabírák a vonakodókat minden módon szorítsák reá a fizetésre⁶⁾.

A király az adó beszedésével Abauj- és Sáros vármegyékben Toklár János kassai főbíró bízta meg,⁷⁾ aki György pécsi prépost kezéhez 2179 forintot,⁸⁾ Laaki Kíss Tamás

1) U. o. 321.

2) U. o. 318.

3) K. v. ny. lt 336.

4) U. o.

5) U. o. 367.

6) U. o. 440. 443.

7) K. v. ny. lt 483.

8) U. o. 445.

királyi kamarásnak pedig 3755 forintot adott át,¹⁾ míg Mátyás parancsára Szapolyai Imrének hadai fentartására 1000 forintot fizetett ki.²⁾

Abauj- és Sáros vármegyék adószedője 1481-ben Deb-réthei Mihály mester.³⁾

Kassa a 15. században nagybirtokos volt s II. Ulászló alatt a vármegyében tizenegy falnak ura. Midőn tehát a király hűségeért s egyéb szolgálataiért 1491-ben, majd 1508-ban felmenti a várost a jobbágyság után fizetendő mindennemű adó alól, jelentékenyen csorbitotta a haderő fentartására rendelt jövedelmet.⁴⁾

A város a kiváltságot úgy értelmezte, hogy a zálogban birt vármegyei birtokok után is ment az adófizetés alól; sőt egyes, a vármegyében birtokos kassai polgárok is megtagadták az adószedőknek a fizetést, szidalmazván őket.

A vármegye panaszára Ulászló 1499-ben rendeletet küld a városhoz, melyben az országgyűlés határozatára hivatkozik s a zálogos vagy egyes polgárok kezén levő birtokok után az adófizetést meghagyja.⁵⁾

1515-ben ismét kénytelen őket meginteni, hogy zálogos birtokaik után Putnoky Jánosnak, Abaujvármegye adószedőjének, fizessék le a Buda vára megerősítésére portánként kivetett félförintnyi adót.⁶⁾

Egyes községek adójáról 1522-ben értesülünk. Szendy Miklós a vármegye dikátora Ruszka adójában 53 1/2 forintot, Forróban 53 forintot nyugtat.⁷⁾

1) U. o. 446.

2) U. o. 441.

3) U. o. 497.

4) K. v. ny. lt. lajstl.

5) U. o. 782.

6) K. v. ny. lt. 938.

7) U. o. 1035.

Egyháztörténet.

1.

A magyarság pogánykorának Abaujvármegyében nem maradt fenn nyoma. Talán az Enyicke határában említett Bálványkő (1259.)¹⁾ e kultusz egyetlen emléke.

Midőn a szent király a térítés munkáját megindította, tíz püspökséget alapított s Ujvármegyét az *egri püspök* fennhatósága alá helyezte. A püspökség dotációul nyerte az itt bárki által szedett vám tizedét; alapítványi birtoka volt Hejczje, melyről ugy szól okiratunk, hogy azt még sz. István adományozta a püspökségnek.²⁾

Az egyházmegye dézsmája részben a püspököt, részben káptalanát illette.

Endre egri püspök 1275-ben felsorolja azon községeket a Hernád mentén, amelyek neki tartoztak dézsmával; ezek Forró, Fancsal, Devecser, Fáj, Kércs, Aszaló, Apáti, Buzita, Kassa, Ida, Kendi-Monaj, Hidvég és Szántó.³⁾

Ugyanő 1297-ben ugy határoz, hogy Herbordfia Hannus birtokán, mely a Miszla, Csermely, Béla és Kis-Gölnic vize közt terült el, tized fejében minden ötven házhely után egy ezüst márkát fizet.⁴⁾

Az egri káptalan tizedfizető helysége volt Kassa is. A lakosság a tizednek természetben való fizetését terhesnek találván, 1292-ben a káptalannal ugy egyezett meg Arnold kassai plébánus s a város, hogy évi 15 márkát fizet; azonban a Fel-Kassa, Lebenye és Garbóc után járó tizedet a káptalan ezután is természetben kapja, melynek negyedrésze (quarta) Kassa plébánusát illeti.⁵⁾

A püspök a 14 század elején, követvén a világiak példáját, a káptalannak számosabb, Abaujvármegyében fekvő helységeinek tizedét magához ragadta s éveken át bitorolta.

Hosszas perlekedés után 1317-ben Tamás esztergomi

1) W. VIII. 172.

2) F. IV/III. 33. H. okt. 15.

3) F. V/II. 303.

4) K. v. t. tl. A Cassovia. 7.

5) U. o. A. Cassovia. 4.

érsek a következő tizedfizető helyeket ítéli meg az egri káptalannak u. m. Szikszó, Vadász, Jánosi, Sáp, Ujfalu, Pam-lény, Vajda, Büttös, Szeszta, Jánok, Bodoló, Péder, Makranc, Csécs, Szászfa és Panyi.¹⁾

1363-ban Mihály egri püspök a káptalannak átengedi Ruzska és Gönc összes dézsmáját, Gönc bordézsmaja eddig is a káptalant illetvén.²⁾

A mai Abauj- és Sárosvármegye területén az *ujvári esperes* bírta a közvetlen lelki fenhatóságot, aki rendszeren az egri háptalannak is tagja volt; így Niger Eustachius (1246—1270.)³⁾ Mátyás⁴⁾ és Simon (1299—1304.)⁵⁾

Szokás volt Magyarországon, hogy ha vajakit „karddal, bottal vagy más fegyverrel, méreggel vagy akármilyen más büntetés módjára megölték,” ennek egyházi temetéseért a főesperesnek egy márká czüst járt.⁶⁾ Kassa ezt mind sürűbben megtagadta s emiatt az ujvári esperessel pörbe elegyedett. Endre egri püspök végül is a helységet (1290.) saját fenhatósága alá helyezte.⁷⁾

A plébániák számáról az Árpádkorban nincs tudomásunk, 1245-ben Kinizsen a plébánus Achilles,⁸⁾ 1299-ben a mérainak neve Egyed⁹⁾ 1255-ben Jászton sz. Mihály,¹⁰⁾ 1271-ben Kétyen sz. János¹¹⁾ 1299-ben Alnémetiben¹²⁾ — a mai Hidasnémeti — sz. Jakab egyháza áll, Egyházás-Vizsoly és Egyházás-Ida¹³⁾ neve is templomi épületre utal. Kassán (1283.) a mai dóm helyén egy ennél jóval kisebb méretű, sz.

1) F. VIII/II 233. 681. és Pesty. Az eitünt vármegyék.

2) F. IX/III. 362.

3) F. IV/II. 26 260. VII/V. 369. H. O. VIII. 95.

4) W. X. 200.

5) F. VIII/I. 106. W. XII. 641. A. O. 1. 2. 49. 90. 92.

6) Pauler id. m. II. 465.

7) W. V. 14.

8) K. v. t. lt.

9) Melcer oklt. 8.

10) F. IV/II. 300

11) F. V/I. 72. W. V. 72.

12) W. X. 351.

13) F. V/III. 61.

Erzsébetről nevezett egyház¹⁾ s hozzátartozó kórház állott, valamint a ma is fennálló sz. Mihály temetkező kápolna (coemeterium.) Szebenye határában állt sz. Egyed kápolnája.²⁾

Az Árpádok korában épültek a maig fennálló románstílusú templomok Felső-Regmecen, Gönc-Ruszkán, Hernád-Büdön és Rásonyban s valószínűen a szinai, felső-cecci, seleybi, petőszinyei, csécsi, kéri átmeneti stílusú s a vizsolyi eredetileg román de gótstílusú átépítésben fenmaradt egyházak.³⁾

2.

Az Anjouk alatt fennálló plébániákról, a plébánusok személyéről, jövedelmekről világosabb képet nyerünk a pápai adószedőknek az 1332—1337-ik évekre terjedő lajstromából.⁴⁾

A főesperes Domokos (1314—1344.)⁵⁾ akinek évi jövedelme mintegy 40 márka, mely után a pápai adószedőknek négy márkát fizetett

Az esperesség két kerületre (districtus), a kassaira és forróira oszlott.

A forrói alesperes Benedek s jövedelme egy márka; a kassai kerület alesperese Miklós; Perényben lakik s 17 garast fizet.

A plébánusok a következők: Mislyén Albert s jövedelme két márka, mely után tized fejében 12 garast fizetett. János szinai plébánus 20 garast, János középnémetii 25 garast fizetett; Gergely beszteri jövedelme másfél márka után hét garast és három denárt; Tamás széplaki és Bancus ugyancsak széplaki három denár hiján tíz-tíz garast; István enyickei, Mihály zsebesi egy-egy fertót; Pál idai pap jövedelme négy márka, mely után 48 garast vetettek ki reá s nyolc denár hiján husz garast fizetett; János vizsolyi 19 garast és három denárt. Gergely sacai jövedelme 3 márka;

1) Tutkó J. Kassa történelmi évkönyve 1861. 205. 1.

2) K. v. t. lt.

3) Archaeologiai Értesítő. Új folyam. VI. k. 336.

4) Monumenta Vaticana Hungariae. Rationes collectorum pontificorum in Hungaria 1281—1375. Budapest 1887. 203—216.

5) F. VIII/1. 552. VIII/II. 264. 306. VIII/III. 254. 316. 402. XI. 399. Z. O. I. 209. 287. Á. O. I. 390. 413. 451. 491. II. 161. 550.

fizetett 14 és $\frac{1}{2}$ garast, Jakab kassai tekintélyes jövedelme, 11 márka után 18 garast; András jánoki 14 garast, Demeter kisidai 15 garast, Lukács péderi 8, János szakalyi 12, István füzéri 4, Egyed szalanci 6, Lőrincz abaujvári 29, Péter gecsei 10, Péter kázméri 14 és $\frac{1}{2}$ garast fizettek. János felnémetii papnak csak nevét találjuk a jegyzékben.

Az eddig felsorolt plébániák a kassai kerületben fekvettek. A pápai adószedők itt sorolják fel a széplaki monostort, melynek jövedelme 100 márka s ez után 10 márkát fizetett.

A forrói kerület plébánusai Pál baktai 18 garast fizet, Benedek sz. andrási ugyan annyit János csobádi papra 28 garast vetnek ki, melyből 12-öt megfizet; a gagyi Istvánra egy márkát, melyet részben lefizet. Benedek kinizsi 10, János bátori 15, Mihály ruszkai 18, Zanoé (?) monaji 18, Miklós papi 19, Gergely kéri 18, János kázmárki 12, János selyebi 10, Miklós alsó-mérai 8, János homrogdi 12, Egyed f. mérai 12, Jakab aszalói 10, András kupai 15, Mátyás szikszai 26, Tamás ugyancsak szikszai 24, Istvan halmaji 12, Miklós alsóvadászi 20, Tamás felsőszendi 8, Imre, Noé plébánusa 14 garast fizettek. Tamás petrii, Benedek radványi, Gábor dobszai pap jövedelméről a jegyzék hallgat.

3.

A középkorban a művelődés terjesztésére az egyház volt a legnagyobb hatással; minden plébánia alapításával a művelődésnek egy-egy gócpontja létesült. Ezért jegyeztünk fel minden legcsekélyebb adatot, mely az egyházi életről hirt ad e messze korban.

Az *ujvári főesperesi* székben 1311 Péter ül;¹⁾ 1373-ban az abaujvári esperesség administratora György egri kanonok;²⁾ 1405-ben János,³⁾ 1435. Pál;⁴⁾ 1471—1480. Körtvélyessy András, egri kanonok;⁵⁾ 1492-ben Szatmári István.⁶⁾

1) A. O. I. 246

2) H. okl. 300.

3) Nemzeti Múzeum. Rhédey lvt.

4) K. v. ny. lt. lajstl.

5) H. O. V. 311. K. v. t. lt. N. Kaisa. Nr. 13.

6) H. okl. 447.

Alesperesek: 1317 körül Pál,¹⁾ 1333. Miklós,²⁾ 1351. Miklós, Papi plébánusa,³⁾ 1352--1353. János ujjvári pap⁴⁾ 1377. Keresztély szikszai pap a forró kerület alesperese⁵⁾ 1414. Pál ruszkai,⁶⁾ 1438. Mihály gönczi⁷⁾ 1463. Demeter forrói⁸⁾ és Balázs színai,⁹⁾ Gáspár olsvai,¹⁰⁾ 1517. Bereczk szikszai plébánosok.¹¹⁾

1303 körül Fülöp zsebesi plébános,¹²⁾ 1317-ben Miklós bárcai, István ruszkai,¹³⁾ 1318. Pál középnémeti,¹⁴⁾ Marcellus idai¹⁵⁾ 1330. Jakab mester kassai,¹⁶⁾ Domokos perényi, János koksói, István zsarnói, Péter bárcai,¹⁷⁾ 1337. Benedek forrói, Pál pányi,¹⁸⁾ ez utóbbi 1341. is,¹⁹⁾ 1348. István enyickei, János színai,²⁰⁾ a 14 század első felében Tamás középnémeti,²¹⁾ 1350. Jakab idai,²²⁾ 1351. Péter középnémeti, János ujjvári János színai, István enyickei,²³⁾ János sepsii,²⁴⁾ 1377. György forrói,²⁵⁾ 1385, Gergely rozgonyi,²⁶⁾ 1386. Barta litkei,²⁷⁾

1) H. O. VII. 375.

2) A. O. III. 11.

3) A. O. V. 432.

4) A. O. V. 598. VI. 7.

5) F. IX/VII. 604.

6) K. v. ny. It. Iajstl.

7) Orsz. It. Dipl. 13191.

8) U. o. 15861.

9) U. o. 15879.

10) K. v. t. It. c. Ecclesia. Nr. 17.

11) Kemény L. A reformáció Kassán. 39. l.

12) H. O. VII. 351.

13) A. O. I. 414.

14) A. O. I. 470.

15) U. o. 507.

16) F. VIII/III. 506.

17) A. O. III. 11.

18) F. VIII/IV. 274.

19) U. o. 524.

20) A. O. V. 185.

21) H. O. VII. 341.

22) A. O. V. 395.

23) U. o. 432.

24) U. o. 515.

25) F. IX/VII. 604.

26) Z. O. IV. 307.

27) Z. O. IV. 319.

1438. György telkibányai Antal ruszkai¹⁾ 1456. György vilmányi, János raadi, János ruszkai, János vizsolyi,²⁾ 1463. Máté fancsali,³⁾ 1482. Sebestyén homrogdi,⁴⁾ 1485. János hejcei,⁵⁾ 1486. Rákóczy Benedek szépsii,⁶⁾ 1492—1494. György és 1496. Péter gönci,⁷⁾ 1495. György széplaki,⁸⁾ a 15. század végén Thyr Mihály gönci,⁹⁾ 1504. Mátyás telkibányai,¹⁾ 1507—1513. Balázs sepsii,¹¹⁾ 1510. Jakab ongai,¹²⁾ 1514. Péter zsebesi, Benedek gecsei,¹³⁾ Pál enyickei,¹⁴⁾ 1514. István rozgonyi,¹⁵⁾ 1516, Miklós debródi,¹⁶⁾ 1517. János forrói,¹⁷⁾ Bereck szikszói, — káplánjai Benedek és Márton, — *Demeter* homrogdi, *Oszvald* szántói,¹⁸⁾ 1518. Ambrus mecenzéfi,¹⁹⁾ 1519. János homrogdi,²⁰⁾ s 1524 előtt Vince somodi²¹⁾ plébánusok.

A mérái anyaegyház mellett, mely sz. Péterről nevezettet, Al-Mérán a Bogáthi István által épített kápolna áll (1302) s alatta családi sírbolt.²²⁾ Bárczán sz. András apostol temploma,²³⁾ 1317. Ujfalun másképp Németfalván, a mai Miszlókán a sz. keresztől nevezett,²⁴⁾ Tökésujfaluban is templom épül.

1) Orsz. lt. Dipl. 15088.

2) Orsz. lt. Dipl. 15861.

3) Orsz. lt. 13191.

4) K. v. ny. lt. 523.

5) Orsz. lt. Dipl. 19013.

6) Kassa város jegyzők.

7) Kassa város jegyzők.

8) K. v. ny. lt. lajstl.

9) Kassa város jegyzők.

10) Orsz. lt. Dipl. 25485 és Kassa v. j.

11) K. v. ny. lt. 885.

12) Kassa város jegyzők.

13) K. v. ny. lt. 925.

14) U. . lajstl.

15) K. v. t. II. C. Ecclesia. Nr. 70

16) K. v. ny. lt. lajstl.

17) Kassa város jegyzők.

18) K. v. ny. lt. 978.

19) Kassa város jegyzők.

20) K. v. ny. lt. 999.

21) U. o. lajstl.

22) A. O. I. 47.

23) U. o. 60 II. O. VII 347.

24) K. v. t. lt. A Cassovia. Nr. 10.

(1324.) melyet Ifetia János regéczi várnagy kezd építeni,¹⁾ Egyházas-Szaláncz (1316),²⁾ és Egyházas-Péder (1317),³⁾ neve is fennálló templomra utal. Bocsárdon (1327. sz. Imre egyháza, melynek kegyurai a Bocsárdiak,⁴⁾ 1332-ben Hegyemen Tomor mellett parochialis kápolna s plébánusának az osztályos birtokosok egy házhelyet engednek át,⁵⁾ 1335-ben Egyházas-Semse említetik,⁶⁾ Enyickén (1348.) sz. István⁷⁾ Kinizs másképp Gergelytelkén — Baksa és Kércs között — sz. János,⁸⁾ Somodiban (1354) is templom áll,⁹⁾ 1373-ban F. Tökésen fakápolna. A Tökésen a sz. keresztről nevezett kőtemplom s Aliszlókan ujonnan épült kőegyház van,¹⁰⁾ Telkibánya parochiális temploma sz. Máriáról, kórháza sz. Katalinról neveztetett (1428).¹¹⁾ Ráson 1476-ban fatemplom épül,¹²⁾ Baskán (1505.) sz. László,¹³⁾ Csányban a Boldogságos Szűz, Szenden sz. Kozma és sz. Dömjén temploma állt (1509)¹⁴⁾; Szentvérfalván, a mai Kassa-Bélán, sz. János egyháza, amelyet Kassa ez évben restauráltat,¹⁵⁾ Ongán (1510.) a boldogságos Szűz,¹⁶⁾ Homrogdon (1519.) sz. Péter, Szikszón a boldogságos Szűz temploma, Dicházán ugyanennek tiszteletére épült kápolna áll,¹⁷⁾ Szina mellett pedig utszéli kereszt sz. Miklós képével.¹⁸⁾

¹⁾ A. o. II. 167.

²⁾ A. O. I. 401. III. 302.

³⁾ A. O. I. 433.

⁴⁾ A. O. II. 341.

⁵⁾ A. O. II. 610.

⁶⁾ A. O. III. 183.

⁷⁾ A. O. V. 185.

⁸⁾ U. O. 5.

⁹⁾ A. O. VI. 201.

¹⁰⁾ K. v. ny. lt. 17. szb. másolat.

¹¹⁾ Orsz. lt. Dipl. 11976.

¹²⁾ Kassa v. jegyzők.

¹³⁾ K. v. t. lt. L. Baska Nr. 12.

¹⁴⁾ Tört. Tár. 1900. 311. l.

¹⁵⁾ K. v. t. lt. A Cassovia. Nr. 40.

¹⁶⁾ K. v. ny. lt. 885.

¹⁷⁾ U. o. 999. Dicháza Vadász és Jánosd határában feküdt. Z. O.

VI 249.

¹⁸⁾ K. v. ny. lt.

4.

A szerzetes rendek vármegyénk földjén való letelepítése több irányban hatott jótékonyan.

A premontreick. jászói káptalanának megalapítása a földművelésnek felvirágzására szembetűnően közrehatott. Birtokai-kon a legelők szántóföldekké, az erdős halmok szőlőhegyekké változnak. A jó példa követőkre találván, a föld értéke becsben magasabbra légtott.

De sokkal fontosabb s ebbeli működése a vármegye területén messze túl terjedt, hogy az irástudó szerzetesek káptalanát a király a *hiteles helyek* közé sorozta. Az ingatlan tulajdonjogának megóvására ez az intézkedés elsőrangú tényezővé lett.

Mikor alapítottatott a káptalan? arra biztosan nem válaszolhatunk Valószínű, hogy még a 12. század végén.¹⁾

Okirataink csak a tatárjárás után (1243.) emlékeznek meg róla, mely szerint az ellenség a kolostort feldulta s az alapító oklevelek az elhamvadt épületekben hennégtek.

A káptalan birtokait már a vész előtt Kálmán herceg, a király öccse gyarapította Pochym (Po-Him?), Pocsaj, (Po-Csáj?) Monaj-kendi, Nyeste, Perecse és Jethe, nevű birtokokkal; az Aba nb. Ábrahám fia Izsák pedig kénytelen-kelletlen Myhluk,²⁾ földjével azon 300 márkával fölértő kártételért, melyeket a tatárok elvonultával, rabló módjára a szerzetre törvén, elkövetett, prépostjukat is fogságra hurcolván.³⁾

Az országos csapás után a szerzet sem marad hátra a szervezés munkájában s 1243-ban,⁴⁾ Albert prépost Jászó helységét kiváltságokkal ajándékozta meg, meghatározván először is a földesuri jog fejében járó adót. Szülleik, valamint földjeik után, akár vétel, akár irtás útján jutnak birtokukba, a lakosokat a fizetés alól felmenti; egy-egy malom után pedig annyit fizetnek, mint egy házhely után; a bérbenlakó, mesterséget űző lakosság, ácsok, vargák, pékek, mészárosok,

¹⁾ Nátafalussy Kornél. A jászóvári egyház prépostjai 1883

²⁾ Más oklevelekben Mezluk. Talán Mislóka rejtezik e nevekben.

³⁾ F. IV. II. 300. VII/V. 314.

⁴⁾ F. IV/I. 304

szücsök évenként 12 denárt. Sz. Mihály arkangyal napján s karácsonykor minden ház a tőle kitelhető ajándékkal tartozik, keresztelő sz. János napján pedig a helység nevében egy kost s egy hordó sört tartoznak felajánlani, valamint minden ház után egy kalácsot. Mindezért bírójukat szabadon választják, aki felettük bíraskodik, a gyilkosság, vérontás és egyéb erőszak kivételével, melyek felett a káptalan maga mond ítéletet, a birságpénzck kétharmada a kolostort, egyharmada a község bíróját illetvén. A sz. Mihály arkangyal templomának papját is szabadon választják s a neki járó dézsmát a a németek szokása szerint a termőföldön hagyják, tehát beszállításáról nem tartoznak gondoskodni. A káptalan királyi adójának (collecta) felét ők fizetik; örökös nemlétében tetszésük szerint rendelkeznek javaikról; szabadon költözködhetnek; a vadászatot, halászatot, bányászatot üzhetik s végül minden héffőn heti vásárt tarthatnak.

IV. Béla 1255-ben Torna tájkán időzvécn, Albert prépost eléje járult az-al a kéréssel, hogy a kolostor elégett okiratait ujítsa meg.

A király a kérelmet kegyesen teljesíti, megerősítvén a káptalant összes jogaiban és birtokaiban.¹ Az oklevél szerint a jászai birtoktest határai a következők: Szekeresfalva a mai Szepsi, a Bódva folyó, a Fekete erdő, Debrőd, az ájfői és a Hegyeshegy, a Szomolnokfő, Gölnicz, Vizzuhanás és Barna nevű patakok, a Golcha hegység, az Ida és Aranyos folyók s a Gard nevű erdő. Megerősíti őket Kálmán herceg és Izsák mester adományaihan, költséget is adván nekik az elpusztult kolostor felépítésére. Jobbágyaik fölé a prépostság helyez bírót, kivévén őket az abaujvári vagy bármely más ispán hatósága alól; meghagyja vásártartási jogukat s a jászai sz. Mihály templomnak ők jelölnek papot. A király végül a káptalannak adományozza Noé (Novaj) és Saul földeket s Debrőd, Olchuan és Rudnok dézsmáját.

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Wesselényi nádorra bizza ő felsége a főgenerálisságot.

1663. jun. 1. Ő felsége nem szenvedhetvén tovább a felföldön levő főgenerálisságnak vakálását (betöltetlenségét) mind az mostani szükségre nézve, de az végváraknak gondviseléseért és directiójáért, azon főgenerálisságnak adminisztrátorságát bizta méltóságos palatinus urunkra ő nagyságára. Adva teljes hatalmat és authoritást, valamint azelőtt is mind maga ő nagysága azon generálisságban lévén.

Installálják is.

1663. jun. 20. Palatinus levélben kéri, hogy a németek számára másutt nem lehetvén süttetni, itt az városon süttetne bíró uram kenyeret. Lisztet az ő felsége profuntmestere ad.

Hogy a profuntmester szokásul ne vegye, semel pro semper, ott kin az jóságban vagy száz köből lisztet meg kell süttetni.

1663. jul. 4. Palatinus requirálja levelében a várost, hogy az németek számára lenne bizonyos gazdálkodással vágóbarommal, serrel és szárnyasállattal. Hogy lehessen alkalmas sustentiójuk, mert ha az nem leszen, kifognak excurrálni.

Ollenhausen commissárius requirálta az tanácsot, hogy vagy 5—600 köből gabona megőrlésére az német armada számára engedne a város malmaiban 2 vagy 3 követ, mint-hogy nem kész még ő felsége malma. A molnárnak az igaz fizetést kész megadni.

Kell vagy 3 követ adni, de adja meg a vámot, 15-ből 1 köblöt és a molnár fizetését prestálja.

Az ágyuk alá való barom felől az városokkal kell consultatiót tartani.

A palatinus gabonát kér Kassától.

1663. jul. 4. Palatinus urunk instál bizonyos számu buzáért és gabonárt uj feiében, mivel igen megfogyatkozott az ő nagysága enyckei háza éléshől, minden kegyelmességét ajánlva.

Nem uj fejében, hanem in signum gratificationis rendelt az nemes tanács és község 25 köből tiszta buzát és 50 köből gabonát, lévén oly reménységben, hogy az németeknek való gazdálkodást nem fogja töltnk kivánni.

A palatinus uj kísérlete, hogy legalább a hóstátba külvárosba vegyék be a praesidiumot.

1663. jul. 7. Biró: tegnap palatinus urunk hivatott s bőbeszéddel kezdé előszámálni: Ő felsége, az mi kegyelmes urunk minemü atyai kimondhatatlan jó gondviseléssel legyen kiváltképen ezen városhoz. Előtte lévén példájúl Váradnak állapotja, akit a török megvervén, immár ezen városra szándékozik. Ezért ő felsége megbizott, hogy kegyelmetekkel atyaiképen tractáljak, hogy vegyenek be párcsak 500 muskátérosokat, az kik őrizzék kegyelmeteket. Mert magatoktul jól látom, erőtlének vagytok s nem is tudnátok magatokat jól megothalmazni. Az bástyákra kasok kelienének, az árkokat is tisztítani kellene. Valaminemü conditókat kíván kegyelmetek, ő felsége azokra decedál és mi is confirmáljuk. Sőt azt is megcselekszi ő felsége, hogy mihelyen ezen mostani háborúság leszál, mindjárt kiviteti az praesidiumot. Ha pedig nem akarná, legyen szabad kegyelmeteknek kiverni. Hiszen legyen annyi ereje Kassa városának, hogy a beste t . . . s német k . . . a fiát kiverheti. Ennek felette azt is megnyeri ő felségétől, hogy az locus depositionis (árulerakóhely) ujabban kegyelmeteken leszen, sőt ha szintén táborozás leszen is, minden ágyuk vecturájától kegyelmeteket immunissá tesszük

és valamit kíván ő felségétől, mindeneket megnyer. Ha pedig most az városba be nem bocsájtjátok is, csak bár az hostába vegyéték be, mert a törököknek és tatároknek nagy készületei lévén, ezen állapotja igen nagy periculumba forog. És ha az ellenség, kit Isten oltalmazzon, közelitene, könnyű lenne az hóstátrul bebocsátani. Azt pedig senki ne gondolja, hogy vagy hitiben való háborgatása lenne, avagy templomoknak foglalása, azaránt securáalom kegyelmeteket. Sőt Isten úgy segítjen, csak egy tyukfiatok is el nem vész. Én nekem ugyan nincs uramtul oly commissióm, hogy erővel behozzam, hanem atyaiképen kegyelmetek eleibe számláljam. Én bizony erővel nem is hozom kegyelmetekre, hanem választ várván, megírom ő felségének. Azután ő felsége és én is protestálni fogunk s ő felsége manifestumot hocsátván, publikáltatni fogja, hogyha ez földnek valami veszedelme érkezik, mind Kassa városának tulajdonittassék.

A város összes lakosait, akiknek házok vagyon, meghívták, hogy resolválják magokat, hogy beeresztik-e a praesidiumot, avagy azelőtti resolútiójuk mellett maradnak meg.

Egyenlő akarattal így resolválták magokat a tanács, a község és az egész város lakosai:

Semmiképen be nem bocsáthatjuk, mivel mi a statusoknak egyik részecskéje lévén, egyező akarattal és értelemmel az 1659. s azelőtt celebrált országgyűlésében azt determináltuk, hogy a kintlévő katonaság be ne bocsátassék. Mely egész ország determinatiója ellen mint s hogy mchessünk, hanem megmaradunk az előtti utóbbi, nagyságodnak adatott választételünk mellett. Hitünk és köteletségünk szerint obligáljuk arra magunkat, hogy az kegyelmes koronás király urunk ő felsége hűségében tökéletesen és állhatatosan megmaradván, készek leszünk városunkat vérünk kiontásával fejünk fennálltaig megoltalmaznunk

Mely mostani categorice resolútióját bíró uram az egész választott község, de mind az egész város lakosi is megüzenték palatinus urunknak Feja András, Schirmer János uramék, Hunyadi Benedek, Burja Péter, öregbik Gyarmati János, Nyisnyai István, Róth Gáspár Szabó Péter és Imler uramék által.

Gondoskodás a város védelméről.

1663. szept. 10. Nagy előkészületeket tesznek a török ellen való védelemre:

A céhesek tornyát mind megjártuk, de valóban rossz készüléttel vannak, sem lövészerszámok, sem élések nincsen. Meghagytuk volt ugyan, de igen kevés foganatját láttam. Most azért admoncáltassanak és rövid nap megjártatván az tornyokat, valamely céh szófogadatlanságában találhatik, legyen büntetése.

1663. december 11. Az ács céh supplikálással jelenti, hogy a minap mind egész céhül a város dolgán lévén (a város falain dolgoztak, hadi készületben lévén a török ellen), mind eddig is nem fizetnek meg neki.

Husz forintot rendel neki a tanács, elégedjenek meg vele.

Ácsmesterek a nemes város bástyáin munkálkodván az egész nyáron nem volt semmi remunerációjuk, kéri a nemes tanácsot valami módon refundáltassa fáradságukat.

1664. június 23 A portörő malom állapotjáról tárgyalnak. Pora vagyon a városnak, de rossznak mondják, amint-hogy az is. Miért kell, mint eddig a malmot a város gyalázatjával pusztán tartani?

Hertel János uram árendaképen azon malmot magára vállalta ilyen okon: Azon malmon való épületeket, melyek csak aprólékosak magára vállalja. De ha ugyanolyan nagy szükséges épület (építés) talál lenni, a nemes város is legyen segítséggel s mindenkor épületben tartja. Az minemű rossz pora vagyon a nemes városnak, azt mind maga materiájával jóvá teszi s csináltatja is két fonttól egy jó font port ad. Ismét esztendője árendájáért ad fl. 40.

Odaadják a portörő malmot, az öreg és derekas épületekre succurálni fognak. De ökegyelme valamint jó akarattal feivállalta, viselje egy is gondját.

1664. június 26. Kállay Mihály Sárosmegyéből jövet referálta, hogy eperjesi bíró urantul puszkaport kért nekünk segítségül, sőt a mostani periculumra nézve a többi városokkal conferálván, valami bizonyos számú gyalogokkal succurálnának. Eperjesi bíró uram resolválta magát, hogy az ott való tanácsot convocáltatja és értesítést küld.

A nádor legalább a magyar praesidium bevételét kívánja.

1663. nov. 26. A palatinus kívánata, hogy újra hozzanak határozatot a praesidium bevételéről. Bíró nov. 20-ikán kiadja a rendeletet, hogy a fertályok mind itthon legyenek és felgyűljenek hétfőn 12 frt. büntetés alatt.

Mind egyenlő akarattal és egyenlő szízzel végezték, hogy az országtul semmiképen el nem szakadhatnak és a praesidiumot semmiképen be nem vehetik. Egy sem akadt, aki contrarius lett volna.

A benn házakat bíró nemesség összegyűlvén, Székely András, Gyóni Pál és Mándy István uram által így izente meg: A nemes vármegyék immár resolváltak magokat az német praesidium bevételében, hogy semmiképen módjuk nincs rá, annyival inkább sustentatíójában felettébb megpusztulván és elfogyván az ország. Sőt talán az regnicolák magokat sem sustentálhatják Most is azért ők is különben nem resolválhatják magokat.

Az nemes tanács és nemes község is az városi lakosi végzéséhez adta voxát.

1664. ápr. 22. Palatinus urunk Pethő uram ő nagysága által kéri a választ. Állítván palatinus urunk, hogy levélbeli assecuratiót adtunk, hogyha az németet nem is, a magyar praesidiumot bevesszük.

A nemes tanács, mint azelőtt, most sem adhat magától választ, hanem a jövő hétfőre felgyűjti a város közönségét.

Kéri ő nagysága a palatinus urunk levelével, hogy háza restanciájában, tekintettel a szűk időre, engedjen el 200 frtot.

Meg kell írni, hogy amikor vette is, elengedtünk 300 frtot, adván őkegyelmének 600 frtért. Noha azon ház volt in fl. 900, de ő nagysága kegyelmes tekintetért engednek 100 frtot.

1664. ápr. 28. A nemes községnek előadja a bíró palatinus urunk levelét, intvén őket, hogy előttök viselvén mind az közönséges jót, mind az ő felségéhez való hűséget. Mert mindenre, valakinek háza vagy az terhe egyaránt deriváltatik és senki sem attul aztán exemptus, sem nemes, sem ur, sem nemtelen.

Bíró uram a vicispánt és a nemesi rendeket is certifi-

kálta ez mostani congregatióul. Ő kegyelmék megüzenték, hogy ide fel nem jöhetnek, de a vármegye dolgaiban együtt vannak s odaizenjűk végzésünket s discourálni fognak róla s megüzének.

Deliberatio: a város lakói egyebet nem determinálhattak, minthogy az ország constitutója szerint semminemű praesidiumnak bevételére nem consentiálnak.

A nemesi rendekhez ezt és a palatinus levelét elviven s visszajöven, így referáltak: Mivel a vármegye dolgában fáradoznak, most nem adhatják semmi censurájukat, sürgetésükre is csak azt felelték, hogy ne lenne az a hire, hogy az egész vármegyétől lett az üzenet s valami determináció; hanem házoknál requirálhatja a nemes város azokat, kiknek itt benn házuk vagyon.

Elég, hogy mi megüzentük, de mi egyáltalán senkit házánál nem requirálunk, mert azzal nem tartozunk s nekünk is becstelenségünkre esnék

Behívták a város lakosait, akik megismételték resolútiójukat s a nemes tanács és község is ahhoz adjungálta sufragiumját s a szerint palatinus urunknak, ő nagyságának is szép és aláztos levelet írni, declarálván abban, hogy az mostani szentmiklósi congregatióban ez darab földnek permanentiójáról való mediumokra (megmaradásáról való módozatokra) volt termináltatva. Melyre képest ő nagysága az több statusokkal bizonyos ezer lovasokat is determinált, az melyeknek fenntartására az nemes város is az vármegyékkel egyaránt contribuál, melyre képest ő nagysága az praesidiumot a statusok előtt elő nem hozván, minket is azzal megterheljen.

1664. ápr. 7. Generális uram írja, hogy a magyar praesidiumnak számosabb bevétele felől resolválnánk magunkat, tudhassa ő felségét is certificálni felőle, bevesszük-e vagy nem. holott az németet acceptálni recusáltuk annak-előtte való időkben.

Minthogy ezen dolog az nemes város lakosait illeti, kiknek nagyobb része most itthon nincs, az ünnepek után certificáltatik s az benlakó nemesség is legyen jelen. Ő nagysága legyen kevés várakozással.

A város ajándékai a nádornak és feleségének.

1664. július 18. Biró: Hivata palatinus urunk harmadmagammal s leültetvén hennünket tudakozódott némely privatim negotiumokrul tőlünk, de a statusok követői mind jöttön-jöttek ő nagyságához. Aztán mondá: Édes biró uram régtül fogva ismerem kegyelmedet s tudom is, hogy kegyelmed jó lovakat tartott. Mostan is azért elhiitem vagynak jó lovai, de semmi lovakat nem hoztam magammal, örömost vennék egynehányat. Nagy hire vala ugyan, hogy Váradrul minemü szép paripákat hoztanak, az kiket megláttam, nincs min kapni, mert ki béna, ki sánta. Azért lássam a kegyelmed lovait is. Én eleget mentettem magam, hogy semmi oly derekas paripám most nincs. Vagyon ugyan valami paripácskám, ő nagysága ugyancsak kívánta hozassam fel s ugyan fel kellett tegnap küldenem.

Ma meg a praedication voltam, hogy házamhoz jötenek *Barakonyi uram* Semsey urammal s ugyan megvártanak s az ur ő nagysága nevével jelenték, hogy az éni barna lovatam és Kállay uram *fakó paripáját kedvelte volna meg*. Ha azért a város kedveskedne ő nagyságának, igen jól cselekedne, noha ő nagysága nem kéretti ugyan, de ő kegyelmek eléggé intimálták. Azért az aránt mint tetszik az nemes tanácsnak, biró uram hagyta ő kegyelmekre.

Ilendő, hogy ő nagyságának kedveskedjünk, csak meg kell ő kegyelmektől árulnunk s ő nagyságának praesentálnunk.

Biró: Rozgonyi György, az ő nagysága enyickei tisztartója jött hozzám jelentvén palatinusné asszonyom ő nagysága mostani időben igen szereti a medgyes bort. Üzente ő nagysága, hogy ide jövéen, csináltatnánk egy hordóval számára, nagy kedvesen venné a nemes várostul.

Mínthogy azelőtt is megcselekedtük, azért mostan is meg kell cselekednünk. Egy jó bort kell az ő nagysága számára csináltatni.

Kerekes György.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemesei- nek összeírásai.

Abaujvármegye 1754—55-ik évi nemesi
összeírása.

2. Füzéri járás.

Angyal Mihály

Asszony Andás

Barani István

Bodnár István

Díósi Zsigmond

Dobronoky Ferencz

Dohos József

Egri János

Erdélyi János

Fodor János

Góna István

Gönczi Mihály

Hutka András

Jenei János

Kállay János

Király János

Koncsol István

Kovács Mihály

Lisznyai Dániel

Martony András

Molnár András

Nagy András

Papp Miklós

Pongrácz József

Rimaszécsy István

Sebők István

Sóltész András

Szabó János

Szegedi Mihály

Szombati Mihály

Tivadar Imre

Tóth István

Tüdős Pál

Urbán János

Vendégi Mihály

Zsadányi András.

3. Kassai járás.

Bányay Zsigmond
 Borbély János özvegye
 Buza János
 Dihenes Zsigmond
 Diós István
 Fodor György
 Katona Mihály
 Kádár Mihály özvegye
 Kolcsár Mihály
 Márta János
 Nagy György
 Nevelős István
 Ollajos Pál
 Puszta János
 Ráczkövy Ferencz
 Szekeres István
 Szoboszlai András özvegye
 Tóth János

4. Szikszói járás.

Ábrahám István
 Alber István özvegye és fiai:
 Márton és István
 Angyal János
 Apostol János
 Aranyas András
 Bagi Ferencz
 Bagoly lásd Bogoly
 Bakos István
 Balogh Sámuel
 Bardos Pál
 Barlogh Ferencz
 Bartsa János
 Bányai József
 Becskházy Gábor
 Bende András

Bende János özvegye és fiai:
 István és György
 Bende Lukács
 Benke György özvegye és
 fia, János
 Berky János
 Bersenyi József
 Biliczki János
 Bodgál Miklós
 Bodolay István
 Bogoly Ferencz
 Bör György
 Buda Gergely
 Buday György
 Butkay Márton
 Comáromy lásd Komáromy
 Csató István
 Cseh György
 Csehovits Márton
 Csengeri István
 Csetneki István
 Csizy István
 Csontos János
 Csorba Mihály
 Czeglédy András
 Czeke Pál
 Czijáky János
 Czövek István
 1. Debreczeni István
 2. Debreczeni István
 Disznós Pál
 Dobronoky János
 Dombi Mihály
 Donáth György és fiai: István
 és András
 Egri Mihály
 Eperjesi Mihály
 Élesréthi Mihály

Farkas János	Jászay István
Farkas Mátyás	Jeney András
Fazekas György	Jóczik István
Fábián Márton	Jósvay György
Fábián Sámuel	Kardos István
Fekete György	Kardos József
Fekete István özvegye és fia, István	Karnay István
Fogarassy Sámuel	Karnis Mihály
Frek Zsigmond	Katona István
Füstös Miklós	Katona János
Füzi István	Kazay János
Gellény Gábor	Kálmán György
Gents András	Károlyi Ádám
Göböl János	Károlyi István
Gönczi György özvegye és fiai; Gábor és György.	Kecskeméthy István özvegye
Görgey Ferencz	Kecskeméthy János
Görgey István	Kegyes Mihály
Györgyi Dávid özvegye és fia: István	Képes János
Harsányi István	Kiss Pál
Harsányi Sámuel	Kiss Tamás
Hatvani Gergely özvegye és fiai: Gergely István és György	Kismester Pál özvegye és fia, Pál
Havas István	Kisvárday Sámuel
Hebrant József	Koczi Szabó István
Hegymeghy István	Kolbán István
Herman Sámuel	Komáromy Ádám
1. Héczey András	Korody János
2. Héczey András	Korócz András
Hideg István	Kovács Gergely
Homonnay György	Kovács György
Horváth András	1. Kovács István
Horváth Mihály	2. Kovács István
Ivány Péter	1. Kovács János
Jancsó Jakab	2. Kovács János
	Kovács Lajos
	Kovács Miklós
	Kovács Laczkó János
	Kozák Szabó Mihály

Kozma Mátyás	Nyilas György özvegye és
Kölböl János	fia Pál
Kőszeghy Ádám	Oláh Péter
Kuncz Sámuel	Óváry Péter
Kupecz Márton	Pamlényi István
Laczkó lásd Kovács	Pankotai András
Lakatos Isván	1. Pap János
Laky Péter	2. Pap János
Lencsés András	Pap Sámuel
Lengyel András	Pál György
Lenkei Márton	Pigay Lőrincz
Légrádi Sámuel	Pinyegei Gábor
Literáti-Szendy Ferencz	Piskóthi János
Liszkay Bálint	Pogoriczky Sámuel
Major György	Ráczy István
Makay János	Romány János
Marton István	Remenyik István
Máthé (Nagy) lásd Nagy	Sajgó János
Máthé	Sallai Mihály
Miskolczy István	Sárossi Mátyás
Miskolczy Szűcs István	Sebő János
Molnár István	Serke Pál
Molnár-Szabó György	Sípos Mihály
More János	Skopecz Péter
Morvay Mihály	Sógor-Teleki István
1. Nagy István	Soltész István
2. Nagy István	Szabó András
Nagy János	Szabó Péter
1. Nagy Márton	Szabó lásd Koczi
2. Nagy Márton	Szabó Lásd Kozák
Nagy Pál	Szabó Lásd Molnár
Nagymáthé Sámuel	Szalkai Mihály
Nádaskay György	Szaniszló András
Nedeczky Lukács	Szaniszló Pál özvegye és fia
Nemes György	János
Nemes Péter	Szarka István
Négyes János	Szatmári János
Németh József	Szelei György

Szemere Péter	Teleki lásd Sógor
Szendi István	Tomanits István
Szendi lásd Literáti	Tóth István
— Szentpéteri Gábor	Tóth János
— Szepessi György	Tóth lásd Szilágyi
Szécsi Mihály	Turóczi László
Székelly György	Udvarnoki János
Szilágyi György	Ungvári István
Szilágyi-Tóth István	Vadasfalvy Gábor
Szilvássi István	Vas Mihály
Szirmer János	Váczy János
Szobonya István	Vágássy György
Szombaty András	Vámosi János
Szóráth Ferencz	Veres István
Szücs István	Vég Mihály
Szücs lásd Miskolczy	Végházy László
Szürke István	Vittelky Ferencz
Tamássy Péter	Vojtó Gáspár
Tarcsy István	Zabari Sámuel

Dr. Czobor Alfréd.

Haltenberger Péter Kilián.

Született az 1756-ik évben a Lajtha melletti Bruckban, katolikus szülőktől.¹⁾ Itt végezhette iskoláit s talán itt lépett a gyáripari pályára is, hogy azután második hazájában, Magyarországon megtelepedvén, tevékenységével megvesse alapját egy virágzó gyártelepnek, mely apáról fiura szállt s ma jelentős tényezője Kassa város közigazdasági életének.

Haltenberger Péter Kilián 1792-ben a ma is fennálló gácsi posztógyár igazgatója lett.²⁾ A gyárat gróf Forgách Antal emelte a 18-ik század közepén s az 1800-ik évben egy részvénytársaság vette át, amely Pesten raktáron tartotta gyártmányait s *Haltenberger* egy ideig ennek is vezetője volt. Midőn *Haltenberger* Kassára távozott, a gyár igazgatósága az 1805-ik év május hó 1-én bizonyítványt adott részére, melyben kiváló képességeit úgy a gyár vezetése, mint a posztógyártás terén kiemelte.

Ez évben ugyanis ifj. Koppi János, kassai kereskedő s az ottani posztógyár bérlője meghívta őt a gyár igazgatójának.

Kassa város tanácsa az 1796-ik évben foglalkozott egy posztógyár — domus laboratoria — felállításának gondolatával.³⁾ A város egy kiváló kereskedő polgára, idsb. Koppi János fel-

¹⁾ „*Petrus Kilianus Haltenberger pannifabricantius, ex Austria civitate Prugalteraj — helyesen Bruck an der Leitha — oriundus, uxoratus, catholicus fidejubente domino Petro Neumányi die 10-a Martii 1807.*“ A Kassa városában polgárságot nyert egyénekről vezetett jegyzőkönyvben, mely Kassa városa levéltárában őriztetik.

²⁾ Sztudinka Ferenc. A gácsi posztógyár története. I. kötet. Budapest, 1906. 23. l.

³⁾ 1019/1796. és 1677/1796. Kassa város levéltára.

karolta az eszmét s a város hozzájárulván a szükséges építkezési anyaggal, Koppi a gyárat a mai árvaház telkén az 1798-ik évben felépítette¹⁾ s azt nagylelkűen felajánlotta alapítványként a gyár északi szomszédságában évszázadok óta fennálló polgári kórház (xenodochium) fenntartására. A gyár első igazgatója Weisz Lajos volt, akit azonban alkalmatlan volta miatt csakhamar elmozdítottak állásából.

Míg a gyár a város kezén volt, gyártmányait a vásárok alkalmával a városháza kapujában árusították rőfszámra.²⁾

A város a posztógyárat az 1804-ik év október hó 1-től kezdve az 1816-ik év szeptember hó 30-ikáig azaz 12 évre bérbe adta ifj. Koppi Jánosnak, aki, mint említettük, *Halttenberger Péter Kiliánt*, akivel valószínűleg a gácsi posztógyár révén ismerkedett meg, a gyár vezetésére meghívta. *Halttenberger* fizetésen kívül a tiszta nyereségben is részesedett; azonban 3000 frt övadékot tett le, mely után kamat nem illette.³⁾

A gyári épületen — a mai árvaházon — kívül, amelyben a posztógyártás folyt, a bérlet tárgya volt a középső malom mellett levő kalló (fullonaria), továbbá a posztónyiró (officina pannitonsoria) és a festőműhelyek (officina tinctoria), a gyapju osztályozásához és mosásához, a fonálgyártáshoz és szövéshez, a posztónyíréshez, a fonal és posztó festéséhez szükséges eszközökkel együtt, továbbá a meglevő nyers anyag és kész gyártmányok: gyapju, fonal és posztó.⁴⁾

Az 1804-ik év október hó havában felvett leltár szerint:

a nyers gyapju értéke	318 frt 19 kr.,
festett gyapju	66 „ 50 „
fonal	242 „ 12 „
ki nem készített posztóban	393 „ 44 „
rása flanel	104 „ 35 „
espagnolette és molton	400 „ 40 „
kész posztóáru	2555 „ 4 „

1) 3728/1824.

2) 5375/1816.

3) 2901/1820.

4) 3049/1824.

posztónyíró eszközök	546	frt.	43	kr.
festő eszközök és anyag	344	"	42	"
posztógyártáshoz való eszközök	512	"	14	"
butor és felszerelés	142	"	12	"
kalló	339	"	45	"
üst, a hozzávaló lábakkal	40	"	—	"
összes érték	6004	frt		kr. ¹⁾

Halttenberger az 1807-ik év márc. hó 10-én Kassa város polgára lett; ekkor már nős s jótállója a polgári jog elnyerésekor Neumányi Péter volt.

Ifj. Koppi János elhalálozván, özvegye, Gáspárdy Jozefa a bérletet megtartotta, társul vevén Springer Józsefet, majd az 1809-ik évben Sikos Pál, kassai kereskedőre ruházta át, a ki *Halttenberger Pétert, a gyár igazgatóját társul vette maga mellé.* Az 1809-ik év február hó 14-én kelt szerződés szerint a bérlet az 1816-ik év szeptember hó 30-ikán lejár. Siklós Pál átveszi a leltárban felsorolt s raktáron levő posztóárut, a feldolgozatlan anyagot s a gyártáshoz szükséges eszközöket s felszerelést 17447 frt. 49 kr. értékben.

A *Halttenberger Pétert* illető 3600 frtnak, mely öt részből mint készpénzben befektetett tőke, részből mint reá eső haszon illette meg, a kifizetését Sikos magára vállalja, vagy pedig oly egyezséget köt *Halttenberger*-rel, hogy ez összeg felől ez Koppinét megnyugtatta. Az ezen felül fennmaradó 13847 frt. 49 kr. összeget Sikos három részletben Koppinének lefizeti s erről kötelezvényt állít ki.

Az 1813-ik évben *Halttenberger* 3600 rénes forintot házat vett Turián Andrástól²⁾ s a következő évben az alsó kaputól nyugatra a város fala alatt egy 330 f²-ből terjedelmű telket, melyhez az 1818-ik évben³⁾ a szomszédos 72 f²-ből nagyságú telket is megvásárolta 181 frton.

Az 1816-ik évben egymaga szerződött a várossal a posztógyár bérlete iránt.⁴⁾ A bérlet hat évre szólt s a bér-

¹⁾ Inventarium anno 1804. Monath October. Kassa v. lvt. 3049/1824.

²⁾ 2923/1813.

³⁾ 880/1818.

⁴⁾ 4447/1816 és 234/1818.

összeg évi 350 rénes forintot, azaz uj pénzben 1238 frt. 20 krt. tett ki. Kikötötte azonban, hogy gyártmányait *alla minuta*, azaz rőfönként is árusíthatja, a mint azt a város is régebben megcselekedte, továbbá a város az épületen eszközi a szükséges javításokat s végül követelte, hogy Weisz Vilmos posztónyíró is avatassa magát mesterré, hogy ne őt terhelje egyedül a vándorló legények segítése.

Uj gépekbe és eszközökbe 3000 frtot fektetett be¹⁾ és Sikostól az 1816-ik év szeptember hó 30-ik napján átvette a posztógyártáshoz való eszközöket 815 frt 37 kr. értékben, a kalló értéke 300 frt, festő eszközökben 184 frt, posztónyíró eszközökben 824 frt 33 kr. s követelésekben 706 frt 45 kr, vagyis összesen 2830 frt 55 kr. A kallóban uj henger és kalapács a munkabérrel együtt 150 frtjába került. Évi kiadása volt a tüzelő fa értéke 770 frt 47 kr, csatorna tisztítás 48 frt, az évi bér 1238 frt 20 kr. Kiadása tehát az első évben a világitás nélkül 2207 frt 7 kr. volt²⁾

Haltenberger Péter Kilián az 1830-ik évben halt meg 74 éves korában, özvegyet, Schuman Teréziát, két fiut, *Pétert* és *Flóriánt* s egy leánygyermeket hagyván hátra. Az özvegy az 1833-ik évben házat vett a Fazekas-utcán 3350 rénes forinton.³⁾

Flórián az 1823-ik évben Sárospatakon Constantin Gábor posztógyárában nyert alkalmazást⁴⁾ s nemsokára, egy kirándulás alkalmával a csónak felborulván, a Bodrog vizébe fullt.

Péter nevű fiát, aki az 1816-ik évben született, az 1831-ik évben a pozsonyi posztónyíró czéh szabadította fel s Kassára visszatérván, az 1835-ik év június hó 9-én a város polgára lesz Koppi Mihály kereskedő jótállása mellett.⁵⁾ Az 1844-ik

1) 2901/1820.

2) 234/1818.

3) 3678/1833.

4) 2086/1816. és 4363/1823.

5) „1835. Die 9 Junii Petrus Haltenberger, romano-catholicus, origine huius, civis olim filius, professione sua pannifex, assumpsit ius concivilitatis fideiubente domino Michaelae Koppi mercatore.“ Kassa város jegyzőkönyve.

évben felépítette a csatorna, ma Kazinczy Ferencz-utcai posztógyárat.

A magyar orvosok és természetvizsgálók Kassán az 1846-ik évben tartott nagygyűlése alkalmából kiállítást rendeztek, amelyen „*Halttenberger Péter posztótakács és posztónyirőnek finom posztó, düffel és más szövetű készítményei*“ dicséretben részesültek.) Meghalt az 1853-ik év március hó 23-án. hat fiut: Péter, Béla, Rudolf, Konstant, Imre, Sándor és három leánygyermeket hagyván hátra.

A gyárat egy ideig özvegye, szül. Gurdélyi Johanna vezette. Az 1860-ik évben a posztóműhely közkereseti társaság tulajdonába ment át, míg a festő- és posztónyirő-műhelyt az özvegy fia *Halttenberger Béla* a Vám-utcára tette át s az tiz éven át ott folytatta.

1870-ben vette meg *Halttenberger Béla* az akkor Kis-Ludmány-, jelenleg Szerecsen-utca 3-ik számú telket, melyen a gyár ma is fennáll. Ekkor rendeztetett be a gyár gőz-üzemre s állított fel a testödében -- nálunk -- az első gőzkazán.

Ez időben lépett be társul H. Béla öccse Rudolf s a cég *Halttenberger Testvérek* néven szerepelt az 1884. évig. H. Rudolf ekkor kilépett s megalapította Eperjesen a később Iglóra áthelyezett Halttenberger Rudolf-féle pamutszövő-gyárat.

A festőműhely Kassán 1880-ban vegyi tisztító-műhelylyel bővített ki s az eddig kisebb méretben vezetett gőzmosóda 1896-ban új épületbe áthelyezve modernül szereltetett fel.

Jelenleg a gyár egy közkereseti társaság. Tulajdonosai id. *Halttenberger Béla*, ifj. *Halttenberger Béla* és id. H. B. veje *Jaschkó Géza*.

A gyár 150--160 munkást foglalkoztat s kelme- és ruhafestésen kívül a szövetfestés minden ágával foglalkozik.

Kemény Lajos.

¹⁾ A magyar orvosok és természetvizsgálók Kassa-Eperjesen tartott nagygyűlése jegyzőkönyvei és irományai. 1846. 273. l.

VEGYESEK.

Olasz bor.

Anno 1694. die 29. Novembris.

Nemes Kassa városa bortiszteitől ő kegyelmektől perciáltam két hordó alföldi borokat parochialis conventiómra. Item aminemű nyolc hordó kassai borokkal ugyan plébániai conventiómra tartozott volna ő kegyelmek, azoknak árát pénzül vettem fel, egyet-egyet engedvén tizenegyedfél magyar forintokon, melyeknek ára térszen száznolc magyar forintokat. Ugyanezen alkalmatossággal megadták ő kegyelmek *öt hordó olasz bort* és egy hordó lőrét ezen folyó esztendőre. Melyekről becsülettel quietáltatnak ő kegyelmek. Kassán, anno et die, ut supra.

Andreas Pettes
plechanus Cassoviensis.

Eredetije papiroson, Kassa város levéltárában lajstromozatlan.

Közli : **K. L.**

Örökbefogadás.

Mi alább megirt személyek adjuk tudtára mindeneknek, akiknek illik ezen levelünknek rendiben, hogy én lévén az ő Felsége hadi vitézi közzé köteles és addicens méltóságos generalis Nigrelli uram ő nagysága regimentjében, kénytelenítvén peniglen nemes Kassa városából ő Felsége parancsolatjából elmennünk és mezőre, táborba szállanunk ; mint-

hogy penig gyermekes ember lévén, én feleségemmel együtt nem tarthatván és nemis hordozhatván szegényeket, becsületes keresztény istenfélő emberek kezekben adni kényszerítettünk és kényszerítettem, mivel nemis találkozott ily nagy szorongatásunknak idején több és más gyámola gyermekünknek ő kegyelmeken kívül, Istenre tekintvén ő kegyelmek fogták és fel is vették szárnyok alá ugyan nemes Kassa városában lakó *Mező Varró István* uram felesége *Pinczik Anna* asszony fiamat gondviselés alá ily conditio alatt, hogy ő kegyelmek mint magok gyermekével szabadosan bánhassanak, oktassák, tanítsák és annak idejében, amikor alkalmas lesz, az ő kegyelmek tisztességes mesterségekre s annak tanulására foghassák s taníthassák, s oktathassák, mint tulajdon saját gyermeküket; tizenöt esztendőök forgási alatt el se vehesse senki is ő kegyelmektől, hanem az mesterséget kitanulván apródonként az már említett esztendőök forgási alatt, annak rendi szerint bocsássák ő kegyelmek szárnyára; hogyha peniglen azmár megírt tizenöt esztendőök forgási alatt az ő kegyelmek házatól és kezük alól, amikor már szolgálatjával élhetnének és hasznát vehetnék, elabáfná (megszöknék), tehát in tali casu szabadosan akármely méltóságos ur háta megett megfoghassák és szabadosan hozzányulhassanak minden per és patvar nélkül, mint saját ő kegyelmek keze alá bizattatott és adott gyermeket, melynek nagyobb erősségére, állandóbb bizonyosságára adtuk kezünk keresztvonásával s pecsétünkkel confirmált levelünket, Anno 1693. die 28 Majji.

Eredetiye Kassa város levéltárában. Varró István a kassai himvarrók és erszéngyártók célmestere volt.

Közli: K. L.

Buza és bordézsmlás.

Tisztelendő, becsületes uram, biró uram, azonképen tisztelendő becsületes tanácsbeli uraink. Uraságtokat alázatosan ennek okáért kelleték megtalálniunk, mint becsületes urainkat, mivelhogy az idő is lassan-lassan elközelget, uraságtok méltóztassék az itt való mezőn levő buza- és bordézsmlást minékünk adni és engedni. Melyben uraságtoknak és az nemes

városnak minden tehetségünkkel hűségesen és szorgalmasan igyekezzünk szolgálni.

Uraságtoknak alázatosan szolgálunk.

*Trucz Mihály és
Szigiartho Jámbor György.*

Alatta más kézzel: Ha az nemes tanácsnak tetszik, ezek lehetnek az dűzsmások; ugy gondolnán, hogy szófogadók levén, nem lenne dolgukban fogyatkozás. Nem is jártatják az embereket utánuk, mint egyébkor, mely miá (miatt) sokszor nagy kár esett.

Stephannus Peregdy.

Kivül a jegyző kézírása: Anno 1627. die 17 Junii. Dies supplicatoria.

M(ichael) W(as).

Eredetije Kassa városa levéltárában.

Közli: K. L.

Hol írta Ilosvai Toldiját?

A Toldi-monda megörökítője az 1548-ik évben Nagy-idán, a Perényiek birtokán élt s itt iskolamester lehetett vagy a Perényiek paedagogusa, házitánítója. Ekkor írta első művét *Nagy Sándor históriáját*.

1564-ben Szathmáron van s 1568-ban ismét Abaujban, Szántón s itt is valószínűen iskolamester volt, amit abból következtettünk, hogy a helység protestáns papjával, Thury Farkas Pállal jó viszonyban van; Thurnak ez évben született leánya, Katalin keresztelődjére írta ugyanis *Sokféle neveknek magyarázatja* című művét.

Utolsó munkáját, *A hirneves Tholdi Miklósnak jeles cselekedetiről és bajnokságáról való históriát* az 1574-ik évben szerezte s Perényi István ugoecsi főispánnak, akinek talán egykor nevelője volt, ajánlta, amint a költemény versfejeiből kitétnik: *Magnifico domino Staphano de Peran comiti comitatus Ugoecensis Petrus Ilosvanus Serutcutatem unnelods meam hi Kaova*

A versfejekből alkotott mondat utolsó harmada értelmetlen. *Szilády* már ez okból is azt vallja, hogy az ének

csonkán maradt reánk. De a szavak értelmetlen voltát részben magának a költőnek kell felrónunk.

Ilosvai Selymes Péter deák *Szent Pál apostol történetjének* versefejeiben magát Sericeus Ilosvanusnak nevezi s Toldija versefejeiben is az Ilosvanus után a csonka Serute szóban a Sericeus sarjadosott; azonban a költő munkája folyamán vagy mert nem tartotta szükségesnek, hogy nevét teljes pontossággal jelezze, vagy kényelemből más csapásra tért s a *servitutum (commendo?) meam* kifejezéssel óhajtotta jelezni, hogy ekkor is a Perényiek szolgálatában állt. Azt hisszük, az öregedő lantos a Perényiek kassai házában kegyelemkenyéren élt.

Magáról szól, midőn vénülő hőséről írja: „Lám akkoron szintén *Kassa városában* Tholdi Miklós vala egy szép palotában, *Széjjel vigyáz vala világos ablakban!*“

A versejek értelmetlen végső *Kaova* szavába is a megcsonkított *Cassovia* rejtezik s megerősít vélekedésünkben, hogy *Ilosvai Toldiját Kassán írta.*

Kemény Lajos.

Az 1446-ik évi országgyűlés végzése.

Magyarország karai és rendei tudtul adják, hogy Jodocus kassai plébánust feloldták az egrí káptalannak járó tízed fizetése alól arra a négy évre, mely alatt Giskra János azt magának lefoglalta.

Commissio domini *Jo(hannis) gubernatoris et consiliariorum.*

Nos praelati, barones, nobiles et proceres regni Hungariae universi. Memoriae commendamus per praesentes, quod nobis apparuit et apparet, ut inxta nostram dispositionem in congregatione nostra generali *Pestienii* pridem celebrata factam, honorabilis vir magister *Jodocus* plebanus parochialis ecclesiae *Cassoviensis* illis censibus quatuor annorum quibus ipse honorabili capitulo ecclesiae *Agriensis* prout idem praetendit, fuisset, obligatus, quosque magnificus *Johannes Gyskra* istis temporibus guerrorum tulisset violenter ab eoden, non obligeretur, ymo decernimus ipsum non debere

1) Hunyadi.

obligari. Et quum etiam cives civitatis Cassoviensis praedictae ad restitutionem domini decimarum eiusdem civitatis praetextu, quarum plebanus antedictus praedictos census ipsi copitulo Agriensi solvere consuevit, per neminem compelli possint et artari, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Budae feria secunda proxima ante festum Exaltationis sanctae crucis Anno Domini millesimo quadringentesimoquadragesimosexto.

Eredetije hártján, rányomott piros pecséttel, Kassa város titkos levéltárában A Cassovia. Nr. 30. sz. a.

Kemény Lajos.

Jászói gombkötők czéhlevele.

Kassa város birája és tanácsa 1687-ben a jászói gombkötő mesterek részére, kik czéhüket fel akarják ujítani, a kassai gombkötő czéh szabadalomlevelét kiadja. A czéhlevél a következő 25 cikkelyt tartalmazza:

1—2. §. A czéh tisztviselőit karácsony oktaváján választja, amikor is az új birónak tisztességes ajándékot ad.

3. §. A czéhbe lépő köteles tisztességes származását és iparában való teljes jártasságát okiratokkal igazolni. Ugyanekkor 48 magyar denárt és egy pint bort fizet. Remekbe pedig készít egy nagy gömböt s hozzávaló gombházat, arany és ezüst fonállal átszöve, továbbá 24 közép nagyságú gombot tiszta selyemfonalból, oly módon, hogy hegyük aranyfonalból készüljön. Ha a remeket nem jól készíti el, bírságul 24 font viaszt fizet, melynek fontja 12 magyar dénárban számítatik.

4. §. A ki mesterré lett, fizet 2 frtot és 2 pint bort; e mellett tartozik a czéhet három tál étellel megvendégelni s e célra 80 dénárt és 1 pint bort ad. Az új czéhtag köteles a czéh által megszabott szolgálásokat teljesíteni, pl. temetéseken megjelenni, a kapuőrzésben részt venni stb.

5. §. Az új mesternek egy éven belül meg kell vendégelnie mestertársait. A mesterlakoma négy tál ételből álljon. 1. Két kappan vagy tyuk borssal s marhahus rizskásával. 2. Liba, kappan, malacz, tyuk, nyolc font sertéshus, nyolcz font borjúhús, ugyanannyi marhahus és egy fél nyul. 3. Zöldségben főtt hus. 4. Tejbekása cukorral meghintve; ezután gyümölcs. Mindezekből legalább egy asztaira valót kell feladni. Borra 2 frt.-ot

és végül még egy pint bort is köteles a lakomához adni. Ha a fentieket nem teljesitené, 12 frt-ot kell letennie a lakoma elkészítésére.

6. §. Csak céhtagoknak és csak vásárnapon szabad árusítani. Másiol vásárolt árut a céh lefoglalhatja s ennek kétharmada a tanácsé, egyharmada a céhé.

7. §. A kontárok a városban és falukban árulhatnak, de a céh előbb átvizsgálja áruikat s ha nem jók, elveheti tőlük.

8. §. Egy mester sem fogadhat fel egyszerre 2 inast és míg az inas beszegődve nincs, csak rojtocskákat kössön és selymet sodorjon. Ez ellen vétőt 12 font viaszban marasztalják el.

9. §. A beszegődni akaró inast a mester vigye el a céhhez a fiu rokonaival, vagy más becsületes emberekkel, akik a fiu származását igazolják, vagy maga az inas mutassa föl a törvényes, származását igazoló irást; azonkívül két becsületes ember álljon jót, hogy a fiu 3 évig lesz tanuló. Fizet a céhnek 48 denárt és 2 pint bort, mesterével együtt 2 kenyeret és 2 pint bort. Ha az inas megszökik, de 3 nap mulva megjön, fizessen 1 frtot, ha egy negyedévig van távol, újból szegődtessék s ha újból megszöknék, fizessen 10 frt birságot.

10. §. Ha özvegy nő akar gombkötő mesterséget űzni, jó és megbízható segítői legyenek. Inast azonban feifogadnia nem szabad, csupán a rojtkészítéshez tarthat egyet. Ha más céhbelihez férjhez megy, mesterségét nem folytathatja.

11. §. Ha valamelyik mester egy évig és egy napig mesterségét másutt gyakorolta és távolmaradását kellőleg nem igazolja, a céhnek járó költségeket újból viseli.

12. §. Mester a máshonnan hozott jó munkát megveheti, de a sajátjával össze ne keverje. A múltató mester negyedévenként a többiek munkáját is vizsgálja meg.

13. §. Ha mester fia lép a céhbe, csak fél járulékot fizet. Inasnak az apa is kijelentheti fiát még a fél időben is. Ha mester fia mester leányát veszi feleségül, csak egy lakomát tartozik adni.

14. §. A más inasát elcsábitani 12 font viasz birság terhe alatt nem szabad.

15. §. Minden hóban a céhmester körözteti a táblát és összehívja a céhct. A mesterek a céhládába havonta 3 denárt, a segédek 2 denárt tesznek. Aki a céhgyűlésről ok nélkül elmarad, ha mester két, ha segéd egy font viasszal büntődik.

16. §. Aki a másikat rágalmazza vagy gunyolja, ha mester 4 fontot, ha segéd 2 fontot fizet.

17. §. Ha valamelyik mester a céh iránti tiszteletet megsérti, lakomáról vagy bármennemű összejövetelről engedély nélkül távozik, 2 font viasz bírságot fizet, a legény egyet.

18. §. A vándorlegényt az atyamester elküldi valamelyik mesterhez, ahol 14 napig köteles dolgozni. Felmondási határideje is 14 nap. Aki ez ellen vét, 4 font viasz bírságot fizet.

19. Uj mester, míg a céhjárulékát ki nem fizette, csak 1 inast tarthat és 1 év és 3 napon belül meg kell házasodnia.

20. §. Segédnek hetenkint 40 denár jár, de az első félévben csak 20.

21. Aki a céh tekintélyét és határozatait megveti vagy ennek titkait kibeszéli, 10 font viaszt fizet.

22. §. A segéd, ki idegen helyen tizennégy napnál tovább folytatja mesterségét szintén 10 font viasz bírságot fizet.

23. A beszegődött inas fizet 2 pint bort és tehetsége szerint két tál ételt.

24. §. Azokon az ünnepnapokon, melyeken a céh gyűlést tart, 10 óra előtt senkinek sem szabad dolgozni a mesterre kiszabott 8 font viasz, a segédre nézve 4 font büntetés terhe alatt.

Amely ünnepeken két gyűlés is van, azokon teljes munkaszünet áll fenn. Ha segéd munkanapon nem dolgozik, 2 font viaszt fizet.

25. §. Ha az atyamester a céhbeli mestereket táblája által temetésre hívja össze s valamelyik nem jelenik meg, 1 font viaszt fizet. Ha mesternél van a temetés, az összes mesterek és segédek kötelesek mind megjelenni, az elmaradó segéd fél font viaszt fizet.

(Pecset nélküli latin eredetije Abaujmege levéltárában.)

Ivaskó Lajos.

56243

13

Tu 32

III. évfolyam.

1912. május.

1. szám.

BORSOD
ABAUJ-TORNA
MUSEUM

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

*Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Országos Bizottságának
lev. tagja.*

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
dr. Ferdinandy Gyula
Hoffmann Arnold
Kerekes György
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1912.

TARTALOM.

	Lap
A Baksayak. Irta: Csoma József	1
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig. Irta: Kemény Lajos	10
II. Rákóczi Ferenc udvartartása. Közli: Szabó Adorján	26

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	33
Kassán lakó nemesek adólajstroma. Közli: Kemény Lajos	37

Vegyesek.

Nürnbergi levelek a középkorból. Közli: Dívéky Adorján dr.	40
A kassai református egyház levéltárából. Közli: Révész Kálmán	43
Főispáni kinevezés 1520. Közli: Kemény Lajos	45
A homonnai udvarbíró fizetése. Közli: Kemény Lajos	46
Cselédek bére az 1719-ik évben. Közli: K. L.	47
Brandenburgi Katalin asztalnokának fizetése. Közli: K. L.	48
Egy magyar tudós ruházata 1789-ben. Közli: Kemény Lajos	49
A Thököly-korabeli közállapotok történetéhez. Közli: dr. Czobor A.	50
Kassai András. Irta: Kemény Lajos	56
Panithy János. Közli: K. L.	58
Két kassai orvos. Közli: K. L.	59
Az 1535-ik évi szikszai részgyűlés. Közli: K. L.	60
Kassai Ötvös István perirata. Közli: K. L.	60
Petneházi Dávid kassai háza. Közli: K. L.	62

Irodalom.

Dr. Iványi Béla, Bártfa szabad királyi város levéltára 1319—1526. Irta: Kemény Lajos	63
Bibliographia	64

A Baksayak.

BORSOD-
MISKOLCI
MÚZEUM

A család tulajdonképeni neve: *Baxa* s előneve *héczei* volt az Abaujvármegyében fekvő Hécze (Hejcze) falutól.

Legrégibb ismert őse Baxa Tamás, ki a XVI-ik század közepén élt. Az ő nevénél megállapodik az ősök sorozata felfelé. Nagyon valószínű, hogy ezen kiváló katona emelte fel — katonai érdemciért — családját a nemesek sorába. Egyik dédunokája héczei Baxa István, ki mozgalmas életet élt és szerepet játszó férfiú volt, 1676 marc. 6-án kelt terjedelmes végrendeletében, családjáról következőleg emlékezik meg:

„Születésem volt nemes Abaujvármegyében, Hécze nevű faluban, böcsületes, istenfélő, keresztény szüleimtől, kérdés kívül igaz, jóságos nemes személyek által, néhai nemzeti öreg Baxi András¹⁾ édes atyám uram, kinek atya volt Baxi Imre, nagyattya Baxi Tamás, az első Eger végvára megszállásakor gyalog hadnagy volt Egerben, kiről dicséretesen emlékezik Istvánfi históriájában, fol. 339. libro 8.“

A bőszevu végrendelező tehát csak dédapjái vizsi fel őseinek sorozatát. Az idézett mondatban Baxi Tamás neve után ezen szó áll: „az első“. Az írásjelek hiánya következtében kétesnek látszik, hogy ezen szó Baxi Tamás nevéhez

¹⁾ A végrendelet idegen kéz írása, hol a Baxa név az akkori szokásos fordítás szerint mindenütt Baxinak van írva, de ő maga sajátkezűleg így írja alá a végrendeletet „Baxa István“. Így írják azt a család tagjai s így említik azt a családi okmányok is, csaknem a XVII-ik század végeig. A családra vonatkozó okmányok egyrésze a Miskolci család levelesládájában van, ahonnan a család történetére vonatkozó itt közölt adatok nagy része is származik.

tartozik-e vagy a mondat következő részéhez? Valószínű az első feltevés, mert ha ezen szót a mondat utolsó részéhez csatoljuk, hibássá lesz a mondat szerkezet. Ezt bizonyítja az is, hogy a végrendelkező nagy súlyt fektet rá, hogy ő „kérdés kívül igaz, jószágos, nemes szüléktől származott“, felsorolja őseit egész Tamásig, de véle a sort befejezve, egy szóval sem említi, hogy ezen Tamáson túl is voltak nemes ősei.

Baxa Tamásnak két fia volt. Az idősebb Imre, kit 1579–80-ban említenek az oklevelek, az ifjabb: Mátyás. Mindkettő Héczén lakott. Imre Fancsaly Évát vette feleségül.

Imrétől származott le a család idősebb ága, kinek egyetlen fia András (1613—1645.) előbb Héczén, később a szomszédos Vizsolyban lakott, nejétől Csató Erzsébettől négy gyermeke volt: Ferenc, (felesége Bejczy Mária), leszármazása még két ize a családfán látható;¹⁾ Dorottya, Koncz Boldizsárné; Anna, Osztoharics Horváth Jánosné és István, ki a család ezen régiebb történetében legismertebb nevet vívott ki magának. Zaklatott életpályáját már említett végrendeletben ön maga következőleg írja le:

„Édes atyám uram elsőben is az héczei, azután gönczi, végre az sárospataki scholákban szorgalmatosan taníttatván, ányira, hogy a publica professiokra jártam Patakon, és mig keresztény vallásomnak a hitnek ágazatira meg nem taníttattam, mindaddig azon scholában taníttattam.

Az scholai állapotokból kivévén vagy kikelvén, elsőben igen nagyhirű juristához, kihez abban az időben nem volt hasonló Mattyus földében Desericzki Mihályhoz Trincsiny vármegye főnotariussához in anno 1638 esztendőben posoni országgyűlése alatt nagyemlékezetű hazafiaival, főrendeivel, néhai Csernel György, Mellétei Barna György, Szemere Pál, Zákány András, Bogadi András, kik is magok mellé vevén az Tizenhárom Vármegye azon gyűlésben levő nemes vár-

¹⁾ A Ferenc unokái közül egyik fia András, a levelesláda iratai 1696. évben említik, bár apját, ki a szabolcsmegyei Visen lakott, mindig Baxa néven írják az iratok, nincsen kizárva, hogy ez egy személy azon Andrással, ki az Abaujvármegyében most is élő Baksy család leszármazási tábláján, mint törzs ős ismeretes.

megyék követei minnyájan solenniter Desericzki Mihály uramnak commendáltak, ajánlottak, kinél három esztendőket eltöltvén, elegendő experientiát vettem magamnak, úgy hogy főrendeknek dicséretessen tudtam szolgálni.

Ezután Sándor Imre index curiae mester prothonotariusza szüntelen izengetvén reám, kívánván szolgálatomat, azért mert immár ekkor az expeditiókban többire perficiáltam volt magamat. Nem akarván elébbeni uramhoz háládatlan lennem és kedve ellen elhadnom, megvallván, minden experientiámat tüle vettem, kire az böcsületes ember így resolvála: Megpróbálhatom ugyan Sándor Imrinél is, de reméli ő azt, hogy nem sokáig alkuszunk meg egymással, és azután sem leszen idegen hozzám, hanem mindenkor az ő háza szállásom, valameddig hazámban nem jövök. Jövendölése nemsokára betelék; mert nem teczván nekem az mesterrel való lakás, mivel immár ekkor terminusokra excurráltam, szántsándékkal elhagyám és azután is elébbeni uramhoz visszamentem; de immár itt az mikor expeditiók voltak, az deákit disponáltam, mint s mit irjanak (mert merem irnom, míg azon böcsületes ember mellett laktam, expediáltam, addig magam irásomat meg sem lectázta) magam penig néhai Eszterhási Miklósnak palatinusnak, Illyésházy Gáspárnak, az öreg Forgács Miklósnak, Szúnyogh Gáspásnak, Balassi Imrinének, Fánsciaknak s több főrendeknek, Nyitra, Poson, Trincsiny vármegyékben ágensek voltam, advocatusságnak tisztivel szolgáltam, kiknek nekem való fizetések annuatim hatszáz forintra extendáltatott.

Igy tanittatván attyám uram, azután Bogáti András sok szép ígéretivel, intimatioival arra vett, az öreg Első Rákóczi György erdélyi Fejedelemnek lennék pataki szolgálja, az szégyen Bogáti Uramnak írta fejedelem levele is azt tartván, ha oda szerezhet engem, nagy fejedelmi kegyelmességét fogja hozzám mutatni; hívén ennek én is, reá ajánlottam magamat. Noha ha ez az oblátio nem lett volna, úgy tettem vala fel magamban, jó állapotom lévén azoknak a fellyül megírt uraknak szolgálattyaiktul nem siettem volna hazámban jönni. De Quo fata trahunt etc.

Immár az Fejedelem szolgálattyára ajánlván magamat

uraimtul elbucsuztam, és az szegény Bogáti András is nem késvén az dologgal, az Fejedelem kocsját, késérőit küldvén hozzám, Sáros-Patakra ugyan az Ő Nagysága kölcségével hozatott. Az megirt Fejedelem Ő Nagysága conventiót adván, nemcsak advocatusságomra, hanem a királyok, császárok, palatinus udvarokban száma nélkül expedáltattam tüle, az kinek alkalmatosságával sokszor Erdély országában be kellett parancsolattára mennem. Az honnan az akkori Lengyen királyhoz, jó emlékezetű Ladislaushoz és az lengyelországi fényes respublicához kilencz uttal voltam nagy és terhes kövecségeken expeditus. Ismét az 1644. esztendőbeli háboruságok között az Római Császárhoz és akkori Méltóságos Eszterhási Miklós palatinushoz, és Lippai György esztergomi érsekhez sok felfordult és fegyverzörgések között, az minthogy az manifestumot is, miért kellett fegyverre fogni az Római Császár ellen Rákóczi György fejedelemnek, tülem küldötte meg. Sok izben azért életemnek koczkáztatásával való kövecségeket viseltem, sok volna azokat rendszerint leirnom, de szükségét nem látom. Ezeket is rövideden azért illettem, maradékimnál és atyámfiainál legyen emlékezetben.

Ifjuságomban megházasodván, vettem el feleségül néhai Liszkai öreg Bónis Ferencz uram özvegyének, Gomba Sophia asszonnak hajadon leányát, Bónis Anna asszont, kitül az Isten adott volt két fiakat, Istvánt és Ferenczet; Ferencz fiamat harmadfél esztendő korában magához vette. Az másikat, ifjú Héczei Baxi Istvánt, kit Isten kegyelméből annyira neveltem, megemlített annya mikor megholt, őt esztendőben járt, az gyermek nevelése reám maradván, huszonkettődik esztendejében járt, amikor az mostani Méltóságos Erdélyi Fejedelmet főemberi állapottyában szolgálván, asztali szolgálja volt, az mikor az istentelen pogány váradi török, kivívén Debreczenbül, nem kicsiny keserűségemre, ez lévén öreg emberségemnek idején segíthető istápom, levágta az mezőben.

Elsőben azért a Méltóságos öreg Rákóczi György Fejedelmet, holta után özvegyét, néhai Méltóságos Lorántfi Susánna Fejedelemasszonyt, és fiát néhai ifjabb Rákóczi György Fejedelmet Ő Nagyságokat holtokig szolgáltam; kiknek szolgálattyok alatt mennyi sok fáradozásim, postálkodásim, éjjeli-

nappali törődésim voltanak számos esztendőök alatt, sok gondolkodásim után is alig tudhatnám előszámlálni. De mindezek közt igen emlékezetes az lengyelországi romlás után fejedelmek változásiban az megírt fejedelem Második Rákóczi György dolgainak tractálására az erdélyi statusokkal és Barcsyai (igy!) Ákos Fejedelemmel tractára való küldetésem, az beszterczei és százszebesi erdélyi országgyűléscire. Mert a százszebesi gyűlésben Uramnak némelly gonosz akarói azzal akartak magoknak hitelt szerezni, mint Rákóczi György követét török kezében adgyanak. Noha az jobb keresztényeket arra nem vihették az Uram gyűlölői, ki miatt sok gondolkodó szorongatások között voltam az akkori két gyűlés alatt.

Végre a Második Rákóczi György halála után mostani Méltóságos Bátori Sophia Fejedelemasszont, és fiát Rákóczi Ferencz Uramat Ő Nagyságokat néhány esztendőök forgása alatt osztózasokig és egymástul való elválásokig kőtelejsségem szerint szolgálтам. De megosztózván Bátori Sophia asszony Ő Nagysága Rákóczi Ferencz Urammal, fiával Ő Nagyságával, mindketten kívánták szolgálatomat. De nem kívánván egyiknek kedvét töltenem, másiknak kedvetlenségében esnem, conventiót Ő Nagyságoktul nem vettem.

Első házasságom után édes szülő hazám is nemsokára, Nemes Abaujvármegye, látván hogy másoknak hasznosan tudnék szolgálni, az notariusságra nemcsak magamnak adott tisztességes hivatalt, sőt az Méltóságos Lorántfi Susanna Fejedelemasszont is, kinek akkor köteletségében voltam, néhány izben főrend követei által requirálta (mivel annakelötte Nemes Zemplény és Sáros vármegyék, notariusságra hivatván, nem cedált) ne tarcson ebben ellent, hogy hazám szolgáltyára notariussághbeli hivatalban s tisztire köteleztessem; ki is immár akkor előmenetelemet, és az vármegyékhez való köteletségemet nem ellenzette, és immár lehet huszonkettődik esztendeje, miulta azon hivatalban is tehetségem szerint szorgalmatossan, és jó lelkiismerettel igyekezsem hazámnak szolgálni, mely szolgálatteli köteleységem alatt is ab anno 1647. minden országgyűléseiben vármegye követségeit viseltem ex-cepto, hogy in anno 1662. posoni eloszlott gyümölcstelen

országgyűlésben jelen nem voltam, kinek alkalmatosságával veszedelemben esék ez nyomorult haza.

Ennek felőtte száma nélkül való sok consultációkban nemes Tizenhárom Vármegyének közönséges gyűléseiben követségeket viselvén, legyen Istennek mindenekben a dicsőség! Nem voltam haszontalan szolgálja hazámnak, mellyről jó lelkiismerettel bizonytságot tehetnek, valakik velem egy munkában fáradoztanak. Ma sem kívánom külömben egészséges életemet, hanem hogy az én Istenem tiszteleti után édes hazámnak szolgálhassak. De oh boldog Isten, mely váratlan és iszonyú keserű veszedelem jöve az mi hazánkra *az mi bűneinkért*; mert in anno 1670. decima Aprilis Sáros-Patakon Rákóczi Ferencz Ő Nagysága némelly hazafiaival öszvegyűlvén, (*idő nap előtt*) éretlenül mire fakadának ki, keservesen érezzük minnyájan¹⁾ mert több több hazafiai közt én is megfogattattam, és elsőben dolgom az posoni Delegatorián, azután Bécsbe az Római Császár előtt forogván, ahonnan nehezen lehetett szabadulásom. Ekkor is magam, feleségem, gyermekim, jószáginkat az király számára foglalalván, semmi hasznát nem vehettem, hétezer forintnál többet költöttem szabadulásomnak idejéig, kit egynek, kit másnak Ő Felsege Ministerinek kedveskedvén. Ahonnan megszabadulván, házamhoz jövéen, azon esztendőben is kevés hasznokat vehettem jószágimnak, mert más következő esztendőben Septemberben az bujdosó atyafiak hadakkal jüvéen reánk. Ellenben az Római Császár nagyobb erőt küldvén ellének, el kellett jüni előtök. És vij . . .] két fél fegyver között Debreczenben vonódtam, igen alkalmatlanul penig, mert feleségemet, gyermekimet csak egy fakó szekéren hoztam alá, minden javaim oda maradtak, és csak Isten tudgya, mint éltem Debreczenben.

Megemlített már első néhai feleségem holta után (kivel

¹⁾ Ezen pár sorba van foglalva Baxa István egész politikai hitvallása. Ezért voltak hozzá bizalmatlanok párthivei, azzal vádolván őt, hogy az udvar zsoldjában áll. Tulbékés akciói akadályozták a nemzeti ellentállás nagyobb kifejlődését. Már régen sirban nyugodott, nikor Tököly Imre kuruc király, nevének felemlítésére is nagy haragra lobbant. (Családi iratok).

is nyolcz esztendeig éltem) negyedfél esztendei özvegységem után ismét vettem el azután magamnak házastársul Nemzetes Néhai Gözöl Erzsébet asszonyomnak első férjétől, Derecskei Borbély Jánostul való leányát, Borbála asszont, kivel is tizennyolcz esztendeje együtt lakunk, kitül az Ur Isten hét fiakkal és egy leánynommal megáldott volt. És némellyeket közülök viszont atyai te czésébül magához szólított, ketteit még életben hadta, Baxi Erzsébetet és Lászlót, szerelmes gyermekeimet, kiknek életeket hogy Isten tarcsya meg, kívánom.“

Baxa István végrendeletében nemcsak közpályán töltött életének viszontagságait írja le, hanem megemlíti családi életének egyes mozzanatait is.

Kétszer nősült. Első neje Bónis Anna, Bónis Ferencnek, a Wesselényi-féle összeesküvés egyik Pozsonyban kivégzett vértanújának testvére volt. Ezzel nyolc évig élt s tőle született két fia közül egyik korán elhalt, másikat a törökök ölték meg.

Negyedfél évi özvegység után, másodizben Derecskei Borbély Borbálát vette nőül, 1658. évben. Ez anyjával, Gözöl Erzsébettel Ungváron lakott. Anyósa ugyanezen év április 25-én Dobó-Ruszkán, Lorántffy Zsuzsánna fejedelemasszony házánál 25000 forintot adott át vejének, „hogy azon hasznos jószágokat vegyen“. A pénzben 1000 darab tallér volt, a többi mind arany. Ezen a pénzen vette Baxa István Sárosvármegyében Vislava, Potocska és Duplín nevű falukat és Abaujvármegyében Kis-Bozsván egynehány jobbágy és zsellérembert s midőn Gözöl Erzsébet 1664-ben végrendelkezett, utána vagyonuk Ungváron két házzal, szőlőkkel, szántóföldekkel, Ujhelyben, Visen, Liszkán, Meszesen birtokrészekkel szaporodott. Ha ehhez hozzávesszük Baxa István saját, kis részben örökölt, nagy részben szerzett vagyonát, ez együtt a feleségeével tekintélyes vagyonnak volt mondható. Felesége vagyonán kívül Zemplénmegyében kilenc, Szabolcsban hét, Abaujban három, Ungban három, Sárosban két helyen volt birtoka.¹⁾

¹⁾ Zemplénben : Sárospatakon, Ujhelyben, Bányácskán, Alsó-Regmecen, Erdő-Bényén, Tokajban, Tolcsván, Liszkán, Hotykán ; Szabolcs-

Baxa István 1676. május havában halt meg Ungváron. Ezt özvegyének egy leveléből tudjuk, melyet 1676. máj. 14-én válaszképen irt Devényi Ferencznek betegágyából. Ebben azt írja: „Magam mostan ágyban fekvő beteg vagyok és üdvözült édes uram teste is ez föld színén vagyon“, tehát még május 14-én temetetlenül volt.

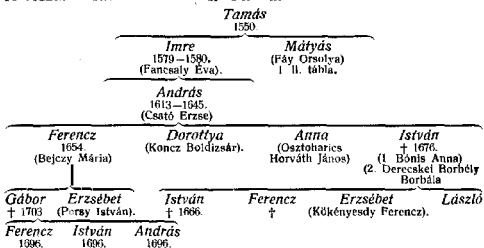
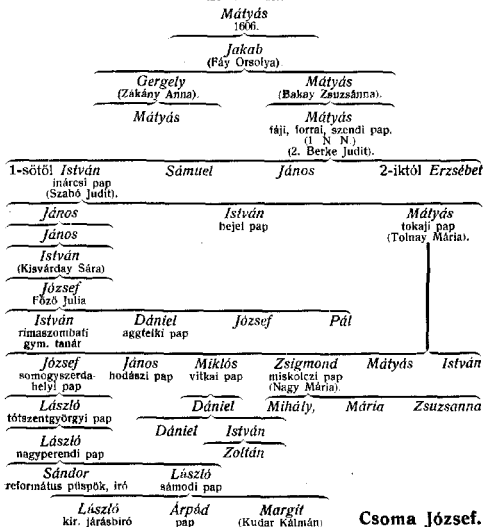
Gyermekeiben ágazata fiágon kihalt. Fia: László meghalt, mielőtt családot alapított volna, leánya: Erzsébet, Kökényesdy Ferenc felesége lett. Holta után szabolcsmegyei birtokait a Petneházak impetrálták, de Baxa Gábor a donációnak ellentmondott s egyezség lett a vége, mely úgy látszik Baxa Gáborra kedvező volt, mert ő és fia az egyezségben nyert birtokok egyfékén: Visen laktak.

Az ifjabb ág törzsatyja: Baxa Mátyás Héjczén lakott. Utódai még most is élnek. Ezen ágazat leszármazóit elsöben a katonai pályán találjuk Jákobfia Mátyást, mint nógrádi kapitányt emlegeti a családi hagyomány. Mivel azonban nevét a nógrádi várkapitányok sorozatában nem találjuk, valószínűleg csapatkapitány volt a nógrádi várörségben. A késöbbi utódok a nyugodalmasabb református papi pályát választották, még pedig — mint a táblázat is mutatja — olyan kizárólagosan, hogy a családnak csaknem minden férfi tagja református pap vagy tanár volt. Az ma is. A család ez ágazatának legkimagaslóbb alakja *a ma is élő Baksay Sándor, a dunamelléki református egyházkerület püspöke, ki mint költő és író, a magyar irodalomtörténetben is fényes nevet vívott ki magának.*

A család cimere, a családi leveleken látható különböző korból származó pecsétetek egybevágó ábrázolata után: grif, mely első jobb karmában három, hegyeikkel felfelé irányult, egymást keresztező nyilvesszöt tart. Sisakdisz: A paizsalak, növekvön.

megyében: Visen, Kenyizlön, Balsán, Szabolcsn, Napkoron, Orosn, Zalkodon; Kassán a Forgács-utcán ház, Nagy- és Kis-Bozsván birtok; Uugban: Nagy-Geöczön, Császlócon; Sárosban: Eperjesen és Bodonlakán.

A leszármazás ez: **I. Tábla.****II. Tábla.****Csoma József.**

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig.

Gondos prépostja kérelmére a király a káptalannak néhai Kálmán hercegtől nyert abauji birtokait is megjárátja a következő évben az egri káptalan megbízottja, Leustachius ujbáry esperessel s Kinizsi Miklós a király embere által.¹⁾

Az apa és fiu közt kiüftött harcban a jászai kolostor sem örvendhetett békességnek. Percse birtokát, melyet a király elhunyt fia, Kálmán lelke üdveért ajándékozott a szerzetnek, a pártos ifju király, István elfoglalta; IV. Béla 1263-ban János prépost kérelmére visszaadja jogos tulajdonosoknak.²⁾

1289-ben IV. László szerez bajt a káptalannak. A király új bányavárosát, Gölnicet óhajtja adományával gyarapítani. Azomban Vigandus, ki már 1275-ben is a préposti székben ül,³⁾ az egri káptalan előtt óvást émel, mert a király tilosban jár, a prépostságnak a Gölnic folyó mentén levő birtokát ajándékozván el.⁴⁾

Prépostjai közül az Árpád-korban ismerjük még Pétert (1249),⁵⁾ Andrást (1270),⁶⁾ Miklóst (1275),⁷⁾ Márkot (1278),⁸⁾ Lászlót (1284),⁹⁾ Lőrincet (1289)¹⁰⁾

III. Endre (1290)¹¹⁾ azzal növeli a prépostság szabadalmát, hogy jobbágyait a megszállás (descensus) terhe alól felmenti; jogot ad neki — az arany és ezüst kivételével — birtokain a kamaraispán beavatkozása nélkül réz, vas, ólom

1) F. VII/V. 316.

2) F. IV/III. 146. 191.

3) F. VII/II. 223. VII/V. 463.

4) F. V/III. 476.

5) H. O. VI. 51.

6) F. V/I. 102.

7) F. V/II. 438.

8) U. o.

9) H. O. VI. 305

10) F. VII/II. 250.

11) F. VI/I. 58

és ónbányát nyitni; Jászó helység királyi vámjövendelmét a kolostor épületei fentartására rendelte.

5.

Károly királyljal az országban a nyugalom helyreállván, a káptalan áldásos működését zavartalanul folytathatta. Királyi és nádori parancsra határtjázat, birtokba iktat, egyezteteli a peres feleket színe előtt, a felek kívánatára adományleveleket állit ki másban, osztályt igazit, a zálogbavetést írásba foglalja,¹⁾ készségesen kezére járván mindezzel a biráskodásnak és közigazgatásnak.

Közben a maga jussát is meg kell védenie. A gömör-megyei Saul- és Endreföldje birtokait 1339-ben a szomszédok elfoglalták s bár Vilmos nádor helyettese, Izsép, még ugyanazon évben parancsot küld²⁾ az egri káptalanhoz, hogy a jogos birtokost igtassa be ujjolag, de Sankfalvai György annak ellentmondott s csak 1341-ben sikerül³⁾ Tamás perjelnek, a káptalan ügyészének az óvásnak elejét venni, amikor a birtokba való új beiktatás háborítlanul megtörténik.

A század közepén a káptalan jászai birtokaival határos községek terjeszkedési vágya támaszt pert köztük s a káptalan között. Szomolnok, Gölnicbánya, Idabánya és Szepsi lakossága a káptalan határos földjére majorokat épít; az erdőket vágja, pusztítja. Az új prépost, Miklós, ezt nem tűrhetvén, kivált Szepsi lakosait zálogolta. A község nevében János plébánus és Jakab esküdt parancsot eszközölték ki, amelyben a király meghagyja, hogy a káptalan ne háborgassa őket a királyi Feketeerdő használatában.⁴⁾

A pernek ezzel nem szakad vége. 1359-ben maga Izsép, a nádor helyettese járja meg a szepesi káptalan emberével Jászó határait. Kitént, hogy a káptalan jogai megcsorbultak. A nádorhelyettes erre a régi határokat megújítja, aminek a szepsiak Lajos király, a többiek Károly király adományleveleire hivatkozva ellentmondottak.⁵⁾

¹⁾ A. O. I. 341. 364. 421. 422. 559. II. 50. 515. III. 96.

²⁾ F. VIII/IV. 421.

³⁾ U. o. 524. 546.

⁴⁾ A. O. V. 515.

⁵⁾ F. IX/VII. 179.

A szomolnoki polgárok István tárnokmester előtt (1362)¹⁾ úgy egyeztek meg a káptalannal, hogy a község a Gölnic és Bódva folyók közt éjszakra fekvő erdőt vághatja s ennek fejében sz. Mihály napjának nyolcadjára egy vég vásznat adnak a káptalannak; ha pedig elmulasztják, úgy kétszer annyit, a használt terület azonnal visszaesvén a prépostság birtokába. Uj per esetén pedig a bíró részén kívül 100 márkát kell letenniök.

A per meg-megujul s a prépostok azzal vágnak elébe, hogy a káptalan adományleveleit királyainkkal megerősítik; 1436-ban Szaniszló prépost Zsigmond királyljal.²⁾

A jászai káptalan jogain II. Ulászló 1508-ban csorbát ütött oly módon, hogy annak kegyuraságát Szathmáry pécsi püspökre s ennek halála után Kassára, Szathmáry szülővárosára ruházta.³⁾ A király ez intézkedését II. Gyula pápa is (1518) jóváhagyta.

A patronátus gyakorlását azonban Bakócz Tamás esztergomi érsek kétségessé tette azzal, hogy (1508) Pál jászai plébánost kinevezte a káptalan prépostjává, amibe Szathmáry végre is belé nyugszik.⁴⁾

Pál prépost halálával (1515.) Kassa éi jogával s Karácsondy Györgyöt ülteti a megtüresedett főpapi székbe,⁵⁾ akinek utódjává Kassa ellenzésére a káptalan Bálintot, a kolostor perjelét választja meg. A város azzal felelt, hogy a káptalan javait lefoglalta s csak Szathmáry közbelépésére nyugszik bele a szerzetesek akaratába, akiktől azonban azt követelte, hogy írásban ösmerjék el Szathmárynak és Kassának kegyuri jogát.⁶⁾ Erre azután mindketten hozzájárulnak a kinevezéshez.⁷⁾

Jászó prépostjai e korban a következők: Mihály

1) F. IX/VII. 209.

2) F. X/VII. 754.

3) K. v. t. It. C. Ecclesia Nr. 59.

4) K. v. t. It. C. Ecclesia. Nr. 62.

5) U. o. Nr. 66.

6) K. v. ny. It lajstl.

7) K. v. t. It. C. Ecclesia. Nr. 71. 72.

(1310—1330.),¹⁾ Pál (1331—1349.),²⁾ Miklós (1351—1378),³⁾ Pál (1378—1381.),⁴⁾ János (1382—1398.),⁵⁾ Miklós (1411—1414.),⁶⁾ Péter (1420—1428.),⁷⁾ János (1430—1432.),⁸⁾ Szaniszló (1435—1439.),⁹⁾ Lukács (1453—1457.),¹⁰⁾ Bertalan (1479.),¹¹⁾ Márton (1488—1495.)¹²⁾ Báthory Domokos (1498),¹³⁾ Pál (1508—1514.),¹⁴⁾ Karácsondy György (1515—1520.)¹⁵⁾ Bálint (1521.),¹⁶⁾ Kassai Péter (1523—1525.)¹⁷⁾.

Káptalani *jegyzők*: Lukács (1314.),¹⁸⁾ Mihály (1355.),¹⁹⁾ László mester (1395.),²⁰⁾ Máté (1426.)²¹⁾. *Perjelek*: (prior) Tamás, a káptalan ügyésze (1341.),²²⁾ Frigyes (1355.),²³⁾ Bálint

1) F. VIII./II. 238. A. O. I. 341. 364. 421. 559. II. 50. 515. Melczer cs. okl. 13.

2) F. VIII./III. 563. VIII./IV. 278. 421. 526. A. O. II. 610. III. 96. 269. V. 284. Z. O. I. 585. F. M. Muzeumegylet lvt.

3) Z. O. II. 542. III. 153. 218. 416. 478. 607. A. O. VI. 99. 237. 525. 605. F. IX./III. 83 K. v. ny. lt. 19153. 19155. és u. o. lajstl.

4) Z. O. IV. 37. 157. 218. K. v. t. lt. Cassovia. Nr. 24.

5) F. IX./VII. 476. X./VIII. 235. Z. O. IV. 495. 621. V. 91. H. O. VII. 421. Melczer okl. 41. K. v. ny. lt. 19161.

6) K. v. ny. lf. 88. U. o. lajstl. Z. O. VI. 236. 249. K. v. t. lt. C. Ecclesia. Nr. 39.

7) K. v. t. lt. D. Nr. 21. K. v. ny. lt. lajstl. K. v. t. lt. Cassovia. Nr. 29. F. X./VI. 292. 644. K. v. ny. lt. 17. szb. másolat. Z. O. VIII. 172. 267. 322.

8) Melczer okl. 60. K. v. ny. lt. 173. 184. F. X./VII. 366. 368.

9) F. X./VII. 716. 754. K. v. ny. lt. 215. Melczer okl. 67.

10) K. v. ny. lt. 284. K. v. t. lt. D. Nr. 27.

11) K. v. ny. lt. 457.

12) K. v. t. lt. Z. Gytze. Nr. 8. Melczer okl. 116. 129. K. ny. lt. 19192. K. v. t. lt. D. 35. 38. K. v. ny. lt. 628. 635. 648.

13) K. v. t. lt. Qu. Miscellanea. Nr. 6.

14) K. v. t. lt. C. 62. E. 20. K. v. ny. lt. 874. 898. 18124.

15) K. v. ny. lt. 1013. 950. K. v. t. lt. C. 66.

16) K. v. t. lt. C. 71. 72.

17) K. v. ny. lt. 1065. és lajstl. K. v. t. lt. C. Ecclesia. 17. 19.

18) A. O. I. 421.

19) Z. U. IV. 621.

20) A. O. VI. 336.

21) K. v. ny. lt. 17. szb. másolat.

22) F. VIII./IV. 524.

23) A. O. VI. 336.

(1521.)¹⁾. *Kanonokok*: Péter olvasó kanonokok (1355.),²⁾ Péter őrkanonok (1386),³⁾ Ágoston éneklő kanonok (clericus-chori 1351—1353.),⁴⁾ Péter, Balázs (1379.),⁵⁾ Egyed (1404.)⁶⁾ András (1435.)⁷⁾ káptalani tagok (presbyter), míg Ábrahám fráter 1334-ben a konvent fizetőtiszta (provisor).⁸⁾

Jászó község plébánosai Miklós (1314—1317),⁹⁾ Máté (1347),¹⁰⁾ Mihály (1516), kinek káplánja Balázs.¹¹⁾

6.

A benzéseknék a Boldogságos Szűzről nevezett *széplaki apátság*a 1280-ban¹²⁾ már fennáll s első ismert apátja (1288.) János.¹³⁾ Kegyura s valószínűen alapítója is az Aba nemzetiség volt. Amadé fiairól a királyra¹⁴⁾, majd a Rozgonyiakra száll, akik 1471-ben¹⁵⁾ az apáti méltóságot Toklár János kassai főbíró fiának, Istvánnak adományozzák, de 1521-ben már ismét a király ajándékozza el Szathmáry György pécsi püspök kérelmére Chewff Jánosnak.¹⁶⁾

Birtokai jól mivelt szántóföldekkel, szőlőkkel¹⁷⁾ a Hernád, Tárca és IIsva folyók közt feküdtek.¹⁸⁾ Péter apát alatt (1344.) a széplaki előfokon levő birtokrészükön, amely Kassával határos, a rend a szőlőmivelésre engedélyt ad oly módon, hogy a szőlő tulajdonosa köteles a tizedet megadni s azonfelül

1) Kemény L. A reformáció Kassán. 48. l.

2) U. o.

3) H. O. VII. 421.

4) K. v. ny. lt. Iajstf.

5) K. v. t. lt. A. Cassovia. Nr. 24.

6) F. X./IV. 334.

7) F. X./VII. 716.

8) A. O. III. 96.

9) F. VIII./I. 542. A. O. I. 341. K. v. t. lt. Cassovia Nr. 19.

10) A. O. V. 55.

11) K. v. t. lt. C. Nr. 70.

12) Sztáray oklt. I. 26. F. V./III. 61.

13) Z. O. III. 240.

14) U. o.

15) K. v. t. lt. N. N. Miscellanea. Nr. 54.

16) K. v. ny. lt. 1024.

17) K. v. t. lt. A. Cassovia. Nr. 11.

18) F. VIII./IV. 254.

minden 120 vedres hordó után két garast fizet, amit ha elmulaszt, 12 garassal tartozik; a szüret megtartását pedig egy-két nappal előbb be kell jelenteniök, hogy a tizedbor összegyűjtésére a káptalan az edényeket előkészíttesse.¹⁾

Apátjai : János (1288.),²⁾ Szigfrid (1328.),³⁾ János 1330—1337.),⁴⁾ Péter (1344.),⁵⁾ Lőrincz (1353.),⁶⁾ Demeter (1364.),⁷⁾ Pál (1379.),⁸⁾ János (1383.),⁹⁾ Konrád (1401.),¹⁰⁾ Mihály (1410.),¹¹⁾ István (1435.),¹²⁾ Toklár István (1471.),¹³⁾ Mihály (1488—1493.)¹⁴⁾ János (1499.),¹⁵⁾ Vas Pál (1503.),¹⁶⁾ András (1513—1519.),¹⁷⁾ Chewff János :1521.)¹⁸⁾

Széplak községben sz. Miklós egyháza áll, melynek kegyura (1371.) Széplaki Péterfia Fülöp.¹⁹⁾

A sz. Miklósról nevezett *mislyei prépostságot* a Lapis-patakiak ősei alapították, Nagy-Mislye, Kisfalud, Bologl és Olsva abauji, Boroszló és János (?) sárosi falvakat s az ugyanitt fekvő Mérc felét adván alapítványul.²⁰⁾ Első ismert apátja, Mihály mester (1288—1297).²¹⁾ A káptalan 1289-ben hiteles okiratot ad ki.²²⁾ Övék volt a Sajó mellett Zemplénben

1) K. v. ny. lt. 19151. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle II. évf. 1895. A szőlőművelés történetéhez Abaujvármegyében.

2) Z. O. III. 240.

3) K. v. t. lt. A. A. Széplak. Nr. 1.

4) U. o. T. Jeszenői. Nr. 2. 6. F. VIII./III. 506.

5) K. v. ny. lt. 19151.

6) U. o. Lajstl.

7) Z. O. III. 240.

8) K. v. t. lt. Cassovia. Nr. 24.

9) Z. O. V. 231.

10) K. v. ny. lt. 9.

11) U. o. 71.

12) F. X./VII. 716.

13) K. v. t. lt. N. N. Miscellanea. Nr. 54.

14) Melczer oklt. 129. K. v. ny. lt. 19192.

15) K. v. t. lt. S. Darholcz. 19.

16) K. v. ny. lt. 826.

17) U. o. 907. K. v. t. lt. Qu. Nádasd. Nr. 2.

18) K. v. ny. lt. 1024.

19) K. v. t. lt. A. A. Széplak. Nr. 2.

20) F. X./VII. 642. 646.

21) Z. O. III. 240. W. X. 218. XII. 609.

22) F. V/III. 473.

fekvő Keren is, melyet Péter prépost Csanád egri püspöknek átenged 1325-ben Egyházas-Mislye, Fel-Mislye, Bologd, Boroszló és Mérk falvak püspöki dézsmájáért, évenként két budai márkával toldván azt meg a prépost.¹⁾ Györgyi Német János 1390-ben Györgyivel,²⁾ 1398-ban Somosi János az abauji llsvával gyarapítják az apátságot.³⁾

A prépostság apátjai: Mihály (1288—1297),⁴⁾ Péter (1217—1332),⁵⁾ László (1352),⁶⁾ László (1396), ez évben a bécsi egyetem bölcséleti karának hallgatója,⁷⁾ Balázs (1398),⁸⁾ Tamás (1403),⁹⁾ Dömjén (1435),¹⁰⁾ Szathmáry János (1501)¹¹⁾ és Fülöp (1518—1527), akinek káplánja János.¹²⁾

Középnémetiben, a Hernádon levő szigeten 1319-ben Egyed, ágoston-rendi remete sz. László tiszteletére kápolnát építtetett, amelyben a szent király ereklyéjét, — egyik ujjának középzét — őrizték. Márton, egri püspök a szent helyhez zarándoklóknak negyvennapos bűnbocsánatot engedélyezett s annak kinyerése végett Drugeth Fülöp is közbenjárván, azt Tamás esztergomi érsek is jóváhagyta.¹³⁾

Göncön a pálosok sz. Katalinról nevezett kolostorát Nagy Lajos alapította 1371-ben.¹⁴⁾ Perjetük 1495-ben Imre.¹⁵⁾

Göncön a 15. században ismeretlen-rendű kolostor is állott fenn, melyet Gönci boldogasszonynak neveztek. 1438-ban

1) K. v. t. lt. U. Mislye. Nr. 1.

2) U. o. Nr. 3.

3) U. o. Nr. 5. és U. Somosi 5. Z. O. IV. 145. 307.

4) W. X. 218. XII. 609. Z. O. III. 240.

5) A. O. I. 414. F. VIII/III. 506. K. v. t. lt. U. Bekényi. Nr. 1. U. o. U. Mislye. Nr. 1. 2.

6) A. O. V. 627.

7) Fraknói V., Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen. 1874. 39. lap.

8) K. v. t. lt. U. Mislye. Nr. 5.

9) Kassa város jegyzőkönyve.

10) F. X/VII. 642. 646.

11) Kassa város jegyzőkönyve.

12) K. v. t. lt. 9. qu. Czecei. Nr. 1. K. v. ny. lt. 1176. és lajstl.

K. v. j. k.

13) A. O. I. 531. 540.

14) Csánki I. 198. Orsz. lt. Dipl. 15088, 19013.

15) U. o. 20277.

Cuprar György telkibányai lakos a szántói Csatárhegyen levő szőlőjét s Teikibányán levő malmát hagyja a zárdára.¹⁾ Perjele 1428-ban Gál.²⁾

Kéren Szántó irányában karthausi kolostor állt.³⁾

Az *iskolaúgyról* alig vannak adataink. Szepsiben 1458-ban Simon,⁴⁾ Mislyén 1493-ban Barnabás,⁵⁾ Szántón 1516-ban Lőrincz⁶⁾ a tanító; Gergely (1524) Somodiban.⁷⁾ 1517-ben Szikszón⁸⁾ is van tanító; Nagy-Idán 1520-ban Miklós orgonista említetik.⁹⁾

Talán a homrogdi iskolamestert kell keresnünk Pálban, akit oklevelünk (1519) *magisternek* nevez.¹⁰⁾

Birtokviszonyok.

1.

Abaujvármegye területén az Árpádok korszakában az uralkodó ház és az Aba nemzetség osztozott.

A nagy kiterjedésű Ujvármegyének a mai Abaujvármegyét alkotó részében királyi vagyis várbirtokok voltak Bocsárd, Csany, Golop, Forró, Devecser, Fancsal, Gönc, Zsujta, Kaetativ (?), Kércs, Szaka ma Nádasd, Enyicke, Fel-Gönyű, Miszlóka, Detek, Vadász, Gyanda, Vezckény, Deménföldre, Rozgony, Kassa, Füzér, Komlós, Nyiri, Kápolna, Teleki később Telkibánya, Vereng, Ratka, Kanászföldre, Koycha, Ders-Teleki, Biste, Ináncs, Rás, Lapispatak, Fáj, Szina és Szalánc.¹¹⁾

¹⁾ Orsz. lvt. Dipl. 13191.

²⁾ U. o. 11976.

³⁾ Nátafalussy K. id. m. 71.

⁴⁾ Dr. Békefi Remig. A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Budapest. 1906. 296. l.

⁵⁾ Kassa város jegyzőkönyve.

⁶⁾ U. o.

⁷⁾ Kassa v. lvt. lajstr.

⁸⁾ K. v. ny. lt. 978. sz.

⁹⁾ Kassa város jegyzők.

¹⁰⁾ U. o. 999.

¹¹⁾ F. IV/I. 286. IV/II. 317. IV/III. 77. 297. 410. 416. H. O. VIII. 167. Z. O. III. 1. W. V. 169. VII. 212. VIII. 33. 225. 255. IX. 34. XII. 12.

E helységek szolgáltak a királyi várak fentartására, melyeknek száma a tatárjárás után megnövekedett. Abaujban a 13. század végén már fennállanak Boldogkő, Füzér, Göncz, Regéc és Szalánc vára.

Füzér várát s a hozzátartozó uradalmat, mely tizenegy faluból áll — Füzér, Komlós, Nyiri, Kápolna, Teleki, Vereng, Ratka, Kanászfölde, Kajata, Dersteleki és Biste — 1270-ben Endre fiai, Demeter és Mihály nyerik el királyi adományul.¹⁾ Zsigmond alatt ismét királyi vár s 1389-ben a Perényiek kapják adományul. A uradalomhoz fűződik az 15. században Pusztafalu, Radvány, Pálháza és Középnémeti.²⁾

A vizsolyi kerület tíz faluja, mint már említettük, a királynék birtoka volt. Közülök Fel-, Közép- és Al-németit IV. László dajkája, Menna, királyi adományul nyeri.³⁾

V. István, még mint kisebbik király 1262-ben Forrót, Devecsert, Fancsált, Göncöt és Zsujtát a királyné tárnokmesterének, Aladárnak adományozza;⁴⁾ ugyanő a Rozgonyiak ősének, a hős Rénold mesternek, ki az isaszegi csatában Henrik bánt lándzsájával lováról levetvén, foglyul ejti, 1265-ben Rozgonyt s már mint főlovászmesterének (1270.) Raásföldét, Lapispatakot és Szaláncot;⁵⁾ 1265-ben Hertvig toboli várnagynak és testvérének, Henriknek, Kompolt fiainak Szakát (Nádasd);⁶⁾ 1271-ben Forrót és Ináncsot országbirájának, Miklósnak.⁷⁾

Kún László 1274-ben Detek földjét a csehekkel szemben vitézkedett Kenézfia Jánosnak és Gergelyfia Pálnak adományozza.⁸⁾ 1279-ben Lőrincz, zólyomi ispán fiának, Miklósnak, a Vadászyak ősének Vadászt, Gyandát, Vezekényt és Deménföldét. Miklós István és László királyok alatt a csehek ellen harcolt; ott volt a stillfridi ütközetben, hol sokakat

1) W. VIII. 255

2) Csánki id. m. I. 197.

3) W. X. 180.

4) W. VIII. 33. Eözd és Guttha helyett Gönc és Zsujta a helyes.

5) F. IV./III. 416. W. IX. 34. XII. 12.

6) F. IV./III. 297.

7) W. VIII. 225.

8) H. O. VIII. 167.

megsebesített s nem keveseket megölt; de legnagyobb érdemül rója fel királya, hogy midőn az ország bárói Fővénynél vele szembeszálltak, Miklós az ő oldalán harcolt,¹⁾ Hűtlensége révén vesztí el e javakat az utolsó Vadász (1403.) s azokat *Perényi Imre* nyeri el.²⁾

III. Endre a Miszla, Csermely, Béla és Kis-Gölnic patakok közt levő területet 1297-ben Jánosnak, a Herbord kamaraispán fiának adja.³⁾

2.

Az Aba nemzetség birtokában volt „a mai Hevesvármegye nagy része, a Taktaköz, Abaujvármegye nagy része Sárosmegye egy részével, körülbelül Gönc-től fel, egész közel Eperjes város szomszédságáig.”⁴⁾

Vármegyénk területén birják Al-Gárd, Aszaló, Bogdány, Bód, Csákány, a két Csáj, Enyicke, Gagy, Garadna, Gyanda, Györgyi, Györke, Nagy-Ida, Jurk(?), Kajata, Kemej, Komlós, Lengyelfalva, Literi, Myzluik (Miszlóka), Nádasd, Olaszispántelke, Olcsvár, Olsva, Pólyi, Románteleg, Ruszka, Zsebes, Zsup, Szalánc, Szemere, Széplak, Szikszó, Pető-Szinnye, Szkáros, Téhány, Vendégi és Zsadány falvakat,⁵⁾ melyek nagy részét a 14. század folyamán elvesztik.

1330-ban Drugeth Vilmos, a hatalmas sárosi és abauvári ispán apjától örökölt négy sárosmegyei faluját elcseréli a Szalánczyakkal Szalánc váráért s hozzátartozó Szalánc, Olaszispántelke, Olcsvár falvakért s Ruszka feléért;⁶⁾ az Abák birtokai közül pedig 1335-ben az ő kezére jutnak Nádasd, Zsadány, Szkaros, Alsó- és Felső-Csáj, Olsva, Bogdány, Lengyelfalva, Fel-Nádasd és részben Széplak.⁷⁾ Szalánc vára és nyolc faluja 1387-től a *Losonczyaké*.⁸⁾

1) Z. O. III. 1.

2) U. o. V. 346. 359.

3) W. V. 169.

4) Csoma id. m. 2. 1.

5) Dr. Wertner Mór, A magyar nemzetségek a 14. század közepéig. 25—32. 11.

6) F. VIII/III. 512.

7) F. VIII/VII. 272.

8) Csánki id. m. 197.

Az olnódi Czudarok 1352-ben a fiutódok nélkül elhalt Fonyi Balázs birtokait — Abaujban Fonyt és Ongát — birják, a király fiusítván Balázs leányát, Anythot, Czudar Péter diósgyőri várnagy nejét.¹⁾ A Czudarok veszik zálogba a királyi Boldogkővárat 1388-ban 8838 frton, majd 1396-ban 10830 frton. A vár 1427—1453-ig a Brankovics György kezén van. 1461-ben Mátyás a Parlagiaknak adományozza, 1467-ben Kassának veti zálogba, de 1471-ben már ismét a a magáénc mondja. Tartozékai: Vizsoly, Szerencs, Novaj, Abatelke, Ujfalu, Arka, Boldogkő, Rád és Baskó. Az olnódi Czudarok birtoka 1470-ben a *Rozgonyiakra* száll.²⁾

A Perényick őse Orbán még III. Endrétől nyeri adományul Perényt. 1378-ban az abauji Szegedet,³⁾ 1386-ban Alsó-Regmeczet birják,⁴⁾ 1402-ben beregmegyei birtokukért cserébe kapják Nagyidát, Komaróczót, Szesztát, Csécset, Makranczot és Bodolót⁵⁾ s az övék lesz Láncz, Detek, Pányok, Zsujta, Abaujvár, Közép-, Hernád- és Sándor-Németi, Szikszó, Ujfalu, Sziget és három puszta: Zsadány, Szinnye és Zsobrakháza, továbbá Kelecsény, Kemencze, Bőd, Csákány, Zsir, Ránk, Bátyok, Bordafalva, Szina, Selyeb, Jánosd és a füzéri uradalom.⁶⁾

1403-ban az agg Izsépy Péter Ruzska birtokát a Perényi Péter familiárisaira, Tabajdi Bertalan, Antal és Kornisra hagyja.⁷⁾

Gönczöt 1406-ban *Bebek Imre* fiai, András és László birják,⁸⁾ majd 1501-ben Szapolyai István nádor a szepesi káptalannak adja.⁹⁾

A nagyváradi egyház 1407-től Aszalót és Beechet birja Zsigmond király adományából.¹⁰⁾

1409-ben Pamlény, Encs és Ináncs Özdögei Bessenyő

1) A. O. V. 542. VI. 495.

2) Csánki id. m. I. 197.

3) Z. O. IV. 34.

4) H. O. VII. 421.

5) F. X./IV. 104.

6) F. X./VII. 229. 233. 368.

7) F. X./IV. 204. 210.

8) Z. O. V. 442.

9) Egyetemi könyvtár.

10) F. X./IV. 613.

Pál kezére jut.¹⁾ Halála után — 1436. — birtokaiban Berencsi Sáfár István és fiai, Tornai Szilveszter és Vid az örökösök. 1439-ban Alsó-Méra is fele részben az övék.²⁾

A *Semseyek* 1426-ban a kihalt Chyrkék birtokait nyerik adományul, Abaujban Gárdot, Sz. Lőrincz pusztát, másnéven Fel-Gárdot, Pólyi és Mislóka felét, Enyiczke egyharmadát, részben Saczát és Ruszkát.³⁾

Kassa városa Mislókat és a két Tőkést még a 14. század végén megszerzi s 1423-ban Kavecsányt, majd Baskát (1447.), Garadnát (1466.), Kalsát és Szebenyét (1480.) s 1491-ben birja Vécsét, Szurdokot, Arany-Idát, Ujfalut, Bukóczot, Hilyót, Szentvérképét — a mai Kassa-Béla — a Sároshoz tartozó Téhányt s birtokos Kis-Szinán és Lengyelfalván.⁴⁾ 1508-ben birja Forrót, mely előbb (1502.) 1500 forintban a Tótselymesi Tárczay János kezén volt.⁵⁾

A hűtlen Perényiek abauji birtokait, Nádasdot, Bogdánt, Lengyelfalvát, Szkarost, Zsadányt s részben Széplakot 1493-ban Tornai Benedek nyeri el.⁶⁾

A Rozgonyiak fiágának magvaszakadtával abauji birtokaik: Rozgony, Györke, Szepsi és Szina Rozgonyi István leányára Katalinra, *Báthory András* nejére, majd (1525.) *Báthory Györgyre* és Istvánra szállanak.⁷⁾

1517-ben a *Rákócziak* lépnek megyénk kötelékébe, megszerelvén Perényi Imre nádortól Felső-Vadászt és Selyebet.⁸⁾

Nemzetiség. Telepítés. Közgazdaság.

1.

A lakosság nemzetiségéről elsősorban a helynevek, a vizek és határok nevei világosítanak fel bennünket.

¹⁾ F. X./IV. 721. H. okl. 349.

²⁾ Z. O. VIII. 657. 666.

³⁾ F. X./VI. 815.

⁴⁾ Csánki id. m. I. 197. Az adományokról szóló oklevelek a város titkos levéltárában

⁵⁾ K. v. t. lt. K. Forró. Nr. 3. 5.

⁶⁾ Melczer oklvt. 129.

⁷⁾ K. v. t. lt. M. M. Bátori. Nr. 2.

⁸⁾ Századok. 1875. 312. lap.

A Hernád folyó germán-eredetű neve még a honfoglalás előtt való korra mutat vissza, germán eredetű az Ardó (középfelnémet art, ard = szántóföld), Kassa (ófelnémet gasuoh, kasuah = szerzemény, legelő) és Kázmárk (középfelnémet gaiz = kecske; markt, mark = piac)¹⁾ helynevek is.

Közseégeink nevei azonban legnagyobb részt szláv és magyar eredetre vallanak s alakulásuk a honfoglalás után való időre esik.

Szláv eredetűek Kassa-Béla (belu = fehér), Novaj (novu = uj), Tehány (tichu = csendes, nyugodt), Réka (reka = folyó), Arka, (jarak = árok), Mortua (1255.),²⁾ (mrutva = holt víz), Torna (trunu = tövis), Debrőd (debr = völgy), Polyi (poljana = mezőség), Dobsza (dubu = tölgy vagy cserfa), Jászó (jasen = kőrisfa), Regete (rakita = fűzfa), Varvócz (vrba = fűzfa), Lázi (Torna várm.) és Láz Bölzse határában (laz = gyepű), Rakocza (rakita = fűzfa), Kelecsény (klecane = karó, rözse), Rákó rak = rák), Kemencze (kameny = kő), Rudnok (rudina = ércbánya), Szaláncz, mely az Árpád-korban Szelencz (1270)³⁾ is (selo = ülés, szálás), Udvarnok (dvoru = udvar), Garadna (gradu = kerített hely), Kinizs (knezu = népfő), Csécs (szecs = vágás),⁴⁾ Szinye (svinye = sertés), Tapolcsány (tepla = meleg), Teresztenye (trszтина = sas), Blathan, Kassa határában (1271. blatho = sár)⁵⁾

Azomban a magyarság is korán rányomta bélyegét e földre. Forró határában 1246-ban a kétjóközi (jó = folyó)⁶⁾ elnevezéssel találkozunk, Szekeresfalva, a mai Szepsi, Széplak (1255), Szikszó (= szikes aszó, szikes völgy), Komlós, Füzér, Nyiri (1260), Nádasd (1286), Szántó, Hidvég (1275), Kápolna, Apáti magyar birtokosokról vagy lakosságról tanuskodnak.

Szurdok határában a királyné birtokain (1234) német

¹⁾ Borovszky S. A honfoglalás története. 68–97. lt

²⁾ W. XI. 410.

³⁾ W. XII. 12.

⁴⁾ Tagányi K. Magyar erdészeti oklevéltár.

⁵⁾ Tutko id. m. 204. l.

⁶⁾ W. VII. 212.

lakossággal találkozunk, ahol a királyné németjeinek földje (terra theutonicorum) említetik.¹⁾ Fel-, Közép- és Al-Németiben laktak, mint a helységek neve bizonyítja és Göncön, mely a Kuncz = Konrád névből eredt, továbbá Perény, Ruzska, Vizsoly, Egyházás-Vizsoly, Czece és Dobsza falvakban.²⁾

Miszlóka szintén német telepítés, amint neve: Deutschendorf is tanúsítja. Lakói közt még a múlt század első felében is voltak németek.

Gönc az egész középkoron át német marad. A község (1520) németül levelez;³⁾ a 15-ik század végén tanítója, majd papja, Thyr Mihály szintén.⁴⁾ A községből származott el Melczér András, — Kassa jegyzője (1521), majd (1535) bírájának — családja. 1520-ban egyik lakosának vezetékneve Mylchbauch.⁵⁾ A község építkezése mindmáig rávall az idegen eredetre.

Szepsi, német nevén Moldt, Moldau, bírája 1317-ben Chunkymanus; esküdtek ugyanakkor: Hannus sartor filius Menhardi, azaz János szabó a Menyhért fia, Corradus institor, Ivan, Hannus filius Albi Hench, Engram.⁶⁾ 1351-ben Jakab esküdt,⁷⁾ 1359-ben bíró s Henchmann esküdt.⁸⁾ 1496-ban bírája Cley Márton s a lakosok közt Mecenseyfi Benedek, Kalmár, Literatus, Rósa, Schnesler nevűekkel találkozunk.⁹⁾ 1516-ban németül ír Kassához.¹⁰⁾

Telkibánya lakossága 1428-ban szemenszedett német. A bíró Kabishoept Miklós, az esküdtek: Pudeprucz Miklós, Windel János, Grawenpreu János, Pretschüppil János, Polner János; egyik lakosának neve Streytgesser. A jegyző neve János.¹¹⁾

1) W. VII. 545.

2) Pauler id. műve. I. 442.

3) K. v. ny. lt. lajstl.

4) Tört. Tár. 1889. 794. I.

5) K. v. ny. lt. lajstl.

6) A. O. I. 433.

7) A. O. V. 515.

8) A. O. V. 516.

9) K. v. t. I. D. Depositorium. Nr. 40.

10) K. v. ny. lt. lajstl.

11) Orsz. lt. Dipl. 11976.

Szikszó birája 1406-ban Jacobus nobilis,¹⁾ 1414-ben Faber Miklós, esküdtek: Hungorfeyth, Beller, Chany (Csányi), Bothfia, két Veres, Zekeres, Habahethei, Zemjéni. Korczolyás szikszai lakos.²⁾ 1472-ben Csontos János szikszai bíró, Dakó, Liber, Herke, Carnifex, Tharczy, Zathmar, Faber, Parvus, Dench, Bona, Damiani és Zombok esküdtek. Smokoda szikszai lakos.³⁾ 1525-ben Dakó Gergely a város birája.⁴⁾

Jászó birája 1496-ban Kyvnel Lőrinc, esküdtjei közül ismerjük Varga Györgyöt és Zabó Györgyöt.⁵⁾ 1517-ban Steer János jászai polgár.⁶⁾

Mecenzéf birája 1496-ban Placzkittl András, egyik esküdtje Grosz György és ottani lakosok: Schinder Tamás és Antal Tamás.⁷⁾

A kisebb községekről is maradtak fenn adataink.

Szina birája (villicus) 1317-ben László, esküdtjei Mikefia Mihály, Gál.⁸⁾

1477-ben Saczán Máté, Szentpéteri, Vég, Tomak, Pólyiban Byczora, Pál, Baló, Kiss, Mykó, Perge, Kisidán Német, Zsebesen Csorba nevű;⁹⁾ Vizsolyban Veres, Györe, Biró, Tót, Pecze, Szőrös, Vas, Csoma, Farkas, Halmay, Gwnthe, Kántor, Nagy, Zabó, Gwthe;¹⁰⁾ Hejczén 1485-ben Fodor, Bak, Literatus, Molnos, Farkas, Király, Puczorka, Nádasdi, Lucska, Harapós, Zsellér, Bors, Horvát, Dávid, Panicz, Lovag, Molnár, Vég, Gönczi, Mészáros, Csomó, Kohnyás, Kovács, Buza, Ungi, Kondé, Dancs, Ágoston, Faber, Szaniszló, Veres, Paládi, Istenes, Bothnár, Kósa, Kolos, Thuba, Gewre, Pamaz, Köles, Varga, Major, Kardos, Csigai, Jósa, Gyeperyen, Nempti, Csóka, Pálfi, Csontos, Pető nevű jobbágyok laknak.¹¹⁾

1) Orsz. lt. Dipl. 9159.

2) U. o. 10258.

3) U. o.

4) K. v. ny. lt. iajstl.

5) K. v. t. lt. D. Depositorium. Nr. 40.

6) U. o. C. Ecclesia. Nr. 70.

7) U. o. D. Depositorium. Nr. 40.

8) A. O. I. 421.

9) K. v. ny. lt. 451.

10) K. v. ny. lt. 544.

11) Orsz. lt. Dipl. 19013.

A zsebesi bíró 1490-ben András Máté, zsebesi lakosok : Sándor, Neste, Sipos, Ádám, Csupor alias Vég, Hegedüs, Farkas, Literatus, Erős, Kopasz, ugyanily nevű van Mindszentén, Szenden Vad, Buzafalván, Szobonya¹⁾ és Tarnóczi;²⁾ Komarócson (1493.) Mustár, Porkoláb, Bythes, Somogyi, Dagal, Thwi, Gergely, Kathy, Szesztán Sármáló, Áros, Rozsos, Bokros, Paczos, Zedlec, Huszár, Kiss, Király, Szabó, Török, Fagyas, Barta, Szőlössy, Bene, Devecseri, Toppantó, Bak, Nákos, Pozár, Zemel, Magócz, Gál, Bona, Iván, Myke, Régi;³⁾ Perényben Zsoldos, Lukács, Barla, Nagyidán Kelemen, Makranczi, Csáki, Györgybiró, Sütő, Pap, Trochan, Tót, Oláh, Csécsen Turi, Dobze, Gewcze, Makranczon Balog, Literatus, Anios (Ányos), Tholdi, Bodolón Saalk, Szakács, Mikó, Bíró;⁴⁾ 1498-ban Csécsen Nagy, Isó, Török, Kun, Dobzó, Geche, Jó, Boda, Szabó, Tót, Póka, Barta, Istenes, Nagy, Fodor.⁵⁾

1510-ben Forró bírása Sárkány András,⁶⁾ Szántóé (1512.) Czako István,⁷⁾ olcsvári lakosok (1514. Szép, Horvát, Tót, Mikola, györkeiek Hegedüs, Varga, Tót, Sigor, Kovács, Puszka,⁸⁾ téhányiak Pásztor és Hegedüs.⁹⁾ a léhi bíró (1522.) Kozma Dömjén, esküdtje Thót Ambrus.¹⁰⁾

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

1) K. v. ny. lt. 650.

2) U. o. 651.

3) Orsz. lt. Dipl. 20080.

4) Orsz. lt. Dipl. 20080.

5) U. o.

6) K. v. t. lt. B. Privilegia. Nr. 61.

7) K. v. ny. lt. lajstl.

8) U. o.

9) U. o. 979.

10) U. o. lajstl.

II. Rákóczi Ferenc udvartartása.

Conventiója Szakács Demeternek szakácsságára, kinek is leszen fizetése esztendőre készpénz hung. flor. 25, két sing radnai posztója ulnarum Numero 7, két czipója napjában Nro. 2, egy itze bora napjában Nro. 1, két pár kordován csizmája, pár 2. Tartozik ő is jámborul, hiven és igazán szolgálni. Költ vetési mezőn levő táborunkban die 25. mensis Augusti anno 1703.

Conventiója Deési György mesternek szakácsságára, kinek leszen készpénz fizetése hung. flor. 70, két sing fajlandis posztója ulnarum Nro. 7, egy itze bora napjában Nro. 1, két czipója napjában Nro. 2, két pár kordován csizmája pár 2. Egy lovára széna, abrak. Tartozik ő is jámborul, hiven és igazán szolgálni. Költ a vetési mezőn levő táborunkban die 25. mensis Augusti anno 1703.

Conventiója Fekete Mihály sáfárnak, kinek leszen fizetése esztendeig készpénz husz forint, hung. fl. 20, hét sing remek posztó köntösnek uln. Nro. 7, két pár csizmája, pár Nro. 2, egy itze bora napjában 1, két czipója Nro. 2. Egy lovára széna s abrak. Étele a szakácsokkal. Költ vetési mezőn levő táborunkban die 25. Augusti anno. 1703.

Conventiója Sipos Ambrusnak muzsikásságára, kinek leszen fizetése esztendeig készpénz hung. fl. 30, három pár kordován csizma pár 3, fajlandis posztó köntösnek hét sing uln. Nro. 7, egy itze bora napjában 1, három czipója napjában Nro. 3. Konyháról két tál étke, egy lovára széna s abrak. Tartozik pedig ő is hiven és igazán szolgálni. Költ vetésnél levő táborunkban die 25. Aug. anno 1703.

Conventiója Sipos Mihálynak muzsikásságára, kinek is

leszen fizetése esztendeig készpénz hung. fl 30, három pár csizma 3, hét sing radnai posztó köntösnek ult. Nro. 7, két czipója napjában Nro. 2, egy itze bora napjában 1. Konyháról étele. Tartozik ő és pedig hiven és igazán szolgálói. Költ Vetésnél levő táborunkban die 25. Auguszt. anno 1703.

Anno 1703. die 17. 7-bris kezdetik esztendeje Ujhelyi András szolgálóknak, asztalnokságára leszen fizetése esztendeig készpénz flor. hung. 21, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, három lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven és igazán szolgálni. Költ Szathmár alatt levő táborunkban die 18. 7-bris anno 1703 Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Sigmond.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Gersenyi Mihály étekgónknak. kinek is leszen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven és igazán szolgálni. Költ Szathmár alatt levő táborunkban. Ao. 1703. die 18. 7-bris. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Sigmond.

Anno 1703, die 17. Septembris kezdetik esztendeje Nagyidai Sámuel étekgónknak, kinek is étekgóságára leszen fizetése esztendeig, készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt lévő táborunkban die 18. Septembris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Zsigmond m. p.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Pogány Gábor étekgónknak, kinek is étekgóságára leszen fizetése esztendeig készpénz fl hung. 35., öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt lévő táborunkban die 18. Septembris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmeistere Bessenyei Zsigmond m. p.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Jász-Berinyi Zsigmond étekgónknak, hinek is leszen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35., öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt levő táborunk-

ban die 18. anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmeistere Bessenyei Zsigmond.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Bújti Imre étekfogónknak, kinek is lészen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt levő táborunkban die 18. 7-bris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmeistere Bessenyei Zsigmond.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Rátónyi Sándor étekfogónknak, kinek is lészen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt levő táborunkban die 18. 7-bris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmeistere Bessenyei Zsigmond.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Rátónyi László étekfogónknak, kinek is lészen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt levő táborunkban die 7-bris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Zsigmond.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Uray Zsigmond étekfogónknak, kinek is lészen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt levő táborunkban die 18. 7-bris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Zsigmond m. p.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Pongrácz Pál étekfogónknak, kinek is lészen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt levő táborunkban die 18. 7-bris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Zsigmond,

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje

Skotka János étekgónknak, kinek is fizetése lészen esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt lévő táborunkban die 18. 7-bris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmeistere Bessenyei Zsigmond m. p.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Haris Sámuel étekgónknak, kinek is fizetése lészen esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Költ Szatmár alatt levő táborunkban die 18. 7-bris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Zsigmond.

Anno 1703. die 17. Septembris kezdetik esztendeje Csoknyai György étekgónknak, kinek is lészen fizetése esztendeig készpénz fl. hung. 35, öt sing angliai posztó, szolgáljára praemenda, két lovára abrak, széna. Tartozik ő is hiven s igazán szolgálni. Kelt Szatmár alatt levő táborunkban die 18. Septembris anno 1703. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Zsigmond.

Anno 1703. die 19. 7-bris kezdetik esztendeje Szuhai Györgynek. Szuhai Györgynek jágerségéért esztendeig való fizetése lészen ez szerint: készpénz fl. 25.

Anno 1703. die 30. 8-bris. 1703. die 24. 7-bris Király Mátyás szegődött lovászságra, esztendeig lészen fizetése készpénz fl. 14, remek mente, dolmány, nadrág csizma par: 3, süveg, kék szőr öv, fejér ruhára fl. 1

Anno 1703. die 24. 7-bris Krásznágh Sebestyén szegődött sáfárságra kegyelmes urunk ő nga szolgálatjára, esztendeig lészen fizetése készpénz fl. 24, páduai bélelt mente, dolmány, nadrág, csizma par 3.

Anno 1703. 24. 7-bris Nánási János szegődött pohárnokságra kegyelmes urunk ő nga szolgálatjára, esztendeig lészen fizetése készpénz fl. 36, fájlángyis posztó ulna. 7, csizma pár 3.

Anno 1703. die 29. 8-bris Munkácsy Sándor szegődött szakácsságra Kegyelmes urunk ő nga szolgálatjára esztendeig

leszen fizetése készpénz fl. 12, bélelt mente, dolmány, nadrág, csizma pár 3, buza cub. 3.

Anno 1703. die 29. 8-bris Késmárky Tamásnak fűtőségére esztendeig leszen fizetése készpénz fl. 20, remek bélelt mente, dolmány, csizma pár 3, nadrág.

Anno 1703. die 29. 8-bris Jura Tamás állott étékfogóságra Kegyelmes urunk ő nga szolgálatjára; esztendeig leszen fizetése készpénz fl. 35, fajlangyis posztó uln 5, két lovára abrak, széna, szolgájának praebenda.

Anno 1703. die 29. Auguszt. Szakács Demeter esztendeig való fizetése szakácságért készpénz fl. 25, hét sing pádovai posztó, megkészítettén dolmányát s egy mentéjét is megbélelvén, két czipója napjába, egy icze hora napjába, három pár kordovány csizma.

Anno 1703 die 7-bris szegődött be lovászságra Kegyelmes urunk ő nga lovaihoz Pethő Benkő, esztendeig való fizetése készpénz fl. 8, remek dolmány, remek mente, remek nadrág, fekete süveg, három pár fekete csizma, köpönyeg, két ing, lábra való, egy szőr öv.

Anno 1703, die 19. Auguszt. Szilágyi György mesternek esztendeig való fizetése szakácságáért készpénz fl. 30, hét sing pádovai posztó, megkészítettén dolmányát, ugy béleltétvén mentéjét is, két czipó napjába, egy icze bor napjába, három pár kordovány csizma.

Anno 1703. die 20. 7-bris. Szuhai György esztendeig való fizetése jágerségiért készpénz fl. 25, zöld remek dolmány, zöld remek nadrág, három bokor csizma, bélelt mente, egy egy icze bor napjába, egy fekete süveg, bocskor szükségéhez képest, amennyit elnyőhet.

Hideg Mátyás esztendeig való fizetése jágerségiért készpénz fl. 25, zöld remek dolmány, zöld remek nadrág, három bokor csizma, bélelt mente, egy-egy icze bor napjába, fekete süveg, bocskor szükségéhez képest, amennyit elnyőhet.

Az inyas Gyurka esztendeig való fizetése jágerségiért készpénz fl. 25, zöld remek dolmány, zöld remek nadrág, három bokor csizma, bélelt mente, egy-egy icze bor napjába, egy fekete süveg, bocskor szükségéhez képest, amennyit elnyőhet.

Anno 1703. 20. 7-bris. Muka Mátyás esztendeig való fizetése jágerségiért készpénz fl. 25, zöld remek dolmány, zöld remek nadrág, három bokor csizma, bélelt mente, egy-egy icze bor napjában, egy fekete süveg, hocskor szükségéhez képest, amennyit elnyőhet.

Oláh Sámuel fizetése esztendeig peczérseiért készpénz fl. 12, zöld közlandis dolmány, nadrág, mente, három bokor csizma, egy fekete süveg.

Békési Mihály fizetése esztendeig mézárósságáért készpénz hung. fl. 30, remek posztó ulnarium 7, csizma pár 3.

Anno 1703. die 17. Novembris. Kezdődik esztendeje Parács Györgynek Kegyelmes urunk ő nga méltóságos asztalát vadhussal tartó jágerségi kötelességre, melyért leszen fizetése készpénz fl. hung. 50, három pár csizma 3, mentéje, dolmánya, nadrága hasonló, mint a több jágereknek leszen, napjában két icze bora just. 2, husa hasonlóképen eledelére libr. 2, mellyért tartozik ő fogyhatatlanul teljes tehetsége szerint Kegyelmes urunk asztalát, több társaival együtt industriálódván, vadhussal tartani. In castrois ad Tokay die et Anno supranotato.

Anno 1703. 1-ma Novembris. Kezdődik esztendeje Horváth Mátyásnak Kegyelmes urunk ő nga méltóságos asztalát vadhussal tartó jágerségi kötelességre, melyért leszen fizetése készpénz hung fl. 36, egész liberia köntöse készen, napjába két icze bora 2, praebenda husa libr. 3, három pár csizmája pár Nro. 3, kiért tartozik ő is hivatalos szolgálatjában serényül, hiven és igazán szolgálni, s Kegyelmes urunk ő nga asztalát, valamint tehetsége szerint lehet, vadhussal fogatkozás nélkül igyekezni tartani. In castrois ad Tokay positis die et anno, ut supra.

Anno 1703. die 17. Novembris. Kezdetik esztendeje Kovács Istvánnak lovászságra Kegyelmes urunk ő nga paripáinál, kinek is leszen fizetése esztendeig készpénz fl. 8, remek dolmány, mente, nadrág készen, egy köpönyeg, egy salavardi, három pár csizma, két pár fehér ruha avagy fl. 2, süveg fekete, öv vagy fl. 1. Ő is tartozik hiti szerént egész esztendeig engedelmességgel, igazán, hűségesen és serényen

szolgálni, kezére bízott alkalmatosságokról is annak idejében számot adni. In castris ad Tokaj positis die anno, ut supra.

Anno 1703. 10. Novembris. Kezdődik az ország tizenkét postáinak esztendejek. Lészen készpénz fizetések menstruatim¹⁾ egynek-egynek fl. 6. Napjában Kegyelmes urunk udvaránál két-két icze borok, két-két font husok, kenyerek elégséges, egy-egy postalovakra abrakjok, szénájok, négy lóra computálván egy véka abrakot.

Anno 1703. (?) Novembris. Étekgók esztendeje kezdetvén, ugymint Tornallyai Márton, Jászay László, Szen-Marjai Imre és Ignezi Ferenc a szokott conventióra.

Anno 1703. die 1. Decembris kezdetik esztendeje Losonczy Zsigmondnak étekgogásáért, esztendeig való fizetése leszen, mint a többinek.

Anno eodem die ejusdem Turi Sámuelnek esztendeig való fizetése, mint az előbbieneknek.

Anno 1703. die 10. Decembris kezdetik esztendeje Zilahi Mártonnak, jágerségre esztendeig való fizetése leszen készpénz fl. 20, zöld remek dolmány és nadrág, három bokor csizma, béllett mente, egy-egy ice bor napjában, egy fekete süveg, bocskora szükségéhez képest, amennyit elnyöhet. Kegyelmes urunk ő nga hoffmestere Bessenyei Zsigmond m. p.

Anno 1707. die 1. Martii kezdetik esztendeje tekintetes nemzetes Otlík György urannak, hoffmesternek. Fizetése ő kegyelmének készpénz R. 1300, kósó hatszáz, lovak ő kegyelmének egyszer is, mászor is comissariustól, 19 pár fekete csizmát, egyet R. 1 kr. 30, mely teszen R. 47 kr. 30, item két köpenyegét R. 9., 80 sing vásznat per den. 18 facit hung. flor. 14 d. 40, 20 Junii Győri Pétertől réfes²⁾ másfél fertál angliát R. 10 kr. 23, 25 X-bris Jászai urtól 25 sing angliai, 3 vég remek, ujjon 12 sing R. 255, egy vég paduait is Jászai urtól 36, nyolc sing remeket 12.

(Eredetie az Országos Levéltárban.)

Szabó Adorján.

¹⁾ Havonként.

²⁾ Rőfös.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Torna-vármegye nemeseinek összeírásai.

Torna-vármegye nemesi összeírásai.

Torna-vármegye legrégebb nemesi összeírását az 1660-ik évi közgyűlési jegyzőkönyv őrízte meg,¹⁾ mely járasonként külön sorolja fel a fő- és birtokos nemeseket és külön az armalistákat, megjelölve az általuk fizetett taksákat is. A megye csak két járásra volt felosztva, a Felsőre és Alsóra.

I. Az 1660. évi nemesi összeírás.

1. Birtokos nemések:

1. Felső járás.²⁾

- Andrássy Mátyás (Hárskút) 9 frt.
Andrássy Miklós (Dernő) 10 frt.
Barakonyi Ferenc (Torna) 10 frt.³⁾
Becs Miklósné (Zsarnó) 11 frt.
Gecsei Zsigmond (Szádelč) 2 frt.
Halmi Gábor (Méhész) 12 frt.

¹⁾ Torna vm. Közgy. Jegyzőkönyve 1660. fol. 44—51.

²⁾ Miskolczi Gergely szolgabíró járása.

³⁾ A költő.

Torna.

Özv. Horváth Györgyné 6 d.
 Özv. Horváth Lászlóné 24 d.
 Pater Kardos István (?) 12 d.

Vendégi.

Füzi István 1 f. 24 d.
 Füzi János 1 f. 24 d.

Zsarnó.

Lucskai Mihály 60 d.
 Magyar Pál 12 d.
 Pontos György 18 d.
 Pontos János 60 d.
 Pontos Pál 15 d.
 Sóri Gergely 60 d.
 Sóri Mikóls 12 d.
 Özv. Szegedi Pálné 50 d.
 Szőlösi Mátyás 30 d.
 Tuszo János 40 d.
 Vadas János 60 d.

2. Alsó járás.

Barakony.

Pálur István 36 d.
 Pálur Mihály 18 d.

Becskeháza.

Székely János 18 d.

Egerszeg.

Tösér János 12 d.

Jósvafő.

Dali Gábor
 Dali György
 Deli István 1 f.

Deji János 1 f.
 Maxa Péter 60 d.
 Tarczali Gábor 12 d.

Komjáti.

Csodó András 36 d.
 Komjáti Gábor 24 d.
 Komjáti János 48 d.
 Komjáti Péter 30 d.
 Osvárt Mátyás 12 d.

Nádasd.

Csудо Gergely 1 f. 50 d.
 Farkas Péterné 30 d.
 Kerepessi János 1 f. 50 d.
 Kovács István 42 d.
 Lóczi János 24 d.
 Nagy Vati János 80 d.
 Pogonyi Ferencz 40 d.
 Pogonyi István s Mihály 80 d.
 Özv. Pogonyiné 60 d.
 Szabó István 12 d.
 Szabó Mihály 12 d.
 Székely Péter 1 f
 Vati lásd Nagy.

Perkupa.

Kovács Péter 24 d.
 Máthé György 18 d.
 Máthé János 18 d.

Szegliget.

Görgei János 4 f. 50 d.

Szelicze.

Bacsa György 12 d.
 Bacsa Márton 18 d.
 Monos János 30 d.

Sulyok Ferenc (Jósvafő) 48 den.
 Szepessi Pál (Perkupa) 11 frt.
 Széki Péter (Becskeháza) 1 frt. 50 den.
 Szini András (Teresztenye) 6 frt.
 Szirmai Péter (Kápolna) 5 frt.
 Tökölyi Zsigmond (Jósvafő) 4 frt.
 Zajdó János (Szelice) 4 frt.
 Zákány András (Perkupa) 8 frt.

2. Armalista nemesek.

1. Felső járás

Almás.

Bakó István 1 frt. 50 den.
 Holecs András 2 f.
 Istvánffy Mátyás
 Körtvélyessi János 11 d.
 Szalai Mihály 60 d.
 Vajda Móríc 12 d.

Barka.

Almássy János 24 d.
 Bodnár András 28 d.
 Özv. Bodnár Jakabné 6 d.

Görgő.

Angyal János 24 d.
 Bartók Demeter 1 f.
 Bartók Mihály 1 f. 24 d.
 Beregszászi Lőrincz 15 d.
 Farkas János 24 d.
 Özv. Farkas Máténé 12 d.
 Farkas Péter 60 d.
 Jobbágy Benedek 48 d.
 Jobbágy István 18 d.
 Özv. Jobbágy Istvánné 18 d.
 Jobbágy János 1 f.
 Jobbágy Lőrincz 18 d.

Jobbágy Mihály 12 d.
 Kis Jobbágy Istvánné 12 d.
 Lucskai Pap János 15 d.
 Miskolczi Gergely szolgabíró
 1 f. 24 d.
 Molnár István 24 d.
 Német Tamás 51 d.
 Pap lásd Lucskai
 1 Péderi András 60 d.
 2. Péderi András 13 d.
 Özv. Péderi Mártonné 75 d.
 Péderi Mihály 15 d.
 Rajczi András 48 d.
 Varga István 60 d.

Hárskut.

Orbán Imre 36 d.
 Orbán János 40 d.

Hidvérgardó.

Kazai János 1 f. 24 d.
 Kovács István 1 f.
 Kovács Márton 1 f.
 Özv. Kozma Gergelyné 6 d.

Lucska.

Pap János 60 d.

Torna.

Özv. Horváth Györgyné 6 d.
 Özv. Horváth Lászlóné 24 d.
 Pater Kardos István (?) 12 d.

Vendégi.

Füzi István 1 f. 24 d.
 Füzi János 1 f. 24 d.

Zsarnó.

Lucskai Mihály 60 d.
 Magyar Pál 12 d.
 Pontos György 18 d.
 Pontos János 60 d.
 Pontos Pál 15 d.
 Sóri Gergely 60 d.
 Sóri Mikóls 12 d.
 Özv. Szegedi Pálné 50 d.
 Szőlősi Mátyás 30 d.
 Tuszo János 40 d.
 Vadas János 60 d.

2. Alsó járás.

Barakony.

Pálur István 36 d.
 Pálur Mihály 18 d.

Becskeháza.

Székely János 18 d.

Egerszeg.

Tösér János 12 d.

Jósvafő.

Dali Gábor
 Dali György
 Deli István 1 f.

Deji János 1 f.
 Maxa Péter 60 d.
 Tarczali Gábor 12 d.

Komjáti.

Csodó András 36 d.
 Komjáti Gábor 24 d.
 Komjáti János 48 d.
 Komjáti Péter 30 d.
 Osvárt Mátyás 12 d.

Nádasd.

Csuda Gergely 1 f. 50 d.
 Farkas Péterné 30 d.
 Kerepessi János 1 f. 50 d.
 Kovács István 42 d.
 Lóczi János 24 d.
 Nagy Vati János 80 d.
 Pogonyi Ferencz 40 d.
 Pogonyi István s Mihály 80 d.
 Özv. Pogonyiné 60 d.
 Szabó István 12 d.
 Szabó Mihály 12 d.
 Székely Péter 1 f
 Vati lásd Nagy.

Perkupa.

Kovács Péter 24 d.
 Máthé György 18 d.
 Máthé János 18 d.

Szegliget.

Görgei János 4 f. 50 d.

Szelicze.

Bacsa György 12 d.
 Bacsa Márton 18 d.
 Monos János 30 d.

Szakál János 30 d.
 Szakál Márton 36 d.
 Szakál Péter 24 d.
 Szakaly Mihály 30 d.

Szín.

Horváth András 1 f.
 Isoó Mátyás 24 d.
 Jóna István 50 d.

Jóna Tamás 60 d.
 Jóna Zsigmond 60 d.
 Oláh Jakab 18 d.
 Szalóczi Sándor 60 d.
 Szegő Gergely 12 d.

Teresztenye.

Biró Gergely 50 d.

Kassán lakó nemesek adólajstroma.

I. Lipót király kormánya hozta be a portiónak elnevezett adónemet, amelyet a nemesség is köteles volt fizetni. Az 1691-ik évben a Kassa városára kivetett ilyen adóból 35 portió, vagyis az egész évi adónak 35-öde a városban lakó nemességre esett, ami havonként 223 magyar magyar forintra rugott.

A lajstrom ez :

Prima limitatio.¹⁾

Anno 1691. die 21. Novembris. Defalcatio 35 portionum pro nobilitate Cassoviensium, quae 35 portiones pro uno mense faciunt florenos hungaricales 223.

	Anno praeterito solverunt ²⁾ flor. den.	Jam solvere debentur ³⁾ flor. den.	Defalcantur ⁴⁾ flor. den.
Georgius Ujfalusi	2.55	2.55	Nihil.
Domus Semseiana	34.20	26.—	8.20
Georgius Pelsőczy	9.—	7.—	2.—
Gábrriel Dolinai	20.60	18.—	2.60
Domus Tárkániana	14.—	5.—	9.—

1) Adóketetés.

2) A múlt évben fizettek.

3) Ez évben fizetni kötelesek.

4) Ez évi lerovás.

Seminarium Kisdianum ¹⁾ . . .	15.45	12.—	3.45
Domus Karoliana	30.—	27.—	3.—
Andreas Szabó de Vajda . . .	6.—	6.—	—, —
Adamus Sztankai a domo Jánoki	8.54	7.—	1.54
Michael Kecskeméthy	18.—	12.—	6.—
Relicta Hanvaiana	18.—	14.—	3.—
Relicta Madariana cum filio .	9.40	6.—	3.40
Stephanus Kormos	9.—	8.—	2.—
Franciscus Belényessi	5.13	5.—	—, 13
Michael Rósa	6.—	5.—	1.—
Haeredes Göncziani	8.54	7.—	1.54
Franciscus Barkóczi	6.—	6.—	—, —
Michael Demeczki	14.—	10.—	4.—
Ioannes Pattantus	12.—	9.—	3.—
Paulus Kis	5.99	4.—	1.99
Stephanus Varró	3.72	3.—	—, 72
Georgius Mathóczy	5.15	3.—	2.15
Relicta Georgii Szenczi	7.26	5.—	2.26
Valentinus Veres	10.26	9.—	1.26
Relicta Mathiae Veres	8.54	8.—	— 54
Comes Franciscus Barkóczi .	41.04	36.—	5.04
Ioannes Gránáth	12.—	9.—	3.—
(Az első oldal összege) .	395.89	322.55	75.42
Ladislaus Szentivány	12.42	10.—	2.42
Sigismundus Holló	27.—	25.—	2.—
Ioannes Guldenfinger	10.26	8.—	2.26
Stephanus Udvarhely cum fratre Nikházy	46.—	24.—	22.—
Ibidem relictá Váradiana . . .	15.—	9.—	6.—
Mathias Marczibán	8.52	6.—	2.52
Alexander Vas	15.38	11.—	4.38
Relicta Tornaiana	10.—	7.—	3.—
Paulus Györki	10.—	9.—	1.—
Relicta Luszanczkiana	9.—	8.—	1.—
Relicta Göcziana	6.52	5.—	1.52
Ioannes Bárczi	35.03	24.—	11.03

1) A Kisdí Bencdek egri püspök által alapított papnevelőintézet.

Haeredes Göcziani	2.55	1.—	1.55
Sigismundus Váradí	2.86	2.—	1.86
Michael Hegyfalusi	4.72	3.—	1.72
Domus Keglevicziana	15.45	12.—	3.45
Relicta Ádámi Priny	14.—	12.—	2.—
Convictus	10.16	8.—	2.16
Franciscus Dévény	18.54	15.—	3.54
Vilhelmus Dracheim	28.24	24.—	4.84
Petrus Dévény in domo Sir- meriana	4.12		
Petrus Dévény per se	7.68	8.—	3.93
Successores Petri Dévény	60.—	55.—	5.—
Relicta Pothornaiana per se	4.47	3.—	1.47
Ivannes Záborszki	30.78	24.—	6.78
Gabriel Szörény	5.—	4.—	1.—
Stepanus Kálmánczai	12.—	7.—	5.—
Relicta Petri Dévény	18.80	15.—	3.80
Relicta Hartyániana	35.—	30.—	5.—
Andreas Szabó de Göncz	2.09	2.—	1.09
Patres jesuítac a domo Mok- csaiana	12.81	8.—	4.81
(A második oldal összege)	526.95	390.—	118.13
Capitulum Agriense	42 .	34.—	8.—
Joannes Miskolczy	5.13	4.—	1.13
Relicta Michaeli Váradí	45.—	40.—	5.—
Stephanus Záborszki	10.26	8.—	2.26
Stephanus Váradí	31.—	20.—	11.—
Successores Czifkaiani	11.32	8.—	3.32
Georgius Kádas	8.54	6.—	2.54
Franciscus Faigell	4.—	2.—	2.—
Franciscus Girinczi	25.65	20.—	5.65
Sigismundus Begány	5.13	3.—	2.13
Joannes et Samuel Horváth	7.—	5.—	2.—
Stephanus de Perény	8.—	—,—	8.54
Georgius Szakmáry	1.—	—,—	1.—
(Az utolsó oldal összege)	210.14	148 —	54.57

Kassa város levéltárából.

Kemény Lajos.

VEGYESEK.

Nürnbergi levelek a középkorból.

A felsőmagyarországi városok közül már a középkorban nagy szerepet játszott Kassa. Kereskedelmi összeköttetései a XIV-ik évszázadban Thornig, Danzigig, Boroszlóig, Nürnbergig értek, amint ezt az ottani levéltárak kassai vonatkozású adatai bizonyítják.

A mult nyáron a nürnbergi levéltár magyar vonatkozású anyagát kutatván, ott több magyar városhoz írt levelet találtam. Az elküldött levelek másolatai mind megvannak a levéltárban az u. n. Briefbücherben. Több száz vaskos kötetet tesznek ki ezek, melyek közül mintegy negyvenhat kötet a XV-ik évszázra esik. E levelezőkönyvek középkori kötetei közt a magyar városok közül csak Buda, Pozsony, Kassa és Lőcse szerepelnek.

Buda és Pozsony elég sok levéllel van képviselve, de Kassa már csak kettővel, Lőcse eggyel. De e két levél is bizonyítja, hogy Kassa nagy szerepet játszott a magyar városok között s már igen korán voltak összeköttetései a nyugattal.

Kár, hogy a Nürnberg városához írt levelek elvesztek, mert bizonyos, hogy több magyar város állott levelezésben vele. Csak így kaphatnánk igazán tiszta képet Nürnberggel való kapcsolatainkról.

*

1422. márcz. 10. Nürnberg város tanácsa Kassa városához, hogy a Kassán elhunyt Wagner János hagyatékának átvételével

testvérei, Klára és Borbála sógorukat Keinspeck Jánost megbizták.

1422. Feria IIIa post Viti (márc. 10).

Dem Richter ond der Stat czu Kascha.

Eher Richter ond Liebe freunde. Uns haben furbraht Junkfrawn Clar ond Barbara die wagnerin Closterfrawn czu Gigentel, wie Hans wagner Ir pruder bey euch czu Kascha von tods wegen abgangen sey, der etlich habe gelassen hab, der sie nehst erben sein. darumb sie dem Hansen keinspecken Ihrem Swager czeyger dicz briefs gewalt geben haben, als das ewre weisheit derselb keinspeck selber auch wal surgen wirdt ond also sind von Iren wegen etlich erberlewte onser burgern, den wir wolgelauben vor ons gewesen. die ons bey Iren eyden als sie billich sullen gesagt haben, daz In küntlich ond wissentlich sey, daz die egenanten Junkfrawn Clar ond Barbara des vorgenanten Hansen wagners seligen reht leyptlich Swester ond auch bey ons in onser Stat geporn ond burgers kinder sein. hyrumb Rogamus, daz Ir dem egenanten Irem Swager ond gewalte omb onseren willen fürderlich ond beholffen sein wället, warczu sie reht haben, daz im das von Iren wegen wegen (sic) volgt ond volgond werde Als etc. das wällen etc. datum ut supra. (Nürnberg, Königliches Kreisarchiv. Briefbücher Nr. 5 233/b. lap.)

*

1481. dec. 19. Nürnberg városa Kassa városa tanácsához, hogy Seragossky Szaniszló krakói polgár nagyobb összegű körülnyirt magyar aranyat hozott náluk forgalomba, melyekről azt állítja, hogy Kassán zsoldos katonáktól szerezte. Arra kéri a várost, hogy a dolog kiderítése végett indítson vizsgálatot.

1481. Datum die Mercury XIX. mensis decembris Ao. etc. LXXXIo. (dec. 19.)

Cascha.

Post amicabilem conplacendi promptitudinem. Circumspecti et prouidi viri Amici nobis sincere dilecti. Nuper quidam Stanislaus Seragossky Ciuis Cracowiensis magnam Summam Hungaricalium florenorum, quorum plures et fere

omnes circumcissione et rasura notati erant, quod nos ad nostrum Juratum eris et metallorum probatorem reposit. Scilicet cum nos de ea re certiores facti, indignacione aduersus eundem Stanislaum moueremur fortasse obiecta sibi auisacione ipse apud illustrem principem et dominum dominum Albertum Marchionem Brand. Ro. Imperii electorem etc. dominum nostrum graciosum asilum et securitatem pergit. Principe autem illo ad nos scribente et exhortante ut ipsi Stanislao securitatem praestaremus, nos tanti principis exhortationem cum reverencia, qua decet annuentes Stanislaum securum diximus et se de facto praedicto erga nos excusantem audiuius et referentem Quod praememoratos repositos abrasos et circumcissione notatos florenos in ciuitate vestra Cascha a stipendarys et alyis personis comparasses, nullam de ipsorum Rasura sumendo aduertenciam, nec huiusmodi rasure auctor existeret etc. Scilicet cum homini excusacioni, nullam adhiberemus fidem, ymo verius illam veritati dissonam et eundem Stanislaum in huiusmodi facto valde suspectum arbitraremur, profecto nos libuisset severiori aduersus illum animaduersionem uti verum inspecta superdicti principis intercessione, quam recusare nobis non licit et nostra securitate praefato Stanislao et praefertur addicta inhibente quiscere cogimur. Nihilominus cum id factum amicis nostris Rectoribus et Consulatei Civitatis Cracoviensis inscriptis significavimus ut ipsi pro huius facti qualitate in Civem suum animaduertant et in ea re veritatem ab illo perquirant. Que omnia vos latere non volumus in finem Si quos praememorati facinoris et rasurarum auctores apud vos repereritis Quod vos ob iusticie et reipublice comodum digna in illos animaduersione utamini Ea enim libenter facimusque in complacenciam vestram cedere dinoscimur datum ut supra.

(Nürnberg, Königliches Kreisarchiv. Briefbücher Nr. 37. 277b. lap.)

Közli: Divéky Adorján dr.

A kassai református egyház levéltárából.

1.

Barcsay Ákos erdélyi fejedelem évi 500 forintot rendel a debreceni harmincadról a kassai ref. egyház részére. Szászsebes, 1659. május 31.

Acatius Barcsai, Dei gratia Princeps Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. Generosis, Egregiis et Nobilibus nobis dilectis salutem etc. Minden keresztyén fejedelmeknek, ha nemcsak névvel, de valósággal is akarnak megfelelni neveknek és hivataljoknak, igen méltán az szokott legfővebb kötelességük lenni, hogy minden fejedelmek fejedelmének vélek tött jótéteményét annak ecclesiájához való háládassággal köszönjék meg; melyet mi is mindenek felett szemünk előtt viselvén, rendeltünk az cassai orthodoxa avagy helvetica confessión levő ecclesiának annuatim az debreczeni harmincadról örökösen öt-ötszáz forintot, valamig azon vallás gyakoroltatik. Parancsoljuk azért kegyelmesen és igen serio feljebb megirt minden rendbeli hiveinknek, mostaniaknak és következendőknek, hogy nézvéen ez mi kegyelmes annuentiánkat, mostantul fogva ennek utánna következendő időkben is, örökösen, az feljebb említett cassai orthodoxa helvetica ecclesiához, valamig azon vallás gyakoroltatik, öt-ötszáz forintot annuatim, egyszersmind ujjabb-ujabb parancsolat elvárása, idestova halogatás és fogyatkozás nélkül megadni el ne mulassa. Sőt következendő fejedelmeket is ugy boldogitson Isten, ha ezen jóindulatunkból származott collatióinkat megtartják és megtartatják. Datum in civitate nostra Szász-Sebesiensi, die ultima mensis (Maii) anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono. A Barcsai m. p. (P. H.)

2.

A kassai ref. egyház folyamodik Apafi Mihály erdélyi fejedelemhez pártfogásért s a Barcsai Ákos adományának visszaállításáért. Kelet nélkül az 1660-as évek közepéről.

Kegyelmes Urunk, Méltóságos fejedelmünk. A Nagyságod keresztyéni vallásához való kegyes buzgósága és néhai méltóságos erdélyi birodalomnak, Istenben boldogul kimult

fejedelminek példabeli szép adakozások ezen mi keresztyéni kassai helvetica ecclesiánkhoz biztatván ez alázatos supplicatiónkra, kénszeréttünk Nanyságodat, mint Kegyelmes Urunkat s fejedelmünket alázatosan megtalálnunk, detegalván Nagyságodnak, (hogy) jóllehet ezen mi keresztyéni ecclesiánknek gyülekezeti, mind számában, mind tagjaiban, mind peniglen lelkitanítóinkban dicséretesen floreal, mindazonáltal rajtunk lévén az mindennapi építés, templomunk felépítése után scholánknek erectiója, építése és abban való tanítóknak s tanulóknak is mindennapi sustentatiójok és más egyéb szükséges accommodatiók, melyeket (nem lévén még semmi derekas pátrónusok) magánosan, mások segítségék nélkül nem accommodálhatunk, ismervén azért Nagyságodat az Isten anyaszentegyházának és keresztyéni vallásunknak edgyik főoszlopának, alázatosan könyörgünk Nagyságodnak, mint Kegyelmes Urunknak, mutassa kegyelmességét hozzánk; kinek kegyelmes patrociniumában ajánljuk magunkat és ecclesiánkat, — több keresztyén fejedelmek példájok szerint méltóztassék hozzánk is kegyes beneficiumját mutatni, kiért az Ur Isten Nagyságodat szerelmesivel egyetemben boldogítsa sokféle áldásaival.

Említjük alázatosan azt is Nagyságodnak, hogy néhai Méltóságos Barcsai Fejedelem Ő Nagysága keresztyéni indulatjából conferált vala ezen mi kassai ecclesiánkhoz annuatim praesentálandó bizonyos pénzbeli beneficiumot a debreceni harmincadról, a kiről való donatiója mai napon is extál nállunk, melly donatiót Nagyságodnak in verissimis paribus alázatosan transmittáltunk cum accessoriis, kinek contestatiójára bizonyos számú aranyakat is küldött vala Ő Nagysága kezünkhöz. Az időknék mindazonáltal változásokkal azon donatio tovább nem effectuáltatott, hanem ha ujabban a Nagyságod kegyelmessége járuland ahoz, kérjük ebben is Nagyságodat, mint Kegyelmes Urunkat, méltóztassék kegyelmesen azon donatiót maga méltóságos autoritásával revivifikálni és megújítani, hogy mind ebben s mind egyében Nagyságod kegyelmességét agnoscálván, fejedelmi dicséretes emlékezetit minden rendek előtt decantálhassuk és közönségesen maradhassunk éltünk fogytáig.

Nagyságodnak alázatos és engedelmes szolgálói a kassai keresztyén helvetica ecclesiának lelkipásztora, curátori, az egész gyülekezettel egyetemben.

3.

Apafi Mihály erdélyi fejedelem továbbra is száz tallér évi adományt ígér a kassai ref. kollégiumra. Fogaras, 1672. mart 7.

Michael Apafi, Dei gratia Princeps Transsilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. Generosi, prudentes et circumspecti D. Nobis benevoli. Kegyelmetek levelét vettük; az collegiumhoz conferált száz tallérok felől való irását megértettük. Isten oltalmazzon, hogy Kegyelmetek scholájától eltartanók; hanem, mint eddig is, ennek utánna is megadattyuk, intvén kegyelmesen Kegyelmeteket, külgye bizonyos Attyokfiait levelével, — azoknak az száz tallért kezekben adgyuk az collegium számára. Quos de reliquo bene valere desideramus. Datum in arce nostra Fogaras, die 7 Martii A. 1672. Apafi m. p. (P. H.)

Külczim: Generosis, Prudent. et Circumpectis Universitati Helveticae Confessionis Regiae Liberaeque Civitatis Cassoviensis D. nobis benevolis

Az eredeti oklevelekről másolta és közli

Révész Kálmán.

Főispáni kinevezés 1520.

Commissio propria domini regis.

Nos Ludovicus Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod nos de fide et fidelitate fidelis nostri egregii Nicolai de Derenchen ad plenum confisi, honorem comitatus Thornensis, quem hactenus fidelis noster spectabilis et magnificus Johannes de Zapolya, comes perpetuus terrae Scepusiensis, wayvoda noster Transsilvanensis et siculorum nostrorum comes tenuit, simulcum omnibus iurisdictionibus et proventibus suis eidem Nicolao de Derenchen *durante nostro beneplacito* secundum ordinationem Bachiensem dedimus et contulimus,

immo damus et conferimus praesentium per vigorem. Quo-
circa vobis fidelibus nostris, egregiis et nobilebus universitati
nobilium ac cunctis etiam aliis cuiusvis status et conditionis
possessionatis hominibus praedicti comitatus Thornensis harum
serie mandamus firmissime, quatinus a modo deinceps du-
rante, ut praemisimus, nostro beneplacito, praefatum Nico-
laum de Derenchen et neminem alium pro vestro vero et
indubitato comite tenere et recognoscere eiusque ac vice-
comitum suorum iudicio et iudicatu astare et in omnibus
licitis, iustis et consuetis eisdem parere et obtemperare modis
omnibus debeatis Secus facere non praesummatis praesen-
tibus perlectis exhibenti restituti. Datum Budae in dominica
Invocavit anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo,
regnorum nostrorum Hungariae et Bohemiae etc. anno quarto.

Eredetije papiroson, rányomott piros pecséttel, Kassa
város titkos levéltárában T. Derencseni Nr. 13. jelzés alatt.

Közli: **Kemény Lajos.**

A homonnai udvarbíró fizetése.

Anno 1694 die 1-ma Januarii. Kezdetik esztendeje nemze-
tes Csizovsky Péter uramnak; leszen ő kegyelme homonnai
udvarbíróságra való fizetése:

Kézpénz fl. 100 ungaricales.

Anglia posztója sing numero 7.

Bélésért fl. 16 ungaricales.

Zab cubuli Cassovienses numero 30.

Asztala uraimékkal, napjában egy pint bora s egy pár
uraim czipója, szolgájának étékfogóinkkal asztala, annak nap-
jában három czipója. Három lovának nyalábbal szénája.
Tartozik ő kegyelme is minket hiven és igazán szolgálni, jó-
szágunkra szorgalmatos gondot viselni és annak idejében de
perceptis et erogatis instructiója szerint elégséges számot is
adni. Homonnae ut supra.

Gróf Keglevich Ferencz. (P. H.)

Eredetije papiroson, Kassa város titkos levéltárában L.
L. Csizovszky Nr. 6. jelzés alatt.

Közli: **Kemény Lajos.**

Cselédek bére az 1719-ik évben.

Ezen nemes szabad királyi Kassa városának főbirája és tekintetes nemes magistrátusa látván és tapasztalván ezen mostani szük időnek mivoltát és a nemes város lakosinak szolgálk és szolgálók iránt való szüntelen panaszát, kik magok esztendőbeli fizetéseket rendkívül kívánják. Azért annak meg-orvoslására a tekintetes nemes magistratus ily dispositiót és rendelést tett és szabott, amint alább következik.

Kereskedő uraiméknál szolgáló öreg kocsisnak *esztendőös fizetése* léssen floreni hungaricales fl. 40. Felajtárának¹⁾ fl. 30.

Más közönséges gazda emberek öreg kocsisának, kiknek szántások, vetések szokott lenni és a kocsis négy lóval bánik fl. 30. Forajtárának fl. 18.

Amely gazdának vetése nincsen, de kocsisa négy lóval bánik, afféle öreg kocsisnak léssen fizetése fl. 24.

Két vagy három ló mellett szolgáló kocsisnak fl. 20.

Első béres gazdának fl. 20.

Kis béresnek fl. 14.

Majorosnének, ki 18—20 circiter tehennel bánik és gondjokat viseli fl. 14.

Jó szakácsnének, ki egész gazda asszony és feles cseléd számára készít fl. 24.

Alábbvaló szakácsnének, ki félannyi cseléd közt van, fl. 16.

Közönséges szolgálóknak, alábbvaló fejr cselédeknek léssen fizetések fl. 12.

Akik pedig szolgálk és szolgálók közül ezen tekintetes nemes magistrátusnak parancsolatját és végezését, kik tudnia illik a nemes magistratus jurisdicciója alatt vannak, légyen tudokra, hogy az ilyenek börtönben vitetődnek és annak utána a városhól is kiüzetetnek. A gazdák pedig, akik ezen tekintetes nemes magistratus parancsolatjának engedelmeskedni nem akarnának, toties-quoties tízenkét forint hüntetések léssen. Actum Cassoviae 31. Decembris 1718.

Limitatio famulorum et ancillarum facta est in anno 1718 pro anno 1719.

Eredetije Kassa városa levéltárában 14305. szám alatt.

¹⁾ Forreiter.

Brandenburgi Katalin asztalnokának fizetése.

1.

Anno 1638. die 1. Januarii kezdetik esztendeje vitézlő Nagy Albertnek. Leszen fizetése asztalnokságára:

Kézpénz kétszáz forint.

Nyolcz sing falangis¹⁾ posztó.

Róka bélés mentéje alá két esztendőre.

Két lovának abrak, széna, mikor utban vagyunk.

Catharina manupropria. (P. H.)

Dieser hat auf sein Convention auf das quartal S. Johann Baptist dreissig Gulden sambt den Tuch auf das gantze Jahr empfangen anno 1638.

25 Julii adtam fel kántort²⁾ huszonöt forintot fl. 25. In Tokaj. *Pathai Pál.*

1 octobris adtam fel kántor pénzt huszonöt forintot. fl. 25. *Pathai Pál.*

2.

Anno 1639 die 1. Januarii. Conventio Alberti Nagy magistri dapiferorum.

In pecuniis annuatim habebit 200 flor.

Panni failandici ulnas octo 8.

Singulis duobus annis vulpinam pelliciam.

Dietim cibones³⁾ 4.

Vini iustas 2.

In itinere pro duobus equis pabulum et foenum.

Pro uno famulo cibones 4.

Catharina m. p. (P. H.)

Eredetije Kassa városa titkos levéltárában U. Nagy 34 és 35. szám alatt.

Közli: K. L.

¹⁾ Közönségesen *fajlondisnak* mondják s finom londoni posztót jelent.

²⁾ Negyedévre.

³⁾ Czípó? t. i. kenyér.

Egy magyar tudós ruházata 1789-ben.

Vályi K. András, aki a kassai elemi — normális — iskola tanítói állásából Kazinczy Ferencz pártfogásával és hitehagyása révén a pesti egyetem magyar irodalmi tanszékébe emelkedett, közben Miskolczon királyi visitator volt. Ekkor kelt — amint az alább olvasható kontóból kitűnik, az 1789-ik évben — kassai szabómesteréhez, Chrappan uramhoz irt levele. Közöljük végül a gombkötőmunkáról szóló számlát. Mind a három másolatban maradt reánk s Kassa városa levéltárában őriztetik az 1793-ik évi 2797. számú tanácsi végzés mellett.

1.

Édes Chrappan Uram!

Itt küldök négy réf posztól, az anyám vásárlotta s nagy ügyvel-bajjal mehettem rá, hogy annyit küldjön, kevesebbet akart. Az Istenre s becsülettel való fizetésre kérem Chrappan uramat, minél szebben s jobban lehet, ugy készítse el, hogy a jövő *lotteria vonás* előtt kezemhez vehessem. Három rőf jóféle tafotát küld az anyám, írja meg Chrappan uram, hogy kél az olyan Kassán, tudni szeretné Nadrág béléznek küldök széles jóféle flanelt 1 rőf és $\frac{3}{4}$. Bizom a Chrappan uram ígéretiben s a reménységben vagyok, hogy minden elég lesz; ha szükség lesz még holmire, ez az ur fog szolgáltatni, nevezetesen parhetot béléznek; selyem s egyetmás kitelik Chrappan uramtól.

Bizzon Chrappan uram emberségemben, a fizetés aránt assecurálom, becsülettel megfizetek a *farsangba*, küldje most le a kontót, hadd tudjam, mivel tartozom.

Az Úr köteles szolgálja

Vályi András
királyi visitator.

2.

Tettes úr! Wályi András úrnak varrtam 1789-bc.
Mentét, dolmánt, két pár nadrágot, egyik
topánkához arany és ezüst egyvelges rénes forint 4, kr. 30.

Nadrágot topánkához selyem készülettel varrtam	R. f. 1,
Inasnak varrtam sujtásos mentét, laiblit és általkötött nadrágot	R. f. 3, kr. 15,
Vettem laiblira 18 gombokat	kr. 15,
Az Urnak varrtam Bambadur (= Pompadour) színü dolmánt	R. f. 1, kr. 15,
és Verdragon színü mentét, dolmánt, topánkához nadrágot varrtam	R. f. 4,
	<u>R. f. 14, kr. 15.</u>

3.

Nemzetes Vály András profesor uramnak az mely munkákat adtam és dolgoztam, következnek eszerint.

Anno 1789 die 10-a Decembris liberia szörsinört 68 singet krajczár 51.

Detto hasonló sujtást 62 singet kr. 31.

24 Decembris egy nadrágra arany-ezüstte! egyvelges fonást R(énes) fl. 3.

Anno 1790 die 13 Januarii setét olajszin selem munkát mentére, dolmányra és topánkához nadrágra R. fl. 8.

Ugyanakkor egy dolmányra melirtes¹⁾ selem csigás munkát R. f. 5.

In summa R. f. 17. kr. 22.

Igaz Josef

gombkötömester Kassán die 30 Novembris anno 1793.

Közli: **Kemény Lajos.**

A Thököly-korabeli közállapotok történetéhez.

I.

Generosi Domini Fratres et Amici nobis observandissimi.

Salutem et omnem foelicitatem, cum officiorum nostrorum commendatione. Alkalmas üdeje, hogy kegyelmes urunk ő nagyságának proponálandó feles punctumok végett irtunk vala kegyelmeteknek és az urgens necessitas hozván magával viceispánunk és notariusunk ő kegyelmek újabb dolgokrul is

¹⁾ Tarka.

irtanak kegyelmeteknek, az sokféle pusztító inség és nyomorúság pedig mindinkább inkább ujjulván s nevedkedvén rajtunk, ilyen occurentiákrul kelletek requirálnunk kegyelmeteket mostan is :

1. Kegyelmes urunk ő nagysága mai napon publicaltott méltóságos parancsolattyából munitiók vecturájára tizenhét pár vonó marhákat kelletvén rendelnünk, azokat felvetettük, hogy oly készen tarcsa a szegénység, mihelt a szükség kívánnya, mindgyárt eléálléthassák: mindazonáltal nehezen hihettyük, hogy abban valami fogyatkozás ne légyen, ha egészen nem is, mert kietlen erdőkben lappagván marhástul a szegénység, kézre sem kerithetik őket tisztaink; és ha a marhák kitelnek is, de minden két két bokor (pár) marha mellé egy egy embert rendelvén, az magának eleséget elegendőt nem vihet, sok el sem megyen, avagy elmenvén, az utbul is visszaszökik, mert attul is tart, úgy ne tagollyák és verjék, mint mikor Szikszótul felfelé vontatták az munitiókat, ki miatt és az éhség miatt is sokan oda hadták marhájokat, s oda is veszett, kit talán ugyan azért is cselekedtenek vélek, hogy inkább oda veszhessék marhájokat. Kegyelmetek azért alázatosan reménykedgyék kegyelmes uruunknak ő nagyságának, ha mi fogyatkozás talál lenni, egyedül a megirt okoknak s ne nekünk tulajdonítani, és hogy a szegénység ne rongáltassék, s utjában éhel meg ne haljon, vagy kenyere elfogyván, el ne szökjön, ezekrül ő nagysága kegyelmesen disponálni s provideáltatni méltóztassék.

2. Mivel immár igen elfogyatkozott az tehén s tinómarha, az vonó marhát kéméletlenül hajlja . . . . vitézlő rend, nem lévén semmi büntetése, ki miatt vetés . . . . kapálni kényszerittetik a szegénység, s félő, e miatt is fogyatkozás ne légyen az vonó marhákban, s annyira is jutottunk immár, az occuráló szükségnek nem subveniálhatunk csak mint is, ezután pedig éppen tellyességgel semmit sem fogunk praestáltathatnunk, ha ez serpáló, pusztító marhahajtás s vágás meg nem orvosoltatik, ki hogy ne csak severa comminatioval megtiltassék, és in contravenientes severa és seria animadversióval való exemplum statuáltassék, esedezzzék ő nagyságának kegyelmetek, igen szükségés.

3. Több lévén immár az szabadgyában élődő, mintsem munkálódó ember, ki a vitézlő rendet tengethetné, desperatione acti, nem győzvéen immár tartani a vitézlő rendet, mind nemesség s parasztság látván, a szabad élet hogy nem tilalmas, csak hogy semmi onusokat ne supportáljon, s a közönséges szükségben ne concurráljon, zászlók alá mennek s így fogy el s pusztul vármegyénk, recenter pedig Fuló Lajos ur, csak hogy közinkben ne fizessen, Petneházi ur seregében állott, csak egynehánvan is vagyunk immár, kik az personalisért való limitatiót fizetjük, s félő, meg ne fizethessük. Istenre is kérje azért kegyelmetek ő nagyságát, a mely nemesség s parasztság így vonta el magát s hadakban állott, ő nagysága verettesse ki az zászlók alól s tovább ne is engedjen senkit bevenni, mert nem lévén immár lakos földet coláló, egymás javát prédálja immár a vitézlő rend, kiből egymásölés származik, és így végső pusztulását s veszedelmét várhatjuk vármegyénknek, ha ő nagysága meg nem orvosolja, s ki nem adatja s veti az zászlók alól, nem is arra valók lévén sokan közülök, hogy fegyvert viselnének.

4. Kegyelmes urunk ő nagysága a közönséges szükséghez fizettet jószágitul közinkben, s jószágit sem eximálja az közterhtül, némelyek pedig, ugymint Petneházi ur és nemességből álló hada, kik sok jószágokat bírnak, fejedelmünknel kegyelmes urunk ő nagyságánál nagyobb authoritast vendicálván magoknak, contribuálni nem akarnak közinkben, sőt jószágokat is egészen eximálták a közonustól, s azt akarják, hogy csak mi viseljük a nagy igát, a kiknek lakóhelyeink, és minden alkalmatosságink s külső javaink ő kegyelmektül pusztittatnak, jószáginkat ő kegyelmek használják, personalisért fizetünk s minden onust mi supportálunk; szánja meg Isten e rajtunk való csaknem egyiptomi igát felyülmuló erőszaktételeket, melyeket velünk cselekednek. Az gönczi nemességet s büdi parasztságot kegyelmes urunk ő nagysága jurisdictionk alá bocsátotta, Petneházi ur és tisztei pedig . . . onust ne viseljenek, jószáginkat s az nemességet is a . . . lycken ő kegyelme maga szántására hajtja; Zebes faluját, ahol . . . pár vagy több vonó marha is vagyon, ki néhol tizenkét faluban sincs, sem contribuálni, sem szolgáltatani nem

engedi: ez az ő kegyelmek törvény ellen való szabadságok, a mi szabadságtalanságunk; Kegyelmetek azért ily declaratióval delegálván ez keserves injuriáinkat kegyelmes urunknak ő nagyságának, szerezzen ezekben oly orvoslást, hogy a jószágtul minden fegyverviselő ad communes necessitates contribuáljon a gönczi nemesség s büdi parasztság, úgy Zebes nevű és Göncz-Ruszka s más fegyvertviselő emberek falui s jobbágyi a köz occurraló szükségben concurráljanak; más-ként is ő nagysága senki importuna instantiájára a közonusztól ne eximálja akárki jószágát is, hogy így romlott várme-gyénk utolsó interitustul vindicaltassék.

5 A szepsiek és somodiak ellen minemű parancsolatot küldött a szádvári kapitány, ime in originali megküldöttük kegyelmeknek; kiken az sok zászlós hadak éjjel-nappal rajtok lévén, és Szendrőben is sokat kéntelenítettvén adózniok, ha ő nagysága könnyebbitést nem téssen rajtok, s ez nagy kívánság alól nem enődálja, csak egynehány nemes emberke lévén immár Szepsiben, végső pusztulása, — nem hiszszük — ez esztendőben meg ne legyen. Ézaránt is instáljon kegyelmek ő nagyságánál

6. Közelitvén kegyelmek onnan való megmenekedésének terminusa, mivel szük közöttünk az szolgálatra alkalmas ember, kevesen lévén, kapitány Géczi István ur ő kegyelme pengig oly három embert vivén el magával közülünk, kiket kegyelmek helyébe küldhettünk volna, Sárosbul pengig semmit sem, azoknak is sok költség kívántatván azon utjokra, látja Isten, annyira megfogyatkoztunk, az personálisért való fizetést is nem tudjuk, mint vihetjük végben, nem hogy ujabh követeinknek való költségekrül provideálhatnánk. Nagy alázatosan reménykedjék azért ő nagyságánál kegyelmek, avagy csak addig, míg Géczi ur megérkezik magával elvitt böcsületes négy atyánkfiaival, ne kívánja ő nagysága kegyelmek helyében másokat küldjünk, és ha Isten ő kegyelmét meghozza, s azután de necesse másokat kell küldenünk, akkoron el nem mulatjuk. Erről pengig kegyelmek mindjárt tudósítson bennünket, hogy ha valamint ő nagysága semmiképen el nem engedné, kegyelmek helyett provideálhassuk másokrul tempestive, és két személyre engedné ő nagysága addig.

7. Néhai Bakai István ur . . . fiainak törvényes szabad-ságunkkal directe repugnáló injuriájok . . . . tatván előnkben, azt kegyelmeteknek ime megküldöttük in . . . . exemptio csak hypothecaria, mindazáltal de natura exemptio . . . . . juris, a civilis magistratus jurisdictiója alól emancipáltatva lévén, valámig az exemptionnak hypothecája le nem tétetik, bíróságok azon örökségek aránt nem lehet azon városiaknak. Kegyelmetek azért ugy promoveálja az ő kegyelmek dolgát, hogy ő nagysága azon kiadott divisionale mandatumot cassálván, azon bírákat méltóztassék ab intentanda divisione inhi-bealni, és az exponenst ad suum competens forum relegálni. Mindezekre és az elébbi két rendbeli kegyelmetekhez küldött levelekben letött punktumokra kegyelmetektül elvárjuk, a mint kegyelmes urunk ő nagysága resolválni fogja magát. In reli-quo generosas dominationes vestras diu foeliciter valere de-sideramus. Datum in generali congregatione nostra, in libera regiaque civitate Cassoviensi, die 18. Mensis Junii 1685 ce-lebrata.

Generosarum dominationum vestrarum ad officia para-tissimi.

Universitas dominorum, magnatum et nobilium comita-tus, Abaujvariensis.

Kivül: Generosis dominis Alexandro Vas et Georgio Nikházi residentibus nostris ad latus Suae Celsitudinis Prin-cipalis Domini Domini nostri gratiosissimi deputatis, dominis fratrilibus et amicis nobis observandissimis.

II.

Generosi domini, fratres et amici, nobis observandi!

Salutem et omnem felicitatem cum officiosi servitij no-stri commendatione.

Mai napon celebrált törvényszékünkben nemzeti és vitézlő Bárczay János urunk atyánkfia ő kegyelme, relatiót tévén, az kegyelmetekre, s ő kegyelmére bizott dolgokra tett kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes resolutióiról, azok-ban való kegyelmeteknek fáradságát kedvesen vettük, kik minden lehetséges dolgokban kegyelmeteknek meghálálnunk el nem mulatjuk.

Egyik nyomoruság meg nem szülvén, hanem ugyan csoportosan tódulván vármegyénk lakosaira többek is, most újontában minemű sanczoltató (sarcoltató) s adóztató leveleket bocsátottak némely vitézlő rendek az szegénységre, imé includálva kegyelmelek kezéhez küldöttük, az egész Cserehát, Szárazvölgy és Hernád melléke immár elpusztulván, ugy Szikszó tájáról is nem segíthetvén immár a közönséges szükséges, regéczi, bodóközi, telkibányai, mislyei, szalánczi, csákányi, széplakapátii, hilyai, jászai és szepesi káptalan s prépostság után való, ismét a Csáky és Perényi familiákat illető jószágok immár mind fiscalisak¹⁾ s ki kegyelmes urunk ő nagysága részére valók s több nemes emberek, aprólék, jószágok, ugy az enyiczkei is kegyelmes urunk ő nagysága birodalmában lévén immár s azokat nem annyira mérészelvén a vitézlő rend apprimálni; ami több még vagyon, mely alig áll háromszáz emberből, a szegény földesurak azoknak semmi hasznokat nem vehetik, sőt a szegénység maga dolgát sem űzheti, a vitézlő rend felosztozott velök, adózásra, szántásra, kaszálásra, takarásra és más terhek viselésére kényszeríti őket, mind magunk s embereink éppen élnetetlenek leszünk immár miattok . . . . urunk ő nagysága erős zabolát nem vet szájokban. . . . vármegyénk, kegyelmelekek azért Istenért is, . . . utolsó romlásától nemes vármegyénk . . . mivel látjuk, hogy a kiadott sok edictum s erős parancsolatok semmi tartalékjára nincsenek a vitézlő rendnek, atyaikepen méltóztassék ő nagysága az illeténeket ugy megbüntetni, hogy azoknak példájokkal coercrealtassanak e sok inségek. Mivel penig a jászai conventbeli minden leveleknek indexe s directoriumja avagy cinesuraja felveretetésével elvitetett, amely házban volt ottan lakatját levervén, elsőben Nádaskai nevű hadnagy és az ittvaló János deák nevű strázsamester (őrnagy) menvén be oda elsőben néhányad magukkal, azok tudhatják, amint értjük, hová lett, aki az országnak megbecsülhetetlen kárával léssen, ha ki nem kerestetik, instáljon kegyelmelek ő nagyságánál inquisitió által, avagy azon személyeknek, árestomban való vetésekkel méltóztassék ő

¹⁾ Kincstáriak.

nagysága kikerestetni s a conventualis notárius kezekben az conservatoriumban (levéltár) beadatni.

Amint minapában megirtuk, lévén, kegyelmek onnan való kiváltására singularis reflexiónk, kegyelmek immár két becületes atyánkfiát elrendeltük, kik is sexta proxime affuturi mensis megfognak indulni, sexta lévén kegyelmeknek is innen hazul való elmenetele. Ezen két punctumokra penig addig is kegyelmek ő nagyságátul választ sollicitáljon s ha lehet visszatérése előtt jutassa is kezünkhöz. Kegyelmes urunk ő nagysága alázatos instantiáinkra adott kegyelmes resolutioit penig kegyelmek nevünkkel alázatosan köszönje meg. Datum in sede nostra judiciaria in libera regiaque civitate Cassoviensi die 25 mensis Junii anno 1685 celebrata.

Generosarum dominationum vestrarum ad officia paratissimi.

Universitas dominorum magnatum et nobilium comitatus Abaujvariensis.

(Abauj-Torna vármegye levéltárából M. ¹⁶⁸⁵/₃₉ jelzés alatt. Rongált.)

Dr. Czobor Alfréd.

Kassai András.

A kassaujfalusi pap, aki a 17-ik század protestáns egyházi énekirói közt is helyet foglal, az 1634-ik évben Szent-Gróton van, „kijövéen Gréczből az Hagymási ifjakkal,“ akik az ottani collégium növendékei voltak.¹⁾ Itt érte a meghívás pátronusai, Kassa városa tanácsa és Alvinczy Péter részéről a kassaujfalusi parochiára. Hogy meghívása akkor történt, a kassai ágostai evangélikus egyház levéltárában található s 1652-ben kelt okirat is tanúsítja, mely szerint a kassai ministerium t. i. az egyház papjai bizonyítják, hogy Kassai „annos integre septemdecim“ azaz tizenhét évig szolgált Kassaujfaluban.

Az 1646-ik évben másodszer megnősül, feleségül vevén a kassai Nádaskay János leányát, Borbálát.²⁾ Valószínűen az

¹⁾ Irodalomtörténeti Közlemények. 1911. 365. lap.

²⁾ Kassa város levéltára, 7467/27. szám alatt.

1643-ik évben jutott első özvegyiségére, mert ez évben kelt vigasztalással teljes praedicatioja az özvegyiségnek sanyaru állapotáról, mely nyomtatásban Bártfán jelent meg a következő évben, öt tiszteendő özvegynek ajánlva, Nagy-Rosaly Kún Annának Tárkány István özvegyének, Monaki Zsófiának Tatai György özvegyének, Mutnoky Annának az öregbik Alvinczi Péter özvegyének, Korlát Katának Fuló Miklós özvegyének és Konczik Annának Cassai György özvegyének.¹⁾

Az 1651-ik évben, mint a gömörvármegyei Hárskut prédikátorát a füleki vár papjának hívják meg, de mivel tótul nem tudott, innét távoznia kellett. Minderről szintén a kassai ágost. evang. egyház levéltárában levő következő okirat szól:

Nos infrascripti et tota communitas ecclesiae in praesidio *Fülekiensi* ex tribus nationibus, hungarica, germanica et slavonica constantis, invariata evangelico-augustana confessionem profitentis omnibus Christi fidelibus, ubivis locorum constitutis et commorantibus, tam spiritualium, quam secularium statuum hominibus. Salutem et utriusque vitae felicitatem percupimus nostraque officia commendamus. Ez levélünket praesentáló tiszteletes *Cassai András* praedikátor urunk Gömörvármegyében (igy!) való *Hárskut* nevű falubeli ecclesiának akkori praedikátorának az elmúlt 1651. esztendőben tiszteséges vocationkat adván, ecclesiánkban introducáltuk volt is az Istennek tiszta ígérének és az Christustól szereztetett szent sacramentumoknak az evangelico-augustana ecclesiáktól bevett ceremoniák szerint való dispensatiójára és az mi ujonnan épült ecclesiánknek építésére. Ki minden hűséggel és szorgalmatossággal az két nyelvvel, magyarral és némettel forgolódott ecclesiánkban mindeddig. Mivelhogy pedig ő kegyelme az mi ecclesiánktól el akart menni, holott mi ő kegyelmét mindazonáltal jó szívvél és örömezt azután is nálunk megmarasztottuk volna, hogyha ő kegyelme tótul is, mint az más két nyelvekben, az sacramentumokat és ceremoniákat administrálhatta és kiszolgálhatta volna. Mivel peniglen ő kegyelme az tót nyelvet semmiképen nem tudja és ezen

¹⁾ Irodalomtörténeti Közlemények. 1911. 359. l.

ujjonnan plántált ecclesiának hallgatói nagyobb részből tótok és sokan is vannak: Minek okáért azoknak kedvekért három nyelven tudó praedikátort vagy tanítót kelletik minékünk az ő kegyelme tőünk való elmenetle után hozni. Kérjük annak okáért szeretettel az felül megnevezett minden felső és alsó rendeket ugymint ami szentegyháziakat és világiakat, hogy az tiszteletes *Cassay András* praedikátor uramat ő kegyelmét valahová és az kikhez menend ő kegyelme, bizvást és bátorsággal az ő kegyelmek gratiája s oltalma alá vehetik, melyet is kérünk, hogy megcselekedjen kegyelmek az mi továbbá való szolgálatunkért. In cuius rei maiorem firmitatem praesentes nostros testimoniales sigillis et manuum subscriptionibus potiorum ecclesiae nostrae virorum roboratas praefato reverendo domino Andrea Cassai dandas duximus et concedendas. Praesentibus perfectis exhibenti restituti. Datum in praesidio Fülekiensi die 19 Augusti anno Domini 1651.

Gregorius Moczary. (P. H.) Johannes Pápai. (P. H.)

„A csiki kalastromban, *Cassai* András által 1679-ben szerzett ének jelent meg Serafin Sz. Ferencz Életéről és Haláláról⁽¹⁾)

Nem lepne meg bennünket, ha az áttéréseknek ebben a klásszikus századában, amikor még Pázmány leghatalmasabb ellenfelének, Alvinczy Péternek hasonnevű fia is katholizált,⁽²⁾ nem volna — állítjuk — meglepő, ha a csiki ferenczrendű szerzetesben az a Kassai András rejteznék, aki egykor Kassaujfaluban protestáns lelkész volt.

Kemény Lajos.

Panithy János.

Versíró és királyi altárnokmester volt. Ez utóbbi révén az 1555-ik évre 10 forint fizetése járt Kassa városától, amelyet ugyanez év július hó 24-én Pozsonyban nyugtat.

Ego *Joannes Panithy* vicemagister tavernicorum regalium fateor et recognosco per praesentes me a dominis iudice et

¹⁾ Irodalomtörténeti Közlemények. 1912. 154. l.

²⁾ Lásd az 1655-ik évi 8. és 100. t. cz.-et.

iuratis civibus civitatis Cassoviensis illos decem florenos hungaricales, quibus ratione officii magistri tavernicatus pro anno millesimo quingentesimoquinguesimoquinto debuissent, totaliter recepisse, de quibus eosdem quietos reddidi et absolutos harum mearum vigore et testimonio literarum mediantes Datum Posonii 24. Julii anno Domini 155 quinto.

Idem manu propria.

Kivül egykoru kézzel: Quitantia magistri tavernicalis causa fl. 10.

Eredetiye papiroson, Panithynak ráütött címeres pecsétjével, Kassa város levéltárában 1744. szám alatt.

Kemény Lajos.

Két kassai orvos.

A lengyel származásu András az 1531-ik évben Kassa varosa orvosa lesz. Évi fizetése 80 magyar forint, egy hordó bor, lakás és fűtés, amint erről a város 1531-ik évi jegyzőkönyvéből értesülünk:

Susceptio domini doctoris.

Es ist zcu wissen, wy der hochgelerthe und herwmbthe doctor Andreas N. eyn pol, zcu einem arczth dyszer Statt von den herrn des ganczen Rots auf dem Rothausz auf eyn Jor angenommen worden ist, ihm von der Statt eyn szoldt zcugesagt, nemlich fl. 80 hungerische möncz, ein kwff wayn, fray herbrigg und holcz. Gescheen am Freytag vor Elizabeth in disem Jor 1531.

A jegyzőköny szerint ugyanakkor egy Péter nevü orvos is tartózkodik a városban:

Vorbot Peter aypols ein Arczs.

Peter aypol eyn Arczs hat verboten eynen Mathyas dyack, den er geheylt hat, bay dem Merthen Jeger, das der nicht weg zcychee, bys das er yn genwegkt thwe vo sayn vordynthen lon. Actum feria secunda post Katherinae hora 3-a vesperarum cum scitu domini iudicis.

Kemény Lajos.

Az 1535-ik évi szikszai részgyűlés.

A magyar trónra vágyódó Perényi Péter, Abaujvármegye örökös főispánja az 1535-ik évben a felvidéki rendeket augusztus hó második felében Szikszón tartandó gyűlésre hívta össze.¹⁾

Az alább közölt okirat a gyűlés idejének pontosabb megállapításához segít hozzá s azt is tudtunkra hogy a gyűlésen Abauj-, Borsod- és Gömörvármegye rendei vettek részt.

Prudentes et circumspecti domini, fratres et amici observandissimi. Post salutem et nostram commendationem. Misimus ad vestras Dinationes hos dominos et fratres nostros egregios Laurentium de Thomor et Petrum Baryws de Sotha pro certis et arduis nostris negotiis nomine nostro eisdem referendos, quorum dictis ac relatibus D. V. fidem indubiam praestare velint. In reliquo D. Vestras ad vota valere cupimus. Ex generali congregatione nobilium dominorum comitatum in oppido Zykzo celebratarum in vigilia festi visitationis beatissimae Mariae virginis 1535.

Universitas nobilium et comitatum in oppido Zykzo celebrantium Abawywar, Borsod et Gewmer.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis iudici et iuratis civibus civitatis Cassoviensis, dominis fratribus et amicis nostris observandissimis.

Eredetiye papiroson, zárlatán öt, zöld viaszba nyomott pecséttel, Kassa v. lvt. 1611. sz. a. **Kemény Lajos.**

Kassai Ötvös István perirata.

Patikárius, máskép Bornemissza Pál kétszer nősült, ami ezekben az időkben nem volt kivételes dolog. Egyik felesége *Tinódy Sebestyénnek* volt a leánya, másik feleségétől való Rebeka nevű leányát Kassai István ötvösmester vette el, aki meghalt apósa hagyatéka iránt pert indított Kassa város bírása és tanácsa előtt.

Tisztelendő bíró uram és tisztelendő tanácsbeli nemes uraim. Uraságtok előtt való feleletem Ötvös Ambrus uram-

¹⁾ Fraknói, Magyar Országgyűlési Emlékek. Első kötet. Budapest, 1874. 594. lap.

hoz. Uraságtok megbocsásson, ez dolog miatt kellették uraságtokat megtalálnom, mivel hogy uraságtoknál nyilván vagy, hogy az megholt *Patikárius Pál* uram, ki az én házasársamnak, *Rebekának édes atyja* volt, mindenekről, az miiket ő keresett volt, bíró uram hírével és engedelmebből testamentumot tett jámbor személyek előtt, mivelhogy értem, tudom is, hogy minden marhájában szegénynek nagy fogyatkozás vagy, ki uraságtoknál is nyilván vagy város törvénye szerint, tudniillik elsöben kívánom házasársammal egyetemben az testamentom levelet épen uraságtok színe cleiben, továbbá azt is kívánom, hogy az mely két gyermeket Szabó Ambrus Erdélyben vitt volt, az szegény *Patikárius Pál* uram másik feleségétől való volt tudniillik Istókot és Zsófiát, azok immárom meghalván, azoknak is az osztozáslevelét épen előkívánom, az részét is, az ki azokat illette volna. Ezek felett kívánom uraságtok színe előtt városunk törvénye szerint, hogy valami marhája az szegény *Patikárius Pál* árváinak halála után volt és az testamentomának tétele korán az mi megmaradott volt asszonyomtól ő kegyelmétül és mind Ambrus uramtól épen mindeneket hit szerént előkívánok városunk törvénye szerént, tudni illik házat, szőlöt, szántóföldet, rétet, ezüst marhát és az patika szerszámot és minden ingó marhát. Söt ha uraságtok törvénye mutatja, azokat is, az mely földeket zálogban vetett az asszonyom Ambrus urammal. Ha uraságtok törvénye mutatja az ki engemet illet gazdámasszonyul¹⁾ egyetemben, én az enyém mellé állok, valahol az enyém kitaláltatik, ki engemet illethe. Uraságtoktól, városunk törvénye szerént törvényt és vallást várok, mint tisztelendő nemes uraimtól. Az Uristen éltesse és tartsa meg uraságtokat mind fejeüként nagy jó szerencsés egészségben sok esztendeiglen.

Kassai Ötvös István ajánlja minden engedelmességét uraságtoknak.

Alatta más kézzel: J. (in causam attractus) paria petit. (azaz az alperes kéri a végrendelet mását.)

Az oklevél hátán más, ujjab kézzel az 1579-ik évszám. Kassa város titkos levéltárában, F. F. Eötves Nr. 4. alatt.

*) Feleségemmel.

Petneházi Dávid kassai háza.

Mi nemes szabad királyi *Kassa* városának főbirája és tanácsa adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, és recognoscáljuk praesentibus, hogy méltóságos fejedelmünk *Thököly Imre* kegyelmes urunk ő nagysága parancsolatjának alázatosan akarván engedelmeskednünk, az minemő civilis közházat ugyanezen mi nemes városunknak derék piaczi utcájában az napkeleti soron egyfelől közönséges malom utcának, másfelől pedig néhai Püspöky uram maradéki házának szomszéd-ságában levőt *olasz Czettó Péter* ez elmúlt boldogtalan revolutiók alatt per fas et nefas magának appropriált, azon házat, kegyelmes urunknak ő nagyságának is ugy tetszvéen, minden rajta való épületivel és pertinentiáival, egyszóval cum omnibus suis circumferentiis, salvo tamen jurisdictione magistratus civilis jureque fiscis permanente, említett *Cetto Péter* keze és birodalma alól simpliciter et de plano eximáltuk és eo ipso facto minden kész pénzbeli avagy másféle fizetés nélkül nemzetes és vitélő *Petneházy Dávid* uramnak, kegyelmes urunk ő nagysága egyik főkapitányának és az ő kegyelme szerelmes leányának *Petneházy Éva* asszonynak, nemzetes *Máriássy Miklós* uram házastársának per manus assignáltuk, ugy hogy azon házat a modo imposterum örökösen és megmegmásoltathatlanul ő kegyelmek fiuról fiura, nemzetségről nemzetségre birhassák és usuálhassák nemkülönben, mint tulajdon saját örökségüket. Melynek nagyobb erősségnek okáért adtunk ez peccétes testimonialis levelünket. Datum Cassoviae die 1 Martii anno 1683.

Extradatum per Dávid Feja juratum civitatis notarium.

Eredetije *Kassa* város titkos levéltárában. J. J. Peneházi Nr. 1. jelzés alatt.

Közli: K. L.

IRODALOM.

Dr. Iványi Béla.

Bártfa szabad királyi város levéltára. 1319—1526. A Magy. Tud. Akadémia megbízásából I. kötet. 1319—1500. Budapest. Kiadja a Magy. Tudományos Akadémia.

Bámulatos szorgalommal s teljes alaposzággal írta meg a tudós szerző e vaskos kötetet alig rövid négy hónap alatt.

Benne Bártfa város gazdag levéltárának az 1500-ik évig terjedő iratainak kapjuk bő lajstromát, de mondhatjuk, röviden a város teljes történetét. És amellet alig van 14 és 15-ik századbeli történetünknek oly epizódja, melyre a lajstrom számai nem nyújtanának egy-egy értékes adatot. Kassa városa neve pedig majd minden oldalon szemünkbe ötlök, arról tanuskodván, hogy a két város kezdettől fogva szoros kapcsolatban volt egymással s hogy Kassa Felsőmagyarországon mihamar előkelő szerephez jutott. Kivált mióta Bártfa is az 1376-ik év március hó 7-én szabad királyi várossá lön, az érintkezés közte és Kassa között szakadatlan. Teljes lett az érdekközösségük, midőn Zsigmond király az 1420-ik évben csupán e két várost jogositotta a vászon fehéritésére.

Kassával, Lőcsével és Eperjessel 1440 óta szinte közjogilag elismert városszövetséget alkotott, melybe csakhamar Kísszeben is belefoglaltatott s a felsőmagyarországi öt szabad királyi város, a pentapolis, hazánk történetében különösen vallási és ipari, de politikai téren is érvényesült. Közelebbről érint bennünket, hogy István mesterről s a kassai sz. Erzsébet dóm 15-ik

századbeli restaurációjáról határozottabb kronológiai adatokat találunk a kötetben s természetesen első sorban Bártfa város műemlékeinek multjára derül világosság belőle.

Kemény Lajos.

Bibliographia.

Bagyary Simon dr.: Bártfai Szabó László, A Hunt-Páznán nemzetségbeli Forgách-család története. Archaeologiai Értesítő. 1911. Könyvismertetés.

Baintner Hugó dr.: Emlékbeszéd gróf Széchenyi István fölött.

— Tisztviselőtelep.

Balázsy Dezső dr.: Orvosságról és a betegről.

Bernolák Nándor dr.: Magyarország szerepe az elhagyott gyermekek és a büntetett fiatalok megmentéséért folyó nemzetközi küzdelemben.

— A Kassán 1911. szeptember első felében tartandó III. országos patronage-kongresszus iratai.

Bothár Dániel: Cassai András. Irodalomtörténeti közlemények. 1911.

Csiky János: A legvitézebb lantos. (Tinódy Sebestyén.) Budapesti Hírlap. 1910.

Csoma József: Omode nádor fiai és Kassa városa. Turul. 1911.

Czobor Alfréd dr.: Abauj- és Tornavármegye az utolsó nemesi felkelésben. (1809)

— Barakonyi Ferenc a költő.

Dézi Lajos: Tinódi Jáson király széphistóriája. Irodalomtörténeti Közöny. 1911.

Eöttevényi Nagy Olivér dr.: Bosnyákföldön. Husz illusztrációval.

— A magyar közjog tankönyve.

— Bosnien und die Herzegowina, ihre Annexion und das Rechtsleben daselbst.

— Die Scherichtsgerichtsbarkeit in Bosnien und der Herzegowina.

— Az igazságos választójog. Athenaeum. 1911.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással a **szekesztőség.**

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY UTODA

MŰVÉSNÖK

CÍMEREK FESTÉSE ÉS
VÉSESE

RÉZ ÉS RUGGYANTA

BÉLYEGZŐK

KASSA, FŐ-Ú. 12. GRÓF FORGÁCH-PALOTA

ZÁSZLÓSZEG KÉSZITŐ.

A legjobb bőrfényesítő!!

Vegyészeti
cikkek!

Festék-
árak!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-ÚT.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVÁTH MÁRTON.

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legré-
gibb és legnagyobb pénz-
intézete. — Betéteket gyü-
mölcsöztet. Kölcsönt vál-
tóra, betáblázásra vagy fo-
lyószámla alakjában.

Ingyenes pénzáttalás Amerikába.

GUTMANN IZSÓ

Első szepességi len, damaszt
és fehérenemű vállalata :::::

KASSA, KOSSUTH LAJOS-U. 1.

Mindennemű len, dupla damaszt
asztalterítékek, ágyneműek, len-
szövetek stb. készítése.

Szállodai fehéreneműek.

Kész menyasszonyi kelengyék!!!

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár részvénytársaság KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját
tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcönöket folyósít.

Tőzsdői megbízásokat a bel- és külföldi tőzsdéken
lebonyolít.

**A bankszakma minden ágában kész-
séggel szolgál felvilágosítással.**

Grünwald Testvérek

női- és gyermekfelöltő-,
bluz-, pongyola- és
szőrmedivatháza

Kassa, Fő-utca 57. sz.

TELEFON 452.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapított 1874-ben.

Mindig a legujabb férfi és női ka-
lapok, divatárak és menyasszonyi
kelengyék nagy raktára.

≡ **Kassai Louvre.** ≡

SZÉMAN TESTVÉREK cég

— Kassán, Fő-utca 62. sz. —

:-: Ajánlja dúsan berendezett raktárát:
nőidivat, vászon, kész menyasszonyi
kelengye, damaszt terítékek, leg-
ujabb divatu tüll- és vászon-függöny,
ebédlő és szalon szőnyeg cikkeit,
ugyszintén külön valódi Smyrna és
Perzsa szőnyeg osztályát a legmér-
:-: sékeltebb határozott áron. :-:

Mintákkal, avagy választék-küldeménnyel megkeresésre
készséggel szolgál szolid- **Széman Testvérek.**
ságáról közismert cégünk:

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

SZOUKUP J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Elvállal minden e szakmába vágó
munkát, u. m. hivatalos és magán-
könyvtárak rendezését, kézi mun-
kák (gobelin) montirozását, bőr-
és plüsch-díszmunkák, passepar-
tout, doboz és üzleti könyvek
gyártását, valamint szalagok fel-
iratait legujabb arany és ezüst
betűkkel jutányos árak mellett.

Alapitt. 1898.

Telefon 460. sz.

Alapítási év 1859.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka-
— és ásványviz-üzlete —

Kassa, Fő-utca 61. sz. alatt.

(Saját ház.) — Telefon 30. sz.

Naponta frissen pörkölt kávé.

Alapítási év 1859.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és
- papirkereskedés -

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar és
német nyelvű munkák
nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

Neumann M. Az ország legnagyobb férfi-, fiu- és leányka-ruha Kassa, Fő-utca 27. sz. áruháza és telepe.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes áruk tiszta gyapjuból készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök Gyermekruhák-ról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felül vételeket **bérmentve** küldök.

Még nem felelő árut, ha **az viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályom-ban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaím révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelelhetnek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított NEUMANN M. cég

a főszlyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek fel-dolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitűnő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartóssá-gáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel-és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nem-különben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** te-kintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis a legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyújthat.

Központi áruház: Budapest, IV., Muzeum-körut 1-3

FIÓKOK.

Arad	Fiume	Lincz	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolcz	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

BÉCS: I. Kärtnerstr. 19., VI. Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten**, to-vábbá **Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Nyulászi Béla

dohány és szivartőzsdéje, Kassa, Fő-utca 12. szám.

Bejegyzett védjegy

Sorsjegyek. — Igérvények.
Játékkártya. — Papíráru.
Hírlapelárusítás és előfizetés. — 25 darab különféle kassai képeslevelezőlap borítékban 50 fillér. — 29 képet tartalmazó RÁKÓCZI-album 2 korona. — Kassa város átnézeti térképe nagy alakban 50 fillér, kis alakban 20 fillér. Telefon 244.

Világhirű

KOBRAK

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetét**tel kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetőek. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkáját kamatos kamataival **vissza-**
≡ **kapja.** ≡

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. **Kassa.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör Korona-sör Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készségesen szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag e sörfözde söre méretik ki.

VIZY DOMOKOS, Kassa

fűszer-, csemege- és kávé-behozatali üzlet.

„VIZY MELANGE“ pörkölt
kávé a legjobb, tessék meg-
próbálni. Mellékelve lesz a
legjobb kávéfőzési módszer
leírása. o o o o o o

ÚJDONSÁG! Dobói csemege
brindza. Egy eredeti doboz
ára 2 korona. o o o o

BUTORKIÁLLÍTÁS.

JAKOBOVITS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE

Telefon 171. Kassa Fő-utca 39., saját ház. Telefon 171.

==== a székesegyházzal szemben. ====

butor- és szőnyegáruházában
megnyitlak a teljesen berendezett butor minta szobák, lakásbe-
rendezések teljesen felszerelve szőnyegekkel, függönyökkel, csil-
lárokkal. **Nagy választék** háló, ebédlő, uri szoba, szalon és
leány szoba berendezések, előszoba és konyhabutorokban, angol
bőrgarnitúrákban, vas- és rézbutorokban, valódi perzsa- és
smyrna-szőnyegekben. — Külön osztály tömörfa (massiv) háló,
ebédlő és irodai butorokban. — Teljes menyasszonyi berende-
zéseket úgy helyben, mint vidékre szállítunk izléses összeállítás
és jutányos árak mellett. — **Kedvező fizetési feltételek.**
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Hölgyek figyelmébe!

A szépség egyik főkélléke a szép arc bőr. Minden hölgy egyetlen vágya ezt elérni, de sajnos nagyhangu reklámok után indulva, leginkább nélkülözik is azt.

Minden jó cikknek az elterjedtség a legjobb bizonyítvány!

A dr. Sihaluszky-féle készítmények felülmulhatatlan voltát számos hálanyilatkozaton kívül legkiválóbban az igazolja, hogy évente 15—20 ezer postacsomagot küldünk nemcsak az ország minden részébe és Európába, de Ázsiában és Amerikában is vannak nagyszámu vevőink, kik egyszerre száz számra rendelik, hogy a szállítási költséget megtakarítsák.

Szeplő, májfolt, mitesser, fenyő arcbőr, arcvörösség mind eltűnik használatára folytán, és mindamellet semmi nyomot nem hagy hátra az arcon, nem teszi ráncossá az arc bőrt, mert semmi ártalmas anyagot nem tartalmaz, amennyiben a világhírű orvos, dr. Sihaluszky előírata szerint készül.

A dr. Sihaluszky készítmények, ugymint: arckenőcs, selyem-crém, szappan, selyem-pouder, arcmosdóviz, éjjeli és nappali használatra valók.

Tessék óvakodni az utánzatoktól, csak az a valódi, melynek edényén és külső csomagolásán dr. Sihaluszky aláírásával el-látott arcképe látható !!!

Dr. Sihaluszky-féle arckenőcs . . .	ára	1 K 40 f.
" " szappan	"	— K 70 f.
" " arcmosó	"	1 K 40 f.
" " selyem-crém	"	2 K 20 f. kis tégely 1 K 20 f.
" " selyem-pouder	"	1 K 20 f. (bármily színben.)

A hajápolásnál igen ajánljuk a „**Capillor hajszesz**”-t mely megakadályozza a haj kihullását s a hajhagymáknak mintegy táplálékát képezvén, kopaszságnál is igen bevált. Használati utasítás minden üvegen. Ára 1 korona 20 fillér.

A „**Haj-Regenerator**” az ősz haj eredeti színét adja vissza. Ára 2 korona. 10 kor meghaladó rendelést bérmentve küldünk.

A fenti összes készítmények kaphatók :

Az „ISTEN SZEM” gyógyszer-tárában

Kassán, Fő-utca 65. szám. A városháza mellett.

Pontos olvasható címet kérünk. Rendelések aznap postára adatnak. Titoktartás biztosítva.

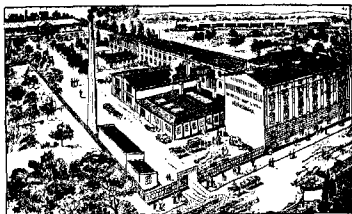
Az ISTEN SZEMÉHEZ címzett gyógyszer-tár alapítása az 1626-ik évhez vezet vissza, majd a jezsuita-rend kezébe került. Az 1682-ik évben ugy szól róla a krónikás, hogy az országban a lezelőkeiőbb gyógyszer-tár, melyben a gazdagon megaranyozott díszes faállványokon mintegy 500 kisebb-nagyobb, vert ezüstből készült aranyozott edények tündököttek s ma is megvan a hullámosított flókállvány, minden fiókon színes, berakott fából való szalagszokorral és három rézmozsár a jezsuiták monogrammjával. Ekkor a városi és vidéki közönség legkeresettebb gyógyszer-tára volt a katonaság is itt készítette gyógyszer-eit. Az 1773-ik évben a jezsuita-rend feloszlásával tulajdonúvá vált az Eder család kezén. Mai tulajdonosai, Mezei és Alexander, kik az 1911. évben vették meg a gyógyszer-tárat.

Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó R.-T.

Ipari és kereskedelmi nyomtat-
ványok, takarékpénztári zár-
számadások, mulatsági és
alkalmi meghívók, gyász-
jelentések, röplapok, pla-
kátok, zsák- és szék-
jegyek a legrövidebb
idő alatt pontos
és izléses kivitelben gyor-
san készit-
tetnek el.

Kassa, Fő-utca 64. szám.

Alig van iparág,

melynek prosperitása és fejlődése annyira függ a közönség bizalmától, mint a kelme-festő- és vegytisztító ipar. A HALTENBERGER féle kassai ruhafestő-, vegytisztító- és gőzmosógépgyár forgalmának fokozatos emelkedése igazolja azt, hogy ezen cég a közönség teljes bizalmát élvezzi s a tulajdonosok súlyt fektetnek arra, hogy a t. felek bizalmát lelkiismeretes, szakszerű munka, gyors kivitel és jutányos árszabás által teljes mértékben kiérdemeljék.

A gyár telepe és központi irodája Kassán Szerencsen-utca 3. sz. alatt áll fenn. A kassai 5 átvételi üzleten kívül Miskolc, Eger, Sátoraljaujhely, Munkács, Nyiregyháza, Eperjes és Kisvárdra városokban tart fenn átvételi üzleteket s az ország minden részében képviselőket. Külön postaosztály a vidékről magánfelek részéről érkező megbízások részére.

Uri divat- és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
::: követelményeknek megfelelően :::
állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkekben.

Lengyel és Szepesi

Kassa, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Andrássy nagy kávéház

..... Fő-utca 85. sz. ....
(Andrássy-Palota.)

Modern, uri kényelemmel berendezve, a felvidék legnagyobb kávéháza. Előkelő társaságok katonazene mellett itt találkoznak.

7 amerikai karambol-asztal.

**Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank**

kassai fiókja

Fő-utca 53. sz.

Ajánlja pánceszobájában elhelyezett

**Safe deposit
szekrényeit**

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. //////////////

Üzleti órák $\frac{1}{2}$ 9– $\frac{1}{2}$ 2 óráig.

56248

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
dr. Ferdinandy Gyula
Hoffmann Arnold
Kerekes György
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELNIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

TARTALOM.

	Lap
Az 1814. esztendő. Irta: Velentzey Ferenc	65
Gibárt története. Irta: Tarnóczy Béla	73
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig. Irta: Kemény Lajos	81

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Közli: dr. Czobor Alfréd	97
Cimeres nemeslevelek Abauj-Tornavármegye levéltárában. Közli: dr. Czobor Alfréd	99

Vegyesek.

Feja Dávid könyvtára. Irta: dr. Iványi Béla	104
Stooszi késgyártók. Közli: Kemény Lajos	107
Adóbehajtás. Közli: Kemény Lajos	108
Kassai Mátyás instantiája. Közli: Kemény Lajos	109
Bortisztek számadása 1673. Közli: K. L.	110
Bergmesterek utasítása. Közli: K. L.	111
Fancsal elfoglalása. Közli: K. L.	114
Herkó páter. Irta: Kemény Lajos	115
Ki volt Balázs deák? Irta: K. L.	117
Kassa város titkos levéltárából. Közli: K. L.	118
Az 1645-ik év történetéhez. Közli: Kemény Lajos	121

Irodalom.

Gergely Sámuel: Teleky Mihály levelezése. Irta: Kemény Lajos	124
Bibliographia	126

Az 1814. esztendő.

Egy verses krónikát mutatunk be, amely Kassán az 1814-ik évben lefolyt farsangról s az akkori deákéletéről rajzol vázlatos képet.

Szerzője *Velentzey Ferenc*, másodéves *jurista*, — akkor a joghallgatók neve; s bizonyosság arra ő is, hogy ebben a korban *mindenki poéta*.

Az író költői talentumáról nem sok dicséretet mondhatunk, de amint előszavában maga megjegyzi, a költeményt, amely Csokonay hatását elárulja, nem szánta a nyilvánosság elé. A közel százéves művet azonban nem késünk közreadni, mert Kassa régibb társadalmi életének nem egy színes vonását őrzi.

K. L.

Az ezernyolcszáztizennegyedik esztendőnek leírása.

Barátim!

Megérdemlette-é azon esztendő, mely ami együttlétünket ezer jókkal halmozta, hogy leirjam, azt ti ítéljétek meg. Elég, hogy én kérésteknek eleget akartam tenni; ha nem *inyetek szerint* vannak ezen együgyű verseim, vagy talán ha azokból valami kimaradt, bocsánatot kérek; tudjátok, hogy én sem poéta, sem mindeneknek, amelyek akkor történtek, leirajzolására elegendő nem vagyok. Hibáim, minthogy tudom, hogy nem fognak a világtól láttatni, nemis fognak azok semmi büszke *crisist*!) kiállani; csak nektek küldöm én ezen mun-

1) Kritikát.

kácskát és nem másnak, mivel csak titeket illet. Vegyétek jó
szívvél aztat
barátotoktól
V.¹⁾-tól.

Az 1814-ik esztendő.

Nem boldogság-é az visszaemlékezni
S az elmúlt időkről néha gondolkozni,
Főképpen ha azok meglelégedéssel
Édesgették szívünk az öröm mézével?

Valóban, az ember némely jó napokon
Ha már keresztül ment és a rosszabbakon
Járkál, búsan gondol, de mégis örvendhet,
Ha az eltűntekhez képzetén repülhet.

Jól esik nekem is azon vig esztendőt
Forgatni elmémben, azt az aranyidőt,
Melyben barátimmal az öröm szárnyain
Lebegék s vigadék a béke vállain.

Kikkel gyakran, mikor szebb tárgyról beszéltem
Avagy pipám füstjét övékkel kevertem,
Elűztem a setét búoszlato homályt,
Letörlém keblemről a bánatok nyomát.

Mely sok mulatságok, édes nevetségek,
Tréfa, játék, táncok és beszélgetések
Forogtak fenn köztünk s Tempe²⁾ virányain
Repdestették szívünk éden virulmányin.

Nemes társaságunk jól volt egybefűzve,
Tündöklött, mint a gyöngy aranyon kitűzve.
Nem bomlott fel soha igaz barátságunk,
Egybehangzott csinunk s tiszta gondolatunk.

Rangunk szerint tudtuk tartani magunkat,
Mint *juristák* védelmeztük jussainkat,

¹⁾ Velentzey Ferenc.

²⁾ Tempe völgye Görögországban.

Melyek ellen, ha ki ellenkezőt koholt,
Vétke miatt mindjárt keményen meglakolt.

Távol legyen czéлом attól, hogy dicsérni
Akarnám magunkat s nagyra magasztalni,
Midőn mondom, hogy az előljárónk szive
Örvendett létünknek s gyuladozott keble.

Novembert, Decembert morálbeszédekkel
Töltöttük el s néha nevetkezésekkel;
Mert szabad a gondolhoz néha örömt mérni,
Szabad a nagyokhoz kicsinyt hozzátenni.

A farsang.

Előjött a farsang havazó lábain,
Sok jót emelt felénk ugráló karjain.¹⁾
Valjon lesz-é vagy sem még ily vig farsangom
Valaha vagy néked, Antalom, barátom?

*Abaffy, Klestinszky, Klotzko és Tamássy,
Dulovits, Tóth, Török, Konrádth, Velentzey,
Gróf Szirmay Tóni s számosan még többen*
Valánk a redoutban minduntalan jelen.

A táncz közben kalmár ha előszaladott
Vagy csak egy lépéssel nálunk elébb hágott,
Fricska volt jutalma az oly vakmerőnek,
Ugy tettük czégérré őtet a szégyennek.

Mulattunk kedvünkre ismerős szüzekkel,
Kik felruháztattak ritka szépségekkel,
Nem lakozék kikben semmi kétszínűség,
Rózsázott mellekben a hiv jószívűség.

Mindakét *Komjáthy* szép kisasszonyai,
Julika, Nánika s *Korponay* Viki,
Kik a kalmároknak üres kosárt adtak,
De velünk ellenben szívverve tánczoltak.

¹⁾ A versíró — vagy talán a másoló? — a jeltöket felcserélte;
az ugráló lábak és a havazó karok itt inkább vannak helyén.

Le sem is írhatom, mely szépek valának
Spernahovics Lizi, Viki; és Ninának
 Mely szép fekete jegy volt egyik orcáján;
 Grátiák mosolygtak ezeken homlokán.

Ide tartoznak még *Bárczay* Bábika,
Rhédey Katalin és *Désy* Juczika,
 A jó kis tánczosném, *Ocsovinyi* Náni
 S *Mészáros* professzor két kisasszonyai.

Bábit Antal,¹⁾ Katit *Tamássy* szerette,
 Juczikát *Abaffy* eleint kedvelte.
 Nem voltak utolsók, kik *Nikolainál*
 Valának s tanultak Kassán *Kálósnénál*.

Ezekkel töltöttük gyakran napjainkat,
 Egybe egyengettük ugrós tánczainkat
 Főképpen akkoron, midőn maskarában
 Jártuk az eccosét szép angol ruhaban.

Eljövén az éjféli, a tizenkét óra,
 Amelyen örvendett e társaság torka;
 Mert tudta, hogy majd kap a szerednyeiből,
 Ittunk is ám neki a jó tokaiból.

Konrádth Imre főkép a credenczbe járni
 Szeretett, *Tamássy* Sándor iddogálni,
 Ezek áldozatja *Bachus* szent oltárán
 Füstölgött estvénként, de reggel is korán.

Ezen kettő miatt vala két krajczárral
 Drágább a bor vagy ha mondom egy garassal,²⁾
 Még sem hazudok tán, mert felette ittak,
 Szóval Imre, Sándor főkorhelyek voltak.

¹⁾ Klestinszky.

²⁾ E sor eredetileg így szól: Drágább, vagy ha mondom egy egész garassal.

A vadászok.

Midőn eltemette Mártius a telet
S széjjelüzé tőlünk a ködös felleget,
Kifejlett a tavasz s a rózsa kelyhéből
Kiült a melegre szurós kebeléből.

Szivünk is más tárgyat választá magának
Mulatságul s kezdtünk a szép Dianának
Áldozatot tenni a kies helyeken,
Melyek büszkélkednek Kassának vidékén.

A természet szépe kicsala bennünket,
Hogy jóltevő karján ringatná szívünket;
Mi engedelmeskedtünk és az erdőkre
Ballagánk vadászni a sűrű cserékre.

Szokásunkban vala vagy szerdán délután
Kimenni a pompás *Fischer* kertje¹⁾ utján
Vagy pedig hajnalban, míg Phoebus ágyában
Nyujtódzott s nem üle lüzes hintájában.

Nyájas beszélgetés és nevetés mellett
Mentünk és a reggel már midőn kifejlett
Aurórájának aranyos kebléből
És a nap kikukkant édes nyughelyéből

Már akkor mi állánk a zöld nyilásokon
Kíváncsi szemekkel néztünk az utakon,
Ha nem jó-e a vad nyul vagy pedig róka
Vagy nem reppen-é fel valami madárka.

Szivmegelégedve hallánk kutyáinkat
Csevegni a völgyben, derék kopóinkat,
Kiknek hangos toroka, mint egy legszebb koncert,
Betölté fülünket és a kies berket.

Mely gyönyörű vala mászni a partokat,
Éjjel amelyeket megöntöz a harmat,

1) Később a polgári lövölde, ma a közigazgatási tanfolyam épülete.

Széplak felé vannak a fáknak aljában
Azok s a falunak mintegy irányában.

Gyönyörtü vadászhely Kassán a *Hradova*,
Hol általunk sok nyul meghala és róka;
Hát a *Szabadharaszt*, hol annyit dupláztunk,
Nem szép-e? — mi ahol kedvünkre mulattunk.

Mikor már eljőve a hév napnak dele
És erősen sütött tagunkra melege,
Lefüztünk egy százesztendős tölgyfa alá,
Mely hágyadt testünknek pihenő helyt ada.

Elővettük jól megterhelt tarisznyánkat,
Levettük nyakunkról teli kulacsunkat;
Óh mely jóízűen s vigan ebédelénk
Együtt s az elejtett vadról beszélgeténk.

A jól illatozó pázsit volt asztalunk,
Puha zöld lóhere szék helyett alattunk.
Igy végeztük kedvvel el kis ebédünket,
Elűztük messzire a bűfellegeket.

A napnak hévsége mikor már hanyatlott
S a rekkenő meleg egészen eloszlott,
Felkelénk a kedves tölgynek árnyékából,
Hol eddig nyugodtunk, a dombnak aljából.

Ismét elkezdtünk üzni a vadakat,
Kürtökkel biztatni sebes kutyáinkat;
Elnyugodván Phoebus, mi haza dalokkal
Mentünk a szép uton, kellemes hangokkal.

Végezván vigszággal eltöltött napunkat,
Áldottuk Dianát Istenasszonyunkat,
Estve énekelve menénk *Lőrincsikre*,
Megtöltött puskákkal együtt sneffenstrieche.

Ez a hely Kassától egy kis mértföldnyire
Esik, a sok snefmadártól van nagy híre,

Oly gyönyörű vadászó helyecske ám ez,
Hogy ki aztat látta, felőle jól érez.

Többnyire áll e hely domború hegyekből,
Erdős, cserés, vidám és himes völgyekből,
Sok helyein kristályszerű patak cseveg,
Körülte a szárnyas állat hangja pereg.

Gyakran látogattuk meg mi e vidéket,
Lövöldöztük, ha jött, a csörgő sneffeket.
Kilenc óra után szivmegelégedve
Utat vettük haza, örömmel betelve.

Sokat ki-kimásztunk a kies *Bankóra*,
Volt olykor szükségünk ott az fürdőházra,
Ittunk ott a forrás csillámló vizéből,
Ertünket frissítő ezüst cseppjeiből.

Az ott levő erdön járni ha meguntunk,
Itt épült ferdőjéhez le-lefutottunk,
A jókedvű Bachust ottan megtiszteltük
S a komolyság árját tőlünk el-elűztük.

Oh ti kedves helyek, grátiák, kellemek,
Kik ezen erdőben gyakran enyelgtetek,
Csermely, forrás, patak, áldunk mi titeket,
Tárjátok ki óh még nekünk kebleteket!

Az odahaza levő multságok.

De otthon is vala elég multságunk.
Antal adá aztat, a mi jó barátunk,
Jó szívvél is látott bennünket *Klestinszky*;
Ott volt szállva egy más barátunk, *Abaffy*.

Kinek szobájában midőn összegyűltünk,
Pipára gyujtottuk s vigan beszélgettünk
Vagy behívtuk mindig szivelt *Kolbaynkat*,
Ki nekünk hegedült, mi meg mazurkánkat

Táncoltunk; első volt barátunk *Tamássy*,
 Második az a jó s hiv barát *Klestinszky*,
 Így jártuk végig el szép renddel táncunkat,
 Letörlöttük osztán hig izzadságunkat.

Helyet változtatván, Antalhoz lementünk,
Konrádth tréfáiról hol sokat neveltünk,
 Itt mindig jelen volt *Spernahovics Miska*,
 Kedves vadásztársunk és a kis *Bakoska*.

Szerettük ezeket, ámbár nem *juristák*
 Valának, de mégis társalkodásiknak
 Helyt adtunk; mert *Bakos* vala egy jó vadász,
Spernahovics pedig vig, jószívü pipász.

Nem is felejtjük el soha ezen kettőt,
 Kivánunk nekik egészségét s erőt;
 Mert velünk ők gyakran vigan mulatoztak,
 Örömmükkel mindig egyformán osztoztak.

Áldjuk azon kicsiny szobának falait,
 Mely barátságunknak legerősbb láncait
 Szemlélte s hallotta csörögni szivünkön
 És akaratunkat egyezni lelkünkön.

Mennyi dohányfüstök kanyarodtak ott fel
 Pipáinkból és a nehéz levegővel
 Keverve rohantak ki aunak ablakán
 Vagy ha ott nem férték, tágasabb ajtaján.

(Folyt. köv.)

Gibárt története.

Gibárt község a Hernád folyó bal partján fekszik Abauj-Tornavármegyében, a gönci járásban. Határos Encs, Füged, Büd, Kér, Alsóméra és Abaujszántóval. A Kassától majdnem Miskolcig huzódó, mindkét oldalán körülbelül egyenlő magasságu dombok által határolt termékeny Hernádvölgy közepén fekszik. A dombok mentén épült mintegy 65 házból áll, a Hegyaljára vezető országút mentén, mely mellett a Hernádon éjjel villanyos lámpákkal világított vashíd vezet át.

Lakosai magyarok s nagyrészben reformátusok, számuk 400 körül van, mely az Amerikába való kivándorlás folytán csökken. Nagyrészben zsellérek és mezei munkások. A község al- és felvégre oszlik, közepén a református templommal Körjegyzői székhely, van postája, malma, mészárszéke, kovácsműhelye, fűszerkereskedése, két korcsmája s *villanytelepe*, mely a falut és lakóházait világítja; ezenkívül Abaujszántót, Szerencset s még vagy 4—5 községet s a tulajdonos Harkányi birtokán a mezőgazdasági gépeket is üzemben tartja.

A község határa mintegy 1000 magyar hold; nagyrészben szántóföld; a többi rét, illetve legelő. 1870-ig a Hernádon tul fekvő földek nagyrésze rét volt. A falu felett lévő Hernád-gát keskeny volta miatt a tavaszi árvíz nem tudott elég gyorsan levonulni, elöntötte a réteket s utána bő szénatermés volt. A vármegye azonban 1874-ben elrendelte a zugó kiszélesítését, ami meg történt. Ezután a Hernád már nem öntötte el tavasszal a réteket, de a szénahozam évről-évre kevesebb lett, úgy, hogy a gazdálkodó birtokosok mind több rétet szántottak fel.

A község jelenleg négy urasági család között oszlik meg, ugymint a Felvég a Tarnóczy és Naményi, az Alvég a Szepessy és Szentimrey családé. Kisebb gazdák: Tóth, Lisznyay, Harcsár, Vass és Buza. Legrégibb birtokos a Naményi család, mely gibárti Farkas Mária özanyja után közel 250 éve bírja. A villanytelep, mely a Tarnóczy-féle régi 8 kőre járó vizimalom helyén épült, a szemközt levő műmalommal, a br. Harkányi tulajdona. A községben a következő urasági lakások vannak: a Tarnóczy József-féle, a Tarnóczy János-féle, a Naményi Sámuel-féle, a Naményi Pál-féle, a Gábrriel István-féle s a Szentimrey Gyula-féle. A többi nagyrészen zsellérház és gazdasági épület.

*

Ghybárth praedium, pusztá, már a 13-ik század okleveleiben említettik. Névül, majd előnévül (praedicatum) a régmúlt időkben több család használta, melyek a századok viharában kihaltak vagy elpusztultak; így a Mohol nemből származó Gibártiak a XIII. és XIV. században. Előnévül használta a gibárti Bor és gibárti Farkas család, a XV., XVI. és XVII. században.

Hogy nevét honnan vette, ez meg nem állapítható, valószínűen, Ghybart (Gebhardt) nevet viselhetett első birtokosa.

Déli határában Bűd felől a Panka szőlőhegy felett, melyet az a kihalt Panka család után visel, a XI és XII. században földvár volt, melynek bástyái még most is tisztán kivehetők.

A monda szerint a szomszédos bűdi hegyen boszorkányokat égettek a Kálmán király előtti időkben.

Az Encs és Füged felé vezető út két oldalán a régi időkben nagy erdőség terült el, a Tuzsa erdők folytatása, mely a századok folytán mindinkább kiirtatott, úgy hogy ma az erdők helyét rétek foglalják el. Hajdan kisebb folyócskák és erek szeltek át: a Sebesér, Korpósér stb., melyek ma már teljesen kiszáradtak. A községtől északra a magaslatok alatt állt Felsőgibárt vagy Kisgibárt, melynek ma már nyoma sincs. Még 1848-ban 8 házból állott, a hozzátartozó kertekkel. Még régebben ezzel szomszédos volt Csikos tanya vagy falu, amely

még Kisgibárt előtt pusztult el, ma az ottani földeket nevezzük e névvel, határa pedig a kéri határba olvadt be.

A pusztulásnak oka főként a terepviszonyokban kerekendő, amennyiben a Csikostól Gibárt felett Búd, sőt Peréig ellhuzódó magaslatok az alattuk elfolyó Hernád felé folytonos csuszásban vannak és beomlanak; egyrészt a folyó alámosása, másrészt a sárga agyagos talaj alatt elhuzódó kék és vadvizes agyagrétegen a felette levő századok óta folyton csuszik, mi a Kisgibárt teljes beomlását okozta, nemkülönben a büdi utat is többször megsemmisítette.

A Csikoson tul fekszik a Tuzsa-tanya a hasonnevd erdőséggel, mely 1880 körül kivágattatott. Tuzsát a legrégebb oklevelek mint a Bárczay-család birtokát említik.

A Gibárt felett huzódó dombtető Kér és Abaujszántó felé fensikot alkot változatos magaslatokkal és völgyekkel, melyek jó buzatermő szántóföldek. A völgyben szikszós és vadvizes. Itt fekszik a gibárti határ mellett a Sóstó-tanya. Felette a dombtetőt Lyukashalomnak nevezik. E helyen csata volt 1588-ban. Az egrí pasának serege portyázva Kassa ellen indult s Miskolcot megsarcolva a sereg egyik része a Hegyaljának vette utját, másik része Szikszó felé haladt. Miután Ujhelyt, Tályát, Mádót, Szántót megsarcolta, úgy látszik Gibártnál, illetve Forrón akart egyesülni a két csapat, hogy együttesen nyomuljon Kassa ellen. Azonban a magyar sereg a szikszói éjjeli csatában a nálánál sokkal nagyobb számú török sereget megverte és a Kishernádba szoritotta. Itt esett el Tarnóczy Lukács alkapitány is több tisztjával. A győzelmes magyar sereg aztán elébe ment a másik török csapatnak s azt a gibárti magaslaton verte szét. Az elesett magyar és török vezérek közös sirja a Lyukashalom, honnan az eke nem egy érdekes régiséget hozott már napvilágra.

*

Abaujvármegyét az Árpádházi királyok alatt nagyrészen az Aba-nemzettség uralta. Gibárt is e kis királyságába esett, Gönc sziklavára lévén székhelye a Aba-nemből eredő hatalmas Omode dinasztianak. Az Abafiai valamelyikétől vette meg Rikolf mester vagy ennek még elődei.

Detre fiai a Mohol-nemzetségből sárosmegyei birtokok egy részét, nevezetesen Tarkót és Veresalmát 1296-ban Kakas és Jánossal, Rikolf fiaival az egri káptalan előtt elcserélték *ezeknek birtokával, Gibárttal*, megtoldván ezt Rikolf fiai 60 márkával.

Gibárt egy az 1303-ik évben történt osztály szerint Moholfia Detre s ennek legifjabb fia Langueusznak jutott, kinek testvérei voltak Detk, Dethmár, Dethbor Simon és Herbord.

Ezektől származik az ősrégi kihalt Radványi-család, melynek ősei nobiles de Keéch nevezettek ősi, talán első megszállásu birtokukról, mely alatt a mai Fuló-Kércs értendő.

Langueusz a legfiatalabb testvér, a gibárti család ősatya lett; fia János de Gibárt 1325-ben, ennek fia Miklós de Gibárt 1380-ban, ennek leánya Anna 1406-ban Sasay Jánosné.

Testvéreinek gyermekei radványi birtokuk után a Radványi nevet veszik fel. Langueusz utódai Annával 1406 körül kihaltak s velök a Gibárti család. Nem találunk reá adatot, hogy utána Gibárt birtoka a testvérágra, a Radványiakra szállott volna. Valószínűbb, hogy az a koronára szállott vissza s új donációba kapta azt Czeke György 1453-ban, kinek leánya Agatha, Porkoláb Imrének volt neje. Birtokos volt Gibárton, Czekeházán, Alsó- és Felsőkerben, Alpáron és Czeczén. 1486-ban Czeke János és Monay Domonkosné — valószínűleg szintén Czeke leány — eladta pusztagyibárti és tuzsai porcióját 40 arany forintért.

Ez idő táján került Gibárt nagyrészen házasság útján a Halmay, helyesebben 1415-től a Bor-család egyik ága birtokába. A Halmay-család ősrégi törzsökös abaujvármegyei család, kiknek őseiről már a XIII. században említés tétetik.

1406-ban Garay Miklós nádor Kassa mellett az abauji és sárosi nemességgel nádori gyűlést tartott, hol a Bornak nevezett Halmay Mihály Halmaj falut magáénak vallotta, lévén ő kegyelme Zsigmond király főlovászmestere, ki a királyt külföldi útjaiban is kísérte volt.

Ezen Mihálynak még 9 fiutestvére és 3 unokatestvére volt. Ezek valamelyikének fia vagy unokája Bor György, ki

magát de Gibárt irta (1481—84.), neje Ilona, előbb Zsujthay Andrásné. Ezek fiai Oswald, Lenárd, Kelemen és István kércsi birtokaikat elzálogosították 50 magyar forintért szentmihályfalvi Pelbárt Mihálynak.

1540-ben élt gibárti Bor Simon, kinek neje Hamvay Erzse, fia János, neje Tercsényei Dóra Fiaik: György és Ferenc 1578-ban gibárti, büdi és papi birtokaikat zálogba adják Járay Jánosnak. Ugyanezek összeveszvéen, egymást összevagdalták, minék folytán nótáztattak s gibárti, büdi és fancsalí összes javaikat Feyn Lukács gibárti harmincados kapta a királyi helytartótól adományban.

Bor Anna, Török Mihályné 1606-ban szintén eladta részbirtokát Gibárton.

1544-ben Czéczey Lenárd, Izabella királyné parancsára több más birtokokkal egyetemben ellenmondás nélkül beiktattatott.

1559-ben gibárti Bor János 250 forintért zálogba adja gibárti részét 8 jobbággal rugyasi Panka Péternek, a fügedi várnagynak. Később a Bor-családtól, mely ez időben züllésnek indult s elszegényedett, összes gibárti birtokát megvette.

Panka Péter 1584-ben halt meg Gibárton a Bor-féle curiában, hol állandóan lakott. Ez a falu közepén, a mostani Naményi Pál-féle telekdomb oldalában állhatott. Két neje volt, az első Fáncsy Zsófia, kitől Ilona ruszkai Korniss Boldizsárné, Kata dancsházi Dancs Pálné és István nevű fia született; második neje Musay Zsófia volt, kitől második fia Zsigmond — ki fiatalon halt meg — és Anna, Malykóczy Gáborné nevű gyermekei származtak.

Panka Istvánnak neje Beyczy Borbála volt; atyját csak 12 évvel élte túl, meghalt 1596-ban. Egy fiuk maradt Péter, kinek kiskorúsága alatt gibárti, ruszkai, alsógolopi, kisdobszai és martoni birtokára 2 gyámja, atyjának sógora Malykóczy Gábor és Korniss Boldizsár ügyeltek.

Fiatalon és utód nélkül halt meg, véle a rugyasi Panka-család fiágon kihalt s Gibárt ismét a koronára szállott.

1609-ben Thurzó György, az ország nádora Panka Péter fia, István magvaszakadtán a koronára szállott gibárti birtokot 32 jobbágytelek erejéig a hozzátartozó jobbággyokkal

Farkas Mihálynak adja donációban, kinek családja, valamint ő maga is ettől fogva gibárti Farkasnak írja magát.

A Farkas család erdélyi származású nemes család. Mihály, mint Bocskay István erdélyi fejedelem lovas kapitánya került Felsőmagyarországba. Nemessége a fenti donációt tekintve kétségtelen.

Azonban úgy látszik szükségesnek tartotta, hogy Bécsből új nemeslevelet szerezzen 1611-ben, mely 1612 május 14-én Göncön ki is hirdettetett Abaujvármegye közgyűlésén úgy az ő, mint két fia: János és György részére.

1613-ban Rákóczi György ónodi főkapitány, valamint Rákóczi Zsigmond, öccsük Pál nevében is, Farkas Mihálynak, atyjuk és irántuk tanusított hűségét megjutalmazandó, inscribáltak részére Szerencsen egy házat, hozzátartozó földjeivel, rétjeivel, és egy szőlőt, 700 forintban.

Farkas Mihály tokaji alkapitány volt 1626-ban. Ezt megelőzőleg 1621-ben Bethlen Gábor lovaskapitánya és a fejedelem borsodmegyei bábolnai birtokrészét, mely előbb az egri püspökséghez tartozott, a vallás és haza védelmében tanusított hű szolgálataiért 300 forintban adományozta neki, oly kikötéssel, hogyha annak birtokában ő vagy utódai megháborgattatnának vagy más kompetensek miatt attól elesnének, tartoznak Bethlen Gábor vagy utódai a fent kitett összeget megtéríteni.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemtől új nemeslevelet nyert Kassán 1624-ben maga, neje és István testvére részére, kihirdetve Garadnán ugyanez évben, április hó 4-én.

Két felesége volt, az első ösmeretlen, a második: Helsei Anna. Gyermekei: János, György és Judit.

Farkas János — ki nem soká élte tul atyját — 1630-ban meghitelt táblabíró volt Abaujmegyében. Felesége, Czeke Borbálától 3 gyermeke maradt, Mihály, Anna és Ilona. A két leány hihetőleg kis korában halt meg, mert midőn a fiau, Mihály 1656-ban egy véletlen lövés következtében kapott sebében meghalt, javain nagybátyja Farkas György és anyja testvérei, Czeke Zsófia Raszlaviczay Ferencné és Margit, Tivadar Andrásné osztozkodtak.

A második fiau Farkas György leányaival Annával és

Máriával Wesselényi Ferenc nádortól őseitől öröklött gibárti curiájára és birtokára adományt nyert s abba ugyanazon évben, 1655-ben ellentmondás nélkül beiktattatott. Felesége az ősrégi családból származó gecsi Gecsey Anna, Gecsey Ferenc és Pándy Anna leánya volt. Midőn megosztottak atyjuk halálakor gibárti birtokukon Jánosnak jutott a később Naményi Sámuel-féle, Györgynek a később Naményi Pál-féle telek és birtok. Meghalt 1667-ben.

Csak két leánya maradt Anna bernátfalvi Bernáth Bereckné, Mária Naményi K. Péterné, velők a gibárti Farkascsalád is kihalt. A gibárti birtokon tehát a két nővér 1667. február 14-én kelt osztálylevél szerint atyafiságos békességgel megosztozott. Felemlíti még az osztálylevél a büdi, kéri, szántói és papi részbirtokokat, mint amelyek közökre mennek, megemlíti a Rákócziak által még Farkas Mihálynak inscribált szerencsi házat, két szőlővel, valamint a szántói sulyomhegyi szőlőt, nemkülönben a gibárti malmot, amely ez időben a Malomzugban, a hidon alul volt, említi a Pankahegyen 2 szőlőt és a vizen túl 2 vadas kertet és nagyszámu gyümölcsösököt s egy ezüst kardot 30 forintban, végül Naményi Péter uram egy malomnak való kiszafát hordatott és faragtatott Farkas György uramnál, *külön kenyéren lévén*, azért fele része őt illeti meg. Ebből kitűnik, hogy az idősebb leány, Anna, férjével Bernáth Bereckkel talán apósával egy háztartásban élt, míg a fiatalabb leány, Mária, férjével Naményi Péterrel külön házban lakott.

A bernátfalvi Bernáth-család régi törzsökös abaujmegyei származásu s az 1563-ban élt Bernáth Andrástól és testvérétől Ferencről szaporodott el a család az egész országban. Vármegyénkben csak az idősebb ág maradt meg Bernátfalván s innen jött Gibártra Bernáth Bereck, ki a Farkas Mihály felesége Gecsey Anna révén, mint atyafi kérte meg és vette el feleségül gibárti Farkas Annát, kitől 2 fia származott, László és János.

László lakott Büdön és utódok nélkül halt el.

János — neje Hamvay Klára — bírta a gibárti és büdi birtokot tovább. Feleségétől 2 gyermeke maradt Anna csáthi Gábrriel Györgyné és László, kinek neje Kácsándy Zsófia,

kitől gyermekei nem maradván, véle a Bernáthok gibárti ága kihalt s a birtok nő-ágon a Gábiel-családhoz jutott 1740. körül.

Gibárti Farkas Győr második leányának Máriának férje Naményi Péter volt, kit 1660-ban vett nőül mint Wesselényi nádor secretáriusa. Hogy Wesselényi náddal Farkas György jó viszonyban volt, bizonyítja az 1655. évi donációja, illetve gibárti birtokában való megerősítése; ekkor kerülhetett ösmeretségbe tehát titkárja Naményi Péter is a Farkas-családdal, dacára annak, hogy beregi származású volt és ott voltak birtokai.

A Naményi-család lett tehát gibárti Farkas György második örököse, melynek egyik ága ma is földesura Gibárt egy részének.

A Naményi-család tulajdonképeni neve Koncz, bár a családi levéltárban levő okiratokon és leveleken láthatólag Péter magát mindig Naményinek írta, mégis hogy az ősrégi Naményi beregi (helyesebben Lónyay ág) családból származott volna, ellene szól, hogy az még 1544-ben Balázs fia Ágostonnal kihalt s magvaszakadtán birtoka a koronára szállott s királyi adományként kapták Mucsey Pál és Bécsy Ambrus. Az 1545. évi beiktatásnál ellentmondanak Lónyay András és Gergely, valamint Bosásy János özvegye, Zsófia asszony, Naményi Balázs nővére, mint rokonok.

(Folyt. köv.)

Tarnóczy Béla.

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig.

2.

Az Árpádházi királyok korában a lakosság főfoglalkozása az állattenyésztés volt.

A 13-ik században, kivált annak második felében a földművelés mindinkább tért foglal, amelyre közremunkáltak a jászai kolostor alapítása és a telepítések.

1249-ben említetnek a szinai vendégek (hospes), akiknek a király a Bocsárd és Kaetativ (Kenyhecz?) határában levő földeket adja s mindazon szabadalmakat, melyekkel Kassa lakói ének;¹⁾ 1255-ben ismét Csany földét.²⁾

V. István 1262-ben a buzitai vendégek földjét gyarapítja a jászai káptalan Precha nevű birtokával, míg a káptalan a tatárjárás óta lakatlan Kércset nyeri cserébe.³⁾

A rengeteg erdőség, mely a Felvidéket elborítja lassan-lassan vágás alá kerül; Tökés, Kovácsvágása, Csécs (a szláv *szecs*) községek ily helyeken épülnek meg, míg Aszaló neve a tüzzel való irtásról regél. Lánchatárában (1298.) az *irtvány* (yrtvan)⁴⁾ szó a kiirtott erdő emlékét őrzi; 1280-ban Radvány, a királyi erdőörök földje magánkézre jut.⁵⁾

A legelőkből részben szántóföldek lesznek. 1232-ben Bölze határában négy ekényi föld ára negyven márka ezüst;⁶⁾ ugyanily nagyságu föld 1246-ban Füged határában nyolc márka finom ezüst.⁷⁾ 1256-ban a jászai káptalannak Kendi-Monaj és Nyesta, Homrogd és Selyeb, Vizsoly és Felszebenye határában vannak szántói;⁸⁾ 1259-ben Garadnán találkoznak szántóföldekkel;⁹⁾ Szántó község neve is erre vall.

1) W. VII. 281.

2) W. XI. 410. F. IV/II. 317.

3) F. IV/III. 377.

4) W. V. 198.

5) F. V/III. 17.

6) Melczer okl. 1.

7) Kassa v. t. II. Szebenye Nr. 1.

8) F. VII/V. 316.

9) Kassa v. t. II. Garadna Nr. 2.

Ezzel egyidőben a szőlőművelés is feltűnik.

1245-ben Szebenyén,¹⁾ 1275-ben Forrón, Fancsalon, Devecseren, Fájban, Kércsen, Aszalón, Apátin, Buzitán, Kassán, Idán, Kendi-Monajon, Hidvégen és Szántón szőlőhegyek vannak.²⁾

1299-ben Közép-Németi határában a szinaiak kezdik a szőlőültetést, a földesurrál, Németi Mihály mesterrel úgy szerződvn, hogy minden szőlő után évenként egy fél fertót fizetnek s két kenyérrel s egy csirkével adóznak neki.³⁾

Az ipari foglalkozások közül a molnárság s a bányaművelés virágzik.

1251-ben az Ida patakon,⁴⁾ 1255-ben a jászai káptalan birtokában van három malom.⁵⁾ 1289-ben a káptalan gömörmegyei Saul- és Andrásföldre nevű birtokait elcseréli a Jászó mellett levő Henchmalma nevű maloméért, melyet előbbi tulajdonosa 32 márka finom ezüstön vett meg.⁶⁾ 1309-ben Forró határában a Hernádon áll malom.⁷⁾

Bányaművelésre vall a Jászó mellett levő Rudnok (rudina = ércbánya) község neve. A káptalannak III. Endre ad jogot, hogy birtokain réz-, vas-, ólom- és ónbányákat nyithat.⁸⁾

Jászón 1243-ban kovács, varga, pék, ács, mészáros és szücs mesterséget űző néppel találkozunk;⁹⁾ a községnek IV. Béla 1255-ben engedélyt ad heti vásárok tartására.¹⁰⁾

3.

Hogy a virágzásnak indult jólétet a 14-ik század elején mennyire megrontották az évtizedek óta tartó pártharcok, arról érthetően szól a jászai káptalan egyik kiadványa, mely-

1) Kassa v. t. lt. Szebenye Nr. 1.

2) W. V. 301. A. O. I. 192.

3) W. XII. 649.

4) W. XI. 373.

5) F. IV/II. 300.

6) F. VII/II. 250.

7) A. O. I. 192.

8) F. VI/I. 58.

9) F. IV/I. 304.

10) F. IV/II. 300.

ben (1310.) a peres felek úgy egyeznek meg, hogy a birság fizetése három ízben történjék, megnehezülvén az idők járása (propter gravitatem temporis).¹⁾ A földesur még tíz évvel a rozgonyi ütközet után is annyi zaklatásnak van kitéve tulajdonjoga iránt, hogy Mihály jászai prépost előtt 1322-ben Moytha unokája, György tíz évre zálogba veti évi tíz márkáért bárcai birtokrészét Fülöp nádor ítélőmesterének, mert annyi oldalról perlik, hogy nem birván költséggel, fél, hogy elveszti.²⁾

Amint azonban kezd beteljesedni Károly király jelmondata, amelyet pénzeire is veretett s amely így szól: „Honor regis iusticiam diligit, ius dat pacem, pax salutem“, — az ország örvendatosan kezd felépülni.

Az állattenyésztés emelkedéséről szól, hogy 1327-ben Bocsárdon ménes van,³⁾ a Jeszeneieknek pedig (1351.) Széplakon.⁴⁾

A szőlőművelés mind nagyobb területen hódít. 1326-ban Kéren,⁵⁾ 1329-ben Vadász és Aszaló közt,⁶⁾ 1337-ben Zdoba határában,⁷⁾ 1344-ben Széplakon,⁸⁾ — e két utóbbi helyen az apátság buzgalmából — 1359-ben Szepsi és Jászó között,⁹⁾ 1382-ben Szikszón, ahol a kassai sz. Erzsébet-egyház apostolok oltárának van három alapítványi szőlője,¹⁰⁾ 1395-ben Miszlókán¹¹⁾ is vannak szőlők.

1387-ben Perényi Péter Göncre 500 hordó bort vet ki a hetedadó fejében.¹²⁾

1413-ban Jánosd és Vadász határában,¹³⁾ 1485-ben Hej-

1) A. O. I. 365.

2) A. O. II. 50.

3) A. O. II. 341.

4) K. v. ny. lt. 19153. sz.

5) Leleszi kápt. lvt.

6) Z. O. IV. 624.

7) K. v. t. lt. A. Cassovia Nr. 11.

8) K. v. ny. lt. 19151.

9) F. IX/III 91.

10) K. v. t. lt. C. Ecclesia Nr. 5.

11) K. v. ny. lt. 19161.

12) Z. O. IV. 344.

13) Z. O. VI. 249.

cén Fövenyes nevű,¹⁾ 1492-ben Ruszkán szőlők említetnek.²⁾ 1495-ben Kassa a ruszkaí és környékbeli dézsmaborokat 80 frton megveszi.³⁾

A szőlőművelés jelentékenyebb helyei azonban Szántó és Szikszó.

Szántón 1438-ban a Csatárhegyen,⁴⁾ 1522-ben Nagysátor, Szobráncziné, Fekete Jakab és Greniczér (ma Gerencsér) nevű szőlők említetnek;⁵⁾ Szikszón a Némethégyen (1406.),⁶⁾ a Magyarhegyen, melyen a lechniczi (Szepesm.) kolostornak és a szikszai papnak is vannak szőlői (1414.),⁷⁾ ugyanott Agyagos nevű szőlő (1472.)⁸⁾ és a Nyúlmalon.⁹⁾ Ez évben (1472.) a Némethégyen fekvő hat szőlő 260 forintot kél el.¹⁰⁾

A vármegyében a szüretet sz. Mihály napja körül tartották meg.¹¹⁾

A földművelés terjedéséről gyér adataink vannak, de a gabonatermesztés mind nagyobb mértékéről a szaporodó malmok tanuskodnak.

Szántóölkdek említetnek (1317.) Szepesi, Bodoló és Péder között;¹²⁾ Zdoba mellett, (1337.);¹³⁾ a 15. század elején Jánosd és Vadász egész határában.¹⁴⁾

Malmok állanak (1314.) Bárcán¹⁵⁾ a Miszta vizén (1318.),¹⁶⁾ Baksán (1324.),¹⁷⁾ Bocsárdon (1327.),¹⁸⁾ Kinizsen a Hernádon

1) Orsz. lt. Dipl. 19013.

2) K. v. t. k. P. Ruszka. 11. 21.

3) K. v. ny. lt. 731.

4) Orsz. lt. Dipl. 13191.

5) K. v. t. lt. C. Ecclesia Nr. 17.

6) Orsz. lt. Dipl. 9159.

7) U. o. 10258.

8) U. o. 17342., 17345.

9) U. o. 17347.

10) K. v. ny. lt. 419.

11) U. o. 544. és Orsz. lt. Dipl. 19013.

12) A. O. I. 433.

13) K. v. t. lt. A. Cassovia. Nr. 11.

14) Z. O. VI. 249.

15) A. O. I. 345. II. 52.

16) U. o. I. 472.

17) K. v. t. lt. U. Bekényi. Nr. 1.

18) A. O. II. 341.

és a Zugón (1352),¹⁾ Somodiban kettő is (1354),²⁾ Mislókán (1395.),³⁾ Al-Németiben (1406.),⁴⁾ Telkibányán (1438.),⁵⁾ malom és kalló Regéc alatt a Toksván (1443.),⁶⁾ Kalsán (1484.),⁷⁾ Ruszkán a Hernádon, mely a gönci pálosoké (1506.),⁸⁾ Forró alatt (1513.).⁹⁾

Bocsárdon 1327-ben gyümölcsös kerttel találkozunk.¹⁰⁾ Az erdőség a vármegye északi részén még oly sűrű, hogy 1335-ben Hilyón emiatt nem járnak határt, hanem csak szemre ítélik meg a terület nagyságát.¹¹⁾

A gazdálkodás úgy is folyik, hogy a rokonok az osztályt végre nem hajtják, hanem a földet annyi egyenlő részre osztják, ahány örökösnek joga van hozzá s a jobbágyokat közösen bírván, azokkal szükség szerint munkáltatják meg az egész birtokot. Ily végzést köt Drugeth Miklós országbíró előtt 1354-ben János csongrádi főispán neje két fitestvérevel Somodi birtokuk felől.¹²⁾

A munkáskéz a 14-ik század első felétől kezdve mind értékesebbé lesz, s a birtokosok kedvezményekkel igyekeznek a munkásnépet telepedésre csábítani. Drugeth Fülöp abaujvármegyei főispán 1320-ban Bodolóra s más birtokaira édesgeti a telepeseket, különös védelmet ígervén nekik.¹³⁾

Másrészt a föld is nyer becsben s a természetmennyek ára emelkedik.

Szepsi, másnéven Szekeresfalva lakossága nevében a község bírása, a Tatárnak nevezett Kunczmann 1331-ben szerződik a jázsai káptalannal, hogy bérfizetés mellett a Jászó

1) A. O. V. 558.

2) U. o. VI. 201.

3) K. v. ny. lt. 19161. K. v. t. lt. M. Mislóka. Nr. 4.

4) Z. O. V. 442.

5) Orsz. lt. Dipl. 13191.

6) H. okl. 406.

7) K. v. t. lt. N. Kalsa. Nr. 21.

8) Orsz. lt. Dipl. 21606.

9) K. v. t. lt. K. Forró. Nr. 9.

10) A. O. II. 341.

11) U. o. III. 183.

12) U. o. VI. 201.

13) U. o. I. 562.

határában a Bódva folyó mindkét partján elterülő szántóföldekre alkalmas földet és szőlőművelésre alkalmas hegyet bérbesznek, fizetés fejében adván évenként sz. Mihály nyolcadjára két vég fehér lengyel posztót, háromszáz budai akó bort és két viaszgyertyát, a dézsmát is megadván. Ha a határnapot elmulasztják, úgy kétszeresével tartoznak, amit ha nem teljesítenek s a dolog perre kerül, úgy a birtok a per megkezdése előtt visszazáll a káptalanra.¹⁾

Igy veszik 1359-ben önkényesen a káptalan birtokait használatba a szomszédos Ida-Bánya, Szepsi, Szomolnok és Gölnic lakosai, majorokat építvén annak határain belül.²⁾

A pernek elejét úgy vette a király, hogy a káptalannak a szomolnokiak részére átengedett földterületeért kárpótlásul átengedi (1368.) a Jászó határában feltárt mindennemű ércet a kolostor épületeinek jókarban tartására.³⁾

A bányaművelést már Károly király is, aki az első magyar aranyforintokat vereti, előmozdítja, megadván Szomolnoknak midazon kiváltságokat, melyekkel Selmechánya él.⁴⁾

Arany-Idán, melyet Ida-Bányának is neveznek, a bányászatot 1349-ben már űzik.⁵⁾

1364-ben Lajos király megerősíti 1358-ban kiadott kiváltságlevelét, melyben a jászai káptalannak az összes ércet bányászatára engedélyt adott.⁶⁾

A bányaművelés (1428.) Telkibányán is folyik. Pudeprucz Miklós bányamester (magister montanarum) ez évben a tanács tagja. A bányaművelésről némi képet ad a község címerében levő két bányászalak, kezükben ékkel és kalapáccsal.⁷⁾ Az Ahonbergen művelt bányák után fizetni szokott bért Mátyás király 1465-ben 12 évre elengedi Kassa és Telkibánya együttes kérelmére.⁸⁾

1) F. VIII/III. 563.

2) F. IX/VII. 179.

3) F. IX/VII. 376.

4) A. O. II. 284.

5) K. v. t. lt. L. Arany-Ida. Nr. 1.

6) F. IX/III. 434.

7) Orsz. lt. Dipl. 11976.

8) K. v. ny. lt. 428.

4.

A vármegye területén űzött mesterségekről feltűnően kevés adatunk van. 1480-ban Orbán gönci kőfaragómester¹⁾ a bártfai egyház építéséhez szállít köveket; 1515-ben Szikszón a szücsmesterséget űzik.²⁾

A fellendülő kereskedelemről szól, hogy a király (1346.) elrendeli, hogy Garadnán továbbra is szedjenek vámot.³⁾ Az *országut, a magna via*⁴⁾ mentén, ahol a forgalom a legjövődelmesebb, állanak fenn leginkább a vámok mint Garadnán (1312.),⁵⁾ Forrón (1319.),⁶⁾ Somodiban (1354.),⁷⁾ Közép-Németiben — 1413-ban az egri káptalan előtt Perényi Imre tiltakozik az ellen, hogy Perényi Péter már hatodik éve nem engedi meg, hogy itt vámot szedjenek,⁸⁾ — Pető-Szinyén (1482.) Perényi István birtokán,⁹⁾ Vizsolyban (1483.),¹⁰⁾ továbbá Jászón (1423.), Nádasdon, Szikszón, Szinán, Buzitán, Csájbán (1472.), Jánokon, Kápolnán, Komlóson, Novajbán, Alsó-Regmecen, Regéckén, Restén, Szerencsen, Verengen, Vilyben és Zsadányban.¹¹⁾

A kereskedelmet mozdítják elő a vásárok. Jászónak Mária királyné Keresztelő sz. János napjára engedélyez vásártartást.¹²⁾

Az árakról némi tájékozást nyújthatnak a következő adatok: 1315-ben nyolc kas méh egy márka, egy ló két márka, nyolcvan kereszt gabona ugyanennyi, 18 ökör másfél¹³⁾

1) Tört. Tár. 1884. 325. l.

2) K. v. ny. lt. 941.

3) K. v. t. lt. K. Garadna. Nr. 5.

4) Kassától délnek, W. XI. 373. 410; Szepsi és Kassa között, K. v. ny. lt. 18072; Rozgonyból Kassára, K. v. t. lt. A. Cassovia. Nr. 24.

5) A. O. I. 261.

6) U. o. 504.

7) A. O. VI. 201. Z. O. VIII. 657.

8) Z. O. VI. 271.

9) K. v. ny. lt. Iajstl.

10) U. o. 544. 840.

11) Csánki id. m. 198—221. l.

12) Egyetemi könyvtár. F. X/II. 68.

13) Az oklevélíró magyarosan „altera dimidia“-nak fordítja.

márka.¹⁾ 1339-ben egy per alatt levő lóért 13 márka budai dénárt ajánlanak fel;²⁾ 1348-ban egy ló becsára egy márka.³⁾ 1477-ben egy szekér három frt., egy ló 6 frt.,⁴⁾ 1499-ben 300 kereszt gabona 50 frt.⁵⁾ 1512-ben Kassa városa forrói birtokán 447 köből gabonát, 76¹/₂ köből árpát, 34¹/₄ köből zabot aratott, Szurdokon négy köből gabonát, öt köből zabot; ebből eladott 344 köblöt 89 frton.⁶⁾

A pénzsámítás alapja a kassai márka.⁷⁾ A pénz vásárló ereje a 15. században csökkent. Emiatt Abaujvármegye alispánja és más nemesei a kassai kereskedőkkel összetűztek. A város ugyanis új árszabályt állapított meg, felemelvén az árucikkek árát, melyet a vevők vonakodtak megfizetni s az árukat erőszakkal elvitték, a követelt értéknek csupán felét térítvén meg. Zsigmond Kassa városa panaszára Pálóczy Máté főispánnak meghagyja, hogy a polgárok érdekét védelmébe vevén, egyeztesse meg a feleket.⁸⁾

Igazságszolgáltatás.

1235-ben Sándor újvári megyeispán parancsára hevesi udvarbírája, Mihály Nagyváradra tüzesvaspróbára küldi Bárca, Zaka — ma Nádasd —, Kér, Bala, Zethu, Erdő és Hort újvármegyei községek lakosait, akik Iku helység négy lakosát megkárosították.⁹⁾

A Nagyvárad Regestrum őrizte meg ez adatokat részünkre, melyekből kitűnik, hogy ha a világi hatóság a peres felek ügyében nem ítélkezett végérvényesen, úgy az isten-

1) Felsőmagyarországi Múzeum Egyeslet lt.

2) A. O. III. 595.

3) F. IX/VII. 76.

4) K. v. ny. lt. 451.

5) K. v. t. lt. S. Darholcz. Nr. 19.

6) K. v. ny. lt. lajstl.

7) H. okl. 294. 299. Z. O. I. 385. Sztáray okl. I. 182. 498. A. O. III. 237. V. 537. „marcis parvis seu Cassensibus“ (1414.) K. v. t. lt. Appendix. Nr. 89.

8) K. v. lt. B. Privilegia. Nr. 28.

9) Pesty Fr., Az eltűnt régi vármegyék. I. 155. l.

ítéletre birták az igazság kiderítését, ami természetesen csak egyházi személyek előtt történhetett meg.

Az egyházi törvényszékek elé tartoztak az özvegyek és árvák peres ügyei is.

1317 körül az újvári főesperes meghagyja alesperesének s a mislyei prépostnak, hogy az ország szokása szerint egyházi és világi embereket vevén magukhoz, hasítsák ki Semse vagy Ruszka birtokából a Ruszkai Serephil özvegy részére a hozományának és jegyajándékának megfelelő birtokrészt s a két leányát megillető leánynegyedet.¹⁾

Leánynegyed ügyében idézi meg István enyickei és János szinai plébános az egri szentszék elé Drugeth Vilmos nádor özvegyét, felhíván őt, hogy fizesse meg egyuttal a 22 márká birságot, melyből kétharmad a püspöki helyettest, vikáriust, egyharmad a felperest illeti meg.²⁾

Leánynegyed és hozomány ügyében hirdet ítéletet 1380-ban a jászai káptalan is.³⁾

Már 14-ik század végén ily ügyekben néha mellőzték az egyházi törvényszékeket s 1380-ban a nádor előtt egyeznek meg a Perényiek, átengedvén az özvegynek jegyajándék és hozomány fejében Monajt.⁴⁾

Az egyháznak legerősebb fegyvere volt az egyházi átok alá vetés, mellyel a megidézésre megjelenni vonakodó peres félt sújtotta.

1350-ben Jakab idai papnak bejelentette a szentpéteri és somosi plébános, hogy az egri püspöki vikárius meghagyására Szikszai Marhardfia Pálfia János birtokait egyházi átok alá vetették s ha a földesur megkeményíti szívét s az idézésre meg nem jelen, úgy őt is kiátkozzák. János ugyanis nem hajolt meg a szentszéknek leánynegyed ügyében hozott ítélete előtt.⁵⁾

Erre a következő évben az egri vicarius utasítja a

1) H. O. VII. 375.

2) A. O. V. 185.

3) Melczer oklvt. 41. l.

4) Z. O. IV. 169.

5) A. O. V. 395.

középnémeti, perényi, ujbári, szinai és enyickei plébánosokat, hogy Szikszai Jánost átkozzák ki.¹⁾

Somosi Pétert, aki Stanchi Miklóssal folytatott perében macacsságot tanusít, András kanonok, egri püspöki vicarius 1385-ben egyházi átokkal, sőt kiközösítéssel sújtja s meghagzja a kassai, eperjesi és sárosi plébánosoknak, hogy Stanchi Miklós megkeresésére vessék átok alá Somosit, családját és hozzátartozóit s addig fel ne oldozzák, míg szive meg nem lágyul s a kivetett birságot úgy András kanonok, mint Stanchi Miklós részére meg nem fizeti s míg a püspök penitenciarisától nyert bünbocsánatot fel nem mutatja. Az eperjesi plebánus az átkot ki is hirdette.²⁾

A világi bíróság számos esetben karöltve jár el az egyházzal s a jászai, a szepesi,³⁾ a leleszi,⁴⁾ az egri káptalan⁵⁾ kiküldöttei előtt számos birtokbeiktatás történik vármegyénkben.

Az eskü letételére szintén az egri (1332.),⁶⁾ számosabb ízben a jászai káptalan elé utasítják a peres feleket. Így esküszik meg a jászai káptalan előtt az erre ítélt peres fél (1319.) harmincad,⁷⁾ (1337.) vagy huszonötöd magával⁸⁾

1477-ben a király utasítja Semsey Lászlót, hogy birtokháborítással vádoltatván, tegye le az esküt Jászón ötvenedmagával; ennek megtörténtével 15-öd napra a vármegye, ki-hallgatván a tanukat, hozzon ítéletet s azt a király elé terjessze fel.⁹⁾

Fülöp nádor albirája, Perényi Miklós (1323.) Vizsolyban tartott bírói széke előtt felhívja a gyilkossággal vádolt alperest, hogy tizenötödmagával tegye le az esküt; az alperes erre felajánlja az esküt a felperesnek hetedmagával; ezt három ízben kölcsönösen visszaajánlják s végül a felperes nyolcad-

1) A. O. V. 432.

2) Z. O. IV. 307.

3) Melczer oklvt. 16.

4) Leleszi káptalani jegyzőkönyvek.

5) Melczer oklvt. 8. H. O. VII. 290. Hazai okl. 189.

6) F. VIII/III. 670.

7) F. VIII/II. 238.

8) F. VIII/III. 701.

9) K. v. ny. lt. 461. sz.

magával megesküdütt, hogy szolgáját az alperes elfogván, vízbefojtotta.¹⁾

Középkori jogszolgáltatásunkat jellemzi a perhalasztás. A bíró a pert elhalasztja hadba való szállás miatt,²⁾ más ízben hét évre halasztják el királyi parancsra, mert az alperesek kiskorúak s törvény elé nem idézhetők;³⁾ majd haláleset miatt.⁴⁾

Pusztán a meg nem jelenés is ok perhalasztásra, de ekkor birsággal sujtották azt, aki a rendesen hét napra terjedő terminusra meg nem jelent s elmaradását nem igazolta.⁵⁾ A birságot bármely pénzt érő dologban leróhatták.⁶⁾

A bírósági idézetekkel zaklatott felek a királyhoz fordultak oltalomért s 1326-ban Károly király tudatja nádorával s a sárosi, zempléni és ujbári megyeispánokkal, hogy ez okon a sóváriak ügyében ő vagy az országbíró fog itélkezni.⁷⁾

Íme egy kép a 14. századbéli igazságszolgáltatás menetéről:

Tamás országbíró ítéleteinek végrehajtója, Csirke Tamás 1351-ben embereivel Széplaki Literatus Péter fiának Miklósnak zemplénmegyei stancsi birtokát elpusztítja s birságok fejében Miklósnak széplaki ménesét elhajtja, jöllehet a tulajdonos ennek ellentmondott s kielégítésül birtokát felajánlotta. A dologról a jászai káptalan levelet állít ki.

1353-ban László császári prépost, királyi káplán és titkos cancellárius elrendeli, hogy ez ügyben a jászai káptalan előtt hat kifogástalan férfi hozzon ítéletet s ha Csirke Tamás ennek magát alá nem veti, úgy az új per megindítása előtt fizessen le hat márkát. Csirke, mint a jászai káptalan jelenti, az első idézésre meg nem jelent. Még ez évben a peres felek beleyugodtak abba, hogy ügyükben Jászón hat ember ítéle-

¹⁾ Z. O. I. 241.

²⁾ Z. O. I. 118.

³⁾ H. okl. 206.

⁴⁾ A. O. II. 485.

⁵⁾ Z. O. I. 181. 116. H. O. VII. 289.

⁶⁾ Z. O. I. 241.

⁷⁾ Melczer oklvt. 41.

tet mondjon; a bírák azonban meg nem tudván egyezni, a káptalan a peres feleket az országbíró elé utasítja.

Tamás országbíró ismét a káptalan elé utasítja a feleket, akik 1354-ben László császmái prépost előtt végre megegyeznek oly módon, hogy Csirke nem fogja háborgatni ellenfelét Széplak birtokában, ez pedig eláll a ménese miatt indított pertől.¹⁾

1347-ben a Kálnaiak pereskednek s ügyükben a nádor még 1384-ben is halasztást ad.²⁾

Az istenítéletek közül a 14-ik században a párbaj szokása még fenmaradt, de az erre ítétek rendszeren más módon egyeznek meg.

János boldogkői várnagy előtt (1300.) Benedeket azzal vádolják, hogy nejét megölte s a vádolt erre kötelezi magát, hogy nejét eltemeti, fizet két márka ezüstöt s Rómába zarándokol. Ha mindezt nem teljesíti, úgy ő, mint jótállói úgy bűnhődjenek, mintha párbajban legyőzettek volna.³⁾

1305-ben Omode nádor albirája Pál előtt Szebenyei Lőrinc fiai azzal vádolják Herbordfia Bekét, hogy gabonájukban 60 márka kárt tett. Az albiró párbajt rendel el közöttük. Beke erre ötven nemessel megesküdött a jászai káptalan előtt, hogy a kárt nem ő okozta.⁴⁾

Gyilkosság miatt párbajt rendel el a nádor birája, Perényi Miklós 1323-ban, melyet Vizsolyban gyalog vivjon meg a két peres fél felfogadott bajvivója meztelenül;⁵⁾ erre itéli 1329-ben is a feleket, hanem a párbaj lovon s fegyverzetben történjék meg.⁶⁾

Birtokperekben a felmutatott oklevelek döntenek. Az Abanemzetségbeli Sándor fiai Szurdokbénye miatt perre kelnek a Weychei Chépánfiakkal István alországbíró előtt, aki okleveleik felmutatására utasítja őket. A Sándorfiak II. Endre király, a Chépánfiak István király oklevelével védekeznek.⁷⁾

¹⁾ Az oklevelek Kassa v. nyil. levéltárában, lajstromozatlan.

²⁾ U. o.

³⁾ F. VII/II. 203.

⁴⁾ K. v. t. lt. Szebenye. Nr. 2.

⁵⁾ F. VIII/II. 490.

⁶⁾ F. VIII/III. 391.

⁷⁾ H. O. VIII. 405.

A birtokjogok ellen eshető sérelmeknek a király azzal igyekezett elejét venni, hogy az új adománylevelet három népesebb községben a vásár napján kihirdette.

Midőn Károly király Széplak egyharmadát Jánosfia Péternek adományozza, meghagyja az egri káptalannak, hogy azt a szokás szerint hirdesse ki, ami 1333-ban Kassa és Terebes piacán a vásár napján meg is történt.¹⁾ S mert az adományozásnak ellentmondtak, a kihirdetést a következő évben Kassán, Vizsolyban és Terebesen, majd ismét Kassán, Szinán és Sárospatakon megismételték.²⁾

Más ízben a kihirdetés (1330.) Kassán, Egerben és Sárosban történt meg.³⁾

A földesur az ország régi joga szerint, mint Zsigmond király megjegyzi, a tolvajlás, rablás, emberölés s egyéb főbenjáró bűnök kivételével bíraskodik jobbágysai és szolgálói felett s a király (1397.) jogot ad erre Széplaki Péternek is; ő vagy tisztartója ítélkezik, ha jobbágyaikkal bárkinek pere van, jogában állván az elégedetlennek, hogy az ügyet a király vagy nádor elé vigye ahol azonban nem a jobbágy, de ura tartozik megjelenni.⁴⁾

A földesurnak a király azonban pallosjogot is ad s Zsigmond király megerősíti ebben (1406.) a Semseyeket⁵⁾ s 1412-ben megajándékozza az Uzfalviakat s a velők osztályos Kisidaikat, akik Kisidát, más néven Gergelyidát bírták.⁶⁾

Jászó határában a pallosjog jelképeül (1331.) akasztófa állott.⁷⁾

Az igazságszolgáltatást a vármegye területén kivételesen Kassa városára bizza a király, így 1346-ban, midőn Poháros Péterrel, a vármegye főispánjával hadba szállt,⁸⁾ s maga a vármegye 1515-ben Garadnán tartott közgyűlésében, okul hozván fel, hogy a gonosztévők elszaporodtak.⁹⁾

1) Z. O. I. 409.

2) U. o. I. 443.

3) Gr. Sztáray oklevéltár. I. 64.

4) Z. O. V. 47.

5) F. X/IV. 545.

6) H. okl. 359.

7) F. VIII/II. 563.

8) Kassa v. t. lt. B. Privilegia. Nr. 2.

9) U. o. Nr. 61. 62.

Kassát bizza meg Mátyás király, az igazságos, hogy Literatus János és Polyánkay György volt szikszai bírák ellen, akik a király nevében szokatlan taksákkal zsarolták a népet, vizsgálatot indítson.¹⁾

Ő hozza be az igazságszolgáltatás új rendjét s midőn 1488-ban Zbugyay István többedmagával Kántor Bálint lenyelfalvi házára tör, lovait s egyéb javait elrabolja, magát Lipóc várába foglyul viszi, elrendeli, hogy a vármegye „juxta vim et formam generalis novi decreti“ járjon el ez ügyben, eskü alatt hallgatván ki a tanukat, nemeseket, a vonakodókat 16 márka ezüst birsággal sujtván.²⁾

Abaujvármegye főispánjai. (1181—1526.)

1181. Antal,³⁾ 1198—1199. Dénes,⁴⁾ 1199. Bór nb. Bánk, a későbbi nádor és bán,⁵⁾ 1201. Eth,⁶⁾ 1203. és 1205. Miklós nádor,⁷⁾ 1206. ismét Bánk,⁸⁾ 1209. Márton,⁹⁾ és még ez évben Benedek,¹⁰⁾ 1212. Miklós,¹¹⁾ 1213—1214. Sándor,¹²⁾ 1216—1219. Ompud fia Dénes,¹³⁾ királyi tárnokmester, később (1227—1228, 1231—1235.) nádor, aki II. Endre halála után megvakíttatott. 1220. Samud fia Benedek,¹⁴⁾ azelőtt (1219.) nyitrai főispán, később (1231—32.) országbíró, 1221. Dénes,

1) K. v. ny. lt. 467.

2) U. o. 614.

3) W. I. 69.

4) F. II. 331. 365.

5) H. O. V. 4.

6) F. II. 388. H. O. V. 5.

7) F. V/1. 293. III/1. 22. H. O. I. 3. W. VI. 300.

8) H. O. VII. 3. W. VI. 308.

9) F. III/1. 468. W. XI. 102.

10) F. III/1. 80.

11) F. III/1. 114. W. VI. 114.

12) F. III/1. 163. VII/1. 192. W. VI. 138.

13) F. III/1. 175, 195, 197, 199, 201, 214, 226, 227, 236, 242, 249, 257, 272. III/1. 476. H. O. IV. 11. VII. 7. W. I. 141. VI. 385. 393. 401. XI. 134, 136, 138, 142, 144, 147. 149, 152.

14) F. III/1. 287. 302. W. XI. 159.

a tárnokmester,¹⁾ 1222. Bánk,²⁾ 1222. Márton,³⁾ 1222—1223. Lőrincz,⁴⁾ 1230—1231. Péter,⁵⁾ aki 1221-ben temesi, 1233-ban nyitrai ispán, 1229—1230-ban a királyné udvarbírája, 1233. Tivadar,⁶⁾ 1246. Aba nb. Markvart,⁷⁾ aki 1257 táján résztvesz a styriai hadjáratban, 1266. Tombold fia Benedek,⁸⁾ az ifjabb király udvarbírája, 1262. V. István lovászmestere, 1265. óta országbíró, 1268-ban nádor, országbíró és szebeni ispán, 1272. Eth,⁹⁾ 1288—1300. Aba nb. Somosi György fia Péter,¹⁾ 1301—1304. Aba nb. Somosi Györgyfia Péter,¹¹⁾ 1312—1314. Mihály,¹²⁾ 1316. János,¹³⁾ 1317—1327. Drugeth Fülöp,¹⁴⁾ 1327—1330. és 1332—1337. Drugeth Vilmos,¹⁵⁾ 1331. Mihály,¹⁶⁾ 1343—1345. Tamás, királyi tárnokmester,¹⁷⁾ 1346. Dancs,¹⁸⁾ 1346—1359. Kapi Poháros Péter,¹⁹⁾ 1364. Czudar Péter,²⁰⁾

1) H. O. VII. 9.

2) F. VII/V. 567. W. VI. 408. H. O. VII. 9.

3) F. III/I. 374.

4) F. III/I. 401. W. VI. 420. H. O. V. 10. J. VII/I. 214.

5) F. III/II. 213. V/I. 306. W. VI. 502. Melczér okl. 3.

6) W. XI. 257.

7) F. IV/I. 407.

8) H. O. VII/V. 584.

9) F. V/I. 182.

10) F. V/III. 399. VI/II. 269. 275. W. IX. 465. H. O. VI. 373. Jegyzet. Lásd még Tört. Tár. 1897. Dr. Wertner Mór. Az Árpádkori megyei tisztviselők.

11) F. VIII/I. 82. H. O. VII. 347, 351, 353. A. O. I. 60.

12) F. VIII/I. 479. H. O. VII. 369. A. O. I. 339, 344, 345, 359.

13) A. O. I. 410.

14) A. O. I. 446, 504, 562, 586, 540. 583. II. 117, 138. H. O. I. 120. II. 45. III. 71. IV. 133. F. VIII/II. 208, 337, 453. F. VIII/I. 563. F. VIII/III. 152, 176, 225. Z. O. I. 218, 222, 271, 287, 303.

15) F. VIII/III. 336, 348, 389, 439, 458, 506, 562, 725. F. VIII/IV. 409. A. O. II. 316, 402, 422, 429, 591, 601. A. O. III. 65, 70, 90, 101. Z. O. I. 420. VI. 1.

16) F. VIII/V. 205.

17) Kassa v. ny. lt. lajstr. F. IX/I. 195.

18) F. IX/I. 457.

19) F. IX/I. 457. IX/II. 58, 183, 627. IX/III. 52. A. O. V. 132, 173, 310, 622. VI. 107, 602. Sztáray okl. I. 193, 296. Kassa v. t. lt. B. Privilegia. Nr. 2. és Orsz. levéltár. Dipl. Nr. 3925. és 4688.

20) Pesty. Az eltűnt régi vármegyék. I. k. 183. I.

1383. Oppelni László herceg,¹⁾ 1388. Perényi Miklós,²⁾ 1390. Bebek István fiai László és Ferenc,³⁾ 1406. Gersei Pehőfia Tamás,⁴⁾ 1411, Pálóczy Imre, diósgyőri várnagy,⁵⁾ 1420. Pálóczy Máté, diósgyőri várnagy,⁶⁾ 1430. Pálóczy Máté országbíró,⁷⁾ 1453. Rozgonyi Osvát,⁸⁾ 1460. Rozgonyi Osvát, (Máriássy levéltár.) 1469. Rozgonyi Rajnárd,⁹⁾ 1484. Osztópáni Zöld János,¹⁰⁾ 1500—1511. Perényi Imre, 1504-től a vármegye örökös főispánja és 1506-tól az ország nádora,¹¹⁾ 1525. Perényi Péter.¹²⁾

Abaujvármegye alispánjai. (1301—1400.)

1309. Beke,¹³⁾ 1313—1316. István,¹⁴⁾ 1317. Péter,¹⁵⁾ 1318. Beke,¹⁶⁾ 1320—1321. Péter,¹⁷⁾ 1324—1329. Lukács,¹⁸⁾ 1330—1335. Pálfia János mester,¹⁹⁾ 1337—1335. Simon,²⁰⁾

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

¹⁾ Orsz. lt. Dipl. 6977.

²⁾ U. o. 7437.

³⁾ F. X/I. 657.

⁴⁾ Z. O. V. 440.

⁵⁾ H. okl. 352.

⁶⁾ K. v. t. lt. A. Cassovia Nr. 28.

⁷⁾ K. v. t. lt. B. Privilegia. Nr. 28.

⁸⁾ Bárdossy, Moldavensis vel Szepsiensis decimae indagatio set. Posonii. 1802.

⁹⁾ Csánky, Magyarország földrajza. I. 234.

¹⁰⁾ U. o. I. 234.

¹¹⁾ K. v. t. lt. D. Depositorium. Nr. 41. és 51. C. Ecclesia. Nr. 60. K. v. ny. lt. 861. 879. sz. Orsz. lt. Dipl. 21204. 21538, 21587, 22177.

¹²⁾ K. v. ny. lt. lajstr.

¹³⁾ H. o. VII. 358.

¹⁴⁾ A. O. I. 339, 345, 359, 394, 414. H. O. VII. 369, 371, 373. és

Máriássy lvt.

¹⁵⁾ A. O. I. 433.

¹⁶⁾ A. O. I. 470, 472, 483. H. O. VII. 377.

¹⁷⁾ A. O. I. 586. H. O. V. 97.

¹⁸⁾ A. O. II. 159, 227, 341. Károlyi levéltár. I. 72. Orsz. lt. Dipl. Nr. 2329.

¹⁹⁾ A. O. II. 515. III. 138.

²⁰⁾ A. O. III. 428, 454. Kassa v. t. lt. T. Jeszenci. Nr. 8.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai.

II. Tornavármegye 1732-ben igazolt nemesei.

Agyagos Zsigmond (Görgő)	Császár Péter (Jabloncza)
Alattány János (Görgő)	Csehy György és János (Zsarnó)
Arday másként Pelsuczy István (Jósvafő)	Cserghő Mihály
Aszalós Mihály (Zsarnó)	Czibere János (Almás)
Balásdeák lásd Bodnár	Czombor János (Nádaska)
Balogh László (Hidvégardó)	Dávid István (Szin)
Bartha János és Pál (Almás)	Dely Ferenc, András, ifjabb Ferenc és ifjabb András, Péter (Jósvafő)
Bartók lásd Görgey	Dia György (Almás)
Bereczky lásd Mólnár	Diák másként Literáti István (Körtvélyes); ifj. István és János (Szin)
Biró Balázs (Teresztenye)	Farkas János (Görgő)
Ifj. Biró János (Teresztenye)	Id. Farkas János (Görgő)
Bodnár József (Zsarnó)	Fejér másként Pap János Lucska)
Bodnár másként Balásdiák János (Lucska)	Fekete István (Zsarnó)
Bodó másként Kászonyi Lőrincz (Komjáti)	Fekete István
Boros Péter (Szin)	
Bugarin lásd Horváth	
Bujdosó Zsigmond (Almás)	

- Fekete László és és János
(Perkupa)
- Frona András (Barka)
- Füzy János, Péter és István
(Vendégi)
- Gál István (Perkupa)
- Gerecz (de Meczenzéff) Sámuel
(Előbb Szepsi, majd Görgő)
- Görgey másként Bartók János
és Miklós (Szögliget)
- Gyarmathy Ferenc és István
(Görgő)
- Herke István (Almás)
- Horkay Miklós (Szin)
- Horváth másként Bugarin
(de Brezovicza) András
- Iso István és János (Szin)
- Jobbágy Gábor és Mihály
(Görgő)
- Jóna István és János (Szin)
- Kakas János (Almás)
- Kapitány Mihály és Ferenc
(Varbócz)
- Kászonyi lásd Bodó
- Kerepessy István (Nádaska)
- Kolbán István (Zsarnó)
- Komjáthi Imre (de et in
Komjáthi) (Komjáti)
- Kopre Jakab (Hidvérgardó)
- Kovács Ferenc (Hidvérgardó)
- Kovács lásd Szikszay
- Kozma György (Hidvérgardó)
- László János (Kápolna)
- Lippay János és András
(Almás)
- Literáti lásd Diák
- Lóczy István (Lenke)
- Lóczy János, István és Gergely
(Jósvafő)
- Lükő János és Márton (Körtvélyes),
Gábor (Perkupa)
- Magyar Ferenc (Almás)
- Martha Sámuel és István
(Zsarnó)
- Maxa István és György
(Jósvafő)
- Mészáros János (Varbócz)
- Mrazik másként Rajczy Pál
és András (Görgő)
- Mólnár János (előbb Jósvafő,
majd Egerszög)
- Mólnár másként Bereczky
János (Görgő)
- More Ferenc (Zsarnó)
- Nagy (de Felső Váll) András
(Szilice)
- Nagy Ferenc
- Nagy István (Torna)
- Nikházy János (Zsarnó)
- Olasz Bálint (Nádaska)
- Oláh Gergely és István
(Hidvérgardó)
- Orbán András és József
(Háskut)
- Pap István (Szögliget)
- Pap László (Zsarnó)
- Pap lásd Fejér
- Pelsuczy lásd Arday
- Pogonyi Zsigmond (Hidvérgardó)
- Rajczy lásd Mrazik
- Rátky Zsigmond (Varbócz)
- Rhaell Antal
- Sebő Gergely (Almás)
- Soltész János (Hidvérgardó)

Szabó másként Tarczalyi András és Péter (Szöllös- ardó)	Tamás János (Szin) Tarczalyi lásd Szabó Vadas Mátyás (Zsarnó)
Szakál lásd Zajdó	Valkay István (Görgő)
Szalay János és Mihály (Almás)	Id. Várady István, ifj. István, Péter, János és Márton (Szilice); János és Már- ton (Szin)
Szalóczy János és Márton (Szin), István és János (Teresztenye)	Váró István (Zsarnó)
Szeghő István (Jósvafő)	Vitarius Gábor (Komjáti)
Szentmiklóssy Zsigmond és János (Vendégi)	Zajdó másként Szakál János (Szilice)
Szikszy másként Kovács István (Szin)	Zory (Zsóry) Pál (Zsarnó)
Szikur Márton, János, ifjabb Márton és Ferenc (Háskut)	Zsarnay Ferenc és András.

(Tornavármegye 1732. évi közgyűlési jegyzőkönyve.)

Dr. Czobor Alfréd.

Cimeres nemeslevelek Abauj-Torna- vármegye levéltárában.

Az Abauj-Tornavármegye levéltárában található s általam összegyűjtött részint eredeti, részint másolatban fennmaradt cimeres nemeslevelek közül körülbelül 285-öt 1909-ben *Rexa Dezső* „A törvényhatósági levéltárak cimeres levelei“ cím alatt bocsátott közre (I. füzet 7—33. l.). Azóta újabbak jöttek napfényre. Ezeket itt közlöm:

Almássy Péter; fel.: *Lengyel* Ilona; fiai: János és István; testv.: Pál és Benedek. Rudolf, Prága, 1603. márc. 7. (Közgyűlési iratok. M. 1847—58.)

Arany János és Ferenc. Rákóczi György. Gyulafehérvár, 1634. máj. 10. (Közgy. Ir. M. 1790—25.)

Aranyossy János; fiai: Lajos, Károly, Alajos, Ágoston;

leányai: Franciska, Johanna, Mária, Constantia és Anna. Fel.: *Katsándy* Franciska. V. Ferd., Wien, 1835. (Közgy. Iratok. M. 1843—96.)

Balai lásd *Benda*.

Benda György; fel.: *Balai* Anna; testv.: János; fiai: János és György. III. Ferd., Pozsony, 1649. ápr. 9. (Polg. Perek 1824—129.)

Bogoly Pál; fel.: *Mangó* Zsófia; fiai: János és András; testv.: Gergely. II. Ferd., Neustadt, 1625. szept. 26. (Közgy. Ir. M. 1838—141.)

Brossonskey Jakab. *Gombkötő* alias *Radicsay* György. III. Ferd., Wien, 1654. jul. 4. (Közgy. Ir. M. 1816—6¹.)

Cifkay János; apja: János; test.: Márton, György és Simon. I. Lipót., Wien, 1673. szept. 27. (Közgy. Iratok. M. 1744—16.)

Cseh lásd *Egry*.

Dancz de Körös János; fel.: *Gathaly* Mária; fia: János. I. Lipót., Wien, 1667. nov. 16. (Polgári Periratok 1848. évi fasc. 351. sz.)

Dienes János; fel.: *Matsi* Erzsébet; testv.: Mihály. II. Ferd., 1623. jun. 10. (Polgári Periratok 1845. évi fasc. 325. sz.)

Dióssy Mihály; apja: Imre; fia: Ferenc; testv.: Tamás, János és Erzsébet; unokatestv.: Máté és Mihály. II. Ferd., Sopron, 1634. dec. 19. (Nemesi Iratok 101. sz.)

Dósa lásd *Macza*.

Egry Mátyás. *Kerekes* Mátyás; fel.: *Cseh* Ilona; gyermek.: András és Ilona. III. Ferd., Pozsony, 1649. ápr. 21. (Közgy. Ir. M. 1816—65.)

Erdélyi Miklós; fiai: Pál, István, Imre, Gergely, János, András, Bálint. III. Ferd. Pozsony, 1638. jan. 2. (Közgy. Ir. M. 1790—10.)

Ferdinandy Mihály és testv.: György; fiai: Mihály és Ignác; leányai: Kata, Franciska és Krisztina; anyjuk: *Szalay* Krisztina. II. Ferenc. Ad Chateau in Belgio. 1794. máj. 12. (Közgy. Ir. M. 1792—340.)

Fischer Károly; Ferenc. Wien, 1833. máj. 17. (Közgy. Ir. M. 1833—196.)

Gallik János; fiai: *András* és *Sámuel*. I. Lipót. Wien, 1702. okt. 10. (Közgyűlési jegyzőkönyv, 1847. év. 2165. sz.)
Gálszéchy András; *Rudolf*. Prága. 1598. márc. 12. (Közgy. Ir. M. 1845—285.)

Gedeon Kelemen; *Mária Terézia*. Wien, 1749. máj. 14. (Közgy. Ir. M. 1749—60.)

Gomkötő alias; *Rissay* lásd *Brossonsky*.

Gönczy lásd *Szabó*.

Hunyor András; I. Lipót. Wien, 1698. aug. 3. (Közgy. Ir. M. 1828—184.)

Kameráth József; fiai: *Ignác*, *József*, *Ferenc*, *István*, *Nep. János*; leányai: *Ilona* (*Beniczky Menyhért*né), *Rozália* (*Fligel Pálné*); fel.: *Paracelsus Mária Klára* I. *Ferenc*. Wien, 1795. aug. 20. (Közgy. Ir. M. 1798—963.)

Kaptári János; fel.: *Weres Ilona*; fiai: *István* és *Bálint*.
Kispál Boldizsár, *Márton*, *János* és *István*. II. *Ferd.* Wien, 1625. márc. 8. (Közgy. Ir. M. 1833—224.)

Katsándy lásd *Aranyossy*.

Kerekes lásd. *Egry*.

Kispál lásd *Kaptári*.

Koczka Miklós; III. *Ferd.*-től nyert nemességének felujtása. *Mária Terézia*, *Pozsony*, 1741 okt. 28. (Közgy. Ir. M. 1840—225.)

Kondor Mihály; fel.: *Potor Kata*; fia: *József*. VI. *Károly*. Wien, 1715. nov. 22. (Közgy. Ir. M. 1826—43.)

Koss Mihály; fiai: *István*, *András* és *Mihály*. III. *Ferd.* Wien, 1642. okt. 10. (Közgy. Ir. M. 1793—509.)

Kováts Péter; fia: *Mihály*; leányai: *Zsuzsánna* és *Judit*; testv.: *Boldizsár* és *Albert*; fel.: *Barbely Erzsébet*. III. *Ferd.* *Pozsony*, 1638. febr. 7. (Polgári Periratok 1843. évi fasc. 336. sz.)

Kovach alias *Selyebi Péter*; fel.: *Erzsébet*; fiai: *István* és ifj. *János* és ennek fel. *Margit* és fia *András*. III. *Ferd.* Wien, 1649. márc. 3. (Közgy. Ir. M. 1824—166.)

Krammer János; leánya: *Anna Borbála*; fel.: *Timáry Teréz*. I. *Ferenc*, Wien, 1792. jul. 26. (Közgyűlési Iratok M. 1797—873.)

Kraszitz I. *Lorberer*.

Krisár Jónás és test.: Dávid. II. Ferd. által adományozott nemességének felujtása. Mária Terézia, Wien, 1765 jan. 1 (Közgy. Ir. M. 1840—208.)

Láugh id. János; fia: György; néhai testv.: György fiai: ifj. János, György és Sámuel. — I. Ferenc, Holics, 1810. okt. 13. (Közgy. Ir. 1821—51.)

Lengyel lásd *Almássy*.

Lorberer János Ulrik (II. Rudolftól 1610. jan. 22. nyert nemességének felujtása); fel.: *Kraszits* Zsófia; fiai: János Ulrik, János és Godofréd; leánya: Ágnes. I. Lipót, Ebersdorf, 1699. szept. 12. (Köz. Ir. 1790—20).

Macza György; fel: *Dósa* Judit; fia: Ferenc; unokatestv.: András, János, István és másik András, fiaik és leányaik. I. Lipót, Bécs, 1694. nov. 22. (Közgy. Iratok. M. 1840—244.)

Maczini l. *Tinis*.

Mangó l. *Bogoly*.

Maszlik l. *Sztrezeniczky*.

Molnár l. *Tóth*.

Nádaskay György. I. Lipót. Wien, 1689. jan. 29 (Közgy. Ir. M. 1800—99.)

Némethy de Littka, Tamás és Gergely; előbbi fia: András; utóbbi fiai: Mihály és János. Bocskay István, Kassa, 1606. máj. 26. (Közgy. Iratok 1843—30.)

Olasz János és Lőrinc II. Ferd. Sopron, 1635. febr. 12. (Közgy. Ir. M. 1842—146.)

Paracelsus lásd. *Kameráth*.

Persenszky János. I. Ferenc. Wien, 1820. jul. 28. (Közgy. Ir. M. 1821—63.)

Potor lásd. *Kondor*.

Radissay lásd *Gombkötő*.

Sajgó György és István; György fiai: János, Ferenc, Mihály és István; unokatestv. vagyis Mihály fiai: István, András és György. VI. Károly. Pozsony, 1712 jul. 1. (Közgy. Ir. M. 1823—147.)

Scharlach Mátyás; fel.: *Zimmermann* Erzsébet; fiai: Károly, József, Nep. János, Ferenc, Donát, György, Flórián

és Tádé; leányai: Kata, Franciska és Mária Anna. Mária Terézia. Wien, 1753, márc. 10. (Közgy. Ir. M. 1792—339.)

Selyebi lásd. *Kovách*.

Szabó András és János. III. Ferd. Wien, 1652. máj. 11. (Közgy. Ir. M. 1845—315.)

Szabó Aliter *Gönczy* Gergely; fiai: Mihály és István; leánya Katalin. III. Ferd. Wien, 1649. nov. 13. (Közgy. Ir. M. 1839—178.)

Szabó lásd *Szepessy*.

Szalay lásd *Ferdinandy*.

Szedliczky József (Szikszón) és testv.: András (Tályán); előbbi fiai: Antal, István és János; leánya: Anna nemes Vitéz Borbálától származottak; utóbbi fiai: Imre, Lajos és András; leányai: Terézia és Anna nemes Vitéz Annától. II. Ferenc. Wien, 1794. jan. 7. (Közgy. Ir. M. 1791—229.)

Szepessy alias; *Szabó* lásd. *Tarnovay*.

Sztrezeniczky György és testv.: Tamás és Jeremiás; nővére: Maszlik (de Breznitzko) Kata; (nemességfelujítás.) II. Ferd. Wien, 1631. jun. 29. (Közgy. Ir. M. 1792—352.)

Tarnovay Gergely, *Szepessy* alias *Szabó* András és János. I. Lipót. Wien, 1661. nov. 8. (Közgy. Ir. M. 1792—34.)

Timáry lásd *Krammer*.

Tinis András; fel.: *Maczini* Erzsébet; fiai: Mihály és Sámuel; testv.: János. I. Lipót. Wien, 1669. aug. 29. (Közgy. Ir. M. 1831—83.)

Tóth Mihály és János. *Molnár* Pál. III. Ferd. Wien, 1648. dec. 3. (Közgy. Ir. M. 1828—187.)

Weres lásd *Kaptári*.

Zimmermann lásd. *Scharlach*.

Dr. Czobor Alfréd.

VEGYESEK.

Feja Dávid könyvtára.

Kassa hőselektü birája, kít Caraffa az 1687-ik év tavaszán Eperjesen minden igaz ok nélkül kivégeztetett, tanult, irástudó ember volt. Bizonyítja ezt, hogy midőn megöletése után a székesi kamara által kiküldött bizottság, névszerint Gundelfinger János, Erhard Márton-János és Lukacsik Gergely javait leltározták, hagyatékában sok könyvet, köztük több magyar nyelvűt is találtak. Magyar nyelvűek voltak a magyar biblia, magyar Postilla, „Első része az evangeliumoknak,“ Váradnak orvoslása, „Intő és tanító levél“ stb.

Helyi vonatkozású könyvek voltak Mautner János *kassai tanár*: Tabellae Logicae címen 1640-ben Lőcsén megjelent műve.¹⁾ Fabricius János szintén kassai ember volt, aki Sámbar Mátyás kassai jézustársasági atya ellen írt hitvitázó könyveket. Egyik volt a: „Dissertatio apologetica,“ mely Lőcsén 1669-ben jelent meg és ma már csak két példányban ismeretes; a másik a: „Solidissimus coelestis veritatis malleus.“ Megjelent 1670-ben Kassán.²⁾

Érdekes, hogy Feja hagyatékában kéziratosokat is találtak, Ladivér Illés³⁾ epigrammáit kéziratosban, továbbá statutumokat, városi (kassai) protocollumokat stb.

¹⁾ Szabó: Régi Magyar Könyvtár: II. k. 157 l.

²⁾ „ „ „ „ „ „ 332 és 338 l.

³⁾ Ladiwer Illés az eperjesi collegium tanára, majd 1682-től annak rectora volt. Eperjesre Szászvárosról hívták meg. Meghalt 1686. április 2-án. Ld: Hörk, Az eperjesi coll. tört. II. 47. l.

A m. kir. Orsz. Levéltárban őrzött könyvjegyzék a következő:

1687. augusztus havában. Kassán.

Feja Dávid elkobzott könyveinek jegyzéke.

Inventarium

Bonorum mobilium et immobilium executi Davidis Feja et Mariae Faygel eiusdem relictæ viduæ priorum, item et simul acquisitorum ad decretale inclytæ camerae Scepu-siensis mandatum per nos subscriptos factum.

Conscriptio librorum

Sub numeris

- 1-mo. Reipublicæ Romanæ in exteris provinciis bello acquisitis constitutæ commentariorum libri duodecim. In filera.
- 2-do. Biblia Hungarica, hic liber modicam minor priori.
- 3-tio. Postilla Hungarica in 4-to.
- 4-to. Tripartitum seu articuli regni Hungariæ.
- 5-to. Első része az evangeliumoknak és az epistoláknak tanúsága in quarto.
- 6-to. Váradnak orvoslása in 4-to.
- 7-mo. Secunda pars Sylvæ vocabulorum et phrasium in 8-vo.
- 8-vo. Michaëlis Beutheri iuris consulti atque historici clarissimi in 8-vo.
- 9-no. Refutationes authorum Therrenii in 8-vo.
- 10-mo. Regium Christi sacerdotium in 8-vo.
- 11-mo. Loci theologici præcipui auctore Philippi Melanthonis in 4-to.
- 12-mo. Jbannis Mautherii Pannonici tabulæ logicæ in 4-to.
- 13-tio. Matthiæ Dresseri de festis diebus Christianorum Judæorum ethnicorum in 8-vo.
- 14-to. Liber seu extractus articulorum manu scriptus in 4-to.
- 15-to. Disputationes theologicæ Jacobi Armenii in 8-vo.
- 16-to. Articuli universorum statuum et ordinum regni Hungariæ in 8-vo.
- 17-mo. Sacræ theologiæ problemata (sic!) in 8-vo.

18-vo. Inteő s tanító levél authore Michaelis Wörösmarty canonici Poseniensis in 8-vo.

19-no. Eruditionum scholasticarum partes tres in 8-vo.

20-mo. Joannis Hospiniani Stajnani organi Aristotelei in academia Basiliensi professoris quaestionum dialecticarum libri sex in 8-vo.

21-mo. Theodreti Ciri dialogi tres in 8-vo.

22-do Liber epistolarum Jeannis Jacobi Griney in 8-vo.

23-tio. Duo Gallicarum rerum scriptores nobilissimi, liber minor quam in octavo.

24-to. Articuli statutorum comitatus Turocensis manu scriptus in 8-vo.

25-to. Duo libri Joannis Fabricii contra patrem Sambar in 4-to sine compactura.

26 to. Collegii Eperiesiensis evangelici directoris M. Ladiveri diversae theses et epigrammata variis personis tempore dominii Tököliani dicata et Fejae oblata in uno fasciculo.

27-mo. Lieber haereticus locorum theologorum lacer sine compactura in 8-vo.

28-no. Articuli iuris tavernicalis civitati Cassoviensi dicati, in medio.

29-no. Fasciculus rationum civitatis Cassoviensis officium, ex libris 10 constantans.

30-mo. Emericus Thököly, universis orbis christiani statibus salutem etc. Liber sic intitulatus in 4-to.

31-mo. Jura civilia manu scripta sine compactura in 4-to.

32-do. Prothocolum actorum civitatis Cassoviensis sub iudice Martino Madarasz.

Inter hos libros inveniuntur (uti ex subscriptionibus videre est) etiam libri prioris mariti Mariae Feygel, nempe Ladislai Pasztohy et affinis Michaelis Kallay.

Literalia vero instrumenta, alias sat minuta factum priorum bonorum concernentia tunc sequestrabuntur, quando per decisionem cameralem fiet divisio. Habentur etiam diversa projecta iuridica et scripta ad diversos pertinentia minus valentia.

Országos Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 9. Nr. 55.

Dr. Iványi Béla.

Stoósi késgyártók.

Löblicher Königlicher Magistrat.

Wohledlgebohrrn, edle, ehrenveste, vorsichtig und wohlweise Herrn. Nachdem man alhereits dieselben, nebst zuziehung eines löblichen Oberamts in Schmölnicz¹⁾ schon zum *öfftern* höflichst ersuchet eine löbliche Hauptzech deren Messerschmiedten in Caschau dahin zuvermögen, uns die gesellen-*Articul*, wie solche vermög Handwerks gebrauch zu Leutschau und Eperies in usu authentice zu verschaffen, welches uns zwahr von ihnen, als auch einem löblichen Königlichen Magistrat wohl versprochen worden, aber zu dato kein Erfolg beschehen, welches uns armen Leuthen, sowohl Meistern und Gesellen sehr schwer falltet, zumahlen unseren Kindern und Nachkömblingen hierdurch grosse Hindernus und Steckherung beschiehet, welches vor Gott in Himmel zu verantworten seyn wirdt, indem uns ohne gethane Rays und Versaumbnussen, solcher *Articul* Urgirung solche lange Zeit her schon 16 fl. kostet.

Man hat zwar von obbemelter Hauptzech anno 1723- einige Punkta, ohne bemeldung der Stadt, herausgegeben, welche aber nicht authentisch, sondern nur einen gemeinen Umfrag glichet, und nichts darinnen begriffen, wie sich ein ehrlicher Gesell bey dem waschen oder Gesellen machen zu verhalten, *ingleichen* auch bei keinem *Punct* Handtwercckhs nach gebräuchlich jeden Verbrechens die Strafs bemelt, daher solche von keinen ehrlichen Gesellen können aufgenommen worden.

Wann man um mehrbesagte Zech vor eine Hauptzech erkennen soll, so ist vor Gott uud allen Rechten billig, das sie sich selbstn mit allen Recht authentischen Geselle-*Articulen* versehe, damit sie alsdann auch andere mit dergleichen befördern kunten und folgsamb die ertragende uncosten mit Recht zu verlangen und nicht wie bishero beschehen Gelanget dennoch an einem löblichen Königlichen Magistrat in Caschau unser *gehorsambstes* Anlaugen, mehrberührte Haupt-

1) Szomolnok.

zech alles ernstes dahin anzuhalten, bis Ostern entwednus, mit, wie obgedacht, in andern Städten in usu seyenden Articulen zuversorgen, oder aber unsere Uncosten dem rechten nach zu restituieren, damit wir uns andertwertig umb dergleichen bewerben können, damit Recht und gerechtigkeit nach Handwerksbrauch könne gehandhabet werden.

Widrigenfalls wir als Kayserliche Unterthanen und arme Meister und Gesellen gezwungen seyn werden unsere Noth hoher Instanz als unserer gnädigen Obrigkeit unterthänig vorzutragen und uns fernerer hohen Gnaden Schutzes suchen zu befehligen.

Unns aber in tröstlicher Gewehrung einer tröstlicher Antwort und gnugsamben Satisfaction bestens recomandiren verharrend eines löblichen Königlichen Magistrats unserer hochgeehrtesten Herren

Stooss den 30-ten Martii anno 1732.

N. N.

Bürger und Maister der löblichen Zunft und Zech derer Messerschmidten in der Königlichen Bergstadt Stooss

Eredetije Kassa város levéltárában 1656 —15. sz. alatt

Közli: **Kemény Lajos.**

Adóbehajtás.

Mi ezen nemes szabad királyi Kassa városának főbirája és tanácsa. Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy ezen megnevezett városunk sok külömb-külfömbféle szükségtektől, de főképpen az reánk vetett repartíciónak és censualis és taxalis restantiáknak megfizetésére militaris executiókkal terheltetvén és kényszerítetvén, minthogy pedig az nemes Geöczi¹⁾ András és István uraink háza felétől, melynek felső szomszédja Nyisnyei István, alsó pedig István Nikházy uraink házok, esztendőnként való adaja régtől fogvást fizetetlen volt, küldöttük ki az mi becsületes atyánkfiát, úgymint Horváth

¹⁾ Más okiratokban *Geöcze*.

László és Boknyai Bodnár János építőtsit és Cserődi Gombkötő Istvánt adószedő tiszturainkat azon megirt háznak szinére, avégre, hogy ő kegyelmek azon házat szorgalmatosan megtekintvén és istenesen megbecsülvén bizonyos portiót az említett adóságban exequálnák és occupálnák. Az minthogy külömben sem cselekedvén ő kegyelmek, foglalták el az kapu között huszonnyolcz id est 28 forintban és 50 pénzben egészen, az kapu között való boltot száz id est 100 forintban és oda hátra az kertnek felét húsz, id est 20 forintban, az melyek egy summában compleálják az nemes város adóját, úgymint száznegyvennyolcz forintokat és ötven pénzt. Ezeket azért az megnevezett háznak portióit az megirt szükségektől kényszerítvén adtuk az néhai nemzetes Sz. Simoni György urunknak, felvevén az megirt száznegyvennyolcz forintokat azokért ő kegyelmétől és, medio tempore ez világból kimulván maga, assignáltuk az öccsének, Sz. Simoni Mihálynak, mint legitimus successornak kezében zálogképpen, magunkra és successorinkra, sőt az nemes városra vállalván az törvényes evictiót is. Mely dolognak nagyobb bizonyására adtuk ezen nemes városnak peesétes levelét. Datum in praescripta libera et regia civitate Cassoviensi die 31 mensis decembris anno 1677.

Eredetije Kassa város titkos levéltárában. B. B. Szent-Simonyi Nr. 1. jelzés alatt.

Közlő: **Kemény Lajos.**

Kassai Mátyás instantiája.

Én nemes Kassa városában lakozó néhai Kassai Erszéngyártó Andrásnak fia Kassai Mátyás, nénémasszony akaratójából adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik ez levelünknek rendiben, hogy én Mátyás az becsületes erszéngyártó céhet megtaláltam becsületes nemes jóakaró uraimmal, úgymint Liszi Üveges János uraimmal és tanító becsületes Csomaközi István uramékkal együtt, kívántam ökegyelmek által azt, hogy az becsületes nemes célh venne grátiájában és én velem is közlené az becsületes céhnek igazságát szégyen árvával, Kassai Mátyással, hogy az erszéngyártó mesterségnek megtanulásában gyarapodhatnék és az becsületes

céhnek jövendőben szolgálhatnék és Isten után magamat is és szegényeket táplálhatnék. Mely instantiám hiában nem lett, hanem az becsületes céh szabadságok szerint négy esztendeig beszegődött ugyan az becsületes céhnek első céhmestéréhez Csomaközi Istvánhoz Én is ígérem magamat arra, hogy mint tanuló inashoz illendő, szót fogadok, uramat, aszszonyomat és az kiket illik, megbecsülök, szót fogadok, mint inashoz illik hiven tisztemben eljárók. Hogyha peniglen abban el nem járnék avagy elszöknék és az négy esztendőt tisztességesen ki nem tölteném, adom és kötöm az vereshegyi szőlőmet gyümölcsösével úgy, hogy az nemes céhnek szabadsága szerint annyi summában, ugmint fl. 20 id est husz forint és mindaddig birhassák kezes uraimék bíró uram ő kegyelme hírével, míg az ő kegyelmek pénzét le nem teszem. Melynek nagyobb bizonyására és erősségére én Kassai Mátyás nénémmel együtt, Balasko Zoka asszonnyal együtt kezünk írásával és pecsétünkkel confirmáljuk. Actum Cassoviae anno 1675 die 10 Martii.

*Balasko Zoka asszony †
keresztvonása*

Kassai Mátyás.

Eredetije Kassa városa levéltárában, lajstromozatlan.

Közli: K. L.

Bortisztek számadása 1673.

Nemes város (t. i. Kassa) borainak száma.

Hatodévi alföldi¹⁾ stattvex²⁾ hordó numero 1.

Negyedévi alföldi stattvex hordó nr. 3.

Harmadévi pénzen vett bor alföldi hordó nr. 10, átalag 3.

Tavalyi pénzen vett alföldi bor hordó nr. 80.

Tavalyi alföldi stattvex hordó nr. 6.

De minthogy az fizetőtiszten alkalmas pénzt szolgáltatunk pénzen vett borok árából, számadáskor ki fog tetszeni a nemes városnak lehet-é valami pénze rajta.

¹⁾ Hegyaljai.

²⁾ A város saját termése

Ez idei alföldi új státtvex szántai, tályai, kereszturi és tokai hordó nr. 106, átalag 14.

Ezen borok mind töltve vannak, de az *olasz boroknak* némely része még oda alá lévén, az szokás szerint tisztviselők számára még meg nem csinálhattuk az *olasz borokat*.

Török Jankó ezidei alföldi új bora hordó nr. 10.

Kassai nemes város majorság bora új hordó nr. 10.

Török Jankó kassai új bora hordó nr. 4.

Vásárbíró által csermelye árendája jött be hordó nr. 2.

Az két dézsmás által jött be kassai új bor hordó nr. 3.

Forraí dézsmástól jött be ezidei bor hordó nr. $\frac{1}{2}$

Pénzen vett új alföldi bor hordó nr. 5.

Kereszturi mézpest hordó 8

Tokai szőlőből hordó 8.

Deliberatum árultassék:

Az ó bort lőcsei háznál per denar 24.

Nemes városházánál per denár 20.

Az új bort per denár 14.

Közli: K. L.

Bergmesterek utasítása.

Instructio pro dominis liberae ac regiae civitatis Cassoviensis bergmesteriis pro anno 1727 in directionem suarum dominationum magistratualiter elargita et extradata et quidem.

Primo. Minthogy a szőlősgazdának alkalmas pénzében kerül az szőlőmunkának folytatása és építése, hogyha történet szerint vagy rossz emberek által avagy marha által kár esnék a szőlőben és ha egészen a szőlőtövek vagy kivágatattatnának avagy más módon causáltatik (okoztatik) kár a gazdának, az olyatén kárt revideálván, egy pár tövet, akiből hasznát nem várhatni, becsülni lehet egy magyar forintra.

Secundo. Egy pár homlitani való hagyott vesszőt aki ellop vagy lemetszi, becsültessék ad denar. 36.

Tertio. Három, ad summum öt girizd szőlőnek kártétele után lehet itélni denar 12. in refusionem damnificati.

Quarto. Munkált és kapált szőlőben ha valamely marha

kárban találhatik, minden marhától perghmester uraimék desummálhatnak denar 60 in damnificati refusionem.

Quinto. Amely tő az föld alatt maradna az vincellér gondatlansága miatt, minden tőtől desummálhatnak den. 18.

Sexto. Az parlag szőlők alatt levő gyümölcsösöknek ha van vagy találhatik örököse, az őriztesse és szedesse, vegye hasznát. Amely parlagnak pedig semmi örököse nem találhatik, azoknak fele hasznát az pásztor, felét pedig berghmester uraimék veszik.

Septimo. Az parlag szőlő avagy gyümölcsös gazdáját praemoneálni kell; in casu recusationis akkor leszen az iránt dispositio az őrzés iránt. Ha berghmester uraimék őriztetik, azok vegyék hasznát.

Octavo. Amikor Isten ad, berghmester uraiméknak is az nemes várostól kassai lőréből egy-egy hordó adatik, ugy hogy szorgalmatoskodjanak, hogy az szőlőkarókat az munkásoknak és más hasznos fákat ne engedjék distrahálni, vágni, égetni s vágatni; és a munkások által tett károkat karóval megjegyezzék.

Nono. Az munkásokra, ugy az aratókra is vigyázzanak, hogy minden nap szent György naptól fogva reggeli 4 órakor az munkában álljanak és a mense Maio usque ad finem septembris estveli hét óráig. Az ki azt nem cselekszi, napi számát elveszti, ugy hogy fele az gazdánál marad, fele az berghmesteré leszen.

Decimo. Nyolc órakor leülnek fölöstökömre és kilenc órakor az dologhoz 9 órától 12 óráig dolgozzanak és egy óráig nyugodván, hét óráig dolgozzanak.

Undecimo. Aki pedig hét órának előtte az munkából kiáll, az megírt büntetésen kívül az kapuban megcsapatassék.

Duodecimo. Az szőlő- és káposztapásztorok az heti bérért reggel bejövén, azoknak több társai kinn maradjanak, és az ki bejön, 12 órakor kimenjen, másként 12 lapát leszen büntetése és berghmester uraimék mindennap munkának idején kimenjenek.

Decimotertio. Kárlátásért berghmester uraiméknak jön den. 40. Az kárt az gazdának refundáltatni kell.

Ex determinatione amplissimi magistratus. Cassoviae die 19 Augusti anno 1727.

Extradatum per Joannem Baptistam Jeger iuratum prae-libatae civitatis registratorem.

His accedunt.

Primo. Mivel, amint felebb irva vagyon, az szőlőknek inspectiója bergmester uraimékre magistratualiter bizatott légyen, ugy hasonlóképen az nemes város határának conservatiójában szorgalmatoskodjanak ő kegyelmek, de legkiváltképpen abban, hogy az szántó, bevetett, ugy az vetetlen földeken, réteken és az parlag szőlőkön ujjabb-ujabb utakat alá s felmenő szekerek által teljességgel ne engedjenek vágatni, mivel az olyatén új utak által nemcsak a lakosoknak, de magának is az nemes városnak nagy kára eddig megesett; azért, hogy jövendőben az ne legyen, kerülők által bergmester uraimék az olyatén kigondolt új utakat mindenütt tilalmazzák meg és feljegyezzék az keresztekkel; hogyha pedig valaki az uton járók közül azon megtiltott földön szántsándékkal s temerarie alá s feljárnálni praesummál, aztat országszerte bevett szokás szerint büntetni kell és így az régi utak mindenütt in suo esse maradjanak és conserváltassanak.

Secundo. Azért is a kerülők circa praemissa dependensek legyenek az bergmester uraiméktől és parancsolatinak engedelmeskedjenek, ha botozást el akarják kerülni.

Tertio. Az szőlőkben esett károk revideáltassanak bergmester uraimék által, az parlag szőlőket is ő kegyelmék becsüljék meg, nemkülönbén más, szőlőkben való aestiniatiót is véghez vigyék őkegyelmek pro diversitate publicae necessitatis, az mesgye köveket is az szőlőkben rakják be ő kegyelmék, ugy, hogy mindenkor az tekintetes nemes tanács száma közül egyik tanácsbeli ur ő kegyelmek mellé adjungáltassék és jelen legyen, melyekről hittel is relatiót tartoznak tenni a nemes tanácsnak.

Quarto. Tilalmas erdőkben ha valamely szekeret és akárkinek is cselédjét találják, aztat behajtassák, melyből nemes tanács rendeléséből bizonyos részek leszen ő kegyelmeknek.

Ex determinatione amplissimi magistratus Cassoviae die 6-a Maii anno 1728.

Extradatum per Joannem Lehoczky liberæ regiaeque civitatis Cassoviensis juratum vicenotarium.

Kivül: Instructio pro dominis berghinesteriis liberæ regiaeque civitatis Cassoviensis, utpote domino Stephano Homonnay, domino Thoma Úveges et in locum Francisci Prozek substituto domino Joanne Széplaky pro anno 1727.

Eredetije Kassa város levéltárában 15670/1. sz. alatt.

Közli: K. L.

Fancsal elfoglalása.

Nemes Kassa városa mostani provisorinak, ugymint Jászai János és Holub János uraiméknak compendiosae instructionis ergo praesentibus committáltatik, hogy ő kegyelmek bizonyos revisióra lemenvén mostanában Forróra és szomszédságában nemes város által de recenti acquirált Fancsal nevű falnak elfoglalására, tehát az alább megírt conditiókat serio megtartván, azokat minden uton-módon effectusban is vegyék őkegyelmek.

1. Az hadnagyot és birákat nemes Kassa városa hívségére annak rendi szerént — és másokat is, ha kik kívánatnáknak — meghitezzék.

2. Ezen alkalmatossággal az egész falnak colonicális sessióit, fundusit és lakosit conscribálják ő kegyelmek. Item penig megkivántatik primo: Végére menjenek annak, egy sessio után mindenik mezőben hány köblős földek lehetnének? hány szekér szénatermő kaszáló rét vagy más egyéb beneficium? Secundo: Hány ottan született és indubitatus örökös jobbágyok? Tertio: Hány jövevények és kiknek lehetne valamely praetensiójok hozzájuk? Quarto: Nemes Kassa városának is hány örökös jobbágya recipiálta oda magát és honnan valók s kik legyenek azok? Nomine tenus és hány s minemű taxás nemes emberek.

3. Levén azon helységben bizonyos curialis fundusok is, azokat kikeresvén, végére menjenek, minemű és mennyi majorságbeli földek és hány szekér szénatermő rétek lehetnek utánok?

4. Melyik lakosnak mennyi vonómarhája, barma és

egyéb beneficiuma vagyon? S minemű robotával vagy penig taxával szolgálta eddig való földes urait?

5. Meglevén mindezek, a határra is kiforduljanak ő kegyelmek és azt egészen, mind mezőket, erdőket és réteket megjárjanak, megvizsgáljanak.

6. Ezek s mindezekon kívül ha mi emlékezetre vagy nemes város hasznára való dolgok és circumstantiák tanálatnának, az ő kegyelmek dexteritására és hívségére bizattatnak, úgy, hogy annak utána mindenekről gemine írásban igaz relatiót tegyenek a nemes magistratusnak.

Ex decreto amplissimi magistratus Cassoviensis 18 Februarii 1703 Cassoviae celebrata.

Emericus Szent-Mártony.

Kivül: Egregiis, prudentibus ad circumspectis Joanni Jászai et Joanni Holub, regiae ac liberae civitatis Cassoviensis provisoribus assignandum Cassoviae. (P. H.)

Eredetije papiroson, Kassa városa pecsétjével, Kassa város titkos levéltárában G. Miscellanea Nr. 12. jelzés alatt.

Közli: K. L.

Herkó páter

Kassa városának az 1605-ik év november hó 24-én kelt jegyzőkönyve szerint *Herko Antal* miszlókai lelkész azzal a kérelemmel fordult a község kegyurához, Kassa városához, hogy kényszerítse reá volt híveit, hogy a még neki kijáró fizetését megadják.

A jegyzőkönyv így szól:

1605. 24. Novembris. Antonius Herko gewesener Pfarrherr in der Moesz bitt die Mösner dahin zu halten, weil sie ihm noch an seiner Besoldung schuldig, das sie ihm zahlen.

Valószínűen ennek a protestáns lelkésznek vérbeli lezármazottjai nyertek az 1678. évben czimeres levelet, akiknek utódai *Hirko* néven Abaujvármegyének az 1726. évben igazolt nemesei között felsoroltatnak s ekkor Jászón lagnak.¹⁾

¹⁾ Csoma József, Abauj-Tornavármegyei nemes családjai. 1897.

Ebből a családból származott *Herko páter*, akinek emléke él a magyar közmondásban.

Hogy *Herko páter* élő személy volt s a név nem a Herr Gott Vater szavak elferditéséből keletkezett, két egykoru munka is tanuskodik.

Szőnyi Nagy István Kolozsvárott az 1675-ik évben megjelent „Martyrok koronája” című művében megírja a tornai eklézsiából való számkivetésének történetét, amikor az 1671. év március hó 11. Keglevich Miklós, Tornavármegye főispánjának udvari papja, Hamar Ferenc „egy vérrel híres *Hirco* nevű páterrel” jött reá a német katonaság élén.¹⁾

Herkonak másik áldozata Novák Márton, alsómecczenzéfi lelkész, a következő című műben írta le mártýriumát: Ungarische gewisse und wahrhaftige Avisey oder ausführlicher und wahrhaftiger Bericht derer geschichten, so sich von anno 1658 bis anno 1674 mit Martino Novaken und seinen beyden Kirchgemeinden Koosch und Unter — Metzen-säufen in Ungarn zugetragen sat.

A munka a nyomtatási hely jelzése nélkül az 1679-ik évben, amint a címlapon levő kronostichonból megtudjuk, Liefmann Mihály volt kassai lelkész és felsőmagyarországi superintendens ajánló levelével jelent meg. Az ajánlat kelet „in exilio Wratislavia²⁾ die 23. Maii 1674.”

Az Alsó-Meczenzéfén Szepsiben és Jászón akkor történt dolgokról és *Herkó páter*ről ad hirt, mint szemtanu.

Az L iven Alsó-Meczenzéf szenvedéseiről szól: „Unter solcher Zeit kommt der *Pater Hirko* mit seinen schon versteckten Volke von der andern Seiten angezogen und legte sich hinter den Marck in einen holen Weg und Thon-Gruben nicht gar weit hinter dem Pfarrhof.”

Az M iven a Szepsiben és Jászón az 1672-ik évben lefolyt eseményekről emlékezik:

Umb 9 Uhr bey der Nacht kam der Hauptmann Kovatsch Jánosch mit Sack und Pack nach Moldaw³⁾ und zog den

1) Toldy Ferenc, Történeti és irodalmi berek.

2) Boroszló.

3) Szepsi.

ungarischen Lager zu; ward aber sehr unfreundlich empfangen, weil er dem *Hirco* so bald das Schloss — t. i. Jászó — mit Acord übergeben. Darauf ward das Landt — Volk aufgetrieben, das sammlete sich zu Moldaw vor der Stadt und sollte Jasau auf neu belagert werden. Unter diesen Tagen hat der Bischof von Caschau — a Kassán székelő egri püspök — etwas von Völkern den *Hirco* zugeschicket allsó, das er auf 800 Mann beysamen hatte, davon etliche den 25. Oktober in der Moldauer Weingärten fielen und einen armen Manne darinnen zu Tode schlugen. Majd később: Darauf der *Pater Hirco* mit seinen Völckern ankommen, die noch übrigen Leute, so nicht bapstisch waren, darnieder gehauen und also den gantzen Marck Szepsi geplündert, welche Plünderung über eine Woche gewehret und ist ein sehr groses Gut hinweg geführet worden.

Novák művében meghatóan festi meg zaklatott életét, amely végül is a külföldön ért békés véget.

Irta: **Kemény Lajos.**

Ki volt Balázs deák?

A szepsziszentgyörgyi Székely Nemzeti Muzeumban őrzött u. n. Csereyné-codex a Szegedi András, Pesti György és Tinódy egy-egy költői művét őrizte meg kéziratban.¹⁾

A másoló, *Balázs diák* megnevezi magát s feljegyezte, mikor írta le a verseket, amely időszak az 1565-ik év november hó 6-a és az 1566-ik év februárius hó 29-ik napja közé esik. A hosszú téli esték csendes unalmában volt tehát hozzá kedve és ideje.

Az hogy a codex Erdélyben került felszínre, classicus tanuja annak, hogy a leiróban csupán *Sziráky Balázs* deákat gyanítsuk, aki Besztercén tartózkodott az 1563—1569. évek között²⁾ s aki előbb (1552.) Kassán lakott s maga is versszerző lévén, a szintén kassai lakos Tinódyval barátságot kötött s művét lemásolta.

A codexben levő egykoru s az 1564—1565-ik évekre

¹⁾ Irodalomtörténeti Közlemények 1911. évf. 58. l.

²⁾ U. o. 1908. évf. 487. l. Kemény Lajos, Sziráky Balázs.

szóló krónikaszerű feljegyzések is *Sziráky* mellett vallanak, aki mint Serédy alkapitánya, korának, különösen hadi eseményeiről értesítést szerezhetett Svendy, Zay Ferenc, Mágóchy és Raiminger felsőmagyarországi kapitányok táborából.¹⁾

Pesti György deák nevével Kassa város 1550-ik évi jegyzőkönyvében is találkozunk: In anno 1550 tempore iudicatus Joannis Lippay principio sat. *Georgius Literatus Pesthi* inhibere fecit domum Casparis literati Tárnoki simulcum haereditatibus omnibus feria tertia ante festum Conversionis sancti Pauli.

Pesti éneke Bornemissza Péter énekeskönyvében is fennmaradt. Bornemissza mint tanuló ifju Kassán megfordulván, ismerhette meg Pestit és művét. Talán itt van helyén, hogy felemlítsük, hogy *Pestii* Nagy Balázs fiai *György* és *Pál diákok* 1559-ben címerlevelet nyertek.²⁾

A Csereyné-codexben reánk maradt költői műveket *Sziráky* „Balás deiak *irtta*,” azaz leirta, míg Békési Balázs deák „*szerzé* ez éneket“ t. i. Sodoma és Gomora veszedelméről; *Sziráky* nem járt Gyulán és Békési nem fordult meg Kassán és Besztercén.

Irta: **Kemény Lajos.**

Kassa város titkos levéltárából.

Péter mislyei prépost és Gecsey Demeter fiai, Miklós és Beke a Hernád mellett levő Sziget nevű föld s az ott levő malom, továbbá új malom felállítására iránt egyességet kötnek Drugeth Vilmos, Abaujvármegye főispánjának helyettese Perényi Miklós előtt 1324-ben. Az egyességet Pál jászói prépost ugyanez évben jóváhagyja:

Nos *Paulus* praepositus et conventus monasterii beati Johannis Baptistae de *Jazou* memoriae commendantes significamus universis, quibus expedit, praesentium per tenorem, quod honorabilis vir, *Petrus* praepositus ecclesiae sancti Nicolai confessoris de *Mysle* ad nostram personaliter accedens

1) U. o. 1911. 232. és köv. l.

2) Turul. 1896. évf. 152. l.

praesentiam, exhibuit nobis litteras patentes comitis *Nicolai*,¹⁾ viceiudicis magnifici *Wyllermi* comitis de *Scepus et de Wywar*, petens nos cum instantia, ut ipsas nostro privilegio dignaremur confirmare. Quarum tenor talis est: Nos comes *Nicolaus* viceindex magistri *Wyllermi* comitis de *Scepus et de Wywar* vices gerentis palatini significamus, quibus expedit, praesentium per tenorem universis memoriae commendantes, quod in causis, quas discertus vir *Petrus* praepositus ecclesiae sancti *Nicolai* confessoris de *Mysle* contra *Nicolaum* et *Bekem*, filios *Demetri de Gecche* super quadam particula terrae *Zygeth* vocata nomine iuris monasterii sancti *Nicolai* confessoris sibi requirebat movere habebat coram nobis et ipsa causa diutius fuisse ventilata inter partes. Tandem pro *Petro* praeposito praedicto *Cosma* serviente suo cum litteris procuratoriis praepositi et conventus de *Jazou* astante, praedictis vero *Nicolao* et *Beke* personaliter comparentibus per compositionem proborum virorum et ex nostra permissione dictae partes se taliter concordasse retulerunt, quod praedicti *Nicolaus* et *Beke* totalem portionem ipsos contingentem in particulam dictae possessionis *Zygeth* vocatae cum omnibus utilitatibus suis et pertinentiis universis usque ad meatum medii fluvii *Harnad*, prout ipsi possiderunt, praescripto *Petro* praeposito et suis successoribus reliquissent et coram nobis relinquerunt perpetuo possidendam. E converso vero praedictus *Cosmas* procurator *Petri* praepositi memorati clausuram molendini dictorum *Nicolai* et *Beke* in possessione ipsorum *Boxa* vocata super fluvium *Harnad* sitam, cuius clausurae dimidietas ad metas dictae ecclesiae defluit et extenditur, eisdem filiis *Demetri* et suis successoribus reliquisse tenendam pariter et habendam, tali tamen obligatione interiecta, quod dictus *Petrus* praepositus et sui successores ad opus clausurae dicti molendini filiorum *Demetrii* de silvis et nemoribus dictae ecclesiae ligna et liberam viam ad ipsum molendinum per terram ecclesiae memoratae dare tenerentur in filios filiorum *Nicolai* et *Beke* filiorum *Demetri* et heredes. Praescripti vero *Nicolaus* et *Beke* roterorationem clausurae dicti molendini ipsorum tamquam nomine concambii annuissent, quod ubi-

1) Perényi.

cunque vel in quo loco infra molendinum ipsorum praescriptum Petrus praepositus memoratus aut sui successores in dicto fluvio Harnad molendinum de novo construere possunt absque lesione et dampno praescripti molendini dictorum filiorum Demetri, ydem Nicolaus et Beke de metis ipsorum clausurarum eiusdem molendini de novo constructi dare et per terras ipsorum viam liberam permittere tenerentur perempniter duraturam. Nec hoc praetermittimus, quod magister *Egidius filius Petri de Sumus* propria in persona, item *Thomas dictus Kayl* pro se personaliter et pro *Kayul* fratre suo cum sufficientibus litteris procuratoriis et *Petrus dictus Lowag*, serviens magistri Johannis filii comitis Georgii de Sumus vice et nomine domini suid, tamquam veri patroni sancti Nicolai confessoris de Mysle huic ordinationi et reterorationi clausurae molendini praedicti coram nobis astando consensum praebuerunt et assensunt. Et cum praesentes coram quolibet capitulo vel conventu exhibentur, licet parte adversa absente, in formam privilegii redigantur. Datum *Wysul* in octavis Epiphaniarum Domini anno eiusdem M^o CCC^o vigesimo quarto. Nos igitur iustis et legitimis petitionibus Petri praepositi annuentes ipsas litteras patentes comitis Nicolai supernominati non vasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte viciatas de verbo ad verbum rescribi facientes munimine pendentis sigilli nostri praesentes duximus roboratas. Insuper recepimus litteras eiusdem comitis Nicolai saepedicti continentes, quod ad statutionem possessionis *Zygeth* vocatae et ad clausuram molendini unum ex nobis virum ydoneum transmitters. Nos igitur unum ex nobis virum ydoneum ad praemissa exequenda transmisimus, qui demum unacum *Stanizlao filio Chepan* homine suo ad hoc deputato ad nos redeuntes concorditer retulerunt, quod convocatis vicinis et commetaneis nullo penitus contradictione existente ipsam possessionem *Zygeth* cum metis medii fluvii Harnad ecclesiae sancti Nicolai de Mysle et Petro praeposito ac suis successoribus cum omnibus utilitatibus et pertinentiis, praedictam vero clausuram molendini Nicolao et Beke filiis Demetri et ipsorum successoribus modo superius expresso statuissent utrisque partibus iure perhempnali possidendam. Datum feria

sexta proxima ante festum beati Georgii martyris anno praenotato.

Eredeti je hártján; pecsétje, mely vörös-zöld fonalon függött, elveszett: Kassa város titkos levéltárában U. Bekényi Nr. 1 jelzés alatt.

Közli: **Kemény Lajos.**

Az 1645-ik év történetéhez.

I.

Nagyszombat 1645. január hó 23.

Generosi, Prudentes ac Circumspecti Domini et Fautores observandissimi. Servitorum meorum paratissima commendatione praemissa. Hogy az Uristen kegyelmeknek sok szerencsés, üdvösséges és békességes és egésséges ujeszteni-döket remcsak megírni, hanem el is tölteni engedjen, szivből kívánom.

Hogy kegyelmeket mindenekről s az itt való állapotokról mindenképpen informáljam, nem itélem szükségesnek, mivel minemű karban legyenek itten az dolgok, mind az actákból s mind levelekből, melyeket nemcsak urunknak ő Nagyságának, hanem az regnicoláknak is megküldöttünk; kegyelmek azért szorgalmatosan vigyázzon, kiváltképpen az hol az vallás dolgára nézve emlékezet vagy az szabad városokról is. Mert ha abban kellene annak maradni, valamikor akarnák, akkor mind *barátot, papot és jesuitát behihetnek akármelyik szabad városban is* s ez is volna minden igyekezetük és így ez iránt, aminemű szabadságban voltunk ez ideig, abból is ki akarnának bennünket forgatni. Azon pedig kegyelmek meg ne ütközzék, az hol azt írják, *accordatum, conventum, conclusum est*, mert mivelünk bizonyára nem accordáltak, sokkal inkább nem concludáltak, tudjuk mind urunknak ő nagyságának s mind pedig a regnicoláknak terhes intimatióját s mennyire való instructiónk legyen, melytől mi el sem távozzunk s nem is akarunk. Felelte terhes és munkás dolog az religio és templomok állapotját, végben viselni,¹⁾ mennyire való cessiókat tettek, kegyelmek megérti sőt ezaránt az mit szóval mondanak is, irásban venni nem akarják, minden dolgok csak azon *aequivocatio, limitatio és dilatio*, ugytogy ha mit egy kézzel láttatnának adni is, más kézzel ismét elveszik, ha az Uristen rajtunk nem könyörül; egyebet egy nagy nyomoruságnál nem várhatunk.

1) Vitetni. A másoló hibája.

Mivel pedig onnan finalis resolutiót váránk, most leszzen ideje az vigyázásnak; melyet kegyelmek semmi uttal ei ne mulasson, kiváltképen az nemes város szabadságára nézve, irtam bíró uramnak ő kegyelmének is ad partem, tudom kegyelmekkel communicálni fogja ő kegyelme.

Az mi a Dunántul való dolgot nézi, most is munkálkodom abban s mit kellessék ez aránt is cselekedni, az idő és alkalmatosság megtanit.

Az emberek itten ugy beszélnek, hogy készek mind a békességre, de ugy, ha az ő tetszéseek condescendálnánk az dolgokra s mind pedig az fegyverre, szorgalmatoskodnak is az hadi praeparatiókban, mi leszzen mindezeknek a vége, csak az jó Isten tudja.

Hogy az jezsuitáknak állandó jószágok ne legyen s abstineálják magokat az országtól, hallani sem akarják.

Az vármegyéket és városokat visszakivánják.

Keserves szivvel értem sok becsületes atyánkfiainak az pestis által ez világból való kimulásokat, de az mostan közönséges látogatása Istennek. Itt is csak, miolta itt vagyunk, az tanácsbeliek közül bíróval együtt heten holtanak meg s most is alkalmasint halogatnak; Zegedi Ferenc arról az földről Debreczeni Mihály és Váradi Pál uramnak halálát hozta s itten hintegette s igenis viseli az Kimséget. Bártfai notárius uram kegyelmeket viszont officiose salutálja s azt mondja, eamus hinc, quia nemo dicit nobis de bona cervisia tringk. Semmi bizonyos híreket nem hallunk, hanem az gróf Puchan ármádája ezen az földön hatalmas insolentiákat s fertelmességeket is cselekszik, az mint ez elmúlt napokban is Pestien (Pöstyén?) táján valami berekben. De coetero tartsa és éltesse Isten kegyelmeket sokáig jó egészségben. Tyrnavia 23 Januarii anno 1645. Gener. prudēt. ac circumspect. Dominationum Vestrorum

servitor addictissimus

N.(icolaus) Soporni

Egykoru másolat, Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.

II.

Nagyszombat 1645. január hó 24-én.

Generosi et consultissimi Domini, Fautores et Patroni observandissimi. Praemissa servitorum meorum paratissima semper commandante. Salutem plurimam cum felicissimo huius novi Anni auspicio.

Az ő felsége commissariusának az minemü resolútiójokat die 8. Januarii s annak utánna palatinus uram ő nagyságának, ugy mint mediatornak egynehány intimációit vettük s azt is, az mit ezideig beadott postulatuinkból *authoritate commissionis nostrae hoclenus nobis attributae summarie* excerptáltunk s ő nagyságával nem mint commissariusal, hanem mint mediatorral punctatim közlöttünk s egyéb *consideratioinkal* együtt *kegyelmeteknek*, mint uraimnak, megküldöttem.

Mínt hogy penig bizonynal reméljük, hogy ezekre *finalis* resolúciónk ezekre¹⁾ *principalis* urainktól, *kegyelmetek* azért minek előtte *összegyülekeznének* az *statusok* követei, mindeket jó *consideratioban* vevén, maga megmaradására, *szabadságára* nagy szorgalmatossággal vigyázzon, mert valamit ottan elvégeznek, nehéz lenne itten azt megváltoztatni.

Az *religió* dolgáról az mit palatinus uram forgat az szabad városokra nézve, nem jó volna abban maradni s mi sem hagytuk volna. Melyre ilyen *consideratiót* küldettünk az *regnicoláknak*: Erre nincsen semmi szükségünk, mert bővebben vannak ennél az *articulusok* de *statibus* regni nem is volt erről panaszunk s ha *separáltatnak* ebben az *községtől* az *articulusoknak* tenora kívül, azok láttatnának inkább *ki* maradni az *religió* szabadságából.

Minemü karban legyenek azért itten az dolgok, eszében veheti azért *kegyelmetek* az *actákból*, még eddig egész vékony *reménységünk* lehetett az jó és *üdvösséges* *békesség* felől. Biró urunknak bővebben írtam egyéb dolgokról. De *caetero eusdem generosas et consultissimas* V. D. bene valere desideraus Tyrnaviae 24. Januarii anno 1645.

Gener. et consultiss. D. V. servitor paratissimus.

N.(Ikolaus) Soporni.

Az német kapitányt, melyet az nemes városnak *Gaude* uram commendált volt, itt Nagy-Szombatban láttam.

Egykoru másolat Kassa város levéltárában.

Közli: **Kemény Lajos.**

¹⁾ Érkezik.

IRODALOM.

Gergely Sámuel:

Teleki Mihály levelezése. Ötödik kötet. Budapest 1910.

Az öreg Apaffy Mihály kancellárjának levelezése az erdélyi fejedelemség hanyatló korára elsőrangu forrásunk lesz mindenkor. E kor minden nevesebb embere összekötetésben volt Telekyvel s a tőle vagy hozzá irt s nyomtatásban megjelent levelek már öt vaskos kötetet töltenek meg.

Az ötödik kötetnek érdekessége reánk nézve abban rejlik, hogy benne *Czeglédy István*-ról, a pozsonyi vértörvényszékre megidézett kassai református papról, aki munkáival derekasan kivette részét a küzdelmekből, e levelekben gyakrabban kerül szó. Adjuk ez adatokat, melyeknek közvetlen hangja szívünkre hat s egyttal a kortársak ítéletét mutatja, mely szerint *Czeglédy* meghalván, „nem is kevés kár vagon benne“.

*Kassán 1670 február hó 1-én Czeglédy István
Teleky Mihálylynak:*

„legyen azon kegyelmed ő nagyságok -- t. i. az erdélyi fejedelem -- előtt, hogy az én sok izzadásokkal tett kolozsvári tyografus uramnál való munkám¹ lásson hová hamarébb világot sat.“

¹) Az uj frigy szekrénye előtt Dágon ledüléso. 1670.

*Kassán 1670 március hó 13-án Czeglédy István
Teleky Mihálynak:*

„Kassára deputált nemes vármegyénk tagjai közül azt veték szememre nemzetes Szuhai Mátyás s Chernel György uraimék, hogy kegyelmed Eperjesre jött követségében mondott légyen ilyen szókat: hogy Czeglédi megkoldulván Erdély országának sok fő-főrendeit, a kassai reformata ecclesia számára sok pénzt vett fel. Bizonyára koporsómgig való siralom nekem efféle szó, ha úgy volt sat. A nagy Istenért ez labirintusból hova hamarébb mentsen engemet, mert bizonyára az ecclesia hasznára nem vettem többet fel, hanem kegyelmes urunktól száz ezüst tallérokat az egyik scholamesternek intertentiójára. Kegyelmes asszonyunktól vettem fel száz forintokat; tekintetes Béli Pál uramtól megannyi summát; nagyságos Kapi György uramtól negyven forintokat s tíz köből buzát. De nem az ecclesiának conferálták ő nagyságok, hanem a kijövendő könyveknek nyomtatására adtak, mely könyvnek már kinyomatására harminc forint híján kétszáz forint adatott éntölem sat. Az Jézus Christus vérére kényszeritem a kegyelmed lelkét, hogy az kegyelmed eperjesi mondott szavát vagy bizonyságok által küldje nemes vármegyénkhez, vagy ha afféle szót nem mondott, hová hamarébb doceálja s engem ne szállitson szomorúsággal a koporsóban.“

*Lőcsén, 1670. október hó 2-án Gróf Rottal János
Teleki Mihálynak:*

„Kegyelmeteknek de legnagyobb titokban írom, Czeglédi uramat árestomban tették Kassán¹⁾, mert ugyan Nádasdi — a nádor — egyidőtől fogvást igen alája áskált és mivelhogy az luteránusokhoz hajlott volt Nádasdi, az kálvinista hiten valókat persecuálta, minthogy maga kezével írt leveleket mutathatók, akik csak most kezemhez fordultanak. El is hitette az udvarral, mindnyájokkal, hogy Czeglédi uram ennek a támadásnak legnagyobb promotora volt. Tudván pedig, hogy méltóságos fejedelemnek kedves embere, javallanám, ha az méltóságos fejedelemasszony deákul írna ő felségének a

¹⁾ Szeptember 18-án.

császárnénak és intercedálna, kérvén ő felségét, hogy a méltóságos fejedelemszöny kérésére interponálná ő felségénél magát, lehetne szabadulása, holott az nyomtatott könyvecske felől Kassán való létemben szóval és írás által is mondotta, hogy nem úgy értette, amint némelyek magyarázták sat. Nagy Ferencz levelei között csak tegnap találtam Nádasdi leveleit, akiben rútúl gyalázza Czeglédi uramat.“

Ajton 1671 május 12. Bánffy Dénes Teleki Mihálynak:

„szegény Czeglédi maga kezével ír egy czédulát, kiből többi között írja, mihelyt több hadak érkeznek le, bejönnek Erdélyre¹⁾ Én azon czédulát viszem uramnak.

*Balázsfalva, 1671. jnnius hó 27. Naláczy István
Teleky Mihálynak:*

„Az szegény Czeglédi uram halálán, ha igaz lesz, nem kevésbé búsúl urunk ő nagysága²⁾; *nem is kevés kár vagyon benne.*“

Kemény Lajos.

Bibliographia.

Eöttevényi Nagy Olivér dr.: Bismarck életrajza. Pro-testáns Szemle. 1911.

— A kassai egyetemről. Országvilág. 1911.

— Egy francia könyv a magyar kérdéstről. Magyar Figyelő. 1911.

— A bosnyák kérdés politikai, társadalmi és gazdasági vonatkozásaiban. Bosnyák Hirlap. 1911.

Ferdinándy Gyula dr.: A magyar törvényhatósági jog kézikönyve.

— Az önkormányzati alkalmazottak feyelmi felelőssége.

Frisnyák János: Kassai kath. naptára 1911—1912-re.

Gabányi János: A hármass szövetség államainak történeti fejlődése.

¹⁾ A német hadak.

²⁾ Az erdélyi fejedelem.

Gálos Rezső: Horváth Balázs, Kazinczy kassai szereplése. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1911. Könyvismertetés.

Gárdonyi Albert: Felsőmagyarország kereskedelmi utjai a középkorban. Közgazdasági Szemle. 1908.

Gerevics Tibor: Újabb adalékok a bolognai festészet történetéhez a XVI. században. Művészet. 1911.

Geigely Sámuel: Teleki Mihály levelezése. Ötödik kötet. 1670 - 1671.

Haltenberger Mihály dr.: A tenger romboló munkája diluviális és alluviális pontokon. A Tenger. Tudományos és társadalmi tengerészeti és közgazdasági havi folyóirat. 1911.

Harsányi István: Vályi András hat levele Kazinczy Ferenchez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1911.

Helle Károly dr.: A római jog kuttforrásainak ismertetése.

Iványi Béla: Adatok Bocatius János életéhez. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1911.

— Egy 1457. évi ismeretlen békekötés. Történelmi Tár. 1911.

Károlyi László gróf: A Nagy-Károlyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története. A család megbizásából kiadja gróf Károlyi László. 2 kötet. E műben kapjuk Füzérvára és a főzéri uradalom történetét. Füzérvára az 1686-ik év óta a Károlyi grófok birtoka.

Kemény Lajos: A protestáns egyház első száz éve Kassán. 1526—1625.

— A Madarassyak ármálisa. Adalékok Zemplénnvármegye történetéhez. 1911,

— Alvinczy Péter életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1911.

— Az abaujszini átmenetkori egyházzól. Archaeologiai Értesítő. 1911.

— Cassai András életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények 1911.

— Egy XVII. századbeli genealogus. Turul. 1911.

— Kassai csiszárok. Archaeologiai Értesítő. 1911.

— Károlyi András, Péter és Gáspár életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1911.

Kemény Lajos: Két levél az 1516. évből. Erdélyi Múzeum. 1911.

— Magyar Könyvesház. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtárának I. kötetéhez. Magyar Könyvszemle. 1911.

— Melczer András kassai bíró szüreti költségei 1558. Adalékok Zemplénavarmegye történetéhez. 1911.

— Pap Benedek és Huszár Pál életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1911.

— Ráskay Gáspár levele. Századok. 1911.

— Sukán János életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények 1911.

— Szilassy János. Közlemények Szepesvármegye múltjából. 1911.

— Sziráky Balázs. Irodalomtört. Közlemények 1911.

— Kassai puskaporgyártók céhszabályzata. Hadtörténelmi Közlemények. 1911.

Kerekes György: A hitel állapota Kassán a XVII. században. Századok. 1911.

— Görögök Kassán a XVII. században. Századok. 1911.

— Jövevény afföldiek és görögök Kassán 1660—1662. Századok. 1911.

— Kassa kuruckori szenvedéseiből. Iparosok olvasótára. 1911.

— Kassa legszomorubb napjaiból. Iparosok olvasótára.

— Történelem felsőkereskedelmi iskolák számára.

— Magyar-lengyel kereskedelem a 14—15-ik században. Kereskedelmi Szakoktatás. 1911—1912.

Kempelen Béla: Magyar Nemes Családok. I. kötet

Kérészy Zoltán dr.: A katolikus autonomia közreműködése a főkegyuri jog gyakorlatában.

Kocsis Vince: Bárány Orczy Lőrinc költészetének hatása Bacsányi Jánosra. Kalazantium. 16. évf. 4. sz.

Lupkovics György: A magyar rendi országgyűlések 1608—1848-ig.

Mázy Engelbert: Nevelési szabályzat.

Margitay: Lakatos Artur kiállítása. Magyar Iparművészet 1911.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY UTODA

MŰVÉSNÖK

CÍMEREK FESTÉSE ÉS
VÉSESE

RÉZ ÉS RUGGYANTA

BÉLYEGZŐK

KASSA, FŐ-Ú. 12. GRÓF FORGÁCH-PALOTA

ZÁSZLÓSZEG KÉSZITŐ.

A legjobb bőrfényesítő!!

Vegyészeti
cikkek!

Festék-
árak!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-ÚT.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVÁTH MÁRTON.

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legré-
gibb és legnagyobb pénz-
intézete. — Betéteket gyü-
mölcsöztet. Kölcsönt vál-
tóra, betáblázásra vagy fo-
lyószámla alakjában.

Ingyenes pénzáttalás Amerikába.

GUTMANN IZSÓ

Első szepességi len, damaszt
és fehérnemű vállalata :::::

KASSA, KOSSUTH LAJOS-U. 1.

Mindennemű len, dupla damaszt
asztalterítékek, ágyneműek, len-
szövetek stb. készítése.

Szállodai fehérneműek.

Kész menyasszonyi kelengyék!!!

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár

részvénytársaság KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját
tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcsonöket folyósít.

Tőzsdéi megbizásokat a bel- és külföldi tőzsdéken
lebonyolít.

**A bankszakma minden ágában kész-
séggel szolgál felvilágosítással.**

Grünwald Testvérek

női- és gyermekfelöltő-,
bluz-, pongyola- és
szőrmedivatháza

Kassa, Fő-utca 57. sz.

TELEFON 452.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapított 1874-ben.

Mindig a legújabb férfi és női ka-
lapok, divatárak és menyasszonyi
kelengyék nagy raktára.

≡ **Kassai Louvre.** ≡

SZÉMAN TESTVÉREK cég

— Kassán, Fő-utca 62. sz. —

:-: Ajánlja dúsan berendezett raktárát:
női divat, vászon, kész menyasszonyi
kelengye, damaszt terítékek, leg-
újabb divatu tüll- és vászon-függöny,
ebédlő és szalon szőnyeg cikkeit,
ugyszintén külön valódi Smyrna és
Perzsa szőnyeg osztályát a legmér-
:-: sékeltebb határozott árakon. :-:

Mintákkal, avagy választék-küldeménnyel megkeresésre
készséggel szolgál szolid- **Széman Testvérek.**
ságáról közismert cégünk:

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

SZOUKUP J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Elvállal minden e szakmába vágó
munkát, u. m. hivatalos és magán-
könyvtárak rendezését, kézi mun-
kák (gobelin) montirozását, bőr-
és plüsch-díszmunkák, passepar-
tout, doboz és üzleti könyvek
gyártását, valamint szalagok fel-
iratait legújabb arany és ezüst
betűkkel jutányos árak mellett.

Alapított. 1898.

Telefon 460. sz.

Alapítási év 1859.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka-
— és ásványviz-üzlete —

Kassa, Fő-utca 61. sz. alatt.

(Saját ház.) — Telefon 30. sz.

Naponta frissen pörkölt kávé.

Alapítási év 1859.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és
- papirkereskedés -

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar és
német nyelvű munkák
nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

Neumann M. Az ország legna-
gyobb férfi-, fiu-
és leányka-ruha
Kassa, Fő-utca 27. sz. áruháza és telepe.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes árak tiszta gyapjuból készülnek a legjobb kellé-
kek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök Gyermekruhák-
ról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felül vételeket bérmentve küldök.

Meg nem felelő árut, ha az viselve nem lett, 1 héten be-
lül készséggel kicscrelem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis 24 órán belül cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot
egyéltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályom-ban csakis a legjobb mi-
nőségű és legújabb divatu angol és honi szöveteket tartom
raktáron.

Szakképzett szabászaim és elsőrangu munkásaim révén, a leg-
fokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhetnek és
megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan teljesíthetek.**

Az 1845. évben alapított NEUMANN M. cég

a fősulyt nemcsak a kizárólagosan jcles minőségű szövetek fel-
dolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes
és kitünő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab tartóssá-
gáért a kezeséget elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel-
és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nem-
különben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak
célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** te-
kintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis a legnagyobb
mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyujthat.

Központi áruház: Budapest, IV., Muzeum-körut 1-3

FIÓKOK.

Arad	Fiume	Lincz	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolcz	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

BÉCS: I. Kärtnerstr. 19., VI. Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a Keleten, to-
vábbá Párisban és Délamerikában biztos piacra találtak.

Nyulászi Béla

dohány és szivartőzsdéje, Kassa, Fő-utca 12. szám.

Bejegyzett védjegy

Sorsjegyek. — Igérvények.
Játékkártya. — Papíraru.
Hirlapelárusítás és előfizetés. — 25 darab különféle kassai képeslevelezőlap borítékban 50 fillér. — 29 képet tartalmazó RÁKÓCZI-album 2 korona. — Kassa város átnézeti térképe nagy alakban 50 fillér, kis alakban 20 fillér. Telefon 244.

Világhirű

KOBRAK

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetét**tel kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkét kamatos kamataival **vissza-**
≡ kapja. ≡

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. **Kassa.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör Korona-sör Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készségesen szolgál.

**ROYAL nagy étteremben kizárólag
e sörfözde söre méretik ki.**

VIZY DOMOKOS, Kassa

fűszer-, csemege- és kávé-behozatali üzlet.

„VIZY MELANGE“ pörkölt
kávé a legjobb, tessék meg-
próbálni. Mellékelve lesz a
legjobb kávéfőzési módszer
leírása. o o o o o o

UDONSÁG! Dobói csemege
brindza. Egy eredeti doboz
ára 2 korona. o o o o

BUTORKIÁLLÍTÁS.

JAKOBOVITS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE

Telefon 171. Kassa Fő-utca 39., saját ház. Telefon 171.
a székesegyházzal szemben.

butor- és szőnyegáruházában

megnyiták a teljesen berendezett butor minta szobák, lakásbe-
rendezések teljesen felszerelve szőnyegekkel, függönyökkel, csil-
lárokkal. **Nagy választék** háló, ebédlő, uri szoba, szalon és
leány szoba berendezések, előszoba és konyhabutorokban, angol
bőrgarnitúrákban, vas- és rézbutorokban, valódi perzsa- és
smyrna-szőnyegekben. — Külön osztály tönörfa (massív) háló,
ebédlő és irodai butorokban. — Teljes menyasszonyi berendo-
zéseket úgy helyben, mint vidékre szállítunk izléses összeállítás
és jutányos árak mellett. — **Kedvező fizetési feltételek.**
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Hölgyek figyelmébe!

A szépség egyik főkelléke a szép arcbőr. Minden hölgy egyetlen vágya ezt elérni, de sajnos nagyhangú reklámok után indulva, leginkább nélkülözik is azt.

Minden jó cikknek az elterjedtség a legjobb bizonyítvány!

A dr. Sihulszky-féle készítmények felülmulthatatlan voltát számos háianyilatkozaton kívül legkiválóbban az igazolja, hogy évente 15–20 ezer postacsomagot küldünk nemcsak az ország minden részébe és Európába, de Ázsiában és Amerikában is vannak nagyszámu vevőink, kik egyszerre száz számára rendelik, hogy a szállítási költséget megtakarítsák.

Szeplő, májfolt, mitesser, fénylő arcbőr, arevörösség mind eltűnik használatára folytán, és mindemellett semmi nyomot nem hagy hátra az arcon, nem teszi ráncossá az arcbőrt, mert semmi ártalmas anyagot nem tartalmaz, amennyiben a világhírtű orvos, dr. Sihulszky előírata szerint készíti.

A dr. Sihulszky készítmények, ugymin: arckenőcs, selyemcrém, szappan, selyem-pouder, arcosodóvíz, éjjeli és nappali használatra valók.

Tessék óvakodni az utánzatoktól, csak az a valódi, melynek edényén és külső csomagolásán dr. Sihulszky aláírásával el látott arcképe látható !!!

Dr. Sihulszky-féle arckenőcs . . .	ára 1 K 40 f.
" " szappan	" — K 70 f.
" " arcosodó	" 1 K 40 f.
" " selyem-crém	" 2 K 20 f kis tégely 1 K 20 f.
" " selyem-pouder	" 1 K 20 f (bármily színben.)

A hajápolásnál igen ajánljuk a „**Capillor hajszesz**“t mely megakadályozza a haj kihullását s a hajhagymáknak mintegy táplálékát képezvén, kopaszságnál is igen bevált. Használati utasítás minden üvegen. Ára 1 korona 20 fillér.

A „**Haj-Regenerátor**“ az ősz haj eredeti színét adja vissza. Ára 2 korona. 10 kor meghaladó rendelést bérmentve küldünk.

A fenti összes készítmények kaphatók :

Az „ISTEN SZEM“ gyógyszer-tárában

Kassán, Fő-utca 65. szám. A városháza mellett.

Pontos olvasható címet kérünk. Rendelések aznap postára adatnak. Titoktartás biztosítva.

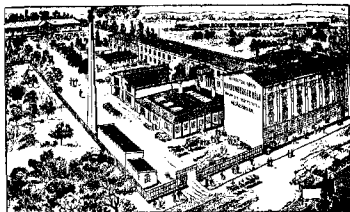
Az ISTEN SZEMÉHEZ címzett gyógyszer-tár alapítása az 1626-ik évhez vezet vissza, majd a jesusita-rend kezébe került. Az 1682-ik évben úgy szól róla a krónika, hogy az országban a legelőkelőbb gyógyszer-tár, melyben a gazdagon megannyozott díszet szállványokca mintegy 500 kisebb-nagyobb, vert ezüstből készült aranyozott edények tündököltek s ma is megvan a hullámszoros fiókállvány, minden fiókon szines, herakott fából való szalagosokkal és három rézmozsrú a jesusiták monogrammiával. Ekkor a városi és vidéki közönség legkeresettebb gyógyszer-tára volt s a katonaság is itt készítette gyógyszerreit. Az 1773-ik évben a jesusita-rend feloszlásával realjogává vált az Eder család kezén. Mai tulajdonosai, Mezei és Alexander, kik az 1911. évben vették meg a gyógyszer-tárat.

Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó R.-T.

Ipari és kereskedelmi nyomtat-
ványok, takarékpénztári zár-
számadások, mulatsági és
alkalmi meghívók, gyász-
jelentések, röplapok, pla-
kátok, zsák- és szék-
jegyek a legrövidebb
idő alatt pontos
és izléses kivi-
telben gyor-
san készít-
tetnek el.

Kassa, Fő-utca 64. szám.

Alig van iparág,

melynek prosperitása és fejlődése annyira függ a közönség bizalmától, mint a kelmefestő- és vegytisztító ipar. A HALTENBERGER féle kassai ruhafestő-, vegytisztító- és gőzmosógymű forgalmának fokozatos emelkedése igazolja azt, hogy ezen cég a közönség teljes bizalmát élvezi s a tulajdonosok súlyt fektetnek arra, hogy a f. felek bizalmát lelkiismeretes, szakszerű munka, gyors kivitel és jutányos árszabás által teljes mértékben kiérdemeljék.

A gyár telepe és központi irodája Kassán Szerencsen-utca 3. sz. alatt áll fenn. A kassai 5 átvételi üzleten kívül Miskolc, Eger, Sátoraljaujhely, Munkács, Nyíregyháza, Eperjes és Kisvárda városokban tart fenn átvételi üzleteket s az ország minden részében képviselőket. Külön postaosztály a vidékről magánfelek részéről érkező megbízások részére.

Uri divat- és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
☐ követelményeknek megfelelően ☐
állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkekben.

Lengyel és Szepesi

Kassa, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Andrássy nagy kávéház

..... Fő-utca 85. szám. ....

(Andrássy-palota.)

Modern, uri kényelemmel berendezve, a felvidék legnagyobb kávéháza. Előkelő társaságok katonazene mellett itt találkoznak.

7 amerikai karambol-asztal.

**Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank**
kassai fiókja
Fő-utca 53. sz.

Ajánlja pánccszobájában elhelyezett

**Safe deposit
szekrényeit**

Órzsre elfogad nyilt és a
fél peesztjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

Üzleti órák $\frac{1}{2}$ 9— $\frac{1}{2}$ 2 óráig.

46
III. évfolyam.

1912. november.

3. szám.

56949

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
dr. Ferdinandy Gyula
Hoffmann Arnold
Kerekes György
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELNIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1912.

TARTALOM.

	Lap
Az 1814-ik esztendő. Irta: Velentzey Ferenc	129
Gibárt története. Irta: Tarnóczy Béla	134
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig. Irta: Kemény Lajos	143
Adatok a kassai református egyház történetéhez. Irta: Révész Kálmán	157

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemeseinek összeírásai. Irta: dr. Czobor Alfréd	160
Címerkérő folyamodványok. Irta: dr. Czobor Alfréd	163

Vegyesek.

A jászai káptalan levéltárából. Közli: Kemény Lajos	165
A Kálnayak genealogiájához. Közli: K. L.	167
Brassó város levele. Közli: Kemény Lajos	168
Okiratok a linci béke történetéhez. Közli: Kemény Lajos	169
Levelek a bujdosók korából. Közli: K. L.	178
Szántói jobbágyok panasza. Közli: K. L.	182
Huszlátó tiszti uraimék rendtartása. Közli: K. L.	183
Egy politikai beszéd. Közli: K. L.	186

Irodalom.

Békefi emlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári mű- ködésének emlékére Irták tanítványai. Budapest. Stephaneum Nyomda R.-T. 1912. Ismerteti: Kemény Lajos	189
Bibliographia	191

Az 1814. esztendő.

A pünkösdi consessus.

Éppen pünkösöd után némely aprólékban
Kihágtunk a svaerán(?), noha nem nagy csinban,
A *Delemán*¹⁾ kertben gorombaságáért
Egy német meglakolt, rüt ordításáért.

Egy-két praectiót szerdán elmulattunk
S még tíz óra tájban vadászni ballagtunk.
Ezen bünöcskénket a könyvbe beírák
Mi előljáróink és rovásra rótták.

Ily kis csekélyységért mi bajunk lehetett?
Nem érdemlett bünhödést. Nem is tehetett
Director, professor urunk azért semmit; —
Vagy pediglen azért, hogy szerettük Ennit.²⁾

De megtörtént, hogy a kevély *logicusok*
Durván, mint valami futó sylváuousok,
Ellenünk beszéltek s gorombaságokkal
Illettek bennünket, hetyke szavaikkal.

Elsőbben szép szóval inténk ökemeket,
Hogy hagynának békét és az ilyeneket
Ne szórnák oly igen szabadon szájakou,
Hogy egy-két pof érte essen pofájokon.

¹⁾ A mai szivargyár helyén,

²⁾ Szép leánykát jelent. Velentzey jegyzete.

De ez intés után jobban büszkélkedni
 Kezdetek s némelyek minket fenyegetni,
 Melyért társaságunk *Klestinszkyt*, *Abaffyt*,
 Mint választottakat küldötte s *Tamássyt*.

Küldötte, hogy ezen ocsmány zenebonát
 Csillapitanák le, a nőttön-nőtli lármát;
 Kik nyolcz óra előtt már oskolájokba
 Mentek hárman bátran be a logicába.

Hol őket vétkekért rútul lehordották
 S hogy máskor ne tennék, jól is összeszidták,
 Forgatta *Abaffy* jó nehéz fokosát
 Felettek s mutatá *Tamássy* hatalmát

Meg vala az tiltva, hogy fokossal járni
 Nem szabad senkinek; főképen behozni
 Azt az oskolába, máskép azt elveszik
 És birtokosai többé meg sem nyerik.

Klestinszky barátunk egykor történetből
 Oskolába hozván feledékenységből,
 Meglátta *Prohászka*, a mi directorunk,
 Ki vala kegyetlen parancsoló urunk.

Tőle azon fokost el akará venni,
 De ő, hogy többen is nézték, odaadni
 Szégyenlette; azért mindjárt kitiltotta
 Oskolánkból *Antalt* és megparancsolta,

Hogy másnap ellene s ellenünk consensus
 Tartassék; legyen a *secundi anni ius*
 Jelen, hogy csinaink megbüntetessenek,
 Érdem szerint azok megfenyítessenek.

Másnap egybegyültek mind a professorok,
Sáfár, *Gotzik*, *Magyar*, *Mészáros*, *Volfsteinok*,
 Mely ítélőszéknek az előfűlője
Prohászka director volt mindene, feje.

Bennünket behívtak s még ki sem hallgattak,
Már árva fejünkre sententiát huztak ;
Nem engedték beszélni igazságunkat,
Hogy valamennyire menthetnénk magunkat.

Nem vala, mellettünk ki szólna csak egy szót,
Csak kedves *Sáfárunk*, kivánt minékünk jót,
Ő mentett bennünket; de *Volfsteinnak* szája
Ez akármit mondott, egybe megtorkolta.

Mert olyan irigy volt ellenünk, mint csuka
S oly ravasz, rosszlelkű, mint a veres róka,
Sententiát azért fejünkre hoztak,
Kínck kicsinyt, kinek nagyobbbat osztottak.

Abaffyt, *Tamátyt* kemény árestomra
Itélték a bírák, egész három napra ;
Klestinszkyt, nem tudom hogy miért, kicsapták,
Oskolába jární szegényt megtiltották.¹⁾

Bennünket, kik voltunk, egy napi tömlőczre,
Reggeltől egészen estig tartó böjtre.
Igy oszlott osztán el ezen ítélőszék ;
Én is, mert idő volt, ebédelni menék.

Mig tömlőczben voltak *Tamássy*, *Abaffy*,
Enni hoztunk nekik, mint jó s hív baráti
S noha péntek vala, ők mégis hust ettek,
Amikor böjtöltek a jó keresztények.

Ki álltuk a sarat, a nehéz tömlőczöt,
Beszívtuk magunkba mindjárt az örömet ;
De sajnáltuk mégis a mi barátunkat,
Hogy méltatlanul kicsapták *Antalunkat*.

A Fischerkerti multság és a ranki bál.

Eljött a kedves nyár égető hevével,
Kertekre szoritott minket melegével,

¹⁾ A kassai kir. jogakadémia anyakönyvében neve mellett e szó :
Dimissus.

Hol a homály árnyék s hives szokott lakni,
Örömtársaságunk itt szeret mulatni!

Delemán kertjénél sokat látogattuk
Hilger barátunk és a jó bort ittuk
Nála és amidőn eljőve az este
S a fáknak árnyéka már mind ellebege

A *Fischer kertjébe* egy szándékból mentünk,
Hol vig látmányokkal telt vala meg szemünk,
Bemcénék a bálba, a csinos szálába,
Ficzkándozó lábunk ereszténk a tánczba.

Nem vala táncosnék, vetkezénk egy ingre,
Mazurkáltunk, ügyeltünk akkor senkire,
Zyrthy barátunk is hozzánk egyeledett,
Ki mulatságunkból szüntelenül részt vett.

Szent Péter és Pálnak éppen az estvéjén
Termettünk mulatni *Rank fürdő* vidékén,
Melynek erdejében a kellemek lakniak
S kies ernyeiben a nymfák mulatnak.

Sétáltak alattok gazdag uraságok,
Karfogva lépdgettek a szép kisasszonyok.
Honnét lefordulván, a savanyu vízhez
Mentek inni annak ezüst cseppjeihez.

Járkáltunk az erdőn mi is, hol az elme
E szép tárgyon legel s magát elfelejtve
Mulat és hol a szív elégedést nyerhet
Magának s e téren száz örömt teremthet.

Bevonván az eget *Morphaeus* leplével
S ülni menvén a gerlicze is himjével,
A mi társaságunk a tánczházba mene
S innét reggel haza vigsággal megtelve.

Ezen jókat élvén az az idő eljött,
Hogy pályafutásunk már elvégeződött,

Átkoztuk a napot, átkoztuk az órát,
Hogy ily kis időre mérte ránk határát.

Ime vége vagyon már az oskolának,
A sors homályt szerez ezen társaságnak,
Bánat, keserv és búcsúvételek után
Haza ment mindegyik sirva maga útján!

Oh ha még, Barátim! úgy együtt lehetnék,
Mint voltunk és annyi édeset ehetnék!
De vajjon a gyáva sors tudna-e szülni
Otyát s társaságunk egybe szerkeztetni?

Nem gondolnám; — azért már csak leveleink
Beszéljenek egymás közt néma betűink,
Most is, amint akkor, egymásért sziveink
Égjenek, hűségűl megszállott kebleink.

Járjatok a béke s szerencse szárnyain
Ti kassai szüzek s Ámor szent karjain
Lebegjen szivetek s jószág angyala
Szálljon át veletek Lethe partjaira!

Gibárt története.

Abaujvármegyétől a család egy 1722. évben kiadott nemesi bizonyítványában erre vonatkozólag a következő megjegyzés áll, melyet a megye Péter fia Gábor részére adott ki. „Koncz Illés Beregmegyében Namény nevű faluban lakott, de mivel fia Péter Wesselényi Ferenc palatinusnak secretáriusa volt, csak a Naményi nevet használta.“ Ezt egy megyei nyomozat előzte meg, mit maga Gábor kért. Támogatja ezt továbbá a családi levéltárban levő ugyancsak N. K. Gábor unokatestvéreinek Bernáth László és János Búdon, 1715-ben június 19-én kiállított oklevele ami a fenti szavakkal majdnem szószertint megegyezik.

A nemességszerző tehát Illés, ki III. Ferdinánd királytól Pozsonyban 1649. május 18-án címerlevelet nyert, melyet ugyanazon évben július 26-án Beregvármegyében ki is hirdettek.

Péter a Wesselényi-féle összeesküvéskor, úgy látszik hogy abban ő is, mint Wesselényi secretáriusa compromittálva volt, Thököly Imre pártjára ment s ennek hadnagya 1683-ban. Thököly bukása után 1686-ban beregi birtokát elvesztette s neje gibárti birtokán huzódik meg, hol 1699-ben halt meg, mert egy 1700-ban kiállított záloglevél feleségét már mint özvegyet említi.

Gyermekeik voltak: Anna, Gábor, György és Borbála.

Annát elvette Trócsányi György, Borbálát Szapora János. Györgynek neje Szendrey Zsuzsanna és fiuk Péter, ki magtalanul fiatalon halt meg.

Gábortól származik tovább a család, kinek első neje volt Szücs Judit, a második Bogoly Erzse. Ez időben írja a család magát Naményi-Koncz összetett kettős névvel (és nem Koncz név naményi predikatummal).

Gibárti birtokát nagy részben zálogba adta rokonainak Komjáthi Sándornak és Bernáth Jánosnak.

Gyermekei első nejétől: Sámuel, nötllenül halt el; Zsuzsanna: Sebő Jánosné. Második nejétől: Mária, Gadnay Jánosné, II. Gábor és Péter ki fiatalon halt meg.

I. Gábor meghalt 1754 körül, amennyiben a családi irásokon 1755-től kezdve II. Gábor írása fordul elő. Nagyon takarékos és szerző ember. II. Gábor nemcsak az atyja által elzálogosított gibárti, büdi, szentandrásli birtokrészeket váltotta vissza, hanem szerez Vajdán, Kérben, Szántón, sőt Tályán is van háza, a Csereháton erdeje.

Felesége Jablonczay Anna, kitől I. Pál, I. Sámuel és Anna, Szabó Jánosné, gyermekei származtak. Meghalt Gibártton 1783-ban.

Itt két ágra oszlik a család, de az idősebb már a második generációban kihalt.

Megosztozván atyjuk halála után az ősi gibárti birtokon Sámuelnek jutott a néhai Farkas János-féle felső, az idősebbnek, Pálnak az alsó, néhai Farkas György-féle rész.

Mindketten Szikszórol nőültek. Kóss Andrásnak Örj Fülep Erzsébettől származott két leányát vették feleségül, még pedig Pál Kóss Erzsébetet, Sámuel Kóss Borbálát 1790–91.

Ez időben kezdték építeni mai napig fennálló curiájukat egymás szomszédságában.

Pál szenvedélyes kertész volt. Sámuel meghitelt esküdttje Abaujvármegyének.

Pálnak 5 gyermeke volt: II. Pál, Erzsi Pilsy Jánosné, Anna Cserépy Imréné, Kata Cserépy Károlyné és István. Atyjuk halála után II. Pál gazdálkodott tovább a gibárti birtokon, nőül vette Zemplénből Görgey Annát, házasságukból gyermekük nem származott.

A második fiu István Abaujvármegye táblabírája, később királyi kancelláriai fogalmazó Bécsben majd Budán, nőült

Bécsben: Daszler Paulinát vette el, kitől egy fiuk volt: Géza, ki mint gyermek halt meg. Veük az idősebb ág fiágon kihalt. István meghalt Budán 1840-ben, II. Pál Gibárton 1853-ban.

I. Sámuelnek két fia és két leánya volt: II. Sámuel és András, Mária váradi Fekete Pálné, Zsuzsánna Terbócs Istvánné. II. Sámuel családja tartotta meg az ősi gibárti birtokot. Két neje volt, első Cserépy Amália, kitől gyermekei nem voltak, a második váradi Fekete Mária, kitől négy fia és egy leánya maradt. Sámuel született 1798-ban, meghalt 1863-ban Gibárton.

Fivére, András elkerült már Gibártról, Méráról Matusz Ágnest vette nőül s utódainak és ágazatának már semmi része sincs többé a gibárti birtokban.

II. Sámuel gyermekei: Bertalan, Róza, Lajos, Gyula és Pál. Bertalan nősült Fügedről, Nagytályai másként Hidegh Katalint vette el, kitől gyermekei: Béla és Bertalan. Birtokos volt neje után Fügeden és Fulókéresen. Gibárti részbirtokát eladta nővérének, Rózának és férjének, az ősrégi eredetű alsóelölcei és jesernicei Tarnóczy Jánosnak, ki már előbb részbirtokokat vett Gibárton és atyja idősebb Tarnóczy József után is örökölt ott. A gibárti malmot, amelyet miután hajdani helyén, a Malomszugban teljesen elpusztult, a gróf Károlyi-család a XIX. század elején a mostani villanytelep helyén építtette fel s külön malomárkot ásatott ki a hidig.

Tőlük bérelte, majd örökáron megvette a hozzátartozó rétekekkel és földekkel 1860-ban idősebb Tarnóczy József, kinek dédapja 1667-ben kassai kapitány s 1668-ban Gyöngyösnél a törököt megverte s ezen vitézi tette jutalmául I. Lipót királytól régi nemessége megerősítése mellett új címerlevelet nyert. Mivel a családi oklevelek az idősebb nyitrai ág birtokában voltak, az abauji és zempléni ág megalapítója lett. Idősebb Tarnóczy József fivére encsi plebánus 1870—80-ban. Fiai közül József, ki az 1848—49-iki szabadságharcban a vörössípkásoknál hadnagy, számos ütközetben részt vett, aztán Abaujvármegye szolgabírája, majd képviselőnek jelölték Birtokos Gibárton és Novajban. Utódok nélkül, nőtllenül halt meg 1888-ban.

Tarnóczy János, József legfiatalabb fia növelte gibárti birtokát, egyesítvén azt neje Naményi K. Róza öröklött gibárti birtokával, később pedig még vételek útján is gyarapítva, a gibárti birtok legtekintélyesebb részét bírta, János meghalt 1879-ben.

Gyermekeik: Tarnóczy Béla, kinek neje Valló Sárka és gyermekük Klára. Tarnóczy Boró özv. Grexa Jánosné, fia: Gyula; Tarnóczy Róza Megay Oszkárné gyermekeik: Gizella és László, mint néhai Tarnóczy János és Naményi K. Róza gibárti örökösei.

Az ősi Naményi-ház és birtok nagy része Naményi K. Lajos, Sámuel második fia birtokában van mind mai napig. Született 1841-ben, neje volt Szepessy Amália Szántóról. Gyermekeik nem volt. Az idősebb Naményi ág kihalása után István özvegyétől megvette a Naményi Pál-féle belsőséget és földedekét is. Megvette ifjabb Tarnóczy József halála után a Gibárton nem lakó örököseitől: Tarnóczy Pál tályai birtokos, Tarnóczy Jusztina Jászay Istvánné és Tarnóczy Biri Pataky Jánosné részeit is. Szőlőt szerzett a büdi Panka-hegyen. Az ősi curiát rendbeszedette és kibővítette Tarnóczy János özvegyétől, nővérétől és Gibárton nem lakó gyermekeitől bérbe bírja azok összes gibárti birtokát így tehát Felsőgibárt birtokán ő gazdálkodik, mivel bérben bírja még Naményi K. Gyula és Pál testvéreinek még megmaradt földjeit is.

Naményi K. Gyula Abaujtonavármegye árvaszékének elnöke volt. 40 évet töltött a megye szolgálatában. 1905-ben, a nemzeti ellenállás idejében a hatalom erőszakkal távolította el őt is hivatalából, azonban a nemzet és király között létrejött megegyezés után visszahelyeztetett hivatalába. Még egy évig szolgálta a vármegyét s 1907-ben teljes fizetéssel nyugalomba vonult. A ref. egyház főgondnoka és a kaszinó elnöke Kassán.

Neje Császár Mária volt Korlátról, kítől fiugyermeke nem volt. Két leánya: Ilona és Gizella fiatalon elhaltak. Ilona leánya Raisz Miksáné után két gyermek maradt: Mihály és Sárka.

A legfiatalabb fiu: Naményi K. Pál tornai ügyvéd volt és Abaujtonavármegye tiszteletbeli ügyésze. Felesége Hoffory

Antonia, kitől gyermekei: Malvin Trompler Elekné, gyermekek: Magda, továbbá Ilona és Pál. Meghalt 1897-ben.

A család jelenleg élő tagjai magukat mind Naményinak írják, kivéven a katonai pályán levőket, kik hivatalból Naményi-Konczok.

Ez Felsőgibártnak vagy a Félvégnek története az örökölt vagy megvett birtokviszonyok után napjainkig. Hátra van még Alsógibártnak vagyis az Alvégnek befejező története azon időtől, mikor is a gibárti Bernáth-ág II-ik Lászlóval, Bernáth Bereczk unokájával fiágon kihalt, nővérét Annát pedig csáthi Gábel György bírta nőül.

A Gábel-család régi kassai patricius eredetű György 1503-ban, mint Kassa város főbirája említetik. Utódai újból Miskolcon tűnnek fel mintegy 150 év múlva, ez Mátyás, ki a nemességszerző. I. Lipóttól nyert címerlevelet s Ónodon Borsodvármegyében 1663-ban publicáltatott. Tőle lett a családi leszármazás napjainkig. Ennek unokája azon György, ki neje Bernáth Anna után gibárti birtokos lett. 1741-ben Miskolcz városa a pozsonyi országgyűlésre követnek választotta meg. Azután pedig Miskolc főbirája volt 1751-ig. Ez időtől fogva állandóan megtartották gibárti birtokrészüket.

Györgynek Bernáth Annától két gyermeke volt: Miklós és Éva Thomka Györgyné. Miklós neje Fáy Anna. Épügy mint atyja Miskolc város főbirája és követe volt 1783-ban. Gyermekeik voltak: II. György, II. Miklós, Kata Dobay Dánielné, Anna Törös Tamásné. Birtokaik voltak Gibárton, Búdön, Kérben és Devecserben s gazdálkodnak. A közpályán megint 1847-ig nem szerepelnek.

II. György az idősebb fivér elvette Kormos Klárát, kitől gyermekei: Anna, Miklós és Klára. Miklós magtalanul halt el s véle az idősebb ág fiágon kihalt, leányágon azonban a krasznikvajdai Szentimreyek lépnek helyökbe a gibárti birtokba. Annát ugyanis elvette Szentimrey László, Klárát Tusay László.

A másod ág, a II. Miklós ága, fiágon még virágzik tovább. Kétszer nőstült, az első neje Szemere Zsuzsanna, a második Fáy Krisztina. Csak egy gyermeke maradt első nejétől: István, aki gibárti birtokán lakott és gazdálkodott; fele-

lesége Fáy Borbála, az országos híré jeles férfit Fáy András nővére. Házasságukból hat gyermekük maradt u. m.: István, Zsuzsánna Csoma Sámuelné, Mária Meczner Ferencné, Ferencz, Borbála Téglássy Andrásné és János. János mint agglegény halt meg.

Ferencnek két fia volt, kik fiatalon haltak el: Zoltán és Árpád, kikkel a család fiágon kihalt. II. István az kivel a család ismét a közpályára lép gibárti curiájából, midőn a megye gönci járásából követte választották 1847-ben egész 1868-ig Csak egy leánya maradt: Zsuzsánna, ki nőül ment négyessi Szepessy Zsigmond miskolci főszolgabíró és borsodi birtokoshoz. Házasságuk után megmaradtak gibárti birtokon s a Gáriel nevet ez időtől most már a Szepessy név váltja fel.

Gyermekeik: Szepessy Zoltán és Ilona, Szentimrey Pálné.

A szentimrei és krasznikvajdai Szentimrey-család a családi hagyomány szerint erdélyi származású. Egy Tamás nevű vitéz I. Mátyás király alatt Erdély-Szentimréről vitézi érdemeiért nemességet kapott, — kit másként Zabónak neveztek — kiről azonban leszármazó írásos adatok nincsenek. Tény az, hogy a család első neve Szabó volt. Biztos leszármazása a családnak azon Szabó Tamással kezdődik, ki Sárospatakon lakott és agilis, azaz nemes nőt birt feleségül és nemesi jogokat gyakorolt. Neje Eötvös Zsuzsánna volt.

1610-ben II. Mátyástól címerlevelet nyert Bécsben, maga és gyermekei: Tamás, Anna és Zsuzsánna részére, mely Zemplénnvármegye közgyűlésén 1612-ben publicáltatott.

Abaujvármegyében I. Tamás unokája András telepedett meg s publicáltatta itt nemességét 1666-ban. Nőül vette Sztranzikovits Horvát György leányát Zsuzsánnát. Ezen György első felesége Baxi Zsófia volt, kinek anyja Jánoki lány s ennek ősi birtoka Vajda. Ez uton jutott a Szentimrey család birtokába, honnan előnevét is írja.

Ezen Andrásnak fia László, fia Zsigmond és ennek fia László vette nőül csáti Gáriel Annát 1800 körül, ki által gibárti földesur lett s a család gibárti ágát alapította meg, miután a Gáriel-család idősebb fiága kihalt ez időben.

Két gyermeke közül a gibárti birtokot László örökölte, kinek neje Soldos Anna. 1861-ben a gönci járás főszolgabírája, testvére Lajos 1841—1843-ig a fiumei kormányzóságnál viselt állást, 1848—49-ben mint tiszt részt vett a szabadságharcban; ő bírta tovább a krasznikvajdai birtokot.

Lászlónak fia Gyula 1867—1872-ig a gönci járás főszolgabírája volt. Állandó lakása gibárti birtokán van, neje: Sárközy Anna, kitől gyermekei: Juliska Téglássy Ferencné Tomoron lakik; Pál, kinek neje Szepessy Ilona, közös ősük a Gábrriel-család e két unokában egyesült. Laknak Zomborban gyermekeik: 3 leány 1 fiu, II. Pál.

Alábbi tábla Gibárt földének adományozás (donatio), vétel és örökösödés útján kézről-kézre, családról-családra való jutását ábrázolja egy czredév alatt.

Rikólf mester
1200 körül

Kakas, János,
eladták Gibártot.

Mohol fia Detre
1290.

Langueus
1303

János de Gybárth
1325.

Miklós de Gybárth
1360.

Anna
4106.

1409-ben leányági örökösödés címén a Fígedy, Rásonyi, Vilmányi, Szendy és Hegyaljai család birtokosztályában szerepel.

Czeke György
1453.

Agatha
Porkoláb Imréné

Czeke János és Monay Domonkosné.
1486.

Bor György de Gybárth
1481—1484.

Ilona, előbb Zaujtay Andránné

Osvald, Leóndrd, Kelemen, István

Czeczey Leóndrd
1540.

gibárti Bor Simon
Hamvay Erzse

János
1554.

Teresztenyey Dora

György és Ferenc
1578. nótázatnak

Járay János, Feyn Lukács
harmincados

rugyasi Panka Péter

üggedi várnagy 1559. — † 1584.
1. Fánsey Zsófia. 2. Musay Zsófia.

1-től *Iлона* Kornis Boldizsár *Kata* Dancs Pál *István* Beyerz Borb. † 1596. 2-től *Zsigmond* † *Anna* Malykocy Gábor.

Péter
† 1608. kisk.

gibárti Farkas Mihály

1609.
1. N. N. 2. Helsey Anna.

Judith
Madár István

János
Czeke Borbála
1630

György
Gecsey Anna
1666.

Zsuzsanna
Zsarnay Mihály

Mihály
† 1656.

Anna
†

Iлона
†

Anna
Bernáth Bereczk
1651.

Mária
Naményi Péter
1630. † 1699.

László
†

János
Hamvay Klára

Anna
I. Gábrriel György

László
Kácsándy Zsófia

I. Miklós
Fay Anna

Éva

II. György
Kormos Klára

II Miklós
1. Szencere Zsuzsanna. 2. Fay Krisztina

Anna
Szentimrey László

Klára
Tusay László

1-től *I. István*
Fáy Borbála

László
Soldos Anna

II. István
N. Mária

Gyula
Sárközy Anna

Zsuzsanna
Szepessy Zsigmond

Julia
Téglássy Ferenc

Pál
Szepessy Ilona

Zoltán

Iлона

3 leány és Pál

Anna *Mária*
 Bernáth Berezsk Naményi Péter
 1651. 1690. † 1699.

I. Gábor
 1722
 1. Szücs Judit. 2. Bogoly Erzse.

II. Gábor
 1750.
 Jablonczay Anna

I. Pál
 Kóss Erzse

I. Sámuel
 Kóss Borbála
 1774—1804.

II. Pál
 Görgyey Anna
 † 1853.

István
 Doszler Pauljna
 † 1840.

II. Sámuel
 váradi Fekete Mária
 1796—1863.

András
 Matusz Agnes
 † 1848
 Gibárti részét eladta.

Bertalan
 Hídegh atalin
 1835—1890

Róza
 Tarnóczy János
 1836—1879.

Lajos
 Szepessy Amália
 † 1841.

Gyula
 Császár Mária
 †

III. Pál
 Hoffory Antónia

I. Béla 2. Bertl
 1869

Béla
 Valló Sári

Boró
 Grexa]

Róza
 Megay O

Malvin
 Trompler Elek

Ilona *IV. Pál*
 sz. 1895.

Ilona
 1905.

Klára
 1908.

Gyula
 1890

Gizi Laci

Magda

Tarnóczy Béla.

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig.

1343. László,¹⁾ 1347—1348. Gergelyfia Pouch,²⁾ 1351. Kelemen,³⁾ 1376. Kisvárday Jánosfia Domokos (Máriássy lvt.) 1383. Somosi Péterfia János,⁴⁾ 1388. Vittchkai (Vitkay) Mihályfia János.⁵⁾

Jegyzők.

1325. István mester notarius⁶⁾
1513. Balathay István vármegyei jegyző.⁷⁾

Szolgabírák.

1330—1337. Szaniszló,⁸⁾ 1347. Kázméri Mikócsafia Dénes, Szolnoki Dózsafia Gergely, Fáy Gergely és Zsadányi Jakab,⁹⁾ 1390. Szendi György.¹⁰⁾

Abaujvármegyei esküdtek.

1347 Tökési Ifetia János, Tornai Lászlófia János, Bulchi Dénesfia Domokos, Bárczay Mikó, Iday Pálfia János, Szinnyey Petőcsfia János, Gagy Gerevenfia Mihály, Vadászi Lőkősfia László, Ruszkai Izsép, Forray Jakabfia János, Rozgonyi Jánosfia László és Kázméri Istvánfia Miklós.¹¹⁾

¹⁾ Kassa v. ny. lt. lajstromozatlan.

²⁾ Kassa v. ny. lt. 3. sz. és. Z. O. II. 329.

³⁾ Szemere lvt

⁴⁾ Orsz. lvt. Dipl. 6977.

⁵⁾ U. o. 7437.

⁶⁾ A. O. II. 227.

⁷⁾ Kassa város jegyzőkönyve.

⁸⁾ A. O. II. 515. III. 428.

⁹⁾ Kassa v. ny. lt. 3. sz.

¹⁰⁾ F. X/I. 659.

¹¹⁾ Kassa v. ny. lt. 3. sz.

Vármegyei várnagyok.

1325. Simon,¹⁾ 1348. Mokyan,²⁾ 1357. Miklós.³⁾

Várnagyok.

1300. János boldogkői,⁴⁾ 1322. Itefia János regéci,⁵⁾ 1325. Mihály mester füzéri,⁶⁾ 1330. körül Perényi Miklós újvári várnagy,⁷⁾ 1337. Simoneth szalánci,⁸⁾ 1337. Itefia János jászai és Tybafia Tamás regéci,⁹⁾ 1346. Poháros Péter szalánci¹⁰⁾ és 1351. boldogkői várnagy, 1350. Szendi Andrásfia Tamás füzéri alvárnagy,¹¹⁾ 1360. Perényi Péter regéci várnagy,¹²⁾ 1375. Miklós, Sáfár István fia, regéci várnagy¹³⁾

Abaujvármegye alispánjai. (1401—1526.)

1401. Szinyéry Péter,¹⁴⁾ 1402 Szöledy János,¹⁵⁾ 1406. Miskei Miklósfia Tamás¹⁶⁾ és Péter,¹⁷⁾ 1411. Lasztóczi Domokos,¹⁸⁾ 1412—1413. Hutkai Fakó János és Lasztóczi Antalfia Domokos,¹⁹⁾ 1417. Baktai Fakó János és Lasztóczi Domokos,²⁰⁾ 1437. Szöledy Dobó András,²¹⁾ 1437—1439. Gecsey

1) A. O. II. 227.

2) A. O. V. 173.

3) A. O. VI. 602.

4) H. O. VII. 300

5) A. O. II. 53.

6) F. VIII/II. 646.

7) F. VI/II. 348.

8) Z. O. VI. 1.

9) A. O. III. 339.

10) Sztáray okl. I. 193.

11) A. O. V. 419.

12) F. IX/III. 636.

13) Z. O. III. 596.

14) Nemzeti Múzeum. Máriássy lvt.

15) U. o

16) F. X/IV. 570. Kassa v. ny. II. 47. sz.

17) Z. O. V. 440.

18) H. okl. 352.

19) Orsz. lvt. Dipl. 10112 Máriássy lvt.

20) Melczer okl. 52.

21) Csánki. I. 224.

László,¹⁾ 1452. Buzlai Miklós,²⁾ 1453. Ruzskai Kornis János és Monaky Simon,³⁾ 1459. Csobádi Gergely,⁴⁾ Homrogi András,⁵⁾ 1460. Bárczay András,⁶⁾ 1462. Pohárnok István,⁷⁾ 1464—1465. Pohárnok István és Roskoványi Tamás,⁸⁾ 1467. *Bárczay András és Kozmafalvi István* ⁹⁾ 1468. *Vajday György*,¹⁰⁾ 1470. Bárczay András és Leéhi Tamás,¹¹⁾ 1474—1476., 1480. Buzlai Miklós,¹²⁾ 1481. Kápolnay Zsigmond és Haday Gergely,¹³⁾ 1582. Buzlai Miklós,¹⁴⁾ 1483. Buzlai Miklós és Bárczay János,¹⁵⁾ 1484. Buzlai Miklós,¹⁶⁾ Györgyi Huszti Bálint,¹⁷⁾ 1485. Buzlai Miklós és Czeczey Bereczk,¹⁸⁾ 1487—1490. Kápolnay Zsigmond és Bakthay István,¹⁹⁾ 1493. Kápolnay Zsigmond és Bakthay István,²⁰⁾ 1494. Bakthay István,²¹⁾ 1495—1496. Gagy Horváth János, Kápolnay Zsigmond és Bakthay István,²²⁾ 1497. Kápolnay Zsigmond, Gagy Horváth János és Bakthay Mihály²³⁾ 1498. Gagy Horváth János, Kápolnay Zsigmond és Thomori István,²⁴⁾ Gagy Horváth János, Kápol-

1) Nemzeti Múzeum. Kapy lvt.

2) Orsz. lt. Dipl. 14542.

3) Felsőmagyarországi Múzeum lvt.

4) Csánki I. 223.

5) Csánki I. 226.

6) Máriássy lvt.

7) Orsz. lvt. Dipl. 15769.

8) Máriássy lvt.

9) U. o.

10) U. o.

11) Orsz. lvt. Dipl. 17073.

12) Máriássy lvt. Csánki I. 223; Orsz. lvt. Dipl. 17717; Kassa v.

t. lvt. T. Karácsondi Nr. 2.

13) Csoma lvt.

14) K. v. ny. lt. lajstr.

15) Máriássy lvt.

16) Csánki I. 223.

17) U. o. 226.

18) Orsz. lvt. Dipl. 19013.

19) Csánki I. 227., 231. Máriássy lvt. K. v. ny. lt. 650. 651.

20) Orsz. lvt. Dipl. 20080.

21) Kassa v. ny. lvt. lajstromozatlan.

22) Orsz. lvt. Dipl. 20263, 20277. Fövenyessy lvt.

23) Semsey lvt.

24) Orsz. lvt. Dipl. 20719. 20796.

nay Zsigmond és Buttkay Mihály¹⁾ 1502. Jánoky Pál,²⁾ 1503. Fancsaly László,³⁾ 1506. Fancsaly László,⁴⁾ 1509. Fancsaly László,⁵⁾ 1510. Fancsaly László,⁶⁾ 1511—1515. Gagyi Demeter,⁷⁾ 1517. Tomory Pál és Gagyi Demeter,⁸⁾ 1518. Szemerei Mihály,⁹⁾ 1521. Szemerei Mihály,¹⁰⁾ Némethy Miklós,¹¹⁾ 1522. Bárczay János,¹²⁾ 1524—1526. Bárczay János,¹³⁾ aki 1526-ban a mohácsi csataterén elesett.

Szolgabírák (1400—1526).

1406. Czecey Jánosfia Miklós, Kázméri Tamás, Sárvári Péter és Baksai László,¹⁴⁾ 1413. Tomory Mihály¹⁵⁾ Kinizsi Demeter,¹⁶⁾ 1427. Bölzsei Sebestyénfia Péter, Szini István, Czecey Péter és Hegyaljai Baglas Péter,¹⁷⁾ 1470. Hollóházai Lukács,¹⁸⁾ 1482. Hollóházai Lukács és Bölzsei Sándor,¹⁹⁾ 1390. Szendy István,²⁰⁾ 1493. Szendy István,²¹⁾ 1498. Gadnai István,²²⁾

1) K. v. ny. lt. 774.

2) Semsey lvt.

3) Orsz. lvt. Dipl. 21204. Csoma lvt.

4) Orsz. lvt. Dipl. 21538., 21587., 21606.

5) K. v. t. lt. T. Karácsondi Nr. 7.

6) Csoma lvt.

7) Orsz. lvt. Dipl. 22126., 22207. Csoma lvt. Kassa v. t. lt. H. Migratio Nr. 13. K. v. ny. lt. 941. és lajstromozatlan.

8) Kassa v. t. lt. T. Karácsondi. Nr. 10.

9) Kassa v. ny. lvt. lajstromozatlan.

10) Orsz. lvt. Dipl. 23524.

11) Kassa v. ny. lvt. lajstromozatlan.

12) U. o. lajstromozatlan.

13) Orsz. lvt. Dipl. 24141., 24142., 24182., 26690., 26695. Kassa v. ny. lvt. 1087. 1125.

14) F. X/IV. 570.

15) F. M. Muzeum-egylet lvt.

16) Orsz. lvt. Dipl. 10112.

17) Thallóczy, A kamara haszna. 1879. 172. l.

18) Orsz. lvt. Dipl. 17073.

19) Kassa v. ny. lvt. lajstromozatlan.

20) Kassa v. ny. lvt. 650., 651.

21) Orsz. lvt. Dipl. 20080.

22) U. o., 20719.

Fáy Miklós,¹⁾ 1503. Kékedy Vitalius,²⁾ 1506. Bernáldfalvi Bernáld Péter,³⁾ 1511. Literátus Bernát és Bernáth István,⁴⁾ 1513. Bernáldfalvai Péter és András,⁵⁾ 1521. Bernáld András⁶⁾ 1524. Szakai Antal.⁷⁾

Esküdtek (1400–1526).

1406. Dobszai András, Rásonyi Péter, Bárczay Péter, Semsey Demeterfia János, Himy Sebestyén, Kékedi Chelfia László, Rakattyási Balázs, Fügedi Pál Alapyáni Csyrcke János, Ocsváry András, Kayói Szaniszlófia András és Kéry Miklós.⁸⁾ 1413. Szebenyei Bakó András (homo provinciae).⁹⁾ 1490. Szebenyei (másképp Szalai) Bakó Tobiás és Szakalyi Mátyás.¹⁰⁾

Várnagyok.

1400. Tóth Péter regézi (mint néhai említették).¹¹⁾ 1433. Geszti Mihályfia László, Brankovics György tályai, tokaji, boldogkői, regézi és munkácsi várnagya.¹²⁾ 1443. Helembai Sandrinus regézi és boldogkői.¹³⁾ 1442. Csontos János boldogkői.¹⁴⁾ 1493. Sysári János és Bolcsárdi Nagy Ambrus nagyidai.¹⁵⁾ 1520. Bolyári János, Lossonczy Zsigmond szalánci várnagya.¹⁶⁾ 1521. Némethy Miklós, füzéri.¹⁷⁾

1) Kassa v. ny. lvt. 774. sz.

2) Orsz. lvt. Dipl. 21204.

3) U. o. 21587.

4) U. o. 22207.

5) Kassa város jegyzőkönyve.

6) Orsz. lvt. Dipl. 23524.

7) Antonius de Zaka. U. o. 26690.

8) F. X/IV. 570. K. v. ny. lvt. 47.

9) F. M. Muzeum-Egylet lvt.

10) K. v. ny. lvt. 650, 651

11) K. v. ny. lvt. 24.

12) F. X-VII. 451.

13) H. okl. 406.

14) K. v. t. lt. P. Boldogkő. Nr. 4.

15) Orsz. lvt. Dipl. 20080.

16) K. v. t. lvt. N. Kalsa. Nr. 29.

17) K. v. ny. lvt. lajstromozatlan.

Adószedők.

1468. Kányi Miklós.¹⁾
1476. Toklár János.²⁾
1481. Debréthei Mihály.³⁾
1513. Péchy Tamás.⁴⁾
1515. Putnoky János.⁵⁾
1522. Szendy Miklós.⁶⁾

Kemény Lajos.

¹⁾ K. v. ny. lvt. 370.

²⁾ U. o. 446., 483.

³⁾ U. o. 497.

⁴⁾ Kassa város jegyzőkönyve.

⁵⁾ K. v. ny. lvt. 938.

⁶⁾ U. o. 1035.

Tornavármegye története a honalapítástól a mohácsi vészig.

I.

Tornavármegye területe, mint királyi birtok (praedium 1243.),¹⁾ a királyi udvartartás céljaira szolgált. Udvarnokon laktak a királyi udvarnokok és Méhész, Almás, Körtvélyes nevei e királyi udvartartás nyomait őrzik mindmáig.

IV. Béla szívesen időzik e birtokán,²⁾ melyen Görgő, Vendégi és Torna földmives lakossága a mezőgazdaság számos ágában serénykedik.³⁾ Termeszterményeik gabona, árpa, zab, köles, kender, len és méz; űzik a sertésenyésztést is.

Mindennek tizedével az esztergomi érseknek tartoznak. A görgői tizedet IV. Béla (1263.) felbecsültetvén, a királyi udvartartás részére megváltja.

Ez évben Torna mint districtus (kerület) szerepel, ami vármegyei szerkezetre vall. Első ispánjául Buzadot ismerjük, aki mint a király embere jelen van Teresztenye beiktatásán, mely földet (1272.) a Katiz-nembeli Mokudfiainak, Gál, László és Gergelynek adományoz V. István azért, hogy midőn apja, IV. Béla, őt Feketehalom várában ostromolta, testvérük, Pál ott elesett, Gál karján súlyosan megsebesült s László vitézül védte István zászlaját. A király egyszersmind a földet a tornai ispán hatósága alól felszabadítja.⁴⁾

1) Pesty Frigyes, *Eltűnt. vármegyék.* I. k. 19. l.

2) F. IV/II. 300.

3) F. IV/III. 126.

4) Z. O. I. 32.

1273-ban Sebestyén, tornai ispán nyer itt birtokot, melybe őt Mátyás, tornai plébános s a szent Egyedről nevezett egyház papja iktatja be;¹⁾ ugyanez a Mátyás, a király udvari papja a következő évben a királyi pecérek földjét nyeri adományul.²⁾

1275-ben Horváti kerül magánkézre.³⁾

A várszerkezet bomlását mutatja, hogy IV. László 1274-ben⁴⁾ a tornai várföldhöz tartozó Ber-t nevű föld azon öt ekényi részét, melyben Póth várjobbágy lakik, Teodorfia Péternek adományozza; 1279-ben pedig a király két tornai várjobbágyát, Fyochfia Mihályt és Zepusfia Turnát a nemesek sorába veszi fel s Hegymeg földjét adományozza nekik.⁵⁾ Ez utóbbi évben IV. László a vármegyében tartózkodik.⁶⁾

Tornavármegye első közgyűléséről, melyet együttesen tart Hevesújvár- és Borsodvármegyékkel Szihalomnál, az 1335-ik év szól.⁷⁾

Rendesen Gömörvármegyével tartja gyűléseit, mint az 1337-ik évben is.⁸⁾

1341-ben Drugeth Vilmos nádor elnöklete alatt Borsoddal együttesen Edelény mellett harmadik napja tart a gyűlés.⁹⁾

Első alispánjának tartjuk e Bertalan mestert, akinek mint Vilmos nádor alispánjának s a négy szolgabírónak János¹⁰⁾, — Bertalan őt erre pecsétjével felhatalmazván — jelentést tesz, hogy Éles János ménesét a Kálnaiak birtokára hajtotta, buzájukat s kölesüket felétctvén, a Kálnaiak egyik jobbágyát is megsebezvén, nem döntjük el. Az oklevél Szilasban kelt.¹¹⁾

1) W. XII. 87.

2) F. V/II. 230.

3) F. V/II. 313.

4) Csoma J. Abauj-Tornavármegye történelmi monographiája. I. k. 99. l.

5) H. O. III. 32.

6) H. oklvt. 85.

7) A. O. III. 206.

8) F. IX/VII. 101.

9) F. VIII/IV. 669.

10) „pugil de Babolch.“

11) Kassa v. ny. lvt. lajstomozatlan.

1347-ben Kont Miklós nádor Gömör mellett tart közgyűlést a két szomszédos vármegyével;¹⁾ 1364. október hó 19-én pedig Tornallyán, melyen leánynegyed ügyében ítélik, határjárást rendelvén el a jászai káptalan emberével.²⁾ 1372-ben ismét együttes gyűlést tartanak.³⁾

1381-ben Garai Miklós nádor a király parancsára országszerte gyűléseket tartván a gonosztevők megbüntetésé végett, ez évben Torna- és Gömörvármegyékkel Gömör mellett hatodik napja tart gyűlést, melyen Miklósfia Barlabás tornai alispán és a vármegye két szolgabirája: Lásza Benedekfia Miklós és Nádasdi Kozmafia Lukács a nádor által erre felkért esküdtekkal, a megidézett, de meg nem jelent gonosztevők, legnagyobbbrészt tolvajok felett törvényt látnak, elítélvén őket fej- és jószágvesztésre⁴⁾

1406-ban Gömör mellett⁵⁾ s 1423 ban is Garai Miklós nádor,⁶⁾ 1429-ben Pálóczy Máté országbiró,⁷⁾ 1467-ben Pálóczy László elnöklete alatt⁸⁾ tart a két szomszédos vármegye közgyűlést. 1512-ben alispánja, Beczkeházai János előtt Komjátiban birtokvétel ügyében tilalmat emelnek;⁹⁾ 1526-ban pedig Tornavármegye névszerint nem említett jegyzőjéről van említés.¹⁰⁾

Torna területe az esztergomi érsek egyházmegyéjéhez tartozott. 1330-ban a király parancsára Vilmos nádor visszaadlja az érseknek az egy idő óta Zaard (Szád) vára részére illetéktelenül behajtott tornavármegyei tizedet, mert az, mint az okirat mondja, az egyház szolgálai éelmére, a templomi szerek jókarban tartására, egyházi épületek emelésére s fenntartására van.¹¹⁾

1) A. O. V. 492.

2)

3) F. IX/VII. 332.

4) F. IX/VII. 428.

5) Kassa v. ny. lvt. 19167.

6) F. X/VI. 575.

7) Melczer oklvt 59.

8) Kassa v. ny. lvt. 19187.

9) Orsz. lvt. Dipl. 22304.

10) Kassa v. ny. lvt. lajstromozatlan.

11) F. VIII/IV. 209.

A vármegye egyházi feje a főesperes; 1494-ben Be-reczk,¹⁾ 1503-ban Tussai Péter,²⁾ 1522-ben Henkel János.³⁾

1315-ben Pál tornai, Péter ardói,⁴⁾ 1324-ben Péter,⁵⁾ 1412-ben Tamás szőlősdárdói plébánus s ugyanekkor Jakab az egerszegi egyház gondnoka.⁶⁾

1348-ban Egerszegen kőtemplom áll.⁷⁾

2.

Torna felerészét a Tornaiak ősi nemzetsége bírta. E nemzetség már az Árpádok korában főispánokat, püspököket, országbirákat adott az országnak.⁸⁾ Tornai János, Miklós egri püspök atyja, az I. Károly király vitéz katonája.⁹⁾ Fiának, Lászlónak 1357-ben Nagy Lajos királytól adományoz azzal a kiváltsággal, hogy rajta várakat emelhet.¹⁰⁾

A család 1406-ban kihal s a tornai uradalom a koronára szállván, 1409-ben Zsigmond király azt Özdögei Bessenyő Pállal, Dalmát-, Horvát- és Szlavonországok volt bánjával elcseréli a kőrömszegyei Kőkapronca váráért. Az okiratban a király felsorolja a bán érdemeit s feldicséri, hogy Nikápolynál hősiiesen harcolt a király védelmében, majd a Durazzói László ellen folyt küzdelmekben résztvevén, fogságba esett, melyből kiszabadulván, ismét forgatta ellenük fegyverét s meg is sebesült. Az uradalom birtokába 1410-ben iktatja be az egri káptalan a vitéz bánt és Berencsi Gergely fia Sáfár Istvánt. Torna várán és vámján felül az adományos birtokok a következők: Torna, Udvarnok, Lucska, Barka, Szájbülése, Bognárvágása, Ujfalu, Rákó, Kápolna, Berchefelde tornai, Meggyes, Szentjakab, Debréte, Viszló, Rakacza, Szentistván másképp Vámos-Borsodi, Köbli, Pamlény, Encs, Ináncs abauji, Alsó-

1) Kassa v. ny. lvt. lajstromozatlan.

2) H. okl. 451.

3) Wagner, *Analecta Scepusii*. I. 372. 1.

4) Felsőmagyarország Múzeum-Egylet lvt.

5) Z. O. I. 255.

6) Kassa v. ny. lvt. lajstromozatlan.

7) Z. O. II. 329.

8) Csoma J. *Abauj-Tornavárm. tört. monogr.* I. k. 607.

9) A. O. I. 341.

10) F. XI. 444.

Bénye, Felső-Bénye, másképp Erdőbénye, Szegi zempléni és Rás gömörmegyei falvak.¹⁾

1324-ben Bessenyő Pál Egerszeget is királyi adományul nyeri.²⁾

Halála után (1436.) mind e birtokokat Sáfár István, ki a Tornai nevet felvette s fiai: Szilveszter és Vitus nyerik el; 1439-ben pedig Egerszeget, Alsó-Méra felét s a somodi vámot, melyekbe az új adományosokat a jászai káptalan még ez évben beiktatja.³⁾

1476-ban a tornai uradalom a Szapolyaiak kezére jut. Szapolyai Imre már 1470-ben a vármegye főispánja.⁴⁾ Birják még Szádvárt is s itteni jószágaikra 1494-ben 596 és 1/2 frt, 1495-ben 602 frt adót vetettek ki.⁵⁾

1483-ban a Derencsényiek Görgőt kapják adományba.⁶⁾ Közülök Derencsényi Miklós (1518.) Szapolyai János tornai várnagya s a vármegye főispánja,⁷⁾ 1520-ban a nógrádi Homokterenyét királyi adományul nyeri.⁸⁾ A király 1524-ben meghagyja neki, hogy a vármegyei hadakat a hadbaindulás előtt vizsgálja meg.⁹⁾ A mohácsi vész is a főispáni állásban találja.¹⁰⁾ Okleveleink, mint az egyházi tizedek bérlőjéről emlékeznek meg róla. 1522-ben az esztergymi érseknek Tornavármegye terménytizedeért 200 forintot fizet;¹¹⁾ 1526-ban pedig Várdai Pál egri püspök 100 frtról nyugtatja őt, mely összeget a zemplénavármegyei bényei kerület bordézsmaájáért évi bér fejében lefizetett.¹²⁾

1) F. XIV. 721 H. okl. 349.

2) Z. O. VIII. 172

3) Z. O. VIII. 657., 666.

4) Csánki id. m. I. 244.

5) U. o. 243.

6) U. o. 242.

7) Kassa v. t. lt. Derencseni. Nr. 13. Kassa v. ny. lvt. lajstr.

8) Kassa v. ny. lt. 19152.

9) Kassa v. t. lt. Derencseni. Nr. 25

10) Kassa v. ny. lt. lajstr

11) Kassa v. t. lt. Derencseni. Nr. 19.

12) U. o. Nr. 38.

3.

Mily mértékben emelkedett a vármegyében a földművelés a 14-ik század közepén, arról tanuskodik az, hogy 1355-ben a Torna folyón Hannusmolna, Basaanfiaestvánmolna és Miháلكovácsmolna nevű malmok állanak.¹⁾ A bányászat üzésére vall, hogy 1474-ben Mátyás király engedélyt ad a Csetnekieknek, hogy tornai Marthony nevű birtokukon bányát nyithatnak s ércfő malmokat építhetnek.²⁾

Az 1430-ik év tájékáról fenmaradt a vármegye portális összeírása a tornai uradalom nélkül.

A porták száma 800, s a kivetett adó összege — 200 denár hiján — 500 forint.³⁾

A jegyzék szerint az első járásban a következő helységek feküdtek:

Acskó 14 portával,	Perkupa 21 portával,
Becskháza 1,	Sernő 28,
Derenk 23,	Szőllőszárdó 50,
Dobódél 7,	Szilás 33,
Hidvérgárdó 43,	Szigliget 39,
Horváti 8,	Szentandrás 20,
Kőszeg 9,	Szin 31,
Kovácsi 24,	Teresztenye 2,
Lászó 4,	Vendégi 30,
Nenke, ma Lenke 1,	Varbócz 15.
Petri 16,	

A második járásban a következő helységek feküdtek:

Ardó 18 portával	Jolszavó 21 portával
Almás 34,	Kisfalud 8,
Borzva 30,	Körtvélyes 40,
Domaháza 5,	Kornalipa 9,
Dernő 26,	Kovácsvágása 16
Feketefűz 7,	Méhész 8,
Görgő 48,	Szilicze 16,
Hárskút 34,	Szadelő (?)
Jabloncza 58.	Zemlén 1.

¹⁾ Z. O. II. 642.

²⁾ Teleki. XI. 507

³⁾ Orsz. I. Dipi. 34088.

E falvak közül a pelsőczy Bebekek birják a következőket: Szilas, Aeskó, Kőszeg, Derenk, Kovács, Szöllőssardó, Szögliget, Hidvérgárdó, Vendégi, Szentandrás, Hárskut, Körtvélyes, Jablonca, Dernő, Almás, Kornalipa, Kovácsvágása; a Sziniek Teresztenye, Dobódél, Varbócz, Szin, Feketeftiz, Ardó, Domaháza, Kisfalud, Borzva, Jolsvafő helységeket; Görgöt Szobonya Imre.

A 15-ik század végén az adó alá eső házhelyek száma 100¹⁾—1100 volt.¹⁾

A vármegye királyi adója (dica) 1519-ben 172 forint²⁾ s 1525-ben az ország rendei 250 rendkívüli adót (taxa) vetnek ki rá.³⁾

Tornavármegye tisztviselői.

Főispánok:

1272. Buzad,⁴⁾ 1273. Sebestyén,⁵⁾ 1347. Cykow,⁶⁾ 1379. Bebek Imre,⁷⁾ 1439. Berencsi Sáfár István,⁸⁾ 1443—1444. Tornai Szilveszter,⁹⁾ 1470. Szapolyai Imre,¹⁰⁾ 1520—1526. Derencsényi Miklós.¹¹⁾

Alispánok:

1320 Bertalanfia Máté,¹²⁾ 1347. Ugrinfia László,¹³⁾ 1379. János,¹⁴⁾ 1381. Miklósfia Barlabás¹⁵⁾ 1470. Roskoványi Tamás,¹⁶⁾ 1512. Beczkeházai János.¹⁷⁾

¹⁾ Engel, Monumenta Ungrica 32., 131. l.

²⁾ Kassa v. ny. lvt. 997. sz.

³⁾ U. o. 1081. sz.

⁴⁾ Z. O. I. 32.

⁵⁾ W. XII. 87.

⁶⁾ Kassa v. t. lvt.

⁷⁾ Wenzel G., Diósgyőr. 35. l.

⁸⁾ Teleki. I. 409.

⁹⁾ Teleki. I. 409. X. 135.

¹⁰⁾ Csánki. I. 244.

¹¹⁾ Kassa v. t. lt. Derencseni. Nr. 13. Kassa v. ny. lvt. lajstr.

¹²⁾ F. VIII/VI. 50.

¹³⁾ Kassa v. t. lt.

¹⁴⁾ Wenzel G., Diósgyőr. 35. l.

¹⁵⁾ F. IX/VII. 428.

¹⁶⁾ Csánki. I. 244.

¹⁷⁾ Orsz. lt. Dipl. 22304.

Szolgabírák:

1381. Lászlai Benedekfia Miklós és Nádasdi Kozmafia Lukács,¹⁾ 1430. körül Nádasdi Barnabás és Chenei Lászlófia János.²⁾

Várnagyok:

1339. Péter szárdi alvárnagy,³⁾ 1470. Roskoványi Tamás szárdvári,⁴⁾ 1492, Debrenthei Hymffy Imre tornai,⁵⁾ 1514. Szaniszló tornai alvárnagy,⁶⁾ 1518. Derencsényi Miklós tornai,⁷⁾ Darholcz Vilmos szárdi.⁸⁾

Falusi bírák:

1324. Zumbóth szőlősardói.⁹⁾

Kemény Lajos.

1) F. IX/VII. 428.

2) Orsz. I. Dípl. 34088.

3) A. O. III. 595.

4) Csánki. I. 244.

5) Kassa v. ny. lvt. 694.

6) U. o. lajstr.

7) U. o. lajstr.

8) U. o. 1124

9) Z. O. I. 255.

Adatok a kassai reform. egyház történetéhez.

(Két régi krónikából.)

1.

A kassai jezsuita kollégium naplóját a budapesti egyetemi könyvtár őrzi. E nagybecsű naplóban a kassai ref. egyház történetére vonatkozó érdekes adatok is találhatóak, melyek (magyar fordításban) így következnek:

1673. szeptember 29-én foglaltuk el a kálvinista templomot és misét szolgáltatunk benne. A templom ajtajára maga Wolkra méltóságos ur tűzte fel a keresztet.

(Ettől kezdve katonai élelmiszertárnak használta a szepesi kamara a templomot, míg 1682. auguszt 27. Thököly Imre visszaadta a reformátusoknak. De nem soká bírhatták, mert :)

1696. március 27. keddi napon (a róm. katolikusok) elfoglalták a kálvinista templomot az iskolákkal együtt.

1696. április 1 vasárnap. A jezsuita templomban tót prédikáció volt, de mise nem volt a processió miatt, mely a nagy templomból indult az elfoglalt kálvinista templomba, melyet e napon szenteltek fel. Volt mise és magyar prédikáció. A jezsuita atyák ebédre egy tál étellel többet és bort is kaptak. A többiek (t. i. a rendház többi tagjai és alkalmazottai) pedig két-két tojást kaptak és egy üveg bort, a katolikusoknak a kálvinistákon vett diadalma alkalmából.

1696. április 15, virágvasárnapon. Az atyák ebédre 4

tál ételt kaptak. A tót egyházi beszéd mától fogva nem a mi templomunkban, hanem a kálvinistáktól most elfoglalt templomban lesz, így akarván némelyek közülünk.

2.

Élt Kassán a 18-ik század első felében, egy derék református „kompaktor“ (könyvkötő és könyvárus) Szathmári Pál, aki a kassai református egyháznak több éven át gondnoka, kuráto a is volt. Az egyház nevezetesebb eseményeit feljegyezte Székely István világhronikájának (Krakkó, 1559.) birtokában volt példányához kötött íszta lapokra. Ez a példány jelenleg a sárospataki ref főiskola könyvtárának tulajdona. Szathmári Pál nevezetesebb feljegyzései a következők:

Kassán 1713. és 1714. esztendőekben a reformátusok és luteránusok kemény arstumot szenvednek az pápistáktul az urnapi processio nem járásáért, noha a felség-s király nem approbálta, de azzal a kassai pápisták nem gondoltak.

1731. die 30 Maji, Kassán a pápisták az urnapi processio nem járásért a reformátusokat és luteránusokat keményen megzalogolják, úgy, hogy házaanként járván, amit szerettek, elvittek és eladtak; amit szerettek, magok közt felosztottak; noha a felséges király és udvar parancsolta visszaadni az elvett jószágot, de többnyire odamaradt. Hasonlóképen cselekedtek 1746-ban.

1732-ben a kassai reformátusokat megakadályoztatták a páp sták a hostáton (ma Szepsi-ut 42.) levő fából való templom építésében, ughogy tovább esztendőnél csak az ég alá kellett járni isteni szolgálatra.

Kassán 1738., 39., 40. és 41. esztendőben a kassai pápisták a reformátusokat és luteránusokat nem akarták conciviseknek (városi polgároknak) befogadni.

(A következő három feljegyzés nem egyházi vonatkozásu ugyan, de érdekességénél fogva mégis közlöm.)

1740. Oly hideg és tartós tél volt, melyhez hasonlót az emberek nem értek, sok ezer marhák megfagytak, kivált a pusztaságon és nagy földindulás volt 28 martii Kassa, Göncz táján.

1741. die 9. októbr. Estveli 7 órától fogva 10 óráig rettenetes égi jelek láttatnak napnyugatra, tűz és ködoszlopok és mint valami viadal vagy harc; ezt szemeivel látta, aki ezeket írta.

1744. februariusban és martiusban nagy üstökös csillag láttatott napnyugatra, mely utoljára reggel is láttatott kevés ideig.

Révész Kálmán.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemesei- nek összeírásai.

Tornavármegye 1754—55. évi nemesi
összeírása.

1. Birtokos nemesek:

Aderján János	Bereczki Mihály
Aderján Mihály	Bereczki másként Molnár János
Andrássy (de Csik-Szent- Király) István báró	ifj. Biró János
Aszalay István	Biró Mihály
Aszalós Mihály	Bodnár András
Balás András	Bujdosó István
Balás Ferencz	Császár Péter
Balás György	Csehy András
Balás József	Csehy György
Balogh László	Dávid István
Bartók István	Deák István
Bartók János	Deák János
Bartók Mihály	Deli András
Bartók Miklós	ifj. Deli Ferencz
Becze József	id. Deli Ferencz

Deli György	Keglevics (de Buzin) József
Deli István	Ádám gróf
Deli Márton	Kerepessy János
Deli Mihály	Képes János
Deli Sámuel	Kérészi Sámuel
Dobák András	Kéry Mihály
Dobák Mihály	Kovács Ferencz
Egerer Frigyes	Kozma György
Farkas András	Kupecz Mátyás
Farkas Ádám	id. Lippay András
Farkas Sámuel	ifj. Lippay András
Fekete Mihály	Lippay István
Fekete (de Várad)	Lippay Mátyás
Sámuel	Lóczy Péter
Frona András	id. Lükő János
Fügedi Mihály	ifj. Lükő János
Füzy Ferencz	Magyar István
Füzy István	Mártha András
Gáll István	Mártha István
Gedeon János	Mártha Sámuel
Görgey János	Móré Ferencz
Gyarmathy Ferencz	Molnár István
Gyarmathy István	Molnár lásd Bereczki
Gyarmathy Mihály	Nagy Szent-Györgyi Zsig-
Horkay András	mond
Horváth (de Brezovicza)	Nikházy János
András	Oláh András
Isó János	Oláh János
Isó Pál	Orbán Józef
Jobbágy János	Pap András
Jobbágy Mihály	Pap János
id. Jóna Ferencz	Pap László
ifj. Jóna Ferencz	Pogonyi Ferencz
Jóna Gábor	Pongrácz György
Jóna János	Recsky István
Jóna Miklós	Sóltész János
Jóna Pál	Szakál Ferencz
Kapczy Miklós	ifj. Szakál János

id. Szakál János	Szikur András
Szakál János	Tamás János
Szakál Márton	Terbócs Miklós
Szakál Mihály	Vadas Mátyás
Szalay András	Valkay Zsigmond
Szalay János	id. Váradí István
Szalay Mihály	ifj. Váradí István
Szalóczy János fia Ferencz	id. Váradí Márton
Szalóczy Márton	ifj. Váradí Márton
Szendrey István	Váradí Mihály
Szentgyörgyi lásd Nagy	Váradí Péter
Szentványi (de Szentivány)	Vitarius Gábor
László	Zsarnay András
Szentmiklóssy János	Zsarnay Ferencz
Szentmiklóssy József	Zsarnay Mátyás
Szentmiklóssy Mihály	Zsarnay Mihály.

2. Taksás nemesek:

Arday Barabás	ifj. Jóna István
Arday Mihály	Kapitány Mihály
Argalács András	Kovács lásd Szikszay
Balla János	Képes István
Bartha István	Kopre Mihály
Bartha János	László János
id. Bartha Pál	Lóczy Gergely
ifj. Bartha Pál	Lóczy István
Bereczki másként Molnár	Lóczy János
Mihály	Maxa István
id. Biró János	Mészáros István
Boros István	Mészáros János
Bujdossó Zsigmond	Molnár lásd Bereczki
Czibere István	Mólnár Ferencz
Farkas András	Mólnár István
Fekete Zsigmond	Mólnár Mihály
id. Gyenes István	Olasz György
ifj. Gyenes István	Olasz János
Gyenes János	Pap István
Herke János	Regéczy János

Sebő István
 Sebő János
 Sebő Márton
 Szabó Iásd Tarczali
 id. Szegő István
 ifj. Szegő István
 Szikszay másként Kovács
 Márton
 Szikur Ferencz
 Szikur György
 Szikur János

Tamás István
 Tamás Márton
 Tarczali András
 Tarczali János
 Tarczali másként Szabó
 Gábor
 Tösér Márton
 Vargha István
 Vargha Mihály
 Ziber Mihály.

Dr. Czobor Alfréd.

Cimerkérő folyamodványok.

A ki nemesség- és cimeradományban akart részesülni, kérvénnyel fordult a királyhoz. E cimerkérő folyamodványokban az illetők felsorolják mindazokat a társakat (feleségüket, gyermekeiket és esetleg más rokonaikat is), a kiket az adományban részesíttetni kívánnak. A folyamodványok a fél részéről általában keltezetlenek s többnyire reájuk festve a cimer is, melyet az illető kér. A hátlaapon két-három előkelő egyéntől származó ajánlás (commendatio) olvasható. A királyi adományozás ténye (concessio) a folyamodvány aljára van vezetve a megfelelő keltezéssel, mely egyuttal a kiállítandó armalis datuma is. A concessióval ellátott cimerkérő folyamodvány, ha az armalis elkallódott, úgy a nemesség mint a cimerigazolásnál a cimeres nemeslevelet pótló hiteles okiratnak tekinthető.

Abauj-Torna vármegye levéltárában három ilyen cimerkérő folyamodvány található:

1. *Cineri Mihálynak* a saját és testvérei, András György és Máté, valamint fia Gergely, továbbá Barta András részére szóló kérelme. Cimer: kék mezőben hármás halmon álló, kardot tartó kétfarkú oroszlán, felső jobb sarokban csillag, a

balban félhold. Sisakdisz: kardot tartó vörösruhás kar. Takarók: vörös-ezüst. Ajánlók: Pálffy István és Kékedy Zsigmond. Az engedélyezés kelt Wienben 1631. október 22-én Ferenczffy Lőrincz királyi titkár aláírásával.

2. *Ujfalussy* Kristóf kérvénye, melyben felesége Földszéky Erzsébet, továbbá László és Anna gyermekeik is benfoglaltatnak. Cimer: kék mezőben zöld halmon vágató lovon ülő vörös ruhás, kardot tartó vitéz, hármastollú sisakkal. Sisakdisz: Felajzott nyíl. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst. Ajánlók: Csáky László, Batthiány Ádám gróf és Illésházy Miklós gróf. Az engedélyezés kelt Wienben 1689-ben (hó és nap olvashatatlan) Korompay Péter nyitrai püspök aláírásával.

3. *Simon* Gergelynek a maga és felesége Tót Margit, valamint gyermekei István és Katalin, továbbá Makranczi János és György részére szóló folyamodás. Cimer: kék mezőben zöld pajzslábon álló kardot tartó griff. Sisakdisz: három rózsza. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst. Ajánlók: Wesselényi Ferencz füleki kapitány és Balassa András. Engedélyezve Wienben 1636 május 17-én Lippay György veszprémi püspök aláírásával.

Dr. Czobor Alfréd.

VEGYESEK.

A jászai káptalani levéltárból.

Az alábbi két okirat a Baksayak családtörténetéhez nyújt adalékot s arról a meleg rokoni érzésről ad hirt a messze multból, mellyel a család tagjai egymás iránt viseltettek.

1.

A B C

Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam etiam futuris praesens scriptum inspecturis. Johannes praepositus et conventus monasterii sancti Johannis Baptiste de Jazov. Salutem in omnium salvatore. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nobilis domina Anna vocata, relicta condam magistri Chel de Komlos, filia condam Beke filii Demetrii de Baxa ab una parte, vero ex altera Blasius filius eiusdem Beke fratris annotatae nobilis dominae carnalis coram nobis personaliter constituti per eandem nobilem dominam dictum nobis propositum extitit ministerio vivae vocis et relatum, quod ipsam portionem suam possessionariam in eadem possessione Baxa habitam ipsam ex iure maternali successionis contingentem prae aliis suis fratribus inter filios fratrum suorum eligendo dicto Blasio filio eiusdem Beke dedisset, donasset et contulisset, ymo dedit, donavit et contulit coram nobis in filios filiorum haeredibusque su-

orum successorum perpetuo et irrevocabiliter possidere, tenere pariter et habere. Ita tamen, quod si praefatum Blasium fratrem suum ab hac luce sine haeredum solatio decedere contigerit, quod absit, extunc dicta portio sua possessi onaria simulcum portione possessionaria praelibati Blasii in supertites eiusdem nobilis dominae devolui debeant et teneantur. Cuius¹⁾ donationi et perpetuationi Stephanus et Ladislaus filii praescriptae nobilis dominae similiter coram nobis personaliter asstantes plenum praebuerunt consensum pariter et assensum In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem praesentes litteras nostras privilegiales per modum Alphabethy intercisas pendentis et autentici sigilli nostri appensione fecimus communiri. Datum secundo die festi Assumptionis virginis gloriosae anno Domini Mmo CCCmo LXXXmo sexto. (1386.)

Eredetiye hártján, fehér fonalon függött pecsétje elveszett.

2.

Nos Johannes praepositus et conventus monasterii beati Johannis de Jazow. Memoriae commendantes significamus, quibus expedit universis, quod Valentinus filius Petri de Bolchard et Joannes filius Emerici de Baxa coram nobis personaliter constituti per eundem Valentinum, filium Petri dictum nobis extitit et confessum organo vivaevocis in hunc modum, quod quia praedictus Johannes fidelis alumpnus (igy!) dominae Suna vocatae, filiae ipsius Valentini ac ob amorem fraternalisque dilectionis et proximitatis de omnibus rebus parafernalibus de possessionibus ipsius Johannis ipsam iure naturae et de huius regni consuetudine concernentibus praefatum Johannem et suos haeredes ac posteritates universos dimisisset et dimisit coram nobis expeditos, solutos et quietos. Assumpens (igy!) eundem Johannem genuine et suos posteritates ratione ipsarum rerum parafernalium inquietare volentibus propriis suis laboribus et expensis expedire, tuere et defensare vigore praesentium mediante. Datum in octavis

¹⁾ Helyesen : Cui.

festi Epiphaniarum Domini anno eiusdem Mmo CCCmo nonagesimo octavo (1398).

Eredetije hártján, hátára nyomott pecsét nyomával.

Közli: **Kemény Lajos.**

A Kálnayak genealogiájához.

Drugeth Vilmos nádor, kunok birája, tudtul adja, hogy Gömörvármegye közgyűlésének színe előtt Pókafia Albert, Jakabfia Péter, Vincze fiai László és János, kálnai nemesek tiltakoztak Egerszegi Éles János fiai ellen, akik őket Kálnó birtokában háborgatják. Az oklevél kelt Gömör községében, az 1341-ik évben a közgyűlés harmadik napján. Az oklevél Kassa város levéltárának lájstromozatlan iratai között őriztetik.

Nos Wylhelmus Druget palatinus et iudex comanorum damus pro memoria, quod in quadam nostra congregatione generali universitatis nobilium comitatus de Gúmur feria secunda proxima praeter festum beati Bartolomei apostoli apud dictam viliam Gumur celebrata Albertus filius Poka, Petrus filius Jacobi, Ladislaus et Johannes filii Wyncentii, nobiles de *Kalno* de medio universorum consignificantes permodum protestationis significare curarunt, quod universi vicini et commetanei ipsorum et specialiter Nicolaus, Petrus, Andreas et Ladislaus filii Iohannis dicti Elus de *Egurszeg* perceperent usus et utilitates tam in silvis, pratis et terris arabilibus possessionum suorum *Kalnow* vocatae. Quosquidem vicinos et commetaneos ipsorum universos ac alios quoslibet et specialiter praedictos filios Iohannis ac homines praeclares de *Zewleusardo* (Szöllősárdó) prohibuissent et inhiuissent et coram nobis prohibendo interdixerint iustitia mediante. Datum tertia die congregationis mense et loco praenotato anno Domini Mo CCCmo XLmo primo.

Kivül: Pro Alberto filio Poka, Petro filio Jacobi, Ladislao ac Johanne filiis Wyncentii contra vicinos et commetaneos ipsorum universos prohibitoria.

Közli: **K. L.**

Brassó város levele.

Benckner János Brassó város birája 50 mázsa salétromot kér Kassától, mert Belgrád elesvén, félnek, hogy a török őket is megtámadja. Kéri a várost, hogy a salétromot Nagyváradra szállítsák.

Prudentes et circumspecti domini et amici honorandissimi, post salutem. Credimus V. D. plane constare, in quibus metis ac confinibus haec civitas Brassoviensis sita et locata sit. Nam ferme inter fauces luporum rabidorumque canum, perfidissimorum videlicet turchorum orthodoxae fidei emulorum truculentissimorum vitam agimus. Adde, quod hactenus in maximis angustiis constituti fuimus ea, quod spectabilis et magnificus dominus quondam Bozzoraba wayvoda Transalpinus vicinus noster ante aliquot dies e vivis discesserit quarum rerum seriem is praesentium ostensor contribulis noster, quem alias in singulis suis rebus et negotiis illic agendum, D. V. unice commendamus, latius oretenus relaturus erit. Auditu praeterea obsidione et captione castris Belgradi, quod alii Naudoralbam appellant, summus admodum animis consternati, noctes diesque cogitamus, quo hanc civitatem Brassoviensem sacrae Hungariae coronae ab omni hostili incursione illesum conservare valeamus. Nam quae et qualia ille spurcissimus thurcorum caesar in christianos molitur, arbitramur, id V. D. liquide constare. Proinde eadem V. D. praesentibus requirimus et attente rogamus, velint prima ratione ad rationem pecuniarum nostrarum quinquaginta masas seu centenarias sal nitri nobis subordinare et tandem ad Waradinum usque facere perducere, quod erga D. V. nedum pecuniis, verumctiam omni gratitudinis et benevolentiae genere speciali promereri studebimus. Quas denique optime et quam felicissime valere optamus. Ex Brassovia feria quarta ipso die beati Dionisii et sociorum eius anno Domini 1521.

E. D. V.

Johannes Benckner

index iuratique consules civitatis
Brassoviensis.

Kivül: Prudentibus et circumspectis iudici iurisque consulibus civitatis Cassoviensis, dominis et amicis nobis honorandissimis.

Eredetije papiroson, zárlatán piros pecsét, Kassa v. lvt. 1032/B. szám alatt.

Közli: **Kemény Lajos.**

Okiratok a linczi béke történetéhez.

1.

Nagyszombat, 1645. február hó 26-án.

Generose Domine, Fautor et Patrone observande. Salutem cum addictissima servitiorum meorum commendatione. Mióta mind Urunknak Önagyságának s mind az regnicoláknak utolszor az itt való állapotokat megírtuk s által küldöttök, semmi derekas dologban nem fáradtunk és noha voltak azonban ad partem való beszélgetések is, de azokban is semmi realitást nem ismertem.

Tudja palatinus uram ő nagysága, hogy az vármegyék közül némelyek inkább az békességet, hogy sem az tovább való hadakozást solicitálnák urunknak s abban az opinióban is vagyon, hogy cum illis etiam declarationibus, az mint ő nagysága, tanquam mediator inter regem et regnum, kiadta, acceptálnák, nem szólván ezaránt az szabad városok részéről semmit, de úgy veszem eszemben, megcsalja az embereket a reménység s eszekben is veszik rövid napon.

Az finális resolutiót minden órában várjuk, minemű leszen az, ex certis circumstantiis értem s talán az mi tractánk frakta leszen s rövid nap, ha Isten akarja, vissza is megyünk.

Egy minemű cassai inquilinus, Keöszeghi, avagy János deák nevű ante octiduum itt levén, szállásunkra is sietvén, mit beszélgetett s minemű híreket hintegetett az városon, palatinus uram is értette, s úgy is szólt, mint valami követ-ségben járó személy és noha én előttem külömben viselte magát, de elég, hogy nemcsak engemet, hanem az nemes várost is commissarius uramék előtt nem kicsiny suspitióban

hozta, melyen igen megháborodtam volt. Igazságomhoz bizván azért, mind az nemes várost s mind magamat ő nagyságok s ő kegyelmek közül, az kik előtt kívántatott, megmentettem.

Nem árt mindazonáltal kegyelmednek is examenre venni s mint olyan ártalmas híreket hintegető embert felkerestetni s bár most az olyan föl-alá való járásnak békét hagynának s énnekeim is itten nyomoruságot ne szereznének, mert ha valakire vagon az vigyázás, talán én reám leginkább. Megtudja Zeghedí Györgyné asszonyom mondani, kitől Sánta Pálné asszonyomnak is levelet is hozott, Imre¹⁾ pap uram is ismeri, szolgálta Szeghedí Gergely uramat is, én bizony nem kívánom a barátomnak nyomoruságát, de minék előtte Urunknak ő Nagyságának ez is fülébe esnék, jobb kegyelmednek az dolgot praeveniálni.

Az Dunántúl való dologban eleget munkálkodtam, abban is mennyire progrediálhattam, az ő kegyelme leveléből megleszen értendő kegyelmed. Irtam ujonnan *adhibendo etiam motiva aliqua argumenta*. Mert egyébaránt, ha ő kegyelme az mostani állapothoz magát alkalmaztatni akarná, az transmigrációnak módját s alkalmatosságát ez visszafordult állapotban is föltalálhatnánk, melyről Menyavszki uramnál is tractáltam, szolgálataát ezaránt az nemes városnak igen ajánlja s persvadeálni is fogja az Urnak ő Nagyságának, hogy ő Nagysága *prima data occasione, tanquam pro titulo concionatore* ő kegyelmét evocálván, maga mellett tartaná mindaddig, valamig minékünk módunk nem lenne az ő kegyelme transferálásában. Más resolutiót várok ő kegyelmétől s úgy tetszik semmit hátra nem hagytam a dologban s tovább is örömet munkálkodom, mint olyan istenes állapotban.

Austriában ujonnan persequáltatnak az evangelicusok, tilalmazván őket az mi vallásunkon való könyveknek olvasásától, praedicatióknak hallgatására s gyónásra Pozsonyba avagy Sopronba való kijárástól *sub amissione vitae et bonorum*, fejére parancsolván, hogy ingyen senki csak szállást is az olyan haeticusoknak ne merészeljen adni. Ilyen manifestumot bocsátottak ki 14. Januarii anno praesenti ő felsége akaratjából Bécsben az consiliumbeliek. Bizony itt is csak az

¹⁾ Zwonarics.

ilyen állapotokra s persecutiókra igyekeznének utat praeparálni, kitől Isten hennünket kegyelmesen oltalmazzon.

Az semptei hidon tegnapelőtt öt avagy hatszáz lovas és gyalog németek mentenek által az táborra, huszonöt szekér fegyvert visznek utánuk s ezek számára kívánták az lovakat és nyergeket az városoktól s meg is kellett lenni.

Tegnap mentenek el innen mind az pozsonyi és sopronyi követek. Bár az mieink magokra jobban vigyáznának, most is nyolczat hoztanak ide s Kovács Zsigmond is közöttük lévén öléssel fenyegetik, nem ártana megmaradása felől Urunknak kegyelmednek instálni M. M. jobban megérdemlené s ezen tartományban is semmi jót nem kívánnak neki s régen félnek tőle, ha megszabadulna is.

Az kegyelmed 13 Januarii nekem küldött leveleket csak minap adták meg s az minapi suspitiónak amoveálására nem keveset szolgált mind kegyelmednek, mind nekem. Többel most kegyelmedet terhelni nem akarom, ha Isten visszaviszen coram plurimis et caetera de secretioribus. De coetero eandem generosam Dominationem vestram quam dintissime una cum suis charissimis felicissime valere desiderans. Tyruaviae 26 Februarii 1645.

Generosae Dominationis vestrae

servitor addictissimus
N. (icolaus) Soporni.

Kassa város levéltárában

2.

Nagyszombat, 1645. március 15.

Generose et consultissime Domine, Factor et Patrone observandissime.

Salutem plurimam cum addictissima servitiorum meorum commendatione.

Az minemű punctumokat Klobusiczki uram ő kegyelme nomine dominorum regnicolarum 10 currentis mensis Bártpháról minekünk hozott, azokat ruminálván, sok disceptatiók után az ő felsége commissariusinak ez elmúlt vasárnapon circa nonam matutinam praesentáltuk, urunk ő nagysága

dolgairól szóval való declarációkat tevén. Mind egyikben s mind a másikban néminemű impossibilitásokat forgatnak, hogy minden templomok restituáltassanak, valamelyek a romano-catholicusok által az evangelikusoktól elfoglaltattak sive ab anno 1638, akár azelőtt, lehetetlennek ítélik, hogy gravamina evangelicorum tam emersa, quam emergentia pro publicis et communibus in diaetis generalibus vétessenek, arra is nehezen mennek. Az vármegyék dolgában az successiót neheztelik, egyéb aránt ebben is cessiót tennének, úgy látjuk s az regnicoláknak is kedvet keresnek, csak az tovább való facilitatióra lépnének. Minekünk az második punctum nem szintén tetszik, nem tudom kegyelmeteknek. Megirtam volt, minemű vigyázás kívántatik kegyelmepektől is, mivel valamit ottan az regnicolák determinálnának, itten mi általunk azok meg nem változtathatnának.

Urunk ő nagysága serio parancsolja, hogy itten az ő felsége commissariusitól resolutiót vevén, az relatióra mennél hamarább visszasiessünk s megis mondtuk immár ő nagyságoknak, melyhez, úgy látjuk, semmi kedvük nem volna. Némelyeknek közülünk megengednék, de nem mindnyájunknak. Mi leszen a kimenetele, meglen nem tudjuk, vagyunk olyan szándékkal is, ha szintén ő nagyságok semmi resolutiót nem adnának is, mindazonáltal fönn tartván az tractát, elmenjünk. Busúl igen palatinus uram s vagyon is mint s bizony maga vétke, mert ő nagysága, ha az sok külömb külömbféle altertatióknak békét hagyott volna s ennyire az tractatust nem vontatta volna, külömb gyümölcsöt experiálna mostan az dolgokban. De ő nagysága amihez bizott, maga is immár veszi eszében, miként csalt meg legyen az reménység.

Megmondottuk azt is, hogy nem volna immár helye az disputatióknak, hanem csak az vagyon hátra, avagy fegyver avagy cessio avagy penig commiseratio. Válaszanak ezekben s úgy is veszük eszünkben, ha módjuk volna az dologban inkább választanak mégis az elsőt, hátra tevén az többit.

Uram dolga minemű karban légyen de praesenti, minapában által küldöttem kegyelmednek az ő kegyelme levelét. hol járjon az ő kegyelme elméje, megérthette kegyelmed. Irtam

ne talántán háromszor ezután is ő kegyelmének, melyekre mindeddig is semmi választ nem vettem, én bizonyára nagy szorgalmatossággal munkálkodtam az dologban coram, ha Isten vissza viszen kegyelmekek közében pluribus. Sok az hir, kik készül némelyek bizonyosak, némelyek bizonytalanok. Bizonyos ez, die 6 currentis Cszaslaunál igen nagy conflictus volt Csehországban, egész harmadnapig tartott, az victoria az svecusok mellett maradt, sokat nyertenek, azt mondják, még palatinus uram is. De nem kevés vérontással mind az két részről mennyire ruináltattak, nem tudjuk, Getz elveszett Broy megsebesítelett s Iglóviában szaladott. Mostan Tábor nevű városnál vannak az ő felsége hadai mintegy huszezeren s közel ugyanott az svecusok armádiája is, nézvén egymást, mint az két bak, így beszélük az emberek. Azt is írják Morvából, hogy négyszázan mentenek volna be Holomuczban. (Olmütz) az svecusok közül s ugyis hisszük, különben nincsen. Azok pedig, az kik ő felsége részéről obsideálták volt az várost, Brema felé mentenek s ha féelmes leszen a dolog, Straznicza felé igyekeznek.

Ő felségét Prágából Bécsbe várják s igen biztatják még ez mostani állapotjában is az emberek magokat, de ezek csak egyedül az Istennek dispositiojában vannak.

Az hét vármegyét, ha Uram ő nagysága csak úgy kívánná amint Betlehem Gábor birta, obtineálná, úgy látom, seposita successione, netalántán az Sárosvármegyét is, de ezek nem az én elmémhez valók lévén, pluribus nolo.

Poson vármegyében generális insurrectiot promulgáltak s az városok nem kevés contributióval aggraváltatnak s gyakran hol az sopronyiakat s hol a pozsonyiakat és egyebeket látunk itten.

Mi közülünk némelyek minemű suspitiót foveájanak, hol egyik, hol másik, hol harmadik ellen, kik kegyelmekek között lakoznak, nem szabad pennára bizni, de bizonyára nagyobb részből ellenkezik az igazsággal alkalmasint értvén kinek-kinek hol járjon az ő elméje, az irigység lator vétek, sokszor patientiával akarván eleit venni az dolognak. Nem vagyok üres magam is az suspitiótól s noha egyebet az tökéletességnél nem tanultam, bár azt más is követné. Én

kegyelmednek sokféle állapotokról de praesenti irhatnék, de azokat más állapotokra bizom. kegyelmedet kérvén az nemes tanácsot salutálni és egyébbféle emberséges fautorimat is, ne neheztelje, amint az venerabile ministeriumot és scholabeli tanítókat is hasonlóképpen. De caetero gener. et circumsp. Dominationem Vestram cum nobili sua familia quam diutissime bene valere desiderantes. Tyrnaviae 15 die Martii anno 1645.

Generosae et con-ultissimae Dominationis Vestrae

servitor semper addictissimus

N.(icolaus) Soporni.

(Egykoru másolat.)

3.

Nagyszombat, 1645. márczius 16.

Generosissime et Consultissime Domine et Fautor observandissime. Servitiorum meorum paratissimam commendatione praemissa.

Isten kegyelmedet kedves egésséggel, jó szerencsékkel és üdvösséges hosszú élettel áldja és szentelje. Minden dolgaink csak késedelemmel raknak¹⁾ amint azelőtt, úgy most is, mert noha Baltinger ő felségétől inmár egyszer a mi dolgainkra meghozattak az finális rezolútiók, de kiadni mostan azt nem akarják, praetendálván, hogy az nem ez mostani állapotra való, hanem ő felségét minden órában Bécsbe várják, jobbat reménylenek, solicitálni is fogják, melyen mind urunk ónagysága s mind regnicolák megnyugodhassanak s az több urakat is begyűjtik s azokkal is communicálják s valamire mehetnek, reá mennek, maga azelőtt különben beszélgettenek, amint kegyelmednek egynehány izben megirtam. De ezeket Isten után köszönhetjük az suecusok mostani győzedelmeskedéseknek. Miként és hogy lett az conflictus, különböznek egymástól az narratorok. Palatinus urunknak Bécsből írják s kiváltképpen Quaestenberger uram, hogy az viadálnak első napján az ő ármádája obtineálta az victoriát, melyet

¹⁾ A másoló hibája *járnak* vagy *vannak* helyett.

látván Tursztazonius (Thorstensohn) másodnapon különben disponálta dolgaít. Mert minden szekereit összevervén, gyalogit s minden lövő szerszámaít belől s kívül penig négyezer lovasít azok mellé rendelvén, ujonnan való conflictusra provocálta az ő felsége derék ármádáját, melyet arra azok is megcselekedtenek, de hatalmas károkkal, mert mikor a lovasoknak rohantanak volna, meg sem gondolván a stratagemát, azok csak kétfelé állottanak előttök, az sűrű lövések miatt mennyien estenek el, meggondolhatja akárki is. Irják azt is palatinus urunknak, hogy mind az két részről tizenegyezeren ruínáltattanak, az svecusokéról négyezereren, a másikáról hét-ezeren és hogy mostan a svecusok csak csendességben volnának s az sebeseeknek meggyógyításában foglalatoskodnának. Némelyek tejjességesen való dissipálását az ő felsége ármádájának hirdetik. Melynek valósága felől nem disputálodom. *Kegyelmed ezeket közölheti bíró urammal. De caetero tartsa és éltesse az Isten kegyelmedet sokáig jó egészségben. Tyrnaviae 16 Martii 1645. Gener. et cons. D. V. servitor paratiss.*

Nicolaus Soporni

Ezeket csak tegnap estve közlötte velünk P.(alatinus?) urunk.

4.

Varannó, 1645. április hó 11-én.

Generose et consultissime Domine, Fautor et Patrone observandissime. Salutem cum servitiorum meorum addictissima commendatione.

Hogy az irás dolgában ritka és késedelmes voltam ez elmúlt napokban, bizonyos okai vannak. Urunkhoz, ő nagyságához siettünk Munkács felé, elvégezvén ottan dolgainkat, kegyelmeitekhez megtérek. Sokra condescendáltak az ő felsége commissariusi, kiváltképpen urunk ő nagysága postulatumira nézve, szabadságában leszen ő nagyságának akár az békeséget s akár az fegyvert választani. Az minemü instructiót Bossányi Gábornak és Bencicz Jánosnak palatinus uram adott volt, még Baynóczból (Bajmócz) repetálta s azt parancsolván nekik, hogy urunktól ő nagyságától és Lónyai uram-

tól elvevén a resolútiókat, reportálják, az békességet inkább, hogysem a fegyvert fogják mindenképpen urunknak persvadeálni, lássa ő nagysága, melyeket acceptálja. Minden mesterségek ez, hogy az svecusokat elvonják urunktól és displicentiában hozzák. Morvát csaknem épen birják immár az svecusok, Csehországnak is nagyobb részét, Kremznál az portust elfoglalták s minden dolgokban eddig szerencsésen progrediáltak. Hatalmas félelemben vannak az bécsiek is, s még a szakolczaiak is szaladnak, Morvában is egy Magno nevű nagyságos urnál több nem maradt az urak közül. Ő felsége is Gréczen ment. Amaz seditiosus parasztlak is ujonnan feltámadtanak. A svecus Bécs alá igyekeznek s ezért igen szaporítja az népet. Isten visszavivén kegyelmetek közben, bőségesen a több dolgokról beszélgetek kegyelmeddel. De coetero eandem diutissime benevalere desiderantes. Datum Vranoviae 11 Aprilis anno 1645. Gen. et Consult. D. V.

servitor addictissimus
N.(icolaus) Soporni.

Az nemes tanácsot én szómmal salutálni ne neheztelje kegyelmed.

P. S. Tegnap napon érkezék urunktól levelünk, melyben arra int mindnyájunkat, hogy az instructio mellől semmiképpen el ne menjünk, Lónyai urunknak ő nagyságának penig sokkal keményebben ír, melyen, úgy látom, hogy igen megháborodott, neque carent aliqui nostrum iam dudum suspitione, melyet én disputatióban venni mostan nem akarok, kiki maga hivataljáról adjon számot.

Az németek egyebekkel együtt megakarják próbálni urunk ő nagysága Liptóban levő hadait, úgy hirdetik.

Az hadi praeparatiókban is igen szorgalmatoskodnak, de ha volna kitől, tökéletesen elhigye kegyelmed, rettegni és félni is tudnának, kiváltképpen még mostan.

Az svecusok állapotja minemű karban legyen mostan, kegyelmed jobban tudhatja; mondják, hogy Prágához csak nyolcz mélyföldnyire volnának s az conflictushoz mind az két részről igen készülődnének.

Bártfai biróuram ő kegyelme azt írja, hogy rövid nap,

amint bizonyosan az svecusok követitől értette, urunk ő nagysága revocáltatni akarna bennünket s bizony nemis látom igen hasznát itt való lakásunknak s bár inkább visszamennénk.

Azt hirdetik, hogy a holomucziak (Olmütz) az deditió dolgából tractában indulnak s terminust is praefigáltak; igaz-e ez is avagy nem, vakmerőképpen nem vitatom s úgy értjük, hogy igen megfogyatkoztanak az élcs dolgában s innen minemű consequentiát hoznak s eliciálnak, könnyű akárkinek is megérteni.

Az ő felsége részéről sokkal készebbek az ütközetre. Hogy urunk ő nagysága maga hadait conjungállhassa az svecusokkal, lehetetlennek itélik s rövid nap jobb híreket akar mindenekről írnia Prágából ő felsége palatinus urunk és egyéb híveinek, azt írják.

Ritkán vannak együtt gróf Puchan ő nagysága hadai, imitt-amott igen zsákmányoznak. Az hadak fogadására nem kevés pénzt küldtenek. Vesselényi uramnak is három ezeret s egyebeknek sokkal többet s igen készülnek is s bár az mieink is.

Árvából is csoda hírünk érkezett, ha igaz ami részünkről nem szintén jó, sok az hír, melyek nagyobb részből mindinkább bizonytalanok. Asszonyom ő kegyelme hozzám való istenes affectióját nagy becsülettel veszem, melyért Isten ő kegyelmét kegyelmeddel s házanépével együtt sokáig jó egészségben éltesse szivem szerint kívánom. Debreceni uram ő kegyelme halálát csak minap is hirdették, de erről is Oroszlyáni uram tegnapelőtt különben informált s kívánom is, hogy Isten ő kegyelmét sokáig a közönséges jónak szolgálatjára inkább éltesse, még eleget nyughatik az koporsóban is s bár ő kegyelme ne siessen. Az venerabile ministeriumot, scholabeli tanítókat, az nemes tanácsot firmender uramat s öreg uraimat kegyelm. salutálni ne neheztelje s egyéb jóakaróimat is.

Profinale resolutione palatinus urunk Ballingert küldötte ő felségéhez, az elmúlt kedden érkezett Prágában s talán mind a két részről megérkeznek, sokáig itt mi sem késünk, ha meg nem akadunk.

Kassa város levéltárában lajstromozatlan.

Közli: **Kemény Lajos.**

Levelek a bujdosók korából.

1.

Reverendissimi admodum reverendi domini fratres in Christo observandissimi. Salutem servitorumque meorum oblationem!

Isten kegyelmeinek tegye szerencsésé és boldoggá az új esztendőt minden részében. Az ide való dolgokról nem kétlem, míg én a rossz utakon ide érkezem, bőven érthetett kegyelmek másoktól is, mindazonáltal én sem mulaszthatom el, hogy kegyelmeidet ne tudósítsam. A pozsonyi commissióra deputált urak ő nagyságok érsek uram, *Rottal* uram, *Forgách Ádám* és *Zichy* uram immár jelen vannak, holnap elkezdik a conferentiákat. Minden raboknak ide kell compareálni ad citationem az három kívül, *Nádasdt*, *Zrini*, *Tersanzki*. *Rákóczi* dolga is Bécsbe fog traktáltatni, ahová én is Isten segítségéből holnap indulok; mit ad Isten, elvállik. Baziniak ajánlották magukat, hogy a pénz dolgában meg nem fogyatkozunk, én is úgy kívánom tőlük, hogy magammal elvihessem, mert a concambialás bajoskodás. Ide nagy bátorsággal vannak az emberek, nem is tartanak semmi alkalmatlanságtól sem a pogánynak sem másnak, remélik, hogy békeességben maradhatnak, kit adjon Isten. Kegyelmeitek micsoda hírekkel bővelkedik, tudósítson engem is, hadd tudhassunk valami jót várni; az itt való sok supplicánsok igen megunták az ide való lakást, kiket mind az ide való commissióra relegáltak, sajnálják igen, de nem tehetnek róla; nem az előtti, mikor ő felségét fenyegették és szemben állottak vele; most tudják, hogy vagyon urok. Vékony uram kezéhez fogok küldeni valami extractust, most nem érkeztem rendben venni. Kívánom, tartsa Isten kegyelmeidet kedves egészségben.

Pozsony die 1 Januarii anno 1671. Reverendissimarum admodum reverendarum dominationum vestrarum frater in Christo ad serviendum paratissimus *Andreas Mokczay*.

Címzés:

Reverendissimis admodum reverendis dominis lectori, cantori, custodi caeterisque dominis fratribus venerabilis capituli Agriensis mihi observandissimis Cassoviae".

2.

„Reverendissimi admodum reverendi fratres in Christo mihi observandissimi. Salutem et servitiutorum meorum paratissimam commendationem.

Én felérkezvén Bécsbe, az audientiákat már elvégeztem mind ő felségénél s mind másoknál szükséges helyeken. Cancellárius uramat régi kápláni szavaival üdvözölvén, kértem, ne szánja fáradságát, most szolgálhat ő nagysága, kire felelvén, ajánlotta magát és a kassai házaknak megszerzésében munkálkodik, ha szolgál az idő és alkalmatosság, már a felső kamarának parancsolatja vagyon az informátió adásról, azon leszek, láthassam jobban, miben vagyon és maradhat a dolog. Talán isten adja, hogy a szerencsi dézsmáknak dolgában is profectusommal lehet, inrét vivén mandátumot ő felségétől mind a fejedelemre s mind a generálisokra pro assistentia. A fejedelem dolgában vannak jó biztatások, még csak körüljárjuk, de amint látom csak harmadnap mulva is meg fog tetszeni, ha jó tejből jó turó lesz-e, amint a magyarok szokták mondani. Itt minden jóval biztatják magokat az emberek sem töröktől, sem másunnét nem félnek; most érkezett mind a portáról, mind Francziából curirjuk jó hírekkel. A rebellisek ellen csakugyan fenntartják a rigorosa animadversiót. Innét most készítik Pozsonyba vinni *Nagy Ferenczet és Hidvégit, Zriny* uramnak és *Frangepánnak* immár ő felsége prokátorokat rendelt, hogy gondot viseljenek s készüljenek a törvényhez, de még bizonyos terminusok nincsen. *Nádasdi uram mint austriai ur*, a bécsi lantházban tartatik és amint mondják az austriai provincia tartja közét hozzá, most igen nagy csendességben vannak, felőle senki semmi új dolgot nem mondhat, ugy látom, nem elég, hogy ami eddig volt, hanem új dolgunk érkezik, mert ő felsége intentiója az, hogy bizonyos commissáriusát küldje, aki indulja arra az ő felsége hiveit, hogy ki-ki mostani állapotban mennyivel akarja ő felségét megsegíteni és mit ad hadak fogadására. Ezek után kívánom tartsa Isten kegyelmeteket kedves egészségben. *Bécsből die 11 Januarii anno 1671.* Reverendissimarum admodum reverendarum dominationum suarum in Christo frater et servitor parafissimus *Andreas Mok-*

czay. Post scriptum. Ha mi új hirei vannak kegyelmeteknek, engem se felejtsem kegyelmetek in particularis.

Címzés:

Reverendissimis admodum reverendis dominis N. N. lectori, cantori, custodi ceterisque dominis fratribus venerabilis capituli Agriensis, in Christo observandissimis Cassoviae.

3.

Mi fide christiana recognoscáljuk per presentes az ide alább rend szerint megírt dolgokat. Primo, hogy amidőn Patakön Starembergh uram megfogását elvégezték, akkoron Barkóczi István uram azon végezésben jelen nem volt, sőt Patakra érkezvén, feddőzött Szuhay Mátyással s össze is veszett Starembergh uram megfogásáért. Ugyanő kegyelme fáradozott Starembergh és Kolonics uramék Regéczből való megszabadulásokban is. Secundo mindenkoron az törökkel való correspondentiát disvadeálta együtt öccsével, Barkóczi Ferencz urammal. Tertio, amidőn Tályáról eloszolván Patakra mentünk, Bocskay István¹⁾ és Kende Gábor tanácsolván nekünk hogy a fegyvert le ne tegyük, sőt hogy inkább felüljenek és az ő felsége ármádája ellen menjenek, kívánták az végbélieket arra Barkóczi István uram által disponáltainunk, akkoron is Barkóczi István uram abban contrarius volt. S ugyanakkor Bessenyei Mihály suadeálván nekünk, hogy az erdélyi fejedelemnek is és az országnak segítség végett írjunk abban is hasonlóképpen contrarius lévén Barkóczy István uram ő kegyelme disuadeálta s nem javallotta nekünk. Quarto modo simili eadem qua supra fide christiana recognoscáljuk az ő felsége manifestumának publikációja után semmiben ő felségének és ő felsége vitézinek vétett, sőt inkább híven s igazán szolgált s oltalommal is volt Amidőn Bocskay István táborban akart is szállani, ottan mindjárt nekünk megüzente, sőt táborban szállván is Bocskay uram, Palaticz Gábor nevű szolgánkat kémségben az hadai közé küldötte és ottan valamit ő felsége s vitézi ellen értett, nekünk megjelentette; kit mi is azután úgy tudunk Sporck generális uram-

¹⁾ Zempléni főispán

nak a táborban értésére adnunk. Ultimo recognoscáljuk, hogy amidőn Barkóczi uram Szuhay Mátyással és többekkel is az katolikus rendek ellen való gonosz szándékokat eszében vett volna, nem gondolván azoknak furiájával, sincere candide az katolikus rendeket tucálta és protegálta együtt öcs-sével Barkóczi Ferencz urammal.

4.

Én, Szemere László megemlékezvén arról, hogy engemet az 1670, esztendőbeli motusok miatt vádolván rebellióval az mi kegyelmes urunk ő felsége előtt, azért elsőben megfogadván fogságomból citáltattam a pozsonyi delegációra törvény eleiben az ő felsége fiscusa instantiájára, ahová is a citatio mellett fogva vitettem Pozsonyban és ottan az ő felsége fiscusa ellenem actiót és processust indítván és én is befelelvén annakutána mind Pozsonban a delegációban és Bécsben is a conferentiában sok ideig folyván dolgom, fejem s minden jószágom veszedelmében forogván dolgom, mely is a bécsi conferentia által decidáltatván, különben szabadulásom Bécsből nem lehetett, hanem ő felségének bizonyos és erős reversálist kellett adnom magamról. Melylyel én kívántam volna az ő felsége kegyes atyai oltalma alatt megállanom, de e mostani motusokra nézve ide Eperjesre jöttem pro securitate. Eperjest pedig megszállván a magyar hadak, kit az ő felsége német commendantja és Eperjes város lakosi bizonyos pregnans ratiókra nézve feladván, én is kezekben estem a magyar hadaknak, kik is ő felségének adta reversálist ellen megesküdtefiek, mely hogy kénytelenítő okból, ugymint a városnak feladásából lett s nem szabad akaratomból, arról iterum atque iterum solemniter protestálok és kívánok pro futura cautela kezeirásával és pecsétével megerősítettett testimoniálist ez ide alább irt jó akaró uraiméktől mint authentica personáktól. Actum in civitate Eperjes die 30 Septembris anno 1672. Idem, qui supra. Anno 1672. 1 oktobris Praesens protestatio facta est coram me Georgio Horváth in libera civitate Eperjesiensi.

Közli: K. L.

Szántói jobbágyok panasza.

Méltóságos Kegyelmes Urunk s Fejedelmi Kegyelmes Asszonyunk!

Jóllehet már ennek előtte is nagyságtok fejedelmi méltósága, kegyelmes tekintete előtt alázatosan jelentettük bokros nyomorusággal teljes, elfogyatkozott állapotunkat s majd éhhel halásra jutó sorsunkat, most lévén már alkalmas ideje mindennapi táplálásunkra tartozó kenyерünk keresésének. Mindazonáltal nemzetes regéczi udvarbiró uram ő kegyelme igen nagy szorgalmatossággal kényszerít bennünket a nagyságtok tályai majorságabeli buzavetésének felaratására, nem lévén némelyeknek csak egy ételre való kenyерünk is. Kegyelmes Urunk s kegyelmes Asszonyunk mi a Nagyságtok szolgálatjára alázatosan kész engedelmesek vagyunk, csakhogy nagy alázatosan kérjük Nagyságtok Fejedelmi Méltóságu Kegyelmességét az majorságabeli, táplálásunkra nézendő buzabeli részünket kegyelmesen kiadattatni méltóztassék, hogy a Nagyságtok fejedelmi kegyelmessége által magunk és gyermekeink táplálódhassunk. Mely Nagyságtok nagy jó fejedelmi kegyelmességeért Isten szerencsés, hosszú, élettél áldja, virágoztassa Nagyságtokat, Fejedelmi Kegyelmes Urunkat s Kegyelmes Asszonyunkat, szivesen kívánjuk. Actum Szántó die 19. Julii anno 1693.

Nagyságtoktól, mint kegyelmes Urunktól, Fejedelmi kegyelmes asszonyunktól kegyes választ várunk

szántai kevés számú jobbágyság.

Kivül: Méltóságos Kegyelmes Urunkhoz s Fejedelmi kegyelmes asszonyunkhoz alázatos instantiánk.

A levél belső oldalán „Sáros Patak 23 Julii 1693“ kelettel „Ferdinandus Gobertus comes Aspermont“ és „Principissa Juliana Rákóczi comitissa ab Aspermont“ latin nyelvű meghagyása, melyben a regéczi uradalom tisztartóját felhívja, hogy személyes felelősség terhe alatt vizsgálja meg az ügyet s tegyen róla jelentést.

Kassa városa levéltárában.

Közli: K. L.

Huslító tiszti uraimék rendtartása.

Instructio ab inclyto magistratu Cassoviensi inspectori macellorum, utpote generoso, prudentibus de circumspectis dominis Francisco Korponay, Marco de Cordi, Joanni Székely anno 1714 facta et extradata.

Et primo quidem. Az Urístennek ő szent felségének igazságát, nemes magistratusnak tisztességét és jó rendekre vigyázó jó hírét, nevét fogják előttük viselni mindenekben huslító tiszti uraimék, ugy mészáros uraiméknak kedvezésével nemes város úri és szegény renden levő lakosoknak nem lesznek rövidségükre, hanem nemes magistratus híre nélkül húsának fontját sem feljebb, sem alább nem fogják limitálni, annyival inkább árullatni, alkalmaztatván magokat nemes mészáros czéhnek articulusihoz, kiknek *continentiájokon* kívül ne legyen szabad senkinek is kilépni.

2. Hatalmokban leszen inspektor uraiméknak, hogy a levágandó marhát, minekelőtte a mészáros levágná, aztalábon is meglássák arra a végre, ha ép-e a marha és nem gáncsos, avagy kövér-e vagy hitvány. hogyha hitvány, ne engedjék levágni, hanem hajtattassék gulyájokra, mely gulyát valamikor akarják s reá érkehetnek inspektor uraimék mezőben is megvizsgálhassák s pásztorokat hitők után examinálhassák a munkában kifáradott, megbénult marhák feől.

3. Tilalmazzák meg huslító uraimék mészárosokat, hogy határunkon hizlalt marhát, kiknek városunk becsületére és lakosoknak kedvekre s hasznokra lehetne, szép és kövér, ne engedjék azt lábón akármely sokadalmakra ide-amoda elhajtatni és úgy eladatni, hogy ne kényszerítettessék azáltal a nemes város lakosa jó pénzeért rossz húst venni és hogy aféle tözsérség, miatt marhának szük voltjáról mészáros uraiméknak ne lehessen panaszkodni, mert különbözik a tözsér a mészárosostól. Hogyha pedig különbet cselekedne valamely mészáros, arról szorgalmasan examinálják a pásztorokat és a cselédjüket *et comperta veritate* megbüntessék érette, mivel nem ok nélkül engedte meg a nemes magistratus gulyájoknak határunkban való pascuatiójukat (*legeltetésüket*), régi boldog időkben az sem levén szabad.

4. Arra is vigyázzanak húslátó uraimék, hogy régi statutum szerént mészáros uraimék marhát ide be a városban ne vágjanak, hanem kívül a hostáton város tisztaságára nézve, mint régentén marhavágóhidon, hogy azzal ne adjanak okot a panaszra rút büzzel szomszédságuknak.

5. Az husnak limitálását usque ad ulteriorem inclyti magistratus dispositionem úgy tanulják meg húslátó uraimék hogy *tehénhusnak fontját, ha szép, négy magyar pénznél feljebb mérni ne engedjék, ha slejtesebb, két krajczáron, ha ugyan felette slejtes lenne a hús, kít netalántán akaratos mészáros húslátó tiszt hire nélkül levágna, azt confiscálják és az raboknak, ispitálybeli koldusoknak osszák el.* A bornyú-husnak pedig, minthogy articulusok is azt dictálják, egy pénzzel legyen feljebb fontja tehénhúsnál, azért fonttal méretessék és egy pénzzel feljebb. Bárányhús, ha szép, négy pénz, ha slejtes, három pénz, ha pedig felette slejt, confiscáltassék és ügyefogyottaknak osztattassék. Friss disznóhús pecsenyének fontja hat pénz, id est három dénáron, mind télbe-nyárba és az aprólékjának négy pénz, id est 2 dénár. A száraz szalonnának pedig fontja lészen az szük időre való nézve tizenöt pénzen, jóllehet az articulusok csak 12 dénáron dictálnák és minthogy ő kegyelmek külső sokadalmakon ocsóbban szokták mérni, melylyel példát adnának mészáros uraimék, hogy ide be is úgy kellene árulnatni, mindazonáltal a nemes magistratus nem kívánván kárukat és megromlásokat, amint feljebb iratott vágatását placidálja. Sós húst pedig senkinek inspektor uraimék, szalonnán kívül ne engedjék árulni akármely időben is és táblákon megfeketedett húsokat is, hasonlóképpen parancsolja tovább a nemes magistratus, hogy valamint bárány husokat öt s hat székekben árulnak, nem gondolván azzal, hogy egyik vagy másikra vág vagy metszi mészáros uraimék közül, úgy continuo tehén hust is annyi székekben áruljanak, hogy város lakosa szükségét ne lásson.

6. Tudván azt a nemes magistratus, hogy mészáros uraimék szántásban, vetésben és egyéb ahhoz kívántató munkákban szorgalmatos gazdák, mely gazdaságukat ökor marhával szokták végben vitetni, azokáért akarja és azért adja instructióul húslátó uraiméknak, hogy aféle igavonó marha

különböztetessék a mészárszékre vitet't marhától, minthogy lovakat, mint más egyéb városokban, itten úgy nem lehet tartani, tehát ökörrrel kényszerítetnek szántani, az pedig, hogy alkalmasabban lehessen meg, vagy az nemes városnak lakatos, városi bélyeget metszetessenek és azzal bélyegezzék meg az igavonó mészáros uraimék marhájukat, kikkel úgy bánjanak ő kegyelmek, mint más gazdák bannak esztendő marhájukkal. Ha pedig történet szerint megtalálna benujni valamely megbélyegezteett igavonó ökör és mást akarnának helyette fogni, húslátó uraimék híre nélkül azt ne cselekedhessék, hogy ujabban azon ökröt megbélyegezhessék és a bénát, kifáradott, vagy jó fűben pascuatióra bocsássák vagy szegény embernek eladhassák.

7. Hogy az húsnak szebb és kövérebb volta kitessék, húslátó uraimék az faggyut tagokból odahaza vagy a vágóhidon mészáros uraiméknak kiszedni ne engedjék, hogy a vevő féllel is inkább elhitesse szép husnak lenni és így nem leszen semmi panasz.

8. Vigyázzanak húslátó uraimék mészárszékeknek belső és külső tisztaságára azaz ocsmány véreket dézsákban és háránybeleket a zuglóban büntetés alatt ne engedjék tartani, úgy akármi bűdösséget, nemző darab husokat vagy bőrtöket, melyeknek bűdösségük miatt kiváltképpen nyárban, sőt valamint más városokon minden szombaton a táblákat megmosassák és a szemetet székekből kivetni el ne mulassák, mint-hogy mészáros mesterség igen-igen tisztát szeret és a városi policia is azaz mores civiles azt kívánják.

9. Utóljára leszen hatalmukban húslátó uraiméknak az is, hogyha esztendőt alatt oly dolgot observálhatnak a mészáros székekben azaz mészáros mesterségekben, melyben correctio kívántatnék, biztatik az ő kegyelmek dexteritására. Ha pedig oly dolog történne, mely magában nagy nota benét foglalna, tartozzanak azt megjelenteni az tekintetes nemes magistratusnak.

10. Illik ezen instructióban, hogy a hentesekről is emlékezetet tegyünk, az kik esztendő által szombati napokon szarvasmarhákat vágván attól bizonyos faggyut, árendát fizetnek, hogy azokra is szorgalmasan vigyázzon húslátó tiszt

és a faggyuról való quietantiákat a mészárosoktól erigálják, hogyha megadták-e és kinek adták meg, nem maradott-e res-tantia, mellyel megtartozna közülök valamely, lévén a nemes városnak szüksége a faggyura.

11. Mivel pedig téli hentések is adatatnak, kik szalon-nával szombati napokon szoktak idebe kereskedni, azokra is szorgalmatos gondot viseljenek húslátó uraimék, hogy tiszta szalonnát áruljanak azaz nem borsóst és nem döglött sertés marhából valót; kolbászokkal és egyéb aprólékkal tisztán bánjanak; egy sing s egy fertályos legyen a kolbász, mivel az összemegyen és egyéb aprólék, amint időhöz képest fog-ják itélni húslátó uraimék.

12. Magok becsületére is vigyázzanak húslátó uraimék, ajándékért ne kedvezzenek és ha valamely mészáros legény avagy maga mester oly szót ejtene, aki a tiszt becsületének sérelmére volna, jelentsék meg a nemes tanács előtt. Ahol pedig valamely mészáros marhát vág, hetes húslátó tisztet tartozik házánál megkeresni és megjelenteni s megmutatni székre vágatott marhának husat non obstante eo, hogy az-előtt azt lábon megmutassa.

Ez lévén azért a t. nemes tanácsnak akarátja, hogy kegyelmeteknek is ne lehessen alkalmatossága az excessusokra és azokról származott panaszokra, azért adja az kegyelmetek-nek scriptorius sub authentico sigillo, hogy avval kegyelme-tek erősebbek lehessenek adversariusi ellen. Datum Cassóviae 18 Februarii 1714.

Extradatum per Martinum Rácz praelibatae civitatis Cassoviensis iuratum notarium.

Eredetije Kassa város levéltárában 13609. szám alatt.

Közli: K. L.

Egy politikai beszéd.

Az 1644. év tavaszán Kassa lakossága készült az er-délyi fejedelemhez csatlakozni. A forrongás lecsillapítása végett tartotta Bornemissza János felsőmagyarországi alkapitány az alább közölt beszédet, melyet a város jegyzőkönyve őrzött meg.

Nagy szerencsének tarthatja ez ember az mostani időt, mivel mostan tetszik ki, ki legyen igaz hive a mi kegyelmes urunknak. Nagy szerencsének tartom én is, hogy kegyelme- teket egyen-egyen jó egészségben láthatom. Szerencsétlen napoknak is mondhatom ez mostani időt, mert mostan szenvednek romlást az szegény árvák és özvegyek, egyik rend az másikra támadván. magyar magyarra s atyafi atyafira, az pogány török pedig vig orczával, kaczagva szemlélvén mind- ezeket. Szerencsés napok is ezek, mert mostan contraria juxta se posita magis elucescent. Most, most tetszik ki, legyen az emberséges ember, ha az mi kegyelmes urunk ellenségének ellenségi leszünk-e? ha szeretjük-e hazánkat? szeretjük az Istent, amint hogy a mi kegyelmes urunkat is? Most, most mutathatja meg Kassa városa szeretetét az Istenhez. hűségét pedig a császárhoz. Nincsen az ég alatt tartomány, nincsen, oly ország, ahol könnyebben volna az hitezés mint mi köztünk. Mocskot kentenek volt te reád is, Kassa városa. Letörülheted azt most magadról, ha az hűség mellől meg nem távozol. Micsodát? csak még az asszonyemberekkel is meg- őltalmazhatnám Kassát; tegyék be az kapukat a bejövettelre s adjanak szabadságot az ellenségnek s meg nem veheti, elhígygyétek. A mi kegyelmes urunk hűségére minden ren- dek hittel kötelezték magokat, melyet ha meg nem tart ke- gyelmeitek, fönmarad az a mocsok és bélyeg soha el nem töröltetik. Mondhatná valaki, jó volna az ő felsége hűsége mellett megmaradnunk, de hol a segítség? Imhol a mi ke- gyelmes urunk, amint hogy palatinus urunk ő nagysága biz- tató ajánlási is, elérkezik rövid nap az segítség. Ha azért kegyelmeitek jobb módot és remediumot találhat az dologban s maga becsülete sérelme nélkül az elészámlált argumentu- mokat félretheti, kész leszek kegyelmeiteknek engedni. Mond- ják azt, hogy tüzzel, gránátokkal megemésztik az várost, hiszen ketten avagy hárman csak az pinczékben is megma- radhatnak. Az török szintén olyan, mint az ördög, ki az lelken kap, annuentiát adott úgy vagy az erdélyi fejedele- mnek a török, hogy a hét vármegyét visszafoglalja, de esztendőnként az contributiót meg fogja várni és kívánni azoktól. Töröljék el elsőben az ausztriai házat, töröljék el

Baváriát, Felső- és Alsó-Saxóniát, töröljék egyébb ő felsége birodalmában lévő országokat és tartományokat, leszen még oly idő amikor még az mi kegyelmes urunk talpra esvén, boszut állhat; az maga ellenségein. Hiszitek-é, kassai uramék! ha az mi kegyelmes urunk ő felsége azt parancsolná is, hogy kimenjek innen, nem cselekedném; mert kegyelmetekhez köteleztem egyszer magamat. Kinek-kinek lekiösmeretiben jár, azért ki-ki mondja meg minden félelem és rettegés nélkül maga tulajdon akaratját s tetszését.

Közli: **Kemény Lajos.**

IRODALOM.

Békefi emlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. Írták tanítványai. Budapest Stephanum Nyomda R.-T. 1912.

Harmincegy tanítványa egy 437 oldalra terjedő műben hódol *dr. Békefi Remignek*, a magyar művelődéstörténet mélyreható buvárának abból az alkalomból, hogy a magyar ciszterciták vezéréül hivattatván el, otthagyta évtizedes munkásságának színhelyét, a budapesti tudományegyetemen birt tanítói székét.

Az emlékkönyvet *Békefi Remig* az 1883–1912-ik évekre terjedő irodalmi működésének tíz oldalra terjedő felsorolása nyitja meg.

Majd *dr. Perepatits István* a „Művelődéstörténeti Értekezések“-ről ad vázlatos képet. Ezek a kisebb-nagyobb tudományos értékkel bíró művek *Békefi* tanítványainak első lépésről számoltnak be a tudomány terén s tanuskodnak arról a szerető gondról, mellyel tanítványai munkásságát irányította.

Az Emlékkönyv dus tartalmából mi csupán csak annak ismertetésére szorítkozhatunk, ami bennünket tárgya révén közelebből érint.

Divéky Adorján dr. a magyar-lengyel érintkezések szorgos kutatója „Magyar hatások a lengyel multban“ címmel a lengyel nyelvben meggyökeresedett számos magyar szó révén mutatja ki a hatást, mely különösen a lengyelek

katonai szervezetére, felszerelésre és ruházatára nyomott magyar bélyegyet. Műtörténeti hatásokról a krakkói képfaragás s a felsőmagyarországi renesszánsz-építkezésnek a Kárpátokon túl terjedő divatja tanuskodik.

Czobor Alfréd dr. „Hazánk és a krakkói egyetem bíraskodási joga“ címen a Kassa város levéltárában őrzött egykoru okiratokból alkotja meg középkori egyetemi életünk egy jelentős fejezetét.

Danninger János dr. a középkori városi életet rajzolja meg, foglalkozván különösen városaink hatósági embereivel s céheivel.

Iványi Béla dr. színes képe, melynek címe „András brassai deák lefejeztetése Eperjesen 1515-ben“, a magyar büntetőjog történetéhez érdekes adalék. A perben Kassa városának is jut szerep.

Gondán Felicián az abauji köznemesből országos hirre emelkedett hős vezér, Kinizsy Pál felesége, Magyar Benigna imádságos könyveiről, illetve a főuri nő életéről s a pálosok irodalmi munkásságáról ír.

Fögel József dr. „Hasisteini Lobkovic Bohuslav a magyarországi humanisták között“ című értekezésében megemlékezik a kassai születésű esztergomi érsek, Szathmáry György ily irányú működéséről is, akinek tudományszeretete közrehatott az Aldinák kiadásánál.

Holub József dr. Perényi Péter kortársának Istvánffy Pálnak kimerítő életrajzát írta meg.

„Eger ostroma 1552-ben“, *dr. Nagy Béni* terjedelmes és tartalmas dolgozata, melyben a kassai tanító, Csabay Mátyás latin nyelven írt s Eger hős védőit dicsőítő költeményét is felhasználta forrásul.

Molnár István dr. „A homonnai várkastély“-ról, az Abauj és az ország történetében az 1312-ik év óta szerepet játszó Homonnay Drugethek ősi fészkeről ír s közli a 18-ik században fiágon kihalt Drugethek nemzedékrendjét.

Kemény Lajos.

Bibliographia.

Myaskovszky Ernő: A magyar szobrászat története.

Oppitz Sándor: A vinnai tó. Turistaság és alpinizmus. 1911.

— *ó — ő*: Dr. Bártfai Szabó László, A Hunt—Pázmán nemzetségbeli Forgách-család története. Századok. 1911. Könyvismertetés.

Pártos Jenő: Három eredeti magyar dal.

Pongrácz Jenő: Kazinczy Ferenc levelei Majthényi Lászlóhoz. Irodalomtörténeti Közlemények. 1911.

Puky Andor: Felsővadász.

Ránzai H. Péter: Érdekes véletlenek Petőfiről. Breznóbányai polgári iskola 1910—11. évi értesítője.

— Petőfi és szülei.

Révész Kálmán: A kassai református templomok rövid története.

— A magyar és erdélyországi reformáció története 1564-ig. Latin nyelven írta Sinay Miklós sat. Századok. 1911. Könyvismertetés.

— A kassai református templom története. Sárospataki Református Lapok. 1911.

— A püspöki hivatal a tiszáninneri egyházkerületben. Protestáns Szemle. 1911.

— Egyetemes református névkönyv. Protestáns egyházi iskolai lap. 1911.

— Kongruemelés vagy korpótlék. Debreceni Protestáns Lap. 1911.

— Ünnepi beszéd a kassai református templom 100 éves jubileumán. Felsőmagyarország.

Sichermann Frigyes: Adalékok a bűncselekmények tényálladékanak szerkesztéséhez.

Simon József: Vitézi énekek Rákóczy Ferencről. Melodráma zongorára és tárogatóra, szövegét írta Szávay Gyula.

Soós Elemér: Bene és Hatvan.

Szabó Adorján: A kassai premontrei főgimnázium Bajza-önképzőkörének kalauza.

Szélíg Jenő: A kassavidéki róm. kath. néptanítók egyesületének huszonöt éves története. 1885—1910.

Szigetvári Iván: Orczy és Thomas. Irodalomtörténeti Közlemények. 1911.

Szolga József: Remonstrans és contraremonstrans viszályok Németalföldön.

Sztripszky Híador és Alexics György dr.: Szegedi Ger-gely énekeskönyve 16-ik századbéli román fordításban.

Takáts Sándor: Czeczey Lénárd. Budapesti Hirlap. 1908.

Teleki Zakariás Sándor: Holdvilágnál a Radosták csucsra. A Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyve. 1911.

Váczy János dr.: Kazinczy Ferenc levelezése. XXI. kötet.

Vécsey Tamás dr.: Jánok és az 1569:58. t.-c.

Viszota Gyula dr.: Kisfaludy Sándor és Kazinczy Fe-renc irodalmi vitája. Irodalomtörténeti Közlemények. 1911.

— Bacsfányi János akadémiai tagsága. Akadémiai Érte-tesítő 1911.

Török János: A Szemere-név eredete Nyelvőr. 1912.

Zarándy A. Gáspár: Huba vére, Szemere.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint ne-
messég- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve
készséggel szolgál felvilágosítással a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY UTODA

MŰVÉSNÖK
CÍMEREK FESTÉSE ÉS
VÉSESE
RÉZ ÉS RUGGYANTA
BÉLYEGZŐK

KASSA, FŐ-U. 12. GRÓF FORGÁCH-PALOTA

==== ZÁSZLÓSZEK KÉSZITŐ. ====

A legjobb bőrfényesítő!!

Vegyszertári
cikkek!

Festék-
árak!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-UT.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVÁTH MÁRTON.

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legré-
gibb és legnagyobb pénz-
intézete. — Betéteket gyü-
mölcsöztet. Kölcsönt vál-
tóra, betáblázásra vagy fo-
lyószámla alakjában.

Ingyenes pénztátulás Amerikába.

GUTMANN IZSÓ

Első szeptességi len, damaszt
és fehérnemű vállalata :::::

KASSA, KOSSUTH LAJOS-U. 1.

Mindennemű len, dupla damaszt
asztalterítékek, ágyneműek, len-
szövetek stb. készítése.

Szállodai fehérneműek.

Kész menyasszonyi kelengyék!!!

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár

részvénytársaság KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját
tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcönöket folyósít.

Tőzsdei megbízásokat a bel- és külföldi tőzsdéken
lebonyolít.

**A bankszakma minden ágában kész-
séggel szolgál felvilágosítással.**

Grünwald Testvérek

női- és gyermekfelöltő-,
bluz-, pongyola- és
szőrmedivatháza

Kassa, Fő-utca 57. sz.

TELEFON 452.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapított 1874-ben.

Mindig a legújabb férfi és női ka-
lapok, divatárak és menyasszonyi
kelengyék nagy raktára.

≡ **Kassai Louvre.** ≡

SZÉMAN TESTVÉREK cég

— Kassán, Fő-utca 62. sz. —

:-: Ajánlja dúsan berendezett raktárát:
nőidivat, vászon, kész menyasszonyi
kelengye, damaszt terítékek, leg-
ujabb divatu tüll- és vászon-függöny,
ebédlő és szalon szőnyeg cikkeit,
ugyszintén külön valódi Smyrna és
Perzsa szőnyeg osztályát a legmér-
:-: sékeltebb határozott árakon. :-:

Mintákkal, avagy választék-küldeményvel megkeresésre
készséggel szolgál szolid- Széman Testvérek.
ságáról közismert cégünk:

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő
SZOUKUP J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Elvállal minden e szakmába vágó
munkát, u. m. hivatalos és magán-
könyvtárak rendezését, kézi mun-
kák (gobelin) montirozását, bőr-
és plüsch-díszmunkák, passepar-
tout, doboz és üzleti könyvek
gyártását, valamint szalagok fel-
iratait legujabb arany és ezüst
betűkkel jutányos árak mellett.

Alapitt. 1898.
Telefon 460. sz.

Alapítási év 1859.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka-
— és ásványvíz-üzlete —

Kassa, Fő-utca 61. sz. alatt.

(Saját ház.) — Telefon 30. sz.

Naponta frissen pörkölt kávé.

Alapítási év 1859.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és
- papirkereskedés -

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar és
német nyelvű munkák
nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

Neumann M. Az ország legnagyobb férfi-, fiu- és leányka-ruha Kassa, Fő-utca 27. sz. áruháza és telepe.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes árak **tiszta gypjuból** készülnek a legjobb kellek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök Gyermekruhák-ról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felül vételeket bérmentve küldök.

Meg nem felelő árut, ha az **viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályom-ban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhetek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított NEUMANN M. cég

a főszűlet nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitünő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártótelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis a legnagyobb mérvben eszközözött nagybani iparüzem nyújthat.

Központi áruház: Budapest, IV., Múzeum-körut 1-3

FIÓKOK.

Árad	Fiume	Lincz	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolcz	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

BÉCS: I. Kärtnerstr. 19., VI. Mariahilferstr. 35.

A cég gyártnányai elismert jelességük révén a Keleten, továbbá Párisban és Délamerikában biztos piacra találtak.

Nyulászi Béla

dohány és szivartőzsdeje, Kassa, Fő-utca 12. szám.

Sorsjegyek. — Igérvények.
Játékkártya. — Papíraru.
Hirlapelárusítás és előfize-
tés. — 25 darab különféle
kassai képeslevelezőlap bo-
ritékban 50 fillér. — 29 ké-
pet tartalmazó RÁKÓCZI-
album 2 korona. — Kassa
város átnézeti térképe nagy
alakban 50 fillér, kis alak-
ban 20 fillér. Telefon 244.

Világhirű

KOBRAK

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetét**tel kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetőek. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkét kamatos kamataival **vissza-**
≡ kapja. ≡

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

**Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.**

Bauernebl és Fia

sörfőzde és malátagyár

Telefon sz. 78. **Kassa.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sör
Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfőzde készségesen szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag e sörfőzde söre méretik ki.

VIZY DOMOKOS, Kassa

fűszer-, csemege- és kávé-behozatali üzlet.

„VIZY MELANGE“ pörkölt
kávé a legjobb, tessék meg-
próbálni. Mellékelve lesz a
legjobb kávéfőzési módszer
leírása. o o o o o o

ÜDONSÁG! Dobói csemege
brindza. Egy eredeti doboz
ára 2 korona. o o o o

BUTORKIÁLLÍTÁS.

JAKOBOVITS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE

Telefon 171. Kassa Fő-utca 30., saját ház. Telefon 171.

a székesegyházzal szemben.

butor- és szőnyegáruházában

megnyitlak a teljesen berendezett butor minta szobák, lakásbe-
rendezések teljesen felszerelve szőnyegekkel, függönyökkel, csil-
lárókkal. **Nagy választék** háló, ebédlő, úri szoba, szalon és
leány szoba berendezések, előszoba és konyhabutorokban, angol
bőrgarnitúrákban, vas- és rézbutorokban, valódi perzsa- és
smyrna-szőnyegekben. — Külön osztály tölőrfa (massív) háló,
ebédlő és irodai butorokban. — Teljes menyasszonyi berendo-
zéseket úgy helyben, mint vidékre szállítunk izléses összeállítás
és jutányos árak mellett. — **Kedvező fizetési feltételek.**

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Hölgyek figyelmébe!

A szépség egyik főkélléke a szép arcbőr. Minden hölgy egyetlen vágya ezt elérni, de sajnos nagyhangu reklámok után indulva, leginkább nélkülözik is azt.

Minden jó cikknek az elterjedtség a legjobb bizonyítvány!

A dr. Sihulsky-féle készítmények felülmúlhatatlan voltát számos hála nyilatkozaton kívül legkiválóbban az igazolja, hogy évente 15–20 ezer postacsomagot küldünk nemcsak az ország minden részébe és Európába, de Ázsiában és Amerikában is vannak nagyszámu vevőink, kik egyszerre száz számra rendelik, hogy a szállítási költséget megtakarítsák.

Szeplő, májfolt, mitesser, fénylő arcbőr, arcvörösség mind eltűnik használata folytán, és mindemellett semmi nyomot nem hagy hátra az arcon, nem teszi ráncossá az arcbőrt, mert semmi **ártalmas anyagot nem tartalmaz**, amennyiben a világhírű orvos, dr. Sihulsky előírata szerint készül.

A dr. Sihulsky készítmények, ugymint: arckenőcs, selyem-crém, szappan, selyem-pouder, arcmosdóvíz, éjjeli és nappali használatra valók.

Tessék óvakodni az utánzatoktól, csak az a **valódi**, melynek edényén és külső csomagolásán **dr. Sihulsky aláírásával el látott arcképe látható !!!**

Dr. Sihulsky-féle arckenőcs . . . ára 1 K 40 f.
" " szappan . . . " — K 70 f.
" " arcmosó . . . " 1 K 40 f.
" " selyem-crém . . . " 2 K 20 f. kis tégely 1 K 20 f.
" " selyem-pouder . . . " 1 K 20 f. (bármily színben.)

A hajápolásnál igen ajánljuk a „**Capillor hajszesz**”-t mely megakadályozza a haj kihullását s a hajhagymáknak mintegy táplálékát képezvén, kopaszságnál is igen bevált. Használati utasítás minden üvegen. **Ára 1 korona 20 fillér.**

A „**Haj-Regenerator**” az ősz haj eredeti színét adja vissza. **Ára 2 korona.** 10 kor meghaladó rendelést bérmentve küldünk.

A fenti összes készítmények kaphatók:

Az „ISTEN SZEM” gyógyszertárában

Kassán, Fő-utca 65. szám. A városháza mellett.

Pontos olvasható címet kérünk. Rendelések aznap postára adatnak. Titoktartás biztosítva.

Az ISTEN SZEMÉHEZ címzett gyógyszertár alapítása az 1626-ik évhez vezet vissza, majd a jezsuita-rend kezébe került. Az 1682-ik évben úgy szól róla a krónika, hogy az országban a legelőkelőbb gyógyszertár, melyben a gazdagon megaranyozott díszes ládliványokon mintegy 500 kisebb-nagyobb, vert ezüstből készült aranyozott edények tündököltek s ma is megvan a hullámosított fiókládvány, minden lítkon színes, berakott lából való szalagcsokorral és három rézmozósár a jezsuiták monogramjával. Ekkor a városi és vidéki közönség legkeresettebb gyógyszertára volt s a katonaság is itt készítette gyógyszerét. Az 1773-ik évben a jezsuita-rend feloszlásával tulajdonúvá vált az Ester család kezén. Mai tulajdonosa, Mezei és Alexander, kik az 1911 évben vették meg a gyógyszer-tárat.

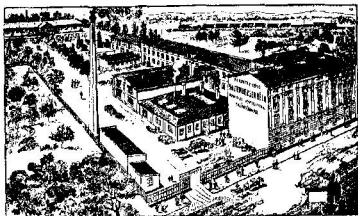

Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó R.-T.

Ipari és kereskedelmi nyomtat-
ványok, takarékpénztári zár-
számadások, mulatsági és
alkalmi meghívók, gyász-
jelentések, röplapok, pla-
kátok, zsák- és szék-
jegyek a legrövidebb
idő alatt pontos
és izléses kivi-
telben gyor-
san készít-
tetnek el.

Kassa, Fő-utca 64. szám.

Alig van iparág,

melynek prosperitása és fejlődése annyira függ a közönség bizalmától, mint a kelmezestő- és vegytisztító ipar. A HALTENBERGER féle kassai ruhafestő-, vegytisztító- és gőzmosógyár forgalmának fokozatos emelkedése igazolja azt, hogy ezen cég a közönség teljes bizalmát élvezi s a tulajdonosok súlyt fektetnek arra, hogy a f. felek bizalmát lelkiismeretes, szakszerű munka, gyors kivitel és jutányos árszabás által teljes mértékben kiérdemeljék.

A gyár telepe és központi irodája Kassán Szerencsen-utca 3. sz. alatt áll fenn. A kassai 5 átvételi üzleten kívül Miskolc, Eger, Sátoraljaujhely, Munkács, Nyiregyháza, Eperjes és Kisvárda városokban tart fenn átvételi üzleteket s az ország minden részében képviselőket. Külön postaosztály a vidékről magánfelek részéről érkező megbízások részére.

Uri divat- és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
☐ követelményeknek megfelelően ☐
állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkben.

Lengyel és Szepesi

Kassa, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Andrássy nagy kávéház

..... Fő-utca 85. szám. ....

(Andrássy-palota.)

Modern, uri kényelemmel berendezve, a felvidék legnagyobb kávéháza. Előkelő társaságok katonazene mellett itt találkoznak.

7 amerikai karambol-asztal.

**Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank**
kassai fiókja
Fő-utca 53.sz.

Ajánlja páncekszobájában elhelyezett

**Safe deposit
szekrényeit**

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél peesétjével lezárt érték-
letéteket.

Üzleti órák $1\frac{1}{2}$ 9— $1\frac{1}{2}$ 2 óráig.

36243

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
dr. Ferdinandy Gyula
Hoffmann Arnold
Kerekes György
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

TARTALOM.

	Lap
A kassai jezsuiták és ferencesek végnapjai. Irta: Szabó Adorján	193
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig Irta: Kemény Lajos	214

Családtörténet.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek. Közli: dr. Czobor Alfréd	230
Még néhány címeres nemeslevél. Közli: dr. Czobor Alfréd	239

Vegyések.

Abaujvármegye régi zászlója Irta: dr. Czobor Alfréd	241
A Thököly-korabeli közállapotok történetéhez. Közli: dr. Czobor Alfréd	241
Hol tartotta régen Abaujvármegye közgyűléseit. Irta: dr. Czobor Alfréd	249
Kassa plébános-választását szabályozó egyezség. Közli: —y.	251
Kassa gyáripára. 1843. Közli: Kemény Lajos	253

Irodalom.

Soós Elemér: A magyarországi várak fejlődése. Ism.: K. L.	256
--	-----

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELNIK NEGYEDÉVENKÉNT.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1913.

TARTALOM.

	Lap
Csoma József: A Baksayak	1
Kemény Lajos: Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig	10, 81, 143, 214
Révész Kálmán: Adatok a kassai református egyház történetéhez	157
Szabó Adorján: II. Rákóczi Ferenc udvartartása	26
— A kassai jezsuiták és ferencesek végnapjai	197
Tarnóczy Béla: Gibárt története	73, 134
Velentzey Ferenc: Az 1814. esztendő	65, 129

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abauj- és Tornavármegye nemesi- nek összeírásai	33, 97, 160
— Cimeres nemeslevelek Abauj-Tornavármegye levéltárában	99
— Cimerkerő folyamodványok	163
— Abaujvármegyében kihirdetett cimeres nemeslevelek	230
— Még néhány cimeres nemeslevél	239
Kemény Lajos: Kassán lakó nemesek adólájstroma	37

Vegyesek.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegye régi zászlója	241
— A Thököly-korabeli közállapotok történetéhez	50, 241
— Hol tartotta régén Abaujvármegye közgyűléseit	249

	Lap
Divéky Adorján dr.: Nürnbergi levelek a középkorból	40
Iványi Béla dr.: Feja Dávid könyvtára	104
K. L. Brandenburgi Katalin asztalnokának fizetése . .	48
— Kassai Ötvös István perirata	60
— Petneházi Dávid kassai háza	62
— Kassai Mátvás instantiája	109
— Bortisztek számadása 1673.	110
— Bergmesterek utasítása	111
— Fancsal elfoglalása	114
— A Kálnyak genealogiájához	167
— Levelek a bujdosók korából	178
— Szántói jobbágyok panasza	182
— Huslító tiszt uraimék rendtartása	183
Kemény Lajos: Főispáni kinevezés	45
— A homonnai udvarbíró fizetése	46
— Cselédek bére az 1719-ik évben	47
— Egy magyar tudós ruházata 1789-ben	49
— Kassai András	56
— Paníthy János	58
— Két kassai orvos	59
— Az 1535-ik évi szikszai részgyűlés	60
— Stoószí készyártók	107
— Adóbehajtás	108
— Herkó Páter	115
— Ki volt Balázs deák?	117
— Kassa város titkos levéltárából	118
— Az 1645-ik év történetéhez	121
— A jászai káptalani levéltárából	165
— Brassó város levele	168
— Okiratok a linczi béke történetéhez	169
— Egy politikai beszéd	186
— Kassa gyáripára 1843.	253
Révész Kálmán: A kassai református egyház levéltárából	43
—y. Kassa plébános-választását szabályozó egyezség . .	251

Irodalom.

	Lap
Bibliographia	64, 126, 191
K. L.: Soós Elemér: A magyarországi várak fejlődése .	256
Kemény Lajos: Dr. Iványi Béla: Bárfa szabad királyi város levéltára. 1319–1526.	63
— Gergely Sámuel: Teleky Mihály levelezése. Ötödik kötet	124
— Békefi Emlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. Irták tanítványai	189

A kassai jezsuiták és ferencesek végnapjai.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

I.

Hogy II. József egyház- és államfelforgató intézkedései mennyiben sujtották Kassa városát és Abaujmegyét, minderről hű képet nyújtanak a város és a megye egykoru jegyzőkönyvei és aktái s egyben élénken tükröződik vissza belőlük a kor fájdalmas hangulata is, amidőn csak annál jobban kezdtük szeretni azt, amit féltünk kellett s annál görcsösebben ragaszkodtunk azokhoz a vallási és politikai jogainkhoz, amelyek elvesztésétől kellett tartanunk, vagy annál sóvárabban lélekkel kívántuk vissza azt, amit már el is vettek tőlünk.

De az irott kuforrások között a lehangulatossabbak és már természetüknél fogva is a legszubjektivebbek és éppen azért a legközvetlenebbek az egykori Sz. Ferenc-rendi kolostor naplóinak egykoru följegyzései.

Megilletődéssel forgatjuk a kassai ferencesek Historia Domus-ának elsárgult lapjait, amelyeken az időről-időre választott krónikás-páter beszámol a kolostort és a templomukat közelebről érdeklő napi eseményekről, illetőleg nap-nap után följegyzi, hogy a ház tagjai közül kik és hol teljesítenek missiót főképp búcsuk alkalmával, hogyan és milyen eredménnyel folynak le a rendi növendékek akkor divatos nyilvános vitatkozásai és vizsgálatai. Hálás szívvel örökíti meg jólelkű pártfogóik nevét, akik őket akár pénzben, akár természetben gyámolították, de egyszersemind jóleső megnyugvással számol be arról a jótékonyaságról is, amelyet viszont ők gyakoroltak a szűkölködőkkel és főképp a szegény tanulókkal szemben, akiket nagy számban láttak el a mindennapi kenyérrrel. De ez aprólékos följegyzések nyomán

nemcsak arról nyerünk megragadó képet, hogy milyen áldásos tevékenységet folytattak sz. Ferenc kassai fiai a lelki és általában a kulturális élet terén, hanem belőlük a kolostor falain kívül s első sorban a Kassán hullámlzó életet is megismerjük. A kolostor lakói a többi hazai és külföldi rendházakkal való állandó összeköttetések révén meglehetősen alaposan tájékozódnak úgy az országos, mint az európai eseményekről s a szorgalmas krónikás rögtön papírra veti az esetről-esetre érkező híreket, mint amilyenek pld. Mária Terézia és II. József lengyelországi hadműveleteinek, a 13 szépségi város visszavételének (1772. nov.), a szent korona Bécsbe vitelének (1784. április havában), a budai egyetem Pestre való áthelyezésének (1784. április) körülményei. De természetesen a legközvetlenebbül érdekelték krónikásunkat Mária Terézia és II. József¹⁾ vallásügyi s első sorban is a szerzetesrendeket illető intézkedései s ezek között is főképen azok, amelyek a Kassa kulturális multjában olyan nagy érdemeket szerzett kassai jezsuitákra és ferencrendiekre voltak végzetes kimenetelűek.

*

Az 1769. év július havában két érdekes vendége volt a kassai ferencesek kolostorának: két franciaországi belga jezsuita páter. Itt tartózkodásuk magyarázatául naplónk röviden elbeszéli a Jézus-társaságnak²⁾ Franciaországban történt feloszlását. Már az 1762-iki párisi parlament mondja ki először, hogy a jezsuita-rendet megszünteti s 1764-ben a királyi szentesítést is megnyeri a rend végleges eltörléséhez. A száműzöttek közül sokan Ausztriában találtak menedéket, amennyiben a francia-belga rendi provincia egy része osztrák uralom alá tartozott. Vendégeink beszélték, hogy a franciák nem a személyeiket, hanem az intézményt támadták s a jezsuiták tanításait tartották úgy az államra, mint a trónra nézve ve-

¹⁾ Krónikánk 1743-tól 1788. ápr. haváig van napról-napra vezetve. A kassai kolostor 1743-ig terjedő történetét, — az a História Domus tetemesebb része — nagyjából a rend tartományi levéltárának adatai alapján, a kassai konvent alapításától: 1450-től kezdve. Nagy András Sz. Ferenc r. theol. tanár írta meg.

²⁾ Hist. Dom. 1769. jul.

szedelmesnek. Valóban az 1762-iki párisi parlament a Jézus-társaságot mint olyat szünteti meg Franciaország egész területén, „melynek tanítását istentelnek és szentségtörőnek, működését pedig egyházra és államra nézve veszedelmes“-nek tartja. Azonban nem Franciaország az első állam, amely területéről kitiltja őket: Portugáliában 1758-ban Pombal miniszter a jezsuitákban a fejedelem és a monarchia ellenségeit látván, kiviszi a rendnek portugál területen való feloszlását.

Igy követték viszont a portugál és francia példát Spanyolország s a nápolyi és páрмаi Bourbonok is.

Az 1772. év december 3-án, abból az alkalomból, hogy Xav. sz. Ferenc ünnepén szokás szerint egy ferences atya tartotta a helybeli jezsuita templomban a magyar egyházi beszédet, a következőket jegyzi meg a napló:

„Ennek a társaságnak a feloszlását még -- t. i. Nápolyon kívül Spanyolország, Portugália, és Franciaország is sürgették a pápánál. Az osztrák udvar közönyösnek mutatkozott. A külföldről jövő hírek egyre az ő sorsukról szólnak. A porosz király: Frigyes, eretnek létére is védelmökre kelt.“

Az 1773. év augusztus haváról szóló tudósításait így vezeti be: „Ez a hónap nagyon gyászos a jezsuitákra nézve, mert 16-án Rómában estefelé katonaság vette körül kollégiumaikat, az eltörlést kihirdették és a rendi generálist: Ricci Lőrincet először az angol növendékek kollégiumába, majd pedig az Angyalvárba hurcolták“. XIV. Kelemen pápa ugyanis hosszas vonakodás után végre engedve a magokat „katholikus“-nak, „legkeresztényebbnek“ valló európai fejedelmek sürgetéseinek, az 1773. év július 21-én a rendet összes törvényeivel, kiváltságaival, hivatalaival, házaival és iskoláival eltörli, de egyuttal elrendeli, hogy fölszentelt tagjai más szerzetesrendekbe léphessenek, vagy mint világi papok a megyés püspökök joghatósága alatt működhessenek, addig pedig, míg álláshoz jutnak, kollégiumi javaikból illő ellátást nyerjenek.¹⁾ A pápai brévét a mondott napon, estéli 6 órakor hirdették ki az al Gesu templomban és a többi római kolle-

¹⁾ Chobat F. J. Kr. egyh. tört. III. 209. 1.

giumban és habár a jezsuiták meghajoltak a pápai rendelet előtt, nemcsak Ricci generálist, hanem a rend több más előkelő tagját is fogságra vetették, a rend vagyona, gyönyörű templomai, felszerelései, könyvtárai stb. pedig elkallódtak.

Ugyanazon 1773. év szeptember 8. napjáról a következő följegyzést találjuk: „Szept. 8. Kisasszony napja. Ez a nap, véget érven az iskolai munkaszünet unalma, máskor örömet, ez idén azonban gyászt hozott a jezsuita atyákra. Magyarországon ugyanis ma vettek biztos tudomást a XIV. Kelemen pápa eltört brevéről, amelyet a fejedelmek is elfogadtak. Hogy micsoda megdöbbenést keltett a jezsuiták között ez a vatikánból lesújtó villámesapás, akik semmiféle vétékkel sem szolgáltak rá, azt könnyen elképzelheti az olvasó.“ Felemlíti, hogy Havor Jánost, aki egykor több kollégiumnak a rektora s ez idő szerint a kassainak professzora volt, a vészes hirre szélhűdés érte s pár hét múlva rá meghalt. A kassai jezsuita-templom kriptájának ő az utolsó jezsuita halottja. Kassán már a múlt század óta vezették a humaniorákat s a filozofiai és theologiai tanítást (t. i. a gimnáziumot és az egyetemet); népes kollégiumuk élén a nagyérdemű, tudós Prileszky atya áll. Kollégiumuk 63 tagot számlál, köztük 30 fölszentelt papot, 22 tanárt.

Tehát immár Mária Terézia is kénytelen volt belemeny-
godni a vallásos és tudományos élet terén olyan előkelő szerepet vitt szerzetesrend feloszlatásába, amelyet ő maga is szívből nagyrabecsült. Azt azonban kikikötötte, hogy a társaság vagyonával ő maga rendelkezhessék és azt az egyház és az állam javára fordíthassa.¹⁾

A jezsuita-rend eltörlése különben a Pergen-féle elveknek a malmára hajtotta a vizet, amelyek szerint a nevelés, a tanítás állami feladat lévén, az iskola a szerzetesrendek kezéből kiveendő. Ne feledjük pedig, hogy a tantügy javarészből a jezsuiták kezében volt s hogy az állami közoktatás létesítéséhez szükséges anyagi eszközök előteremtésére a feloszlatott rend lefoglalandó vagyona elég bő kilátást nyújtott.

¹⁾ Marczaei H. Magyarország története III. Károlytól a bécsi kongresszusig. Szilágyi M. N. T. VIII. 354.

Amint a királyné az 1773. nov. 26-iki rendeletében kifejti, a Jézus-társaságnak a koronára szállt vagyonát és javait az isteni tisztelet, lelkipásztorkodás és közoktatás céljaira fordítja, ahogy azt az egyház és állam érdeke megköveteli.¹⁾

Október 20-án szomorú napra virradtak Sz. Ignác kassai fiai. A püspök képviselőjében Berecz Mihály kassai plébános, a megye és a szepesi kamara részéről pedig Tiszta Pál alispán és Okolicsányi József hirdették ki a kollégium egybegyült tagjai előtt a rend feloszlatásáról szóló pápai brévé. A rendelet úgy szólt, hogy vessék le a szerzetes ruhát s a fölszentelt papok világi papi öltönyt, a többiek pedig polgárit öltsenek magukra. Pénztárukat, a könyvtárt és irattárukat lepecsételték. Összes javaikat összeírták és a fiscus részére lefoglalták. A fölszentelt papok élethossziglan évi nyugdíjat, havonként mintegy 16 rénesforintjával s azonfelül be ruházkodás címén 100 frtot kaptak, a föl nem szenteltek ugyanerre a célra 100 frtot s a nélkülözhetetlen szükségletek fedezésére egyszersmindenkorra 48 frtot, semmi többet. Magánholmiját kiki tetszése szerint elvihette. A biztosok megkérdezték tőlük, hogy kik óhajtanak a kollégiumban maradni és kik nem; Mária Terézia ugyanis azt akarta, hogy templomaik továbbra se maradjanak istentisztelet nélkül, azt is megengedte, hogy tovább taníthassanak, kilátásba helyezte továbbá, hogy az arra alkalmas ifjak a kamaráknál és a kir. táblánál nyernek majd alkalmazást.

A rendházban azonban csak kevesen maradtak meg; 10-en vagy 12-en, egyes magánházakhoz és konviktusba költöztek át, a többiek pedig barátaikhoz, rokonaikhoz, pártfogóikhoz vagy más egyházmegyékbe széledtek el, fájdalmas búcsút véve társaiktól. De bármily nehéz szívvél szakadtak is el Kassa városától, amelynek kulturális történetébe olyan fényes betűkkel írták bele nevüket, némi vigasztalásukra szolgálhatott az a szívből jövő részvét és sajnálkozás, amely őket kísérte a hívek részéről, hiszen senki sem tudta elgondolni, hogy mivel szolgálhattak erre a kemény próbára a közszeregetben álló páterek, mi több, sorsuk még az akatolikusok

¹⁾ Marczali i. m. i. h.

előtt is visszatetszett. Csak a janzenisták ujjongtak diadalukon, jegyzi meg a krónikás, akik a Bourbon-udvarok révén idéztek elő ezt a szörnyű vihart a jezsuitákra.

A kollégium összeirt ingóságait: butorzatát, arany- és ezüstneműit, az ebédlő- és konyhafelszereléseket, a folyósókon elhelyezett képeket stb. a királyi biztosok elárverezték, csupán a templomot hagyták érintetlenül. Ingatlanaikat pedig úgy, ahogy az országszerte történt a jezsuita rezidenciák és kollégiumok javaival, részben eladták, részben jószágkezelőkre bízta. Azok közül azonban, akik a városba költöztek a felosztás idején, néhány hónap múlva körülbelül 11-en tértek vissza a rendházba, hogy továbbra is mint tanárok és hitshónokok szolgálják a magyar közoktatás és egyház ügyét. Ezek között találjuk Krajcsirovics Jánost és Taschler Józsefet, akiknek emlékét a szegény tanulók, a részükre tett nagylelkű alapítványaikért még ma is áldják. Molnár János rektor és konviktusi kormányzó Berényi Anna grófnőnek, Csáky Antal gróf özvegyének lett házi gyóntatója, a nemesi konviktus kormányzását pedig Knall János, exjezsuita páter vette át, aki később apátságot kapott. A többiek pedig lelkipásztorkodással, paróchiák adminisztrálásával és a tudományok művelésével szereztek maguknak továbbra is érdemeket az egyház és a haza körül.

Naplónk a jezsuita-rendek felosztására vonatkozó tudósítását egy függelékkel rekeszti be, amelyben közli a Bécsből érkezett hírt, hogy t. i. a Kelemen-féle brevét II. Katalin orosz cárnő birodalmában nem hirdették ki. A protestáns Poroszországon kívül tehát a görögkeleti Oroszország is helyett adott a Jézus-társaságnak akkor, amikor a katolikus fejedelmek foganatosították a pápai rendeletet.

*

A XVIII. század új jogi és politikai elvei értelmében már Mária Terézia idejében is nagy hatást gyakorolt az állam az egyházra. Mig azonban ő folytatta a Habsburgok ősi politikáját a katolicizmus épségben tartásával és a protestantizmus elleni küzdelemmel, addig fia rögtön anyja halála után azonnal megkezdte a harcot az egyház ellen, főelvei szerint

itt is „minden tekintet nélkül a multa és a jelenleg fennállóra“, hogy az állami mindenhatóság céljait megvalósítsa.

Már Mária Terézia életében foglalkoztak Bécsben azzal, a gondolattal, hogy a klastromi javak egy részét lefoglalják az állam céljaira és a császárné már azt is meghagyta a magyar kancelláriának, hogy írassa össze a magyarországi szerzetesek, különösen a kolduló barátok számát és figyeljen arra, hogy ezen szám ne gyarapodjék.¹⁾

Ilyen értelmű leiratot kap a kassai ferencesek házfőnöke az 1767. év március havában. Ebben a provinciális királyi rendeletre hivatkozva 1. bekéri hiteles másolatban a kassai konvent alapítóleveleit; 2. kérdést intéz az iránt, hogy ki alapította a konventet, milyen alapból, milyen célra és micsoda kötelezettséggel; 3. mennyi a létszáma ez idő szerint a konvent tagjainak, beleértve a laikusokat és noviciusokat is és hogy vajjon ez a létszám elkerülhetetlenül szükséges-e és ha igen, mely okokból; 4. van-e a konventnek királyi megerősítő levele? Erre a házfőnök, Rózsa Jácint felterjeszti a konvent alapító leveleit és a királyi megerősítő leveleket, számszerint 14 darabot, kezdve a III. Ferdinánd 1651-iki alapító levelén. A 2-ik kérdésre nem tud válaszolni, mert a konvent alapítója ismeretlen. A kassai konvent ez idő szerint 46 tagból áll, erre a létszámra pedig elkerülhetetlen szükség van, hogy a kolostor a maga hivatásának eleget teheszen; szükség van arra a 12 páterre, akik közül az egyik gvardian, a másik vicarius, a 3-ik a rendi tartomány levéltárnoka, 3-an lectorok, akik irnoki teendőket végeznek, 5-en egyházi szónokok, ezek vásár- és ünnepnaponként magyar, német és tót szentbeszédet tartanak, a 12-ik a sekrestye gondnoka; a felsorolt 12 páteren kívül szükség van a többi 11 páterre is, ezek közül ugyanis 4 a konvent fenntartásának főforrásául szolgáló hagyományos koldulást teljesíti, koldulás közben egyszersmind végezvén az istentiszteletet is a nép számára, 6-an káplánkodnak évenként a rozgonyi, nádásdi, ujbári, göncruszkai, kenyheci és ibrányi plébánián, az utolsó, vagyis a 23-ik páter pedig plébános hiányában a buzitai pa-

¹⁾ Marczell H. Magyarország tört. II. József korában. III. 55.

róchiát vezeti. Hogy pedig a rendi tagok ezen létszáma nemcsak hogy nem tulságos, hanem még csak nem is elegendő, az abból is kitetszik, hogy nagyobb ünnepek alkalmával igen sokszor annyi vidéki ur kér tőlük papot, hogy kénytelenek ezt megtagadni, különben elmulaszthatatlan itthoni kötelességeiket hanyagolnák el. De a 14 klerikus sem nélkülözhető, részben, hogy jelen legyenek a napi zsolozsmák végzésén, ha a pátereket másnemű kötelességeik elszójtják, részben, hogy tanulmányaikat folytatva, alkalmas lélkipásztorokká képezzék ki magukat, de meg azért is, hogy az időközben elhalt páterek helyébe elegendő számmal léphessenek. Hasonló szükség van a 10 laikus fráterre is, ők végzik ugyanis azokat a kézműves és szolgai munkákat, amelyek nélkül nem lehet el egy konvent sem; az egyik asztalos, a másik kosárfonó, a harmadik kulcsár, a negyedik portás, az ötödik kertész, a hatodik és hetedik szakács, hárman a sekrestyében vannak alkalmazva, az utolsónak nincs ugyan semmi teendője, de az már előregedett, szélütött ember, akinek napjai megvannak számlálva.

Láthatjuk ebből a jelentésből, hogy a kassai ferencesek milyen tekintélyes számban serénykedtek a lelkiek terén nemcsak Kassa falai között, hanem egész megyeszerte.

A jelentést fölterjesztő gvárdián azonban aligha sejtette, hogy micsoda katasztrófáknak előhírnöke a kérdéses felsőbb utasítás. Mert hiszen József császár rohamosan haladt a maga útján, valóban „minden tekintet nélkül a multa és jelenre“. Azon szempontok közül, melyek őt egyházi reformjaiban vezették, bennünket most kettő érdekel: az egyik az, hogy az államhatalom teljes érvényesülése kedvéért el akarja választani a magyar kath. egyházat az általános katolikus római egyháztól, továbbá, hogy a papi állást is állami hivatalnak tekintvén, az állami hatalom alá hajtott egyházat a maga szempontjai szerint igyekszik átalakítani. A magyar szerzetesek külső és belső életét is eme elvek szerint reformálja. És pedig: 1. elválasztja őket Rómától; 2. belső szervezetükbe is belenyul, amint általában sajátos filozófiájára támaszkodva feljogosítva érzi magát arra, hogy az egyház legbensőbb ügyeibe, sőt még az istentisztelet és a szertartások részleteibe

is beleavatkozzék, végül a tisztán szemlélődő életet élő rendeket, amelyek sem iskolát nem tartanak, sem beteget nem ápolnak, sem a tudományokban nem tűnnek ki, feloszlatja s javaikat a jezsuitákéihoz hasonlóan lefoglalván, egyházi és iskolai célokra fordítja.

Ferenceseink az 1781. év április 8-án kapják meg a március 22-én kelt királyi rendeletet, amely a monarchia területén élő összes szerzetes-rendeket, tehát őket is eltiltja a külföldi, illetőleg a római rendi generálissal való összeköttetéstől, továbbá a generálisgyűlések látogatásától. Ebben az ügyben egy hónappal később¹⁾ rendi kongresszust tartanak Kassán s abban állapodnak meg, hogy a püspökök útján felfolyamodnak az udvarhoz, hogy maradjon meg a régi kapocs ezután is, hiszen ezt a rendi szabályok követelik, vagy legalább is legyen egy vikárius generálisuk, egy magyarországi biztosuk (commissarius nationalis), aki a római generálisnak legyen alárendelve, egyben ünnepélyesen kinyilatkoztatják, hogy a generális joghatósága nem érinti a külvilágot s az állam ügyeire nézve teljesen ártalmatlan; s amennyiben a felség ezen rendelete abból az aggodalomból ered, hogy sok pénz megy ki az országból, hogy a provinciálisok és megbizottaik minduntalan Rómába utaznak és ott sokat költenek, továbbá hogy a generális szabadon rendelkezik a konvent feleslegével, kijelentik, hogy a generális eltartása nem kerül semmijökbe s a generálisgyűlések sem kerülnek sokba.

Ennek az érvelésnek persze nem volt semmi fogantja.

1783. aug. 31-én tartották az első tartománygyűlést, minden külföldi rendi biztos mellőzésével és a generális hozzájárulása nélkül, külsőleg békés hangulatban, mert hát „engedelmeskedni kell a kényszerűségnek és az ország urának,” jegyzi meg a krónikás. Az újonnan választott provinciális, a kir. rendelet megengedte „közös imádságok” címén, a helytartótanács közvetítésével jelentette a generálisnak megválasztását.

Egy későbbi (1785. aug.) kir. rendelet meghagyja, hogy az egyes rendházak főnökeit a rendházak válasszák meg 3

¹⁾ 1781. május. Historia Domus. i. h.

évre, a provinciákat pedig a házfönökök, az évről-évre, május havában tartandó capitulumban 6 évre. Egyes állások, mint amilyen pl. a definitoroké, törlendő, valamint a provinciális vizitációját is be kell szüntetni. Törlendők továbbá¹⁾ a provinciális, theologiai tanárok stb. elsősegi jogai s az elsőség ezentul a fogadalom éveitől számítson.

Egy alkalommal, egy juniusi nap késő délutánján (1783. jun. 1.) nem kisebb vendégek toppantak be egész váratlanul a kolostorba, mint Orczy Lőrinc br. főispán és Kelcz Antal alispán. Miután ugyanis megvizsgálták a domonkosok és az orsolya apácák házi börtönét, most a ferencrendieknél jelentek meg, hasonló célból. És pedig először a gvardiánt kérdezték ki, majd pedig a gvardián nélkül egybehívott páterektől tudakolták meg, hogy vajjon van-e a rendházban börtön s be van-e abba zárva valaki ez idő szerint? A válasz az volt, hogy igenis, van a háznak börtöne és pedig világos helyiség szolgál erre a célra, lakója azonban most nincs, régóta nem is volt. Erről a királyi biztosként kiküldött férfiak nyomban meg is győződván a főispán megmagyarázta, hogy a felség szigoruan tiltja, hogy a szerzetes házak börtönül sötét, nedves helyiségek szolgáljanak s azt is megköveteli, hogy ne kívülről, hanem belülről le yenek becsukhatók.

Sőt a mindenható császár még azt is elrendlte²⁾, hogy a ferencesek breviáriumának VII. Gergelyre vonatkozó azon szövege, amelyben arról van szó, hogy Gergely pápa IV. Henrik német királyt megfosztotta királyságától s alattvalóit hűségüktől feloldotta, beragasztandó. Ugyanazon rendelet értelmében törölni kellett a ferencrendiek és a kapucinusok rendi szervezeti szabályainak azt a pontját, amely a rend generálisa iránt tartozó engedelmességet parancsolja meg.

Különben, hogy II. József milyen mélyen nyult bele még az istentisztelet kérdéseibe is, annak több, helyi vonatkozása emlékét őrizte meg a ferences diarium. Így az (1783. dec. 5-én) a plébános útján a püspök megküldi a kir. decretumot, amely eltiltja, hogy a körmeneteken szobrokat hor-

¹⁾ 1785. nov. 7. H. D.

²⁾ 1782. okt. 27. H. D. 1782. jul. 25. kir. r.

dozzanak körül. Ugyanezt a tilalmat megkapják a domonkosok is, s azért a következő, 1784. év aug. 15-én, a szokásos Nagyboldogasszony-napi körmenetben már mellőzik a Bold. Szűz szobrát s a körmenetet is a Fő-utca helyett csak a mellék-utcán tartják meg. Vizkereszt napján ősi szokás volt a házak megáldása, József ezt is eltiltotta, úgy, hogy még a konvent falai között sem merték megtartani.¹⁾ Az is régi hagyomány volt, hogy Áldozócsütrtőkön a Rozáliára körmenetben vonultak ki a hívők ezrei, most már ennek is el kellett maradnia.²⁾

A kassai ferencesekhez már az 1782. év febr.³⁾ havában jut el a megdöbbenő hire annak, hogy egyes szerzetesrendeket: a karthausiakat, kamalduliakat és a klarisszákat eltörlik, míg a többieket új paróchiák adminisztrálásával bizzák meg Április⁴⁾ havában már arról értesülnek, hogy a budai, pesti, pozsonyi és nagyszombati klarisszákat, valamint a zombori karmelitákat csakugyan eltörlték; lefoglalták minden vagyónukat, azonban még egyelőre 5 hónapig maradhatnak a kolostorban, fenntartásukra addig is a férfiak 40, a nők 30 krajcárt kapnak naponkint. Hallatlan csapás! kiált fel a megrettent krónikás, s közli azt a kifejező szójátékot, amely azokban a sanyaru időkben keletkezett:

Tollendos toleras; tolerandos Austria tollis.

Sic tollens tolerans, intoleranda facis.

Akiket elkellene törölnöd, Ausztria, azokat megtüröd — t. i. az akatholikusokat, — akiknek az 1781-iki Türelmi rendelet vallástürelmet biztosított —, akiket meg elkellene törölnöd — t. i. a szerzeteseket — azokat eltörlöd. Ilyeténképen türvetürölve magad is türelmetlennék bizonyulsz.

Nem egészen két észteendő eltelte után⁵⁾ a bécsi, egri és sárospataki trinitáriusokra került a sor. Az 1783. december 9-én kelt eltörlő rendelet őket is mint olyan rendet sem-

1) 1786. jan. 6. H. D.

2) 1787. május 17. H. D.

3) 1782. febr. 26. H. D.

4) 1782. ápr. H. D.

5) 1784. jan. havában.

misíti meg, amelyre „ez idő szerint nincs semmi szükség“. Ilyen körülmények között méltán tarthattak a többi szerzetesrendek is attól, hogy nemsokára rájuk kerül a sor. S valóban, alig egy-két nap múlva már az a hír kel szárnyra Pozsonyból,¹⁾ hogy már a pálosok, premontreiek, bencések és karmeliták s végül a ferencrendiek is felvannak véve az eltörlendők jegyzékébe, „Oh, bárcsak meggondolnák“, sóhajt fel krónikairónk, amit a bölcs Salamon mond: „A szent életű emberek romlása az emberiség hanyatlására vezet.“ (Prov. 20. 25.)

A kassai ferencrendiek nemsokára bekövetkező végét jelentette sz. Ferenc világiakból álló III. rendjének, a tertiariusoknak megszüntetése.²⁾ Az 1784. év július 21-én irták össze az egyházi és világi hatóságok kiküldöttei a III. rend vagyonát, amely egyházi ruhákból, templomi felszerelésekből és 200 forintnyi misealapítványból állott. A pénzt a szepesi kamara vette át, de hogy mi lesz majd az érte járó misék végzésével, arról még csak említés sem történt.

A III. rend feloszlásával csaknem egyidejűleg³⁾ utasította egy felsőbb rendelet a konventet, hogy mutassa ki a koldulásokból, alapítványokból, mindennapi misék végzéséből stb. befolyó összes jövedelmeit, továbbá kiadásait, aktív és passzív követeléseivel, megnevezvén azokat, akikkel szemben követeléseik vannak, vagy akik nekik tartoznak. A helytartótanács az erre vonatkozó rovatokat, valamint a kitöltés módját illető utasításokat nyomtatásban küldte meg a többi konventeknek is. Abban az időben a Salvatorianusok provinciájának, amelyhez a kassai konvent is tartozott, 959 tagja volt, ezek között 673 fölszentelt ferencrendi áldozópap, 34 fogadalmat tett, 57 fogadalom előtt álló növendék és 174 laikus fráter.⁴⁾

A 1785. év nov. 19-én ismét újabb rendeletet kapnak a helytartótanácsától, hogy a konvent alapítóleveleit hiteles másolatban küldjék fel.

¹⁾ 1783. jan. 24. H. D.

²⁾ 1783. febr. 14. H. D.

³⁾ 1784. május 21.

⁴⁾ 1784. jul. 4. H. D.

A sűrű egymásutánban érkező rendeletekből immár félreismerhetetlenül következtethették, hogy napjaik meg vannak számlálva. Bús hangulatban, de keresztényi megadással és lelkük szerzetesi alázatosságával néztek a küszöbön álló megpróbáltatások elé. Ilyen szorongatott lelkiállapotban ülik meg legnagyobb ünnepüket, rendi alapítójuknak, sz. Ferencnek ünnepét — az 1787-ik év október 4 én — utóljára. Máskor a hívek nagy sokasága zarándokolt templomukba még a messze vidékről is, hogy buzgó lélekkel hallgassa meg az ünnepi szónokot és áhitatos imába merülten vegyen részt a nagy fényvel és pompával végbement énekes és zenés istentiszteleten, ma: az örömnépből gyásznappá lett, mert a helytartótanács betöltötte az ájtatosságokat. A városi előljáróság már évek (1782.) óta el volt tiltva attól, hogy a hagyományos pénz és terménybeli könyöradományban részesítse őket ezen a napon, most meg fenyegetődve irt a magistrátusra a helytartótanács, amiért nem mutatván elő a gvardiának idejekorán a beszüntető rendeletet, a ferencesek megmérték az augusztusi porciunkula búcsút tartani. Nagyon valószínű, hogy a jobbára kath. magistrátus ezt szándékosan tette. József Türelmi rendelete sem talált Kassán szives fogadtatásra s a protestánsok csak lassan jutottak be, a polgárság tulnyomóan katolikus lévén, a városi képviselőtestületbe.¹⁾

Október 6-án út végre a szepegve várt, végzetes óra. Éppen egyik buzgó hívűkre, a III. rend egyik tagjára, Vitéz János megyei főszámvévőre hárult az a keserű feladat, hogy Kornis István szolgabíró és Obell Károly kamarai hivatalnok és az utóbbi irnoka kíséretében, mint királyi biztos, végrehajtsa a feloszlást. A tágas ebédőterembe egybehívott konvent előtt felolvassa megbízólevelét, majd pedig a sz. ferenceseket feloszlató királyi rendeletet. Ennek végzetével a rend tagjai a gvardiánnal élükön leteszik az állampolgári esküt, mert hiszen József császár felfogása szerint, mint leendő vi-

¹⁾ Sem az 1782-iki, sem a következő évi január havi tisztújításkor nem jut a városhoz hivatalba protestáns, sőt katolikus még csak nem is jelöltek. Az 1784-iki képviselő testületi választásnál már 2—2 kath.-al szemben 1—1 lutheránust jelöltek, de egyik se jut városatyasághoz. — H. D. i. h.

lági papok is az állam hivatalnokai lesznek. Átvizsgálják a cellákat, éléskamrát, levél- és könyvtárat, a helyiségeket lepecsételik és kulcsait a házi pénztár és a sekrestye kulcsaival együtt átveszik. Még aznap irták össze a házi és a templomi pénztár számadásait s a misealapítványokat; néhány nappal később a mesteremberek egész raja: aranyművesek, szabók, asztalosok, kőművesek, lakatosok, üvegesek stb. jelennek meg, hogy megbecsüljék és összeírják a rendház és a templom összes ingóságait s magát a két épületet is. Ez alkalommal foglalja le a sóhivatal számvevője a már előbb felosztott III. rend vagyonát is és végül a kertre is rákerül a sor, amelynek gyümölcsfáit — a nagyobbakat 2, a kisebbeket 1 frtra, illetőleg 30 krajcárra becsülve — összeolvassák.¹⁾

Azonban a kolostor és a templom teljes átadása még több hónapig huzódik el. A szendrői konvent hasonló eltörlése után megérkezik²⁾ a provinciális és titkára is egy páter kíséretében; az ő jelenlétében adja át a gvardián a templom arany és ezüst folszereléseit: a szentséglartót, a kelyheket, gyertyatartókat stb. a biztosoknak, akik azokat nyomban lepecsételik s Budára való felküldés végett átadják a szepesi kamarának. Annyira üresen hagyták a templomot, hogy a még egyelőre itt maradt egy-két páter is a plébánostól volt kénytelen két kelyhet kölcsön kérni. Majd ők is egyenkint szállingóznak el a még fennmaradt rozsnyói, gyöngyösi, sebesi konventekbe. Végül már csak a gvardián, a vikárius, egy katecheta és két fráter maradt vissza egy-két napra, akikről ez idő alatt egy bőkezű jótévedőjük gondoskodott, mig nem az 1788. évi április 15-én ők is örökre búcsút mondanak Kassának. „III. Ferdinánd császár és magyar király hozott ide bennünket 1650-ben — végzi tudósításait a krónikás — és II. József tüzött ki, 1787-ben; tehát 137 éven át laktuk a kassai konventet visszatérhetési jogunkon.“ Amennyiben t. i. a körülbelül 1450-ben alapított kassai konvent egész 1556-ig állott fenn, amikor is a kiűtött vallási zavargások következtében elpusztult és csak 1650-ben állította vissza III. Ferdinánd.³⁾

¹⁾ 1787. okt. 20. H. D.

²⁾ 1788, márc. 6. H. D.

³⁾ Hist. D. 5. 6 7. 1.

A ferencesek eszerint összesen mintegy harmadfél századot töltöttek Kassán, míg a jezsuiták kassai tartózkodása meghonosulások idejétől, a XVII. század negyvenes éveitől 1773-ig terjed, tehát körülbelül másfélszázadot ölel fel.

A Kassáról letűnt két szerzetesrend emlékét ugyan külsőleg a jezsuiták buzgalmából létesült Rozália templom és a Fő-utcai Mária szobron kívül csak két templomuk és a mellettök szerényen elhuzódó Franciskánus- és Jezsuita-utca elnevezése tartja fenn külsőleg, azokat az elévülhetetlen érdemeket azonban, amelyeket mint a krisztusi szeretet apostolai, mint a vigasztalásra szorult embertársaik lelki gyámoltói, mint a nehéz sorsban sinylődők anyagi támogatói, illetőleg mint az egyház bátorszívű harcosai, és mint a magyar ifjuság lelkes oktatói és nevelői a kassai virágzó egyetemen és mint a hazai tudományosság kimagasló alakjai szereztek, ezeket az érdemeket és ezeknek az érdemeknek tiszteletet parancsoló emlékeit és hagyományait II. József császár meg nem semmisíthette. De annak se állhatta útját, hogy az új idők és a változott viszonyok új életre keltsék a szerzetesrendeket, amelyeket ő, amint azt VI. Pius pápának írta¹⁾ mint olyan intézményeket távolított el a vallásos élet köréből, amelyek nem tartoznak oda és amelyek az államhatalom érvényesülését korlátozzák. Megújulásuk az Isten, az ember-szeretet, a közművelődés és ezzel éppen az állam legjeleutósebb érdekeinek szolgálatára szentelt egész élettevékenységük fényes cáfolata II. Józsefnek.

II.

Miután azoknak az egyházat illető beavatkozásainak a tükrében mutattuk be az éppen emiatt „sekrestyés“-nek nevezett császárt, amint őt Nagy Frigyes „mon frere sacristain“-nek: sekrestyés testvérének nevezte — amelyekkel a szerzetes rendek s ezek között a kassai ferencrendiek benső életét akarta szabályozni és amelyekkel utóbb egész létükre ha-

¹⁾ Erinnerungen an den Besuch des Papstes Pius VI. in Wien. Neue Fr. Pr. 1912. szept. 12. számában közölve Józsefnek Pius pápához intézett négy levele.

láros csapást mért, nem lesz érdektelen, ha az ő személyét és egyéniségét is megismerjük és pedig szem- és fültanuk aprólékos, de jellemző följegyzései alapján.

A városi jegyzőkönyveken¹⁾ kívül főforrásunk itt is a ferences krónika, amely nemcsak a II. Rákóczi Ferenc nemes alakját örökíti meg, aki kassai tartózkodásai alkalmával a mindennapos isteniszteletet, tudvalevően a ferencesek templomában hallgatta és nemcsak a kolostor főuri származásu tagjának, a hét izben is rendi szökevényynyé lett Andrassy Miklós bárónak, a kurucvilág hirhedtségét mindig kiemelő „dervis generálisának“ kalandos életéhez nyújt adalékokat, hanem II. József kassai látogatásait is leírja, részben közvetlen tapasztalatokra, részben pedig szavahihető értesülésekre támaszkodva.

József császár többször is beutazta Magyarországot. Ilyenkor csak csekély kíséretet vitt magával és mellőzött minden fejedelmi fényt és pompát; egyedüli célja az volt, hogy az ország viszonyait és a közállapotokat s hadseregét közelebbről is tanulmányozza és megismerje, örömet forgolódott a nép között és jó szívvél-lélekkel segített ott, ahol lehetett. Naplónk szerint Kassán négy izben fordult meg²⁾.

Első izben az 1770. jun. hó 4. napján jelenik meg. Miután ugyanis megtekintette Nagyváradot és Tokajt és szemlét tartott katonái fölött Maklár mellett és egyebütt, Tokajon keresztül Munkácsra ment és onnan Zemplénen át, mindenütt parasztllovakon utazva este 8 óra tájban betoppan Kassára. Ámbár nem egészen váratlanul, mert amikor pár héttel ezelőtt négy lovasezred ütött tábornok Kassa alatt, már akkor hire kelt, hogy a császár Kassára is eljön. A külváros egyik vendéglőjében, a „Zöldfá“-ban készítettek neki szállást, azt azonban nem fogadta el, hanem ahelyett a városban, az „Aranycsillag“-hoz címzett fogadóban kívánt megszállni. Rokona, Albert főherceg társaságában jött, egy-két tábornoka pedig szekereken követte, míg maga az uralkodó hol szekerre ült,

¹⁾ Kassa v. levél. Protoc. Anni 1784. f. 245—249.

²⁾ 1770. jun. 4-én, 1773. jul. 22., 1783. július 3. és 1786. augusztus 12. H. D. i. h.

hol pedig lóháton nyargalt kísérete előtt. Magatartásában nyoma sem volt a gögnek, nem tartott semmitől s ezért katonai őrség sem vette körül.

A ferencesek szerényen megkérdezték a császár egyik emberét, hogy vajjon üdvözöljék-e a felséget vagy sem? Mire azt a választ kapták, hogy bizony az aligha volna a császár anyére, jobb lesz, ha nem is mutatkoznak. De végre is a plébános rájuk üzent, hogy ők is tisztelgjenek az uralkodó előtt; a gvárdián ki is ment másik három társa kíséretében, ott voltak a jezsuiták is, azonban a császár elé nem bocsátották őket, azzal az indokolással pedig, hogy a császár nem szereti a tisztelgéseket. Hanem annál szívesebben fogadta azokat, akik ügyes-bajos dolgaikban az ő segítségéhez folyamodtak, ez okból uton-utfélen készséggel vette át a neki nyújtott kérvényt bárkitől is.

Másnap — éppen pünkösd harmadnapja volt — gyalog ment át Albert főherceggel, csupán tisztjeitől kísérve, az Erzsébet-székesegyházba, amelynek kapujában káplánjai és a szerzetes-papság élén a plébános fogadta s a belépő fejedelemnek átnyújtotta a szenteltvízhintőt. Végig hallgatván a szentmisét, amelyet káplánjai segédletével maga a plébános végzett, mialatt Alberttel együtt a szentélyben elkészített külön helyen ült, a templomból eltávozva a vár falait vizsgálta meg s utána megtekintette a katonai élelmezési raktárt, mert ennek az útjának főképen katonai célja volt. Az „Aranycsillag“-ban végbement ebéd után, amelyre a szepesi kamara feje, Orczy főispán és más urak is hivatalosak voltak, lóra pattant és kilovagolt a városból, hogy szemlét tartson a katonaság fölött.

Harmadnap, amint a felső kapun a kaszárnyák látogatására ment, a ferencesek kolostorához érve beüzent, hogy ma náluk akarja a misét meghallgatni. Erre sietve két ideiglenes, emelvénytámasztó ícsoltak össze a fráterek, az egyiket a felség s a másikat Albert számára. Majd palástot öltve, sietve a templom kapujához vonultak, hogy fogadják a magas vendéget, aki nem sokára meg is érkezett, gyalog, csupán Albert és egy katonatiszt kíséretében. Meghintvén magokat szentelt vízzel, gyors léptekkel siettek a templom

végig s a császár, jobbján Alberttel egyenesen a templom hajójának első padsorába ült le, a felajánlott imazsámolyt egy tiltakozó kézmozdulattal utasította vissza, sőt a térdeplésre nyújtott párnát sem fogadta el. Az istentisztelet befejeztével ismét a templom ajtajáig kísérték ki ferenceseink a fejedelmi vendégeket, ahol úgy a császárnak, mint a főhercegnek odanyújtották ismét a szenteltvizet. A császár egyszerű, földszinű, német szabásu egyenruhát viselt, amely a naptól már kissé megfakult; egy közönséges nemes ember benyomását tette, aki legkevésbé sem dőlyfős. A ferenciek templomából gyorsan átsietett az „Aranycsillag“-ba¹⁾ ahol újra sok folyamodványt vett át.

Ezen a napon több megyei tisztviselőt láttak vendégül a ferencsek; ezek nem győzték magasztalni a császár emberséges voltát, nyájasságát és leereszkedését úgy az urakkal, mint a néppel szemben. Azzal is mindenkit megnyer, hogy a köszönést udvariasan, fővegét leemelve viszonzozza. A fuvardíjat mindenütt megfizeti és pedig bőkezűen.

Ez alkalommal részt vett az iderendelt ezredek hadgyakorlatain is. Jellemző, hogy amint egy Szilágyi nevű káplár leesett a lováról, ő maga is leugrott, hogy fölsegítse.

Minden érdekelte, csupán az újonnan renovált kamarai épületet és a jezsuita kollégiumot hagyta megtekintetlenül.

Eltávozása előtt felszólította a magistrátust, hogy számtsák fel itt tartózkodása költségeit. Az előljáróság vonatkozására pedig maga küldött át 12 aranyat.

Két napi itt időzés után, a reggeli órákban hagyta el a várost és Budaméren keresztül Eperjesre ment. Eltávozása-kor megjelentek a város s a megye urai és a papság, a ferencsek jelenlétére nem volt szükség. Érdekesen jegyzi meg krónikásunk: „Hogy mi haszon háramlik majd a hazára a császár eme utazásából, azt majd a jövő mondja meg. Ez idő szerint az a legnagyobb haszon, hogy az utakat rendbehozták“. Bizony kérdés, hogy az ez alkalommal tett megfigyeléseinek nem volt-e némi részük éppen a szegény barátok sorsában is?

¹⁾ A régi muzeum épülete volt ez, az Andrássy-házzal szemben levő kaszinó-épület helyén.

József második kassai látogatása 1773. július végére esett, amikor is Erdélyből jöve három tábornokával, Laudonnal, Nosztitzzal és Peregrinivel, voltaképpen csak átutazóban volt Kassán, ahonnan Hanusfalván és Homonnán keresztül Lengyelországba ment.

Ugyanilyen természetű volt az 1780. aug. 17-iki útja is, amikor Lodomériából és Galiciából jöve, az alsó külvárosban állapodott meg, amíg a lovait felváltották. A városba bejönni nem akart, mert valami okból neheztelt a magisztrátusra. Ezuttal is nagy néptömeg vette körül és sokan folyámodtak hozzá támogatásért.

Kassát közelebbről érdeklő látogatása volt József császárnak az 1783-iki, amelynek emlékét a város jegyzőkönyve is megörökítette. Július 3-án, délután 5 óra tájban lepte meg a kassaiakat, mert voltaképpen csak másnapra várták. Ezuttal is csekély környezettel Coloredo gróf és Czettner generális társaságában jött, néhány szolgától kísérve s ezuttal a város fogadójába, a Fekete Sas-ba szállt. Kipihenvén az ut fáradalmait, a főurak és katonatisztek kihallgatása után a város főbiráját, Klestinszky Józsefet fogadta, aki mindenekelőtt alázatosan kérelmezte, hogy a Forgács-bástyában elhelyezett puskaporraktárt, amely közelsége miatt a lakosságra nézve veszedelmes lévén, más alkalmasabb helyre kegyeskedjék áttétni. A császár a kérciem méltányos voltát belátva, azonnal elrendelte, hogy egy, a várostól messzebb eső területen egy újabb puskaporraktárt építsenek, az építkezés költségeit majd az állam viseli. Helyszíni szemlét tartván a Forgács-bástya tájékán, meghagyta egyszersmind, hogy mellette kaput nyissanak a várfalon, mivel a közlekedés érdekei ezt így követelik. Megtekintette az összes katonai épületeket, a kórházat, a roskatag állapotban levő hadszertárt, amelyet kijavított, megfordult a katonai árvaházban, amely mintegy 48 gyermek részére volt berendezve, de az épületet nem találta erre a célra alkalmasnak s más célszerűbb hajlékot kívánt a katonai árvák részére, akik között 20 aranyat osztott széjjel.

Ellátogatott az akadémiára is, ahol barátságosan elbeszélgetett a tanárokkal iskolai dolgokról.

Figyelmét az ujonnan épült városháza sem kerülte ki és

bizony talált is rajta kifogásolni valót, t. i. az erkélynek a vékony oszlopokon való elhelyezését róttá meg, műépítészeti szempontból. Jellemző, hogy itt is inkább a gyakorlati élet embere nyilatkozik meg, semmint a műértő, aminthogy tudva-levően a szépművészetekért nem is rajongott nagyon.

Nagyon érdekelte a város selyemhernyó-tenyésztője. Kérdézködéseire a főbíró felvilágosította, hogy a selyemhernyók fenntartásához szükséges eperfa április végén vagy május elején virágzik, ha ugyan le nem fagy és hogy a lefolyt évben össze-vissza nyolc font selymet kaptak, mire József megjegyezte: „Észerint tehát a selyemtermelésre sokkal több pénzt fordítottok, mint amennyi hasznotok van belőle. Minek is foglalkozik ezzel a város, hagyjátok ezt a lakosságra és ne vegyétek ki a kenyeret a kezükből. Különbön is melegebb vidékekre való ez, mint amilyen például Tót- és Horvátország. Maradjatok csak ti a lennél!”¹⁾ Ez a császári nyilatkozat ugyan felért egy kis orral, de azért a legkevésbé sem zavarta a városi közgyűlést abban, hogy a felséglátogatásról szóló hivatalos birói jelentést nagy lelkesedéssel vegye tudomásul. Főkép a puskaporraktár áttelepítésére és a Forgács-utcai 3-ik kapu²⁾ megnyitására vonatkozó intézkedés keltette a legnagyobb örömet. Felbuzdulásukban nyomban elhatározták, hogy a nagy nap emlékére az új várkaput József-kapunak nevezik el s föléje a felség képét helyezik, a három kassai látogatást megörökítő felirattal.³⁾

József császárnak ez a látogatása⁴⁾ igen rövid ideig tartott. Másnap kora hajnalban tovább utazott Semsén keresztül Jászó felé, ahol Csák Gellért, a premontreiek akkori prelátusával beszélgetett, majd Jászót is elhagyva, Felsőmecenzzé fre ért. Itt Zinger Fülöp, prem. r. plébános fogadta nagy néptömeg élén, karingben és stólával. Az érkező császárnak négy ünnepi ruhába öltözött leány virágot és friss cseresznyét nyújtott át s a mecenzzéfiak hódoló emlékiratát. A virá-

1) „Maneatis vos penes vestrum linum!” A ferencrendi krónikás szerint: „Maneatis vos penes vestrum vinum!”

2) Északon és délen volt a másik kettő.

3) Kassa v. lev. Prot. 1785 i. h.

4) Az Annales Univ. Sup. Hung. tévesen teszi 1782-re. 74. l.

got ugyan nem fagadta el, hanem a cseresznyéből evett s az írást is átvette. A plébánoson azonban megakadt a szeme s nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze, hogy miért van templomi ruhába öltözve, amire a premontrei azt felelte szerényen: „Mert ez a ruha Felség megilleti az apostoli királyt!”¹⁾ József szótlanul vette a választ tudomásul.

Szabó Adorján.

¹⁾ József kassai látogatásait I. a H. D. id. h.

Abauj-Tornavármegye története. 1527—1648.

Politikai és hadi történet.

1.

Perényi István özvegye, Frangepán Izota, Nagyidán kelet nélkül irt levelében tudatja a kassai tanácssal Lajos király szomorú halálát.¹⁾ A megüresedett trón birtokáért csakhamar megindult a harc.

Szapolyay János még az 1526-ik évben tudatja Abaujvármegyével, hogy a rendek királyukká választották s egyuttal meghagyta, hogy az ország szükségére megszavazott portánként egy forintnyi adót szedjék be.²⁾ Királya érdekében *Verbóczy István* megkeresi leveleivel úgy Abauj-, mint Tornavármegyét s ennek főispánját, Derencsényi Miklóst.³⁾

Mindennek ellensúlyozására Ferdinánd király 1527. június hó 27-én kelt, nyomtatott felhívásokkal árasztja el az országot, melyben hivatkozik a III. Frigyes és I. Miksa császárokkal kötött szerződésekre s hűségesküre hívja fel a vármegye rendeit; kifejenti továbbá, hogy Szapolyay Jánosnak királylyá való megválasztása és megkoronázása jogtalan cselekedet volt s az erdélyi vajda híveit pártütőknek bélyegzi.⁴⁾

Abaujvármegye örökös főispánja, Perényi Péter a Ferdinánd király híve volt s ebben hűséges szöszólóra akadt aispánjában s füzéri várnagyában, Némethy Miklósban.⁵⁾

¹⁾ Történelmi Tár. 1895. 390. lap.

²⁾ Kassa város nyilvános levéltárában, lajstromozatlan.

³⁾ U. o., lajstromozatlan.

⁴⁾ Kassa város nyilvános levéltára, 1143. sz. A következő utalásokban, melyek a Kassa város levéltárában levő oklevelekre vonatkoznak, csupán az oklevél sorszámát adjuk.

⁵⁾ 1213/10.; 1365/102.

Az ősz Kékedy András és Kassa városa szintén Perényi példáját követik.¹⁾ Kassa fontossága, különösen stratégiai tekintetben mindinkább kezdett kitűnni, amiről a következő kétszáz év alatt környékén megvívott harcok tanuskodnak.

Ily hatalmas ellenzékkel szemben a János királyhoz szító s a vármegye déli részén birtokos kismanesség, amely vezéréül az 1516-ik év óta Abaujban birtokos *Rákóczy Ferencet* tekintette, tehetetlen maradt.²⁾

A versengők harcra készülődtek, hogy a fegyver döntésére bízzák ügyük igazságát. Révay István és Serédy Gáspár Ferdinánd-párti kapitányok Sáros-Patak mellett táboroztak³⁾ s az 1527-ik év folyamán tűzben-lángban állt a felvidék. A János-pártiak a borsodi Szendrőt ostromolják, de Bebek Ferenc visszaüzi őket.⁴⁾ A harc lobogó tüze csakhamar átcsapott a szomszédos Abauj- és Tornavármegyékbe. Verbőczy várai közül Szádvárát Bebek Ferenc elfoglalja,⁵⁾ majd Torna ostromára indul, amely alá Nyáry Ferenc, Horváth János és Nagy András vezérlete alatt gyülekezett az ellenség s győzelmet arat rajtuk.⁶⁾

Még ez évben Salm Miklós megvette Regéc és Boldogkő várakat.⁷⁾

Ferdinánd két kapitánya mellé 1528-ban Fekethe Miklóst rendeli társul,⁸⁾ majd Kaczianer János, Török Bálint és Pekry Lajos vezérlete alatt sereget küld a felsőrészek védelmére.⁹⁾ Zylády Péter egri kanonok siet Kassával tudatni, hogy a sereg 7000 gyalog — amint megjegyzi, a lanczkentelek virága¹⁰⁾ — és 2000 huszár 32 ágyuval utban van.

Kaczianer március hó elején Garadnán tábort üt¹¹⁾ s a

1) 1213/46., 1255., 1365/124., 1431.

2) 1172.

3) 1140.

4) 1192.

5) 1278., 1279.

6) 1198, 1213/11., 1213/30.

7) Szilágyi. A magyar nemzet története. V. Kötet. 52. l.

8) 1224., 1228.

9) 1150., 1233.

10) 1303., „Flores militum lanczenethorum“.

11) 1334.

Felső-Mérán megtartott gyűlésből fogadja Abaujvármegye hódolatát.¹⁾

Március 8-án Kassa alatt, Szinánál megütkezött János királylyal. „A harcban János személyesen résztvett s a legnagyobb veszélynek tette ki magát, mert emberei mellette hullottak el. Vitézül küzdtek a lengyelek s a gyalogság egy része. Mindazáltal a csata a magyarok teljes vereségével végződött s maga János király csaknem foglyul ejtetett. 300 lengyel katona holtteste borította a csatatér, több zászló, néhány lengyel ágyu, töméntelen szekér és podgyász jutott a győztesek kezébe.“²⁾ Itt nyerte a vérkeresztséget — János király pártján — a marha-hajtókból vitéz katonasággá vedlett hajduság.³⁾

A győztes Kaczianert, mint az egykoru Szerémi György megírta, a német érzelmű Kassa nagy örömmel fogadta.⁴⁾

A pihent sereg Szepsinek fordult;⁵⁾ majd Torna alá jön s a várat elfoglalta,⁶⁾ melyet Ferdinánd király vyngárthi Horváth Gáspárnak adományoz.⁷⁾

A győzedelmes csatákkal azonban nem derültek fel a béke napjai a vármegye népére. Ellenség és barát katonasága egyaránt élte világát a falvakon. Serédy tábora Ardót dulja,⁸⁾ azután Szántón, Forrón, Göncön éli ki a föld népét.⁹⁾ Bebek Ferenc hada Somodiban jár.¹⁰⁾ Göncön Serédy hadai nyomában a Jánospartiak, Kállai Vitéz János és Nagy László vezérlete alatt fosztogatnak;¹¹⁾ majd Homonnay Drugeth Ferenc embereivel jönnek Athinay Simon, Dóczy János, Kún Gotthárd és Csicseri Orosz Zsigmond,¹²⁾ foglyul ejtven a

1) 1362.

2) Szilágyi. A. M. N. T. V. K. 57 l.; K. v. lt. 1335.

3) 1281.

4) Szerémi György emlékirata 242 lap.

5) 1336.

6) 1337., 1338.

7) K. v. lt. 1225.

8) 1314.

9) 1323., 1326., 1365/114.

10) 1282., 1283.

11) 1365/114., 1365/123.

12) 1365/124.

Ferdinánd-párti Farkas Lászlót, aki cserében a Kassán fogságban tartott János-párti nemesekért megszabadul.¹⁾ Athinay embereivel, akikhez a két Kékedy, Antal és János is csatlakoztak, innét Telkibányára tört.²⁾ Mindezeknek hírért Némethy és Kékedy András adja tudtul Kassa városának.

Kállai Vitéz János Szepsiből fenyegeti meg Kassa németpárti biráját Kakuk Mihályt, hogy ne ingerelje a város polgárságát János király ellen.³⁾ Kassa lakosságának annyiban is oka volt a haragra, mert az ellenség Nagy László vezérlete alatt a város és a polgárságnak a vármegyében fekvő szőlőit leszüretelvén, nagy kárt okozott nekik.⁴⁾

Az 1529-ik évvel sem virradtak békésebb napok Abaujvármegyére. Kaczianer hadával sorra tábort jár Szikszón, Göncön, Szántón, Bárczán⁵⁾, addig az ellenség Füzér várát nyugtalanítja s a vár alatt levő istállókat felgyújtja.⁶⁾

Kaczianernek alkalmá volt meggyőződni, kivált a Szikszóvidéki nemesség ellenséges érületéről s ezért új hűségeskü letételét követelte a vármegyétől, amelyet a rendektől Herberstein Rupert alkapitány és Kassa városa vettek ki.⁷⁾

János király még az előző évben a lengyelországi Tar-novból rendeletet küldött Abaujvármegyéhez, melyben meghagyja, hogy az adót részére fizessék meg s a beszédessel Athinay Simon ujhelyi várnagyot bizta meg.⁸⁾ 1529-ben pedig Rákóczi Ferencet értesíti, hogy a felsőrészek védelmét Ráskay Gáspár nógrádi főispánra bizta, akinek utasításait kövessék.⁹⁾

Nagy csapás érte Ferdinánd pártját, hogy ez év július hó 28-án Perényi Péter nejével s egyik fiával a János-pártiak fogságába esvén, hogy szabadságát visszanyerje, ezeknek párt-

1) 1365/98.

2) 1365/145.

3) 1365/80.

4) 1374.

5) 1333, 1360, 1361, 1374, 1419, 1420, 1421, 1422, 1435/34, 1435/64.

6) 1435/17.

7) 1419, 1396.

8) 1241.

9) 1372.

jára állt;¹⁾ amit Bebekék siettek megbosszulni azzal, hogy Görgöt, a Perényi birtokát elfoglalták.²⁾

1530-ban Boldogkő birtokáért folyik a harc; a várat a János-pártiak árulással bevették s visszavivásáért Bebek Ferenc és Herberstein Rupert megjelentek falai alatt, de sikertelenül.³⁾

Igy jutott 1536-ban Kassa is János király kezére s maradt utódja birtokában 1552-ig, megerősítvén a Szapolyayak uralmát a vármegye északi részén is; a német Gönc (1545.) Izabella királyné kassai főkapitányának, Czecey Lénárdnak fogadja parancsait.⁴⁾

A hűtlen Kassa érdemetlenül meglakol. Ferdinánd Forró és Garadnát, a város birtokait, továbbá Aszalót és Felső-Zolczát Serédy Gáspárnak zálogbaveti ennek 4500 rajnai forintra rugó hadiköltségei fejében.⁵⁾ Kassa később hosszú per utján jut ismét birtokai tulajdonába.

Ferdinánd 1553-ban a kezére visszakerült Felsőmagyarország főkapitányává Feledy Eustáchoz nevezte ki⁶⁾ s a következő évben elrendelte Kassa megerősítését, meghagyván ugy Abauj-, mint Tornavármegyének, hogy a munkálatokhoz a főkapitány megkeresésére a jobbágyságot és igás marháit rendeljék ki.⁷⁾

1556-ban Nagyida is — elfogyván a várvédők puska-pora — meghódol.⁸⁾

2.

A mindinkább terjeszkedő törökséget hódító útjában a Hernád völgyén Kassa állította meg, amelyen a pogány sohasem uralkodott. „Ez szomszédság“ azonban — írja Drasko-

¹⁾ 1373.

²⁾ 1435/68.

³⁾ 1465., 1498/58. és lajstromozatlan.

⁴⁾ 1642.

⁵⁾ 1703.

⁶⁾ 1689.

⁷⁾ 1716., 1717.

⁸⁾ 1824/18.

vics Gáspár Jászórol Kassának (1562.) — „titkon lassan-lassan mind megholdul.“¹⁾

A török a lakosság ezreit vitte ki az országból örökös rabságra, míg az előkelőbb foglyoknak váltságdíjért — *sarcért* — szabadságát visszaadta. A hatalmas Mágóchy Gáspár, tornai főispán 1562-ben török rabként ült Füleek várában. Ura nevében tornai káplánja, Balog Ferenc járta meg Kassát, hogy „másfélezer forintot zálogra felvegyen sarczolásra,“ melyhez maga a város 200 frrtal járult hozzá.²⁾

A következő évben Bcbek Györgyné, Pathócsy Zsófia Konstantinápolyban rabságban sinylődő ura érdekében fordul Kassához pénzheli segítségért.³⁾

Az ellenállás szervezése végett 1564-ben⁴⁾ Báthory András és Zay Ferenc, a felsőmagyarországi főkapitány a szomszédos Szepes-, Sáros-, Abaujvár-, Zemplén-, Borsod-, Ung-, Szabolcs- és Beregvármegyék alispánjait s előkelőbb nemeseit Eperjesre gyűlésre hívta össze, amelyben Abaujvármegyére nézve elhatározták, hogy az ágyuk vontatására Perényi Gábor egy szekeret, egy embert és négy lovat, Dobó István két szekeret, négy embert és tizenkét lovat, Alagi János egy szekeret, két embert, 1 at lovat, Draskovics a jászai püepost, Magóchy Gáspár és Lossonczy István özvegye, Pekry Anna, Szaláncz urnője⁵⁾ egyformán egy szekeret, egy embert és két lovat, Báthory András egy szekeret, egy embert és négy lovat s ugyanannyit állit elő Abaujvármegye nemessége közösen. Az élelmiszerek árát a következőképpen szabták meg u. m. egy köből zab 15 denár, árpa 20 d., rozs 20 d., buza 40 d., alábbvaló (trítici mixti) 25 d., a marhahus fontja 1 denár, sertés vagy juhhus szintén 1 d., a buza iczéje 9 d., alábbvalóé 1 d., egy csirke 1 d., tyuk 2 d., kappan 3 d., lud 4 d., malac 4 d. A következő évben Beregszászban e határozatokat megújítják azzal, hogy szükség esetén az ágyuk vontatásához szükséges szállító eszközök számát megkétszerezik

1) 2387.

2) 2384., 2392/11., 2446/101., 2528/77.

3) 2446/44.

4) 2682.

5) 2652/119.

s ha szükséges, a vármegyék elrendelik a nemesi felkelést. A háboru kitörése esetében Abaujvármegye 700 köből lisztet és 700 köből zabot ajánlott meg s elszállítását is a szükséghez képest Kassára, Leleszre, vagy Kisvárdára. Az élelmiszerek árát is újólag megszabták s a buza köble 50 denár, alábbvalónak 40 d., rozs 33 d., árpa 33 d., zab 25 d. lesz; marhahus fontja lesz 1 d., sertéshus 2 d., egy juh bőre nélkül 33 d., eleven 40 d., csirke 2 d., tyuk 3 d., kappan 4 d., lud és malac 5 d.,

A háboru a törökkel 1566-ban kitört s Schwendy Lázár az ujonnan (1565.) kinevezett felsőmagyarországi főkapitány személyesen indult a táborba. Augusztus havában azonban már visszatérőben van s a hónap 13-án Szikszón, szeptember hó 1—4-ikéig Mérán, 8—22-ig Szinán táborozik.¹⁾

A török október hó első felében egész Enyiczkéig merészkedett²⁾ és Szegedy Gergely siralmas énekében megrendően írta le a föld népe szenvedését.

Schwendy 1567. januárius hó közepén Szádvárát rövid ostrom után bevette³⁾ s tüzérségét Szepsi, Nagyida és Jászó községekben helyezte el téli szállásra, utasítván Kassát, hogy oda élelmet és takarmányt szállítson.⁴⁾

A török hatalom terjeszkedése mindinkább fenyegette a vármegyét s egyes csapatok dulva-fosztogatva csaptak be területére; Felső-Szendet 1575 előtt felégették⁵⁾, 1578-ban Szikszót dulták fel.⁶⁾ A felsőmagyarországi kapitányoknak folyton résen kellett állaniok, hogy e rabló csapatoknak útját állják s ezért a közlekedés gyorsaságáról gondoskodnak; 1579-ben a kassai alkapitány felhívja a vármegyét, hogy a Göncre vezető hidakat állítsa helyre.⁷⁾

A szomszédos Tornában a lakosság nem egy helységről *elfutott* a pogány elől, így Komjátiból.⁸⁾

1) 2742, 2744, 2745, 2749, 2764/124.

2) Városi jegyzőkönyv.

3) 2813, 2824.

4) 2825.

5) 3260.

6) 3473/45.

7) 3524.

8) 3772/40.

1588-ban ismét Szikszót érte a romlás. A hódolni nem helységet és vidékét dulta-fosztogatta mintegy 11,000 emberből álló pogány had, rabláncra fűzven a lakosságot. A vitéz Rákóczi Zsigmond egri kapitány ekkor magához rendelte a kassai, füleki, ónodi és diósgyőri őrséget, Széchy Tamást, Homonnay Istvánt, a zempléni fölkelő hadakkal; eljöttek Tokajból Roussel Péter kapitány sárga, veres és fekete hajtókás vasasnémetei s a Rákóczi vezetése alatt levő had október hó 8-án elszántan vetette magát az ellenségre. De az első öszszecsapásnál a tuínyomó számban levő török győzött. Rákóczi megismételte a támadást s a törököt teljes vereség érte. A győzelem nagy örömet keltett s Abaujvármegye¹⁾ a következő évben tartott közgyűléséből a magyar és német győztes katonaságot hálája jeléül bőkezűen, tetemes mennyiségű terménynyel ajándékozta meg.²⁾

1590-ben sz. György tájban a tatárok felégették Restét és Semsey Miklós udvarháza is elhamvad³⁾

A katonaság mind sulyosabb csapásként nehezedett a vármegye lakosságára s ugy a birtokos nemesség, mint a jobbágyság feljajdult miatta. 1590-ben Zemplénvármegye tanácskozásra hívta egybe ez ügyben a szomszéd vármegyéket és városokat, Abauj és Kassát is.⁴⁾

Az állapotok azonban nem javultak s Garadna kára a következő évben mintegy 200 frt volt s amint földesurukhoz, Kassához irt levelükben⁵⁾ mondják: „eluntuk volna az sok kóborló hadat, mind németeket s mind peniglen katonákat.“

1597-ben a Göncön fekvő katonaság zaklatja a forrói és garadnai jobbágyságot⁶⁾ s Garadna könyörög Kassához (1598.), hogy „ő felségétől, Maximiliántól szerezzen egy oltalomlevelet, mely mellett tudjunk megmaradnunk, mert bizony szintén el kell fogyatkoznunk a sok hatalmasok miatt“⁶⁾

1) Korponay János, Abaujvármegye monographiája, II. k. 70. lap.

2) 4070/57.

3) 4226/65, 4226/74.

4) 4225.

5) 4331/15.

6) 4718/29.

7) 4791/75.

A király képétől nyert oltalomlevel „mégis használt, ha nem egyébtől, a gyalogtól;“ de „az bologna kapitány – elvette (t. i. az oltalomlevelet) s ételt italt mindennap adtunk, szerte tartottuk, semmiképen kedvét nem találtuk, hanem szerte veret bennünkét mind férfiát, mind penigien asszonyi állatot.*1)

A *hosszu háboru* miatt ideig-óráig a nemzet türelemre volt kárhóztatva s készséggel teljesítette mindazt, amit fenmaradása érdekében cselekednie kellett. 1594-ben Rudolf király nevében Mátyás királyi herceg meghagyta Pethe Márton váradi püspöknek s jászai prépostnak, Teuffenbach Kristóf felsőmagyarországi főkapitánynak, Báthory Istvánnak és Forgách Simonnak, hogy részleges országgyűlést hívjanak egybe, melyen a török hadi mozgalmai ellenében való intézkedések iránt határozzanak. A gyűlés helyéül Hatvant, majd Tarcalt tüzték ki²⁾ s végül is július hó 29-ére Szántóra hívták meg a vármegyéket.³⁾ A föld népe is készülődött az ellentállásra s Forró⁴⁾ olmot és puskaport kér Kassától, mert „nagy félelemben vagyunk mind éjjel-nappal“ s „elvégeztük magunkban, hogy az templomban szorulunk; minthogy soknak nincsen lova, nem mehetünk messze az téli időn hanem oda kell szorulnunk“. Miksa királyi herceg elrendeli, hogy a Gönc mellett a Hernádon átvezető hidat helyezték jókarba, hogy ágyukkal is járhasanak rajta.⁵⁾

Eger elestének hírére Teuffenbach főkapitány és Pethe Ferenc püspök ismét részleges gyűlést hirdetnek Kassára.⁶⁾ Az egész vármegye táborhelyé alakul s míg Teuffenbach Hernád-Németiben táborozik,⁷⁾ a sárga hajtókás németek Selyeben,⁸⁾ a felkelő nemesség Mérán száll táborba⁹⁾ s a kassai

1) 4843/86.

2) 4393, 4394, 4395.

3) 4396.

4) 4467/32.

5) 4481.

6) 4620, 4621.

7) 4629.

8) 4636/58.

9) 4545/63.

gyalogosok a szikszói végházban örökös csapat számát gyarapítják;¹⁾ Szepsiben (1598.) veres és sárga hajtbókas német lövészek ütnek tanyát.²⁾

3.

A 17-ik század első éve a sivár küzdelmek folytatását hozta a vármegye népére Vécseán kelt s Kassához intézett leveleiben³⁾ írja Vécsey Sándor: „— nyilván vagyon kegyelmeteknél, mely igen nagy fenekedése legyen a pogányoknak, töröknek, tatárnak ide Kassavölgyére, azt sem tudjuk, mely nap ellep és elborit bennünket.“ Két szakálost és port kér, hogy Vécse, Szölled és Garadna jobbjáyaival egyetemben megvédhessék magukat. A megerősített templomok, a helységek bekerítése divatba jön s Vécseán is „az templomot tapasztos palánkkal“ kerítették körül.

1612-ben „az gönci város végén való kaput“ említik.⁴⁾

Szepsi város alsó kapuján (1643.) virrasztók öröködnék⁵⁾; a garadnaiak is bekerítették falujokat⁶⁾ s a bölcs példát követték a többiek.

A töröktől, némettől egyaránt szorongatott alkotmányát és lelkiismereti szabadságát veszendőbe látó nemzet készséggel csatlakozott Bocskay zászlói alá.

Lippay Balázs, a magyar keresztyén vitézlő rendeknek főkapitánya — így nevezte magát — 1604. október hó 28-án, Göncön kelt felhívásában⁷⁾ kijelenti, hogy „az igaz hit mellett s Magyarország mellett s az Istennek templomi mellett“ fegyverkeztek fel, látván „az mi keresztyén nemzetségünknek s édes hazánkknak eddig való nagy inségét, nyomoruságát.“ „Ti kegyelmetek között is“ — így folytatja — „csak egy sem vala, az ki az német nemzettől áruló nevet nem hall vala, viszontag hitünkben s keresztyén vallásunkban is az gonosz

1) 4672, 4718/124.

2) 4729.

3) 4908/7.

4) 5464.

5) 7011/9.

6) 7145/12.

7) 5099/39.

lelkiismeretű, pogány ember, mint haborita.“ Felhívja a vármegyét, hogy gyűljön Bocskay győzedelmes zászlói alá, mert „mi Magyarország mellett, az igaz hitnek vallásáért kezdtünk el ezekkel a hadakozást, hogy az igaz hit köztünk megmaradjon, Magyarország békességre forduljon.“

Midőn Bocskay István november hó utolsó napján Göncön megjelent, Abaujvármegye rendeit már ott találjuk táborában s hozzácsatlakoztak Homonnay és Mágócsy, a zempléni és a tornai főispánok¹⁾

Basta seregével nem juthat be többé székhelyére, Kassára; november hó 29-én Szendrőn van²⁾ s innét Eperjesnek vette utját.

A háboru veszedelmeit most sem kerülte el a vármegye s Olcsvárt a Bocskay seregét követő hajduk, török és tatár rendetlen sereg feldulta.³⁾

Bocskay halálával (1606. dec. 29.) a hajdukkal gyűlt meg a baja a vármegyéknek. Nagy András, a mezei vitézek főkapitánya alatt 1607. november 17-én Petriből üzennek Abaujvármegye alispánjának, hogy küldje el követeit „beszélgetésnek okáért.“

A felkelő nemesség Forgách Zsigmond vezérlete alatt december hó 19-én Göncön szállt ellenük táborba.⁴⁾

A felső részek lecsendesítését a következő évben Mátyás királyi herceg Illésházy István nádorra, coborszentmihályi Czobor Mihályra és Lónyay Andrásra bízta, akik július hó 24-ére Kassára gyűlést hirdettek az érdekelte vármegyéknek s Illésházy még augusztus hó 3-án is Kassán van⁵⁾ A gyűlésre Abaujvármegye Melíth Vid alispánt, Mladossevics Pétert, Kékedy Györgyöt és Fáy Istvánt küldte ki s részükre 400 frtot szavazott meg.⁶⁾

A vármegye már Gönczön április hó 26-án tartott gyűlésében szigoru határozatot hozott azon nemesek ellen, akik

1) 5074.

2) 5098.

3) 5150/20., 5221/46.

4) 5213.

5) 5224, 5225, 5256, 5263/35.

6) Várm. jegyzők.

a hajdusághoz csatlakozván, az ország békéjét megháborítják.¹⁾

A hajduság ellen a következő év április hó 12-én Mágóchy Ferenc főkapitány, tornai és beregi főispán²⁾ a felkelő nemességet, a vármegyék és városok katonaságát ismét táborba rendelte.

A következő évek a török ellen való védekezéssel telnek el s Forgách Zsigmond, az elhunyt Mágóchynak a felsőmagyarországi kapitányságban utóda³⁾, évenként gyűlést hirdet Kassára a felsőrészek vármegyéinek,⁴⁾ folytonos áldozatot követelvén vérben és pénzben Abaujvármegyétől is.

Az alkotmány és a lelkiismereti szabadság ellen megújultan elkövetett sérelmek Abaujvármegyét a kormányzat ellen való ellentállásra kényszerítették s az 1619-ik év augusztus hó 10-én Göncön tartott közgyűlésből a rendek Lenkey Miklóst és Ozmán Mihályt a hajduk vezéreikhez követségbe küldik.⁵⁾

Ez év november végén harci táborra lőn a vármegye területe. Homonnay Drugeth György Nagydán út táborát, december hó első napjaiban pedig Széplakon van seregével,⁶⁾ megfenyegetvén Kassát, hogy térjen a király hítségére, különben „Miszlóka táján szállatjuk meg az hadakat.“ Bethlen közeledtének hírére azonban elvonul a vármegye területéről.

A következő év nyarán Bethlen hadba száll, meghagyván Abaujvármegyének, hogy 110, Tornavármegyének, hogy 22 lovast állítson ki.⁷⁾ A felkészült sereggel június hó 19. és 20-án Göncön, a következő napon Abaujvárott van.⁸⁾

Ez évben kozákok felégetik Semsét, nem kimélvén a földesur, Semsey Miklós házat sem.⁹⁾

Bethlen Gábor fejedelem 1629. november hó 15-én

1) Várm. jegyzők.

2) 5309, 5310.

3) 5318, 5319.

4) 5477, 5536, 5632, 5696.

5) Várm. jegyzők.

6) 5866, 5867, 5868.

7) 5873.

8) 5907, 5908, 5909.

9) 5902/5, 6085.

„deltájban 10—11 óra között ez világból kimult“¹⁾ s özvegye, Brandenburgi Katalin tudatja a vármegyével, hogy a nagy halottat Gyulafehérvárott helyezik örök nyugalomra. Abaujvármegye 1630. január hó 4-én tartott közgyűléséből a temetésre Bárczay Ferencet és Hany Györgyöt küldte követül, kiutalván részükre 100 forintot.²⁾

Még ez évben a király a hét vármegye átvételére biztosokul kiküldte Kassára Pyber János egri püspököt, Bekényi Alaghy Menyhértet, Osztrosith Istvánt, Nyáry Istvánt, Ordódy Gáspárt é Pécly Zsigmondot.³⁾

4.

1631-ben II. Ferdinánd király felsőmagyarországi főkapitánynya Forgách Miklós barsi főispánt, főkomornikját nevezi ki,⁴⁾ akit a Jászón székelő egri püspök, Pyber János vezet be méltóságába.

Az új főkapitány alatt a katonaság féktelensége oly fokra emelkedett — s a vármegyei jegyző kivált a Barkóczy László kapitánysága alatt levő vitézre panaszodik —, hogy a pór-nép zendülésbe tört ki.⁵⁾ Kezdetben Tornában és Borsodban „sibongottak vala“, majd Abaujban, Sáros-, Zemplén- és Ungvármegyékben is fellázadtak.⁶⁾

A fegyverre kelt jobbágyság Göncön csoportosul. Lecsendesítésük végett a vármegye 1631. augusztus hó 16-án Garadnán tartott gyűléséből Lánczy Gergely alispánt, Hamvay Pétert, Monaky Ferencet, Ostroharich Horváth Istvánt, Balay István szolgabíró és esküdtjét Berczely Pált és Kínisy Tamást küldi ki, az alispán helyettesül ez időre kijelölvén Felsőszendi Fuló Jánost.

A felsőmagyarországi főkapitányhoz követségbe küldik Báthory Miklóst és Baksy Mihályt, hogy a katonaság meg-

1) Kassa v. jegyzők.

2) Várm. jegyzők.

3) Kassa város titkos levéltára. Almássy Nr. 29.

4) 6349, 6413.

5) Várm. jegyzők. 1631. július 29.

6) Tör. Tár. 1884. 108. l.

fékezésére tegyen intézkedéseket s szűnjenek meg végre a mintegy negyven év óta örökösen felhangzó panaszok.

A parasztság mozgalma mind nagyobb mértéket öltött s vezérük a borsodmegyei Aranyas községbeli Császár Péter lett. A vármegye követeit — Abaffy Istvánt és Bory Gáspárt — ismét Kassára küldte, szorgalmazván Bornemissza János alkormányt ígéretének megtartására, melyet a felkelők lecsendesítése végett tett.

A vármegye a parasztságot békülékeny hangu levelével is megkereste; azonban az alkormány erőszakos rendszabályai miatt célt nem ért. A lázadás terjedt s Alsó-Gagynál Nagy Ambrus és alkormányja, Wyda Mihály alatt fegyveres nép gyűlt össze.

Forgách Miklós Felsőmagyarország főkapitánya erre a vármegye útján felszólította a pórnépet:

„1. Hogy szálljanak le, tegyék le a fegyvert; kapitányukat avagy hadnagyukat szabadítsák fel attól a gonosz ügykezetre való titoktól. Dobjukat, zászlójukat adják viceispán uram kezébe.

2 A községet minden hltegetéstől, esküvéstől szabadítsák fel; szolgálják legelsőben Istenüket, annak utánna földesuruknak engedelmes jobbágysai legyenek.

3. Minden falubeli parasztság az ő régi szokásuk szerint falubirájuktól hallgasson.

4. Ha mi bántása leszen valami dúló, fosztó hadaktól vagy utonjáróktól, azt megjelentse a vármegye viceispánjának elsőben; magoktól semmit nem cselekedvén; ispán uram és a nemes vármegyének egyik ductora ezek és affélék ellen megoltalmazták magukat, vicegenerális urunk ő nagysága is ajánlotta magát, hogy kész megsegíteni és megoltalmazni őket.

5. Ha ezekben mind generális ő nagysága s mind a nemes vármegyének intésének engedelmesek lesznek, a nemes vármegye bizonyosan assecurálhatja őket, sőt ő nagysága arra ajánlja magát, hogy másoktól is kész leszen őket megoltalmazni.“¹⁾

¹⁾ Várm. jegyzők.

A vármegye azzal adta tudtára ezt a pórnép vezetőinek, hogyha a március hó 19-én megtartandó közgyűlésig a pontozatokban foglalt követelésnek eleget nem tesznek, fegyveres erővel támadnak rájuk

Az agyonzaklatott nép nem hajtott többé a szép szóra s újabb kihágásokra, öldöklésre ragadtatta magát, mire a felindult nemesség a katonasággal kezét fogva, rájuk támadt s szétverte csapataikat. Fogságba esett vezérüket Császár Pétert Kassán lefejezték.

A vármegye 1632. június 25-én tartott gyűléséből küldte a szolgabirákat esküdeikkel egyetemben, hogy járasaikban eskessék fel hűsége a falvak és mezővárosok jobbágy-lakosságát, a vonakodókat 12 forint bírsággal sujtván; egyúttal az eljáró hatósági közegek részére minden falut 50 denár, minden mezővárost egy-egy forint megfizetésére kötelezett.

A török uralom nyomása ekkor lett a legtűrhetlenebb.

Aszaló 1628-ban¹⁾ Kassához fordul, hogy mivel polgárai ott szőlőbirtokosok, segítse meg őket, mert a pogány szorongatja őket „az gyakorta való sommának beszolgáltatására s „mostan is odatartják zálogul egy emberünket.“

„Az szikszai nemesség (1632.) adott be egy supplicatiót, melyben supplicálnak, ők hódoltság alatt levén, az personalis insurrectiót engednék meg nekik, félvén feleségeknek, gyermeküknek rabságra vitelétől.“²⁾

A következő évben a portához küldött követel, Puchaimmel hivatalosan közlik a törökök újban elkövetett kegyetlenkedéseit³⁾ Gadnát, Ujlakot és Nyestát néptelenné tették az ecri törökök, felégetvén mind a három falut s 72 embert ölvén meg vagy rabságba vivén el; hasonlóképpen cselckedtek Alsó-Kázmárkkal s ott ötvennyolc embert vesziúvén el; a halmaji mezőkről 7 embert vittek el rabságba; oly félelmet gerjesztettek újban rablóhadjárataikkal, hogy újban tiz falu lakossága világgá széledt s részben adófizetőjükké lett.

A végromlás e napjaiban ki csodálkozhatik rajta, hogy a hazájához, hitéhez hűtlen, törökké lett pribék Fejes Istók

¹⁾ 6229/91.

²⁾ Várm jegyzők.

³⁾ U. o.

(1642.) „mint hitehagyott lator, törökké lett ember megsütetett.“¹⁾

A sivár küzdelem reménytelensége meglazította a katonakerölcsöt is s a zsoldos had több ízben esküjét megszegve, hűtelen lett zászlajához.

1632-ben Szentmiklóssy Tamás, a lovas vitézck feje „nagy vakmerőséges magameggondolatlanságából az alsómérai mustrákor, hogy a nemes vármegye Szendrőben akarta beküldeni, a vármegye zászlóját letette. Ezért fejének el kellett volna esni érette, de a nemes vármegyei sok főember közönségesen nekie megengedett és megkegyelmezett. A zászlótartójának, Himy Balogh Istvánnak a zászlónak letételéért feje elűtessék in exemplum aliorum.“²⁾

1634-ben is „mind gyalog s lovas vitézeknek nagyobb része conspirálván, Ónod végházába országunknak be nem mentenek, hanem hitetlenül zászlójukat elhagyták; holott penig a nemes vármegye őket nem csak egy hóra, hanem amig kivántatik fennlételek, minctaddig conducálja, és első havokra való hópénzeket úgy is vették fel. És miérthogy mind ez mi nemes vármegyénken ily elszenvedhetetlen gyalázatot tettek s mind peniglen hiteket contra sacramentum militare megszegték, azért hogy efféle nagy latorságuk büntelen ne maradjon, mindenütt per totum comitatum et regnum igen méltó hogy persequáltassanak és megfogatván, akiket hol deprehendálnak bennük, érdemük szerint megbüntessenek, kit fővétel-fel, kit akasztófával, kit más ilfendő büntetéssel.“³⁾

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

1) Várm. jegyzők.

2) U. o.

3) U. o.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711).

Folyóiratunk 1910-ik (I.) évfolyamában (64., 141., 215., 283. l.) közöltük a Tornavármegyében kihirdetett címeres nemesleveleket. A jó szolgálat, melyet e kihirdetések, kivált az armalisok hitelességének megállapításánál nyújtanak, kívánatossá teszi, hogy az Abaujvármegyében történt kihirdetéseknek is közreadjuk pontos dátumait.

Abaujvármegye közgyűlési jegyzőkönyvei az 1564-ik évvel kezdődnek. A legrégebb armalis-publicatio a Thury-család II. Lajos királytól és a Kun-családnak Rudolftól nyert armalisának 1579-ben történt kihirdetése. Mohácsi vész előtti időből keltezett címeres nemeslevél a Thury-családén kívül még egy van a kihirdetések között t. i. II. Ulászlónak a Kamancz-család részére 1506-ban adományozott armalisa, mely Abaujban 1631-ben lett a közgyűlésnek bemutatva.

Abády lásd *Czövek*.

Aczél Benedek; fel.: *Borzy* Anna; fiai: István és Benedek; leánya: Anna; unokatestv.: *Nagy* Péter. II. Ferdinánd. Wien, 1619. január 19. Kh. 1620. aug. 3. (fol. 37.)

Adorján János; apja: Pál; testv.: Tamás és István. Prága, 1628. február 16. Kh. 1628. dec. 15. (f. 313.)

Ago Gáspár; fel.: Sára; fiai: Péter és Ferenc; leányai: Anna és Erzsébet. I. Lipót. Prága, 1658. jan. 12. Kh. 1665. jan. 27. (f. 214.)

Alaczkay lásd *Pataky*.

Alajos (de Vájás) Pál. *Botka* János és *Gergely*. *Roskó* János. Bethlen Gábor. Kassa, 1626. febr. 24. Kh. 1627. dec. 14. (feria tertia proxima post festum Conceptionis gloriosissimae semper Virginis Mariae.) (f. 270.)

Albert Márton; fia: *István*; leánya: *Zsuzsánna*. *Orosz* János. *Perlagy* Mihály. III. Ferd. Regensburg, 1654. márc. 21. Kh. 1654. jan. 5. (f. 214.)

Alexander Gáspár; fel.: *Intibus* Erzsébet; fiaik: *János* és *György*. I. Lipót. Luxemburg, 1665. május 4. Kh. 1665. dec. 7. (a 260. folióhoz csatolt papirszeleten.)

Alexius Dávid; fel.: *Ekker* Rebeka; testv.: *Mihály* és ennek fia: *Mihály*. I. Lipót. Wien, 1669. okt. 8. Kh. 1669. dec. 16. (f. 476.)

Alföldy Lőrincz; fel.: *Kyss* másként *Miley*¹⁾ *Margit*; fia: *Mihály*; leánya: *Anna*. I. Lipót. Wien, 1666. április 3. Kh. 1669. dec. 16 (f. 476.)

Almássy Mihály; fiai: *Pál* és *Mihály*. III. Ferd. Pozsony, 1655. ápr. 13. Kh. 1656. május 22. (f. 145.)

Almássy István (kassai polgár); fel.: *Beszerményi Nagy* Zsófia; fia: *István*. II. Ferd. Sopron, 1625. okt. 24. Kh. 1626. márc. 18. (die Jovis proxima post dominicam Oculi.) (f. 204.)

Alzer lásd *Fazekas*.

Annus másként *Szabó* András. II. Ferd. Neustadt, 1625. szept. 24. Kh. 1626. február 16. (f. 203.)

Angyal lásd *Nagy*.

Angyalossy másként *Sebestyén*, lásd *Szárz-Ajtai*.

Ardóy lásd *Szabó Csengery*.

Arros (de Pana) Tamás. III. Ferd. Wien, 1642. dec. 4. Kh. 1643. jún. 22. (f. 93.)

Aszalós másként *Kerekes* Márton; fel.: *Ilona*; fiai: *Mihály* és *Márton*; leányai: *Anna* és *Orsolya*; testv.: *Ambrus*. Wien, 1625. április 30. Kh. 1625. (feria secunda proxima ante festum b. Elisabethae viduae). (f. 200.)

¹⁾ A címereslevélben helyesen „*Misley*“.

Ádám Mihály; fia: János; testv.: Kristóf. II. Ferdinánd. Wien, 1634. március 19. Kh. 1634. május 8. (f. 66.)

Ároktőy Bálint; fel.: *Kulcsár Zsuzsánna*; testv.: *Mattyus János*. III. Ferd. Pozsony. 1646. okt. 2. Kh. 1647. szeptember 23. (f. 136.)

Baba lásd *Gyurkó*.

Bagaméry lásd *Boda*.

Bak János. *Beke István* *Jakab*. *Czikay János*. *Dióssy Péter*. Kh. 1638. jan. 25. (f. 329.)

Bak Márton; fel.: *Hegediüs Ilona*. III. Ferd. Luxemburg, 1656. május 7. Kh. 1658. június 3. (f. 384.)

Bakony István; testv.: *István és Ilona*. II. Ferd. Wien, 1635. aug. 4. Kh. 1635. okt. 15. (f. 164.)

Bakos András; fel.: *Anna és nővére: Simony Ilona*; testv.: *Bakos Miklós és István*. III. Ferd. Pozsony, 1655. április 12. Kh. 1656. ápr. 3. (f. 235.)

Balassa Gergely; testv.: *Tamás, Kata, Zsuzsánna és Erzsébet* és ezek férjei: *Fekethe Bálint, Poka Benedek és Csikay Péter*; hajadon nővérei: *Ilona és Dorottya*; anyja: *Hegyi Ilona, Balassa János özvegye*; nagybátyjai: *Balassa Benedek és János, továbbá Hegyi István*; unokatestv.: *Het-hessy András*. II. Mátyás. Kh. 1635. szept. 17. (f. 159.)

Balassa lásd *Sarkady*.

Balogh Máté; fel.: *Botka Margit*; testv.: *István, Gáspár és Zsuzsánna*. II. Ferd. Wien, 1623. július 21. Kh. 1624. jun. 17. (f. 140.)

Balog László; fel.: *Lucskay Zsuzsánna*; fiai: *István és János*; testv.: *István és János*; unokatestv.: *Balog János*. I. Lipót. Luxemburg, 1665. ápr. 29. Kh. 1665. jul. 6. (f. 242.)

Balogh másként *Rakaczay János*; fel.: *Csontos Margit*; fia: *ifj. János*; leányai: *Anna és Zsuzsánna*. I. Lipót. Wien, 1671. jul. 26. Kh. 1671. aug. 22. (f. 91.)

Balogh Gergely; fel.: *Nyiri Ilona*; fia: *András*; leánya: *Ilona*. I. Lipót. Wien, 1668. július 20. Kh. 1669. április 30. (f. 457.)

Balogh István; fel.: *Vatay Anna*; fiai: *Sámuel és István*; leánya: *Judit*. Kh. 1702. jul. 5. (f. 95.)

Balogh lásd *Cserepes*.

Balogh lásd *Fagyass*

Balogh lásd *Galvácsy*.

Balogh lásd *Kozma*.

Balogh lásd *Lybochori*.

Balogh lásd *Veres*.

Balogdy lásd *Szárász*.

Baranyay Mihály; fel.: *Maier* Zsófia; testv.: István és János. II. Ferdinánd Wien, 1634. április 20. Kh. 1634. szept. 25. (f. 111.)

Baráth János; testv.: Péter és ennek fiai: István és János. III. Ferdinánd. Wien, 1638. június 28. Kh. 1639. április 11. (f. 425.)

Borbély másként *Csoltkay* János és fia: János. I. Lipót. Teplícze, 1664. július 16. Kh. 1665. aug. 8. (f. 247.)

Borbély (de Göncz) Gáspár. Sopron, 1622. július 30. Kh. 1622. okt. 12. (feria secunda proxima ante festum beati Francisci confessoris). (f. 76.)

Borbély lásd *Paátkay*.

Barla András; fiai: Pál, Imre, Mihály és András; testv.: Pál és András. *Kövér* Imre. *Ferencz* Péter Nővérei: Zsuzsanna, Kata és Erzsébet III. Ferd. Regensburg, 1640. október 6. Kh. 1643. aug. 24. (f. 108.)

Barlabást Jakab és János. III. Ferd. Pozsony, 1638. március 4. Kh. 1638. szept. 28. (f. 364.)

Barna lásd *Hővizi*.

Bartha Pál; fel.: *Oláh* Margit; fiai: Gergely, Péter, István, Pál és János; testv.: Tamás, János és László; veje: *Esztár* István és ennek fel.: *Barta* Katalin. I. Lipót. Wien, 1668. jun. 30. Kh. 1669. ápr. 2. (f. 443.)

Bartha másként *Kovácsnay* Imre; fel.: *Kloz* Dorottya; testv.: András, György és Tamás. *Kloz* András és Miklós. *Bartha* Ferencz. II. Mátyás. Prága, 1611. július 5. Kh. 1612. jun. 25. (f. 270.)

Bartók János, Mátyás, István, másik János. *Szabó* Mihály. *Miklós* Péter. *Dros* István és Márton. Wien, 1652. május 2. Kh. 1653. ápr. 29. (f. 26.)

Batay János. I. Lipót. Wien, 1659. jan. 22. Kh. 1659. április 28. (f. 398.)

Bán másként *Szabó* András; anyja: Erzsébet; fel.: *Király* Zsófia; leánya: Dorottya. Wien, 1629. május 14. Kh. 1630. márc. 22. (f. 364.)

Bálintffy András; testv.: István és János. *Orosz* András és János. I. Lipót. Wien, 1660. november 25. Kh. 1661. március 28. (f. 61.)

Bárán lásd *Gőry*.

Bárdos lásd *Fájfyy*.

Báthory másként *Szücs* Mihály. *Borbély* Tamás. *Nagy* (de Szathmár) György. *Bebek* Mihály. *Rácz* Sámuel. I. Lipót. Wien, 1666. febr. 17. Kh. 1666. jun. 7. (f. 292.)

Báthy lásd *Fülep*.

Báthory lásd *Szabó*.

Báiyi lásd *Szarvas*.

Bebek lásd *Báthory*.

Bebek lásd *Rácz*.

Becskereky György; fia: Ferenc. 1629. Wien, dec. 3. Kh. 1630. márc. 22. (f. 364.)

Bedecz Mihály; felv.: *Gáll* Erzsébet; testv.: István és János. II. Ferd. Wien, 1635. máj. 7. Kh. 1635. október 15. (f. 164.)

Beer lásd *Henkus*.

Begáni György. I. Lipót. Wien, 1677. márc. 29. (f. 57)

Beke lásd *Bak*.

Beniős lásd *Nicasy*.

Benkő György és János. I. Lipót. Pozsony, 1659. . . . 17. Kh. 1660. jan. 5. (f. 1.)

Benyó Mihály; fia: Mihály; testv.: Mátyás; III. Ferd. Wien, 1651. jun. 24. Kh. 1651. szept. 4. (f. 234.)

Berczik lásd *Dejtey*.

Bernátt lásd *Jászay*.

*Benicz*y lásd *Visonyi*.

Berta Imre; fel.: *Tooth* Erzsébet; testv.: János és György ez utóbbi fel.: *Czineri* Erzsébet. II. Ferd. Wien, 1631. június 24. Kh. 1632. jul. 9. (f. 474.)

Bester lásd *Mihay*.

Beszerményi Nagy lásd *Almássy*.

Beszterczey lásd *Szentkirályi*.

Bédery György. I. Lipót. 1662. Kh. 1662. december 18. (f. 94.)

Békéssy János; fel.: *Kecskeméty Zsuzsánna*; fia: János; testv.: István. Bethlen Gábor, Nagyszombat. Kh. 1621. március 10. (f. 48.)

Biner Vidor Ernő; fel.: Mária; fiai: Timót, Vidor, János, Osvát, Frigyes, András; leányai: Dorottya és Margit. I. Lipót Wien, 1660. június 16. Kh. 1662. május 13. (f. 86.)

Bobrowa lásd *Nawroczy*.

Boczkó lásd *Philöp*.

Boda István; fiai: id. Pál és ifj. Pál. *Szabó János*. *Bagaméry András*, Mihály és Pál. I. Lipót. Wien, 1668. április 28. Kh. 1668. dec. 3. (f. 421.)

Bodnár Miklós; fel.: *Márkus Kata*; fiai: András és István; leánya: Erzsébet; testv.: András és ennek fel.: *Farkass Borbála* s ezek gyermek.: Ferenc és Kata; unokatestv.: *Dokos István* és ennek fel.: *Dorze Kata*. *Szabó Mihály* és fel.: Erzsébet. II. Ferd. Wien, ... 10-ikén Kh. 1632. apr. 30. (f. 458.)

Bodnár lásd *Tótt*.

Bodó lásd *Pintér*.

Boghdán Miklós; fiai: István, Mihály és György. III. Ferd. Wien, 1640. máj. 10. Kh. 1641. máj. 6. (f. 559.)

Bogoly Pál; fel.: *Mangro Zsófia*; fiai: János és András; testv.: György. II. Ferd. Neustadt, 1625. szept. 26. Kh. 1632. május 19. (f. 456.)

Bokor-Kapossy István; fel.: *Fridrik Mária*; testv.: János és Pál; János fel.: Zsuzsánna és fiuk: János. Wien, 1628. nov. 26. Kh. 1629. márc. 10. (Sabbatho proximo post dominicam Invocavit). (f. 334.)

Boldisár János. III. Ferd. Wien, 1643. aug. 10. Kh. 1646. aug. 27. (f. 86.)

Bonar másként *Jeszendk Cyörgy*; fiai: György és Márton; leánya: Zsófia. I. Lipót. Wien, 1674. apr. 21. Kh. 1674. jun. 25. (f. 243.)

Boncz lásd *Sadányi*.

Borbereghy (de Gott-Beret lásd *Istomp.*)

Borbély (de Beregszász); fel.: *Poka* Dorottya; anyai unokatestv.: Ferenc. *Nagy* Mihály. II. Ferd. Wien, 1635. máj. 7. Kh. 1636. aug. 25. (f. 235.)

Borbély (de Dech) Pal; fel.: *Pap* Ilona; fiai: István, János és György; leányai: Kata és Margit. Kh. 1627. jul. 5. (f. 256.)¹⁾

Borbély lásd *Báthory.*

Borbély lásd *Sávoly.*

Bornemtsza (de Miskocz) Gáspár és István. Kh. 1580. december 19. (feria secunda proxima post festum beatae Luciae.) (f. 180.)

Bornemtsza másként *Kádas* István; fel.: *Milda* Anna; fiai: György és Pál. III. Ferdinánd. Wien, 1642. december 4. Kh. 1643. január 22. (f. 93.)

Borsi István. I. Lipót. Wien, 1657. július 10. Kh. 1658. június 3. (f. 378.)

Borsi lásd *Vitályos.*

Borsody Péter; testv.: Márton; leánya: Anna. II. Ferdinánd. Wien, 1631. január 9. Kh. 1631. dec. 5. (f. 436.)

Forzy lásd *Nicasy.*

Bory András; fel.: *Csuda* Anna; leánya: Zsuzsánna; testv.: Boldizsár, Péter és Demeter. *Vajkóczy* János és Zsigmond. Kh. 1638. január 25. (f. 329.)

Botka Ferenc; testv.: Péter, Mihály, István és ennek fia: András. I. Lipót. Wien, 1659. március 8. Kh. 1660. március 8. (f. 6.)

Bottka Imre; testv.: János. II. Ferdinánd. 1635. március 4. Kh. 1635. május 7. (f. 132.)

Bottka lásd *Alajos.*

Botka lásd *Balogh.*

Boza lásd *Kiss.*

Bósa Miklós; fel.: *Eötvös* másként *Tolnay* Kata; fiai: István és *Zendy* Tamás. II. Ferd. Sopron, 1625. okt. 24. Kh. 1626. március 19. (f. 204.)

Braun lásd *Lengyel.*

¹⁾ Barkóczy Anna a kihirdetésnek ellenmond.

Bresznenszkin lásd *Püchel*.

Bresztel lásd *Vizy*.

Bresztel Antal. — III. Ferd. Pozsony, 1649. május 25.
Kh. 1652. február 26. (f. 296.)

Buda lásd *Nagy*.

Bulikovszky lásd *Fazekas*.

Burnat Sándor és testv.: János. — II. Ferd. Wien,
1635. július 31. Kh. 1636. január 22. (f. 174)

Buza lásd *Zabary*.

Carove Jakab (olasz származásu kassai polgár). Kh.
1600. szeptember 12. (f. 123.)

Casser Mihály; fel.: *Steinheiser* Eufrozina; fia: János.
II. Ferd. Wien, 1634. március 9. Kh. 1635. március 9.
(f. 124.)

Chiögér Mihály és unokatestv.: *Domonkos* János és
Tymár Márton. — Ferd. Wien, 1632. szeptember 6. Kh.
1633. november 21. (f. 50.)

Chizy másként *Szabó* Márton; fiai: Jakab és Pál;
testv.: Mátyás. II. Ferd. Wien, 1636. május 13. Kh. 1636.
november 19. (f. 261.)

Choma András és György; nővéreik: Zsuzsánna és
Mária. I. Lipót. Pozsony, 1659. október 15. Kh. 1660.
február 10. (f. 3.)

Colosváry lásd *Kolosváry*.

Cristan lásd *Kovács de Zobráncz*.

Cristan lásd *Mangocz*.

Cristan lásd *Tooth*.

Csaba lásd *Horváth*.

Csapó (de Kecskeméthy) Mihály; fel.: *Kecskeméthy* Kata;
fiai: Mihály és János; János fel.: *Symoni* Kata. III. Ferd.
Wien, 1652. május 4. Kh. 1652. (?) (f. 362.)

Csapó lásd *Kapczy*.

Csány lásd *Nagy de Nádasd*.

Cse lásd *Dancsa*.

Cseh lásd *Ferenczy*.

Csehy Péter; fel.: Anna; fia: György; testv.: Márton;
ennek fel.: Orsolya és fiuk: Gergely. II. Mátyás. Pozsony,
1613. április 2. Kh. 1615. július 6. (f. 367.)

Csehy lásd *Szenthe*.

Csengery lásd *Szabó Csengery*.

Csepüs lásd *Olchváry*.

Cserepes lásd *Gyöngyössy*.

Cserepes István; fel.: *Balogh* Zsófia; fiai: Mihály és János; testv.: *Gyöngyössi* másként *Cserepes* Mihály. I. Lipót. Wien, 1668. augusztus 16. Kh. 1668. dec 3. (f. 420.)

Csernei György. I. Lipót. Wien, 1668. július 20. Kh. 1668. december 3. (f. 420.)

Csikay lásd *Balassa*.

Csikovics lásd *Kenyheczy*.

Csiszár lásd *Gönczy*.

Csiszár lásd *Máthé*.

Csizmadia lásd *Gönczy*.

Csizmagia másként *Szilágyi* Ferenc; fel.: *Megyery* Anna; leányai: Borbála és Kata; testv.: Dániel és József. II. Ferd. Wien, 1634. február 2. Kh. 1635. ápr. 14. (f. 126.)

Csizmazia lásd *Veresmarty*.

Csoltkó lásd *Hirkó*.

Csoltkay lásd *Borbély*.

Csoma lásd *Choma*.

Csontos lásd *Balogh* másként *Rakoczay*.

Csontos lásd *Nagy*.

Csontos lásd *Tánczos*.

Csota Pál. I. Lipót. Wien, 1662. április 12. Kh. 1662. június 26. (f. 87.)

Csuda lásd *Bory*.

Csüge lásd *Petry*.

Czakó Gergely; fel.: Erzsébet; fia: Gergely; leánya: Dorottya. *Németh* Márton. III. Ferdinánd. Wien, 1650. november 10. Kh. 1652. április 9. (f. 309.)

Czakó Pál; testv.: *Czakó* (de Fáj) Benedek és *Czakó* György. Bethlen Gábor. Nagyszombat, 1623. október 15. Kh. 1624. március 18. (f. 134.)

Czebe János; fel.: *Szentessy* Erzsébet; leányai: Anna és Kata; testv.: István. III. Ferdinánd. Wien, 1656. március 31. Kh. 1656. szeptember 11. (f. 263.)

Czeglédy lásd *Györy* másként *Tölczéký*.

Czeplédy lásd *Kún*.

Czeke lásd *Kertes*.

Czikay lásd *Bak*.

Czineri lásd *Borsa*.

Czövek Mihály; fia: Mátyás és ennek fia: János és Mihály; Mihály fel.: *Abády* Dorottya. II. Ferdinánd. Ebersdorf, 1632. szeptember 12. Kh. 1633. május 9. (f. 34.)

Dr. Czobor Alfréd.

Még néhány címeres nemeslevél.

Ambros lásd *Koszoros*.

Bakó alias *Kovách* János; testv.: Miklós és ennek fiai: István és Mihály. II. Ferdinánd. Wien, 1635. december 19. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1849—140. sz.)

Bartha-család eredeti armalisa összeégve. I. Lipót. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1855—71. sz.)

Batta lásd *Vidich*.

Fejes Péter; fiai: István, András és Mihály. *Szabó* Péter és György. *Kis* István. III. Ferdinánd. Wien, 1654. dec. 19. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1849—140. sz.)

Horkovich Kelemen; fiai: József, Gábor, István, László és Sándor; leányai: Mária, Krisztina, Terézia és Amália, kik mind *Kovács* Magdolnától származtak. II. Ferenc. Wien, 1804. február 3. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1801—10. sz.)

Jakabházy lásd *Koszoros*.

Kis lásd *Fejes*.

Koszoros másként *Jakabházy* István és fel.: *Ambros* Ilona. (II. Ferdinándtól nyert címeres nemeslevelük megerősítése.) I. Lipót. Wien, 1695. június 14. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1801—7. sz.)

Kovách lásd *Bakó*.

Kováchy Márton; fiai: Zsigmond és János; leánya: Erzsébet; testv.: István és ennek fia: János. II. Ferdinánd.

Sopron, 1635. január 23. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1791—10. sz.)

Kováts lásd *Köteles*.

Köteles István; fel. *Kováts* Erzsébet; fia: János. I Lipót. Wien, 1677. augusztus 11. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1798—78. sz.)

Szabó lásd *Fejes*.

Vidich György; fel.: *Batta* Zsuzsánna, II. Ferdinánd. Sopron, 1635. január 3. (Tornavármegye Közgy. Ir. M. 1816—70. sz..)

Dr. Czobor Alfréd.

VEGYESEK.

Abaujvármegye régi zászlója.

Abaujvármegye első ismert zászlóját 1620-ban Gönczi Szabó György adományozta a megyének. Nevezett — mint a közgyűlési jegyzőkönyv mondja — a vármegye iránt érzett őszinte lelkületétől, szeretetétől, és szolgálatkészségétől vezéreltetve örök emlékezetül arany- és ezüstoffonallal átszőtt, kék duplatafota (erős sima selyem) zászlót ajándékoz, melynek jobb felén a vármegye cimere — vörös mezőben két ezüst pólya, a sisakdisz arannyal fegyverzett koronás sas, jobbról kék-arany, balról vörös-ezüst pajzstakarók — másik felén pedig „A DOMINO AUXILIUM MEUM, QUI FECIT COELUM ET TERRAM“ felírás van igen diszesen megfestve. A zászló az alispán őrizetére bízatik, aki hivatalának letevése után köteles azt utódjának átadni.

(Proth. Com. Abaujv. Anni 1620. fol. 44—45.)

Dr. Czobor Alfréd.

A Thököly-korabeli közállapotok történetéhez.¹⁾

I.

Abaujvármegye utasításai Thökölyhez küldött követei, Marcziban Mátyás és Bégányi Zsigmond számdra. 1685.

1. Kegyelmes Urunkat ő Nagyságát nevünkkel mentül jobban tudhattyák, új esztendőbéli szép appreciációkkal üdvözöllyék s köszöncsék követ atyánkfiai ő kegyelmek.

¹⁾ Első közleményt lásd jelen évfolyam 50—56. lapjain.

2. Dicséretes régi jó rendtartása szerint nemes vármegyénknek, tiszteinknek elbucszásának és székünk felépítésének még az elmúlt decemberben lévén üdeje, hogy mindazok végben nem mehettek, az üdő mostohasága miatt az ő Nagysága ódala mellett szenvedő nemes vármegyénk itthon nem létele és csak mostanában való megérkezése lött oka: üdejek azért tiszteinknek régen eltelvén, örökös főispánunk ő Nagysága Szathmárt létele miatt!) Kegyelmes Urunk ő Nagysága nem engedvén meg eddig is, hogy főispánunkat requiráltuk volna székünk felépítése végett, most sem akarván az ő Nagysága kedvetlenségének intentioja ellen cselekednünk, székünk restauratioja végett ő Nagyságát mint Kegyelmes Urunkat kelletvén busitanunk, kérjük alázatossan ő Nagyságát követ atyánkfiái tiszteink helyben való állítását s annak admaturationioját hivi közül ő Nagysága hová hamarább delegálni méltóztassék, és ha lehet, ez aránt való ő Nagysága parancsolattyát is magokkal elhozzák.

3. Az catholicus papi rend és az helvetico-evangelicus praedikátorok minémű keserves egeket s angyalokat irtóztató, és ha meg nem orvosoltatik, Istent bosszuállásra, országunk elvesztésére s nemzetünk végképpen való elfogyatására ingerlő s indító, ösztönöző és hívó panaszí terjesztettek írásban előnkben, melyben szintén olyan s annyi része vagyon mindenütt az augustana confessión lévő praedicatorósnak is, az mint a mindennapi szomoru, más saeculumban, sem ebben, hanem egyedül mostan hallatott szomoru példák bizonyítyák; melyrül való memorialissokat követ atyánkfiái adgyák be Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának in specie, az nagy Istenért és az ő Nagysága hosszú üdökre való életének terjedéseért, boldog uralkodásáért s nemzetünk régtől fogvást óhajtvá várt boldogulásáért reménkedvén ő Nagyságának, hogy az ily vétkeknek meg nem büntetéseért s zabolázásáért végső elkerülhetetlen font ostort Isten reánk nemzetestül bocsásson, méltóztassék ő Nagysága cohibeálni a vitézlő rendet és notabilis exemplaris büntetéssel coerceálni, hogy az ilyen istentelen-

1) Perényi István főispán ugyanis Thököly kuruczai elől a labanc kézen levő Szathmárra menekült.

ségektől supersedeállyanak; és a basáknak s végbeli török tiszteknek, ő Nagyságátul lévén dependentiájok, azoknak is rögtön megparancsolni, praedicatorokra, parochiákra, plebániákra, scholákra ne condescendállyanak, sem az ecclesiák ministerit azzal s egyéb exactiókkal ne terhellyék, mely meg-orvoslás léssen edgyik eszköz Istennek régen óhajtott áldása reánk való vonására s terjesztésére. Az nemes udvarházak s nemesség iránt is hasonló instantiát tégyenek követ atyánkfiái.

4. Szegény Kissevics Horváth János atyánkfia szolgabírói tisztünket viselvén, az ő Nagysága méltóságos parancsolattya-bul a Tiszántul menvén tavaly, uttyában nemes Sáros vármegye szolgabírája Fejérpataki Ádám urammal elfogattatván a labanczságtul, majd esztendeje immár hogy keserves rabságot szenvednek Szathmárban, kiknek kiszabadítások felől néhány izben alázatosan reménkedtünk ő Nagyságának, eleddig mindazáltal nem vehetvén az aránt való ő Nagysága Kegyel-mességét, feleségek, gyermekek itthon nagy boldogtalanságra s csaknem éhelhalásra jutván, nagy alázatosan reménked-gyenek követ atyánkfiái, mint ő Nagysága igaz hiveivel té-gyen annyi kegyelmességet, szabadítsa ki. És ha különben az ő Nagysága kegyelmessége nem járulhat, ha egymást megrójjuk is, pénzünkért méltóztassék ő Nagysága kegyel-messen oly rabot, ki által említett atyánkfiait szabadithassuk ki és az ő Nagysága gratiáját alázatos hű szolgálatunkkal hálálhassuk meg, kiknek az ő hosszas rabságok ugy elidege-nítette a sziveket, hogy hasonló veszélytől tartván tiszteink, elkeseredtenek s félő tiszteket sem creálhatunk. Datum ex generali Congregatione nostra in Libera Regiaque civitate Cassoviensi die 22. mensis Januarii anno 1685 celebrata.

(Proth. Com. Abaujv. fol. 167.)

II.

*A vármegye utasításai Vass Sándor, Bárczay János
és Nikházy György részére.*

Generosi Domini fratres et amici nobis observandissimi
1. Salutem et omnem prosperitatem, cum officiosa serviti-
orum nostrorum commendatione. Az elmúlt esztendőben

kiváltképpen tavaly az mezőn, házaknál és csűrökben minemű nagy károkat s tékozlást tölt minden kémélés nélkül a vitézlő rend, úgy annyira, hogy ellenség földén azt nem kellett volna követni; ami pedig azután megmaradt is, mind erőszakkal s mind lopva mennyit cséplett s hordott el vermekből is és sánczoltatás képpen a szegénységen is mennyit extorqueált, ki háza népét s ki atyafiát, rokonságát azzal tartván és lovait, kegyelmeteknél nyilván vagyon; úgy az réteket is mint vesztegették el s ma is vesztegetik, ha ki nagy nehezen kevés szénácskát gyűjtött is, takarítva elhordotta az katonaság, sohu! még csak szalma sem maradván, sőt házakról s csűrökről is levonván, ki miatt a szegénység közül soknak éhol veszett el marhája, s némely galyon telvéni ki, már most erőtelen: kevés mezei életecskéjében lévén immár minden reménysége a szegénységnek, ha mind az s mind szénája, szalmája úgy fog elpredáltatni mint tavaly, éppen mind elmégyen a föld népe, úgy hogy a föld végképpen elpusztul.

2. Az zabolátlan, maga kényén minden tartalék nélkül égre kiáltó sok külön különféle istentelenségek elkövetésére vetemedett s nemzetétül elfajult némely vitézlő rend, mely kiméletlenül hajtya s vágja minden személyválogatás nélkül az ártatlan nemesség s szegénység marháját mind szomszéd vármegyéből s mind ebben, és harácsot indítván azokból, az egész földnek kimondhatatlan pusztulásával hizlallya magát és töltözik.

3. Kegyelmes Urunk ő Nagysága sok rendben kiadott s bocsátott kemény edictumait csak contemnálnván (megvetvén) a vitézlő rend, zászlónként, csapatonként s hol tized számra mindenekeftt a szegény nemességre száll, képtelen s elviselhetetlen gazdálkodásra erőlteti, az szerént a szegénységet is, nem adhatván pedig, verik, tagollyák, vagdallyák, kit megbénítanak, kit örökre való koldussá s nyomorulttá tésznek, a sok rongálás miatt élete is soknak elfogyott s fogy ma is, innét vagyon, hogy mezei munkáját sem üzheti akárki is békével, hanem lopva és erdőkben s barlangokban, mint kietlen vad bujdosók immár a föld népe pusztán hagyván lakóhelyeket, csak azt várja, hogy, ha mi éle-

tecskét vehet be, azt hevévén, avagy nem, más birodalomban fogja magát recipiálni.

4. Ha valamely *occurrens* szükségre szeker, vonó marha, avagy gyalog ember kívántatik, immár tiszteink nem *provi-deálhatnak*, futván, szaladván az szegénység, mihezt lovast, vagy gyalogost lát; birót sem tehetnek a helyekben, ki miatt a *publicum servitiumot* (közszolgálatot) lehetetlenség *promoveálni*. A bíróságtul is félvén, hogy kéméletlen rongályák, inkább sokan mindgyárt kuruczszágra adgyák magokat. csak hogy elkerülhessék a bíróságot.

5. Szabados lévén a prédálás, a parasztság ökreit eladgya és kuruczczá lészen, csak hogy a közönséges onusoknak supportálásatul magát immuniáltathassa (a köztehervise-lés alól kibujjék), azután tojvajlással élvén, ugy üzi maga alkalmatosságát, gyakorta leshelyekbül ólálkodván az uton járókra s másokra, immár csak második határra való menés sem lehet hátorságos; sőt a nemesség is elunván a rettene-tes inséget s kifogyván mindenéből, sem az *personalis in-surrectio*ért, sem más szükségekre reájok limitált taxát meg nem fizethetvén, menten mégyen zászló alá, s vadnak ollyak is, kiknek zászlójuk sem lévén, kuruczzi nevezetet vonván magokra, szine alatt csak tolvajoknak, többi között vármegyéinkben Felső Redmeczzen¹⁾ Fekete András, Fekete György, Halászi János és Szabó János, kik a közönséges onusban immár *concurrálni* nem akarnak, ezekrül büven érthet *Kegyelmetek Bagaméri András* szolgabíró uram levelébül, kit *inclusive transmittáltunk* *Kegyelmeteknek* és *in ea parte* azon levelet *communicálván* *Kegyelmetek* *Kegyelmes Urunkkal* ő Nagyságával s ez iszonyu végső pusztulást nemző dolgokat ő Nagyságának alázatosan detegálván (feltárván), mindezekben fogantos orvoslást ő Nagyságátul *implorálni* (kérni) *Kegyelmetek* hová hamarább ne nehezteljen, tudósítván felőle bennünket.

6. És mivel Vatai László vármegyénkbeli nemes ember nem régen állván zászló alá több *complex* társaival, Sóri Pál uram marháját nem régen elhajtotta s levágta, efféle insolent-

1) Felsőregmecz régebben Abaujvármegyéhez tartozott.

tiakért mint nemes embert hogy a haza törvénye szerént a megkárosodott s injuriáltatott felek jure impetálhassák coram vicecomite (az alispán előtt perrel támadhassák), ugy megirt Vatai Lászlót is, ő Nagysága kegyelmessen megengedni méltóztassék, Kegyelmetek alázatosan kérje ő Nagyságát, hogy így istentelenségnek zabola vettétvén ezen móddal is, a föld végső romlásátul vindicáltassék.

7. Alázatosan representálja Kegyelmetek azt is ő Nagyságának, hogy annyira jutottak immár vármegyénk lakossai, marhájokbul kifogyattatván, mezei vetés alá kapál, és ha valami épületet tészén is, hátón hordgyák az épületre való fát az erdőről, mely is utolsó veszedelemnek jele, efféléknek siralmas fohászokadások Istent bosszuállásra provocályák.

8. Hogy ezután az öreg, de kiváltképen vonó marhát ne hajcsák s vágják, és sem nemes, sem paraszt személy zászlók alá ezután ne recipiáltassanak, ő Nagysága kegyelmessen megparancsolni, az elmenőket kiadatni méltóztassék, reménkegyék ő Nagyságának.

9. Mivel penig az sok gyilkosság, verés, fosztás annyira eláradott, hogy sem magunk, sem szolgálkínk kín nem járhatunk, olyban tarttyák némellyek az emberölést, mint ha tyúkiat ölnének, a tiszteket a megsérhűdött felek requirályák, de Kegyelmes Urunk ő Nagysága parancsolatit is postponályák (mellőzik), azzal mentvén magokat, hogy nem disgustálhattyák a vitézlő rendet, semmi satisfactiot nem tésznek, nem hogy lator cselekedetekért is megbüntetnék, a mint Dévinyi Péter és Ferencz Uram szolgálit megfosztották, Dévinyi Péter uramat Segnyei Pap Dániel, és a szinyei praedicator Vey . . . uram katonái, Dévinyi Ferencz uramat penig ugyan Pap Dániel nagyszalánczi, Konya Marczy, Szakács András és felsőmislei Jakab Gergely, ismét Szathmári Borbély György uramat németi Bodnár András és gönczi Németh János, hogy azért egy rakásra ne öllyenek s tagollyanak, fosszanak bennünket, Istenért kérje ő Nagyságát oly severe (szigoruan) megbüntettetni mind a tiszteket negligentiájokért (hanyagságukért), mind az olyan malefactorokat, másoknak rettentő példája lehessen, és a damnificatusok contentáltassanak (a károsultak kielégitessenek), kik még meghurogattatnak, nem hogy kontentatio-

jok volna, mert bizony mind elvész a Haza, ha ily impune (büntetlenül) mennek el az latorságtétel mellől az vitézlő rend.

10. Mivel penig a török elciben nemzetes Gáspár uram, Kecskeméti Mihály, Váradi Sigmond, Nováki Ádám, Olasz Ferencz uramék rendeltettek kapitány Géczy István urammal, kiknek valóban sulyossan esik, hogy a personalis insurrectio-ért sokat fizettek, a kik zászló alá naponként mennek, azoknak terhek is az itthon lévőkre deriváltatván mind, instállyon Kegyelmetek ő Nagysága előtt, az ő kegyelmekre limitált pénzt kegyelmessen méltóztassék defalcationban (levonásba) vétetni az itt való adminisztratioval, fogyatkozott állapottal lévén azonkívül is ő Kegyelmekek, azon utazás penig sok költséggel s fáradsággal kellettén végben menni, igen terhes. Mindezeket generalis credentialisunk mellett, kikkel Kegyelmeteket expedialtuk volt, repraesentállya Kegyelmetek.

Kegyelmetek két rendbeli leveleit is Kegyelmes Urunk credentialis levelével vöttük, az ő Nagysága resolutioját Kegyelmetek relatiojából megértettük, fáradságát s készségét, más dolgokban is Kegyelmeteknek reciprocálnunk kedveskedésünkkel el nem mulattyük. A mint a Kegyelmetekre ujjabban tött limitatiot is Kegyelmetek visszajövetelég in suspenso (függőben) hadtuk. Mindezekről elvárván Kegyelmetek választát és de occurrentiis tudósítását eadem Dominationes Vestras diu foeliciter valere desideramus. Datum in generali congregatione nostra in Libera Regiaque Civitate Cassoviensi die 5. Junii anno 1685 celebrata. Generosorum Dominatorum Vestrarum ad officia paratissimi Universitas Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus Abaujvariensis.

P. S. Ezen Némel Ferenczné instantiáját Kegyelmes Urunknak recommendállya Kegyelmetek nevünkkel.

Cim: Generosis Dominis Alexandro Vas. Johanni Bárcai et Georgio Nikházi, ad latus Celsissimi Principis ac Partium Regni Hungariae Domini, Domini Emerici Thökölyi, Domini Domini nostri gratiosissimi residentibus ablegatis nuncijs nostris etc. Dominis fratribus et amicis nobis observandissimis.

III.

Generosi Domini Fratres et Amici Nobis observandissimi! Tegnapelőtti gyűlésünk után ujjobban keserves panaszul jöve előnkben, hogy az vármegyénkbeli szegény nemesseget, kik az kóborlóktul és labancztul való félelem miatt Tállyára és más hegyallyai városokban s erősségekben recipiálták magokat, nemes Zemplin vármegye, és az thokai kapitány külön különféle adózásokra, szekér és marha adásra, egyszersmind personalis insurrectiora is, Thokajban való raboskodással fenyegetvén, kényszeritik; mellyek noha a mostani síralmas üdőben nagyobb s jobb securitast igérvén magoknak az megmaradásban, ugy transferálták oda magokat mulatoul s lakoul, mindazáltal ugyan vármegyénkbeliek lévén és itt való jószágocskájokat is onnan birván, a mint birhattyák, ide is contribuálván, s eddig is itt insurgálván, a mostani insurrectioért is közinkben fizetvén, helytelennek láttyuk, hogy oda attrahallyák őket, másként is törvényünk s nemesi szabadságunk sérelmével . . . álltyuk, hogy nemkülönben mint paraszt embert, akármely terh viselésére a nemességet adigálltyák. Kegyelmetek azért ezen dolgot Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatosan repraesentálván, ez aránt oly orvoslást sollicitályon ő Nagyságátul, hogy az vármegyénkbeli való magát Zemplinben megvonta nemesség semminemű adózásra, fizetésre és personalis insurrectiora azon nemes vármegye tiszteitül és a thokai kapitánytul ne compelláltassék, sőt kemény fenyték alatt inhíbeáltassanak az ily törvénytelenység cselekedetitül.

Azonban az elmúlt napokban is megirtuk vala Kegyelmeteknek, Petneházi uram fejedelemmé s fiscussá tévén magát, néhai Német Ferencz nevű katona szegény nemes ember atyánkfia régi keresett, és feleségének testamentaliter [hagyott] javait maga számára elfoglaltatván, azoknak vissza[adásáért Kegyelmes Urunk ő Nagyságának] reménkednék Kegyelmetek, melynek promotioját . . . commendálytyuk s intimálytyuk Kegyelmeteknek. Válaszát elvárván, in reliquo Generosas Dominationes Vestras diu foeliciter valere desideramus. Datum in particulari congregatione nostra in L. R.

Civitate Cassoviensi die 20. mensis Junii anno 1685. celebrata. Generosarum Dominationum vestrarum . . . stb. Universitas Dominorum Magnatum et Nobilium Com. Abaujv.

Címzés mint fent. (Közgyűlési Iratok M. 1685—39.)

Dr. Czobor Alfréd.

Hol tartotta régen Abaujvármegye közgyűléseit?

A vármegye önkormányzati jogait testületileg a közgyűléseken gyakorolja. A közgyűlések tárgyaik szerint régente többféle elnevezést nyertek. Vármegyénkben az időről-időre tartott rendes közgyűléseken vagyis *generalis congregatiókon* kívül tartottak *particularis* vagy *partialis congregatiót* részgyűlést is kisebb és sürgős ügyek elintézése végett. Szerepel továbbá a *sedes sigillatoria*, mely elnevezéssel a hitelesítő közgyűlést illették. A *sedes valedictorián* történt az évente választott tisztviselők lemondása; ez azonban rendszerint össze volt kötve a *sedes restauratoria*- vagy *electoria*-val, melyen az általános tisztújítást ejtették meg. Ha évközben választottak tisztviselőt valamely megüresedett állásra, ez esetben a közgyűlés neve csak *sedes electoria* (vicecomitis, judlium stb.) Ez elnevezésekkel természetesen csak a kiemelkedőbb mozzanatokat akarták jelezni, mert egyébként ezeken a közgyűléseken is épen úgy tárgyalás alá vették a többi ügyeket is, mint más alkalmal. A *sedes iudiciaria* vagy összevonva röviden *sedria* a vármegye törvényszéke, bírósági gyűlés, melyen az egybegyűlt nemesség részvételével polgári és büntetőügyekben egyaránt igazságot szolgáltatottak.

A vármegyénknek a XVIII. század közepéig nem voltak határozott székhelyeik. Hol itt, hol ott a vármegye különböző pontjain felváltva tartották gyűléseit s ha az illető helyen nem volt házuk, valamely ur háza is megfelelt tanácskozásiuknak. Abaujvármegye a XVI. században 1570-ig nagyrészt Vámosnémetiben¹⁾ tartja közgyűléseit és csak nagy ritkán

¹⁾ Hidasnémeti

Garadnán. 1570-től kezdve azonban körülbelül 1595-ig következetesen Gönczön gyűlésezik és ezután is még jó hosszú ideig e város marad a megyegyűlések főfészke. Ebből valószínűnek látszik, hogy a megyének itt saját háza volt. A XVII. század közepéig Gönczön kívül gyakrabban tartott a vármegye közgyűléseket Szinán, továbbá Nagyidán a Perényiek, Abaujvármegye örökös főispánjainak a kuriájában; 1620-tól igen sűrűn Garadnán; elvéve Buzitán, Tornyosnémetiben, Gönczruszánkán, Perényben, Perén, Forrón, Csécsen, Szepsiben, Jászón és Széplakon. Vannak esetek, amikor a vármegye szabadban, a mezőn, saját kibontott zászlója alatt gyűlésezik. Az ilyen gyűlés *congregatio castrensis* (tábori gyűlés) néven szerepel és rendszeren a megyei hadak szemléjével volt összekötve. Ha a szükség megkívánta, a szomszéd vármegyébe is átmentek ilyen mezei gyűlést tartani. 1621. április 29-ikén Hejccén, 1623. november 9-ikén a zempléni megyei Gál-szécsen, 1623. nov. 16- és 18-ikán Ináncson, 1632. december 16-, 18-, 20- és 21-én Somodiban, 1636. nov. 3-ikán az abaujvári mezőn tanácskoznak szabad ég alatt. A sedriáknak vagyis a törvénykezési üléseknek 1640-ig kizárólag Göncz a székhelye. Ez évben a város nagy részét óriási tűzvész elhamvasztotta s a vármegye június 11-iki törvényszékét már a dűledező romok között tartja. Ezért a nov. 12-iki közgyűlés kimondja, hogy a télen át a sedriák Garadnán fognak megtartani. 1641 tavaszától azonban 1649-ig ismét Göncz az egyedüli székhelyük. Az 1649-ik évi június hó 25-ikén Gönczön tartott közgyűlésen történt, hogy a nemesség soraiból felállott ifj. Chernel György és édes hazája iránt érzett szeretetétől indítva felajánlotta kassai házát a megyének közgyűlések és törvényszékek tartására, valamint a megye mindenmű hivatalos ügyeinek a lebonyolítására. A vármegye közönsége hálás szívvvel fogadta a nemes áldozatkészséget és ígérte, hogy igyekezni fog ezt viszonzni. *Ez volt tehát a vármegyének Kassán első, bár még nem állandó jellegű székháza.* 1649 július 31-ikén a vármegye már Kassán gyűlésezik. És ettől fogva úgy a közgyűlések, mint a törvényszékek tartásának főhelye váltakozva hol Kassa, hol meg Göncz. Más helyeken ez időben csak nagy ritkán találjuk a megyei rendeket egybe-

gyűlve. Állandó megyeházak építéséről csak 1723-ban intézkedik a törvény; mindamellett a megyei székházak építése csak a XVIII. század közepétől kezdődik.

Dr. Czobor Alfréd.

Kassa plébános-választását szabályozó egyezség.

Alább írottak egyrésztől én ocskói *Ócskay Antal* Isten kegyelméből kassai megyés püspök és ugyanazon székesegyház káptalanja magunk és Istennek kegyelméből minket követendő utódaink nevében, más részről mi szabad királyi Kassa város főbírája, polgármestere, bel- és kültanácsa, miut az említett szabad királyi város képviselői adjuk tudokra, akiknek illik, hogy mi e szabad királyi várost helybeni plébániára nézve illető pártfogói jog miképeni gyakorlata iránt ő császári és apostoli királyi felsége által kegyelmesen kiküldött királyi biztos hozzájárultával a következő ő császári és apostoli királyi felsége legfelsőbb jóváhagyása alá terjesztendő barátságos, jövődre pártfogói jogunk gyakorlatát szabályozandó egyezésre léptünk és ugyan:

Mink az említett helybeli plébániára nézve pártfogói joggal bíró szab. kir. város képviselői méltó tekintetbe vevén azon jót, hasznot és dísz, mely városunkra a benne alapított püspökség és káptalanból áradott, néhai boldogemlékü dicsőült I-ső Ferenc császár és apostoli király ő felsége 1802. évi július 25-ik napján kiadott kegyelmes királyi határozatába, mely szerint e városnak plébániája egy kanonoki állomáshoz csatoltatott, megnyugszunk és hódoló tisztelettel kísérvén felséges urunk és királyunk dicsőségesen uralkodó fejedelmünk kegyelmes királyi leiratában nyilvánított abbeli legfelsőbb nyilatkozatát, hogy jogainkat és szabadalmainkat épségben tartani kívánja, az e tárgyban felterjesztett sérelemtől elállunk; és hogy amint mindig, úgy e jelen alkalommal is azon jobbagyi buzgalmunkat, mellyel ő csász. királyi felsége legfelsőbb akaratja teljesítése iránt viseltetünk, kitüntes-tük, e szab. kir. várost illető a székesegyházi káptalan ala-

pitása előtt minden megszorítás nélkül gyakorlott pártfogói jogunk inntentuli gyakorlatát e következő barátságos egyezés útján eszközölt szerződés útján szabályozzuk:

1-szor. Mivel az érintett 1802-iki kegyelmes királyi szabályozó határozat által, de most már önkéntes megegyezésünknel fogva is, e városnak plébániája egy kanonoki állomással össze van kötve, a plébánia megürülése esetében a megyés püspök a hozzáfolyamodókból és az egyházi megye összes papságából oly egyéneket, akiket püspöki meggyőződése szerint nemcsak a plébániára, hanem egyszersmind azzal öszveköttöit kanonoki állomásra kellő tulajdonokkal és érdemekkel felruházottaknak elismer, e szab. kir. pártfogó joggal bíró városnak legalább hatot előterjeszteni köteles legyen, akiből egyedül viszonykijelölés által e város hármat bemutasson, a megyés püspök által ő felségének kegyelmes kinevezés végett előterjesztendőket és azon esetre, ha ő felsége e három kijelöltekből egyet kinevezne, ez egyszersmind e város plébánusának elválasztottnak tekintessen.

2-szor. Hogyha a plébánia megürülése esetében e szab. kir. városnak a fenálló káptalan tagjaiból plébánusát választani tetszene, magától értetődik, hogy e joggal szabadon élhet és az előbbeni pontban érintett választási mód ezen esetre megszűnne.

3-szor. Mivel megtörténhetne, hogy a helybeli plébánia önkéntes lemondás által megürülhetne anélkül, hogy a kanonoki állomás ürességbe jönne, azon esetre a megyés püspök püspöki jogainál fogva az ideigleni ellátásról mindaddig gondoskodni fog, míg vagy egy kanonoki állomás meg nem ürül, melynek megüresedésével az első pontban körülírt szerződés életbe lépend; önként következőzven, hogy az ily ideigleni ellátásnak csak akkor lehet helye, ha a szab. kir. város a fenálló káptalan egyéneiből plébánusát választani vonakodna.

Másrészt én ocskói Ócskay Antal Isten kegyelméből kassai megyés püspök és ugyan e megyének székesegyházi káptalana e szab. kir. város szünet nélkül gyakorlott pártfogói jogát elismervén, miután meggyőződésünk szerint e barátságos egyezés egyházi törvényhatóságunk ép fenntartásával megegyezne, már azon egyházi készségünknel fogva is,

mellyel a legfelsőbb királyi akarat teljesítése iránt buzgunk a fent körülírt szerződés minden pontjainak ép fentartására magunkat és Isten kegyelméből minket követendő utódainkat ezennel kötelezzük. Kelt Kassán Kisasszonyhava¹⁾ 18-ik napján 1846-ik esztendőben. *Ócskay Antal* kassai püspök (P. H.) Kassai káptalan (P. H.) *Baranyay István* szab. kir. Kassa város főbírája. *Rimanóczy Ferencz* ugyanazon város polgármestere. *Török Sámuel* polgárnok. (P. H.) Én előttem péch-ujfalusi *Péchy Imre* ő császári királyi felsége magyar királyi kincstári tanácsosa, a 16 szepesi városok királyi igazgatója és kegyelmesen kiküldött királyi biztos előtt.

Közli : —y.

Kassa gyáripára 1843.

Tekintetes Nemes Tanács!

Nagyméltóságu magyar királyi Helytartó Tanács még 1793-ik év május 3-ik 14644, ugy 1832-ik év március 6-án 6155 számok alatt kelt kegyes körrendeleményeknél fogva méltóztatott parancsolni, hogy minden törvényhatóságok az év végével kebelükben létező műiparyáaraknak számát s miben létét, ugy melyik közülök királyi kegyelmes szabadalommal vagyon ellátva és minő czimmal és nevezettel élnek? tisztelt kormányzéknek alázatos felirat által jelentsék; melyeknek szabtaszeres sikeresítése hivatalomhoz levén mérve, egész tisztelettel jelentem, hogy városunkban e következő műiparyáarak léteznek, jelesen :

Kegyelmes királyi kiváltsággal ellátott két rendbeli könyvnyomtató intézetek, melyek közül az egyik *Ellinger István*, a másik pedig *Werfer Károly* tulajdona; mindkét intézet ön épületén függő sas czimmal él és jó karban vagyon. Tovább két rendbeli burnótgyáarak, az egyik nemes *Gyurkovits Ignác* tulajdona és 1836-ik év junius 14-én 17492-ik számú kegyes intézvény mellett ideérkezett kegyelmes királyi kiváltsággal bir s *királyi kétfejű sas* czimet „Császári királyi szabadalmas burnótgyára nemes Gyurkovits Ignácznak“ kör-

¹⁾ Szeptember.

iratot használ, az ország több részein raktárakat tart s jó állapotban vagyon; második *Gyurkovits Ignác* örököse címje alatt minden kir. szabadalom nélkül, készítményét a város körében apródonként árulja és nemes *Csorba Károly* tulajdona. Harmadik *Wagner Jozsefa*, nemes *Klesztinszky József* nejének tulajdona, ideiglen megszűnt, melynek szinte k. k. kiváltsága nem létezik.

Virkner István és *Károly*, ugy *Mohl József* urak tulajdonosokhoz tartozó, még 1804-ik év augusztus 28-ik 18276-ik szám alatti kir. kegyelmes szabadalommal ellátott, ugy mond angoly cserépedényü (englisch steingut) műkézi ipargyár készítményeiken K betűt használ s több országrészein raktárakat tart, melynek mibenléte az 1836-ik év december 28-ik 5626. számú alázatos feliratban környülményesen le vagyon írva s azon időtől semmiben sem változott.

Werfer Károly könyvnyomtató tulajdonához tartozó 1833-ik év augusztus 22-én 10233. szám alatti kir. kegyelmes kiváltsággal bíró könyomtató (lytographicum) intézet, melyből a tulajdonos fáradhatatlan és pontos működése által számos diszes és érdemtéljes készítmények kerültenek, ki sas czímet visel.

Ezen intézettulajdonosnak fia *Werfer József* édes atyjának e városbani műiparra való törekvését vetekedő szorgalommal követvén, még 1836-ik év május 31-ik 2403. számú tanácsi határozat mellett engedelmet nyervén, játékkártya-intézetet állított fel, melyben számosabb működők által nyert készítményeit bizonyos és előfizetéseket tevő helyekre küldeni majdnem elégtelen.

Virkner István, *Károly* és *Mohl József* urak még 1841-ik évben pünkösdi hó 18-án 17140. szám alatt nyert k. k. szabadalom mellett egy bőrgyár-intézetet állítottak fel kétféjű cs. kir. sással és „Cs. kir. kiváltságos bőrgyár“ iratu pecsétjökkel s áruik megjelölésénél élnek; ezen intézet készítményei a kir. kegyes szabadalom rendelkezésénél fogva apródonként helyben nem árultathatnak, hanem csak szabtaszeres kötésekben, mely gyárbeli intézet hasznos és érdemtéljes eredményt szül maga után.

Városunkban nem régen alkotott *jótekon*y nőegyesület a

szegények házában egy posztókészítő gyárt állított fel, melyből oly mennyiségű posztóbeli készítmények erednek, hogy valóban tisztelt jótékony nemes egyesületnek műiparra való unhatatlan törekvése egyrésztől, a mennyiben városunk e nembeli hiányát gazdagon kipótolja, közönséges elismerést, más részről pedig amennyiben ezen jókarban levő s hasznos műiparbeli gyárnak jövedelme a szegények háza pénztára segedelmére fordittatik s ez által városunkban testi nyomorékságban, nemkülönben elaggott öregségük s gyengeségük miatt élelemkeresésre való tehetetlenségökben sanyalódó s szánakodásra méltó lakosok annál nagyobb számmal kellőleg tápláltatnak, méltó hálás köszönetet és minden részről pártolást érdemel.

Vannak még városunkban több rendbeli mindenféle szeszes italokat készítő gyárak, jelesen *Schneider János* és *Aisenmayer Lajos* egyes rosogliobeli gyárak, melyek semmi k. k. kiváltsággal sem bírnak, csupán a tanács engedelmével készítményeit nagyobb mennyiségben árúknak kiteszik, kisebb mennyiségben pedig a helybeli pálitkamérés hasznosbérrel telt egyezés mellett árulják.

Melyekről tévén tisztí jelentésemet, tisztelettel maradok Kassán február 5-én 1843-ik esztendőben alázatos szolgája

Goczigh József város kapitánya.

Közli: **Kemény Lajos.**

IRODALOM.

Soós Elemér: A magyarországi várak fejlődése. Budapest 1912.

Egy készülő, talán már nyomtatás alatt levő nagyobb műnek kerek vázlatát kapjuk a szerző sajátkezű rajzaival díszített s 32 oldalra terjedő füzetben.

Mily nagy szerep jutott ezeréves történelmünkben e váraknak! S ma — igen kevés kivétellel — mint pusztuló romok várják a végenyészet óráját. Tudományos, művészeti, sőt közgazdasági érdekek szálai fűzik hozzájuk az ország lakosait s veszni hagyjuk őket.

Nem lehetünk eléggé hálásak a tudós szerzőnek, hogy a toll hatalmával megőrökíti multunknak ezen emlékeit.

A füzet az őskori földváraktól kezdve II. Rákóczi Ferencz alatt emelt művárakig röviden ismerteti s rajzban is szemlélteti enemi emlékeinket, kiemelvén *a magyar módra épített várakat, a palánképitkezést.*

Nem hallgathatjuk el, hogy a körönd, sikam, zugvéd, védszakasz, ordony műkifejezések helyett magyarosabbakat óhajtanánk a megírandó nagy műben. A III. Béla király korában élt Névtelenünk nem használható forrásul a honfoglalás idején fennálló várakról; a nem létező várispánság neve vármegye s a törzsek szállásain nem az ispán volt a főszemély; egyházaink nem épültek a római castrum mintájára négytornyosan s Al-Kassa ily néven sehol sincs említve régi irodalmunkban.

K. L.

BORSOD
MISKOLCI
MUSEUM

Kamarási és nemesi űsfák összeállítására, valamint ne-
messég- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve
készséggel szolgál felvilágosítással a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

ALEXY UTODA

MŰVÉSNÖK

CÍMEREK FESTÉSE ÉS
VÉSESE

RÉZ ÉS RUGGYANTA

BÉLYEGZŐK

KASSA, FŐ-Ú. 12. GRÓF FORGÁCH-PALOTA

ZÁSZLÓSZEK KÉSZÍTŐ.

A legjobb bőrfényesítő!!

Vegyészeti
cikkek!

Festék-
árak!

SZÉKELY ÉS TÁRSA

VEGYI TERMÉKEK ÉS FESTÉKGYÁRA

KASSA, PESTI-ÚT.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVÁTH MÁRTON.

KASSAI TAKARÉKPÉNZTÁR

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legré-
gibb és legnagyobb pénz-
intézete. — Betéteket gyü-
mölcsöztet. Kölcsönt vál-
tóra, betáblázásra vagy fo-
lyószámla alakjában.

Ingyenes pénzáttalás Amerikába.

GUTMANN IZSÓ

Első szepességi len, damaszt
és fehérenemű vállalata :::::

KASSA, KOSSUTH LAJOS-U. 1.

Mindennemű len, dupla damaszt
asztalterítékek, ágyneműek, len-
szövetek stb. készítése.

Szállodai fehéreneműek.

Kész menyasszonyi kelengyék!!!

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár

részvénytársaság KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját
tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcsönöket folyósít.

Tőzsdei megbízásokat a bel- és külföldi tőzsdéken
lebonyolít.

**A bankszakma minden ágában kész-
séggel szolgál felvilágosítással.**

Grünwald Testvérek

női- és gyermekfelöltő-,
bluz-, pongyola- és
szőrmedivatháza

Kassa, Fő-utca 57. sz.

TELEFON 452.

Aufricht H.

férfi és női divatáruház

Alapított 1874-ben.

Mindig a legújabb férfi és női ka-
lapok, divatáruk és menyasszonyi
kelengyék nagy raktára.

≡ **Kassai Louvre.** ≡

SZÉMAN TESTVÉREK cég

— Kassán, Fő-utca 62. sz. —

:-: Ajánlja dúsan berendezett raktárát:
**nőidivat, vászon, kész menyasszonyi
kelengye, damaszt terítékek, leg-
ujabb divatu tüll- és vászon-függöny,
ebédlő és szalon szőnyeg** cikkeit,
ugyszintén külön valódi Smyrna és
Perzsa szőnyeg osztályát a legmér-
:-: sékeltebb határozott áron. :-:

Mintákkal, avagy választék-küldeményel megkeresésre
készséggel szolgál szolid-
ságáról közismert cégünk: **Széman Testvérek.**

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

SZOUKUP J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Alapított. 1898.
Telefon 460. sz.

Elvállal minden e szaknába vágó
munkát, u. m. hivatalos és magán-
könyvtárak rendezését, kézi mun-
kák (gobelin) montirozását, bőr-
és plüsch-disz munkák, passepar-
tout, doboz és üzleti könyvek
gyártását, valamint szalagok fel-
íratait legujabb arany és ezüst
betűkkel jutányos áruk mellett.

Alapítási év 1859.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka-
és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. sz. alatt.

(Saját ház.) — Telefon 30. sz.

Naponta frissen pörkölt kávé.

Alapítási év 1859.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és
- papirkereskedés -

Kassa, Fő-utca 75. sz.

Minden irányu magyar és
német nyelvű munkák
nagy raktára.

Az évente megjelenő általános
könyvjegyzéket kívánatra ingyen
:: és bérmentve megküldjük. ::

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

Neumann M. Az ország legnagyobb férfi-, fiu- és leányka-ruha
Kassa, Fő-utca 27. sz. áruháza és telepe.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes árak tiszta gypjuból készülnek a legjobb kellek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök Gyermekruhák-ról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felül vételeket bérmentve küldök.

Meg nem felelő árut, ha **az viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályom-ban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaim és elsőrangú munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhetek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított NEUMANN M. cég

a főszólyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitünő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis a legnagyobb mérvben eszközözött nagybani iparüzem nyújthat.

Központi áruház: Budapest, IV., Muzeum-körut 1-3

FIÓKOK.

Arad	Fiume	Lincz	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolcz	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

BÉCS: I. Kärtnerstr. 19., VI. Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten**, továbbá **Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Nyulászi Béla

dohány és szivartőzsdéje, Kassa, Fő-utca 12. szám.

Bejegyzett védjegy

Sorsjegyek. — Igérvények.
Játékkártya. — Papíraru.
Hirlapelárusítás és előfize-
tés. — 25 darab különféle
kassai képeslevelezőlap bo-
ritékban 50 fillér. — 29 ké-
pet tartalmazó RÁKÓCZI-
album 2 korona. — Kassa
város átnézeti térképe nagy
alakban 50 fillér, kis alak-
ban 20 fillér. Telefon 244.

Világhirű

KOBRAK

cipők kaphatók

Kertész-nél,

Kassa, Fő-u. 43.

AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetét**tel kötjük egybe. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkáját kamatos kamataival **vi**ssza-
≡ kapja. ≡

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

**Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.**

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. **Kassa.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör Korona-sör Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készségesen szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag e sörfözde süre méretik ki.

VIZY DOMOKOS, Kassa

fűszer-, csemege- és kávé-behozatali üzlet.

„VIZY MELANGE“ pörkölt kávé a legjobb, tessék megpróbálni. Mellékelve lesz a legjobb kávéfőzési módszer leírása. o o o o o o

ÜDONSÁG! Dobói csemege brindza. Egy eredeti doboz ára 2 korona. o o o o

BUTORKIÁLLÍTÁS.

JAKOBOVITS ÁRMIN ÉS TESTVÉRE

Telefon 171. Kassa Fő-utca 39., saját ház. Telefon 171.

==== a székesegyházzal szemben. ====

butor- és szőnyegáruházában megnyiták a teljesen berendezett butor miata szobák, lakásberendezések teljesen felszerelve szőnyegekkel, függönyökkel, csillárokkal. **Nagy választék** háló, ebédlő, nri szoba, szalon és leány szoba berendezések, előszoba és konyhabutorokban, angol **hőrgaranturákban**, vas- és rézbutorokban, valódi perzsa- és smyrna-szőnyegekben. — Külön osztály tömörfa (massiv) háló, ebédlő és irodai butorokban. — Teljes monyasszonyi berendezéseket ugy helyben, mint vidékre szállítunk izléses összeállítás és jutányos árak mellett. — **Kedvező fizetési feltételek.**
Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Hölgyek figyelmébe!

A szépség egyik főkélléke a szép arcbőr. Minden hölgy egyetlen vágya ezt elérni, de sajnos nagyhangu reklámok után indulva, leginkább nélkülözik is azt.

Minden jó cikknek az elterjedtség a legjobb bizonyítvány!

A dr. Sihukszky-féle készítmények felülmúlhatatlan voltát számos háianyilatkozaton kívül legkiválóbban az igazolja, hogy évente 15—20 ezer postacsomagot küldünk nemcsak az ország minden részébe és Európába, de Ázsiában és Amerikában is vannak nagyszámu vevőink, kik egyszerre száz számra rendelkeznek, hogy a szállítási költséget megtakarítsák.

Szeplő, májfolt, mitesser, fénylő arcbőr, arcvörösség mind eltűnik használatá folytán, és mindamellett semmi nyomot nem hagy hátra az arcon, nem teszi ráncossá az arcbőrt, mert semmi ártalmas anyagot nem tartalmaz, amennyiben a világhírű orvos, dr. Sihukszky előirata szerint készül.

A dr. Sihukszky készítmények, egymint: arckrém, selyemcrém, szappan, selyem-pouder, arcmosdóvíz, éjjeli és nappali használatra valók.

Tessék óvakodni az utánzatoktól, csak az a valódi, melynek edényén és külső csomagolásán dr. Sihukszky aláírásával el látott arcképe látható !!!

Dr. Sihukszky-féle arckenőcs . . .	ára 1 K 40 f.
" " szappan	" — K 70 f.
" " arcmosó	" 1 K 40 f.
" " selyem-crém	" 2 K 20 f kis tégely 1 K 20 f.
" " selyem-pouder	" 1 K 20 f (hármily színben.)

A hajápolásnál igen ajánljuk a „Capillor hajszesz”-t mely megakadályozza a haj kihullását s a hajhagymáknak mintegy táplálékát képezvén, kopaszságnál is igen bevált. Használati utasítás minden üvegen. Ára 1 korona 20 fillér.

A „Haj-Regenerator” az ősz haj eredeti színét adja vissza. Ára 2 korona. 10 kor meghaladó rendelést bérmentve küldünk.

A fenti összes készítmények kaphatók :

Az „ISTEN SZEM” gyógyszer-tárában

Kassán, Fő-utca 65. szám. A városháza mellett.

Pontos olvasható címet kérünk. Rendelések aznap postára adatnak. Titoktartás biztosítva.

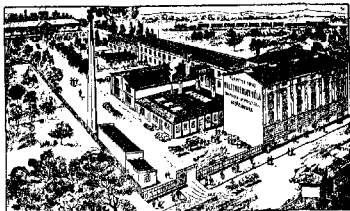
Az ISTEN SZEMÉHEZ címzett gyógyszer-tár alapítása az 1626-ik évhez vezet vissza, majd a jezsuita-rend kezébe került. Az 1682-ik évben úgy szól róla a krónika, hogy az országban a leelőkelőbb gyógyszer-tár, melyben a gazdagon megaranyozott ószea láálványokon mintegy 900 kisebb-nagyobb, vert ezüstből készült aranyozott edények tündökölték s ma is megvan a hullámtatos fiókvány, minden fiókon színes, berakott fából való szalagcsokorral és három rézmozsár a jezsuiták monogrammjával. Ekkor a városi és vidéki közönség legkeresettebb gyógyszer-tára volt s a katonaság is itt készítette gyógyszerét. Az 1773-ik évben a jezsuita-rend feloszlásával tulajdonává vált az Eder család kezén. Mai tulajdonosai, Mezei és Alexander, kik az 1911. évben vették meg a gyógyszer-tárat.

Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó R.-T.

Ipari és kereskedelmi nyomtat-
ványok, takarékpénztári zár-
számadások, mulatsági és
alkalmi meghívók, gyász-
jelentések, röplapok, pla-
kátok, zsák- és szék-
jegyek a legrövidebb
idő alatt pontos
és izléses kivitelben gyor-
san készí-
tetnek el.

Kassa, Fő-utca 64. szám.

Alig van iparág,

melynek prosperitása és fejlődése annyira függ a közönség bizalmától, mint a kelme-festő- és vegytisztító ipar. A HALTENBERGER féle kassai ruhafestő-, vegytisztító- és gőzmosógár forgalmának fokozatos emelkedése igazolja azt, hogy ezen cég a közönség teljes bizalmát élvezi s a tulajdonosok súlyt fektetnek arra, hogy a t. felek bizalmát lelkiismeretes, szakszerű munka, gyors kivétel és jutányos árszabás által teljes mértékben kiérdemeljék.

A gyár telepe és központi irodája Kassán Szerecsen-utca 3. sz. alatt áll fenn. A kassai 5 átvételi üzleten kívül Miskolc, Eger, Sátoraljaujhely, Munkács, Nyiregyháza, Eperjes és Kisvárdra városokban tart fenn átvételi üzleteket s az ország minden részében képviselőit. Külön postaosztály a vidékről magánfelek részéről érkező megbízások részére.

Uri divat- és sportáruüzlet

minőség és ár tekintetében minden
□ követelményeknek megfelelően □
állandó nagy raktár minden
uri divat- és sportárucikkekben.

Lengyel és Szepesi

Kassa, Fő-utca 63. (Városháza-épület.)

Andrássy nagy kávéház

..... Fő-utca 85. szám. ....

(Andrássy-palota.)

Modern, uri kényelemmel berendezve, a felvidék legnagyobb kávéháza. Előkelő társaságok katonazene mellett itt találkoznak.

7 amerikai karambol-asztal.

**Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank**
kassai fiókja
Fő-utca 53. sz.

Ajánlja páncélszobájában elhelyezett

**Safe deposit
szekrényeit**

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

Üzleti órák $1\frac{1}{2}$ 9– $1\frac{1}{2}$ 2 óráig.

IV. évfolyam.

1913.

BORSOD

ABAUJ-TORNA

MUSEUM

1. szám.

36244

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVENYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eötvösvényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELNIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

KASSA
KASSAI KÖNYVTÁRSÁG ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1913.

BORSOD
ABAUJ-TORNA
MUSEUM

TARTALOM.

	Oldal
A Forgács-utcai kapu. Irta: Révész Kálmán	1
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig. Irta: Kemény Lajos	6
Az 1631-iki parasztlázadás történetéhez. Irta: dr. Czobor Alfréd	22

Családtörténet.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711.) Közli: dr. Czobor Alfréd	27
--	----

Vegyések.

Verancsics Antal Kassa városához. Közli: Kerekes György	86
Lucifer Miklós végrendelete 1377. Közli: K. L.	87
Sziráky Balázs levele. Közli: Kemény Lajos	88
Adalék Bethlen Gábor udvartartásához. Közli: K. L.	89
Bortiszti számadás. Közli: K. L.	40
Zsigmond király rendelete. Közli: Kemény Lajos	41
Címeres pecsétadomány a kassai református egyház részére 1666. Révész Kálmán	42
Mikor tartotta Abaujvármegye törvényszékeit? Közli: dr. Cz. A.	43
Kezeslevél. Közli: K. L.	44
A gönci régi vármegyeháza. Közli: dr. Cz. A.	45
Kassa város dézsarendtartása. Közli: K. L.	45
Vincellér esküje. Közli: K. L.	47
Adventre való gyertyák (1718). Közli: K. L.	48
Vásárbírák uraimék instructiója. Közli: K. L.	49
Kapudeákok rendtartása. Közli: Kemény Lajos	52
Pékárszabás 1702. Közli: K. L.	55
Szállásosztók utasítása. Közli: K. L.	56
Mészáros Mihály uram testimoniálisa. Közli: K. L.	57
A berkii dézsma bérlete. Közli: K. L.	58
A kassai posztógyár történetéhez. Közli: K. L.	59

Irodalom.

Bibliographia	61
-------------------------	----

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kassa, (Vármegyeháza).

A Forgács-utcai kapu.

Kassa az elmúlt századokban kettős kőfallal övezett erődített város volt. A két (belső és külső) várfal között a Hernád vizével telt árok vonult el. A közlekedés fenntartására három kapu szolgált, a felső kapu a Fő-utca északi, az alsó kapu a Fő-utca déli végén és a Forgács-utcai kapu, mely 1783-ban II. József császár itteni látogatása és éppen a kapura vonatkozó intézkedése emlékére „József-kapu“ (porta Josephina) nevet nyert.

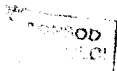
A Forgács- (ma Deák Ferenc-)utca eredeti német neve „Faulgasse“ volt, melyet magyarosan „Folgassz“-utcának ejtettek és irtak, ebből lett a „Forgács“-utca, mely tehát nem a gróf Forgách-család valamelyik Kassán is szerepelt tagjától nyerte nevét.

A Forgács-utcahoz legközelebb állott bástyát Forgács-bástyának nevezték, amint azt egy II. Rákóczi Ferenc-korabeli vers is bizonyítja:

„A hires Rabutin Kassa városát,
Sűrűn löveti Forgács bástyáját.“

E mellett a bástya mellett volt a város harmadik kapuja, a Forgács-utcai kapu. Egész világosan látható a van der Rye által 1617-ben rajzolt képen, amely több történeti munkában, eredeti példányban pedig a Felsőmagyarországi Rákóczi-muzeumban megtekinthető.

Ez a kapu éppen úgy, mint a másik kettő, a XVIII. század elejéig a közlekedés számára nyitva állt; az 1700-as évek harmadik vagy negyedik tizedében azonban befalazták.

Hogy melyik esztendőben, erre nézve át kell kutatni a városi jegyzőkönyveket; annyi különben bizonyos, hogy 1747-ben már be volt rakva, mert az ez évből való tervrajzon (szintén látható a muzeumban) hiába keressük, nem található.

Miért záratta el Kassa város előljárósága a Forgács-utcai kaput? E kérdésre a történeti adatok alapján egész bizonyossággal azt felelhetjük, hogy „ex odio religionis“, a protestánsok elleni gyűlölségből, azoknak bosszantására.

A szatmári béke (1711.) után Kassa város falain belül nem volt a protestánsoknak szabad vallásgyakorlata. Templomaikat elszedték s az evangélikusok a Forrás-utcai, a reformátusok a Szepsi-uti (ma már bezárt) temetőben emeltek maguknak ideiglenes, jó részt fából készült templomokat, hol a jobb idők eljöveteléig, isteni tiszteleteiket megtarthatták. A belvárosból ezekhez a templomokhoz a Forgács-utcai kapun át vezetett a legközelebbi út; ezért falaztatta el azt a városi tanács, úgy, hogy a belvárosban lakó protestánsok csak nagy kerülővel, az alsó vagy felső kapun át juthattak el templomukba. Sőt később még azt is kitalálta a hitbuzgó városi előljáróság, hogy az ünnepnapokon „azok nagyobb megszentelése végett“ még az alsó és felső kaput is lezáratta, úgy, hogy a belvárosi kálvinisták és luteránusok például a husvéti ünnepek alkalmával már csütörtökön kiköltözhettek valamelyik külvárosi hitsorsosukhoz és csak kedden kora reggel térhettek vissza lakásukba. És ezek ellen a zaklatások és bosszantások ellen az időben nem volt sem apelláta, sem orvoslás.

Pedig az üldözött kassai protestánsok sokszor folyomódtak, jobbágyi alázasos térdhajtással a legszentségesebb császári és királyi felség (Mária Terézia) trónja elé, de mindig hiába. A kassai református egyház levéltárában ma is meg van egy 1760-ban készült felségfolyamodvány credeti fogalmazványa, melyben a kassai ref. polgárok és lakosok a Forgács-utcai kapu bezárását panaszolják és annak megnyitattásáért esedeznek.

Az egyház évkönyveiben pedig 1780-ról a következő feljegyzést olvassuk: „Ebben az esztendőben sok ízben sessio (ülés) volt a Kamarán gróf Sztáray Mihály ur praesidiuma

(elnöklete) alatt, a Forgács-utcai kapunak felnyitása felől, de a városi magistratus mindcsak ellene lévén, abban maradt. Noha mind a protestánsok (az Aug. és Helv. C.(onfessiót) tartók), mind a Forgács utczaiak aláztos instantiájokkal zörgettek a regia commissio (királyi bizottság) előtt. Azt ugyan csakugyan megnyertük, hogy a város kapui (t. i. az alsó és felső kapu) ünnepnapokon nem zárattak be a régi szokás szerént, hanem egy levonható s felbocsátható fát csináltattak a kapukban, hogy a kocsik, szekerek, lovak be ne jöhetnének, de a gyalog ember mindenkor szabadon bejöhették."

Ez év november 29-én meghalt Mária Terézia. Fia és utóda, a felvilágosodott és szabadelvű II. József uralkodása alatt jobb napok következtek az elnyomott protestánsokra.

II. József császár több ízben megfordult Kassán. Három ízben (1770., 1773., 1780.) még édesanyja életében, negyedszer 1783. július 3-án, már mint uralkodó, de koronázatlan fejedelem.¹⁾ A kassai protestánsok ez alkalommal is — bizonyára nem először — folyamodtak a császárhoz, hogy istenitizszeletük és vallásuk szabad gyakorolhatása végett a Forgács-utcai kaput nyitassa meg, miért is a Kassára érkezett s a Fekete-Sasban megszállott uralkodó, kíséretével együtt legelőször is a Forgács-utcára ment. Itt találta őt a város bírása, Klestinszky József, akit sürgősen magához hivatott. Az ekkor történt eseményeket a bíró „hiteles” előadása nyomán, a városi jegyzőkönyv megörökítette, de mindjárt meglátjuk, hogy ez az előadás épen nem volt hiteles, hanem épen a bíró, saját érdekében — amint mondani szokás — „szépitve” adta elő a történt dolgokat. A városi jegyzőkönyv előadása szerint²⁾ a császár „legkegyelmesebben megengedte, hogy a

¹⁾ Lásd e „Történelmi Közlemények” III. évf. 208—221. lapjain.

²⁾ . . . versus tertiam portam in eadem platea Forgacsiana existentem divertens, demerentissime admiserit, ut illa reseretur, dicendo: „Opplatur fossatum terra et habebitis viam.” Cum interim perillustris dominus iudex, fossatum illud terra repleri non posse, ideo, quod aqua ibidem debito suo defluxu spoliaretur et taliter civitas isthaec inundationibus obnoxia redderetur respondisset, vultu placidissimo sequentibus reposuerit baculo ostendendo atefata sua Majestas Sacratissima: Comprehendat, — inquit — dominatio perillustris: habebitis duos muros ex utraque parte paratos, ducatis supra illos arcum et habebitis, qualem volueritis viam, sive pedestrem, sive currulem.“

Forgács-utcai kaput kinyissák, ezt mondván: Be kell tölteni az árkot földdel és lesz utatok. Midőn a nagytekintetű bíró erre azt mondta, hogy az árkot nem lehet földdel betölteni, mert akkor a víznek nem lenne rendes lefolyása és emiatt a város vízáradásoknak lenne kitétetve, a császár ő szent felsége, a legkegyelmesebb ábrázattal, botját emelve, következőleg felelt: Értse meg — ugymond — nagytekintetű uraságod, hogy kétfelől két kőfalatok van, bótoltjátok át (a vizes árkot) és lesz olyan utatok, amelyet akartok, akár gyalog, akár kocsi ut.“

Igy a bíró előadása, mely — ismétlem — a tényállásnak nem felel meg. A császár nem „kegyelmesen megengedte“, de a protestánsok jogos panaszát méltányolván, egyenesen megparancsolta, hogy a Forgács-utcai kaput ki kell nyitni és ott a ki és bejárást lehetővé tenni; a bíró azonban még a császár határozott parancsa után is kifogással, még pedig üres kifogással állott elő, mire a bosszus császár (épen nem „a legkegyelmesebb ábrázattal“ hanem egész haraggal) botját a bíróra emelve s őt megfenyegetve ilyenformán szólhatott: „A maga eszével is felérhetné kend (bizonyára nem urazta meg a bírót), hogy ha átbótoltatjátok a vizes árkot, kész az átjárás.“ Ez a való tényállás, melyet a bíró saját érdekében szépítve, még pedig ügyetlenül szépítve, adott elő, mert az a „baculo ostendendo“ mindent elárul.

II. József császár erélyes fellépése és parancsa meghozta a kívánt eredményt. Csakhamar elkészült az árok átboltozása és felépült a hármass nyílással (középen a kocsik, két oldalt a gyalogosok számára) ellátott diszes uj kapu (rajza a városi levéltárban ma is látható), mely a császár tiszteletére „József-kapu“ (porta Josephina) nevet nyert, az 1784. március 12-én hozott városi határozat szerint. A kapura diszes emléktáblát helyeztek el, a következő felirattal:

IanVa priVs Forgatslana
 nVnC Vero
 ab aVgVsto Iosepho II.
 oCCaslone tertlae praesentlae sVae
 oCVLate reVIDente

Josephína VoCata

a S. P. q. C

aVgVsto InDVLgente restaVrata.¹⁾

A S. P. q. C. rövidítés értelme: Senato populoque Cassoviensi — Kassa város tanácsa és lakossága. A kiemelkedő betűk pontosan kiadják az 1783. évszámot. Érdekes, hogy e felirat harmadiknak mondja II. József 1783-iki látogatását, tehát az 1780-ikét, amikor csak az alsó külvárosban pihent pár órát s a belvárosban nem volt, nem számítja.

Révész Kálmán.

¹⁾ Ezt a kaput, melyet előbb „Forgács-kapunak“ hittak s melyet Ófelsége II. József császár, harmadik (kassai) látogatása alkalmával személyesen megtekintvén, „József-kapunak“ neveztünk el, Kassa város tanácsa és közönsége — Ófelsége engedelméből — megnyitatta. 1783

Abauj-Tornavármegye története. 1527—1648.

Politikai és hadi történet.

5.

A törökkel megindítandó béketárgyalások végett 1634-ben a hét vármegye részéről, melyekben hódoltság van, u. m. Abaujvár-, Torna-, Zemplén-, Szabolcs-, Borsod-, Gömör- és Hevesvármegyék részéről követül küldettek Fuló János, Szathmáry Miklós, Nyakas György és Szepessy Mátyás¹⁾ s részükre hat-hat forint napidíjat szavaztak meg. Az összegből Abaujvármegyére 125 frtot, Tornára 15 frtot vetettek ki.

A követek részére adott *instructiót* szószerint közöljük, amint azt a *vármegye jegyzőkönyve* megőrizte. Teljes képét adja ez a romlásnak, mely Abaujvármegyét a török hódoltság révén érte:

„Az szent Isten az megnevezett becsületes főember követ atyánkfiainak mostani utjokat áldja meg, tegye szerencsésé, boldoggá, ő kegyelmök Isten segítségéből édes hazánknak, nemzetünknek hasznosan és kedvesen szolgálhassanak, követségüknek örvendetes kimenetelével jöhessenek meg közinkben szívünk szerint kívánjuk.

Beérkezvén ő kegyelmök Komáromban, az mi kegyelmes urunktól császáruunktól, koronás király urunktól azon mostani török traktára rendeltetett komisszárius uraknak szóló és intitulált credentionális levelünket megadván, ő nagyságokat és kegyelmeket az komisszárius urakat ez mi nemes Abaujvármegyénk nevével is, az mint legjobban ő kegyelmök tudják, salutálják és üdvözöljék.

¹⁾ Várm. jegyzőkönyv.

Annakutána azon mi becsületes követ atyánkfiái minden teljes tehetségükkel azon legyenek, hogy az törökkel az békesség végben menjen és szentül és tökéletesen mind két részről negyven esztendeiglen vagy legalább husz esztendeiglen megtartassék, mindkét részről az békesség háborgatók, rontók és felbontók, menten kegyelem nélkül megbüntettesenek.

Ez egynehány elmúlt esztendőekben mindkét részről elfogattatott rabok, mindkét részről sarcz és váltság nélkül ajándékon bocsáttatassanak el.

Az polturák és mindenféle egyéb pénz, arany, tallér, apró pénz, dutka, stbi. mindkét részről, mind török s mind magyar között egyaránt járjon és ugy vétessék el erős és nagy büntetés alatt.

Az kereskedések mindkét részről bátorságosan legyenek és megtartassanak.

A zsitvatoroki és bécsi végzéseket, melyek lettek az törökkel, követ atyánkfiái felette igen megolvassák és mindezekben azokhoz alkalnastassák magokat és valami defectus és hátramaradás esett azokban, supplikáltassék és az szerint legyen meg az békesség, ismét confirmáltassanak azon zsitvatoroki és bécsi traktának végzései.

Azon zsitvatoroki és bécsi végzés után valamely helyek, faluk, városok, nemesek és egyebek akárkik a töröktől meghódoltattak, az kiknek summájokat és hódolásukat feljebb verték és in summa akárminemü abusús insolentiákat, inconvenientiákat cselekedtek, per omnia, mindenek tolláltassanak, az előbbeni rend mód szerint való állapotra azon zsitvatoroki végzés szerint hozattassanak és mindkét részről azokhoz tartsák magokat erős büntetések alatt.

Ezen mi nemes vármegyénkben penig azon zsitvatoroki végzés után, itt szomszédságunkban levő egri és egyéb végbeli törökök minemü nagy csintalanságot, égetést, rablást és nagy insolentiákat cselekedtenek, ezen vármegyénknek két processusbeli ide alatt megirt szolgabirái az mi kegyelmes urunk királyunk parancsolatjából és nemes vármegyénknek commissiójából szorgalmatos inquisitiókat celebráltak ezen mi vármegyénkben, mely inquisitiókat azon mi szolgabiráink

és esküdteink hitek szerint ezképpen, a mint következik írásban referáltak előttünk és ez szerint hitek után pertractáltak:

Ezeknek utána második szolgabíránk vitézlő felsőmérái Osztroharith Horváth István és mellette levő ezen vármegyének esküdtei, vitézlő Szalkay István és Szikszay István által az ő kgyelmök processusában ezen dologbar celebráltattot inquisitiono rend szerint így következik:

Az mi kegyelmes urunknak, császárunknak, koronás királyunknak, az felséges második Ferdinánd urunknak parancsolatjából és az nemes Abaujvármegyének viceispánjának, nemzeti Láczy Gergely uramnak kibocsátásából in anno 1634-ik esztendőben augusztus havának huszonegyedik napján.

Mi felsőmérái Osztroharith Horváth István ezen nemes vármegyének egyik szolgabírája, mellettem levő esküdt uraim nemes és vitézlő Szalkay István és Szikszay István uramék jöttünk ide Szikszó nevű mezővárosba, convocálván az több hódolt falukat is és processusban levőket és urunk ő felsége mandatumjának continentíája szerént az városi és falusi hódolt bírákat és polgárokat megeskettettük a végre, hogy néhai meghalt Bocskay István fejedelemnek idejében az Zsitvatorokban lett végezet után avagy azelőtt is az kik hódoltanak, esztendőnként való summájok az törököktől mint maradott helyben és mennyivel verték feljebb-feljebb esztendőnként való adójokat és az summájokon kívül mennyi ajándékot vesznek rajtok, nemes embereket és falukat, az kiket hatalmas meghódoltattanak és némely falukat el is raboltanak, ezekről inquiráltunk és ez dolgok végett urunk ő felsége parancsolatjából hitünk szerint examináltuk az bírákat és polgárokat.

Elsőbben is az szikszai bírák és az egész tanács s városbeliek igaz hitük szerént erről emlékeznek, hogy Egret megvették, azután volt nyolcz avagy kilencz esztendeje, hogy nem hordott Szikszó, hanem egy Kis Imre nevű pribék, mely csabai fiu volt, az jött vala ránk pünkösöd tájban, el vinek hármat bennünk és négyet levágának; annakutána ugy hódoltatának meg a császár számára; akkor négyszáz forintban summáltunk vala meg, de immár azóta az kis pénz ment hétszáz forintra, az ajándék, az mit a summa felett vesznek

rajtunk, négy vég karasiát, vaját, mézet, juhot, árpát, lisztet, bort, késeket, ki annakelőtte soha nem volt, mely megteszen háromszáz forintot, ezek felett ötszáz kilo buzának felhozásától száz forintot vesznek rajtunk, annakelőtte az sem volt rajtunk, de tavalyi esztendőben abban is nem hagyának meg, az száz forint felett hatvan forinttal vőnek többet rajtunk, malomkövet vitetnek velünk, azzal sem tartoztunk; a summánkban veszen háromszáz kilo buzát, ez felett az háromszáz kilo buza felett, ki soha nem volt, tavalyi esztendőben negyvenkét forintot vett rajtunk, melyet kapusám ura való pénznek nevezi, annakelőtte, sem ves kemenczéhez sem szekérrel, sem gyalogsorban soha nem szolgáltunk, az malom is az város adójához való volt, immár mostan azt is külön akarják hódoltatni, az poltura pénzt penig ennek előtte két pénzben, mostan harmadfél pénzben veszik, de ők három pénzben adják minékünk, immár nagyságtok és kegyelmetek megítélhetik az négyszáz forint mennyivel ment feljebb, melyet mi semmiképen el nem viselhetünk.

Az alsóvadásziak előnkbe jöven, hitek szerént erről emlékeznek mind az birák s mind az polgárok, hogy Egret megvették, akkor hódoltattanak meg bennünket pesti Aly Ispahia számára, mink summáltunk meg Laghda István, Fejér Mátyás, Laghda Márton és Tar János, négyen voltunk akkor, hogy megsummálánk, hatvan forint volt summánk esztendeig, az mellett egy harmadfű tinót adtunk, husz kila buzát, husz kila árpát, tiz pint vaját, tiz pint mézet, akkor ennél egyebet nem adtunk, hanem Bocskay idejében száztiz forintra verék fel, 30 kila buzára, 30 kila árpára, 20 pint vajra, 20 int mézre verék fel. Mostan immár az derék summát másfélszáz forintra verték, széna pénz soha nem volt rajtunk, mostan azért is 30 forintot vett rajtunk; az szolnoki hidhoz való favitelért tavaly azért is 30 forintot vett rajtunk, kivel soha nem tartoztunk annak felette, ezzel is nem tartoztunk. 80 kila buzát vett reánk, azt Szolnokról kell Egré felhozatnunk, attól is 18 forintot vesznek rajtunk, az cserépi vajdának is esztendeig két adóra 14 forintot veszen rajtunk, az sem volt soha, elsőben az harmadfű tinót az mint esztendőnként konyhára adtuk, mostan azért is 17 forintot veszen rajtunk, az

fejős tehenet 12 forintot veszen, ki annakelőtte soha nem volt, ezelőtt soha fát se hordottunk mostan pedig 40 szekér fát vetett erővel ránk, az 30 kila buzát és 30 kila árpát, 60--60 kilára verék fel, de száz--száz kilát is elvonszon rajtunk; ezek felett akármi büntetést ránk fog, birságban ötven forintot s többet is elvonszon rajtunk; ennekelőtte mikor summálni behivatott, ezzel sem tartoztunk, egy juhot, egy bárányt és két forintot elvonszon rajtunk, ki annakelőtte soha nem volt, turóért, sóért egy forintot adattunk, immár mostan azt is tiz forintra verte fel; bort semadtunk soha különben, hanem csobolyóban, mikor vittünk, de mostan hordóval kíván rajtunk; minthogy kevés földünk vagyon, az homrogi pusztá mezőtől 16 forintot adattunk, mostan 20 forintot vonszon rajtunk, az kinek elsőben meghódoltunk volt, azon Aly ispáhiának az öccse Szabó Aly eszáchia hódoltat Egré bennünket; Nagyságtok és kegyelmetek eszében veheti az 60 forint summa és a harmadfü tünő, az tiz pint vaj és az tiz pint méz menyire ment fel, mely nagy summálást mi semmiképen el nem viselhetünk, hanemha elbujdosunk, az mikor megsummáltunk elsőben, immár azóta ez a szegény falu mennyi ember hijával vagyon, azt mi meg sem tudjuk mondani.

Az jánosdiak hitők szerint mondják, hogy az szerint Eger vételekor hogy meghódoltatának, esztendeig való adójok 15 forint, 5 icze vaj, 5 icze méz és egy tábla szappan volt, mostan immár Mamlut aga 20 forintra verte summájokat, 20 icze vajra, 29 icze mézre, szőlőhegyünk nincsen, mégis egy hordó bort is kér rajtunk; akkor pedig, hogy elsőben meghódoltatának, kiment 12 ekés ember Jánosdról, de mostan pusztá hármacskán nyomorgunk Alsó-nádason, csak az pusztá földtől fizetünk, hanemha innen is elbujdosunk, elfogytunk, hármacskán mi ez adófizetést el nem győzzük.

Az léhieik is lelkiismeretek és hitők szerint erről emlékeznek, hogy Egret megvevén az török, akkor elsőben, hogy meghódoltatának bennünket, két esztendeig nyolcz 8 forintot adtunk, egyéb summánk annál nem volt, azután mostan feljebb-feljebb verték, mostan immár Memhet iszáchia 20 forintra, 8 icze vajra, 8 icze mézre verte, egy puskát is kér rajtunk, basa ajándokát soha nem adtunk, mostan 3 forintot veszen rajtunk.

Az felsőkázmárkiak és alsókázmárkiak hitők szerint mondják, hogy ők soha nem hódoltanak, mégis tavaly esztendőben ránk jövének egy éjszaka, felsőkázmárkit négyet vittének el, alsókázmárkiakat ötvennégyet rablánek el, kettőt levágtanak, ottben Egré kettőnek lett immár gyermeke, mind-össze ötvennyolcz ember hijával vagyunk, Léhen lakó Bodó Gergelyt nemes embert két esztendeje hogy meghódoltatták, ezelőtt soha nem hódolt.

Az nagy kinizsiek és halmajiak hit szerint mondják, hogy soha nem hódoltanak, újra tavaly esztendőben szénahordás-kor 6 ez két falubelieket is elvittének és annak óta ma is fenyegettenek bennünket, hogy meghódoljunk, mert mind rabságra visznek bennünket, ha meg nem hódolunk.

Az szikszóujfalusiak hitők szerint mondják, mióta hódolni kezdettenek, arról hitünk szerint így emlékezünk; Bocskay idejében 80 forint volt a summáak, akkor Pihaly espahi Szolnokban hódoltatott bennünket, az nyolczvan forint felett egy vágni való tehenet és 40 icze vajat adtunk, ez megnevezett török urunk sok esztendeig e szerint hódoltatott bennünket, hanem Egré Suruczin Hussain aga kezde ismét hódoltatni, ez másfél száz forintra veré fel summánkat, azután az ismét elada bennünket Memhet agának, az ismét harmadfél száz forintra veré summánkat, mely harmadfél száz török forint magyar háromszáz forintot teszen, 60 icze vajat, egy borjas tehenet és egy vágni való tehenet, fél mázsza fagyut, 25 szekér szénát, császár adójára 24 kilo buzát, hasa ajándékára 2 kila abrakot, 2 kila lisztet, 3 forintot, ki annakelőtte soha nem volt bort sem adtunk soha, egyéb mód nélkül való birságot elő sem tudunk mondani, amennyit vonszon rajtunk, elsőben hogy meghódolt a szegény falu, kimehettünk 21 ekével szántani, de mostan úgy elfogytunk, mint az kik ketten. hárman összefogunk is, 10 ekével nehezen mehettünk ki ez hitvány faluból, nagyságtok s kegyelmetek eszében veheti az nyolczvan forintot, 40 icze vajat és az egy vágni való tehenet mennyivel verték feljebb-feljebb, de ha nem szállítják, bizony el kell róla mennünk ez hitvány faluról, mert semmiképen el nem viselhetjük.

Az ongaiak igaz hitek szerint így emlékeznek róla első-

ben, hogy meghódoltatának, akkor Szolnokban hódoltatának bennünket, arról nem szintén derekasan emlékezhetünk, hanem Bocskay idejében hogy meghódolánk Kasan espahianak 13 forintot, 5 icze vaját, 5 icze mézet adtunk, azután ismét Hassan Csorbadin janicsár aga 27 forintra, 13 icze vajra, 13 icze mézre, 16 kila buzára, 16 kila árpára, 28 szekér szénára, egy vágó tehenre, fát amit hordat, amennyit akar; két kila szilvát, egy kila diót, basa ajándékot egész ajándékot 14 forintot. fél ajándékot 7 forintot kell adnunk, az 13 forintot, 5 icze vaját, 5 icze mézet ennyivel verték feljebb. Nagyságtok eszében veheti, minemü elviselhetetlen adófizetésben és minemü rabságban vagyunk az pogányságnak, adná az uristen, hogy ő felsége után nagyságtok könnyebbithetne rajtunk, mert immár jól látjuk, hogy el kell pusztulnunk, ha könnyebbségünk nem lesz.

Falu felső- és alsókemenceiek hiték szerint vallják, hogy elsöden meghódoltanak, 16 forint volt summájok, akkor kikimehetett 20 eke az két faluból, de mostan még csak három ekével sem mehetnek ki, ugy elfogytanak, ez mostani török urok Memhet ispahia summájokat 32 forintra verte, 16 icze vajra, 16 icze mézre, basa ajándéka 3 forint, az vajdának hol 4 forintot, hol 5 forintot veszen, azelőtt soha ez sem volt, többet az 16 forintnál soha semmit nem adtunk, mostan ennyit vonszon rajtunk.

Ez jelen való 1634-ik esztendőben die 11 szeptembris hitök szerint referálják szolgabíró és esküdteink, hogy akkor éjszaka csobádi mezőről öt inast elvittének az egri törökök, egyet megöltének, kettőt megvagdaltanak, az kiket elvittének, ketteje nemes ember gyermeke, hárma parasztember gyermeke, az kit megöltének is, nemes ember volt, az kiket megvagdaltanak, mind az ketten szolgák voltak.“

Az 1640-ik évben a két Gagy és a szomszédos helységek estek a török-dulásnak áldozatul.¹⁾ A vármegyei védelemért fordul a kassai főkapitányhoz s felsorolja, hogy a legközelebb elmúlt tiz esztendő alatt mely falvak kényszerültek meghódolni a bécsi és zsitvatoroki végzések ellenére.

1) Várm. jegyzőkönyv.

„Elsőben is Gadna nevű falut rablotta el és felégette és rabokat hetet vitt el és kettőt levágott, azután is másodszor is elrablottak, akkor is vittek el öt rabot, egyet levágtak, amely falu sok ideig pusztán állván, azután kényszerítetett csak szintén ez esztendőben (1640.) meghódolni; és ez a falu soha nem hódolt annak előtte.

2. Ujlak nevű falut háromszor elrablotta és ott is égetett és egynehány számú rabokat háromszori rablásával circiter harminczat vittenek el; ez a falu sem hódolt soha előtt, hanem tavalyi esztendőben kényszerítetett meghódolni.

3. Mind a két Kázsmárk nevű falukat elrablotta, ott is égetett és vitt el rabokat circiter ötvenig; és most is puszták azon faluk.

4. Nyesta nevű falut is elrablotta, vitt el rabot circiter 15; és kényszerítetett meghódolni.

5. Szent-András nevű falut is kegyetlenül elrablotta. Tíz rabot vitt el, egyet vágott le; és kényszerítetett meghódolni.

6. Az vajdai mezőről vitt el hét gyermeket, és egy legényt levágott.

7. Halmajt, Nagy-Kinizst, Baksát, Kércset egyszersmind rablották el, melyekből sok feles rabokat és barmokat hajtottak el. Rabokat circiter abban az utjokbau, kit levágtak, kit elvittek, teszen minimum 60; és mostis puszták maradtak Halmaj és Kércs.

8. Tengerfalvát, Detket rablották el, ahonnét vittek el rabokat azon utjokban 15; és sok ideig pusztán állván, ez álló esztendőben kellett meghódolniok mind az két falunak.

9. Az gagybátori mezőről vittek el öt rabot.

10. A csobádi mezőről öt rabot vittek el az utak mellől, az egyét levágták.

11. Ez esztendőben egyszersmind nagy kegyetlenül rablották Felső-, Alsó-Gagyot, Kércset és Baktát, iszonyu égetéseket tevén, amely helyekből keresztény atyánkfiai közül kiket levágott, kiket megégetett, kiket kegyetlenül rabságra vittek, összességgel teszen hétszázig, mely kegyetlen rablások miatt kényszerítettek meghódolni Alsógagy, Bakta, Beret és Detek.

12. Most is nem szűnik meg kegyetlen hódoltató leveleket küldeni az egész Cserehátra, és Hernád mellékén levő falvakra iszonyu nagy fenyegetéseket teszen, ha meg nem hódolnak, egész Kassáig elrabolja vármegyénket; és csak az elmúlt napokban is az regéczi jószágból vittek el a martalócok ugyan Regéczkéről négyet, egyet levágtak; az gönczi mezőről egyet elvittek és egyet levágtak. Ezeken kívül csak vármegyénkbeli nemes ember atyánkfiai és parasztok megmondhatatlan sok summa pénzt fizetek és most is fizetik saczokban (sarczokban). Ez egész vármegyénkben, amely városok, faluk hódoltak is, azoknak csak egy sincs, akiknek saczokat duplaképpen fel nem verték volna.¹⁾

Az 1641. november hó 23-án Garadnán tartott közgyűlés ismét megrajzolja a török hódolás szomorú képét. A vármegye ugyanis előzőleg kiküldte a tanuvallomások kivételére Buzithay Kovács András és Puky Péter szolgabirákat és Boynisich Horváth Mihály, Fáy János, Keresztes János, Jánoky Péter, Vajdai Horváth György, ifj. Bárczay András, Uza János, Ostorharith István és Ferencz táblabirákat

A vádlevél ez:

„Circiter harmincnégyszázötvenötől fogvást az zsitvatoroki egyezésnek nevezet szerint micsoda falukat hódoltattak az törökök be és azokat micsoda rablással, égetéssel emberek és barmok elvitelével?

Mindazok az faluknak mennyi készpénze és mindenféle elesége, haszna és jövedelmek vagy az törököknek szolgálattal együtt?

Az minemű faluk az zsitvatoroki egyezésnek végével az kiknek hódolniok kellett, de kiváltképpen ab anno 1615., mivel verték fel adójukat?

Kupán lakas Palásti Gergely 70 esztendő, Kupay István 45 esztendő nemes személyek hitek után vallanak, Filekben hogy török lakott, akkor is hódolt falujok és Eger is török kézbe esvén, az hódolást confirmálták, summájok 18 forint volt; most peniglen 60 forintra verte fel, 60 icze vaj,

1) Várm jegyzőkönyv.

5 kila buza, egy dézsa turó. Ez faluban 21 ember lakik. Basa ajándéka 1 juh, 1 pint méz, 1 pint vaj, 2 forint készpénz.

Felső-Vadászon lakozók Hajdu Gergely, az erdélyi fejedelem ő Nagysága jobbágya 70 esztendős, Tót Péter Rákóczi Pál uram ő nagysága árvai jobbágya 70 esztendős, Irotay János, Rákóczi Mihály uram jobbágya 32 esztendős hitők után eképen vallják: Filekbe is hódoltak és az mely török ur birta, hogy Egret megvette az török, azután is Egré az török volt urok, akkor 45 forint volt adójuk, 20 icze vaj és 20 iczs méz, mostan penig százhuszonöt forint, harmadfél pénzben veszi az polturákat, 30 icze vaj mézzel együtt, 3 kósó, 1 vágó ökör, 1 dézsa turó, szolnoki szekereseiktől 1 szekértől 10 forint, 5 tallért vont rajtunk most. Basa ajándéka 15 köből buza, minden esztendőn egy-egy átalag bor; császár adója, ha buzát adunk, 17 forint, egy pint vaj, 1 pint méz, az vajdának 3 három forint esztendőnként, az emingnek 1 juh, 1 pint vaj, és 1 pint méz; ha buzát viszünk be, az zsákot az ajtónállók ki nem adják, míg 25 pénzt nem adunk, az urunk Baydar Memhet ispahia; tizenketten lakunk ez faluban, körülöttünk falukat rablott el, Garadnát, Ujlakot, Nyéstárol is rabokat vitt el, Alsó, Felső-Gagyot, Kázmárkot, Szent Andrást, Kinizst, Vajdát is; gyermekeket is vitt el, Zsarnóra is pribékek mentek volt és meg is rablottak egy nemes embert, le is vágának, az gagybátori mezőről is rabokat vittek el.

Selyeben lakozók Balla Pál, Rákóczi Mihály uram jobbágya 75 esztendős, Kiss Jakob, az erdélyi fejedelem ő nagysága jobbágya 75 esztendős, megesküvén azt vallják, Filekbe is hódoltak ők 60 forintot, adtak 20 icze vaját, 20 icze mézet; Egret hogy meghódolták, akkor sumájuk 60 forint volt és 20 icze vaj és 20 icze méz; Bocskay járásakor Chiafor aga ránk jövéen, az 60 forintot kétszáz forintra verte fel és 80 icze mézre és vajra is 80 iczére, 2 vágó ökör, 80 kila buza, zab 5, árpa 80 kila, 2 kila borsó, 2 kila lencse, 2 kila szilva, 2 kila dió, most is, peniglen kimondatik az zsitva-toroki végzés után lenni Sas Mustafa aghának, kétszázhuszonöt forint, arató pénz 40 forint, vágó ökrért

18 forint, fűhordásért 18 forint, 10 kősó, 70 icze vaj, 70 icze vaj, 70 icze méz, 1 dézsa túró, 2 kila lencse, 2 kila borsó, 2 kila szilva, 2 kila dió; császár adója 24 kila buza és most mégis ujonan azt kívánja, hogy 20 kila buzát tavasszal együtt adjuk be, egy átalag bort adtunk azelőtt, most 1 hordó bort kíván, basa ajándéka 11 forint és só, ekés emberek 12, zsellér mintegy 20. Az feljebb megirt faluk elraboltatása végett úgy vallanak, mint az előtte való felső-vadászi tanúk. Szolnoki szekerességgel kétszer esztendőben 2 két szekértől 36 forintot, most kíván szekér tiz tiz nap 4 szekér.

Belső-Böczi főbíró Szántó István, mellette levő eskütt polgárok Kőteles Lukács, Vágott János most esküdtink így vallanak, hogy ezelőtt 34 esztendővel birt minket pesti Amhat aga Szolnok várában, volt annak az idejében az mi falunknak sumája 30 magyar forint, egy icze vaj, egy icze méz. Basa ajándéka két kila liszt, két kila abrak és egy juh, négy icze vaj és méz. Tiha ajándéka volt egy kila buza és egy kila abrak, egy bárány, egy icze vaj, méz is annyi. Annak után az pesti Amhat aga vette meg az gyulai bég-séget és maradt két fiára a falunk, azok immán verék fel az sumánkat százhusz magyar forintra, 40 szekér szénára, 40 icze vajra, 40 icze mézre, két vágó tehénre, két dézsa turóra, 40 kila árpára; császár adóját 8 adóra, minden adóra kell négy magyar kila buzát adtunk, mostan immár az egri basa az ajándékért veszen 15 magyar forintot, ennekelőtte 6 esztendővel elunván a nagy adózást, addig rimánkodtunk és esedeztünk, hogy szállította az urunk az sumánkat száz magyar forintra, de az kívül mindent megveszen rajtunk, birságot meg sem tudnánk számlálni, mert ha bemegyünk, valami jó lovat meglát az szekerünkben, csak elvonsza, vasas szekerünket azon szerint, az nagy drágaságban az buzát meg nem adhattuk, hanem 55 forintot vett érte rajtunk, ezeket mind az hatvani agha cselekedte és cselekszi.

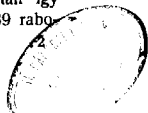
Tomoron lakos főbíró Czibi István, Becz Miklós uram jobbágya hiti után így vall, az zsitva-toroki végzés után hódoltak ők meg, az uruk Jusuf ispahia sumájuk 46 frt, 20 icze vaj, 4 kősó, 40 icze méz, 1 dézsa túró; basának 1 meszely vaj, 6 frt, 1 juh; egy ekés ember sincs a faluban,

10 nyomorog rajta. Az Selyeb, meg pár falukat ő is tudja el rablottak.

Gagy-Vendégiben lakozók Sughó Balázs főbíró Vendéggy Tamás jobbágya 35 esztendős, Terebes András Fuló János uram jobbágya 70 esztendős, Kovács Boldizsár, Vendéggyi Márton jobbágya hitők után eképen vallanak: Megkörménykezőven bennünket az pogányságtól való félelem, szomszéd-ságunkban kegyetlen rablások, tüzzel való kegyetlen égetésétől, portyázzván, Felső-, Alsó-Gagy, Gadna, Ujlak, Kázmárk, Kínizs, Dobsza és nálunk feljebb való Vajda nevű falubel gyermekek elvétele, reánk sok izbeli fenyegetőzés, izeneti. 5 levél is, mink kényszerítettünk meghódolni Chiorbaczia Ibrahim cziorbaczinak Egeren és sumáltunk meg vala 25 forintban, mindössze 16 icze vaj. Az Alsó és Felső Gagy elrablás után hódoltunk meg, nyolcan lakunk rajta. Soha nem volt hódolt hely.

Ujlakon lakozók Chyerepes Pál főbíró, Bátori Mikló: uram jobbágya 50 esztendős Chyerkely András Wechyei Sándor uram jobbágya 60 esztendős hitők után így vallanak: Az mi falunkat 3 izben rablotta meg az török, égette is falunkat, az török rabságra és az kit levágott, vagyon mindössze 50 gyermekkel együtt, annak felette lovainkat, egy-más portékánkat elprédálta és az körülöttünk való faluk rettenetes elrablása, *Gadna és az többi, kik már megvagynak írva, megrettentvén bennünket, az török is sok izbeli reánk való izengetései, kénytelen kedvét kellett keresnünk az pogánynak, el akarván távoztatni az szörnyű veszedelmet, hódoltatott meg bennünket Safor ispahia Egre lakos, summánk elsőben 15 frt, 15 icze vaj, immár ezidén 20 icze vaj, 23 forint, császár adója 13 forintot vett már rajtunk, basáé 7 frt, 1 szapu len-cse, 1 szapu borsó, 1 átalag bort. az vidéki emberektől mind földesuraktól és egyéb rendektől újabb fizetést kíván az szöllőktől, soha hódolt hely nem volt.*

Detken lakozók Ádám Imre Forghác Ádám uram ő nagysága jobbágya 70 esztendős, Tót Máttyás Dévinyi István uram jobbágya 50 esztendős, Lukác András Forgác Ádám uram ő nagysága jobbágya 40 esztendős hitők után így vallák: Az mi falunkat az egri törökök elrabolván, 39 rabo-

kat vittek el, nemes személyeket is vittek el akkoron, három esztendeig nem merészlettünk helyünkben lenni az pogány-ságtól való félelem miatt, de mivel az mások örökséges jószága mi nekünk nem engedtetett, hanem házunkban vissza kellett szállnunk, különben maradásunk nem lehetett, hanem az pogány ellenségek között kellett keresnünk; az török urunk Deli Mustafa Egré; elsöben tavalyi esztendőben 15 frt, mostan pedig 22 frt, 13 icze vaj mézzel együtt, soha nem hódolt falunk.

Tenger nevű faluban lakozó Gardi István Szemere János uram jobbágya 50 esztendős, hite után így vall: Azon nyomoruságos állapotban voltunk, mint az detkiek; az gagyiai elrablása után kénytelenség alatt megkellett hódolnunk egyszermind az detkikkal. Murteszan ispahia az urunk Egeré. Sumájok elsöben volt 18 frt, mostan immár 28 frt, 20 icze vaj. Egy pusztá telek ez, csak 3 zsellér lakik rajta.

Százfa nevű faluban lakozók Vas Jakab Barna György uram jobbágya 54 esztendős, Vas György ugyan ő kegyelme jobbágya 40 esztendős főbiró, így vallanak: minemű veszedelemben forgott legyen az darab földnek állapota az szomszédjukban levő falukban kegyetlen rablásokat tevén az pogány ellenség, az nagy félelem miatt tiz egész esztendeig való éjjeli nappali strázsálást teljességgel megunván, és az szegény vajdai jól felserdült inasoknak is elraboltatása csak szomszédtságunkban, gagyiai égetése is, gagy-bátori mezőről való rabok elvitele és az több faluké is irtózatosan és teljességgel elepesztvén bennünket és az töröknek is sok izengéti és fenyegetőzési, levelei naponként nevekedvén, szegény hazánkban különben már maradásunk nem lehetett, hanem Egré Mahmut ispahianak meg kellett hódolnunk. Sumánk 20 frt, 20 icze vaj, császár adója 5 frt; soha nem hódolt azelőtt falunk.

Bakta nevű faluban lakozók Baso Péter, Szalkay István uram jobbágya 40 esztendős, Juhász Pál, Putnok Zsófia asszony, Abafi Istvánné jobbágya hitök után így vallanak; Annak előtte való esztendőkben már kegyetlen rablásokat teve az török és megégetve, az mi falunkra is ötvenhárom házat égetett meg és ez tanu háza, ugyan Juhász Pál háza

volt egyike, az sok estrázsálás miatt teljességgel megnyomrodván külömben meg nem maradhattunk, hanem meg kellett hódolniok Eghré Murtezan ispahianak. Sumánk mindössze 39 frt, 14 icze vaj. Soha nem hódolt falunk annakelőtte.

Alsó-Gagyban lakozók Illyés Lukács főbiró, Girinchi Mátyás uram jobbágya, 60 esztendős, Tót György Monaki Ferenc uram jobbágya 60 esztendős, Antal Mihály Batori Miklós uram jobbágya 32 esztendős, Czenr András Lenkei György uram jobbágya hitök után ekképen vallanak: Minemü rettenetes rablás sok mirajtunk az pogány ellenség már, az egész darab földnek nyilvánossággal vagyon. Tavalyi esztendőben reánk ütven, templomunkat meggyujtván, megmaradásnak okáért sok férfi s asszonyi állatok, apró édes magzatok az karokkal beszorítván, sokan megégtenek, az édes atyák anyák ölökbén való kiseded gyermekekkel megégtenek együtt és azon kívül sokan vitetnek közülünk rabságra, mindössze kár esett bennünk száztizenyolcz, házainkat, teheneket és egyéb portékánkat elprédálva hagyta falunkat, ugyanannak utána is meg kellett hódolnunk keserves elraboltatásunk után. Az egri pasa az urunk; summáltunk meg 6 forintban, császár adója 75 pénz 2 forint. Soha annakelőtte sehová való véghelyben nem hódoltak.

Felső-Gagyban lakozók Tót András Fuló Miklósné asszonyon jobbágya 25 esztendős, Pontos Mihály Girinchi Mátyás uram jobbágya 59 esztendős hitök után így vallanak: Akkor mi rajtunk is rettenetes rablás esett, mikor az alsógagyiakon; hason veszedelemben forogtunk mi is; rabot vitt el közülünk 66, lovainkat és egyéb barmunkat, az marhákat is mind elprédálta, annakutána is sok reá való fenyegetőzése miatt meg nem maradhattunk, hanem kedvét kellett keresnünk az basának, meghódoltunk, 6 frt summánk, 4 pint vaj; soha falunk nem hódolt annakelőtte.

Vajdán lakozó Dienes Pál Wajday Horváth András jobbágya 35 esztendős, Jó András Baxi Mihály uram jobbágya, Fonó Mihály ugyan ő kegyelme jobbágya hitök után így vallanak: Az szomszédságunkban egynehány falukat elrabolván az pogány ellenség, az szegény gagyikat is, mely

kegyetlenül elpusztította, és az mi mezdönkről is hét jó inasokat elvittek és egy jó ifju legényt levágtanak és gyakorta való reánk iszonyu fenyegetőző izenetekkel rettentvén, az sok vigyázás miatt teljességgel megnyomorodván, kénytelenség alatt kedvét kellett keresnünk az pogány ellenségnek, az urunk Demer Agha Fekete Ali, megsummáltunk vele 26 frtban, 26 icze vajban, császár adója 5 frt ; soha nem hódolt.

Bereten lakozók Vargha István főbíró Baxi Mihály uram jobbágya 35 esztendős, Katona János Chyató Péter jobbágya hitők után ekképen vallanak : Ennekelötte mintegy négy esztendővel az török kegyetlenül falunkat elrablá, kilenc rabot vitt el közülünk nemes személyeket is, Meghe Mihályt ötödmagával, Kardos Mihály feleségét is nagy keserves rabságra, az rajtunk esett veszedelem rajtunk esvén is, még sem hódoltunk meg, hanem az szegény gagyiakat hogy elrablá és minket is szörnyen fenyegetve, külömben meg nem maradhattunk, hanem kedvét kellett keresnünk, Egeren Deli Mustapha, summáltunk meg tavaly esztendőben, ugyan 1640-ben 32 frt, 8 icze vaj, mostan pedig 40 frt, vaj 20 icze.

Nyestán lakozók Szolnoki István, egrí püspök ő nagysága jobbágya 50 esztendős, Kolczán Tamás ugyan ő nagysága jobbágya 60 esztendős hitők után így vallanak : Ennekelötte 8 esztendővel az pogány ellenség falunkra jövé, kegyetlen rablás tett közöttünk, nekem Szolnoki Istvánnak házamra ütvé, feleségemet s egy kisedd 8 hoinapi édes magzatocskát elvitte, kit Kandónál vett meg az hideg, az bátyám feleségét negyedmagával és másokét is, mindössze azzal együtt az kit levágott 19. Ily rettenetes veszedelem következe sokáig mégis meg nem hódoltunk, hanem teljességgel elnyomorodván más falukban való zsugoriság is megunván és az töröknek köröskörül való faluk elrablását értvén, nem lehetett külömben megmaradásunk, hanem meghódoltunk Demer agának, summánk az első esztendőre 15 frt, 15 icze vaj, mostan pedig ez esztendőre 18 frt, 18 icze vaj, császár adója 5 frt.

Keresztéte nevü faluba lakozók Tót Laczkó Wajday Horvát György uram jobbágya 50 esztendős, Chyanka Gergely Baxi Mihály uram jobbágya 50 esztendős hitők után

ekképen vallanak, hogy az falunkhoz igen közel jövén az török és az szegény vajdai gyermekeket hogy elvivé és körülöttünk környös-körül rabolván el az török s reánk gyakorta izengetve meg nem maradhattunk, hanem meg kellett hódolnunk Mahmut ispahának 10 frt, 10 icze vaj. Császár adója 5 frt; csak az esztendő szent György napkor hódoltunk meg; négyen lakunk.

Bütösön lakozók Filep János, Füstös Tamás, Tót István, Baxi Mihály uram jobbágyai hitők után ekképen vallanak, mint az nyavalyás keresztétiek, az reájok következendő veszedelemtől félve, ő nekik is meg kellett hódolniok Demer agának és fekete Ali az urok Egren.

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

Az 1631-iki parasztlázadás történetéhez.

A mohácsi vész óta szakadatlanul dúló török és polgárháborúk a Dózsa-lázadás óta ugy is teljes szolgaságba döntött jobbágyság helyzetét még türhetlenebbé tették. És nemcsak az ellenségtől kellett sokat szenvednie. A szegény lakosság nyakán élösködő „barátságos“ hadak garázdálkodásai igen gyakran még az ellenségnél is súlyosabb átokként neheztedek a föld népére. A felvidékre beszállásolt császári csapatok féktelenkedései 1631-ben végre nyílt lázadásba kergették több felvidéki vármegye végsőkig zaklatott jobbágyait Eleinte Tornában és Borsodban „sibongottak vala“, majd Abauj-, Sáros-, Zemplén- és Ungvármegyében is fellázadtak.¹⁾ Abaujvármegye egyik főfészke volt a lázadóknak, kik csakhamar katonailag szervezkedtek.

A lázadók feje, vagy — mint ők nevezték — főkapitánya a borsodmegyei Aranyosról való Császár Péter, a Fánccyak jobbágya volt. Mellette főkapitányi tisztet viselt Nagy Ambrus, míg az abauji lázadók kapitányai Pap György és Vincze János voltak.

Az 1631. aug. 16-án Garadnán tartott közgyűlés jegyzőkönyvében olvassuk, hogy a Barkóczy László és Kováts Péter kapitányok alatt álló császári katonaságtól elnyomott, ezen és a szomszéd vármegyékben lakó szegény nép nem viselhetvén tovább el a kegyetlen zaklatásokat, e vármegyében is

¹⁾ Tört. Tár. 1884. évf. 108. l.

felkelt és nagy számban Göncre gyülekezett. A lázadók lecsillapítására a vármegye Lánczy Gergely alispánt, Hamvay Péter, Monaky Ferencz, Ostorharits Horváth István és Balay István szolgabirákat, továbbá Berczely Pál és Kiskinizsi Nagy Tamás esküdteket küldte ki Göncre. Az alispánt távollétében Felsőszeni Fuló János helyettesítette. Követséget küldött a vármegye egyuttal Szendrői Bornemissza János kassai alkaptányhoz is ez ügyben, aki azt válaszolta, hogy ő már megbékéltette a lázadókat, miután négy pontból álló következő követeléseiket teljesítette: 1. Hogy a 40 év óta tartó katonai garázdálkodások, melyekkel hallatlan módon sanyargattanak, a jövőben szűnjenek meg. 2. Midőn az ország védelmére a katonák összeiratnak, ne történjék ez az eddig követelt istentelen és fegyelmezetlen módon. 3. Valamennyiüknek, kik most felkeltek és fegyvert fogtak, teljes amnestia adassék. 4. Szalonna községbeli és más fogságban levő társaik bocsátassanak szabadon. Mindenekelőtt azonban az alkaptány egy hónapon belül szerezzon nekik a fentiek biztosítására a nádortól reversalist s ez idő alatt szűnjenek meg végleg a katonai kihágások és vagy oszoljon fel a fegyelmezetlen had, vagy menjen ki az országból.

A vármegye erre Abaffy István és Bory Gáspár személyében újabb követeket küld az alkaptányhoz, hogy köszönjék meg a zavargók lecsendesítésére tett fáradozásait és kérik, hogy a jobbágyok követeléseit ígérete szerint pontrólpontra tartsa meg, nehogy ismét alkalom nyíljon újabb lázadásra.

Nem a felkelt parasztokon mult ezuttal a béke, mert már szept. 19-én panaszkodnak a megyének, hogy kassai alkaptány a kitűzött egy havi határidőn belül az ígért nádori reversalist nem küldte meg, sőt ráadásul a szendrői alkaptány és Haller György mindennemű igazságtalanságot követ el velük szemben. Kérik a megyét, hogy orvosolja a bajokat. Ez okból a megye a kassai vicegeneralishoz Lánczy alispánt, Barna Györgyöt, Báthory Miklóst és Fáy Mihályt küldi ki. Egyben szép hangon irt levélben inti az elégedetleneket, hogy hagyjanak fel a lázadás szításáival. Sérelmeiket jelentsék személyesen a megyének, mely gondoskodni fog védelmükről s

kész e tekintetben minden követ megmozgatni. („Comitatus omnem in eo movebit lapidem“.) Ostorharits Horváth István szolgabíró és esküdtje kézbesítették e levelet a parasztoknak, illetőleg ezek fejeinek, az Alsógagyon tartózkodó Császár Péter és Nagy Ambrus főkapitányoknak, ez utóbbi helyettesének, Vida Mihálynak, továbbá a Szikszón egybegyűlt parasztok élén álló Pap György és Vincze János kapitányoknak.

A lázadás mind nagyobb arányokat öltött, úgy hogy a nádor október 8-iki leiratában a lázadók leverése végett felkelésre szólítja fel a megyét. Október 17-én meg Bornemissza vicegenerális sürgeti a felkelést, mert Császár Péter a törökökkel szövetkezett s ezek segítségével hívva a régi rend felforgatására törekszik.

A vármegye a maga részéről mindent elkövetett, hogy a jobbággyokkal a vérontás elkerülése végett megegyezésre jusson. Újólaj közbenjárt ezért a kassai kapitánynál, aki hajlandónak nyilatkozott a békés megoldásra, ha a lázadók az alábbi feltételeknek alávetik magukat: 1. Tegyék le a fegyvert, kepitányaikat „szabadítsák fel attul a gonosz igyekezetre való hitektől“; dobjaikat, zászlóikat adják át az alispán kezéhez. 2. A községetek oldják föl esküjük alól; „szolgálják legelsősorban Isteneket, annak utána földesuroknak engedelmes jobbágyi legyenek“. 3. A falvak parasztsága régi szokás szerint vesse magát alá a falubírónak. 4. Ha bármilyen dúló, fosztogató hadaktól bántódásuk lesz, jelentsék az alispánnak, de maguk akaratóból semmit se tegyenek; majd ő megoltalmazza őket, sőt maga az alkapitány is segítségükre lesz. 5. Ha a kapitány és a vármegye emez intelmeinek engedelmeskednek, a nemes vármegye biztosítja őket, hogy sem személyükben, sem javaikban bántódásuk nem lesz; sőt a kapitány kész mások ellenében is megvédeni őket. Ha e követeléseknek alávetik magukat, jó; ha nem, fegyverrel fog ellenük fellépni. E pontok a nagyszámban jelenvolt parasztságnak tudtul adattak azzal, hogy ha a legközelebbi 1632-ik évi márc. 19-én Nagyidán tartandó megyei közgyűlésig elhatározásukat a kapitánynak nem nyújtják át, gondja lesz reá, hogy a lázadást elnyomja.

A jelzett közgyűlés napja elérkezett, de a lázadók a kapitány feltételeit válasza sem méltatták. Ennek egyik oka az is lehetett, hogy Forgách Miklós kapitány főemberüket, Császár Pétert március 3-án kintpadra vonatta és azután felnégyeltette. A vármegye előtt azonban siralmas hangon ecsegették határtalan szenvedéseiket és a rajtuk elkövetett sérelmeket. Ugy látszik, csak a vármegye iránt volt bizalmuk; ettől várták és kérték bajaik orvoslását, melylyel az általános felfordulás megszüntethető. A megyei rendek nemes jószívűségére vall a parasztoknak adott válasz, mely bizonyítéka annak, mennyire szíven viselte a vármegye a szegény nép sorsát s mily szelíd módon igyekezett a kétségbeesésökben fegyvert fogott jobbágyokat a béke karjaiba visszaterelni. Azt írja, hogy nem tud más tanácsot adni nekik, mint hogy fogadják el a kapitány követeléseit és hallgassanak a vármegye jóindulatu intéseire, nehogy a szikra lángra lobbanván, ebből — írja a megye — „a mi igen kedves népünk végső romlása származzék („ne . . . extremium gentis nostrae charissimae genetur.“)

Ugyan e közgyűlésre érkezett be a kapitány értesítése is, hogy a lázadás egyre fenyegetőbbé válik s bár ő a parasztnak előterjesztette feltételeit, nem hagytak fel eddigi magatartásukkal; sőt a közelmúlt napokban Kovács Péter kapitányhoz küldött Maczkó György nevű hírnökét válogatott kínzások után megölték; eddig még érintetlen községeket, ugyszintén a szomszéd vármegyék lakosait is kényszerrel zászlójuk alá esketik. Serkenti a vármegyét, hogy csillapítsa le őket s kéréseik figyelembevételével kísérelje meg a békés megállapodást, mert különben kihirdeti ellenük a felkelést.

A lázadás akkor ért véget, midőn a király Rákóczy Pál országbirót megbizta a jobbágyság lecsendesítésével, ki is már április 21-én tudatja a megyével, hogy a békés megegyezés létrejött. Alkalmazkodjék tehát ugy a vármegye, mint a parasztság a békepontokhoz, hogy újabb bajok ne üssék fel fejüket.

E pontok értelmében a vármegye 1632. január 25-én tartott gyűléséből kiküldte a szolgabirákat esküdteikkel, hogy járaaikban eskessék fel hűségre a falvak és mezővárosok

jobbágyiakosságát, a vonakodókat 12 frt birsággal sújtván. Az eljáró hatósági közegek részére minden falut 50 denár, minden mezővárost egy-egy frt megfizetésére kötelezett.

Hogy a szegény jobbágyok e mozgalmukkal semmit sem értek el, mutatják a következő idők, minthogy sorsuk semmivel sem lett kedvezőbb, mint azelőtt volt. S nem volt leplezhető, hogy a társadalom e számra nézve legnagyobb, de teljesen elnyomott utolsó osztálya bármikor kész fegyvert fegyvert fogni elnyomói ellen, ha a legkisebb alkalom kínálkozik. Érthető a kassai kapitány aggodalma, midőn (1632. december 2-án) felhívja a megyét, hogy a török ellen fegyverbe szólított parasztok élére nemes személyeket tegyen, mert így a lázadás lehetősége el van kerülve.

Dr. Czobor Alfréd.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett címe- res nemeslevelek (1564–1711.)

(Folytatás.)

Dancs (de Kőrös) János; fel.: *Gathályi* Mária; fia: János. I. Lipót. Wien, 1667. nov. 16. Kh. 1668. máj. 2. (f. 376 papirszeleten.)

Dancsa másként *Cse Mihály* és *Péter* armálisának ellentmondának. 1647. (f. 121.)

Darka András és János III. Ferd. Pozsony, 1655. március 25. Kh. 1655. dec. 20. (f. 206.)

Debreczeny Literátus György. Kh. 1580. május 15. (f.127.)

Debrey lásd *Parat*.

Debródy másként *Juhász* János. Kh. 1691. jul. 17. (f. 10.)

Dejtey György és *Berczik* János. III. Ferd. Wien, 1640. ápr. 24. Kh. 1640. szept. 24. (f. 535.)

Dely másként *Litrátunyi* lásd *Gyurkó*.

Demjén Péter; fel.: *Bányász* Kata; *Trocán* István. II. Ferd. Wien, 1636. április 28. Kh. 1637. július 6. (f. 313.)

Demjén lásd *Soltész*.

Dereghi István; fel.: *Anna*; fia: *Orbán*. II. Ferdinánd Wien, 1629. május 24. Kh. 1630. január 4. (f. 362.)

Dédessy István; fel.: *Soltész* Sára; gyermek.: *Zsigmond*, *Kata* és *Erzsébet*. II. Ferdinánd 1635. aug. 3. Kh. 1635. szeptember 17. (f. 158.)

Dédessy lásd *Thury*

Dési lásd *Dombi*.

Dgyütka lásd *Tóth de Dorogh*.

Dienes Mihály és András. Wien, 1619. június 23. Kh. 1622. október 13. (f. 76.)

Dióssy Mihály; apja: Imre; fia: Ferencz; testv.: Tamás, János és Erzsébet; unokatestv.: Mátyás és Mihály. II. Ferdinánd Sopron, 1634. december 19. Kh. 1635. április 14. (f. 126.)

Dióssy lásd *Bak*.

Diószegi lásd *Nagy*.

Divíky Albert, Kovács Pál és Kormos Mihály. III. Ferd. Regensburg, 1653. dec. 18. Kh. 1658. február 25. (f. 331.)

Dobos István és János. III. Ferdinánd Pozsony, 1638. március 15. Kh. 1638. június 21. (f. 336.)

Doby István; testv.: *Jakab, György és Kata*. II. Ferd. Wien, 1632. március 9. Kh. 1632. április 30. (f. 456.)

Dokos lásd *Bodnár*.

Domahidy István; fel.: *Kata*; testv. *András és Pál*. II. Ferdinánd Wien, 1619. május 28. Kh. 1620. március 23. (fol. 24.)

Dombi másként *Dési István, Péter, Tamás és János*. I. Lipót Pozsony, 1659. szept. 3. Kh. 1660. április 26. (f. 20.)

Domko lásd *Györy*.

Domonkos lásd *Chiögér*.

Donát György, Gáspár, Márton és István, Konya András. III. Ferdinánd Wien, 1651. október 2. Kh. 1652. február 26. (f. 296.)

Dora lásd *Egri*.

Dorze lásd *Bodnár*.

Dosnyák János, László, Simon és András. I. Lipót Wien, 1664. augusztus 28. Kh. 1665. július 6. (f. 241.)

Draheim Vilmos. I. Lipót. Wien, 1659. január 22. Kh. 1659. április 28. (f. 397-398.)

Drevenak (de Pysendorf) *György és testv.: János és Ferencz*. II. Rudolf Prága, 1589. január 29. Kh. 1616. február 1. (f. 386.)

Duh Gáspár; fel.: Kovácsy Erzsébet; fia: András; testv.: István és ennek fel.: Török Kata és ezek gyermekei: György és Dorottya. III. Ferdinánd Wien, 1638. április 10. Kh. 1639. március 21. (f. 419.)

Dull lásd Soltész másként Nagy.

Egerfel-Némethy András, Mátyás, István és György. Wien, 1651. november 18. Kh. 1652. június 3. (f. 363.)

Eghry (de Szén) György, János és Mihály. II. Ferdinánd Wien, június 1. Kh. 1632. máj. 14. (f. 463)

Eghry lásd Gyulay.

Egri Dénes. *Eghrey* másként Dora Márton. *Gönczy* másként Csizsár Mihály Wien, 1622. augusztus 14. Kh. 1625. január 31. (f. 166.)

Egyed Péter; fel.: Sipos Erzsébet; fiai: István és György; testv.: János, Gergely, Márton Jabab és Mihály. I. Lipót. Wien, 1661. június 7. Kh. 1662. ápr. 18. (f. 84.)

Egyed lásd Filiczky.

Ekker lásd Alexius.

Öördög lásd Öördög.

Eötvös másként Tolnay lásd Bósa.

Eperjessy lásd Lengyel.

Erdely (de Radvány) Pál; fiai: Imre, János, Mihály és István. Bethlen Gábor Gyulafehérvár, 1628. július 22. Kh. 1628. okt. 13. (f. 302.)

Erdélyi András. III. Ferdinánd Wien, 1638. december 14. Kh. 1639. április 11. (f. 424.)

Erdélyi lásd Iro.

Erkratt Hermann; fel.: Margit; fiai: Fülöp, Ernő, Antal, Lajos, János és Miklós; leánya: Anna Katalin. *Keller* Fülöp Tivadar. *Quast* János. I. Lipót Wien, 1664. november 1. Kh. 1666. dec. 13. (f. 312.)

Erős Zakariás; fel.: Fajgel Ilona; leányai: Ilona és Judit; testv.: Albert. III. Ferdinánd Wien, 1649. október 23. Kh. 1650. (f. 47.)

Erszenygyártó lásd Fasy.

Estván János; fel.: Kelemen Kata; gyermek.: István, János és Demeter, Anna és Erzsébet. II. Ferdinánd Wien, 1634. jan. 15. Kh. 1636. ápr. 7. (f. 193.)

Ezta lásd Bartha.

Élesréti lásd Szarvas.

Érsek lásd Viszlay.

Fabri másként Kovács Gáspár. II. Ferdinánd 1630. máj. 27. Kh. 1632. máj. 14. (f. 462.)

Fabriczius Mihály. I. Lipót. Kh. 1691. nov. 26. (f. 20.)

Faggyas György. II. Ferdinánd Wien, 1641. nov. 6. Kh. 1642. máj. 19. (f. 42.)

Faggyas István; fel.: Balogh Erzsébet; unokatestv.: János, Benedek és István. II. Ferdinánd Wien, 1634. márc. 23. Kh. 1641. május 6. (f. 559.)

Fájffy (lásd utalást Bárdosnál) helyett lásd Tayffy-t.

Fajgell lásd Erős.

Faragó András; testv.: Péter; ennek fel.: Kertész Anna és ezek gyermek.: Péter, Mihály, András, Anna és Orsolya. Bethlen Gábor Göncz, 1621. június 20. Kh. 1622. márc. 30. (f. 65.)

Farkas István és Dorottyia; István testv.: *Fichur* Ádám és András III. Ferdinánd Pozsony, 1638. márc. 4. Kh. 1638. aug. 2. (f. 340.)

Farkas (de Szinye) István; fia: István; testv.: Miklós. III. Ferdinánd Pozsony, 1638. január 21. Kh. 1638. jun. 21. (f. 336.)

Farkas János; fel.: Orbán Erzsébet; fiai: Mihály, Pál, István és Ferencz. II. Ferdinánd, 1635. június 5. Kh. 1635. július 23. (f. 157.)

Farkass (de Varanó) Mátyás; fel.: Szalontay Anna. Farkass András és Miklós. Wien, 1628. szept. 1. Kh. 1628. december 16. (f. 313.)

Farkass Mihály és fiai: János és György. II. Mátyás. Wien, 1611. jun. 30. Kh. 1612. máj. 16. (f. 257.)

Farkass Mihály és testv.: István. Bethlen Gábor Kassa, 1624. ápr. 4. Kh. 1624. ápr. 17. (f. 137.)

Farkass Mihály; fel.: Orosz Margit; leánya: Kata; testv.: Miklós. I. Lipót Wien, 1651. március 14. Kh. 1666. szept. 13. (f. 309.)

Farkass Tamás. III. Ferd. Wien, 1651. április 8. Kh. 1654. jun. 1. (f. 117.)

Faskó György; fel.: Szabó Margit; fia: Miklós; leánya: Anna. III. Ferdinánd Pozsony, 1638. március 20. Kh. 1639. jan. 10. (f. 389.)

Fasy Mátyás; fel.: Erszéngyártó Kata; testv.: András és ennek fel.: Thury Kata. II. Ferdinánd Wien, 1626. máj. 3. Kh. 1626. szept. 7. (f. 235.)

Fazakas Bulikovszky János; fel.: Palczer Erzsébet; gyermek.: János, Erzsébet és Anna; veje: Scovranek János; unokája: Turánszky Jakab és fel.: Alzer Erzsébet leányai: Erzsébet és Mária. I. Lipót Wien, 1670. jan. 10. Kh. 1671. jan. 23 (f. 77.)

Fegyveres (de Mezöterem) Pál, Ambrus és János, Ambrus fel.: Mezthy Kata és gyermek.: János, Zsófia és Erzsébet. Wien, 1583. máj. 11. Kh. 1584. Feria quarta proxima post festum Philippi et Jacobi. (f. 297.)

Feir Leonárd; fel.: Mészáros Anna; gyermek.: Demeter és Miklós, Borbála és Kata; test.: Kyss István és Uj István. II. Ferdinánd Wien, 1632. október 5. Kh. 1633. május 2. (f. 27.)

Fejérvöly György és János. III. Ferd. Pozsony, 1649. május 9. Kh. 1652. február 26. f. 296.)

Fekethe Bálint lásd Balassa.

Fekethe Demeter (Szinán). Kh. 1694. febr. 20. (f. 104).

Fekethe (de Várad) Ferencz. II. Mátyás. Kh. 1612. máj. 14. (f. 262.)

Fekethe János és Mihály. I. Lipót Wien, 1669. jul. 31. Kh. 1669. szept. 16. (f. 461.)¹⁾

Fekethe (de Szent-Mihály) János; fel.: Kata; fiai: György, Demeter és Péter. Wien, 1629. nov. 1. Kh. 1629. december 15. (f. 361.)

Fekete Mihály; fel.: Hegedüs Anna; fia: András. *Tarjány* János és fia: Mihály. III. Ferdinánd Wien, 1651. márc. 28. Kh. 1651. július 10. (f. 226.)

Fekete lásd Krasznay.

Felső lásd Lukács.

Felső-Barla lásd Lukács.

¹⁾ A kihirdetésnek ellenmondanak. (U. o.)

Feöldessy Mihály. II. Rudolf. Kh. 1607. Feria secunda proxima post festum b. Francisci confessoris. (f. 204.)

Ferberin lásd Herlsperger

Ferencz lásd Barla.

Ferenczy István; fel.; Cseh Anna; leányai: Kata és Ilona; testv.: Gábor és ennek fel.: Kapros Ilona. Wien, 1628. okt. 6. Kh. 1629. március 10. (f. 334.)

Feyr (de Szakmár) János; testv. Boldizár, Pál és Mihály. Kh. 1650. márc. 8. (f. 46.)

Fényes János; fel.: Anna; fia: István; testv.: Mihály és Péter. II. Ferd. Wien, 1631. febr. 3. Kh. 1631. dec. 19. (f. 439.)

Fichur lásd Farkas.

Figedy (de Felső-Figed) Tóbiás; fel.: Judit; testv.: Korocz János és Fighedy János s ennek fel.: Tokay Zsuzsanna és leánya: Anna. Wien, 1632. febr. 16. Kh. 1632. aug. 19. (f. 478.)

Figedy lásd Szörös.

Filiczky András; fel. Egyed Dorottya, Vámosy András és fel.: Jászay Kata. III. Ferd. Pozsony, 1637. dec. 17. Kh. 1638. ápr. 12. (f. 333.)

Fintha István; anyja: Tánkos Katalin. II. Ferd. Wien, 1629. okt. 14. Kh. 1630. febr. 9. (f. 363.)

Flass Márton; fel.: Zsuzsánna; leánya: Anna; testv.: Mihály. II. Ferd. Wien, 1635. aug. 4. Kh. 1635. aug. 4. Kh. 1635. nov. 12. (f. 166.)

Fodor János, Szalánczi András és István. I. Lipót. Wien, 1667. szept. 28. Kh. 1667. okt. 3. (f. 341.)

Földessy lásd Feöldessy.

Fridrik lásd Bokor-Kapossy.

Fronmüller Kristóf idősebb és ifjabb. II. Ferd. 1636. jan. 8. Kh. 1636. jun. 9. (f. 207—208.)

Fuk János; fel.: Kaskó Margit; fia: András; testv.: Péter. Pozsony, 1647. február 17. Kh. 1647. december 2. (f. 141.)

Fülep András; fel.: Báthory Anna; gyermek.: János és Zsuzsánna. *Koszma* (vagy Kotyna?) János. I. Lipót Wien, 1672. szept. 3. Kh. 1675. jan. 31. (f. 287.)

Füzy Mátyás; fel.: Major Kata; fiai: István, János és György. II. Ferdinánd Wien, 1631. december 12. Kh. 1632. február 6. (f. 448.)

Füzy lásd Ördögh.

Gádl lásd Györy.

Galambos (de Mándok) Antal; testv.: István, Anna és Kata. Prága, 1617. ápr. 21. Kh. 1617. május 8. (f. 442.)

Galgóczy lásd Medve.

Galvácsy István; fel.: Balogh Zsófia; fia: János. II. Ferdinánd Wien, 1633. március 13. Kh. 1634. szeptember 4. (f. 95.)

Gara (de Pankota) András; fel.: Tury Kata; testv.: János és István. II. Mátyás Prága, 1616. febr. 21. Kh. 1642. ápr. 28. (f. 39.)

Gathályi lásd Dancs.

Gál lásd Nagy.

Gáll lásd Bedecz.

Gecző András; testv.: János és István; István fiai: János és György. 1. Lipót Luxemburg, 1662. máj. 3. Kh. 1662. aug. 15. (f. 89.)

Geguss (de Kis-Gésen) János; fel.: Varjassy Zsuzsánna; gyermek.: András és István, Kata és Zsófia. Wien, 1630. febr. 14. Kh. 1630. márc. 22. (f. 364.)

Gellyén-Légrády János; fel.: Kulin Erzsébet; testv.: Péter és Mihály. Nagy (de Légrád) Péter. Lipót Pozsony, 1659. nov. 28. Kh. 1661. márc. 28. (f. 61—62.)

Gerbichics másként Sárfeőy György, atyja: Tamás; testv.: Gergely; nővérei: Ilona, Kata és Margit. II. Mátyás Pozsony, 1613. márc. 28. Kh. 1613. ápr. 29. (f. 287.)

Gerecz (de Meczenzéf) Gergely; fiai: Mátyás és János. II. Ferd. Sopron, 1625. okt. 18. Kh. 1626. febr. 16. (f. 203.)

Gerstner Dávid; testv.: János, Jakab és András. II. Rudolf Prága, 1580. okt. 15. Kh. 1591. Feria secunda post dominicam Oculi. (f. 43.)

Golhartt lásd Grenцер.

Gordon Ferencz. III. Ferdinánd Wien, 1651. jan. 9. Kh. 1651. április 5. (f. 172.)

Göbel Gáspár; fel.: Tassi Kata; fiai: István és Gás-

pár; testv.: János. I. Lipót Wien, 1670. április 10. Kh. 1671. augusztus 22. (f. 91.)

Göböl lásd Jeney.

Gönczy János és Mihály. I. Lipót Wien, 1663. ápr. 24. Kh. 1663. július 4. (f. 127.)

Gönczi Literáti András; testv.: András. II. Mátyás Linz, 1614. aug. 6. Kh. 1615. május 4. (f. 349.)

Gönczi másként Csizmadia András. *Gönczi* másként Molnár István. I. Lipót Wien, 1668. nov. 2. Kh. 1669. dec. 16. (f. 475.)

Gönczy lásd Vizsolyi.

Gönczy másként Csiszár lásd Egri.

Granath János. I. Lipót Wien, 1677. jun. 30. Kh. 1677. szeptember 6. (f. 93.)

Grenczer Péter; fel.: Golhárt Anna; fiai: János és István. II. Ferdinánd Wien, 1627. július 20. Kh. 1627. dec. 14. (f. 270.)

Griboczky Ferencz; fel.: Vaszy Erzsébet; testv.: Péter. III. Ferd. Wien, 1640. márc. 8. Kh. 1641. jun. 17. (f. 569.)

Grinajgel János; fel.: Kendy Zsuzsánna. III. Ferd. Pozsony, 1655. márc. 19. Kh. 1656. febr. 28. (f. 218.)

Gujotth (de Monteourth) Ferencz és fel.: Pirchoch Ludmilla; leánya: Mária. II. Mátyás Wien, 1618. máj. 4. Kh. 1519. ápr. 22. (f. 22.)

Gyarmathy lásd Juhász.

Gyeöry János; fel.: Palojthay Anna; leányai: Anna, Borbála és Euphrosina. *Somogyi* István. II. Mátyás Pozsony, 1613. márc. 10. Kh. 1613. jun. 10. (f. 289.)

Gyöngyössi másként Cserepes lásd Cserepes.

Gyöngyössy lásd Hurka.

Györy másként Tölczék Mihály; fel.: Kalmár Dorottya; gyermek.: Mihály, Sámuel, János, Erzsébet; testv.: Domko másként Tölczék András és fel.: Sajgó Erzsébet; többi testv.: Czegléd másként Tölczék István és Gaál másként Tölczék András. I. Lipót Wien, 1661. jul. 7. Kh. 1662. márc. 30. (f. 83.)

Györy lásd Gyeöry.

Gyulay másként Szántay György; fel.: Eghry Erzsébet;

gyerm.: Bálint, Ilona, Erzsébet és Kata. II. Ferd. Wien, 1634.
febr. 20. Kh. 1635. ápr. 14. (f. 126.)

Gyurkó János; fel.: Baba Dorottya; gyermek.: István,
Mihály, András és Ilona. *Dely* másként Litrátonyi György.
II. Ferdinánd Ebersdorf, 1632. szeptember 16. Kh. 1632.
dec. 1. (f. 487.)

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

VEGYESEK.

Verancsics Antal Kassa városához.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis honorandi. Salutem et nostri commendationem.

Egy rachkewii (= ráczkevii) áros ember vagyon mostan itt, kinek Karik László a neve avagy Eötwes László, mindkét névvel él, ki annak előtte itt Egren lakik vala, kit valami dolgaiért nem akaránk itt tartani és nem úgy mene innen ki, mint jámbornak szokott valamely városból kimenni és itt Egren még akkor maradott volt valami adósága itt és mi nekünk mostan az pasa irt felőle, hogy ne bántsuk, hanem az ő adóságát törvény szerint megkereshesse itt mi előttünk, azért mi törvényt láttatunk az ő dolgában. De ez az Karik László nagy kárt tett volt egynehány jámbor áros embernek, kiknek marhájokat tartoztatta volt meg oda fel valahol Bornemissza Tamásnak és Debrecheni Imre deáknak és pozsonyi áros embernek, Gellérthnek és mostan Szonaknak is (Szolnokon) Vas Antalnak valami bőröket is tartóztatott volt meg, kit én bocsáttottam volt el. Azért ha mostan ezek az áros emberek mostan ott Kassán vannak, tehát mennél hamarább lehet, kegyelmetek küldje ide őket, míg ez itt leszen; mert egy hétig ha itt tartóztathatom, el kell bocsátanom és hogyha valamit nyernek meg az adósságban, esmeg másfelől az kiknek kárt tett, marasztanák ötet meg, ha kegyig (pedig) mostan ott nincsenek az áros emberek, tehát kegyelmetek nekünk

adjon tanúságot, hogy mikorra halasszuk az törvényt, hogy akkorra itt lehessenek az törvényen azok is az jámbor áros emberek, az kiknek kárt tett, mert egynehány jámbor árost nyomorított ez az gonosz ember meg, mi pedig mind kegyelmeteknek, mind egyéb jámbor keresztyén áros embereknek jót kívánunk és akarunk és az miből valami segítséggel lehetünk, örömezt leszünk. Ezt mi csak azért akarjuk kegyelmeteknek tudtára adnunk. Isten tartsa meg kegyelmeteket. Agriae 26. Martii 1563.

Antonius Verantius

*episcopus Agriensis comes perpetuus
Hewesiensis et Borsodiensis.*

Kivül: Prudentibus ac circumspectis iudici ac iuratis civibus civitatis Cassoviensis, dominis et amicis nobis honorandis.

(Eredetije Kassa város levéltárában, 2446/136. sz. alatt.)

Közli: **Kerekes György.**

Lucifer Miklós végrendelete. 1377.

Lucifer¹⁾ Miklós kassai polgár a város tanácsa előtt végrendeletet tesz s összes javait feleségére Gertrudra és fiára hagyja. Az okirat eredetije hártya s a penészfoltok miatt itt-ott olvashatatlan, függő pecsétje ép. Levéltári jelzése: Titkos lvt. N. N. Nr. 24.

Nos Jacobus Stoyani iudex, necnon Georgius Samftlehn, ... Nicolaus Wlechner, Ladizlaus Heydenrici, Lenlinus, Aldiranus, Petrus Rose, ... Jacobus Lazer, Henzlinus Greniczzer, Salomon et Thomas Czekel, iurati civitatis *Cassa* notumfacimus, quibus expedit universis, quod coram nobis in iudicio personaliter constitutus Nicolaus *Lucifer* omnes haereditates, res mobiles et immobiles suas dedit, donavit et contulit dominae Gerdrudi uxori suae et puero suo, quem ex ea generavit, possidendumque, diu vixerint et non vendendum, nec minorandum . . . . ., post eorum amborum mortem econtra ad dicti Nicolai *Luciferi* propinquiores amicos dictae

¹⁾ Ilynevü lakos él ez időben Eperjes városában is.

hereditates et bona . . . . debentur. In cuius rei testimonium sigillum nostrum *Cassense* maius praesentibus est appensum. Datum et actum die dominica, qua cantatur Reminiscere, anno Domini MoCCC^oLXX^o septimo.

Közli : K. L.

Sziráky Balázs levele.¹⁾

Köszönetemet és minden jó atyafiuságomat írom kegyelmeiteknek. Továbbá jól megemlékezhetik ti kegyelmeitek róla, hogy nem vala semmi kedvem hozzá, hogy kezetekben bocsássam az én kevés pénzecsskémet, de mivelhogy reám erősödtek, nem lőn mit tennem, kezetekben kelle bocsátnom; immár három esztendeje kértem, hogy megadnátok, de semmi nem költ benne, az interese sem ment volna fel ennyire, ha megadtátok volna az enyémet; de bizonynyal hogy meg-higgyétek jó uraim, hogy én megkívánom és megis veszem az enyémet mind az interessel egyetemben, hatszáz arany forint a felpénz, jólehet hogy oly gondot viseltem én erre, hogy Bécsben vagy Szempczen adta volna meg mind énnekem Zewcz Ferencz; de mind tégedet jó Ferencz uram s mind tégedet jó Lőrincz uram megbecsültelek, de immár kívánom, hogy ez jövendő szent György napján meg legyen, mert bizony semmiképpen továbbá nem engedem, hogy kezetekben legyen. Az Uristen tartson meg kegyelmeiteket minden javával. Kelt Besztercze várában 26 die Martii 1564.

Zyraky Balás.

Ezt peniglen az városnak is megirtam, hogy megveszem az enyémet. Igen messze nem megyek Kassától érte.

Kivül: Adassék az nemes és tisztelendő uraimnak Jakws Lőrincznek és Zewcz Ferencznek kassai jó uraim kezekben.

(Eredetije Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.)

Közli : **Kemény Lajos.**

¹⁾ L. Történelmi Közlemények Abauj-Tornavármegye és Kassa multjából. III. évfolyam. 117. lap.

Adalék Bethlen Gábor udvartartásához.

Exitus funium pro anno 1622 a 7. Februarii.

1. Martii Német Mártonnak adattam lovászmester Zalay uram parancsolatjából gyeplőt nr. 17.

2. Martii. Azután is adtam gyeplőt Német Mártonnak nr. 16.

Kéretett lovászmester uram Német Márton által istrángot nr. 10.

Eodem die adtam Német Mártonnak urunk ő felsége társzekerei kötözésére istrángot nr. 10.

2. Martii. Ajtónálló István által kéretett urunk ő felsége Paris Pál kötözni egy istrángot nr. 1.

3. Martii. Kéretett István deák komornik azon ajtónálló által két istrángot nr. 2.

4. Martii. Kassay Jánosnak adtam nyügre öreg szál istrángot nr. 8.

5. Martii. Adtam lovászmester Szalai György uram parancsolatjából az öreg háttas lovakhoz pályvára és kötőfékre Lovász Gáspárnak öreg szál istrángot nr. 4.

Középszerűt is nr. 4.

Eodem die Adtam Kocsis Baláznak Kassaynak középszerű istrángot nr. 10.

16. Martii. Adtam istrángot Német Mártonnak uraink lovaihoz és az szekerekhez nr. 22.

Eodem die Kocsis Baláznak adtam istrángot az szekerek kötözésére nr. 5.

17. die Martii. Adtam Gyarmathi Miklósnak az urunk háttas lovainak való kötőfékre tíz istrángot nr. 10.

19. die Martii. Német Mártonnak kezéhez megadattam az társzekerekhez gyeplőt nr. 25.

Az lovakhoz istrángot nr. 8.

5. Aprilis. Adtam Radolinak urunk ő felsége lovaihoz öreg szál istrángokat nr. 24.

Eodem die adtam az urunk ő felsége hintóihoz ládák kötözni és ülés kötözni való istrángot nr. 14.

Eodem die Moré Mihálynak asszonyunk ő felsége bejárójának három szál istrángot nr. 3.

Ugyanakkor a hintókra ládák kötözésére adtam istrángot nr. 7.

Eodem die adtam három rendbeli uj hámkra lovászmester uram parancsofatjából mindegyikre 24 szál istrángot, mely teszen nr. 72.

(Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.)

Közli: K. L.

Bortiszi számadás.

Anno 1689. die 15. Julii. Az dragonok obesterinek, az melyek az városon által mentek, adtam iczét numero 16.

Eodem die adtam az regiment-quartirmesternek nr. 3.

20. Julii. Szirmay uram részére adtam vásárbirák kezéhez nr. 8.

28. Julii adtam commisárius Sipko őnagysága számára nr. 10.

2-da Augusti adtam biró uram házához nr. 2 iczét nemes cáptalan notáriusa lévén biró uramnál.

12. Septembris adtam biró uram házához nr. 3 iczét vakmajsterlajtinant biró uramnál lévén temetőhely vizsgálása felől.

21. Septembris adtam gróf tiszt uraimék számára nr. 12 iczét, Eperjesre vármegyére jártak.

Item adtam egy pint bort, mikor veres németek bejöttek, akit fördös és Comaromi uram az beteges németnek praesentáltak.

20. Octobris adtam az bécsi követeknek nr. 10^{1/2}.

Lengyel Ferencz.

kassai főbiró.

(Kassa városa levéltárában, lajstromozatlan.)

Közli: K. L.

Zsigmond király rendelete.

Zsigmond király Diósgyőrött az 1424-ik évben Kassa városához, hogy bár meghagyta nekik, hogy az évenként szent György napjára fizetendő 900 frtot kitevő királyi adó összegét egészben Perényi Miklós főlovászmesternek, majd újabb rendelete szerint Falbrecht thorni kereskedőnek fizessék ki. Most ismét, mint már élőszóval is, elrendeli hogy az adó összegéből számolják el azt a 40 forintot melyet Péter mesternek, budai építőmesterének,¹⁾ továbbá azt a 16 frtot, melyet a király holmijának a visegrádi királyi udvarba való szállításáért fizettek. Hatszáz forintot fizessenek ki a lublói kapitánynak, míg a megmaradó 244 frtot Falbrechtnek.

Relatio domini Benedicti praepositi Albensis.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. rex.

Fidelibus nostris iudici, iuratis et universis civibus civitatis nostrae Cassoviensis. Salutem et gratiam.

Licet nos nuper collectam seu census annuales, utputa noningentos florenos auri, quibus circa festum beati Georgii martyris proxime venturum Maiestati nostrae solvere estis obligati, magnifico Nicolao de Peren, agazonum nostrorum regalium magistro et post hoc per alias literas nostras magis arduas eandem summam florenorum Falbrecht mercatori de Thoran solvi et extradari commiseramus. Tamen arduissimis nostris agendis necessario expediendum occurrentibus, volumus et sicuti oretenus verbo nostro regio mandavimus, sic praesentium serie literatorie firmissime praecipientes iniungimus, quatenus praemissis non obstante de praedictis noningentis florenis auri quadraginta florenis, quos magistro Petro aquaeductori nostro in Buda et sedecim florenis auri, quos pro conductura seu vectura rerum nostrarum versus curiam nostram Vissegradiensem persolvistis, defalcatis. Sexingentos florenos auri strenuo militi Zavissyo Nigro de Corbow, capitaneo de Liblyo et residuos ducentosquadragintaquartos florenos memorato Falbrecht et nemini alteri solvere

¹⁾ A király egy másik oklevelében Péter architectorról van szó.

et administrare debeatis. Aliud non facturi. Praesentes aut ipsorum literas, prout expediri videbitur facta solutione praemissa pro vestri expeditione pro vobis obtinendas. Datum in Dyosgywr sabbato proximo ante dominicam Judica anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimoquarto, regnorum nostrorum anno Hungariae etc. XXXVIIo, Romanorum quarto-decimo et Bohemiae quarto.

(Eredetije papiroson, rányomott pecséttel, Kassa város levéltárában 150. szám alatt.)

Közli: **Kemény Lajos.**

Cimeres pecsétadomány a kassai református egyház részére. 1666.

1666. augusztus 25-iki kelettel a nádor a kassai református egyház részére cimeres pecsétet adományoz, mely fészében fiait saját vérével tápláló pelikánt ábrázol.

Nos Franciscus etc. Memoriae commendamus etc. Quod nos cum ad nonnullorum instantem et demissam supplicationem apud nos a parte Helveticae Confessionis Ecclesiae Cassoviensis hominum, seu totius contubernii, propter ea factam, tum vero cnsiderantes eandem ecclesiam pre certis usibus et necessitatibus sigillo usuali summe necessariam esse, ex his igitur et aliis rationabilibus causis sigillum figuram seu formam quandam *avis Pelicani, alias pullos suos pectoris sanguine, rostro evulso vivificantis repraesentans*, auctoritate nostra palatinali et locumtentiali, qua pleno jure fungimur, eidem dandum duximus et concedendum, ut ea Ecclesia Helveticae Confessionis, contuberniumque ad eandem pertinens, ejusmodi sigillo libere uti, frui et gaudere, literasque necessarias nomine dictae Ecclesiae et contubernii antelatae Confessionis Helveticae homines ad eandem spectantes, ejusmodi sigilli appressione conficere possint ac valeant. Imo damus, donamus et conferimus modo et ordine specificatis utendum et habendum harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas sua Majestas Caesarea et Regia, in forma privilegii sui redigi faciet, dum ejusmodi

in specie fuerint repraesentatae. Datum in curia nostra Murányallya, Die 25. Augusti Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo sexto.

(Eredetije az országos levéltárban.)

E privilegium Abaujvármegye ugyanez évi szeptember 13-án Kassán tartott közgyűlésén lett kihirdetve. A kihirdetés szó szerint így hangzik:

Lectae sunt et publicatae . . . Literae Illustrissimi Principis Domini Francisci Wesselényi de Hadad Regni Hungariae Palatini Privilegiales in curia Murány-Allya die 25. mensis Augusti anno 1666. in regali papiro, patenter sub impressione inferiori margine secreto ejusdem sigillo confectae, propriaeque manus subscriptione roboratae; in quibus sua Celsitudo certum quoddam sigillum, Pellicanum in nido, pectoris sui rostro suo lanianti sanguine moribundos pullos aspergentem expriment, in usum Ecclesiae Helveticae Confessionis Cassoviensis se benigne contulisse, et concedendo donasse clementer innueret; utque idem Ecclesia eodem in posterum in suis negotiis uti possit, benigne significaret.

(Proth. Com. Abaujv. 1666. f. 309.)

Révész Kálmán.

Mikor tartotta Abaujvármegye törvényszékeit?

Abaujvármegyében a legrégibb időktől fogva hétfő és kedd volt a törvénykezések napja. 1628-ban azonban a megyei rendek kimondják, hogy miután ez az annyi idő óta fennálló és az állandó gyakorlat által szentesített szokás a szombat, illetőleg a keresztény világban ennek helyébe lépett vasárnap megünneplését kisebbiti, még pedig főként azért, mert egyes bírák, valamint perlekedő felek távolabb lakván, kénytelenek már vasárnap utnak indulni és még így is alig érkezhetnek meg a kitűzött időre s ily módon istenitisztelet helyett világi dolgokkal kényszerülnek foglalatzkodni, — ez okból a törvényszékek péntektől szombat déli tizenkét óráig fognak tartatni. Így ugy a bírák, mint a felek a vasárnapot illően megülhetik. Astatutum fohással végződik, hogy a Min-

denható Isten, ki a vasárnapok áthágóit büntetésekkel sújtja, azok megtartóit ellenben isteni kegyelmében és áldásában részesíti, eme szabályrendelet alkotóival együtt örökre boldogítsa.

Az 1632. augusztus 19-én Garadnán tartott közgyűlés azonban ismét visszatér a régi rendhez. Igaz így szól a szabályrendelet — hogy a közelmúlt zavaros időkben Fuló Miklós alispánsága alatt bizonyos okokból a törvénykezési nap péntekre lett áttéve, mindamellett az a vármegye rendei- nek közakaratóból ismét az őseik által annyi évszázadon át megtartott hétfői és keddi napra helyeztetik vissza.

(Proth. Com. Abaujv. Am. 1628. és 1632.)

Közli: Dr. Cz. A.

Kezeslevél.

Mi nemes Cassa városa jószágában, Szent István nevű faluban lakozó Bernátth Márton, Rasseos János és Urbán Tamás és kifalusi bíró Kijasko Menyhért adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy mi magunk és Vajda Tamás nevű atyánkfia képében Jettünk kezesek ezen megnevezett Vajda Tamásért nemzetes Keviczky János uramnak ő kegyelmének, ezen nemes Cassa városának mostani birájának ilyen conditiókkal, hogy eltelvén az ő szolgálatjának ideje nemes és vitézlő Marusy János uramnál, hazaszáll ugyan Szent Istvánra avagy penig más jószágában ezen nemes Cassa városának és az ő állapotja szerint szolgálja az nemes várost. Ismét, hogy az mely hátramaradott adósság fen volna még, melyet Kormos János nevű diósgyőri katonának kellene fizetni ez jövendő terminusra egy néminemű Vajda András nevű elszőkött rabnak sacczában (sarcában), annak az summának fele részéről ezen Vajda Tamás tartozik Kormos Jánost megelégiteni, mely ad florenos 24 extendáltatik. Mely mi kezeségünket kezünk beadásával és írásával megerősítettük. Datum die 26. Januarii anno Domini 1644.

Coram me *Ioanne Marusy*
jurato notario comitatus Thornensis.

Coram me *Stephano Vatay.*

(Eredetije papiroson, Marusy és Vatay rányomott piros pecsétjével Kassa város nyilvános levéltárában 7125. szám alatt.)

Közli: K. L.

A gönci régi vármegyeháza.

Az 1640 ben Göncön dühöngött tüzvész lehetetlenné tette, hogy a vármegye továbbra is itt tartsa gyűléseit. Ez okból az 1640 július 9-én tartott gyűlésen a rendek elhatározták, hogy magánadakozásból felépítik állandó székházukat.

„Az nemes vármegye törvényszékes házának megépítésére — így szól a statutum — minden uri, praelatus és jószágos nemes uraim kiki magok jóakarattyok szerint ígértenek bizonyos számu pénzt; mellyeket regestrumban irtunk és comprehendáltunk, és az nemes vármegye prothokolumában in specie örök emlékezetre beinseráltattuk“

A birtokos nemesség önkéntes adózása járasokként így oszlott meg:

Putnoky János	szolgabíró járásában	142	frt	40	denár.
Horváth György	„	76	„	22	„
Györgyi Benedek	„	98	„	55	„
Marczinfalusy Péter	„	117	„	45	„

Összesen 434 frt 62 denár.

A taksás nemesektől e célra fél taksát szedtek be.

(Proth. Com. Abaujv. 1640. fol 527., 529., 551.)

Közli: Dr. Cz. A.

Kassa város dézsmarendtartása.

Instructio.

Pro prudentibus et circumspectis dominis Dominico Caprany, Andrea Kun et Georgio Jászay decimatoribus die et loco infranotatis elargita.

Elsőben is szorgalmatos gondjok legyen dézmás uraiméknak arra, hogy minden ajándék s kedvezés kívül déz-

máljanak, senkinek az szokott és nemes város részére obveniálandó dézsmát egy palaczk borért még csak egy kévét vagy keresztet el ne engedjenek, hanem minden személyválogatás nélkül igazságosan az dézsmát megvevén, az nemes város csürében régi bevett szokás szerint behordatassák.

Secundo. Minden ember földjét úgy dézsmálni igyekezzék, elsőbben a természet megvizsgálván, amint vagyon, netalántán restségek és tunyaságok miatt, amint néha szokott történni, az alább való földről kivevén az dézsmát, az jobb földről cedálandó odaengetődjék, mely hogy eltávoztassék és mind az nemes városnak s mind más lakosoknak kárára s nehézségére ne következzék, specialiter intetnek, hogy minden földön külön vegyék ki az dézsmát.

Tertio. Az tavaszi vetéseknek dézsmálásához hozzáfogván, hasonlóképpen hivataljokat megtartsák.

Quarto. Minthogy az nemes város jobbágyi sokfelé azonkívül is szekerezésekkel distrahálatván, elégtelenek legyenek, hogy minden apró dézsmáért fárasztassanak. Azért dézsmás uraimék így értvén a dolgot, addig ne dézsmáljanak, míg kész szekér ottan nem leszen avagy azon ember, kinek földjét dézsmálják, maga alkalmatosságával nem succurrál az dézsmának nemes város csüriben való behordására, netalántán az dézsmának késedelmes beszállítása iránt az nemes városnak annyival inkább nagyobb kára öregbedjen.

Quinto. Valakinek dézsmálnak, annak neve fölirattassék és mely földről mennyi kereszt vagy kéve dézsmául proveniál, az is specificáltassék, hogy valóságosabban számot adhassanak, az embereknek pedig külön-külön cédula adassék specific az dézsma iránt, hogy midőn az dézsma nemes város csürében szállittatik, az céduláját is praesentálhassa annak, akinek illik, hasonlóképpen az mely földről dézsmálni fog, azon föld magáé legyen-é avagy másé és ki öröke valóságosan inscribálják és lajstromokban felvegyék. Hogyha pedig valaki a maga vetését, nem adván belőle az igaz dézsmát, mezőről elhordatná, annak vetését nemes város számára elfoglalják absque omni respectu és azt nemes magistratusnak pro ulteriori decisione repraesentálják.

Sexto. Tanácsbeli uraiméknak régi szokás szerint tizen-

ötödik kévét dézsmálják, mindazonáltal ez esztendőben ob certum respectum huszadikat dézsmálják ő kegyelmek.

Septimo. Nemzetes bíró uram és fürmender uram viselven nemes város sulyos tiszteit, nem tartoznak semmi dézsmával.

Octavo. Minthogy dézsmás uraiméknak az plébániai tisztektől mindenféle tavaszi és őszi vetésekből, amellet kész pénzbeli proventusok is legyen és szüretkor is bibaléjok (áldomás, borralaló), azért ő kegyelmek is úgy tartoznak adni dézsmát magok saját vetésekből, mint tanácsbeli uraimék tartoznak, azonkívül is hasznait és proventusit szaporítani kellekik ő kegyelmeknek is az nemes városnak, hittel kötelesek levén hozzá.

Nono. Pro ultimo az is recommendátatik ő kegyelmeknek, hogy az kerülőkre szorgalmasan vigyázzanak, hogy azon kerülők az dézsmának behordásakor az szekerek mellett legyenek, ne vigyázatlanságok miá (miatt) mind az dézsmának kinn maradása s mind pedig más kárvallás következzen.

Pro adnexo habetur praemissis: Hogy amely becsületes ember képében adja maga földjét learatania, tehát ne legyen szabad azon földről a képesnek obveniálandó részt elhordatnia, valámig az nemes város azon földről az dézsmát el nem hordattatja avagy is megdezsmáltatja, másként elhordattatván, tehát confiscáltatik jószága.

Több ezekhez accedálandó dolgok hagyatnak és concredáltatnak az ő kegyelmek igaz dexteritásokra s industriájokra. Actum Cassoviae die 29. Julii anno Domini 1694.

Extradatum per me

Andream Burján
juratus viconotarius ibidem.

Kivül: Instructio pro dominis decimatoribus anni 1694.
(Eredetiye Kassa város levéltárában.) Közli: K. L.

Vincellér esküje.

Isten téged úgy segéljen, ki az Atya Fiu és Szent Lélek egy bizony igaz Isten, Boldogságos Szűz Mária, Istennek minden szentjei, hogy én Zaborszki Mátyás, az nemes város

szőleinek vinczlére tisztemben tehetségem szerint igazán és jámborul akarok szántai és tállyai hegyen levő nemes város szőleinek igazán szolgálni, minden kár nélkül; az mely pénzt nemes bortiszt uraim kezemben szolgáltatnák, máshova avagy másra nem fordítom, hanem az nemes város szőleinek munkájára és hasznára fordítom, mindenkor, mikor annak ideje vagyok, azon igyekezem minden késelem nélkül idején megmiveltetem, az nemes bortisztnek mindenben parancsolatja szerint szófogadó leszek és mindenben igazán és hiven eljárók. Isten téged ugy segéljen és a te keresztyén igaz hited és az ő szent evangélioma. (17-ik század végén.)

(Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.)

Közli: K. L.

Adventre való gyertyák. (1718.)

- Biró uramnak fejr gyertya font numero 6.
 Consul uramnak fejr gyertya font nr. 5.
 Rácz uramnak sárga (t. i. viaszgyertya) font nr. 2.
 Hlaváthy uramnak nr. 2,
 Qua notario nr. 1.
 Korponai uramnak nr. 2.
 Szentmártonyi uramnak nr. 2.
 Romajronyi uramnak nr. 2.
 Ernau uramnak nr. 2.
 Thurzó uramnak nr. 2.
 Jászai uramnak nr. 2.
 Bálintffi uramnak nr. 2.
 Komáromi uramnak nr. 2.
 Siszler Gábor uramnak nr. 2.¹⁾
 Fürmender uramnak nr. 3
 Vicenotarius uramnak nr. 1.
 Fiscus uramnak nr. 1.
 Registratornak (iktató) nr. 1.
 Nr. 11. (t. i. font fejr viaszgyertya). Nr. 29. (t. i. sárga.)
 (Kassa város levéltárában.)

Közli: K. L.

¹⁾ A consullal együtt a tizenkét városi tanácsos.

Vásárbirák uraimék instructiója.

Pro anno 1702. a die 1. Februarii.

Primo. Jóllehet mostanság árendában adattatott nemes Kassa városában levő piaczi jövedelem, mindazonáltal az jó rendtartást méltó tovább is megtartani és azt oltalmazni. Szükséges azért akármely kereskedésben levők legyenek, de igaz fonttal, igaz singgel, igaz szapuval, köböllel és igaz iczével éljenek, kire szorgalmatos gondja és vigyázása legyen vásárbirák uraiméknak és akit rajta érnének, hogy nem igaz mértékkel élne, annak jószágát contrabandálják (kobozzák el), kinek harmada ő kegyelmeket, két része penig a nemes magistrátust illetni fogja.

2. Fontos mértékje akinek nem volna, tehát városunk szapuját, singit, mérőjét és igaz iczéjét annak szokott onusát, vásárpénzét letevén, az kik kívánják, tartoznak kiadni, melyet, az egy singen kívül, valaminemű mérléket kiadnak, tartoznak a vásár oszlása után a nemes város házához viszont adnia ugyan vásárbirák ő kegyelmek kezéhez.

3. Az köből való szapu haszontalan hever az földön, kinek vasait leszedték az irigyek. Melyet vagy felcsináltassanak tiszt uraimék vagy a városházához vitessék, miglen reficiáltatik, másként kár volna gondatlanul elromlania, sőt az plengert (pellengért) sem ártana megcsináltatni, mig le nem dül.

4. Akár alföldi, akár az itten körüllevő vármegyékből szekereken amidőn eladni való életet hoznak az itten levő piacra, egy-egy szekér élettől többet ne vegyenek vásárbirák uraimék, hanem szokás szerént per denár 12 numerando. Az kinek penig mérésre való szaput adnak, attól egy poltránál többet se vegyenek, kivéven a nemes embereket, akik magok oeconomiajában hoznak életet eladni, mivel azok szekerétől nem tartoznak fizetni.

5. Az miszlókai lakosok iránt distinctio vagyon, kik ugy nem tartoznak fizetni, mint az alföldi szekeresek; azért őket régi szokásokban meg kell tartani.

6. Az gyalog emberek heti vásárookra hátokon amit eladni hoznak, olykor két pénznél többet nem tartoznak fizetni;

sokadalomkor penig három pénzt s nem többet tartoznak fizetni vásárpénzt vagyis piaczi pénzben.

7. Pálinkát is amidőn hoznak, többel nem tartoznak, hanem minden iczétől négy—négy pénzzel vásárbíró uraiméknak és így többet se vegyenek kemény büntetés alatt.

8. Az kenyérsütők, zsemlyesütők, kalács és czipót sütők *tisztán bánjanak* magok mesterségével és az olcsósághoz vagy drága időhöz, az mint az mérték el van rendelve a nemes magistratus által, ahoz szabják magokat, másként valaki ezen jó rendelést általhágja, *tisztán nem bán a tésztdával* és sületlen kenyeret, zsemlyét, kalácsot, czipót és sótalant árulna az közönséges piacon, elvétetik tőle és a szegénységnek ispitálban, hertenben, tömlöczben levő raboknak osztalík, jóllehet efféle contrabandumnak harmada vásárbirákat illeti.

9. Ezen nyolczadik punctumban megnevezett sütők, ételtfőzők és kufárnéknak tiltatik, hogy az mezőre, malmokhoz vagy éppen a *nagyhidhoz* praekupkálni (igy l), praeripiálni ki ne menjenek, hanem az mit a vidékiek eladni hoznak, itt ben az piacon vásároljanak és a város népének drágaságot ne csináljanak, mert ha szabad volna kijárniok, azzal a vidékiektől leendő vásárpénz is diminuiáltatnék és így ezen jó rendelést tartoznak vásárbírák uraimék publicálni és efféléket elsőben meginteni, kit ha általhágnak, contrabandálják mindazon vásárlásokat, valamint az piacon kívül oda ki vesznek az vidékiektől, és ha tovább is szót nem fogadnának, tehát a nemes magistratus büntetése alá bocsássák őket.

10. Ugy az kik benn a városban vagy kívül az hostáton sőt árulnak, az kik hamis mértéket tartanának, megbüntettessenek, sőt az hamis fontial élő német asszonyok is, ha az kassai piacon mernek árulni, büntetés alatt subjaeálnak, az mint oda feljebb az első punctumban fel van téve.

11. Minden dologban *tisztaság* kívántatik s igazság, arra való nézve akik a kassai piacra vaját hoznak eladni s hamisan raknák be vannában vagy fazékban és tisztátalan vaj volna, tehát afféle embertől és pénzt csalótól nem csak el kell venni olyan rossz vaját és a szegénységnek osztani, de magát is meg kell másoknak példájára büntetni vagy veretni.

12. Regestumok legyen vásárbíró uraiméknak és nevekét külön felírják, hogy szám szerént mennyi ordinaria városbeli kufárné vagyon directiójok alatt ő kegyelmeknek, külön pedig a német asszonyból álló kufárnékat, azoknak neveit is, avégre hogy rendkívül ha excedálnának, tehát a prima instantiánál afféléknek rossz cselekedetét orvosolhassa ember és az praekupkaságtól, mezőre való kijárástól tiltani kellekik, hogy a város lakosinak drágaságot, szükségét ne csináljanak.

13. Lopókat, káromkodókat, az vásárban és piacon veszekedőket s verekedőket akár benn a városban, akár az hostáton vagy sokadalomkor találtassanak, jus gladiuma lévén ezen városnak, arra való nézve afféle gonosztevőket megfogjanak és főbíró urunk kezéhez adják az gonoszoknak eltávoztatására nézve, hogy másoknak példájára megbüntetessenek.

14. Halat, csíkot és egyébféle marhát vagy portékát az vidékiek a vásárra azmint eladni behoznak, tehát vásárbíró uraimék szokatlán rendkívül s felettébb, az *pénznek szük volta miatt* ne taksálják és ei ne idegenítsék, hogy drágaságot ne okozzanak, hanem inkább kinek-kinek érdeme szerint jó szót adván, ne szidalmazák, mert a nemes magistratus el nem szenvedi.

15. Heti vásárkor vagy sokadalomkor az minemű helyt, állást vagy ülést rendelnek ő kegyelmek vásárbírák uraimék kereskedő uraiméknak, sátorosoknak vagy kufárnéknak, tudni való dolog, hogy amely lakos házigazda háza előtt szekérrel megállanak és sátort vonnak fel, olykor azon ház gazdjának megszoktak fizetni. Igy osztán az városnak tisztán való tartására nézve azon gazda hordassa ki az uczáról a csinált ganéjt és minthogy a piacon levő állástól, ugy a sátoroktól vásárbírák felvén az jutalmat ő kegyelmek per consequens tartoznak azon ganéjt kihordatni, sőt még az fazekasok szemétjét is, azért a jó rendet meg kell tartania. Ha pedig nem fizetnének, tehát magok hordassák ki a szekeresek magok marhája által csinált trágyát vagy szemetet.

(Kassa város levéltárában.)

Közli: K. L.

Kapudeákok rendtartása.

Observationes ratione proventus portarum et telonii amplissimo magistratui pro directione et ratificatione humillime repraesentantur et quae observatu dignae, sub authentico civitatis huius sigillo extradandae pari submissione praestolantur. Et quid :

1. Minthogy más országokból s tartományokból, amint legközelebb Lengyelországból, Erdélyből is olykor sok holmi portékákat szállítani szoktak az kereskedők, itt penig volna *a letételnek helye*, azért a vámos jól reá vigyáfván, az olyanokat perceptor uraiméknak mindjárt hirré tegye.

2. Lengyelországba vivén innét kifelé borokat, minden hordótól 46 pénzt (hanemha cédulája leszen, ugy semmit se) vegyen a vámos; a furmányostól penig a cédula mellett is minden boros szekerétől denár 12.

3. Ha csak a város mellett visznek bort külső országokba, minden hordótól denár 6. Ántalagtól felét exigáljon s hány szeker, annyi 12 pénzt.

4. Akár concivis lakos, akárki sert, márczot, kolyimázt hordónként vagy glétet akar behozni, minden hordótól denár 27. vétetődjék.

5. Minden kereskedő és furmányos (kivéven, ha ki valamely szabad királyi város concivis tagja, az nem) 12 pénzzel tartozik szekerétől.

6. Akárki jobbágya, akár a nemes városé legyen is, aki vásárokról vásárokra kereskedik már sóval, étellel, hallal s más akármely névvel nevezendő egyet-mással, denár 12 pénzzel szekerétől, általmenvén a vámot, tartozik; amint a hustáti (külvárosi) ember is, ha az olyanok alá fizetésért furmányosság alá adja magát, szekerét és marháját, nemes városnak concivis tagjainak szabadságával egyiránt élni fakultása nem lehetvén, hasonlóképpen 12 pénzt olyankor a vámon tegyen le.

7. A hustátiak fát eladni a piacra hoznak, többször penig olyankor igekeznek, mikor a külső helységbeliek a a rossz utnak miatta vagy árvizeknek létele miatt impediáltatnak s nem hozhatnak, a szegény város lakosát penig a

fáért a német (t. i. katonaság) erősen zaklatja, hogy szük a fa és kénytelen a szegény lakos fát venni; azt némely hus-tátiak jól tudván, drága pénzen szegény város lakosának jól eladván, háromszor is napjában hordja be eladni fáját s ám-bár drágán és jó jutalmával nemes város szegény lakosának eladja is, az kapukat penig a nemes város csináltatja, annak reparációjában nem is concurrálnak, az egy pénzt könnyen megadhatják a kapun.

8. A hentesek, más vármegyékből valók sokan hordanak a külső hidakon által szekerekkel hust eladni, azoknak is penig eléggé költséges nemes város reparációjában hasonlóképpen semmiben nem concurrálnak, szekerétől, ha nem nemes ember, tartozhatik-é denár 12.

9. Olyan mint Gölnicz, Svedlér, Meczenzéf mezővárosiak, minthogy csak a nemes kamarától harminczados urakra szolgál immunitátiójuk *ratione relaxatae tricesimae*,¹⁾ az vá-mok iránt penig benevola requisitiójuk exstál, azon levelekből in *praeiudicium civitatis* lehessen-e a vámot nekik elengedni vagy tartozzanak vele, sok derék kereskedéseket vassal, marhájokkal s egygyel-mással vásáronként vevén s tevén.

10. Vásárról vagy vásárra hajtandó minden szarvas-marhától, lótól, sertéstől, juhtól cruciferos (krajczár) egy; lovas kereskedő embertől denár 3, terhes szekértől 12, gyalog csipkés kereskedőktől cruciferos 1 s mást eladni vívők-től is cruciferos 1 vétetődjék-e.

11. Fát, szénát eladni behordó parasztok köznap szekerektől egy pénzzel, szombaton, vagyha az nap ünnep esik, előtteni való nap cruciferos egy tartoznak.

12. Deszkát, zszindelyt hozó szekerektől eladván szokás szerint akár deszkát, akár az árát, minthogy most a kapuk *accidentia*íji pénzbeli árendában vannak és mivel egy szekér deszkát annyi pénzen, mint egy szekért jól megrakott zszindellyel, sőt még egy olyan szekér zszindelyt drágábban is elad s mégis olykor, hogy azt meg nem olvashatni, hirtelen a kapuban 5, 7, 8, 10 zszindelyt levett a rosszából, az minden vámja; amaz penig egy deszkát ad s oly drágán azon szekér

¹⁾ Harmincadtól való mentességük.

deszkáját nem adja el, mint a zszindely deszkát, egyiránt szekerektől denár 12 solvant sine alterutrius iniuria.

13. Minthogy pedig a paraszt ember ezmester, hogy a nemes várost csak abban is megcsalhassa, esik sokszor, hogy ispitályban, tornyosoknak, bertenházba, együvésmásuvá olyan helyekre fát vivén, csak egy kis paraszt fahéjra kulcs lyukát reá nyomván, hozza jelül a kapura, hogy az egy pénzzel nem tartozik, el nem adta, azért szabadon bocsátván, már ususban vevén azt, otthon magok saját templomuk vagy ládájuk kulcsuknak lyukát olyan fahéjra reányomván, elegendő jeleket maguk-maguknak csinálnak s főképpen szombaton, mint grajczáros napon, fideliter akkor praesentálják s azt pedig az ember nem tudhatván, szorgalmatos vigyázással főképpen szombaton lenni kívántatván, hogy a modo in posteriori ebben is ravaszságuk ne suffragáljon, parancsolni méltóztassék a nemes magistratus sáfárnak vagy a lovas legényeknek, az olyanoknak náluk levő nemes város jelét adják, kit régi jó mód szerint observálhatnak, ugyis ők tudván, az olyatén helyekre mikor s hány szekérrel visznek fát.

14. A vámon által menendőknek és illendő vámját megadóknak, ha ugyanazon a vámon visszamenendők, mindenikének czédula adattassék, hogy harmad napig tartván a vám, abból azután visszatérésükkor hetenként vásárokról vásárokra sok rendbeli kereskedések, másutt való mulatásuk kitetszvéen és exspirálván terminusa,¹⁾ ujjabb vámjának megadását el ne kerülhesse.

15. Valaki pedig a vámot ekerüli és rajta érettetik, contrabontáltassék (koboztassék el) jószága, arról adván hirt a vámos előljárójának, fog venni parancsolatot azután, mitévő legyen iránta; de magától legkisebb kárt se tegyen azon jószágban, minthogy előljárója is az olyaténokban főképpen nemes városnak főbirájától s magistrátusától tartozik függni.

16. Magyarországbán lévő görögök, rácok és olyanféle kereskedők, mint a kassaiak is, ha vásárokra mennek rakott portékájukkal, szekerektől more solito denár 12, lóháton denár 3, lovukat megterhelvén, tartozzanak-e vámmal.

¹⁾ A határidő lejárván.

17. Nemkülönbén a körülbelől levő parasztság is vásárokról csak drágábban való eladhatatására nézve is Sepsiben s itt körülbelől levő vásárokon olcsón megvevén, ide be Kassára eladni hozzák szekerenként, hogy itt egyike a másikára felvervén búzát, kását, lencsét és más egyéb naturálekát hoznak-visznek, olyanok szekerüktől a vámmal denár 12 tartoznak-é a kassai áréndát fizető görögökön kívül.

18. Tokajba járó furmányosok a császár sójáért fizetésért menvén, valamint borért amint fizetésért szoktak járni, tartozzanak-e szekerüktől vagy szánjuktól vámmal denár 12.

19. Nemkülönbén hajdu és mezővárosiak hun eggyel, hun mással kereskedvén, tartoznak-é vámmal szekerektől denár 12.

20. Mindezekén kívül penig ha mi olyas interveniálna, aki fel nem volna téve s kimagyarázva, tartozik a vámos előljárójának s ő kegyelme nemes városunk főbirájának értékére adni és a szerént hiven és igazán a dologban eljárva cselekedni. Kiben külömben se cselekedjék. Casse 24 Maii 1715.

(Eredetije Kassa város levéltárában 13703. szám alatt.)

Közli: **Kemény Lajos.**

Pékárszabás 1702.

Instructio pro dominis fori iudicibus circa panes et semellos in foro vendi solitos anno 1702 die 14 Octobris extradata.

Szép tiszta négy polturás fejer kenyérnek kelletik lenni libra (font) 7.

Dercze kenyérnek kell lenni l. 9.

Utolsó fekete kenyérnek l. 10.

Legyen kerekded semlye egy-egy pénzes lotos (lat) 11.

Legyen másfél pénzes kerekded semlye lot. 18.

Legyen egy polturás semlye egy lot. 36.

Legyen páros semlye batkás lot. 6.

Legyen páros semlye kettő egy pénzen lot. 12.

Tiszta fejr semlyekenyr két polturás egy legyen libra 2, lot. 8.

Ugyan fejr hasonló semlyekenyr négy polturás libra 4, lot. 16.

Szaporá fekete pékkenyr négy polturás libra 9.

Szarvas kalács legyen egy pénzés lot. 10.

Legyen két pénzés szarvas kalács lot. 20.

Legyen polturás is lot. 30.

Sós pogácsa legyen batkás lot. 7.

Legyen egy pénzés is lot. 14.

Ezek peniglen emberül ki legyenek sütvé és ragadósak, kovászosak vagy vízesek ne legyenek, hogy az nemes városnak és magistratusnak kisebbségére ne legyen az dolog. Sub poena (büntetés) fl. 12 pro magistratu toties-quoties irremissibiliter desummendorum et cedendorum ac materialium venalium amissione.

(Eredetije Kassa város levéltárában.)

Közli: K. L.

Szállásosztók utasítása.

Pro anno 1702. Szállásosztó uraimék instructiója ez legyen.

1. Az terhés, rendetlenül való szállásosztás miatt siránkozik és nyög nemes Kassa városa szegény lakosa (lakosága). Arra való nézve jól vigyázzanak, hogy senkit ne aggraváljanak szállásosztó uraimék, hanem jó lelkiismeret szerint igazságosan osszák az quártélyt. Sőt az holott a tavalyiak defectust tettek, az mostaniak rectificálják és akik meg volnának terhelhetve, alleviálják ő kegyelmek.

2. Ajándékért senkinek se kedvezzenek, mert mostan fizetések rendeltetett szállásosztó uraiméknak a végre, hogy ajándékot nem szabad elvenni, mert másként orczapirulással kelletik refundálni, ha ajándékot vennének el. Azért conscientiose osszák quártélyban az ő felsége militiáját (katonaságát).

3. Jómagabiró emberekre ne osszák az pattantyusokat, hanem inkább azokat ottan a czékház táján közel kelletik quártélyban helyeztetni és nem a piaczon levő házaknál, mivel afféle concivis vagy jól magát biró emberek könnyeh-

ben adhatnak servitiumot, mint a szegények, akik eleitől fogvást aggraváltatva voltak és elfogytak.

4. Lisztájok vagy regestumok legyen szállásosztó uraiméknak, felirván számát és neveit a benn quártélyozó militiának, kapitányoknak s más tiszteknek és közrendnek, ahhoz alkalmaztatni fogják tudni az szállások osztását ő kegyelmek és tempore renovationis, az kik succedálnak, a lajstromban resignálják.

5. Mostanság bessületes tanácsbeli ember Komáromi György uram a nemes magistratus által avégre rendeltetett, hogy főbiró uramat akármi kis dologért ne busitassák s ne terheljék, abból az okból említett Komáromi uram leszen inspectora és directora quártélymester uraiméknak. Kihez képest kegyelme szavát fogadják, dispositiójának engedelmeskedjenek és hivatalokban tisztességesen, serényen eljárjanak, kinek-kinek meg leszen fizetése perceptor uram által adatva.

(Eredetije Kassa város levéltárában.)

Közli: K. L.

Mészáros Mihály uram testimoniálisa.

Mi alább megirt Aszaló mezővárosának mostani birái presentibus recognoscáljuk, hogy ezen szegény Mészáros Mihály becsületes jóakaró atyánkfia, jóllehet bizonyos időknél elfolyási alatt helyünkben való lakásával és nyomoruságos állapotjával töltötte idejét megélemedett idejéhez képest, de ami nagyobb és keservesebb élete fogytáig, *koporsó bezártáig* való tapasztalható romlása és megélemedett tagjainak félszegsége rajta történt. Mivel az Uristennek keserves és súlyos látogató ostora ezelőtt circiter négy vagy öt esztendővel mezőről való hazajövele alkalmatosságával utjában az Isten nyilának szelétől illetetvén, úgy annyira lábairól leroskat és holtelevenné lett, úgy hogy teljességgel életének tovább megmaradása felől igen kevés reménység volt, mely miatt már erejétől is megfosztatott, tagjai megháborodtak s munkálkodásra s maga életének táplálódtatására elégtelen. Ugyannyira, hogyha a veje nem táplálta volna, csaknem koldulásra jutott

volna igye, aminthogy concriptiónak alkalmatosságával az deputatus uri rendek is respectálván azon reménytelen romlását és éltes idejét, az conscriptiótól immunitásban hagyott. Hasonlóképen közöttünk is lévén respectus reája, kire való nézve nyomoruságos sorsa méltó mostan is a szána-kozásra, mivel a munkálkodásra s életének kézi munkája által való táplálására tapasztalható elégtelensége megtetszik. Mely esetének s romlásának nagyobb és hitelesebb bizonyosságára salva conscientia adtuk ezen recognitionkat városunk pecsétjével corroborálván. Actum in oppido Aszaló. Die 20 Septembris anno 1722.

Tótt György Aszaló város bírája
Borbély Jakab hadnagy
tanács társainkkal együtt.

Per Stephanum Szöts Miskoltzi juratum praefati oppidi notarius extradatum manni propria

Kivül: Belől specifikált Mészáros Mihály uram testimonialis.

(Kassa város levéltárában 14735. sz. a.)

Közli: **K. L.**

A berkii dézsma bérlete.

Ezen nemes szabad királyi Kassa városa magistrátusa nevével maga tanácsbeli tagjának nemes Komáromi György uram ő kegyelmének praesentibus intimáltatik. Minthogy az nemes város ez esztendőben méltóságos egri püspök uramtól ő nagyságától az berki processusnak (járás, kerület) királyi dézsmáját megárendálta, ő kegyelme pedig annak előtte is abban az processusban királyi dézsmás volt, reménylven, hogy hasznosan ottan maga hivatalját véghez fogja vinni ő kegyelme, alkalmas experientiája lévén hozzá.

Annak okáért ő kegyelmére bizta azon említett dézsmának exactióját olyan formán, hogy ő kegyelme nem csak buza, abajdocz, árpa, zab, bárány, kecske és méh dézsmájáról, váltó, arató és keresztyén pénzről, hanem szabad behordásról és pennaticumról, birák intertentiójára conventió-

járól, egyszóval minden névvel nevezendő accidentiákról is számot adjon ő kegyelme az nemes magistratusnak.

Az maga moderata intertentiójára mennyit fog ő kegyelme költeni, az ő kegyelmétől számadásában fog acceptáltatni, azonkívül hasznosan elvégezvén az dézsmálást, számot róla adván ő kegyelme, becsületesen remuneráltatni fog a nemes tanácstól.

Pro directione ha pediglen cameralis instructio legyen kezénél, melyet ő kegyelme olvasván, annál könnyebben végben viheti a magára bizott functióját. Reliqua occurentia et momenta committálatnak az ő kegyelme juramentumára. Ex consilio eiusdem amplissimi magistratus die 16. Augusti 1702.

A margón: Dictavit iudex, azaz maga a főbíró diktálta.

(Eredetije Kassa város levéltárában)

Közli: K. L.

A kassai posztógyár történetéhez.

Az itteni jótékony Asszonyi Egyesület a szegények házában felügyelése alatt levő és jelenleg is már sikerrel folytatott posztógyárt az intézet nagyobb haszna- és javára több helybeli t. cz. urak emberbarátokból alakított társaságnak további előmozdítás végett átengedvén, a most említett társaság pedig a kérdéses gyár és hozzátartozandó gépelyek és egyéb készüléteknek átvétele és illetőleg átadásnak megszerzendő teljes hitelesség nézetéből az átadás és átvételt a város részéről kirendelendő küldöttség jelenlétében véghezvitetni kívánván és ezen kívánságát e nemes város főbírája tekintetes *Baranyay István* ur előtt előadván, a tisztelt főbíró ur kitett végre minket megbízni méltóztatott. Melynél is fogva jeleníteni késztetünk, hogy mi folyó hó 24-én a szegények házához kimenvén, ottan jelenlétünkben ugyanez és következő napon az általadandók átadása és illetőleg átvétele a tisztelt jótékony Asszonyi Egyesület részéről tekintetes *Mihályi Károly* ur egyesületi titoknok és *Schmid Dániel* ur ugyanazon intézet felügyelője, a gyár további előmozdítását pedig magára vállaló társaság részéről pedig *Fidler Károly* ur, mint eziránti

választmány elnöke, továbbá tekintetes *Heinz János* választmányi tag és *Haltenberger Péter* a gyár közvetlen felügyelésével megbizottak által, miután a gyárhoz tartozó eszközök, gépelyek, nyers gyapju és egészen ki nem készített posztó és gyapjufonal *Csirner August* és *Fábry József* posztóműves mester urak által, kik a felek kívánságához képest a becsü-sők szokott hitét letették, megbecsültettek, ezen jelentéshez az $\%.$ alatt két példányban fektetett vagyon kimutatási jegyzékhez csatolt, mindkét részről aláírott leletárak szerint annak rendi szerint megtörtént. Melyről is tévén ezen jelentésünket, a csatolt irományokat, azoknak a levéltár szükségére való lemásolása után, az érdeklött feleknek ki és illetőleg vissza-adatni kérvén, tisztelettel maradunk Kassán, Augusztus 27-én 1846-ban.

Biróilag megbizottak :

Goczigh József, tanácsnok.

Gönczy Gábor, tanácsjegyző.

Kivül: A szegények házában létező posztógyárnak azon intézet javára további kezelés végett bizonyos emberbaráti társulatnak lett átadásáról tett jelentés.

(Eredetije Kassa város levéltárában 1846-ik évi 5125. tanácsi szám alatt.)

Közli: **K. L.**

IRODALOM.

Bibliographia.

Anisics Miksa Oszkár: Az apostoli királyság eszméje világtörténeti megvilágításban.

Badics Ferenc dr.: Kazinczy Ferenc ismeretlen levelei és szerződésai. Irodalomtörténeti Közlemények. 1912.

Balás Károly: A járadékszerző jövedelmek köréből.

Bán Ferenc: Huszár Gál predikátor. Elbeszélés. Nyugat. 1912. 11. szám.

Bay Ilona: Adalék a kazinci és alsóregmeci Kazinczy-család történetéhez. Turul. 1912.

Benedek Marcel: Az erősebb. Szinmű.

Berde Julianna: Batsányiné Baumberg Gabriella élete és költészete.

Bernolák Nándor dr.: A kassai kir. jogakademia könyvtárának értesítője.

— Az állam és a társadalmi élet összhangja. Ünnepi dolgozatok Concha Győző egyetemi tanársága negyvenéves emlékére.

Békefi Emlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanár működésének emlékére.

Bóbita Endre: Fizika a felsőkereskedelmi iskolák számára.

Czobor Alfréd dr.: Hazánk és a krakkói egyetem biráskodási joga. Békefi Emlékkönyv.

Öttevényi Nagy Olivér dr.: A német kulturharc előzményei. Protestáns Szemle 1912.

- Osztrák közjog.
- A választói jog reformja tárgyában adott vélemény.
- Die politischen Gegenwartsfragen Ungarns.
- Wahlrechtsprobleme.

Ferdinandy Gyula dr.: A törvényhatóságok képviselője.

Fischer-Colbrie Ágost dr.: Egyház és tudomány. Magyar Kultura. 1912.

Führer durch Kassa. Herausgegeben von dem Oberungarischen Fremdenverkehrsverband in Kassa.

Füzy István: Siró akkordok.

Gerő Alfréd: Postakezelési compendium. Harmadik átdolgozott kiadás.

Góbi Imre: A magyarországi ág. hitv. ev. egyetemes egyház levéltárának jegyzéke. I. kötet. 1791. évig.

Gyöngyösi László: A lázadó Gyöngyösy István. Protestáns Szemle. 1912.

Hellen Gusztáv: A 2/5. számú hegyiágyúüteg története. 1911.

Haltenberger Mihály dr.: Természettudományi gondolatok Madách Az ember tragédiájában.

Horváth Géza: Hajdan és most.

Kassa. Képes Kalauz. Kiadja a Felsőmagyarországi Idegenforgalmi Szövetség. Kassa történetét és leírását írta Kemény Lajos.

Kemény Lajos: Adatok művészetünk történetéhez. Művészet. 1912.

— Csabay Mátyás levelei. Irodalomtörténeti Közlemények. 1912.

— Dr. Iványi Béla, Bártfa szabad királyi város levéltára. I. kötet. 1319—1500. Könyvismertetés. Archaeologiai Értesítő. 1912.

— Egy XVIII. századbéli könyvraktár. Magyar Könyvszemle. 1912.

— Kálmáncsai Sánta Mártonról. Irodalomtörténeti Közlemények. 1912.

— Kassa története. A magyar városok statisztikai évkönyve. I. évfolyam. 1912. Szerkesztette dr. Thirring Gusztáv.

Kemény Lajos: Kassai András életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1912.

— Ki volt Paniti János. Egyetemes Philologiai Közöny. 1912.

— Magyar numizmatikai adattár. Numizmatikai Közöny. 1912.

— Marussi András életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1912.

— Műtörténeti adatok Kassa multjához. Archaeologiai Értesítő. 1912.

— Palaticz Györgyről. Irodalomtörténeti Közlemények. 1912.

— Ráskay Gáspárról. U. o. 1912.

— Szegedy Gergely életéhez. U. o. 1912.

— Szepesi oklevelek Kassa város levéltárában. Közlemények Szepesvármegye multjából. 1912.

— Szepesi Korocz György életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1912.

— Vályi K. András életéhez. U. o. 1912.

— Wurczinger Mihály. Művészet. 1912.

— Zempléni vonatkozású iratok Kassán 1383—1648. Adalékok Zemplénnvármegye Történetéhez. 1912.

Kenczler Hugó: Szárnyas oltárok a felvidéken. Archaeologiai Értesítő. 1912.

Kerekes György: A lengyel polgárság és Lengyelország pusztulása. Uránia. 1912.

— Kassa árumegállító jogának felújítása és kihirdetése 1672—1688. Századok. 1912.

— Kassa város gazdasági viszonyai a XVII. században. Iparosok Olvasótára. 1912.

Kérészy Zoltán dr.: Az egyház kezdetleges szervezete. Ünnepi dolgozatok Concha Győző egyetemi tanársága negyvenéves emlékére. 1912.

— Még néhány szó a katolikus autonomia jogköréről. 1912.

Kovács István: Az abauji református egyházmegye 1912. április 17—18. napján Kassán tartott tavaszi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve.

Kovács István: Az abauji református egyházmegye 1912 augusztus 28—29. napjain Kassán tartott őszi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve.

Kovács Lajos dr.: Az országos katolikus diákkongresszus emlékkönyve. 1912.

— Kuruc kongreganisták.

Krausz István János: Mitrovics Gyula Egyházi szónoklattal tekintettel a magyar egyházi beszédiradalomra. Könyvismertetés. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1912.

Kristóf György dr.: Kazinczy vallási nézetei. Protestáns Szemle 1912.

Loesche György lásd S. Szabó József.

Máthé Gábor dr.: Csecsemő- és gyermekkórház mint az állami gyermekvédelem kiegészítő intézményei.

Melichár Kálmán: Egyház és véderő. Katolikus Szemle. 1912.

Mokos Gyula: A felföldi kánonok. Protestáns Szemle. 1912.

Móricz József dr.: Közjegyzői ügyvitel.

Németh Béla: A kassai Kazinczy-kör népkönyvtárának címjegyzéke.

Oppitz Sándor: Nehány kárpáti növénycsalád ismertetése. Turistaság és Alpinizmus. 1912.

Ósz Béla dr.: A patronage tevékenység.

Rexa Dezső: A Kertvélyesi család. Turul. 1912.

Rédei J. Kornél: Gyöngyösi Charicliája.

Révész Imre: A sokaság éhezik . . . Három egyházi beszéd.

— Dr. Loesche György, Kálvin hatása és a kálvinizmus Európa keleti országaiban. Könyvismertetés. Prot. Szemle. 1912

— La Hongrie calviniste. U. o 1912.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

Megjelent

Abauj-Tornavármegye monografiája.

II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

**Abauj- és Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.**

Irta: KEMÉNY LAJOS.

Ára 2 korona 20 fillér.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. **Kassa.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sör
Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készségesen szolgál.

**ROYAL nagy étteremben kizárólag
a sörfözde söre méretik ki.**

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávét!**

ÜGYVÉDI IRODÁK FIGYELMÉBE

A polgári peres eljárás egyszerűsítéséhez szükséges nyomtatványok igen előnyös áron szerezhetők be a

**KASSAI KÖNYVNYOMDA
RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL
FŐ-UTCA 64. SZÁM.**

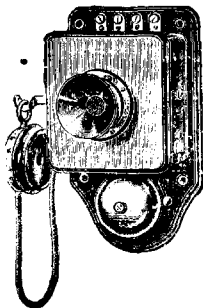
Levélpapírok, borítékok, jegyzékek, költségelőirányzatok, tartós fascikulusok stb. a legrövidebb idő alatt, rendkívül mérsékelt árak mellett készülnek.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és papirkerekes
KASSA, FŐ-UTCA 75. SZ.

Minden irányu magyar- és németnyelvű munkák nagy raktára. Az évente megjelenő általános könyvjegyzéket kívánatra ingyen és bérmentve megküldjük.

Felsőmagyarországi villamossági vállalat
Telefonsz. 681. KASSA, FŐ-U. 60. Telefonsz. 681.

Vállal villamos világítási, villámhárító és erőátviteli berendezéseket.

Különlegességeink:

gazdasági és egyéb ipartelepeken, valamint községekben való villamos üzem létesítése és karbantartása.

Állandó raktár:

dus választéku csillárok-, elektromotorok-, villamos fűtő- és főzőkészülékek- és szerelési anyagok.

Mindenmű felvilágosítással és költségvetéssel díjmentesen készséggel szolgálunk.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, flu-, és lánya-ruha áruháza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes áruk **tiszta gyajuból** készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekruhák-ról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvéttel szállítok.

40 koronán felül vételeket **bérmentve** küldök.

Meg nem felelő árut, ha az **viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaim és elsőrangú munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhettek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a fősulyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitűnő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezeséget elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközölt nagybani ipartüzem nyújthat

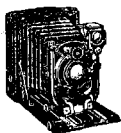
Központi áruház: Budapest, IV., Múzeum-körút 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten, továbbá Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Fényképészeti fölvételekhez szükséges gépek, lemezek, filmek, papírok, vegyszerek és teljes felszerelések **eredeti gyári áron kaphatók:**

MILDNER FERENC

kir. akadémiai könyvkereskedése és fényképészeti cikkek szaküzletében **KASSÁN,**

Fő-utca 52. — Telefon 106.

Egyszersmind ajánlja **1852-ben alapított**, a bel- és külföld legujabb munkáival ellátott **könyvkereskedését, képraktárát**, papir- és írószerkereskedését. Vidéki megrendelések **postafordultával** intézettek el. 000 000

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcsonőket folyósít.

Tőzsdői megbízásokat a bel- és külföldi tőzsdéken lebonyolít.

Safe Deposits!

A bankszakma minden ágában készséggel szolgál felvilágosítással.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület ■ ■ ■ ■ ■

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVATH MÁRTON.

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

==== Alapított 1844. évben. ====

Felsőmagyarország legrégebb és legnagyobb pénzintézete. ▽ Betéteket gyümölcsöztet. ▽ Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénzáttalás Amerikába.

Haltenberger **Béla** ruhafestő-, vegytisz- tító- és gőzmosógára

ALAPITVA 1810-BEN.

Gyár és központi iroda:
Kassán, Szerecsen-utca 3. sz.

Kassán.

Elsőrangú cég. Gyors munka és elismert kivitel.

Értékes himzések és egyházi ruhák tisztítása

Szörmenemlék festése és tisztítása

Gallér és kézelőtisztítás. Gyászhuhák festése
soron kívül. Tessék prospektust kérni.

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

ABONYI J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Elvállal minden e szakmába vágó munkát, u. m. hivatalos és magánkönyvtárak rendezését, kézi munkák (gobelin) montirozását, bőr- és plüsch-díszmunkák, passepartout, doboz és üzleti könyvek gyártását, valamint szalagok feliratait legújabb arany és ezüst betűkkel jutányos árak mellett.

Alapított. 1898.
Telefon 460. sz.

Az életbiztosítás

legcélszerűbb módja, ha azt **takarék-
betéttel** kötjük egybe. A betett ösz-
szegek **bármikor kamatos kama-
taikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás
esetén a biztosított tőke **haladéktala-
nul esedékes**. 15 év múlva, ha a
betevő életben van, tőkét kamatos
— kamataival **visszakapja**. —

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

**Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.**

KERTÉSZ SAMU

ezelőtt „KOBRAK“ cipők raktára

A Községi Tisztviselők Országos Egyesületének szerződéses szállítója. □ E cég az egyesülettel kötött szerződés értelmében az Erzsébet királynéről elnevezett jegyzői árvaházat a vásárolt összeg 2 százalékaival segítyezi.

Kassai Iparművészeti kiállításon a nagyméltóságú m. kir. kereskedelmi miniszter ur aranyérmével kitüntetve.

Kassai Butorkészítő Iparosok Árucarnok Szövetkezete

mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja
Kassa, Fő-utca 10. szám, I. emelet.

Raktáron tartunk teljes lakberendezéseket, valamint háló, ebédlő, uri szobákat, szalon butorokat, bőrgarnitúrákat, előszoba és konyhabutorokat a legegyszerűbbtől a legfinomabb kivitelig. — Megrendeléseket adott vagy általunk készített tervek alapján pontosan eszközölünk.

Költségvetéssel és tervvel készséggel szolgálunk.

Állandó butorkiállítás. Telefon 526. Állandó butorkiállítás.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve,
„Franz Rákóczi, und sein
Kampf für Ungarns Frei-
heit. I. kötet, ára köfve
korona 9.80

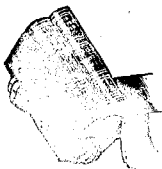
könyv- és zeneműkereskedése

Kassa, Fő-utca 63. sz.

Városházépület.

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai s zerek : Kato-
nai térképek : Magyar könyvtár
Olcsó könyvtár : Sammlung Goeschen
o Reclam's Universal-Bibliothek o
Auteurs célèbres : Dictionnaires
Larousse : : Tauchnitz Edition.

Alapítva 1875.

Telefon 321.

Alapítva 1875.

Telefon 321.

MAYER JÓZSEF

varrógép-, írógép-, kerékpár-, motor-, automobill-, grammophon-raktára
automobilgarage, kerékpárskola, benzinállomás és javítóműhely

Kassa, Deák Ferenc-utca 7. (ujszám 9.) Felsőmagyarország.

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

Üzleti órák 1/2 9-12 és 3-4 óráig.

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eötvösvényi Nagy Ottóvár
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

TARTALOM.

	Lap
Az egyház és a városok a reformáció előtt. Irta: dr. Obál Béla	65
Abaujvármegye története, 1527—1648. Irta: Kemény Lajos	81
Hazánk és a krakkói egyetem biráskodási joga. Irta: dr. Czobor Alfréd	97

Családtörténet.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek. Közli: dr. Czobor Alfréd	110
--	-----

Vegyések.

Országgyűlési meghívó. Közli: Kemény Lajos	113
Magyar királynék levelei. Közli: Kemény Lajos	114
Paar Bertalan kassai postamester végrendelete. Közli: Kemény Lajos	116
Emerici Máténé virágos kertje. Közli: Kemény Lajos	118
Nagyida történetéhez. Közli: Dongó Gy. Géza	118
Bécsi levél. Közli: Kemény Lajos	119
Építőtisztek rendtartása. Közli: K. L.	122

Irodalom.

Bibliographia	127
-------------------------	-----

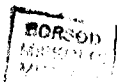
Az egyház és a városok a reformáció előtt.

Hogy a reformációt a maga genezisében, keletkezésében megismerjük, visszamenőleg vizsgálunk kell az egyházi és világi hatalom közötti ellentéteket és összehúzóerőket.

Az egyházi hatalom elveit és elméleti megalapozását részben már Ágoston *De civitate dei* c. művében, részben pedig az ál-Izidor-féle hamisított pápai ügylevelekben találjuk meg. E szerint csak egy igaz állam van a földön s ez az Isten állama, mely gyakorlatilag az egyházzal s pápasággal esik egybe. A világi állam, *civitas terrena* csak annyiban bír létjogosultsággal, amennyiben az egyháznak rendelkezésére bocsátja erős karját. A pápai primatus jogai már ősidők óta léteznek, az egyház és annak feje felette állnak minden világi hatalomnak. VIII. Bonifatius az „*Unam sanctam*“ bullában 1303. már egyenesen kimondja, hogy minden emberi lénynek (*omni humanae creaturae*) alá kell vetni magát a pápának s a két kard, a lelki és a világi közül az elsőt az egyház maga kezeli, a másodikat a világiak, királyok és katonák kezelik ugyan, de az egyház érdekében s a pap akarata és türelme szerint (*ad nutum et patientiam sacerdotis*). A valóságban csak addig virágzott az egyházi uralom, míg a hívők azt természetesnek, magától értetődőnek tartották. Minél inkább kellett azt hangoztatni és bizonyítani, mint ezt Bonifácnál látjuk, annál nagyobb hanyatlásra következethetünk!)

Fontosabb volt azonban ennél az elméletnél az eszmének gyakorlati megalapozása, a pápai uralom gazdasági, pénzügyi szervezése. Már Nagy Gergely (590—604) felismerte

¹⁾ Berchtold, *Die Bulle Unam sanctam*, 15.

annak a fontosságát, hogy a pápaság világi birtokokra, az ugynevezett egyházállamra támaszkodjék, azt mindjobban kiterjessze s azon minél tökéletesebb gazdaságot létesítsen. A pápai pénzgazdálkodás szolgált az egyes fejedelmeknek is mintául s a pápai pénzügyi kamarát és irodát, melyekben Luther szerint több ezer irnok és hivatalnok dolgozott, utánozták a királyi kamarák.¹⁾

Aki már most az egyház és a pápaság tulhatalma ellen akart küzdeni, annak itt kellett kezdenie a támadást. Így tett a 12. században *Bresciai Arnold*, Abelard tanítványa, maga is egyházi ember, apát, aki nyíltan hirdette, hogy a világi hatalom és birtok csak a világiakat, fejedelmeket illetik meg, az egyháziaknál csak hivatásuk eltévesztésére s üdvösségük elvesztésére vezetnek. A lelkész eltartásáról híveinek kell gondoskodniuk a tizeddel és önkéntes adományaikkal.

Bresciai Arnold fellázítja az olasz városokat, sőt magát Rómát is a pápa ellen, azonban végre is martírja lesz az úgynek.²⁾ Utána azonban *Wald Péter* lyoni kereskedő és mások Franciaországban küzdenek az egyház elvilágiasodása ellen. Egy század múlva pedig *Páduai Marsilius* hirdet Luthernél is radikálisabb elveket. Szerinte Krisztus az apostolokat és így azok utódait, a püspököket és pápákat nem arra nevelte és tanította, hogy uralkodjanak, hanem hogy tanítsák, intsék a népet, gyógyítsák a bűnösöket, mint a hogy az orvos gyógyítja a maga betegeit. Az egyháznak nincs joga a hívőket kényszeríteni és büntetni, nincs joga tőlük tizedet és adókat követelni. Az államhatalom szekularizálja az egyházi vagyont és birtokot és csak annyit hagyjon meg, amennyi az egyház szolgálainak és szegényeinek ellátására szükséges. Birói hatalmát is terjessze ki az egyházra az állam. Az egész kereszténységet érdeklő ügyekben az egyetemes zsinat az illetékes tényező. A pápai dekretumok nem egyebek, mint egy uralkon levő pártnak az intézkedései, melyeknek senki sem

¹⁾ Ph. Woker, *Das kirchliche Finanzwesen der Päpste*. 25. Luther M., *A német nemzet keresztyén nemességéhez*, ford. Masznyik E. *Luther művei*, II. 42.

²⁾ G. de Castro, *A. da Brescia e la rivoluz. Romana del XII. sec.* 530.

köteles engedelmessé válni (nihil aliud sunt, quam ordinationes quaedam oligarchicae, quibus in nullo tenentur obedire christifideles).¹⁾

Míg Bresciai Arnold a városokat, addig Marsilius főleg a fejedelmeket, nevezetesen pedig Bajor Lajos német császárt igyekezett megnyerni eszméinek. Bajos eldönteni, hogy melyik ellenfél volt veszedelmesebb a pápaságra nézve, a városok-e vagy a fejedelmek? Megtörtént, hogy ugyanakkor, midőn pl. VII. Gergely megalázta IV. Henrik német császárt Canossában, a saját városával, Rómával s annak polgárságával nem bírt megküzdeni s menekülni volt kénytelen. Az örök város, melyben még éltek régi világtörténelmi szerepének tradíciói, függetleníteni igyekezett magát a pápa világi hatalma alól. A körül folyt a küzdelem, hogy a pápától függő városi prefektus vagy pedig a szenatus, a polgárság képviselő testülete kezében legyen-e a kormányzás? Valahányszor viszályok támadtak a pápai kuriában s összevesztek a kardinálisok, a polgárságkerekedett felül. Így pl. midőn II. Honorius halála után 1130-ban a kardinálisok egy része Paparesci Gergelyt (II. Ince), másik része pedig a zsidó származású Pierleoni Pétert (II. Anaklét) emelte a pápai székre s így az egyházi főhatalomban szakadás, schisma állott be. A római városi köztársaság ekkor igen megerősödött, a következő pápák is alig bírtak vele, sőt II. Lucius 1144-ben a szenatussal folytatott véres küzdelemben életét is veszítette. Még a 15. században is megtörtént, hogy IV. Jenő pápának menekülnie kellett 1433-ban a római forradalom elől.²⁾

Azonban sem Rómának, sem általában a többi olasz városnak nem állott érdekében, hogy a pápaságot teljesen leigázza. Hiszen a különböző ügyekben Rómába zarándokló keresztényekből nagy hasznuk volt. Különösen mióta VIII. Bonifác 1300-ban először proklamálta a jubileumi éveket, melyeken Rómában bucsut és lelki kegyelmeket osztogattak. Miként ma a világkiállításokra, úgy tódult akkor a nép Rómába, hol a vallási gyakorlatok mellett a legkülönbözőbb

¹⁾ Marsilius Defensor pacis c. művének néhány elve és tétele. Lásd bővebben I. Haller, Papstum und Kirchenreform, I. 74.

²⁾ L. Pastor, Geschichte der Päpste, I. 289.

élvezetekben is része volt s amellett minden régi és új bűneitől feloldozva térhetett vissza hazájába, -- csak éppen a pénz maradt az olaszoknál. Így nem csoda, ha az olasz városok csakhamar kibékültek a pápasággal. Szellemileg ugyan többé-kevésbé emancipálták magukat az egyház tanaitól, de viszont belátták, hogy az egyházból s a pápaság világhatalmi állásából hasznuk is van.

A döntő harcot ennél fogva nem is az olasz városok, hanem Páris, London, Oxford, Wittenberg, Worms, Basel, Genf stb. vívták meg a pápasággal. Páris a maga egyetemével már a középkorban is a nyugati társadalom szellemi központját képezte. D' Ailly Péter, Gerson János, Clémanges Miklós tanárok innen indították meg a 15. század nagy reformmozgalmát, mely a pisai, konstanzi, baseli zsinatokon jutott kifejezésre. Oxfordhoz és Londonhoz fűződik Viclif neve és működése, Wittenberghez és Wormshoz a Lutheré, Genfhez a Kálviné stb. Mindenütt az öntudatra ébredt polgárság volt az, mely megvédte a maga reformátorát az egyházi hatalmak ellen.

Lássuk már most közelebbről, mennyiben vették ki részüket a mi városaink ebből az egyetemes munkából, az egyházi, pápai hatalom alóli felszabadító küzdelemből.

Nálunk is nagyok voltak az egyháziak bűnei, visszaélései s ennek megfelelően általános lehetett az elégedetlenség, az elkeseredés is. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy már korán tartottak nálunk is reformzsinatokat a bajok megszüntetése végett.

Még az Árpádok idejében, 1279-ben történt, hogy Fülöp, fermói püspök, III. Miklós pápa követe a magyar klerussal Budán egyházi zsinatot tartott. A zsinat nagyszámú végzéséből¹⁾ egész korpépet lehetne rajzolni. Az egyházi fegyelem javítása érdekében kimondotta a zsinat, hogy az egyház emberei, a prelatusok és összes klerikusok jó példával járjanak a nép előtt. Székhelyükön tartózkodjanak, ne vadászosan kopókkal, hanem egyházi öltönytükben jelenjenek meg, kardot avagy tört (gladium vel cultellum) ne hordjanak maguknál, felkelésekben, csatározásokban, zsákmányolásban,

¹⁾ Péterfy, S. Concilia eccl. rom. cath. I. 106.

rablásban, gyújtogatásban (seditionibus, proeliis, spoliis, rapinis, incendiis) ne vegyenek részt stb. Otthon erkölcsösen éljenek, gyermekeiket ne tartsák maguknál (ne secum prolem habeant, quam in sacro ordine genuerunt, propter scandalum), a parochián korcsmát avagy kétes személyek számára mulatóhelyet (tabernam ubi vinum minutatim vendatur, vel ubi viles, leves seu suspectae hospitentur aut conversentur personae) ne nyissanak, koczka és szerencsejátékkal ne foglalkozzanak (ad aleas et taxillos non ludant). Vigiliákat, éjjeli miséket gyakran ne tartsanak, miután azok botrányokra vezetnek, a templomban avagy annak udvarán táncmulatságokat ne rendezzenek, se személtlerakodó helynek ne használják a cintermet.¹⁾

A szerzeteseknek is meghagyja a zsinat, hogy szerzettük ruháját viseljék, egyenként és titokban ne járjanak ki a kolostorból, hanem csak kíséretben, miután „consueverunt extra septa sui monasterii tam patenter quam latenter, tam turpiter quam damnabiliter per terram saepius evagari.” (64 p.) A budai zsinat továbbá egyháziaknak és világiaknak, nevezetesen a patronusoknak szigoruan meghagyja, hogy egyházi vagyont el ne idegenítsenek, templomokat, kolostorokat világi lakásokká, sőt istállókká át ne alakítsanak, azokat ne tegyék latrok barlangjává, tolvajok erősségévé, zsarnokok tanyájává, ahol a zsákmányt és rablott holmit raktározzák fel s az Istennek szentelt helyet emberi vérrrel és maggal szennyezik be.²⁾ Az alsó papság terheit könnyíteni igyekszik a zsinat, midőn kimondja, hogy a prelatások egyházi látogatások alkalmával

¹⁾ Prohibeant . . . choreas in coemeteriis vel in ecclesiis duci; ne finis vel immunditiae aliae in caemeteriis aduentur. 43 p. Nehogy azonban azt gondoljuk, hogy ez magyar specialitás lett volna, megjegyzem, hogy a viennei, franciaországi egyetemes közssinat 1311-ben hasonló határozatot mond ki a 9. kánonban. Hefele, Conciliengesch. VI. 544.

²⁾ Cum ecclesiae et monasteria esse debeant domus orationum, non speluncae latronum vel munimenta praedonum, dolentes referimus, quod . . . in ipsis tyranni raptores habitant et praedones, rapinae spoliaque reconduuntur et praedae et quod valde horrendum est, loca ipsa deo dedicata et sanctificata frequenter humano sanguine et semine polluantur. 53. p. Péterfy i. n. I. 120.

a papot és a népet tulságosan ne terheljék és intézkedik az alsó papság végrendelkezési jogáról, törvénytelen gyermekeiről stb. Védelmébe veszi a népet, melyet papjai -- ugymond -- meg szoktak esketni, átokkal avagy bilincsekkel kényszeríteni, hogy ne merjenek ellene vallani avagy feljelentéseket tenni és ezzel megakadályozzák azt, hogy az egyházban javításokat, reformokat lehessen keresztül vinni. Ezzel kapcsolatban igen fontos elvet mond ki a zsinat, midőn az ilyen egyházi fenytéket és kiközösítést érvénytelennek nyilvánítja és így közvetve jogot ad a hívőknek, hogy az egyházi visszaéléseket szóvá tegyék.¹⁾

Mindezekben a reformokban a király és a polgárok szívesen támogatták a pápai követet. Amint azonban a legatus a király és az ország érdekeit sértő határozatokat terjesztett a zsinat elé, IV. László király vétőt mondott s midőn a követ nem tágitott, a budai polgároknak parancsot adott, hogy a zsinati atyákat üzzék ki városukból. A király máskülönbén saját embereivel szemben is megvédte az egyház jogait, így 1274-ben megtiltotta a szepesi főispánnak, hogy a papok

¹⁾ *Quia nonnulli praelati, saeculares et regulares, subditis suis inhihent, ne ecclesiarum sive monasteriorum suorum statum personarum et rerum eorundem superioribus suis seu aliis, per quos ad notitiam eorum perveniat, insinuent vel exponant eosdem subditos sub iuramenti interpositione et aliis vinculis adstringentes, vel in ipsos si secus fecerint, excommunicationis sententiam proferentes. Nonnulli etiam ex eis subditos ipsos plerumque alios sibi obligant, ne de caetero dicant sive deponant, denuntient aut faciant aliquid contra eos, per quod malum vel damnum aliquid incurrere possent. Eo quibus frequenter venit, quod cum superiores, ecclesias et monasteria ipsa visitant, ipsorum monasteriorum seu praelatorum aut etiam subditorum statum scire non possunt, propter quae multa in eis tam in capite quam in membris, quae correctione et reformatione indigent, remanent incorrecta. Nos contra huiusmodi detestabiles et periculosas astutias providere volentes, omnia super his vincula interposita, obligationes omnes super hoc initas sententias et quaequunque alia huiusmodi occasione obsecuta, inita seu facta, vel quae in posterum ferri vel fieri contigerit penitus revocamus, rexalimus atque cassamus ac cassa et irrita nuntiamus: Decernentes subditos et alios supradictos a praedictis obligationibus, sententiis atque poenis totaliter absolutos et ad eorum observationem aliquatenus non teneri.* 40. p. Péterfy i. m. l. 115.

hagyatékát önkényesen lefoglalja,¹⁾ de viszont nem engedte, hogy az idegen legatus saját királyi felségjogait érintő határozatokat mondasson ki a zsinattal. Ilyen volt az, hogy a prelatosok és egyházi személyek általában felette állnak a királyoknak és királynőknek s Istentől bírván az oldás és kötés hatalmát, az apostoli szentszék is felette áll minden más bíróságnak; ennél fogva szigorú büntetés, az egyházból való kiközösítés terhe alatt ne merje a király avagy bárki más a hívőket a Rómába való felebbezésétől visszatartani. (58 és 69 p.)

A pápai követ egy másik proposíciója a zsidók ellen irányult. A zsidókat semmiféle közhivatalban nem szabad megtérni, minden bérlettől meg kell őket fosztani. Aki zsidónak bármit hirtelbe ad, avagy zsidóval kereskedést folytat, az, ha egyházi ember, úgy elveszti állását, ha pedig világi, akkor egyházi átok alá kerül. A zsidóknak különös ismertető jelet (mellük bal részén egy vörös, kör alakú posztót) kell hordaniuk, mert már a velük való érintkezés is veszélyes.²⁾ Ez a zsidó-üldözés azonban, melyre a legatus rá akarta venni a magyarokat, ellentétben állt a magyar királyok politikájával. Az Árpádok alatt a zsidók kamara-grófságot és más előkelő állásokat is töltöttek be s a nemzeti gazdálkodás fontos tényezői lettek.

Az egyedüli vád, amelyet a zsidók ellen felhozhattak, az volt, hogy uzsoráskodtak. Azonban közvetve ennek is az egyház volt az oka. Az egyház — legalább elméletben — nem ismerte a pénz produktív erejét (*nummus non nummun parit*), a kölcsönben csak a jótékonyág egy nemét látta, ennél fogva mindennemű kamatszédést uzsorának és megbecstelenítőnek tartott. A latin „*usura*“ szó is eredetileg kamatot jelent és csak az egyházi gyakorlatban nyerte rossz értelmét. A trieri zsinat 1310-ben kimondja (140 p.), hogy aki többet kér vissza, mint amennyit kölcsön adott, vagyis aki kamatot szed

¹⁾ Fejér, *Codex diplom.* V/2. 277.

²⁾ E pontok részben csonkán maradtak fenn, részben teljesen hiányoznak a vatikáni kéziratból, ellenben megvannak egy szentpétervári kódexben, ahol dr. Caro, breslauer egyet. tanár fedezte fel őket. V. ö. H. Graetz, *Gesch. der Juden VII.* 164 és Kohn S. A zsidók tört. Magyarország. I. k. Hube, *Antiquissimae constitutiones*, 1856.

pénzéért, az uzsorásnak (Wucherer) tekintendő. A viennei egyetemes közssinat 1311-ben ezt az uzsorát eretnkségnek minősíti (15 kánon) s a mi magyar zsinataink is, pl. az 1493-iki esztergomi az e tilalom ellen vétőket kizárja az áldozásból, haláluk után pedig megtagadja tőlük az egyházi temetést.¹⁾

Miután így a kamatszedés tiltott és megbecste'lenítő dologgá lett, viszont pedig kamat és haszon nélkül senki sem igen hajlandó pénzt kölcsönözni, a kölcsönre szorulóknak kénytelenek voltak azokhoz fordulni, kikre az ilyenmő tilalmak — vallási okokból is — nem voltak ilyen kötelezők. Ezek pedig elsősorban a zsidók voltak. Természetes, hogy ily körülmények között nekik alkalmuk nyílt a megszorultakon nagyobb kamatot is behajtani. Ezt azonban a zsidók kiüldözése után pl. Németországban a róm. kath. bankárok is megtették, sőt nagyobb mértékben, mint azelőtt a zsidók, mert ők pénzzel az egyházi fórumokat is megvesztegették.²⁾

A zsidóüldözésnek főleg a térítés volt a célja a középkorban. Ezért mindenekelőtt egyházi szervezkedésüket nehezítették meg, zsinagógaiktól igyekeztek őket megfosztani. Így XII. Benedek, Róbert Károly alatt elrendeli, hogy a pozsonyi zsinagógát le kell rombolni. Akik ezt a keresztények közül ellenezni mernék, azokat előre kiközösíti az egyházból. Azokat a zsidókat pedig, akik ennek ellenállanak, a keresztények kötelesek kiűzni.³⁾ A térítési szándékot bizonyítja továbbá az a körülmény is, hogy egy áttérő zsidót minden adósságfizetési és más kötelezettségétől feloldottak s ezzel a hitelt nagyon megrontották.⁴⁾

Ebből is látható, hogy az egyháznak politikája a polgári, gazdasági életre nem gyakorolt mindig kedvező hatást. És tényleg az első összetűzések az egyház és a városok között mindenütt a gazdasági téren történtek.

¹⁾ Hefele i. m. VI. 546. Péterfy i. m. I. 230.

²⁾ Janssen, *Gesch. des deutschen Volkes*, I. 406.

³⁾ Hurmuzachi, *Documente* I. 639. Buday K. A magyar művelődés a 14. század első felében, 22.

⁴⁾ Knauz N., A zsidók megtérésének politikai következménye a középkorban, *Magyar Sion*, I. 69.

A városok fejlődése, virágzása attól függött, hogy minél jobban felszabadítsák magukat az egyházi és világi, püspöki és nemesi földesuri joghatóság alól s maguk intézzék ügyeiket, iparuk, kereskedelmük vezetését. Ezzel szemben az egyház nemcsak vallási és kulturális, hanem gazdasági téren is egyedül akart uralkodni. A káptalanok, mint ugynevezett hiteltes helyek, nemcsak a mai értelemben vett közjegyzői teendőkre, hanem a vámszedésre is kiváltságokat szereztek. Így az esztergomi, a budai és más káptalanok a külföldről hozott iparcikkek után, továbbá a só és általában a hajózás után szedtek vámot s övék volt a halászati jog is.¹⁾ A polgárok azonban igazságtalannak tartották ezt az állapotot s arra törekedtek, hogy fáradságuk gyümölcseit maguk élvezhessék. Az összeütközés és a harc elkerülhetetlen volt. A vámszedési helyet kereszt jelölte meg, ezt sok helyütt összetörte a nép dühében.²⁾ A polgárok hol kijátszották a káptalan embereit, hol pedig nyíltan ellenük szegültek, lázadásba törtek ki és vízbe dobták az egyházi hatóság közegeit. Ilyen eset miatt már az 1292-iki esztergomi zsinat kiátkozással fenyegeti meg Buda városát.³⁾

A viszálykodást rendszerint a király döntötte el. A király és a városok között mindenütt bizonyos érdekszövetség létesült. A városok pénzzel és haddal segítették a királyt az egyházi és világi oligarchák ellen, viszont a király számban és befolyásban mind nagyobb erőhöz juttatja a városokat. Nálunk is az 1279-iki budai zsinat tulkapásaival szemben a király a budai polgárok segítségét veszi igénybe. Azonban általában véve azt mondhatjuk, hogy a magyar királyok nem ismerték fel és nem áptolták eléggé azt az érdekkapcsolatot, mely őket a városokhoz fűzte. Az említett káptalanok és a városok közötti viszályban rendszeren az előbbieknak adtak igazat. IV. László megerősíti, sőt szaporítja a budai káptalan régi kiváltságait, III. Endre a káptalan és a város közötti

¹⁾ Pór A., Háborúság Esztergomi város és az esztergomi káptalan között, *Magy. gazdaságtört. szemle*, XI. (1904) 161., Hóman B., *A magyar városok az Árpádok korában*, 70.

²⁾ Buday K. *A magyar művelődés a 14. sz. első felében*, 64.

³⁾ Péterfy, i. m. Salamon F., *Budapest története*, II. 251.

peres ügyek elintézésére Lodomér esztergomi érseket jelöli ki, holott éppen Lodomér érsek volt a polgárok legnagyobb elnyomója.¹⁾

Akadtt ugyan néha a polgároknak is szószólójuk a királyi udvarban, és pedig maga a királyné, III. Endre neje *Thomarina*. Ez a nagyműveltségű magyar királyné egy velencei nagykereskedőnek volt a leánya s jobban felismerte a király és az ország érdekét, mint férje. Arra törekedett, hogy az egyháziak kapzsiságával szemben megvédje a polgárokat s az ipart és kereskedelmet fellendítse.²⁾ Az egyház hatalmával azonban ő sem bírt megküzdeni. A káptalanok továbbra is visszaéltek hatalmukkal. Akárhányszor megtörtént, hogy egyházi állásokat sem töltöttek be, mivel így a káptalan tagjai osztozkodtak az illető egyházi javadalmon. Így a pécsi káptalan, midőn Pál püspök 1302-ben meghalt, nem akart új püspököt választani, hanem magának tartotta meg a püspöki jövedelmet.³⁾

Nem csoda, hogyha a polgárokat is elhagyta a türelmük s oly tettekre ragadtatták magukat, melyeket aztán később maguknak is meg kellett bánniok. Ilyen volt a budai polgárok esete, mely szinte egyedül áll e kor történelmében.

Már fentebb rámutattunk, hogy a budai polgárság és a káptalan között állandó volt a viszály. Ez annyira elfajult s Lodomér érsek annyiszor fenyegette meg átokkal a várost, hogy fenyegetését végre is be kellett váltania. Egyházi átok alá vetette Budát, megtiltotta, hogy ottan bármilyen egyházi szertartást végezzen a papság, nem szabadott keresztelni, esketni, temetni, urvacsorát kiszolgáltatni stb.⁴⁾ Az ilyen egyházi átkok azonban már kezdték hatásukat veszteni. Benedek erdélyi püspök jelentette ez időben Gentilis kardinálisnak, mint pápai követnek, hogy az *interdictumot* még az egyháziak sem tartják be (*nec religiosi, nec clerici seculares servant . . . interdictum*). A nép pedig sok helyütt még örült, hogy az *interdictum* alatt nem kell a papoknak stólát fizetni.⁵⁾

1) Knauz N., A budai káptalan regestái, Tör. tár, XII. 9.

2) Magy. gazdaságtört. szemle, XI, 169.

3) Pór A., Viszály a pécsi káptalanban, Tört. tár, 1889, 403.

4) Vatikáni okirattár, II. k. LXXIV. o.

5) Vatikáni okirattár, II. 380.

A budai polgárok eredetien oldották meg a kérdést. Abból a felfogásból kiindulva, hogy igazságtalanul érte őket ez a büntetés, kényszerítették papjaikat, hogy az interdictumot semmihe se vegyék, hanem végezzék továbbra is tisztüket. A lelkészek közül néhányan úgy látszik ellenállottak. Azonban akadtak olyan papok is, akik a protestáló polgársággal tartva, továbbra is prédikáltak és kiosztották a szentiségeket (*surrexerunt quidam pseudosacerdotes et perfidi, qui manifeste divina populo celebrabant et sacramenta ecclesiastica ministrabant publice in interdictis*)¹⁾

Éveken át tartott már ez a helyzet Budán 1298. óta, sőt az Árpádház kihalása után még rosszabbodott, amennyiben most a politikai pártviszályok is belejátszottak. A budaiak Venczel pártján voltak s már azért sem csatlakoztak Róbert királyhoz, mert ő volt a pápa jelöltje. Ezért Boccasini Miklós pápai követ továbbra is átok alatt hagyta őket, sőt a pápai párt a híres budai szőlőket is kiirtotta s ezzel a polgárokat fő jövedelmi forrásuktól fosztotta meg. Az ilyen gonosztett elkövetőire a csak nemrég előbb tartott budai zsinat is az egyházból való kiközösítés büntetését állapította meg.²⁾ A polgárok tehát most az egyházat saját fegyverével akarták megtámadni. Petermann bíró és Tóth Márton esküdt vezetése mellett összehívták a népet, megnyújtották a gyertyákat s először is VIII. Bonifatius pápát, azután magyarországi érseket és püspökeket, mint tisztükre méltatlanokat, az egyházból kiközösítették.³⁾

Mily nagy elégedetlenség és elkeseredés kellett ahhoz, hogy a különben konzervatív érzésű polgárok ily forradalmi tettekre határozták el magukat! De még ez sem magyarázza meg eléggé ez eseményt. Tudnunk kell, hogy ugyanakkor az egyetemes egyházban is valóságos lázadás tört ki a pápa

¹⁾ Az Illésháziak dubnici levéltárából való krónika a Magyar Nemzeti Múzeum irattárában. kiadta Mátyás Flórián, *Hist. hung. fontes domestici I. Script. vol. III. 113. o.*

²⁾ *Vinearum et agrorum depopulatores excommunicantur.* Az 1279-iki budai zsinat 68 határozata. Péterfy, i. m.

³⁾ Dubnici krónika i. h. Pór A., *Az Anjou-ház és örököscsi, Mill. tört. III. 15.*

ellen. Először Szép Fülöp francia király szakít egy időre Rómával. Majd midőn sikerül neki a pápákat Avignonba, az ugynevezett babyloni fogságba átköltöztetni és a saját érdekeinek szolgálatába hajtani, akkor meg Bajor Lajos német császár szakad el a pápától. XXII. János pápa átokbullái hatástalanok maradnak. A német császár müncheni udvarában Paduai *Marsilius* oly tanokat hirdet, melyekkel — mint fentebb láttuk — nemcsak a pápaságot, hanem általában minden kiváltságos egyházi hatalmat gyökerében támad meg. Hasonló eszméket fejteget *Occam* Vilmos a párisi, *Wiclif* János az oxfordi egyetemen. Utóbbi meglámadja az egyház szentségeit, az átlényegülés tanát, az ereklye- és képtiszteletet, a bucsujárást is, mert mindezt nem találja meg a bibliában, melyet ennél fogva a nép felvilágosítása végett lefordít angolra. Szóval ez a kezdődő renaissance, melynek mozgalma magukat a pápákat is átalakítja. Már VIII. Bonifatiust is azzal vádolták ellenfelei, hogy mint magánember tulateszi magát az egyházi tanokon és szertartásokon. *Du Plessis Vilmos*, *Richelieu* egyik elődje és mintegy harminc tanu, egyháziak és világiak állították róla a bíróság előtt, hogy nem hisz a lélek halhatatlanságában, az örök életben, nem hiszi, hogy az ostya a papi áldás következtében átlényegül Krisztus testévé, mesének tartja a kereszténység isteni eredetéről, a szentháromságról, a szűz Máriáról szóló tant, nem bűntől s nem veti meg a testi élvezeteket. Az erkölcstelenséget, fornicatiót oly kevéssé tartja bűnnek, mint akár a fricatiót, a kezek dörzsölését. Nem az egyház, hanem a saját maga és családjának érdekeit tartja szem előtt, rokonait a legfőbb egyházi állásokba juttatja, másoknak pedig pénzért árulja a hivatalokat. A török ellen kér adót és segítséget s azt saját céljaira fordítja. Már elődjét, VI. Coelestin pápát is erőszakkal lemondatta s azután is fogva tartotta, nehogy feltámadjon ellene. Saját uralmát úgy tartja fenn, hogy ellenségeit elteszi láb alól, akár klerikusok, akár világiak, kivégzésükben gyönyörködik.¹⁾

Nem helyeznénk súlyt e vádakra, ha ettől kezdve több

¹⁾ P. Dupuy, Histoire du différend entre le pape Bonif. VIII. et Phil. le Bel, 101.

mint 200 éven át egyre-másra meg nem ismétlődnének. A renaissance pápák idejében Rómában a bon tonhoz tartozott, hogy a kereszténység alapelveinek ellentmondjanak, az egyház tanairól, a szentírás egyes helyeiről tréfálkozzanak. Kortársak feljegyzése szerint az olyan embert nem is tartották már miveltnek, akinek az egyház dogmái felől nem voltak téves és eretnek nézetei.¹⁾ Nemcsak Luther, hanem Erasmus is elálmélkodott, hogy micsoda istenkáromlásokat kellett Rómában hallania. A miseáldozatnál oly szavakat használtak, amelyekkel az átlényegülést tagadták. Erasmusnak Pliniusból magyarázták, hogy az ember és az állat lelke között nincs különbség.²⁾ Róma után indultak a többi főpapok is. Bakócz Tamásról is feljegyezték életirói, hogy az egyház szertartásaiból gunyt üzött.³⁾

Ilyenformán egy álszenteskedő, hipokrita erkölcs fejlődött ki az egyházban. A vezető körök már nem hitték a középkor babonás világnézetében, de nem igyekeztek a népet is felvilágosítani. Így csak megbotránkozást okoztak a hívők lelkében.

Mily ellentét, ha a polgárok egyszerű, de szigorú erkölcsi és vallási elveit összehasonlítjuk a főpapokéval. Akármelyik városi jogkönyvet nézzük is, mindenütt meggyőződhetünk ennek igazságáról.

Az *eperjesi* statutumok szerint Isten igéjéről, a szentségekről s általában a vallási dolgokról mindenki tisztelettel tartozik beszélni. A családfő ügyeljen rá, hogy a házában senki se káromkodjék. A *selmechányai* jogkönyvben olvashatjuk: Aki Istent, az isteni anyát, a szenteket káromolja vagy a kereszténység szentségei felől gonoszul beszél, azt az egyházi törvények alapján egymásutáni hét vasárnapon — a körmenet előtt — övig meztelenre vetkőztetve, mezitláb és hajadon fővel folytonosan vesszőztetve kergessék a templom körül.⁴⁾

¹⁾ In quel tempo non pareva fosse galantuomo e buon cortegiano celui che de'dogmi della chiesa non aveva qualche opinion erronea ed heretica. Idézi Ranke L., A római pápák az utolsó négy században, I. 62.

²⁾ Burigny, Erasmus élete I. 139. Ranke u. o.

³⁾ Fraknói V., Bakócz Tamás, 40.

⁴⁾ Demkó K., A felsőmagyarországi városok életéről, 29.

A városokban szigorúan őrködtek a családi élet tisztasága, a házasság szentsége felett, gyakran halállal is büntették a paráználkodó nőket és férfiakat.¹⁾ Hogyan hathatott már most ezekre a jámbor polgárookra, mikor ügyes-bajos dolgaikban Rómába küldött követek a pápa gyermekeiről, „feleségéről“ (*uxor domini papae*) szóló hírekkel kedveskedtek nekik s panaszkodtak a kardinálisokra, kiknek emberei (*iste populus diabolicus*) kirabolják, sőt megcsonkítják az utasokat, férfiakat, nőket egyaránt (*omnes utriusque sexus homines, tam peregrinos, quam alios, mutilant, transigunt, depredant et spoliant ac linguas excidunt*). *Igy jártak a boretoi zárandokok is; omnes spoliati redierunt.*²⁾

Tudjuk, hogy a közbiztonsági állapotok nem voltak nagyon jók a középkorban. Éppen a polgárság volt az, mely mint kereskedő osztály javítani törekedett ez állapotokon. Folytonos küzdelemben élt a rablólovagokkal. De hogy az egyház legfőbb méltóságai között is akadjanak ilyenek, ennek a szomorú tapasztalatnak mégis csak kissé kifózanító hatással kellett lenni a polgárookra.

Azt mondogatták Rómában, hogy csak a szentek csalásai tartják már fenn a vallást, holott ők szedték rá a népet, vakhitben tartották azt és vallásos buzgóságából anyagi előnyöket huztak.³⁾ Kifejlesztették a szentek felesleges jó cselekedeteiről szóló tant, amely szerint a jócselekedetekből mint valami reális értékmennyiségből lehet juttatni olyanoknak, kik viszont a szükségesnél kevesebb jót tettek. A bucsulevelek után beszedett díjakat azonban nem az illető szent családjának avagy szülőföldjének felsegítésére, hanem a pápai és püspöki udvarok kiadásaira fordították. De még ez mindig stilszerűbb üzletnek mondható, mint a szentek ereklyéivel, holttetemével és állítólagos csontjaival való izléstelen üzérkedés. Róma mindent központosított. Nagyobb egyházi hivatalt csak Rómában

¹⁾ Szende P., Magyar városok a középkor végén, 45. o.

²⁾ Ezekről a dolgokról tesz jelentést a bártfai plébános 1999-ben. Iványi B., Bártfa sz. kir. város levéltára, I. 464.

³⁾ Asserebant, nostram fidem orthodoxam potius quibusdam sanctorum astutiis, quam veris rerum testimoniis subsistere. Canisius Pál, Vita Pauli II. Ranke I. m. 61.

lehetett nyerni, nagyobb pert csak a szentszéknél letárgyalni, még az ereklyéket is Rómában kellett „hitelesíteni“.)

Azonban már e visszás állapotok kezdetétől akadtak a pápa környezetében is emberek, akik a reformokat sürgették. A viennei zsinaton 1311-ben *Lemaire* angersi püspök és mások reformjavaslatot terjesztenek elő, amelyben legalább a legégetőbb bajokat akarják orvosolni. *Lemaire* szerint pl. az excommunicatiót nem szabadna elhamarkodva, alapos ok nélkül kimondani, mert különben elveszti minden erejét és hatását. Az egyházi bíráskodást az archidiakonok és az érsekek ne bízzák arra alkalmatlan, tanulatlan, protekciós emberekre, akik tügyetlenségeket követnek el s azután hatalmukkal visszaélnék. Általában nem szabadna érdemetlen embereket felavatni, mert a nép sok helyütt már *is jobban gyűlöli a papjait, mint akár a zsidókat.*

Egy személy nem viselhet három, sőt öt egyházi állást és 10–12 egyházi javadalmat, miután az illető aztán olcsó, de tudatlan helyettesekkel, vikáriusokkal tölti be az illető állásokat, amiből rengeteg sok baj és visszaélés származik. Továbbá az expectanciákat mielőbb meg kell szüntetni vagyis a javadalmakat ne adományozza el a pápa előre, a régi javadalmas életében, mert megtörténik, hogy az új javadalmások nem győzik bevárni a régiek természetes halálát.²⁾

Azonban mi lett a sorsuk az ilyen reformereknek? Börtön, sőt gyakran a halál. *Lemaire* püspököt V. Kelemen csak becsukatta és fogva tartotta. De midőn VI. Orbán pápa alatt a bibornokok összeesküdtek, hogy az egyház kétségbeesztő állapotán segítsenek és a pápa mellé tanácsosokat adjanak, vakmerőségükért halállal lakoltak. Őt kardinális lette ily módszerű végét. Némelyek szerint zsákba varrva a tengerbe fojtották, mások szerint elevenen eltemették őket.³⁾

Enyhítő körülményül hozzák fel VI. Orbán számára,

1) Az 1279-iki budai zsinat 27. pontja szerint csak azok az ereklyék érvényesek, melyeket a pápa a maga tekintélyével approbál. Péterfy, I. 113.

2) Ezt az utóbbi határozatot különben már a 3. laterani zsinat is kimondta, 1179-ben. J. Haller, Papsttum u. Kirchenreform, I. 56.

3) Áldássy A., A nyugati nagy egyházszakadás tört., 472. 485.

hogy a kardinálisok szándékai sem voltak tiszták és ők idézték elő a szakadást. Azonban bizonyára tulzott siennai Katalinnak a jellemzése, aki a maga erős nyelvezetén egyenesen „emberi alakot öltött ördögöknek“ nevezi őket a pápának írt levelében.¹⁾

Ez a küzdelem nem a dogmák, nem a vallási kérdések körül folyt, hanem tisztán a hataloméért, a legönzőbb uralmi érdekekért. Nem csoda, ha a hívők is így fogták azt fel és mind gyakrabban megfélemltek a „szent atya“ iránti köteles tiszteletről és engedelmességről. Nincs veszedelmesebb, mint a tömeg, amely végre rájön, hogy őt szándékosan félrevezetik, menyországot ígérnek és poklot adnak neki.

Századokkal a reformáció előtt megindult tehát már a fe szabadító harc az egyház zsarnoki uralma ellen. Az egyházi szakadások is már korán elkezdődnek. Először csak a császárok léptetnek fel ellenpápákat, így Bajor Lajos V. Miklóst. Majd a kardinálisok is két pártra szakadnak és van idő, midőn egyszerre három pápa is küzd a hataloméért és egymás ellen szórják átokbulláikat. Közben természetesen megtörtént, hogy egy-egy ország se az egyik, se a másik pápához nem csatlakozott, hanem függetlenül intézte az egyházi ügyeket. Így tett a 14. század végén Franciaország, így nemsokára rá Wencel császár Csehországban, Zsigmond király Magyarországon.²⁾

(Folyt. köv.)

Dr. Obál Béla.

¹⁾ L. Pastor, Geschichte der Päpste, I. 131.

²⁾ Fraknói V., A magy. kir. kegyuri jog, 90. Á. Theiner, Vetera monum. hist. II. 189.

Abauj-Tornavármegye története. 1527—1648.

Politikai és hadi történet.

Csenétén lakozók Nagy János Kohány uram jobbágya 60 esztendős, Király János nemzetes Szemere Pál uram jobbágya 40 esztendős, hitők után ekképen vallanak: Felső- és Alsó-Gagy csak igen közel levén falunkhoz, hogy efrablotta szomszédságunkban őket szegényeket; az mi mezőnkön már voltak benne és Isten ő szent felsége oltalmazott csak meg, hogy ránk nem érkeztenek; egyebütt is sok rablásokat téve és reánk való fene szándékokat egy néhány embertől ugyan megizenvén, sokáig házunknál hálni se nem merészlettünk, hanem az erdőben nyomorultul sanyarogván, elepedvén teljességgel külömben meg nem maradhattunk, hanem ez esztendőn aratás tájban hódoltunk meg Mamhut ispáhiának, summánk 8 frt, Szent-György napig az hitlevélért 10 frt, 7 icze vaj; soha annakelőtte nem hódolt falunk

Szolnokon lakozók Bereczk György Fuló János uram jobbágya 50 esztendős, Kovács Pál Poroszlay Lőrincz jobbágya 27 esztendős, hitők után ekképen vallanak, mint az csenéteiek; 8 egész esztendeig bujdosnak az pogányok előtt, minden felől az faluk rablása meg leve közelről hozzájuk, de meg nem maradhattunk, hanem kedvét kellett keresniök; hegymegi Musztafa ispalia, vagyon hitlevelek már az töröktől, de még nem summáltak ők vele, hanem Szent-György napkor leszen megsummálásuk.

Pamlényben lakozók Nagy István Ujtaki László jobbágya 50 esztendős, Balogh Mátyás Horvát András uram jobbágya, hitők után ekképen vallanak: Körülöttünk való falukon rettenetes rablásokat tévén az török, az reánk következő veszedelmet el akarván távoztatni, az töröknek is egynehány levelet megadván nekünk, külömben meg nem maradhattunk, hanem meg kellett hódolnunk ifju Huzain agának; Summánk 27 frt, 27 icze vaj, az elmúlt karácsony ünnepe

tájban hódoltunk meg; császár adója 6 frt 36 denár; 11 frtot vettek már oda és két forint is van már birságban.

Gadnán lakozók Chyerepes György Szalkay György jobbágya 60 esztendő, Balko András Szalkay István jobbágya 32 esztendő, hitők után ekképen vallanak: Ennekelőtte mintegy 11 esztendővel legkiváltképen az pogány ellenség három izben rabolta el falunkat és egy izben ugyan megégette falunkat, rabot falunkból vitt el 13. Négyet vágott le közülünk; 10 egész esztendeig nyomorogtunk az szomszéd falukban, de hogy az gagyiak elraboltatának, azok is kétségesek levén megmaradásuk felől hódolatlan, még szegények az szerint fejünknek oltalma külömben nem lehetett, elpusztult és megégettetett kunyhóinkba vissza kellett szállanunk és az pogány ellenségnek fejet hajtánunk, az urunk Egren ifju Huszain aga, summánkról még vele nem végeztünk, mivel 3 esztendeig való szabadságot adott, az császár adóját megadtuk 6 frt, 36 pénz, soha azelőtt az mi helyünk nem hódolt.

Gagy-Bátor nevű faluban lakozók Ördöggh András Bátori Miklós uram jobbágya 70 esztendő, Balog György Vendégi Tamás jobbágya eskütt birák ekképen vallanak: Ennekelőtte 3 esztendővel ez mi mezőnkön is közel falunkhoz három embert fogott el és kettőt vágott le az török és rettenetesképen fenyegetett bennünket azonközben környöskörülöttünk való falukban iszonyu rablásokat teve; meg nem maradhattunk külömben, hanem meg kellett hódolnunk, az egri pasa urunk. Derék summa 33 frt, 20 icze vaj; sohanem hódolt az mi helyünk ennekelőtte.

Fáyban lakozók Ola János főbiró, Fáy Benedekné asszonyom jobbágya 45 esztendő, Finta Márton Fáy Istvánné asszonyom jobbágya 50 esztendő, Gieörfi Miklós Pongrácz Kristóf uram jobbágya 55 esztendő így vallanak: Látván gagyiaknak és egyéb szomszéd falubelieknek az pogány ellenség miatt való iszonyu raboltatásokat, égettetéseket és Czizmo nevű török is Egerből való sok rendbeli reájok való irását. rettenetes fenyegetését, kénytelen meg kellett hódolnunk, egy embert közülök valót is az mezőben levágott, az mészáros, Czizmónak summáltak meg 30 frtban, 10 icze vajban; basa ajándéka 7 frt, az hívő levélért 6 frt, császár

adója 6 frt, három sing karassia posztó, 1 tallért vont az napokban is rajtok, soha nem hódoltak sehová való vég-helyeken.

Szala nevű faluban lakozók Zakar János Zákány András uram jobbágya 50 esztendőös Derinchyéni János Péntek Pál uram jobbágya 60 esztendőös hitők után ez szerint vallanak, az mint előbbi tanuk, elunták az rettenetes félelmet, meg kellett hódolniok; Emhet Chyauz Kara Amhátnak hódoltak meg, summájok 21 frt, 8 icze vaj.

Perecseny nevű faluban lakozók Tót Gergely 60 esztendőös, Baghy András 40 esztendőös hitők szerint így vallanak, látván mindenfelől az veszedelmet rajtunk, vajjai gyerekek elvitelét, csak igen közel hozzánk, kénytelen voltunk az hódolással, az urunk Egerben Demer aga Fekete Ali, summálunk meg Szent-György napkor 12 frtban, 12 icze vaj, 5 frt császár és basa adója; soha annakelőtte nem hódolt.

Felső-Szenden lakozók Mazurka Miklós, Girinchi Mátyás uram jobbágya, Szolga Antal, Fuló János uram jobbágya az szerint vallanak, mint az szalaiak, és török uruk is azonos, summájuk is annyi, soha nem hódoltak ennekelőtte.

Sárvár nevű faluban csak mindjárt Garadna mellett lakozó nemes személy Abony István megesküvén, hite után ekképen vall: In anno praesenti ultima die Septembris az pogány ellenség éjszakának idején az mi falunkra ötvén, rettenetes romlás esék rajtunk, az én feleségemet is édes négy gyermekkel és azonkívül is az faluból öt rabot vitt el közülünk, kik most is oda vagynak. Litka nevű falu is kényszerített meghódolni.

A következő vallomás ez:

„Mi Puky Péter, az nemes Abaujvármegyének szolgabírája Boynisits Horváth Mihály. Kinisy János, ifjabb Baxa András, Horváth István, Ostorharith Horváth Ferenc ezen nemes Abaujvármegyének jurati assesorai ezen Abaujvármegyének és viceispánjának commisiójából voltunk Forró nevű faluban Abaujvármegyében levőben a végre, hogy ezen processusban az Zsitva-Toroki végzés után az török mennyi számu városokat és falukat hódoltatván és hódoltságban levő városok és faluknak szokott adózásukat és summájukat meny-

nyivel verte volna feljebb és minemü excursiókat, károkat cselekedett volna, kiváltképen ab anno 1615 ezen Forró nevű faluban; citáltatván azért az felül megírt napra és compareálván, az ide alább megírandó városbeli és falubeli nemes és paraszt embereket, megesküttetvén őket, talem fecerant fassionem, prout sequitur.

Szikszo mezővárosának főbirája Kardos Jakab és ugyan Szikszo városában lakozó tanácsbeli személyek, Kádas Mihály, Szarka András, Tiövisses András, Sódar Gergely megesküvén hitők után ilyen vallást tettek az mint következik: Az Zsitva-Toroki végzés előtt az szikszaiaknak az török uroknak adózásoknak pénz summájok volt hétszáz magyar forint, melyben mind akkoráig ad annum usque praesentem 1641, megtartattanak, az basa ajándékával együtt, de annakutána az basaság változván, egy-egy esztendőben két izben is megvették rajtok az ajándékot. Augeáltak penig az eminghek, az mint ide alább megíratatnak.

Két bokor malomkövel, egy avagy két mész kemence égetéssel esztendőnként és szer járással nyargaló kocsikkal; hogyha penig ezeket nem praestálhatják, vettenek és vesznek érette hetvenöt magyar forintokat; Szolnokról ezer, hol penig hétszáz, néha ismét 500 kila buzának nagy drága pénzen Egré való felhozatásával, ugymint egy-egy szekeresnek legalább kellett fizetniök kilenc, kilenc magyar forintokat; item pénzre való 50 kila buzával, 50 kila árpával, 5 szekér szénával az egri piacra való vitellel, kiket ha be nem szolgáltatának, vettenek érte rajtok néha 12, néha penig 20 magyar forintokat. Item gyakortabb az basáknak változások miatt ajándékoknak megvétele és szerzése bekerült néha 500, néha penig 600 magyar forintokban. Item porta pénzzel, az melyért abban az 1641 esztendőben is fizettenek 35 gráci tallérokat. Item ajándékban való hordás boroknak esztendőnként való beadásával, az mely annuatim bekerült nekik százszáz magyar forintokban. Item az Eminghek ezen megírt Szikszo városára reá vetttenek egynéhány vég posztónak, gyöngyházás késeknek és sing számra való drága főposztónak megvételét, ilyen praetextus alatt hogy az árát megadják, de soha nem praestálják, melyek gyakorta bekerül azon meg-

irt Szikszó városának másfél száz forintjában. Ismét ezzel is augeáltatott adózások Eger körül esztendőnként nagy oldaloknak kiirtását reájok ütven, az mely ortás esztendőnként bekerül két két száz magyar forintba.

Alsó-Vadászi Czeövek Máté főbíró, mellette levő polgárok Tar János, Kovács György hitők után akképen vallottak. Ezelőtt mintegy 25 esztendövet volt az török uraknak való adózásoknak bizonyos summája száz és harminc forint; annakutána pedig, ugymint ezelőtt 18 esztendővel, mióta ez mostani Egren lakos Szabó Ali ispahia bírná őket, felül megirt summájokat 200 magyar forintokkal öregbítette. Item annakelőtte szénának kaszállásáért és behordásáért adtanak harminc magyar forintokat; buzát annakelőtte adtanak 30 kilót, mostan pedig hatvan kilót kell adniok; árpát is hasonlóképen. Mézet, vaját annakelőtte annuatim adtanak 30 pintet, most pedig kényszerítettnek adni 60 pintet. Item tízre való fát annakelőtte adtanak 20 szekerral, mostan pedig ezenfelül megirt török urok veszen az fáért rajtok annuatim flor. hung. 60; kásának való tiszta buzát is annakelőtte adtanak 2 kilót, most pedig veszen 10 kila tiszta buzát; vágó ökröt is annakelőtte vettek török uroknak esztendőnként néha 6 forinton, néha pedig heten, de most azzal sem elégedvén, hanem 20 magyar forintokat kényszerítettnek adni érte, annakelőtte borjut, tehenet is magok adtanak, de most azért is 15 forintot kell adniok; ennekelőtte adtanak egy-egy átalag bort esztendőnként, most pedig két-két hordó bort kell adniok. Item ezekben az 1636, 37, 38, 39 és 40. esztendőkben, hogy az nagy fogyatkozás és szük idők miatt az török uraktól praefigáltatott bizonyos napra avagy napokra, ha be nem vihették censusokat és summájokat, birság pénzt vett rajtok háromszáz és harmincnyolc magyar forintokat ez felül megirt esztendők alatt.

Szikszó-Ujfalusi főbíró, mellette levő polgár Veégh János hitők után ekképen vallottak, ezelőtt ugy, mint in anno 1635, elunván az sok adózást és adózásoknak summájának esztendőnként az török uraktól feljebb-feljebb való verését, kénytelenség alatt pusztán kellett volt falujukat hagyniok és három esztendőkig pusztán állván, annakutána Egren lakos Izmaell

aga őket erős hitre haza híván, megsummálván akkor velők 65 magyar forintban, melyben esztendeig tartván csak meg, következő másod esztendőben megint felverte 90 magyar forintra summájokat, annakelőtte adtanak 25 icze vaját, most pedig kényszerítettnek adni 30 icze vaját.

Szigeti főbíró Bokor Menyhért mellette levő polgárok Vargha Mihály, Thuray Mátyás hitők után ekképen vallottak, az derék summa fizetésekben az török urok mindezideig megtartotta, öregbitette ezzel: két jukokért veszen rajtok fl. 4, ennekelőtte egy tábla szappant és egy kőst adtanak, most pedig kettőt-kettőt veszen rajtok. Item augeálta az emingh Szolnokról egy szekér buza felhozással Egré, mely kerül be egy esztendőben fl. 12. Item ugyanaz egri emingh az mész kemence mellé szekér és emberek adásával, mely egy egész hónapig is eltart. Item ennekelőtte szőlőhegyeken levő vidéki embereknek levő szőlőjőktől semmi cenzust avagy tributust nem adtanak, most közönségesen veszen az vidéki emberektől is flor. hungaricales 30 meg, pedig csak harmadfél pénzben veszi az poltura pénzt.

Léhi főbíró Nagy János. mellette levő polgárok, Simon Pál, Nagy Pál, ugyan Léhen lakozó nemes személyek, hitők után így vallanak, hogy előtte in anno 1638 mikor Egren lakos kis Hoczmány nevű török urokkal megsummálván, volt esztendőnként való adójok 15 magyar forint, vaj és méz 15 icze; ennek halála után mostani ugyan Egren lakos Deli Menihet ispahia summájokat vagy adójukat verte 40 magyar forintra, mézen és vajon 40 icze; ezen felül puskára is kényszerítette őket, hogy adtanak volna, de nem merészelvén puskát innen bevinni, velt érette rajtok annuatim flor. 6 ab anno 1638 usque ad praesentem annum. Item in anno 1640 egy hordó borért vett rajtok flor. 7 hungaricales, in anno autem presentem 1641 vett rajtok cubuli vini 5 és ugyanezen esztendőben porta-pénzben egy grácsi ezüst tallért, császár adóját ennekelőtte adtanak flor. 2. d. 50; most immár kényszerítettnek fizetni fl. 7 d. 75, az basa ajándékával sem tartoztanak ennekelőtte, most immár vesznek rajtok fl. 6. hungaricales d. 25.

Pászthor János, ki ennekelőtte lakott Alsó-Kázmárkon,

de most immár propter depopulationem turcarum Agriensium in anno 1632 factam eadem possessio esset deserta atque desolata, lakozik Aszaló mezővárosában hite után így vall: Tudja azt bizonyosan és jól emlékezik reá, mikor az felül megírt 1632 esztendőben az Alsó-Kázmárk nevű falut az egri török elrablotta, vittek el eleven rabot 54 gyermekekkel együtt, embereket 21 vágának le, lovakat hajtottanak el 7 azon Alsó-Kázmárk nevű faluból.

Sánta Pál, ki annakelőtte Felső-Kázmárkon lakott, de most quia propter comminationem turcarum Agriensium saepissime factam, deserta atque desolata esset, Léhen lakik megesküvén, hite után így vall: Tudja azt bizonyosan, hogy Alsó-Kázmárknak elrablásakor felső-kázmárki embert is négyet vittének el az egri törökök.

Bárany György, Simon János, kik ennekelőtte Berenczen laktanak, megesküvén, hitök után így vallottak: az egri töröknek sok rendbeli izengetései és fenyegetőzései miatt, pusztán hagyva falujokat és most is pusztán állván, kik annakelőtte ez megnevezett faluban laktanak, most széjjel oszolván, ki együtt, ki másutt bujdosik.

Nagy János nemes személy és Szebilleösy Ferenc fide mediante így vallottak, hogy ezen megnevezett Rásony nevű falu az töröktől való félelem miatt sok ideig pusztán állván, hanem ebben az 1641 esztendőben házasulván, adott nekik Egren lakos Briny Karambat három esztendeig való szabadságot, úgy hogy eltelvén az három esztendő, megsummáljanak és hódoljanak.

Szápon lakozó Szerző Pál, Paál Demeter hitök után ekképen vallottak, hogy in anno 1639 kényszerítettnek meghódolni, summájok császár adójával facit fl. hung. 20, vaj és méz 20 icze.

Fodor András, Gomba Péter nemes személyek, kik ennekelőtte Halmajon laktak, de most propter depopulationem eiusdem possessionis Aszalón lagnak, hitök után így vallottak, tudják azt bizonyosan és jól emlékeznek reá, hogy in anno 1635 az egri török több falukkal együtt Halmajt is elrabolván, vittének el azon faluból 7 rabokat, lovakat, ökröket,

teheneket circiter két százat, juhokat is az szerént, mely falu most is pusztán áll.

Baxán lakozó Lőrincz deák nemes személy és Balogh Gergely baxai főbíró megesküvén hitők után ekképen vallottak: Tudják azt bizonyosan, hogy in anno 1635, mikor az egri török Baxát is több falukkal együtt prédálta és rabolta volna, vitt el ugyan Baxáról három embert, 4 ökröt, juhokat circiter 200, mely rablás miatt annakutána kényszerítettnek meghódolni.

Nagy-Kinizsen lakozó Kásás Pál megesküdt, hite után így vall: Tudja azt bizonyosan, hogy mikor ezen Nagy-Kinizs nevű falut Halmajjal s Baxával, több falukkal együtt az egri török elrablotta, vitt el azon faluból 15 eleven rabot, ökröket, lovat, teheneket hajtottak el circiter 200, juhokat harmadfél százat, mely rablás miatt meg kellett hódolniuk in anno presentis 1641.

Dobsza Kércsen lakozó Toóth András nemes személy, Szabó István megesküvén hitők után ekképen vallottak. Tudják azt hogy mikor Halmajt, Baxát, Nagy-Kinizst az egri török in anno 1635 elrablotta, Dobsza Kércsről is vittének egy rabot, ökröt és lovat circiter hajtottanak el 100, mely rablás miatt in praesenti anno 1641 kényszerítettnek meghódolni.

Felső-Dobszán lakozó Nagy István főbíró, Heghedüs András megesküvén hitők után így vallottak propter minas ex metu turcarum Agriensium in anno presentis 1641 kényszerítettnek meghódolni.

Csobádon lakozó Raacz Boldizsár, Patak Imre hitők után így vallottak, tudják azt bizonyosan in anno 1634, mikor az egri török ezen Csobád nevű falut elrablotta, vitt el 5 rabot, egyet levágtak, lovakat 4 hajtattanak el és az rablás után az sok félelem miatt kényszerítettnek meghódolni in anno 1640.

Szent-Andráson lakozó Teöreök Péter bíró, Nagy András hitők után ekképen vallottak, tudják azt, hogy in anno 1635 mikor ezen felül megírt Szent-András nevű falut az egri török elrablotta, vitt el azon faluból 12 eleven rabokat, vágott le egyet, lovavat elvitt 18, azonkívül házból ládákából

nemes és paraszt emberek portékáit, köntösöket, arany és ezüst műveket pénzzel együtt, mely rablás miatt kényszerítettnek meghódolni in anno 1640.

Mostan Felső-Fügeden lakók Thernyei Péter nemes személy, ki ennekelötte Alsó-Fügeden lakott fide mediante így vall: Mivel az egri töröknek sok fenyegetőzése miatt nem merhetvén tovább házában való lakását, mind az paraszt emberek is elmenvén róla, ő is elmenvén róla és az falu is most is pusztán vagyon.

A folytonos áldozatok kimerítették a lakosság anyagi erejét s a vármegye idegen segítségre szorult.

1641-ben Zemplén 200 lovas vitéz tartására kötelezte magát, míg Sáros- és Szepesvármegye 85 lovas vitézt küldött; Sárosvármegye azonfelül 500 frt pénzbeli segedelmet is adott.

1643-ban Sárosvármegyéhez Szemere Pált küldik követ-ségbe, akinek könyörgő szavaira ismét 550 forint segedelmet szavaztak meg a rendek és Szabolcsvármegye ugyanez évben 500 frtot, Szepesmegye 100 frtot ajánlt me.¹⁾

8.

Az ellenreformációnk sok keserűséget okozó napjai vármegyénkben az 1636-ik évvel vették kezdetüket. Cseh János mislyei prépost, egri kanonok, földesuri jogánál fogva elfoglalta a reformátusoktól a mislyei templomot.²⁾

A vármegye a hír vételére június hó 9-én tartott gyűléséből követeket küld Perényi Györgyhöz, a vármegye főispánjához s egyuttal Lósy Imre egri püspökhöz is panaszra küldi Fuló János alispánt, Bárczay Istvánt, Gerinchy Istvánt, Gagybáthory Miklóst és négy szolgabiráját.

Két évre reá Cseh a pusztá ósvai templomot megépítteti s a róm. katolikus egyház szertartása szerint felszenteli.³⁾

A vármegye (1639.) az országgyűléshez fordult a vallási sérelmek orvoslása végett. Cseh János a mislyei templomon kívül a balogit is hatalmasul elfoglalta, kivétvén belőle a

1) Várm. jegyzőkönyv.

2) Várm. jegyzőkönyv.

3) Várm. jegyzőkönyv.

protestáns papot s a népet erőszakkal s birságolással a róm. katolikus hitre térítette.

E sérelmek Rákóczi György táborába vezették a vármegye rendeit.

Az 1643-ik év augusztus hó 31-én Szinán tartott közgyűlésből követeket küldenek az újonnan kinevezett felsőmagyarországi főkapitány Forgách Ádám beiktatására. A követség tagjai Hanyi György alispán, Szemere Pál vármegyei jegyző, Putnoky Mihály, Barna Ferenc, Boinisich Horváth Mihály és Vajdai Horváth György.

És a következő évben Rákóczi György felhívó szózatára a február hó 22-én Göncön tartott közgyűlésből ugyanaz a követség indult hozzá, meggyarapodván még a következő tagokkal: Baksy Mihály, Erős Sándor, Pongrácz Kristóf, Vécsey Sándor, Harságy Zsigmond, Mladosevith Horváth István, Berzsényi György, Kinizsy János, Szemere György s a két szolgálbíró, Puky Péter és Bárány László esküdtelkkel együtt, akiknek követi utasítása eképpen szólt:

„A mi áldott szent Istenünknek áldott szent nevének segítségül hívása után Isten ő kegyelmeket Sárospatakra az erdélyi fejedelemhez, ő nagyságához bevívén, amint Isten ő kegyelmeknek tudni adta, nemes vármegyénk nevével igyekezzenek azon ő kegyelmek, hogy ő nagyságát, mentül becsületesebben lehet, úgy excipiálják, és üdvözöljék ő nagyságának intitulált credentialis levelünk mellett. Annakutánna vármegyénk nevével köszönjék meg ő kegyelmének nagy hálaadással, hogy ő nagysága nem szánván elhagyni békeséges országglását, ami édes hazánknak, nemzetünknek régi nemesi szép szahadságinak, keresztyén igaz vallásunknak, hitünknek szabadságos ususának s exercitiomának, melyekben mindezekben nagy sokképpen megbántattunk és csaknem teljességesen elopprimáltattunk vala, helyben állatására et in integrum restituálására, ily méltó igaz ügyében édes hazánknak felsekent és feltámadt, kívánván szivből, hogy a kegyelmes Uristen ilyen közönséges jónak végbenvitelére szerencsés, üdvösséges és boldogságos progressusával és kimenetellel boldogítsa és áldja meg ő nagyságát. Mely közönséges jóknak előbbmozdításában az ő nagysága kegyelmes fejedelm

jóakarattját, parancsolattját megértvén a mi nemes vármegyénk, nem kételkedvén abban, hogy ő nagysága mint keresztyén igazság és hazánk javát, szabadságát s megmaradását szomjuhozó fejedelem ő nagysága kegyelmes assecuratoria levelének tartása szerint is, — az kit ugyan loco privilegii nemes vármegyénk meg is akar tartani, — minket egész nemzetestől és hazástól mindazokban, necsak meg ne tartana és tartatna, sőtamelyek bennmeg hántattunk is és opprimáltattunk, ily nagy oppressióntól felszabadítván, in integrum restituál és minden ellenkezőink s ellenségink s háborgatóink ellen kegyelmesen meg is oltalmaz és manu tueál. Ami a mi szegény vármegyénket illeti, mi a mi részünkről nemes országunk több vármegyéivel és statusival egyetértvén, az ő nagysága kegyelmes intimatiói szerint a mi vékony erőnk és tehet-égünk szerint készek vagyunk és leszünk ő nagysága mellett azt a közönséges hazánk javát, kikben megbántattunk, segíteni és ő nagyságával egyetérteni azokban. Aholott pedig tizenötödnapra őnagysága mellett való insurrectiónkat illeti, mivel a mi szegény vármegyénk mindenestől sedes bellice lett és teljességesen ezen vármegyétől az ő nagysága hada minket elborított, míg az ő nagysága hadai rajtunk lesznek, könyörgünk, ő nagysága azzal bennünket ne terheljen, kiki közülünk javaira, jószágira inkább vigyázhasson, annak előtte is in tali casu az előbbeni jóemlékezetű fejedelmektől és királyinktól lévén íffendő respectus reánk.

Secundo. Mivel az ő nagysága hadai az egész vármegyénket teljességgel elborították, kibeszélhetetlen sok insolentiákkal és nyomorgatásokkal terhelnek bennünket, minden respectusok nincsen se udvarházakra, nemes ember házaira, szentegyházakra, parochiális házakra, iskolákra etc. elannyira, hogy ha ő nagysága valami erős kemény edictumok által ezeket nem méltóztatik remediálni, holott egyébaránt is ez Felső Magyarországnak tizenhárom vármegyéi sem szenvedtek, sem vallottak annyi kárt, mint egyedül azaz egy vármegye, ad extremas ruinas et desolationes jut állapotja szegény vármegyénknek; könyörgünk azért, ő nagysága méltóztassék rajtunk könyörülni és igen erős kemény edictumok a vitéző rendet efféle excessusoktól praecaveálni. Más vár-

vármegyékből is hadait élésből segíteni, mert csak lehetetlen, hogy ez egy vármegye ennyi sok ezer vitézlő rendet ellarthasson.

Tertio. Mi immár az ő nagysága oltalma s gondviselése alatt lévén, méltóztassék ő nagysága reánk oly kevés gondot fordítani, hogy az pogányságtól, töröktől valami véletlen kiütés, rablás és egyéb veszedelem szegény vármegyénken ne essék és ne történjék.“

Rákóczi előhada már február hó 17-én Bakos Gábor vezérlete alatt Garadnán van s az ágostai evangélikus vallású tanácsot a vezér ekkor kelt levelével siet megnyugtanni, hogy a fejedelem nem „vallás igazgatni vagy bántogatni, hanem azt oltalmazni jön“.1)

Bakos seregével a hó 19-én Nagy-Idán van,2) február hó 22-én Szepsiben, ahonnét a habozó Kassát ismét felhívja, hogy csatlakozzék Rákóczihoz az ország megmaradása végett.3)

Eközben Jásztót is felverték s nagy zsákmányt tőnek a káptalan javaiban.4)

Rákóczi Zsigmond, Kornis Zsigmond és Haller István február hó 23-án „sok szép számos hadakkal“ Rozgonyban vannak.5)

Az 1644-ik év februárius hó 27-én Garadnán tartott gyűlésben panasz hangzott fel, hogy a Szemerén fekvő mintegy 1400 katona éktelen kihágásokat követ el.6)

Március hó 3-án a fejedelem a derék sereggel Nagy-Idán, március hó 9-én Bárczán táborozik.7)

Rákóczi március hó utolsó napjaiban indul a meghódolt Kassáról újabb hadjáratra s a vármegye a fejedelem parancsára „a táborra bocsátandó két szekeret husz ökrökkel, nyolcz gyaloggal így rendelte el, hogy a két *Meczenzéf* adjon mindjárt két vasas szekeret, mindegyik szolgabíró két-két ház-

1) 7145/58.

2) 7145/13.

3) 7145/7.

4) 7145/26.

5) 7143.

6) Várm. jegyzőkönyv.

7) 7015, 7017, 7018, 7019.

tüzes embert fogadjon, azoknak fizetések leszen menstruatim négy-négy forint és hitések legyenek. Puky Péter uram vegyen hat ökröt jármostól, Bárány László uram aszerint hat ökröt; Fáy János uram négy ökröt, Némethy Mátyás szolgabírák uraimék aszerint négy ökröt jármostól. Ezeknek penig praestálása e jövő vasárnap Cassára beszolgáltatások és meglegyen.¹⁾

A fejedelem hadával március 30-án Göncön van²⁾ s a következő hónapban Regéc várát, a nádor birtokát ostromolta meg.³⁾

A vármegye a győzedelmes vezér nyomán megjelent Mislyén, Bologdon és Somodiban s az alispán és a járási szolgabírákon kívül Kékedy Balázs, Bojnisch Horváth Mihály, a kálvinistaságáért Kassán rabságot szenvedett Várady Pál, Baksy Mihály, Marczinfalusi Péter, Gonda Mihály, Székely Boldizsár, Berzsényi György küldettek ki a protestáns lelkeszek beiktatására.⁴⁾ Az 1647-ik évi országgyűlés törvénybe is iktatatta⁵⁾, hogy Somodi, Mislye és Alsó-Mecenzéf községekben a templomok az evangélikusoknak visszaadassanak.

I. Rákóczi György halálával (1648. december hó 11.) a linci békekötés szerint a vármegye III. Ferdinánd királyra visszazállt s az öt vármegye átvételére Kisdy Benedek egr-i püspök, Wesselényi Ferenc felsőmagyarországi főkapitány, Törös János magyar kamarai tanácsos, Bornemissza János és Mosdossy Imre a szepesi kamara igazgatója küldettek ki.⁶⁾

A török állandóan fenyegette a vármegye lakosságát. 1645-ben Forró azzal a riasztó hírrel keresi meg Kassa városát, hogy „az török ur a kijáró törököknek megfizetett kétszáz tallérral, hogy az ináncsiakat rabhá tegyék gyermekivel egyetemben.”⁷⁾

1650-ben⁸⁾ Szántó fordul a városhoz, hogy segítse meg

1) Várm. jegyzőkönyv.

2) 7022.

3) Várm. jegyzők.

4) Várm. jegyzők.

5) 1647. VI. t.-c.

6) 7599.

7) 7312/20.

8) 7937/16.

muskatérokkal, szakálosokkal, hozzávaló golyóbisokkal és porral, mert rettegnek a töröktől s „ha szinte templomunk közből való erősegecskében szorulnánk is, de lövő szerszámunk nem lévén, haszontalan lenne dolgunk.“

Vármegyei közigazgatás.¹⁾

1.

A 16. és 17-ik század élet-halál harczi közt, védekezve a török és a központosító kormányhatalom ellen, fejlett ki a vármegye önkormányzata.

A 16-ik század közepe óta a vármegye *alispánját* már nem a főispán nevezi ki, hanem a főispán jelöltjei közül — 1548. LXX. t. cz. — maga választja.

Az 1634-ik évben a tisztujítás alkalmával, midőn Perényi György főispán szokás szerint Bárczay Ferenczet, Melléthei Barna Györgyöt, Semsey Lászlót és Felsőszendi Fuló Jánost az alispáni tisztségre kijelölte, a vármegyei karok és rendek azzal a szokatlan kérelemmel állottak elő, hogy a főispán engedje meg részükről is a jelölést akképpen, hogy ők megelőgszenek két jelölttel.

A főispán mereven elleneszegült a kívánalomnak, de végre is engedni kényszerült a tulnyomó többség óhajának s a vármegye közgyűlése Gagy-Báthory Miklóst és Fáy Mihályt jelölte. A választás a főispán jelöltjei közül Felső-Szendi Fuló Jánost ültette az alispáni székbe.

A vármegyei *jegyzői tiszt* mind terhesebbé vált. Mig a legelső vármegyei hivatalos okiratok alig egy ujnyi hosszu s egy-két ujnyi széles hártvaszalagok voltak, addig a 16-ik század vége felé egy lábnyi széles s másfél öl hosszu okiratok nem ritkák. Ez okból a vármegyei közgyűlés elhatározta, hogy aki a vármegye jegyzőjének — akkor *Palaticz János* — segítségére vállalkozik, azt mindenrendű megyei adózástól felmentik.

A *szolgabírák* érdekében a közgyűlés szabályrendeletet alkotott, amely szerint az egyik szolgabíró a másikkal a

¹⁾ Főforrásunk Abaujvármegye jegyzőkönyvei.

járásában ne hajthassa végre a bírói ítéleteket, hogy ekképpen ennek jövedelmét meg ne csonkítsa. A szolgabíró rendszeren az esküdtekkel együttesen jár el hivatalos küldetéseiben, legtöbbszörre tanukihallgatásokban. Fizetésükről a vármegye az 1578-ik évben úgy intézkedik, hogy „ha a (szolga-) bíró vagy az esküdt az ő tisztök szerint, hová hivattnak, ha az ő maga lován avagy kocsin megyen, huszonnégy pénzt vegyen jargalásába; ha lovat vagy kocsit adnak alája, csak per denár 12 vehessenek; hanem hogy az ő lován akarna menni a fizetésnek okáért, az olyannak ugyancsak a 12 pénzt adják. A szerzetért és tilalomért per denár 12.“

Az 1623-ik évben szervezte a vármegye a *pénztárnoki* (perceptor) állást, 100 frt évi fizetést rendezvén neki s azon felül a jobbágyok részére kiadott nyugtatvány után két denárt szedhetett.

Ide iktatjuk az esküt, melyet Komáromy György, Abaujvármegye első pénztárnoka letett:

„Én, Komáromy György deák, Abaujvármegyének minden nemes közönséges pénzbeli jövedelmének *perceptor*a, adom tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez levelemnek rendibe, mivel én azon nemes vármegyének perceptorságának tisztit esztendeig magamra vállaltam, mely tisztemben igazán, hiven és jámborul eljárók és mindenféle perceptumokról az nemes vármegyének, valamikor tőlem kívántatik, igaz és elegendő számot adok, az mint afféle számadó szolgák tartoznak számadásokkal, és Magyarországon akármelyik vármegyében levő jószágomat és maradékimat kötve melléje. Kive engemet Isten szent háromság úgy segítjen. Datum in possessione Zina in generali et frequenti congregatione comitatus, feria secunda proxima post festum beati abbatis et confessoris Francisci 1623.

Georgius Komáromi m. p.“

Komáromy a következő évben hasonló feltételek mellett megtartják hivatalában s csak 1627-ben, amidőn súlyos beteg lett, mentik fel tisztsége alól, számadásának megvizsgálására kiküldvén az alispánt, a jegyzőt. a négy szolgabírót s a kö-

vetkező három táblalírat: Marussy András, Póhalmy Istvánt és Hany Györgyöt.

A vármegye adóját továbbra is öfelsége ratiója azaz adószedője szedte be az alispán, illetőleg a szolgabírák rovása szerint. Kassa városa az 1601-ik évben Abaujvármegyében fekvő birtokai után 99 frt 50 denár füstpénzt fizetett.¹⁾ Az 1602-ik évben az alispán „füst után rovás-pénzt“ 50 denárjával, 179 füst után 89 frt 50 denárt, hadnagyságra ugyancsak 179 füst után 15 denárjával 26 frt 85 denárt rovvott ki.²⁾ 1606-ban a füstpénz beszedője 123 frtot rovt a városra.³⁾

1627-ben Kassán ötven nemes ember lakott. „Mennyi kiáltás volt ő kegyelmekre, hogy hadban sem mennek, fizetni sem akarnak.“ A vármegye 32 frt adót vetett ki reájuk s megígérték, hogy „magok között ellimitálják —, hogy sem mint ispán uram bemenvén, ő kegyelme limitálja.“⁴⁾

2.

Az 1624-ik évben elhatalmasodván a latrok és zsványok, a vármegye elhatározta, hogy négy kapitányt választván a négy szolgabírói járás szerint, „adtak oly hatalmat ő kegyelmének“ — t. i. Semsey Miklós kapitánynak —, hogy „mindenütt foghassák azféle latrot; az melyik magát nem hagyja megfogni, meg is ölethessék. Valakinek az kapitány megüzente, vagy falunak vagy nemes embernek, el kellett vele szolgálit bocsájtani s magának s magának is ott kellett lenni.“⁵⁾

1631-ben a latrok és gonosztévők üldözésére 50 lovas katonát fogadtak fel havi 4 frttal s e költségre kapunként 65 denárt vetettek ki.

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

1) Kassa v. lvt. 4932.

2) U. o. 4988.

3) U. o. 5163.

4) U. o. 6196/36.

5) U. o. 6085/14.

Hazánk és a krakkói egyetem biráskodási joga.¹⁾

Hazánk Lengyelországgal korán lépett politikai érintkezésbe. Már a szomszédság is magával hozta ezt s hozzájárult ehhez az egyre erősödő érdekközösség, királyaink gyakori rokonsági köteléke, meg a diplomáciai és hadi összeköttetések. És e kapcsok szellemi térre is átnyúltak; ami kivált az 1364-ben Nagy Kázmér által alapított s 1400-ban Jagello László által újjászervezett krakkói egyetemnek a magyarok részéről való sűrű látogatásában nyilvánult.

A krakkói egyetem jó ideig szoros összefüggésben állott hazánk művelődésével. Nemcsak a közelfekvő Felvidékről, hanem hazánk távolabb eső vidékeiről is, mint — teszem — Debrecenből, Nagyváradról, Pécsről, Kalocsáról, Szegedről, Temesvárról, Kolozsvárról, Tordáról stb., nagy számban mentek erre az egyetemre kiváló családok fiai is.²⁾ Ennek okait egy, a múlt század elején megjelent művecske³⁾ a szomszéd-

1) Jelen értekezés részben a *Békefi Emlékkönyvben* (Budapest, 1912. 148—153. l.) is megjelent. Azóta azonban újabb és becses adatok kerülvén napfényre, ezuttal tisztább és befejezett képet nyújthatunk.

2) *Morawski Casimir*: *Histoire de l'Université de Cracovie. Moyen age et renaissance.* Traduction de P. Rongier. Paris et Cracovie. 1900—1905. IV. könyv. I. fejezet vége. — *Dr. Békefi Remig*: *A népoktatás története Magyarországon 1540-ig.* Budapest, 1906. 49—50. l. *Dr. Schrauff Károly*: *Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis (1493—1558)* Budapest, 1893. XV. és XVI. l.

3) *M(iller) Jakab Ferdinánd*: *Regestrum Bursae Cracoviensis Hungarorum nunc primum ex autographo codice bibliothecae Cracoviensis editum.* Budae, 1821. 74. l.

ságra, a lengyel nemzet szabadságára, tudósainak jó hírnevére, a tanulóknak engedélyezett kiváltságokra, az ottani könnyű megélhetésre, a tanulásra kínálkozó alkalmatosságra, Zsigmond lengyel király oltalmára és ennek Szapolyai János-sal való rokonságára vezeti vissza.

Az egyetem virágzásának ideje a XV. századra és a XVI. század elejére esik. Ebben az időben olykor 8000-nél is több hallgatója volt s főként az astronomiai és humanista tudományok ápolása s tudós tanárai által nagy hírnévnek örvendett. Magyar hallgatóinak száma 1431—1440 között 61, 1441—1450 : 91, 1451—1460 : 122, 1461—1470 : 208, a következő két évtizedben 180, illetőleg 209;¹⁾ 1493—1506 között körülbelül 750, 1507—1515 körülbelül 308.²⁾ Ezután Magyarország szerencsétlen közállapotai, a dúló belháborúk és egyéb zavarok, de főként a reformáció terjedése következtében a magyar hallgatók száma rohamosan apadt; úgy hogy 1526—1539 között 138-at, 1540—1550 között pedig már csak 36-ot találunk Krakkóban.³⁾

A magyar tanulóknak Krakkóban külön lakóházuk, bursájuk volt, melynek főnnállásáról már Mátyás király idejéből is találhatók nyomok, de biztos adatok csak az 1492-ik évtől szólnak.⁴⁾ A bursa a XV. században és a XVI. század elején a magyar hallgatók nagy számára való tekintettel igen népes; de a főntebb vázolt okoknál fogva később nagyon aláhanyatlik s 1541 őszén lakóhiány miatt bezáratik. 1557 őszén újból megnyílik, de egy évi fengődés után megszűnik.⁵⁾

A jogtörténészek részéről is figyelmet érdemlő nevezetessége volt a krakkói egyetemnek, hogy bírói hatalmat gyakorolt, melyet — mint az alábbiakból kitetszik — hazánk lakóira is kiterjeszteni megkísérelt. Az egyetem bírósága, melyet a következőkben újabb világitásba igyekezünk helyezni, egyházi bíróság (iudicium spirituale) volt.⁶⁾ Tanárai ugyanis

¹⁾ Morawski i. m. IV. könyv I. fejezet vége.

²⁾ Schrauff i. m. XV. és XVI. l.

³⁾ Schrauff i. m. XV. és XVI. l.

⁴⁾ U. o. V. l.

⁵⁾ U. o. XVI. l.

⁶⁾ Kassa város titkos levéltára. B. Nr. 32.

papok voltak; igazgatása is papi felsőbbség alatt állott; szóval valóságos egyházi intézet volt. Ez az oka annak, hogy a reformáció idején az evangélikus lengyelek nem a krakkói, hanem a külföldi egyetemekre mentek.¹⁾

Az egyetem a bíraskodást pápai bullákra való hivatkozással gyakorolta, bár *nem közvetlen* szentszéki felhatalmazás alapján. A krakkói egyetem rektorának, Labischyn Andrásnak, két, 1496-ból való kiadványában²⁾ át van írva V. Márton pápának 1429. április 20-ikán kelt³⁾ bullája, mely elsősorban a Szűz Máriáról elnevezett claratumbái, vagyis mogilai ciszterci monostor apátjának szól. E szerint a krakkói egyetem rektora, összes doktorai, borostyánkoszorusai és tanulói panaszkodtak a pápánál, hogy egyes érsekek, püspökök és más egyházi személyek, ugyszintén világiak is, grófok, bárók, katonák, nemesek, városok stb. úgy az egyetem, mint tanulóinak kastélyait, falvait, birtokait, jövedelmeit s más ingó és ingatlan javait elfoglalják s mindennemű kellemetlenkedéseket és igazságtalanságokat követnek el. Ezért kérték a pápát, hogy miután rájuk nézve nagy nehézséggel jár minden egyes esetben az apostoli szentszékhez fordulni, segítsen ezeken a bajokon.

A pápa mint legfőbb egyházbíró abból az eszméből kiindulva, melyben az ő legmagasabb törvényhatósága gyökeredzik, t. i. hogy kötelessége minden elnyomottnak segítségére lenni, ahol az egyház java ezt kívánja, kérésükre az említett ciszterci apátot az egyetem és hallgatói egyházi bírájává teszi, azzal a meghagyással, hogy ha nevezettek megkeresik, vagy maga személyesen, vagy megbízottai által legyen segítségükre, s ha a dolog természete úgy kívánja, ügyeikben önállóan bíraskodhatik s felelősség kizárásával egyházi büntetéseket is alkalmazhat; sőt szükség esetén világi karhatalmat is vehet igénybe. Szóval apostoli hatalmánál fogva az apátot állandó bíraskodási joggal ruházza fel, melynél fogva

¹⁾ Dr. Hüppe Siegfried: A lengyel alkotmány története. Fordította Szathmáry György. Budapest, 1894. 340. l.

²⁾ Kassa v. titk. lev. B. Nr. 53. és 54.

³⁾ „Kalendas Maji duodecima, pontificatus nostri duodecima.” V. Márton 1417—1431. volt pápa.

a fenti ügyekben bárkit megidézhet és az illető ellen eljárhat. E biróküldéssel járó joghatóságnak az egyházjogban *iurisdic-tio delegata* a neve, melynek hatásköre azonban jelen esetben tágitva lett, amennyiben a pápa e bullájában hatályon kívül helyezi elődjének, VIII. Bonifác pápának¹⁾ rendelkezéseit, melyek értelmében — egyes kivételes eseteket leszámítva — a pápa által delegált bírák csakis a számukra kijelölt városban vagy egyházmegyében és az ettől legfeljebb egy napi járóföldre lakókat idézhetik meg s vonhatják bíraskodásuk alá; vagyis felhatalmazza az apátot, illetőleg ennek megbizottait, hogy egy napi utnál messzebbre eső helyekről is maguk elé idézhetik a feleket; hozzát teszi azonban, hogy ha a távolság több napi járóföldet tenne ki, ez esetben már nem szabad az illetőket idézésekkel, perekkel zaklatni. Hatályon kívül helyezi továbbá általában a többi elődje által kiadott, az egyházi bírókat illető összes más intézkedéseket is, melyek az apát szabad bíraskodási jogkörét korlátozhatnák.

E bulla tehát világosan mutatja, hogy a krakkói egyetem és tanulóinak ügyében a bíraskodási jog közvetlenül nem az egyetemet, hanem elsősorban a mogulai ciszterci apátot illette meg. Miután azonban az apát a fenti bulla az egyházban élő jog szerint megbizottai által is bíraskodhatott, e jogot mindig magára az egyetem rektorára ruházta, aki ugyis papi személy volt. Így jutott a krakkói egyetem subdelegatió útján a bíraskodási jog hatalmába. Bizonyítja ezt az a körülmény is, hogy a rektor a birói ténykedésével összefüggő kiadványait, idézéseit, ítéleteit, mint a mogulai ciszterci apát, az egyetem főegyházbirája (conservator principalis) által megbizott bíró (iudex commissarius et succonservator) bocsátja ki.²⁾

¹⁾ Pápaságának ideje: 1294—1303.

²⁾ „Andreas de Labischyn sacrae theologiae et juris canonici doctor . . . almae universitatis studii Cracoviensis . . . Rector per reverendum et religiosum patrem dominum Johannem de Rathibor sacrae theologiae professorem, abbatem monasterii Claraetumbae alias de Mogila ordinis Cisterciensis Cracoviensis dioecesis, conservatorem principalem partibus et causis inirascriptis apostolica auctoritate iudex commissarius et succonservator specialiter deputatus . . .” (Kassa város titk. lev. B. Nr. 53. és 54.)

Mínthogy a bulla nem körvonalozza részletesen, kikkel szemben foganatosítható a birói eljárás, hanem csak általánosságban beszél, ez okból a krakkói egyetem gyakran nem számolt más országok és városok önállóságával és kiváltságaival s jogsértő tulkapásokat követett el. Tekintettel a krakkói egyetemen járt magyar tanulók nagy számára, a magyaroknak sok dolga akadt e bírósággal. Főképen a kassaiaknak gyűlt meg vele a bajuk. Ezek már 1422-ben panaszkodnak Zsigmond királynak, hogy a lengyelek, kiváltképen a lengyel kereskedők, tartozás, vagy egyéb követelés címén a krakkói egyetem bírósága elé idéztetik és perekkel, ítéletekkel, kiközösítésekkel zaklatják őket. A király helyet ad a panasznak s kimondja, hogy ez az eljárás ellenkezik Magyarország törvényeivel és szabadságával, mivel az ország egyetlen lakosa sem lehet idegen bíróságnak alávetve, leszámítva ama kivételes eseteket, melyek ugyan az apostoli szentszék elé tartoznak, de amelyekben szintén csak az ezekre külön felhatalmazott bírák ítélkezhetnek. Ennek előrebocsátása után elrendeli, hogy ha a krakkói egyetem, vagy bármely más külföldi hatóság részéről idézések vagy ítéletek érkeznek, ezeket egyetlen magyar papnak sem szabad — javadalmi elvesztésének a terhe alatt — kézbesíteni, illetőleg végrehajtani.¹⁾

Ez 1422-ben történik; míg V. Márton pápának a bírászkodásra vonatkozó fentebbi bullája 1429-ből való. Ebből látható, hogy a krakkói egyetem már a most említett pápai okirat leérkezése előtt is érvényesíteni igyekezett bírászkodási hatalmát. Lehetséges, hogy korábbi pápai bullák alapján tartott erre jogcímet, vagy azért, mert alapítója örökös rektorává és főbírájává a krakkói püspököt tette meg.²⁾ Akármint áll is a dolog, mindenesetre figyelemre méltó, hogy nem sokkal a kassaiak panaszra és Zsigmond király fentebbi rendelkezése után az egyetem a bírászkodási ügyet illetőleg a pápa elé panasszal járul s nincs kizárva, hogy ez és ehhez hasonló esetek készítették az egyetemet erre a lépésre, melynek eredménye a már ismertetett 1429-iki bulla lett.

¹⁾ Kassa v. titk. lev. B. Nr. 59.

²⁾ Hüppe i. m. 340. l. Később már kisebb egyházi személyeket is látunk a rectori székben. (Kassa v. titk. lev. B. Nr. 53. és 54.)

Magyarország épen úgy, mint Lengyelország, Anglia és Nápoly, a pápához szorosabb kötélekkel volt odafüve, mint más országok. Mindazonáltal hazánk az ilyenmü pápai intézkedésekkel szemben is hangsúlyozta és megvédte önállóságát és törvényes jogait. Az országtanács 1446-ban nagy visszatetszéssel értesül a kassaiak panaszából, hogy a Krakóban levő magyar tanulók, bizonyos új módot eszelvén ki,¹⁾ országunk szokásjogának és szabadságának a megsértésével innen bárkit a krakkói egyetem törvényszéke elé idéztetnek, holott a hazai törvények tiltják a honi lakosoknak az ország határain kívül való perbe hívását. Az országtanács ezt az eljárást a krakkói magyar tanulóknak szigoruan megtiltja, mert különben úgy az ő, mint felbujtók összes javai lefoglaltatnak s mint szülőföldjük ellen vétkezők²⁾ elrettentő például száműzetnek. Az idézések és ítéletek kézbesítőire még súlyosabb büntetés vár: egyenlő elbánásban részesülnek a vérontókkal.³⁾

Hogy ez a szigoru rendelkezés nem hozta meg a kívánt eredményt, bizonyosága ennek V. László király 1453-ban kelt oklevele, melyben Péter kassai plébánosnak meghagyja, hogy a krakkói egyetemtől érkező idézéseknek a már elődei által is szokásba vett kézbesítésével javadalmi elvesztésének terhe alatt hagyjon fel, más szóval szünjön meg a krakkói egyetem végrehajtó közege lenni. A közelmúlt zavaros időkben ugyanis — mondja a király — az ő zsenge korában, midőn még mások nevelése alatt állott, gyakran megtörtént, hogy úgy idegenek, mint magyarok a kassai polgárokat bizonyos pápai bullákra és megbízó levelekre való hivatkozással a krakkói egyetem elé idéztették. A király hangsúlyozza, hogy eme parancsának sokkal szigorubbán kész érvényt szerezni, mint elődei.⁴⁾

A panaszok azonban ezután sem szüntek meg. A király a következő évben egyenesen Dénes esztergomi érsekhez fordul és őt szólítja fel, hogy a magyar papságnak és leginkább az egri egyházmegyi papoknak, kik részint nem is-

1) . . . „*novo quodam modo adinvento*“ . . .

2) . . . „*contra libertates native patrie malignantes*“ . . .

3) Buda, 1446. szept. 12. (Kassa v. titk. lev. B. Nr. 32.)

4) Kassa v. titk. lev. B. Nr. 35.

mervén az ország törvényeit, részint nem törődven velük, a a krakkói egyetem bírói intézkedéseit végrehajjták, ezt tiltsa meg, mert különben javadalmaikat veszítik.¹⁾

Az erélyes rendeleteknek — úgy látszik — foganatjuk lett, mert a panaszok elhallgatnak. Mátyás király uralkodása alatt egyetlen példa sincs reá, hogy a krakkói egyetem hazánkkal szemben áthágta volna jogkörét. Vajjon tényleg így volt-e, vagy csak a véletlen nem hagyott reánk ez időből okleveles adatokat, nem dönthető el. II Ulászló idejéből azonban konkrét eset igazolja, hogy a krakkói egyetem bíraskodási hatalmát ismét megkísérelte hazánkra kiterjeszteni.

1496-ból Labischyn Andrásnak, az egyetem akkori rektorának, három ítéletlevele (litterae sententiales) fekszik előttünk, melyek közül kettőben át van írva a már ismert V. Márton-féle bulla. A bennük foglalt ítéletek a kassaiaknak szólnak. Radomi János áldozópap, a krakkói egyetem tanulója, ugyanis bizonyos pénzbeli tartozásért az egyetem törvényszéze előtt beperelte a kassaiakat. Ezek azonban az egyetem idézéseivel nem sokat törődtek s kétszeri idézésre sem jelentek meg. A rektor ezért az egyetem bírósága nevében Ziebenbürger Gábor György helyettes főbíró, továbbá Opiczter János, Swarcz György, Molner György, Cromer Márton, Stephan István és Zimmermann János tanácsosokat, valamint az egész kassai polgárságot és általában az egész lakosságot elmakacsolja és az egyházból való kiközösítéssel sujtja. Ítéletét a többi között Kassa város templomai-ban is kihirdetni rendeli.²⁾

Az oklevél hátlapjára az egyes lelkészek reávezették a kihirdetés megtörténtét; de csupán a krakkói, nevezetesen a székesegyház, a Mindenszentekről és a Sztűz Máriáról elnevezett egyházak lelkészeitől találunk ilyen feljegyzéseket. Magyarországi pap tollából a kihirdetést igazoló egyetlen írás sincsen az okiraton. Mindazonáltal Lőcsén — mint ezt egy másik okiratból megtudjuk³⁾ — a rektor kiközösítő ítélete

¹⁾ Kemény Lajos: Kassa város levéltárából. (Történelmi Tár 1893. évf. 377. és 378. l.) — Kassa v. titk. lev. B. Nr. 36.

²⁾ Kassa v. titk. lev. B. Nr. 53. és 54.

³⁾ Kassa v. lev. B. Nr. 56.

mégis ki lett hirdetve. Ez azért még nem jelentette a löcseiek részéről azt, mintha a krakkói egyetem joghatóságát hazánkra kiterjedőleg is elismerték volna, mert eljárásuk, amint alább ki fog tűnni, tisztán arra az ellenszenvre vezethető vissza, mellyel ez időben a kassaiak iránt viseltettek.

A július 7-én kiadott ítélet után néhány napra a perben meglepő fordulat állott be. Ugyanannak az oklevélnek a hátlapján, ahol a kiközösítés publikációit találjuk, július 17-iki kelettel az áll, hogy a krakkói egyetem II. Ulászló magyar és János Albert lengyel király közbenjárására a felek között való *megegyezés biztos reményében* a kassaiakat feloldja a kiközösítés alól. Ez bizonyára Kassának a király előtt tett panaszára és tiltakozására történt. A kiközösítő ítéletnek azonban ily hirtelen visszavonása, mielőtt a per tulajdonképeni tárgya bármily módon elintézve lett volna, még ha a két uralkodó közbenjárására történt is, a krakkói egyetem meghátrálásával függetlenségünknek e tekintetben is megvédéséről tanuskodik.

A huzavonának ezuttal sem lett vége. Még egy eszten-dőnél is több idő telt bele, míg e tárgyban az utolsó szó ki lett mondva. Lehetséges, hogy a kilátásba helyezett megegyezés nem jött létre és a krakkói egyetem újabb kellemetlenkedésekkel állott elő. Sokkal valószínűbb azonban, hogy most már a kassaiak nem hagyták annyiban a dolgot és egyszer s mindenkorra elejét akarták venni hasonló zaklatásoknak; egytuttal pedig elégtételt akartak szerezni a löcseieken azért, mert az ő közreműködésökkel történt, hogy Miklós pap, Szervác nevű plébánosuk utasítására, a rektor ítéletét kihirdette és a kiközösítési cédulát a Szent Jakab apostolról nevezett templomuk ajtajára kifüggesztette. Ezt azután otthagyták mindaddig, míg csak a külön e célra kiküldött királyi ember (homo regius) le nem vette. Emellett megtörték, sőt megengedték, hogy a kassaiakat szegényszemre, mint az egyházból kiközösítetteket kiharangozzák.¹⁾

A löcseiek ez eljárásának érdekes háttere volt. Kassa és Lócse ez időben az árumegállítási jog (depositorium) miatt

¹⁾ Kassa v. titk. lev. B. Nr. 56.

nagy viszályban állott, melyből az előbbi került ki győztesen. II. Ulászló király ugyanis 1496. június 11-én hozott ítéletében a lőcseieknek ez ügyben bemutatott okleveleit érvényteleneknek mondotta ki, mert nélkülözték a hitelesség kellékeit.¹⁾ Az ebből fakadt gyűlölet vezérelte a lőcseieket, midőn a kassaiak bosszantására és megalázására a krakkói egyetem kiközösítő ítéletét végrehajtották.

II. Ulászló királyunk erélyes fellépése 1497. szeptember 11-én meghozta a végső döntést ebben a már igen elfajult és szinte türehetlenné vált ügyben. A kassai bíró és tanács szakadatlanul ismétlődő, súlyos panaszaira a király meghagyta Ferrariai Tamás Amadeusnak, az esztergomi érsek helytartójának és egyuttal egyházi bírónak (*vicarius in spiritualibus et causarum auditor generalis archiepiscopi Strigoniensis*),²⁾ hogy mint a szőnyegen levő ügy rendes bírója a király által kijelölt egyházi és világi főméltóságokkal, valamint más tanult, a jogban járatos személyek meghallgatásával, a panaszok, ugyszintén a Labischyn András rektor által kiadott és általában az e perre vonatkozó összes okiratok megvizsgálása után hozzon olyan ítéletet, mely úgy az ország jogainak, mint alattvalói békéjének és nyugalmanak a biztosítására szolgál. Mert — mondja a vikárius — ő felsége valamint mindenkor tiszteletben tartotta és tartja a szentszék és delegált bírónak intézkedéseit, rendeleteit, *épen úgy törekszik országai és alattvalói jogait és nyugalmit teljes erejéből megvédelmezni és*

¹⁾ Róbert Károlynak két és Zsigmond királynak egy oklevelét terjesztették be. Az előbbieik érvénytelenségének oka volt, hogy Róbert Károlynak csupán két korábbi, elavult és nem a harmadik hiteles kettős királyi pecsétjével voltak ellátva. Az utóbbi pedig azért veszítette hitelességét, mert nem lett Zsigmond király által újból megerősítve. Zsigmond ugyanis 1405-ben elrendelte, hogy úgy a Nagy Lajos, mint az Erzsébet és Mária királynők, valamint az általa előzőleg akár a nagyobb, akár a kisebb pecsétek alatt kiadott okleveleket Szent György vértanu napjától számított egy éven belül mindenki köteles megerősítés végett bemutatni. (Kassa v. titk. lev. Depositorium. Nr. 40.)

²⁾ Minthogy hazánkban a vicariális méltóságban úgy az egyházmegyei kormányzás, mint az egyházi törvénykezés összpontosult, ezért a „*vicarius in spiritualibus*” és a „*causarum auditor generalis*” egy személy volt. (Konek Sándor dr.: Egyházjogtan kézikönyve. Budapest, 1903. 311. l.)

senki által, tegye azt bárki akár vakmerőségből, akár tudatlanságból, nem engedi megháborítani. Nyílt és erélyes hang ez; újabb tanúsága annak, mily határozott ellenállásra talált nálunk az apostoli szentszékkal és ennek közegeivel szemben is minden olyan törekvés, mely hazánk függetlenségén a legkisebb csorbát is ejthette volna.

Az itélethozatalra kiküldöttek és a meghívott jogtudósok Budán Szapolyai István házánál gyűltek egybe. Kassa város képviselőjében Gergely szabó tanácsstag és Zeydl István jegyző, Szervácz, a lőcsei Szent Jakab apostolról elnevezett egyház plébánosa nevében Miklós pap, míg Lőcse város részéről Jakab ötvös és Gáspár deák jelent meg.

A kassaiak elsősorban bemutatták egyes pápák és királyok okleveleit, továbbá a krakkói egyetem rektorától eredő, ez ügyre vonatkozó okiratokat. Majd élőlőszóval előadták panaszukat a lőcseiek ellen. Hivatkozással közismert régi privilegiumaikra és régóta fennálló szokásaikra, melyek szerint ilyen és hasonló ügyekben egyetlen kassai polgárnak sem lehet előbb másutt, mint saját plébánosa előtt megjelenie, — ki nyilatkoztatták, hogy a krakkói egyetem szóban forgó pereit senki sem köteles figyelembe venni, ítéleteinek engedelmeskedni; következképpen a kassaiakat senkinek sem szabad ezek ürügye alatt botránynak kitenni. A lőcseiek pedig, kik a főntebb előadott ellenségeskedések miatt a kassaiak iránt rossz indulattal viseltettek,¹⁾ a kiközösítő ítéletet mindezek ellenére a már elmondott módon mégis végrehajtották. Ez okból kérték, hogy a kakkói egyetem rektorának pereit, ítéleteit és az ezek színe alatt véghezvitt cselekedetek érvényteleneknek, sőt vakmerőknek és rosszindulatúaknak nyilváníttassanak, a lőcseiek pedig kapják meg méltó büntetésüket.

A lőcsei kiküldöttek válaszukban a történeteket részben beismerték, részben tagadták. Ez az ingadozó felelet csak még jobban meggyőzte a kassaiak igazmondásáról a birói testületet, mely mindezek meghallgatása után a királyi parancs értelmében úgy az iratok, mint a felek fentebbi nyilatkozatai-

¹⁾ . . . „Leuchoviensium . . . ad ipsos Cassovienses ob certas difficultates malum animum habentium“ . . . (Kassa v. titk. lev. B. Nr. 56.)

nak a gondos megvizsgálásához látott. Evégből átírta Labischyn András rektornak már ismert ítéletlevelét a Márton pápa-féle bullával és a hátlapján olvasható feljegyzésekkel együtt és átírta a löcseiek által a templom ajtajára kifüggesztett kiközösítési iratot is.

Az oklevelek vizsgálata közben az ítélethozatalra kiküldött testület rájött, hogy sok hiba és érvénytelenségi ok fogrog fenn. Attól pedig el is tekintett, hogy az okiratok és általában az egész peranyag, mely a krakkói egyetem rektorától került ki, vagy az író, vagy más valakinek a hibája következtében sok helyütt még grammatikailag sincsen világosan megfogalmazva s így sokszor értelmetlen. Továbbá azt sem sorozta a szorosán vett semmisségi okok közé, hogy sehol sincsen nyoma olyan okiratnak, melyből a rektornak a bíráskodási jog gyakorlására való megbízatása (subdelegációja) és bírói hatásköre kitűnnék. Hangsúlyozták, de nem tartották szükségesnek a bíróság tagjai a megokolásba annak a befoglalását sem, hogy a kassaiaknál régen nyert kiváltságaiknál fogva egyházi ügyekben első fórum saját plébánosuk és hogy hazánk törvényei, szokásjoga és szabadságai is szigorúan tiltják bárkinek az ország határain kívül való perbehívását. Az érvénytelenítő és megsemmisítő ítélet kimondására elégségesnek találták az alábbi négy pontba foglalt okokat magokban véve is.

Nagy gonddal, hozzáértéssel és szigorú kritikával boncolgatták a per anyagát; alaposan áttanulmányozták a régi pápai és általában egyházi határozatokat, melyeket, ahol szükségét látták, mindenütt idéznek. Ezekből és a peres iratokból merített megdönthetetlen bizonyítékokkal a következő tényeket szögezték le:

1. Mivel Labischyn András egyike, sőt feje, nevezetesen rektor azoknak, kiknek érdekében és védelmére a mogulai ciszterci apát delegálásával az ismert pápai bíróküldés történt, ezért — és itt régebbi pápai határozatokra történik hivatkozás — miután ő nem lehet önmagának bírója, ítéletei érvénytelenek.

2. Nem lehet érvényes a kiközösítő ítélet azért sem, mert nem a névszerint beidézteteket, hanem az egész közsé-

get sújtja. Ennek bizonyítására több szentszéki statutumot sorolnak fel.

3. Ugyancsak szentszéki határozatokból vett bizonyítékokkal igazolják azt az általánosan követett eljárást, hogy akit olyan bíró idéz meg, kinek a megidézetre is kiterjedő joghatósága nincsen, csak bizonyos meghatározott, kivételes ügyekben, — az ilyen csupán abban az esetben köteles az illető bíró előtt megjelenni, ha e kivételes esetek valamelyike világosan ki van emelve. Egyházi bírónak pedig világiakkal szemben csakis bizonyos kimondott esetekben van joghatósága s mivel ezt is csak akkor gyakorolhatja, ha ez esetek bármelyike — mint az imént említve volt — az idézésben érthetően ki van téve, ez okból a megidézett világi személy ennek hiányában nem tartozik megjelenni. Ha tehát az illető egyházi bíró a felet ennek ellenére is elmakacsolja és büntető ítéletet hoz, ez semmis. Minthogy Labischyn András rektor igen jól tudta, hogy a kassaiak világi személyek és még sem említi sehol, hogy az ellenük felvett peres ügy e kivételek közé tartoznék, ezért az ő ítéletei is érvénytelenek.

4. A negyedik és legfontosabb semmisségi ok, mely a bíróság nézete szerint egymagában is elégséges lett volna, az a közismert tény, hogy a kassaiak egyházmegyéje, t. i. az egri, Krakkótól tizenöt-husz magyar mértföldnél is távolabbra esik, ami körülbelül száz olasz mértföldnek felel meg. Ez nem két, hanem három napi járóföldnél is többet tesz ki. Márton pápa fenti bullája pedig tiltja, hogy két napi járásnál messzebb fekvő helyről bárki is megidéztesse. A kassaiak tehát, még ha akartak volna is, képtelenek lettek volna két napon belül krakkóban megjelenni s így a makacssági ítéletet nem lett volna szabad csak úgy reájuk huzni.

Az így kifejtett és ellenmondást nem tűrő indokok alapján a kiküldött bírói testület a kassaiak fent eladott kérése értelmében meghozta döntő ítéletét. E szerint a krakkói egyetem rektorának szóban forgó pereit és ítéleteit végérvényesen megsemmisíti; a löcsei eljárását pedig mint rosszindulatut, botrányokozót és vakmerőt megbélyegzi és érvényteleníti, mert nem lett volna szabad nekik a kassaiak lealázására a rektor törvénytelen ítéletét végrehajtani; s ezért ők az ország szabadsá-

gainak és szokásjogának megsértése miatt méltó büntetést érdemelnek. Ezért a kassaiaknak megadja és fentartja a jogot, hogy a lőcseiek ellen a szenvedett súlyos sérelemért a rendes törvényes uton bármikor eljárhatnak. Végül el lett rendelve, hogy ez az ítélet valamennyi magyarországi egyházmegyében a papok között közzétessék, kik is ennek alapján kiközösítés terhe alatt kötelesek elismerni s vásár- és ünnepnapokon kihirdetni, hogy a kassaiak nincsenek, sőt nem is voltak az egyházból kiközösítve. Ezért kívánságukra a szentségeket is ki kell nekik szolgáltatniok. Labischyn András rektor ítéleteit pedig — így zárul a rendelkező rész — a jövőben se merészeljék kihirdetni.¹⁾

Ez az ítélet, mely a bizonyítékok meggingathatatlan súlyával s emellett oly erélyes és határozott hangon vetette vissza a krakkói egyetem illetéktelen beavatkozását, végre meghozta a kívánt eredményt. Az egyetem bíraskodási hatalmának képzelt mindenhatóságával tehetetlenül állt s nem is próbálkozott meg többé ujjat húzni a kassaiakkal. A pernek, mintha kettévágták volna, vége szakadt.

Az új korban egyébként a középkor e híres egyeteme lejtőre jut; majd egészen aláhanyatlik s csak a XIX. század elején ébred új életre.

A kassaiak is — úgy látszik — beérték a lőcseiekre kimondott és már magában véve is lesújtó határozattal s nem kerestek a nekik felkinált bünvádi uton további elégtételt.

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ Buda, 1497. szept. 11. (Kassa. v. titk. levl. B. Nr. 46.)

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett címe- res nemeslevelek (1564—1711).

Hamar lásd *Kónya*.

Hankó Jakab; fel.: *Sajdel* Margit; fia: Jakab; leányai: Erzsébet és Anna. I. Lipót. Wien, 1678. jun. 25. Kh. 1678. dec. 19. (f. 113.)

Harczias István; fia: Ferenc és egy leánya; unokatestv.: István. II. Ferd. Sopron, 1625. okt. 17. Kh. 1626. febr. 16. (f. 203.)

Harkaczy lásd *Hatvany*.

Harmath Pál; fel.: *Poch* Erzsébet; fia: András; valamint testvére II. Ferd. Regensburg. 1637. jan. 6. Kh. 1637. junius 15. (f. 307.)

Hartel János; fel.: Margit; fiai: János, Simon és János Ádám. I. Lipót, Wien, 1660. jun. 19. Kh. 1661. február 7. (f. 43.)

Hattfalussy lásd *Lengyel*.

Hatvany Mihály és Gergely; anyja: *Harkaczy* Orsolya; fel.: *Szültye* Anna és ennek testv.: *Szültye* János; fiai: István, Mihály és Gergely; leányai: Dorottya, Kata és Erzsébet; testvérének felesége: *Horváth* Erzsébet. II. Ferd. Wien, 1634. jun. 9. 1634. szept. 25. (f. 112.)

Hársfalvay lásd *Szarvas*.

Hegedűs lásd *Bak*.

Hegedűs lásd *Fekete*.

Hegedüs lásd *Jágendorffy*.

Hegedüs lásd *Nagy*.

Hegyi lásd *Balassa*.

Hejczey másként *Mangó István, Pál és András*. 1618. Kh. 1619. (f. 1.)¹⁾

Henkus György. *Boér Zsigmond és János*. I. Lipót, Wien, 1682. ápr. 20. Kh. 1683. febr. 8. (f. 51.)

Her lásd *Szathmáry*.

Hergécz Mátyás. I. Lipót. Kh. 1700. nov. 29. (f. 31.)

*Hertsperger Ádám*²⁾; fel.: *Ferberin Zsófia*; fia: *Ádám*; leánya: *Éva*. Wien, 1625. ápr. 7. Kh. 1625. Feria secunda proxima post festum beati Jacobi Apostoli. (f. 197.)

Hethessy lásd *Balassa*.

Héczel Mihály és Lázár másként *Szabó Miklós*. Wien, 1648. (?) 3-án. Kh. 1653. ápr. 29. (f. 25—26.)

Hidas lásd *Ladányi*.

Hirkó András és György; előbbi fel.: *Csoltkó Margit*; fiai: *Jakab és János*; *György*; fel.: *Rod Anna*. I. Lipót. Wien, márc. 23. Kh. 1678. dec. 19. (f. 113.)

Homonnay lásd *Szabó*.

Horváth András; fel.: *Sebők Anna*; gyermek.: *György, János és Mária*. I. Lipót, Linz, 1681. jan. 15. Kh. 1681. július 4. (f. 210.)

Horváth (de Széplak) *György*. III. Ferd. Wien, 1650. jun. 18. Kh. 1651. febr. 15. (f. 118.)

Horváth Márton; fel.: *Csaba Zsófia*; gyermek.: *András, Kata és Borbála*; testv.: *András*. II. Ferd. Wien, 1634. január 28. Kh. 1634, szept. 4. (f. 95.)

Horváth Mátyás. III. Ferd. Wien, 1657. máj. 23. Kh. 1657. dec. 10. (f. 330.)

Horváth Mihály. III. Ferd. Wien, 1654. 1654. szept. 3. Kh. 1655. jan. 16. (f. 165.)

Horváth Mihály, Mátyás, id. György és ennek fel.: *Soltész Kata*. Wien, 1628. dec. 8. Kh. 1629. nov. 23. (f. 358.)

Horváth Pál, Mátyás és István. III. Ferd. Wien, 1639. márc. 15. Kh. 1640. márc. 5. (f. 479.)

Horváth lásd *Hatvány*.

Hosszumezey lásd *Szentkirályi*.

Hővizi másként *Barna* György. I. Lipót, Wien, 1664. jul. 11. Kh. 1664. dec. 15. (f. 208.)

Hunyady Bálint. II. Ferd. Wien, 1635. márc. 15. Kh. 1635. jun. 4. (f. 139.)

Hunyor András. I. Lipót, Wien. 1698. aug. 3. Kh. 1699. január 15. (f. 309.)

Hunyor (de Vizsoly) Tamás; fiai: János és István. II. Ferd. Várad, 1625. nov. 16. Kh. 1626 febr. 16. (f. 204.)

Hunyor Tamás; fiai: János és István. II. Ferd. Wien, 1627. szept. 11. K. 1627. Feria tertia proxima post festum Conceptionis gloriosissimae semper Virginis Mariae (f. 270.)

Hurka másként *Gyöngyössy* István és Miklós. III. Ferd. Pozsony, 1646. okt. 2. Kh. 1647. ápr. (f. 124.)

Huszár György; fel.: *Némegy* (?) Borbála; leánya: Kata Pozsony, 1613. ápr. 5. Kh. 1615. szept. 28. (f. 376.)

Ilyés Pál és András. II. Ferd. Wien, 1635. június 12. Kh. 1635. okt. 15. (f. 164.)

Imre Gergely és János. III. Ferd. Wien, 1640. jan. 9. Kh. 1640. ápr. 16. (f. 505.)

Imre János; fiai: János, György, Mihály és Bálint. I. Lipót, Wien, 1663. márc. 9. Kh. 1669. ápr. 8. (f. 443.)

Intibus lásd *Alexander*.

Istenes Balázs; fel.: Nagy Anna; fia: Mátyás. III. Ferd.: Wien, 1639. máj. 12. Kh. 1639. szept. 5. (f. 455.)

Istomp másként *Borbereghy* (de gottberett) Péter. — Bethlen Gábor, Kassa, 1624. február 22. Kh. 1624. márc. 18. (f. 133.)

Itró másként *Erdélyi* Bertalan. I. Lipót, Wien, 1658. okt. 9. Kh. 1659. jul. 8. (f. 407.)

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ A jegyzőkönyv elrongyolódása miatt a pontos dátumok nem állapíthatók meg.

²⁾ Ósei Németországban nemesek voltak.

VEGYESEK.

Országgyűlési meghívó.

Stephanus Dei gratia Hungariae, Transsylvaniaeque princeps et Siculorum comes etc.

Generosi, prudentes ac circumspecti, fideles nobis sincere dilecti. Salutem et propensam benevolentiam nostram.

Országunknak és az magyar republicának egyik tagjának esmervén Kegyelmeteket, minthogy ez mostani *generális expedítio* alatt, melyre Isten segítségéből indultunk, oly dolgokról való tractatusinknak és végezésinknek kell lenni *az két császár között való állapotunk* és, ha véghez vihetjük, frigyünk felől, melyre nem akarunk csak magunktól bizonyos resolútiót adni, miérthogy ez mindennek bérében és szabadságának megmaradásában áll, holott az fővezér is igen siettet bennünket az oda fel való menetelre és *Mátyás herczeg* is főkövet által kéret azon, hogy *az két császár között* az békességet véghez vigyük. Tetszett azért tanácsunkkal, hogy ugyanazon táborban, mikor azoknak derekas tractálására jutunk, hogy *országos generális gyűlésünk* celebráltassék és megmaradásunkra communibus votis et suffragiis végezzünk, valamit végezhetünk; kinek, hogy itt bizonyos napot praefigálhassunk, abba módunk nincsen, mert az tractatus ideje is csak függőben áll előttünk és az dolgokról is, kikről végezésünknek kell lenni, csak üszögében vannak; ott fenn pedig, mikoron annak ideje előjő, haladék nélkül bizonyos resolútiót kell adnunk mindeneokról.

Intjük azért Kegyelmeteket, sőt hagyjuk is, hogy az Kegyelmetek városából bizonyos számu atyátokfiai, az mint

generalis gyűlésben szokott bocsátani, mindjárt rendelen és bocsásson mellénk teljes tanusággal és oly készülettel, hogy continue mellettünk levén táborunkban, valahol és valamikor az generalis gyűlést celebrálatni kívántatik, az országnak több tagjai között okvetellen compareáljon, melynek miérr-hogy helyérről és idejérről bizonyosak nem vagyunk, szükség, hogy az választott emberek halogatás nélkül táborunkban jőjjenek. Secus sub poena in generalibus regni constitutionibus sancita nequaquam facturi. Datum ex arce nostra Saaros Patak die 20 mensis Octobris anno 1605.

Stephanus.

Simon Pechy.

Kivül: *Generosis, prudentibus ac circumspectis, iudici primario caeterisque iuratis civibus civitatis nostrae liberae Cassoviensis etc. fidelibus nobis syncere dilectis.*

<i>Cito</i>	Alatta más kézzel: Praesentatae 22 Oc-
<i>Cito</i>	tobris. Mandat sua Serenitas, ut ad trac-
<i>Citissime.</i>	tationem pacis, ubicunq; sit, futura mit-
	tentur nuncii. ¹⁾

Eredetiye papiroson, zárlatán a fejedelem pecsétjével, Kassa város levéltárában 5117. szám alatt.

Kemény Lajos.

Magyar királynék levelei.

I.

Erzsébet, Nagy Lajos király özvegye Somosi Kónya és András panaszára, hogy Lapispataki László és Fülöp az elmúlt pünkösöd napján Berettón két jobbágyukat súlyosan megsebesítették, meghagyja a szepesi káptalannak, hogy királyi emberül magához vevén Baxai Egyedet, vagy Baxai Jánost, esetleg Váli Miklóst vagy Zádorházy Lőrincet vagy Péchy Miklóst vagy Balázst, tegyen a dologról jelentést:

Elizabeth Dei gratia regina Hungariae, Poloniae, Dalmatiae etc.

Fidelibus suis capitali ecclesiae Scepusiensis. Salutem et gratiam.

¹⁾ Az utolsó mondat Bocatius kezeirása.

Dicitur nobis, Kona filius Nicolai de Somus sua et Andreae fratris sui in personis, quod Ladislaus et Philippus filii Nicolai filii Desov de Lapispataka in festo Penthecostes proxime praeterito ad possessionem ipsorum Berethe vocatam accedendo Georgium super manu et Benedictum in capite, jobagiones suos letaliter vulnerassent ipsorum potentia mediante.

Super quo fidelitati vestrae firmiter edicimus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonia fidedigno, quo praesente Egidius de Baxa vel Johannes de eadem aut Nicolaus de Val seu Laurentius de Zadorhaza sive Nicolaus seu Blasius Pech dicti aliis absentibus homo regius ab omnibus, quibus incumbit, meram de praemissis expediaturi veritatem, quam tandem regiae maiestati fideliter rescribatis.

Datum Budae feria quarta proxima ante festum beatae Mariae Magdalенаe anno Domini M mo CCC mo LXXX mo quarto. (1384.)

Kivül: Fidelibus suis capitulo ecclesiae Scepusiensis pro Kona et Andrea filiis Nicolai de Sumos.

Inquisitoria.

Eredetije papiroson, zárlatán pecséttel, Kassa város titkos levéltárában. U. Somosi Nr. 3 jelzés alatt.

2.

Borbála, Zsigmond király neje meghagyja Szentpéteri Tamás deáknak, hogy a királyné ezüst tányérai közül, amelyeket a diósgyőri pálosok őriznek, egyet magához vevén, siessen Kassára s ott a királynének járó ujévi ajándék fejében ahhoz teljesen hasonlót készíttessen.

Commissio Johannes de Gyepew thavernici.

Barbara Dei gratia Romanorum ac Hungariae etc. regina.

Fidelis noster dilecte. Eidem tuae fidelitati harum serie firmiter praecipientes mandamus, quatenus mox et incontinenter praesentibus visis, de illis scutellis nostris apud fratres heremitas de prope Dyosgewr commorantes habitis, unam ad te recipere et celerrime ad Cassoviam properare ibique de muneribus nostris strennalibus a civibus eiusdem civitatis nostrae Cassoviensibus nobis provenire debentibus, ad

formam eiusdem scutellae per omnia et ponderositatem ordinari facere debeas et praeparare sine mora. Secus facere non ausurus. Datum in castro nostro Wygles vocato in festo Beati Nicolai episcopi et confessoris anno Domini etc. XXXII. (1432.)

Kivül: Fideli nostro circumspecto Thomae literato de Sayozentpeter etc. nobis dilecto.

Eredetije papiroson, zárlatán piros pecséttel, Kassa v. lvt. 18848. sz. a.

Kemény Lajos.

Paar Bertalan kassai postamester végrendelete, 1565.

Testamentum et postrema voluntas egregii quondam *Bartolomei de Par, magistri postarum Cassoviensis.*

In nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen. Anno ab incarnatione Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, die vigesima sexta mensis Novembris. Ego *Bartolomeus de Par*, italus, sacrae caesareae regiaeque Maiestatis etc. in Hungaria urbe Cassoviensi *postarum magister* corpore licet aeger, mente tamen peroptime sanus, considerans apud me fragilitatem humanae naturae, quae ob peccatum morti obnoxia brevissimo temporis spatio vivere et postea vita excedere solet, mihi idem expectandum statuo. Cum autem nihil certius sciam, quam me peracto cursu a Deo optimo maximo mihi praefinito moriturum, nihil autem incertius, quam horam, qua idem Deus ex hoc mortali ergas tulo in aeternam patriam me est evocaturus, propterea decrevi ante mortem meam testamentum condere et de bonis corporalibus, generose mihi concessis, testari, ne vel dissensiones vel aliae quaedam rixae super praedictis bonis meis orientur.

Primum autem animam meam nunc et deinceps perpetuo commendo Deo creatori et redemptori meo. Corpus vero ut secundum Christianam usitatam consuetudinem terrae mandetur. Deinde quod attinet bona et pignora, quae mihi et uxori meae pater coelestis largitus est ordine infrascripto lego. Primum tutores liberorum meorum consti et tuordine

generosos et nobiles dominos *Paulum Wolczogen* supremum sacratissimae eiusdem caesareae et regiae Maiestatis etc. *Viennensem*, *Petrum de Par Posoniensem magistrum postarum* et *Josephum de Petri negotiatorem*. Hos tres dominos, qui mihi semper familiarissimi fuerunt, etiam atque etiam peto, ut praedictorum liberorum meorum et uxoris meae tutelam et curam suscipere velint et curare omnia bona, quae in hoc regno Ungariae existunt, simulcum stipendiis sacrae caesareae et regiae Maiestatis etc. pro fidelibus meis servitiis debitis, ex quibus omnibus media pars duobus meis liberis cedit. Altera autem pars uxori meae. Equi sunt viginti, duo cum omnibus suis instrumentis et pertinentiis. Et si forte uxor mea non convalescit, peto, ut cum suis bonis in suae Maiestatis praedictae xenodochium Viennae per praedictos dominos promoveatur. Obsecrans eosdem, ut pro meliori intertentione uxori et liberis meis duobus duae illae postae una in oppido *Prybicz*, altera in *Rauden* relinquuntur. Porro quod attinet patrimonium meum in *Italia* adhuc apud matrem meam existens, de eo reliquo singulis fratribus meis, qui superstites sunt, singulos decem coronatos. Reliquam autem partem relinquo liberis meis duobus, ita tamen, ut liberi mei una cum superflua parte patrimonii apud matrem meam maneat, quousque adoleverint, ut tandem ipsimet ea bona percipere possent. Item Antonio Marco remitto debitum, quo mihi tenetur. Item famulis meis singulis lego pannum ad vestem seu pallium. Item familiari meo *Ioachimo Ungspeck* seorsim lego viginti taleros. Item *Petro Columba magistro postarum in Helmeck* lego thoracem et caligas purpurei coloris. Item *Ioannes Payer* tenetur mihi flor. hung. seu auveis sex. Item est apud me deposita pecunia taleri nempe ducenti *Bartolomei Castel*, quae eidem accepto chyrographo restituatur. Item est apud me annulus aureus oppignoratus quatuor flor., quibus solutis annulus restituatur. Item propria mea pecunia sunt floreni trigintatres et denarii quinquaginta. De his rationem familiaris meus praedictus *Ioachimus Ungspeck* dare tenetur.

Apud hoc meum testamentum fuerunt circumspecti *Georgius Kotta*, *Jacobus Grotker*, *Leonartus Karl*, *Antonius*

Maria Apotecarius et Josephus de Ban magister postarum in Epperies. Qui in maius testimonium et robur petitionis meae et communis iustitiae ob respectum suis usitatis sigillis hanc tabulam testameuti seu extremae voluntatis meae, tanquam testes confirmarunt atque obsiguarunt, ne fides eidem ullo modo deesse videatur. Quod restat, valet omnes memores mori. Actum Cassoviae anno et die, ut supra.

Eredetije Kassa város u n. Stadtbuchjában.

Közli: **Kemény Lajos.**

Emerici Máténé virágos kertje.

Emerici Máté özvegye az 1658-ik évben Kassán meghalván, hátramaradt javai közt *kertbéli dolgok* is voltak az osztálylevél szerint. És pedig:

„Következnek kertbéli dolgok:

Két bokor rozmarin.

Négy lemetszett bokor rozmarin.

Tizenkilencz bokor viola.

Hét olasz virág.

Arczicsóka.

Antifi (= endivia) saláta.

Item külömb-külobbféle magok.

Ezeket mi aequaliter 6 közöttök — t. i. az örökösök között — becslés nélkül elosztottuk.“

Alább következik a hitelezők — creditorok — kielégítése szokás szerint készpénz helyett az elhunyt javaiból.

A kertbéli dolgokból, bizonyára az asszony kívánságára, — „Divini Péterné asszonyomnak adtunk tizenkét bokor rozmarint fl. 5, denár 40 és hat arczicsókát fl. 1.“ értékben.

Kemény Lajos.

Nagyida történetéhez.

Nagyságtoknak s kegyelmeteknek alázatosan suplikálnak az nagyidai nemesek és lakosok.

Tekintetes nemes vármegye.

Nagyságtoknak s kegyelmeteknek essék értésére az mi

nagidai lakóhelyünknek az elmúlt időkben lett keserves, tűzzel való megsemmisülése, ki miatt templomunk, az holott Istenünket dicsőíthetnénk, elégett és templomunk végében Istenünk dicsőségére építettett tornyunkkal együtt harangunk az tűznek sebes volta miatt megemésztetett, lakóhelyünk is semmivé tétetett. Melyre képeest Nagyságtokat s kegyelme-
teket alázatosan kérjük, hogy ebben az mi nagy romlásunkban és ügyefogyott állapotunkban megtekintvén, Nagyságtok s kegyelme-
tek istenes affectiója által építhessünk Istenünk dicséretére és tisztességére helyet és templomot, hozzátartozó szükséges javaival együtt, az hol Istenünket csendesen szolgálhassuk és dicsérhessük. Mely Nagyságtok s kegyelme-
tek istenes affectióját mi is tehetségünk szerént szolgálni meg-
igyekezzünk.

Kedves választ várunk Nagyságtoktól és kegyelme-
tektől.

Az nagyidai nemesek és lakosok.

Kivül: Nagyságtok s kegyelme-
tekhöz az nagyidai neme-
seknek és lakosoknak alázatos supplicatioja.

Hátirat: Committitur egregio Thomae Apácai iudium
comitatus Zempliniensis, introscriptis supplicantibus talleros
X. administret. In Zemplén 8 Maj in sedria comitatus Zem-
pleniensis.

Ladislaus Zemere¹⁾

vicecomes comitatus Zempleniensis.

Közli: **Dongó Gy. Géza.**

Bécsi levél.

Szolgálok és Istentől sok jókat kívánok kegyelme-
tekhöz.

Noha három postán irtam immár kegyelme-
tekhöz, de semmi választ nem vevén, leveleink intercipiáltatnak-é vagy
semmit nem ír kegyelme-
tekhöz, nem tudhatom. Ezen órában is
valék páter Szent-Iványi urammal, ott sem találék egyet is,
él-é, hal-é kegyelme-
tekhöz, nem tudom. Én tegnap négy órakor
délest Laxenburgban *ő felségével szemben* valék, Istennek ál-
dassék szent neve. Mihelyt *ő felségének* bejelentett az auden-

¹⁾ Az 1667—1672-ik évben Zemplénnémetország alispánja.

tia szerző —, megbánta ugyan mintegy 12 talléra kegyelme-
teknek —, sok német grófokat hátra hagyván, mindjárt ad-
mittált. Amint Isten tudnom adta, proponáltam mind az cen-
sus, taxa és vectura végett s mind a repartitio végett való
nyomorgattatásunkat és hogy igazán megvalljam, édes hazám
s szegény városunk nyomoruságának, perorálásom között em-
lékezetemben öllött eleven typusa annyira elkeserített, hogy a
sírástól igen nehezen óhattam magamat, inter perorandum
háromszor akarván térdre esnem, ő felsége nem engedte,
hanem legottan kezét kinyújtván, intett, hogy talpra álljak.
Éppen félóráig voltam benn ő felsége előtt, de mindaddig
oly figyelmesen hallgatta beszédemet, hogy szemét sem for-
ditotta el rólam. Mit peroráltam, megvagyon ugyan nálam, de
mivel bizonyosan tudom, sok levelek intercipiálatnak, félvén
attól, ante tempus valami módon kezében ne akadjon, továbbra
halasztotta a communicálását. A repartitio végett azt kívántam,
ő felsége méltóztassék tollálni; a rajtunk exequátatott 900
köből árát pedig restituáltassa a camarával; a censuális res-
tantia végett pedig bizony dolog minek előtte Luxemburgban
mentem volna, sokáig törtem elmémet, ha rexalatiót kívánjak-é
vagy expensáinknak acceptációját in defalcationem, magam
elméjén nem akarván megnyugodni, mindkettőre nézve Fentro-
vich urammal tanácskozáván, azt találtuk jobbnak, hogy az
expensák acceptálását kérjem, semmi reménység nem lehet-
vén másképpen a rexalatio felől. Így azért expensáink accep-
tációját juxta morem, hoc tenus semper observari ab antiquo
solitum, kértem oly modalitással, hogy acceptáltatván, a meny-
nyivel a mi erogatióink superálja az censuális etc. restantia
summáját, a supernatans summa az jövendő esztendőre há-
ritassék proportionaliter etc

Meghallgatván ő felsége nagy szép csendesen és én is
beszédem után, — így javalván pater Aboedt és confessarius
uraim, kívánságomat írva is beadván cum annexis, így
resolvált: *Salutationem vestram grato animo accipimus; gra-
tulamur, placet nobis promotio catholicae religionis per vos
declarata; et quia civitas Cassoviensis nobis semper fidelis,
chara nobis est, iniurias vestras, quas iam aliunde etiam in-
telleximus, habito de super cum consiliariis nostris consilio,*

ita remedebimur, ut cedat pro commodo civitatis, cui nos, sicut et vobis, gratiam et clementiam nostram caesaream et regiam pollicentes, benigne propensi manemus.

S így én is sok hátramászó térdhajtással jövék ki ő felsége elől.

Hogy azt mondotta: quos iam aliunde etiam intelleximus, értette rajta a confessarius és páter Imre által való információt; mindkettő hála Istennek jóakarónk, de pater Aboedt régi relatiómhoz képest kiváltképpen. Az érsek most itt Bécsben levén, ma mind sürgettem, de az sok pap és urak miatt nem leheté audientiám; holnap annál inkább rajta leszek, mivel pénteken Laxemburgban megyen ő felségéhez s nem kétlem, ő felsége communicálni fogja a mi dolgunkat is ő nagyságával. Csakhogy kegyelmeteknek úgy tetszett, hogy a dézsma végett és privilegiumink confirmatója végett külön, de egyszersmind lehet vala instantiánk; de úgy látom, nem sokat gondol kegyelmetek az én itt mulatásomból származó kárommal, mindazáltal kérem szeretettel, küldje fel sietséggel annak a kassai territoriumbeli dézsmának arendatiója felől való contractusnak párját és egyszersmind recommendáltassa a nemes cáptalannal s ha megcselekszi, püspök uramnál is az aránt való jussunkat, mind ő felségének s mind érsek uramnak, kezemhez szolgáltatván a recommendatoriát. Azomban a borok ide szolgáltatásával, kérem, ne késsék; ha feltettünk, igaz ügyünk oltalmazását úgy kormányozzuk, markunkban ne szakadjon; ha pedig a privilegiumokat confirmáltatni akarja kegyelmetek, genuine és legalibilibiter pariáltatván, küldje fel, noha én az én vékony tetszésem szerint arra most nem költenék, de tudom, nem admittálja voxomat, gondolván, azért irom, hogy haza sietnék; igaz ugyan, szeretném otthon léteget, de kegyelmetek azonban megfontolja, szükséges-é s miért a confirmatio, a törvény utban igazítja kegyelmeteket.

A kassai templom rongyos; kegyelmeteknek, ha úgy tetszik, prépost uramat, ha pedig camara kezénél volna a megholt püspök java, a camarát követ atyafiai által requirálja, adja meg; ha nem adja, írja meg; itt parancsolatot kérek. Azonban mivel non est sapientis, dicere non putarem, nem

kétlem az repartitio végett azt fogja a camara maga mentségére mondani, hogy Kassa városa sponte obligálta magát ad pensionem repartitionis, kegyelmek fide mediante examináltassa meg Udvarhelyi uramat, *Feja Dávid* uramat, sőt magát Fodor János uramat is de eo, hogy nem sponte, *hanem tömlöczzésnek és rabságnak interminátiójával* compellálta Volkra a repartitiónak pensiója végett kelt contractus subscriptiójára s megigérésére ő kegyelmeket; sub capituli sigillo küldje fel mentül hamarabb azon obligatóriának párjával az attestatiót. Azomban esküdtesen arról is, micsoda modalitással exequáltatott a 900 köből *gabona administrator uram által*; jó volna a mellett, ha meg merné cselekedni, püspök úr és a pater rector recognitióját is venni s kezemhez ide küldeni.

A 16 punctumbeli gravamenek közül, amelyekben nincs emendatio, belé tekintvén kegyelmek, arról is eskedtesen s s küldje fel. Ha levelet ír, ne includálja más levelében, hanem Szalókiében, mert pater Szent-Iványi levele bizonytalan. Nyilván jól van dolga kegyelmeknek, vagy hogy idehagyott, mint *szent Pál az oláhokat*, vagy restelli s azért nem ír semmit. Isten éltesse kegyelmeket jó egészségben.

Datum Viennae 26 mensis Maii 1677.

Kegyelmeknek köteles szolgája

Pelsöczy György.

Eredetije Kassa város levéltárában 9541/14. szám alatt. A levélboríték elveszett.

Közli: **Kemény Lajos.**

Építőisztek rendtartása.

Pro anno 1702. Építő tiszt Bálinty Andás és Kosztolány András uraimék instructiója.

Primo. Minden dolognak, rendtartásnak, építésnek az jó *fundamentum a feje*. Kihez képest mivel az épületre való fa, deszka, sindely, lécz, vas és mindenféle szegek, szekerek, conventiós szolgák, mercipotiumra és az collatióra convocáltatott becsületes mesteremberek, sőt az nemes város munkájára provisor uram vagy főbiró uram által rendeltetett hostáti, fokaljai, sőt szükségnek idején az város népe és külső faluk-

ról álló jobbágyok és cselédek építő tiszt uraimék directiója alá bízattatnak, abból az okból fogyatkozás nélkül tartoznak a kegyelmek mindennemű épületekre jó és szorgalmatos gondot viselnie, úgy a nemes város itt való kassai felső és középső malmok körül való épületet, munkát vassal, deszkákkal, mindenféle szegekkel, munkásokkal segitenie, épitenie, fludert, gátakat reparáltatnia, s nemcsak sáfára, paripásra és tizedesekre bizzák az pallérkodást, hanem magok szemeivel is megtekintsék az fogyatkozást és cseléd munkáját. Mert jól-lehet árendában adattak mostan azon malmok, de mindazonáltal város malmok lévén, sok summát kelletik azoktól fizetni. Ahhoz képest építő tiszt uraimék is ezen város beneficiumával, fizetésével élnek, tartoznak és kötelesek azon malmokat megépíteni és azokra s a több épületekre is gondot viselnie.

2. Minden este jó dispositiót tegyenek a kegyelmek, mit miveljen a conventiós ács legényével együtt, mastalér kocsis, két lovas szolgálja és a munkára rendeltetett cseléd, hogy jó reggel azon nemes város házához tekintvén, az lovakat, szekereket jó rendben lássák kiigazítva az munkára.

3. Várat szedvén nemes Kassa városa, abból az okból az Hernád vizen és több külső utakon levő, úgy a belső hidakra, kapukra szorgalmatos gondjuk legyen a kegyelmeknek, hogy valami uri lónak vagy baromnak lába az rossz hid miatt el ne törjön, kiért építőtiszt causáltassék s az árát meg kellene fizetnie a kegyelmének.

4. Ezen dicséretes, híres, nevezetes metropolis királyi nemes Kassa városán oly folyó viz foly által, hogy szent Erzsébet asszony temploma két viz között olyan szigetben van építve, hogy az egész városban numero 27 hidat¹⁾ kellek tartania az város népének azokon való általjárásra.

¹⁾ „und kommt aus den Weingebirgen von der Zips her ein Bach, der fließt durch die Stadt und theilt sich beim Thor (felsőkapu) gleich in zwei Theil also, das er den ganzen Markt, das Rath- und Kaufhaus, der Türcken gefängnis, die Stadthauptwach, die drei Apotheken, sehr viele Kramläden, die Hauptkirch, so die Ungarn und Deutschen abwechselnd täglich gebrauchen, die windische Kirch und die ringummauerte evangelische Schul von beiden Seiten umflusst, über welchen Bach (Csermelypatak) dies und jenseits vierundreisig Brücklein gehen“ — írja a magyar Simplificissimus.

Kihez képpest a nemes város palléra, sáfára oly szemes, gondos, vigyázó és szorgalmatos legyen, hogy azon hidak mindenkoron jók legyenek, sár és gaz alattok meg ne akadjon, mert másként árviznek idején az város utcáit elboritaná az víz, ha gondviselés nem volna azon hidakra és a víznek bejárására.

5. Minden héten szombat napon 8 órakor reggel a nemes város curiáján az sáfár háznál jeien legyenek építő tiszt uraimék, ahová azon napon és órakor provisor uram is compareálni fog személye szerint, így ottan egymással discurrálván, correspondeálván minemü munkások, szekerek, fa, numero hány deszka és egyébféle occurrentiák lesznek, ottan tegyenek egész heti munkáról dispositiót és a munkára rendeltetett cseléd egész hétre való élést, kenyeret hozzon magával.

6. Az nemes város házánál levő conventiós szolgák és cselédek megemlékezzenek róla, hogy ők quártélyost nem tartanak és portiót sem fizetnek, mint más nyomorultak uri és főrendek, azért is magokat megbecsüljék, *e szük időben otthon üljenek*, kiváltképpen üdnepekben éjszakának idején ne divagáljanak, se éjjel, se nappal ne veszekedjenek, ne részegeskedjenek. Sáfár hire nélkül a városházán kívül ne háljanak, másként valaki közülök azon sáfárnak szavát nem fogadná, jelentse meg építő tiszt uraméknak szófogadatlan-ságokat vagy excessusit, authoritásában leszen tiszt uraméknak, hogy afféléket sáfár vagy paripás által keményen megcsapassák in exemplum aliorum, ha penig ezek is excedálnának, jó erős legény az kétlovas véle vagy hajdut kérvén főbiró uramtól, azok által keményen megcsapassák az szófogadatlan szolgákat és cselédeket, ha penig tovább is morgánának, említett főbiró uramat requirálván, bertenben is tétethetik, miglen magát emendálná.

7. Az ács legényével együtt vagy akármely conventiós szolga részegsége miatt dolgát elmulatná avagy reggeltől fogvást az szokott óráig estig nem dolgozna, az sáfár, mint hites szolga, toties quoties elmulatná az város dolgáti szorgalmatosan felírja és fizetésnek idején fizető tiszt uram-

nak megjelentse és mindenkor affélének salariumából egy-egy napi számot defalcáljon, perceptor uram számot adván róla.

8. Az inventariumban levő mindenféle szerszámot úgy conserválják az conventiós szolgák és ne distrahálják régi ebusus¹⁾ szerint, mert az ő salariumokból fog defalcáltatni a kártétel, erre is szorgalmasan vigyázzanak építő tiszt uraimék és a sáfár.

9. Tehénféle csordát senkinek sem szabados a nemes városházánál tartania, hanem csak a mastallér kocsisnak és sáfárnak egyet-egyet, de azt is magok szénájával tartásuk sub poena fl. XII.

10. Létrákat vashorgokat, vitzartó hordókat, öntöző edényeket bőven tartanak építőtszít uraimék a nemes városházán, mert Isten oltalmazzon tűz támadástól, legyenek készen efféle szerszámok; de az conventiós cseléd el ne fusson a városházától, hanem otthon őrizze kártól azon nemes városházát; értsenek ezen az punctumon építőtszít uraimék is etc. És emellett tíz pár deszkát csináltassanak ő kegyelmek, kívül az városházából mindenféle ganéjt kihordván, rendeltetik a város tisztán való tartására nézve.

11. Az vizet hordani való szekér és hordók, úgy a kétlovas és fuvar messze ki ne menjen a városházából, hogy kitől Isten oltalmazzon meg, tűz támadástól, mindjárt szekérben lovakat befoghassák és a holott égne. az vizet hordóstól oda vitessék, a szerint létrákat és horgokat és okot a remorára ne adjanak.

12. Az kéményeket gyakran megtisztítassák ő kegyelmek mind a városházán, malmokban és mindenütt, valamint a kéménytisztító conventiójában és építőtszít protocolomában fel van írva, kit el se mulassanak ő kegyelmek.

13. Az építőtszít viselés merő olyan itten, mint az vármegyében levő szolgabírótság. Azért akár szőlők, szántóföldek aestimatiójára, kerteknek, földeknek elméretésére és mesgyéknek eligazítására deputáltassanak is ő kegyelmek; de mindazonáltal diesét (napját), esztendejét az exmissiónak felírván, mindenekről főbíró uramnak és a nemes tanácsnak írás által

¹⁾ Abusus helyett szójáték, talán az ebek harmincadjára célozva.

tegyenek relatiót, az dolognak végben vitelét declarálván pro confirmatione et ratificatione amplissimi magistratus, sőt magok protocolomában is consignálják, minemü dologról tettek relatiót.

14. Az plengér város praeiudiciumára hogy el ne düljön, kezek alatt lévén az mesteremberek, megépíttessék ő kegyelmek

15. Találjanak módot benne építőtiszt uraimék, hogy az *czifra csorgót* megcsináltassák, kezek alatt lévén az mesteremberek, mert annak az feneke rossz és ne álljon város gyalázatjára viz nélkül; valaki megcsinálja emberül, perceptor uram is jámborul megfizet érte, sőt a *második csorgó iránt* sem ártana gondolkodni ő kegyelmeknek.

16. Az mesteremberek drágán szokták munkájokat az auszugra feltenni, midőn azért effélét ruminálnak ő kegyelmek, difficultást tegyenek és a rendkívül való dolgot ne acceptálják, hogy perceptor uram is haszontalan állapotért ne fizessen.

17. Sáfár uram is nemcsak az paripásra bizza a pallérokodást, hanem gondos lévén, mindeneket maga is megtekintsen; sőt a városháza kapuit, ajtait az ő idejében bezárassa és felnyitassa, mint hiv szolgálja minden dolgokról informatiót tegyen tiszt uraméknak ő kegyelme.

Ultimo. Mivel mindenek ezen instructióban fel nem tétethettek, arra való nézve mint jó gazda gondviselő tiszt magok industriája által is malmok, fluder, gátok, kapuk, hidak, utak csinálása és egyéb épületek körül amit végben visznek, mind azokért megdicsértetnek, sőt fizetések is megleszen, mivel az *forgács is ő kegyelmeket illeti*, nem másokat.

Kassa város levéltárából.

Közli: K. L.

IRODALOM.

Bibliographia.

Révész Kálmán: A kassai egyház és a sárospataki főiskola. Sárospataki Református Lapok 1912.

— Egy egyházkerületi határozat. U. o.

— Az anyakönyvek jövedelme. U. o.

— A sárospataki főiskola gondnoki székét elfoglaló beszéd. U. o.

— Kun Bertalan püspök külföldre menetele. U. o.

— A debreceni egyetem theologiai fakultása U. o.

— Az egyházi tartozások behajtása. Debreceni Protestáns Lap. 1912.

— A nagygeresdi egyezségről. Protestáns egyházi és iskolai lap. 1912.

— Az abauji kánonokról. Protestáns Szemle. 1912.

— Pázmány emlékirata. 1912.

— Alvinczy Péter. Felsőmagyarország Albuma.

Schöner Ferenc: Kőszeghy Pál.

Simkó Gusztáv: Szekeres Katóka. Zenemű.

Soós Elemér: A magyarországi várak történeti fejlődése.

S. Szabó József: Kálvin hatása és a kálvinizmus Európa keleti országaiban. Irta Loesche György. Magyarra fordította S. Szabó József. Függelékül: A helvétirányú reformáció elterjedése Magyarországon és Erdélyben. Irta S. Szabó József.

Strömpl Gábor dr.: Közlemények a M. Földtani Társulat barlangkutató Bizottságából. 1912. évf. 2. füzet.

Teleki Zakariás Sándor: A beszélő kövek között. A Magyarországi Kárpátgyesület Evkönyve. 1912.

— Utazás a Táttra körül. Természetbarát. 1912.

Thuróczy Krachun Károly: Felmérési életképek.

Tima József: A kardbojtért. Szinmű.

Varju Elemér: A gyulafehérvári Glosszák szerzője. Magyar Nyelvőr. 1912.

Váczy János: Kazinczy Ferenc ősei. Turul. 1912.

Vári Rezső: Éva leányai.

Zábrácsky József ifj.: Fenyőlomb zugása. Zenemű.

Zoványi Jenő: Az abauji kánonokról. Protestáns Szemle. 1912.

Zsámboki Gyula: Magyarázatok a művészettörténeti faliképekhez. Harmadik sorozat.

Az életbiztosítás

legcélszerűbb módja, ha azt **takarék-
betét**tel kötjük egybe. A betett ösz-
szegek **bármikor kamatos kama-
taikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás
esetén a biztosított tőke **haladéktala-
nul esedékes**. 15 év múlva, ha a
betevő életben van, tőkét kamatos
— kamataival **visszakapja**. —

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

**Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.**

KERTÉSZ SAMU

ezelőtt „KOBRAK“ cipők raktára

A Községi Tisztviselők Országos Egyesületének szerződéses szállítója. □ E cég az egyesülettel kötött szerződés értelmében az Erzsébet királynéről elnevezett jegyzői árvaházat a vásárolt összeg 2 százalékaival segíjezi.

Kassai Iparművészeti kiállításon a nagyméltóságú m. kir. kereskedelmi miniszter ur aranyérmével kitüntette.

Kassai Butorkészítő Iparosok Árucarnok Szövetkezete

mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja
Kassa, Fő-utca 10. szám, I. emelet.

Raktáron tartunk teljes lakberendezéseket, valamint háló, ebédlő, úri szobákat, szalon butorokat, bőrgarnitúrákat, előszoba és konyhabutorokat a legegyszerűbbtől a legfinomabb kivitelig. — Megrendeléseket adott vagy általunk készített tervek alapján pontosan eszközölünk.

Költségvetéssel és tervvel készséggel szolgálunk.

Állandó butorkiállítás. Telefon 526. Állandó butorkiállítás.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület ■ ■ ■ ■ ■

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVATH MÁRTON.

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

==== Alapított 1844. évben. ====

Felsőmagyarország legrégebb és legnagyobb pénzintézete. ▾ Betéteket gyümölcsöztet. ▾ Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénzáttalás Amerikába.

Haltenberger **Béla** ruhafestő-, vegytisz- tító- és gőzmosógára

ALAPITVA 1810-BEN.

Gyár és központi iroda:
Kassán, Szerecsen-utca 3. sz.

Kassán.

Elsőrangú cég. Gyors munka és elismert kivitel.

**Értékes himzé-
sek és egyházi
ruhák tisztítása**

**Szőrmeneműek
festése és tisztása**

Gallér és kézelőtisztítás. // Gyászruhák festése
soron kívül. // Tessék prospektust kérni. //

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

ABONYI J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Elvállal minden e szakmába vágó munkát, u. m. hivatalos és magán-könyvtárak rendezését, kézi munkák (gobelin) montirozását, bőr- és plüsch-díszmunkák, passepartout, doboz és üzleti könyvek gyártását, valamint szalagok feliratait legujabb arany és ezüst betűkkel jutányos árak mellett.

Alapított. 1898.
Telefon 460. sz.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, flu-, és lányka-ruha áruháza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK :

Az összes árú **tiszta gyapjuból** készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekekrühákról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felüli vételeket bérmentve küldök.

Meg nem felelő árú, ha az **viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelellhetek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a főszűlet nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leg gondosabb kidolgozás, figyelmes és kitűnő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezeséget elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árúkészletek vevője, nemkülönben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyújthat

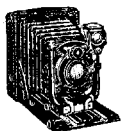
Központi áruház: Budapest, IV., Múzeum-körut 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten, továbbá Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Fényképezeti fülvételekhez szükséges gépek, lemezek, filmek, papírok, vegyszerek és teljes felszerelések **eredeti gyári áron kaphatók:**

MILDNER FERENC

kir. akadémiái könyvkereskedése és fényképezeti cikkek szaküzletében **KASSÁN,**

Fő-utca 52. — Telefon 106.

Egyszersmind ajánlja **1852-ben alapított**, a bel- és külföld legújabb munkáival ellátott **könyvkereskedését, képraktárát**, papir- és írószerkereskedését. Vidéki megrendelések **postafordultával** intézletnek el. 000

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcönöket folyósít.

Tőzsdői megbízásokat a bel- és külföldi tőzsdéken lebonyolít.

Safe Deposits!

A bankszakma minden ágában készséggel szolgál felvilágosítással.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávé!**

ÜGYVÉDI IRODÁK FIGYELMÉBE

A polgári peres eljárás egyszerűsítéséhez szükséges nyomtatványok igen előnyös áron szerezhetők be a

**KASSAI KÖNYVNYOMDA
RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL
FŐ-UTCA 64. SZÁM.**

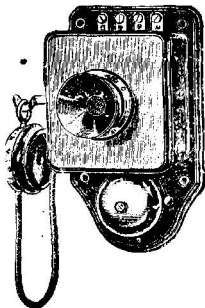
Levélpapírok, borítékok, jegyzékek, költségelőirányzatok, tartós fascikulusok stb. a legrövidebb idő alatt, rendkívül mérsékelt árak mellett készülnek.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és papirkerekedés
KASSA, FŐ-UTCA 75. SZ.

Minden irányu magyar- és németnyelvű munkák nagy raktára. Az évente megjelenő általános könyvjegyzéket kívánatra ingyen és bérmentve megküldjük.

Felsőmagyarországi villamossági vállalat
Telefonsz. 661. KASSA, FŐ-U. 60. Telefonsz. 661.

Vállal villamos világítási, villámhárító és erőátviteli berendezéseket.

Különlegességeink:

gazdasági és egyéb ipartelepken, valamint községekben való villamos üzem létesítése és karbantartása.

Állandó raktár:

dus választéku csillárok-, elektromotorok-, villamos fűtő- és főzőkészülékek- és szerelési anyagok.

Mindenemű felvilágosítással és költségvetéssel díjmentesen készséggel szolgálunk.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

Megjelent

Abauj-Tornavármegye monografiája.

II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

**Abauj- és Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.**

Irta: KEMÉNY LAJOS.

Ára 2 korona 20 fillér.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. Kassa. Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sör
Sötét Bajor-sör

Legújabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készséggel szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag a sörfözde söre méretik ki.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve,
Franz Rakóczy, und sein
Kampf für Ungarns Frei-
heit. I. kötet, ára kötve
korona 9.60

könyv- és zeneműkereskedése

Kassa, Fő-utca 63. sz.

Városházépület.

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodalmi szerek : Kato-
nai térképek : Magyar könyvtár
Olcsó könyvtár : Sammlung Goeschen
o Reclam's Universal-Bibliothek o
Auteurs célèbres : Dictionnaires
Larousse : : Tauchnitz Edition.

Alapítattott 1875.

Telefon 321.

Alapítattott 1875.

Telefon 321.

MAYER JÓZSEF

varrógép-, irógép-, kerékpár-, motor-, automobil-, grammophon-raktára
automobilgarage, kerékpáriskola, benzínállomás és javítóműhely

Kassa, Deák Ferenc-utca 7. (újszám 9.) Felsőmagyarország.

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccsaszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

Üzleti órák 9-12 és 3-4 óráig.

1354/56

IV. évfolyam.

**BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM**
1913.

3. szám.

56266

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD
Abauj-Torna vármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS
Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Esőttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

**BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM**

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1913.

TARTALOM.

Az egyház és a városok a reformáció előtt. Irta: Dr. Obál Béla	Lap 129
<u>Abauj-Tornavármegye</u> története 1527—1648. Irta: Kemény Lajos	145

Családtörténet.

A mezőszegedi Szegedyek. Közli: Kemény Lajos	161
Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek 1564—1711. Közli: dr. Czobor Alfréd	164

Vegyések.

Vadászati szabályok 1839-ből. Dr. Czobor Alfréd	174
Mátyás király lakodalma és Kassa. Kemény Lajos	176
Valami nemes ülés felől. Kemény Lajos	177
Kolozsváry Gergelyné végrendelete. Kemény Lajos	178
Rozsoni Lakatos János suplicatiója. K. L.	180
Hegylátó tisztek utasítása. Kemény Lajos	182

Az egyház és a városok a reformáció előtt.

II.

Láttuk az egyházi és világi hatalom közötti ellentéteket, melyek természetesen összeütközésekre vezettek. Ezek az összeütközések azonban még csak szórványosak, ennél fogva az eredményük is csak ideiglenes lehetett. Egyrészt nem volt még eléggé szervezve a támadás a világi hatalmak részéről; másrészt meg bizonyos érdekkapcsolatok is keletkeztek a két ellenfél között, melyek a harcot mindig komplikáltabbá tették.

Az egyház felső körei először magával a pápával, aztán az alsó papsággal jutottak bizonyos érdekellentétbe. Ilyenkor rendszeren kezelt fogtak az uralkodó világi hatalmakkal. Különösen a püspökök jutottak egyre nagyobb hatalomra az egyházban. Ahogy a pápát hatalmassá tette a földbirtok s a pénzgazdaság, ugyanilyen módon emelkedett a püspök hatalma és befolyása is. A püspök mellett a káptalanok is mind több birtokra s ezzel mind több befolyásra tesznek szert.

Több esetet tudunk, hogy úgy a püspök, mint a káptalan ellenszegülnek a pápának s ebben a király és a polgárság támogatja őket. Ilyen esetek fordultak elő nálunk Zágrábban és Pozsonyban.

Midőn 1403-ban a zalaizsáki gyűlés *Zsigmondot* a királyi méltóságtól megfosztotta és Nápolyi Lászlót választotta meg Magyarország királyává, IX. Bonifácus pápa *Zsigmond* híveit, így a zágrábiakat püspökükkel együtt egyházi átok alá vetette. *Albeni Eberhard* püspök azonban — saját későbbi bevallása szerint — a pápai követ rendelkezéseit, melyeket nemcsak a maga személyére, hanem a királyra és az országra is sérelmeseknek tartott, semmibe se vette, sőt lenézte és megvetette. És bár egyházi átok alatt állott, az istentiszteletet továbbra is végezte, a zágrábi egyházat kormányozta, jövedelmeit él-

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

vezte és semmi bántódása nem történt, mignem aztán a következő pápával kibékült.¹⁾

Még a zágrábi eset előtt történt a pozsonyi botrány.

Rómában nem elégedtek meg azzal a gyakorlattal, hogy a kuria tölti be azokat az egyházi javadalmakat, melyeknek birtokosai Rómában vagy római utjukon haláloztak el, sem azzal, hogy ő döntsön a választási perekben, hanem lassanként mindennemű egyházi javadalom adományozását magának tartotta fenn, vagyis rezerválta magának. Az avignoni korszak óta a pápai udvarban osztogatták, árulták az ilyen bullás kinevezéseket, melyeknek szerencsés birtokosait a megrövidült vetélytársak bullásoknak csufolták. A pápai rezervációknak ez az intézménye sértette a király kegyuri jogait, de sértette a káptalanok szabad választási jogát is. Midőn tehát Zsigmond király Pozsonyban halotta a panaszt, hogy az ottani káptalan kanonokságait többnyire ily idegen származású bullások foglalják el, kiknek az ország szokásaiban és törvényeiben való járatlansága miatt különféle hibák és botrányok támadnak,²⁾ szigorúan meghagyja a pozsonyi káptalannak, hogy többé semmiféle idegent, akármilyen apostoli leveleket, vagy követi felhatalmazásokat hoz is magával, az ő különös és kifejezett engedélye nélkül ne merjen kanonokul elfogadni, hanem küldje az illetőt a királyhoz, aki igényeit és érdemeit meg fogja vizsgálni.³⁾

A bécsi származású Hartmann Miklós azonban, aki IX. Bonifáciustól több rendbeli javadalomra, köztük egy pozsonyi kanonokságra is bullát eszközölt ki magának, nem ment a király elé, hanem midőn a pozsonyiak elutasították, a káptalani főtemplomot egyházi tilalom, interdictum alá vetette. Erre a káptalan újra a királyhoz fordult oltalomért. Zsigmond Budáról rögtön intézkedik. Most még határozottabban kimondja, hogy semmiféle bullásnak, különösen pedig idegennek nem engedi meg, hogy országában egyházi javadalmakat

¹⁾ Fraknoi V. i. m. 89.

²⁾ Propter quod ipsi ignorantes consuetudinariam et approbatam regni nostri legem varii errores et scandala plurima suboriuntur. Knauz N., A bullások, Magyar Sion, 1868. 411.

³⁾ Zsigmond királyi rendelete 1394. márc. 25-ről. Knauz, i. m. 414.

nyerjen. Hartmannak egyházi tilalmát, melyet pápai ítéletlevelére hivatkozva kimondott, semmikép se vegyék tekintetbe, hanem a misét és a litániákat szokott módon, minden meg rövidítés nélkül végezzék.¹⁾

Az egyházban is kifejlődött rendiségnek, a földbirtokos püspököknek világi támogatással szervezett opposzióját a pápasággal szemben a 15-ik század nagy reformzsinatain szemlélhetjük, melyeket a pápa nélkül, sőt a pápa ellen tartottak. A *konstanzi* reformzsinat (1414—1418) nemcsak az elvet mondta ki, hogy a zsinat felette áll a pápának, hanem gyakorolta is azt. Három pápát tett le s jogaikat megszorította. A fentebb említett *expectativákat*, vagyis az egyházi várományosok intézményét eltörölte, ép úgy az *exemptiókat*, a rendes egyházi bíraskodás alóli kivételeket is. Megszüntette a *dispensatiókat*, az egyházi jogszabályoknak pénzért való folytonos felfüggesztését; átok terhe alatt megtiltotta a *simoniát*, vagyis az egyházi állásoknak pénzért való osztogatását.²⁾

A *baseli* zsinat (1431—1449) egy lépéssel még tovább ment, midőn 1435-ben a különféle egyházi állások betöltéséért avagy a választás megerősítéséért, az állásba való beiktatásért, az apostoli áldásért vagy más címen Rómában szedett díjakat, az első évi jövedelem átengedését, szóval mindennemű pápai adót, az ugynevezett *annátákat* teljesen eltörölte.³⁾ Ezzel a római kuriát a legfőbb bevételi forrásától fosztotta meg s a pápai méltóságot mintegy visszaszorította régi keretei közé, midőn a pápa még csak Róma püspöke volt. Viszont a káptalanok választó jogát visszaállította és szabályozta a zsinat. Mindezt meglehetősen forradalmi hangulatban, a világi elemek bevonásával vitte keresztül, mert — ugymond — végre is a szentlélek adománya nincs csak az egyházi méltósághoz kötve. Midőn IV. Jenő pápa a zsinatot fel akarta oszlatni, a zsinat letette őt és V. Félix személyében új pápát választott. A német birodalom és Lengyelország azonban egyiket sem ismerte el, s így egy ideig ismét pápa nélkül intézték ügyeiket. Franciaország nem szakított

¹⁾ Buda, 1349. május 19-én kiadott rendelet. Ugyanott.

²⁾ B. Hübler, Die Konstanzer Reformation, 238.

³⁾ C. I. v. Hefele Conciliengeschichte VII. 596.

IV. Jenő pápával, de a baseli zsinat reformvégzéseit sietett Bourgesban egy nemzeti zsinaton (1438) életbe léptetni. Magyarország közel volt hasonló lépéshez. A zsinat küldöttei 1436-ban Székesfejérvárott tárgyaltak a cseh husziták képviselőivel, sőt Zsigmond már készült rá, hogy az egész zsinatot áthozza Baseltől Budára, de a következő évben meghalt.¹⁾

Az egyház arisztokratikus elemeinek ezt a támadását azonban a pápaság csakhamar kiheverte. Tudta, hogy a püspökök féltékenyek egymásra s az érsekekre és inkább eltűrik a pápának az uralmát, aki távol székel tőlük, mint egy közeli metropolitának a felügyeletét. Továbbá nem egy a püspöki oppositívó tagjai közül számított arra, hogy ő is lesz kardinális és pápa.

Igy tett nevezetesen Enea Silvio Piccolomini, a későbbi II. Pius pápa, aki a baseli zsinaton még a pápaság leghevesebb ellenzékéhez tartozott. Midőn 1458-ban őt választották meg pápának, első dolga volt mindennemű zsinati oppositívó csírájában elfojtani.

A konstanzi reformzsinat dogmaként kimondta, hogy „az egyetemes zsinat hatalma közvetlenül Krisztustól ered és annak minden egyházi rend, még a pápa is engedelmeskedni tartozik mindabban, ami a hitre, az egyházi szakadás megszüntetésére és az egyháznak egyetemes, fejben és tagokban való reformációjára vonatkozik.“²⁾

II. Pius pápa ezzel szemben még azt is rebellióknak és eretnekségnek minősítette, ha valaki csak appellálni is mer az egyetemes zsinatra s János ev. 21, 15—17 és Máté ev. 16, 18—19 egyoldalú magyarázata alapján egy új dogmát állított fel a pápa abszolút, isteni hatalmáról.³⁾

A konstanzi és a baseli zsinatok reformörvényeit, me-

¹⁾ Fraknói V., Magyarország egyh. és pol. összeköttetései a római szentszékkal. II. 25.

²⁾ 1415. jul. 6 iki V. sessio decretuma, H. v. Hardt, Magnum oecumenicum Constantiense Concilium, IV. 98.

³⁾ Execrabilis et pristinis temporibus inauditus . . . kezdetű, 1459 január 18-án kelt bulla L. C. Coquelines, Bullarum, privilegiorum ac diplomatum romanorum pontificum amplissima collectio. V. 149.

lyeket V. Márton, illetve IV. Jenő pápa is megerősített, továbbá az egyes nemzetekkel, a franciákkal, angolokkal, németekkel stb. kötött konkordátumot se tartották be a következő pápák. A konstanzi zsinat pl. újra szervezte a kardinalis-kollegiumot, kimondván, hogy a kardinálisok száma csökkentessék — legfeljebb 24-en legyenek — nehogy az egyháznak terhére váljanak és felesleges nagy számuk tekintélyüket csökkentse; hanem inkább növeltessék a befolyásuk a pápának és ne csak az olaszok közül választassanak, főleg pedig ne a kolduló szerzetesek közül és a pápának vagy valamely kardinálisnak rokonságából, hanem az összes keresztény nemzetek közül¹⁾

Ez a zsinati végzés szövege szerint előfordul az összes konkordátumokban, tehát nemzetközi szerződés jellege is van s az egyes nemzetek törvénykönyvébe is felvételre került, mégis a pápák túltették azon magukat és udvarukban valóságos nepotizmust honosítottak meg, rokonságukkal töltötték be az összes jövedelmező állásokat. IV. Sixtus (1471—84) óta a római államban a nepotizmus rendszerré vált. Így alakítottak maguknak a pápák egy-egy erős kormánypártot s ezzel pótolták azt, ami egyházi monarchiájukból még hiányzott, t. i. az örökösödést.²⁾

A *Colonna*, *Rovere*, *Cybo*, *Borgia*, *Medici* s a később hozzánk is átlátható *Caraffa* családok sarjai versengtek Rómában a biborért és a tiaráért. A *Rovere* családból rövid időközben két pápa is került ki, IV. Sixtus, aki előbb ferenc-rendi generális volt és II. Gyula, aki mint hadvezér maga vezette katonáit s vérrel-vassal szervezte az egyházállamot. Rettenetes kegyetlenkedéseket találunk róluk feljegyezve. Sixtus ellenfeleit, a Colonnákat egyszerűen kiirtani törekedett, hogy birtokaikat és tisztségeiket kezébe kerítse. A legfőbb egyházi törvényszék tagját, az apostoli protonotarius Colonnát saját házában megostromoltatta, elfogatta és kivégeztette.³⁾

¹⁾ V. Márton reformaktája, art. 1. Hübler, Die Constanzer Reformation und die Concordate von 1418. 128 és 222. l.

²⁾ F. Gregorovius, Gesch. der Stadt Rom im Mittelalter 7. kötet, XIII. 3 fejezet.

³⁾ Ranke L., A római pápák, I. 39.

Colonna anyja felkereste fia holttestét s meglátván annak levágott fejét, ily panaszra fakadt: „Ez a fiam feje: ez a pápa hűsége. Megígérte, hogy ha Marinót átengedjük neki, fiamat szabadon bocsátja. Ővé Marino, kezemben van a fiam is, de halva. Így tartja meg szavát a pápa!”

Az ellenfélt eltették láb alól, ha még oly ártatlan volt is, különben pedig a börtön lakóinak is megkegyelmeztek, ha tudtak fizetni.¹⁾ Midőn egyszer VIII. Incét megkérdezték, hogy miért bocsátja szabadjára az elítélt gonosztevőket, cinikusan azt válaszolta: „Isten nem akarja a bűnösnek halálát, hanem hogy éljen és fizessen.” Alatta tényleg pénzért hivatalt, bullát és mindent lehetett kapni; a simonia, a nikolaitizmus és más régi bűnök, melyek ellen egykor VII. Gergely küzdött, most újra felburjánzottak az egyházban.²⁾

Az említett családok valósággal kisajátították maguknak a pápaságot. Egyik sem ártott azonban annyit a pápaság tekintélyének, mint a spanyol eredetű *Borgia* család. III. Calixtus volt az első, aki e családból a pápai trónra került s aki aztán unokaöccseit Rodrigo és Pedro Borgiát kardinálissá, illetve herceggé nevezte ki. Rodrigo Borgia, mint pápa VI. Sándor, már a saját fiát nevezette ki 7 (hét) éves korában apostoli protonotariusnak. VI. Sándor a pápai reservatióknak is egy új nemét találta ki, az úgynevezett *reservatio mentalis*-t. E szerint a pápa bármely szabályszerű, kanonikus választást is megsemmisíthetett, és pedig azon az alapon, hogy ő az illető állást *gondolatban* már másnak szánta.³⁾

Ilyen módon szerzett VI. Sándor magának és másoknak egyházi javadalmakat. Nálunk élvezte a *pétervárad*i apátság jövedelmeit, miután megfosztotta tőlük Várad Pétert, a jogos birtokost, aki így fakadt ki keserűségében a pápa és emberei ellen:

„Annyira sülyedtünk, hogy a főpap öltönye és a szerzetes ruhája, a csuklya és a bérétum alatt sem találhatjuk föl

¹⁾ L. Pastor, Geschichte der Päpste, III. 271.

²⁾ Vialardi, Vita d'Innocenzo VII. 1613 és Gregorovius i. m.

³⁾ A pápai hatalomnak ezt a túllengését a tridenti zsinat is kénytelen volt elítélni és megszüntetni. 24. sessio, de ref. cap. 19.

a lelkiismeret nyomát . . . Miután az ördög, a rossz lelkek és mindenki prédái vagyunk, ám vigyétek ti is, amit vihettek!¹⁾

VI. Sándor próbálta továbbá azt a szokást meghonosítani az egyházban, hogy a pápa nemcsak a fejedelmekkel és kormányokkal, hanem a városokkal is tudatja megválasztását, aminek nyilván az volt a célja, hogy a városok is kedveskedjenek neki ajándékokkal. Így a *kassaiakkal* is tudatta trónra léptét.²⁾ A mi városaink azonban nem igen lehettek jó véleménnyel róla, mert ő volt az a pápa, akiről a *bártfai* plébános római utjáról azt írta, hogy felesége van.³⁾ VI. Sándor és gyermekei, Cesare és Lucrezia Borgia alatt Rómában az erkölcsi romlottság tetőpontját érte el, úgy hogy a Borgia név szinte fogalomná vált a történelemben. Ha tulzottak is azok a vádak, melyekkel kortársai illették, hogy Hadrian kardinálist megmérgezte stb., tény az, hogy ez a pápa nem volt válogatós az eszközeiben, hogy célját elérje. Célja pedig az volt, hogy a pápai államot fia, Cesare számára világi fejedelemséggé alakítsa át s ennek kivitelében csak váratlan halála akadályozta meg.⁴⁾

Midőn tehát akadtak pápák, akik az egyházat csak világi dominiumnak nézték, ne csodálkozzunk rajta, hogy a világi uralkodók ebben a felfogásban még tovább mentek. Egyrészt teljesen emancipálták már magukat az egyház tanai alól, másrészt azonban még nem nélkülözhatték, nem pótolhatták az egyház kitűnő szervezetét. Ennélfogva annak minél teljesebb kisajátítására törekedtek. Rokonaikat, hűveiket juttatták a vezető egyházi állásokba, majd pedig szekularizálták, világi céljaikra fordították az egyházi vagyont.

Így nálunk még Róbert Károly alatt a király törvénytelen fia, *Kálmán herceg* 15 éves korában kanonok, 17 éves

¹⁾ Fraknói V., Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szentszékekkel, II. 272.

²⁾ Kassa város titk. levéltára. A. 38. sz.

³⁾ Iványi B., Bártfa város levéltára. 1910 I. 464.

⁴⁾ Védői ennélfogva az olasz egység előharcosát látják VI. Sándorban, így Petrucelli della Gattina, Histoire diplom. des conclaves, I. k. 341. Ezzel szemben a pápas történelem is elismeri, hogy VI. Sándor egyike volt a legméltatlanabbaknak a pápai széken. L. La Civiltà Cattolica, 1873. márc. 15. és Pastor, Gesch. der Päpste III. 475.

korában nagyprépost, 2 év múlva pedig püspök.¹⁾ Még botrányosabb *Estei Hippolit*, Mátyás király rokonának az esete. A király a hat éves gyermeket kinevezi esztergomi érsekké s a pápa némi vonakodás után megerősíti ebben az állásában, sőt nemsokára bíborossá is megteszi. Mivel állását nem volt képes betölteni, az esztergomi érsekséget az egri püspökséggel cserélte fel. Befolyásos olasz rokonsága révén azonban megszerezte még a milánói és capuai érsekséget, a ferrarai és modenai püspökséget és egy csomó apátságot. Ha fennmaradt levelezését olvassuk, abból sehogy sem tűnik ki, hogy a sokféle egyházi állása közül csak egyet is méltón töltött volna be. Multságokról, vadászatokról van azokban szó, nem könyvek és szent dolgok, hanem vadászólymok, puskák és más fényűzési cikkek iránt érdeklődik s egyes jóakarói ismételten unszolják, hogy bocsássa el magától laza erkölcsű környezetét.²⁾

Az egyházmegyék vezetői, a püspökök legtöbbször ilyen családi összeköttetések révén vagy erőszak és megvesztegetés segélyével nyerték el állásukat és azt alattvalóik kizsákmányolására használták fel. Leggyűlöletesebb volt e tekintetben a főuri származású Zudar Imre egri püspök a 14. században. Semmi sem volt szent előtte, minden törvényen és szerződésen keresztülgázolt, lefoglalta a káptalan tizedeit. Midőn mindezekért az esztergomi érsek előtt felelnie kellett volna, nem jelent meg az idézésre. Midőn elítélték, hatalmas rokonsága révén kivitte a királynál, hogy az ítéletet nem hajtották rajta végre. A kínos ügy Rómába került s ekkor végre az esztergomi érsek, mint a szentszék megbízottja kiközösítette Zudar Imre püspököt az egyházból. Sikerült ugyan neki Rómában az átok alól feloldást nyerni, sőt olasz püspökséget is szerzett magának, de legalább az egriek megszabadultak tőle. Csak egy évig volt különben püspök Olaszországban, Imolában, aztán már elnyerte az erdélyi püspökséget s Gyulafehérvárt fejezte be életét és működését.³⁾

¹⁾ Kollányi F., Esztergomi kanonokok, 42.

²⁾ Óváry, Oklevélmásolatok, I. füz. 823–1070. sz. Ballagi A., *Estei Hippolit*, Pallas lexicon, VI. 454.

³⁾ Zudar Imréről, ki váradi püspök is volt I. Bunyitay V.. A váradi püspökség tört. I. 203. és Leskó J. Adatok az egri egyházmegye történelméhez, IV. 51.

A magyar királyok mind nagyobb mérvben gyakorolták a kegyuri jogokat, sőt I. Ferdinánd idejében már a király legfőbb egyetemes kegyuraságának elmélete is kialakult.¹⁾ I. Ferdinánd az egyházi vagyonnak harmadrészét világi célokra fordítja, híveinek prédájává teszi²⁾ A győri és részben az egri püspökséget egy időre szekularizálja, jövedelmeit teljesen hadi célokra foglalja le. A győri püspökséget Bakics Pál, az egrit pedig részben Serédy György főkapitányok foglalják el, az egyházak tizedeit ők szedik be s valóságos rablógazdaságot üznek.³⁾

A káptalanok mindenütt panaszkodnak, és pedig úgy a király, mint a pápa embereire. „Szívük vérzik — ugymond — ha látják, mikép törtek s törnek egyesek, kik vagy a királyi kegy vagy a pápai pártfogás vértje alatt a püspökségbe ülnek, akár mint választott püspökök, akár mint kormányzók, Krisztus virágos kertjébe, ahonnét aztán a jövedelem elharácsolásával zsirosan elillannak.“⁴⁾

A polgárok azonban a káptalanokkal sem voltak elégedve. Pozsonyi 16-ik századbéli statutumok panaszkodva említik, hogy „sok haszontalan, házsártos, részeges, kockajátékos, jó tanácsot be nem vevő, nyelves, kóborló, veszedő, kapzsi és munkakerülő, a kanonokságra mindenképen alkalmatlan egyén került a káptalani testületbe, kik sem szellemi, sem testi munkát végezni nem képesek s csupán mások munkája után akarnak élösködni.“⁵⁾

A legnagyobb önzés, laza és durva erkölcsök jutottak uralomra az egyház felső köreiben. A király moldvaországi követét, Czobor Imrét és kíséretét 1501-ben utközben a váradi

¹⁾ Ferdinánd kir. kancelláriája által kibocsátott okleveleiben ugyan azt állítja, hogy a „iuspatronatus generaliter habitum in omnibus ecclesiis Hungariae . . . instar predecessorum divorum Hungariae regum“ jogánál fogva illeti őt meg, de Kollányi F. A magán kegyuri jog hazánkban a középkorban című művében kimutatja, hogy a középkorban ilyen egyet. kegyuraság hazánkban nem volt. Egyháztört. Emlékek. IV. 399.

²⁾ Egyháztört. Eml. III. 330.

³⁾ Gedeon Gy., A hitújítás terjedésének okai hazánkban, 64 és 76.

⁴⁾ Lukacsics I., A veszprémi püspökség római oklevéltára, III. k. 15. század LXVIII. l.

⁵⁾ Ortway T. Pozsony város tört. II/4. 426.

káptalan emberei fegyveresen és rablók módjára megtámadták és kirabolták.¹⁾ *Szalkay* László, mielőtt püspök és érsek lett, a legnagyobb erőszakosságokat követte el még egyházi személyeken is. A budai kanonokok házába orozva betört, rabolt és mindennemű egyházi és világi fenytést kijátszott.²⁾

Még ennél is tovább ment *Erdődy* Simon zágrábi püspök, kit maga az ország nádora, *Bánffy* János, kénytelen VII. Kelemen pápának feljelenteni. Ebben a jelentésben birtokfoglalásokkal, jobbágyok nyomorgatásával, gyilkosságokkal vádolja a püspököt, sőt valóságos vérszopó zsarnoknak rajzolja, aki ellentétele egyszerűen rágyújtja a házat.³⁾

Ha egyházi emberek így viselkedtek, mit várjunk akkor azoktól, akik katonai vagy egyéb szolgálatok fejében kaptak a királytól egyházi javadalmakat. *Bakics* Pál a győri püspökség tulajdonában a töröknél is nagyobb pusztításokat vitt véghez alattvalóin, *Török* Bálint a dunántúli egyházmegyéket állandóan fosztogatta.⁴⁾ *Serédy* Gáspár és öccse György számtalan egyházi javadalmat kaptak Ferdinándtól zálogba, aztán többé vissza se adták őket.⁵⁾ További foglalásoktól és pusztításoktól már a király sem tudja őket visszatartani, *Serédy* György emberei még a királyi póstát is kirabolják.⁶⁾

A Serédyek garázdálkodása még abban a korban is párját ritkította és akaratlanul is eltalálta az igazat az a krónikás, aki a sírjára véste, hogy „magához hasonlót keveset hagyott hátra“. Az ő élete csakugyan azt bizonyítja, hogy

1) Iványi B., Adalékok a nemzetközi jog történetéhez a Jagellok korban, 28.

2) Knauz, A budai káptalan regestái. Tört. Társ. XII.

3) Dominus Simon episcopus . . . facultates ecclesiasticas refundens cum validis viribus, nec non ingeniorum machinis plurimorum nobilium bona, quae a tot et tantis calamitatibus remanserant, vastando, desolando, plebeos captivando, homines occidendo et sanguinem christianum effundere sitiendo, domos et capita nobilium succedendo ac illinc extractos in carceres coniiciendo . . . *deseviit* Theiner, Vetera monum. Slavonum merid. historiam illustrantia, I. 621. Egyházt. Eml. II. 244.

4) Gedeon, A hitújítás terjedésének okai. 64.

5) Egyházt. Eml. II. 307. III. 194. és V. 380. és 394.

6) Egyházt. Eml. III. 215. és 263.

egyesekből „kihalt a jámborsággal a hit s hiányzott a hazaszeretet és törvénytisztelet“.¹⁾

* * *

Az a reformmozgalom tehát, melyet az egyházi rendek, püspökök indítottak a 15. század elején, nem vezetett sikerre. A püspökök nagyrészt maguk is beleestek azokba a hibákba és visszaélésekbe, melyeket a római kuriánál meg akartak szüntetni s alig száz év leforgása alatt teljes anarchia állott be az egyház felsőbb köreiben, ami — mint mindjárt látni fogjuk — hasonló állapotokat idézett elő az alsópapságnál és szerzeteseknél is.

Az egyház fő fegyelmi eszköze, az egyházi átok teljesen elvesztette a hatását. Az emberek nem félték tőle többé. Egyházi átok alatt levők is házasságot köthettek világiak előtt, sőt akadtak papok is, akik — csakhogy pénzhez jussanak — összeadták őket. Viszont az egyházi adót még átok terhe alatt se tudták behajtani. Ezzel pedig az egyházi hatalom alapjában támadtatott meg. *Ex hoc rumpatur nervus ecclesiasticae potestates* — állapítja meg az 1515-iki veszprémi zsinat.²⁾

Akadtak még püspökök, akik a fenyegető „egyházi katasztrófát“ igyekeztek elhárítani. A veszprémi zsinat üdvös reformokat hoz, de nem volt, aki azokat végrehajtotta és ellenőrizte volna. A lelkész — mondja a zsinat — nemcsak azért van, hogy uralkodjék, hanem hogy javára legyen a társadalomnak (non solum ut praesint, immo etiam ut prosint, sacerdotium datur), anyanyelvén érintkezzen a néppel és különösen a gyónásnál ügyesen és lelkiismeretesen járjon el. Vigyázzon, nehogy avatatlan kérdéseivel maga oktassa ki a gyónót oly bűnökre, melyek eddig ismeretlenek voltak előtte

¹⁾ „Ille sibi haud multos similes reliquit,

Extincta est enim cum pietate fides,

Nullus amor patriae, nulla est reverentia legum,

Quam bona nunc mors est, quam bona quies.“ Ifj. *Inczinger F.*,

A bártfai protestantizmus és a kultúra a múltban, 7. l. A szerző alaposan téved, midőn Serédyben a jámborság és a hit megtestesítőjét látja. A tények az ellenkezőjét bizonyítják annak, mint amil ez a különben is megrendelt és megfizetett sírfelirat akar kifejezni.

²⁾ Péterfy, *Sacra Concilia*, I. 246.

(ne ab interrogante sacerdote peccatum ignotum addiscat) és különösen a nőkkal szemben meg ne feledkezzék lelkészi fogadalmairól.¹⁾

A veszprémi zsinat megtiltotta, hogy a lelkészek a gyónásért pénzt fogadjanak el, de mit ért az, midőn a feloldásból, a búcsúból Rómában üzletet csináltak. A zsinat szigorúan meghagyja, hogy a papság erkölcsösen, cölibátusban éljen, de mit ért az, midőn e tekintetben maguk a főpapok jártak elől rossz példáival. Mégis jellemző, hogy egy püspök — mint a veszprémi Beriszló Péter — ebben az időben többet gondolt egyházmegyéje bajaival, mint a pápa az egész egyházával. Nem esoda, hogy akadtak megint kardinálisok, akik a pápát kényszeríteni akarták a reformokra s a franciák és németek segítségével 1511—12-ben *Pisában* majd *Milanóban* zsinatot tartottak. Már ugy látszott, hogy újra és pedig nagyobb erővel megindul a 100 év előtti reformmozgalom. 1512 április 21-én a zsinat letette II. Gyula pápát s Miksa császár már-már arra gondolt, hogy saját személyében egyesíti a legfőbb világi és egyházi hatalmat. II. Gyula azonban egy ellenzsinatot hívott össze Rómába (V. lateráni zsinat 1512—1517), melyet halála után X. Leo folytatott.

A lateráni zsinaton még hangzottak el egyes Cassandra-intelmek. Maga *Pucci* Antal kardinális nyíltan hangoztatta, hogy „Róma, a római prelatusok s a Rómából kiketűlő püspökök az okai annyi tévelygésnek és korrupciónak az egyházban”.¹⁾ De Leónak nem állott érdekében a régi rendszert megváltoztatni. Hiszen — mint a Medici-ház tagja — maga is csak családi összeköttetései és vesztegetései révén jutott a magas egyházi méltóságokba: 14 éves korában lett kardinális, 37 éves korában pápa! A zsinatnak egész reformtevékenysége abban merült ki, hogy a jövőre nézve tiltotta a *pápaavlasztásnál* a megvesztegetést (simoniaca pravitas), a *kardinalisoknál* a fényűző, pazarló életmódot, meghagyva

¹⁾ Confessiones mulierum non in loco occulto sed patenti audiat, nec eorum faciem aspiciat, sed capucium vel manum ante oculos teneat . . . Péterfy i. m. 240.

²⁾ J. Döllinger, Das Papstthum. 195. o.

nekik, hogy inkább a tiszta életükkel, fénylő erényeikkel (*vitae munditia ac virtutum splendore*) ékeskedjenek. Továbbá az *egyházi javadalmások* ne csak a jövedelmet élvezzék, hanem a vele járó kötelességeket is teljesítsék. A legnagyobb visszaélést, a *búcsuk, indulgentiák* intézményét azonban nem-hogy korlátozta volna a zsinat, hanem még elő is mozdította, midőn azok árusítását a „*montes pietatis*” nevű egyházi pénzüzetekre bizta.¹⁾

Jellemző, hogy a zsinat mindjárt átkot is mond azokra, akik ezt az intézkedést akár szóval, akár írásban kifogásolni mernék, megszigorítja az *egyházi censurát* és törvényt hoz az *egyházi becsület védelméről*. Szigorú büntetéseket állapít meg azok ellen, akik a prelátusok rendjét, személyét és életét kritika és kifogás tárgyává mernék tenni, őket különösen a világiak előtt becsmérelnék stb. Végül, — miután a domonkos-rendű *Savonarola* csak nemrég a pápáról mint Antikrisztusról prédikált s a közeli istenítéletet hirdette Róma felett, — a zsinat, nehogy valaki megint ilyen tónusba csapjon át, megtiltja, hogy az *Antikrisztus* és az *utolsó ítélet* ezentul egyáltalában csak prédikáció tárgyát is képezhesse!²⁾

Ezeket a zsinatokat magyar főpapok nem igen vettek részt, azonban II. Ulászló király elég érthetően tudtára adta a pápának, hogy szükség volna az egyház fejét és tagjait egyaránt megreformálni, *ut religio et ecclesia sancta Dei in capite et membris reparetur*.³⁾ Bakócz Tamás, a magyar primás csak addig időzött Rómában, míg abban a csalfa reményben ringathatta magát, hogy II. Gyula után őt választják meg pápának. Itthon Magyarországon már forrongott a nép a parasztlázadás előestéjén s ez a j. bbágyorsból felemelkedett nagyravágyó egyházfejedelem éppen akkor hagyja itt az

¹⁾ Ezeknek a hangzatos nevű intézeteknek eredetileg az volt a hivatásuk, hogy bizonyos zálog fejében kamatmentes kölcsönöket adjanak a hívőknek. Később azonban ezek is uzsoráskodtak, amit a pápák II. Pius óta elnéztek nekik, ha viszont a haszonból őket is részesítették. V. Endemann, *Die nationalökon. Grundsätze der kanonistischen Lehre*, Jahrbücher für Nationalökon. I. 324.

²⁾ C. Roncaglia, *Natalis Alexandri hist. eccl.* IX. 653.

³⁾ II. Ulászló levele II. Gyula pápához 1511. dec. 16. Iványi B., *Adalékok a nemzetközi jog történetéhez*, 45.

országot, mikor legnagyobb szükség lett volna bölcs vezetőkre. Azonban ő is csak abban tűnt ki, hogy mind több és több egyházi méltóságot és kincset harácsolts össze. Nem volt elég neki az esztergomi érsekség jövedelme és számos más javadalom, hanem megszerezte magának még a milkóviai (moldvaországi) püspökséget, a szászok zsiros esperességét is, mindenütt elégtelenséget keltve s ezzel a szakadás talaját előkészítve. Óriási pompával, pazarló fényűzéssel mint valami keleti fejedelem vonult be Rómába azt a csalfa látszatot keltve, mintha Magyarország hatalmas állam lenne, mely egymaga is képes ellenállni a töröknek. Így kapta megbízatását X. Leo pápától egy keresztes hadjáratra a török ellen, mely aztán a parasztlázadásra vezetett.¹⁾

Bakócz Tamás abbeli vakságával, hogy nem ismerte fel az országot, egyházát fenyegető szedelmet, méltán sorakozik a korabeli római főpapok és pápák mellé. Ezek sem vették észre, hogy míg ők a zsinaton önzően, csak a saját hatalmukat erősítették, hatalmi rendszerük alatt a távolban már dübörgött a föld s mindnyájukat elnyeléssel fenyegette. Még ugyanabban az évben, melyben a zsinatot Rómában befejezték és a reformokra vágyókat utolsó reményüktől is megfosztották, hogy a régi korhadt rendszer megszűnik, indult meg Németországban, Lutherrel az új mozgalom. Amit a királyok és főpapok nem tudtak vagy nem akartak megcsinálni, azt most kezükbe vették a *polgárok* karöltve az alsó papság és szerzetesség tisztultabb elemeivel.

* * *

A városokban, az alsó papságnál és a szerzeteseknél sem volt jobb a helyzet, mint az egyház felső köreiben. Olyan nagy korrupciót és szélhámoságot, mint a vezető körökben, ugyan nem találunk itt. Ez azonban főleg a városok egyházi autonómiájának és szigorubb ellenőrzésének tulajdonítható. A városok kivívták, hogy miként a bírót és tanácsosokat, úgy a plébánost is maguk választják. Csak éppen megerősítés végett kellett a választást a püspöknek vagy az érseknek fel-

¹⁾ Fraknói V, Bakócz Tamás és Magyarország egyh. és polit. összeköttetései a római szentszékekkel, II. 304. és f.

terjeszteni.¹⁾ Többnyire a főesperesek hatásköre alól is kivonták magukat. *Kassa* is még az Árpádok korában elérte, hogy plébánusa egyenesen az egri püspök joghatósága alá került.²⁾ Amellett szigorúan ügyelt rá úgy *Kassa*, mint *Lőcse*, *Bártfa*, *Eperjes*, hogy papválasztási jogát és általában privilegiumait minden uralkodó megerősítse³⁾

Miután a városok maguk választották papjukat, szigorubban is ügyelhetek annak erkölcsére. Néha még a papjuk feletti bírászkodás jogát is magukhoz ragadták a polgárok, nevezetesen polgári perekben és kihágásokban. És jaj volt annak a papnak, akit a szigorú városi statútumaik szerint ítéltek meg. Tizedrész annyi vétekért, mint amennyit Rómában, vagy a püspöki székhelyeken elkövettek, egyszerű templomi lopásért is börtönnel sőt halállal sújtották a plébánust.⁴⁾

Mindazok a bűnök és visszaélések, melyeket a központban elkövettek, az egyház legtávolabbi részeiben is éreztették hatásukat. Ha Rómában megduplázták az annátákat, a magasabb egyházi állásokért és javadalmakért fizetett adót, illetve díjösszeget, ezt a főpapok rendszeren az alsó papságon hajtották be különböző címeken, mint subsidium charitativumot stb. Az esztergomi és kalocsai érsekek a középkorban 2—2 ezer arany forint annátát fizettek kinevezésük fejében. A 15. századtól ezt az összeget felemelték, megkétszerezték a pápák. A többi püspök is megfelelő összeget fizetett, némelyiktől még többet szedtek, mint az érsektől. *Csulai More Fülöp* esztergomi kanonokkal közvetlenül a mohácsi vész előtt is közel 5000 a anyat fizettettek Rómában pécsi püspökké történt kinevezésekor a kiállított bullák fejében, ami mai pénzérték szerint mintegy 100000 koronát tesz ki.⁵⁾

A főpapok erőszakoskodása híveik és plébánusaik felett igen gyakran a túl magas pápai adókra vezethető vissza.

¹⁾ Hóman B., *A magyar városok*, 79.

²⁾ Wenzel, *Codex dipl. Árpád* V. 14.

³⁾ *Kassa város titk. levéltára*, B. Privil. 31. sz.

⁴⁾ H. Wittstock, *Breitträge zu Reformation-Geach. des Nösner-gaues*, 14 Rex S., *A magyar kath. egyház* 29.

⁵⁾ Lukácsics F., *Középkori pápai adókönyvek*, 6 Kollányi F. *Esztergomi kanonok*, 127.

Ezért a magyar országgyűlések ismételten is kénytelenek voltak ezzel a kérdéssel foglalkozni. Országgyűlés mondja ki, hogy a főpapok a pápai megerősítő hulla kiváltására ne terheljék agyon kegyes segély (subsidiium charitativum) címén plébánusaikat, mert előfordul — ugymond — hogy ezek a plébánusok aztán „a szükségtől kényszerítve néha a kelyheket és egyházaik egyéb vagyonát is elidegenítik.“¹⁾

Ugyanez az 1504-iki országgyűlés (a 23. t.-c.-ben) védelmébe veszi azokat az országlakókat és jobbágyokat, kiket a főpapok és sáfárjaik „igaztalan dézsmákkal“ terheltek s ezek meg nem fizetése esetén egyházi átkokkal és tilalom alá vetésével sújtottak.

Az alsó papságnak a néphez való viszonyát az is nagyon rontotta, hogy a főpapok gyakran szerzeteseket, sőt plébánusokat bíztak meg a dézsma behajtásával.²⁾ Ilyen módon aztán ugyanaz a visszaélés, amely a főpapoknál oly gyakori volt, t. i. hogy székhelyüktől távol időztek, az alsó papságnál is előfordult. Megtörtént ilyenkor, hogy a hivek közül sokan „gyónás és oltári szentségek felvétele nélkül multak ki s a csecsemők keresztség nélkül haltak el.“ Mindezt az 1500. országgyűlés végzéseiben olvashatjuk, melynek 36. cikke ennél fogva eltiltja a főpapokat attól, hogy plébánusai-
kat ilyen célokra használják fel s ezáltal egyenesen gyűlöltté tegyék saját hiveik előtt. A sokféle egyházi adó, így a török háborúk céljaira és a török fogságban sinylődők kiváltására szedett ugynevezett *keresztény adó* (pecunia christiamitatis) annyira nyomta az embereket, hogy sok helyütt *inkább letagadták keresztény voltukat*, mintsem ily címen is adózzanak, különösen miután amugy sem hitték, hogy a pénzt rendeltési helyére juttatják a főpapok.³⁾

A Dósa-féle parasztlázadásra nemcsak a világi, hanem az egyházi urak elnyomása is okot szolgáltatott.

(Folyt. köv.)

Dr. Obál Béla.

¹⁾ Corpus Juris hung. 1504: 12. t.-c.

²⁾ Az egri püspök tizedszedője egy időben Bernát minorita szerzetes volt. Bárfa város levéltára, 1479. április 10. nyugta.

³⁾ Corpus Juris hung. 1498: 52. t.-c. Márki S., Dósa György. 166.

Abauj-Tornavármegye története. 1527—1648.

Vármegyei közigazgatás.

1640-ben Abaujvármegye négy járása 1465 frtot adózott katonatartásra s mint rendkívüli adót 434 frt 62 denárt szolgáltatott be a gönci vármegyeháza restaurálására.

Mióta a török behódoltatta ugy Abauj-, mint Torna-vármegye nagy részét, az adót a hatvani bégnek is be kellett küldeni. Az 1582-ik évben Torna-, Gömör-, Borsod-, Kis-Hont-, Nógrád-, Zemplén-, Zólyom- és Abaujvármegyék e révén 51963 frt adót fizettek.

Sárosvármegye 1572-ben körlevélben szólítja fel a vármegyét, hogy a nemesség oldassék fel ama terhes kötelessége alól, mely szerint tartozott fejenként résztvenni az országgyűlésen.¹⁾

Miksa király utódai alatt ez a kötelezettség meg is szűnt s a vármegyei nemesség képviselőitőre rendszeren két követet küldött fel utasítással, amelynek ha ellenére cselekedtek, a vármegye közönsége visszahívhatta őket. Két követének Abaujvármegye 1583-ban 275 frtot utalt ki költségeikre; 1630-ban 400 tallért s 1633-ban ez összesen felül 60 frt utiköltséget. A Kassára követségre járóknak 3—3 frt napidiját rendeltek.

A vármegye lisztviselőinek fizetését az 1571-ik évben január hó 15-én Gönczön megtartott közgyűlésében állapította meg; az alispán évi fizetése 100 frt, a jegyzőé 32 frt lett; 1573-ban Mandolay Péter vármegyei adószedőnek havi 6 frt fizetést rendeltek. 1584-ben az alispán fizetése 150 frt, a jegyzőé 125 frt; 1630-ban a vármegyei adószedő évi 90 frtot kapott.

¹⁾ Hajnik Imre. A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. 1873.

A szolgabírák jövedelmét szabályozza egy 1627-ik évbeli közgyűlési végzés: „Mivel az nemes vármegyének statutuma szerint viceispán uramat száz magyar forintig, szolgabíró uraméknak pedig kinek-kinek az ő processusában (=járásában) huszonnégy forintig való executióra való auctoritas adattatott az nyilvánvaló adósságoknak megvételében, és mivel ex antiqua consuetudine efféle adósságoknak decima pars (=tizedrésze) az exactor (= végrehajtó) bírósé szokott lenni és így az creditor (= hitelező) még költsége után is nem veheti egészen meg adósságát, sőt némely adósok tudván, hogy ugyan bírósé executiónál is csak azzal érik meg, az mivel adóssok és gyűlölségből is annál inkább meg nem adják, hogy csak inkább creditorokkal költsessenek; annakokáért ex unanimi totius comitatus consensu sancióltatott, hogy viceispán avagy szolgabíró uraimék az adósságnak summája szerént ő kegyelmeknek jussa tizedrészt nem az creditor adósságából vegyék meg magoknak, hanem azt épen megadván az creditoroknak, az adósson magok részére vegyenek annál pro ipsorum portione, az mennyi esnék az adósságnak tizedéből.“

Abaujvármegye közmunkája az 1557-ik évi 6. t.-c. szerint Kassa, az 1559. 21. t.-c. szerint Szendrő, majd Ónod (1602. 14. t.-c.) és Tokaj vára (1609. 61. t.-c.) erősítésére fordított; Tornáé ugyanakkor Kassára és Szendrőre, majd Diós-Győrre (1602. 14. t.-c.) és Putnokra (1613. 8. t.-c.) fordítatott.

Mint rendkívüli adó állandó teherként súlyosodott a vármegyére a török fogságba esettek váltságdíjához való hozzájárulás. 1631-ben Szkárosi Farkas Lázár sacczára 50 frtot adtak; 1632-ben Szendrőre küldenek sarczra 24 frtot; 1635-ben Kis András szendrői katona váltságára 12 frtot, 1636-ban Puky Péter sacczára 100 tallért és Kántor Andráséra 12 frtot. 1638-ban Ináncsi Nagy Andráséra 20 tallért, Csathó Mihálynak fia és leánya váltságára 35 frtot. 1641-ben Farkas Jánosnak megengedik, hogy váltságdíjára kéregessen; ugyanez évben Török Bálintnak és Szöllőssy Istvánnak török rabságból való szabadulásukra 25—25 frtot utaltak ki.

A rabok egymásért is jótálltak. Így Kinisi János, később a vármegye szolgabírája Eger vára megvételekor fog-

ságba esett s Szolnokon tartotta a török rabságban; ekkor állt jót Egri Borbély Andrásért, akinek „saccza volt 300 frt, 12 sing istamet posztó, három állásban levő kötőfék, egy merő pánczél“ — s amint Kinisi írja — „az orromat is kötöttem volt hozzája.“¹⁾

A vármegyei közgyűléseket Gönczön tartották s az 1647-ik évi 109. t.-c. meghozatala óta Kassán.

Törvénykezés. Ügyvédek.

1.

A jászai káptalan, mint hiteles hely, segédkezését a megyei törvénykezés nem mellőzhette. Makovius Miklós a káptalan nevében 1559-ben okiratot állit ki.²⁾ Gönc mezővárosának 1589-ben Thurzó Elek részére való beiktatására a jászai káptalan küldi ki idéző emberét, *tisztelendő Menassághy Kelement*, aki elsőben a Tokaj-Kereszturban lakó Vásárhelyi Tamást, a vármegye jegyzőjét idézte meg személyesen, majd ugyanazon Golopon Golopy Gáspár alispánt, majd Czekeházán Czekey Pál táblabíró, Kéren Kéry Györgyöt, Kinizsen Kinisy Jánost. Másnap Vilmányban Monay Gáspárt kereste fel, azután Zsujtán Száraz Györgyöt és a szolgabíró Zsujtay Jánost, *Fájban Fáy János szolgabíró és Fáy István esküdtet* s még aznap Alsó-Czéczen Czezey Györgyöt s Péderben Pédery Lázárt.³⁾

A törvénylátás napjai ősidők óta a hétfő és keddtak. 1628-ban a napokat áthelyezték péntekre és szombat délelőttre azzal a megokolással, hogy a peres feleknek addig már rendszeren vasárnapon utra kellett kelni s így az istentiszteleten nem vehettek részt. Az 1632-ik évben ismét a régi rendet állították vissza.

A megkezdett aratás miatt 1631 július hó 11-én a tör-

¹⁾ Kassa v. lvt. 5871/28.

²⁾ U. o. 2150/47,

³⁾ Országos levéltár. N. R. A. Fasc. 980, Nr. 31.

vényszéki üléseket elhalasztják, ugyszintén 1638. július hó 12-én és 1640. július hó 9-én is.

1634-ben szabályrendeletben kimondták, hogy a tábla-összeegyezhethetetlen az ügyvédséggel. „Statutum est, hogy valaki prókátorságot viseli és ez mi nemes Abaujvármegyénkben prókátorkodik — exceptis propriis et suae familiae (=saját ügyében) ipsum quoque concernentibus causis, — az assessorságba (—táblabíró) be ne vétessék; mert illetlen assessornak és prókátornak lenni. Az assessor uraim pedig és az mi nemes Abaujvármegyénknek minden rendbeli hites birái hitekről és tisztokról megemlékezzenek, nemes vármegyénknek titkait és titkos dolgait, az mint ezelőtt némelyek cselekedték, ki ne vigyék és meg ne jelentsék időnap előtt. Ha ki különbet cselekedendik, eo facto magistratus instantiájára citáltassék et extra omnem seriem causa leváltassék ellene et comperta rei veritate tisztétől cum infamia priváltassék iudicialiter. Az titok pedig így értessék, hogy mikor afféle titkos dolog forog az nemes vármegyén és ha titokban kell lenni, elsőben viceispán uram praemoniálja az tisztviselőket, hogy senkinek ne detegálják és meg ne jelentsék, és ha ki ez ellen contrariumot cselekednék, modo praemisso büntessék irremissibiliter.“

Az ügyvédi rendtartásról szól az előző évben kelt szabályrendelet:

Statutum comitatus contra nonnullorum procuratorum collusiones et excessus.

Mínthogy az mi nemes Abaujvármegyénkben némely prókátoroknak vagy collusiojok vagy felette való excessusok miatt az pörös személyek sok károkat és fogyatkozásokat szoktak vallani, azért publico comitatus istius nostri Abaujvár statuto firmiter sancitum est:

Primo. Valamely procurator az mely pörös személynek fizetését felveszi valamely causában s annakutánna neki nem szolgál abban az causában (=peres ügy) vagy elhagyja medio litis pendentis et formaliter non determinatae tempore avagy praefixus terminusra vele nem megyen, nisi absentiae suae et facti legitimam et iuribus regni consentaneam rationem efficere dederit, in praeposita amissione honoris et officii pro-

curatorii sui eo facto per dominos iudices sedis ad instantiam magistratus huius comitatus Abauyvariensis iudicialiter talis procurator convincatur, compertatamen prius circa rei veritate praemediante. Ahol pedig az pörös fél accusator et delator succubuerit in sedi delatione et accusatione, contra talem procuratorem facta, talis quoque accusator eo facto in poena emendae linguae convincatur cum crueli executione.

Secundo. Az olyan procurator is, mely elsöben princípálisától praemiumot veszen fel valamely causában s ugyanazon causában maioris lucris causa az más fél principalis procurátorához állana avagy azzal colludálni cömperiáltatik, avagy annak causáját az ellen offerálná, eundem procuratorem convincat medio et ordine sub praemissis.

Tertio. Procurator uraim pedig az peres személyeket illendöképpen jus szerint s Istennek tartozó lélekismereti szerint taxálják s az szerint is conveniáljanak velek, az princípálisokkal felettébb való taxálásokkal se Istenéhez, se lelkek ismereti meg ne férnek s az nemes vármegyétől se nótáltassanak meg.“

2.

Az ethatalmasodott gonosztevök ellen ugyanakkor fel-elevenitik az 1624-ik évben hozott rendszabályokat:

„Primo. Mivel ez sok gonoszság, gyilkosság, dulás, fosztás elannyira eláradott vármegyénkben, hogy az jámborok házukban is bátorságban meg nem maradhatnak az sok lator-ság miatt, mely malefactorok kergetések és büntetések felül consultálni akarna az nemes Abaujvármegye, afféle malefactorok kergetésére, megfogására és büntetésekre és executiójukra választott bizonyos főrenden levő személyeket, kapitányokat, minden processussiban vármegyénknek; helyben maradván viseispán és szolgabírák uraimék auctoritása is, az ide alább megírt mód és rend szerént.

Primum et ante omnia. Az nemes vármegye oly reménységgel duráltatik erre a tisztre választott kapitányok felől, hogy ő kegyelmek mindenek előtt Istennek tisztessé-s vármegyénknek becsületére s az mellett méltóságos

tisztekre is illendő vigyázásuk leszen és tisztüknek személyválogatás nélkül megfelelnék.

2. Hogy elsőben is afféle csavargó vagabundus latrokat és csavargókat, kiknek bizonyos testimoniumjok uroktól nincsen, mindenütt gondosan megfogassanak és ha országunk törvénye szerént magukat elegendőképpen nem expurgálhatják, illendő büntetéssel, executióval megbüntessék érdemek szerint, *comperta prius rei veritate*.

3. Afféle vagabundus nemes személy latrokat is az ország törvénye szerint, kiknek bizonyos residentájuk, házuk nincsen, *non obstante nobilitaria iura praerogativa etc.* 1625 esztendőbeli 13. articulus szerént szabadon megfoghassák és érdemek szerént megbüntessék *cum executione*.

4. Afféle malefactorok penig, szolgák vagy jobbágyok, zsellérek, kiknek bizonyos földesuruk vagyon, kapitány és szolgabírák uraim! ha lesznek, elsőben is afféle malefactoroknak urokat megtalálni és requirálni, ha szintén kezüknél volna is immár afféle lator, és ha az uruk azvagy asszonyuk felel felőlük és in instantia ugyan ő kegyelmek előtt bizonyos terminust *pro impensione iudicii* terminál ad summum quindenát, tartozzanak ő kegyelmek, kapitány és szolgabírák uraim, uruknak és asszonyuknak kezekben adni, kik felől ha urok avagy asszonyuk igazságos törvényf, és ha kívántatik, *exemptiōt* is nem impendál in eodem praefixo termino, tehát *tanquam tutor et hospes talium malefactorum, eandem poenam incurrant*. Ha forte fortuna afféle lator elszalad, tartozzék *citatione tamen prius praemediante et formalis de iure servandis*, az ura magát kimenteni és expurgálni *sufficienter*. Ha az expurgálja, *homagium malefactor exolval et nihilominus az lator proscribáltassék*. Ha penig in sui expurgatione succumbál, *talem tanquam similiter tutores et hospites eiusmodi malefactoris iurae conveniendi erunt per dominum magistrum et iuxta constitutiones regni scriptas irremissibiliter puniendi és az lator proscribáltassék*. Ha penig sem urok, sem asszonyuk nem felelne felőlük, *nihilominus kapitány és bírák uraimat házukban, ahol afféle malefactorok comperiáltatnak lenni és ott tapasztaltatnának, be nem bocsátának afféle latroknak megfogásra, tehát eo in casu*

afféle urak és asszonyok is, mivel convincálnak és patrociniálnak afféle latroknak tanquam fautores, similiter de patrocinio malefactorum per dominum magistrum puniantur iuxta articulos regni. Az mely lator szolgál, jobbágy, zsellér az felül penig ura és asszonya nem felel és törvényt nem impendál modo praemisso, afféléket kapitány és birák uraim tiszték szerint pro demerito engedelem nélkül megbüntessék cum executione, az földesurak és asszonyok penig tartozzanak afféle szolgálukat, jobbágyukat, zsellérüket pro impensione iudicii vármegyénknek első törvényszékinek nagy gyűlésében is behozni és ott felőle törvényt szolgáltatni in praesentia duorum iudicum comitatus istius nostri.

5. Az mely latrok és malefactorok in flagranti crimine megfogatatnak, azok hazánknak egy törvénye és szokása szerént eo facto comperta rei veritate megbüntetessenek törvény szerént és földes uruknak avagy asszonyuknak se adják ki.

6. Kapitány és birák uraim mellett afféle latrok és malefactorok keresésére és megfogására vármegyénkben levő nemesek száz-száz forint birság alatt, parasztszemélyek penig negyven-negyven forint birság alatt tartoznak feltámadni és mellettek lenni. Viceispán uram exolutis omnibus iuridicis remediis comperta rei veritate megbüntesse eo facto. Az rabok őrzésére tartozzanak az parasztbirák gondot viselni.

Egyházak. Iskolák.

1.

A reformáció az országban már a mohácsi vész előtt gyökeret vert. Kassán Henkel János, Mária királyné udvari papja, hirdette az evangéliumot, amint Luther tanítását nevezték. Kassa városa lévén kegyura, ő rendelt papot, tanítókat Forrónak, Garadnának, Mislókának, Alsó- és Felső-Tökésnek. Egyrészt ezen a csatornán terjedt el a protestantizmus a vármegyében; másrészt pedig az új valláshoz szító Perényiek voltak annak terjesztői.

A reformáció hatása azonban a század első felében sem Abauj-, sem Tornavármegyében ki nem mutatható.

Dévai Biró Mátyás, a magyar Luther, 1527-ben Boldogkőváralja káplánja,¹⁾ Ferdinánd király 1528-ban a széplaki apátság kegyuraságát Kassára ruházza. 1529-ben a ma romokban heverő gönci pálos kolostor egyik lakója frater Petrus.²⁾

Kornis Mihály, Abaujvármegye alispánja 1565-ben tudatja, hogy Páztohy Ferenc leányával házasságot szándékozik kötni a katolikus egyház szertartása szerint, — secundum ritum sanctae catholicae ecclesiae Dei.) A Kassa földesurasága alatt élő miszlókai jobbágyok lekipásztora azonban az 1550-ik évben már házas ember s az új hit követője volt.⁴⁾

A század közepén Kálvin vallása rohamosan elterjed a Hernád völgyén, megmagyarosítván oly tekintélyes községeket, mint az addig német nyelvű Gönc lakosságát s itt támadt a magyar vallásnak két legbuzgóbb vezetője, a Magyar Krónika szerzője, benczési Székely István és a bibliafordító Károlyi Radics Gáspár.

A ruszka kolostor 1562-ben már elhagyottan áll.⁵⁾ Kassa városa forrói jobbágyai (1565.) azt jelentik földesuruknak, hogy nem akadnak oly papra, aki az Úr vacsoráját ostyával osztaná;⁶⁾ az 1566-ik évben Gönczön tartott zsinat Kálvin kátéjának tanítását kötötte a megjelentek szívére. Midőn Ferdinánd király utódja 1567-ben megújítja atyja adománylevelét, mely szerint a széplaki apátság birtokát a jezsuitáknak adta, maga a vármegye megtagadja az idegenek részére a birtokbaiktatást s annak az egri káptalan is ellentmondott.⁷⁾

1) Szerémi 6. 1.

2) Kassa v. levéltára 1435/44.

3) U. o. 2650.

4) Mathias Zarka arestat domum Valentini Bezthery a consorte *parochi possessionis Myzloka feria secunda post conversionis Pauli*. Kassa v. jegyzőkönyve.

5) „sub desolato clastro monachorum.“ Kassa v. jegyzőkönyve.

6) „Rustici de Forró venerunt et quaesiti sunt, se non posse pastorem invenire, nisi concedatur eis communicatio sub pane fermentato. Dicunt enim, quod nullus minister verbi ad eos venire et ecclesiae servire, si oblatarius panis non fuerit sublatus.“ U. o.

7) U. o. 2805. sz.

A mislyei prépostság birtokai, Mislye és Ósva (1585) a Kálhay Ferenc és neje, Mágóchy Margit kezén vannak.¹⁾

A lelki elhagyatottságban élő falusi nép papjai szegényes sorsban élnek. A miszlókai pap, Scholcz Máté hivei közül kevesen tudják a tizparancsolatot, a hiszekegyet, sőt olyan is van, aki a Miatyánkot sem ismeri; parochiája négy falura terjedt; czekek Miszlóka, Alsó- és Felső-Tökés, Baska s tanítót fogadott fel (1569.), aki hiveit a katekizmusra oktassa.²⁾ Utódja *Wildner Orbán* panaszolja, hogy a négy faluból 7 köből gabonája jár s nejét és gyermekeit alig mentheti meg az éhhalál elől.³⁾ 1601-ben a jászai káptalan a bárányok után nem nyolcadot, hanem csak tizenhatodot volt hajlandó adni, amint Syrer Péter tanító megírja Kassa városa tanácsának.⁴⁾

Kassa városa maga sem volt bőkezű patronusa jobbagyai lelkipásztorainak s Csengeri András garadnai pap (1630.) panaszolja, hogy négy éve szolgál „egészségtelen és szegény állapottal.”⁵⁾ Ez volt az oka, hogy a bárczai pap (1592.) a lőcsei könyvkötőnek, Wagner Jánosnak két tallérral és 25 fillérral adósa.⁶⁾

A 16-ik századbeli protestáns papok és tanítók szegényes sorsban, sok esetben egy helyről a másikra üzelve eredménnyel szolgálták a magyar nyelv ügyét is, amiről irodalomtörténetünk lapjai szólanak. Kimagaslik közülök *Károlyi Radics Gáspár*, aki a teljes bibliát lefordította nyelvünkre s e fordítás azóta számtalan kiadást ért meg.

Károlyi valószínűen 1529-ben Nagy-Károlyban született.⁷⁾ Az 1563-ik év óta Gönczön lelkipásztor benczedi Székely István mellett⁸⁾; ez évben jelent meg „Az országok romlásáról“ írt műve; az 1566-ik évben már a kassavölgyi

1) Kassa v. lvt. 3891/53., 4070/110.

2) U. o. 2764/64., 2977/45.

3) U. o. 3526/116. sz.

4) U. o. 4966/29.

5) U. o. 6348/28.

6) U. o. 4309.

7) Bibliafordításának háromszázados ünnepén több életrajza jelent meg. Lásd Károly emlékkönyv. 1890. H. Kiss Kálmán, Károly Gáspár. — Protestáns Szemle. 1890. Novák Lajos. Károly Gáspár életrajza.

8) Tört. Tár. 1889. évf. 604. és 605. l.

kerület esperese (senior). A század nyolcvanas éveiben hozzáfogott a biblia lefordításába s az elkészült mű kinyomatása végett Rákóczy Zsigmond Vizsolyba hívja Mancskovity Farinola Bálint¹⁾ könyvnyomtatót, aki az 1590-ik évben elkészült a mű kinyomatásával. Károlyi az 1591-ik év utolsó napján elhunyt.

A protestantizmus szervezetét ezen a vidéken Bocskay István fejedelem, illetve az 1606-ik év deczember hó 21-én Kassán megtartott országgyűlés állapította meg végleg s hagyta jóvá Szentandrásy István, abaujvári seniornak, — akkor Tarczalon pap — és hivatalbeli utódainak jogait, hogy az egyházmegyét a zsinati végzések szerint kormányozzák, az eretnekséget ennek területén irthassák, terjesztőiket üldözthessék s végül az egyházi vagyon visszaszerzésére törekedhessenek.²⁾ Utódai: Tardi György, abaujvári esperes 1610; Szepsi Mihály, abaujvári és tornai esperes 1632; Kovásznai Imre, esperes, szepsi pap 1635; Tolnai János esperes, tokaji pap 1645. Gönczön 1630-ban — *predikátorok gyűlése* — zsinat tartatott.³⁾

Az egyházi fegyelem egyik eszköze volt az *eklézsia-követés*. 1632-ben a garadnai kovácsot a felesége szeretője megölte s Csengeri, garadnai pap a hűtelen asszonyt és a gyilkost arra ítélte, hogy „egymást keményen vesszőzzék meg és azután csuklyában öltöztetvén őket, egyenként kövessenek ecclesiát és legfőképpen Istent“.⁴⁾ Gönyűn 1633-ban az ítélet úgy szólt, hogy „kövesse meg az ecclesiát, az mint az predikátor akarja, vagy csuklában vagy maga ruhájában“.⁵⁾

Az Abauj és Torna vármegyében ekkor lelkészkedő papságnak itt adjuk névsorát.

Almásón Tornaeus C. Márton 1589.⁶⁾, Boldogkövőralján *Dévai Biró Mátyás* 1527.⁷⁾, Somody Jónás 1617.⁸⁾, Deren-

1) Kassa v. lt. 4412. sz.

2) Kassa v. lt. 5112. sz.

3) U. o. 6348/13. sz.

4) Kassa v. lt. 6454/39.

5) U. o. 6500/6.

6) K. v. lvt. 4121/96.

7) Szerémi id. m. 23. l.

8) 5713.

csénben István presbyter 1528.¹⁾, Enyiczken Hejczey Pál 1624.²⁾, Felső- és Hidas-Németiben Terebessi Mihály 1638.³⁾, Forrón Alatóny Moyzes 1586.⁴⁾, Rottl Márton 1627.⁵⁾, Füzéren Kápolnay Máté 1578.⁶⁾, Gagyban Eperjesi János 1595.⁷⁾, Garadnán Szántay Gergely 1586.⁸⁾, Tsengeri András 1630—1632.⁹⁾, Gönczön Ochs Máté 1536.¹⁰⁾, Szytás Márton 1543.¹¹⁾, *Bencédi Székely István* 1563.¹²⁾, *Károlyi Gáspár* 1563—1591.¹³⁾, Huszti Imre 1585—1598. Györkén Monostori Mihály 1602.¹⁴⁾ Ináncson Szántay Tamás 1601.¹⁵⁾, Kassaujfalun *Kassay András* 1646.¹⁶⁾, Korláthfalván Szegedy Tamás 1577 - 1578.¹⁷⁾, *Károlyi András* 1580.¹⁸⁾, Lapispatakon Dénes 1568.¹⁹⁾, Mindszenten Geönczy János 1635.²⁰⁾, Mislyén Kassaujfalusy István 1621.²¹⁾, Miszlókán Grass János 1564—1566.²²⁾, Scholtz Máté 1568—1569.²³⁾, Wildner Orbán 1579—1586.²⁴⁾, Hertelius Máté 1586.²⁵⁾, Hebsacher Ezekiel 1588.²⁶⁾, Monajon Szatmárnémeti István

1) 1245.

2) 6079.

3) Kassa v. t. lvt. D. D. Tánczos. Nr. 1.

4) 3901.

5) 6196/12.

6) 3434.

7) Tört. Tár. 1901. 150. 1.

8) 3923.

9) 6348/28, 6454/39.

10) 1621/16.

11) 1638.

12) Tört. Tár. 1889. 604. 1

13) 3733. és T. Tár. 1889 605.

14) 5018/33.

15) 4966/14.

16) 7467/27.

17) 3439 és Kassa v. jk.

18) K. v. lvt.

19) 2868.

20) 6580.

21) 5921.

22) 2528/149., 2652/22. és 2764/64.

23) 2925/38., 2925/40. és 2977/45.

24) 3526/116., 3653/35., 3715/12., 3837/55.

25) Kassa v. jk.

26) 4070/109.

1636.¹⁾ Nádasdon, Geönczy Szeleős Pál 1598.²⁾, Nagyidán Bártori Gergely 1633.³⁾, *Tirnavius Nagy Pál* 1634.⁴⁾, Varsányi Dániel senior 1643.⁵⁾, Regmeczen Simon 1527.⁶⁾, Rozgonyban Györkei Gáspár 1621.⁷⁾, Somodiban Bélteky Mihály 1628.⁸⁾, Szakalyon Balogh István 1584.⁹⁾, Szaláncz-Ujvároson Héczei Albert 1579.¹⁰⁾, Szántón *Székely István* 1540.¹¹⁾, *Csanádi Imre* 1560—1571.¹²⁾, *Thuri Farkas Pál* 1572.¹³⁾, Thuri Mátyás 1588.¹⁴⁾, *Szegedi Lőrinc* 1594.¹⁵⁾, Szenden Tornai János 1595.¹⁶⁾, Szepsiben Benedek 1554.¹⁷⁾, Galatai István 1580.¹⁸⁾, Iglódy Miklós 1582—83.¹⁹⁾, Körösi Lukács 1587—1607.²⁰⁾ *Kovácsnai Imre* esperes 1635.²¹⁾, Szikszón Mohy Ferenc 1556.²²⁾, Désy Tamás 1575.²³⁾, Letenyey Pál 1610.²⁴⁾, Nagy Thályay F. Tamás gömör-borsodi esperes 1613.²⁵⁾, Gelei Gáspár 1627.²⁶⁾, Szinán Gudoczius István 1590.²⁷⁾, Tornán Sztás Márton 1530.²⁸⁾,

1) 6626.

2) 4791/37.

3) Kassa v. jk.

4) 6538/12.

5) Várm. jk.

6) Kassa v. jk.

7) 5921., 5932/7.

8) Várm. jk.

9) 3837/1. és 3837/73.

10) 3526/22.

11) 1636/4.

12) Kassa v. t. lvt. Vinea.

13) Kassa v. t. lvt. Vinea.

14) 4070/76.

15) Kassa v. jk.

16) Tört. Tár. 1901. 150. 1.

17) Kassa v. jk.

18) Szepsi Laczkó Máté.

19) 3733 és lajstromozatlan.

20) Kovács Béla, A szepsii ev. ref. egyház története. 1896.

21) Kassa v. jk.

22) K. v. t. lvt. Szikszó. Nr. 5.

23) Kassa v. jk.

24) K. v. lvt. lajstr.

25) 5540/12.

26) 6196/38.

27) 4226/30.

28) Kassa v. jk.

Balog Ferenc 1562.¹⁾, Békési János²⁾, Vizsolyban *Ráczkői István* 1614.³⁾ lelkészkednek.

Praedikátorok vannak Bárczán 1620., Csécsen 1562.⁴⁾, Kéren 1570.⁵⁾, Kékeden 1572.⁶⁾, Mislyén 1575.⁷⁾, Hejcsén 1599.⁸⁾, Ruzskán 1617.⁹⁾, Sz.-Andráson 1624.¹⁰⁾, Alsó-Meczenzéken 1625.¹¹⁾, Téhányban 1645. és Vilmányon 1630.¹²⁾.

Az abauji református egyházkerületnek (tractus) anya- és leányegyházai 1608-ban a következők voltak: 1. Abaujvár, Pányok. 2. Szent-István-Baksa, N.-Kinizs. 3. Bakta, Beret, Detek-Tenger. 4. Barka. 5. Beszter, Zdoba, Lengyelfalva. 6. Bodókőujfalu, Alp r. 7. F.-Czécze, A.-Czécze, Thusa. 8. Csobád, K.-Kinizs. 9. Csobád, Baj. 10. Csécs. 11. Devecser. 12. Dobsza. 13. Fony, Regécze 14. Forró. 15. Füged, Encs. 16. F.-Gagy, Litka, A.-Gagy. 17. Garadna, Szöled, Sárvár, Idrány, Novaj. 18. Göncz. 19. Göncz-Ruszka. 20. Inancs. 21. Kassa-Ujfalu, Tehány. 22. A.-Kékéd, F.-Kékéd. 23. Koriátfalva, Arka. 24. Krasznik-Vajda, Büttös, Percse. 25. Lucska. 26. F.-Méra, A. Méra. 27. Nádasd, Zsadány, Száros. 28. N.-Ida, Buzinka. 29. Olcsvár, Rás. 30. Ósva, F.-Csáj, A.-Csáj. 31. Papi, Fáj, Csenyete, Kéty. 32. Péder, Jánok. 33. Pere, Búd. 34. Perény, Him. 35. Pető-Szinye, Bód, A.- és F.-Kemencze. 36. Petri, Szurdok. 37. Pólyi, Kis-Ida, Sz.-Lőrinczke. 38. Rozgony, Benyék. 39. Szántó. 40. Szászfa, Pamlény, Bátor. 41. Szemere, Fuló-Kércs. 42. A.- és F.-Szend, Szala. 43. Sz.-András. 44. Sz.-Jakab, Debréte, Becskháza. 45. Szepsi, Bodoló, Makrancz. 46. Szeszta, Komorócz. 47. Szina. 48. Tarczal. 49. Telkibánya. 50. Torna,

1) 2392/11.

2) Kassa v. lvt. V. Békési Nr. 10.

3) Kassa v. jk.

4) 2392/88.

5) 3036/14.

6) 3120/51.

7) 3285/50.

8) 4843/81.

9) 5782/132.

10) 6066.

11) 6123/33.

12) 6348/13

Udvarnok, Aj. 51. Vajkócz, Királynép, Haraszi. 52. Vilmány, Kisfalu. 53. Vizsoly.¹⁾

1645-ben Abaujban 300, Tornában 60 volt a protestáns, javarészből ev. református egyházak száma. Ezzel szemben Abaujban tíz, Tornában pedig egyetlenegy katolikus plébánia sem állt fenn.²⁾

A katolikus egyház külső szervezetét a török hódítás megbontotta s Eger eleste után az egri püspök Jászón vonult meg, káptalana részére pedig székhelyül országgyűlési végzéssel (1597.) Kassa városa rendeltetett,³⁾ majd az 1613. évi 3. t.-c. szerint Jászó.⁴⁾

A mislyei prépostságot III. Ferdinánd király Cseh János prépost halála után az 1643-ik évben a jezsuita rendnek adományozta azzal a céllal, hogy a katolikus egyházat megerősítse I. Rákóczy György hadjárata (1644.) azonban e törekvéseket megbénította és Somodi, Mislye, Alsó-Meczenzéf templomai az 1647-ik évi 6. t.-cz. szerint az evangélikusoknak visszaadni rendeltettek.⁵⁾

Az egység szerint *Alsó-Meczenzéf*en a harangokat az evang. lutheránusok és a katolikus hívek közösen használják s ami a harangozást illeti, a lutheránusoknak szóló harangszó egynegyed órával előzve meg mindig a katolikusok részére történő harangozást. A lutheránus hívek tartoznak a kath. egyháznak a kisebb kelyhet átengedni, valamint azt a kazulát stólastól, amelyet a lengyel Ploczki, krakói tanácstag adományozott a templomnak.

Iskolák fennállításáról mind több és több adat tanuskodik.

Hejccén György baccalarius 1528.⁶⁾, Enyickén János 1531.⁷⁾, Baskán János baccalarius 1535.⁸⁾, Szikszón benzedi *Székel*y

¹⁾ Kassai ev. reform. egyház esperesi levéltárában. A folyószám után az anyaegyház, utána a leányegyházak következnek.

²⁾ Révész Kálmán.

³⁾ Kassa v. lt. 4673. sz.

⁴⁾ U. o. 5482. sz.

⁵⁾ Szilágyi Sándor, A linczi béke okmánytára. Budapest. 1885. 557. l.

⁶⁾ Kassa város jegyzőkönyve.

⁷⁾ U. o.

⁸⁾ U. o.

István (1538), Nagyidán Ilosvai Selymes Péter (1548), Szikszai Kovács (Fabritius) Balázs (1550), Téhányban (1560) Mátyás rector¹⁾ tanitanak, Szántón Féstő Lukács (1461)²⁾ majd Szamosfalvi András (1563)³⁾, a tanító.

A kisidai származású Pál kalandos életet élt. Az 1536-ik év előtt Kisidán megnősült, majd Kassára került sirásónak s itt Borbála nevű nejét egy fiatal Márta nevű csaplárné kedvéért elhagyván, vele Boldogkővárra szökött, ahol mint jobbagy élt. Hites felesége Saczára, a Semsey György birtokára került s földesura férjhez menni kényszerítette kályhafutójéhez, Torcos Gergelyhez.

Pálunk időközben Szepsiben telepedik meg a leánnyal, majd Csécsen vett házat, szállt, de sehol sincs maradásuk mert hit nélkül élnek. Pál időközben megtanult latinul és magyarul olvasni s ebből a tudományából éldegél mint tanító, faluról-falura vetődvén, mintegy 30 esztendeig, amidőn az 1562-ik évben hű kísérelje meghalt s Pál Kassára jött s itt egy özvegy asszonnyal ismét házasságot kötött.⁴⁾

A gönczi iskola Károlyi Gáspár óvó keze alatt növekedett meg. Ekkor tanit itt Peley János, aki a biblia fordítása körül is segédkezik s egyik tanítványa volt Szenczi Molnár Albert.⁵⁾ A Gönczön tanuló deákoknak Gencz Demeter 1605-ben 12 frtot hagy.⁶⁾

Forrón (1586) Nagy Mihály⁷⁾, Mislókán Schirer Péter (1601)⁸⁾, Szántón (1606) György tanit,⁹⁾ Péter deák 1585-ben a Monaky János alispán gyermekeinek paedagogusa.¹⁰⁾ Sámsondi Márton 1611-ben Szepsiben, Békesi András 1614-ben Gönczön iskolamester, Szepsi Csombor Márton 1615-ben telkibányai tanító.¹¹⁾

1) Kassa v. lvt. 2188. sz. a.

2) U. o. Vineá.

3) Tört. Tár. 1889. 605. l.

4) Kassa v. jegyzők. 1556—1608.

5) Dézsi Lajos, Sz. Molnár Albert történeti életrajzok.

6) Kassa v. lvt. 5129.

7) U. o. 3900.

8) U. o. 4966/29.

9) U. o. 5177.

10) U. o. 3891/94.

11) Szamota István, Régi magyar utazók Európában. Nagybecskerek. 1892. 75. l.

Nemzetiség, földmivelés, ipar és kereskedelem.

1.

A 16-ik század folyamán örvendetes változás áll be a nemzetiség terén. A német eredetű lakosság a magyar vallás hatása alatt magyarrá vált.

Göncz mezőváros tanácsa 1534-ben¹⁾ németül levelez, valamint papja, Ochs Máté is (1536.);²⁾ az 1560-ik évben³⁾ a vezetéknevek: Szabó, Tüzlányó, Milda, Hellebrant, Ogszerint a lakosság vegyes nemzetiségű; 1563-ban már benzcedi Székely István és Károlyi Gáspár hirdetik itt az Isten igéjét

Szepsi lakossága az 1559—1563-ik években német⁴⁾ nemzetisége multjára vall a város által az 1628-ik évben kiadott okirat következő kifejezése „második tanácsának *fotera* (= vater) és előttejárója.”⁵⁾ A makacs németségű Mecenzél⁶⁾ az 1649-ik évben magyarul levelez;⁷⁾ Jászó 1594-ben⁸⁾ még németül, a következő évben magyarul,⁹⁾ valamint Telkibánya is már az 1574-ik évben;¹⁰⁾ a Kassaujfalusi bíró Csipkés Péter magyar nyelven vallatja a tanukat (1612.)¹¹⁾

Miszlóka németesen Mősz vagy Mesz, Felső- és Alsó-Tökés (Ober- und Nieder Beckensayfen), Baska és Kassabéla, régebben Sz. Jánosfalva (Hansdorf) németségén megtörik a magyarság ereje, hogy a következő századokban a tótságnek meghódoljon.¹²⁾

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

¹⁾ Kassa v. lvt. 1591/1. sz. a.

²⁾ U. o. 1621/16.

³⁾ U. o. Vinea.

⁴⁾ U. o. 2150/90., 2446/51.

⁵⁾ U. o. 6229/7.

⁶⁾ U. o. 2011/105., 2150/79., 3175/75.

⁷⁾ U. o. 7788/34.

⁸⁾ U. o. 4467/46.

⁹⁾ U. o. 4508.

¹⁰⁾ U. o. 3219/76.

¹¹⁾ U. o. 5455.

¹²⁾ U. o. 2323., 3589/11., 5018/19., 6038/23.

CSALÁDTÖRTÉNET.

A mezőszegedi Szegedyek.

„Az nagyszombati ecclesiának hiv keresztyének gyűlekezetinek és ennek Isten után főfő pátronusinak, gondviselőinek, az nemes és tiszteletes férfiaknak, Mező Szegedi Gáspárnak sat.“; így szól Szenci Molnár Albert ajánlólevelében az 1617-ik évben kiadott Postillai előtt.

A mezőszegedi Szegedy név ismét egybekapcsolódik irodalmunkkal a 19-ik század elején, amikor Szegedy Róza a Kisfaludy Sándor hitvesévé lett.

Ennek a családnak származásáról ad hirt Kecskemét város levele:

Laus aeterna Deo.

Mi kechkeméti főbíró Vargha Ferencz az én eskütt és polgártársaimmal egyen mind városul. Minden rendbeli fő-fő becsületes urainknak, nagyságos uraknak, tisztartóknak, nemeseknek, vitézlő rendeknek, városokban és falukban levő ecclesiáknak és politiáknak decretorinak, valakik ez mi leve-lünket olvassátok avagy olvastaljátok, nevezett szerint penig az cassai becsületes és Isten szerint rendeltetett senatusnak minekünk tiszteletes urainknak kívánunk az Uristentől és fia által minden sok jót, kegyelmet és békességet s csöndes állapotot és minden jó dolgokban idvességes előmenetelt.

Továbbá adjuk ezt tudtára kegyelmeiteknek, hogy ez elmúlt napokban találta meg minket levele által az mi becsületes és bizodalmas nemes keresztyén urunk *Szegedi Márton*, ki mostan *Szombatban* lakik, ki mostan *Istennek* rendeléséből és kegyelmes gondviselése által sok fáradság után ott az kegyelmeitek városában telepítette le fiát *Zegedi Mihályt* és

kiváná mitőlünk, hogy városunknak szokott pecsége alatt adnánk jó testimoniális levelet ő kegyelmének, *Zegedi Mihálynak* genealogiája felől, szüleinek és nemzetségének tisztességes állapotja felől és ő magának is emlékezetéről, mely által ő kegyelmének is kegyelmek között az kegyelmek városának dicséretes törvénye szerint állapotjához illendő tisztessége mindenektől megajlatnák. Mely ő kegyelme kívánságának mi örömet akarnánk szolgálni és eleget tenni mind az közöttünk való keresztyén szeretetet és atyafiuságot megbecsülvén, mind pedig az ő kegyelmek kívánságának méltó igazságát meggondolván, mert nem kevésbé illetlen dolognak itéljük az jó embert méltó érdemlett dicséretétől és tisztességétől megfosztani, mint az gonosz embert dicsérni, holott mind az isteni s mind az emberi törvények, sőt még az természetnek törvénye is az jónak jó jutalmat, az gonosznak gonoszt rendeljen érdeme szerint. Mi azért mind fejenként valakik, míg itt ez nyomorult városban az sok tüzek és fegyverek között Istennek kegyelmességéből maradékok vagyunk, szabados, jó és igaz lelkiismerettel testificálunk kegyelmek előtt:

A megnevezett *Zegedi Mihálynak* mind szüleinek, *Zegedi Márton* urunknak és *Palicko Zsófiának*, kit értük, hogy megholt és Istenben elnyugodt, mivelhogy *Zegedi Mihálynak* atyja *Zegedi Márton*, anyja *Palicko Zsófia* volt, és mind nemzetségének s mind őmagának tisztességes életük és állapotjuk felől jó emlékezet van. Szülei ő kegyelmének, édes atyja *Zegedi Márton*, Márton urunknak édes atyja *Zegedi János*, ki életében ez nyomorult városnak Isten után volt bírása és gondviselője, ecclesiának is igaz tagja. Édes anyja pedig, mint felebb is írva, *Palicko Zsófia*, kinek édes atyja *Polgár Imre*; édes anyja *Palicko Márta*. Ennek pedig atyja, nemes urember volt, *Palicko Demeter* ő felségének főnemesi voltanak, melyről mostan is vannak jó bizonyságok, élő személyek, városunkbeli jámbor öreg emberek, *Karachion Máté*, *Orbán Pál*, *Vargha Szabó Gáspár*, *Halasi János* deák etc.

Kiknek mind nemzetségek és eredetük szerint, mind pedig magokviselése szerint mind az tiszta keresztyén hitben és mind az igaz életben tekintetes és becsületes személyek voltak mindenek előtt mind itt mi közöttünk, mind az kívül

valók között s mind peng az ő helyökben, *Nagy-Zegeden*, ahonnan ide ez mi helyünkhöz az sok akkori háboruságok által lett volt felszármaszások.

Az mit felebb is jelentjük, Márton uramnak is édesatyja *Zegedi János* volt, az ecclesiának egy főoszlopa volt, az polgári társaságnak és városunknak főgondviselője, főbirája és főtanácsa volt, az jószágos cselekedetekben az keresztyén mértékletes és tiszta életben mindenek előtt tündöklött, az jóknak szeretője, az gonoszoknak gyűlöelője volt, az nyomorultaknak segítője, táplálója és mind haláláig keresztyén hivataljának serény követője volt.

Anyja peng asszonyi állatokhoz seregükben az szent élethez illendő tiszta életet viselt és szemérmességet, kegyeséget és alázatosságot, minden tökéletes erkölcsben világos szövétnek volt, minden nemzetségével világos szövétnek gyánánt volt. Az szegényekhez peng volt olyan, mint Tabita, ki felől szól szent Lukács articulus 9.

Ő kegyelme is *Szegedi Márton* urunk *Zegedi András* urunkkal ő kegyelmével és *Márton* uram fia is, *Zegedi Mihály* az ő jámbor és istenfélő szüleinek nyomdékokban járván gyermekiségektől fogván minden életüket mi köztünk macula nélkül viselték. Itt közöttünk született ez *Zegedi Mihály* az názáretbeli Ur Jézus Christusnak hitében, születése után ugyanazon szent hitnek vallására és holtiglan való követésére az szent keresztség által beszámíltatóit az anyaszentegyháznak igaz társaságába, melyben ugy viselte magát életének részeiben, az mint az keresztyén élet kívánta; gyermekiségének peng idejét nem hívalkodásban, sőt az szép deáki tudománynak tanulásában költötte el, ifjuságában is az Isten törvényének követője, szüleinek megbecsülője, nemzetségének ékessége és az ifjuságnak közöttünk az szent erkölcsökben fényes tüköre volt. Az emberségre felnevekedvén peng, velünk egyetemben ez szegény helynek, ecclesiánknak és városunknak hűségesen és igazán szolgáltnak mindenben, midőn szüleivel nem kimélvén magokat semmiben az közönséges megmaradásért. Bátor mostan is ezen helyben, jól lehet már igen elnyomordotunk, mindazáltal kívánjuk jelenvoltát és az ő kegyelmők atyafiuságos életét közöttünk és jelenvaló társaságát.

Ha azért az jó embernek minden föld hazája, az mint szokták mondani és ha az tökéletes jámborság méltó tisztességes szállásra, nyilván az is, az mi becstületes urunknak jámbor fia nem leszen illetlen az kegyelmek jól rendeltetett városának tisztességes társaságára. Kérjük pedig az Uristent, hogy a kegyelmek városát az több keresztyén városokkal egyetemben vegye kegyelmes oltalmában az mi Istenünk és annak minden határit áldja meg csendes állapottal szent neve tisztességére és dicséretére, az keresztyénségnek javára és maradására és fejenként kegyelmeknek idvességés életére. Amen.

Datum Kechkemét anno 1600 festo Michaelis Sancti.

Idem, qui supra, cives iuratique iudices oppidi Kechkemeth vestris honorabilibus faventissimi.

Kivül: Generosa nobilitate sanctaque in Deum et homines pietate praestantissimis dominis N. inclytæ urbis Cassae senatui senatoribusque providis ac consultissimis dominis plurimum observandissimis nobisque confidentissimis fideliter.

Laus Deo semper.

A záró pecsét mellett: Irásunknak méltó hitelére városunk pecsété levelünkön.

Laus Deo semper.

Eredetije Kassa város levéltárában 4894. szám alatt. A pecsét körirata: Keckhemeti Pecet 1554.

Kemény Lajos.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek. (1564—1711.)

(Folytatás.)

Jalkóczy István; fia: Imre. Kh. 1688. szept. 13. (f. 14.)

Jágedorffy András; fel.: Hegedüs Erzsébet; leányai: Anna, Borbála és Dorottya. III. Ferd. Wien, 1639. márc. 2. Kh. 1639. máj. 7. (f. 426.)

Jászay Mátvás és Mihály. I. Lipót. Wien, 1668. jul. 20. Kh. 1668. dec. 3. (f. 420.)

Jászay Mihály; fel.: Bernát Kata; fia: Sámuel. III. Ferd. Regensburg, 1653. ápr. 15. Kh. 1654. aug. 31. (f. 146.)

Jászay Tamás; fel.: Sirokai Ágnes; fiai: György, Mátvás, Bálint, Pál és Tamás; leányai: Dorottya és Erzsébet. II. Mátvás. Pozsony, 1613. márc. 31. Kh. 1613. ápr. 29. (f. 287.)

Jászay lásd Filiczky.

Jeney másként *Szabó* Lukács; fel.: *Göböl* Anna; fia: István, Mihály és György. *Kovács* Anna és Jeney István fia: András. I. Lipót. Wien, 1672. jul. 12. Kh. 1673. szept. 25. (f. 206.)

Jeszenák lásd Bonar.

Juhász György; fia: György. I. Lipót Wien, 1686. jul. 28. Kh. 1686. okt. 24. (f. 318.)

Juhász János és Gergely. *Gyarmathi* Mihály. Wien, 1652. jun. 4. Kh. 1653. ápr. 29. (f. 26.)

Juhász lásd Debródy.

Juhász lásd Kónya.

Jósvay lásd Nagygacsalyki.

Kaátha János. *Tooth* Pál. II. Mátvás, 1613. ápr. 6. Kh. 1613. ápr. 29. (f. 287.)

Kachandi Imre. *Kelőch* Benedek. II. Ferd. Wien, 1619. április 14. Kh. 1620. máj. 25. (f. 29.)

Kalancz István; fel.: Peklény Erzsébet; fiai: Márton és Imre. II. Ferd. 1633. nov. 1. Kh. 1636. szept. 15. (f. 233.)

Kalmár lásd Györy, másként Tölczéký.

Kalmár lásd Kovács (de Szobránc.)

Kalmár lásd Zabary.

Kalnay János; testv.: László és István. Prága, 1587. ápr. 30. Kh. 1590. Feria secunda proxima post festum B. Egidii abbatis (f. 387.)

Kamanuzzi János, a csanádi egyházmegye kanonokja és néhai Csáki Miklós csanádi püspök káplánja; testv.: Ferenc és Gergely. II. Ulászló, Buda, 1506. Sz. Mária Magdolna ünnepén. Kh. 1631. szept. 6.

Kanizsay lásd Parajos.

Kapczy Tamás; fel.: Csapó Ilona; test.: István és ennek fel.: Nagy Kata. III. Ferd. Wien 1638. jun. 19. Kh. 1639. szept. 5. (f. 455.)

Kapossy lásd Bokor-Kapossy.

Kapossi lásd Sarkady.

Kapros lásd Ferenczy.

Karapán lásd Váczy. Kh. 1612. (f. 262.)

Kardos Boldizsár; fiai: Gergely, Balázs, Pál, István és Mihály; leánya: Anna. III. Ferd. Wien, 1637. nov. 20. Kh. 1638. jun. 10. (f. 335.)

Kaskó lásd Fvk.

Kassay István. II. Ferd. 1635. jun. 25. Kh. 1635. október 15. (f. 164.)

Katona lásd Polyák.

Kádas (de Thur) István és Gáspár. II. Rudolf, Prága, 1593. jul. 19. Kh. 1616. máj. 2. (f. 400.)

Kádas lásd Bornemissza.

Kádár Miklós és testv.: István, János és György. III. Ferd. Wien, 1639. ápr. 10. Kh. 1649. ápr. 13. (f. 235.)

Kállay Mihály; fel.: Kiss (de Göncz) Anna; gyermek.: János, Ferenc, Mihály és Zsuzsanna. Kh. 1675. jul. 31. (f. 305—306.)

Kálmán másként *Tótt* János; fel.: Kata; fiai: János és István. III. Ferd. Regensburg, 1654. márc. 26. Kh. 1655. márc. 11. (f. 187.)

Kálmánczy lásd Nagy (de Sárköc).

Kánthor lásd Király (de Rozgony).

Kecskeméthy lásd Békéssi.

Kecskeméthy lásd Csapó.

Kecskeméthy lásd Komáromy.

Kelemen (de Domrád) Mihály, István és András. II. Ferd. Wien, 1627. jun. 28. Kh. 1627. Feria tertia post festum Conceptionis Virginis Mariae. (f. 270.)

Kelemen lásd Estván.

Keller lásd Erkratt.

Kellő (de Árokszállása) Bálint és Zsófia. II. Ferd. Wien, máj. 6. Kh. 1626. szept. 7. (f. 235.)

Kelőcs lásd Kachandy.

Kendy lásd Grinajgel.

Kenéz Imre lásd Szabó.

Kenyheczy másként *Csikovich* János I. Lipót. 1689. jan. 28. Kh. 1690. ápr. 26. (f. 110.)

Kerekes István; testv.: György és Gáspár. II. Ferd. Wien, 1625. máj. 12. Kh. 1635. okt. 15. (f. 164.)

Kerekes lásd Söcz

Keresztes Ferenc; fel.; Anna; fia: János; testv.: János. Gergely, Anna, Erzsébet és Kata és ennek fia: *Veres Ferenc*. III. Ferd. Pozsony, 1655. máj. 27. Kh. 1655. szept. 14. (f. 193 -194.)

Keresztúri István; fel.: Zebeczky Anna. Makai Éva és Zsófia. I. Lipót Wien, 1663. jun. 13. Kh. 1664. ápr. 26. (f. 182.)

Kerékyártó György; testv.: Ilona. II. Ferd. Wien, 1632. jul. 31. Kh. 1633. márc. 14. (f. 10.)

Kerékyártó lásd Makay.

Kertes István; fel.: Czeke Dorottya; fia: János; testv.: Mihály. *Király* András. III. Ferd. Regensburg, 1653. szept. 1. Kh. 1654. jun. 10. (f. 117.)

Kertész György. Kh. 1687. okt. 2. (f. 361.)

Kertész lásd Faragó.

Kertész lásd Medve.

Képes András; testv.: Máté és István; fel.: Ambrusi Margit. Prága, febr. 19. Kh. 1628. jun. 30. (f. 294.)

Kigyósy István és Mihály. III. Ferd. Pozsony, 1637. aug. 17. Kh. 1638. ápr. 12. (f. 333.)

Királi (de Somogy) János; fel.; Apollónia. Kh. 1587. szept. 18. (f. 240.)

Király Mátás; fel. Pap Kata; gyermek.: Mátás, György és Erzsébet. II. Ferd. Wien, 1632. márc. 24. Kh. 1632. szept. 4. (f. 479.)

Király de Rozgony) Mátás; fia: György és ennek fia Mátás. *Kánthor* János és György. II. Ferd. Wien, 1632. márc. 6. Kh. 1633. Feria secunda post festum bb. Philippi et Jacobi apostolorum. (f. 32.)

Király Pál, néhai György fia; István és másik Pál, néhai István fia és még egy Pál, Máté fia. Wien, 1648. nov. 30. Kh. 1652. ápr. 9. (f. 317.)

Király lásd Bán.

Király lásd Kertes.

Király lásd Marczin.

Király lásd Pézses.

Kiss Gergely; fel.: Szőcs Erzsébet. Wien, 1619. márc. 4. Kh. 1619. aug. 10. (f. 23.)

Kiss György, Miklós, János, Demeter és másik János.

I. Lipót Wien, 1660. dec. 1. Kh. 1661. jun. 20. (f. 71.)

Kiss István. *Kiss* másként *Totossy* Gergely. *Kiss* Gáspár és Péter. I. Lipót Pozsony, aug. 27. (?) Kh. 1660. jan. 5. (f. 1.)

Kiss Mihály; fel.: Boza Ilona; gyermek.: György és Kata.

III. Ferd. Wien, 1637. márc. 31. Kh. 1637. nov. 28. (f. 328.)

Kiss másként Szerencsy Mihály; testv.: István. III. Ferd. Wien, 1649. okt. 29. Kh. 1650. jul. 5. (f. 61.)

Kiss lásd Feir.

Kiss (de Makó) lásd Kovács (de Göncz).

Kiss lásd Olajos.

Kisfaludy Mihály és György. III. Ferd. Regensburg, 1641. márc. 13. Kh. 1641. dec. 16. (f. 14)

Kloz lásd Bartha.

Koczy István; fel.: Dorottya; fiai: István és Dávid; testv.: Balázs. II. Ferd. Wien, 1631. okt. 6. Kh. 1631. dec. 19. (f. 439.)

Kolban lásd Zabary.

Kolozsváry másként Nagy Lőrinc; fel.: Vörös Kata. Kh. 1638. márc. 29. (f. 331.)

Komáromy Mihály, *Kecskeméthy* János és . . . rencsy . . . . .¹⁾ Wien, 1639. . . . . hó 2. Kh. 1639. június 18. (f. 443.)

Komenszky András. I. Lipót, Wien 1676. nov. 21. Kh. 1677. február 22. (f. 36.)

Koncsik lásd Koncsin.

Koncsin (de Pásztó) Bálint; fel.; Szép Anna; fiai: István és Mihály; leánya: Anna; testv.: Koncsik Mihály. — Wien, 1628. máj. 9. Kh. 1619. Feria secunda proxima post dominicam Exaudi. (f. 22.)

¹⁾ A jegyzőkönyv elrongyolódása miatt olvashatatlan.

Koncz Vilmos. Pozsony, 1653. márc. 20. 1656. október 2. (f. 276.)

Koncz lásd Pósa.

Konczios lásd Kovács.

Kondasz Ferenc, György, Mihály és István. III. Ferd. Wien, 1651. márc. 25. Kh. 1651. júl. 10. (f. 226.)

Konit (de Monak) Ambrus; testv.: Imre és ennek fel.: Mészáros Anna. Pozsony 1618. márc. 8. Kh. 1618. december 10. (f. 471.)

Konya lásd Donát.

Korláth Mihály és István. II. Ferd. Pozsony, 1630. máj. 15. Kh. 1632. ápr. 30. (f. 458.)

Kormoss Bálint; fel.: Gönczy Anna; fiai István és György. III. Ferd. Wien, 1651. jun. 29. Kh. 1652. jan. 23. (f. 291.)

Kormoss lásd Diviky.

Korocz lásd Figedy

Kos lásd Pintér.

Kosa János, Ferenc, Mihály és Péter. I. Lipót Luxemburg, 1666. máj. 28. Kh. 1666. szept. 13. (f. 309.)

Kolyna (?) lásd Kozma.

Kovács András; fel.: Szendy Borbála; gyermek.: István és Zsuzsánna. III. Ferd. Wien, 1639. ápr. 5. Kh. 1639. október 17. (f. 461.)

Kovács Gergely; fel.: Anna; fia: Márton; testv.: Péter és István. III. Ferd. Wien, 1651. jan. 11. Kh. 1651. december 19. (f. 285.)

Kovács István. III. Ferd. Wien, 1640. jan. 14. Kh. 1641. dec. 16. (f. 14.)

Kovács István; unokatestv.: András és István. III. Ferd. Pozsony, 1646. okt. 28. Kh. 1647. szept. 3. (f. 129.)

Kovács Márton; testv.: Péter, János, András, Miklós és Bálint. II. Ferd. Wien, 1635. ápr. 26. Kh. 1635. szeptember 17. (f. 158.)

Kovács Mihály. I. Lipót. Luxemburg, 1665. máj. 4. Kh. 1665. dec. 7. (f. 270.)

Kovács Mihály, Pál, Mátyás és Imre testvérek. III. Ferd. Regensburg, 1641. ápr. 20. Kh. 1641. aug. 26. (f. 587.)

Kovács Péter; fel.: Dohos Erzsébet. *Konczios Mihály, Vida Péter. II. Mátyás. Prága, 1617. nov. 22. Kh. 1618. jul. 16. (f. 470.)*

Kovács Péter; testv. Péter, Ambrus és János. II. Ferd. Wien, 1632. márc. 17. Kh. 1633. jan. 31. (f. 2.)

Kovács Simon; fel.: Sűthő Erzsébet; leánya: Dorottya. Wien, 1618. márc. 16. Kh. 1619. márc. 4. (f. 10.)

Kovács (de Göncz) István. Kiss (de Makó) István. II. Mátyás. Pozsony, 1613. ápr. 6. Kh. 1613. okt. 14. (f. 290.)

Kovács (de Migléc) István. Thott (de Nádaska) János. Kovács Márton és György. Tot János. Bethlen Gábor. Gyulafehérvár, aug. 28. Kh. 1628. jun. 9. (f. 293.)

Kovács (de Szobránc) Lőrinc; fel.: Cristán Kata; fia: Mihály; leányai: Dorottya, Anna és Borbála. *Kalmár Mihály. II. Mátyás. Wien, 1620. jun. 19. Kh. 1617. febr. 6. (f. 420.)*

Kovács másként Tooth Gáspár; fel.: Vargha Dorottya; fia: András; unokatestv.: Mihály és János. III. Ferd. Pozsony, 1649. márc. 31. Kh. 1649. aug. 10. (f. 250.)

Kovács lásd Diviky.

Kovács lásd Fábri.

Kovács lásd Mak.

Kovács lásd Milléthe.

Kovács lásd Nadlányi.

Kovács lásd Tooth.

Kovács lásd Ujfalusi.

Kovácsy lásd Duh.

Kovácszay lásd Bartha.

Kozma János és István. Balogh Péter. Prága, 1628. febr. 16. Kh. 1628. jun. 30. (f. 294.)

Kozma (vagy Kotyna?) lásd Fülep.

Kónya György; fel.: Kiss Kata; testv.: Kónya Márton, *Molnár István, Juhász Mihály és Hamar István. I. Lipót Wien, 1668. jun. 25. Kh. 1668. dec. 3. (f. 420.)*

Könczel Bálint; fel.: Szabó Dorottya; fia: István; leánya: Anna. III. Ferd. Wien, 1651. jan. 18. Kh. 1651. nov. 20. (f. 274.)

Kötör Bálint, János, István, Pál, Tamás és Ambrus. Wien, 1651. nov. 28. Kh. 1652. ápr. 19. (f. 338.)

Kövér István és Miklós. III. Ferd. Wien, 1637. aug. 23.
Kh. 1638. ápr. 12. (f. 333.)

Kövér lásd Barla.

Kövi István, Peter, Miklós és András. III. Ferd. Wien,
1649. jul. 19. Kh. 1650. jun. 5. (f. 61.)

Kőmives lásd Tobola.

Kőrös (de Göncz) István és testv.: Pál es Anna. *Poch*
Mihály. II. Mátyás Wien, 1612. jan. 1. Kh. 1613. jan. 21.
(f. 277.)

Kőrössy Péter; fel.: Németh Anna. III. Ferd. Pozsony,
1655. ápr. 4. Kh. 1656. febr. 28. (f. 219.)

Krasznay János; fel.: Fekete Ilona. III. Ferd. Wien,
1650. aug. 30. Kh. 1650. okt. 3. (f. 78.)

Kulcsár lásd Ároktőy.

Kulin lásd Gellyén-Légrády.

Kün Pál. Wien, ápr. Kh. 1625. Feria secunda proxima
post festum b. Jacobi apostoli (f. 197.)

Kün másként Czeglédy István, Benedek, Kelemen, János,
Miklós és György. II. Mátyás. Wien, 1609. jun. 9. Kh. 1657.
márc 17. (f. 291.)

Kun lásd Ugron.

Kutassy Gergely; fel.: Szanthó Erzsébet; unokatestv.:
Sebestyén. II. Ferd. Wien, 1627. jul. 28. Kh. 1631. aug. 9.
(f. 409.)

Kúthy másként Pastoris István; fiai: István és Sámuel;
testv.: Péter és Mózes. I. Lipót. Pozsony, 1659. nov. 7. Kh.
1660. ápr. 26. (f. 20.)

Kürthy Benedek; fia: András; testv.: Máté és János.
Wien, 1626. jun. 3. Kh. 1627. jul. 5. (f. 256.)

Laczkó másként Szepssy Máté, erdőbényei ref. lelkesz,
fel.: Soprony Borbála; fia: István. Wien, 1623. jun. 13. Kh.
1628. jan. 10. (f. 276.)

Ladány Gergely. *Hidas* Gergely. II. Ferd. Wien, 1636.
ápr. 20. Kh. 1636. jun. 9. (f. 208.)

Ladányi másként Nagy János; fel.: Thövisse Erzsébet;
gyerm.: György, Mihály, Dorottya és Kata; testv.: Péter és
Miklós. Wien, 1629. jan. 10. Kh. 1629. máj. 16. (f. 337.)

Lajos lásd Nagy.

Lakatos lásd Nagy-Gacsalyki.

Laki István, Pétes és János. Wien, 1652. február 22. Kh. 1652. jun. 3—4. (f. 363.)

Landak lásd Ujfalussi.

Langh János kassai jegyző; fel.: Schadt Borhála; fiai: János, Gáspár és Kristóf. Pozsony, 1613. márc. 18. Kh. 1613. dec. 16. (f. 293.)

Lánczy Mihály. I. Lipót. Wien, 1676. jun. 22. Kh. 1676. aug. 17. (f. 12.)

Lánczy Pál. *Tatár* András. Pozsony, 1649. ápr. 30. Kh. 1649. jul. 19. (f. 248.)

Lázár másként Szabó, lásd Heczél.

Lengyel András és Boldizsár. *Hattfalussi* György. *Turóczi* János, I. Lipót. Wien, 1665. aug. 5. Kh. 1666. márc. 22. (f. 279.)

Lengyel János és Pál. Prága, 1638. jul. 30. Kh. 1639. jun. 15. (f. 443.)

Lengyel másként Eperjessi György; fel.: Braun Dorottya. *Lengyel* János, Sámuel, Mihály és András. Wien, 1669. nov. 9. Kh. 1669. dec. 16. (f. 476.)

Lengyel másként Gábor György. III. Ferd. Regensburg. 1653. dec. 18. Kh. 1654. (f. 158.)

Lengyel másként Obrusovszky Sándor és János. I. Lipót. Wien, 1675. nov. 22. Kh. 1676. febr. 20. (f. 321.)

Légrády lásd Gellyén-Légrády.

Libethoy lásd Ronyai.

Lybocsory Mihály; fel. Tóth Anna; fia: János. *Balogh* György. I. Lipót. Wien, nov. 8. Kh. 1669. jun. 6. (f. 454.)

Lipay lásd Makláry:

Liszkay lásd Pap.

Literáti Ardói Péter II. Ferd. Kh. 1636, jun. 23. (f. 218.)

Literáti (de Beszermény) Pál. Bethlen Gábor. Besztercebánya, 1624. jan. 14. Kh. 1625. aug. 25. (f. 198.)

Literáti Szepsy másként Marusy István, lásd *Literáti* Székely.

Literáti Székely (Siculus) András; fia: András; rokona: *Literátus* Szepsy másként Marusy István. Sopron, 1625. nov. 19. Kh. 1626. feb. 16. f. 204.)

Literátus lásd Debreczeny,

Litrátónyi lásd Gyurkó.

Lőrinczy (de Bogdány) Pál; fel.: Barsy Zsófia; fiai: Péter, János, Mihály, György és István; leányai: Dorottya, Orsolya, Erzsébet és Magdolna. I. Ferd. Pilsen, 16—, márc. 21. Kh. 1621. szept. 21. (f. 60.)

Lucskay lásd Balog.

Lucza Balázs, Márton és Mihály. Wien, 1618. márc. 2. Kh. 1619. Feria secunda proxima post dominicam Exaudi. (f. 22.)

Lukácsik Gergely. Kh. 1688. dec. 9. (f. 26.)

Lukáts másként Felső Miklós, István és János. *Felső-Barla* János. II. Ferd. Wien, 1631. jun. 24. Kh. 1632 máj. 14. (f. 462.)

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

VEGYESEK.

Vadás ati szabályok 1839-ből.

1834-ben a Csereháton 30 részvényes tagból álló vadásztársaság alakult. Egy-egy részvény ára tíz pengő frt volt. Elnökül Darvas Józsefet, alelnökül Tóth Zsigmondot, pénztárnokul Klesjinszky Istvánt, jegyzővé Korponay Imrét és gazdának Korponay Lajost választották meg.

A társaság báró Meskó Jakab perényi uradalmi vadászátát vette ki haszonbérbe; később azonban a gróf Keglevichét és gróf Gyulayét is bérelte Tornamegyében. Egész vadászterülete ezzel 1600 holdat tett ki.

Báró Meskó Jakab halála után a társaság feloszlott.

A társulat, mely egyébként alapszabályokkal is birt, 1839-ben külön vadászati rendszabásokat adott ki, melyeket ki is nyomtatott, amint következnek:

Vadászat rendszabályai. 1. A hajtó-vadászatok alkalmával minden elrendezett vadásznak azon helyet, mely nékie a vadászat rendezője által kimutatott, mindig pontosan meg kell tartani, míg a hajtásnak tökéletesen vége nincsen s ugyanazért minden, ki helyét akármilyen szín alatt elhagyná, egy pengő huszasig büntetetik.

2. Ugyan ez okból, ha hogy a hajtóknak egyik vagy másik szárnya a vadászok felé közelgetne, azt a vadász tökéletesen bevárni és csak a hajtóknak tökéletes elhaladások után fegyverét nyugalomra bocsájtva, fogja előbbi helyét elhagyni, szorgalmasan vigyázván arra, hogy a mellette álló szomszéd vadásznak távozásával semmi legkisebb alkalmatlan-

ságot ne okozzon, melynek is általhágói szintén egy pengő huszasig büntetődnek.

3. Minden vadász szorgalmasan vigyázni fog arra, hogy a felhuzott fegyverrel a társaságot formáló többi vadász csoport közé ne jöjjön egy p. forint büntetés alatt, valamint szintén arra is, hogyha vállán hozza fegyverél, akár töltőtf, akár töltetlen legyen az, annak csöve mindenkor az égnek legyen fordítva, hogy így a fegyvernek netalán véletlen elsülése által senkit meg ne sebesithessen, különben egy ezüst húsza-sig büntettetik.

4. Ha valaki a rendes állásban a vadászat rendezője által csendesség tartásra inttetik, azt azonban hangos beszéd vagy egyéb lármás mozgások által felbontja, egy pengő húszasig büntettetik.

5. Úgyszinte ha a vadászat rendezője által kimutatott helyét vagy makacsság vagy válogatásból állani s azt elfogadni nem akarná, vagy azért, hogy meglőtt vadját felemelje, vagy ha azt megsebesítette, elfogja, állóhelyét elhagyná, 2 p. hús-zasig bünttetetik.

6. Aki a rendelt vadászok során, úgy a közel lévő haj-tók felé vadra lő, az hat pengő húszasig bünttetetik.

7. A vadászatot adó tag által megnevezett vad nemén kívül más vadat löni három pengő húsza-s alatt szabad nem léssen.

8. Tavasszal az erdők vágásaiban csepüfojtással lövöl-dözni egy pengő húsza-snak fizetése alatt tiltatik.

9. Senkinek a vadásztársaság tagjai közül suta őzet tíz pengő forintok büntetése alatt löni nem szabad.

10. Tilalmas léssen a társaság tagjainak, a közösen meghatározandó vadászat idején kívül, a tilalmasba maga személyébe vagy hérért szolgáló, vagy szántsándékkal arra felfogadott embere, vagy cselédje által akárminemü vad ellen vadászni menni; mely ellen aki cselekedne, 10 p. forint, ha pedig kopóval, akkor 20 p. forint annyiszor, amennyiszor az ellen vétene.

11. Ami a körvadászatot illeti, abban a vadnak fekvés-ben való agyonlövése egy pengő húsza-s fizetése mellett, az

adott jel után pedig a körbe lövés 3 pengő húszasoknak fizetése mellett tiltatik.

12. Hogyha egy vadra több vadászok úgy lőnek, hogy megkülömböztetni ne lehessen, ki lőtte agyon a kérdéses vadat, az ugyanazon számú vadászok közül annak fog számittatni, ki azután első lő agyon egy vadat; ugyanazért az ily kérdés iránti kevesebb vetélkedés egy pengő húszas terhe alatt tiltatik.

13. Ezen rendszabályoknak megtartására az meghivandó vendégek is köteleztetnek.

Kelt Szemerén Boldogasszony hava (Január) 9-én 1839.
Kiadta a vadásztársaság jegyzője:

Korponay Imre m. p.

(A fennállott Werfer-féle nyomda — ma Kassai Könyvnyomda és Lapkiadó Részvénytársaság — régi nyomtatványaiából.)

Dr. Czobor Alfréd.

Mátyás király lakodalma és Kassa.

György, pécsi prépost, királyi kincstartó az 1476-ik évben meghagyja Kassa városa bírójának, hogy a király lakodalmaára kétszáz nagy főzdedényt, melyek közül 10 oly nagy legyen, hogy benne két ökröt, husz pedig olyan, hogy kettőben egy-egy ökröt lehessen megfőzni; szerezzen be és küldje meg; továbbá 13 serpenyőt, 13 rostélyt, 50 vasnyársat, 100 vaskanalat, melyek közül a fele rostás, másik fele merítőkánál legyen, végül 20 csontvágó bárdot és 20 vágókést. Az arát pedig vonják le az adóból.

Nobili et circumspecto Johanni Thoklar iudici civitatis Cassoviensis ac dicatori etc. amico nostro honorando.

Nobilis et circumspecte, amice nobis honorande.

Scituri, quod celebritas nuptiarum serenissimi domini nostri regis, ad quas et vos venire debetis, jam aderit Nam octavo die affuturi festi beati Martini episcopi et confessoris illustris domina, filia domini regis Neapoliae, domina scilicet

nostra gratiosissima procul dubio Albae Regali constituetur. Necessae etiam est, ut ad dictas nuptias domini regis certae ollae et alia coquinae necessaria, ut infra patet, disponi debeant. Item emantur et disponantur ollae magnae II c (-200), ex quibus X ollae tam magnae sint, in quibus duo boves coquere debeantur; item ollae XX sint tales, in quibus duabus unus bos coquere debeat; ceterae ollae sint mediocres et minores. Item fiant serpenye XIII, rosthél XIII, wasnyás (vasnyárs) L, coclearia ferrea I c (=100), quorum coclearium media pars fiat rostás, media vero pars mereythew kalán, bárd chonthwágó XX, cultelli wigo vágókés XX. Quapropter requirimus vos et in persona regiae Maiestatis committimus vobis, quatenus statim visis praesentibus, praescriptas res coquinae regiae Maiestatis necessarias adinvenire et praecia earumdem de contributione regiae Maiestatis ad rationem domini regis exolvere velitis et debeatis. Item adstatim ad rationem eiusdem domini regis currus appreciare et dictas ollas cum aliis attinentiis unavobiscum apportare velitis.

Solutionem autem omnium praescriptarum rerum tempore suo a vobis ad rationem recipiemus. Secus nullatenus faciatis.

Ex Buda feria sexta proxima ante festum beati Martini episcopi et confessoris anno Domini etc. LXXmo sexto.

In hiis nulla mora fiat.

Georgius praepositus quinqueecclesiensis
thesaurarius regiae Maiestatis etc.

Georgius
praepositus etc.
manu propria.

Eredetiye papiroson, zárlatán piros pecsét nyoma, Kassa v. lvt. 449. sz. a.

Kemény Lajos.

Valami nemes ülés felől.

Köszönetemet, szolgálatomat írom kegyelmeteknek, mint jó szomszéd uraimnak.

Ez elmúlt napokban jött vala én hozzám Zabo Lászlóné, mondta vala, hogy Poly István övele *valami nemes ülés felől*

perelne. Kére, hogy kegyelmednek irnék felőle, hogy Poly István ő vele ne perelne az nemes ülés felől, hanem avval, az kinek ezelőtt az nemes ülést adta avagy az ki most birja és én az ő szavára képezt úgy irtam kegy. Mert ő azt mondá, hogy Poly István az jószág felől perel vele. Annak utána jöve Poly István énhozzám azért az dologért, énnekem ezt beszéllé, hogy nem az jószágért perel Zabo Lászlónéval, hanem Zabo László ígért volt neki valami ruháknak való posztót és azért perel vele. Ezt is mondá, hogy kegy. kívánja azt tőle, hogy megbizonyítsa, hogy én nem hatalmasul birom az jószágot. Azért én nem hatalmasul birom, hanem ország törvénye szerént jó módon iktattam az jószágban magamat és úgy birom. Valere D. V. Datum ex Nadasd 19 die Martii anno 1562.

Petrus Czecey.

Kivül: Ez levél adassék Zabo Imrének, az kassai főbirónak és mind az tanácsnak, nekem bizott szomszéd uraimnak.

Kassa város levéltárában 2392/8. sz. a.

Kemény Lajos.

Kolozsváry Gergelyné végrendelete.

1573. esztendőben Karácsony havának 30. napján. Én Anazzon (= Anna asszony), Kolozsváry Gergely diákné teszek testamentumot, kire segítsen az Atya, Fiu és Szent Lélek egy bizony örök Isten, Kassán bíró uram Ewtves Lőrinc akaratjából tudni illik ilyen tisztelendő uraim előtt, mint az *Cárolí Gáspár gönczi prédikátor* és Zsigmond diák, Zabó Mihály, Zewch (Szűcs) István, Kakas György, Truch Lukács, Lakatjártó István, kassaiak.

Először az én elébbeli uram Bakai Sebestyén ki volt volna, az minemű testamentumot töft volna halálának idején, akarok arról szólnom, miért hogy én nem hallottam az testamentom tételt, noha honn voltam, az testamentomos uraim is nem adták megértanem, nem tudom, mi testamentomban legyen iratván, halálának utána közel másfél esztendő

mulva költ az testamentumlevelét kezemhez, meglátván az okáért az én uram testamentumlevelét, hogy város törvényének és énnekem, szegény árváimnak igen ellene volna, fölmentem az tanácsban és bíró uram ő kegyelme és az egész tanács előtt ellene mondtam és mostan is ez felől megirt uraim előtt is ellene mondok, mert az én uram akaratomnak ellene nem hagyhatta egy atyafiának is az én anyámtól maradt örökséget és semmiféle marhát, ami volt, mert az tulajdon enyém volt, ahoz énnekem senki osztozó atyámfia az ő halála után nem volt. Az ház volt, kit 72 forinton vettünk vala és testi ruhám, pénzem, sem egyéb ezüst vagy aranya én reám szegénytől nem maradt feljebb 5 forintnál. Ezt is pedig, az házacsát nem hagyhatta szegény senkinek, mert én voltam az ő atyafia, kit tud ti kegyelmetek, mert én őtet szolgáltam és forgattam szegényt nyomoruságában, *számkivetésében* és betegségében.

Azért ahon Bakai Miklós uram az én szegény uramnak atyafia, *Bakai Sebestyénnek*, ki megholt, azt mondja ez után is, mit éltemben levelében írta, hogy az én uramnak, az ő öccsének, hetven forint ára marhát adott volna ott fenn nála létében. Arról ezt mondom és ezt vallom: Az én szegény uramtól soha én azt nem hallottam, hogy ő kegyelme kölcsön adott volna csak tíz denárt is. Hanem ezt hallottam, akit benne látom is, megmondom, hozott volt akkor alá két hitvány lovat, kit valami szegény embereknek ada el és egy mákszin, gombos dolmányt, egy veres felsőruhát, stamotot, viseltet, egy fekete nyakatlan mentét, bélettet, hogy megjöve szegény. Azt mondja vala, hogy az bátyám, Miklós uram adta, ugymond ajándékon. Egyéb baráti előtt is kérkedett szegény vele. Azért ha ő kegyelme azt mondja, hogy áron adta, az élők meglátják annak igazságát, de az én uramtól nyelve vallása szerint halála előtt így hallottam felőte.

Azért mostan az én beteg ágyamban fekvén, hagyom és vallom az én testamentomban az felől megirt tisztelendő uraim előtt, hogy énnekem sohan semmi atyámfia, sem kediglen közel való rokonságom, kívül egy volnék, nincsen több, hanem odafel Sarlóközben lakik egy, kinek Zabó János neve, azzal egy vagyok; de valami osztozó marháink minékünk

volt, ki az mi anyánkról mireánk maradott, mind külső és belső jószág, mind kicsiny, mind nagy, mindemből kielégítettem, kiról kezeirása vagyon és pecsétés levele is. Hanem az megelégitéskor maradott volt itt nálam egy vagy két ón kanna, egy jó ón tál, hét ón tányér, kit ugyanakkor nekem ada ajándékon, de ha el akarja vinni, adják meg neki, az én uramat Gergely diákokt és az ő gyermekét ne háborgassa senki is.

Ez mellett hagyok két arany gyűrűt, ki 2¹/₂ aranyat nyom, az egyikben vagyon szederjes kő, a másikon vagyon egy fekete gamaho.

És az mivel pedig az Uristen mostan bennünket szeretett, mind külső és belső örökséggel és ki annak előtte is volt, kit pediglen ujonnan az én uram Gergely diák pénzen szerzett és építetett, hagyok mindeneket, tudniillik házat szőlőt, szántóföldeket, házi eszközt, ruháimat, ami kevés ezüst marhát szereztünk, tudniillik, mindeneket, valami vagyon, kicsiny vagy nagy vagy külső vagy belső az én uramnak Gergely diáknak és az ő fiának Jancsinak. Az mely jámboroknak adósok vagyunk, azt pedig az én uram tudja, mint én, hogy azokat megfizesse és elégítse az jámborokat és mindent.

Anno 1573. esztendőben.

Eredetije papiroson hét rányomott pecséttel, Kassa város levéltárában, Y. Kolosvári Nr. 1. jelzés alatt.

Kemény Lajos.

Rozgoni Lakatos János suplikációja.

Nemes, nemzetes bíró uram, tekintetes nemes lanács.

Hogy ez alázatos suplicációm által kelleték Uraságtokak busitanom, alázatosan követem, énnekem meghocsásson. Nyilván constál a tekintetes nemes tanács előtt, már elmúlt két esztendeje, hogy a nemes város óráját kezemhez kellett vennem. Azóta mind jártatom és amit egyszer is, másszor is miveltem rajta, többre megyen harmincz forintoknál. Mindazóta több fizetésem nem volt és nem láttam hat forintoknál és ez esztendőben öt köből életnél; *mely szolgálat olyan sulyos, mind*

*éjjel s mind nappal, hogy a mindennapi kenyeremet sem kereshetem miatta; a portió is olyan súlyos rajtam; ha minde-
nemet eladnám is, én azt soha meg nem fizethetem. Az órák-
nak pedig a felső városokon is a város provideál az órásnak
szállásáról, mivel a város szolgája. Kérem ez okáért az tekin-
tetes nemes tanácsot, eddig való keserves szolgáltatomat
Uraságtok hiában, mivel pedig ez esztendőben is építő tiszt
uraimék ujonnan választottak az órához, én ugyan kész vagyok
a szolgálatra, ha uraságtoknak tetszik, csak méltóztassék ren-
delni bizonyos fizetést, mint azelőtt volt, mint kitetszik néhai
Fodor János uram bíróságában való regestrumból is, mert én
azelőtt is voltam 18 esztendeig órás, amely oly nehéz szol-
gálat, hogy sokszor a hustatra is nem bántorkodom kimenni
miatta*

Uraságtok mindezeket megruminálván, méltóztassék én
hozzám szegény szolgájához atyai gráciáját mutatni, amely
uraságtok jóakaróját egyen-egyen megigyekezem szolgálni
életem fogytáig uraságtoknak.

Jó választ várván uraságtoktól. Uraságtok szegény jó-
akarója szeretettel szolgál.

Rozgoni Lakatos János.

Kivül: Ezen nemes szabad királyi Kassa városának ér-
demes főbirájához nemes tanácsával együtt alázatos instan-
tiája belől megirt szegény szolgájának.

Más kézzel: Resoluta die 6. Maii 1694. Ezen suplicá-
tióra deputáltatott négy köből buza per fl. 4 az huzatisztból.

Andreas Burján

iuratus vicenotarius regiae civitatis
Cassoviensis.

Recognoscálom ezen négy köből buzának perceptióját.
Die 7 Maii anno 1694.

Lengyel Ferencz.

Eredetije Kassa város levéltárában lajstromozatlan.

K. L.

Hegylátó tisztek utasítása.

Nemes szabad királyi Kassa városa jelen való ezerhétszázmasodik esztendőre rendeltetett becsületes hegylátó tiszteinek alább megírt módok és conditiók szerént való tekintetes, nemes magistratus által kiadatott authoritása és instructiója.

Elsőbben is tudva legyen az említett tiszteknél, hogy az tekintetes nemes magistratus külömb-külobmféle az iránt való confusiokat és következheto károkat is maga magistratusi hivataljából és köteleességéből el akarván távoztatni és azoknak elejét venni, tett egyenlő akaratból ilyen statutumot, hogy tudniillik senki ennek utána az kassai hegyeken szőlőket biró gazdák közül maga authoritásából pásztorokat a hegyekre ne merészellen rendelni, hanem megírt hegylátó uraimék erről jó idején egy szívvel-lélekkel gondolkodván és arra alkalmazatos hiv és igaz személyeket keresvén, az említett hegyekre pásztorokat magok rendeljenek.

Másodsor. Tartoznak hegylátó uraimék az említett pásztorokat mindeneknek előtte erős hittel megesküdtetvén arra kötelezni, hogy mind szegénynek, gazdagnak személyválogatás nélkül igazán és hiven szolgálják a szőlőkben és gyümölcsökben. Isten a hegyeket megáldván terméssel, senkinek kárt nem tesznek és mások által is tétetni nem engednek. A gyümölcsöt és szőlőt éjszakának idején, sem peniglen más akármely időben magok feleségének, gyermekinek és jóakaróinak is semmi uton-módon el nem hordják és mások által is elhordatni nem engedik. Arra is penig szorgalmatosan vigyáznak, hogy a füvet hordó cseléd a szilvásokban levő füvet hordván, kárt ne tegyen.

Harmadsor. Hogyha penig találatnék olyatén gazdaember, aki maga authoritásából hegylátó uraimék hire és akaratja kívül pásztort állitana és fogadna valamelyik hegyre, tehát az olyan ember ellen szabad legyen hegylátó uraiméknak törvényyyel procedálni és az tekintetes nemes magistratusra büntetését és correctióját bizni.

Negyedsor. Arra is vigyázással legyenek hegylátó uraimék, hogy amely haszontalan és élheterlen, semmi terhet

nem viselő, csavargó asszonyemberek és leányok s mások is, nyárnak idején idejövén, az hegyeket és más helységeket fitveléssel rontják és pusztítják, azokat ő kegyelmek megbazob-lázván, károkat tenni ne engedjék.

Ötödször. A szőlőnek mindenféle munkáinak alkamatos-ságival annak idejében mindenkor a hegyeket megjárják ő kegyelmek és a vinczellérek idején megintvén az dolog iránt, elsőben is a szőlőnek nyitáskor azt megvizsgálják, hogyha nem marad-e szőlő felnyitlan? metszéskor, ha met-szetlen; homlitáskor, hogyha rosszul homlitanak; kapáláskor, hogyha rosszul kapálnak; karózás és kötözéskor, hogyha rosszul karóznak vagy kötöznek; fedéskor pedig, hogyha a szőlőt fedetlen hagynák.

Hatodszor. Mindezek és más egyéb fogyatkozások iránt hatalmok leszen ő kegyelmeknek a vinczellérek és más munkásokat is illendő büntetéssel megbüntetni. Hogy pedig mindenek igazabban és jobban folyhassanak, a vinczellérek ő kegyelmek hittel kötelezzék az igaz munkához.

Hetedszer. Arra is vigyázással legyenek tiszt uraimék, hogy a munkás jó idején a szőlőmunkára állván, igazán és hiven s szorgalmatosan is munkálkodjék és a szokott reggeli hat órától fogvást estvéli hat órakor való harangozás előtt a munkát el ne hagyja.

Nyolczadszor. Városi és tehányi kerülők is az ő kegyel-mek hatalmok alatt fognak lenni és a tilalmas *Furca nevi erdőn* is vigyázással fognak lenni a kerülők által. Ha pedig szekeret ottan találának, tehát a fáját hajtassák ispitály szá-mára, szekerét és marháját az nemes város házára és onnan büntetés alatt adják ki tiszt uraimék bíró uram hírével.

Kilenczedikszer. A szőlőpásztorok vasárnap és csütörtök napokon bejáván az nemes városban, azoknak délután egy óránál tovább benn mulatni szabad ne legyen, hanem akkor józanon és jámborul kimenvén, menjenek a szőlőhegyekre. Hálni pedig benn a nemes városban sem hostáton, sem pedig a körüllevő falukban, ugymint Széplakon, (Kassa-) Uj-faluban, Tehányban, Mislókán és másutt is a pásztorok ne ne merészeljenek. Másképpen ha szófogadatlan és részeges

pásztor találna lenni valaki, azt megbüntetvén, helyében mást állítsanak tiszt uraimék.

Tizedszer. A pásztorok és kerülők által arra is szorgalmasan vigyázzanak tiszt uraimék, hogy a hegyeken levő gyümölcsfák, oltványok és szőlőkarók ne pusztitassanak és akit ezen kapnának a vigyázók, magok hatalmával el ne bocsássák, hanem tiszt uraiméknak értésére adván, ő kegyelmek procedáljanak ellene és illendő büntetéssel, mások példájára kinek-kinek mivoltához képest megbüntessék nemzeti biró uram ő kegyelme hírével.

Tizenegyszer. A *puskások* a szőlőhegyeket ne rontsák és ne pusztítsák, sem a pásztorok ő velek ne cimboráljanak, se ne társalkodjanak.

Tizenkettőszer. Egy-két embernek sok szőlőhegyet magára vállalni tiszt uraimék ne engedjenek, hanem csak annyit, amennyire elégségesek lesznek és hivataljoknak megfelelőeknek.

Tizenharmadszor. Arra vigyázzanak hegylátó uraimék, hogyha valaki parlag szőlőt meg akarna szántani, ne engedjék, minthogy ez iránt statutum immár is publikáltatott.

Mіндеzen kívül az ő kegyelmek industriájára, dexteritására és jómagaviselésére bizza az tekintetes, nemes magistratus ezen becsületes hivatalt olyan conditióval, hogy magokat ő kegyelmek némely occurrentiákban teljességgel elégségesképen ha nem biztathatnák vagy autoritásokat a dolog felülhaladná, tehát jelentsék meg magokat nemzeti biró uram ő kegyelme előtt és kész leszen a nemes magistratus minden igazságos dolgokban ő kegyelmeknek assistálni. Mely abbéli fáradságos szolgálatjokért várhatják az tekintetes nemes magistratus illendő remuneratióját és jóakaróját.

Ezen instructiót pengig megszorítani vagy megkisebbiteni, autoritását megtartá magának az tekintetes nemes magistratus.

Per amplissimum regiae ac liberae civitatis Cassoviensis magistratum die 12 Martij anno 1702.

Emericus Sz. Mártony
substitutus vicenotarius ibidem.

Eredetije Kassa város levéltárában.

Kemény Lajos.

Kamarási és nemesi ősfák összeállításra, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

Megjelent

Abauj-Tornavármegye monografiája.

II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

**Abauj- és Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.**

Irta: KEMÉNY LAJOS.

Ára 2 korona 20 fillér.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha súlyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. **KASSA.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör

Korona-sör

Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készségesen szolgál.

**ROYAL nagy étteremben kizárólag
a sörfözde söre méretik ki.**

Az életbiztosítás

Iegcélszerűbb módja, ha azt **takarék-
betét**tel kötjük egybe. A betett ösz-
szegek **bármikor kamatos kama-
taikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás
esetén a biztosított tőke **haladéktala-
nul esedékes**. 15 év múlva, ha a
betevő életben van, tőkáját kamatos
— kamataival **visszakapja**. —

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

**Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.**

KERTÉSZ SAMU

ezelőtt

„KOBRAK“ cipők raktára

A Községi Tisztviselők Országos Egyesületének szerződéses szállítója. □ E cég az egyesülettel kötött szerződés értelmében az Erzsébet királynéről elnevezett jegyzői árvaházat a vásárolt összeg 2 százalékaival segíjezi.

Kassai Iparművészeti kiállításon a nagyméltóságú m. kir. kereskedelmi miniszter ur aranyérmével kitüntetve.

Kassai Butorkészítő Iparosok Árucarnok Szövetkezete

mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja
Kassa, Fő-utca 10. szám, I. emelet.

Raktáron tartunk teljes lakberendezéseket, valamint háló, ebédlő, úri szobákat, szalon butorokat, bőrgarnitúrákat, előszoba és konyhabutorokat a legegyszerűbbtől a legfinomabb kivitelig. — Megrendeléseket adott vagy általunk készített tervek alapján pontosan eszközölünk.

Költségvetéssel és tervvel készséggel szolgálunk.

Állandó butorkiállítás. Telefon 526. Állandó butorkiállítás.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület ■ ■ ■ ■ ■

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVATH MÁRTON.

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb és legnagyobb pénzintézete. ▾ Betéteket gyümölcsöztet. ▾ Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénztátulás Amerikába.

Haltenberger **Béla** ruhafestő-, vegytisztító- és gőzmosógára

ALAPITVA 1810-BEN.

Gyár és központi iroda:
Kassán, Szerecsen-utca 3. sz.

Kassán.

Elsőrangú cég. Gyors munka és elismert kivitel.

Értékes himzések és egyházi ruhák tisztítása

Szőrmenemlék festése és tisztítása

Gallér és kézelőtisztítás. // Gyászruhák festése soron kívül. // Tessék prospektust kérni. //

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

ABONYI J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Elvállal minden e szakmába vágó munkát, u. m. hivatalos és magánkönyvtárak rendezését, kézi munkák (gobelin) montirozását, bőr- és plüsch-díszmunkák, passepartout, doboz és üzleti könyvek gyártását, valamint szalagok feliratait legújabb arany és ezüst betűkkel jutányos árak mellett.

Alapított. 1898.
Telefon 460. sz.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, flu-, és lányka-ruha áruháza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes áruk **tiszta gyapjuból** készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekruhákról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvéttel szállítok.

40 koronán felül vételeket **bérmentve** küldök.

Még nem felelő árut, ha **az viselve nem lejt, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki. **Visszküldeményeket** csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és höní szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhettek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a fősulyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitűnő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezeséget elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyújthat

Központi áruház: Budapest, IV., Múzeum-körut 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten**, továbbá **Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Fényképezési főlvételekhez szükséges gépek, lemezek, filmek, papírok, vegyszerek és teljes felszerelések **eredeti gyári áron kaphatók:**

MILDNER FERENC

kir. akadémiai könyvkereskedése és fényképezési cikkek szaküzletében **KASSÁN,**

Fő-utca 52. — Telefon 106.

Egyszersmind ajánlja **1852-ben alapított**, a bel- és külföld legújabb munkáival ellátott **könyvkereskedését, képraktá-át**, papír- és írószerkereskedését. Vidéki megrendelések **posta-000 fordultával** intézettek el. 000

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcsonöket folyósít.

Tőzsdei megbizások a bel- és külföldi tőzsdéken lebonyolít.

Safe Deposits!

A bankszakma minden ágában készséggel szolgál felvilágosítással.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávét!**

ÜGYVÉDI IRODÁK FIGYELMÉBE

A polgári peres eljárás egyszerűsítéséhez szükséges nyomtatványok igen előnyös áron szerezhetők be a

**KASSAI KÖNYVNYOMDA
RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL
FŐ-UTCA 64. SZÁM.**

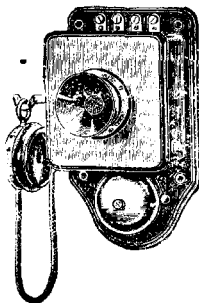
Levélpapírok, borítékok, jegyzékek, költségelőirányzatok, tartós fascikulusok stb. a legrövidebb idő alatt, rendkívül mérsékelt árak mellett készülnek.

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és papirkerekedés
KASSA, FŐ-UTCA 75. SZ.

Minden irányu magyar- és németnyelvű munkák nagy raktára. Az évente megjelenő általános könyvjegyzéket kívánatra ingyen és bérmentve megküldjük.

Felsőmagyarországi villamossági vállalat
Telefonsz. 661. KASSA, FŐ-U. 60. Telefonsz. 661.

Vállal villamos világítási, villámhárító és erőátviteli berendezéseket.

Különlegességeink:

gazdasági és egyéb ipartelepeken, valamint községekben való villamos üzem létesítése és karbantartása.

Állandó raktár:

dus választéku csillárok-, elektromotorok-, villamos fűtő- és főzőkészülékek- és szerelési anyagok.

Mindennemű felvilágosítással és költségvetéssel díjmentesen készséggel szolgálunk.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve,
Franz Rákóczi, und sein
Kampf für Ungarns Frei-
heit. I. kötet, ára kötve
korona 9.60

könyv- és zeneműkereskedése

Kassa, Fő-utca 63. sz.

Városházépület.

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai szerek : Kato-
nai térképek : Magyar könyvtár
Olcsó könyvtár : Sammlung Goeschen
o Reclam's Universal-Bibliothek o
Auteurs célèbres : Dictionnaires
Larousse :: Tauchnitz Edition.

Alapított 1875.

Telefon 321.

Alapított 1875.

Telefon 321.

MAYER JÓZSEF

varrógép-, írógép-, kerékpár-, motor-, automobil-, grammophon-raktára
automobilgarage, kerékpáriskola, benzinalomás és javítóműhely

Kassa, Deák Ferenc-utca 7. (újszám 9.) Felsőmagyarország.

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccsoszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél peccsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

Üzleti órák 9—12 és 3—4 óráig.

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa'sz. kir. város főlevéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

BORSOD
MISKOLCI
MŰZEUM

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1913.

TARTALOM.

Az egyház és a városok a reformáció előtt. Irta: dr. Obál Béla .	Lap 185
Abauj-Torna vármegye története 1527—1648. Irta: Kemény Lajos	211
Kassa a szepesváraljai zsinaton. Irta: Révész Kálmán	227

Családtörténet.

A Fáyak genealogiájához. Irta: Kemény Lajos	230
--	-----

Vegyések.

Néminemű játékos németekről. Közli: Kemény Lajos	232
---	-----

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

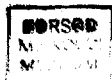
Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre.

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1913.

TARTALOM.

BORSOD-
MISKOLC
MUZEUM   Lap

Czobor Alfréd dr.: Az 1631-iki parasztlázadás történetéhez	22
— Hazánk és a krakkói egyetem biráskodási joga	97
Kemény Lajos: Abauj-Torna vármegye története 1527—1648	6, 81, 145, 211
Obál Béla dr.: Az egyház és a városok a reformáció előtt	65, 129, 185
Révész Kálmán: A Forgács-utcai kapu	1
— Kassa a szepesváraljai zsinaton	227

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek 1564—1711.	27, 110, 164
Kemény Lajos: A mezőszegedi Szegedyek	161
— A Fáyak genealogiájához	230

Vegyesek.

Cz. A. dr.: A gönci régi vármegyeháza	45
— Mikor tartotta Abaujvármegye törvényszékeit?	45
Czobor Alfréd dr.: Vadászati szabályok 1839-ből	174
Dongó Gy. Géza: Nagyida történetéhez	118
K. L.: Lucifer Miklós végrendelete	37
— Adalék Bethlen Gábor udvartartásához	39
— Bortiszti számadás	40
— Kezeslevél	44
— Kassa város dézsmarendtartása	45

	Lap
K. L.: Vincellér esküje	47
— Adventre való gyertyák	48
— Vásárbíró uraimék instructiója	49
— Pékárszabás 1702.	55
— Szállásosztók utasítása	56
— Mészáros Mihály uram testimoniálisa	57
— A berkii dézsma bérlete	58
— A kassai posztógyár történetéhez	59
— Építőisztek rendtartása	122
— Rozgoni Lakatos János suplicatiója	180
Kemény Lajos: Sziráky Balázs levele	38
— Zsigmond király rendelete	41
— Kapudeákok rendtartása	52
— Országgyűlési meghívó	113
— Magyar királyok levelei	114
— Paar Bertalan kassai postamester végrendelete	116
— Emerici Máténé virágos kertje	118
— Bécsi levél	119
— Mátyás király lakodalma és Kassa	176
— Valami nemes ülés felől	177
— Kolozsváry Gergelyné végrendelete	178
— Hegylátó tisztok utasítása	182
— Néminemű játékos németekről	232
Kerekes György: Verancsics Antal Kassa városához	26
Révész Kálmán: Cimeres pecsétadomány a kassai református egyház részére	42

Irodalom.

Bibliographia	61, 127
-------------------------	---------

Az egyház és a városok a reformáció előtt.

III.

Az egyházfők anyagias, kizsákmányoló magatartása, első sorban az alsó papságot keserítette el. Az egri egyházmegye plébánosai már régi idők óta kezdve panaszkodtak a püspökök, a nagyprépost, a főesperesek és a kanonokok ellen. A főesperesek a jogosnál nagyobb adót (cathedraticumot) róttak reájuk, a püspök és a káptalan pedig egyházaiknak minden jövedelmét lefoglalták a maguk számára s nekik alig engedtek át valami csekélységet a jövedelemből.¹⁾

A 13. században még a pápától várták mindenütt a bajok orvoslását, így az egri egyházmegyei papok is.²⁾ Később már a reformzsinatokon szervezkedtek s csak midőn így sem értek célt, tértek át a polgársággal egyetértve, önhatalmulag a reformokra. Nagy részük azonban elzüllött s a reformokra sem volt alkalmas, úgy hogy a polgárság ellenük fordult. Már pedig döntő tényező a fejlődésben a polgárság, a nép, a hivek serege volt.

A papok gazdasági helyzete szükségképen egyre rosszabbodott, mert a papok száma egyre nőtt, a javadalmak ellenben mind kevesebb kézben összpontosultak. Még a plébánosok kedvező helyzetben voltak, mert legalább mindegyiknek volt egy javadalma. Ellenben sokkal nagyobb volt a száma azoknak a papoknak, kiknek állása és jövedelme nem volt rendszeresítve, hanem csak bizonyos alapítványokból, pl. misealapítványokból kapták fizetésüket. A középkor végén az egyházban is kifejlődött egy proletariatus s egy-egy városban gyakran az egész lakosság $\frac{1}{10}$ -ét, sőt néha ennél is nagyobb

¹⁾ Leskó J. Adatok az egri egyházmegye történelméhez, IV. 45.

²⁾ IV. Ince pápa 1245-ben megbizta a schavnikai cisztercita apátot, a sárospataki domonkosok perjelét és a szepességi sz. Márton egyház prépostját, hogy vizsgálják meg az ügyet. Fejér, Codex dipl. IV./1. 372.

arányát tették ki az egyházi emberek, papok és szerzetesek.¹⁾ Az egyházi pályákra való önzölésnek valószínűleg a megváltozott termelési viszonyok voltak a főokai, azonban ez irányban még nem történtek kutatások és nélkülözzük a pontos adatokat.

A kisbirtokososztály, a szabad parasztok helyzete a középkor folyamán egyre rosszabbodott. Míg a paraszt régebben természetben fizette a bérösszeget és az adóját, a termelt gabonának vagy állatoknak egy részét szolgáltatta be, addig a pénzgazdaság kifejlődésekor először csak a pápai és egyházi tizedet, aztán pedig a többi járandóságot is készpénzben volt kénytelen lefizetni. A pénzben való adózás, mely pontosabban, szabályszerűbben történt, nem a fizetőre, hanem a haszonélvezőre jelentett előnyt. Ehhez járult még, hogy ugyanakkor, midőn az adózás a parasztra nézve jóval terheesebb lett, viszont az ő terményeinek ára a fellendült forgalomnak árkiegyenlítő hatása folytán jóval lejjebb szállt. Így megtörtént, hogy ugyanakkor, midőn megtakarított tőkére lett volna szüksége, hogy intenzivebb földmívelést, meliorációt kezdjen, még a betevő falatját is alig tudta megkeresni. Viszont a városokban is kifejlődött egy kapitalista osztály a kisiparosok mellett. A nagybirtok és a városok kapitalista polgársága könnyű szerrel vásárolt össze földbirtokot, mely ennél fogva mindig kevesebb kézben összpontosult, avagy a népesség szaporodásával elaprózódott és nem bírta többé eltartani a családtagokat.²⁾

A földbirtokosok és polgárok fiai aztán nagyrészt zsoldosoknak, papoknak vagy szerzeteseknek mentek, miután a katonai és egyházi pályán még legjobban érvényesülhettek. A

¹⁾ Egy nagyobb, 30–40000 lakosu német városban, pl. Kölnben, 20 templomot, még több kolostort és szerzetet, 76 különböző vallásos társulatot és számos céhet találunk, mindegyiknek megléven saját kápolnája, úgy hogy ezek száma a 100-at is meghaladta. Az 5–6000 lakosu Wormsban a papok száma 1000 volt, tehát minden 5–6 emberre jutott egy pap. K. Heussi, Kirchengesch.² 293.

²⁾ K. Lamprecht, Deutsche Geschichte, V/1. 87. Luther szülei is ezért hagyják abba a földmívelést Möhrában és ezért költöznek át Eisenachba, majd Mansfeldre, ahol a bányászatból legalább annyit keresnek, hogy fiukat kitaníttathatják. Köstlin, Luthers Leben, I. 13.

középkor végén kezdődik ugyanis az állandó, zsoldos hadsereg intézménye. Ugyanakkor az egyház is a maga kegyeszeivel valóságos üzleti forgalmat csinál s mind több embert foglalkoztat. Viszont minél több ember kereste egyházi pályán a megélhetését, annál több módját a jövedelemszerzésnek kellett kitalálniok. Azt a sok visszaélést is, amit az egyház égisze alatt elkövettek, nagyrészt ennek a társadalmi átalakulásnak lehet tulajdonítani. Oly nagy tömeg özönlött be az egyházba, hogy nem tudott többé megélni a meglévő javadalmakból, melyeket a nepotismus rendszerével különben is mind kevesebb kézben egyesítettek. Ez a helyzet még a becsületes papokat is a kevésbé tisztességes szerzési módra vezette. A nagy egyházi proletariatus sokban hozzájárult a papi tekintély csökkentéséhez és a fegyelem lazulásához. Amit Janssen a németországi viszonyok jellemzésére felhoz, az a mi állapotainkra tán még inkább ráillik: „Az alsó papságnak a sok tekintetben bizonytalan tizeden és stóla jövedelmen kívül nem volt fizetése és a szegénység, avagy a kapzsiság olyan kereseti forrásokra vezette, melyek állásával sehogysem fértek össze és természetesen a nép megvetésének tették ki.”¹⁾

Nagy volt a száma a csavargó, vagabundus papoknak, akik mindenféle üzletre kaphatók voltak. Bűbájosságot és varázslást űztek, a bibliából jósoltak, a szent olajjal, a krizmával gyógyítottak, sőt szerelmi italokat is árultak.²⁾ A gyűlölködő hiveket nem hogy kibékítették volna, hanem a viszálykodásukból is hasznot huztak. Szokásba jött, hogy kiki az ellenségének a haláláért imádkoztasson a templomban, mely célra a papok különböző formulákat használtak, így pl. a 109-ik átkozódó zsoltárt is énekelték, melyben Dávid király ellenségeinek elpusztításáért könyörög az Úrhoz.³⁾ A jómódúakat lehetőleg a templomban temették el, ami külön jövedelmet jelentett. Hogy ezuton is minél többen részesüljenek a jövedelemben, különösen érdemszerző dolognak tüntették fel, ha valakinek holtteste nemcsak egy, hanem legalább négy

¹⁾ Janssen, Gesch. d. deutschen Volkes, I. 612.

²⁾ Hefele, Conciliengesch. III. 762, VI. 492. 609.

³⁾ U. az VI. 485 és jegyzet.

templomban van eltemetve (a világ négy tája szerint), mely esetben a tetemet négy részre tagolták.¹⁾ Mások ismét különböző mesterségeket, hentességet, timárságot, csizmadia mesterséget űztek. Voltak papok, kik korcsmát, játékharlangot, sőt bordélyt is nyitottak.²⁾

A tudományos követelmény, melyet az alsó papsággal szemben támasztottak, minimális volt. Midőn a kanonokok közül is csak minden tizedik végzett felsőbb iskolát, egyetemet, a közönséges papoknál megelégedtek, ha megtanultak írni, olvasni és egy keveset latinul, hogy legalább a misét el tudják mondani.³⁾ A legtöbben csak megválasztatásuk vagy kineveztetésük után szenteltették fel magukat, sokan még akkor sem.⁴⁾ A földesurak gyakran saját szolgálóikat, jobbágyságot tettek meg papjuknak, akik aztán teljesen tőlük függtek. Elnyomták őket, állati tirannizmust (*tyrannidem belluinarum*) gyakoroltak felettük, úgy hogy a püspöki székhelyeken az ilyen jobbágysorsban élő papok ügyeinek vitelére külön ügyészeket alkalmaztak.⁵⁾

Nálunk is úgy bántak a pappal, mint a béressel, egy esztendőre fogadták fel, melynek leteltével, vagy még előbb is, kényük-kedvük szerint elbocsátották.⁶⁾ Nem csoda tehát, hogy a pap akkor is végezte az egyházi szertartásokat, ha a földesurat a püspök egyházi átok alá vetette.⁷⁾ Viszont ezek a papok a patronusok védelme alatt dacoltak egyházi feljebbvalóikkal és különböző visszaéléseket követtek el.

Már fentebb idéztünk egy törvényt azokról a plébánosokról, kik e miatt egyházaik vagyonát elidegenítették, kelyheiket eladták.⁸⁾ Sajnos, ez igen gyakori eset volt. Valahány-

¹⁾ Hefele i. m. VI. 500, 626.

²⁾ Hefele i. m. VI. 370, 512.

³⁾ Hefele, Conciliengesch. VI. 613, A *beneficium simplex et rurale* birtokosánál csak annyit követeltek, hogy tudjon egy kissé (*aliquáliter*) olvasni. U. a. 511. Békefi R. A. kápt. iskol. tört. 302.

⁴⁾ Hefele, i. m. VI. 169, 240—41. stb. Péterfy, *Sacra Conc.* I. 111.

⁵⁾ Mansi, *Sacr. Conc.* XXVI. 75. 567. A prágai 1349. és magdeburgi 1390. zsinatok határozatai.

⁶⁾ Kollányi, A magán kegyuri jog hazánkban, 25.

⁷⁾ Hefele, i. m. VII. 378.

⁸⁾ 1504 : 12, *Corp. jur. hung.*

szor egy-egy parochián leltárt vettek fel, rendszeresen kitértek, hogy egy és más dolog a lelkész kezén elkallódott. Így a csukárdi plébános, a pozsonyi káptalan tanúsága szerint eltulajdonította és eladta az egyház rétvét, sőt a templomi misekönyveket is, az egyiket ő maga 7 frtéért, a másiknak eladásával pedig a tanítót bizta meg.¹⁾

Azonban még ennél súlyosabb vétségek is előfordultak. Megtörtént, hogy a felszentelt pap rablásra, sőt gyilkosságra is vetemedett. Így Mihály pap, egy apátság volt jószágigazgatója, kit a nyitrai püspök, nem tudni mi okból, bebörtönzött s minden javaiból kifosztott, megszökve utonállóvá lett, egy utast megtámadott, megölt és mindenéből kirabolt.²⁾ Ez eddig még csak egy egyénnek az eltévelyedését jelenti, amilyen eltévelyedések mindig előfordultak. Súlyosabbá és egyetemes jellegűvé ezt az esetet az a mérték teszi, amely szerint az egyházi bíróság azt elbirálta. Mihály pap ugyanis, miután itthon feljebbvalói átokkal és büntetéssel sújtották, Rómába felebbezett. A római törvényszék enyhítő körülményül hozta fel számára, hogy kétségbeesésből cselekedett így, miután a nyitrai püspök mindenéből kifosztotta és nem volt mivel az életét tengetnie.³⁾ Ha a nyitrai püspök igazságtalanul járt el s Mihály papot, aki nem is a nyitrai, hanem a veszprémi püspökségbe tartozott, romlásba döntötte, akkor ellene kellett volna az eljárást megindítani. Ha pedig Mihály pap tényleg oly gonosztevő volt, amilyenek cselekedetei mutatják, akkor Rómában sem lett volna szabad őt felmenteni, dispensálni. Rómában azonban megelégedtek azzal, hogy egy szerzetbe lépett, de megengedték neki, hogy ismét misézhesen és folytathassa papi működését! Ez 1487-ben történt VIII. Ince pápa alatt, aki — mint fentebb láttuk — Rómában is megkegyelmezett a börtön lakóinak, ha vétküket pénzen megváltották.

Az enyhébb esetek közé tartozott, hogy a papok

1) Magyar Sion, I. 312. Békefi R. A népoktatás tört. 254.

2) A veszprémi püspökség római oklevéltára, III. 304.

3) . . . fuisset per episcopum Nitriensem diris carceribus mancipatus ac omnibus bonis suis spoliatus, desperatione quadam motus, cum nihil haberet, unde vitam suam ducere posset . . . Ugyanott.

orgazdaságot üztek.¹⁾ Fentebb említettük, hogy a budai zsinat még az Árpádok idejében tiltotta, hogy a templomokban és kolostorokban zsákmányt és rablott holmit raktározzanak el. A fejlődés folyamán szelidültek az erkölcsök, mégis még a 15-ik században is fordultak elő hasonló esetek. Még városi papokat, pl. a bártfai plebánost is vádolták orgazdasággal. Itt a határszélen, különösen Sztropkó környékén, állandóan rablók tanyáztak, akik be-becsaptak Lengyelországba, falvakat, templomokat raboltak ki és zsákmánnyal gazdagon megrakodva tértek vissza rejtkehelyeikbe.²⁾ A főbaj az volt, hogy itthon azután az urak és a papok is cimboráskodtak velük. Így nevezetesen a sztropkói származású Eckel Ágoston bártfai plebánost egy lengyel kollégája, Jakab, Smigrod város plebánosa, azzal vádolja a bártfai városi tanács előtt, hogy a smigrodi templomból ellopott (annihilata et spoliata) felszerelések közül több tárgy, miséskönyv és kehely jelenleg az ő tulajdonában van. Ennélfogva kéri a tanácsot, vegye kezébe az ügyet és szerezze vissza a plebánostól az eltulajdonított holmit.³⁾

Nem tudjuk, hogy a városi tanács ebben az esetben hogyan bánt el a plebánossal, sem azt, hogy a plebános, ha ártatlan volt, indított-e büntető eljárást rágalmozói ellen. A becsületsértő vádak azonban Eckel Ágoston plebános utódja, czölczi Menlen János alatt megújultak Bártfán. Ellene nem kevesebb, mint 18 vádpontot állítottak össze, melyekben különböző erőszakoskodásokkal, hatalmi visszaélésekkel és kihágásokkal vádolták,⁴⁾ úgy hogy tisztázása végett kénytelen volt perre vinni a dolgot. A pert Egerben Italus Ludovicus, a püspök helytartója és egyuttal egyházi bíró (spiritualium judex) a bártfai polgárok javára döntötte el.

Ezt a plebános pártján levő krónikás annak tulajdonítja, hogy a bíró meg volt vesztegetve. A per tehát tovább folyt

¹⁾ Különösen az 1418. saizburgi zsinat tiltotta ezt. Hefele, Conciliengesch. VII. 378.

²⁾ Ulászló király rendelete 1492-ből a Sztropkó körül lappangó rablók ellen. Kassa v. levélt. 691. sz.

³⁾ Bártfa v. levélt. 1474. aug. 25. 1962. sz.

⁴⁾ Ugyanott. Évszám nélkül, 4151. sz.

Esztergomban, ahol azonban a krónikás szerint még nagyobb volt a korrupció (quia muneribus omnes excecabant) és így „de daemone ad diabolum“ került az ügy, úgy hogy megint a plébánost ítéltek el. Ekkor végre a római főszentszékhez appellált a plébános. Péter kardinális vette a kezébe az ügyét, de ugylátszik, mégis csak a bártfaiaknak volt igazuk, mert János pap ezen az utolsó forumon is elvesztette a pert és több mint 600 frtot kellett fizetnie. Ulászló király közbenjárására aztán valahogy kiegyezett a bártfaiakkal, de gondolhatjuk, hogy az ilyen esetek mennyit ártottak az egyházi rend tekintélyének.¹⁾

Az egyház vezető körei nemcsak az alsó papságot hagyták elzúlleni, hanem a híveket is mindjobban elidegenítették. Egyrészt azért, hogy nem teljesítették többé megbízhatóan a közjogi, birói és egyéb funkciókat. A káptalanok elhanyagolták avagy részrehajlóan látták el a közjogi teendőket, egyes kanonokok „csúfságos anyagi és erkölcsi üzelmekben éltek s a híveket romlott erkölcsökkel és életükkel megbotránkoztatták a papi rend szégyenére.“²⁾

Kálmáncsai Domonkos fehérvári prépost elég naivul Rómában keres orvoslást az ellen, hogy egyes kanonokok kapzsóságukban egyszerre több egyházi javadalmat foglalnak le maguknak és amellet kötelességeiket elmulasztják.³⁾

De a magyar országgyűlések is ismételten kénytelenek foglalkozni a hamisító és hamisan esküvő kanonokok dolgával. „A hamisan esküvő javadalmának elvesztésével bűnhődjék és örökös fogságba kerüljön.“ A hamisítókra nézve pedig, akik a káptalanokban vagy konventekben hamis leveleket pecsételnek, kimondja az országgyűlés, hogy „a káptalan vagy konvent mind ama tagjainak, kik a hamisítás idején mint ebben közreműködők jelen lesznek, *homlokukra és mindkét orcájukra a tüzes pecsét bélyegét süssék* és hogy

¹⁾ Bártfa v. levéltára, 1468 - 1510. 1765. sz. és Kaprimai jezsuita atya gyűjteménye 4° 77 k. 9. l.: Memorabilia Bartphensia de parochis aliisque rebus gestis ab anno 1468 ad 1515, a budapesti egyet. könyvtárban.

²⁾ Ortvy T. Pozsony város tört. II./4 427.

³⁾ A veszprémi püspökség római okirattára, III. 239.

ezenfelül az ilyenek legott javadalmaikat veszítsék.¹⁾ Ezeket a törvényeket azonban a folyton megújuló panaszok dacára sem hajtották végre.

Az egyházi bíraskodás is részrehajlóan folyt; a bírák megvesztegethetők voltak, sőt megtörtént, hogy üzletszerűleg csinálták a pereket, csak hogy nagyobb jövedelemre tegyenek szert. Itt is a központból, Rómából terjedtek el a különböző visszaélések. Már a konstanci zsinat kimondta, hogy oly peres ügyeket, melyek a jog és szokás szerint a világi bíróság elé tartoznak, csak a felek beleegyezésével lehet a szentszék előtt tárgyalni. Továbbá, hogy az egyházi ügyeket is csak felebbezés útján lehet Rómába avagy a pápa által delegált bírák elé vinni s ezeket az ügyeket a zsinat külön részletezi. (IX. decretum.)²⁾

Mindezt a későbbi pápák nem tartották többé be, hanem mindennemű pert maguknak és saját embereiknek igyekeztek megszerezni. Ezt az eljárást az 1492-iki magyar országgyűlés a következőképen írja le: „Némely papok és más rendű, ugy nemes mint nem nemes emberek közül is löbben ez ország lakosait holmi keresett, néha még patvaros ürügyek alatt is (exquisitis quibusdam occasionibus, interdum etiam calumniosis) a római kuria elébe vagy amidőn a pápának követe Magyarországra jő, ennek elébe szokták idézni és őket per útján mind jobban és jobban nyomva és zaklatva valamely pénzösszeg fizetésére kényszerítik s ekképen néha minden megengedett s meg nem engedett módon bűnösen szokták életüket tengetni és fenntartani“. Ennélfogva a karok és rendek kimondják, hogy „ezentul egyáltalán senki se merjen valakit valamely ügyben a római kuria vagy annak valamely követe elé idézni, hanem ellenfelét előbb az ő illetékes megyés érseke vagy püspöke stb. előtt perelje be“

¹⁾ Corpus jur. hung. 1435: 8, 1486: 10, 1492. I. decr. 43 art. 1498: 14.

²⁾ B. Hübler, Constanzer Reformation, 138. 232. VIII. Ince pápa is adott ki egy dekrétumot, mely szerint „nemo ultra suam diocoesim in ius conveniri possit“. Erre hivatkozik az eperjesiek alábbi pörében Domo M. ellen Bonzagnus egri bíró. 1523, május 3. 1108. sz. Eperjes v. levélt.

s csak felebbezés útján folyamodhatik Rómába.¹⁾ Az 1498. országgyűlés 63. törvénycikke, mely ezt a határozatot megismétli, egyenesen a konstanzi zsinat adta privilegiumra hivatkozik. A törvény gyakori ismétlése különben arra enged következtetni, hogy úgy Rómában, mint itthon egyesek annak ellene dolgoztak.

A pápának egy állandó delegált bírója volt a mogulai cisztercita apát, aki viszont a krakkói egyetemre ruházta legfőbb bíraskodási jogát. A krakkói egyetem magyarokat is megidézett bírói széke elé, ítéletet, egyházi átkot mondott ki és sok tulkapást követett el, mignem a kassai polgárok kérésére a király kiküldött bírói megrendszabályozták. Radomi János áldozópap bizonyos pénzbeli tartozásért a kassai tanácsot 1496-ban a krakkói törvényszék elé idéztette. Mivel a kassaiak többszöri idézésre sem jelentek meg, az egyetem elmakacsolta s az egyházból való kiközösítéssel sújtotta őket. Erre a kassaiak a királyhoz fordultak, kieszközölték, hogy a nádor elnökléte alatt egy hazai bíróság vizsgálta meg az ügyet s ekkor kitűnt, hogy a krakkói szentszéki bírák mily joggalanul és felületesen ítéleztek. A perirat még grammatikailag sem volt világosan és helyesen megfogalmazva.²⁾ Az ítéletet természetesen megsemmisítették, a külföldi egyházi bíróság ítéleteit — kivéve egyes eseteket — a jövőre nézve is érvénytelenítették s a kassaiakat minden tekintetben rehabilitálták.³⁾

Egy másik per, amely Bártfa város és egy kassai nemes polgár között folyt egy tállyai szőlő miatt, megdöbbentő módon mutatja, hogy egyrészt mily kapzsi módon igyekeztek a pápai bírák minden polgári pert is magukhoz ragadni,

¹⁾ Corpus juris hung. 1492: 45. t.-c. V. ő. 1471: 19 és 1486: 44—45. t.-c.

²⁾ Ilyen esetek különben Rómában is előfordultak, ott azonban Erasmus szerint a pápai ügyiratokat, mielőtt elküldték volna, tudós humanistákkal kikorrigáltatták. Erasmus R. Apologia reffelens suscipiones D. Jacobi Latomi, 16. F. Biedenfeld, Rom und die Reform. in Italien, 12.

³⁾ Kassa v. titk. levéltára, 46, 53—56 sz. Feldolgozta Czobor A. Tört. Közl. Abauj-Torna vm. és Kassa multjából, IV 97. és Békefi Emlékkönyv, 148.

másrészt pedig, hogy mily tehetetlenek és járatlanok voltak ezek a bírák — csak kiátkozni tudták az embereket — mint húzták, halasztották az ügy eldöntését, felesleges nagy kiadásokat okozva a feleknek.

Bártfa város tanácsa Kispalugyai Márton és Gáspár testvérektől 1000 frtért megvette a nagytályai hegyen fekvő szőlőjüket.¹⁾ Az ősiségi törvény s az abból kifejtett jogszokás szerint azonban ilyenkor a legközelebbi atyafiak és nemzetségeik érdekeit kellett szem előtt tartani s azok tudta és beleegyezése nélkül a jószágot nem volt szabad eladni. Nekik bizonyos elővételi joguk volt s ennél fogva előzetesen meg kellett őket kínálni (praemonitió) vajjon nem akarják-e az illető jószágot megvenni.²⁾ Az eladók ebben az esetben ugylátszik elmulasztották ezt megtenni, mire egyszer csak váratlanul jelentkezett kassai Schwarz György és mint rokon, magának követelte a szőlőt. A bártfaiak talán át is engedték volna néki a szőlőt, ha annak vételárát, az 1000 frtot lefizeti. Schwarz azonban ennek az összegnek csak a $\frac{2}{3}$ részét volt hajlandó lefizetni s tagadta, hogy a bártfaiak is többet adtak volna érte.³⁾ Így aztán perre került a dolog. Schwarz a bártfaiakat jogtalan birtoklás címén szerette volna szerzett jószágukból kiturni, úgy hogy ezek a nádorhoz, Szapolyai Imréhez fordultak jogvédelemért.⁴⁾ 1485-ben történt ez és jellemző az egész korra, hogy ebből az egyszerű dologból egy 12 éves nagy per fejlődött ki, mellyel négy bíróság foglalkozott s amelynek költségei a szőlő egész vételárát felemésztették.

Amint ugyanis Schwarz észrevette, hogy a nádor a bártfaiak felé hajlik, felkereste Budán a királyi udvarban időző pápai követet, Pecchinoli Angelus bibornokot s ő rá bízta a per eldöntését.⁵⁾ A bártfaiak tiltakoztak ellene, hogy

¹⁾ Bártfa v. levélt. 1486. jan. 10., a szepesi káptalan előtt kötött szerződés és 2512. sz. a. a perirat egy töredéke.

²⁾ Corpus jur. hung. 1351. decr. és Werbőczy Hármaskönyve I. 60. Frank I. A közigazság törvénye Magyarhonban. I. 360. (192. §.)

³⁾ Bártfa v. levélt. 1485. jul. 19, 1490. jan. 8, 2482, 2755. sz.

⁴⁾ Ugyanott, 1486. máj. 9., szept. 7. és 29. kelt nádori levelek.

⁵⁾ Ugyanott, 1489. szept. 19. Budán kelt idéző levél, 2731. sz.

egy polgári pert, melyben az elsőfoku bíróság még nem is döntött, a pápai követ vegyen a kezébe. Ezzel fejükre zudították az első átkot, melytől csak úgy szabadultak meg, hogy megkezdték a tárgyalásokat.¹⁾ Nemsokára azonban újra egyházi censura, vagyis átok alá esnek, mivel egyes kérdésekre nem tudván pontos feleletet adni, megtagadják az esküt.²⁾

A per újra megakad. Angelus hibornok 1490-ben, Mátyás király halála után visszatér Rómába s két év múlva VI. Sándor pápa Schwarz kérésére Mihály széplaki és Ambrus tapolcai apátot, illetve utóbbinak helyettesét Bereck tornai főesperest bizza meg a per folytatásával.³⁾ A bártfaiak azonban ezekkel a bírakkal még kevésbé vannak megelégedve. Követeik, Mager György bíró, Zypser Pál és Paulhensel Jeromos esküdtek ismétlik régi kifogásaikat, mire újra, és pedig most már a nagyobb egyházi átok alá esnek, amely szerint senkinek se szabad velük érintkezni, nekik ételt és italt adni.⁴⁾ Midőn a bártfaiak ezt a tilalmat semmibe se veszik, Mihály apát a város egész közönségét maga elé idézi, persze hiába.⁵⁾ Sőt, miután nyilvánvalóvá lett, hogy Schwarz a bírakat megvesztegette, maga a király rendelte el egy új bíróság kiküldését, amely hazai törvények és szokások szerint járjon el és ítéljen a perben.⁶⁾

Olomóczi Gábor és Vári Máté egri kanonokok voltak az új bírák, akik végre dülőre viték az ügyet. Megállapították, hogy az előző bírák túllépték hatáskörüket, igazságtalanul jártak el a bártfaiakkal, midőn kifogásaikat semmibe se vették s még az apostoli bíraskodás előírásait se tartották be, jegyzőkönyvet ily fontos ügyben nem vezettek, hanem csak szóbelileg mondták ki az egyházból való kiközösítést, mellyel

¹⁾ Ugyanott, 1490. jun. 12. 2803. sz. Angelus feloldó levele.

²⁾ Ugyanott, 1490. jun. 15. és 21., 2804., 2807. sz.

³⁾ A perirat egy töredéke 2750. sz. alatt és VI. Sándor 1492. szept. 5. Rómában kelt leirata, 3059. sz. a. ugyanott.

⁴⁾ Ugyanott, 1494. szept. 11., okt. 12., nov. 27., dec. 12. 3153. stb. sz.

⁵⁾ 1495. febr. 17. rendelet. Iványi B. Bárta város levéltára, I. 470. 3180. sz. (A levéltárban nem találtam.)

⁶⁾ Bárta v. levélt. 1495. ápr. 30. 3197. sz.

csak károkát és botrányokat okoztak.¹⁾ Ennélfogva mindenekelőtt feloldják a bártfai polgárokat az átok alól, Schwarz Györgyöt kötelezik a szőlő teljes árának lefizetésére, azonkívül 300 frt bírságot és 109 frt perköltséget rónak rá.²⁾ De a pápai bírákat, Mihály széplaki apátot és Bereck tornai főesperest is megbüntetik, kimondván, hogy az egyházból való kiközösítés terhe alatt kötelesek 481¹/₂ frt 45 drt kártérítés címén a bártfaiaknak záros határidő alatt lefizetni³⁾ Ezek a büntetések persze egy újabb egyezség folytán, melyet Bakócz Tamás egri püspök, kir. kancellár, Szathmáry György fejezvári prépost és Durholcz Pál szepesi kapitány közbenjárásával Kassán kötöttek, elmaradtak.⁴⁾

* * *

Ezekből kitűnik, hogy * * * az egyházi bíraskodás, mint a káptalanok működése nem felelt meg többé a hozzáfűzött várakozásoknak. Ezt mindenki látta és különösen a polgárságnak kellett azt a saját bőrén tapasztalnia. Mégis az egyházi körök ugyanakkor, midőn lanyhult a hivatásérzetük s már nem teljesítették kielégítően régi feladataikat, egyre nagyobb terheket róttak a hívekre, egyre több módját találták ki a hívek megadóztatásának és így végre ezeket is teljesen elidegenítették maguktól. A „cselekedetek által való megigazulás“, melyet az egyház hivatalosan ugyan nem tanított, de a gyakorlatban annál inkább követelt a hívőktől, igen drágának bizonyult. Példa erre a búcsúval és bűnbocsátó levelekkel való kereskedés.

A pápai indulgentiák, elengedések a 13. században még csak a gyóntató által kirótt poenitentiára, *absolutio a poena*, vonatkoztak. V. Coelestin pápa volt az első, aki szülőföldjének és a Benedek-rendnek, melynek tagja volt, kedvezni akarván az Aquilla degli Abruzzi városbeli bencések Mária templomát 1294-ben oly búcsúval ruházta fel, mely nemcsak a büntetés, hanem az elkövetett bűnök alól is, *absolutio a culpa*

¹⁾ Ugyanott, 1496. febr. 19. Liszkai Remetue Mihályfia Tamás egri közjegyző átirat ítéletlevele.

²⁾ 1496. máj 16. ítélet, ugyanott.

³⁾ Eger, 1496. máj. 5. Ugyanott.

⁴⁾ Ugyanott, 1496. okt. 19. 3290. sz.

et poena, feloldotta az odazarándokló hiveket.¹⁾ Hiába tiltakozott ez ellen a gyakorlat ellen a viennei, majd a konstanzi zsinat,²⁾ a bucsu intézménye tovább fejlődött s hatáskörét a 15. században már a purgatoriumi lelkekre is kiterjesztették. IV. Sixtus pápa engedélyezett először ilyenemű búcsút a saintesi Pétertemplom számára 1476-ban.³⁾ E szerint a pápa a maga teljhatalmánál fogva, plenitudine potestatis, és mint a „thesaurus universalis ecclesiae“, a szentek felesleges jócselekedetei kincstárának kezelője segítségére jön a purgatoriumi lelkeknek azon feltétel alatt, hogy hozzátartozóik értük pénzbeli adományt (suffragium) juttatnak az egyháznak.⁴⁾ Így került a régi deprekatorius formula helyébe, melyben a gyóntató pap Isten bűnbocsátó kegyelmére utalt (deus omnipotens sit adjutor et protector tuus et praestet indulgentiam de peccatis tuis), a deklaratorius alak (*ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis*), ahol már a pap maga szerepel mint bűnbocsátó s isteni jogot és hatalmat bitorol.⁵⁾

Ez utóbbi formulát találjuk az indulgentiális levelekben, melyeknek sokszorosításánál a pápáknak kapóra jött a könyvnyomtatás feltalálása. A kassai városi levéltárban őrzött 1502-iki eredeti példány szerint VI. Sándor pápa illetve Péter kardinális megbizottja a török háború céljaira jubileumi búcsút hirdet s *Olajos Gergely* miskolci lakosnak, nejének Márthának és két gyermeküknek megbánt, megvallott és levezekelt vétkeik s azoknak jelenlegi és purgatoriumi bűntetését apostoli hatalmánál fogva elengedi.⁶⁾ Gyilkosságért 8,

¹⁾ O. Raynaldus (Baronius), *Annales eccl.* 1294. n. 13.

²⁾ V. Márton reformaktája, 17. art. de indulgentiis, H. Hübler, *Die Konstanzer Reform.* 155.

³⁾ Nik. Paulus, Johann Tetzl, 249.

⁴⁾ *Voluntus ipsam plenariam remissionem per modum suffragii ipsis animabus purgatorii, pro quibus dictam quotam pecuniae persolverint, pro relaxatione poenarum valere et suffragari . . . Paulus I. m. 250. L. Gieseler, Lehrbuch der Kirchengesch. II/4, 360.*

⁵⁾ F. Loofs, *Dogmengesch.* 488.

⁶⁾ „Ego te absolvo ab omnibus peccatis contritis, confessis et oblitis conferendo tibi plenariam omnium peccatorum remissionem et (apostolica) auctoritate remitto tibi poenas in praesenti saeculo et in purgatorio patiendas.“ Kassa város levélt. 1817. sz.

hamis esküért pedig 9 aranyat fizettek s a többi bűnöknek is meg volt a maga taksájuk és pedig lehetőleg mindig arany pénzben, mert egyedül ennek volt meg az akkori pénzforgalomban a teljes névértéke.

A polgárság nem szívesen látta az idegen bucsuárusokat, de túrta őket, mivel a vállalat a török háború érdekében indult meg s a király is pártolta. Mátyás király több ízben ír rá a kassaiakra az indulgentiák árusítása ügyében.¹⁾ Utódjai is támogatták a vállalatot. A török elleni hadjárat azonban nem jött létre, míg csak Szulejman szultán maga nem kényszerítette a magyarokat a mohácsi ütközetre. Indulgentiák árulásával nem lehetett többé megmenteni az országot. Az 1525-iki jubileumi bucsu alkalmával alig pár ezer arany gyűlt egybe. Midőn a pápai pénzládákat Budán felnyitották, üveg és rézdarabokat, hamis pénzeket és gunyiratokat találtak bennük. Az egyik cédulába 3 dénár volt csavarva azzal az utasítással, hogy egy a pápát, egy a kardinálist és egy az esztergomi érseket illeti meg. A másikon ez a jellemző üzenet állott a pápai adószedő számára: „Vidd vissza bucsudat Rómába és hagyd a pénzünket itt.”²⁾

Míg a budai polgárok csak gunyolódtak, addig az *eperjesiek* már 1521-ben tettleg is bántalmazták, sőt börtönbe vetették Domo Mihály pápai bucsuárust.³⁾ Nem egy kapzsi csöcselék lázadásáról, hanem a polgárság tervszerű eljárásáról volt itt szó, és az egész támadást Albert, a városi plébános vezette. A vád szerint ő volt az, aki Domotól elszedte a pápai bullákat s midőn nem tágitott, további eljárás végett a városi tanácsnak adta át. Jövedelmeit látta veszélyeztetve, mert aki egyszer indulgentiális pápai levelet vásárolt, annak már nem volt szüksége elhunyt hozzátartozói lelki üdvösségéért misét rendelni vagy alamizsnákat adni. Valószínűleg a pár évvel előbb megindult wittenbergi reformmozgalom is hatással volt

1) Mátyás király rendeletei 1481—83-ból, Kassa város levélt. 492, 520, 539. sz.

2) Burgio pápai nuncius jelentése, Egyháztört. Eml. I. 209.

3) Hörk J. Az eperjesi kollégium tört. 22. foglalkozik először az ügyvel, de szükségesnek látszott az eredeti okiratokat újból átnézni és kisebb tévedéseket helyreigazítani.

az eperjesiekre. Elég az hozzá, úgy elbántak a bucsuárussal, hogy sem Eperjesen, sem a felvidéken többé nem mert senki pápai indulgentiákat árulni.

Domo Mihály, aki különben eperjesi származású felszentelt pap volt, midőn látta a veszélyt, az egyházi szereket, templomi edényeket s a már gyűjtött pénzt apja házában rejtette el, de ez sem használt néki, mert most meg az apjára támadtak s még a házát is elfoglalták, mivel szerintük Mihály pap mindezeket a néptől csikarta ki igaztalanul (se eadem a populo acquisivisse seu male extorsisse.¹⁾ Hogy még ezenfelül be is csukták, azt valószínűleg csak azért tették, nehogy pert indíthasson ellenük a szentszéknél. Az egeri püspöki udvart ugyanis némi ajándékokkal megtudták maguknak nyerni az eperjesiek. Ugyszintén a megyei széket is. Sőt ez 200 frtba el is marasztalta Domo Mihályt becsületsértés címén, mert egyik támadójáról, a nemes Meszlényi Orbánról azt merete állítani, hogy meglopta őt.²⁾ Mihály papnak azonban — szintén vesztegetéssel — sikerült az egeri börtönből kiszabadulnia és Jeromos püspök, római szentszéki bírónál 1523. márc. 31-én egy ítéletlevelet kieszközölnie, melyben ez — miután az egész esetet előadja — az eperjesieket, nevezetesen Czibner Keresztély bírót, Schmidt (Faber) Gáspárt, Kalmár (Mercator) János, Lányi Jánost, Bels Mihályt és más polgárokat Domo Mihály elfoglalt javainak visszaadására kötelezi.

Az eperjesiek még ezt az enyhe ítéletet is sokalták és most viszont ők indítottak Egerben Domo Mihály ellen pert, amiért őket az egyházmegyei hatóság megkerülésével az ország törvényei ellenére egyenesen Rómában perelte s

¹⁾ Jeromos püspök ítéletleveléből, I. alább. Eperjes város levélt. 1103. sz. Egyéb rosszat nem igen tudtak Domo papra mondani, sőt az idézett okirat elismerőleg nyilatkozik róla. Kétségtelen tehát, hogy az ő személyében az eperjesiek főleg az intézményt, melynek szolgálatában állott, üldözték.

²⁾ Egyháztört. Eml. I., 90. Bunyitay ennek a felette érdekes pernek több mint 20 oklevele közül csak két töredéket közöl s azt sem pontosan, holott az oklevelek ritka teljességgel meg vannak az eperjesi városi levéltárban.

Bonzagnus János egri püspöki vikárius el is ítélte Domot 500 arany frt büntetésre az illető polgárok számára és 41 frt 44 dénár perköltségre a saját maga számára.¹⁾ Eközben Domo Mihály pap ellen valóságos hajtóvadászatot tartottak²⁾ és csak nagynehezen sikerült neki Budán, a királyi udvarban pártatlanabb bírakat találnia. Kunis Mátyás, választott egri püspök, aki a közvetítő szerepére vállalkozik, de viszont nagyobb összeggel tartozik az eperjesieknek, kétszínű szerepet játszik az egész perben. Az eperjesieknek egyre azt hozza fel, hogy mily főbenjáró dolgot követtek el, fetteket nagyítja s következményeivel ijesztgeti őket, hogy saját közbenjárását annál fontosabbnak tüntethesse fel.³⁾

Végre 1524. végén az eperjesiek Novocastro János közjegyző, illetve Báthory István nádor előtt Budán kiegyeznek Domo Mihály pappal. Eszerint Domo elfeledi a rajta és hozzátartozóin elkövetett sérelmeket, viszont az eperjesiek nem fogják őt többé üldözni, hanem egész családjával együtt visszahelyezik polgári jogaiba, illetve azok élvezetében meghagyják és kártérítésül a házáért 26 frtot, a templomi eszközökért 10 frtot fizetnek néki s végül ígérik, hogy ezentul az egyházi avagy a pápai küldötteket jobban meg fogják becsülni, azokat hivataluk végzésében nem fogják többé akadályozni.⁴⁾

Erre azonban nem került a sor, mert a római egyház maga is belátta a búcsúárusi intézmény tarthatatlan voltát, amint ezt nemsokára rá a tridenti zsinat állásfoglalása is bizonyítja. Ez a zsinat ugyanis kimondotta, hogy *miután a búcsúárusok gazsága, malitiája az összes hívők nagy botrá-*

¹⁾ Bonzagnus ítéletében hivatkozik VIII. Ince pápa dekretumára, mely szerint „nemo ultra suam diocesim in ius conveniri possit.” 1523. máj. 3. 1108. sz. Eperjes v. levélt.

²⁾ Nádasdy Benedek tornai alispán levele Eperjes város tanácsához, 1523. júl. 11. Ugyanott 1115. sz.

³⁾ Levelei, melyek az egész eseményre fényt vetnek, az eperjesi városi levéltárban 1144—46, 1150. stb. sz. a. Később, mint szepesváraljai piébános, ő maga is egyházellenes dolgokat művel. Egyháztört. Eml. II. 146.

⁴⁾ Eperjes város levélt. 1524. okt. 12, 1158. sz. és 1524. dec. 29., 1165. sz.

nyára és panaszára napról-napra növekszik, úgy hogy nincs remény arra nézve, hogy meglehetne őket javítani, maga az intézmény az egész kereszténységben végleg megszüntetendő.¹⁾ A zsinat maga is bevallja, hogy ilyen gonosz üzérkedésből származott a legtöbb visszaélés a keresztények között, ennél fogva azt nem engedi tovább üzni.²⁾

Ez a beismerés azonban későn jött. A legtöbb helyen ekkor már szakítottak a pápasággal.

* * *

De nemcsak a rendkívüli adót, hanem a rendes egyházi tizedet, dézsmát is sok helyen, így nálunk is megtagadták már a reformáció előtt.³⁾ Egyrészt a fejedelmek és az ő embereik foglalták le világi célokra az egyházi jövedelmeket, másrészt maguk a hivek is igyekeztek kibujni adózási kötelezettségük alól. Már pedig az egyházi körök ezen a ponton voltak talán a legérzékenyebbek s a tized kérdésében nem ismertek tréfát. Minden évben a négy főünnepen, karácsony, husvét, pünkösd és Mária mennybemenetelének napján a papnak a népet ki kellett oktatnia a tizedfizetés köteleességéről. S aki a tizedfizetési kötelezettségét nem teljesítette, az egyházi átok alá került, azt nem volt szabad egyháziilag eltemetni, sőt annak utódai egészen negyediziglen nem viselhettek egyházi hivatalt s nem részesülhettek egyházi javadalomban.⁴⁾

A kassai polgároknak is volt egy ilyen perük, amelybe talán önhibájukon kívül jutottak. Giskra alatt történt, akit Erzsébet anyakirálynő felsőmagyarországi főkapitánynak nevezett ki, hogy a kassaiak éveken át nem fizettek az egri káptalannak tizedet. Ennek nemcsak az oka, hogy Giskra önhatalmulag lefoglalta az egyházi jövedelmeket és

¹⁾ Canones et decr. Concil. Trid. sess. 21 de ref. IX. Az indulgentiák és más egyházi kegyelmek gyakorlásával a káptalanok két-két tagját bízták meg.

²⁾ Ugyanott Decr. de indulgentiis.

³⁾ Pastor, Gesch. der Pápste, III, 221 Pór A. Magyar gazdaságtört. Szemle, XI. 169.

⁴⁾ Ez a legnagyobb egyházi büntetések közé tartozott s különben csak azokra alkalmazták, akik pl. Spanyolországban keresztényen gyermekekkel kereskedtek. Hefele, Conciliengesch. VI. 391., 614. 981.

igy a kassaiak nem akartak kétszer fizetni, hanem valószínűleg ezen ürügy alatt megpróbálták akkor is megszüntetni az adózást, midőn már Giskra nem szekularizált.

Legalább erre vall az a kiegyezési okirat, melyet Kassa város és plébánosa, Jodocus, kötöttek az egri káptalannal 1446-ban. Előzetesen már egy országos gyűlés is foglalkozott az ügygel és a kassaiakat pártfogásába vette.¹⁾ Erre a káptalan 2 évet, vagyis 30 ezüst márkát elengedett az egyházi adóból, viszont a kassaiak kötelezték magukat a többi hátralék lefizetésére. A szerződésben a polgárok ígérik, hogy *jövőben a tizedfizetést nem fogják megvetni* és sem egészben, sem részleteiben *megtagadni*.²⁾ A polgárok azt is kijelentik, hogy ezentul inkább békében akarnak élni egyházi feljebbvalóikkal, mint viszálykodásban.³⁾ A kedélyek és szenvedélyek azonban úgy látszik, még soká nem csillapultak le, mert még évek múlva is találkozunk excommunicatiókkal, melyekkel művelt polgárokat az egyházból kiközösítettek. *Kaposi János* egri kanonok, mint *János bibornoktól* megbízott szentszéki bíró csak 1458-ban oldja fel *Márk* kassai ötvöst az egyházi átok alól.⁴⁾

A felsőmagyarországi huszita mozgalommal egy időben, midőn pl. Szepesben és Sárosban minden második róm. katolikus egyházban két szin alatt áldoztak s egyesek már a bibliát is magyar nyelvre fordították,⁵⁾ Erdélyben is nagy egyházellenes mozgalom keletkezett. Az erdélyi jobbágyok, magyarok és oláhok egyaránt, fellázadtak s világi uraiktól a költözködés szabadságát, püspököktől, Lépes Györgytől pedig azt követelték, hogy a tizedet ne pénzben és pedig a régi forgalmunál nagyobb értékű új pénzben keljen fizetniök,

1) Kemény L. Tört. Közl. Abauj-Torna vm. és Kassa multjából, II. 245.

2) *Solutionem temporibus futuris in nullo volumus derogare et neque in toto neque in parte contraire.* Kassa város titk. levélt. A. 33. sz.

3) *Potius concordiae quam discordiae seminatores pascisque zelatores esse cupientes.* Ugyanott.

4) Ugyanott. Parochia, 43.

5) Tóth Szabó L. Giskra (Akad. tört. értek. XIX. 10.) 55., Zolnai Gy. Nyelvméleink a könyvnyomtatás koráig, 110

hanem a régi módon, terményekben róhassák azt le továbbra is. A püspök nem teljesítette kéréseit, hiszen neki is nagy összegeken kellett Rómában megváltania a javadalmát, mire a hívek egészen megtagadták a tizedet. Midőn a püspök ezért egyházi átok alá vetette őket 1437-ben, egész Erdélyben fellázadtak s a mozgalmat csak nagy nehezen lehetett leverni.¹⁾

Hasonló okokból forrongtak, lázadoztak már egy-két századdal előbb vagy később az összes európai népek. Az angolok (Wat Tylor és Ball János szerzetes vezetésével, 1381-ben), a franciák (1251., 1320. és 1358-ban), a hollandusok (1492.), a németek (1476.), továbbá Bajorországban a kempteni apát jobbágysai (1492.), Elsassban, Würtembergben a „Bundschuh“ és a „szegény Konrád“ szövetségesei (1493., 1502., 1514.), Ausztriában a salzburgi érsek jobbágysai (1462.), Karinthiában, Krajnában, Steierországban a vend parasztok (1515. és 1525.), végül nálunk a Dózsa György kurucái 1514-ben. Amint látjuk, ezek a parasztfordulalmak oly mértékben szaporodtak, amely mértékben súlyosbodott az egyházi elnyomás is s amely mértékben közeledtek a reformáció felé. Hiszen már 1476-ban hirdette Bóheim János pásztor a németeknek Isten országa eljövételét és másutt is vallásos, egyházellenes színezete volt a mozgalomnak. Hogy az utolsó nagy német parasztlázadás 1525-ben már a reformáció korába esik, ebből nem az következik, hogy a reformáció idézte volna azt elő, hanem az, hogy az évszázados bajokat és visszaéléseket a reformáció sem tudta pár év alatt megszüntetni.²⁾

Az egyházi tizednek különösen pénzben való fizetése egyre nagyobb terhet jelentett a hívekre s egyre nehezebb lett a behajtása, úgy hogy egyházi átokhoz és más szigorú büntetésekhez kellett folyamodni. A magyar országgyűlés azonban a hívek pártjára állott és viszont szigorú büntetéseket szabott ki azokra a prelátusokra, akik a dézsma beszédésénél erőszakoskodnak és egyházi átkot alkalmaznak.³⁾

¹⁾ Szilágyi S. A. Magyar nemzet tört. III 601.

²⁾ Akad ugyanis még katolikus író, aki a parasztlázadást a reformáció „véres gyümölcésének“ tartja, pl. Ifj. Inczinger F. A bártfai protestantizmus és a kultúra a múltban, 10.

³⁾ Corpus jur. hung. 1486 : 41, 1504 : 23.

Továbbá elrendelte, hogy azokat az idegen egyházi javadalmasokat, kik nem a királytól, vagy az illetékes magyar kegyurtól, hanem a pápától szereznek javadalmat, „mint az ország szabadságának nyilvános háborítót, együtt és egyenkint *vizbe kell fullasztani*.“¹⁾ Ebben az országgyűlés különben csak folytatta Mátyás király politikáját, aki egy hasonló eset alkalmából már azzal fenyegetőzött a pápánál, hogy teljesen elszakad a római egyháztól s a keleti egyházhoz csatlakozik, avagy a hitetlenek táborába áll, törökké lesz.²⁾

A magyar országgyűlés tehát sokkal előbb, mint ahogy kimondta a lutheránusokra az elégetést, vizbefulladásra ítélte a pápa embereit. A lutheránusokat is elsősorban mint idegeneket tartja üldözendőknek az országgyűlés, ami kitűnik abból, hogy velük kapcsolatban „az összes idegen nemzetbeli“ hivatalnokokat, tiszteket és zsoldosokat is kitiltja.³⁾ De az egyházi adó és javadalmak kérdésében ugy a király, mint az országgyűlés azután is rómaellenes álláspontot foglalt el. I. Ferdinánd maga is szekularizált és a városokat is támogatta a patronátusi jogok kiterjesztésére irányuló törekvésükben. Besztercebányán a sz. Erzsébet-kórház, Kassán a széplaki apátság kegyuraságát a városra ruházta.⁴⁾ Továbbá ugy a király, mint az országgyűlés követek útján kérte fel a pápát, hogy a magyar főpapokat ingyen erősítse meg állásukban, mert — ugymond — „azok a pápai adók (annáták), melyeket azelőtt az ilyen megerősítésekért Rómában fizetni szoktak, ezidőszertint éppen nem, vagy csak igen kis részben látszanak behajthatóknak és így időközben sok dolgot el kell hanyagolni, minek folytán *a jámborságnak és vallásosságnak főnkre kell mennie, sőt ez már sok helyütt be is következett*.“⁵⁾ A pápa inkább engedett, mintsem hogy végleg elidegenítse magától a magyar rendeket, kiknek soraiban akkor már, különösen a városi követek közül, sokan voltak, akik a Luther-féle gyökeresebb megoldást, az annáták teljes beszüntetését

1) Corp. jur. Hung. 1495 : 31.

2) Fraknói V. A magy. kir. kegyuri jog, 206.

3) Corp. jur. hung. 1523 : 54, 1525 : 4.

4) Egyháztört. Eml. IV. 398. Kemény, A reformáció Kassán, 13.

5) Corpus Juris Hung. 1548 : 9. és 1550 : 14. Egyháztört. Eml. III. 371-

s a pápaságtól való teljes elszakadást tartották célravezetőbbnek.¹⁾

* * *

Hogy a jámborság és vallásosság nem ment tönkre és a magyar országgyűlés indokolt aggodalma nem teljesült, abban nagy része volt a városok céltudatos politikájának. A polgárság mind öntudatosabb térfoglalása abban is nyilvánul, hogy *birói joghatóságát* egyre nagyobb körben, a város egész területére, még az egyházi emberekre is igyekszik kiterjeszteni. Míg azelőtt a püspök idézte maga elé nemcsak egyházi, hanem mindennemű világi perben is a polgárokat,²⁾ úgy most a polgárok viszik keresztül azt az elvet, hogy akinek egy polgárral pere van, az a városi törvények szerint járjon el.³⁾

A városi törvények szigorubbak, a bírák kevésbé megvesztegethetők voltak, mint az egyháziak. Továbbá más elvek szerint ítélkeztek és jártak el, mint a régi földmives társadalom emberei és az egyház, mely annak erkölceit védte. A polgárság új erkölcsiséget fejlesztett ki. A polgárnak a foglalkozása más természetű, mint a földmivesé. A termelt javak nagyobb arányban képezik az ő saját munkájának a gyümölcsét, mint a földmives terményei. Ennélfogva jobban meg is becsüli őket, különösen pedig a pénzt, mint egységes érték-mérőt, melynek kis tömegben is jelentékeny vásárlási ereje volt. A lopást sokkal szigorubbán bünteti, mint a naturálgazdaság állapotában élő régi társadalom, ahol állapotban, terményben nem lehetett egyszerre oly nagy értéket elidegeníteni, mint a pénzgazdaság korában ingókban, iparcikkben avagy készpénzben. Az egyház, mint fentebb láttuk, ebben a tekintetben még a régi erkölcsöket követte s a lopást, rablást nem büntette oly szigoruan, mint ahogy az a polgári érdekeknek megfelelt volna.

¹⁾ Zsilinszky M., A magyarhoni prot. egyház tört. 126 és Karácsanyi J., Magyar Egyháztört. 151.

²⁾ Így az egri püspök a kassai polgárokat, ami ellen ezek a királynál kerestek és találtak védelmet. Kassa v. titk. levélt. B. Privil. 18. és 21. sz.

³⁾ Kolosváry—Óváry, A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjt. IV/2, 19 Pozsony városi statutum a 15. századból.

De egyéb érdekellettek is keletkeztek az egyház és a polgárság között. Az egyház, mint holtkez a javak megkötését, a világi forgalomból való kivonását idézte elő, a hűbéri formákhoz maga is ragaszkodott, a kiváltságokat támogatta és szaporította. A polgári gazdálkodásnak ellenben a jogegyenlőség, szabad közlekedés, egyforma örökösödési jog, adásvételi és szerződési szabadság, a felosztható földbirtok nélkülözhetetlen feltételeit képezték.¹⁾ Az egyházi és világi földesurak önkényuralmával szemben a polgárok a fejedelemmel kerestek védelmet és természetesen támogatták őt abszolút hatalomra való törekvésében. Ők a modern jogállamban megváltójukat látták, nem pedig az ördög művét, mint ahogy azt az egyház tanította.

Inkább az egyházat, a papok és szerzetesek életét veték bírálat alá, vajjon megfelelnek-e hivatásuknak. A besztecebányaiak örömmel értesítik a bártfaiakat, hogy végre találtak egy papot, aki nemcsak a zsebére és hasára néz, nemcsak a füleknek, hanem a szívnek és lelkiismeretnek is tud beszélni s igazi lelkipásztor hiveinek.²⁾

A polgárok vallási világnézete, egyházi berendezésük is érdekeiknek megfelelően, a célszerűség szempontja szerint alakult át. „Minden más dologban egyek vagyunk már, egyforma jogunk és privilégiumaink vannak, még hátra van, hogy a biblia szerint rendezzük be istentiszteletünket és egyház-szervezetünket“, írják a selmecebányai polgárok a körmöcbányai tanácsnak, hogy ez ügyben mielőbb gyűlést hívjon össze.³⁾ A polgár ember a bibliából is főleg azt olvassa ki, hogy „a maga dolgában szorgalmatos“ ember még a királyok

¹⁾ E. Ehrlich, Grundlegung der Soziologie des Rechts, 337.

²⁾ Wollten wir demnach E. W. nicht verhalten, dass wir bei unser Kirchen zimlich Predikanten, doch mehr Ohren, Pauch und Seckt-Prediger, denn Seelsorger bisher gehabt, welch viel mehr auf ihr Ehrgeizigkeit und das, so in die Kuchl getragen und den Pauch gefüllt, denn für die armen, irrenden Gewissen gesorgt haben . . . nun aber einen ainfeldig, frum und fleissigen Mann haben, der die christliche Ordnung in preuchlicheren (bräuchlicheren) Schwung gebracht, ein recht christlich Religion, und göttlichen Schriften gemäss Ceremonien aufgericht . . . 1540, aug. 2. Egyházt. Eml. III. k. 471. o.

³⁾ Egyházt. Eml. III. 91.

főlé is helyezendő, hogy csak a „gyors és serény asszony“ lehet jó feleség¹⁾ és Pál apostollal együtt azt tartja, hogy aki nem dolgozik, az ne is egyék.²⁾

Tévedés volna ezt az új irányzatot minden további nélkül anyagiának, materialistának, vallástalannak tartani. Kétségtelen, hogy az élet javait reálisabban értékelte, hogy a transcendens, tulvilági javakkal való üzérkedést száműzte a maga köréből. De a saját gazdasági rendszerén belül sokkal intenzívebb vallásosságot és erkölcsiséget fejlesztett ki, mint a régi volt. Nem a külsőséget, hanem a lényegét tekinti mindenütt, a rossznak, a bűnnek legyőzésére törekszik. Nem elégszik meg azzal a tapasztalati ténnyel, hogy az egyház külsőleg létezik, hanem vizsgálja, vajjon megfelel-e céljának, rendeltetésének. A pap is nem mint felszentelt lény, hanem csak annyiban tekintély előtte, amennyiben tényleg megfelel hivatásának. A hivatás fogalmát mélyíti, szinte újjáteremti az új szellemi irányzat. Minden embernek „hivatást“ tulajdonít, minden világi életpályát vallásos tartalommal tölt meg, isteni szankcióval lát el. Az a szolgáló, aki jól kisépri a szobát, Istennek épp oly kedves munkát végez, mint a püspök, aki misét mond, mondja Luther.

A józan polgári gondolkodás nem tudott belenyugodni abba a megkülönböztetésbe, melyet az egyház a kétféle erkölcsiségre nézve megállapított. A régi egyház tana ugyanis az evangéliumi *parancsok* (Isten és emberszeretet) mellett, melyek mindenkire egyformán kötelezők, megkülönböztette az evangéliumi *tanácsokat*, melyeknek betartása különösen érdemszerző s egy magasabb erkölcsiséget állapít meg. Ez utóbbiak közül a szerzetesi fogadalmakat, így különösen a kötelező nőtleniséget, a cölibátust a polgárság mint természet- és társadalomellenes intézményeket elítélte. Sok helyütt egyesenesen kényszerítették a papot, hogy házasságban éljen, ellenben a kicsapongást avagy kéjnejséget szigorúan, sőt halállal büntették.³⁾

¹⁾ Példabeszédek 22, 29 és 31, 10.

²⁾ M. Weber, Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus, Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, XX. 1 és XXI. 1.

³⁾ Hefele, Conciliengesch. IV. 613

Freudnek, a bécsi egyetem nagyhirű tanárának a nemi életre vonatkozó legújabb lélektani kutatásait természetesen nem ismerhették a polgárok. Nem igen jöhettek rá arra, hogy a középkori egyházi élet sok abnormitása, pl. a boszorkányok, fiatal szűzek elleni inquisitíós eljárás, midőn a vádlott testén az „ördög jegyét“ kutatták, mennyiben vezethető vissza a ki nem elégitett nemi vágyakra. De azt tudhatták, hogy a papi nőtlenséget főleg az egyházi, holtkézi vagyon fennmaradása kedvéért hozták be a pápák. És az elfajult papi és szerzetesi erkölcsökből láthatták, hogy az élet rációfól azokra, akik az aszkézist intézményileg akarják biztosítani. Tehát az ugynevezett evangéliumi tanácsok egy részét egyszerűen elvetették. A másik részét ellenben, a hogy azok Jézus hegyi beszédében ki vannak fejtve, nem tekintették többé pusztá tanácsoknak, amelyeket kiki tetszése szerint követhet, hanem igenis szigorú parancsoknak, melyek mindenkire nézve kötelezők. Így pl. azt hogy: szeressétek ellenségeiteket is; a gonosznak ne álljatok ellene gonosszal; a ti beszédeitek legyen igaz; ¹⁾ cselekedeteitek legyen olyan, mint a tanítástok, ne pedig mint a farizeusoké, akik *„nehéz és elhordozhatatlan terheket kötöznek egybe és azokat vetik az embereknek hátokra, de ők azokat csak ujokkal sem akarják illetni.“*²⁾

A kétféle, magasabb és alacsonyabb erkölcsiségről szóló tannal annak két konzekvenciáját is elvetette az új, polgári gondolkodás. Az egyik az, hogy a magasabb, aszkéta erkölcsiség a szentek felesleges jócselekedeteire vezet, melyekből aztán, mint a búcsu intézményénél láttuk, azoknak is lehet juttatni, akik a szükségesnél kevesebb jót tettek. A másik pedig az, hogy az alacsonyabb erkölcsiség mellett is lehet üdvözülni, mert hiszen az üdvösséget tulajdonképen az egyház objektív hatású kegyzerei, a szentségek, mint „opus operatumok“ biztosítják. Ezeknek elvégzése végett volt szükség a nagyszámu papra és bátran állithatjuk, hogy az efféle „megigazulás“ nagyon drága lett a hivek számára.

¹⁾ Máté ev. 5, 34–44.

²⁾ Máté ev. 23, 3–4.

A polgárság szellemi fejlődése ezzel szemben eljutott a Luther álláspontjához, aki az autonóm vallásosságot alapította meg, midőn azt tanította, hogy nem az egyházi cselekvények elvégzése, hanem az érzület a fő, vagyis a hit által igazul meg az ember és mindenki magamagának a papja. Ez a megigazulás nem kerül pénzbe, anyagi javakba, ehhez erkölcsi ujjászületés kell. Ezt a felfogást előkészítette a mysticizmus, mely a scholastikának formalisztikus, száraz tudakosságával szemben az ember kedélyi életének követelményeit elégítette ki, az egyn vallásos individualitását fejlesztette ki. Előkészítette továbbá a humanista irodalom, mely eredetében tanulmányozta a szentírást és a régebbi egyházi irodalmat.

A polgárság végül nemcsak az által győzött a régi egyház felett, hogy papjait szigorúan megrendszabályozta a régi erkölcsöket tökéletesíteni törekedett, hanem főleg azzal, hogy új papi nemzedéket nevelt magának.

A régi egyházban nincs örökösödés, nincs meg az apáról fiura való átplántálódás. Az egyház a maga embereit mindig frissen kénytelen a társadalomból toborozni s azután a maga céljaira átgymni, a maga erős közszellemével átalakítani őket. Amint azonban az egyház tulerős vagy tulsok új elemet fogad be és nem képes őket többé teljesen átalakítani, lassanként maga alakul át.

A városi polgárság mind értékesebb elemeket küldött az egyházi pályákra. Kiváló polgárok fiai mennek az egyetemekre, vagy szegényebb sorsu, de tehetséges ifjak, kiket a város maga támogat tanulmányaikban. Ők viszont az egyházi pályán, mint papok vagy szerzetesek sem tagadják meg származásukat, beleviszik az új, polgári szellemet s ennek megfelelően igyekeznek azt átalakítani.

A fejedelmek is támogatására jönnek a polgárságnak művelődésre való törekvésében. Így Szászországban, mely gazdag ércbányái következtében ipari tekintetben igen felendült a 15-ik században, Bölcs Frigyes választófejedelelem 1502-ben a wittenbergi egyetemet alapítja. Ez az egyetem lesz azután a gyűjtőpontja az egyházzal, pápasággal elégedetlen gondolkodóknak, innen árad ki az új szellemi irányzat Európa összes országaiba.

A reformáció legkiválóbb képviselői, egy Luther és Melancton, nálunk pedig egy Stöckel Lénárd, egy Honter János mind polgári szülőknek a gyermekei. Calvin atyja pedig, mint ügyész, ugyan egyházi szolgálatban állott, de radikális nézetei miatt élete végén egyházi átok alá került és mint kiközösített is halt meg. Fiát, miként Luthert is, az egyházi átokért bőven kárpótolta az a tudat, hogy millió ember látta bennük új szellemi vezérét.

Dr. Obál Béla.

Abauj-Tornavármegye története. 1527—1648.

A török dúlás előtt menekvő horvát nemességből vármegyénkben is számosan megtelepedtek s a vármegyei táblabírák és esküdtek között Horváth Boynisich Mihály, Vajdai Horváth Stransikovich György, Jászói Horváth András, Zapricza Horváth György, Horváth Mladossevich Ferencz és Felsőmérái Horvát Ostorharich István sülrún szerepelnek.¹⁾

A tornai uradalmat I. Ferdinánd király 1531-ben vingartri Horváth Gáspárnak, főkamarásának adományozta.²⁾ Özvegye, Likerka Johanna 1559-ben a birtokot örökbevallja Mágóchy Gáspárnak és Tamásnak és pedig Torna várát és mezővárosát (oppidum), továbbá Udvarnok, Tornaujfalu, Áj, Lucska, Barka, Falucska, Horváthi, Rákó és Kovácsitornai, Ináncs, Encs és Pamlény abaujvármegyei, Szent-Jakab, Viszló, Debréte, Köbli borsodi, Erdőbénye és Kisbénye zemléni birtokokat 14000 frtért.³⁾

Midőn Kassa városa, jóllehet nem önkényt, János király uralma alá került, két faluját, Forrót és Garadnát Ferdinánd király 1541-ben zálogba veti fővezérének Serédy Gáspárnak 4500 rajnai forintban katonai költségek fejében.⁴⁾

Midőn az 1552-ik évben Kassa visszakerült a Habsburgok uralma alá, birtokai Seredy veje Alaghy György kezén voltak; ezeket a besztercebányai országgyűlés Kassának visszaadta.⁵⁾ Alaghy János a birtok elvesztésén nem bír meg-

¹⁾ Abaujvármegye 1630—1632. évbéli jegyzőkönyvei.

²⁾ Kassa v. lt. 1509.

³⁾ Bárdossy János. Moldavensis vel Szepiensis decimae indagatione. Posoni 1802. 119. lap.

⁴⁾ Kassa v. lt. 1703. sz.

⁵⁾ Kassa v. lt. 1972. sz.

nyugodni s Kassával háboruskodik fölöttük. 1559-ben megtámadta a kassai őrséget, mely a garadnai templomba szorult; az épületet felgyújtotta és sokakat leölt.¹⁾

A széplaki apátság birtoka, királyi adomány útján 1567.²⁾ a jezsuiták nagyszombati kollégiumának jutott s a mislyei prépostság abauji falvai Káthay Ferencz, majd özvegye, Mágóchy Margit 1588. kezén vannak.³⁾

A szalánczi uradalomban házasság révén 1596-ban már a Forgáchok ülnek,⁴⁾ míg a regéczi birtok Thurzó Ádám halálával gr. Eszterházy Miklós a nádor kezére jut királyi adományából 1636.⁵⁾

A szőlőművelés vármegyeszerte virágzik, így Ruszán Telkibányán, Gönczön,⁶⁾ Aszalón,⁷⁾ és Szántón 1529.,⁸⁾ Korlátfalván 1531.,⁹⁾ Szurdokon 1556.,¹⁰⁾ Széplakon 1564.,¹¹⁾ Garadnán 1564.,¹²⁾ Boldogkőváralján 1572.,¹³⁾ Jászón 1573.,¹⁴⁾ a szeptsi hegyen 1573.,¹⁵⁾ Szilason 1575.,¹⁶⁾ a Kassaujfalusi hegyen 1585.,¹⁷⁾ Almáson 1635.¹⁸⁾

A szőlőművelés jövedelmező foglalkozás volt s Alaghy János Szántón várkastélyt épít 1557. s őrséget helyez bele szőlői védelmére.¹⁹⁾ A szántói bor ára 1533. hordónként

1) Kassa v. lt. 2074, 2075. és 2077.

2) U. o. 2803.

3) U. o. 4070/110

4) U. o. 4625.

5) U. o. 6772.

6) Kassa v. lt. 1392.

7) 1435/12, 5398/36, 6229/91, 6808.

8) 1435/71, 1579, 1915/100, 5449.

9) 1541, 7112.

10) Tört. Tár. 1903. 158 lap.

11) 2477, 2849, 5782/162.

12) 2528/84, 4791/59.

13) 3120/142, 5713, 5948, 6229/84.

14) 3143.

15) 3175/42.

16) 3245.

17) 3891/117.

18) 6581

19) 1915/100.

7 forint,¹⁾ 1565-ben Tornán 4 forintjával,²⁾ Mislyén 1572-ben 4 hordó bor 64 frtjával,³⁾ Vizsolyban 1575-ben egy hordó 26 frtjával, 24 hordó pedig ezer forintjával kelt el.⁴⁾ Czekeházán a bor ára tizenhatodfél forint, az átalagé 8 frt.⁵⁾

Szántón egy szőlőt a Gelenczérhegyen 1561, — a 15-ik században még Greniczér — 22 forinton adtak el.⁶⁾ Boldogkőváralján 1617. 1300 frton,⁷⁾ ugyanott 1622. 71 frton.⁸⁾ Az adásvételnél Szántó 1612. „áldomását adták . . . Ukon pohármutatója volt Andó Pál, ellenzője senki nem volt.“⁹⁾ A bortermés után a kilenced és tizeden felül szőlőhegyvám (fertón) is járt a földesur részére; Aszalón „minden köből bortól két-két pénz. Azt pedig csak a vidékiektől vesszük, — írják Kassa városának (1610), — az magunk borától négy-négy pénzt veszünk, a török részére.“¹⁰⁾ A község 1628. az itt szőlővel bíró Kassát arra kéri, hogy menjen elől jó példával és segítse meg őket, mert a pogány török „az gyakorta való sommának beszolgáltatására“ készíti őket s „mostan is odatartják zálogul egy emberünket.“¹¹⁾ Ez évben a szüret rossz volt s Bodókörről írják „az szüretnek vékony voltát közönségesképpen sokan érzik.“¹²⁾

A 14-ik század kezdetén művelés alá vett széplaki szőlők után járó tized a nagyszombati collégiumot illette 1564. A szőlőket nagyobb részét a lutheránussá lett Kassa polgárai birták s ezek vonakodtak a kötelezettség teljesítésétől, amint Hurtadus Pérez, a collégium rektora panaszolja.¹³⁾ Ez ügyben *Telegdy Miklós*, a nagyszombati papnevelő-intézet prefectusá-

1) 1579. sz.

2) Kassa v. lt. 2652/32. sz.

3) 3120/36.

4) 3227 és 3228.

5) 3336/16.

6) Kassa v. titkos lvt. Vinea.

7) 5713.

8) 5948.

9) 5449.

10) 5398/36.

11) Kassa v. lt. 6229/91. sz.

12) U. o. 6229/84.

13) 2477.

nak kérelmére Miksa király 1568. rendeletet küldött Zay Ferenc felsőmagyarországi főkapitánynak, hogy szorítsa reá a kassaiakat a tized megfizetésére.¹⁾

A széplaki puszta szőlők felújítása végett 1617. a birto-
kosok öt esztendei szabadságot nyertek, azaz felmentettek
mindennemű fizetés alól s szigorú tilalmat adtak ki azok
ellen, akik oda barmot hajtottak legeltetni.²⁾

A szőlőmunka sorrendje 1598. nyitás, két kapája, kötés,
szedés és fedés.³⁾ A szüretelés idejéről szól, hogy Alaghy az
1566-ik év szeptember hó 13-án sürgeti Kassa városát, hogy
a következő héten kezdjék meg a szüretelést.⁴⁾

A szőlőgyepük iránt a vármegye az 1634-ik évben sza-
bályrendeletet hoz: „Statum est. Mivel sok panaszkodások
vagyunk, hogy némely nemes ember és szabados atyánkfiai,
nem gondolván semmit is az jó rendtartással, falujoknak,
vagy városoknak, ahol resideálnak, határookban levő közpoc-
kolásokat, szőlőgyepüket be nem fognak másoknak nagy
kárára és fogyatkozására, sem parochia, schola, pásztorháza,
hid, utcsinálásokban és egyéb közönséges dolgokban nem
egyeznek és visszat vonszanak.

Mely inconveniákat az nemes vármegye per publicum
statutum akar per omnia tollálni ilyen formán, hogy az, kik
affélék találkoznak, akár nemes, akár szabados személy legyen,
semmit az neki nem suffragálván, ha az parasztbíró alá
adná magát egy forint büntetésig, bene quidem, azon parasz-
bíró toties quoties az egy forintig megbüntethesse, comperta
tamen prius vero rei veritate; és elsőben admoneáltassék
felőle, és ha az admonitióra bizonyos praefixus napra nem
cselekedne, úgy büntetessék meg. Amely nemes ember, vagy
szabados személy peniglen nem akarja magát adni az parasz-
bíró alá az egy forint büntetésig is, nihilominus ez megnevezett
jó rendtartásokban ellenkezőnek és nem cselekedőnek talál-
tatik, tehát eo facto ad partis lesae et damnificatae iustantia
soleni vigore praesentis statuti csak házától is annak az

1) 2849.

2) Kassa v. II. 5782/162.

3) U. u. 4791/59.

4) 2764/66.

processusnak, azaz mely processusban esék efféle dolog, szolgabírája mellette levő egy esküdttel kimenjen és totiesquoties controversum fuerit, mindannyiszor tizenkét forintig exequáljon, omnibus iuridicis remediis, nec obstante nobilitari prerogativa et libertate. Mely tizenkét forint büntetésnek fele az bírót, fele az lesa parsé legyen; és azon szolgabíró eo facto az miatta esett kárról is satisfactiót impendáljon.

A földesur italmérési jogát korcsmában gyakorolta Zsádányban 1571,¹⁾ Hejczén 1599,²⁾ Szinán,³⁾ Vilmányon 1640-ben vendégfogadóval találkozunk.⁴⁾

Egy-egy falu népe még mindig⁵⁾ földközösségben élt; a falu határát évenként egyenlően felosztották s nyilat vetettek reá. „Az mikor az király rovója ki akart ránk róni kijönnie, annak előtte az falut kénszeritettem — jelenti a garadnai bíró 1589-ben,⁶⁾ — réája, hogy kimenjenek és az földet, az ki egy nyomásra való föld volna, azt elosszák.“ „Kimentenek és elosztották az *elnyilalás után*.“ A jó földeken gazdálkodók ellene támadtak az ősi szokásnak „és hogy *nyilat* akartunk reája hánynia, volt oly közülük, az ki azt mondta, hogy ő az ő földéből ki nem áll.“

Az 1639-ik évben szintén nyomára akadunk a földközösségnek: „Ezekon kívül jutott *nyil szerint* Farkas Jánosnak Béres István helyestől, Kovács Máté helyestől, Béres János helyestől.“⁷⁾ Erre vall Kapy Zsigmondnak, gazdatisztjei részére adott utasításának 23-ik pontja. „Továbbá minthogy falujúl énnékem ez elmúlt ősz alatt buzát 12 köböllel vetettek volt, kevesebbet annál, az mennyivel tartoztak és tavaszt is 13 köböllel kevesebbet, tehát közönségesen mind *az egész falu földéről* annyi köből után való buzájukat és zabjokat hordassátok be az én csűrös kertemben.“⁸⁾

1) Kassa v. lt. 3054.

2) U. o. 4830.

3) 6648/21.

4) 6772. és 6780/4.

5) Tagányi Károly, A földközösség története. M. gazdaság történeti szemle 1894. évf. 216.

6) 4121/66.

7) Abaujvármegye jegyzőkönyve.

8) Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 1895. évf. 199 lap.

A gabonát, búzát, tavaszt (tavaszi búzát) veremben tartják 1570.¹⁾ Szalánczon 1585. a buza köble „szűk időn husz pénz hián egy forintért kelt.”²⁾

Malmok vannak Encsen és Sz. Andrásan 1564.³⁾ Szurdokon 1566,⁴⁾ Széplakapátiban új malom épült 1588,⁵⁾ Buzinkán 1596,⁶⁾ Regéczkén és Hejczén 1599,⁷⁾ Gibárton 1612,⁸⁾ Gecsén a Miszla vizén 1628,⁹⁾ Nádasdon négy kereken járó malom 1628,¹⁰⁾ Csányban 1628,¹¹⁾ Saczán 1629,¹²⁾ Tőkésen malom és fűrész 1633,¹³⁾ Gecsén és Novajban 1634,¹⁴⁾ Almáson 1635,¹⁵⁾ Szepsiben 1640.¹⁶⁾

Az állattenyésztés — sertés,¹⁷⁾ juh¹⁸⁾ és szarvasmarha¹⁹⁾ egyaránt üzetett s a kassai vágóhidra 1617. juhok, Herlein és Kemencze községekből, szarvasmarha Rozgony, Gönc, Vajkócz, Tehány és Széplakról²⁰⁾ kerül. A hus fontja Szepsiben a 16-ik század közepén másfél dénár.²¹⁾ Szikszón 1570. egy ökör ára tiz forint,²²⁾ 1607-ben két jó ökör ára 34 forint.²³⁾ Kenyheczen 1612 az ökör 7 forint 50 dénáron kelt el,²⁴⁾

¹⁾ Kassa v. lt. 3036/82, 6376.

²⁾ U. o. 3891/57.

³⁾ U. o. 2528/63. és 2528/84.

⁴⁾ 3021.

⁵⁾ 4061.

⁶⁾ 4636/5

⁷⁾ 4830.

⁸⁾ 5457.

⁹⁾ 6229/2

¹⁰⁾ 6229/57.

¹¹⁾ 6229/99.

¹²⁾ 6291/46.

¹³⁾ Kassa v. lt. 6466.

¹⁴⁾ U. o. 6538/6. 6538/83.

¹⁵⁾ U. o. 6598/58.

¹⁶⁾ T. o. 6769.

¹⁷⁾ 3772/29.

¹⁸⁾ 4636/26.

¹⁹⁾ 6229/8.

²⁰⁾ 5740.

²¹⁾ Tört. Tár 1889. 781.

²²⁾ Kassa v. lt. 3036/65.

²³⁾ 5221/10.

²⁴⁾ 5480/8.

Ujfaluban 1628. tizenegyedfél forinton.¹⁾ Szinán 1568. és Göncön 1570. két ló ára 14 forint.²⁾

A haltenyésztés divatozásáról szól, hogy Báthory András köszönetet mond 1565. a kassai főbírónak, hogy az élő pisztrángok Rozgonyba megérkeztek.³⁾ 1589-ben Perényi János Nagyidán halastavat ásat.⁴⁾

Az urasági kastélyokban nagyszámu cselédséggel találkozunk. Bárczay 1576. szakácsának 12 forint évi bére volt.⁵⁾ Czobor Imre 1581. Nagyidán, mint „szegődött szolgáját,“ kertészt tart;⁶⁾ Perényi János 1585. lovaszmestert és *szekérvezetőt*, amely utóbbi nevezett helyett ma kocsist mondunk.⁷⁾

3.

A gazdálkodásról élénk képet festenek a földesur részéről gazdatisztjeinek adott utasítások, míg a jobbágyság életéről a falutörvények adnak hírt.

A regéczi uradalom rendtartása az 1632-ik évben kelt s a következő:

Mivelhogy semminemű állapot ez világon oly állhatatos és tökéletes nem lehet, ha jó rendtartástól és szorgalmatos gondviseléstől nem vezéreltetik, hogy föl ne bomoljon annak okáért mi is ebben másoknak jó példájok szerint ez helynek dicséretes rendtartását követvén, várunkat egy fő gondviselő porkoláb nélkül nem hagyhattuk, hanem megtekintvén nemes és vitézlő Szunyogi Mátyás uramnak sok esztendőktől fogván való igaz tökéletes és hiveséges szolgálataját, tetszett ez helynek fő porkolábságát ő kegyelmére biznunk ez instrukció szerint.

1. Mindeneknek előtte megemlékezvén porkoláb uram az ő kegyelme hitiről és reversalissáról, az mi állapotunk szerint való méltóságunkra, bücsületünkre és hasznunkra gondot viselvén, az mint ekkoráig, ugy ezután is hiven, jámborul és tökéletesen szolgáljon bennünket.

1) 6229/35.

2) 2925/30, 3036/89.

3) 2652/79.

4) 4117.

5) 3328.

6) 3653/95.

7) 3879.

2. Mivel penig jól tudja ő kegyelme, hogy Regécz várára sok szem néz, és az miatt nem kevés irigytünk s ellenségtünk is vagyon, azért szükségképen kívántatik, hogy ő kegyelme az palánkbeli kaput, nem különben mint szintén az fölsőt, éjjel nappal bezárva tartatván, hites ember nélkül soha ne hagyattassa, sőt senkit idegent, akáiki legyen is, hire s akaratja ellen kérdésen be ne bocsássa, hanem azon kapu előtt várakoztatván, és mi járatban vagyon, jól végére menvén, ha mi oly dolga léssen, magunk itt fenn lévén, nekünk hírré adja, és az dolognak és az időnek mivoltához képest úgy alkalmaztassa magát, hogy az miatt sem böcsületünk meg ne sértődjék, sem penig valami kárunk ne következék.

3. Az palánkbeli kerítést nem bizván csak az első porkolábra és mellette levőkre, maga is gyakorta meglátogassa és ha mi fogyatkozást lát benne, az első porkolábot megszólítsa érette, s udvarbiránk és számtartónk hírével halogatózás nélkül meg is csináltassa. Hasonlóképen az ál kis kapuhoz levő zárokat, lakatokat is mindennap maga, avagy viczéi rá nem érhetvén, hites tizedessel is megnézesse és ha mi fogyatkozást eszében venne avagy látna, találna, mingyárt helyre állassa.

4. Az palánkbeli házakra, istállókra és épületekre is, de kiváltképen *kutnak tisztán tartására is szorgalmatosabb, hogy nem mint ez idő alatt, gondja legyen ő kegyelmének, azon lévén, hogy ne engedje pusztulniok, lehessen szükségnek idején hova szorulni lovainknak, jámbor szolgáinknak.*

5. Nem kisebb gondja legyen ő kegyelmének az várnak kívül belől való építésére is, kiváltképen penig csatornáknak, grádicsoknak, folyosóknak, házaknak, kutaknak, piacznak, tornácoknak tisztán és épségben való tartásokra, úgy hogy ha valami fogyatkozást ezekben eszébe veszen, maga elégtelen lévén rá, udvarbiránkkal és tisztartónkkal helyére állassa.

6. Mivel penig az vár szeles helyen vagyon, kéményeket minden hétben megtisztíttatván, tüztől igen oltalmazza, estve s éjjel alá feljárnak ne gyertyákkal, fáklyákkal, hanem lámpásokat elegendőt szereztetvén, járjanak.

7. Minthogy az várnak feje az kapu, kin az emberek ki s be szoktak jöni, azokra azért legfőképen úgy vigyáz-

tasson, hogy az belsőt soha elegendő ember, tűz, víz és fegyver nélkül ne hagyja, hanem maga avagy viczéje mellett hites várbeli szolgálaink, székelyink szüntelen éjjel nappal ott legyenek. Az kapuknak felnyitása és bezárása pedig az mint most, úgy ezután is imádsággal és hálaadással idejin korán legyen, az dobosnak idejit és óráját is megtartván. Bezáratván, az kulcsait ha itt fent vagyunk, maga kezünkben avagy házunkban behozza, másutt lévén pedig magánál tartsa, az kapu bezárása után magunkon és (felette nagy szükségnek idején) parancsolatunkon kívül senkinek semmi uton, okon és módon fel ne nyitassa, bár nevünkkel is akármi szin alatt valóknak practikálására is bizonyos magunk jele, avagy levelünk kívül, hanem nappal bizonyos kapusokat, éjjel czirkálókat, virrasztókat elegendőképen istrására rendeljen, ebédnek, vacsorának idején felvonatván, nem különben mint egyik fő végvárat és erősséget tartsa, megőrizze és oltalmazza.

8. Rabokra és tömlőczökre oly szorgalmatos gondot viseljen, hogy mindennap reggel, estve vasait megnézetvén idejin korán tömlőczre hányassa az tömlőcztartóval. Ásókat és egyéb ásni való eszközöket megnézesse és megkerestesse, úgy mint köteleket, horgokat és egyéb elszabadulására való eszközöket.

9. Pattantyusokat és drabantokat több várbeli szolgálainkkal együtt, az kik utánnunk porkolábunktól függenek, fenyítékben tartsa és hogy széllal ne járjanak, de sőt tisztékhez látván, az mikor itt fenn nem vagyunk, az várban háljanak arra kényszeritse őket.

10. Az strásákat minden éjjel maga avagy viczéje lámpással, az mikor itthon nem vagyunk, dobbal is megjárja.

11. Czeigházakban levő szerszámokat, port, golyóbit ne csak pattantyusokkal, hanem maga is gyakorta látogatván tisztán tartassa, ürességek lévén az pattantyusoknak, az tüzes szerszámokat ujittassa, tisztíttassa, és az czeigháznak kulcsait magánál tartsa. És kitől Isten oltalmazzon, menykötés miatt avagy másképen az várban ha tűz támadna, mindenek felett mingyárást az czaik és porházakhoz lászon és oltalmazza.

12. Portörő malomra, pornak törésére, számszerént való

fölhozására, jó helyében való rakatására is, azokkal az kikkel illik egyetértvén, szorgalmatos gondot viseljen, és megszűnni, ideje lévén, ne hagyja.

13. Arra is figyelmesen vigyázzon és vigyáztasson, hogy böcsületes fő renden való vendég és magunk conventiós szolgálk, ez mellett az kiknek dolgok vagyon itt fenn, azokon kívül idegen, heverő, héjában való és csak élés emésztő embereket, kiknek semmi hasznokat nem veszünk, akárki öcscse, bátyja, atyafia legyen is, hirünk és akaratumk ellen itt benn ne szenvedje, hanem az kiknek dolgok vagyon, azt véghez vivén, kiigazittassa és itt fenn ne is hálassa.

14. És mivelhogy az szegénység nagy nehezen tartja éléssel az erős kősziklán lévő várat és benne valókat, annak okért az kapusoknak erősképpen megparancsolja, hogy porkoláb uram hire nélkül senkinek praebendáján kívül élést és bort innet ne engedjék kivinni, a mint akkoráig hogy megcselekedték, ha penig valakit rajta kapnak, elvévén tőle illendő büntetéssel megbüntesse, idegeneknél szolgálkon kívül.

15. Ez se legyen utolsó, hogy ő kegyelme minden rendbeli ittbenn levő szolgálkra vigyáztasson, kik közül ha valakik veszekednek, fő renden levőket szép szóval, azután az várnak szabadsága szerint másképen is megszóllitván lecsendesitse, alább valókat penig meg is büntesse. ha szót nem fogadnának. Ha penig verekednek, kardoskodnak, vagdalkoznak, vért tesznek, minden nemes szabadságon kívül régi várakban és végházakban megtartatott szokás szerint in flagranti megárestálván, törvény szerint mi hirünkkel meg is büntesse.

16. Ellenben penig emberséges fő ember és akármely renden levő szolgálkat illendőképen megböcsülje és az alattvalókkal is megböcsültesse, úgy hogy az vár kiállítás, visszavonás, viilongás és veszekedés nélkül csendességben megtartassék s így porkoláb uram is másoktól is hasonlóképen megböcsültessek.

17. Minthogy legkisebb jórendtartásu falukban is erős büntetés alatt megtiltatott az istentelen élet, fertelmesség, káromlás, aut szitok és lélek mondás, mennyivel inkább kívántatik, hogy itt is megtiltassék. Valaki azért lelket elmondja,

megbizonyosodván rá, az uraim közül mindenik lélek mondasért egy-egy forint birsággal, az inasok és cselédek pedig az kapu között az régiek szokása szerint kiméletlenül megbüntettessenek.

18. Porkoláb uramnak arra is nagy vigyázása legyen, hogy udvarbiránkkal egyetértvén az vár elegendő éls, viz, por, golyóbis és egyéb munitiók nélkül ne maradjon, hanem békességnek idején jövendő szükségéről elmélkedjék és az procrastinációval eddig való szokás szerint ne éljenek.

19. Eleitől fogva az regéczi hegyeknek, határoknak, tilalmasoknak oltalmazására porkolábok szoktanak volt gondot viselni, kiknek a minthogy tiszték mutatta, úgy tartoztak el is járni benne. És noha Istennek hála még boldog emlékezetű urunk után azokban semmi el nem idegenedett, de mivel egynehány való szomszédink, kiváltképen pedig telkihányaiak munkálódnak és töröködnék azoknak elfoglalásokban, annak okáért most ugyan porkoláb uram tisztí lévén azokra vigyázni és tehetsége szerint oltalmazni, intjük ő kegyelmét sőt ugyan parancsoljuk is ő kegyelmének, hogy kiratván magának az hegyeknek határit, azokra székelyekkel, hités kerülőkkel mennél jobb szerrel lehet, esztendő alatt egynehányszor maga mindenfelé kimenvén, avagy viczjéit kiküldvén, azokat meglekintse, ha idegeneket talál benne, kiváltképen engedelmtünk és czédulánk nélkül, favágással, szén, hamu égetéssel erdővesztegetőket megfogja, behajtsa, meg is büntesse, sőt minden módon úgy oltalmazza, hogy azon regéczi határoknak ő kegyelme miatt valami kárunk ne következék.

20. Végezetre ezt legfőképen kívánjuk ő kegyelmétől s kényszerítjük is mint igaz köteles szolgánkat, hogy ő kegyelme előtte viselvén és mivel gyenge egésségű állapotunkat, és azt is nyilván tudván mi módon és formán birjuk az regéczi jószágot, s legatariusinknak is micsoda igazságok, jusok vagyon az jószágokban, hogy ha azért Istennek bölcs itéleti és rendelése szerint az idő alatt, míg ő kegyelme tisztiben marad, ez árnyék világból kiszólltatnánk az örök boldogságban, nem lévén mellettünk legatariusink, avagy itt lévén is, ha lenne valami bántások, háborgatások, tehát porkolábunk hitinek és reversálisának megfelelvén, ezen várat

minden benne levő jószáginkkal, marhákkal együtt, ne másnak senkinek, hanem tulajdon csak azoknak, az kiknek testamentumban avagy másképen hagyjuk, tartozzék feladni. Sőt az jószágot is az mi igazságunkig mindenek ellen az várból tehetsége szerint megőrizni és oltalmazni erős hiti és reversálisa szerint feje fennállatáig tartozzék.

21. Ezt is hozzá tévén, minthogy az regéczi porkoláb mindenkoron elegendendő dolgot találhat magának, akarjuk és kívánjuk ő kegyelmétől, hogy más ember tisztiben akaratumk hirtünk ellen semmi uttal magát ne avassa, az minthogy az ő kegyelme tisztére is senkinek másnak, hanem tulajdon ő kegyelmének magának legyen gondja.

22. Minthogy azért mi ezekben eleiben adtuk porkoláb uramnak, mihez tartsa magát, ha ez szerént el nem jár, és szánt szándékkal való kárt teszen minekünk, annak recompensálását méltán kívánjuk ő kegyelmétől, azért mi is arra ígérjük magunkat, hogy ha tulajdon hozzánk hivséges szolgálatjáért és nem másért kárt vall, azon ő kegyelme mi miattunk szenvedendő kárát megtérítjük ő kegyelmének.

23. Ezen kívül való dolgokat ő kegyelmének industriájára bizzuk, elhívén ő kegyelme felől, hogy az mi hasznunkat előmozdítani, kárunkat pedig eltávoztatni igyekezik.

24. Ezért azért az ő kegyelme fáradságáért, munkájáért és gondviseléséért leszen ő kegyelmének conventiója szerént való fizetése, rendeltetett proventusokkal, tisztekkel együtt. In arce nostra Regécz die 2. Decembris anno MDCXXXII.¹⁾

4.

A Diósi Mihály, rozgonyi tiszttartó (provisor) keze alatt levő birtokok (1636.) a következők voltak: Rozgony, Benyék, Vajkócz, Haraszt, Györke, Szina, Szaláncfalja és Szepsi mezővárosának fele.

Utasítása így hangzott:²⁾

1. Legelsőben is azért az Istennek megadván, ami az Istené, annak félelmét is előtte viselje s a catholicus egyházi

¹⁾ Történelmi Tár. 1890. évf. 190. lap.

²⁾ Gazdaságtört. Szemle. 1894. 270. l.

embereket is, mikor hozzá vagy a jószágban mennek, maga is megbecsülje s másokkal is megbecsültesse.

2. Azon legyen, hogy a Homonnay uram és Nádasdnyé asszonyom tisztartóival minden közönséges jóra való dolgokban egyet értsen s ha mi oly történnék, akit magok el nem igazíthatnának, ne restelje regnitálni arról a más urakat is.

3. Szorgalmatos gondja legyen, hogy a jószághoz való határokat ne hagyja dominálni, hanem azokat egy értelemben lévén, egyaránt oltalmazzák, kire jó vigyázó embereket is rendelni.

4. Az udvarháznak ha mi épülete kellek, minden módon tatarozza, építse és az elkezdett házat is véghez vigye.

5. A majorba gyakran kijárjon. Néha Szinára is maga tekintsen. Meglássá, hogy a baromfi se fogyatkozzék meg élésből, s tékozlás se essék benne. Arra pedig szorgalmatosan vigyázzon, hogy mindenféle majorságot ne fogyasszon, hanem szaporítson, kiváltképpen disznókat. A majorné is tyukot, pókát és kacsát.

6. Amely majornét a majorban tart, a tehenektől szakasztva frissen, mint a varannói és csicsvai jószágban, egy tehéntől tiz itcze vaját és tiz turót.

7. A szántást, vetést mind ősszel s mind tavasszal az ő idejében végezze el s úgy az aratást, kapálást s betakarást is. Rátióiban¹⁾ pedig a kereszt számát is felírja mindenféle gabonának.

8. A szántóföldek ganajoztatását vagy egyik vagy másik földeken minden esztendőben continuálja.

9. A majorokban való asztagbeli gabonákat elcséplesse. S maga jobb securitásáért a cséplőknél legyen egyik rovás s másik magánál, kivel faciitálhassa dolgát a számadáskor, és minden asztagban mennyi kereszt leszen s mennyi szeme, felírja. A mely gabona pedig szemében vagyon, legyen jó gondviselés reá és amit hová deputáltam az ur őnagysága javára, azokat oda szolgáltatván, a többbit helyeztesse el jó módjával az udvarházakban, és minden garmada közé tyejen

¹⁾ Számadásában.

egy kőszót, az muska¹⁾ nem esik belé. Az emberek azt itélik, hogy ára léssen az idén a gabonának, azért Eperjesen vagy a tájon gondja legyen bizonyos áros emberre, aki megveszi, kinek Eperjesnyi földön a jobbágysággal elvitesse. A szegénységnek is ha kívántatatik, adhat hitelben is cum discretionē.

10. A korcsmára való borok megszerzésére idején-korán gondja legyen, hogy meg ne fogyatkozzanak a korcsmák. És ha akiktől veszen, igazán megfizet, creditumot csinálván magának, azután hitelben is kevés időre feladják a borokat neki.

11. A méheket is igyekezzék megszaporitani, akit jó idővel és jó gondviseléssel magok visznek véghez. A mézet azután ősszel sonkolyostól és bogarastól hordókban vevén, jó alkalmatossággal az ur ő nagysága konyhájára fel kell küldeni.

12. Ennek a jószágnak bizonyos rendje nem volt az élésbeli adójuknak, hanem valamikor kívántatott, tyukot, ludat, tyukmoryat adtak. Mivel azért ő nagyságok most ide felé nem laknak, kívántatik, hogy minden helyekben egész helyes jobbágyoktól 3 tyukot, 2 ludat és 20 tyukmoryat vegyen, féltelkeztől felét, zsellértől harmadát. De ezt mind pénzre limitálja, amint a kassai piaczon eladhatnák, s pénzült vegye meg a jobbágyságon.

13. Vajat és turót, ha többet veszen is a jószágon, vegyen annyit, a mennyivel conventiója szerint maga megéri.

14. A majorbeli tyuk, lud, kácsa, póka, vaj turó etc. legyen pénzjövedelemmé. Kassán jó pénzt teremthetni belőle. Aszerint ami szilva, alma, borsó, lencse, kása leszen is, a szükség kívül, mind pénzzé kell tenni.

15. A regéczi és csicsvai udvarbirákkal jó correspondenciája legyen, hogy ha mikor Varannóra bort akarván szállítani, a regéczi jószágból addig elviszik, ő onnét jó gondviseléssel vitesse Varannóig. A szükség úgy kívánván, onnét is jöhetnek szekerek Rozgonyig segítségekre.

16. Ha az ur ő nagysága Regéczben praefectust fog tartani, immediate ő nagyságok után onnét leszen dependentiája.

¹⁾ Féreg, légy?

17. Valami kicsiny szálló is legyen ott, nem kell elhagyni pallagolni, hanem jól megmunkáltassa s hasznát felírja.

18. A dézsmálásnak idején maga künn forgolódjék s mind gabonát, ahol kilenczedet adnak, — s mind a disznókat maga dézsmálja.

19. A malmok egyaránt való építését gyakorta sollicitálja az mások tisztartóinál és a molnárokra is vigyázzon s hirtsek legyenek mind magok s mind feleségek és szolgáljok. Esztendő által pedig a mennyi gabona belőlük jut, azt felrójja a molnár is s maga is, fele rovása egyiknél s a fele másíknál állván.

20. Az mely disznók hizlalásával tartoznak pedig, azokat jól meghizlalják s ha lehet, nem csak egészre és egyet, hanem többször is hizlaljanak, kiket a székre eladhatni jó pénzen.

21. A kertekre is és a kerti veteményekre szorgalmatos gondja legyen s el ne tékozlódjék, hanem pénzen kell eladni hasznát, mint hordós káposztát, vörös hagymát, foghagymát, répát, retket, petrezselymet, babot csicseri borsót, kivel is szaporítsa az ő nagysága jövedelmét.

22. Ha vármegyén vagy otthon is valami törvényes dolog leszen, Feja Hieronymus, esztendő s prókátora az úrnak, idején requirálja a dologról, közölvén vele, informatiót is vegyen tőle. Ha az nem érkeznek, Novajkai Györgynek is megleszen hagyva, hogy oda is szolgáljon.

23. Ha a jószágban mi birság esik, cum discretione vegye meg s magától el ne engedje.

24. Ha pedig halált érdemlő rab esik kezéhez, az olyant Regécz várába küldje s ha szükség, az olyanok felől az urat ő nagyságát is requirálja, magától gratiát ne adjon.

25. Azon legyen, hogy a jószágban sok restantiát ne hagyjon, de a szegénységet se fojtogassa, hanem ebben is discretus legyen.

26. Ha mikor az urnak ő nagyságának szolgálja megyen hozzá, annak pro ratione personae az uréból gazdálkodjék, de úgy, hogy a takarékoság mértékét meg ne haladja, kitől eljövetelekor, amit reá költött, quietantiát vegyen.

27. Az ur őnagysága vagy az asszony commissiója nélkül, vagy ha Regéczben praefectus lenne, annak hire nélkül semmi derekas és extra ordinaria erogatiót ne tegyen, aki nek pedig mit ad, quietantiát vegyen róla.

28. De omnibus perceptis et erogatis¹⁾ reversalisa szerint, esztendeje eltelvén, számot adjon és pedig rendesen nem conferte csinálja, kitől mit, mennyit és mely napon vette be, így az erogatióban is ezent követvén, ne confundálja az instruktust össze minden perceptummal, hanem mindenféle magán legyen leírva; így az exitussa is.

29. A szegény embereket is, mikor adójokat behozzák, mindenszer quietálja őket arról, hogy valamint feledékenységből kétszeri fizetéssel ne terheltessenek.

30. Vigyázzon arra is, hogy ha mi magva szakadt jószág az urra vagy az asszonyra ő nagyságára száll, azt elfoglalja és az ő nagyságok hasznára fordítsa.

31. Ha miben alkalmatosságot lát, pro ratione temporis et loci az ur ő nagysága pénzével indíthat valamely tisztességes kereskedést is, kit el ne mulasszon, ki a maga diszcretióján fog állani.

32. Mivel pedig minden occurálható dolgot lehetetlen instruktóba írni, az egyéb dolgokat maga hivségére, igazságára, gondviselésére és industriájára bízom, nem kételkedvén benne, hogy reverzalisa szerint tisztében és instruktóijában hiven és igazán el nem járna. Kiért legyen neki az urtól ő nagyságától fizetése: Kézpénz ötven forint, ruházatjára 8 sing fajlandis vagy 27 fl., buza 25 köből, zab is 25 köből, verő marha 4, székhúsért egy verő marha, bor egy hordóval, ser minden főzetből ötven itce, káposzta egy hordóval, lencse, borsó, árpadara egy—egy köböllel, vaj 12 itce, méz 6 itce, vesling turó 20, ló kettő, két paripájának széna. Kezdetik pedig esztendeje 25 Martii anno 1636.²⁾

1) A bevételekről és kiadásról.

2) M. Gazdaságtört. Szemle. 1894. 264 l.

Kassa a szepesváraljai zsinaton.

A jövő évben nevezetes évfordulót ünnepel a hazai evangélikus egyház, az 1614. január 22-én és 23-án tartott szepesváraljai zsinat 300 éves jubileumát.

Miután az északnyugati 10 vármegye evangélikusai az 1610-ben tartott zsolnai zsinaton szervezkedtek, három egyházkerületet alkottak és azok élére három *szuperintendens* (püspökök) választottak, elkövetkezett az ideje, hogy ugyanezt a szervező munkát a Sáros- és Szepesvármegyék területén nagy számban élő evangélikusok is megtegyék.

E vármegyék területén lévő négy szabad királyi váro (Eperjes, Lőcse, Bártfa, Kiszzeben) szoros egyházi és politikai szövetségben állt a szomszédos legnagyobb és legtekintélyesebb várossal, *Kassával*. Ez ötvárosi szövetség (pentapolis) mindég megtartotta a maga vezető tekintélyét és külön állását, ugy egyházi, mint politikai tekintetben a vármegyéktől független testületet alkotott, úgy hogy ez öt városnak egészben a legújabb időkig külön szuperintendense, majd *esperese* volt.

A szepesváraljai zsinatot a nádor testvére, *Thurzó Kristóf* szepesi és sárosi főispán, királyi kamarás, aranysarkantyus vitéz hívta össze. Ez az előkelő főur evangélikusnak született, aztán 9 éven át a római katolikus egyház tagja volt, végre visszatért az evangélikus hitre s mint ez egyháznak buzgó híve és pártfogója élt és halt meg.

A szepesváraljai zsinatot megelőzőleg Kiszzebenben volt egy előkészítő zsinat, melyről Kassa város jegyzőkönyve így emlékezik: „1613. 13. Junii dies petitoria, nempe die Jovis in domo senatoria. Hoztak egy levelet a lőcseiektől, hogy az palatinus urunk minapi parancsolatja szerint az szuperintendens felváltása felől, 17-ik napjára juniusnak

végezték Zebenben, hogy legyen elsőben synodus, az mely helyre mind papi és világi rendből küldjenek személyeket. Az senior (esperes) is, *Czablerus* (Zabler Péter, lőcsei első pap) irt, hogy oda küldjünk Zebenbe személyeket, ad 17. junii, minek előtte Thurzó Cristoph uram requirálna bennünket, kezdjük idején magunkat mihez tartani. *Deliberatum: Mitten-tur nuncii seu legati.*“

A kisszebeni zsinat után fél esztendővel, 1614. január 22. napján Thurzó Kristóf elnöklete alatt, megnyílt a szepesváraljai zsinat. Fényes, előkelő közönség gyűlt ott össze, Sáros és Szepes vármegyék színe-virága, a szabad városok tekintélyes polgárai; a papság csaknem teljes számmal és a kiválóbb iskolamesterek. Ott voltak a Pogrányiak, Desewffyek, Görgyek, Horváthok, Máriássyak, Faygelek, Horánszkyak, Petróczyak, Berzeviczyek, Szinyei-Mersék, Uszok, Berthótyak, Roskoványiak, Hedryek, Dohók, Frichyek, Verebélyek, Csemitzkyek stb.

Kassa város követei Köteles Kristóf és Erszéngyártó Mihály tanácsbeli polgárok voltak, a papság részéről Fabricius György és Kecskeméti Imre, végre a kiváló *Bocatus János* iskolarektor, aki 1603—4-ben főbiróságot viselt.

A két napos zsinat elfogadta a zsolnai zsinat végzéseit és két egyházkerületet szervezett, egyiket Szepes és Sáros vármegyék, másikat *az öt szabadváros részére*. Amazok superintendense Xylander István szepesváraljai, emezeké *Zabler Péter* lőcsei lelkész lett. A superintendensek részére egyenként 200 forint évi tiszteletdíjat állapítottak meg, mely összeg mai értékben 4—5000 koronának felel meg.

A kassai követek már január 27-én megtették jelentésüket a birónak a következő feljegyzés szerint:

„Jelenté biró uram, hogy az minemű synodusban voltanak gróf uraim Várallyán, azt, mint jártanak, referálnák az becsületes tanácsnak; az minthogy referálták is. és az minemű articulusokat végeztenek, in scriptis hozták és meg is olvasták. És az seniort, ugkmint *Czablerus* uramat, az 5 szabad város superintendensnek választotta és kívánta, hogy palatinus urunk confirmálja és *pecsétet* is kíván, hogy adjanak neki. *Deliberatum: A becsületes tanács elküld palatinust*

urunkhoz és kéri azon ő nagyságát, hogy az régi rendtartásokban és articulusokban ő nagysága tartsa meg az városokat és confirmálja.“

Folytatólag a február 4-én tartott tanácsülés következőleg határozott:

„Item az becsületes tanács deliberálja, hogy (Sambsdorfer) Tamás uram és Christoph uramék holnap Eperjesre menjenek, az több szabad városokból is lesznek követek ott és végezni fognak ott, hogy kit bocsássonak palatinus urunkhoz az superintendens confirmatiója felől. A superintendensnek pedig, hogy minemű *pecsété* legyen, ott fenn végezzenek egymással erről.“

Thurzó György nádor Bitsén, 1614. február 24-én kiadott diplomájában megerősítette a szepesváraljai zsinat végzéseit és a két superintendens választását; biztosította az öt szabad várost, hogy a *jus patronatus* jogositványai ezentul is sértetlenül megmaradnak nálok, de a superintendesi pecsét-ről nem rendelkezett. Lehet, hogy ezt egy külön privilégiumban adta meg, ezt az okmányt azonban, legalább én, nem ősmérem.

Révész Kálmán.

CSALÁDTÖRTÉNET.

A Fáyak genealogiájához.

1.

Drugeth Fülöp nádor albirája Perényi Miklós tudtul adja, hogy néhai Rolánd nádor, a Rozgonyiak ősének fia Dezső egy fél márkát tartozott volna előtte Vizsolyban megfizetni Fáy Orbán fiának Fülöpnek, de ezt elmulasztotta. 1324.

Nos comes Nicolaus, viceiudex Philyppi palatini damus pro memoria, quod cum iuxta priorum litterarum nostrarum iudicialium feria quarta proxima ante dominicam *Judica me* magister Deseu filius Rolandi, quondam palatini *Philippo filio Urbani de Fay* mediam marcam in Wysl coram nobis solvere debuisset, adveniente ipso die idem magister Deseu non venit, nec ipsam solutionem fecit, ut debebat, quator diebus continui per Philyppum antedictum legitime expectatus. Datum in Wysl sabato proximo ante dominicam *Judica* anno Domini MoCCCXX quarto.

Kivül: Pro *Philippo de Fay* contra magistrum Deseu filium Rolandi quondam palatini iudicatoria.

Eredetije hártján, zárlatán fehér pecséttel, melynek körirata: Nicolai Judicis Cur(iae) Phi(lyppi) Palatini. Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.

2.

Abaujvármegye alispánja tudtul adja, hogy a vármegyének Vizsolyban tartott közgyűlésében az Élesnek nevezett Kinizsi Miklós panaszára, hogy jobbágyát Fáy Kozma fia,

László megverte, elhatározták, hogy az ügy tárgyalására a felek tizenöt nap múlva Forrón jelenjenek meg. 1343.

Nos magister Ladislaus vicecomes Thomae magistri thavarnicorum domini regis et quatuor iudices nobilium de Wyuar damus pro memoria, quod in quadam congregatione generali dicti domini nostri mediantibus literis regalibus universitati nobilium dicti comitatus feria quarta proxima post festum purificationis beatae virginis Mariae in villa Wysul celebrata de medio universorum Nycolaus dictus Eles de Ceneca consurgendo proposuit eo modo, quod *Ladislaus filius Cosmae de Fay* feria tertia proxima ante diem medii quadragesimae, cuius revolutio annualis nunc adveniret, quendam iobagionem suum nomine Jacobum filium Dominici in fine villae Fay in libera via procendentem personaliter verberasset, pro quo ydem Ladislao Gregorio suo fratre comparente et ipsum Ladislaum in servitium domini sui occupatum esse dicente et terminum compendi postulante ipsam causam ad quindenias datarum praesentium perhemptorie duximus ad villam Forrou prorogandam. Datum die et loco praenotatis anno Domini MoCCCXL mo tertio. Kivül: Pro Ladislao de Fay contra Nycolaum dictum Eles ad quindenias datarum praesentium ad villam Forrou prorogatoria.

Eredetije papiroson, hátán három pecsét tőredékeivel Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.

Kemény Lajos.

VEGYESEK.

Néminemű játékos németekről.

Generosi prudenti et circumspecti domini, amici et vicini michi observandissimi.

Salute et servitiorum meorum paratissimorum commendatione praemissis. Értettem az Kegyelmetek becsületes követ attyokfiától, hogy *néminemű játékos németek*, kik mostanság itten városunknál mulatnak, az kegyelm. sáfárától egy kötelet elkértek és titkon el is vitték volna, ki miatt levelet is irt Kegyelm. Lőcse város birájának. De mivel még itten találtattanak, Kegy. megirt attyokfiainak instantiájokra azon levelet feltörtem nagyobb értelemnek okáért. Előmbé hivatván azért azon *játékos németet*, admoneáltam serio (megintettem), hogy visszadná azt az elvett kötelet, de felettébb mentette magát, hogy ők el nem vették és ártatlanságának mentségére egy emberét is alá küldötte, ki megmutassa és meg is mondassa, hová tették azon kötelet, ők el nem hozták volna. Ezeket akarok Kegy. válaszul irnom az elveszett kötél felől. In reliquo generosas, prudentes et circumpectas Dominationes vestras bene valere desiderantes. Datum Eperies die 20 Augusti anno 1641.

Dominationum Vestrarum amicus et vicinus ad inserviendum paratissimus

Johannes Puttenberger

A levél Kassa városának szólt; eredetije Kassa v. lvt. 6815/8. szám alatt.

Kemény Lajos.

Kamarási és nemesi ősfák összeállítására, valamint nemesség- és címerigazolásokra s egyéb hasonló ügyekre nézve készséggel szolgál felvilágosítással a szerkesztőség.

(Válaszbélyeg mellékelendő.)

Megjelent

Abauj-Tornavármegye monografiája.

II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

**Abauj- és Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.**

Irta: KEMÉNY LAJOS.

Ára 2 korona 20 fillér.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Bauernebl és Fia

sörfözde és malátagyár

Telefon sz. 78. **KASSA.** Alapítva 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sör
Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinczehűtéssel felszerelve.

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijainkban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfözde készségesen szolgál.

ROYAL nagy étteremben kizárólag
a sörfözde söre méretik ki.

Grand Café

KASSA.

ROYAL

Az uri közönség
találkozó helye!

nagy kávéház.

Városszépítő Egyesület ■ ■ ■ ■ ■

URÁNIA SZINHÁZA.

Igazgató: HORVATH MÁRTON.

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb és legnagyobb pénzintézete. ▾ Betéteket gyümölcsöztet. ▾ Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénztátulás Amerikába.

Haltenberger **Béla** ruhafestő-, vegytisz- tító- és gőzmosógára

ALAPITVA 1810-BEN.

Gyár és központi iroda:
Kassán, Szerecsen-utca 3. sz.

Kassán.

Elsőrangu cég. Gyors munka és elismert kivétel.

**Értékes himzé-
sek és egyházi
ruhák tisztítása**

**Szörmeneműek
festése és tisztá-
sítása**

Gallér és kézelőtisztítás. // Gyászruhák festése
soron kívül. // Tessék prospektust kérni. //

Felsőmagyarországi muzeumi könyvkötő

ABONYI J. SÁNDOR

KASSA

Domonkos-
zárdá épület

Elvállal minden e szakmába vágó munkát, u. m. hivatalos és magán-könyvtárak rendezését, kézi munkák (gobelin) montirozását, bőr- és plüsch-díszmunkák, passepartout, doboz és üzleti könyvek gyártását, valamint szalagok feliratait legujabb arany és ezüst betűkkel jutányos árak mellett.

Alapított. 1898.
Telefon 460. sz.

Az életbiztosítás

legcélszerűbb módja, ha azt **takarék-
betéttel** kötjük egybe. A betett ösz-
szegek **bármikor kamatos kama-
taikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás
esetén a biztosított tőke **haladéktala-
nul esedékes**. 15 év múlva, ha a
betevő életben van, tőkét kamatos
— kamataival **visszakapja**. —

Befizetés: heti 1 koronás részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a

**Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.**

KERTÉSZ SAMU

ezelőtt „KOBRAK“ cipők raktára

A Községi Tisztviselők Országos Egyesületének szerződéses szállítója. □ E cég az egyesülettel kötött szerződés értelmében az Erzsébet királynéről elnevezett jegyzői árvaházat a vásárolt összeg 2 százalékaival segíjezi.

Kassai Iparművészeti kiállításon a nagyméltóságú m. kir. kereskedelmi miniszter ur aranyérmével kitüntetve.

Kassai Butorkészítő Iparosok Árucarnok Szövetkezete

mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja
Kassa, Fő-utca 10. szám, I. emelet.

Raktáron tartunk teljes lakberendezéseket, valamint háló, ebédlő, uri szobákat, szalon butorokat, bőrgarnitúrákat, előszoba és konyhabutorokat a legegyszerűbbtől a legfinomabb kivitelig. — Megrendeléseket adott vagy általunk készített tervek alapján pontosan eszközölünk.

Költségvetéssel és tervvel készséggel szolgálunk.

Állandó butorkiállítás. Telefon 526. Állandó butorkiállítás.

Szakmáry és Zilahy

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávé!**

ÜGYVÉDI IRODÁK FIGYELMÉBE

A polgári peres eljárás egyszerűsítéséhez szükséges nyomtatványok igen előnyös áron szerezhetők be a

**KASSAI KÖNYVNYOMDA
RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL
FŐ-UTCA 64. SZÁM.**

Levélpapírok, borítékok, jegyzékek, költségelőirányzatok, tartós fascikulusok stb. a legrövidebb idő alatt, rendkívül mérsékelt árak mellett készülnek.

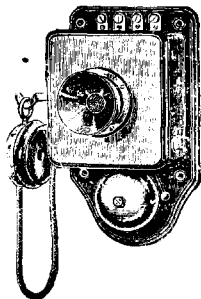

VITÉZ A.

könyv-, zenemű- és papírkerekedés
KASSA, FŐ-UTCA 75. SZ.

Minden irányu magyar- és németnyelvű munkák nagy raktára. Az évente megjelenő általános könyvjegyzéket kívánatra ingyen és bérmentve megküldjük.

Felsőmagyarországi villamossági vállalat
Telefonsz. 661. KASSA, FŐ-U. 60. Telefonsz. 661.

Vállal villamos világítási, villámhárító és erőátviteli berendezéseket.

Különlegességeink:

gazdasági és egyéb ipartelepeken, valamint községekben való villamos üzem létesítése és karbantartása.

Állandó raktár:

dus választéku csillárok-, elektromotorok-, villamos fűtő- és főzőkészülékek- és szerelési anyagok.

Mindennemű felvilágosítással és költségvetéssel díjmentesen készséggel szolgálunk.

Cs. és kir. udv. és kamarái szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, flu-, és lánka-ruha áruhaza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes áruk **tiszta gyapjuból** készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekekrühákról szövetmintákat **nem küldök.**

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felül vételeket **bérmentve** küldök.

Meg nem felelő árut, ha **az viselve nem lett, 1 héten belül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a **legjobb minőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaím révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhettek és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a fősulyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitünő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tartósságáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönben a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyújthat

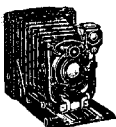
Központi áruház: Budapest, IV., Múzeum-körut 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärntnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten**, továbbá **Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

Fényképezési fölvételekhez szükséges gépek, lemezek, filmek, papírok, vegyszerek és teljes felszerelések **eredeti gyári áron kaphatók:**

MILDNER FERENC

kir. akadémiái könyvkereskedése és fényképezési cikkek szaküzletében **KASSÁN,**

Fő-utca 52. — Telefon 106.

Egyszersmind ajánlja **1852-ben alapított,** a bel- és külföld legujabb munkáival ellátott **könyvkereskedését, képraktárát,** papir- és írószerszerkedését. Vidéki megrendelések **postafordultával** intéztetnek el.

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KASSÁN.

A Magyar Országos Központi Takarékpénztár Budapest (saját tőkéje **40.000,000** korona) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat.

Váltókat leszámítol.

Folyószámlákat nyit fedezet alapján.

Törlesztéses és közönséges jelzálogkölcsönöket folyósít.

Tőzsdei megbízásokat a bel- és külföldi tőzsdéken lebonyolít.

Safe Deposits!

A bankszakma minden ágában készséggel szolgál felvilágosítással.

BORSOD

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve,
„Franz Rákóczi, und sein
Kampf für Ungarische Frei-
heit. I. kötet, ára kötve
koron 9.60

könyv- és zeneműkereskedése

Kassa, Fő-utca 63. sz.

Városházépület.

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodalmi szerek : Kato-
nai térképek : Magyar könyvtár
Olcsó könyvtár : Sammlung Goeschen
o Reclam's Universal-Bibliothek o
Auteurs célèbres : Dictionnaires
Larousse : : : Tauchnitz Edition.

Alapított 1875.

Telefon 321.

Alapított 1875.

Telefon 321.

MAYER JÓZSEF

varrógép-, írógép-, kerékpár-, motor-, automobil-, grammophon-raktára
automobilgarage, kerékpáriskola, benzínállomás és javítóműhely

Kassa, Deák Ferenc-utca 7. (új szám 9.) Felsőmagyarország.

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

**Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket.** ~~~~~

Üzleti órák 9-12 és 3-4 óráig.

56245

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZAB. KIR.
VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTIK:

Dr. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Czoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
Dr. Eöttevényi Nagy, Olivér
Dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
Dr. Takács Menyhért
Dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
Dr. Veress Endre

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

BORSOD
MISKOLCI
MÚZEUM

KASSA, 1915.

KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

TARTALOM.

Czobor Alfréd dr.: A kassai színészet története	1
Kemény Lajos: Abauj-Tornavármegye története 1527—1648.	17

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711.)	37
---	----

Vegyések.

K. L.: Kozákjárás Semsén	42
Kemény Lajos: Kassa 1706-ik évi ostroma	43
K. L.: A miszlókai sz. János hámor	45
K. L.: Kassa város kocsisának fizetése	46

Irodalom.

Bibliographia	47
-------------------------	----

1960 MÁJ

A kassai színészet története.

ELSŐ FEJEZET.

Egyházi és iskolai színjátékok.

A legrégebb drámai nyomok, melyek a mohácsi vészt megelőző időből fennmaradtak, a *mysterium-drámák* és *egyházi színjátékok* emlékeihez vezetnek. Létezésük Kassán pozitív adatokkal nem igazolható, csupán föltehető. Az eddig ismeretes ilyenmű játékok színhelye ugyanis a XV. század folyamán a magyarországi német városokban, közöttük az akkor szintén német Kassához közelebb fekvő Bártfán található fel.¹⁾ Ez utóbbi helyen a XV. század közepén előadott *mysteriumnak* színlapszerű feljegyzése is megvan; a városi számadás-könyvekben pedig a vallásos drámákról a XVI. század elejéig több helyen is történik említés. Az előadók a városi polgárság színe-javából kerültek ki. Az említett bártfai színlap szerint a darabban a következő szerepek fordulnak elő: Kikiáltó, Pilátus, katonák, szolgák, kuruzsló, Kayphas, több zsidó; Jézus, angyalok, különféle mesteremberek, Sz. Péter, Sz. János és Sz. Tamás apostolok, a három Mária és végül három ördög: Lucifer, Sátán és Belzebub.²⁾

A nálunk már a kifejlés első fokán megakadt³⁾ *mysterium-játékokat* a XVI. század első felében az *iskolai szín-*

¹⁾ Dr. Pintér Jenő: A magyar irodalom története a legrégebb időktől Besseney György fellépéséig. I k. 264—265. l.

²⁾ Dr. Ábel Jenő: Színügy Bártfán a XV. és XVI. században. (Századok: 1884. évf. 22—51. l.)

³⁾ Bayer József: A magyar drámai irodalom története. Budapest, 1897. I. k. 33 l.

játékok váltják fel. A világi színészet XVIII. századbeli megjelenéséig ezek pótolják hazánkban a színészet hiányát. Nem a hazai talaj rejtegette a magot, melyből kicsíráztak, hanem fiaink külföldi iskoláztatása révén honosodtak meg németajku városaink iskoláiban németországi mintára.¹⁾

Eperjesen már 1518-ban vannak iskolai színelőadások.²⁾ Bártfán ezek divata Stöckel Lénárd iskolamester idejében kezdődik, ki is mint Luther és Melancthon személyes ismerőse, itt a protestantizmus első terjesztője volt, s ki rövid megszakítással huszonegy évig állott a jóhírű bártfai gimnázium élén (1537—1560.)³⁾ A tanulók évente egyszer farsang idején a városháza tágas tanácstermében a városi tanács és a meghívott közönség előtt játszottak. Előadásaik nyelve általában német és csak kivételesen latin. Tárgyaik, Terentius Eunuchusát kivéve, a bibliából valók, vagy allegoricus tételek. Ilyenek: Kain és Ábel; a magát tartóztatni nem tudó és Mózes törvénye szerint elítélt fiú; az özvegy; az igazságtalan bíró; a tékozló fiú; a két házasság; József története; Dániel; Judith. Stöckel Lénárd egyik színre került darabját, a Zsuzsánna történetét, („*Historia von Susanna*“ címen Wittenbergben) 1559-ben nyomtatásban is közrebocsátotta.⁴⁾

Kassán 1557-ben történik először említés iskolai színjátékról, amikor is a tanító 2 frt-ot kap egy, a farsangban előadott komédiáért.⁵⁾ Miután Kassa a XVI. század harmincas

¹⁾ Bayer J.: A nemzeti játékszín története. Budapest, 1887. I. k. 28—29. l.

²⁾ Dr. Iványi Béla: Eperjes sz. kir. város iskolallgye a közép-korban. Budapest, 1911. 3 4. l.

³⁾ A bártfai iskolai színjátékokat 1553-ban említik először a városi számadáskönyvek. A korábbiak 1525-ig visszamenőleg hiányozván, nem szenved kétséget, hogy Stöckel nem sokkal bártfai működésének megkezdése után behozta azok divatját az iskolába. (*Ábel* i. m. 47—48. l.)

⁴⁾ Dr. Ábel i. m. (Száz. 1884. 46—51. l.)

⁵⁾ 1557. Sabbato ante festum Purificationis Mariae: „Dem Schulmeister für die Comedia Florenos 2.“ (Frankl Vilmos: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Budapest, 1873. 30 l.)

éveinek közepén — mondhatni — teljesen meghódolt a reformációnak,¹⁾ itt csakis protestáns iskolai színjátékról lehet szó. És hogy a hiányosan reánk maradt városi számadáskönyvekben a XVI. század folyamán nem találunk több hasonló feljegyzést, ez korántsem jelenti azt, mintha a kassai iskola tanulói már korábban és sűrűbben, esetleg évről-évre nem adtak volna elő színjátékokat.

Kassa a XVI. században a Felvidék legelőkelőbb városa volt. Művelt és gazdag. Nemcsak politikai és katonai, hanem kulturális tekintetben is elsőrangú szerepet vitt a felsőmagyarországi városok között. Az iskolai színjátékok meghonosítása körül sem késlekedhetett tehát akkor, mikor azok előadását Bártfán már rendszeresen üzték; annál kevésbbé, minthogy különben is nagy gondot fordított iskoláira.²⁾

De még meggyőzőbben szól e mellett az a szoros kapcsolat, mely ekkor Kassa és a többi felvidéki város s így Bártfa között is fennállott. Épen Stöckel Lénárd volt az, aki 1549-ben az öt felvidéki város — Kassa, Eperjes, Bártfa, Lőcse és Kísszeben — közös hitvallását (Confessio Pentapolitana) kidolgozta³⁾ s míg ez századokon át irányadóul szolgált, addig az általa behozott tanrendszer is e városokban hamarosan elterjedt. Nem egy tanítványa került, az ő ajánlására is, a kassai iskola élére,⁴⁾ sőt midőn 1556-ban Bártfát önérzetében sértődve rövid időre odahagyta, ő maga is meghívást kapott Kassára.⁵⁾ Azt pedig bizonyossággal mondhatjuk, hogy e tanítók siettek mesterük rendszerét és ezzel az általa Bártfára átültetett, oktató célú iskolai színjátékokat is új otthonukban népszerűvé tenni.

¹⁾ Kemény Lajos: A reformáció Kassán. Kassa, 1892. — Révész Kálmán: Száz éves küzdelem a kassai református egyház megalakulásáért (1550–1650). Budapest 1894. 1. l.

²⁾ Frankl V. i. m. 103. és köv. l. — Békefi Remig: A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1906. 110. és köv. l. Kemény Lajos: Az iskolaügy Kassán 1394–1599. (Történelmi Közlemények Abauj-Torna vm. és Kassa mutjából. I. évfolyam, 81–86 l.)

³⁾ Frankl V. i. m. 73 l. Révész l. i. m. 2. l.

⁴⁾ Frankl i. m. 103–105. l.

⁵⁾ U. o. 73 l.

Az elmondottak után nem fér ahhoz kétség, hogy a protestáns iskolai dráma Kassán is élte világát, s így annál sajnálatra méltóbb, hogy a XVI századból az említett 1557-iki adaton kívül nem maradt korunkra erre vonatkozólag más feljegyzés

Csak 1603-ban kapunk ismét tudósítást az iskolai színjáték jelenlétéről. Ez év utolsó havában a kassai iskolai tanulók egy vallásos szindarabot¹⁾ óhajtanak eljátszani. Ezt azonban a városi tanács — tekintettel a vallások itt tartózkodására — a kért időpontra nem engedélyezi. Mindamellet az ellen nincs kifogása, ha azt előljáróik hozzájárulásával karácsony utolsó ünnepén az iskolában előadják.

A kassai előadások úgy a külsőségekben, mint tárgyaikra nézve lényegileg nem igen különbözhetnek a bártfaiaktól. Ugyanezt mondhatjuk nyelvi tekintetben is. Nincs azonban teljesen kizárva, hogy a német és itt-ott latin nyelvű előadások mellett a XVI. század derekán alkalomadtán magyar nyelven is mutattak be szindarabot a kassai iskolában. Gallén János kassai könyvkereskedő 1583-ból való hagyatéki leltárában Euripidesnek magyar nyelven kiadott egyik tragoediája is előfordul, még pedig hat példányban.²⁾ A mondottak szempontjából ez mindenesetre figyelemreméltó körülmény, hacsak föl nem tételezzük, hogy e mű éppen olyan egyszerű iskolai használatra készült, mint akár a pár sorral tovább jegyzékbe foglalt Aeneis magyar fordítása, meg a többi magyar nyelvű könyvek.³⁾ Az akkori szellem sem állotta útját a tanulók magyar színjátékának; mert míg a középkorban Kassán a lakosság zöme német, addig a mohácsi vész után már a magyarság is erőre kap. Ez az átalakulás az iskolai életre is kihatott. 1554-ben magyar részről panasz hangzik fel, hogy Gergelius Simon német iskolamester, egyébként Stöckel tanítványa, az iskolából kiveri a magyar

¹⁾ „Eine christliche Comediam.“

²⁾ „Tragedia Eurip. Ungrisch, VI. exemplar. d(enár) 59. (Kemény Lajos: Egy XVI. századbeli könyvkereskedő raktára. Magyar Könyvszemle: 1887. évf. 136. l. és 1895. évf. 313. l.)

³⁾ U o. 1887. évf. 137 l., 1895. évf. 314. l.

diákokat, mi miatt az iskola „pusztán áll.”¹⁾ 1557-ben az iskola élére magyar származású tanító, Csabai Mátyás kerül, kiről tudjuk, hogy a németet nem bírta tökéletesen, s ki alatt a kassai iskola ismét nagy hirre emelkedett.²⁾

A XVI. század második felében ismét a német elem jut tulsúlyra s a protestánsok másik vallásfelekezetének, a reformátusnak, a németiséget képviselő s Kassán meggyökerezett lutheránus társfelekezettel folytatott száz éves küzdelmébe kerül, hogy végre 1650-ben megnyerhesse a szabad vallásgyakorlatot s iskolát létesíthessen.³⁾ A reformátusok iskolai színjátékáról Kassán tehát csak a XVII. század második felében beszélhetünk.

Több jeles írónknak az a nézete,⁴⁾ hogy éppen akkor, midőn hazánkban az első magyar drámai kísérletek megszületnek, a látványosságok ellen állást foglaló 1562-ik évi debreceni hitvallás vágta be az utját a reformátusok iskolai színjátékainak; de csak egy időre. Mert hogy ismét feléledtek, erre Kassáról is tudunk felhozni bizonyítékot.

Itt a mészáros-utcai református iskola 1667-ben nagy előkészületeket tesz a szeptemberi vizsgálatokkal kapcsolatban e hó 23-án a tanulók által előadandó „comediabeli actusokra”.⁵⁾ Még a szomszédós megyékből is meghívja patronusait ez alkalomra. Egyik hívogató levele, melyet Gömörvármegyének küldött, így hangzik:

„Illustrissimi Magnifici et Generosi Domini Domini fautores nobis observandissimi!

Hogy Isten a Nagyságtok s Kegyelmetek virágzó életét jó szerencsésen áldja, szívünk szerint kívánjuk Amen!

¹⁾ Frankl V. i. m. 104. l. *Kemény*: Az iskolaügy Kassán. (Tört. Közl. I. évf. 83. l.)

²⁾ U. o.

³⁾ Révész Kálmán i. m.

⁴⁾ Szilády Áron: Régi Magyar Költők Tára. V. k. 337—338. l. — Bayer József: A magyar drámairodalom története. I. k. 35. l. — Ferenczi Zoltán: A kolozsvári színészet és színház története Kolozsvár, 1897. 20. l. — Pintér Jenő: i. m. 120. és 121. l.

⁵⁾ Történelmi Tár. 1890. évf. 200. l. — Irodalomtörténeti Közlemények, 1910. (XX.) évf. 323. l.

Nagyságos Nemzetes Uraink! Mivel minden jól rendeltett schólákban, hogy mind a tanítóknak tanítások körül való forgolódások kitessek, mind pedig a tanulóknak elméjük s serénységek megpróbáltassék, esztendőben kétszer examenek szoktak lenni; ehhez képest ezen ujonnan plántáltatott seminariomotokat is Isten szép számos ékeselméjű ifjakkal megáldván s felékesítvén, mi is minden dolgainkat s forgolódásainkat az híres sárospataki scholához igyekeztünk conformálni.

Ime azért az 1667. esztendőbeli examenünknek másodikja is elközelget, melyet egy *comediabeli actusocskának* játékaival együtt patronus urainknak jó tetszésekből rendelünk ad diem 22. et 23. praesentis.

Nagyságotok s Kegyelmeteket azért szeretettel kérjük, mint becsületes patronusainkat ad diem praefatam 22. et 23. ne neheztelje examenünkön comparealni és kívánatos praesentijával bennünket condecorálni.

Mely Nagyságotok s Kegyelmetek Istenes indulatjáért mi is mindenkori kész alázatos szolgálatunkat egész scholájául ajánljuk. Istennek oltalmába ajánlva Nagyságotok Kegyelmeteket, Nagyságotoknak s Kegyelmeteknek alázatos szolgálók a kassai helvetika scholának tanító mesterei. Felvinczi Sándor, Lisznyai Pál, Almási Péter. Cassoviae, anno 1667. die 9. Septembris¹⁾

Az érdeklődés oly nagy volt, hogy Czeglédi István prédikátornak a kassai reformátusok nevében arra kellett kérnie a városi tanácsot, engedné meg a „theatrum“-nak az iskolán kívül, az utcán való felállítását s az utcának az előadás tartamára való elrekesztését, mert az összegyűlemlő sokaság bent el nem fér. A tanács csak az utca teljes elzárása ellen emelt kifogást; egyebekben azonban egy napra megadta az engedélyt. Az előadás tehát az utcán rögtönzött színpadon, azon a tájon, ahol ma a Mészáros-utcának a régi református iskola helyén épült 26. számú háza áll, nagy közönség jelenlétében ment végbe. Maga a városi tanács,

¹⁾ Sárospataki Füzetek. 1862. évf. 635—636. I.

mely szintén hivatalos volt, nem jelent meg. Távolmaradását azzal mentette ki, hogy ülése éppen a vizsgálatok napjára esik.¹⁾ Az okot azonban a lutheránus magistratusnak a reformátusok iránt érzett hidegségében kell inkább keresnünk.

A kassai reformátusokat az elhatározásra, hogy iskolájukba a színjátékokat bevigyék, azok a sikerelt serkentették, melyeket a Kassán csak az ímént állandóan letelepedett jezsuiták ezekkel a maguk iskolájában elértek. Nem minden ok nélkül jegyzik meg róluk a jezsuiták, hogy őket „majmolni akarják s ők is iskolai komédiákat adnak, de — fűzik még hozzá — izetlentül; vitatkozásokkal próbálkoznak, de méltóság és kellem nélkül, melyekre meghivatni valóságos vezeklés számba megy.”²⁾

És nem rontja le, sőt erősíti a föltevést, hogy e téren a jezsuitákat utánozták, a föntebbi meghívónak az a kitétele, hogy a kassai iskola „minden dolgait s forgolódsait az híres sárospataki scholához igyekezett conformálni;“ mert tudjuk, hogy a kálvinisták Sárospatakon is a jezsuiták után indulva vették fel újból az iskolai színjátékokat. Itt a jezsuiták részéről 1663-ban kezdődnek meg a tanulók színi előadásai, melyekre a kálvinisták is szívesen eljártak, és már 1666-ban azt olvassuk, hogy ők is tartanak comédiát iskolájukban.³⁾ Midőn tehát reá egy évre a sárospataki református iskola példájára a kassai is berendezkedik iskolai színjátékokra, ezt kétségtelenül azért teszi, mert itt is ugyanolyan okok állanak fenn erre, mint Sárospatakon. Kassán is a jezsuiták ekkor már javában, több mint egy évtized óta, folytatják az iskolai színi előadásokat s a nagy hatás láttára, melyet ők ezekkel e helyen is el tudtak érni, ellensúlyozásul

¹⁾ Irodalomtört. Közl. 1910 (XX.) évf. 323. l.

²⁾ „Sie wollen uns nachäffen, und richten auch Schulkomödien her, aber ohne Satz, sie versuchen sich in Disputationen, aber ohne Würde und Grazie, zu welchen eingeladen zu werden eine wahre Bussübung ist.“ — (Dr. Krones Ferencz: Zur Geschichte des Jesuitenordens in Ungarn. 1645—1671. Wien, 1893. 56—57. l.)

³⁾ Bayer: A magyar drámaírók tört. I. k. 49. l.

— tanulva a sárospatakiaktól — a kassai reformátusok is megragadják ezt az eszközt.

A protestánsoknál sokkal rendszeresebben és kitartóbban művelték a *jezsuiták* az iskolai színjátékokat. Náluk ezek az elméleti és gyakorlati oktatás, legfőképpen pedig a latin nyelv gyakorlásának és a vallásos érzelmek erősítésének fontos eszközei voltak. Utánuk indultak azután e téren a pálosok, piaristák és minoriták is. Oly szorosan forrt össze az iskolai dráma ezek tevékenységével, hogy Páriz—Pápay szótára a tragédiát így magyarázza: „fabula, avagy szerzetes játék főszemélyek dolgaikról, melynek nagy friss a kezdete, de vége szomorú és rettenetes“.

A jezsuita rend 1601-ben tartott első ízben színi előadást Magyarországon s már kezdetben is nagy sikereket ért el. Ettől fogva azután ahol csak letelepedett, az iskolai színjátékok előadását is megkezdte.¹⁾

Kassán többszöri kísérletek után 1654-ben vert gyökeret a rend. Iskolái már ez évben megteltek tanuló ifjúsággal s ezt nyomon követte azokban a színjáték is. Arról értesülünk ugyanis, hogy a kassai jezsuiták ugyanekkor szt. Katalin ünnepét „különböen szokatlan“ harangzugással, nagy fényvel ünnepelték meg s lelki oktatás és épületes színjátékok által a protestáns „kő-sziveket“ meglágyítani igyekeztek. A látványosságra vágyó tömeg könnyezve nézte végig „Az ártatlan Izsák“ történetéről szóló drámát. És ez az új szindarab, meg a nagypénteki bünbánat — jegyzi meg a tudósítás — némelyeket csakugyan magukba térített.²⁾

A kassai jezsuiták XVII. századbeli és a XVIII. század első évtizedeire eső évkönyveinek híján, melyeket ők iskolájukról mint később, úgy bizonyára ekkor is szorgalmasan vezettek, nem nyújthatunk részletesebb képet ez időben előadott iskolai színjátékaikról. De tudva azt, hogy ezek többi iskoláikban állandó gyakorlatban voltak és ismerve az egyön-

¹⁾ Bayer i. m. I. k. 51 l. — Pintér i. m. II. k. 299 l. — Ferenczi Z.: A kolozsvári színészet tört. 38 és köv. l. — Kronos F.: Zur Geschichte des Jesuitenordens in Ungarn. 37. és köv. l.

²⁾ Kronos i. m. 54. 55 l.

tettségét, mely a jezsuiták működését jellemzi, teljes bizonyossággal mondhatjuk, hogy ama néhány év leszámításával, amikor a Thököly-, majd a Rákóczi-mozgalmak idején Kassát el kellett hagyniok, itt is tartottak évről-évre színelőadásokat. Erre — egyes ismert eseteken kívül — szinte kézzelfogható bizonyíték az is, hogy 1735-től kezdve, amikortól fogva t. i. a kassai jezsuiták évkönyvei¹⁾ előttünk megszólalnak, a rendnek 1773-ban történt feloszlatásáig alig van olyan esztendő, melyben a tanulóknak legalább egy, de legtöbbször két-három, sőt néha négy színelőadásáról is ne esnék szó.²⁾

Az előadásokat bizonyos alkalmakhoz fűzték. Legmegfelelőbbnek kínálkozott az első és második félévi vizsgálatok, az iskolai és egyházi ünnepek, vagy a farsang ideje.³⁾ Akadtak rendkívüli alkalmak is, mint — természetesen — egyházi és világi kiválóságok érkezése, vagy átutazása. Midőn 1676-ban Strassoldo generális Kassára jött, a jezsuiták iskolai ifjúsága előkelő polgári és katonai személyiségek jelenlétében színjátékokat mutatott be tiszteletére.⁴⁾ Hasonló alkalmuk nyílt erre 1765-ben is, midőn ez év május 25-én gróf Eszterházy Károly egri püspök bérmálás végett Kassát felkereste s az itteni hatóságok és polgárság részéről is ünnepélyes fogadtatásban részesülvén, egész június harmadikáig a városban időzött.⁵⁾ A jezsuiták május 30-án tiszteletére egy, valószínűleg külön ez alkalomra írt és betanított darabot játszottak el akadémiájuk ifjúsága által. Ennek címét és tárgyát is úgy válasz-

1) *Annuae Universitatis Cassoviensis.*

2) *Dr. Farkas Róbert: A kassai kath. főgymnasium története 1657—1895.* Kassán, 1895. 169—172.

3) *Farkas i. m.* 168—169. l. — *Bayer J.: A nemzeti játékszin tört. I. k. 36 l.* — *Dr. Váli Béla: A magyar színészet története.* Budapest, 1887. 22. l.

4) „in Academico Societatis Jesu Collegio cum nonnullis Proceribus et Nobilibus, cum quaesturae consiliariis et militiae praefectis acceptus frugalibus epulis et a scholastica juventute ludis theatralibus recreatus salutatusque est.“ (*Kroner Ferencz: Zur Geschichte Ungarns (1671—1683).* Wien, 1893. 87 l. 2. jegyzet.)

5) *Prothocollum Sessionum Magistratuum Anni 1765. die 23. mensis Maji.* (Kassa város levéltára.)

tották meg, hogy a püspök személyével közelebbi vonatkozásban álljon. Címe: „Imre és Konrád Esztoráz.“ Tártyát az Eszterházyak családi krónikájából meríti. A főszereplők mind előkelő családok fiai. Egyik érdekessége e szindarabnak, hogy benne találkozunk először Bánkban szerepével.¹⁾

A paedagogiai és vallási cél mellett arra is súlyt helyezett a rend, hogy a színi előadások a közönségre is hatással legyenek s ezt megelégedésére szórakoztassák.

Voltak értékes díszletei, ruhatára, jelmezei, egyszóval a látványosságok fényéhez szükséges mindennemű kellékekkel rendelkezett. Mindezt lehetővé tették egyes nagy urak, patronusok, e célra tett adományai. A zene és táncz is belevonatott az előadásokba.²⁾ S míg a XVI. században valószínűleg még csak a fölékesített és színházzá rögtönzött tanulóteremben, az auditorium academicum-ban, folytak a kassai jezsuita iskolában a színi előadások, addig a XVIII. században, bizonyára 1732-től kezdve, amikor az intézeti épületet ugyszólván alapjából újra építették,³⁾ külön e célra be-

1) „Imre és Konrád Esztoráz. Szomoru szabásu vig kimeneteli játék, melyet Méltóságos Kegyelmes Galanthai Gróf Eszterházy Károly ur, Fraknó várának örökös ura, Istennek, Apostoli Római Széknek kegyelméből Egri Püspök kegyelmes úrunk, Tsászárs és Apostoli Koronás Király Asszonyunknak valóságos titkos belső Tanácsossza, Nemes Heves és Külső-Szolnok törvényesen össze-költ Vármegyéknek Örökös Fő-Ispánnya. Méltóságos Úr Ő Excellentiája etc. etc. etc. tiszteletére játszott a Jezus Társasága gondviselése alatt nevededő s tanuló Nagyságos, Nemes. Nemzeti Academiái Ifjuság. Kassán. Ezerhét-százharvanötödik Esztendőben Pünkösöd havának Harminczadik Napján. (I. H. S.) Kinyomtatott az Academiái betökkel.

A játékban fenforgó személyek: Esztoráz Imre, — Jabrovi Jabrovitzky András; Lelesz, Imrének hív baráttya, — Semsei Semsey József; Esztoráz Konrád — Kéri Kéry János; *Bánkban*, Konrádnak hív baráttya — Nagy-Iváni Fekete István. A játék előtt való üdvözlő személyek: Vásáros-Naményi Eötvös Gábor, Méltóságos B(áró) Vécsei Vécsey Ferentz, M. B. Vécsei Vécsey Ignáts, M. B. Nagy-Szalatnyai Fischer István, Palástni Palásthy Ignáts. A játékot példázó s béfejező tánczósok: Draubenbergi Spreitzer Lajos, Czvik Antal. Görögi Farkas Samu. (Bayer: A magyar drámairod. tört. I. k. 54. I. és II. k. 401–404. I.)

²⁾ Bayer: A magyar drámairod tört. I k. 52 I. Farkas i. m. 169. I.

³⁾ Farkas i. m. 78. I.

rendezett termekben már két állandó színpad állott rendelkezésre: egy nagyobb és egy kisebb.¹⁾ A nagyobb színház az emelet azon részén feküdt, mely később a földszinten föllállított Landerer-féle nyomda-műhelylyel szomszédos boltozat fölé esett.²⁾ Ünnepeyesebb alkalmakkor ebben játszottak; míg a kisebb színházat csak az évközi házi előadásokra, vagy próbákra vették igénybe.³⁾

A kassai jezsuiták évente többnyire két-három előadást rendeztek, nemcsak azért, hogy a közönséget minél szorosabban magukhoz láncolják, hanem hogy azokban iskolájuk minél több osztálya részesedhessék. Ezért a tanárok úgy osztották be az évi színjátékok rendjét, hogy például az egyik darabot a retorikai osztály tanulói, a másikat a syntaxisták, ismét mást a grammatisták adták elő és mást játszottak a principisták és parvisták, vagyis infimisták is; máskor meg a syntaxisták és grammatisták együttesen szerepeltek stb.⁴⁾

Magától értetődik, hogy e kiváló pompával és nagy gonddal elrendezett iskolai színjátékok nagy és előkelő közönséget vonzottak az előadás színhelyére. A hallgatóság soraiban nem ritkán látunk magasrangu vendégeket, egyházi és világi főurakat egyaránt, kivált ha ez utóbbiak fiai az iskola növendékei voltak.⁵⁾ 1707 december 8-ának délutánján maga II. Rákóczi Ferenc is elment a jezsuiták kassai kollégiumába „comédiára“, mely alkalommal a „Régi Mátyás király dicső cselekedetei“-ről szóló darabot adták elő. Mennyire tetszett az előadás a fejedelemnek, kiben ekkor bizonyára felelevenedtek a neuhausi jezsuita kolostorban töltött idejének gyermekkori emlékei, — megítélhető abból, hogy „tovább három óránál ott mulatott Ő felsége.“⁶⁾ II. Rákóczi Ferenc különben

¹⁾ Prothocollum Sessionum Magistratualium Anni 1783. fol. 361—362. — Tanácsi iratok: 1781, Nr. 749. (Kassa város levéltára)

²⁾ . . . „praeter amplius laboratorium, eidemque contiguum spatiosorem fornitem infra Theatrum situm“ . . . (Kassa v. lev. Proth. A. 1784. f. 126.)

³⁾ Magyar Könyvszemle, 1883. évf., 312. l.

⁴⁾ Farkas i. m. 169—172. l

⁵⁾ U. o. 169. és köv. l

⁶⁾ Beniczky Gáspár naplója. (Thaly Kálmán: Rákóczi-Tár II. k. 81. l.)

másutt is szívesen ellátogatott az iskolai színi előadásokra. 1705-ben Kolozsvárott csak közbejött elfoglaltságai akadályozták meg abban, hogy a jezsuitáknál tartott komédiára elmenjen.¹⁾ 1709. aug. 5-én pedig, midőn Sárospatakon tartózkodott, a következő megjegyzést olvassuk róla: „délután pedig a semináriumban Comediára ment Ő felsége.“²⁾ — Balassa Pál grófról is tudjuk, hogy nemcsak Kassára, hanem a felvidék más városaiba is többször ellátogatott a jezsuita iskolák színi előadásaira s ezekre évenként sokat áldozott. Keresztszegi Csáky Antal gróf pedig, Abauj vármegyének akkori főispánja, a színészetnek — mint majd másutt látni fogjuk — különben is nagy barátja, 1763-ban a kassai jezsuita iskolának az „Artaxerxes perzsa király“ című darabban szerepelt principistái és parvistái (I. és II. osztály) közül az ügyesebbeket gazdagon meg is jutalmazta.³⁾

A rend kassai intézetében színrehozott s általunk ismert darabok tárgya a bibliából, a világ- és hazai történelemből, a vértanúk, hittérítők életéből, küzdelmeiből van véve, vagy elvont igazságokat, erkölcsi eszméket mutat be drámai alakban.

Nyelvük általában latin. Csak a XVIII. század második felében jelennek meg a magyar nyelvű jezsuita drámák. Kassán — tudomásunk szerint — 1757-ben játszottak a jezsuiták iskolájában először, még pedig közkívánatra magyarul, amikor is a „Sz. Pál Agrippa előtt“ c. darab került színre.⁴⁾ Ettől fogva egyre sűrűbben szerepelnek a magyar nyelvű darabok iskolai színjátékaik műsorán.

Az előadásokhoz szükséges anyag tekintetében ritkán szorítottak klasszikus színművekre, mert a rend tagjai maguk is szorgalmas írói voltak az iskolai drámáknak. A kassaiak közül *Kunits Ferenc*⁵⁾ tűnik ki e téren, kinek 1753-ban

¹⁾ Századok, 1889. évf. 101. l.

²⁾ Rákóczi Tár. II. k. 210. l.

³⁾ Farkas i. m. 168. és 171. l.

⁴⁾ U. o. 170 l.

⁵⁾ Szül. 1697., megh. 1763. A bölcsészet, majd a theologia tanára. (Farkas i. m. 192 l.)

Kassán magyar nyelven megjelent „Sedecias“ c.¹⁾ szomorújátéka igen népszerűvé vált. E szindarabot Granelli olasz eredetijéből Pamer jezsuita fordította latinra²⁾ s Kunits ebből ültette át magyar nyelvre. Kassán, a Jézus-Társaság collegiumi nyomdájában jelentek meg 1767-ben Illei János jezsuita Kolozsvárott szerzett művei: „Salamon király, László foglya“, „Ptolemeus“ és a Metastasióból fordított „Titus“.³⁾ Itt nyomtattak ugyancsak 1767-ben egy másik jezsuita atya, *Kereskényi Ádám*, magyar nyelvű iskolai dráma-fordításai is, u. m. Friz András „Cyrus“-a és Porée „Mauritius császár“-ja.⁴⁾ Az „Imre és Konrád Esztoráz“ c. darab, melyet a kassai jezsuiták Eszterházy Károly gróf, egri püspök, tiszteletére 1765-ben előadtak, szintén idevaló jezsuita műve lehetett. — Ugyanitt említjük meg azt a két kötetes, 36 iskolai drámát magában foglaló gyűjteményt,⁵⁾ mely hasonlóképen kassai jezsuita, Bartakovich József, szorgalmát dicséri A „Moyzes“ és a „Simeon Machabaeus“ c. darabok az ő eredeti alkotásai.⁶⁾

A kassai jezsuita iskolában lefolyt színjátékokról több irányban világosabb képet alkothat az olvasó, ha az 1735-től fogva már nagyobb számban ismerteket chronologicus sorrendben itt bemutatjuk:

1735-ben a legfelső és középső grammatikai osztályok a „Magnus Birgerii Svecorum Regis filius, a spectatore miris encomiis dilaudatus“ című darabot játszották; a legalsó grammatikusok pedig a „Petrus Martinez in puteum delapsus, ac ope B. V. illaesus servatus“ címűt.

1736. A syntaxisták és grammatisták Mithridatest és Pontiuat adják elő; míg a principisták és parvisták darabja:

¹⁾ „Sedecias Keserves Játék: Melyet Magyar Nyelven szerzett Kunits Ferentz, Jesus Társaságának szerzetes papja. Kassán, Nyomtatott az Akadémiai betűkkel 1753-dik Esztendőben.“ (Kassai Rákóczi-Muzeum könyvtára Kd. 70. jelzet.)

²⁾ Magyar Könyvszemle 1883. évf. 334. l.

³⁾ U. o. 1883. évf. 317. l.

⁴⁾ U. o. 1884. évf. 52. és 332. l.

⁵⁾ Eredetije a Nemzeti Muzeum kéziratfőosztályában.

⁶⁾ Magyar Könyvszemle: 1883. évf. 315. l. — Szinyei József: Magyar írók élete és munkái. I. k. 619–620. l.

A tehetetlen és makacs haragot a nemesis diadalmasan megszolja.

1740. A felső grammatikusok : Zrinyi Miklós Szigetvárnál.

1742. Nicomedes.

1751. A felső grammatikai osztályok : Heli fiai. A principisták és parvisták : Ioas, Juda királya.

1754. Az év végén tartott ünnepély alkalmával a retorikai osztály : Stilio. A syntaxisták : Menalippa és Charito. A grammatisták : Az életétől és trónjától megfosztott Smerdis. Az infimisták : Romulus és Remus.

1756. A középső grammatikai osztály az év végén : Hannibal. A felső grammatikusok : Childerik frank király.

1757. A syntaxisták : Alpinus, néhai skót király fia. A középső grammatikusok : Idomaeneus krétai király. A parvisták és principisták ez évben két darabot is bemutatnak : 1. A római köztársaságról ; 2. Judaea királyairól. Közkívánatra magyarul szinre került a „Sz. Pál Agrippa előtt“ c. darab is.

1759. A syntaxisták az év végén : Qu. Fabius követsége. A grammatisták : Althemenes, ki nehogy — a jósda jóvendőlése szerint — megölje atyját, Krétából önként eltávozik. A principisták és parvisták : Pythia és Damo.

1760. „Válogatott ifjak“ magyarul : Sedekias, kit Nabukodonozor szemevilágától megfosztott. A syntaxisták : Otho római császár. A grammatikusok : A római császárok („pro materia tentaminis“.) A infimisták : Arnulz iláliai ifju története.

1761. A felső grammatikai osztály magyarul : Az idegen földre költöző tékozló fiu. Az infimisták : Cyrus gyermekora.

1762. A syntaxisták : III. Ferdinánd spanyol király győzelme a mörök fölött, a sz. Mária segítségével. Az alsóbb osztályok május 6-án : Habis.

1763. A középső grammatikai osztály a szokásos két szini előadáson kívül harmadikat is játszott : Julius¹⁾ Martyrt. A principisták és parvisták : Artaxerxes perzsa király.

¹⁾ Farkasnál (171. l.) hibásan : „Kilius“. V. ö. Bayer : A magy. drámairod. tört. II. k. 392. l.

1764. A farsang utolsó napjain magyar nyelven „A szülők és gyermekek kötelességeit“ jelképező előadás volt. A felső grammatikai osztály az év végén: Bölcs Leo görög császár. A középső grammatikai osztály: Gyula erdélyi vajda története. Az infimisták: Josafát indiai királyfi megtérése.

1765. A syntaxisták: Amasias, Juda királyának legyőzete Joa, Israel királyától. Az egri püspök tiszteletére ez évben előadatott *magyarul*: Imre és Konrád Esztoráz

1766. A syntaxisták: Az aegyptomi József és testvérei. A grammatikai osztály: Ischirion és Hyacinthus, Clodoaldán király fiai. Az infimisták Terentius egy dialogusát mutatták be.

1767. A syntaxisták: Konrád és Frigyes. A grammatisták: Archigallus és Heliodorus. A parvisták az év végén: Damon és Pythia.

1768. A syntaxisták: A világ kívánságáról lemondó Lothár király. A középső grammatisták: A török fogságból kiszabadított Gerard. Az infimisták szintén adtak elő egy darabot.

1769. A középső grammatikusok: Alfons, Tariffa város praetora. A parvisták: Antigonus és fia Demetrius.

Végül 1770-ben a syntaxisták „A hős Battyányi Farkas, Temes védőjének halála“ c. tragédiában, az infimisták pedig „Kázmér lemondása a trónról“ c. darabban szerepelnek.¹⁾

A jezsuita rend 1773-ban történt feloszlása Kassára nézve az iskolai színjátékok napjának a letűnését jelentette. Hosszu élet után, anélkül, hogy hanyatlásnak indultak volna, sőt inkább éppen akkor veszítették el buzgó ápolóikat, midőn magyarnyelvű daraboknak két évtized óta szokássá vált bevonásával a jezsuita színpad fokozatosan a megmagyarosodás felé közeledett.

Ezután kassai vonatkozásban csak egyetlenegyszer, 1776-ban, fordul elő olyan adat, mely iskolai színdarabra

¹⁾ Farkas i. m. 169—177. l. — Bayer: A m. drámairod. tört. 389., 392., 393. l. — Magyar Könyvszemle 1883. évf. 330. l. és 1884. évf. 49. és 50. l.

emlékeztet. Egy drámai műről van szó, mely Sauberer András jászói apát második új miséjének jubileumára készült és Kassán ki is nyomtatott.¹⁾ Szerzője valószínűleg Csák Gellért, premontrei kanonok, 1757-től jászói plébános, volt. Sejtelmünket megerősíteni látszik egyrészt az a körülmény, hogy mint a bölcseszett hallgatója annak idején a jezsuiták növendéke volt; másrészt, hogy ugyanez alkalomra mondott prédikációja egyidejűleg ugyancsak megjelent nyomtatásban Kassán.²⁾

Vajjon egyáltalában előadták-e ezt a darabot s ha igen, hol, melyik iskolában, vagy talán iskolán kívül, — nem tudjuk. Ha csakugyan színre került, föltehető, hogy a jászói iskolai növendékek játszották el.

Az iskolai színjátékok a virágzásuk idejében élt nemzedék igényeit teljesen kielégítették. Az akkori társadalom izlésével, erkölcsi felfogásával és gondolkodásmódjával összhangban állottak. Mily kedveltek voltak, bizonyosága ennek, hogy csaknem minden egyes előadás alkalmával megtelt a nézőtér szórakozni vágyó közönséggel. Nem lettek ugyan világi színészetünk szülőanyjává, de tagadhatatlan érdemük, hogy fölkellették és ébrentartották az érdeklődést a színészet iránt. És habár Kassán ezzel az itt nemsokára befészkelődött és kevés megszakítással majdnem fél évszázadon át diadalmaskodó német műzsának váltak hasznára, az ország középpontjában és Erdélyben a XVIII. század kilencvenes éveiben feléledt magyar színészetnek tettek vele szolgálatot.

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ „*Drama Illustrissimo Reverendissimo Domino Domini Andreae Sauberer . . . Ecclesiae de Jaszow etc. Abbati, sacerdoti jubilo sacratum. Cassoviae. 1776.*“ (Magyar Könyvszemle: 1883. évf. 329. l.)

²⁾ „Főtisztelendő Sauberer András jubiláris papnak második új miséje alkalmatosságával történt 1776. ürvendetes jubileumos praedikáció. *Kassa.*“ (Szinyei József: Magyar Írók. II. k. 133. l.)

Abauj-Tornavármegye története.

1527—1648.

5.

A Kassa város földesuri hatósága alatt levő Forró törvényei bepillantást engednek a községi életbe. Az alább közölt törvényeket a 17-ik század elején szerkesztették újból, de a falu bírása, midőn azokat jóváhagyás végett földesuruknak, Kassa városának benyújtotta, hivatkozik, hogy velők a Serédyk idejében, tehát félszázaddal előbb már éltek. Sőt valószínű, hogy azok részben a középkorba nyulnak vissza. Így szólnak:

*Leges Forraini.*¹⁾

1. Mi forraiak, a kiknek törvényt kimondottunk, tehát denár 1, egy pénzt kellett adni, ha nyerő; aki pedig azt meg nem adta az nap, az ki nyerő, tehát den. 12, tizenkét pénzt vehetett a bíró rajta.

2. Akinek pedig törvényt mondottunk s harmad estén napig be nem hozta a választ uraságtoktól²⁾ tehát vessző³⁾ volt pere; sőt ha azután akarta keresni, tehát fl. 1, egy forinton maradt érette.

3. Aki pedig szántóföldből embert tiltott, tehát harmadnapra törvényének kellett lenni; törvénytelen uraságtokat senkinek nem szabad volt busítani; mert a ki törvénytelen felment, tehát fl. 1, egy forinton maradt.

4. Hogyha pedig szántó föld mérni kihívták is a bírót, ott is mindakét személy den. 40, negyven—negyven pénzzel tartozott. Amelyik pedig a másik földét elszántotta, hogy nagyobb volt az övé, tehát az két girán maradt.

5. Amely szántó földet pedig, amely buzának való volt, szent Jakab napig meg nem szántott, tehát ha a bírótól

¹⁾ Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. 1901. évf. 415. l.

²⁾ T. i. Kassa város tanácsa, mint földesur.

³⁾ Veszve.

megkövették, szent Jakab nap után szabad volt megszántani buzatermésre, de tavasznak nem volt szabad.

6. Ha szőlőt mérni a bíró kiment, tehát akik mérették, mind a két személy den, 40, negyven—negyven pénzzel tartozott a bírónak

7. Ha pedig szent Gergely pápa napig nem tiltotta szőlő-örökségből, abtan az esztendőben nem kereshette.

8. Ha örökséget vett egyik a másiktól, aki vette, minden forintra egy-egy icze bort adott; a tudománypohárban egy pint bort adott; akkor azt úgy mutatta fel a bíró mindenek láttára, hogyha esztendő s három napig nem ellenzi, pénzét le nem teszi, tehát elmarad tőle.

9. Ha pedig örök levelet irt a mester,¹⁾ tehát den. 12, tizenkét pénz járt a mesternek tőle; a bírónak pedig a falu pecsétitől den. 4, négy pénz. Ha pedig a *falu könyvében* beiratta ugyanazon ember, tehát a mesternek azért den. 6, hat pénzzel tartozott. Ha pedig az ember azt ujonnan megkerestette a falu könyvében, tehát den. 2, két pénzért a mesternek meg kellett keresni.

10. Ha örökségből akart tiltani vidéki embert, tehát den. 4, négy pénzért a bíró pecsétet adott neki; rá kellett a vidékinek a törvényre jönni.

11. Valaki pedig falu gyűlésében egymásnak csak hazudtat mondta is, tehát fl. 1, egy-egy forinton maradt érette.

12. Ha pedig hatalmas alá lovat kellett adni, akin a szer volt s itthon nem találtatott, tehát akit a bíró elébb itthon ért, azt elküldhette; ha pedig el nem ment, tehát a bíró megfoghatta, fl. 1, egy forintot vett rajta.

Az 1634-ik évben a vármegye közgyűlése megerősíti Szent-András községének egy évvel előbb alkotott szabályrendeletét, amely a községnek a vármegyei hatósággal szemben némi önrendelkezési jogot enged s legtöbb pontjában a lakosság mezőgazdasági érdekeit veszi védelmébe.

A szabályrendelet ez:

Mi Szent-Andrási nemes személyek, ugymint Abaffi

¹⁾ Iskolamester.

István, Korlát András, Horváth György, Gonda Mihály, Putnok János, Horváth Mátyás, Kereky András, Korláth György, Szakaly Márton, Maxa András, Komády András, Berky Miklós, Gálvácsy István, Illyési Pál és fejenként mi szabadosok, az kik vagyunk, adjuk tudokra mindeneknek az kiknek illik, hogy látván a mi szegény falunknak ennyi sok rendbeli fogyatkozását, erre nézve egyenlő akaratból és tetszésből végeztük magunk közül, hogy az nemesség közül is esztendőnként nemes bíró tétessék, mely dolog hogy jobb-módjával és állandó képen közöttünk véghez mehessen, tettünk egyenlő akaratból ilyen kötést, hogy ezt az közöttünk elrendeltetett dolgot mindvégiglen való véghezvitelig valaki közülünk felbomolthatatlanképen meg nem állaná és valami részében megháborítaná, tehát ezen közöttünk levő nemes bíró esküdtivel egyetemben mind annyiszor, valamennyiszor az azt meg nem álló nemes ember felbontani akarván, meg nem állaná, mindenkor tizenkét forintot vehessen rajta és az az nemes ember azt az rajta megveendő bírságot se az nemes vármegyére, se másúvé azon megirt tizenkét forintig ne vihesse, ez felől megirt mód szerint. Melynek nagyobb bizonyosságára es nagyobb erősségnek okáért adtunk egymásnak magunkról ilyen reversálist pecsétünk és kezünk írása alatt. Datum in Zent-András, die quinta Maii anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Primo. Az nemes bírónak oly hatalmat adtunk, hogy az méltó bünért akármelyikünket is megbüntethessen tizenkét forintig. 2. Az bíró, ha kívántatik valami oly dologra, maga idézzen. 3. Az törvény nap hetfő nap legyen. 4. Ha az bíró valakit megbírságot, elsőben tartozzék kérni tőle, ha ugyan meg nem akarná adni, úgy vegye zálogát. 5. Az paraszt bíró minden közönséges jóban az nemes bírótól függjön. 6. Tizenkét forint érő dologért ne legyen szabad az nemes vármegyét busítani. 7. Isten tisztességére való dologban, predikátor fizetésére, mester fizetésére, egyház építésére és ehez hasonló dolgok felől megbüntethessen bennünket. 8. Hidra, pap házára, mester házára tartozzék minden ember elmenni. 9. Egyháziut, kerülöket akkor választanak, mikor

birót választanak az előtti rendtartásunk szerint. 10. Az kerülők tartozzanak mind buzákat, vetéseket szorgalmasan megkerülni. 11. Az kinek marháját az kerülők be hajtják, ne legyen szabad erővel kivenni kezéből. 12. Az vármegyére rendre járjon közülünk egy-egy személy. 13. A lélekmondó megbüntetődjék. 14. Szőlőgyepűt, rétfogást, buzalábját, kenderföld gyepűt, dinnyeföld gyepűt, káposztakert gyepűt az ki be nem fog, megbüntetődjék. 15. Aratáskor senkinek ne legyen szabad hordani, hanem közönséges végezésből. 16. Az faluban egyenlő szapuvál és itczével éljenek erős büntetés alatt. 18. Az nemes bíróság viselésének állapotját az előtti rend szerint hagytuk, hogy rendre járjon közöttünk, az ki pedig az bíróságot fel nem akarná venni, tizenkét forintot vehessünk rajta.

6.

A mezőgazdasági ipar egyik jelentékeny ága volt a sörfőzés. A mislyei prépost, Szerdahelyi, (1563.) sernevelőst tart;¹⁾ ugyszintén a jászai prépost (1569.) is;²⁾ Bárczay László nevelőse 1598-ban megszökik, miután a kezére bízott árpában 100 frt. kárt tett s mint ura írja „három nevelt sőrünket elvesztette.“³⁾ Abaujvármegye 1637-ben minden sörfőzőházra vagy üstre, melyben sört főztek, egy forintot rótt ki.⁴⁾

A bányaművelést a vármegyének ércekben gazdag éjszaknyugali hegységében üzik. Ayben, más néven Hámoros György 1558-ban Jászón és Meczenzéken műveltet vasbányákat;⁵⁾ ugyanitt van (1560.) „az Draskówith uram koha“;⁶⁾ bányák és hámorokról sűrűn emlékeznek meg okirataink Meczenzéf határában.⁷⁾ Hallersteini Haller András 1568-ban Telkibányán nyit bányát;⁸⁾ Kassa-Hámor 1590-ben említettik.

1) Kassa v. lt. 2446/102.

2) U. o. 2977/13.

3) U. o. 4791/53,

4) Vármegyei jk

5) Kassa v. lt. 2011/31. és 2011/47. sz.

6) U. o. 2249/11.

7) U. o. 2249/94, 4226/102., 4589., 4597.

8) U. o. lajtstromozatlan.

A bányaművelés felett a *berkmester* őrökdi, aki pl. Jászón 1635-ben a tanács tagja.)

A vármegye népesebb községeiben a 16-ik és 17-ik században alakulnak meg a céhek

Jászón 1556-ban Kovács Mihály puskaműves,²⁾ Lőrincz pék³⁾ a prépostság oltalma alatt üzik mesterségüket; az 1570-ik évben megalakul a bodnárok céhe,⁴⁾ 1629-ben a mészárosoké s 1637-ben a szűcsöké.⁵⁾ A jászai vargák 1598-ban panaszkodják, hogy Kassán nem csupán a vásárokon, de a sokadalmokon is gátolják őket áruik eladásában;⁶⁾ a vargák a községi esküdtek közt nagy számban vannak (1610.⁷⁾ Csiszármesterrel 1605-ben találkozunk;⁸⁾ 1625-ben borbélylyal,⁹⁾ akinek gyógyító tudományával élnek a község lakói.

Sziksón 1562-ben csapómesterek említetnek,¹⁰⁾ a lakatoscéh szabadalma 1616-ban, a szűcsöké 1639-ben kelt,¹¹⁾ a vargák céhééről 1629-ben úgy emlékeznek meg, mint amely már 135 éve fennáll.¹²⁾

Szepsiben vargák (1563,¹³⁾ csiszárok (1580,¹⁴⁾ mészáros-céh (1583,¹⁵⁾ lakatoscéh (1584,¹⁶⁾ szabócéh (1574), fazekascéh (1620), csizmadiacéh (1613), szűcscéh (1642,¹⁷⁾ említetnek. A csiszármesterek az 1629-ik évben Kassa városa tanácsa útján

1) Kassa v. lt. 4589., 6552.

2) U. o. 1786.

3) U. o. 1915/101.

4) U. o. 3015.

5) Dr. Szádeczky Lajos: A magyarországi céhek élete. 84. lap.

6) Kassa v. lt. 4791/71.

7) U. o. 5398/4.

8) U. o. 5150/6.

9) U. o. 6113.

10) U. o. 2321.

11) L. Szádeczky id. m. 126. lap.

12) Kassa v. lt. 6291/26.

13) U. o. 2446/51.

14) 3589/52, 3608.

15) 3737.

16) 3837/123.

17) Szádeczky id. m. 120. és 126. lapon és Kassa v. lt. 5540/4.

kiváltják a kassai céh szabadságát, fizetve érte 20 forintot.¹⁾

Gönczön a szabómesterek 1568-ban csak mint vásármivesek, tehát nem céhben üzik mesterségüket s kassai mestertársaik gátolják őket a szabad királyi város sokadalmain való megjelenésben.²⁾ Benedek ötvös 1573-ban, Boldizsár 1588-ban, Tamás 1617-ben³⁾ művel a községben.⁴⁾ A vargák céhe 1574-ben fennáll s „mind czéhöknél minden igazságokkal innét függnek Kassától”.⁵⁾ Szöcs Márton Krakkóba és Kassára jár vásárlás végett s 1592-ben gereznát vesz „hét aranyon és négy garason”.⁶⁾ 1599-ben kovácsmesterről,⁷⁾ 1616-ban mészároscéhről⁸⁾ van szó.

Szántó tanácsurai közt Mészáros, Ács, Szabó és Kerékjártó nevűek vannak (1572) s akkor még a vezetéknév rendszerint kinek-kinek foglalkozása után járt ki,⁹⁾ ácsmesterek 1577-ben is felmerülnek,¹⁰⁾ kannagyártók 1591-ben.¹¹⁾ Az 1595-ik évben „Zánthón lakozó minden tisztességes mesteremberek” azzal a kéréssel fordulnak Kassa városa tanácsához, hogy mivel „az Ő felsége adománya is úgy tartja, hogy úgy éljünk a műszokásval, az mint az felső királyi városok élnek”, azért „találtuk vala meg usaságtokat egy emberünk által némienemű rendtartásoknak és műszokásoknak rendi és folyása felől.”¹²⁾

Meczenzéf bányavárosban 1577-ben szabómester,¹³⁾ 1635-ben kovácsok¹⁴⁾ említetnek. A cézhek megalakulásának éve 1639, amikor földesuruk, a jászai prépost hozzájárulásá-

1) Kassa v. jegyzőkönyve.

2) Kassa v. lt. 2925/19.

3) 5782/164.

4) U. o. 3175/51. m. 4070/104.

5) 3219/68.

6) 4331/62.

7) U. o. 4843/30.

8) 5687., 5871/5., 5871/36.

9) Kassa v. titkos lvt Vinea.

10) Kassa v. lt. 3372.

11) 4268/20

12) 4545/69.

13) 3411/31.

14) U. o. 6578.

val kieszközlik, hogy III. Ferdinánd király jóváhagyja a kovács-, bodnár-, varga, az egyesült asztalos és lakatos, továbbá a csizmadiacéh szabadalomlevelét.¹⁾ Az 1642-ik évben a kovácsmesterek megkeresik a felsőmagyarországi öt királyi várost: Kassát, Lőcsét, Bártfát, Eperjest és Kis Szebent, hogy fogadják őket is be a köztük fennálló céhszövetségbe. Kérelmük teljesült a következő feltételek mellett, hogy az érdemesebb legényeknek 36 denár heti bér járjon, továbbá, hogy „az egy szabados sokadalmon kívül“ a királyi városokban nem kereskedhetnek művükkel.²⁾ A szabócéh ugyanez évben negyven forintot váltja meg a kassai céhtől szabadalmait.³⁾

A városok szűkkeblősége ellen a többi meczenzéfi céh, az asztalosok, bodnárok és vargák, orvoslás végett a királyhoz fordultak s a következő évben Kassa városához III. Ferdinánd rendeletet küldött, hogy ne akadályozza őket az országos vásárokon való megjelenésben.⁴⁾

A két vármegye területén a kovácsmesterség vett különösen lendületet, ami élénk közlekedésnek volt a jele. Tornán (1579,⁵⁾ Komjátiban (1583,⁶⁾ Forrón (1619,⁷⁾ Garadnán (1631,⁸⁾ és Nagyidán⁹⁾ kovácsműhelyek voltak. Rudnokon (1579.) szabómesterrel¹⁰⁾ találkozunk.

Kedvező forgalomra vált a vám- és harmincadhelyek feles száma; ezek: Garadna (1560,¹¹⁾ Vizsoly (1562,¹²⁾ Boldogkőváralja, Alsó- és Közép-Németi (1473,¹³⁾ Szina (1582,¹⁴⁾

¹⁾ Vármegyei jegyzők és Szádeczky id. m. 101. l.

²⁾ Kassa v. lt. lajstromozatlan.

³⁾ Kassa v. lt. lajstromozatlan.

⁴⁾ Kassa v. lt. 6920. sz.

⁵⁾ U. o., 3526/57.

⁶⁾ 3772/40

⁷⁾ 5844.

⁸⁾ 6380.

⁹⁾ 6402/1.

¹⁰⁾ 3506.

¹¹⁾ 2249/105., 3526/129.

¹²⁾ 2353.

¹³⁾ 3175.

¹⁴⁾ 3715/64.

Jászó (1610;¹⁾ míg Szikszón (1569,²⁾ Szepsiban, Rozgonyban és Jászón fiókharmincadok vannak.

Jóllehet az ország egyes, tekintélyesebb számu lakossággal bíró városai vámmentességben részesültek, a kereskedelem érdekében az 1625. évi 34. t.-c. a boldogkői és vizsolyi vámot megszüntette, az 1635. évi 30. t.-c. pedig a Szepsiben, Rozgonyban és Jászón fennálló harmincadhivatalokat. A boldogkői vám 1637-ben azonban feléledt.³⁾

A közlekedésnek fontos eszköze volt a Hernádon átvezető vámos-németi hid, melyet az 1615-ik évi árviz megbontván, Abaujvármegye felhívta Kassa városát, hogy a hid megépítéséhez járuljon hozzá, szüksége lévén a hidra a kassai kereskedőknek és szőlőbirtokosoknak.⁴⁾

Nevezetesebb vásárok estek meg Szikszón (1530,⁵⁾ Szántón (1530,⁶⁾ mely sz. Miklós napjára esett s melyet a kassai szücsök, szijártók, fazekasok, süvegesek és vargák szívesen felkerestek.⁷⁾ Szepsiben (1649.) a sokadalom Margitnapra esett.⁸⁾

Abaujvármegye főispánjai 1527—1648.

1527—1542. Perényi Péter.⁹⁾

1549—1565. Perényi Gábor, tárnokmester, az ország főkapitánya, ő felsége tanácsa (consiliarius).¹⁰⁾

1570—1597. Perényi György. Meghalt 1597-ben; özvegye Thurzó Anna.¹¹⁾

¹⁾ 5398/4.

²⁾ 2977/16., 3336/33.

³⁾ 6679.

⁴⁾ 5637.

⁵⁾ 1458, 1915/47.

⁶⁾ 1498/58.

⁷⁾ 3017.

⁸⁾ 7757.

⁹⁾ 1472, 1590., 1623.

¹⁰⁾ U. o. 1730, 2095., 2301/69., 2413

¹¹⁾ U. o. 3954, 4718/66. és Várm. jegyzők

1598—1638. Perényi György.¹⁾

1638—1648. Perényi György²⁾

Abaujvármegye alispánjai.

1527—1538. Némethy (Felsew-Nemphy) Miklós.³⁾

1539. Mindszenty Bereck.⁴⁾

1540 1548. Szendy Pál.⁵⁾

1549—1553. Olchváry György.⁶⁾

1554. Mindszenty Imre.⁷⁾

1555—1557. Báthory László.⁸⁾

1558. Berenchy Benedek.⁹⁾

1559. Felsővadászi Rákóczy Mihály.¹⁰⁾

1560. Czeczey Péter.¹¹⁾

1562—1563. Mindszenty Imre.¹²⁾

1564. Ruzskai Kornis Mihály.¹³⁾

1565. Semsey János és Kornis Mihály.¹⁴⁾

1567—1568. Saczai Semsey János¹⁵⁾

1569—1570. Boczárdi Mindszenty Imre.¹⁶⁾

1571—1574. Cseby György.¹⁷⁾

1575—1578. Mindszenty Imre.¹⁸⁾

1) 5014. és várm. jegyzők.

2) Várm. jegyzők

3) Kassa v. lt 1213/10, 1365/102. és 138. 1431, 1498/56. és 1515.

sz. Szathmáry király lvt. F XI. Nr 733. Csoma lvt.

4) U. o.

5) Kassa v. lt.

6) U. o. lajstr.

7) U. o. 1718.

8) U. o. 1824/37 Kassa v. titk. lvt P Ruzska Nr. 28

9) U. o. lajstr.

10) U. o. 2150/21. 18221.

11) U. o. 2249/78

12) U. o. 2320.

13) U. o. 2471.

14) U. o. 2650.

15) 2805

16) 2977/12.

17) 3175/49.

18) 3260, 3411/32, 3471

- 1579 - 1582. Cseby György.³⁾
 1583. Mindszenty Imre.⁴⁾
 1584—1586. Monaky János.⁵⁾
 1587—1590. Golopy Gáspár.⁶⁾
 1591—1607. Pédery Lázár.⁷⁾
 1608—1610. Brebiri Melith Vid.⁸⁾
 1611—1613. Fáy István.⁹⁾
 1614. Láczy György.
 1615. Fáy István.
 1616—1617. Bellény Zsigmond.¹⁰⁾
 1618—1622. Puthnoky Imre.¹¹⁾
 1623—1629. Szendi Fuló Miklós.
 1630—1633. Láczy Gergely.
 1634. Láczy Gergely és Hamvay Péter.
 1635—1640. Fuló János.
 1641. Hanyi György.
 1642. Hanyi György és helyettese, Putnoky Mihály.
 1643—1648. Hanyi György.

Abaujtonnavármegyei szolgabírók.

1531. Bernát András.¹²⁾
 1542. Bölzsei Kristóf.¹³⁾
 1550. Bölzsei Mihály.¹⁴⁾
 1550. Buzinkay Máté, Bölzsey Mihály.¹⁵⁾

³⁾ U. o. 3526/16

⁴⁾ U. o. 3772/29.

⁵⁾ U. o. 3866, 3945.

⁶⁾ U. o. 4068, 4101 és Országos lvt.

⁷⁾ K. v. lt. 4717, 4761, 4988.

⁸⁾ Vármegyei jegyzőkönyvek.

⁹⁾ K. v. lt. 5455.

¹⁰⁾ U. o. 5655

¹¹⁾ Innét kezdve vármegyei jegyzőkönyvek.

¹²⁾ Kassa v. jegyzőkönyve

¹³⁾ Kassa v. t. lt. Arany-Ida Nr. 4.

¹⁴⁾ Kassa v. jk.

¹⁵⁾ K. v. t. lvt. A. A. Liptay N. I.

1551. Bozinkay Máté.¹⁾
 1552. Bozinkay Máté és Szegedy Máté.²⁾
 1555. Balajthy Péter.³⁾
 1557. Alpáry Mihály.⁴⁾
 1558. Csobády Miklós.⁵⁾
 1559. Fáy János, Czecey Ferenc, Olcsváry Ferenc és Balajthy Péter.⁶⁾
 1561. Balajthy Péter.⁷⁾
 1564. Fáy János, Czecey Ferencz, Bölzsey Orbán és Borsvay Bálint.⁸⁾
 1567. Borsvay Bálint.⁹⁾
 1568. Tomory Márton.¹⁰⁾
 1570. Vendéghy György, Tomory Márton, Bozinkay Tamás, Balajthy Péter.¹¹⁾
 1571. Fáy János, Tomory Márton, Borsvay Bálint és Pédery Lázár.¹²⁾
 1572. Bozinkay Tamás.¹³⁾
 1573. Fáy János, Borsvay Bálint, Pédery Lázár és Tomory Márton.¹⁴⁾
 1574. Bölzsey Orbán, Ujváry Tamás.¹⁵⁾
 1575. Bölzsey Orbán, Zsujtay János, Pédery Lázár és Czecey György.¹⁶⁾

1) Kassa város jegyzőkönyve.

2) Kassa v. jk.

3) Kassa v. t. lvt. P. Ruzska. Nr 28.

4) Kassa v. jk.

5) Kassa v. lt. lajstromozatlan

6) U. o. 2150/21, 18221.

7) U. o. 2301/21.

8) Vármegyei jegyzők.

9) K. v. lt. 2805 sz.

10) Várm. jegyzők.

11) U. o.

12) U. o.

13) K. v. lt. 3119.

14) T. o. 3175/49 és Orsz. lvt.

15) K. v. lt. 3198 sz. a.

16) Vármegyei jegyzők.

1576. Czeczey György, Pédery Lázár, Fuló Mátyás, Piry Miklós.¹⁾
1578. Piry Miklós.²⁾
1580. Czeczey György, Pédery Lázár, Fáy János, Madách Menyhért.³⁾
1584. Fáy János, Czeczey György, Pédery Lázár, Madách Menyhért.⁴⁾
1585. Fáy János, Pédery Lázár, Czeczey György, Zázffy Farkas.⁵⁾
1587. Fáy János, Pédery Lázár, Czeczey György, Olcsvány Farkas.⁶⁾
1589. Fáy János, Czeczey György, Péderi Lázár és Zsujtay János.⁷⁾
1590. Pédery Lázár.⁸⁾
1591. Zsujtay János, Kinizsy János, Putnoky Bálint, Lánczy János.⁹⁾
1598. Bozinkay György, Vinay István, Tomory István és Zemerei Albert.¹⁰⁾
1602. Bozinkay György.¹¹⁾
1607. Pelbárth Vince, Tomory István, Komornik Ferencz, Barbély János.¹²⁾
1610. Barbély János, Pelbárth Vince, Tomory István, Komornik Ferencz.¹³⁾
1611. U. a.¹⁴⁾

1) Várm. jegyzők.

2) K. v. lt. 3473/22.

3) Várm. jegyzők.

4) U. o.

5) U. o.

6) U. o.

7) Országos lt.

8) Várm. jegyzők.

9) Várm. jegyzők.

10) K. v. lt. 4761.

11) K. v. lt. 4988.

12) Várm. jegyzők.

13) U. o.

14) U. o.

1612. Pelbárth Vince.¹⁾
 1613. Pelbárth Vince, Barbély János, Komornik Ferencz, Tomory István.²⁾
 1615. Olchváry György, Péderi Mátyás, Paáni Horváth Tamás, Lánczy Gergely.
 1616. Lánczy Gergely, Péderi Mátyás, Kinizsy János, Póhalmy István.
 1617. Kinizsy János, Póhalmy István, Péderi Mátyás, Kinizsy György.
 1619. Kinizsy János.³⁾
 1620. Kinizsy János, Péderi Mátyás, Póhalmy István, Kinizsy György.
 1621. Póhalmy István, Kinizsy György, Péderi Mátyás, Olchváry György.
 1622. Olchváry György, Abaffi István, Fáy János, Póhalmy István.
 1623. Póhalmy István.
 1624. Szentmiklóssy Tamás, Fáy János, Olchváry György, Szászfay Farkas.
 1625. U. a.
 1626. U. a.
 1627. U. a.
 1628. Olchváry György, Szentmiklóssy Tamás, Péderi Miklós, Ongay János.
 1629. U. a.
 1630. Szentmiklóssy Tamás, Ongay János, Péderi Miklós, Balay István.
 1631. Balay István, Horváth István, Kormos Ferencz, Pelbárth György.
 1632. Balay István, Pelbárth György, Kormos Ferencz, Horváth Ostorharich István.
 1633. U. a.

¹⁾ K. v. lt. 5457.

²⁾ Vármegyei jegyzők.

³⁾ K. v. lt. 5871. sz.

1634. Balay István, Felsőmérői Horváth Ostorharich István, Bozithai Kovácsy András, Makranczi Gieőri István.

1635. Olcsváry György, Gonda Mihály, Bozithai Kovácsy András, Győry István.

1636. Olcsváry György, Kovácsy András, Gonda Mihály, Tarczay György.

1637. U. a.

1638. U. a.

1639. György Benedek, Vajdai Horváth György, Marczinfalusy Péter, Putnoky János.

1640. U. a.

1641. Némethy Mátyás, Puky Péter, Bozithai Kovácsy András, Bárány László.

1642. Némethy Király Mátyás, Fáy János, Puky Péter, Bárány László.

1643. U. a.

Abaujvármegyei jegyzők.

1550—1551. Szegedy Literatus Máté.¹⁾

1555. Belsey Mihály.²⁾

1557. Keresztes János.³⁾

1558. Belsey Mihály.⁴⁾

1567—1571. Bárchy Albert.⁵⁾

1584—1589. Vásárhelyi Tamás, egyuttal Borsodvármegye jegyzője.⁶⁾

1598—1606. Győry Gergely.⁷⁾

1611—1618. Palatich János.⁸⁾

1620—1629. Lánczy Gergely.⁹⁾

1) Kassa város jegyzők. Kassa v. titk. lvt. A. A. Liptay Nr. 1.

2) Kassa v. lvt. 1752. sz.

3) Kassa v. titk. lvt. S. Czikóházi N. 19.

4) K. v. lt. 1950.

5) U. o. 2805. és várm. jegyzők.

6) K. v. lt. 3837/20, 3866, 4101. és várm. jegyzők.

7) U. o. 4761. és várm. jegyzők

8) Várm. jegyzők.

9) Várm. jegyzők.

1630—1644. Szemerey Pál, egyuttal Sárosvármegye jegyzője.¹⁾

Abaujvármegyei adószedők.²⁾

- 1573. Mandolay Péter.
- 1588. Gyulay literatus János.
- 1593. Felsőszendi Fuló Mátyás.
- 1601. Buzinkay György.³⁾
- 1606. Darholcz Pál.⁴⁾
- 1620. Czeke János.
- 1630—1634. Fáy Mihály.
- 1635. Vajdai Fransikovith Horváth György.

Abaujvármegye pénztárnokai (perceptor).⁵⁾

- 1623—1626. Komáromy György.
- 1627. Melléthei Deviny Mátyás.
- 1628. Hany György.
- 1638. Veseny István.

Abaujvármegyei országgyűlési követek.⁶⁾

- 1584. Fáy István.
- 1607. Mladossevith Péter, Melith Vid, Putnoky Imre.
- 1608. Melith Vid, Mladossevith Péter.
- 1613. Mladossevith Horváth Péter, Belleny Zsigmond.
- 1617. Wathay János, Fuló Miklós.
- 1619. Fuló Miklós, Dobronoky György.
- 1620. U. a
- 1621. Fuló Miklós, Czeke János, Fáy Ferencz, Barna István.
- 1622. Póhalmy István, Láczy Gergely.
- 1623. Tatay György, Póhalmy István.
- 1625. Girinchy István, Szemerey Pál.

1) K. v. lt. 6085/18, 6764. és várm. jegyzők.

2) Várm. jegyzők.

3) Kassa v. lt. 4932.

4) 5163.

5) Vármegyei jegyzőkönyvek.

6) U. o.

1630. Lánczy Gergely, Fuló János.
 1633. Szemerey Pál, Fuló János.
 1634. Szemerey Pál, Hamvay Péter.
 1637. Szemerey Pál, Melléthei Barna György.
 1641. Fuló János, Szemerey Pál.
 1642. Szemerey Pál, Szentmiklóssy Pongrácz Kristóf.

Tornavármegye főispánjai.

1527. Derencsényi Miklós.¹⁾
 1560—1578 Mágóchy Gáspár, főkapitány, őfelsége tanácsa, beregi főispán.²⁾
 1587—1596. Rákóczy Zsigmond.³⁾
 1606—1609. Mágóchy Ferencz, egyuttal beregi főispán.⁴⁾
 1617. Hethesi Pethe László, ajtónálló, őfelsége tanácsa, a magyar kamara elnöke.⁵⁾
 1636. Felsővadászi gróf Rákóczy Pál, országbíró, Sáros vármegye főispánja, őfelsége tanácsa és komornyikja. Ez évben meghal. Özvegye Pethe Anna.⁶⁾

Tornai alispánok.

1571. Barakonyi János.⁷⁾
 1575. Komjáthy Gergely.⁸⁾
 1584—1585. Barakonyi Balázs.⁹⁾
 1610. Melléthey Zsigmond.¹⁰⁾
 1637. Komjáthy János.
 1647. Czege-káthai Káthai Ferencz.¹¹⁾

¹⁾ K. v. H. Iajstromozatlan.

²⁾ K. v. It. 2160, 2231, 3120/108, 3463, 4008/7.

³⁾ U. o. 4008/7, 4617.

⁴⁾ U. o. 5963/22, 5309, 5310.

⁵⁾ U. o. 5782/32.

⁶⁾ 6648/11.

⁷⁾ 3047

⁸⁾ U. o. 3245

⁹⁾ U. o. 3799, 3890, 3899.

¹⁰⁾ 5398/19

¹¹⁾ 7589.

*Tornai szolgabírák.*1584. Komjáthy István.¹⁾1613. Jobbágy István.²⁾*Tornavármegyei jegyzők.*1584. Pédery Péter.³⁾1644. Marusy János.⁴⁾*Várnagyok, fizetőtisztok.*1527. Keresztesy Szilveszter nagyidai várnagy.⁵⁾Lőrincz tornai várnagy,⁶⁾Némethy Miklós füzéri,⁷⁾Szőlőssy Miklós szádvári,⁸⁾1528. Czomai Móré Bálint szalánczi,⁹⁾Ibrányi Péter tornai,¹⁰⁾Keözegy János szádvári,¹¹⁾Seguyey Kristóf füzéri,¹²⁾Keresztesy Szilveszter nagyidai.¹³⁾1529—1530. Horváth Pál regéczi,¹⁴⁾Hornick Márton tornai,¹⁵⁾1535. Horvát György regéczi,¹⁶⁾¹⁾ 3799.²⁾ 5540/3.³⁾ 3799.⁴⁾ 7125.⁵⁾ 1181. sz.⁶⁾ K. v. lt. 1213/8.⁷⁾ 1213/10.⁸⁾ 1213/21.⁹⁾ 1365/160.¹⁰⁾ Kassa v. lt. Iajstromozatlan.¹¹⁾ 1280.¹²⁾ 1365/39—98.¹³⁾ 1365/118.¹⁴⁾ 1435/23, 1498/57.¹⁵⁾ 1435/69.¹⁶⁾ 1612/12.

1556. Alaghy János regéczi,¹⁾
Draskovith Gáspár jászai,²⁾
1557. Jakab jászói castellanus,³⁾
Bayory Lénárd és Henyey Miklós füzéri,⁴⁾
1558. Bakochay Ferencz szalánci,⁵⁾
Kóródy Máté és András jászai fizetőtisz (provisor),⁶⁾
Nagy Jakab jászai castellanus⁷⁾
1559. Berényi Espán András boldogkői,⁸⁾
Kóródy Máté jászai,⁹⁾
- 1559—1565. Panka Péter fügedi,¹⁰⁾
1560. Darvas Gergely szádvári,¹¹⁾
1563. Farkas György jászai fizetőtisz.¹²⁾
Szentbenedeki János füzéri fizetőtisz.¹³⁾
1565. Alachkai Pál tornai,¹⁴⁾
Csoltay Pál regéczi fizetőtisz.¹⁵⁾
1570. Nagy Mátyás gibárti fizetőtisz.¹⁶⁾
Thetétleni István fizetőtisz.¹⁷⁾
1575. Bácsmegyei Gáspár füzéri fizetőtisz.¹⁸⁾
Jánosz János szádvári fizetőtisz elődje Sóri Pál.
Pajor János rationista.¹⁹⁾

1) 1824/7.

2) 1824/13.

3) 1915/101.

4) 1915/102.

5) 2011/23.

6) 2011/47.

7) 2011/86.

8) 2150/69.

9) 2150/58.

10) 2095, 2528/146, 2652/50.

11) 2233.

12) 2446/83,—87.

13) 2446/36.

14) 2652/32.

15) 2652/121.

16) 3036/14.

17) 3036/48.

18) 3285/42.

19) 3245.

1578. Soóry Pál szádvári fizetőtiszt.¹⁾
 1579. Ferber János szádvári viceprovisor.²⁾
     Kos János nagyidai,³⁾
     Vizkelety Benedek nagyidai fizetőtiszt.⁴⁾
 1582. Szentmihályi Péter jászai,⁵⁾
 1585. Barakonyi Balázs tornai,⁶⁾
 1587. Soóváry Márton regéczi fizetőtiszt.
     Szalontay György regéczi,⁷⁾
 1589. Horvát Boldizsár jászai udvarbíró.⁸⁾
 1594. Horánszky János jászai fizetőtiszt.⁹⁾
 1625. Horváth András jászai várnagy,
     Levelekí László jászai fizetőtiszt.¹⁰⁾

Jászai prépostok.

- 1529—1535. Péter¹¹⁾
 1554—1562 Draskovics György, pécsi püspök.¹²⁾
 1569—1586. Bornemissza Gergely, csanádi, majd váradi
 püspök, a szepesi kamara elnöke, 1586 január hó 26-án
 Jászón eltemetik.¹³⁾
 1588—1594. Hethesi Pethe Márton, váradi püspök,
 szepesi prépost.¹⁴⁾
 1604. Migazzi Miklós váradi püspök.¹⁵⁾
 1630—1636. Pethő Ferenc.¹⁶⁾

1) 3433.

2) 3526/107.

3) 3526/115.

4) 3526/120.

5) 3715/120

6) 3890.

7) 4008/84.

8) 4121/6.

9) 4449.

10) 6123/36.

11) 1374, 1554, 1610

12) 1713, 2375.

13) 2977/13, 3015, 3822, 3894

14) 3394, 4060, 4449.

15) 5099/14.

16) 6344, 6534 és vármegyei jegyzőkönyvek

*Széplaki apátok.*1619. Körössy Márk.¹⁾1636. Posgay János.²⁾*Tornai főesperesek.*1527. Henkel János.³⁾

1531 előtt Tatár Tamás.

1531. Maius János.⁴⁾1643. Rétsei István, esztergomi kanonok.⁵⁾*Mislyei prépostok.*1528. Velius Ursinus, Ferdinánd király történetírója és könyvtárának praefectusa.⁶⁾1557—1572. Szerdahelyi Máté.⁷⁾1634—1639. Cseh János, egri kanonok⁸⁾*Abaujvári főesperesek.*1569—1575. Kwchylich Péter, aradi prépost, egri kanonok⁹⁾1577—1595. Welykei v. Velikinus István, egri éneklő kanonok.¹⁰⁾1605—1619. Habardi László, egri kanonok.¹¹⁾**Kemény Lajos.**

1) Kassa v. jegyzőkönyve. Ez évben Bay hajdúi meggyilkolták.

2) Vármegyei jegyzőkönyv.

3) Dr. Bauch, Joannes Henkel.

4) K. v. ny. lt. 1503., 1511.

5) Magyar Könyvszemle. 1895. 213. l.

6) Egyháztörténelmi Emlékek a magyarországi hitújítás korában. Első kötet. 1520—1529. 411. lap.

7) 1915/104., 2249/1., 2446/102., 2652/55., 3120/21.

8) 6648/16. és várm. jk.

9) 2941., 2998., 3234.

10) 3354., 3424., 3478., 3781., 3964., 4029., 4268/99., 4494.

11) 5150/25., 5263/33., 5276., 5400., 5876.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Kérelem.

A „Történelmi Közlemények“ III. k. 136-ik lapján „Gibárt története“ című cikkben ez olvasható:

„Az ősrégi eredetű alsólelőczy és jezerniczei Tarnóczy családból József az abauji és zempléni ág megalapítója lett s I. Lipót királytól régi nemessége megerősítése mellett új címerlevelet nyert.“

Midőn annak idejében, megyénk családjainak történetéhez kutatásokat tettem, sehol annak nyomát nem találtam, hogy az alsólelőczy és jezerniczei Tarnóczy család egy ága megyénkbe szakadt és itt lett volna birtokossá. Nem találtam annak nyomát a vármegye levéltárában elhelyezett nemesi irások között sem. Ennek oka minden valószínűség szerint az, hogy nem igazi helyén kerestem az utbaigazító okleveleket, pedig ilyeneknek lenni kell, mert a régiebb korban egy megyéjéből elköltözőkódó nemes ur sem mulasztotta el megyéjétől nemességi bizonyítványt kérni, hogy annak alapján új hazájában is érvényt tudjon szerezni nemesi előjogainak.

Nagy köszönettel venné a genealogia t. Cikkiró Urtól, ha a Tarnóczy-család ezen Abauj és Zemplén megyékbe való leszármazása körülményeit és az I. Lipóttól adományozott nemesség megerősítő armális címerét és szövegét kissé részletesebben ismertetné, mert Abaujmegyére nézve is érdekel birna az, ha aranykönyvébe az alsólelőczy és jezerniczei Tarnóczy-család nevét is beiktathatná.

Csoma József.

Abaujvármegyében kihirdetett címe- res nemeslevelek (1564—1711).*)

Madarász lásd *Szabó—Thury*

Magyar Jakab; fel.: Bornemisza Kata, Magyar György.
II. Ferd. Wien, 1626. jul. 13. Kh. 1626. szept. 7. (f. 235.)

Maier lásd *Baranyay*.

Majer lásd *Ördögh*.

Majerini Jónás, Wien, 1623. szept. 10. Kh. 1624. szept.
30. (f. 152.)

Major lásd *Füzy*.

Mak másként *Kovács* (de Alsó-Redmecz) Antal (néhai);
fiai: András, Vincze, Ambrus, Bálint, Pál és Lukács. *Soltész*
(de Felső-Kemencze) János. Kh. 1580. Feria secunda proxima
ante festum Beatorum Viti et Modesti Martyrum. (f. 148.)

Makai lásd *Keresztúri*.

Makay Balázs; fel.: Kerékgyártó Zsófia; fiai: Mihály
és György; leánya: Kata. Sopron, 1622. jun. 3. Kh. 1623.
jan. 31. (f. 91.)

Makay István; fel.: Róza; fia: János; leánya: Zsófia.
II. Ferd. Wien, 1632. ápr. 24. Kh. 1633. ápr. 11. (f. 9.)

Makay Pál. III. Ferd. Wien, 1643. febr. 28. Kh. 1643.
aug. 3. (f. 107.)

Maklár András; fel.: Lipay Borbála; testv.: Gáspár
és ennek gyermek.: András, István, Gáspár, Ferenc és Judit.
II. Ferd. Wien, 1632. márc. 19. Kh. 1632. ápr. 30 (f. 456.)

Maklár lásd *Szilágyi*.

Makranczi Istvánnak, (néhai) nemes Dobranszki Zsuzsan-
nától származott fiai: János, Mihály, István és Gáspár. III.
Ferd. Pozsony, 1655. ápr. 13. Kh. 1655. szept. 14. (f. 194.)

Makranczy lásd *Simon*.

Maly lásd *Tooth*.

Mangocz Mihály; fel.: Cristan Erzsébet; fiai: János
és Bálint. *Melda* Péter. II. Ferd. Wien, 1631. okt. 5. Kh.
1632. febr. 6. (f. 448.)

*) Legutóbbi közleményt lásd IV. évfolyam 164—173. lap.

- Mangó* lásd *Hejczey*.
Mangro lásd *Bogoly*.
Marczenoczky lásd *Nedecsey*.
Marczin (de Rozgon) Pál; fel.: *Kirdly* Ilona; gyermek.; Gergely, Anna, Dorottya, Margit és Erzsébet. II. Mátyás. Prága, 1617. jan. 9. Kk. 1617. aug. 21. (f. 468)
Markuth Mihály; fel.: Éva; fia: Mihály; leánya: Anna Mária. I. Lipót. Wien, 1659. jul. 28. Kh. 1660. febr. 10. (f. 3.)
Marton lásd *Roosa*.
Marussy lásd *Literáti Székely*.
Matho István. III. Ferd. Wien, 1640. nov. 30. Kh. 1641. márc. 4. (f. 551.)¹⁾
Mathóczy Mihály és Miklós. Wien, 1649. január 30. Kh. 1649. nov. 15. (f. 269.)
Matócsy Tamás. II. Ferd. 1631. aug. 6. Kh. 1632. jun. 25. (f. 470.)
Matókné lásd *Petrás*.
Maurovics Tamás; gyermek.: Mátyás, György, János és Erzsébet. Wien, 1623. szept. 4. Kh. 1624. szept. 30. (f. 152.)
Mayer lásd *Vincze*.
Mazák lásd *Nadlányi*.
Márczy lásd *Sarkady*.
Márkus lásd *Bodnár*.
Máthé Bálint; fel.: *Chiszár* Judit; testv.: János, István és másik István. III. Ferd. Pozsony, 1649. ápr. 2. Kh. 1650. szept. 5. (f. 64.)
Máthé (de Pethő-Szinnye) Gergely. Bethlen Gábor. Nagyvárad, 1623. ápr. 26. Kh. 1623. okt. 9. (f. 122.)
Máthyás János; testv.: István és János. *Pálházy* Mihály. II. Ferd. Wien, 1629. okt. 18. Kh. 1634. máj. 8. (f. 66.)
Medve György; fel.: *Nagy* Kata; fiai: Péter és János; fivérei: Ferenc és Miklós; nővére: Ilona és ennek fia: István. *Galgóczy* Simon és fel.: Samoly Anna. *Kertész* András és fel.: Samoly Zsófia, meg fiaik: István és János. III. Ferd. Wien, 1655. szept. 15. Kh. 1656. jan. 5. (f. 213.)

¹⁾ *Becz* Anna a kihirdetésnek ellenmond. (f. 554)

Megye Bálint, Albert és Péter. II. Ferd. Sopron, 1622. jun. 12. Kh. 1623. jan. 8. (f. 80)

Megyesy lásd *Csizmágia*.

Melda Mihály. Wien, 1618. ápr. (?) 9. Kh. 1619. márc. 4. (f. 10.)

Melda lásd *Mangocz*.

Melda lásd *Pócs*.

Meszthy lásd *Fegyveress* (de *Mezőterem*)

Mező lásd *Vágó*.

Méray András; fel.: Anna, fia: Gergely. III. Ferd. Wien, 1640. márc. 9. Kh. 1641. jun. 17. (f. 569.)

Mészáros István és testv. (neve nincs kitéve.) I. Lipót. Wien, 1675. máj. 28. Kh. 1676. febr. 20. (f. 321.)

Mészáros lásd *Feir*.

Mészáros lásd *Kontt*.

Mihay másként *Beszter* András. I. Lipót. Wien, 1690. ápr. 13. Kh. 1690. jun. 19. (f. 116.)

Mike István; fel.: *Tőrös* Anna; András és fel.: Ilona; *Mike* István, János és Pál. Wien, 1628. jul. 15. Kh. 1629. jan. 13. (f. 325.)

Miklós lásd *Bartók*.

Mikó lásd *Vajda*.

Milda lásd *Bornemissza*.

Miley lásd *Alföldy*.

Milléthe Balázs, Pál, Jakab, György János Gergely. Kovács György Mihály. *Szabó* Tamás. II. Ferd. Wien, 1632. máj. 19. Kh. 1633. máj. 9. (f. 34.)

Mindszenty Mátyás. II. Ferd. Wien, 1632. máj. 27. Kh. 1633. ápr. 11. (f. 10.)

Miskolczy Gergely; fel.: *Tánczos* Kata; testv.: András és István. 1625. nov. 9. II. Ferd. Sopron. Kh. 1626. márc. 19. (f. 204.)

Mohos István, Mihály és Pál; nővéreik: Kata, Anna és Erzsébet II. Ferd. Wien, 1619. ápr. 4. Kh. 1620. márc. 23. (f. 24.)

Mojaczovszky Sebestyén; fel.: Ujas Anna; testv.: Mátyás. Wien, 1650. márc. 14. Kh. 1650. nov. 28. (f. 90.)

Molnár Miklós. I. Lipót Wien, 1666. okt. 20. Kh. 1668. febr. 13. (f. 387.)

Molnár Pál és György. I. Lipót, Pozsony, 1655. jun. 24. Kh. Borsod vm-ben 1656-ban. (1689. f. 34.)

Molnár lásd *Kónya*.

Molnary (de Szentkirály) Gergely és István. III. Ferd. Wien, 1643. febr. 25. Kh. 1643. aug. 3. (f. 107.)

Monos András; fel.: Nehéz Judit; gyermek.: János és Kata. III. Ferd. Wien, 1651. jan. 7. Kh. 1651. ápr. 5. (f. 118.)

Mosolygó Mátyás és István II. Ferd. Linz, 1636. jun. 24. Kh. 1637. jun. 15. (f. 307.)

Mosóczy (de Thurócz) Dávid és György. I. Lipót. Wien, 1661. aug. 8. Kh. 1662. febr. 4. (f. 81.)

Musay (vagy *Mysay*) István; fiai: János és Tamás. II. Ferd. Wien, 1628. jul. 23. Kh. 1630. jan. 4. (f. 362.)

Mutter lásd *Ujváry*.

Müedy másként *Piricsy* György; fel.: Kata; gyermek.: Demeter és Erzse. II. Ferd. Regensburg, 1630. szept. 20. Kh. 1631. dec. 19. (f. 439.)

Mykó lásd *Mikó*.

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

VEGYESEK.

KozákJárás Semsén.

Szolgálók Kegyelmeteknek, mint énnekem bizodalmas jóakaró uraimnak.

A szent Istentől kívánok kegyelmeteknek minden kívánsága szerint való jókat megadatni.

Mivelhogy kegyelmeteket ez elmúlt esztendőkbén is találtattam meg az boraim bevitetése felől az kegyelmetek becsületos városában biró uramat ő kegyelmét és az nemes tanácsot és mindenkor hozzám való jóakaróját mutatván kegyelmetek megengedte, mivelhogy itt nincsen hová helyhez-tetnem, mióta *az házamat elégették az kozákok*. Annak okáért kérem kegyelmeteket, mint jóakaró szomszéd uraimat mostan is az előbbeni jóakaróját mutassa meg kegyelmetek hozzám és engedje meg kegyelmetek, hadd vitelhessem be. Kegyelmeteket azzal sem busitanám, ha volna ittkinn hová tennem. Ha Isten azt adja, épitetünk. Isten tartsa kegyelmeteket jó egészségben. Datum in Semsae 29 Septembris anno 1620.

Kegyelmetek jó akaró szolgálja, szomszédja szeretettel szolgál

Semsey Miklós.

Kivül: Generosis, amplissimis et consultissimis viris, domino iudici primario caeterisque iuratis assessoribus regiae jiberaeque civitatis Cassoviensis etc. dominis vicinis et mihi observandissimus.

Kassa város levéltárában 6085/9. sz. a

K. L.

Kassa 1706-ik évi ostromához.

Rabutin császári serege az 1706-ik év október hó 1-én kezdte a várost lövetni, a mai téglaszinek tájékán útvén fel táborát.

Mintegy negyedfélszáz bombavetés után az ellenség felhagyott a sikertelen ostrommal s október hó 11-én Kassa alól elvonult.

A bombavetés emberéletben alig, de annál nagyobb kárt okozott a sz. Erzsébet templomban s főként a Forgács-, ma Deák-Ferenc utca házaiban.

A domban tett kárról beszámol az egyháziak számadása:

1706. Die 30. Octobris. Templom tetein szélflyel lövedtetett darab köveket lehányattatván és az czinteremben az árokba hullott köveket öszve egy rakásban hányattatván, adtunk munkásoknak fl. 2 den. 30.

Die 1. Novembris. Hogy az templomban bomba miatt szélflyel elhányattattak nemes tanács székei, azoknak reparációjától fizettünk asztalosnak fl. 10.

A Forgács-utca és Szegfű-utca, ma Szathmáry György-utca sarkán volt városi fürdőházban okozott rongálásról pedig az alább közölt okirat szól:

Anno 1706. die 1-ma Novembris. A generoso domino ordinario iudice Francisco Györi liberae regiaeque civitatis Cassoviensis exmissi infrascripti deputati ad instantiam egregii prudentis ac circumspecti Josephi Ginther chirurgi pro revisione *domus balneatoriae*, qualia damna ac ruinae *per bombas caesareas* sunt illatae, sequenti recensentur ordine punctatim.

1. Az udvarnak kerítése fából lévén, a bomba kivette; ujabban kell keríteni tekintetes Csacszay uram felől kis uczában.

2. Az istállónak oldalát az ajtajával együtt elhordották az hajduk; azt is kell reparálni, ugy a padnak felét is be kell zsindelyezni.

3. Az alsó kis házba beesett a bomba, padlását is két

helyen berontotta, két aajtáját, kemenczjét és ablakát is összeronította.

4. A nagy ferdőházba három ablakok összeronlottak, fában lévén az üvegek.

5. Az uczára való ablakok is az pitvarban az bombának ereje miatt összeronlottak félig-félig.

6. Az kis ferdőházba tizenöt üveg hijával vannak az ablakok ; ólomba kell foglalni.

7. Az konyhából volt egy garadics, a felső részbe szolgált ; azt is padlásostól lerontotta a bomba és lement az pincébe, a kis falt lerontotta, öt forinttal lehet megcsinálni.

8. Az nagy ferdőház felett levő pádimentomnak fele az nagy köveknek leesése miatt leromlott. Ugyanezen ferdőház felett az pad is leromlott az bomba miatt.

9. A műhely mellett levő kémény által van löve gölyőbissal.

10. Jeney háza felében az alsó házban levő ablakoknak tizenkét karika üvegek kívántatnak

11. Az Jeney házának felső házában levő boltozat nagyobb részben leromlott a bomba miatt.

12. A seminárium¹⁾ felől való szomszédságban levő két csatorna a bombának impetusa miatt összerontatott ; uj kell.

13. Ugyan a Jeney háza felől két kémény félig-félig le van löve.

14. Három hajzatot be kell zszindetyezni jobb részint, jóllehet a szarufák és léczek megvannak.

Vannak zszindelyek, akik leverettettek, de nem lesznek elégségesek az hajzatoknak reparatióira.

Ezen oculata revisiót így elvégezvén, pro futura rei cautela ezen revisionalist in omnibus punctis et clausulis kiadtuk.

Deputatus tisztek : Kuti István. (P. H.) Zemlény Gábor. (P. H.)

Kemény Lajos.

¹⁾ A mai takarékpénztári épület, a Fő- és Deák-Ferenc-utca sarkán.

A miszlócai sz. János hámor.

Tisztelt városi Közönség!

Honunk felvirágzása, gyarapodása és jobbléte ipar és kereskedés nélkül nem eszközölhető; minthogy pedig az iparnak, sőt a kereskedésnek is egyik főtényezője lenne a gyárak és nagyobbszerű műhelyek létezése, azokat minden módon előidézni, ápolni és fenállhatóságukat elősegíteni és biztosítani legszebb és legszentebb polgári kötelesség, főleg országunkban, hol azoknak hiányát minden nap tapasztalni, de kivált jelen körülményekben, midőn *a hazát fenyegető veszedelmektől megmentésére kiálló honpolgároknak* még csak a legszegényebb védelmi eszközök sem szolgáltathatnak ki és e részben a kormány a haza legnagyobb szükségében *a külföld kegyelmére* szorulni köteles, a nélkülözhetetlen gyáraknak országunkbani nem létét minden magyar legfájdalmasabban érezni kénytelen.

Én e szent czélből kiindulva, elhatároztam magam a honi ipar előmozdításában működni és e részben a haza oltárára vagyonommal és szerzett csekély tapasztalásommal áldozni, egyuttal pedig vállalkozásom szerencsés sikerülte esetére fáradozásaim jutalmát élvezni. Ugyanis eltökéltem magam némely társaimmal kezet fogva egy nagyszerű olvasztó vashutát és gyárt létrehozni és miután az ahhoz szükségelt ércznek és szinfa anyagoknak máris birtokába lennék, elhatároztam magam érintett olvasztó vashutát, meg gyárt mielőbb és pedig Kassa város határán vagy amennyiben a helyzetre nézve a kivitelben akadályoztatnék, Kassa város birtokához tartozó *miszlócai völgyben* s ekép a városhoz legalább mindenestre közel felépíteni és kiállítani. Minthogy pedig oly nagyszerű magánvállalatnak biztos sikerét csak úgy látom elérhetőnek, hogy ha e tekintetben a tisztelt városi közönségnek elismerését és méltányos pártfogását megnyerni szerencsés leendek, ennél fogva bátor vagyok a tisztelt városi közönséget egész alázattal, egyszersmind hazafiui bizodalommal megkérni, méltóztassék főleg a helyszínére nézve e tárgyának bővebb megvizsgálására maga köréből egy bizott-

mányt kinevezni és már ez által is vállalatoinnak életheleptetését hatóságilag elősegíteni. Ki egyébként teljes tisztelettel maradok Kassán Julius 8-án 1848-ik évben.

Tisztelt városi Közönségnek igaz honpolgára
Juhos Gyula.

Kivül: Kassa város tisztelt közönségéhez intézett alá-
zatos esedezése a bentitnak.

(Eredetije Kassa város levéltárában 1848-ik évi 3843.
tanácsi szám alatt.)

K. L.

Kassa város kocsisának fizetése.

Anno 1710. die prima Februari. Mi nemes Kassa városának ordinarius építőtisztei fogadtunk meg Bacskay Jánost nemes város számára való mastalér kocsisnak esztendeig, kinek fizetése leszen, mint következők:

Pénzbeli fizetése menstruatim (hónaponként) hungaricales florenos 3.

Gabonabéli fizetése esztendőre cubuli (kőből) Cassovienses numeró 14 $\frac{5}{8}$.

Buza, fejtér lisztnek való cub. 1. De annak harmadrésztét szolgájának tartozik kiadni.

Borsó, lencse, tatárka dara, árpa dara, köleskása egy-egy szapuval és egy szapu sóvári só. Annak is, az legumináknak harmadik része szolgáját illeti

Egy szekér széna és egy hordóval kassai löre.

Pénzt hat téli havakra gyertyára per den. 24.

Mely fizetésért tartozik igaz hite szerint nemes várost igazán és hiven szolgálni és kezében bízott lovakra, hárokra, szekerekre láncokra és mindennemű szekerekhez való szerzőmokra szorgalmatos gondot viselni, gondviseletlensége miá pediglen esendő károkról számot adni, mindenekfelett nemes építő tiszt uraimék és az hites sáfár gazda parancsolatjának obtemperálni. Actum Cassoviae, anno et die, ut supranotato.
Pelsőczy András. Kuti István. Györgyi Miklós. Gánóczy János.

K. L.

IRODALOM.

Bibliographia.

A dékán (Baintner Hugo dr.): A kassai királyi jog- és államtudományi kar évkönyve 1913—1914-ről az akadémiai könyvtár szakkatalogusával. Közli —

Baintner Hugo dr.: Jog és államtudományi oktatásunk és főiskolai rendszerünk.

— Szervezzük az ellenzékot.

Bal Jeromos, dr. Förster Jenő és Kauffmann Aurél: Hain Gáspár löcsei krónikája.

Balás Károly: A jövedelemeloszlás fő ágai a kapitalizmus korában.

— Egy tanulmány a drágaság elméletéről. Budapesti Szemle 1913.

Balogh Árpád Anyos: Ujhelyi Dayka Gábor.

Benkó Imre: Az Apostol-család. Családtörténeti Lapok 1914.

Böllönyi Dénes: Epizódok egy uradalmi irnok életéből.

Blándár Ödön: Az ungvári kir. kath. főgymnázium története.

Barabásy István: A bernáthfalvi Bernáth-család. Genealogiai Füzetek. 1914.

Bártfai Szabó László: Várady Mihály családkönyve. Turul 1914.

Cs.: Horváth Balázs dr. Egyetemes Philologiai Közöny 1913.

Császár Elemér: Batsányi János. Budapesti Szemle 1913.

Czeizel János: Kazinczy Ferenc levelezése. Egyetemes Philológiai Közlöny 1913.

Cselényi István: Szent Istvánnapi szentbeszéd

Csoma József: A magyar heraldika korszakai.

— Abauj-Torna vármegye a honfoglalás előtt. Abauj-Torna vármegye történelmi monografiája. II. kötet.

— Botgál. Lipthay alias Faragó. Családtörténeti Jegyzetek. 1914.

— Gyárfás. Családtörténeti Jegyzetek 1914.

— Váczy. Családtörténeti Jegyzetek. 1914.

Daróczy Zoltán: Melyik családot illeti a Mikó-cimer. Turul. 1913.

Dézi Lajos dr.: Tinódy Sebestyén. Magyar Történeti Életrajzok.

Divald Kornél: A regézi porcellán. A Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye. 1913.

— A kassai dóm és a sz. Mihály-kápolna. Művészet. 1914.

Divéky Adorján dr.: Kerekes György, Kassa polgársága, ipara és kereskedése a középkor végén. Közlemények Szepes vármegye multjából. 1913. Könyvismertetés.

Dongó Gy. Géza: Kazinczy Ferenc levelei vármegyénk archivumában. Adalékok Zemplénvármegye történetéhez. 1914.

Demkó Kálmán: Felsőmagyarországi várak és várbirtokok a XVI. században. Hadtörténelmi közlemények. 1914.

Dömötör Pál. Fémipari Technologia.

Eöttevényi Nagy Olivér dr.: A háboru a nemzetközi jog megvilágításában.

— Fiume és a magyar tengermellék. A Tenger. 1913.

— Károly herceg. Budapesti Hirlap. 1913.

— Gazdasági jogismeret.

— Die öffentlich-rechtliche Gesetzgebung Ungarns im Jahre 1913.

Eöttevényi Nagy Olivérné: Lujza porosz királyné.

Éber László: A Rákóczi-freskó. Művészet. 1912.

— A kassai dóm Rákóczi-freskója. Egyházi Műipar. 1913.

Megjelent! **Abauj-Tornavármegye**
♦ **történelmi monografiája.**
II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.
Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

Abauj-Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.

Irta: Kemény Lajos. - Ára 2 kor. 20 fill.

II. kötet. - II. rész.

Abauj-Tornavármegye
története. 1527—1648.

Irta: Kemény Lajos. - Ára 1 kor. 20 fill.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám:

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

BAUERNEBL ÉS FIA

SÖRFÖZDE ÉS MALÁTAGYÁR RÉSZV.-TÁRS.

TELEFON SZ. 78. **KASSA.** ALAPITVA 1857.

■ Termeli a legjobb minőség-
ben a következő söröket: ■

Király-sör Korona-sör Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki beren-
dezéssel és mesterséges
pincehűtéssel felszerelve!!

Nagyobb küldemények saját
jéggel hűtött szállító-kocsija-
inkban szállítanak. A külön-
böző minőségű sörök szállítása
palackokban történik. Bővebb
felvilágosítással, nemkülönben
árjegyzékkel kívánatra a sör-
főzde készségesen szolgál. oo

Royal nagy étteremben kizáró-
lag e sörfőzde söre méretik ki.

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár Részvénytársaság

K a s s á n.

A bankszakma
minden ágában
készségelszol-
gál felvilágosi-
tással.

Safe Deposits!

A Magyar Országos Központi
Takarékpénztár Budapest (sa-
jáltőkéje 40.000,000 K) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kama-
toztat. Váltókat leszámítol. Fo-
lyószámlákat nyitfedezet alapján.
Törlesztéses és közönséges jel-
zálogkölcsonőket folyósít. Tőzsdéi
megbízásokat a bel- és kül-
földi tőzsdéken lebonyolít. ♦♦♦

SZAKMÁRY ÉS ZILAHY

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávé!**

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb és legnagyobb pénzintézete. Betéteket gyümölcsöztet. Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában. **Ingyenes pénztátulás Amerikába.**

Magyar Általános Hitelbank
kassai fiókja
Fő-utca 45.

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat!

Az életbiztosítás

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetéttel kötjük egybe**. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetőek. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkáját kamatos kamataival visszakapja.

Befizetés heti **1** koronás
részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a
Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, nő-, és leányka-ruha áruháza és telepd.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FŐNTOS TUDNIVALÓK:

Az összes árak tiszta gypjuból készülnek a legjobb kellékek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekruhák-ról szövetmintákat nem küldök.

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felül vételeket bérmentve küldök.

Meg nem felelő árut, ha az viselve nem lett, 1 héten belül készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis 24 órán belül cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el.

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a legjobb minőségű és legújabb divatu angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaim és elsőrangú munkásaim révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfeleltethetők és megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetők.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a főszűrt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitűnő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab tartósságáért a kezeséget elvállalja. Az által, hogy a cég az összes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönbén a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyújthat.

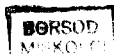
Központi áruház: Budapest, IV, Múzeum-körút 1-3.

FIÓKOK:

Árad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnerstr. 10., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a Keleten, továbbá Párisban és Délamerikában biztos piacra találtak.

HALTENBERGER BÉLA

ruhafestő-, vegyítisztító- és gőzmosógyára

ALAPÍTÁSI ÉV: 1810. KASSA, SZERECSEN-U. 3. TELEFON-SZÁM: 70.

A gyár jelenleg is teljes üzemen van s a ruhák festése és tisztítása, valamint gallérok és kézelők tisztítása ezidőszert is a rendes módon eszközölhető. Gyászesetben ruhák soronkívül a legjobb kivitelben festhetők.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve,
Franz Rákóczi, und sein
Kampf für Ungarns Freiheit,
I. kötet, ára kötve
11 korona 20 fillér.

könyv- és zeneműkereskedése
Kassa, Fő-utca 63. sz.

(Városházépület.)

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai szerek : Har-
téri és turista térképek : Magyar
könyvtár : Olcsó könyvtár : Samm-
lung Goeschen : Reclam's Universal-
Bibliothek : Aus Natur und Geistes-
welt : Dictionnaires Larousse : Tau-
chnitz Edition.

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

46

56245

BORSOD
MISKOLCI
MŰELEM
1914

IL. RABÓCI...
szám.
MISKOLC

V. évfolyam.

1914

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZAB. KIR.
VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTI:

Dr. CZOBOR ALFRÉD
Abauj-Tornavármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS
Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
Dr. Eöttevényi Nagy Olivér
Dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
Dr. Takács Menyhért
Dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
Dr. Veress Endre

BORSOD
MISKOLCI
MŰELEM

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

NYOMTA
A KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1916-11288.

TARTALOM.

	Oldal
Czobor Alfréd dr.: A kassai színészet története	49
Kemény Lajos: Kassa kuruckori ostroma	65

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711.)	68
Kemény Lajos: Adóhátralékos nemes háziurak Kassán. 1718.	75

Vegyések.

Kemény Lajos: Egy Árpádkori végrendelet	78
K. L.: Költ az táhorban	81
K. L.: Házastársak békéltetése	82
K. L.: Thököly Imre fejedelem levele egy vádlott nő ügyében	83
K. L.: Köztisztasági szabályrendelet	84
K. L.: Egy kassai ház története	86
K. L.: Egy céhemlék	87
Kemény Lajos: Egrí Miklós	87
Kemény Lajos: Ráskay Gáspár Bebek Ferenchez	90
K. L.: Asszonyok a pellengéren	91

Irodalom.

K. L.: Dr. Nikolaus Pfeiffer, Die ungarische Dominikanerordenprovinz von ihrer Gründung 1221 bis zur Tatarenverwüstung 1241—1242. Zürich 1913.	92
Bibliographia	93

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **KASSA, (Vármegyeháza).**

A kassai színészet története.

MÁSODIK FEJEZET.

Világi színészet az állandó színház felépítéséig.

Kassa világi színésze az első időkben idegen volt. Német muzsa ringatta bölcsőjét s uralta hosszú időn át színpadját. Midőn a XVIII. század dereka táján először beköszönt, még csak elszigetelt jelenség számba megy; de már reá két évtizedre megkezdí sűrűbb látogatásait s csakhamar oly szilárdan veti meg lábát, hogy évtizedeken át zavartalan biztonságban érzi itt magát.

1816-ig, midőn Kassa először látott falai között magyar színészeket, a város közönségét kizárólag német nyelvű színelőadások mulattatták. És még ezután is több mint egy évtizednek kellett elmulnia, hogy a hányódó magyar színészet itt megpihenhessen s állandóbb otthonra találjon.

Kassa e behódolását a német színészetnek egyoldaluan bírálóknak el, ha reá nem mutatnánk arra, hogy e tekintetben egy csapáson haladt ama többi hazai városainkkal, melyek színészeti múltja szintén a XVIII. századba nyulik vissza. Ezek színészetének is első hajtásai idegen talajból táplálkoztak.¹⁾ Idegen talajból, mert idegen volt ez a színészet nemcsak nyelvére, hanem eredetére nézve is. Nem hazánk földjéből fakadt; Ausztriából szivárgott át hozzánk, a fejlődésnek már egy bizonyos fokán.²⁾

¹⁾ *Bayer*: A nemzeti játékszín története. I. k. 553. I. és II. k. 268. és köv. I. — *Vált*: A magyar színészet története. 63. és köv. I. — *Ferenczy Z.*: A kolozsvári színészet története. 60. és köv. I. — *Heppner Antal*: A pozsonyi német színészet története a XVIII-ik században. Pozsony, 1910. — *Fekete Mihály*: A temesvári színészet története. Temesvár, 1911. II. és köv. I. — *Kádár Jolán*: A budai és pesti német színészet története 1812—19-ig. Budapest, 1914.

²⁾ *Bayer*: A nemzeti játékszín története. II. k. 268—269. I.

Csak 1790-ben születik meg az első magyar színjátszó-társaság Pesten. Ugyanekkor az ország különböző helyein már javában folynak német színelőadások. S míg magában az ország fővárosában is a német színészek gondtalanul éltek világukat¹⁾, azalatt az első és egyetlen magyar színtársulat a halállal vívódik s rövid hat évi viszontagságos élet után saját hazája központjában kimulni kénytelen.²⁾ A magyar színészetnek még nagy és hosszú harcot kellett az idegenek ellen végigküzdenie, hogy méltó helyét elfoglalhassa.

Kétségtelen, hogy a magyar színészet hiánya megkönnyítette a német társaságoknak hazánkban való elterjedését. De ami ennek leginkább kedvezett, első sorban az az ismert körülmény, hogy városaink lakosságának zöme, a polgárság, német ajku volt s német volt kulturája és társas élete is. Mily kilátások kecsegtethették volna különben a hazájukban megélni nem tudó és nálunk kenyerüket kereső német vándortársulatokat, ha itt nyelvüket, szellemüket megértő közönségre nem találtak volna?! Mária Terézia, majd II. József uralkodása, kivált ez utóbbinak nyíltan életbe léptetett németesítő politikája, még további előnyöket jelentett a német színészet javára, melyet egyébként a politikai hatalom is támogatásban részesített.³⁾

Kassán is ez időben a polgárság és főnemesség körében a német szó járta, míg a pór nép tótul beszélt. A német színészet meghonosodásának tehát a nyelvi kérdés itt sem állott utjában. Ha első fellépése — mint alább meglátjuk — még sem talált rokonszenvre, ez főként a városok akkori vaskalaposágában leli magyarázatát. Később, a szabadabb szellem terjedésével, Kassa is szívesen tárt neki kaput.

Bécshez való közelségénél fogva Pozsony volt az első és leggyakrabban látogatott állomása a német vándorszínész-csoportoknak. Utjuk innen Budán és Pesten keresztül egyrészt le Temesvárra, Nagyszebenbe, Brassóba s a többi váro-

1) *Kádár* J. i. m. 46. és köv. l.

2) *Bayer* i. m. I. k. 72. és köv. l.

3) *U. o.* II. k. 257. l.

sokba, másrészt fel Felsőmagyarország művelődési közép-pontjába, Kassára vezetett.

A szervezett német színésztársaságok nem jöttek hozzánk teljesen járatlan utakon. Kimutatható nyomok vannak arra, hogy különféle kóborló idegen komédiások már a XVII. század eleje óta felkeresték hazánkat.¹⁾ 1641-ből való tudósítás szerint ilyenek ez évben Kassán is megfordultak. Egy kölcsönként kötélt eltulajdonításával gyanúsított „néminemű játékos németek“-ről van benne szó, kik Kassán felszedvén sátorfájukat, augusztus 20-ikán már Eperjesen tanyáznak, a honnan azután Lőcsére is átrándultak.²⁾ Tudva azt, hogy Németországban is csak a XVII-ik század második felétől kezdve lépnek fel hivatott német színészek, s hogy ekkor Ausztriának sincsen német színésze³⁾, ezekről a „játékos németek“-ről nem gondolhatunk mást, mint hogy csak afféle vándorbohócok, mutatványos előadások szereplői voltak.

Ilyenfajta vándorcsoportok bizonyára később is gyakran felkeresték Kassát anélkül, hogy színügyi tekintetben közlelbi figyelemre tarthatnának számot.

Az első szervezett német színésztársaság fellépése Kassán és ezzel itt a világi színészet első megjelenése — hiteles adatok bizonyossága szerint — az 1762-ik évre esik. Midőn e tényről leszögezzük, nem lehetnek továbbra is irányadók a már a múlt század elején helyesnek vélt és azóta a mai napig ismételt és hitelesnek elfogadott közlések, melyek a kassai világi színpad első föltűnését 1781-re, vagyis a természetesen szintén német Hilverding-féle színtársulat itteni tartózkodási idejére teszik, vagy legalább is annak korábbi létezéséről nem tudnak⁴⁾

¹⁾ Vdli i. m. 53. l.

²⁾ Eperjes város levele Kassához. 1641. aug. 20. — Kassa város levé. 6815/8. sz. — Közölte Kemény Lajos (Történelmi Közlemények Abauj-Torna vármegye és Kassa multjából IV. évf. 232. l.)

³⁾ Ferenczy i. m. 60. l. — Dr. Eugen Fittsch: Geschichte des deutschen Theaters in Siebenbürgen. (Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge. 21. k. 531. l. 3. jegyzet)

⁴⁾ V. ö. I. C. von Thiele: Das Königreich Ungarn. Kaschau, 1833. V. k. 119. l. — Kleinszky László: A kassai magyar színészet 1781—

Egy nő, Bodenburgné Gertrud, volt a feje, „principálissá“-ja, annak a szintársulatnak, mely Kassát elsőknek felkereste. Bécsből indult vándorutjára, s miután előzőleg hazánk más nagyobb városaiiban, így Budán, Temesvárott és Nagyszébenben is megfordult, 1762 farsangján¹⁾ Kassán termett. Kilátásait nem zavarhatta az, hogy német előadásokat hoz színre; mert — mint az előadottakból megítélhetjük — a város közönsége ezt csak szívesen fogadhatta. Az újdonság varázsa is reménytel kecsegtethette, mert hiszen Kassa azelőtt aligha látott világi színjátékokat. Nagy csalódásra kellett azonban ébrednie, ha nem számolt azzal, hogy a szigorú erkölcsi felfogás és ebből kifolyólag minden, az erkölcsre nézve veszélyesnek tetsző ujitástól való irtózás, — aminek kedvezőtlen következményeit már Nagyszébenben is keserűen tapasztalnia kellett,²⁾ — oly mélyen hatja át még ekkor is nálunk a városi szellemet, hogy azzal Kassán is szemben találja magát.

Mily gondosan őrködtek a városokban az erkölcsök fölött, erre eléggé megfelelnek azok a szigorú statutumok, melyek nemcsak a táncot, korcsmázást és más efféléket tiltanak, hanem kiterjednek az életmódra, a ruházatra, ételekre, fényezésre is. Ilyenmő rendszabályok még a XVIII. század közepén is egymást érik.

A vándorszínészettel pedig együtt jár a könnyűvérűség; kivált színésznőkkel együtt a vándorlás és nélkülözés erkölcsrontó hatása szembetűnő. Érthető tehát, hogy Kassának zárt és egyforma eszméktől eilelt közönsége, de meg a polgárság erkölcséinek hű őre, a városi hatóság, is határozott balítélettel fogadta az első kassai színésztársaságot s nem habozott vele szemben idegenkedésének és ellenszenvének külső jeleit is kimutatni. Az alább előadottak azt gyaníttatják, hogy ez a balítélet némileg jogosult is volt.

1877. Kassa, 1878. 3. l. — *U. a.*: A kassai színház története. Kassa, 1881. 3. l. és utána mások.

¹⁾ 1762 február 28-án ezt olvassuk: . . . „de comediis, quae non ita pridem in L. Regiaque Civitate hac produci ceperunt“ . . . (Kassa v. lev. Tanácsi iratok, 1762. évi 131. sz.) A farsang ez évben február 24-ikével zárult.

²⁾ *Filtsch* i. m. 534. és köv. ll.

Farsang végével a nagybőjt miatt¹⁾ Bodenburgnének a játszást hosszabb időre abba kellett hagynia. Híre járt ugyan, hogy egyesek óhajára e tiltott időben is folytatni akarja az előadásokat, s hogy egyet már meg is tartott; a városi tanács azonban kezdettől fogva azonnal erélyesen ellenszegült minden erre irányuló törekvésnek.²⁾ Az egyházi hatóság is neszét vette a dolgoknak. Az egri érseki helynök Bydeskuti János szepsi-i esperes útján szorgalmazza a városi tanácsot, hogy tiltsa meg a színészeknek a további játszást — legalább ennek a tisztán ájtatoskodásra szánt szent időszaknak a tartamára. Egyben arra is figyelmeztet, hogy mivel előadásaik pénz-pazarlásra vezetnek, ezáltal — különösen tekintve a folyó háboru miatt előállott pénzhiányt — a közügynek is kárára vannak. Térjenek meg inkább — így folytatja — ők is Istenükhöz ebben a bűnbánatra alkalmas időben s fájjalják őszintén kihágásaikat, melyekkel sok ártatlan lelket netalán már megbotránkoztattak és az erény útjáról letéritettek. És még akkor se adjon a városi tanács számukra engedélyt, ha esetleg azt igérnék, hogy vallásos történeteket fognak bemutatni; mert — mondja — hiában prédikálnak azok ma erényt, kik tegnap még élceket s talán ocsmányságokat is adtak elő. Ha pedig makacskodnának, börtönöztessenek be e jövevények, kiket a legalacsonyabb rendű embereknek nevez.³⁾

Megírtuk mindezt, hogy színesebb képet nyerjünk arról, mily megvetett volt még ekkor nálunk egyes körök részéről a színi pálya s emiatt a színész társadalmi állása is mily alacsony sorba helyeztetett. Ezt mutatja az a sok megaláztatás is, melyben Bodenburgnének már az előző évben Nagyszébenben⁴⁾, ezuttal pedig Kassán — itteni szereplésének kivált második felében — része volt. Hogy pedig a főntebbiek

¹⁾ A nagybőjt az 1753 december 4-iki felsőbb rendelet szerint a komédiák, táncmulatságok stb. tekintetében a tiltott időszakok közé tartozott.

²⁾ Kassa v. levél. 1762. évi 131. sz.

³⁾ ... „infimae sortis homines“ ... (Kassa v. levél. Tan. ir. 1762. 131. sz.)

⁴⁾ *Filtsch* i. m. 534. és köv. l.

menyire nem mondhatók egyoldalú egyházi felfogásnak, elég arra utalnunk, hogy az egri érseki helynök, illetőleg a szep-sii esperes átíratát a városi tanács teljesen magáévá tette. Sőt még tovább is ment; amennyiben azon mesterkedett, hogy végleg eltávolítsa Kassáról a színésztársaságot, mely továbbra is itt maradt azzal a szándékkal, hogy husvétkor ismét megkezdje előadásait.

A városi magistratus e magatartása világosan kitészik abból a felterjesztésből, melyet márc 2-án a helytartótanács-hoz intézett. Ebben azt kérdezi, vajjon nem kellene-e a Kassán tartózkodó színészeket megakadályozni abban, hogy a közérdek szempontjából veszélyes és ezekben az időkben éppenséggel nem kívánatos színelőadásait husvét után folytassák. Nyomatékosan kedvéért korábbi, bizonyos nyilvános játékokat tiltó felsőbb rendeletekre utal. Rámutat továbbá a háboru miatt bekövetkezett szűk világra és pénzhíányra s a pénz-pazarlásra, melyet a színelőadások látogatása maga után vonna.¹⁾

A helytartótanács határozata azonban mindezek ellenére is Bodenbürgnére nézve kedvező volt.²⁾ A város ugyanis akár rosszakaratulag, akár nem, de mindenképen helytelenül hivatkozott egyes korábbi rendeletekre, mert ezek csak szerencse- és másnemű pénzre menő játékokat tiltanak, melyek t. i. a közönség kifosztását célozzák. A tanács tehát — akarva nem akarva — kénytelen volt a további játszásra az engedélyt megadni, s így Bodenbürgné társulata másfél havi szünet után ismét megkezdhetette működését.³⁾

A főuri osztály, a nemesség, a katonatisztek, a közhivatalok tisztviselői nem osztottak a városok szigorú felfogásában. Kassa lakosságának tekintélyes részét alkották ezek s Bodenbürgné publikuma miként Nagyszébenben⁴⁾, úgy itt is javarészt közülök kerülhetett ki. Bizonyára ezek biztatására

¹⁾ Kassa v. levl. Tan. ir. 1762. 131. sz.

²⁾ U. o. 148. sz.

³⁾ 1762. február 25-ikétől, a nagyböjt kezdetétől, április 11-ig, husvétig, nem játszhatott

⁴⁾ *Fittsth* i. m. 535. l.

akarta — mint főntebb láttuk — a „principalissa“ a nagyobbjében is folytatni előadásait. És ezekre céloz a városi tanács is akkor, midőn a helytartótanáctól a színjátékok betiltását szorgalmazván azt írja, hogy azért kér ez ügyben intézkedést, nehogy az ő rovására irassék, ha a Kassán lakó, de a városi hatóság iurisdictionja alá nem tartozó közegek hozzájárulása következtében a színi előadások legközelebb esetleg ismét megkezdődnek.

A városi és egyházi hatóság részéről megnyilvánuló ellenszenv miatt Bodenburgnének aligha lehetett volna maradása Kassán, ha a imént elősorolt, a városban tekintéllyel bíró körök oltalmukba nem veszik. Legfőbb pártfogójára Abaujvármegye főispánjában, gróf Csáky Antalban, talált, kiről tudjuk, hogy az iskolai színjátékoknak is nagy barátja volt.¹⁾ Nincs kizárva, hogy az ő közreműködése tette lehetővé e német színészcsapat Kassára jutását is.

Közbevetőleg meg kell említenünk, hogy egyes főuraink hazánk nem egy helyén udvaraikban és ezeken kívül kezdetből fogva nagy anyagi és erkölcsi támogatásban részesítették az idegen színészetet. Bizvást elmondható, hogy azokon a pénzüsszegeken, melyeket ezekre fordítottak, csekély jóakarattal és magyarosabb érzéssel meg lehetett volna teremteni a magyar színészetet.²⁾ De gróf Csáky Antalnak, akárcsak az előző évben az erdélyi kormányzónak,³⁾ Bodenburgnével szemben kimutatott jóindulata félremagyarázhatatlanul csak általában a színjátékok iránt táplált rokonszenvére vezethető vissza s jogunk van feltételezni, hogy ez a rokonszenve az akkor még gondolatban sem jelentkező magyar színészet iránt, ha lett volna ilyen, talán még fokozottabb mértékben nyilvánult volna meg. Az bizonyos, hogy nyílt erkölcsi támogatása mellett nem pazarolta pénzét arra, hogy az idegen színészetet Maecenas módjára hathatósabban felkarolja és ezáltal Kassán hosszabb életet biztosítson számára.

Bodenburgné és társulata nem sokkal azelőtt, hogy

¹⁾ Lásd az előző fejezetet.

²⁾ Bayer i. m. II. k. 257. és köv. l.

³⁾ Fittsch i. m. 534. l.

Kassát elhagyni készült, igen nagy bajba keveredett s csak nagy pártfogója, a főispán jóakaratu közbelépésének és többszöri nyomatékos szorgalmazásának köszönhető, hogy súlyos és lealázó helyzetéből sikerült kilábalnia. Nevezetesen Bodenburg Keresztély a budai tanács előtt hepanaszolta nejét, kivel azelőtt együtt állott a színésztársaság élén,¹⁾ hogy magával vivén három leányát, őt hűtlenül elhagyta és a színészetet tovább folytatva társulatának bizonyos Andrasch Fülöp nevű tagjával állott össze s vele házasságtörő viszonyban él. Ez okból ugy ezeknek, mint állítása szerint szintén erkölcstelen életet folytató legidősebb leányának, Teréziának, letartóztatását és őrizetbe helyezését kéri mindaddig, míg vádjainak hebizonyítása végelt Kassára nem utazik.²⁾ Buda város átiratára a kassai tanács a három gyanusítottat, Bodenburgnét, Terézia leányát és Andrasch Fülöpöt, május 24-én csakugyan börtönbe záratta.³⁾ Valósággal akként bántak velük, mint akár a közönséges gonosztevőkkel. A fogdmegek ugy hurcolták őket végig a városon az utca gunykacaja közepette.⁴⁾

A bebörtönözöttek első tekintete Csáky Antal grófra esett, ki előtt folyamodásukban siralmas hangon tárták fel a velük történeteket s oltalmáért esedeztek.⁵⁾ És Csáky nem késett tekintélyét érdekükben érvényesíteni. Azonnal levelet irt a városnak, melyben reámutat a színésztársaság szóbanforgó három tagjával szemben tanusított méltatlan bánásmódra és arra az igazságtalanságra, hogy a városi bíróság őket pusztá gyanusítás és alaptalannak látszó vádaskodás alapján a gonosztevők számára rendeltetett nyilvános börtönökbe záratta. Hivatkozik kiváló és előkelő egyéneknek, de meg magának e városnak is a tanuságára, hogy ezek a színészek miként másutt, ugy itt is kifogástalan, tisztességes életmódot folytattak. Ilyeneknek ismeri őket nemcsak a köz-

¹⁾ Kassa v. levl. 1762. évi 229. sz.

²⁾ U. o. 1762. é. 224. sz.

³⁾ U. o. 1762. é. 225., 226. és 234. sz.

⁴⁾ U. o. 1762. é. 234. sz.

⁵⁾ U. o. 1762. évi 234. sz.

vélemény, hanem erről ő maga is személyesen meggyőződött. Kéri tehát a társaság fogságra vetett három tagjának szabadon bocsátását, annál is inkább, mert ha még jogosan is háruilt volna reájuk a gyanu, még akkor is enyhébben és tisztességesebben kellett volna velük szemben eljárni.¹⁾

A városi tanács válaszában elismeri, hogy a színészekről itt létük óta semmi olyant nem tud, ami hírnevüknek ártana, kivéve, jegyzi meg észrevehető gunnyal — hogy egyik szolgálójuk épen csak az imént törvénytelen magzatnak adott életet. Egyebekben a tanács kéri a főispánt, hogy a bebörtönzést ne rójja fel hibájául. A bírói joggyakorlat értelemében kellett így eljárnia, mert a budai tanács ez esetben határozott kitételrel bűnügyben („in causa criminali“) kereste meg; a vádlottak pedig a panaszos részéről férji, illetőleg apai hatalom alatt állanak, s miután Kassáról már távozni készültek, nem lehetett letartóztatásukkal késlekedni. Addig nem helyezhetők szabadlára, míg Bodenburg bizonyítékainak előterjesztése végett meg nem érkezik.²⁾ Ezért a kassai tanács őt a budai útján egyidejűleg megsürgeti, hogy igyekezzék minél hamarabb Kassára utazni.³⁾

Csáky azonban ebbe nem nyugodott bele. A városi tanácshoz intézett újabb átiratában továbbra is megmarad amellett, hogy a bebörtönzés nem volt helyén való. A panaszos férj minden alapos bizonyítékot nélkülöző, pusztá előadása, kiről egyébiránt úgy is sok rossz hír kering, erre a szigorú intézkedésre egyáltalában nem nyújt alapot s nem lehet reá súlyt helyezni mindaddig, míg a vád teljesen be nem igazolódik. Ami pedig a tanács tudósítása szerint egyik szolgálójukkal megesett, ez csak akkor érinthetné a szóbanforgó színjátszókat, ha ebben bűnrészeséggel lehetne őket vádolni, a miről pedig nem lehet szó. Mindezek mérlegelésével intézze a tanács úgy a dolgot, hogy a szintársulat meggyalázott három tagja szabadon bocsáttassék s hivatását tovább folytathassa, nehogy, ha a vád majd

¹⁾ Kassa v. levél. 1762. é. 234. sz.

²⁾ U. o. 1762. é. 226. sz.

³⁾ U. o. 1762. é. 225. sz.

valótlannak bizonyulna, ártatlanul fosztassanak meg kenyérüktől. De hogy míg az egész ügyre világosság nem derül s Bodenburg bejelentett eljárása megtörténik, a várost el ne hagyhassák, a főispán velük szemben vagy a hivatalos zár alkalmazását ajánlja, vagy pedig olyan intézkedést, mellyel a városból való kilépésük lehetősége megakadályoztassék, a miben a város katonai parancsnoka is készséggel kezére fog járni a tanácsnak.¹⁾

Ezek a meggyőző erővel, de amellet előzékeny és tapintatos hangon megírt érvek hatottak a városi magistratusra. A letartóztatott színjászokat a Csáky gróf által felhozott indokok alapján május 28-án, közel öt napi fogság után, ideiglenesen szabadlábra helyezte. Sőt most már tovább is ment engedékenységében. Önként megengedte nekik, hogy színi előadásait június 15-ig tiszteességgel folytathassák, amely időpontra t. i. vádlójuk Kassára érkezését kötelesek bevárni. Ezzel szemben mindössze csak annyit tett, hogy éber őrködést rendelt el a város kapuinál, elővigyázatosságából, hogy korábban el ne távozhssanak²⁾ Mindezt tudomására hozta Csákynek és egyuttal tudatta a budai tanácsal, hogy Bodenburg Keresztély június 15-ikéig okvetlenül jelenjen meg Kassán bizonyítékainak előterjesztése végett. Ezt különben az általa gyanúsított személyek a városhoz benyújtott folyamodásukban maguk is követelték.³⁾ Ha ezt nevezelt a mondott határidőig nem teszi, a tanács szabadon ereszti őket utjukra. Miután ugyanis alaposabban megvizsgálta ügyüket, kitént, hogy a nádortól, az erdélyi kormányzótól és különböző városoktól, melyekben színi előadásokat tartottak, tisztességes életmódjukról tanuskodó hiteles utleveleik vannak. Ezen felül ezideig kassai tartózkodásuk alatt sem lehetett olyasmit tapasztalni, a mi ellentük a bűnvádi eljárást megokolta volna, ahogy ezt a budai tanács kívánta.⁴⁾

Bodenburg e közben minden előzetes felszólítás nélkül,

1) Kassa v. lev. 1762. évi 228. sz.

2) U. o. 1762. évi 231. sz.

3) U. o. 1762. évi 232. sz.

4) U. o. 1762. évi 232. sz.

a maga jószántából, május 31-ikén elindult Kassára, úgy, hogy a fentieket a budai hatóságnak — mint ez ennek június 9-ikén kelt értesítéséből kiderül¹⁾ — már nem állott módjában vele közölni.

A városokban akkor uralkodó felfogásra kirívóan jellemző, amit e tudósítás további részében olvasunk. Eszerint Buda kijelenti, hogy első megkeresésének külzetére a „bűntügyben“²⁾ kitévelt helyesen és nem ok nélkül alkalmazta; egyrészt, mert férj feleségét házasságtörés büntettségével vádolta, másrészt, hogy a posta, látván a fenti jelzést, a levél továbbítását meggyorsítsa; de meg azért is, mert az ilyen levél bérmentesen küldhető. Egyébként a szóban forgó színészek birtokában levő utleveleket, melyek őket pártfogásban részesítik, a budai városi hatóság az ügy érdemét illetőleg nem tekinti irányadóknak, mert miként a nádornak részükre kiállított és annak idején általuk Budán is felmutatott ilyenmű okirata is mutatja, azok csak arra az időre vonatkoznak, amikor e színjátszók csakugyan tisztességesen viselkedtek. De — így szól tovább az átirat — annak a háznak a tulajdonosa, melyben ők Budán színi előadásokat tartották,³⁾ megidézeltvén, öszintén feltárta, hogy ezeket az embereket feltűnően gyanus életmódjuk miatt, Isten büntetésétől való félelmében, kiharcolta házából.⁴⁾ Ha erről a tanácsnak még távozásuk előtt tudomása lett volna, bizonyára nem kerülték volna el részéről a megtorlást⁵⁾, — teszük hozzá hivatalos fontoskodással

1) Kassa v. lev. 1762. évi 277. sz.

2) „In causa criminali“. Kassa v. lev. 1762. évi 224. sz.

3) Kassa v. lev. 1762. évi 277. sz. — Arról, hogy Bodenburgné társulata Budán is játszott, a budai német színészet ismertetői sehol sem tesznek említést. Adatainkból az is megállapítható, hogy budai szereplésének ideje az 1760-ik év tavaszára esik. (U. o. 1762. évi 229. sz.) Vajjon nem-e azok közé tartozott ez a színésztársaság is, melyek 1760-ban Budán a várban a Vörös Sünhöz és a Vizivárosban a Fehér Kereszthez címzett vendégfogadóban tartottak előadásokat? (V. ö. Bayer i. m. II. 270. l. — Kádár Jolán i. m. 9–10 l. — Váli i. m. 71. l.)

4) . . . „Homines istos ob nimium suspectam vitae suae conditionem metu poenae Dei, Domo sua exesse iussisse“ . . .

5) Kassa v. lev. 1762. évi 277. sz.

Buda város érdemes előljárói. Nekünk pedig mindehhez nincs hozzáfűzni valónk. A városi erkölcsök szigorát és a vándorszínész-élet iránt érzett bizalmatlanságot a most taglalt átiratban foglaltak magukban is eléggé megvilágítják.

Bodenburg Keresztély, ki foglalkozására nézve arcképfestő volt¹⁾, és ki azóta, hogy neje Bécsben a szintársullattal együtt elhagyta, állandó lakás nélkül, mint panorámás, képeket mutogatva vándorolt egyik helyről a másikra, jun. 10-ike körül Kassára érkezett. De amint a város kapujánál megjelent, az őrség, melynél neve nyilvántartásban volt, azonnal letartóztatta és a főőrségre, majd magához a város katonai parancsnokához vezette. Itt abban a kellemes fogadtatásban részesült, hogy a parancsnok adjutánsa azzal támadt reá, miért taszította feleségét és leányait annyi nyomoruságba, s hogy ha nem volna jobb sorból való, megérdemelné a megbotoztatást. Erre úgy megijedt szegény, hogy négy napig még csak mutatkozni sem mert sehoh.²⁾ Majd június 14-én olyan nyilatkozatot írt alá, mely az egész huzavonának váratlanul egy csapásra véget vetett. Írásban adta, hogy csak bosszúból és meggondolás nélkül vádolta be nejét, leányát és Andrasch Fülöpöt, s hogy megbánva tettét, tőlük ezennel becsületük és jóhírnevük megtámadásáért bocsánatot kér.³⁾

Saját elhatározásából, vagy valamely kívülről jövő nyomásnak engedve cselekedett-e így Bodenburg, ezt a tényállás tárgyilagos elbírálása szempontjából mindenesetre jó volna tudni. Pusztán a nyilatkozat, mely a városi tanács kezéhez továbbítatott, e tekintetben legfeljebb csak feltevésekre utal bennünket.

Másnap Bodenburg a városnál történt hivatalos kihallgatása alkalmával vádjait egyszerűen visszavonta. Annak magyarázatául pedig, ami őt e vádak emelésére indította, azt adta, hogy Bécsben egy Czigi Ferenc nevű ember biztatta fel nejé ellen bosszúból, amiért ez leányát nem akarta hozzáadni.⁴⁾

¹⁾ „Portren-Mahler” (Kassa v. lev. 1762. évi 269. sz.)

²⁾ Kassa v. lev. 1762. évi 229. sz.

³⁾ U. o. 1762. évi 269. sz.

⁴⁾ U. o. 1762. évi 229. sz.

Melyik félnél van az igazság, Bodenburg meghátrálása ellenére sem lehet eldönteni. Ép úgy nem bírhat különös súlyyal a színésztársaság három tagjának Bodenburgné és társaira nézve kedvező tanuvallomása;¹⁾ mert csak természetes, hogy nem nyilatkoztak főnöknőjük és kartársaik kárára. Hogy Bodenburg önként eljött Kassára állításainak bizonyítása végett, ez némileg az ő javára billenti a mérleget, valamint azok a különös kalandok is, melyeken Kassára való belépése után át kellett esnie. Bizonyos, hogy a kassai katonai parancsnok is hathatós pártfogásába vette Bodenburgnét.²⁾ Csakis ő intézkedhetett jóelőre a város kapuinál, hogy a panaszos férjet letartóztassák s azután eléje vezessék. Mindez — úgy gyanítjuk — azért történt, hogy megelőzve Bodenburgnak a városi hatóság előtt való megjelenését, őt megfélemlítsék. És nincs kizárva, hogy a szerencsétlen ember akár ennek, akár pedig újabb fenyegetések, vagy rábeszélések hatása alatt ment bele a fenti nyilatkozattételbe. Akármint áll is a dolog, itt határozottan két ellentétes felfogás áll egymással szemben. Az egyik a városi, mely az erkölcsösség megsértésének pusztá gyanuját is elégségesnek tartja arra, hogy a színészek ellen a leghigorubbán fellépjen, akiknek könnyelmű életmódja miatt egyébként is veszélyeztetve látja a polgárság egyszerű erkölcséit. A másik a szabadabban gondolkodó körök, első sorban a főnemesség, katonaság, felfogása, melyet már egyáltalában nem befolyásol a színészek magánélete. A Bodenburgné és társaságának két tagja ellen felhozott vádak, tekintet nélkül arra, hogy igazaknak fognak-e bizonyulni, vagy nem, a társadalom e csoportjait nem tartják vissza attól, hogy a Kassán időző színésztársaságot pártfogásukban részesítsék. Ezek a színjátékok által nyújtott, a mindennapi élet unalmát előző élvezetet mindennél előbbre helyezik. Az ilyen szabadabb gondolkodást a városok zárkózott polgári eleme ekkor még távoltartotta magától. De már nem volt messze az idő, midőn a társas élvezeteket is erősen

1) Kassa v. lev. 1762. évi 229. sz.

2) Nagyszebenben is élvezte az ottani „commendans” pártfogását. (Fültsch i. m. 535. l.)

korlátozó szigor, mely városainkat még a XVIII. század közepén is hatalmában tartja, lényegesen fölengedett, s ezáltal a színészet is abba a helyzetbe jut, hogy korábbi lenézését Kassán is a pártolás váltja fel.

Bodenburgné színtársulata hány tagból állott, pontos számat nem adhatunk. A nőtagok közé sorolhatjuk kivüle legidősebb leányát, Teréziát is, míg két fiatalabb leánya, Julianna és Anna Mária valószínűleg csak gyermekballetekben lépett fel.¹⁾ A férfi-tagok közül első helyen említjük a már jól ismert sziléziai származású²⁾ Andrasch Fülöpöt, ki 1760-ban Budán szegődött a társulathoz s azelőtt ügyes mesterséget folytatott. Ő a „principalissa“ kegyeltje volt. Értett a zenéhez és a szindarabok rendezésében is jártasságot mutatott. Főnök-nője őt ezért igazgatói minőségben színtársulata élére állította. Heti fizetése eleinte egy tallér, később 2 rajnai forint volt, meg ellátás. A másik színészt Spivacsek Ferencnek hívták. Valószínűleg ez volt a társulat énekese.³⁾ Névleg ismerünk továbbá még egy Schwager Lénárd és egy Hasenhu(h József⁴⁾) nevű színészt is. Ez utóbbi két, az előbbi kettő közel három évvel azelőtt, hogy Kassára jött, került ehhez a társulathoz.⁵⁾ Állítólag Bodenburgné társulatánál kezdte meg pályafutását s itt töltötte a próbaéveket Bécs későbbi neves színművésze, a legkiválóbb Hamlet, Brockmann, ki Bodenburgnének veje

¹⁾ Kassa v. lev. 1762. évi 224 sz. — 1771-ben Nagyszébenben egy Bodenburg Borbála nevű színésznővel is találkozunk, ki egy színházi botrányáról vált híressé. (*Fütsch* i. m. 538 l.) Lehetséges, hogy ez is a mi Bodenburgnének egyik leánya volt.

²⁾ Kassa v. lev. Polgárjogot nyert egyének névlistroma. 1774.

³⁾ Ezt nevéből következtetjük, mely csak ugynevezett ragadmány-név lehetett. „Spivacsek“ csehül „énekes“-t jelent a becéző kicsinyítő képzővel. Ő maga is valószínűleg cseh származású volt.

⁴⁾ Az a Hasenhu(h, aki 1777 táján Nagyszébenben áll egy színésztársaság élén, ezzel a Józseffel lehet azonos, ki Bodenburgné társulatának föloszlása után valószínűleg maga szervezett színtársulatot. Így elcsúsz az a feltevés, amit egyébként *Fütsch* is csak fönttartással említi (i. m. 541. l. jegyzet), hogy Nagyszébenbe akkoriban a későbbi híres bécsi komikus, Hasenhu(h Anta), vitt volna társulatot.

⁵⁾ Kassa v. lev. 1762. é. 229. sz.

is volt.¹⁾ A társulat az itt elősoroltakon kívül bizonyára még több tagból állott; de egészben véve nem lehetett valami nagy.²⁾

Ami Bodenbugné műsorát illeti, erről közelebbi adatok hiányában csak általánosságban szólhatunk. Nem egész három évtizeddel utóbb egy feljegyzés úgy emlékezik meg róla, mint aki Magyarországon és Erdélyben először adott elő szabályszerűen betanított darabokat.³⁾ Nem utolsó dolog ez, ha elgondoljuk, hogy Bécsben is csak 1747- és 1748-ban adtak elő először rendszeres szindarabokat.⁴⁾ Bécs azelőtt csak a rögtönzött színjátékokat ismerte és ezek abban az időben, midőn Bodenbugné hazánk nagyobb városait bejárta, még mindig nagyban divatoztak. Csak 1768-ban alkonyodott be ennek az elavult színészetnek, amidőn is Mária Terézia az extemporizálást eltiltotta.⁵⁾ Ezek után kétségtelen, hogy Bodenbugné műsorán a szabályszerűen betanult darabok mellett jelentős szerepet játszottak a rövid balletek,⁶⁾ a rögtönzött előadások, az ugynevezett „Hanswurst“ és a pantomimiák is.⁷⁾ De a főntebbiek alapján még így is elmondhatjuk, hogy az első kassai színtársulat a hazánkban ez időben megforduló többi vándortársulat jobbjai közé tartozott. Művészi, vagy egyáltalában magasabb színvonalról itt természetesen nem igen lehet szó, mert a német színészet java aligha jött át hozzánk. Ez bizonyára nem érzett kedvet ahhoz, hogy fölvéve a vándorbotot a bizonytalan megélhetés útjának vágjon neki.

¹⁾ *Fittsch* i. m. 536–537. l.

²⁾ ... „besuchte mit ihrem *kleinen Häufchen* die mehrsten Stätte Ungarns“ ... (Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, XXI. k. 356. l.)

³⁾ ... „Sie war es, die zuerst in Ungarn und Siebenbürgen regelmäszig eingelernte Stücke ... gab.“ (U. o. 533. l.) — Erre nézve lásd még: *Ungarische Revue*, VII. 90 l.

⁴⁾ *Bayer* i. m. II. k. 293. l. — *Fittsch* i. m. 537. l.

⁵⁾ *Bayer* i. m. II. k. 295. l.; *Kádár J.* i. m. 9. és köv. l.

⁶⁾ ... „diese Bodenburgin gab gut gelernte Stücke, wie auch kleine Ballets.“ — mondja a főntebb említett följegyzés. (Archiv des Vereins für sieb. Landeskunde, XXI. k. 534 l.)

⁷⁾ *Fittsch* i. m. 537. l.

Bodenburgné előadásait úgy, mint az előző évben Nagyszébenben,¹⁾ valószínűleg Kassán is a saját maga által készített bódében tartotta. A város pénztárába az itt eltöltött idő alatt összesen 9 frt 95 kr. díjat fizetett be.²⁾

További sorsát illetőleg annyit tudunk, hogy még ugyanez évben, 1762 őszén, ismét Nagyszébenbe ment, de a városi tanács ezuttal szintén a pénzszükére való hivatkozással a játszást, minthogy pénzpazarlásra ad alkalmat, nem engedélyezte.³⁾ Lehetséges azonban, hogy az erdélyi kormányzó közbenjárására, mint ahogy ez az előtte való év tavaszán is történt, a tanács megváltoztatta e határozatát és Bodenburgnének mégis sikerült előadásokat tartania. 1765 és 1766 tavaszán újölag Nagyszébenben működik.⁴⁾ 1767 és 1769 nyarán pedig Pozsonyban találjuk.⁵⁾ Meghalt Passauban.⁶⁾ Társulata a pozsonyi szereplés után nemsokára a legnagyobb valószínűség szerint feloszlott. Erre vall, hogy vezető tagja, a már többször említett Andrasch Fülöp, 1774-ben Kassán polgárjogot nyer.⁷⁾ Ugy látszik, hogy a bizonytalansággal küzdő színészi pályát ismét előbbi foglalkozásával, az üvegességgel, cserélte fel. Kassának Bodenburgné, amint innen kitette lábát, soha többé feléje sem nézett. Ezt azok után, amiket itt átélt, könnyen meg tudjuk érteni.

Távozása után majd húsz esztendő telt el anélkül, hogy a többi vándortársulatok közül legjobb tudomásunk szerint csak egyetlenegy is Kassára vetődött volna. Bodenburgné esetének híre bizonyára hozzájuk is eljutott s oly mélyen véssődhetett emlékezetükbe, hogy még évek multán is óvakodtak szekerük rúdját Kassa felé fordítani.

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

1) *Filtsch* i. m. 534. l.

2) Kassa v. lev. *Rationes inspectorales bonorum i. regiaeque civitatis Cassoviensis anni 1762.* 5. l.

3) *Filtsch* i. m. 535. l.

4) U. o. 535–536. l.

5) *Ungarische Revue* VII. 90. l.

6) *Filtsch* i. m. 536. l.

7) Kassa v. lev. Polgárjogot nyert egyének lajstroma 1774. jan. 14.

Kassa kuruckori ostroma.

Az 1703-ik év azzal köszöntött be a kassai polgárokhoz, hogy a várost a kuruc sereg körülzárta és egy év múlva — az 1704-ik év október hó 20-án — adta fel azt a császári sereg Forgách Simon kuruc generálisnak.

A város átadását tárgyalások előzték meg a két ellenes hadsereg között, amelyekbe enged bepillantást az alábbi levél:

Generosi, prudentes ac circumspecti Domini, mihi observandissimi.

Servitorum meorum paratissimam semper commendationem

Mint hogy az kassai vitézlő renddel való *capitulatió*nak egyik punctuma azt tartja, hogy az minemű adóssága volna azon kassai militiának itten Magyarorszában, afféle debitumok ante exitum militiae exolváltassanak. Mivel pedig kegyelmetek közül is némelyek az megirt vitézlő rendtől afféle adósságot contraháltak, az mint ezen includált extractusból meg fogja érteni kegyelmetek. Kire nézve kegy.-nek *generalisi tisztem szerint* serio intimálom, méltóztassanak magok törvénye szerint mindazokat admoneáltatni, hogy az includált extractusban comprehendált adósságokat pro 8-o praesentis kész pénzül ide Sebesre hozzák minden okvetlen. Másképp ha az militiának afféle debitumoknak nem exolutiónak tovább is itten való mulatása causáltatik, elhitéssék magokkal, mind kemény executio fogja érni s mind pedig valaminemű költségek expendáltatnek azalatt rájok, azok fizetik meg. In reliquo servet Deus praetitulatas Dominationes vestras ad vota propria.

Sebes die 3 Octobris 1704.

Earundem Dominationum Vestrarum servus paratus:
Paulus Orosz.

Kivül: Generosis, prudentibus ac circumspectis dominis, iudici primario et caeteris consultoribus liberae ac regiae civitatis Cassoviensis etc. dominis observandis.

Cassovia.

Alatta más kézzel: Praesentatae 6 octobris 1704 circa horam 12

Eredetije papíroson, zárlatán pecsét, Kassa v. lvt. 12232. sz. a.

Erről a *bloquádá*-ról emlékezik meg az 1705-ik év május hó 3-án kelt városi jegyzőkönyv:

Eadem determináltatott, hogy a Bankón levő fürdőnek gondjaviselése engedtessek Fürdős Pintér József urannak tiz tallérig való árendában, mivel az elmúlt esztendőben *bloquádának* alkalmazosságával alkalmasint elpusztult és a nemes városnak módja nincsen felállítására.

Az 1706-ik év őszén Rabutin császári serege fogta ismét ostrom alá a várost. Egykoru vers, melynek csupán négy sornyi töredéke maradt korunkra a Kassai Századoknak elnevezett kézirati krónikában, így adja elő:

*A hires Rabutin Kassa városát,
Sűrűn löveti Forgách bástyáját.
Uram segíj! s küldé az Ur szolgálját,
Esze Tamást, nem mást s megtartá Kassát.*

Ez a pár sor mintegy dióhéjban örökitette meg a történelmi esemény emlékezetét s különösen Esze Tamásét, akinek rátermettsége játszhatott közre első sorban az ostrom visszaverésében.

A kassai református egyház épületeiben sat. ekkor esett kárról ad számot az egyház levéltárában őrzött okirat, mely szerint a bombák a templomban 600 frt, a lelkészlakban 60 frt, az iskolában 40 frt kárt tőnek. Az okirat ama szavaiból is, hogy a kár a templom falait és bolthajtását érte, kiténik, hogy a mai apácák templomát érte a pusztulás; a kassai Schiessler Gáspár egykoru krónikája*) szerint ezt a templomot, mint a mely a reformátusokat illeti, az 1706-ik év január hó 9-én adták át nekik a biztosok.**)

*) Kiadta Thaly Kálmán a Történelmi Tár 1884-ik évf. 740–749. ll.

***) Révész Kálmán. A kassai református templomok rövid története. Sárospatak 1911.

Az ostrom alkalmából az egyház kassai szőlőjéből 800 frt ára bort vitt el az ellenség, a tályai és bodrogkereszturi szőlőkből 700 frt árát s ugyaninnét még 550 frt áru bort, mely a lelkésznek fizetésében járt.

Az okirat ez:

Damna in obsidione Rabutiana bonis helveticae confessionis Cassoviensis illata. Et quidem.

1. In muro et fornice templi per bombardas aliquot vicibus transposis damnum extendit se ad fl. 600.

2. In domo parochiali in destructione scandularum et etiam plosione bombardorum damnum extendit se ad fl. 60.

3. In schola pariter extendit se damnum ad fl. 40.

4. In vinea Cassoviensi ex amissione vinorum doleorum circiter viginti computando saltem ad fl. 40 damnum extendit se ad fl. 800.

5. In vineis submontanis in promontorio Tallyaiensi et Bodrogkereszturiensi situatis pariter in amissione vinorum circiter quatuordecim computando saltem flor. hung. 50, damnum se extendit ad fl. 700.

6. Item in duabus vineis ordinario ministro nostro ab ecclesia in solutionem ordinariam concessis inque promontorio Tallyaiensi situatis ex amissione vinorum circiter undecim computando saltem in flor. 50 damnum extendit se ad fl. 550.

Totum damnum ecclesiae helv. Conf. Cassoviensis facit flor. hungaricales 2930.

Kivül: Nr. 222^a *sine dato*, orig (inale). No. 6. Rabutin menyti kárt tett, arról való levél.

Eredetije papiroson, az egyház rányomott pecsétjével, a kassai ev. reform. egyház levéltárában 115. sz. a.

Kemény Lajos.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711).*)

Nadlányi másként *Mazár* Dániel; fel.: Kovács Anna; testv.: Illés, András és Judit. I. Lipót. Laxenburg, 1677. jun. 10. Kh. 1679. máj. 9. (f. 128.)

Nagy András és fia: István. I. Lipót Wien, 1661. aug. 8. Kh. 1662. febr. 4. (f. 81.)

Nagy Benedek; fel.: Layos Kata. *Nagy* Tamás. *Pap* Anna. II. Ferd. Wien, 1633. jan. 12. Kh. 1634. szept. 4. (f. 98.)

Nagy Ferenc, István és Péter. I. Lipót. Pozsony, 1659. szept. 27. Kh. 1660. ápr. 26. (f. 20.)

Nagy István. *Angyal* János. II. Ferd. Regensburg, 1636. szept. 6. Kh. 1639. szept. 5. (f. 455.)

Nagy Imre; fia: Mihály. *Diószeghy* Ferenc. I. Lipót. Wien, 1666. ápr. 7. Kh. 1666. szept. 13. (f. 309.)

Nagy István; fel.: Sztankovics Mária; fia: Sándor. *Ollós* Simon. *Gál* Miklós. I. Lipót. Wien, 1669. jun. 26. Kh. 1670. márc. 3. (f. 44.)

Nagy János. III. Ferd. Pozsony, 1655. márc. 20. Kh. 1663. febr. 1. (f. 96.)

Nagy Márton; fel.: Tóth Anna; fia: Márton; testv.: Miklós. *Bakai* György és fel.: Szeneczi Anna. I. Lipót. Laxenburg, 1663. máj. 27. Kh. 1664. jan. 18. (f. 163.)

*) Legutóbbi közleményt lásd V. évfolyam 38—41. lap.

Nagy Márton és Orbán. I. Lipót. Sopron, 1682. jun. 14. Kh. 1683. febr. 8. (f. 51.)

Nagy Mihály. III. Ferd. Wien, 1656. okt. 24. Kh. 1657. dec. 10. (f. 330.)

Nagy Mihály; fel: Farkas Anna. Utóbbi fivére: Farkas Mihály és fel.: Orosz Margit és ezek leányai: Kata; Farkas Mihály testv. Miklós. I. Lipót. Wien, 1651. márc. 14. Kh. 1666. szept. 13. (f. 309.)

Nagy Mihály és Buda Gergely. I. Lipót. 1690. jun. 10. Kh. 1691. márc. 13. (f. 138.)

Nagy (de Dombintos) Boldizsár, Sámuel és Mózes. III. Ferd. Pozsony. 1655. máj. 8. Kh. 1655. jul. 17. (f. 191.)

Nagy (de Isep) János, László, Mihály és István. III. Ferd. Wien, 1637. aug. 23. Kh. 1639. febr. 15. (f. 404.)

Nagy (de Nádasd) András; fel: Csani Kata; fiai: Márton, Miklós és György. II. Wien, 1629. nov. 10. Kh. 1630. jan. 4. (f. 362.)

Nagy (de Saarköz) Mátyás; fel.: Kata. Kálmánczy István. II. Ferd. Wien, 1632. okt. 26. Kh. 1633. jul. 11. (f. 39.)¹⁾

Nagy (de Tisza-Varsány) Mihály. III. Ferd. Wien, 1649. nov. 26. Kh. 1650. febr. 8. (f. 37.)

Nagy másként Csontos István. III. Ferd. Wien, 1650. febr. 15. Kh. 1650. jul. 5. (f. 61.)

Nagy másként Hegedűs Ferenc; fel.: Tooth Anna; fiai: János, György és István; leánya Anna. III. Ferd. Pozsony, 1637. dec. 22. Kh. 1638. jul. 12. (f. 338.)

Nagy másként Varga (de Sajó-Keresztur) Lukács; fel.: Bakó Doroltya; gyermek.: János, György, Orsolya és Erzsébet. Bethlen Gábor. Kassa, 1624. ápr. 9. Kh. 1624. ápr. 17. (f. 137.)

Nagy másként Vécsey István, Mihály és János. Wien, 1618. máj. 18. Kh. 1619. ápr. 27. (f. 22.)

Nagy (Beszerményi) lásd Almássy.

¹⁾ Minthogy *Sárközi Nagy* másként *Czimbalmos* András résztvett az 1631-ik évi pórlázadásban, sém az alispán, sem a kassai generális nem akarja nemesnek elismerni. (f. 39. és 45.)

Nagy (de Szathmár) lásd *Báthory*.

Nagy lásd *Borbély* (de Beregszász.)

Nagy (de Légrád) lásd *Gellyén*.

Nagy lásd *Kolozsváry*.

Nagy lásd *Kopczy*.

Nagy lásd *Ladányi*.

Nagy lásd *Rákay*.

Nagy lásd *Soltész*.

Nagy lásd *Szendrey*.

Nagy lásd *Szőcs*.

Nagy lásd *Szikszay*.

Nagy lásd *Török*.

Nagy Gacsalyki András. *Jósvay* György. Előbbi fel.: Képes Kata és gyerm.: András, György, Judit és Kata. *Lakatos* György. I. Lipót. Wien, 1665. ápr. 22. Kh. 1666. dec. 13. (f. 312.)

Nagyiday György; fel.: Krasznay Erzsébet. *Tölczéri* János. *Ujváry* Mihály. I. Lipót. Pozsony, 1662. jul. 7. Kh. 1663. szept. 29. (f. 141 - 142.)

Nagykassay András; fel.: Sujtlay Zsófia; fiai: Pál, Mihály és András; leányai: Anna és Zsófia; testv.: István. I. Lipót. Wien, 1677. márc. 23. Kh. 1677. szept. 6. (f. 94.¹⁾)

Nagy-Psenyeczky Pál; fel.: Dobák Anna; fia: János. III. Ferd. Wien, 1642. jun. 25. Kh. 1643. aug. 3. (f. 107.)

Navas lásd *Nevelős*.

Nawroczy Tamás; fel.: Bobrowa Regina; fiai: György, Albert és András; leányai: Zsófia, Mária, Anna és Kata. I. Lipót. Wien, 1686. szept. 19. Kh. 1686. dec. 9 (f. 334 - 335.²⁾)

Nádudvary (vagy *Nad-Vavary*) lásd *Nevelős*.

Nedechey Bálint; fiai: Lukács, Márton és Tamás. *Marczenoczky* István. I. Lipót. Wien. 1667. jan. 15. Kh. 1667. dec. 12. (f. 350.)

Nehéz lásd *Németh*.

¹⁾ A kihirdetésnek *Horváth* György egri nagyprépost ellentmond. (U o)

²⁾ Nemesleveleük oly feltétel alatt hirdettetik ki, ha — minthogy lengyel származásuk — honfiusították magukat. (U o)

Nehéz lásd *Monos*.

Nesztor György és Jakab. II. Ferd. Wien, 1634. jan. 8. Kh. 1634. szept. 25. (f. 111.)

Neuman Ábrahám, Bertalan és Máté. I. Lipót. 1672. jul. 1. Kh. 1673. szept. 25. (f. 206.)

Nevelős Márton; fel.: Kecskés Borbála; fia: András és ennek fel.: Zsófia; másik fia: Mihály. Regensburg, 1653. dec. 18. Kh. 1655. jan. 21. (f. 166.)

Nevelős Mihály; fel.: Navas Anna; fiai: István és György; leánya: Anna. *Nad-Vavari* (igy!) (talán Nádudvari) János. III. Ferd. Wien, 1652. jan. 20. Kh. 1652. ápr. 9. (f. 309.)

Némedy lásd *Huszár*.

Németh István; fel.: Nehéz Anna; gyermek.: György, István és Kata. III. Ferd. Wien, 1642. márc. 7. Kh. 1643. jul. 6. (f. 102.)

Németh (de Misloka) Márton és fia Mátyás. II. Ferd. Wien, 1624. máj. 6. Kh. 1624. aug. 19. (f. 146.)

Németh lásd *Czakó*.

Német lásd *Szepsy*.

Némethy lásd *Eger-Fel-Némethy*.

Nicasy másként *Beniös*; fiai: István és Pál; leánya: Kata; testv.: György és Balázs; veje: *Borzy* István és fel.: Fekethe Kata. II. Ferd. Wien, 1634. márc. 1. Kh. 1634. jul. 22. (f. 88.)

Novák Márton. III. Ferd. Pozsony, 1638. jan. 21. Kh. 1638. szept. 6. (f. 351.)

Nováky Ádám. I. Lipót. Linz, 1681. febr. 15. Kh. 1681. dec. 29. (f. 228.)

Nováky Márton, Jakab és János. I. Lipót. Wien, 1666. jun. 23. Kh. 1666. dec. 13. (f. 312.)

Nyereggyártó lásd *Szikszay*.

Obruchovszky lásd *Lengyel*.

Ocsvay András, János, Mátyás és István. I. Lipót. Wien, 1658. dec. 12. Kh. 1660. márc. 8. (f. 7.)

¹⁾ E címeres nemeslevél 1642-ben Pest vm.-ben is kihirdetett.

Olasz Pál; fel.: *Czeplédy Judit*; fia: *Jónás*. II. Ferd. Wien, 1627. jul. 15. Kh, 1627. jun. 8. (f. 270.)

Oláh lásd *Bartha*.

Olcsváry másként *Csepüs Pál*, *János*, *György* és *István*. *Bethlen Gábor*. „In civitate Marchionatus Moraviae Hunno Brodiensi“, 1621. dec. 10. Kh. 1622. márc. 30. (f. 66.)

Ollós lásd *Nagy*.

Ondo lásd *Szólóskey*.

Orbán lásd *Farkas*.

Orkuty Mihály. I. Lipót. Wien, 1676. nov. 21. Kh. 1677. febr. 8. (f. 35.)

Orosz lásd *Albert*.

Orosz lásd *Bálintffy*.

Orosz lásd *Farkass*.

Országh Pál, *György*, *István*, *Ferenc*, *János* és *András*. III. Mátyás. Wien, 1609. nov. 1. Kh. 1610. szept. 21. (f. 236.)

Osváth Fülöp; fel.: *Kellemesy Erzsébet*; fiai: *Pál*, *Mátyás* és *János*; *Pál* fia: *Mihály*; *Fülöp* testv.: *Miklós* és ennek fel.: *Pósa Margit*. Wien, 1649. febr. 4. Kh. 1649. jun. 25. (f. 245.)

Óváry másként *Szöcs István*; fel.: *Konczos Erzsébet*. I. Lipót Wien, 1666. febr. 17. Kh. 1667; jun. 7. (f. 292.)

Ördögh másként *Ujlaky András*; fel.: *Füzy Anna*. Másik *Ördögh András* és fel.: *Pásztor Ilona*. *Majer Márton*. III. Ferd. Wien, 1652. jun. 8. Kh. 1658. márc. 25. (f. 332.)

Paátkay (de *Göncz*) *Mátyás*; fel.: *Borbély Kata*; *Bethlen Gábor*. Kassa, 1626. márc. 1. Kh. 1627. febr. 15. (f. 237.)

Paczal György; fel.: *Kalmár Mária*. *Paczal Miklós*. *Szabó Mihály* és fia: *István*. Wien, 1652. febr. 28. Kh. 1652. máj. 6. (f. 346.)

Paczay Mátyás. I. Lipót, Laxemburg, 1668. máj. 5. Kh. 1671. jul. 18. (f. 86 - 87.)

Palagy István, *János* és *Lukács*. III. Ferd. Pozsony. 1646. okt. 2. Kh. 1642. szept. 3. (f. 129.)

Palczér lásd *Fazakas*.

Palojthay lásd *Gyeöry*.

Palóczy Mihály. Bethlen Gábor. Kassa, 1621. máj 20.
Kh. 1622. márc. 30 (f. 65.)

Pandák János. *Kachandi Imre*. *Kelöch Benedek*. II. Ferd.
Wien, 1619. ápr. 14. Kh. 1620. máj. 25. (f. 29.)

Pankotay lásd *Vanyai*. Kh. 1612.

Pap másként *Liszkay János*; fiai: János, István és Péter.
I. Lipót. Wien, 1663. febr. 9. Kh. 1663. ápr. 9. (f. 107.)

Pap másként *Privigyei Miklós*, András és János.
I. Lipót. Wien, 1667. jan. 25. Kh. 1667. jul. 4. (f. 337.)

Pap lásd *Borbély* (de Dech.)

Pap lásd *Király*.

Pap lásd *Nagy*.

Pap lásd *Sarkady*

Pap lásd *Szentkirályi*.

Pap lásd *Szveczka*.

Parajos István; fel.: *Kanisay Anna*. I. Lipót. Wien,
1675. jul. 21. Kh. 1676. márc. 9. (f. 331.)

Parat Miklós. *Debrey Péter* és András. III. Ferd. Wien,
1651. nov. 19. Kh. 1652. ápr. 9. (f. 309.)

Pataký Tamás; fel.: *Alaczkay Margit*; fia: János.
II. Ferd. Baden (Austria), 1635. jun. 5. Kh. 1636. jan. 22.
(f. 174.)

Pataký lásd *Ronyay*.

Pastoris lásd *Kúthy*.

Payerl Tamás. Kh. 1682. (A névmutató szerint)

Páiházy lásd *Mátthys*.

Pásztor lásd *Ördögh*.

Peip György. III. Ferd. Pozsony, 1655. jun. 14. Kh.
1656. febr. 28. (f. 217)

Peklény lásd *Kalancz*.

Penczy lásd *Sócs*.

Perlaigi lásd *Albert*

Pernieky János, Imre, György és Mihály. III. Ferd.
Wien, 1650. jul. 9. Kh. 1651. febr. 15. (f. 1118.)

Petrás Jakab; fel.: *Smolcsáné Gertrud*; fiai: János,
Jakab, András, Mihály és Tamás; leányai: Kata, Mária és

Erzsi; testv.: Tamás és ennek fel.: *Matókné* Margit s fiuk: János I. Lipót. Wien, 1678. jun. 23. Kh. 1678. dec. 19. (f. 112.)

Petay Pál, Benedek és Tamás. *Czüge* János. Wien, 1635. jul. 12. Kh. 1649. jul. 5. (f. 247.)

Pezner István. I. Lipót. Pozsony, 1659. okt. 20. Kh. 1661. febr. 7. (f. 43.)

Pénzes (de Kolbassy) Pál és György. *Király* Pál és Imre. *Tőke* János. Bethlen Gábor. Körmöczbánya, 1626. dec. 12. Kh. 1627. jun. 8. (f. 270.)

Péter Miklós; id. testv.: György; fiai: András, Ambrus, István és János. Wien, 1652. febr. 23. Kh. 1652. jun. 3-4. (f. 363.)

Philep lásd *Talpas*.

Philöp Márton fiai: András és János. *Boczko* András és ennek gyermek.: János és Kata. *Simon* István. I. Lipót. Wien, 1668. jun. 30. Kh. 1670. jan. 6. (f. 19-20.)

Pintér András; fel.: *Bodó* Borbála; leányai: Ilona és Anna; veje: *Kos* Márton. II. Ferd. Wien, 1631. máj. 30. Kh. aug. 9. (f. 409.)

Piricsy lásd *Müedy*.

Poch lásd *Harmath*.

Poch lásd *Körös*.

Podmar (keresztneve nincs kitéve); fel.: *Stengel* Apollonia; fia: Péter. Wien, 1652. febr. 28. Kh. 1652. nov. 27. (f. 390.)

Pohoczky másként *Lengyen* András III. Ferd. Wien, 1651. márc. 20. Kh. 1651. jul. 10. (f. 226.)

Poka lásd *Borbély* (de Beregszász.)

Polinay György. I. Lipót. Wien, 1675. ápr. 5. Kh. 1676. febr. 20. f. 321.)

Polgár másként *Kutona* György. Wien, 1651. jun. 29. Kh. 1652. máj. 6. (f. 346.)

Pócs Miklós. *Melld* István, János, András és György. III. Ferd. Wien, 1654. jul. 9. Kh. 1656. febr. 29. (f. 219.)

Póka lásd *Bulassa*.

Pósa Tamás (Szántói); fel.: *Koncz* Anna; fiaik: Mihály és Márton; leányaik: Dorotya és Borbála. Testv.: *Potsa* Pál és Lukács. Wien, 1623. jul. 14. Kh. 1623. szept. 23. (f. 121.)

Pósa lásd *Osváth*.

Praiserin lásd *Zelscher*.

Privigyei lásd *Pap*.

Pücheli Sándor; fel.; *Bresznenszki* Anna; leányai: Anna és Zsuzsa; testv.: Menyhért. I. Lipót. Wien, 1668. jul. 18. Kh. 1669. febr. 12. (f. 431.)

Püspöky másként *Samsdorffer* Jakab, Tamás, György, Benedek és András. II. Rudolf. Prága, 1598. jan. 8. Kh. 1619. ápr. 27. (f. 22.)

Pez lásd *Sőcs*.

Quast lásd *Erkraft*.

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

Adóhátralékos nemes háziurak Kassán.

I. Memoriale restantiarum portionalium 1718.

Illustrissimus dominus baro Stephanus *Senyei*.

Jacobus *Mesko*.

Gabrielis *Szörény* successores.

Zsóka István.

Illust. dominus comes *Barkóczy*.

Perillustris d. Georgius *Nikházi*.

Mariassiana.

Patai.

Alexandri *Wass* successores.

Tornai successores.

Pauli *Györki* successores.

Dominus Jacobus *Rau*.

Bárczi successores.

D. *Keglevics*.

Franciscus *Olasz*.

Successores *Poturnyai* Ladislai.

D. Andreas *Devény*.

- D. Adamus *Jabróczki*.
 D. Gábrriel *Pálfalvai*.
 Illustrissimus dominus Petrus *Zichy*.
 D. baro *Gombos*.
 D. Franciscus *Palásti*
 D. Sigismundus *Bónis*.
 D. Michael *Wáradi*.
 D. Stephanus *Wáradi*.

II.

- Domini excellentissimi generalis *Nigrelli* successores.
 Spectabilis Michael *Fischer*.
 Andreae *Keczer* successores.
 Relicta Petri *Hánvai*.
 Reverendus Paulus *Kálmánczai*.
 Adami *Mariússi* successores.
 Spectabilis Emerici *Gombos* successores.
 Pauli *Györki* successores.
 Franciscus *Fajgel*.
 Alexandri *Wass* successores.
 Francisci *Girinesi* successores.
 Paulus *Kiss*.
 Spectabilis Stephanus *Sennyei*.
 Illustrissima comitissa *Keglovics*.
 Stephani *Kálmánczai* successores.
 Petri *Szirmai* successores.
 Ioannis *Gundelfinger* successores.
 Stephani *Gandel* successores.
 Sigismundus *Bónis*.
 Perillustris Jacobi *Mesko* successores.
 Andreae *Hermann* postarum magistri successores.
 Andreae *Gőcze* successores.
 Stephanus *Zsóka*.
 Georgius *Nikházi*.
 Jacobi *Rau* successores.
 Illust. Franciscus *Barkóczy* de Szala.
 Andreae *Tornai* successores.
 Gabrielis *Pálfalvai* successores.

Perillustris Franciscus *Barkóczi* de Imreg.
Ioannes et Ladislaus *Bárcki*.
Petri *Diviny* successores.
Ioannis *Árvai* successores.
Samuel *Patai*.
Stephanus *Wáradi*.
Alexander *Semsei*.
Ladislai *Poturnyai* successores.
Gabrielis *Szöréni* successores
Michael *Wárady*.
Ioannis *Czifkay* successores.
Petri *Divény* successores.
Francisci *Divény* successores.
Illustrissimae comitissae *Homonny* successores.
Illustr. comes Franciscus *Barkóczy*.
Paulus *Semsey*.
(Eredetiye Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.)

Kemény Lajos.

VEGYESEK.

Egy Árpádkori végrendelet.

Nagy Lajos király Visegrádon az 1358-ik év pünkösöd másodnapján kelt rendeletére az egri káptalan felkutatván levéltárában az Abanemzetségbeli Bodon fia Dénes 1288-ban kelt végrendeletét, azt átírja.

Nos capitulum ecclesiae Agriensis. Memoriae commendamus, quod Nicolaus, filius Petri literati dicti *Jezeni de Zeplak* pro se et pro Philippo, Johanne ac Lazaro, fratribus, suis ad nostram personaliter accedendo praesentiam exhibuit nobis literas serenissimi principis domini nostri regis Lodovici hunc tenorem continentes :

Lodovicus Dei gratia rex Hungariae fidelibus suis capitulo Agriensi salutem et gratiam. Dicitur nobis in personis Nicolai, Philippi, Johannis et Lazari, filiorum *Petri de Zeplak*, quod dicta possessio eorum *Zeplak* vocata filiorum condam *Omodei* palatini, infidelium regni nostri extitisset et pro meritoriis servitiis dicti Petri, patris ipsorum eidem et per consequens ipsis per dominum Karolum regem, patrem nostrum karissimum (sige) bonae memoriae fuisset data et donata. In cuius quidem possessionis facto quaedam litterae sub sigillo vestro tempore adhuc dicti *Omodei* emanatae in sacristia vestra haberentur, quae ipsis pro tuitione dictae possessionis eorum forent necessariae. Quare fidelitati vestrae firmiter praecipiendo mandamus, quatenus universas literas factum praetactae possessionis tangentes in sacristia et conservatorio ecclesiae vestrae diligenter requiri faciatis reinventarumque tenores eisdem concedatis ad cautelam. Caventes tamen ne fraus et dolus interveniat in hac parte.

Datum in Wissegrad feria secunda proxima post festum Penthecostes anno Domini M^{mo} CCC^{mo} quinquagesimo octavo (1358.)

Et quia regis mandatis nobis sic, sicut et ceteris regnicolis dignum est obedire, igitur nos dictas literas in conservatorio eiusdem ecclesiae nostrae diligenter requiri facientes, reperimus quoddam privilegium super ipsa possessione Zeplak confectum, continens hunc tenorem:

Omnibus Christi fidelibus, tam praesentibus, quam futuris praesens scriptum inspecturis capitulum ecclesiae Agriensis salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod magister Stephanus, filius *Besnew de Benta*, cancellarius nobilis viri Omodei palatini, filii David de genere Aba, pro ipso Omodeo domino suo ad nostram personaliter accedendo praesentiam, exhibuit nobis privilegium domini nostri venerabilis patris Andreae Dei gratia episcopi Agriensis, petens cum instantia, ut ipsum privilegium nostro inseri faceremus privilegio. Nos igitur iustis petitionibus eiusdem annuendo ipsum privilegium non rasum, non cancellatum, nec in aliqua sui parte viciatum de verbo ad verbum rescribi facientes nostro inseri fecimus privilegio. Cuiusquidem tenor talis est:

Andreas Dei gratia miseratione divina episcopus Agriensis. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesens scriptum inspecturis salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam tenore praesentium volumus pervenire, quod vir nobilis magister *Dyonisius, filius Bodon de genere Aba* considerans, ad quos fines humanae fragilitatis conditio debeat necessarie devenire, volens praevenire tempus, ut non praeveniretur a tempore, nobis devote supplicavit, ut ecclesiasticas et fidedignas personas vice nostra dignaremur dirigere, coram quibus tanquam agens in extremis domui suae disponderet et facultates suas sub ipsorum testimonio ultimae voluntatis eulogio ordinaret, cuius victi iustis praecibus discretum virum magistrum *Mychaetem Myslensem praepositum* socium nostrum karissimum (igy) de eadem generatione Aba et fratrem *Johannem abbatem de*

Zeplak, dilectum in Christo filium nostrum ad ipsum duximus destinandum. Qui nobis postmodum in eorum literis autenticis eorum sigillis impressis rescripserunt, quod ipsis et aliis quam pluribus religiosis et laicis praesentibus audientibus et videntibus praefatus comes *Dyonisius* licet eger corpore, compos tamen suae mentis, testamentum suum condidisset sub hac forma, quod ante omnia *Omodeum palatinum, filium David de generatione sua* interveniente assensu regio, cum haeredum careret solatio, assumpsisset sibi in filium adoptivum super patronatu monasterii sui de *Zeplak* cum portione in villa *Zeplak* ipsum contingenti et super universas possessiones, ubicunque locorum in Hungaria spectantes ad ipsum, sibi elegisset et constituisset haeredem, praeter quasdam villas *Olchwar et Ola* vocatas, quas monasterio de *Zeplak* cum antiqua vinea in eadem villa *Zeplak* existenti legavisset. Item villam *Nadasd* in sumpna centum marcarum relinquisset redimendam per praedictum palatinum, si eandem nollet consors eius, cui legavit, usque vitam suam possidere. Item novam vineam suam relinquit eidem consorti suae, quae vinea in ius monasterii praefati devolveret, si consortem suam abire inde contingat. Praeterea quasdam possessiones suas *Sudan et Scemcer* dictas legavisset filiabus suis pro quarta earundem. Item terram suam *Vitezmezeu* vocatam relinquisset pro quarta sororis suae *Benedicto, filio Merse* et villam *Felnadasd* relinquisset *Ladislao* officiali suo usque vitam suam. Procuracionem vero consortis suae et filiarum suarum commisisset *Omodeo palatino* haeredi suo adoptivo supradicto. Et quia rectis dispositionibus nichil debere difficultatis afferri, praesentes eidem *Omodeo palatino* contulimus literas sigilli nostri munimine roboratas. Datum *Agriae* anno Domini *M^{mo} CC^{mo} octogesimo octavo*. (1288.) In cuius rei testimonio praesentes contulimus sigilli nostri munimine roboratas, praesentibus tamen magistro *Saulo* lectore, *Myko* custode, *Martino de Heues*, *Simone de Wngh*, *Nicolao de Sumbun*, *Stephano de Zemplyn* archidiaconi et alijs multis anno Domini *M^{mo} CC^{mo} octogesimo octavo* (1288.) regnante *Ladislao illustri rege Hungariae*, *Lodomerio Strigoniensi*, *Johanne Colocensi archiepiscopis*,

domino nostro venerabili patre Andrea Dei gratia episcopo Agriensi existentibus.

Nos igitur mandatis regiis, quo supra, obedientes dicta literalia instrumenta in ipsa sacristia nostra requisita et reinventa de verbo ad verbum transscribi transscriptumque earundem seu transsumptum praesentibus literis nostris patentibus inseri fecimus, dictum originale rursus ad dictam sacristiam nostram reponi facientes, transscriptum vero eisdem filiis Petri literati concedentes pro iuris ipsorum tuitione. Datum sabato proximo post festum preciosissimi Corporis Christi anno supranotato.

Eredetiye hártján, hátára nyomott fejr viaszpecséttel, Kassa város titkos levéltárában T. Jeszenei. Nr. 23. jelzés alatt.

Kemény Lajos.

Költ az táborban.

Örökké való szolgálatunknak utána, mint bizodalmas urainknak.

Továbbá tudja az ti kigyelmetek, hogy mikor ide bocsátott ti kegy., azért mindez ideig ti kegy.-nek nagyjáborul és tiszta emberséggel szolgáltunk és ezután is mikor ti kegy. parancsol. Továbbá kapitány uram ő nagysága minket megtartóztata az ő felsége fizetésére és semmiképen minket haza nem bocsáta. Azért ti kegyelm. lássa, mit kelljen mívelni. Az zászlót és dobot kegyelmetek végezze vagy lássa, hová kell tenni, mert mi haza küldjük vala, de kapitány uram ő nagysága semmiképpen nem bocsátá. És ti kegy. erre is emlékezhetik, hogy az egyéb város uraim két óra fizettek az ű darabantoknak és ti kegy. minekünk csak másfél óra fizetett, jóllehet, hogy immár el is mentek sok benne, ugy annyira, hogy 22 maradt benne, de az tizedesek még mind együtt vagyunk. Isten tartsa ti kegy.-ket. Költ az táborban Kowazo alatt 14 Februarii anno 1562.

Ti kegyelmeteknek szegény szolgálái

Zabo János.

Cyabay Gergely.

Wali János.

Tholnay Benedek.

Kivül: Ez levél adassék Zabo Imreh uramnak és az egész tanácsnak, nekünk bizodalmas urainknak

Kassán.

(Eredetije Kassa város levéltárában 2392/86. sz. a.)

K. L.

Házastársak békéltetése.

Anno 1675. die 7 Decembris.

Ez nemes szabad királyi Kassa városa főbirájának, nemes, nemzetes és vitézlő Fodor János urnak parancsolatjából voltunk jelen mi Csomaközi István és Sámuel Toph az Kovács utcában a napkeleti soron Mátyás Szobia mézeskalács-sütőnek és feleségének, Vidriczki Éva asszonynak instantiájukra evégre, mivel egymás ellen sok rendbeli panaszokat hoztanak előnkbe, mely panaszok nem illenek istenfélő házassokhoz, mi is mint istenfélő bírák sok szép intésekkel intettük ő kegyelmeket mindkét részről, hogy afféle rut veszekedés és egymás ellen való perpatvar és verekedés ne legyen tovább köztök, hanem az szép egyesség, egymás szeretet legyen, mint istenfélő házások között szokott lenni, hogy az szentlélek lakozzék ő kegyelmek között. Mely sok izbeli sok intéünk után mentenek ő kegyelmek alkuvásra jó mód és conditio alatt, ilyen módon felelt előttünk kézheadással Mátyás Szobia, hogy ennekutána mint istenfélő házásokhoz illik, ugy tartja hitvestársát, Éva asszonyt; mód nélkül nem rongálja, hanem mint hitvestársának becsületét megadja és ha egy pénze leszen, tőle meg nem tagadja; emellett afféle suspecta személyekkel nem tartja, sem aféle zugolyokban nem vendégeskedik, hanem házánál hitvestársával egy italt, kettőt tehet vagy becsületes emberekkel egy italt tehet. Ellenben Éva asszony is, mint istenfélő házásokhoz illendő,

urát megbecsülje, urát ne szidja, ne mocskolja, hanem egymás szeretetben élnek, egymást hallgatják, melyre az Ur-isten segítse, az istenes életre. Hogyha pedig vagy egyik, vagy másik ezen dolgot hogyha meg nem állaná, tehát vagy az szentszéken vagy penig nemes Kassa városa birájának előtte érdemes büntetéseket elvegyék. Melynek nagyobb bizonyosságára és erőségére adom kezem írásával és pecsétemmel megerősítvén én Mátyás Szobia. Én is hasonlóképen Vidriczki Éva asszony confirmálok. Actum Cassoviae anno et die, ut supranotatum.

Mathias Zodio.

Vidriczky Éva keresztvonása.

Csomaközi István.

Samuel Toph.

Eredetije Kassa város levéltárában 9357. szám alatt.

K. L.

Thököly Imre fejedelem levele egy vádlott nő ügyében.

Generosi, prudentes ac circumspecti Domini nobis observandi!

Salutem et omnem prosperitatem!

Minemül instantiája legyen ott Kassán fogságba tartató Tolnai Éva nevű asszonynak, includált supplicatiójából megláthatja *Kegyelmetek*. Mennyiben legyen *Kegyelmeteknek* autoritása afféle állapotoknak s cselekedeteknek, amelyért netalántán fogattatott meg ezen asszony is, maga forumján törvény szerint való eligazításában, maga tudhatja *Kegyelmetek* jobban. Mi azért eziránt egyebet ex auctoritate nostra principali nem kívántunk *Kegyelmeteknek* committálnunk, hanem hogy élvén *Kegyelmetek* maga törvényes rendtartásával s jus gladiumával afféle cégéres vétkeknek s halálban járó dolgoknak decisióját és executióban való vétetődését iuxta iuris et iustitiae aequitatem puraque conscientiam, *ne halogassa* *Kegyelmetek*, aminthogy ezen intans dolgát is revideáltatván és sokáig nem sanyarogtatván magát is, cselekedjen

ebben is Kegyelmetek hasonlót, *mostan előttünk álló hazánknak dolgai nem engednek nekünk üdőt*, hogy amazoknak féltetével, az ilyen dolgokat folytatassuk. Egyébiránt nem bánjuk, ha eziránt bennünket is informál Kegyelmetek, szükségesnek irányozván maga is kegyelmetek.

Éltesse Isten Kegyelmeteket.

Szerencs dié 22 mensis Octobris 1684.

Emericus Thököly.

Kivül: Generosis, prudentibus ac circumspectis dominis N. N. indici primario et senatoribus, toti denique communitati liberæ et regie civitatis Cassoviensis etc. nobis observandis.

Eredetije papiroson, zárlatán pecsét nyomával, a kassai evangélikus lutheránus egyház levéltárában.

K. L.

Köztisztasági szabályrendelet.

Pro anno 1702.

Nemes Kassa város tisztán való tartására rendeltetett tisztok Gyarmati Pap János és Biankini uram instructiója ez leszen.

1. Hogy az ocsmány bűz és ganéj füstje miatt az benn resideáló lakosok, uri és főrendek magok egészségeket conserválhassák, szükséges dolog, hogy ezen város utcái tisztán tartassanak és az sok sár és ganéj a városból az hostátra kihordatassék.

2. Jól és serényen vigyázzanak tiszt uraimék, hogy miglen építő tiszt uraimék efféle ganéjnak kihordatására hat pár jó széles deszkát csináltatnak. addig az időig is provisor uram rendelvén szekereket, azon jobbágyok jó széles deszkát és nem keskeny deszkát hozzanak magok szekcrén, másként megcsapatnak.

3. Efféle tisztaságnak és ganéjnak kihordatására minden nap egész esztendő által hetenként két hajdu reudeltetik tiszt uramék mellé avégre, hogy egyik hajdu idebé rakassa szekereket, a másik odakivül az kölyün alól vagy az alsó kapun

kívén, az citadela árkában hányassa le azon sárt vagy ganéjt és mennél serényebben rakjak a szekerekre, gyalog cselédel is adjon provisor uram s magok is a tiszték megtekintsék, mint mivelnek.

4. Régi szép szokás szerint a mostani is *a város tizedesi és fertályosi*¹⁾ által megkelletik főbiró uram hírével parancsoltatni az város lakosinak, hogy az kinek vonó marhája vagyon, az olyan ember maga trágyáját kihordassa az városból; az kinek marhája nem volna, telfát puttonyban minden héten kétszer szerdán és szombaton maga cseléde által kivitesse maga szemetét és XII forint büntetése alatt más ember pusztájára vagy szomszédja kapuja megé, sőt puszta pincékben se töltesse és ne hordassa maga szemetét, mert valakit rajta érnek, azon XII forint büntetésnek harmada a vigyázó tisztéket fogja illetnie, azért az olyangondatlan szófogadatlanokat város fiscusa által kelletik citáltatnia s megtanítania.

5. Ezen városon általfolyó patakot midőn tisztítatják arra rendelt tiszt uramék, tehát az patak szélétől jól távol hányassák ki a sárt, hogy vissza ne mosodjon essős időben azon patak árkában, azonkívül éppen a fundamentomáig kivonassák az sárt, mert kövel megvan flastromozva azon viznek folyására a megirt pataknak árka és midőn be-bocsátják a vizet, jobb folyása lehet a városon való általjárásra.

6. Megszikkadván efféle kivonott sár, tehát minden ur, főrend vagy gazda tartozni fog a maga háza előtt levő patakából kivont sárt az hostátra vagy ahová akarja kihordani. Az holott pedig gazda nem volna, a város fogja kihordatni ezen városnak tisztán való tartására nézve.

Ultimo. Hogyha magok tisztéban serényen eljárnak tiszt uraimék, perceptor uram jámborul megfizet ő kegyelmeknek,

Kassa város levéltárából.

K. L.

¹⁾ A kassai fertályos tiszték utasításai a 17. sz. végéről. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, 1905. évf. 299. l.

Egy kassai ház története.

Mi nemes Kassa városának főbirája és tanácsa adjuk emlékezetül mindeneknek, az kiknek illik, ez mi levelünknek, rendiben, hogy jövének nemes városunk gyűlekezetében és tanácsnak elejében nemzetes vitéz Szalontai Kárándi János, nemzetes Garai Mária asszony hitvestársa és Szombati Gábor uraimék, nemzetes Garai Kata asszony ő kegyelme férje s kéretnek azon ő kegyelmek bennünket, hogy amely egész házat az napnyugoti soron, felül Farkas István uram, alul pedig Colmitius János uram szomszédságában az derék (ma Fő-) utcán felső kapu felé néhai nemzetes *Garai Ferencné* asszonyom és fia *Garai László* nemes városunktól vett volt örök áron és megmásolhatatlanul in anno millesimo-sexingentesimo sexagesimo (1660.), die undecima mensis Septembris. Hogy ab ipso emptionis et venditionis tempore azon háznak dolga micsoda karban forgott. Mely ő kegyelmek instantiáját helyesnek és méltónak ismervén, attestálják praesentium per vigorem, hogy azon házat pacifice bírta a megnevezett asszony ő kegyelme és a megirt fia is ő kegyelmének mindaddig, amig *az magyarok és ő felsége között interveniált első revolutio és abból következett ő kegyelme bujdosása azon háztól el nem rekesztette és ő kegyelme kurucságáért király fiscusa el nem foglalta.* Elfoglalván pedig, adatott Cengell Kristóf nevű németnek, azután deveniált valamely Vaszerfurt nevű németre. Annak utána ujabban német birodalomban esvén az város, Vaszerfurtnak kezében szállott azon ház és Vaszerfurt feleségétől vette meg cameralis consiliarius Rau Jakab uram és ő kegyelme nemes várostól mediore tempore némely házikókat, — kik iránt is fenntartja a nemes város maga facultását, — acquirálván, ampliálta annak fundusát, mely most Kassa városának feladásával a több németekkel elment. Kiről adjuk ezen nemes városunk élő pecsétjével megerősített testimonialis levelünket. Cassoviae die 20 mensis Decembris anno Domini millesimoseptingentesimoquarto (1704).

Eredeti fogalmazvány Kassa város levéltárában 12227 sz. a.

K. L.

Egy céhemlék.

Az mely költségem volt az céhbe. Mikor az első remeket megjelentetem, egy rénes forintot kellett táblajárásért letenni . . . . . R fl. 1.

A nagy gombot elvégeztem négy r. frába belellet és az céh ládájába bent maradt . . . . . R. fl. 4.

Mikor a második remeket megjelentettem és az remekre vettem 7 loth scofiomot és egy loth ezüstöt . . . . fl. 16.

Mikor az remeket elvégeztem, adtam táblajárásért fl. 1.

Az taksát leteltem . . . . . fl. 15.

Az tekintetes komiszárus¹⁾ uraknak . . . . . fl. 4.

Az remekbe való hibákat találtak és tekintetes komiszárus urak előtt megbüntettek . . . . . fl. 6.

Mikor az conciviséget (= polgárjogot) felvettem, adtam . . . . . fl. 4.

És az ispitályra . . . . . fl. 1.

Az mely remekre vettem ezüstöt, annak semmi hasznát nem vettem, hanem kiégetni való volt.

Zsarnócai János gombkötőlegény kiadása remeklése alkalmából. 1788.

K. L.

Egri Miklós.

Nicolaus Agrinus neve egy 1596-ik évbéli, ujabban felfedezett debreceni nyomtatvány révén lett ismeretessé,²⁾ melyben a versfejekből kiolvasható, nevével jelzett költeménye jelent meg. A költemény szóról-szóra egyező részleteket foglal magában Szegedy Gergely egyik verses művéből.

Valószínűen Egerből származott el s mint alább közölt leveléből sejthetjük, Kassán és Nagybányán járt iskolába; lehet, hogy az utolsó helyen már mint tanító volt alkalmazásban s Nagybánya város segítségével került a wittenbergi egyetemre.

¹⁾ Céhbiztos.

²⁾ Dr. Obál Béla, Hungarica Vitebergensia. Halis Saxonum MDCCCXC.

Innét kereste fel levelével Kassa városát mert Moece-nását — t. i. Nagybányát — a török szorongatván, onnét nem várhatott segítséget.

Szegedy Gergely 1569-ik évbéli debreceni énekes-könyvében a 42-ik zsoltár fordítását a versfejek szerint „*Miklos Chasee*“ azaz *Egri Miklós Kassán* írta 1562—1569 közt, talán mihamar, midőn Wittenbergből megtért.

A levél ez:

Gratiam et pacem sanctificantis Dei per salvatorem Christum precatur.

Carissimi et ornatissimi viri, domini mei perpetua observantia confidentissimi. Post servitorum meorum ac meipsius commendo. Cum tristissimum statum afflictissimi regni Ungariae, patriae nostrae, praecipue autem illius loci, unde in hanc celeberrimam academiam missus sum, audissem, maximo sum dolore affectus, et quid agerem, plane me latebat. Cum iam diu propter tempestates extraordinarias miserrimi regni Ungariae auxilium meis studiis inchoatis ferre mei Mecoenates, *Rivulienses* non potuerint.

Viri igitur sapientia praestantes in mea anxietate et moestitia, qua circumdatus sum, consuluerunt mihi, ut paucissimis verbis scriberem finitimae alicui civitati illius loci, unde ingressus sum, que urbs sanctissimi Dei semper memor est et studet, ut propagetur verbum aeternae trinitatis in posteritatem, quae civitas non reicit studium iuvandi miserrimos orphanos tam praesentes, quam in peregrina terra existentes ad eam confugentes, etiam temporibus procellis plenis.

Cum autem vos viros clarissimos et prudentia ornatissimos ab infantia mea noverim, *in vestra enim inclitya urbe fere educatus sum et litteris generosis institutus*, sciamque quanta sit recordatio sanctae pietatis in vobis viris clarissimis erga Deum, cuius verbum amplectimini animis per spiritum regeneratis et sanctificatis, quamque promptissimum sit studium iuvandi orphanos omnibus temporibus. Ad vos igitur in mea ultima et miserabili necessitate in hac peregrina regione

existens confugio, ut vestrae claritates et reverentiae sint mihi auxilio, ue mea inchoata studia et hic Dei beneficio per biennium iam aucta, marcescant. Non autem propter me, nam sum indignissimus ad accipiendum vestrum beneficium, sed inprimis propter Deum, cuius aeternae dilectionis effectum nimirum gratiam et gloriam vestrae claritatis sortitae sunt, quae fide tenetis, quam fidem ex operibus sacratis ostendere debent pii, sicut dixit d. (ominus) Gregorius *Nazianzenus*. Deinde agent vobis viris clarissimis et ornatissimis gratias supremas cives *Rivulienses*, *Moecenates mei* cofidentes, si nunc mihi auxilio vestrae claritates fuerint in mea triste necessitate, cum ipsi nunc undique ab hostibus circumdati sint, nec habeant per quem sumptum mittere.

Scio autem, quod pro me vestris claritatibus *Moecenates* mei satisfacient et ipse mea perpetua servitia vestris claritatibus nunc et dum reversus fuero, semper commendo quam promptissime. Si quid autem sumptus vestrae claritates miserint, per domini *Leanardi Stekkeli* filium, dominum *Joanem* tuto vestrae claritates possunt.

Reliquum est vestras humanitates et claritates, quod foelicissime et augustissime per multos Olympiados et tempus familiasque generosissimas vestras valere desidero. Datis *Witebergae* pridie Calendas Junii anno redemptionis nostrae 1562.

Vestrorum humanitatum et claritatum perpetua observantia deditissimus servitor

Nicolaus Agriensis.

Kivül: Clarissimis et ornatissimis viris domino *Emerico Sartori* supremo indici inclitae urbis *Cassoviensis* coeterisque iuratis civibus etc., dominis suis perpetua observantia confidentissimis.

Eredetije papiroson, zárlatán zöld pecsét nyoma, Kassa város nyilvános levéltárában 18383/A. 6. jelzés alatt.

Kemény Lajos.

Ráskay Gáspár Bebek Ferenchez.

A vitéz Francisco írója, a 16-ik század magyar irodalmának halhatatlan alakja, aki János királynak volt rendületlen párthive, királya többi kapitányai nevében is szécsényi táborából az 1530-ik év szent István napján megkeresi Bebek Ferenc gömöri főispánt, hogy birtokain hadaiknak engedjen békés átvonulást Kassa alá, igérvén, hogy az esetben jobbagyait nem fogják zaklatni s az esetleg okozott kárért százszorosan megfizetnek.

Magnifice domine, amice nobis honorande. Post salutem.

Notum dominationi vestrae magnificae facere volumus, quod inclitissimus ac serenissimus potentissimusque, *Johannes*, Dei gratia rex Hungariae etc. deputavit nos ad haec, ut ad civitates liberas parlibus in superioribus existentibus et praecipue ad civitatem *Cassoviensem* eiusque pertinentiis cum notabili exercitu inclitissimi cesaris thurcarum proficisci deberemus. Volumus igitur a dominatione vestra perfecte intelligere, si per bona ac possessiones suas notabilem exercitum doimni nostri clementissimi pacifice et absque omni molestia abire permiserit, ne cum innumerabili isto exercitu et speciali per varia loca circumeamus, sed per possessiones dominationis vestrae directe illuc proficiscamur. Rescribat d. v. m. nobis omnem intentionem suam et relationem per hunc hominem nostrum mittat, ut possumus scitius de hoc cogitare, quia certum, an vlt (igy) D. V. M., an non; sed cum toto exercitu per bona eiusdem ire volumus, ea de causa, ut facilius cititiusque illuc pervenire valeamus, quia exercitum notabilem domini nostri clementissimi invictissimique cesaris in pace sedere non permittimus hiisque hac quoque omnem intentionem nostram perfecissemus iussaque domini nostri elementissimi perfecte adimplevissemus. Attamen primitus D. vestram monere volumus, ne quid reluctantare in hoc velit. Quod si d. v. fecerit, promittimus ad fidem, honorem et humanitatem nostram, quod in possessionibus D. V. M. nullum dampnum facere permittimus, sed absque perturbationem rusticorum ac bonorum ipsorum tam in

eundo, quam etiam in redeundo pacifice erimus, vel si quis dampnum vel tantum bellum provenientes commiserit, centuplum reddemus. Dominationem vestram felicissime valere optamus relationemque citissimam expectamus. Ex castro *Zecheen* in festo Stephani regis anno Domini 1530.

Caspar Raskai, Johannes Kallai, Ladislaus Nagh, Franciscus et Emericus Balasy, Mathias Baso Georgiusque Zaloky, capitanei regiae Maiestatis.

Kivül: Magnifico domino domino *Francisco Bebeek de Pelsewch* comiti comitatus Ghemeriensis, domino et amico nobis honorando.

Egykoru másolata Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.

Kemény Lajos.

Asszonyok a pellengéren

Anno 1687., die 29. Aprilis.

Dies judiciaria. Actor: Fiscus. In causam attractae: (alperesek) Kalmár Jakabné és társa.

Nemes fiscus tön panaszt az tekintetes nemes tanács előtt előcitált asszonyok ellen, hogy az nemes tanácsot illetlen szókkal illették volna, kire nézve kívánja, hogy nyelveken marasztassanak avagy ha úgy tetszik a nemes tanácsnak, hogy arbitrativa büntetéssel büntettesseuk meg. I.: Mentenek magokat, hogy ilyenképpen nem mondták

A.: Bizonyítja nemes város tizedesével és más becsületes asszonyval, hogy mondták volna: a menykő és guta üsse meg azt, aki minket kinez, a torkán férjen¹⁾ ki, aki miatt annyit fizetnünk kell.

Deliberatum: Minthogy publice a nemes városházán vétett, azért decernáltatott a nemes tanácstól, hogy holnapi napon mind a kettő a *nyakló vasban* fog állani a piacon három óráig.

Kassa város jegyzőkönyvéből.

K. L.

¹⁾ Forrjon.

IRODALOM.

Dr. Nikolaus Pfeiffer, Die ungarische Dominikanerordensprovinz von ihrer gründung 1221 bis zur Tatarenverwüstung 1241—1242. Zürich 1913.

Az értekezés, mely régmúlt időkre áraszt fényt, a domokosrend Magyarországon való megtelepedésének első husz évről szól s a megmaradt forrásokból merít. Ezekben Kassán való letelepedésükről nincs határozottan szó; templomépületek, mely az átmeneti stíl bélyegét hordja magán, arról tanuskodik, hogy a rend alapítása után mihamar Kassán is feltűnik.

A templomi épület szorgosabb tanulmányozása s az egykoru emlékekkel való egybevetése pontosabb eredményre vezetne. Archaeologiai kutatásaink lassúsága, főként ilyenmű újabb irodalmi műveink felületessége és sekélyessége miatt ugy ennek, mint sok más kérdés megoldását egyhamar nem remélhetjük.

A prédikáló barátok népes és forgalmas községekben telepednek meg s Kassa a 13-ik század második felében rohamosan fejlődik. Az 1277-ik évben nálunk már 30 férfi és 2 női kolostoruk van, de Kassa név szerint csak 1303-ban fordul első közöttük. Ez is 30 évvel előbbre helyezi nálunk letelepedésük idejét, mint eddig tudtuk,

A névsorban említett Veronica (34. l.) *Verovica* (Verőrcze) és nem *Soybiniensis*, hanem helyesen *Scybiniensis* (Nagy-Szeben) olvasandó. A Szilveszter bulla, mint Karácsonyi évek előtt kimutatta, hamis.

K. L.

Bibliographia.

Ferdinandy Gejza dr.: A trónbetöltés kérdése az Árpád-házbeli királyok korában. Budapesti Szemle. 1913.

Ferdinandy Gyula dr.: Közigazgatási jog.

— Hadügyi közigazgatás.

Fischer Colbrie dr.: A kereszt császársa.

— Egyház és tudomány. Magyar Kultura 1913.

— A vak grófné özv. gr. Zichy Rezsóné emlékezete.

Fényes Samu dr.: Az egyelvü világuézet.

Fogel József: II. Ulászló udvartartása. 1490—1516.

Forách Balázs gróf: A nő az Einber tragédiájában.

Forster Gyula báró: Rákóczinak és bujdosó társainak siremlékei a külföldön és a hazában. Magyarország Műemlékei. III. kötet. 1913.

Forster Jenő dr. lásd *Bal Jeromos* alatt.

Gótos Rezső: Balogh Árpád Anyos, Ujhelyi Dayka Gábor. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1914. Könyvismeretetés.

Gerő Gyula: A m. kir. honvéd- és csendőrtisztek nőszülési ügyei közül való eljárás.

Gch. (Gerevich Tibor): A kassai múzeum. Vasárnapi Ujság. 1913.

Gohl Ödön dr.: Magyar robotjegyek. Numizmatikai Közlöny 1913.

— Kassai közmunkajegyek. Numizmatikai Közlöny. 1914.

Gorzó Gellért: Döbrentei Gábor és a jászóvári premonstreiek viszonya a régi magyar nyelvemlékek ügyében.

Göndör Gábor: Kassa szab. kir. város csatorna- és vízműve.

Haltenberger Mihály dr.: A világháboru geografiája.

— Mennyiben érvényesült a középiskolákban a szaktanítás az 1911—12. iskolai évben?

— Szepesvármegye települési és gazdasági földrajza. Szepesi Hírnök. 1914.

Hajnóczy Iván dr.: Bocatius levelek. Irodalomtörténeti Közlemények. 1913.

H. (arsányi) I. (stván): Magyar bibliákból kimaradt versek. Sárospataki Református Lapok. 1913.

Helle F. Hugó: Adatok az Agrippa-mese eredetéhez. Egyetemes Philologiai Közöny. 1913.

— Arany János Bolond Istókja L. A kassai r. k. főgimnázium értesítője. 1914.

Henrich Gusztáv: A Toldi-mondához. Egyetemes Philologiai Közöny 1914.

Jánosi Béla: Henszlmann Imre és Erdélyi János esztetikája. Akadémiai Értesítő 1914.

— Henszlmann és Erdélyi János esztétikai elmélete. Budapesti Szemle. 1914.

Kardos Gyula dr.: A kassai Kazinczykör 1912—1913. évi jelentése.

— A kassay Kazinczykör 1913—1914 évi jelentése.

Karácsonyi János dr.: Miért alkalmazta Illosvai a Toldi-mondát a biharmegyei Toldyakra. Ethnographia. 1913.

— Dr. Nikolaus Pfeiffer, Die ungarische Dominikanerprovinz von ihrer gründung 1221. bis zur Tatarenverwüstung. Századok. 1914. Könyvismertetés

Karl Lajos: Illosvai Toldijáról. Irodalomtörténet. 1914.

K. L.: Magyar régiségek. Archaeologiai Értesítő. 1914.

Karsai Ervin: A középiskolai reform legégetőbb kérdései.

Kauffmann Aurél, lásd *Bal Jeromos* alatt.

Kemény Lajos: Abauj-Tornavármegye története a honfoglalástól az 1526-ik évig. Abauj-Tornavármegye történelmi monografiája. II. kötet.

— A kassai könyvnyomtatás történetéhez az 1848/49. szabadságharc korából. Magyar Könyvszemle. 1914.

— A legrégibb nyilvános könyvtár Magyarországon. Századok. 1913.

— Az ónodi végvár állapota 1656-ban. Hadtörténelmi Közlemények 1913.

— Abauj-Tornavármegye és a török harcok. Hadtörténelmi Közlemények 1913.

— Adatok művészetünk történetéhez. Művészet 1913.

- Antonius Cassoviensis életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények. 1913.
- Egy pénzhamisító a XVIII. században. Numizmatikai Közlöny. 1914.
- Felsőmagyarországi hadimozgalmakra vonatkozó adatok Kassa város levéltárában 1526—1536. Hadtörténelmi Közlemények. 1913.
- Kassa 1706-ik évi ostroma. Hadtörténelmi Közlemények. 1914.
- Kassa története. Révai Nagy Lexicon.
- Kassai portörök céhszabályai. Iparosok Olvasótára. 1914.
- Kassán polgárjogot nyert művészek. Művészet. 1913.
- Lippay Balázs Bocskay főkapitánya Kassa városához. Hadtörténelmi Közlemények. 1913.
- Magyar forma. Vállalkozók Lapja. 1913.
- Magyar numizmatikai adattár. Numizmatikai Közlöny. 1913.
- Mátyás király 1464 iki keresztes vilégei. Hadtörténelmi Közlemények. 1913.
- Mibe került egy könyv nyomtatása 1816-ban. Magyar Könyvszemle. 1913.
- Műtörténeli adalék. Archaeologiai Értesítő. 1913.
- Műtörténeli adatok Kassa város titkos levéltárából. Archaeologiai Értesítő. 1913.
- Szapolyay oklevelek Kassa város levéltárából. Közlemények Szepesvármegye multjából. 1913.
- Szepesi adat Kassa sz. kir. város levéltárából. Közlemények Szepesvármegye multjából. 1914.
- Szepesi oklevelek Kassa város levéltárában. Közlemények Szepesvármegye multjából. 1913.
- Szilassy János Iparosok Olvasótára. 1913.
- Zempléni vonatkozású iratok Kassa város levéltárában. Adalékok Zempléni vármegye történetéhez. 1913 és 1914.
- Zoltay István szendrői kapitány levele. Hadtörténelmi Közlemények. 1914.

— Batsányi János Kassa város tanácsához. Magyar Könyvszemle. 1914.

Kenczler Hugó: Zwei Altarflügel des XV. Jahrhunderts in der Kaiserlichen Gemäldegalerie zu Wien und im Rákóczi-muzeum zu Kaschau.

— *Kassai oltárszárnyak a kassai és bécsi muzeumban*. Archaeologiai Értesítő. 1913.

Kerekes György: A kassai kereskedők életéből harmadfélszázad 1687—1913.

— Kassa gondoskodása az iparosok és kereskedők elárusításáról a XVIII. században. Iparosok Olvasótára. 1913.

— Kassa mint hűbérur. Iparosok Olvasótára. 1914.

Kassa polgársága, ipara és kereskedése a középkor végén. Iparosok Olvasótára. 1913.

Kereszthy István: A magyar és a magyarországi sajtó. 1705—1849. Magyar Könyvszemle. 1914.

Kertész Antal: A házasságon kívül született gyermek jogi helyzete.

— A nemzetközi béke eszméjéhez.

Kinskyné Pálmai Ilka, gróf: Emlékirataim.

Kiss Albert dr.: A kassai kir. állami jogakadémia könyvtárának szakkatalogusa.

Klebersberg Géza: Dr. Mader M. A gyógyíthatatlanok kurája. Fordította —

Komáromy László: Kézikönyv altisztek és huszárok számára.

Kosztka Imre dr.: Az alkoholizmus.

Körmendy-Ékes Lajos dr.: A vidéki színészet bajai. Pesti Hírlap. 1913.

— A mozi.

Köszeghy Elemér: Magyarországi ötvösjegyek, Muzeumi és Könyvtári Értesítő. 1914.

Kristóf György: Barcsay és Orczy. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1914.

Lukcsics József: Szatmár György esztergomi érsek breviariuma. Religio. 1913.

Markó Miklós: A 34-es gy. ezred jubileumáról. Budapest.

Megjelent! **Abauj-Tornavármegye**
♦ **történelmi monografiája.**
II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.
Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

Abauj-Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.

Irta: Kemény Lajos. - Ára 2 kor. 20 fill.

II. kötet. - II. rész.

Abauj-Tornavármegye
története. 1527-1648.

Irta: Kemény Lajos. - Ára 1 kor. 20 fill.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

uri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

BAUERNEBL ÉS FIA

SÖRFÖZDE ÉS MALÁTAGYÁR RÉSZV.-TÁRS.

TELEFON SZ. 78. **KASSA.** ALAPITVA 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör Korona-sör Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pinchűtéssel felszerelve!!

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijaikban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfőzde készségesen szolgál. oo

Royal nagy étteremben kizárólag e sörfőzde söre méretik ki.

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár Részvénytársaság

K a s s á n .

A bankszakma
minden ágában
készségsszolgá-
lál felvilágosi-
tással.

Safe Deposits!

A Magyar Országos Központi
Takarékpénztár Budapest (sa-
jáltőkéje 40.000,000 K) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kama-
toztat. Váltókat leszámítol. Fo-
lyószámlákat nyit fedezet alapján.
Törlesztéses és közönséges jel-
zálogköcsönöket folyósít. Tőzsdel
megbízásokat a bel- és kül-
földi tőzsdéken lebonyolít. ♦ ♦ ♦

SZAKMÁRY ÉS ZILAHY

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete

Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.

Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávét!**

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebb és legnagyobb pénzintézete. Betéteket gyümölcsöztet. Kölcsönt váltórra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénztátulás Amerikába.

Magyar Általános Hitelbank
kassai fiókja
Fő-utca 45.

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat!

Az életbiztosítás

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetéttel kötjük egybe**. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkét kamatos kamataival visszakapja.

Befizetés heti **1** koronás
részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a
Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, fiu-, és leányka-ruha áruháza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes árúk tiszta gyajjuból készü nek a legjobb kellé-
kek felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekruhák-
ról szövetmintákat nem küldök.

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok

40 koronán felül vételeket bérmentve küldök

Meg nem felelő árut, ha az viselve **nem lett, 1 héten be-
lül** készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis **24 órán belül** cserélhetők ki.
Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot
egyáltalán nem fogadok el

Külön mértékszerinti osztályomban csakis a **legjobb mi-
nőségű és legújabb divatu** angol és honi szöveteket tartom
raktáron

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaím révén, a leg-
fokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhetnek és
megrendeléseket a **legrövidebb idő alatt pontosan** teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a főslyt nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek
feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyel-
mes és kitünő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab **tar-
tosságáért** a kezességet elvállalja. Az által, hogy a cég az ösz-
szes bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb arukészletek
vevője, nemkülönbben a készáru előállításánál szükségelt munka-
beosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az **árak
olcsósága** tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis
legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyujthat.

Központi áruház: Budapest, IV, Múzeum-körut 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a **Keleten, to-
vábbá Párisban és Délamerikában** biztos piacra találtak.

HALTENBERGER BÉLA

ruhafestő-, vegyítisztító- és gőzmosógára

ALAPÍTÁSI ÉV: 1810. KASSA, SZERECSEN-U. 3. TELEFON-SZÁM: 70.

A gyár jelenleg is teljes üzemen van s a ruhák festése és tisztítása, valamint gallérok és kézelők tisztítása ezidőszert is a rendes módon eszközölhető. Gyász esetben ruhák soronkívül a legjobb kivitelben festhetők.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

! Hengermüller dr. könyve, Franz Rákóczi, und sein Kampf für Ungarns Freiheit. I. kötet, ára kötve 11 korona 20 fillér. !

könyv- és zeneműkereskedése
Kassa, Fő-utca 63. sz.

(Városházépület.)

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai szerek : Harc-
téri és turista térképek : Magyar
könyvtár : Olcsó könyvtár : Samm-
lung Goeschen : Reclam's Universal-
Bibliothek : Aus Natur und Geistes-
welt : Dictionnaires Larousse : Tau-
chnitz Edition

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank

== kassai fiókja ==

Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccsaszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZAB. KIR.
VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTI:

Dr. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
Dr. Eöttevényi Nagy Olivér
Dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
Dr. Takács Menyhért
Dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
Dr. Veress Endre

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

NYOMTA
A KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1916—11520.

TARTALOM.

Czobor Alfréd dr.: A kassai színészet története	Oldal 97
--	-------------

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711)	113
---	-----

Vegyesek.

Kemény Lajos: Boszorkány a kánpadon	126
Kemény Lajos: Két politikai beszéd	127
K. L.: Nagybírói vendégek Rákóczi udvarában	130

Irodalom.

K. L.: Csoma József: A magyar heraldika korszakai Budapest, 1913. Bibliographia	132 133
--	------------

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **KASSA, (Vármegyeháza.)**

A kassai színészet története.

Az 1762-től 1781-ig terjedő időben Kassán nincs nyoma színészetnek. Egy szini törekvés jelentkezik csupán. 1774-ben két katonának, névszerint *Rieder József* és *Gutz Ferenc* tűzereknek az az ötletük támadt, hogy a város közönségét színi előadásokkal fogják mulattatni. Minthogy a jezsuita rend eltörlése (1773) után az iskolai év megnyitása késett, e célra a jezsuita kollégium iskolai színházát szemelték ki. Elhatározásuk komolyságának kétségtelen bizonyítéka, hogy az engedély elnyerése végett kéréssel fordultak a helytartótanácsához.

Némák a fegyverek irják a folyamodók — és a katona a falak között tesped; sem királyáért, sem hazájáért nem kell vérét ontania. Másfajta tevékenységgel óhajtanának tehát a kassai közönségnek kedveskedni, mely különben is *nélkülözi az újabb idők élvezeteit*. Egyes főurak óhajára, teljesen díjtalanul, tisztán a publikum szórakoztatására szindarabokat szeretnének előadni. De mivel nincs színházuk, esedeznek a helytartótanácsához, hogy jámbor törekvésük előmozdítása végett az eltörült jezsuita rend kollégiumi színházát engedje át nekik.¹⁾

Mi volt erre a helytartótanács válasza, nem tudjuk. Kérésüket hihetőleg megtagadta. Néhány évvel utóbb²⁾ fölmerült eset arra enged következtetni, hogy a helytartótanács e tekintetben olyan álláspontra helyezkedett, mely a szerzetes rend által a tanuló ifjuság számára létesített színháznak világi színi előadásokra való felhasználását nem engedi meg.

De nem is az a fontos, mi lett az ötletes vállalkozók tervéből. Színészettörténeti szempontból e felbuzdulás magá-

¹⁾ Idézve dr. *Farkas Róbert*: A kassai kath. főgymn. tört. 226. l.

²⁾ Lásd alább.

ban véve csak jelentéktelen epizód. Szó sem lehet itt rendes szintársulat szervezéséről. A két katona csupán műkedvelő társaság alakítására gondolhatott, melynek tagjai talán vegyes katonai és polgári személyek lettek volna. Figyelmünket ez az eset mindenekfelett a belőle vonható következtetések miatt tereli magára. Első sorban támogatja azt az állításunkat, hogy az első színésztársaság távozása után újabb társulat hosszabb időn át nem mutatkozott a városban, mely még 1774-ben sem részese a színelőadások által nyújtott élvezetnek. Másodszor világosan reámutat arra, a mit már előzőleg mondtunk, hogy *t. i. a színészetnek a főurak és a katonaság voltak legnagyobb barátai és támogatói.* A két tűzért a főranguk biztatása sarkalja a vállalkozásra s kecsegteti a siker kilátásaival Bizonyítja továbbá azt is, mily megszokottak és népszerűek voltak azelőtt a jezsuiták iskolai színjátékai, mert alig hogy ezek megszűnnek, akadnak vállalkozók, kik világi színjátékokat szándékoznak helyükbe behozni, még pedig a siker érdekében az egyedül alkalmasnak kinálkozó, főként azonban a kassaiak által már jól ismert és megszokott helyen, az eltörült jezsuita rend iskolai színházában.

Végül az a kitétel, hogy Kassa nélkülözi a modern idők élvezeteit, a melyeket *t. i. a színpad nyújt, mutatja, hogy a színészet már akkor mint az előrehaladt kor egyik követelménye kezd fellépni, mely előtt Kassának is, mint magasabb kulturájú városnak, előbb-utóbb meg kell nyitnia kapuit.* Ez ez idő pedig már igen közel járt.

II. József trónralépése után a városok avult gondolkozásmódja az újabb áramlatok hatása alatt kezd kivetközni addigi tulzásaiból. A társas élvezetek elé állított korlátok lazulóban vannak. A társadalmi élet élénkebb hullámozása áll elő; a társas multságok, a tánc, zene, mindinkább előtérbe nyomulnak. A nyilvános multságokat tiltó napok száma is feltűnően megsappan. Mig Mária Terézia alatt ezek számra nézve még majdnem meghaladják a szabad napokat, II. József 1781. febr. 15-én kelt rendeletével a tiltott napok 21-re apadnak.¹⁾

¹⁾ *Ferenzi* i. m. 61—62. l.

Ez az átalakulás a színészetnek is kedvez. Nagyobb tér nyílik számára s csakhamar a társas szórakozások elengedhetetlen kelléke lesz.

Kassán az 1781-ik évvel kezdődik az az időszak, melynek folyamán a hazánkba beözönlő különféle német színtársulatok, ha egyelőre még nem is rendszeresen, de már csaknem évről-évre el-ellátogatnak ide s előkészítik a talajt a színészet rövid időn belül bekövetkezett állandósítására.

Kassa lakosságának száma ez időtájt nem messze járt a 7000-tól.¹⁾ Számos főur lakott itt állandóan, vagy bizonyos időközökben; a sok közhivatal, a nagyszámu katonaság, továbbá a város jelentős forgalma, emelkedettebb kulturája és mindazok a körülmények, melyek Kassát Felsőmagyarország fő városává avatták, a városban eddig elfojtva tartott szabadabb szellem fellélekezésével csalogató hatással voltak a kenyér után néző színigazgatókra és egyben kedvező kilátást nyújtottak a színészet jövőjére nézve.

Mint hogy a főurak, meg általában a vagyonos nemesek — a színházlátogatók legkiadósabb csoportja — leginkább télre huzódtak be a városba s kora tavasszal ismét visszaszállingóztak szép vidéki lakóhelyeikre,²⁾ a színtársulatok is első sorban a telet választották Kassára jövetelük idejéül. Már az első időkben kezd kialakulni az átlag októberben, vagy november elejével kezdődő s körülbelül április végével záruló kassai téli színi idény, mely azután állandósult is.

Az első próbálkozást követő hosszú szünet után legelőbb, 1781. októberében, *Hilverding* (Hilverding, Hilferding) József német színigazgató hoz társulatot Kassára.³⁾ Hogy jóval előtte már játszottak itt színészek, lassanként feledésbe ment. A későbbi nemzedékek előtt Hilverding már úgy szerepel, mint a ki elsőnek tartott Kassán színelőadásokat.

¹⁾ Az „*Almanach von Ungarn auf das Jahr 1778*“ (Wien und Pressburg, 387. l.) a lakosok számát 6200-ra teszi.

²⁾ *I. C. von Thiele: Das Königreich Ungarn Ein topographisch — historisch — statistisches Kundgemälde Kassa, 1833. V. k. 119—121. l. — Kassa v. levl. 1787. é. 3177 sz.*

³⁾ Kassa v. levl. 1781. é. 714. sz.

A köztudatban meggyökerezett hit azután megtévesztette a kassai színészet multjának ismertetőit is, kik is a mult század kezdete óta napjainkig egyre Hülverdingen kezdik írásaikat. Ugyanekkor azonban abba a tévedésbe is esnek, hogy a város állandó színházának felépítését 1781-re teszik s azt állítják, hogy ebben Hülverding játszott először.¹⁾ Pedig erről szó sem lehet. A színházépítéssel behatóbban foglalkozó következő fejezetünk kétségtelen bizonyítékokat szolgáltat arra, hogy még maguk az építési előmunkálatok is csak 1787-ben kezdődtek. Ami pedig Hülverding színházát illeti, ez csupán egy fabódé volt, melyet a tanács engedelméből a város piacán állított fel.

Kassán abban az időben csak egyetlen olyan helyiség volt, mely némi átalakítással akkori értelemben vett nagyobb szintársulat számára hosszabb időre játszóhelyül kínálkozott: a volt jezsuita kollégiumnak üresen álló nagyobb színháza. Érthető tehát, hogy Hülverding kezdetben minden lehetőt elkövetett, bár eredménytelenül, hogy ezt a helyet megkaphassa. Miután ez ügyben sem Péchy Gábor, a kassai tankerület akkori főigazgatója, sem pedig a városi tanács nem tartotta magát illetékesnek határozni, a színházigazgató kérése a helytartótanács elé került.²⁾

De minthogy a kollégiumi színháznak is csak úgy lehetett volna a télen át igazi hasznát venni, ha megfelelő módon

¹⁾ V. ö. Thiele i. m. V. k. 119. és 133. l. — Kleinszky László: A kassai magyar színészet 1781—1877. Kassa, 1878 3. l. — U. a.: A kassai magyar színház története. Kassa, 1881. 3. l. — Rupp Jakob: Magyarország helyrajzi története. II. k. 250. l. — Korponay János: Abaujvármegye monographiája. Kassa, 1866—1870. 595. l. — Bayer is, bizonyára Kleinszky után, 1781-ben épültnek mondja a színházat; de helyesen jegyzi meg, hogy „bízhetőnek kell tartanunk, hogy mielőtt a városi színház tényleg létesülhetett, kellett idegen színészeknek Kassán is megfordulni, mert valódi szükség nélkül ily kiadást a város még sem kockázhatott meg“ (i. m. I. k. 272. l.) Tekintve, hogy a színház későbbi időre eső építését előzőleg tényleg több szintársulat fordult meg Kassán, az előbbi tellevés erre az időre vonatkoztatva megfelel a valóságnak.

²⁾ Kassa v. levél. 1781. é. 714. sz.

való fűtéséről előre gondoskodás történik, Hülverdingnek az volt a terve, hogy a mélyebben fekvő nézőtéren két s az emelkedettebb színpadon egy kályhát állíttat fel, melyeknek csövei az utcára vezetnének ki. Kenyeres János apátnak, a kassai kir. akadémia igazgatójának megkeresésére, ki — mint ahogyan kivehető — a színterem átengedését ellenezte, a város akkori főbírája, Klestinszky József, három tagu bizottságot küldött ki annak megvizsgálására, vajjon a színigazgató által tervezett fűtési mód nem ütközik-e akadályokba, s hogy az egykori iskolai színház a kívánt célra egyáltalában még alkalmas-e.

A helyszíni szemle alkalmával kitént, hogy az egész színterem a tetőzettel együtt csupa deszkából készült, s hogy ezek is már közhadásnak indultak. Ha tehát a fenti módon fűtésre rendeznék be, ez a legnagyobb tűzveszély magvát rejtene magában. Hozzá még a kollégium a vele összeépített templommal a város kellő közepén áll, mi által egy ilyen tüzfészek magát a várost is teljes pusztulással fenyegetné. A bizottság a most elmondottak gondos mérlegelése után kimondotta, hogy a régi kollégiumi színháznak kérelmező részére való átengedését nem javasolja.¹⁾

November hó 19-én a helytartótanács határozata is leérkezett. Ugy szólt, hogy az eltörült jezsuita rend kollégiumának színházában nyilvános színjátszóknak előadások tartása bizonyos okokból nem engedhető meg.²⁾

Hülverding tehát más megfelelő hely hiányában a városi piac közepén deszkából összetákoltt színpadon volt kénytelen előadásait folytatni.³⁾ A téli időben azonban az ilyen színház épenséggel nem szolgáltatott valami nagy kényelmet a közönségnek. A hideg és a Kassa éghajlatát jellemző erős szelek ellen alig nyújtott oltalmat. A benne elhelyezett kályhák ezen a bajon nem sokat segítettek s inkább csak a tűzveszélyt növelték. Nem is volt szabad a színházat mással,

¹⁾ Kassa v. lev. 1781. é. 749. sz.

²⁾ U. o. 1781. é. 835. sz.

³⁾ . . . „ex meris ligneis materialibus pro lusibus comicis exstructum Theatrum“ . . . (Kassa v. lev. Tanácsi Jkv. 1782. ev. 4. l.)

mint szénnel fűteni, mert a fa nagyobb tüzet éleszt. Midőn pedig a városi hatóság megtudta, hogy Hülverding ígérete ellenére mégis fát használ, erélyesen felszólította, hogy a szénfűtésre térjen vissza. Valamint azt sem hagyta szó nélkül, hogy a főurak fáklyák világa mellett hajtatnak a faszínházhoz, a mi szintén könnyen tüzet okozhat. E szokással fel kellett hagyniok.¹⁾ Teljesen érthető ez a nagy elővigyázat, mert csak kevéssel azelőtt is óriási tűzvész dühöngött a városban, mely a dóm tornyát sem kímélte meg. Elég aggodalomra adott okot egymagában az is, hogy a hevenyészett színház belső kivilágítása szurokfáklyákkal történt. Egyébként ez a város közepén felállított faalkotmány egyáltalában nem vált a város díszére s a piaci forgalmat is zavarta.

Hülverding kevéssel 1781 október 12-ike előtt érkezett társulatával Kassára s május végéig maradt itt. Helypénz címén nyolc aranyat fizetett a városi pénztárba. Azonkívül a polgári kórház (xenodochium) javára február első felében egy előadást tartott. Ez alkalommal a tiszta bevétel 36 frt. 30 kr. volt.²⁾ Ettől fogva állandó szokássá vált, hogy valahányszor új szintársulat érkezett, a város mindannyiszor kikötötte, hogy évente legalább egy darabot a polgári kórház javára köteles előadni.

A téli hónapok aligha hozták meg Hülverdingnek a kívánt anyagi sikert. A soha ki nem fűthető, hideg deszkaszínházat nem nagy publikum látogathatta. Legkevésbé sem busás bevétel jele, hogy a színigazgató a város magtárosának 143 frt. 25 kr.-al adósa. A tavasz — úgy látszik — már jobban kedvezett a színházi pénztárnak. Április 15-ikére az igazgató adósságának már több mint felét le tudta törleszteni.³⁾

E társulat fél esztendő megvaladó kassai szerepléséből egyetlen olyan emlék sem maradt reánk, melyből annak színvonalára következtethetnénk. E tekintetben tehát korábbi működésére vagyunk utalva. Hülverding társulata kétségtel-

¹⁾ Kassa v. levl. Tan. Jkv. 1782. é. 4. és 17. l.

²⁾ Kassa v. levl. Tan. Jkv. 1782. é. 65. és 170. l.

³⁾ Kassa v. levl. Tan. Jkv. 1782. é. 124. l.

lenül ideális művészi felfogástól, az előhaladás szellemétől áthatott társaság volt, — írja róla *Filtsch*, midőn 1778-ik évi nagyszebeni szereplését méltatja.¹⁾ Nincs okunk ebben kételkedni, kivált ha tudjuk, hogy ugyanitt ekkor egy színházi hetilap is megjelent,²⁾ melyet maguk a színészek adtak ki. A lap a tizenkettedik ivvel megszűnt ugyan, de a hasábjain addig is megjelent őszinte színi kritikák, a színházat fejlesztése és megkedveltetése, színvonalának emelése, a „komédiás” névnek — mint akkor a színészeket nevezték³⁾ — nagyobb megbecsülése érdekében írt fejtegetések, a színi iskolák eszméjének, mint egészen új gondolatnak a felvetése, — mind azt a benyomást keltik, hogy a Hülverding igazgatása alatt egyesült tagok kiválóbbjai irodalmi képzettséggel bírtak. A rögtönzésekről, az ostoba élcekből álló „Hauswurst”-ról a legnagyobb lenézéssel szólnak. E közt és az ő művészetük között olyan különbséget látnak, mint „alattvaló és király között”.⁴⁾ Hülverdingről egyébként az 1781-ik évi góthai színházi naptár is hízlegően emlékezik meg, azt írván róla, hogy e távoli vidékeken a jóízlés terjesztésével szerez érdemeket.⁵⁾

Nagyszebenből holmi egyenetlenkedések miatt távoznia kellett. Társulata mindamellett nem bomlott fel.⁶⁾ 1780-ban újból Nagyszebenben, meg Temesvárott jár s még ugyanez évben, valamint a következőben Pesten találjuk.⁷⁾ Innen jött Kassára.

Hülverding már rendszeres darabokat hoz színre, melyek a német színpadokon akkor divatos szomorú-, vig- és daljátékok sorozatából állottak. Lessing („*Minna von Barnhelm*”, „*Emilia Galotti*”), Beaumarchais („*Der Barbier von Seville*”, „*Eugenie*”), a polgári dráma és a látványos katonai darabok

1) i. m. 551. l.

2) *Theatralisches Wochenblatt*.

3) A színészeket ez időben a következő elnevezésekkel emlegetik: „*comicus*”, „*comediasta*”, „*histriones et comediastae*”, „*comaedus*”, „*comica societas*”.

4) *Filtsch* i. m. 546–547. l.

5) *Gothaer Theaterkalender auf das Jahr 1781*. 157 l.

6) V. ö. *Ferenczy* i. m. 63. l.

7) *Kádár Jolán* i. m. 17. l.

(ifj. Stephaniétól) egyaránt szerepelnek műsorán Shakespeare Romeo és Juliája is előfordul Weisze Félix átdolgozásában.¹⁾ A balletet sem vetette meg.²⁾

A tarsulat 1778-ban két színészből és négy színésznőből állott. Kiválóbbak: Hülverding József az igazgató, Jann, Scheidhauer, Hülverdingné és Amblingné.³⁾

Mielőtt tovább mennénk, megemlítjük, hogy az iskolai tanulóknak a színházba járás nem volt megengedve. S az akadémia igazgatója ettől még a felsőbb iskolai ifjúságot is szigorúan eltiltotta, mivel — mondja az akadémia 1781—2-iki évkönyve — ott olyanokat is hallani, a mik a serdült korban levőknek ártalmára lehetnek; másrészt alkalmat nyujtana szabadabb életű személyekkel való érintkezésre. Ez pedig a tudományokban való előmenetelt nagy mértékben hátráltatná.⁴⁾

1782—83 telén semmi nyoma Kassán a színészetnek. Csak a reá következő 1783—4-iki téli időszakban jelenik meg újból egy német színésztársaság: Mayer János és *Ditel-mayer* József igazgatók budai szintársulata.

Mayer még a nyár folyamán kijárta, hogy Kassát magának télére biztosítsa. Nagy segítségére voltak ebben egyes tekintélyes, szinpártoló magyar főurak. Aivinczy báró fölkérésére Sztáray Mihály gróf, szabolcsi főispán és kassai kamarai administrator, járt el érdekében elsősorban a városnál. 1783 július 8-ikán Budáról keltezett levelében kiemeli, hogy Mayer ugy színvonal, mint megbízhatóság tekintetében magasan fölötte áll kassai elődjének, Hülverdingnek; s egyben nagyobb nyomaték kedvéért hangsúlyozza, hogy az ilyenemű szórakoztatások, mivel általuk a pénznek is nagyobb forgalma áll elő, a városnak is javára szolgálnak.⁵⁾

¹⁾ Gothaer Theaterkalender auf das Jahr 1781. i. h. — *Filtsch* i. m. 547. és 551. l. — *Káddár* i. m. 18. l.

²⁾ *Filtsch* i. m. 547 l. — V. ö. *Káddár* i. m. 18 l

³⁾ *Filtsch* i. m. 544 l.

⁴⁾ Acta Academiae Regiae Cassoviensis ab anno 1776. 41—42. l. — Annuae Universitatis Superioris Hungariae, nunc Regiae Cassoviensis 65. l. (A kassai kir. jogakadémiai könyvtár kéziratai között).

⁵⁾ Kassa v. lev. 1783. é. 482. sz.

Ami a megbízhatóságot illeti, ehhez sok szó fér. A pártfogók ugyan ekkor még nem láthattak a jövőbe; de a későbbiek megmutatják, hogy e magasztalás kissé korai volt.

A városi tanács nem gördített akadályt a színészek eljövetele elé; sőt — mondhatni — ezuttal már készséget is mutatott irányukban. Csupán a hely miatt volt fennakadás. A szinigazgatók azt a helyet kérték, ahol annak idején Hülverding játszott, hogy ott ugyancsak fából színházat építhessenek. Erre azonban a város többé nem volt kapható. Nemcsak azért, mert a piac közepén álló faépület a várost elcsufítja; hanem mivel a kivilágítására szükséges fáklyák alkalmazása tűzveszélyes, s e mellett hetivásárok alkalmával a forgalmat is akadályozná, ami pedig — és erre mindig nagy gondja volt a tanácsnak — a város jövedelmének csökkenését jelentené.

A tanács tehát maga járt utána, hogy egy színházzá átalakítható helyiséget keressen ki a város területén. Fáradozása azonban nem vezetett eredményre. Sem köz-, sem magánépületekben nem talált e célra alkalmas termet. Az igazgatókra bizta tehát, hogy akár az egykori jezsuita színházat szerezzék meg, akár pedig ők maguk keressenek, ha ugyan találhatnak, a városban valahol megfelelő helyet.¹⁾

A kérdés végre úgy oldatott meg, hogy a csak az imént újból megnyílt Forgách-utcai (ma Deák Ferenc-utca) kapunál, melyet ez évben II. József kassai látogatása emlékére Józsefkapunak neveztek el,²⁾ a város falain kívül, azon a tájon, ahol most a kir. tábla áll, a város Mayerék részére egy üres telket jelölt ki, melyen azután ők színházat állítottak.³⁾

Érdeklőkben ez ügyet illetőleg különben Berzeviczy Ferenc báró is közbevetette magát. Nagy barátja lehetett a színészetnek. Mint egy alábbi eset mutatja, a városi tanács első sorban az ő véleményét kérte ki, mielőtt a játszási enge-

¹⁾ Kassa v. levél. 1783. é. 617. sz. — U. o. Tan. jkv. 1783. é. 361—362. l.

²⁾ Révész Kálmán: A Forgách-utcai kapu. (Történelmi Közlemények Abauj-Torna vm. és Kassa multjából. IV. évf. 1—5. l.)

³⁾ Kassa v. levél. Tan. jkv. 1783. é. 378—379. l.

délyért folyamodó színészek kérése fölött határozott volna. Ő apja volt a magyar színészet történetében örök emlékezetű Berzeviczy Vince bárónak, kire a színészet iránt való meleg érdeklődés — úgy látszik — családi örökség gyanánt is szállott. De míg Ferenc bárónak csak a német színészettel szemben volt alkalmja rokonszenvét kimutatnia, a most tárgyalt időben még csak harmadfél éves fia, Vince báró, a következő század huszas éveinek végén a vándorlásban élő, létéért küzdő magyar színészetnek lett egyik leglelkesebb, bőkezű pártfogója.

A változott idők jele, hogy a város tanácsa is a színészek kezére jár. Berzeviczy Ferenc közbenjárására már nem is volt szükség. A tanács már előzőleg önként átengedte nekik az említett teiket. Sőt lehetséges, hogy a német színészet állandósítására is gondolt, midőn a színigazgatók számára annak négy éven át háborítatlan használatát biztosította, hogy ily módon az építkezésre fordított költségük megtérüljön.¹⁾

Mayer és Ditlemayer társulata tehát november közepe táján már megkezdhette az előadásokat. Kassai működése 1784 március végéig tartott.²⁾

Az igazgatók a városnak mindenegyes hét után, melyben színelőadás volt, két rénes frtot fizettek³⁾. Ezenkívül — a városi hatóság kikötése szerint — egy, a nagybőjtben szinrehozott darab tiszta jövedelmét, mely ez alkalommal 72 r. frt. és 27 kr.-ra rugott, a helybeli polgári kórház szegényei javára voltak kötelesek odaadni.⁴⁾

A két igazgató nem nagy szerencsével dolgozott. Lehet, hogy rosszul csinálták meg számadásaikat, vagy talán könnyelműen bántak a pénzzel; de sokkal valószínűbb, hogy a színházi bevétel volt szerény, mert a publikum még nem igen szokott a színházlátogatáshoz. Tény, hogy adósságot adósságra halmoztak. Ehhez járult, hogy már Budáról is adóssággal jöttek el, hol még a színházi horbélyukat sem fizették

¹⁾ Kassa v. lev. Tan Jkv. 1783. é. 378—379. l.

²⁾ Kassa v. lev. 1784. é. 132. és 711. sz.

³⁾ U. o. Tan. Jkv. 1783. é. 378—379. l.

⁴⁾ U. o. 1784. é. 136. l.

ki.¹⁾ Ez, minthogy távozásuk előtt hitegetésekkel felültették, a kassai tanács utján kénytelen tartozásuk behajtását szorgalmazni. Több kassai kereskedőnél és iparosnál adósságuk tavaszra 449 frt. 22 kr.-ra gyűlt fel; ami abban az időben elég nagy összeg volt. Pénzük nem lévén, az adósságrendezés legegyszerűbb módját választották: megugrani a hitelezők elől. Csak ezek éberségén mult, hogy tervük nem sikerült. Hitelezők, mihelyt gyanút fogtak, összes javaikat hatósági zár alá vétették s színházukat becsukatták.²⁾ Az igazgatók tehát, minthogy fizetni nem tudtak, szorult helyzetükben márc. 30-án írásban kötelezték magukat, hogy május 31-ikéig Pesten egy megnevezelt kereskedőnél a fenti összeget leteszik s feljogosították hitelezőiket, hogy ellenkező esetben őket a budai tanács utján elfogathassák, javaikat végrehajthatassák és színházukat bezárathassák.³⁾ Így azután szabadon engedték őket utjukra. Visszamentek társaságukkal Budára.

Mily értéke volt adott szavuknak, melyet saját névaláírásukkal erősítettek meg, csakhamar kitért. Julius 23-ikán a kassai tanács kénytelen Buda város hatóságához fordulni, hogy rajtuk, miután a határidő már régen lejárt, a szóbanforgó követelést a kötelezvény értelmében hajtsa be.⁴⁾ Mayer azonban kijelentette, hogy fizetéseképtelen; de mivel körülményeinek javulását reméli, némi haladékot kér. A budai tanács szept. 11-ikén ilyen értelemben válaszol.⁵⁾

A dolognak meglehetősen komikus vége lett. A színészeknek folytonos halogatással sikerült ezuttal ugy a hitelezőket, mint a hatóságokat kijátszaniok. 1785 márciusában⁶⁾ Budáról, miután itt is jókora adósságot hagytak hátra, szép csendesen odább álltak. Midőn Kassa ez év április hó 26-án

¹⁾ Kassa v. lev. 1784. é. 132. sz.

²⁾ Kassa v. lev. 1784. é. 711. sz.

³⁾ Kassa v. lev. 1785. é. 482. sz.

⁴⁾ U. o. 1784. é. 711. sz.

⁵⁾ U. o. 1784. é. 897. sz.

⁶⁾ Tehát Mayer társulata nemcsak 1783-ban és 1784-ben, hanem 1785-ben is játszott Budán. — Kassa v. lev. Tan. jkv. 1785. é. 215. l. — V. ö. *Káddár* i. m. 23. l.

sürgeti Budát, hogy ez ügyben serényebben járjon el,¹⁾ utóbbi a körmönfont adósoknak már csak hült helyéről tudósíthatja a kassai magisztrátust. Ugy elmentek, hogy még hirt sem lehetett hallani felőlük.²⁾ Ime, ilyennek bizonyult a megbízhatóság, mely Mayerék idejövetele elé beharangozóul szolgált!

Mindamellett e szintársulathoz mégis két olyan nevezetesség fűződik, melyet, bár nem kassai szereplésével függ össze, e helyütt nem hallgathatunk el. Egyik az, hogy vele kezdődik 1783 április 4-én a budai rendszeres színészet. A Mayer-, Ditlemayer- és Landerer-házaspár, Hornung Antal, ifjabb Mayer és Braun kisasszony ugyanis ekkor válnak ki Schmallöger Johanna pesti színházának kötelékéből és szerveznek Budán új szintársulatot.³⁾ Kétségtelenül ugyanezek voltak Kassán is a társulat elsőrendű tagjai.

A másik különlegesség még némi rokonszenvet is gerjeszt ez iránt a Mayer-féle szintársulat iránt. *Az első magyar nyelvű színelőadás* bemutatása a fővárosban e társulat érdeme. 1784 október hó 14-én Budán színrehozta Möller Ferdinánd Henriknek Kónyi János „strázsa-mester“ fordításában 1782-ben megjelent „Waltron, avagy a Subordinatio“ c. szomorujátékát. „Örök ditsőségére szolgál – írja a pozsonyi Magyar Hirmondó pesti levelezője — a Budai és Pesti közönségessen játszó Német társaság igazgatóinak, Mayer János és Ditlemayer Teréziának,⁴⁾ hogy ők azt, a mit még soha a Magyarok közül *tselekedni senki sem bátorkodott, véghez vitték. Ők voltak a legelsőek, kik a Budai Főjátéshelyen ezen folyó Szent-András-Havának 14-dik napján egy nevezetes Katonai szomorú játékot Magyarul játszani merészelték* . . . Hogy a tudósító merészséget lát ebben, érthető oly korban, midőn nyelvünk száműzetésre volt ítélve. És ha még oly tökéletlen volt is az első magyar nyelvű színelőadás, s ha talán nem is volt más célja,

¹⁾ Kassa v. levl. 1785. é. 482 sz.

²⁾ U. o. Tan. Jkv. 1785. é. 215. l.

³⁾ Bayer i. m. II. k. 270. l. — *Kádár* i. m. 23. l.

⁴⁾ Ugy látszik Ditlemayer József időközben elhunyt s neje lett a társigazgató.

mint a közönség fokozottabb pártolásának kinyerése, a magyar színészet szempontjából ez első próbálkozást, melyet valószínűleg több ilyen előadás is követett, nem szabad lekicsinyelnünk, mert úgy lehet, hogy ezek az előadások hatással voltak a fővárosban egy műkedvelő magyar színjátszó társaság szervezésére.¹⁾

Egyebekben a társulat műsora, az előadások jellege és színvonala az egykoru hazai német színpadok átlagos képét mutathatta. Olyan lehetett, mint abban az időben — természetesen — a pesti színházé.²⁾ A műsor ekkor már teljesen megszabadult a „Hausvurst“-tól, de még nem áll azon a fokon, hogy a magasabb igényeket kielégíthetné. A közönség még mindig a látványos darabokat jutalmazza meg leginkább tetszésével. A szem gyönyörködtetésének vágya hatalmas lendületet ad a ballet-kultusznak. Ennek virágzása erre az időre esik. Mayer színpadán is a színművek mellett elmaradhatatlan.

A József-kapunál fekvő telket, melyet a város Mayer és társa részére négy évre átengedett, de a melyet ezek adósságaik elől menekítve, soha többé igénybe nem vettek, még később is úgy emlegetik, mint a melyen azelőtt színház állott.³⁾ Ugy látszik, már ettől fogva lett ez a város falain kívül, a mai Deák Ferenc-utca végén levő hely egészen a közelmúltban történt építkezések idejéig megszokott tanyája a különféle mutatóványosoknak.⁴⁾

1784-től 1788-ig Kassát kevésbé ismert, kisebbszertű színtársulatok keresték fel. Ezek előadásait jobbra a város nagyobb vendéglőiben és kávéházaiban tartották.

Az 1784—5-iki téli időszakra bizonyos *Lampel* József

¹⁾ Lásd Bayer József: Az első magyar nyelvű színelőadás a fővárosban. (Irodalomtörténeti Közlemények, 1903. évf. 129—135. l.)

²⁾ *Kádár* i. m. 18—22 l.

³⁾ Kassa v. levé Tan. Jkv. 1787. é. 188. l. — . . spatium moeniale ad portam Josephinam situm, in quo prius Comicum Theatrum locatum fuit“ . . . (U. o. 1791. é. 964. l.)

⁴⁾ Ezt a telket eleinte többen kérték magánépítkezések céljaira; de a város 1791-ben kereken kijelentette, hogy azt közhasználatra („pro publicis usibus“) szánta. — U. o. 1791. é. 964. l.

szinigazgató pályázik Kassára Mielőtt azonban társulatát ide hozná 200 frt. előleget kér a várostól, melyet az előadások folyamán beszédendő jövedelméből fizetne vissza.¹⁾ Nem ismerjük a tanács határozatát. Föltehető, hogy az előleget nem adta meg. Hogy Lampel ennek ellenére mégis eljött-e, nem tudjuk. Tény azonban, hogy e télen is volt Kassán színésztársaság. 1785 május 4-ikén benyújtott számadások szerint a színjátszók által a polgári kórház javára előadott darab jövedelme 46 frt. 5 kr., az általuk a játékok után befizetett s ugyancsak e célra fordított díj pedig 20 frt.²⁾

Ez év augusztusának elején *Bienfait* Albert marionette-játékos³⁾ és pantomimista⁴⁾ engedélyt kap, hogy a város tulajdonában levő nagy kávéházban előadásokat tarthasson. Ugy látszik, ő a legutóbb itt járt színésztársaságból maradt vissza Kassán s ennek távozása után⁵⁾ adósságokba merülve családjával együtt nyomorba jutván, ily módon igyekezett könnyíteni helyzetén. A tanács kikötötte, hogy bevételéből első sorban Kassán fennálló tartozásait köteles rendezni.⁶⁾

1785—86 telén megint találunk itt egy előttünk ismeretlen szintársulatot. 1786. május 15-ikéről szóló jelentés szerint a polgári kórház felségélyezésére egy színielőadás tiszta jövedelme és az előadások után kiszabott járulékok címén 41 frt. 53 kr. folyt be.⁷⁾ Ugyanez év március 20-án a tanács az itt időző színészekkel közli, hogy egy legujabban

¹⁾ 1784. nov. 4. — Kassa v. lev. 1784. é. 1013. sz.

²⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1785. é. 176. l.

³⁾ 1791-ben ezt olvassuk róla: „Albertus Bienfait facultatem ludos theatrales mediantibus *lignis figuris* . . . sibi conferri petit.” (Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1791. é. 3483. sz.)

⁴⁾ Az 1780-ban Nagyszébenben játszási engedélyért folyamodó *Bienfait* nevű pantomimista (Ferenczi i. m. 63 l.) bizonyosan azonos az itt említettel.

⁵⁾ . . . „a tempore clausi alterius publici Theatri“ . . . Ez a kitétel némileg arra enged következtetni, hogy a legutóbbi szintársulat még a József-kapunál felállított Mayer-féle ideiglenes színházban játszott s ezt a város csak ebben az évben záratta be, illetőleg bontatta le.

⁶⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1785. é. 135. l.

⁷⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1786. é. 274. l.

kiadott helytartótanácsi rendelet szerint a nagybőjtben nem szabad játszaniok.¹⁾

A következő tételre (1786—87) egy nő, *Göttersdorfer* Borbála hozza Kassára társulatát. Rosszul ment dolga. Az igazgatónő 1787. január 20-ikán kéri a tanácsot, hogy az eddigi játékok után a polgári kórház javára fizetendő 8 frt-ból 4 frt-ot engedjen el. A tanács, miután maga is meggyőződött, hogy az eddig lejátszott előadásokból kérelmezőnek csakugyan csekély jövedelme volt, taksáját heti 1 frt-ra szállítja le.²⁾

Göttersdorfer Borbála helyzetén azonban ez vajmi keveset segített. A bevétel nem emelkedett. A Fekete Sas-hoz címzett vendégfogadó előbbi bérlője, Szevald Ferenc, minthogy ez a színésztársaság abban előadásokat tartott, március 6-án ennek fejében 31 frt-ot követel. Sőt nemsokára még egy eperjesi lakosnak is vannak követelései a társulattal szemben.³⁾

Április 23-ikán az igazgatónő kérésére a tanács bizonyítványt ad ki, melyben igazolja, hogy e társulat a legközelebbi mult télen, kassai tartózkodása idején, tisztességes és rendes életmódot folytatott.⁴⁾ Az ilyen bizonyítvány a színészek számára egyuttal ajánlólevélül is szolgált.

Ugyanez év júliusában lépések történtek, hogy a színjátszás az 1787—8-iki idényre biztosíttassék. A színházkedvelő közönség ösztönzésére egy helybeli asztalos, Schwendtner Fídel, hajlandónak nyilatkozott a régebbi hadszertár (Zeughaus) épületének Fő-utcára eső részében kizárólag a saját költségén színházat berendezni, ha azt részére a város átengedi s egyben szabad kezet ad neki, hogy a majd jelentkező színésztársaságokkal tetszése szerint egyezkedhessék.

A terv Vécsey Miklós báró kamarai administratornak is tetszett s kivételre a maga részéről sem sajnált fáradságot.

1) Kassa v. lev. 1786. é. 252. sz.

2) Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1787. é. 83. 1. — A tanács Mayer ideje óta 2 frt-ot szedett hetenként a színjátékok után.

3) U. o. Proth. Inst. Anni 1787. fol. 115. — Tan. Jkv. 1787. é. 51. 1.

4) Kassa v. lev. 1787. é. 1848. sz.

Személyesen megtekintette a helyet s színpad céljaira alkalmasnak találta. Schwendtner ajánlatát tehát pártolólág a városi tanács elé terjesztette. Miután az állandó színház ez évben nem készülhet el, szükséges — ugymond — módot találni arra, hogy a téli hónapokban népesebbé váló publikum ne érezze a színházi élvezetek hiányát. Az említett terv e célnak legjobban megfelel és kivitele annál kevésbé ütközhetik nehézségekbe, mivel a városi pénztárt legcsekélyebb mértékben sem terhelné. A tanács készséggel adta hozzájárulását ¹⁾ Ugy látszik azonban, hogy Schwendtner elállt szándékától, mert a dolog abbamaradt. Sőt minden jel arra mutat, hogy ezen a télen egyáltalában nem is volt Kassán színésztársaság.

1787 december elején *Schüller* Ignác, temesvári színigazgató, folyamodik ugyan a tanácshoz engedélyért komédiák, operák, pantomimiák és balletek előadására, ²⁾ de sehol semmi nyoma, hogy az engedélyt meg is kapta volna. Csupán annyi történt, hogy a tanács a kérelmet közölte Berzeviczy Ferenc báróval és általa a többi előkelőségekkel.

1788 január 3-ikán meg *Seipp* Kristóf, troppai színigazgató, kéri a tanácsot, hogy társulatával Kassán át való utazása alkalmával a nagybőjtben néhány héten át az itt már késznek hitt színházban felléphessen. Hivatkozással arra, hogy a színház még csak épülőfélben van, kérését a tanács nem teljesítette. ³⁾ Ha *Schüller* a télen át Kassán lett volna, alig hihető, hogy az ő jelentkezése után alig egy hónapra, egy másik színigazgató hasonló kéréssel fordult volna a városhoz.

1788 végén *Bulla* Henrik Ferenc igazgatása alatt jobb német szintársulat érkezett a városba. Mivel azonban már az állandó színházzal és az új kávéházzal egy fedél alá épített s ez időre már teljesen elkészült táncterem ideiglenes színpadán játszott, s e mellett az állandó színház későbbi megnyitása is hozzáfűződik, — vele a következő fejezetben a színházépítéssel kapcsolatban fogunk foglalkozni.

(Folyt. köv.)

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ Kassa v. lev. 1787. é. 3177 sz. -- Tan. Jkv. 1787. é. 3177. sz.

²⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1787 é. 553. sz. — ³⁾ U. o. 1788 é. 888 sz.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett címe- res nemeslevelek (1564—1711.)¹

Radványi György és Mátyás. III. Ferd. Pozsony, 1647. febr. 28. Kh. 1648. szept. 3. (f. 129.)

Rakaczay lásd *Balogh*.

Raysz lásd *Ughróczy*.

Rácz Mihály; fel.: Borbála; fiai: János és István; testv.: Péter és annak fiai: György és István; másik testv.: András, ennek fel.: Dorottya s ezek gyermekei: Mihály és Gáspár; harmadik testv.: István és ennek fel.: Anna, valamint fiuk: János; végül negyedik testv.: Pál és ennek fel.: Anna, valamint fiuk: Péter. Wien, 1628. jul. 20. Kh. 1629. jan. 13. (f. 325.)

Rácz lásd *Báthory*.

Rákay másként *Nagy* János, István és Tamás. III. Ferd. Wien, 1638. jun. 21. Kh. 1639. jan. 10—11. (f. 389.)

Rákosy lásd *Soltész*.

Redmeczy Mihály; fia: Márton és ennek fia: Mihály. III. Ferd. 1651. máj. 4. Kh. 1651. okt. 30. (a 252. és 253. f. között egy papirszeleten.)

Reskó János. III. Ferd. Pozsony, 1647. febr. 3. Kh. 1647. szept. 3. (f. 129.)

Reyner Menyhért²; fel.: *Matérna* Margit; gyerm.: Menyhért, Kata és Zsuzsánna; testv.: Gáspár. II. Mátyás. Wien, 1615. jan. 5. Kh. 1616. febr. 1. (f. 386.)

¹ Legutóbbi közleményt lásd V. évfolyam 68—75. lap.

² Azelőtt is nemes volt.

Richterin lásd *Tobola*.

Rigó lásd *Vancsay*.

Risz János, Márton és Miklós. III. Ferd. Wien, 1656. okt. 24. Kh. 1657. dec. 10. (f. 330.)

Rod lásd *Hirkó*.

Rokó István. III. Ferd. Wien, 1656. jul. 20. Kh. 1657. jul. 14. (f. 321.)

Ronyai András; fel.: *Pataky* Zsófia; fia: Péter; veje: *Libethoy* János. I. Lipót. Wien, 1671. dec. 12. Kh. 1672. febr. 1. (f. 107.)

Roosa Mihály és *Marton* Gergely. III. Ferd. Pozsony, 1637. dec. 13. Kh. 1638. máj. 18. (f. 334.)

Roskó lásd *Alajos*.

Rosz (de Tornona) Vilmos; fel.: *Krczmínszky* Zsófia; fia: György.¹ I. Lipót. Luxemburg, 1672. máj. 9. Kh. 1674. jul. 3. (f. 246.)

Roszvágyi lásd *Szelley*.

Sadáni másként *Roncz* Imre és Mátyás. Bethlen Gábor. Pozsony, 1620. nov. 26. Kh. 1621. máj. 28. (f. 56.)

Sadány György; fel.: *Dobronoky* Borbála. III. Ferd. Wien, 1649. jan. 29. Kh. 1649. okt. 11. (f. 269.)

Sajdel lásd *Hankó*.

Sajgó István. VI. (III.) Károly. Kh. 1712. nov. 14. (f. 192.)

Sajgó lásd *Győry*.

Salkelin lásd *Zwiffler*.

Samoly lásd *Medve*.

Samsdorfer lásd *Püspöky*.

Sarkady Mátyás; fel.: *Kovács* Erzsébet; fia: István. *Batassa* István. I. Lipót. Wien, 1659. márc. 10. Kh. 1659. jul. 8. (f. 407.)

Sarkady Mihály; fel.: *Márczy* Anna; leányai: Mária és Judit. *Kapossi* István. *Pap* István. I. Lipót. Wien, 1667. szept. 21. Kh. 1668. dec. 3—4. (f. 421.)

¹ Lengyel származásuak.

Saskó György; fel.: *Szabó* Margit; gyermek.: Miklós és Anna. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 20. Kh. 1639. jan. 10 - 11. (f. 389.)

Sasváry lásd *Schneider*.

Sándorffy István és András.¹ II. Ferd. Wien, 1634. aug. 2. Kh. 1635. ápr. 14. (f. 126.)

Sárfalvay György, azelőtt is erdélyi nemes. I. Lipót. Wien, 1675. aug. 29. Kh. 1676. jun. 1. (f. 372.)

Sárfőy lásd *Gerbichics*.

Sávoly (de Nagyida) másként *Borbély* András; fel.: *Győry* Kata; fia: István. III. Ferd. Wien, 1650. márc. 12. Kh. 1650. nov. 28. (f. 90.)

Schadt lásd *Lang*.

Schneider György; fel.: *Sasváry* Mária; fia: Mátyás; unokatestv. (fratruelis): György. I. Lipót. Sopron, 1681. máj. 24. Kh. 1683. febr. 9. (f. 51.)

Scovranek lásd *Fazakas*.

Sebeő János és Tamás. III. Ferd. Wien, 1640. márc. 9. Kh. 1640. máj 7. (f. 505.)

Sebestén László; fia: István; testv.: Márton és János. III. Ferd. Wien, 1650. aug. 19. Kh. 1650. okt. 3. (f. 78.)

Sebestyén másként *Angyalossi* lásd *Százaz—Ajtay*.

Sebők András, Márton, János és másik János. III. Ferd. Wien, 1642. jan. 8. Kh. 1642. jul. 26. (f. 53.)

Sebők lásd *Horváth*.

Sechy lásd *Váll*.

Sepsy Mihály és György. III. Ferd. Regensburg, 1640. jul. 1. Kh. 1641. aug. 26. (f. 587.)

Serke Pál; fel.: *Kovách* Anna; fiai: Mihály és János. I. Lipót. Wien, 1679. febr. 6. Kh. 1683. febr. 9. (f. 51.)

Siculus lásd *Literáti*.

Simon Gergely; fel.: *Tóth* Margit; gyermek.: István és Kata. *Makranczy* János és György. III. Ferd. 1637. okt. 15. Kh. 1638. jun. 10. és 1639. okt. 17. (f. 335. és 461.)

Simon lásd *Philöp*.

¹ Nemesség ujtás.

Simon lásd *Vizy*.

Simony lásd *Bakos*.

Sipos lásd *Egyed*.

Sirokay lásd *Jászay*.

Smolcsáné lásd *Petrás*.

Soldos Mihály. I. Lipót. Wien, 1688. okt. 31. Kh. 1688. dec. 9. (f. 25.)

Solger János; fia: András. I. Lipót. Pozsony, 1659. aug. 21. Kh. 1660. febr. 10. (f. 6—7.)

Soltész Mihály; fel.: *Szokollya* Dorottya; fia: Márton ennek fel.: *Kovács* Judit és fiuk: Mihály. III. Ferd. 1651. máj. 4. Kh. 1651. okt. 30. (f. 253.)

Soltész másként *Elek* János; fiai: András és Imre; testv.: *Szabó* Miklós és András. *Demjén* György. II. Ferd. Kh. 1636. máj. 4. (f. 206.)

Soltész másként *Nagy* Albert; fel.: *Dull* Zsófia; testv.: János és ennek fel.: *Szigo* Anna. III. Ferd. Ebersdorf, 1637. okt. 3. Kh. 1638. ápr. 12. (f. 333.)

Soltész lásd *Dédessy*.

Soltész lásd *Horváth*.

Soltész (de Felső-Kemencze) lásd *Mak*.

Somogyi György.¹ Sopron, 1622. jun. 15. Kh. 1623. jul. 3. (f. 116.)

Somogyi György; fel.: *Csapó* Margit; gyermek.: Lukács, János és Erzsébet. III. Ferd. Wien, 1649. okt. 23. Kh. 1651. jun. 19. (f. 210.)

Somogyi lásd *Gyeőry*.

Sommersdorffer lásd *Püspöky*.²

Soos István; testv.: Imre, Pál, Miklós és Dénes. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 5. Kh. 1639. febr. 14—15. (f. 404.)

Soprony lásd *Laczkó*.

Sotecz lásd *Tótt*.

Sóváry lásd *Tarczaly*.

¹ Azelőtt is nemesek voltak

² E címereslevél kihirdetése kétszer is bevezetett a jegyzőkönyvbe. Egyik helyütt *Samsdorffer*, a másik szövegben pedig *Sommersdorffer* szerepel.

- Sőcz* (*Seőcz*) másként *Kerekes*; fel.: *Penczy* Ilona. *Pzez* Péter András. *Penczy* János. *Tricz* János. III. Ferd. Wien, 1640. ápr. 20. Kh. 1641. jan. 14.
- Spillenbergh* Sámuel. II. Mátyás. Prága, 1615. okt. 20. Kh. 1658. dec. 9. (f. 395.)
- Steinheiser* lásd *Casser*.
- Stengel* lásd *Podmar*.
- Sternberger* Rudolf és János.¹ I. Lipót. Wien, 1696. jan. 3. Kh. 1696. nov. 26. (f. 190.)
- Stoltész* másként *Rákossy* György. I. Lipót. Wien, 1660. febr. 5. Kh. 1660. ápr. 26. (f. 20.)
- Stöszell* Márton. Wien. 1627. jun. 26. Kh. 1628. aug. 18. (f. 294.)
- Strásay* Gáspár; jegyese: *Tholnay* Éva; *Strásay* János. Wien, 1628. aug. 10. Kh. 1628. okt. 13. (f. 302.)
- Strobel* Sámuel. *Flass* Márton; ennek fel.: Zsuzsánna; leánya: Anna; testv.: Mihály. II. Ferd. Wien, 1635. aug. 4. Kh. 1635. nov. 12. (f. 166.)
- Sujtay* lásd *Nagykassay*.
- Sülthő* lásd *Kovács*.
- Sveczka* Mátyás; fel.: *Pap* Kata; gyermek.: Márton, István és Erzsébet. III. Ferd. Regensburg, 1653. okt. 18. Kh. 1656. szept. 11. (f. 263.)
- Symoni* lásd *Csapó*.
- Szabó* Gergely. *Kenéz* Imre. II. Mátyás. Pozsony, 1613. márc. 23. Kh. 1614. febr. 17. (f. 304.)
- Szabó* György; fel.: *Doma* Anna. II. Ferd. Wien, 1636. máj. 17. Kh. 1637. jan. 12—13. (f. 268.)
- Szabó* László; fel.: *Ujfalussy* Zsófia. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 20. Kh. 1638. máj. 18. (f. 334.)
- Szabó* Márton. III. Ferd. Wien, 1652. febr. 21. Kh. 1652. ápr. 9. (f. 309.)
- Szabó* Márton; fel.: Kata; fiaik: Tamás és János; testv.: János és ennek fel.: *Szőcs* Ilona s fiaik: Márton és György. II. Ferd. Wien, 1632. jan. 28. Kh. 1632. jun. 5. (f. 465.)

¹ Azelőtt is nemesek voltak.

Szabó Pál; nővére: Margit. III. Ferd. Wien, 1643. ápr. 17. Kh. 1643. nov. 21. (f. 126.)

Szabó másként *Gönczy* György; gyermek.: Mihály, István és Kata. III. Ferd. Wien, 1649. nov. 13. Kh. 1650. júl. 5. (f. 61.)

Szabó másként *Győri* Mátyás; fel: *Lánczi* Anna; fia: István; testv.: Jakab és Tamás. III. Ferd. Wien, 1649. febr. 4. Kh. 1649. okt. 11. (f. 269.)

Szabó másként *Homonay* Pál. III. Ferd. Pozsony, 1649. ápr. 29. Kh. 1649. jún. 25. (f. 245.)

Szabó (de *Göncz*) másként *Literátus* György; testv.: Gáspár és András. Kh. 1580. Feria proxima ante festum beatorum Viti et Modesti martyrum. (f. 146.)

Szabó másként *Literatus* János. III. Ferd. Wien, 1639. ápr. 7. Kh. 1639. okt. 17. (f. 461.)

Szabó lásd *Amrus* (az *Annus* név sajtóhiba.)

Szabó lásd *Bartók*.

Szabó lásd *Bán*.

Szabó lásd *Boda*.

Szabó lásd *Bodnár*.

Szabó lásd *Chízy*.

Szabó lásd *Faskó*

Szabó lásd *Héczel*.

Szabó lásd *Jeney*.

Szabó lásd *Könczel*.

Szabó lásd *Milléthe*.

Szabó lásd *Paczal*.

Szabó lásd *Sasko*.

Szabó lásd *Soltész*.

Szabó lásd *Szepesy*.

Szabó másként *Szepessy* lásd *Tarnovay*.

Szabó lásd *Thott*.

Szabó lásd *Veresmarthy*.

Szabó - *Csengery* Mihály; fel.: *Gógh* Erzsébet. *Báthory* András és János. *Ardóy* András. Fiai: István és Ferenc. Pozsony, 1659. aug. 31. Kh. 1660. febr. 10. (f. 3.)

Szabó—Thury Ferencz és Lőrincz; fel.: *Dobos* Kata. *Madarász* János. III. Ferd. Wien, 1637. aug. 26. Kh. 1638. ápr. 12. (f. 333.)

Szakaly másként *Kis* Miklós; fel.: *Kathó* Erzsébet; testv.: *András*. II. Ferd. Wien, 1627. jun. 7. 1628. jan. 9-én Gömörmegyében már egyszer kihirdettetett. Kh. 1643. jul. 6. (f. 102.)

Szakách Márton; fel.: *Szalay* Anna; leánya: Erzsébet; testv.: *István* és *András*. III. Ferd. Pozsony, 1647. febr. 16. Kh. 1647. szept. 3. (f. 129.)

Szakállas lásd *Ugron*.

Szakállós Márton; fiai: *Mátyás* és *János*. *Varga* Pál. II. Ferd. Wien, 1635. ápr. 20. Kh. 1636. dec. 2. (f. 263.)

Szalay lásd *Szakács*.

Szalánczi lásd *Fodor*.

Szalánczy lásd *Szalkay*.

Szalkay János; testv.: *Szalánczy* Gergely és ennek fel.: *Fábián* Zsuzsánna. *Bethlen* Gábor. 1624. ápr. 5. Kh. 1624. ápr. 17. (f. 137.)

Szalontay lásd *Farkass*.

Szappanos János; gyermek.: *Ferencz*, *István*, *Simon* és *Judit*; fel.: *Kata*. II. *Mátyás*. Pozsony, 1613. ápr. 5. Kh. 1616. febr. 1. (f. 386.)

Szarvass György. *Élesréti* János. *Hársfalvay* Mátyás. *Bátyi* Mátyás. I. *Lipót*. Wien, 1661. jan. 12. Kh. 1663. febr. 1. febr. 1. (f. 96.)

Szathmáry Péter; fel.: *Her* Erzsébet; testv.: *István* és *Mihály*. III. Ferd. Wien, 1650. jun. 25. Kh. 1651. márc. 6. (f. 131.)

Szántay lásd *Gyulay*.

Szánthó *András*; fel.: *Kis* *Margit*; gyermek.: *István*, *György*, *Mátyás*, *János* és *Borbála*; testv.: *György*. Wien, 1628. okt. 5. Kh. 1629. dec. 14. (f. 361.)

Szánthó lásd *Kutassy*.

Szánthó lásd *Török*

Szárász másként *Balogdy* *Mihály*; fel.: *Szerdik* Erzsébet; testv.: *Gergely*, *István* és *György*. III. Ferd. Pozsony, 1655. ápr. 15. Kh. 1656. jan. 31. (f. 214.)

Száraz—Ajtai Balázs. *Angyalalossi* másként *Sebestyén* János. I. Lipót. Wien, 1669. márc. 17. Kh. 1669. jun. 6. (f. 453)

Szegedy Dániel és János. Sopron, 1622, jun. 7. Kh. 1622. aug. 29. (f. 73.)

Szegedy Márton; fel.: Zsófia; gyermek.: Mihály, Gáspár és Anna; testv.: András II. Rudolf. Prága, 1579. dec. 15. Kh. 1611. jan. 31. (f. 237.)

Szegedy Máté; *Zerghe* (de Symánd) Kata II. Mátyás. Wien, 1612. ápr. 24. Kh. 1613. jul. 9. (f. 299.)

Szeghő András; fel.: *István* Margit; gyermek.: András, Zsuzsánna és Kata. III. Ferd. Wien, 1639. máj. 29. Kh. 1641. nov. 11. (f. 3.)

Szekeres András, Dániel és István. III. Ferd. Wien, 1651. márc. 20. Kh. 1651. jul. 10. (f. 226.)

Szelley Sándor¹; fel.: *Roszdgyi* Zsuzsánna; fia: György. *Tóth* János.² I. Lipót. Wien, 1669. jun. 14. Kh. 1669. szept. 16. (f. 461.)

Szendy lásd *Bósa*.

Szendy lásd *Kovács*.

Szendrey András; fel.: *Nagy* Anna; leányai: Zsuzsánna és Kata. II. Ferd. Wien, 1627. ápr. 21. Kh.: először Esztergomvármegyében 1628-ban; Abaujvármegyében pedig 1632. dec. 1. (f. 487.)

Szeneczi lásd *Nagy*.

Szentessy lásd *Czebe*.

Szenthe András³; fel.: *Csehy* Zsófia; gyermek.: Ferenc, Kata és Anna. III. Ferd. Wien, 1640. jan. 30. Kh. 1640. márc. 5. (f. 479.)

Szentgyörgyi másként *Tolnay* István, Tamás, Miklós és Mátyás. III. Ferd. Wien, 1649. dec. 13. Kh. 1650. okt. 3. (f. 78.)

Szentkirályi (de Eérszentkirály) András és Mihály; fel.: *Szigyártó Besztercey* Anna. *Hosszumezey* Tamás. I. Lipót. Pozsony, 1662. jul. 15. Kh. 1662. nov. 13. (f. 43.)

¹ Nemességujítás.

² Új nemesítés.

³ Nemes szülőktől származott.

Szentkirályi Sebestény; fel.: *Pap* Anna; nővére: Erzsébet. Bethlen Gábor. Nagyvárad, 1624. jun. 10. Kh. 1624. dec. 9. (f. 154.)

Szenhalmártony Péter; fel.: *Usz* Ilona; gyermek: László, Anna és Judit. II. Mátyás. Wien, aug. 10. Kh. 1610. Feria tertia post festum b. Georgii mart. et militis. (f. 231.)

Szentpétery Máté és János. II. Ferd. Sopron, 1635. jan. 17. Kh. 1635. jun. 4. (f. 139.)

Szent-Simony György, Mihály és Ferenc. I. Lipót. Wien, 1670. nov. 4. Kh. 1671. szept. 18. (f. 94.)

Szepesi Márton; fel.: *Veresvágási* Margit; gyermekei: Mátyás, Kata és Anna. III. Ferd. Wien, 1651. febr. 11. Kh. 1652. febr. 26—27. (f. 296.)

Szepessy lásd *Laczkó*.

Szepessy másként *Szabó* lásd *Tarnovay*.

Szepesy lásd *Vanyay*.

Szepsy István és György. *Német* Márton. *Szabó* Jakab¹ II. Mátyás. Pozsony, 1609. dec. 19. Kh. 1612. jan. 23. (f. 247.)

Szepsy Mihály; gyermek: István, Mihály és Judit. II. Ferd. Wien, 1632. szept. 2. Kh. 1633. márc. 14. (f. 10.)

Szepsy lásd *Literáti*.

Szerencsy lásd *Kiss*.

Szerdik lásd *Száraz*.

Székely János és András. I. Lipót. Pozsony, 1662. jun. 5. Kh. 1663. ápr. 9. (f. 106.)

Székely lásd *Literáti*.

Székelly János, András és István. II. Ferd. Wien, 1631. jun. 24. Kh. 1632. jul. 9. (f. 474.)

Szigethy Lukács; fiai: Mihály, István és Jakab. II. Mátyás. Wien, 1618. ápr. 11. Kh. 1619. ápr. 22. (f. 22.)

Szigó lásd *Soltész* másként *Nagy*.

Szigyártó lásd *Szentkirdlyi*.

Szikszay másként *Nyereghjártó* István; apja: János; anyja: *Nagy* Zsófia. II. Ferd. Wien, 1631. márc. 15. Kh. 1632. febr. 6. (f. 448.)

¹ Azelőtt is nemesek voltak.

Szikszay lásd *Szücs Szikszay*.

Szilágyi Demeter, Péter és György. III. Ferd. Wien, 1649. jan. 15. Kh. 1651. jun. 19. (f. 210.)

Szilágyi István; fel.: *Maklár* Anna. III. Ferd. Wien, 1643. jun. 3. Kh. 1646. márc. 5. (f. 51.)

Szilágyi lásd *Csizmagia*.

Szokolya lásd *Soltész*.

Szolga Péter és másik Péter. II. Ferd. Wien, 1635. nov. 22. Kh. 1636. jun. 23. (f. 218.)

Szorgher Mihály. III. Ferd. Pozsony, 1649. máj. 30. Kh. 1653. dec. 15 (f. 86.)

Szőcs Demeter és György. *Kiss* Gergely; fel.: *Szőcs* Erzsébet; fiai: János és Gáspár. (Lásd hiányosan közölve *Kiss* Gergely alatt). Wien, 1619. márc. 4. Kh. 1619. aug. 10. (f. 23.)

Szőcs másként *Koris* Péter; fel.: *Tóth* Orsolya; fiai: István és Gergely; testv.: *Benedek*. *Nagy* András; ennek fel.: *Dorottya* és fiuk: *Gergely*. *Nagy* János; ennek fel.: *Margit*.¹ III. Ferd. Regensburg, 1653. dec. (?) Kh. 1660. aug. 12. (f. 26 – 27.)

Szőcs lásd *Kiss*.

Szőcs lásd *Óváry*.

Szőcs lásd *Szabó*.

Szőke Mihály (erdélyi); fel.: *Kata*; leánya: *Judit*. I. Lipót. Laxenburg, 1660. máj. 14. Kh. 1660. aug. 2. (f. 26.)

Szölösi Sámuel, fel. és gyermek. I. Lipót. 1697. jun. 20. Kh. 1697. jul. 20. (f. 218.)

Szölöskei másként *Ondó* Márton; fia: *István*. *Szücs* másként *Ujfalusi* István. I. Lipót. Wien, 1661. márc. 7. Kh. 1667. dec. 12. (f. 351.)

Szörös György; fel.: *Figedy* Zsuzsanna; testv.: *István*, *Pál* és másik *István*. III. Ferd. Wien. 1651. márc. 15. Kh. 1651. jul. 10. (f. 226.)

Sztankovics lásd *Nagy*.

¹ A Nagy-családbeliek nemességüket ellenmondás következtében nem gyakorolhatták.

Szuba János. *Ádám* Mihály; ennek fia: János és testv.: Kristóf. II. Ferd. Wien, 1634. márc. 19. Kh. 1634. máj. 8. (f. 66.)

Szücs Mihály és testv. III. Ferd. Wien, 1657. márc. 15. Kh. 1657. ápr. 9. (f. 292–293.)

Szücs–*Szikszay* János; fel.: *Korody* Ilona; gyermekei: Pál és János, Borbála, Ilona, Anna és Zsuzsánna. II. Ferd. Wien, 1631. máj. 26. Kh. 1632. febr. 6. (f. 448)

Szücs lásd *Báthory*.

Szücs másként *Ujfalusi* lásd *Szölöskei*.

Szük Demeter. I. Lipót. Kh. 1691. jan. 11. (f. 132.)

Szűtye lásd *Hatvany*.

Szürtey János. III. Ferd. Pozsony, 1646. nov. 30. Kh. 1647. febr. 19. (f. 116.)

Tache Gáspár; fiai: Tamás, János és Gáspár. III. Ferd. Wien, 1642. dec. 30. Kh. 1643. ápr. 20. (f. 78.)

Taiffy lásd *Tayffy*.

Talpas Mihály; fel.: *Phileph* Anna; gyermek.: István és Zsuzsánna. III. Ferd. Wien, 1652. febr. 21. Kh. 1652. ápr. 9. (f. 317.)

Tamáská Lőrinc; fel.: Borbála; fia: István; továbbá Tamáska Mihály, ennek fel.: Anna és gyermekeik: András, János és Anna. II. Ferd. Wien, 1627. aug. 5. Kh. 1627. dec. 14. (f. 270.)

Tamásy Ferenc; leánya: Zsófia; testv.: Antal, Timót és Margit. II. Mátyás. Wien. 1615. máj. 10. Kh. 1616. máj. 2. (f. 400.)

Tar Ferenc, János és Mihály. III. Ferd. Pozsony, 1655. jun. 17. Kh. 1656. febr. 28. (f. 218.)

Tar György nemeslevelének kihirdetése felfüggesztetik 1687. (f. 361.)

Tarczaly István deák armálisáról bizonylatot kér. 1631. aug. 9. (f. 469.)

Tarczaly másként *Sóváry* Tamás; fel.: *Eghry* Zsuzsánna; gyermek.: Pál és Zsuzsánna; testv.: *Sóváry* Mihály. II. Ferd. Wien, 1635. április 15. Kh. 1635. november 12–13. (f. 164.)

Tarjány Demeter; fel.: Ilona; fia: János. *Tarjány* András és Sebestyén. II. Mátyás. Pozsony, 1609. nov. 23. Kh. 1613. ápr. 29. (f. 287.)

Tarjány lásd *Fekete*.

Tarnovay Gergely. *Szepessi* másként *Szabó* András és János. Wien, 1661. nov. 8. Kh. 1662. nov. 13. (f. 91.)

Tarnóczy János. I. Lipót. Wien, 1670. jun. 18. Kh. 1671. febr. 18. (f. 78.)

Tarnóczy lásd *Vitéz*.

Tassi lásd *Göbel*.

Tatár lásd *Lánczy*.

Tatka lásd *Tóth*.

Tattay György; fiai: György és Sámuel. II. Ferd. Kh. 1635. szept. 17. (f. 158.)¹

Tayffy Farkas; anyja: *Bárdos* Zsófia; leánya: Margit; testv.: ? és ennek gyermek.: György, István, Erzsébet és Anna. II. Ferd. Wien, 1629. máj 6. Kh. 1630. febr. 9. (f. 364)

Tánczos Mátyás; fel.: *Csontos* Erzsébet; testv.: Ferenc és Mihály. III. Ferd. Wien, 1650. ápr. 4. Kh. 1650. jul. 5. (f. 61.)

Tánczos Pál; fel. Erzsébet; fiai: János és Pál; testv.: András. Wien, 1618. jul. 15. Kh. 1619. márc. 4. (f. 10)

Táncos lásd *Fintha*.

Tánczos lásd *Miskolczy*.

Teyfel György (kassai postamester); fel.: *Teyfelin Hache* Dorottya; testv.: Kristóf és János. II. Mátyás. Linz, 1614. jan. 1. Kh. 1615. május 4. (f. 349.)

Telczer János, Mihály és György. Wien 1624. nov. 29. Kh. 1625. aug. 25. (f. 198.)

Telczer lásd *Thaar*.

Tengely János; fel.: Dorottya. III. Ferd. Pozsony, 1638. márc. 23. Kh. 1638. szept. 20. (f. 352.)

Ternyey Miklós; fel.: *Lyosz* Margit; gyermek.: Miklós, István, Erzsébet, Anna és Kata. I. Lipót. Wien, 1667. jan. 11. Kh. 1667. dec. 12. (f. 350.)

¹ Nemesség ujtítás és vörös viaszpecsét használatának adományozása.

Thaar Gábor (Kassai). Kh. 1580. augusztus 22. (f. 157.)

Thaar István; fel.: *Telczer* Zsófia; testv.: János, III. Ferd. Pozsony, 1649. máj. 10. Kh. 1650. ápr. 4. (f. 58.)

Thoncz János; apja: Ádám; testv.: Gergely, Lukács és Márton Bethlen Gábor. Gyulafehérvár, 1627. aug. 27. Kh. 1629. nov. 23. (f. 358.)

Thorma (de Petri) Pál és gyermek. Wien, 1629. febr. 6. Kh. 1629. aug. 22. (f. 345.)

Thot István. Pozsony, 1662. szept. 3. Kh. 1662. nov. 24. (f. 92.)

Thot Márton. Wien, 1662. márc. 31. Kh. 1663. febr. 1. (f. 96.)

Thott Mihály és Ferenc; előbbi fel.: *Szabó* Margit. Prága, 1628. febr. 22. Kh. 1628. jun. 30. (f. 294.)

Thott (de *Nadruska*) lásd *Kovács* (de *Migléczy*)¹

Thót István; fel.: *Ujlaki* Erzsébet; fiai: István és és Mihály. I. Lipót. Wien, 1669. márc. 27. Kh. 1670. márc. 3. (f. 44.)

Thövisses lásd *Ladányi*.

Thury Literatus Gergely. II. Lajos. Kh. 1579. okt. 5. (f. 98.)

Thúry Pál; fel.: *Dédesy* Dorottya; leányai: Kata és Erzsébet.² Wien, 1627. jul. 15. Kh. 1628. aug. 18. (f. 294.)

Thury lásd *Szabó—Thury*.

Thury lásd *Veres*.

Timár lásd *Tymár*.

Tymár lásd *Csiögér*.

Tobola másként *Kőmives* Mátyás; fel.: *Richterin* Magdolna. I. Lipót. Wien, 1667. okt. 15. Kh. 1668. dec. 3. és 4. (f. 421.)

Tokay lásd *Figedy*.

Tolnay lásd *Bóta*.

Tolnay lásd *Szentgyörgyi*.

¹ E helyütt a *Nádaska* szó sajtóhiba *Nadruska* helyett.

² Azelőtt is nemesek voltak.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

Boszorkány a kinpadon.

1631. Eodem die 21. Martii hora 3 post mediam noctem (éjfélután 3 órakor).

Sophia Toóth consors videlicet Mathiae Toóth, ob detestabiles incantationes ex testium sparsim praeexaminatorum fassionibus de eadem Sophia dictas ad locum torturae deducta, sic fassa est:

Ante torturam (Kinvallatás előtt):

Én, ugymond, afféle boszorkánysághoz s bűbájosság-hoz semmit nem tudok. Hanem Eperjest az Kromer házában lakó Zígyártó György deák felesége, az Lenczés leánya, Susánna asszony adott volt nekem egy fekete kakast, egy fejr pénz, egy gyöngyös pártát, az urának viszont selyemmel varrott ingét és egy darab szalonnát s azokkal küldött az kissárosi tudóshoz, hogy azokat neki adjam és az megtudja mivelni s olyat tud csinálni, hogy az bakot az ura után küldi; mert akkor az ura Lengyelországban vitt volt borokat, és az bak elszakasztja az urának a nyakát; de én, ugymond, nem cselekedtem, hanem Radáczról uram, mivel ott csépelte akkor, hazajövé, neki megmondottam s intett is az uram, hogy affélének békét hagyjak, mert nem jó leszen s az gazdánkknak is Czonka Mátyásnak megmondottam. Azután én az pártát Zsuzsánna asszonynak haza vittem és megadtam neki, az kakast pedig otthon megettük s az ingből viszont az gyermekemnek inget csináltam. Hogy pedig abban el nem jártam, de sőt kijelentettem, engemet György deákné megvert. Ezen dolgot viszont, hogy mit akart cselekedni György deákné, Síket Szabó Jánosnak is megmondottam és mivel az urának igen barátja volt, ő írta meg is utánna.

Melyért engemet György, Lengyelországból hazajöven, egy forinttal s fél köből gabonával ajándékozott meg.

Azt is mondotta György deákné, hogy ő olyat cselekszik, hogy az szállója, Fejérvári Zsigmond ötet elveszi.

Item: Mikor, ugymond Tóth Zsófi, én az Kalmár Tamás István nevű kertészét gyógyítottam, Cyrák Mihályné kérte tőlem, hol vettem azt a tudományt, hogy afféle nyavalyákat gyógyítani tudok? Kire én mondtam, hogy én is nyavalyákban s annak orvoslásáról tudakozván sokaktól, mások tanítottak reá s én magamon tanultam. Mely szómra Cyrákné mondá nekem, hogy ha én azt meggyógyítom, magamra jő az nyavalya; jobb volna, ugymond, ha engemet megkövettetne, mert egy malacának megöléseért neheztelt reá, amint hallottam.

Item dicit: Nyeregyártó Filepné én reám elsőben emberképében, azután ló, disznó képében jött, ugymond, azért, hogy Péter kovácsot gyógyítottam.

Post torturam etiam (Kinpadra vonás után):

Semmit maga cselekedetiben meg nem vallván, mondja ezt Tóth Zsófi, hogy Péter kovács kivánta azt tőlem, ugymond, hogy Nyeregyártó Filepnére reá esküdjem, de én nem cselekedtem, mert csak álmomban láttam azokat.

Kassa város jegyzőkönyvéből.

Kemény Lajos.

Két politikai beszéd.

Az 1644-ik év elején ismét válságosra fordult Felső-magyarország sorsa s a magyar király és az erdélyi fejedelem *I. Rákóczi György* között megindult a küzdelem Kassa birtokáért.

A két ellenfél már harcra készen állt, mialatt a városban a szó hatalmával küzdött a diplomácia.

Forgách Ádám, III. Ferdinánd király felsőmagyarországi főkapitánya azon igyekezett, hogy a várost megtartsa az Ő felsége mellett való hűségén¹

¹ Folyóiratunk III. évf. 186. lapján közölt beszédet szintén *Forgách* mondta el.

Az 1644-ik év februárius hó 17-én tartott beszéde a városi jegyzőkönyv szerint így szólt:

Szivem szerint hálát adok az én Istenemnek, hogy ezt az időt adta érnem, hogy itten ez világra születvén, ide az Ő felsége szolgálatjára rendeltettem.

Ez mostani állapot vitt arra, hogy Kegyelmetek közibemagamat ex debito praesentáljam és ez jelenvaló emberek előtt nemcsak szóval intantumomat, hanem cselekedettel is confirmáljam és ha valami diffidentia volna felőlem valakik előtt, azoknak elméjékből, szivekből kigyomláljam. Minemű állapot legyen mostan, holott ellenünk nemcsak az pogány törökök, hanem az magyar magyurra, az szolga és jobbágy tulajdon urára támadott, ki legyen ennek az veszedelmes háboruságnak s visszavonásnak oka, csak az isten tudja.

Minden leveleiben és parancsolatiban az mi kegyelmes urunk nekem is azt intimálja, hogy kegyelmetekkel szép correspondenciám lévén, egyességben lakjam és az jóban, melyek megmaradásunkra szolgálának, egyet akarjak és értsek. Hogy kegyelmetek Ő felségéhez jó intencióban legyen megmutatja az kegyelmetek praeparációi s nem is kételkedhetik senki abban, melyet én is tisztelnem szerint promoteálni akarván, minden intantumom egyedül arra áll, hogy kegyelmetekkel az mi kegyelmes urunk Ő felsége hűsége mellett éljek s haljak. És noha némely nyughatatlan elméjü emberek látván, hogy egyet s mást és lovaimat innen Galgóczra expediáltam, mint ha innen csak titkon és alattomban akarám magamat subducálni. De nem ez az oka, hanem derekas jószágomtól távol lévén, sem abrakjuk, sem szénájuk lovaimnak nem lévén, kényszerítésből lett, ami lett; de az én életem mind nagyobb azoknál.

Ha megtekintjük, immár Cassa városa szállott hely. Vagyon azért egy kis kívánságom, ha Kegyelmetek jobbat talál fel elméjével, örömet engedek Kegyelmeteknek. Im ez mai napon Kegyelmetek közé incorporálom magamat s Kegyelmetek hűsége mellett én is élek, halok; semmit Kegyelmetek híre nélkül nem cselekszem, sem nem irok senkinek, sem titkon, sem nyilván Kegyelmetek híre nélkül nem cselekszem,

mindeneket kegyelmetekkel communicálok. Hogy pedig mind-ezeket Kegyelmetekkel elhitesse, im kész leszek hitemet is deponálni, csakhogy Kegyelmetek is hasonlót cselekedjék. Exemplum¹ introducendo, qualiter aliquando temporibus *Bethlemi* inter diversorum ordinum inhabitatores civitatis *l'osoniensis* lis et controversia exorta fuerit. Aliqui enim ipsorum volentes deditioem persuadere, usi sunt isto argumento, quia, inquam, melior est vita, quam mors; consul illius temporis contrarium asserendo, praefereendam fore mortem penes fidelitatem praestandam, ipsius vitae inhonestae. In tantum negotium hoc inter eosdem disputabatur, ut superinde illustrissimum dominum palatinum *Sigismundum Forgacz* requirere eidemque proponere necesse habuerint. Minden ratioit, amint ezt is az példát, Ő nagysága generális uram egyedül csak oda dirigálván s persuadeálván, hogy az városban minden rendek a mi kegyelmes urunk Ő felsége mellett hiven megmaradjanak s az erdélyi fejedelem Ő nagysága mellé ne álljanak, hittel egymáshoz való kötelességet kívánván mindenektől, az magánosan való tractát is inhi-beálván.

Ugyanazon év március hó 6-án *Bethlen Ferenc*,² mint az erdélyi fejedelem követe szólal fel a város közönsége előtt.

A beszédet szintén a város jegyzőkönyve őrizte meg számunkra:

Hogy az Uristen Kegyelmeteket egészséges életben sokáig megtartván, mostani tanácskozásait szent lelkének általa minden jóra igazgassa, szivből kívánom.

A mi Kegyelmes Urunk az erdélyi fejedelem kegyelmességét s atyai gondviselését ajánlja. Nem szükséges sok szóval elszámálnom, mennyi sok áldásit, sok számos javait közlötte legyen Isten az én kegyelmes urammal, de mind-ezeket szerencsére kitévén s békességes országából s birodalmából kijöven s az közönséges jónak előmozdítására nagy

¹ Itt a városi jegyző latinra fordítja a szónok beszédét.

² L. Századok 1908. évf. Lukinich Imre, Keresdi Bethlen Ferenc 1601 - 1653.

szorgalmatossággal igyekezvén, fegyverhez nyult. Hogy mindezek ekképpen legyenek, mind az Ő nagyságá leveléből s mind követ atyjokfiának relatiójokból Kegyelmetek bőségesen érthette, melyet nem csak az vármegyék, hanem némely szabad városok is, sőt nagy renden való urak is nemcsak jó néven vettek, hanem Ő nagyságának meg is köszönték!

Ő nagysága azért nem tudhatja, mi legyen az oka az Kegyelmetek keménységének, mert Kegyelmetek avagy nem szintén vehette eszébe az Ő nagysága ebbeli intentumát, avagy pedig érteni sem akarja. És noha Ő nagysága mindenképpen készen vagyon, hogy extremumhoz nyuljon, *grúndtokkal és egyéb tüzes szerszámokkal* az várost rontassa, mindazonáltal Kegyelmeteket semel pro semper inti, hogy Ő nagyságát kegyelmekek ilyen istenes dologban és jóban ne remorálja, sok szép jószágit s örökségit kockára ne vesse, az ki legnagyobb, akár kívül, akár belől lövöldözzék egymást, mind az két részről ugyan *az magyar nemzet romol és vesz*; protestálván mind az Isten s mind az szent angyalok s ez világ előtt is, ha az én kegyelmes uram hűségére Kegyelmetek nem hajol s ha valami derekas károkat szenved, kicsoda leszen refundálója azoknak; hogy azért Kegyelmetek mind az Istentől áldást s mind pedig azok előtt, kik az evangeliomi igazságért még ez mai napon is fegyverben vannak, becsületes emlékezetet nyerhessen, Kegyelmetek az keménységnek hadjon békét és ezekre kegyelmekektől az én kegyelmes uram cathoricus resolutiót is ez mai napon vár és kíván.

Deliberatum: Assecuráljuk Ő nagyságát, hogy innen semmi fraus nem lévén, mihelen az conditióknak compilatiója elkészül, azon leszünk, hogy Ő nagyságával minden jót végezzünk.

Kemény Lajos.

Nagyúri vendégek Rákóczi udvarában.

Ajánlom köteles szolgálatomat Kegyelmednek!

Méltóságos lengyelországi fejedelem asszonyokkal kegyelmes urunktól ő Felsőgétől visszatérvén, itt *Enyiczken*

szállottam meg, gondolván, alkalmasabbnak lenni a főre nézve is. Holnap jó idején ő nagyságok beszándékoznak Kassára, ahol megis fognak háltni. Kérem azért Kegyelmedet, rendeltessen tisztességes szállásokat; a két fejedelem asszony egy háznál fog szállani, de külön szobákban; a litvániai marschallusnak, Dimitriensis sztarosztának és kapitány Czepe-lovszky urannak is külön szállás kell. Keczerné asszonyom maga régi szállásán lészen, kérem nekem is mellettem való commissárius uramékkal közel az méltóságos fejedelem asszonyokhoz rendeltessen szállást úgy, hogy mellettünk a szomszédságban egynehány katona is elférhessen. Lovuk mindentől a lengyel asszonyoknak 114 vagyon, kiknek feles fű kívántatik. Elhittem, kegyelmes urunk ő Felsége méltóságáért nemcsak fű dolgából, de egyéb konyhára valókról is fog provideálni, noha innen is valamely szekér fűvet hajtatok. De holnapi napon mindnyájan bőjtölvén, kötelesem, kérem Kegyelmedet, friss halról és rákról provideáltasson az kassai és Hernád melletti falukról, ha külömben nem, a nemes ország pénzből teszek contentumot érette.

Kivánom Isten Kegyelmedet jó egészségben éltesse.
Raptim 28 Junii 1707.

Kegyelmednek

köteles szolgálja
Szluha György.

Post scriptum. Mindenik szálláson fa és fű elegendő legyen, kérem Kegyelmedet.

Kivül: Perillustri et generoso domino Nicolao Szentmártoni regiae liberaeque civitatis Cassoviensis iudici primario, domino mihi observandissimo.

Cito
Cito
Cassoviae Cito
Citissime.

(Eredetije Kassa város levéltárában 12726/31. sz. a.)

K. L.

IRODALOM.

Csoma József: A magyar heraldika korszakai. A M. Tud. Akadémia történelmi bizottságának megbízásából írta — Budapest, 1913.

A jelen munka, mely a magyar családi címerekkel foglalkozik, hosszú évek tudományos munkálkodásának leszűrt eredményeit adja hat fejezetben.

Az első fejezet a magyar heraldika első két századával foglalkozik. Ez heraldikánknak klasszikus kora; a sisakdisz ugyanaz, ami a paizsalak. Azonban már ebben a korszakban is jelentkezik a magyar heraldikának egyik sajátossága, a *naturalizmus*. A fejezet még több fontos megállapításról számol be, melyek a szerző tudományos kutatására vetnek ragyogó fényt.

A második fejezetben a címer adományozásokról s a fennmaradt gótikus izlésű címerlevelekről van szó. Midőn okát adja, hogy miért akadunk mind sűrűbben címeradományozásokra, egyuttal a címerlevelek műtörténeti méltatását is kapjuk.

Az olasz renaissance kora a heraldika hanyatlását mutatja, azonban emlékei művészeti szempontból elsőrangúak. I. Ferdinánd címerlevelei kezdetben az olasz renaissance hatása alatt állanak, míg később német hatásra vallanak s Rudolfnak a prágai várban kelt ármálsai szépség tekintében kiválnak.

A hatodik fejezet a teljes hanyatlás koráról szól, midőn a heraldika csak mint a nemesség jelzője tölt be hivatást.

A múltja iránt érdeklődő magyar közönség sok gyönyörűséget fog találni a nagytudományu szerzőnek ebben a művében is.

K. L.

Bibliographia.

Maléter István dr.: Az athéni demokrácia.

Márki Sándor: Dósa György. Magyar Történelmi Életrajzok. 1913.

Miskolczy—Simon János: Miskolczy—Simon család története. Levéltárosok Lapja. 1913.

Mohr Béla: Gyámintézeti beszéd.

Mocsáry István: Horváth—Bugarin, brezoviczai alias Milojkovic. Családtörténelmi jegyzetek. 1914.

Móricz József dr.: A váltóóvás.

— A harmadik moratorium.

— Az európai egyensúly gazdasági alapja. Közgazdasági Szemle. 1914.

— Külkereskedelmi mérlegünk passzivitása. Közgazdasági Szemle. 1914.

Myskovszky Ernő: II. Rákóczi Ferenc nagysárosi kastélya. Vasárnapi Ujság. 1914.

Nagy Géza dr.: Néhány nap Konstantinápolyban és a földközi tengeren.

Obál Béla dr.: Az egyház és a városok a reformáció előtt.

Pál Imre: A magyar posta szervezete és személyzete.

Papp—Váryné Sziklay Szerén: Háborús visszhangok.

Pfeiffer Miklós dr.: A domonkosrend első letelepedése Magyarországon. Religio. 1912.

— A közjó aquinoi sz. Tamás erkölcstanában.

— Die ungarische Dominikanerprovinz von ihrer gründung 1221 bis zur Tatarenwüstung.

— Erdélyi László, Az egyházi vagyon eredete és jellege Magyarországon. Századok. 1914. Könyvismeretés.

— Magyar dominikánusok Albániában a XIII. században. Religio. 1913.

— Tömeglélektan és háboru.

Puky Endre dr.: Abaujtonavármegye szabályrendeletlei.

Ravasz István: Gyakorlati utmutató az elemi iskolai fiu-kézimunka tanításához.

- Rexa Dezső*: A Tinódy címerek. Turul. 1913.
- Rédeky István*: Kossuth Lajos családtörténeti vonatkozású ismeretlen levele 1880. Családtörténeti jegyzetek. 1914.
- Régi magyar könyv a szabadkőművességről* Világ. 1914.
- Révész André*: Le po te hongrois de la revolution fran aise. Revue de Hongrie. 1913.
- Révész Imre*: A tudományos egyh zt rt netir s. I. F r sz. Elvi prolegomena és történelmi áttekintés.
- Az első magyar kálvinista.
  - Dévay Biró Mátyás tanításai.
  - Bethlen Gábor, a kálvinista fejedelem. Protestáns Szemle. 1914.
  - Dévay-tanulmányok. Theológiai Szaklap. 1914.
- Révész K lman*: Az első theologus majális. Debreceni Protestáns Lap. 1914.
- Huszonötödik  v kezdetén. Dunántuli Protestáns Lap. 1914.
  - A legelső ref. lelkeszi egyesület. Debreceni Protestáns Lap. 1914.
  - A ref. katonák lelki gondozása. Protestáns egyházi és iskolai lapok. 1914.
  - A református népesség viszonzysz ma a városokban. Sárospataki Református Lapok. 7913.
  - P r adat a heidelbergi k t  történetéhez. Debreceni Protestáns Lap. 1913.
  - Református népiskolai törvények. Abaujtonav rmegei közoktatás. 1914.
- Roska Márton dr.*: Ujabb adatok Magyarország palaeolithikum hoz Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Mzeum  rem- és r gis gt r b l. 1914.
- S.: Henszlmann Imre. Rajzoktat s. 1913.
- Schuy Gilbert*: Bacsányi János  s I. Napoleon 1809-iki proclamatioja a magyarokhoz.
- Sisic Ferdo*: Acta comitalia regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae Volumen I.
- S. Szabó József: Károlyi Gáspár a bibliafordit .
- Soos Elemér: A tokaji v r története, hadi és m leir sa.

- Eger vár — város története, hadi és műleírása.
- Tokaj vár története. Hadtörténelmi Közlemények. 1913.
- Hrussó vára. Archaeologiai Értesítő. 1913.
- Straka János*: Kostolik na vrsku svatej Rozalie pri Kosiciach. Putnik svatovojtassky. 1914.
- Stuhlmann Patrik dr.*: Háboru és erkölcsiség
- Jelentés a Kassai Autonom Katholikus Kör 1914. évi működéséről.
- Kötelességeink egyházi beszédekben.
- A háboru erkölcsi hatásai. Katonai Nevelés. 1914.
- *Ranschburg Pál*, Pszichologiai tanulmányok. Magyar Középiskola. 1914. Könyvismertetés.
- Szabó László dr.*: Az Árpádkori magyar építőművészet.
- Szentpétery Imre*: Csoma József, A magyar heraldika korszakai. Századok. 1914. Könyvismertetés.
- Szerémi*: Kalászatok a Forgách-család történetéhez. Századok. 1913.
- Sziklai József és Simándy József*: Édes drága kis kutyám.
- Szövényi Gusztáv*: Az új polgári perrendtartás ismeretése.
- Sztehló Ottó*: Megfigyelések a kassai szent Erzsébet templom építése történetének felderítéséhez. Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye. 1913.
- Takács Menyhért dr.*: A művészet hazája.
- Az evangelium bölcsélete.
- Murillo művészete.
- Az én tanítóm. (Angyal Gáborról.) Néptanítók Lapja. 1913.
- Thienemann Tivadar*: Herder és Batsányi. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1914
- Kazinczy Ferenc levele Wielandhoz. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1913.
- Urbán Pál dr.*: A házasság fennállása alatt született gyermek törvénytelenítése.
- Valló Vilmos*: Módszeres német nyelv és olvasókönyv.
- Vass Miklós*: Pogány és keresztény kultúra.
- Vári Rezső*: Bacsányi János költeményei.

Veress Endre dr.: Antonio Possevino della compagnia di Giesu. Transilvania.

Vécsey Özséb: A világháboru.

Y.: A magyar heraldika korszakai. A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának megbízásából írta Csoma József, Budapest, M. Tud. Akadémia, 1913. Turul. 1914. Könyvismertetés.

Zábráczy József ifj.: Dalok.

Zsembery Gyula dr.: A Hernád. Evezés. II. évf. 1913.

Megjelent! **Abauj-Tornavármegye**
történelmi monografiája.

II. kötet.

Abauj-Tornavármegye a honfoglalás előtt.

Irta: CSOMA JÓZSEF a M. T. Akadémia I. tagja.

Abauj-Tornavármegye története
a honfoglalástól az 1526-ik évig.

Irta: Kemény Lajos. - Ára 2 kor. 20 fill.

II. kötet. -- II. rész.

Abauj-Tornavármegye
története. 1527—1648.

Irta: Kemény Lajos. - Ára 1 kor. 20 fill.

KALAP-KÜLÖNLEGESSÉGEK

Ha sulyt helyez
az eleganciára vásároljon

GROSZ MÓR

úri divat áruházában

Fő-utca 54. szám.

(A színházzal szemben.)

NYAKKENDŐ-KÜLÖNLEGESSÉGEK

BAUERNEBL és FIA

SÖRFÖZDE ÉS MALÁTAGYÁR RÉSZV.-TÁRS.

TELEFON SZ. 78. **KASSA.** ALAPITVA 1857.

Termeli a legjobb minőségben a következő söröket:

Király-sör
Korona-sör
Sötét Bajor-sör

Legujabb műszaki berendezéssel és mesterséges pincehűtéssel felszerelve!

Nagyobb küldemények saját jéggel hűtött szállító-kocsijaikban szállítatnak. A különböző minőségű sörök szállítása palackokban történik. Bővebb felvilágosítással, nemkülönben árjegyzékkel kívánatra a sörfőzde készségesen szolgál. oo

Royal nagy étteremben kizárólag e sörfőzde söre méretik ki.

Felsőmagyarországi Központi Takarékpénztár Részvénytársaság

Kassán.

A bankszakma
minden ágában
készségelszol-
gál felvilágosi-
tással.

Safe Deposits!

A Magyar Országos Központi
Takarékpénztár Budapest (sa-
jáltőkéje 40.000,000 K) alapítása

Betéteket legelőnyösebben kama-
toztat. Váltókat leszámítol. Fo-
lyószámlákat nyit fedezet alapján.
Törlesztéses és közönséges jel-
zálogkölcsonőket folyósít. Tőzsdeti
megbízásokat a bel- és kül-
földi tőzsdéken lebonyolít. • • •

SZAKMÁRY ÉS ZILAHY

csemege-, fűszer-, cukorka- és ásványviz-üzlete
Kassa, Fő-utca 61. szám alatt.
Alapítási év 1859. (Saját ház.) Telefon 30. sz.

**Naponta
frissen pörkölt
kávét!**

Kassai Takarékpénztár

a székesegyházzal szemben, saját házában.

Alapított 1844. évben.

Felsőmagyarország legrégebbi és legnagyobb pénzügyintézet. ➤ Betéteket gyümölcsöztet. ➤ Kölcsönt váltóra, betáblázásra vagy folyószámla alakjában.

Ingyenes pénztátulás Amerikába.

Magyar Általános Hitelbank
kassai fiókja
Fő-utca 45.

Betéteket legelőnyösebben kamatoztat!

Az életbiztosítás

legcélszerűbb módja, ha azt **takarékbetéttel kötjük egybe**. A betett összegek **bármikor kamatos kamataikkal** együtt felvehetők. Elhalálozás esetén a biztosított tőke **haladéktalanul esedékes**. 15 év múlva, ha a betevő életben van, tőkáját kamatos kamataival visszakapja.

Befizetés heti **1** koronás
részletekkel.

Bővebb felvilágosítást szívesen nyújt a
Kassai Jelzálogbank
Részvénytársaság.

Cs. és kir. udv. és kamarai szállító.

NEUMANN M.

az ország legnagyobb férfi-, flu-, és leányka-ruha áruháza és telepe.

Kassa, Fő-utca 27. szám.

FONTOS TUDNIVALÓK:

Az összes árak tiszta gyapjuból készülnek a legjobb kellék felhasználásával.

Szövetmintákat ingyen és bérmentve küldök. Gyermekekről szövetmintákat nem küldök.

Postai küldeményeket utánvétellel szállítok.

40 koronán felül vételeket bérmentve küldök

Meg nem felelő árut, ha az viselve nem lett, 1 héten belül készséggel kicserélem vagy a pénzt visszaadom.

Leánykaruhák ellenben csakis 24 órán belül cserélhetők ki.

Visszküldeményeket csakis bérmentve, utánvételes csomagot egyáltalán nem fogadok el

Külön mérték szerinti osztályomban csakis a legjobb minőségű és legújabb divatu angol és honi szöveteket tartom raktáron.

Szakképzett szabászaím és elsőrangú munkásaím révén, a legfokozottabb követelményeknek minden irányban megfelelhettek és megrendeléseket a legrövidebb idő alatt pontosan teljesíthetek.

Az 1845. évben alapított

NEUMANN M.

cég a főszűlet nemcsak a kizárólagosan jeles minőségű szövetek feldolgozására helyezi, hanem a leggondosabb kidolgozás, figyelmes és kitűnő munkáért, valamint minden egyes ruhadarab tartósságáért a kezességet elvállalja. Az által. hogy a cég az országos bel- és külföldi gyártelepeken a legnagyobb árukészletek vevője, nemkülönb. a készáru előállításánál szükségelt munkabeosztásnak célszerű berendezése folytán t. vevőinek az árak olcsósága tekintetében is oly előnyöket biztosít, melyeket csakis legnagyobb mérvben eszközölt nagybani iparüzem nyújthat.

Központi áruház: Budapest, IV, Múzeum-körút 1-3.

FIÓKOK:

Arad	Fiume	Linc	Pozsony	Zágráb
Brassó	Kassa	Miskolc	Szeged	Belgrád és
Debrecen	Kolozsvár	Nagyvárad	Temesvár	Sofia
		Pécs		

Bécs: I., Kärtnerstr. 19., VI., Mariahilferstr. 35.

A cég gyártmányai elismert jelességük révén a Keleten, továbbá Párisban és Délamerikában biztos piacra találtak.

HALTENBERGER BÉLA

ruhafestő-, vegyítisztító- és gőzmosógára

ALAPÍTÁSI ÉV: 1810. KASSA, SZERECSEN-U. 3. TELEFON-SZÁM: 70.

A gyár jelenleg is teljes üzemen van s a ruhák festése és tisztítása, valamint gallérok és kézelők tisztítása ezidő szerint is a rendes módon eszközölhető. Gyászesetben ruhák soronkívül a legjobb kivitelben festhetők.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyv-
Franz Rákóczi, und sein
Kampf für Ungarns Frei-
heit. I. kötet, ára kötvé
11 korona 20 fillér.

könyv- és zeneműkereskedése
Kassa, Fő-utca 63. sz.

(Városházépület.)

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjusági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai szerek : Har-
téri és turista térképek : Magyar
könyvtár : Olcsó könyvtár : Samm-
lung Goeschen : Reclam's Universal-
Bibliothek : Aus Natur und Geistes-
welt : Dictionnaires Larousse : Tau-
chnitz Edition

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccsaszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél peccsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

56245

MUSSON

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZAB. KIR.
VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTI:

Dr. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
Dr. Eöttevényi Nagy Olivér
Dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
Dr. Takács Menyhért
Dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
Dr. Veress Endre

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

NYOMTA
A KASSAI KÖNYVTYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1916—1904.

TARTALOM.

	Oldal
Czobor Alfréd dr.: A kassai színészet története	137

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711.)	153
Cz. A. dr.: Vörös viaszpecsét adományozások	159
Kemény Lajos: Kassán polgárjoggal bíró nemes családok. 1742.	160

Vegyések.

K. L.: Kassai követek az ónodi országgyűlésről	162
K. L.: Barakonyi Ferencz levele	164
K. L.: Ószeresek 1611-ben	166
K. L.: Egy lovagias ügy	166
K. L.: Rigó Wancsay Balázs panasza	167
K. L.: A kassai dóm történetéhez	170
K. L.: A kassai mészárosceh kincstára	171
Czobor A. dr.: I. Rákóczi György Abaujvármegyéhez	171
Cz. A. dr.: Bocskay István fejedelem levele Krasznahorka vára ügyében	174

Irodalom.

Cz.: Abauj-Torna vármegye történelmi monografiája	175
--	-----

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZAB. KIR.
VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTI:

Dr. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Tornavármegye főlevéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város főlevéltárnoka,
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSAK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Ferdinandy Gyula
Dr. Eöttevényi Nagy Olivér
Dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
Dr. Takács Menyhért
Dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
Dr. Veress Endre

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT.

BORSOD
MISKOLCI
MÚZEUM

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

NYOMTA
A KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1916—1904.

A kassai színészet története.

HARMADIK FEJEZET.

Az állandó színház építése.

Bulla Henrik.

BORSOD
MISKOLCI
MUZEUM

Kassa első állandó színházának építési idejét illetőleg — mint erre az előző fejezetben már reámutattunk — ma is téves hit él a köztudatban. Régibb és újabb ismertetések, melyek a kassai színészetről szólnak, egybehangzóan 1781-re teszik. Ennek a közhiedelem által is támogatott s jóhiszeműen, de behatóbb kutatások nélkül ismételt hirdetett hibás időmeghatározásnak volt természetes következménye, hogy Kassán az állandó színház százéves fennállásának évfordulóját — magától értetődőleg szintén tévesen — 1881-ben ülték meg gondosan előkészített és elrendezett ünnepi keretek között.¹⁾

Midőn a száz évnél tovább fennállott régi színházat lebontották s helyébe 1899-ben a jelenlegi állították, ennek előcsarnokában a falba illesztett emléktáblába a régi és e városban első állandó színház megnyitásának idejéről az 1792-es évszámot vették. Valószínűleg ama szerződés alapján történt ez, melyet a város ez évben az „uj” színházra egy szinigazgatóval köt. Csakhogy már 1789-ben is kötnek szerződést szinigazgatóval, Bulla Henrikkel, az új színházra, mely ennek az évnak utóján meg is nyílt. Az „uj” jelzöt pedig még ezután is több évig használják az ifju színházi épület megnevezésénél. Mindenesetre figyelmet érdemel, hogy már a mai színház építése alkalmával kételkedtek a már teljesen meg-

¹⁾ Ez alkalomra *Klestinszky* Lászlótól „A kassai színház története rövid vázlatban” (Kassa, 1881.) címen emlékkönyv jelent meg.

szokott 1781-es évszámban és bár közelebb a valósághoz, de megint csak tévesen vetették fel a megörökítésre szánt 1792-ik évet.

Részletesen be fogunk számolni a kassai első állandó színház építésének előzményeiről és lefolyásáról, hogy minden kétséget kizáró adataink világánál véglegesen leszögezzük a tényt, mellyel szemben a fenti hibás megállapítások, illetőleg tapogatódzások egyszersmindenkorra hitelüket veszítik.

* * *

A különféle szintársulatoknak 1781 óta csaknem évről-évre ismétlődő megjelenése és a téli időszakokban hosszabb időre való megtelepedése már magában véve is eléggé éreztette egy állandó színház szükségét. Különösen midőn az akkortájt nálunk feltűnedező nagyobb német szintársulatok az ország fővárosa után nem egyszer elsősorban Felsőmagyarország metropolisát keresték fel (Hilverding, Mayer és Ditlemayer, Bulla).

A város egyre emelkedő kulturája s mind szabadabbá és nyugtögöbbé váló társadalmi élete is megkívánta, hogy a közönség ne csak a véletlennek köszönhesse a már szükség-szerűnek mutatkozó színi élvezetet, hanem hogy ezt a színjátszás állandósítása által biztosítva is lássa. S ha a polgárság ekkor még nem érezte is hiányát, a városban szép számmal képviselt főuri és nemesi osztály, a sok közhivatalnok és az itt magas parancsnokságok alatt tekintélyes számban állomásozó katonaság joggal megkövetelhetette.

Fabódék, kávéházak, vendéglők rögtönzött színpadjai azonban nem nyújthatnak alapot állandóságra a színeszetnek. Állandó színeszet állandó játékszin nélkül nem fejlődhetik ki. E nélkül egyetlen szintársulat sem képes magát hosszabb időn át egy helyen fenntartani. A kezdetben itt megfordult szintársulatok eladósodásának egyik főoka az állandó színpad hiánya volt.

De még más kedvező körülmények is közrejátszottak abban, hogy az állandó színház építésének ügye napirendre kerüljön.

Mária Terézia uralkodásának vége felé, de fokozottabb mértékben II. József trónralépése után országszerte nagyobb-arányú építkezések kezdődnek. Felsőbb rendeletek intézkednek új épületek emeléséről s a régiak renoválásáról. Ez maga után vonta városaink csinosodását. Kassán erre az időre esik a szepesi kamara épületének¹⁾, a „Fekete Sas“ nevű vendégfogadó, a mai városháza (1780.), a mai megyeháza (1781.) stb. felépítése. Ez az építkezések terén is megnyilvánuló ujitási szellem nem zárkózott el olyan nagyobb szabású épületek emelésétől sem, melyek a közönség szórakoztatására és ezzel az idegenforgalom élénkítésére szolgálnak. Ez az időszak ajándékozta meg Kassát azzal a tekintélyes épülettel, mely a város nagy kávéházával és tánctermeivel együtt a kor igényeit szinte meghaladó tágas, kényelmes színházat is felölelte.

II. Józsefnek a színiügy iránt mutatott nagy érdeklődése is buzdítólag hathatott a színház-építés elhatározására. Anélkül, hogy annak taglalásába bocsátkoznánk, miként fejlődött saját hazájában a német színészet, csupán kiemeljük, hogy ez ebben az időben úgy Németországban, mint Ausztriában nagy lendületet vett. II. József Bécsben a meglevő színházat szellemben átalakította s alatta úgy e helyütt (leopoldstadti, josefstadti színház), mint a vidéki városokban új színházak keletkeztek. De igyekezett tápot adni a német színészetnek hazánkban is.²⁾ Nátunk a XVIII. században a legtöbb állandó színház építése az ő idejére esik. A magyarországi német színiügyet azonban kétségtelenül első sorban az ő germanizáló törekvéseinek a támogatására igyekezett fejleszteni. A színészet ugyanis a nyelv és nemzetiségi szellem terjesztésének már akkor sem volt utolsó eszköze; mint a miként a későbbi időkben a magyar színészet a magyar nyelvnek és nemzeti érzésnek lett szószólója, hirdetője.

Hazánkban legrégebbi állandó színháza Pozsonynak volt, ahol már 1730-ban találunk egy kis színházat. Utána következik az 1771-ben Pesten a Rondellából alakított színház.

¹⁾ A mai pénzügyigazgatóság.

²⁾ Bayer i. m. 257. — Váli i. m. 73–74. l. — Filtsch i. m. 563. l. — Kádár i. m. 30–32. l.

II. Józsefnek rövid egy évtizedet betöltő uralkodása alatt a színházak száma nálunk is hirtelen felszökik. Az ország harmadik színházának az 1783-ban a régi híd fő mellett fából készült budait tekinthetjük. Negyedik a szintén Budán 1787-ben létesült várbeli színház.¹⁾ Ötödik a nagyszombati, mely 1788-ban nyílt meg.²⁾ Csak ezek után következik hatodiknak a kassai, melynek megnyitása az 1789-ik év végére esik. Teljes tájékoztatásra vall tehát az a nagyhangu felírás, mely a mai színház már említett emléktábláján olvasható: „Száz évnél hosszabb időn át állott e helyen az első állandó hazai színház“ ... Tekintve, hogy ugyanez az emléktábla a régi színház megnyitását 1792-re teszi, a hiba még szembetűnőbb és megfoghatatlanabb. Mert még azok is, kik eddig az 1781-ik évszámot vélték helyesnek, a kassait az ország harmadik színházaként említik;³⁾ aminthogy ekkor a sorrendben tényleg ez a hely illette volna meg.

A színházépítés gondolata már akkor megvillant, midőn Hilverding színtársulata egy egész telet Kassán töltött. Legelőször erre vall egy jelentéktelennek látszó, de mégis figyelemre méltó eset. 1782 márciusában a tanács felhívja Schaidler Antal kőművest, hogy az általa remekbe benyújtott, de egyszerű másolásnak ítélte és ezért el nem fogadott mestermű (paradigma) helyett újat készítsen, mely egy kávéházból, táncteremből és színházból álló épület alaprajzát tüntesse fel.⁴⁾ Bár a városi hatóság nehezen ment bele olyan építkezésekbe, melyek a város pénztárát érzékenyebben megterhelték, az imént felhozott eset mégis arra enged következtetni, hogy a város előljárói előtt is fölmerült a gondolat, hogy az ilyen irányú építkezés, mint elodázhatatlan szükségszerűség előbb-utóbb elkerülhetetlen lesz.

A kezdeményezés azonban nem innen, nem a polgárságtól indult ki, hanem abból a körből, mely a

¹⁾ Bayer i. m. II. k. 272—273. I.

²⁾ Filtsch i. m. 557. és köv. I

³⁾ Bayer i. m. I. h.

⁴⁾ Ezt be is mutatta. (Kassa v levél Tan. Jkv. 1782. é. 92—93. és 159. lap)

színházat iránt ekkor legtöbb érdeklődést mutatott: a főúri körből.¹⁾

Az állandó színház építését Sztáray Mihály gróf, kassai kamarai adminisztrátor, kezdeményezte és valósította meg. Erre őt nemcsak hivatali kötelessége, hanem személyes hajlandósága is ösztönözte. Mint a színház pártfogóját már abból az időből ismerjük, midőn Mayer és Ditlemayer színházigazgatókat a kassai tanácsnál támogatta;²⁾ a színházépítés körül kifejtett különös buzgalma pedig még közelebről mutatja be őt erről az oldaláról. Hivatali utódja, Vécsey Miklós báró, kiről már szintén tudjuk, hogy a színjátszás érdekében buzgón közreműködött,³⁾ elődjénél nem kevesebb odaadással irányította és szorgalmazta a megkezdett építést.

A színház számára nem emeltek különálló épületet. Két másnemű szórakozóhellyel, egy új kávéházzal és táncteremmel építették egybe, egy fedél alá. Ez az épülettömb a város legforgalmasabb és legutbaesőbb helyén, a mai Fő-utca közepén állott, azon a fájon, ahol a jelenlegi színház is áll. Itt hajdan a városháza és ennek déli, a dóm felé eső szomszédságában különféle iparosok és kereskedők boltjait magában foglaló, nagyobb esőzések alkalmával vízben álló és ezért Noé bárkájának (Arca Noe) elnevezett⁴⁾ épület, valamint számos gombkötő-műhely terült el. A városházát 1756-ban lebontották, illetőleg kávéházzá alakították át néhány kis bolti helyiséggel. Ennek helyén épült azután az új kávéház és táncterem, odább dél felé pedig folytatódólagosan — csupán egy átjáró kapu által elválasztva — a színház, mely a Noé bárkájáig és a gombkötő-műhelyekig terjedvén, ez épületek előzőleg lebontottak.

A most említett régi kávéház, melyet Laffon Frigyes kávé s bérélt a várostól, II. József idejében már nem felelt meg többé a kor igényeinek és nem is volt méltó Felsőmagyarország fővárosához. Sztáray Mihály gróf kamarai adminisztrátor mutatott először 1786 május 5-én erre s szinte

1) V. ö. Bayer i. m. II. k. 272. l.

2) Lásd az előző fejezetet.

3) Lásd u. o.

4) Nevezték „polgári kaszárnyának” (Bürger-Kaserne) is.

kézzelfoghatólag kimutatta, hogy ez a rozoga, inkább pincének, mint kávéháznak beillő odú a várost számottevő jövedelemtől is megfosztja. Így például jelentékeny veszteség a városi pénztárra nézve, hogy a kávéházzal kapcsolatos, a bérleti szerződésben is kikötött, szokásos bálokat térszúke, a helyiség nedvessége és tisztátlansága miatt már harmadéve nem lehetett megtartani.

Sztáray buzgalmát, hogy a közönség szórakoztatására új, nagyobb szerű s színházzal összekötött épület emeltessék, mi sem világítja meg élénkebben, mint hogy ugyanekkor már teljesen kész tervvel állott elő. Brocky Istvánnal, a város egyik értelmes építőmesterével, utmutatásai szerint már előzőleg részletes tervrajzot készíttetett. A szükséges anyagra és a végzendő munkálatokra nézve pedig úgy ennek, mint más, az építésnél nélkülözhetetlen kézműveseknek megfelelő költségelőirányzatokat kellett összeállítaniok és benyújtaniok. Ugyazintén bekérte a várostól a régi kávéházi épület után befolyó évi bevétel kimutatását is. Ezek alapján módjában állott az új épület után várható jövedelem-gyapapodást is kiszámítani.

Sztáray tervezete, mely tehát a közönségnek nyújtandó kényelem és szórakozás mellett a városi vagyon növelésére is figyelemmel volt, egy fedél alatt egyesített egy mindenemű várakozást kielégítő kávéházat, a kávék számára megfelelő lakással, pompás tánctermet, a szükséges mellékhelyiségekkel és az akkori viszonyokhoz képest nagyobb szabású, terjedelmes — *színházat*. Ezen felül ugyanebbe az épületbe még hat bolthelyiséget is szánt.

A városra háramló hasznot következőképen mutatja ki: A kávéházat mint elsőbrendűt, az évről-évre szaporodó közönség tömegesebben fogja látogatni s ennek megfelelően annak bérlete is emelhető lesz a város javára. A színház a pénz nagyobb forgalmát fogja felidézni egyrészt a színész-társaságok, másrészt az ősszel és télen nagyobb számban ideseregülő idegenek révén. E mellett a színházzal kapcsolatos javadalom, melyet eddig helyiségeik átengedésével magánosok élveztek, ezután a várost illeti. Kedvező fekvésüknél fogva a

boltok is jól fognak jövedelmezni. Egyebekben részletes számítások is az új épület felállítására mellett szólnak. A mostani ócska épület a kávéházzal és a hozzátartozó néhány rossz szatócsbolttal együtt nem jövedelmez többet évenként 808 frt. 47 kr.-nál. Az új épület 21,545 frt. 29 kr.-ba kerülne. Ennek 5%-os kamata 1077 frt. 15 kr. Hozzáadva ehhez a fenti 808 frt. 47 kr.-t, az építkezésbe befektetendő tőke utáni kamatvesztés és a régi épület lebontásával megszűnő évi jövedelem összege 1886 frt. 2 kr.¹⁾ Ezzel szemben az új kávéház és színház évi bérlete körülbelül 1500 frt.-ra, a hat bolthelyisége pedig 720, összesen 2220 frt.-ra tehető. Ebből levonva a főntebbi veszteséget, az új épület 334 frt.-tal fog az eddiginél többet jövedelmezni. E mellett azonban nem szabad azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy az imént kimutatott bevétel, a 2220 frt., 44.400 frt. tőke kamatjának felel meg; holott az építkezésre fordítandó költség nem lehet több 21.545 frt.-nál; vagyis a befektetett összeg busasan fog kamatozni.²⁾

Mennyiben volt reális ez a számítás, minthogy itt nem pusztán a színházról van szó, nem latolgatjuk. Reánk nézve ezuttal elsősorban az a fontos, hogy ezzel megtörtént az első elhatározó lépés az állandó színház ügyében. S ez elhatározást a kamara részéről nyomban a tett is követte. Adminisztrátorának gondosan kidolgozott s imént ismertetett tervezetét a következő napon, május 6-án, lelkes szavak kíséretében átküldi a városnak. Hivatkozással arra, hogy az új épület mily nagy mértékben fog az idegenforgalom emelésére, a polgárság javára és a város dicsére szolgálni, meghagyja a tanácsnak, hogy a lehető legkedvezőbb feltételek mellett az építőmesterrel és a többi kézművessel kössön szerződéseket s terjessze föl a kamarához. Jávahagyás után pedig hatádkétalanul és kellő buzgalommal lásson hozzá az építéshez.³⁾

Ez a határozat a régi kávéházi épület halálos ítéletét jelentette; de egyuttal létet adott a társas összejövetelnek három

¹⁾ Itt 40 kr.-nyi hiba csuszott be.

²⁾ Kassa v. levf. 1786. év 504. sz.

³⁾ Kassa v. levf. 1786. év 504. sz. — Tan. Jkv. 1786. é. 272. 1

új, immár nélkülözhetetlenné vált csarnokának, melyek egyike a színháztereknek — bár egyelőre csak a németeknek — nyújtott állandó hajlékot. *Az állandó színház felállításának gondolata tehát 1786 május 6-ikán öltött testet.* Építése azonban valamivel későbbre esik.

Mivel a színház — mint említők — a kávéházzal és táncteremmel egy fedél alá került, építésének ismertetése utóbbiakétól el nem választható, annál kevésbbé, minthogy a színháznál korábban elkészült táncterem egy télen át ideiglenes színházul is szolgált.

A kamarának a haladottabb kor igényeinek megfelelően hasznos ujitásokra törekvő szelleme a város vezető hatósági közegeinél nem talált tárt ajtókra. A tanács az új épület tervét hagyományos zárkózottsággal fogadta. Azoknál az építkezéseknél, melyeket kulturszemponatok követeltek meg, reá nézve nagyobb fontossággal voltak olyanok, melyek kevés költséggel közelfekvő hasznot biztosítottak és általában a polgároknak elsősorban anyagi érdekeit ápolták. Május 26-án fölterjeszti ugyan a kézművesekkel létesített megállapodásokat a kamarához, de egyuttal kibuvók keresésével azon mesterkedik, hogy a szerződések megkötése előtt elhatározásának megmáskítására bírja. Hivatkozik a városi pénztár megfogyatkozott állapotára és napról-napra való megterhelésére olyan kiadásokkal, melyeket úgy a városban, mint az ennek földesurasága alá tartozó községekben elkerülhetetlenül szükséges és a kamara által most tervezettnél sokkal sürgősebb építkezésekre kell fordítania; többek között a külvárosnak az árvizek ellen való megvédésére is. Kérdi tehát, vajjon ezek a halasztást nem tűrő munkálatok, vagy pedig a kávéház¹⁾ építése kezdődjék-e előbb?²⁾

Ez a kissé csípős ízű és emellett nyomós érveknek szánt kérdés, meg a felhozott kifogások a város pénzügyeiről jól tájékozott kamarát hidegen hagyták. A városnak annak rendje és módja szerint a Brocky-féle terv és a benyújtott ajánlatok

¹⁾ „Domus caffeearia.“ Röviden így nevezték az egész épületet, melyben a kávéházon kívül a táncterem, meg a színház is volt.

²⁾ Kassa v. lev. 1786. é. 713. sz.

alapján meg kellett kötnie a szerződéseket.¹⁾ Ezeket azután a kamara felső jóváhagyás végett fölterjesztette a helytartótanácsához.

A hozzájárulás reményében megkezdődtek az építési előmunkálatok: az anyag beszerzése és behordása; midőn a kamarától váratlanul leirat érkezett, mely a további előkészületek ideiglenes beszüntetését rendelte el.²⁾ Ez a fordulat kissé elodázta ugyan, de pillanatra sem veszélyeztette az építés és ezzel a színház ügyét. Csupán arról volt szó, hogy a budai helytartótanács kebelében működő kir. építészeti hivatal a Brocky-féle tervet és az ezzel kapcsolatos költség-előirányzatot több tekintetben kifogásolta és mint szabálytalant megváltoztatta.³⁾ Az új terv és költségvetés megérkezéséig tehát várni kellett.

Ezt a budai kir. építészeti igazgatóság,⁴⁾ illetőleg *Talther* kir. építészmérnök által készített tervrajzot,⁵⁾ melynek alapján a kávéházzal és táncteremmel együtt a színház is épült, nem sikerült megtalálnunk. De ismerve ennek a csak 1894-ben lebontott színházi épületnek képét és ma élő szemtanuk hiteles közlése nyomán megszerzett leírását, megállapíthatjuk, hogy fő vonásaiban, különösen az általános beosztás tekintetében, a Brocky-féle tervtől alig tért el.⁶⁾ A mai városháza kapujával épen szemben fekvő nagy átjáró kapu kelet-nyugati irányban az egész épületet két részre osztotta. Északi felében a földszinten a kávéház, míg az emeleten a táncterem volt. Déli, a dóm felé eső részét, mely méreteiben az előbbivel egyezett, az emeletnyi magas színház és mellékhelyiségei foglalták el. A földszinten több bolt-helyiség is volt.

Az építés költségeit a budai előirányzat az eredeti terv véghezvitt módosításoknak megfelelően a Sztárayénál

¹⁾ Kassa v. lev. 1786. é. 504. és 713. sz.

²⁾ U. o. 1786. é. 1007. sz.

³⁾ Az erre vonatkozó helytartótanácsi rendelet szept. 5-én kelt. (Kassa v. lev. 1786. é. 1007. sz.)

⁴⁾ *Regium camerae aedificiorum directionis departementum.*

⁵⁾ Kassa v. lev. Proth. Oecon. 1787. é. 329. l.

⁶⁾ Brocky tervrajzát Kassa v. lev. 1786. é. 504. sz. alatt őrizi.

valamivel magasabb összegben, 24677 rénes frt. 59³/₈ kr.-ban, állapítja meg. E kiadásokat a városi pénztár köteles viselni.¹⁾

Az új terv és költségvetés vétele után a kamara nov. 17-én felhívja a várost, hogy annak megfelelően a vállalkozókkal új szerződéseket kössön és még a tél folyamán gondoskodjék a szükséges anyag beszerzéséről. Gyors intézkedéseivel pedig hasson oda, hogy az építési munkálatokhoz tavasz kezdetével hozzá lehessen fogni.²⁾

A tanács azonban csak immel-ámmat végezte dolgát. Az anyag beszerzésére épenséggel semmit sem tett s az új szerződések megkötésére is csak akkor küldi ki építő tiszteit (aediles), midőn december közepén a kamara kérdőre vonja.³⁾ A tanácsnak a kamara ismételt sürgetéseire⁴⁾ adott válaszából kitűnik, hogy a maga részéről az építés ügyét 1787 elejéig egy lépéssel sem vitte előbbre. A szerződéseket — jelenti a kamarának — nem köthette meg, mert az iparosok közül némelyek a budai költségvetésben megállapított összegekért nem hajlandók vállalni a munkát; a téglák, kövek s egyéb anyag szállítása pedig a szokatlanul hideg tél miatt akadályokba ütközik.⁵⁾

Ilyen kellenlően és nehézkes lassúsággal folyó előkészületek mellett igazán hajótörést kellett szenvednie a kamara legjobb igyekezetének, mely arra irányult, hogy az épület még az 1787-ik év folyamán elkészüljön. A kamara végre is kifogyván türelméből, erélyes lépésre határozta el magát. Azzal az indokolással, hogy a város nem akar a dologhoz kellő buzgalommal és komolysággal látni, kivette a tanács kezéből az építés vezetését és Schvaitzer Antal városi mérnökre bízta,⁶⁾ ki egyébként a város főkapitánya és a tanács tagja is volt.⁷⁾

¹⁾ Kassa v. levl. 1786. é. 195. sz. — ²⁾ U. o.

³⁾ U. o. 1786. é. 515. sz.

⁴⁾ U. o. 1787. é. 682. és 769. sz.

⁵⁾ U. o. 1786. é. 651. sz.; 1787. é. 682. sz.

⁶⁾ U. o. 1787. é. 770. sz. — Mérnökké 1784-ben nevezetett ki.

⁷⁾ U. o. 1784. é. 372. sz.

1787 tavaszán megkezdték a régi kávéház lebontását.¹⁾ Majd a végleges szerződések is megkötöttek, miután a helytartótanács részéről a kassai kamarához kiküldött kir. építésmérnök-segéd, Kitzling János György, elosztatta azokat a nehézségeket, melyeket az építést végző iparosok a Tallher által kidolgozott budai költségvetéssel szemben támasztottak.²⁾ Kitzling ezentul az építésnél mindvégig állandóan közreműködik, főként ha közben az eredeti tervbe és költségelirányzatba föl nem vett pótlások és költségübbletek merülnek föl.

Brocky István építőmester, az első tervezet készítője, a budai költségvetésben kiszabott 16593 frt. 13 kr.-on felül még 2352 frt. 50 kr.-t követelt, Szauberer Márton üveges az előirányzott 504 frt.-hoz, minthogy most 80 ablakról volt szó, még 588 frt.-ot,³⁾ Schwendtner Fidél asztalos az eredetileg megállapított 1947 frt. 30 kr.-ért, Ferrary Antal kőfaragó 1517 frt. 48 kr.-ért, Flöschar József kályhás 360 frt.-ért, Güller András ács 1784 frt. 48¹/₈ kr.-ért, végül Berzy Mihály lakatos 146 frt. 12 kr.-ért vállalta a munkát. Valamennyi az anyagot maga volt köteles adni.⁴⁾

A szobrászmunkát Feck vállalta; de miután Reichgutmann azt valamivel olcsóbban volt hajlandó elvégezni, a tanács a kamara felhívására kiküldte Schvaitzert Simai Kristóf⁵⁾ rajztanárral, hogy Reichgutmannal próbát tétessenek.⁶⁾ A megbízást Feck kapta.

¹⁾ Kassa v. lev. 1787. é. 1230. és 1390. sz. — Ez alkalommal a régi kávéház alapzatában, azon a helyen, ahol a régi városházának pénztára volt, 174 drb Zsigmond király korabeli aranyat találtak. — U. o. 1787. é. 2153, 3708. sz.; 1788. é. 893., 1520., 2775 sz. — L. erre nézve Kemény Lajos cikkét a „Numizmatikai Közöny“ 1895. évf.-ban.

²⁾ Kassa v. lev. 1787. é. 3997. sz. — U. o. T. j. 1787. é. 410—411. l.

³⁾ Milyen mértékben teljesítették e követeléseiket, minthogy az új szerződéseknek csupán a régiékből hiányosan átjavított fogalmazványai vannak kezeink között, — nem mondhatjuk meg. Föltehető azonban, hogy kellően méltányolták és figyelembe vették azokat.

⁴⁾ Kassa v. lev. 1786. é. 713 sz.

⁵⁾ Az első magyar színésztársaság által Pesten első előadásul színrehozott „Igazházi egy kegyes jó atya“ c. érzékeny játék szerzője, illetőleg magyarra fordítója. (Bayer i. m. l. k. 82. és 312. l.)

⁶⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1787. é. 410—411. l. 3710. sz.

A nyár folyamán maga az építés is megindulhatott. Elsőnek a kávéház és táncterem falait kezdték rakni. A munka azonban olyan álmos lassúsággal haladt, hogy a kamara, melynek időközben Vécsey Miklós báró lett az adminisztrátora,¹⁾ ezuttal is kénytelen nógatni a várost a munkálatok buzgóbb felkarolására.²⁾

Az épület e része végre a következő év márciusában befejezéséhez közeledett. Most már a színház építése volt soron. Brocky építőmester e hó végén meg is kapja erre vonatkozólag a felszólítást.³⁾ Előbb azonban a dóm közelében, a város főterén éktelenkedő két ütött-kopott épületnek, a Noé bárkájának és a gombkötő műhelyeknek, már az előző évben elhatározott lebontása vált szükségessé. A 15 öl (28 $\frac{1}{2}$ m.) széles és 28 öl (53 m.) hosszú új épület elhelyezését illetőleg ugyanis abban történt megállapodás, hogy déli, a színházat magában foglaló fele ez ócska építmények helyére is ki fog terjedni Lerombolásukat egyébként maga a város is sürgette, egyrészt mert a leendő színház déli homlokzatát és ezzel a diszes új épületre való kilátást eltakarták volna, másrészt mivel a várost elcsufították s e mellett a dómot is állandó tűzveszéllyel fenyegették.⁴⁾

Augusztus végére az említett épületek teljesen eltűnnek és megkezdődik a már készen álló kávéház és táncterem után az egységes épület másik felének, a színháznak építése.⁵⁾ *A tulajdonképeni színház alapkövének letétele tehát az 1788-ik év eme szakára esik.*

Miután a színház építése és belső berendezése több mint egy évig elhúzódott, rendeltetésének csak a következő év őszén lehetett átadni. Időközben azonban az új táncterem lehetővé tette, hogy már az 1788—89-iki télen át is egy jobbfajta szintársulat működhessék a városban. *Bulla* Henrik Ferencz, a budai és pesti színházak igazgatója

1) Kassa v. levl. 1787. é. 2153 sz.

2) U. o. Tan. Jkv. 1787. é. 457. l.; U. o. 1787. é. 3317, és 3997. sz.

3) Kassa v. levl. Tan Jkv 1788 é. 386. l.

4) U. o. 1787. é. 1230., 1390. sz.; 1788. é. 2418. sz.

5) U. o. 1788. é. 3120. sz.

és bérlője,¹⁾ kész volt ide társulatot hozni, ha számára az új tánctermet átengedik és színelőadások tartására kellően berendezik.

A városnak nem volt ellenvetése. A tágas, kényelmes s két végén karzattal ellátott²⁾ tánctermet a maga költségén ideiglenes színházzá alakította át: színpadot állíttatott és a nézőteret is elkészíttette. Bulla társulata pedig utnak indult s december 6-ikán már meg is kezdte a táncteremben előadásait.³⁾ És ettől fogva napjainkig — egy-két rendkívüli eset kivételével — Kassán mindenegyes téli idényben folynak színi előadások. Kassa *rendszeres* színházata e szerint 1788 végén, Bulla Henrikkel kezdődik.

Bulla egyelőre nem jött társulatával együtt Kassára. A császár jelenléte — írja — és különféle sürgős dolgai miatt még egy ideig Pesten és Budán kell maradnia. Kéri a tanácsot, hogy addig is a társaság belső ügyeinek intézésével megbízott helyettesét, Scheidhauer színjatszót, támogatásában részesítse.⁴⁾

Az igazgatótól előadásonként szedendő díjra nézve a kamara azon az állásponton volt, hogy az a lehető legkisebb összegben állapíttassék meg. Okult ugyanis az eddigi tapasztalatokból A korábbi években itt járt színtársulatok amugy is szűk terjedelmű, rögtönzött színházukban magasabb belépődíjat nem szedhetvén, főként a város részére fizetett terhes díjak (előadásonként 2 frt.) miatt városszerte eladósodtak, aminek azután a polgárság látta kárát. Utalással arra, hogy a színházzá átalakított táncterem voltaképen még nem igazi színház s így nem is hozhat az igazgatónak annyi hasznot, mint egy külön e célra felállított épület, — a méltányos kamara felhívja a városi tanácsot, hogy Bullától a tulajdonképeni színház építésének befejezéséig egy-egy előadás után csak annyit szedjen, hogy végeredményképen az

¹⁾ Bayer i. m. 273 l. — Kádár J. i. m. 28. és köv. l. — Váli i. m. 81. l.

²⁾ Kassa v. lev. 1788 é 2418 és 2535. sz.

³⁾ U o 1788. é 3907.; 1789. é. 1141. sz.

⁴⁾ U. o. 1788. é 3907. sz.; Tan jkv. 3907. sz.

ideiglenes színházra fordított költségek megtérüljenek; 1 frt. 30 kr., vagy ha így nem futná, legfeljebb 2 frt. vethető ki előadásenként.¹⁾

Bár az említett, körülbelül 75 frt.-ot kitevő kiadásokat 1 frt. 30 kr.-jával is bőven lehetett volna fedezni, a város mégis 2 frt.-ot állapított meg.²⁾

Bulla dec. 6-tól május 6-ig, a játékok befejezéséig, összesen 92 előadást tartott³⁾ A város részére tehát 2 frt.-jával 184 frt. folyt be. Ebből az összegből, melyet Lorenz János, Bulla színházi pénztárosa, Schvaitzer Antal kezéhez szolgáltatott, nemcsak a táncteremnek színházzá való átalakítására fordított kiadások térültek meg, hanem az épülő állandó színház körül a szerződéseken felül végzett kisebb munkálatok költségeire is tellett. És még így is fennmaradt 66 frt. 34 kr.⁴⁾

Mialatt az új táncteremben színelőadások folytak, a szomszédságában épülő színház fedél alá jutott. És mire Bulla május elején a színi idényt lezárni készült, megvolt a kilátás arra, hogy a legközelebbi ősszel már állandó otthonra talál a színészet. Ez kapóra jött Bullának, mert a budai és pesti színházak további igazgatásától időközben elesett.⁵⁾ Miután a nyári időszakra már megszerezte a lengyeli színházat, most kedvező alkalom kínálkozott számára, hogy a kassainak elnyerésével magának és társulatának télire is megélhetést biztosítson. Erre számíthatott is, minthogy eddigi működésével megnyerte a kassai publikum tetszését. Bulla különben a színházi bérletek megszerzése körül már azelőtt Budán és Pesten,⁶⁾ most pedig Kassán is ügyes

1) Kassa v. lev. 1788. é. 4046. sz.

2) U. o. Tan. Jkv. 1788. é. 3920. és 4046. sz.

3) Dec. 6-tól jan. 1-ig 17, jan. 3-tól 29-ig 17, jan. 31-től febr. 23-ig 17, febr. 26-tól márc. 29-ig 19, ápr. 13-tól máj. 6-ig 22 előadást. (Kassa v. lev. 1789. é. 1141. sz.)

4) U. o. — Tan. Jkv. 1789. é. 1141. sz.

5) Miután társulata 1788. dec. elején már Kassán játszik, úgy látszik, hogy már ez időtájt, nem pedig 1789. husvétján, szűnt meg a színházak igazgatója lenni. (V. ö. Kádár J. i. m. 29. és 34. l.)

6) Kádár J. i. m. 26., 28—32 l.

és élelmes embernek bizonyult. Szentiványi Ferenc főispán és kir. biztos személyében tekintélyes pártfogóra tett szert és ennek közbenjárásával célját el is érte. Szentiványi ugyanis megleghangu ajánló levelet intézett érdekében a kassai kamarához. Mivel a színjátékoknak az erkölcsökre nagy befolyásuk van, kívánatos — ugymond — a közönséget a jövőre nézve már most biztosítani arról, hogy olyan szintársulatot kap mely ugy rendes életmódjával, mint jó darabok előadásával kitűnik. Bulla budai és pesti szereplése kétségbevonhatatlan bizonyítékokat nyújt arra, hogy a vezetése alatt álló társulatokat ebben a szellemben igazgatta. Le kell tehát kötni számára bizonyos időre megfelelő bérösszeg mellett a helybeli színpadot.¹⁾

Látnivaló, hogy Bulla szerződtetése a városnak is érdekében állott, mert így alkalma nyílt közel félévi kassai működéséből is előnyösen ismert színigazgató kezeibe letenni színészetének sorsát olyan időben, amikor ez az állandó színház felállításával egy új korszaknak küszöbén állott. A kir. kamara meg szinte kapva kapott a főispán ajánlásán s nyomban intézkedett, hogy a város kössön szerződést Bullával az új színházra. A szerződésbe felveendő pontokra nézve következő kívánságai voltak: A bérleti összeg az előadások számához igazodjék akként, hogy a színigazgató egy-egy előadás után 3 frt. bért fizessen a város részére. A színházlátogatók számát és a színházi pénztár előadásonként várható bevételét mérlegelve, a kamara ennél magasabb összeg kivetését nem tartja megengedhetőnek. Minthogy azonban Bulla színpadi díszleteket is kér s az ezek elkészítésére fordítandó költségeket nem lehet előre kiszámítani, kötelezni kell őt a szerződésben, hogy az e célra kiadott összeg után a két bérleti éven át 6⁰/₀-ot fizessen.²⁾

A város ez utasítások alapján Bullával 1789. május 6-án megkötötte a szerződést. A kamara másnap már jóvá is hagyta és egyuttal felterjeszti a helytartótanácshoz.³⁾

Ez a kassai állandó színházra vonatkozó első bérleti szerződés. Német nyelven szerkesztett pontjai ezek:

1) Kassa v. levél. 1789. é. 1113. sz. — 2) U. o. — 3) U. o.

1. A színigazgató köteles képzett és jó erkölcsű társulatot összeállítani. Nagy súlyt kell fektetnie arra, hogy jól megválasztott, a színészet hivatásához méltó darabok kerüljenek színre.

2. A színházat két évre kapja bérbe. Ennek fejében mindenegyves előadás után 3 frt.-ot fizet a városnak s ezt egy-egy játék befejezése után mindig azonnal leteszi.

3. Amennyiben a város szinpadi díszleteket és általában szorosban a szinpadhoz tartozó, a játékok előadásához szükséges kellékeket készített, az igazgató a rájuk fordított összeg után a két éven át 6^oo-ot tartozik fizetni.

4. A bérlő minden kárért felelős; különösen ha ez a saját, vagy az alája tartozó személyzet hibájából, vagy mulasztásából ered. Ezért biztosítékul le kell kötnie egész vagyonát s ebből az esetleges károkat önként, minden huza-vona és perlekedés nélkül köteles megtéríteni.

5. A bérlet ideje alatt a színházi épület gondozása az ő feladata lesz és a mi rongálás esik azon akár az ő, akár a színházlátogatók részéről, ezt a saját, vagy a kárt okozók terhére helyreállíttatja. A bérleti idő leteltével pedig olyan állapotban fogja azt átadni, amilyenben átvette.

A 6. pont köteleességévé teszi Bullának, hogy tűzbiztonság végett a színházat minden előadás után egy rendőrségi-közeg és kéményseprő jelenlétében gondosan átvizsgálta.

A helytartótanács, mely egyébként mindehhez hozzájárult, még négy újabb pontot vétetett föl a szerződésbe. Az első azt a módosítást tartalmazza, hogy a színigazgató a bérleti összeget négy negyedes részletekben fizesse. A második a díszleteknek a bérletidő végén leltár szerint és jó karban való visszaadásáról intézkedik. A harmadik kötelezi a színház bérlőjét, hogy egy olyan napon, mely nem tartozik a szokásos játéknapok közé, a polgári kórház javára egy színelőadást tartson. Végül a negyedik pont tűzoltószereknek a megfelelő személyzettel állandó készenlétben tartását írja elő.¹⁾

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ Kassa v. lev. 1789. é. 2152. sz.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek. (1564—1711.)¹

Tooth Imre és István. *Kovács* Márton; ennek testv.: Péter, János, András, Miklós és Bálint. II. Ferd. Wien, 1635. ápr. 26. Kh. 1635. szept. 17. (f. 158.)

Tooth Mihály; fel.: Erzsébet; fia: János; test.: János. *Criston* Gergely; András és Miklós. *Kovács* György, *Maly* András, *Criston* Mátyás. II. Ferd. Pozsony, 1630. máj. 10. Kh. 1638. jun. 10. (f. 335.)

Tooth l. *Berta*.

Tooth l. *Kaátha*.

Tooth l. *Kovács*.

Tooth l. *Nagy* másként *Hegedűs*.

Toth Pál; fel.: Borbála; rokona: Mihály, ennek fel.: *Tatka* Erzsébet és fiuk: Mihály. I. Lipót. Wien, 1659. jan. 22. Kh. 1659. ápr. 28. (f. 398.)

Toth Pál; fiai: János, István, Gergely és Mihály. III. Ferd. Luxemburg, 1642. máj. 10. Kh. 1643. márc. 14. f. 77.

Totossy l. *Kiss*.

Tóth l. *Libocsory*.

Tóth l. *Nagy*.

Tóth l. *Symon*.

Tóth l. *Szelley*.

Tóth l. *Szőcs*.

Tóth l. *Úri*.

Tótt l. *Kálmán*.

¹ Legutóbbi közleményt lásd V. évfolyam 113—125. lap.

Tótt Antal. *Bodnár* András és Máté. *Soltecz* Mihály. Bethlen Gábor. Gyulafehérvár, 1625. Kh. 1626. márc. 19. (f. 205.)

Tóth (de Dorogh) János; fel.: *Dgyúka* Anna; leányai: Mária és Erzsébet. I. Lipót. Wien, 1668. nov. 2. Kh. 1669. jun. 6. (f. 453.)

Tökös I. *Ujfalusi*.

Tölczéký I. *Gyóry*.

Tölczéký I. *Nagyiday*.

Török Gáspár; fel.: Erzsébet; testv.: István és ennek fel.: Ágnes. II. Ferd. Wien, 1629. máj. 6. Kh. 1630. febr. 9. (f. 363.)

Török István; testv.: András és gyermek.: Zsigmond, László és Mária. *Szánthó* János. Wien, 1663. máj. 6. Kh. 1664. jan. 18. (f. 163.)

Török János; fel.: *Nagy* Erzsébet; fiai: Péter, Ferenc és Gábor; testv.: György és ennek fia: András¹. I. Lipót. Wien, 1665. jan. 7. Kh. 1665. márc. 16. (f. 218.)

Török I. *Duh*.

Tőke (*Teőke*) I. *Pénzes*.

Tőrös I. *Mike*.

Tősér András; fel.: *Vargha* Borbála; fiai: István és Ferenc; testv.: Gergely, Mihály és János. II. Ferd. Wien, 1634. ápr. 25. Kh. 1634. szept. 4. (f. 95.)

Tricz I. *Sócz*.

Tridenty (v. *Tridentius*) György (Brigensis) testv.: Balázs és János. Kh. 1587. szept. 18. (f. 240.)

Trocsán I. *Demjén*.

Trombitás István. II. Mátyás. Wien, 1615. márc. 10. Kh. 1615. jun. 1. (f. 361.)

Trombitás Miklós. Bethlen Gábor. Kassa, 1624. ápr. 6. Kh. 1624. ápr. 17.

Truczer János és András. II. Mátyás. Wien, 1609. szept. 25. Kh. 1617. ápr. 17. (f. 439.)

¹ Várad eleste alkalmával régi irataik elveszvéen, nemességük megújították.

Turánszky l. *Fazakas*.

Turkoly György, János, István, Márton, András, Mihály és Boldizsár testvérek. III. Ferd. Wien, 1637. nov. 20. Kh. 1638. jun. 21. (f. 336.)

Turóczy Máté és Miklós. I. Lipót. Wien, 1665. dec. 11. Kh. 1666. márc. 22. (f. 280.)

Turóczi l. *Lengyel*.

Tury l. *Gara*.

Tury l. *Thury*.

Tymár l. *Chiögér*.

Ughróczy János (kállói harmincados); fel.: *Megyessy* Euphrosina, kik azelőtt is nemesek voltak; *Zachár* másként *Eötwes* Gáspár; *Raysz* (de Cassovia) János és fel.: *Ughróczy* Borbála. II. Mátyás, 1609. okt. 12. Kh. 1626. aug. 17. (f. 233.)¹

Ugron (de Vásárhely) Pál; atyja: *Ambrus*, anyja: *Szakállas* (de Vásárhely) Zsuzsánna. *Kun* András. Bethlen Gábor. Kassa, 1622. márc. 15. Kh. 1622. ápr. 11. (f. 67.)

Uj l. *Feir*.

Ujas l. *Mojaczovszky*.

Ujfalusi másként *Tökös* Mihály; fel.: *Landak* Zsuzsánna; fia: György. *Kovács* János és Anna. I. Lipót. Wien, 1666. okt. 13. Kh. 1667. febr. 5. (f. 323.)

Ujfalusy Kristóf; fel. és fiai. I. Lipót. Kh. 1689. szept. 29. (f. 65.)

Ujfalusi l. *Szöllőskel*.

Ujfalussy l. *Szabó*.

Ujlaky István; gyermek.: István és György, Borbála és Kata. I. Lipót. Wien, 1668. jul. 30. Kh. 1669. ápr. 8. (f. 443.)

Ujlaky l. *Ördög*.

Ujlaky l. *Thot*.

Ujváry másként *Mutter* Mihály és testv.: György. Bethlen Gábor. Nagyszombat, 1623. okt. 22. Kh. 1624. ápr. 17. (f. 137.)

¹ Ez az armális *Nagymihályt* Ferenc királyi titkár halála után ennek iratai között találfatott s *Szepessy* Mihály kassai kamarai tanácsos és *Póhalmy* István, Abauj-vm. táblabírája, által mutatott be a közgyűlésen.

Ujváry I. Nagyiday.

Urbán Miklós. I. Lipót. Wien, 1669. jun. 15. Kh. 1669. szept. 16. (f. 461.)

Uri Gergely és Tóth István. I. Lipót. Kh. 1696. dec. 10. (f. 192.)

Usz I. Szentmártony.

Vajda István és Márton. Mikó György; ennek fel.: *Kosa Anna;* leánya: *Erzsébet;* testv.: *Mikó István.* II. Ferd. 1631. jun. 3. Kh. 1633. dec. 12. (f. 52.)

Vajkóczy I. Bory.

Valla Zakariás. I. Lipót. Wien, 1666. dec. 23. Kh. 1667. okt. 3. (f. 341.)

Valnit György, István és másik György; előbbi György fel.: *Anna.* I. Lipót. Wien, 1661. okt. 21. Kh. 1663. apr. 9. (f. 106)

Vallyay Mihály; fia: *Gábor,* leányai: *Erzsébet és Zsuzsanna;* testv.: *Illés és ennek fiai: Ádám és Dániel.* Wien, 1628. jul. 10. Kh. 1628. dec. 16. (f. 313.)

Vancsay másként *Rigó Balázs, Mihály és Mátyás.* I. Lipót. Luxemburg, 1665. május 4. Kh. 1665. július 6. (f. 242.)

Vanyay Mihály (a tokaji vár katonája)¹; *Vanyay István és János. Pankotay Gáspár. Szepesy István.* II. Mátyás. Wien, 1611. febr. 16. Kh. 1612. jun. 25. (f. 266.)

Varga I. Nagy.

Varga I. Szakállas.

Varga I. Tósér.

Varjassy I. Geguss.

Vaszy I. Griboczky.

Vatay I. Bologh.

*Váczy Mihály*²; *Váczy Gergely és Miklós. Karapán Gáspár özvegye: Kata.* II. Mátyás. Wien, 1611. jan. 26. Kh. 1612. máj. 14. (f. 262.)

¹ A zavaros időkben elvesztvén ősei nemes levelét, nemessége megújittatik.

² Azelőtt is nemes volt.

Vágó István; fel.: *Mező* Borbála; fiai: Gergely, János és György; nővére: Ilona. II. Ferd. Ebersdorf, 1632. szept. 16. Kh. 1632. dec. 1. (f. 487.)

Váll Sámuel; fel.: *Sechy* Zsuzsánna; gyermek.: Gáspár, Sámuel és Erzsébet. I. Lipót. Wien, 1682. febr. 14. Kh. 1683. febr. 9. (f. 51.)

Vámossy I. *Filiczky*.

*Várad*i másként *Kalmári* Péter; testv.: István és Pál; István fiai: Ferencz és János.¹ II. Ferd. Wien, 1626. máj. 15. Kh. 1626. szept. 7. (f. 235.)

Várady János és Pál. Wien, 1625. febr. 1. Kh. 1625. Feria secunda prox. post festum b. Jacobi Ap. (f. 197.)

Várady másként *Kalmár* János; fel.: *Kőműves* Kata és ennek testv.: *Kőműves* István. I. Lipót. Wien, 1669. aug. 21. Kh. 1670. márc. 3. (f. 44.)

Veres István (kassai polgár); fel.: *Thury* Zsuzsánna; gyermek.: István, Sára és Dorottya. II. Ferd. Wien, 1632. dec. 23. Kh. 1633. dec. 12. (f. 51.)

Veres másként *Balogh* Lőrincz. *Veres* másként *Balogh* János. III. Ferd. Wien 1642. jul. 12. Kh. 1642. szept. 15. (f. 54.)

Veres másként *Vetessy* Péter és János, valamint István. I. Lipót. Frankfurt, 1658. aug. 4. Kh. 1660. jan. 5. (f. 1.)

Veres I. *Keresztes*.

Vetessy I. *Veres*.

Veresmarty János; fel.: Ilona; gyermek.: János, Benedek, Péter, István, Kata, Márta és Zsuzsánna. *Szabó* (Koppányi) Ambrus. *Csizmazia* Domokos, Lukács és János mint vejei. II. Mátyás. Pozsony, 1609. dec. 18. Kh. 1614. jan. 13. (f. 294.)

Veresvágási I. *Szepesi*.

Vécsey I. *Nagy*.

Végh másként *Görgey* Miklós; fel.: Kata; testv.: János István. Wien, 1627. jun. 1. Kh. 1628. jan. 10. (f. 276.)

Vida I. *Kovács*.

Vincze István; fel.: *Mayer* Judit; rokonai: *Vincze* István és Péter. Wien, 1629. nov. 1. Kh. 1629. dec. 14. (f. 361.)

¹ Azelőtt is nemesek voltak.

Vincze Márton (polgár); fel.: *Kata*; testv.: *György*. II. Rudolf. Kh. 1591. Feria Secunda proxima post festum B. Dorotheae. (f. 3.)

Vissoly András; fel.: *Beniey Zsuzsánna*; fiai: *István* és *András*. II. Ferd. Sopron. 1635. febr. 7. Kh. 1642. ápr. 28. (f. 39.)

Viszlay János. *Érsek Pál*. Wien, 1618. máj. 10. Kh. 1622. szept. 19. (f. 76.)

Viszlay László; fel.: *Kassay* másként *Kis Anna*; testv.: *György* és *János*. III. Ferd. Wien, 1654. szept. 3. Kh. 1655. jan. 16. (f. 165.)

Vitarius János; fiai: *László*, *Ferenc* és *Gábor*. III. Károly. Kh. 1715. jun. 25. (f. 154.)

Vitályos István; fel.: *Borsi Kata*; gyermek.: *Samu* és *Judit*; testv.: *Péter* és *Ferenc*. I. Lipót. Wien, 1666. szept. 18. Kh. 1667. febr. 5. (f. 323)

Vitéz András; fel.: *Kovács Erzsébet*; vejük: *Kalmár János* és ennek fel.: *Vitéz Erzsébet*. II. Ferd. Wien, ápr. 17. Kh. 1626. febr. 16. (f. 203.)

Vitéz János; fel.: *Tarnóczy Ilona*; gyermek.: *János* és *Kata*. III. Ferd. Wien, (1650. ?) dec. 18. Kh. 1651. márc. 6. (f. 127.)

Vitéz Mátyás. I. Lipót. Kh. 1688. aug. 25. (f. 10)

Vizy Gáspár; fel.: *Simon Anna*. *Vizy György* és *Mihály*. *Brestel Antal*. I. Lipót, Kh. 1676. febr. 20. (f. 320.)

Vörös (Weöres) György; fiai: *Miklós*, *János* és *Márton*. III. Ferd. Ebersdorf, 1637. szept. 28. Kh. 1637. nov. 2. (f. 326.)

Vrankó Mátyás. III. Ferd. Wien, 1650. márc. 1. Kh. 1650. jul. 5. (f. 61.)

Weydenfelder Márk és *Pál*. II. Rudolf. Prága, 1598. aug. 19. Kh. 1616. aug. 22. (f. 414.)

Zabary Péter; fel.: *Kalmár Borbála*; fia: *Péter*. *Kalmár János* és *István*. *Kolbán András*. *Buza István*. III. Ferd. Wien, (?) dec. 7. Kh. 1639. máj. 31. (f. 434.)

Zachár I. Ugróczy.

Zámoski Prokop, Péter és *Szaniszló*, I. Lipót. Pozsony, 1663. máj. 23. Kh. 1663. jun. 4. (f. 122.)

Zebeczky I. Kereszturi.

Zelscher (de Zeltenfelde) György; fel.: *Praiserin* Orsolya; fiai: Antal, Ágoston, Tóbiás, leányai: Rebeka, Kata, Anna és Borbála. I. Lipót. Wien, 1666. jan. 16. Kh. 1666. máj. 10. (f. 289.)

Zsaddnyi I. Sadáni.

Zwiffler Frigyes; fel.: *Salkelin* Erzsébet; testv.: György. I. Lipót. Wien, 1659. szept. 11. Kh. 1660. febr. 10. (f. 7.)

(Vége.) **Dr. Czobor Alfréd.**

Vörös viaszpecsét adományozások.

1635-ben két abaujvármegyei nemes család, a *Tattay* és *Szemere*, adományt nyert vörös viaszpecsét használatára. A kihirdetésről a vármegye jegyzőkönyve így emlékezik meg:

I. 1635. szept. 17. Litterae . . . Ferdinandi Secundi . . . sub impendenti sigillo secreto . . . in pergameno in modum libelli confectae, publicatae sunt. In quibus Sua Majestas *Georgium Tattay* ex nobili familia atque prosapia ortum, filiosque suos *Georgium* itidem et *Samuelem* denuo in coetum . . . nobilium recepit. Adhaec annuit S. M., ut idem *Georgius Tattay* ubique locorum et terrarum, tam intra quam extra judicia et comitia perpetuis semper temporibus uti et in litterarum suarum obsignatione *rubra cera* frui et gaudere possint et valeant (igy!) sat.

II. 1635. okt. 15. Litterae . . . Ferdinandi Secundi etc. in civitate sua regia Soproniensi die tertia Februarii 1635. in pergameno sub impendenti sigillo secreto . . . emanatae per egregium *Georgium Hany* substitutum notarium publicatae sunt. In quibus S. M. ad decorem familiae vetustissimae et insigniorum nobilitarium *Zemerianorum* usum *rubrae cerae* egregio Paulo de *Zemere*, Comitatus Abaujvariensis et de *Sáros* notario ipsiusque haeredibus sat. perpetuo utendum contulit et concessit.

Dr. Cz. A.

Kassán polgárjoggal biró nemes családok. 1742.

Conscriptio nobilium civilisatorum anno 1742.

Modificatio limitationis dominorum et aliorum in libera regiaque civitate Cassoviensi residentium iuxta determinationem inclyti comitatus statui eorundem appropportionata et sub particulari inclyti comitatus hujus Abaujvariensis congregatione die 3-a mensis Aprilis 1742. Cassoviae elaborata.

Dominus Ioannes *Zabretzky* rhenenses florenos 4. Nobilis.

D. Georgius *Ivács* r. fl. 19. Nobilis. Vineam in Szántó.

D. Petrus *Viczai* r. fl. 6. Nobilis armalista. Vineam Szantoviae.

D. Dávid *Mohl* r. fl. 12. Armalista, habet in Hécze vineam.

D. Mathias *Neumányi* r. fl. 30. Nobilis civis.

D. Stephanus *Berczik* r. fl. 12, xr. 30. Armalista civilisatus.

Ioannes *Szécsy* fl. 18. Nobilis.

Josephus *Fogarassy* fl. 8. Nobilis civilisatus.

Ioannes *Miskóczy* fl. 12. Nobilis. Unam Vineam in Boldogkő cultivans, alia deserta.

Paulus *Kovács* fl. 4. Nobilis civilisatus Vineam in Göncz-Ruszka.

D. Jacobus *Hosztódi* quaestor r. fl. 16. Nobilis civilisatus.

D. Alexander *Dubniczai* r. fl. 4. Nobilis civilisatus. Vineam in Szántó.

Samuel *Krus* r. fl. 5. Civis nobilis. Vineam in Szántó.

Ioannes *Biró* r. fl. 6. Nobilis civilisatus. Vineam in Boldogkő.

Relicta Stephani *Kékedi* r. fl. 5. Civis nobilisati (t. i. relicta) in Boldogkő.

Paulus *Haldási* r. fl. 7. Nobilis civilisatus.

D. Ioannes *Kecskeméti* r. fl. 4. Nobilis civilisatus. Vineam in Hécze et Boldogkő.

Relicta *Martoniana* r. fl. 15. Nobilis civilisata.

Domina *Sneideriana* r. fl. 14. Nobilis. Nihil in comitatu et aliunde indivisa existens cum familia *Kelleriana* in comitatu Sáros existente, ibidem eadem familia jam equitem statuisset.

D. *Lajtner* (helyesen *Leutner*) r. fl. 16. Nobilis civilisata. Vineam in Boldogkő et Szántó.

D. *Gandel* r. fl. 1. Nobilis civil. Hoc anno tantum aquisivit vineam in Boldogkő.

D. *Demeczky* r. fl. 3. Nobilis civilisatus.

D. *Petneházy* r. fl. 3. Nobilis civil.

Franciscus *Homonnay* r. fl. 1. Nobilis civil.

Andreas *Debreczeni* r. fl. 2. Nobilis civil.

Junior Georgius *Tuczentaller* r. fl. 4. Nobilis civil.

Stephanus *Sándi* r. fl. 2. Civis nobilis.

D. *Adorjáni* r. fl. 4. Nobilis civil.

D. *Csomortáni* r. fl. 3. Nobilis civil.

D. *Horkai* r. fl. 1. Nobilis civil.

Stephanus *Gyöngyösi* r. fl. 8. Nobilis civil.

D. *Branyics* r. fl. 3. Nobilis civil.

D. *Kállai* r. fl. 2. Nobilis civil.

Stephanus *Rozgoni* r. fl. 2. Nobilis civil. Nihil in comitatu praeter portionem aliquam in Olcsvár.

Michael *Kassai* r. fl. 2. Nobilis civil.

Christianus *Naipauer* r. fl. 4. Nobilis civil.

Adamus *Kern* r. fl. 6. Nobilis civil.

Daniel *Melczl* r. fl. 6. Nobilis civil.

Franciscus *Kisvárdai* r. fl. 2. Nobilis civ.

Samuel *Zsóri* r. fl. 6. Nobilis civ.

Eredetiye Kassa város levéltárában 1744-ik évi 336. sz. a.

Kemény Lajos.

VEGYESEK.

Kassai követek az ónodi országgyűlésről.

Generosi, prudentes ac circumspecti Domini, nobis observandissimi.

Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Septima praesentis (junius 7.) vettük a nemes város levelét tartozó kötelességünk szerint, melyet is datált 4 Iunii, continentiaját megértvén, igen dicséretesen vitte végbe a nemes magistratus a nemes ország szolgálatját, a confoederáció is azt hozza magával

Ecsedhez elküldendő kömivesek dolgát a mi illeti, representálni fogjuk *Keczer Sándor* uramnak.

Ami azért eleitől fogva az itt való dolgok folyását illeti, genuine rövideden kívánván mindazokról tudósitanunk. Primo: Nem kétlyük, vette kegyelmetek levelünket prima praesentis (jun. 1.) celebráltatott propositiókról való tudósításunkat, aholott is minemü propositiók voltanak, megérthette kegyelmetek. Die 2-a peniglen volt propositiója felséges urunknak arról, hogy vagy a generális personalis insurrectio legyen meg zsoldosokkal és bandériumokkal együtt vagy peniglen minden renden levő statusok kész pénzüi contribuáljanak a nemes ország szükségére nézve, hogy annyival inkább kikj odahaza való gazdaságát véghez vihesse. Die 3-a állott propositiója felséges urunknak abból, hogy a nemes confoederált statusok vagy porták szerint vagy penig juxta facultatem (tehetségük szerint) fizessenek ezüst pénzüi, kire is a nemes statusok különben magokat nem resolválták mindeddig is, hanem a paraszti rend porták szerint est determinatum, hogy contribuáljon (kapuk után adózzon); az uraság még eddig

nem determináltatott, qua modalitate fizessenek. Die 4-a a rézpénzek dolga forgott fenn úgy, hogy nagyobb becse lehessen, tehát indifferenter mind jószág kiváltásában, mind pedig adósságok fizetésében curráljon (folyjon); kiben is a nemes statusok meg nem egyezhettek, hanem differáltatott (elhalasztották) ad diem 6-am praesentis, ahová is pro praefixa die confluálván a nemes statusok közzé praecambulumjában tett kérdést, miként egyeztenek meg a rézpénzek dolgában; a 13 nemes vármegyék neve alatt proponáltatott *váczi prépost által, hogy a rézpénzek folydsát absolute nem akarják*. Tétődött kérdés méltóságos generalis *Bercsényi* uram ő excellentiája és több méltóságok által, hogy ha az nemes tizenhárom vármegyékhez tartozandó főispánjai és tagjai jelenvoltanak-e és consentiáltak-e ezen megegyezésben? az dolog kihozta magával, hogy jelen nem voltak és így subcumbált a propositió.

Ugyanez alkalmatossággal hozódott be *Turóc vármegye* ellen való keserves panasza felséges urunknak, melynek is alkalmatosságával előállván azon vármegyének két követe, egyik a viceispánja, *Okolicsányi Kristóf*, másika *Rakovszky Menyhárt* s vármegyéjeket mentették volna bizonyos tapasztalt dolog iránt, mely dolgon felséges urunk igen megindult a confoederált státussal; az *egyike összevagdaltatott az ország sátorában, a másika is megvagdaltatott*, azon vármegye pedig erős arestum alatt vagon. Die vero 7-ma a confoederált státusok együtt levén, *mindenek szemek láttára lábánál kötélén fogva két ökrön kivonattatott a táboron kívül az égi madarak és vadak eledelére*, azután viszont reiteráltatván azon vármegyének rossz cselekedete, et consensu omnium confoederatorum (a szövetséges rendek közakaratóból) *zászlójok, trombitájok a nemes ország sátora eleiben hozattatván, összezaggattatott és rontattatott s pecsétjek is elvétetett*; ez meglevén, a *libertásnak* folyamatja és folyása négy pollturban confirmáltatott, a *polltura* peniglen in suo esse megmarad; úgy mindazonáltal, hogy kétezer forintig jószágnak kiváltása curráljon, az adósságoknak ugyanennyi summáig folyon a kifizetése; mindazonáltal, ki mint obligálta magát.

In reliquo Deus conservet generosas Dominationes vestras foeliciter. Manemus generosarum D. V. servitores paratissimi.

Datum ex castris ad *Köröm* positis die 12 Iunii 1707.

Stephanus Vancsai.

Ioannes Vársárhelyi.

Joannes Árvai.

Kivül: Generosis, prudentibus ac circumspectis dominis, iudici primario liberae regiaeque civitatis *Cassoviensis*, toti denique senatui etc., dominis nobis observandissimis.

Alatta más kézzel: Publice coram amplissimo magistratu perfecta die 17 Iunii 1707.

Eredetiye Kassa v. lvt., 12724. sz. a.

K. L.

Barakonyi Ferencz levele.

Ajánlom köteles szolgálatomat Kegyelmednek. Isten kívánsága szerint való jókkal áldja meg Kegyelmedet, szívből kívánom.

Gönczről irt Kegyelmed becsületes levelét vevén, mindjárt irtam én Cháki Ferenc főgenerális uramnak Ő nagyságának, hogy kegyelmeteket, akiket az asszony Ő nagysága terminusára convocáltatott Ő nagysága az instellációjának alkalmazóságával, ne avocáltassa. Melyre jött is már Ő nagyságától válaszem és Ő nagysága reáfelelt, hogy az iránt akadályt az asszony dolgaiban nem akar csinálni, sőt inkább szolgálni igyekezik. Kérem azért felette nagy bizodalmasan Kegyelmedet, az asszony Ő nagysága is itt levén most is nálam, kéreti Ő nagysága is Kegyelmedet, hogy ne vonja meg eziránt való jóakarátját Kegyelmed Ő nagyságától, hanem jöjjön el Kegyelmed is. Ime *Kazinczi* uramnak és Kegyelmednek is ujabban irtam. Maga is szóljon Ő kegyelmének, hogy ne szánja fáradtságát, hanem Kegyelmeddel együtt jöjjön el Ő kegyelme.

Medgyessi uramnak is iratott az asszony *Ö* nagysága, melyet ime *Kegyelmednek* includálván (mellé zárván), megküldöttem. Kérem *Kegyelmedet*, adja meg *Ö* kegyelmének az asszony *Ö* nagysága levelét és legyen azon *Kegyelmed*, hogy el ne maradjon azon terminusról.

Az én kegyelmes uramnak *Ö* nagyságának emlékeztem vala ott létemben egy elszökött és reversálisos, hamishitű dudásom felől, mely mostan az *Ö* nagysága gyalogi között vagon. Akkor *Ö* nagysága olyan választ adott vala, hogy eltelvén hava, kihajtja a seregből és kezemben adatja; de mégis csak oda vagon. Ha jó alkalmatosságát látja *Kegyelmed*, kérem *Kegyelmedet*, említse meg *Kegy. Ö* nagyságának és szerezze ki *Kegy. onnét Ö* nagysága gyalogi közül. Ne becsülje *Ö* nagysága feljebb egy rossz gyalogjának mivoltát, a ki csak ideig és csak hópénzeért szolgálja *Ö* nagyságát, feljebb az én *Ö* nagyságának szolgálni igyekező szolgálatomnál. Higgye el *Ö* nagysága, hogy többet szolgállok én *Ö* nagyságának annál az egy rossz embernél, csak parancsoljon és szolgáltasson énvelem is. Ugyan kérem kegyelmedet, ha lehet, jelentse meg *Kegy. ezen* dolgot és szerezzen bizonyos választ *Kegy.*, mig idejön. Ha pedig *Ö* nagysága kézben adná, igen akarnám, ha *Kegy. most* ide eljövén a grófné asszonyom *Ö* nagysága terminusára, azon alkalmatossággal elhozná magával.

Adja Isten, lássam jó egészségben és jó szerencsés órában *Kegyelmedet*. Datum in Torna die 7 Decembris 1668.

Kegyelmednek jóakaró és szolgáló atyafia s kész szolgálja, mig él.

Barakony Ferencz.

Kivül: Nemzetes és vitézlő Hejczei Baxa István uram *Ö* kegyelmének Abaujvármegyének hites nótáriusának etc., nekem jóakaró uramnak s kedves atyámfianak adassék.

Eredetije Abauj-Torna vármegye levéltárában, lajstromozatlan.

K. L.

Ószeresek 1611-ben.

1611. 27 Julii.

Rézfazekas panaszolkodik, az *Roll* igen drágán adja az rezet, annyira, hogy ők az ő mesterségeknék semmi hasznát nem vehetik. Item jelentik, hogy valami fondorló *zsidók* járnak az országban azoknak cinkosi vannak, kik az hitvány rézedényeket fontal veszik és nekiek gyűjtik. Azonképpen az ezüstöt is, az ő mivet mindentűtt felszedik és kikeresik. Méltó volna palatinusnak megjelenteni. Item *Rozsnyón* is vannak olyanok, a kik az ő rezet gyűjtik.

Kassa város jegyzőkönyvéből.

K. L.

Egy lovagias ügy.

1619. 29. Augusti. Fassiones (Tanuvallomások.) Ad instantiam Horvát Zabó György contra Debreczeni Zabó István.

1 testis (tanu) Posoni Zabó János fide mediante fassus est (eskü alatt vallotta):

Azt hallottam, hogy Zabó István mondá: *Te, Horvát, bizony megtanillak.*

Arra mondá Zabó György: *Te vak, ugy mond.*

Erre az Zabó Istvánnak az öccse: *Te is lehetsz olyan vak.*

Azt is hallottam, hogy Zabó István mondá: *Harmadmagammal redd támadok.*

Osztán nem tudom bizonyosan, melyik közülök mondá: *El ne indulj egy uton velem, mert rosszul leszen dolgod.*

Bajra is hitták egymást, de nem tudom bizonyosan melyik az másikat először, ki hitta; de hogy Zabó György az árost elhitta volna előle, azt nem láttam, nem is hallottam; az vevő embernél azért láttam az ő *dolmányát,* hogy rajta volt.

Kassa város jegyzőkönyvéből.

K. L.

Rigó Wancsay Balázs panasza.

Generose Domine Iudex, fautor et patrono mihi in aeternum colende.

Alázatos szolgálatomnak ajánlása után, hogy a menybeli szent Isten uraságtokat s kegyelmeteket virágzó jó egészségben sok számos esztendőig ez nemes republikának dicséretes directiójára tartsa és éltesse, szivből kívánom.

Sok bosszuságim és szenvedésim után hogy meginduljak nemzetes patronus uraimék és uraságtok s kegyelmetek kegyes tekintete eleiben terjesszem sokféle injuriáimat, melyeket naponként kényszerítettek szenvedni hol egy, hol más barátimtól, illendőnek ítéltem lenni. Igaz dolog, akármely kicsiny dologért embernek megindulni nem illik, de szánja meg az Uristen, méltán panaszképpen uraságtok s kegyelmetek eleiben adom, mely szófogadatlan mostani ifjuság kiváltképpen pediglen ebben, hogy ha szokás szerint vasárnapokra rendeltetett énekeket próbálni igyekeztem, gondolkodva hol egy s hol kettő jött, több sem és ha valamely barátomat megszólítottam, legottan perben szállott velem, hogy neki nem parancsolok, énekeljek ha kell, *mindenki kántor, mindnyájan kántorok vagyunk*, mi azt illeti, ez ellenem nincsen, bizonyosságom az Isten, kántorságot avagy pediglen annak titulusát soha magamnak nem tulajdonítottam, mindazonáltal bosszuságot, mellyel illetnek, nehezen szenvedtem, ez sem volt elég, hanem futván házanként itt-amott gyaláztanak, kit sokszor hallván, megindultam rajta. Ezt ebbahagyván, az elmult csütörtökön *egy tót dedk*, semmi oka nem levén, veszedésre szembe szállott velem, részeg levén, ilyen gyalázatokkal illetett idegenek előtt. Te, ugymond éneklésre nézve hozzám csak gyermek vagy. Én oly éneket kezdek teneked, melyet te nem énekelisz; te pediglen énnekem nem kezdhetsz olyant. Ezekhez hasonló több mocskos szókkal illetett, mely injuriákat gyermekkoromban nehezen szenvedtem volna; most behunyt szemmel el kell hallgatnom. De caetero kóruson nincsen semmi félelmek senkitől, azt cselekszi mindenik, amit akar, niert hogy egynémely embernek voxával ebben éljek:

nemo major, nec minor, sed omnes aequales estis.¹⁾ Innét vagy on az engedetlenség és visszavonás, in privato mindnyájan tudósok vagyunk, in publico pisces muti (néma halak.)

Nemzetes Patronus Uraimék, *szolga nem mindenkor fizetésért szolgál, hanem gyakortabb becsületért.* Én is immár Isten engedelmeiből hat egész esztendő tölthettem el itten, ezalatt két ízben praefigáltatott (jelölve) voltam Uraságtoktól az kórusban úgy, hogy iterato térszen negyed fél egész esztendő. Isten bizonyágom, meg nem mondhatom, mennyi injuriákkal ez idő alatt illettetem. Az accidentiákból (jövedelem) többet conferáltam *deák társaimnak*, hogy nem mint illett volna. Valjon mit nyertem vele magamnak; meg kell vallanom, serpenses fovi in sino.²⁾ Mikor kettőnek, háromnak declaráltam jó akaratomat, többi akkor *követ fujtanak ellenem*; ha pediglen közönségesen offeráltam valamint, arról soha meg nem emlékeztek. De ne láttassam az ösztön ellen rugodozni, Uraságtok bölcs itéletére hagyom, vagy on e avagy *volt-e valamely primatus (előjáró), kinek ex opposito ellensége nem találtatott volna.* Annak okáért Uraságtok eleiben alázatosan folyamodom, ily injuriáimat látván, Uraságtok ítélje meg, ha tovább is méltó e subjánom őket. Ha ugyan elszöktem volna is, nem volt volna csuda; azért ha néha mintegy hátramásztam az egyházbeli szolgálatban, nem egyéb, hanem a sok injuriák magokkal hoztanak, melyeket kellett szenvednem nem barátimtól. Távól legyen, nemzetes Patronus Uraimék, hogy az Uraságtok jóakarátját szemem előtt nem viselném avagy mindenkoron nem viseltem volna és hogy jövendőben is akármely állapotban levén akárhol is égalatt szivesen nem igyekeznék Uraságtoknak szolgálni, csak hogy az sok injuriákat tovább nem subjánhatok. Eddig, mikor helyesen esett az isteni szolgálat, ki-ki magának tulajdonította; ha pediglen defectus (hiba) volt, tehát nagy nevetéssel s kacagással magamnak tulajdonították. Ez így levén, sokszor volt, hogy abjecto anima, nem tudtam, mit kellett cseleked-

1) Nincs nagyobb, se kisebb, mindnyájan egyenlők vagytok.

2) Kígyót melengtettem keblemen

nem a kóruson. Meg kell vallanom, hogy ég alatt senki sem tökéletes, de mindazonáltal ha sokszor isteni tiszteletnek előbb való mozdítására igyekeztenek volna némely színes barátim, jobban lehetett volna. Ez illetően sok izbeli defectusokat magam látván, felette szégyenletem, úgy annyira, hogyha lehetséges volt volna, világosságra sem mentem volna, mert nyilván tudom, hogy mindenektől egyedül énnekem ascribáltattak (felrovattak). Kérem annak okáért alázatosan Uraságtokat, ez keserves panaszomat értvén, provideáljon Uraságtok kórus felől és ez nagy defectust jobb karban állatni méltóztassék, nem lehet oly barátságos intés, hogy mindjárt ellenséget nem causálna (okozna). Ez így lévén, magamat is meg untam köztök, mert legkisebbik azt meri mondani, mit parancsol énnekem; szintén abban a sorsban vagyok, kibén én. Ezzel nemzeti Patronus Uraimék, semmi prerogativát nem keresek, hanem csak exponálom Uraságtoknak, miket szenvedtem s szenvedek is némely nem barátaimtól. Elhittem teljes reménységgel, hogy minden ügyefogyott árvákra Istennek gondja legyen s én reám is s én nekem is szabadulást nyújt.

In reliquo a szent Istennek gondja viselése alá ajánlom Uraságtokat és ez mostani sok molestáimnak (alkalmatlankodás) bocsánat adassék Uraságtoktól.

Kelt Kassán anno 1665 die 18 Augusti.

Uraságtoknak alázatos szolgálja marad, mig él

Rigó Wancsay Balázs.

Kivül: Generoso et nobilissimo domino domino Martino Madarász judici primario civitatis Cassoviensis meritisimo coeterisque generosis nobilibus et circumspectis dominis senatoribus etc. dominis fautoribus patronis et patriae patribus dignissimis, mihi omni honore et amore prosequendis.

Eredetije Kassa v. lvt. 8913/9. sz. a.

K. L.

A kassai dóm történetéhez.

Prudentes et circumspecti domini, amici mihi observandi.

Salute et officiorum meorum promptitudine praemissis.

Én az mint ekkoráig semmi levelem által nem busítottam Kegyelmeteket, így most is nem terheltem volna ezen rendbeli írásommal, ha méltó okokból nem provocáltattam volna reá, bizonyos információból értvén, hogy Kegyelmetek az ott lévő nagy templomnak sem gyertyák, sem az kívánt olaj, sem egyéb szükséges requisitumok dolgából nem akarna egyáltalában succurrálni. Minthogy pedig maga is recognoscálhatja Kegyelmetek, hogy többi között *azon nagy szentegyház Kegyelmeteknek legyen egyik jeles és kiváltképpen való ékesége s dicsősége*, kinek kívánt requisitumairól való köteles provisiójára bizonyos proventusa s jövedelme is vagyion a nemes városnak: az okáért ezen levelem által kellek Kegyelmeteket szeretettel requirálnom és püspöki hivatalomhoz képest praemoneálnom is, hogy azon nagy szentegyházban minden kívánt dolgokat és requisitumokat, az kiknek praestálására obligáltatik a nemes város, ezután is praestálja, sőt, ha külömben nem, legalább az harangozástól proveniáloi jövedelemből annak szükségéről provideáljon. Egyébaránt ha Kegyelmetek nem alkalmaztatja aziránt magát, Isten segedelméből felmenvén súlyosabban fogja érzeni azon dolgot, elégséges számot vevén, hová tette, s fordította legyen az egyházi szükségre erogálandó jövedelmet. Ezzel elvárván az Kegyelmetek válaszát, in reliquo prudentes et circumspectas dominationes vestras diu feliciter valere cupio. *Szuhae* 29 Octobris 1678.

Earundem Dominationum Vestrarum amicus ad servendum paratus

Comes *Ferdinandus Pálffy*
episcopus *Agriensis*.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis N. N. iudici primario caeterisque iuratis civibus liberæ regiaeque civitatis *Cassoviensis* etc. dominis amicis mihi observandissimis *Cassoviae*.

Eredetije Kassa város levéltárában.

K. L.

A kassai mészároscéh kincstára.

Anno 1734 die 2-da Octobris.

Tekintetes, nemzetes és vitézlő Vancsay István, Surányi István és Szenczy János uraimék, ugy deputátusok előtt representált, az becsületes czéhnek némely ezüst és ón portékáknak specificatiója ekképen következik:

Vagyon egy aranyos rózsás, fedeles ezüst pohár.

Vagyon három ezüst pohár, kettő fehér, egy szegletes, aranyos.

Vagyon két öreg ólomkanna, négy iczés.

Vagyon négy ólomkanna, három iczés kettő és két pintes.

Vagyon 4 ólomkanna egy-egy iczés.

Vagyon vajtartónak fedele ólom.

Vagyon egy snellvogh (mérő.)

Vagyon nyolc ólom tál, ki nagyobb, ki kisebb.

Vagyon egy vogh serpenyőstől, fontostól, 3 font, 6 font, két font.

Vagyon egy rézkarika, tál alá való.

Vagyon egy háromágu korbács.

Vagyon egy pár pecsenyesütő vas.

Vagyon két pecsenyesütő vas.

(A kassai mészároscéh könyvéből.)

K. L.

I. Rákóczi György Abaujvármegyéhez.

I.

Georgius Rákóci Dei gratia Princeps Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Generosi, Egregii et Nobiles Fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Nyilván lehet Kegyelmeteknél *Kassa városának obsidiojakor (ostromakor)* hoffstattyának (külvárosának) földig való elégetése és pusztulása, s ugyanakkor azon kívül való *portörő malomnak* is semmivé létele. Melyre nézve serio parancsoltunk kamorás ur hiveinknek ez mostani arra való szükségben hova hamarébb restaurálása

felől; s az mint informáltatunk, arra az szükségre épületnek való fákat, kiváltképen az *Torna várához* tartozó erdőkben található. Kihez képest Kegyelmeteket is igen kegyelmesen intjük, az mikor ez levelünkkel kamorás ur hiveinktől requiráltatik, az épületnek való fáknak hordásában legyen segítséggel és jó akarattal, ez mostani időnek s erre való szükségnek kívánsága szerint, építhessék hova hamarább és állathassák fel. Quibus de coetero gratiose propensi manemus. Datum in Curia nostra *Nagy-Sáros*, die 4 mensis Julii. Anno Domini 1644. G. Rákóczi.

Cim: Generosis, Egregiis et Nobilibus Vice-Comiti et Judicibus Nobilium Comitatus *Abaujvariensis* etc Fidelibus nobis dilectis.

II.

Georgius Rákóczy Dei gratia stb. Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles fideles nobis sincere dilecti Salutem et gratiam nostram. Panasoltunk vala Kegyelmeteknek ennekelőtte is egész vármegyékül, hogy mindenütt meghirdetné Kegyelmetek az öt pénzes garasnak indifferenter (különbség nélkül) minden helyeken folytában kelését, és hogy az kik el nem vevői találtatnának, ezek ellen bizonyos poena (büntetés) rendeltetvén vármegyéül Kegyelmetek által, az tiszték irremissibiliter az olyanokat megbüntetnék, és igen szorgalmatos vigyázás és gondviselés lenne az öt pénzes garasnak folytában való kelésére; mindazonáltal ugy jön fülünkben, hogy némely helyeken nemcsak válogatnának az öt pénzes garasokban, hanem tellyességgel pro abrogato (érvénytelennek) tartanák: Minekokaért mégis akaránk Kegyelmeteknek is egész vármegyéül intimálni (tudtára adni), parancsolván igen serio Kegyelmeteknek, mindjárást mindenütt vármegyéjében minden városokon és minden helyeken hirdettesse s kiáltassa meg, ki-ki tartozzék sub certa poena superinde sancienda (erre kirovandó büntetés terhe alatt) az öt pénzes garast mind *Nagybányán*, s mind egyéb helyeken cudáltattakot (verteket) elvenni és vele folytában élni, alioquin (egyébként) legyen vigyázása az vármegye tiszteinek kinek kinek processusában (járásában), és ha kik olyak találtatná-

nak, kik az ellen cselekednének, exequállyák irremissibiliter a poenát; s az városok biráinak is, kik ez ilyenekre tisztek alatt nem vigyáznának és meg nem büntetnék őket, legyen illendő büntetések. Az királi városokra magunk fogunk inspicíáltni kamorás hiveink által. Quibus de coetero . . . stb. Datum in Castris nostris ad *Rimaszécs* positis, die 16. Novembris 1644. G. Rákóci.

III.

Georgius Rákóci Dei gratia stb. Spectabiles, Magnifici, Generosi stb. Igértük vala *Kegyelmeteknek az bártfai consultatiókor* magunkat arra, derekas szükségén kívül personaliter felülését el akarnánk távozlatni *Kegyelmeteknek*, s bizonynyal az is vala akaratumk; noha jövendőben is *Kegyelmetek* s édes posteritássira s magára nézve is mind szükség és szükségkívül való állapotokban is mind Isten előtt s az idegen nemzetek előtt is áldás, jó hirnév abból származott volna, ha *Kegyelmetek* is velünk együtt kézzel nyult volna mindenekhez vonogatás nélkül, meggondolván ezelőtti állapotokat is ilyen Isten dicsőségére, édes hazája szabadságára nézendő praestált példákat. El is hiheti *Kegyelmetek*, ha az personalis insurrectióra akartuk volna *Kegyelmeteket* serkenteni, elébb vette volna el arról való parancsolatumkat. Mivel azért bizonyos levelek érkeztenek kezünkben, melyekre nézve egyáltalában meg kell kívánnunk *Kegyelmetektől az personalis insurrectiót* késedelem nélkül; kegyelmesen parancsoljuk annak okáért *Kegyelmeteknek* sub poena in Articulis Regni expressa (az ország törvényeiben kiszabott büntetés terhe alatt), mátul fogva 15 nap alatt minden ur, nemes ember maga személyében *Kegyelmetek* közzől jó hadi készülettel, *kopjával, fegyverrel, élés-, társzekereivel, az tarcali mezőben* jelen legyen, az holott magunk is jelen akarunk lenni Isten áldásából; ne is várja erről *Kegyelmetek* több parancsolatumkat. Quibus in reliquo . . . stb. Datum in Arce nostra *Sáros-Patak*, die 6. Maji, Anno Domini 1645. G. Rákóci.

(Abauj-Torna vm. levéltára: I. Rákóczi György levelei.)

Dr. Czobor A.

Bocskay István fejedelem levele Krasznahorka vára ügyében.

Stephanus Dei gratia Hungariae et Transylvaniae Princeps et Siculorum Comes. Fidelibus Nostris Generosis, Egregiis et Nobilibus Johanni *Bakos* Consiliario nostro, Lazaro *Pédery* Abaujvariensis, Emerico *Czathó* Gömöriensis, Sigismundo *Melleithey* Tornensis Comitatum Vice-Comitibus ac eorundem Judlium et Juratis Assessoribus Gregorioque *Jauriensi* (Győri Gergely) notario, Nobis sincere dilectis, salutem et gratiam nostram.

A néhai vitézljő *Andrássy Péternek* meghagyott özvegye, *Becz Zsófia* asszony, találta meg minket könyörgése által, adván előnkben, hogy ez elmúlt esztendőkbén *Micatus* püspök, akkor az szepesi kamarának praefectusa, némelyeknek instantiájára bizonyos személyekkel az *krasznahorkai* határra kiment volna, egynehány felől az határban, nem gondolván az asszony prohibitiójával (tiltakozásával), sem kérésével, elszakasztott, s határt is hányatott, kik kezénél némelyik most is fenn vagyon, neki nagy kárára és fogyatkozásásra, s könyörge nekünk azon, hogy ugyanazon határoknak országunk törvénye szerint való elintézésére, eligazítására commissariusunkat rendelnénk. Megtekintvén azért méltó kívánóságát, rendeltük oda annak eligazítására *Bakos János* uramat, tanácsunkat, Kegyelmetekkel együtt. Hagyjuk azért, hogy mikor ez megnevezett exponens Kegyelmeteket megtalálja, egy bizonyos rövid napot nekik választván, ki felől mindenik parsot certificálván, reá menjen Kegyelmetek s mind egy felől, s mind másfelől az megnevezett *Krasznahorka várának* határait országunk törvénye szerint eligazítsa és úgy rendelje, hogy mind egyik, mind másik fél tudván az ő határát, megelégedjenek vele és egymás közt való egyenetlenségek megszűnjenek. Secus non facturi. Datum ex Libera Civitate Nostra *Cassoviensi* die decima Mensis Maji. anno Domini 1606. *Stephanus.*

(Abauj-Torna vm. levéltára. Polgári Perriratok: 1606. év, 206. sz.)

Dr. Cz. A.

IRODALOM.

Abauj-Torna vármegye történelmi monografiája.

Abauj-Torna vármegye történelmi monografiájának II. kötete¹ két füzetben megjelent. Első részében *Csoma József*, a M. T. Akadémia tagja, a vármegye honfoglalás előtti korát ismerteti. Ebben a kiváló tudós lelkiismeretes, hosszú éveken át nagy készütséggel és teljes irodalmi tájékozottsággal végzett mélyreható kutatásainak értékes eredményeit kapjuk. A kőkorszak, a halmok, földvárak, a bronzkori telepek és a vaskor megyénkre vonatkozó emlékeinek tudományos feldolgozásával a hazai őskor történetének becses kiegészítő részét alkotta meg. Az 50-ik lapon az *Arch. Értesítő* nyomán idézett állítás a legújabb kutatások szerint annyiban módosul, hogy a *bárczai* leleteket a *dákoknak* kell tulajdonítanunk.²

A monografiának a honfoglalástól 1648-ig terjedő részét *Kemény Lajos* írta meg, kit a vármegye a millenium alkalmából a Magy. Tört. Társulat ajánlására bizott meg a munka megírásával.

Az író a földrajzi mult alapján vázolja a vármegye legrégebbi történetét. A mai Abaujvármegye területe Abauj-, Sáros- és Heves vármegyére terjedt ki s *Ujvár*-nak nevezték. Az országos történettel kapcsolatosan van szó a tatárjárásról, majd a Csák Máté elleni harcokról, melyben a vármegye főispánjai, a Homonnay-Drugethek, mint hadértő vezérek kitérnek. Később a Perényiek és Semseyek, mint a várme-

¹ Az I. kötet *Csoma József*: Abauj és Torna vm. nemes családai, a milleniumkor jelent meg.

² L. Magyar Nyelv, 1915. évf. júniusi füzetében *Melich* cikkét.

gye nagybirtokosai, játszanak itt szerepet. A Mátyás királlyal ellenséges Perényiek szereplésének országos háttere volt, a mire a szerző bővebben kiterjeszkedhetett volna. „A vármegye és tisztviselei“ c. fejezet a vármegyei szervezet kifejlődését mutatja be.

„Pénz- és adóügyek“, „Egyháztörténet“ után a vármegye birtokviszonyairól tájékoztat a munka. Majd „Nemzetiség, Telepítés, Közgazdaság“ hármastéma alatt a lakosságról szól. Az I. füzet utolsó fejezete a középkori igazságszolgáltatást ismerteti. A bíraskodás terén az egyháznak elsőrangú szerep jut s a világi bíróság eleinte karöltve jár el az egyházzal. A magán- és büntetőjogi eljárás méltatása zárja a fejezetet.

A 2. füzet a mohácsi vésztől 1648-ig tárgyalja a vármegye történetét. Részletesebben foglalkozik a török hódoltsággal, valamint az e kort betöltő vallási és politikai küzdelmekkel. A füzet végén a vármegye világi és egyházi előjáróinak névsorát találjuk.

Szerző művét szigorúan tudományos módszerrel írta meg. Kútforrásai, melyeket mindenütt idéz, az eddig kiadott okleveleken kívül, Kassa város nyilvános és titkos levéltára, a vármegye jegyzőkönyvei és levéltári okiratai. De a szorgalmas író buzgalommal kutatott a Felsőmagyarországi Rákosvári Múzeum, az Országos Levéltár és a Nemzeti Múzeum gazdag kincseiben is. E mű becse nemcsak abban nyilvánul meg, hogy vármegyénk múltjának hű képét adja, hanem abban is, hogy helyes beosztása és rendszere hasonló monografiák íróinak követendő irányt jelöl meg.

Cz.

TARTALOM.

	Lap
Czobor Alfréd dr.: A kassai színészet története	1, 49, 97, 137
Kemény Lajos: Abauj-Tornavármegye története (1527—1648)	17
— Kassa kuruckori ostroma	65

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Abaujvármegyében kihirdetett címeres nemeslevelek (1564—1711).	37, 68, 113, 153
Cz. A. dr.: Vörös viaszpecsét adományozások	159
Kemény Lajos: Adóhátralékos nemes háziurak Kassán (1718)	75
— Kassán polgárjoggal bíró nemes családok (1742)	160

Vegyesek.

Czobor A. dr.: I. Rákóczi György Abaujvármegyéhez	171
Cz. A. dr.: Bocskay István fejedelem levele Krasznahorka vára ügyében	174
K. L.: Kozákjárás Semsén	42
— A miszlókai sz. János hámor	45
— Kassa város kocsisának fizetése	46
— Költ az táborban	81
— Házastársak békéltetése	82
— Thököly Imre fejedelem levele egy vádlott nő ügyében	83
— Köztisztasági szabályrendelet	84

	Lap
K. L.: Egy kassai ház története	86
— Egy céhemlék	87
— Asszonyok a pellengéren	91
Nagyuri vendégek Rákóczi udvarában	130
— Kassai követek az ónodi országgyűlésről	162
— Barakonyi Ferenc levele	164
— Ószeresek 1611-ben	166
— Egy lovagias ügy	166
— Rigó Wancsay Balázs panasza	167
— A kassai dóm történetéhez	170
— A kassai mészároscéh kincstára	171
Kemény Lajos: Kassa 1706-ik évi ostroma	43
— Egy Árpádkori végrendelet	78
— Egri Miklós	87
— Ráskay Gáspár Bebek Ferenchez	90
— Boszorkány a kinpadon	126
— Két politikai beszéd	127

Irodalom.

Bibliographia	47, 93, 133
Cz.: Abauj-Torna vármegye történelmi monografiája	175
K. L.: Csoma József, A magyar heraldika korszakai	132
— Dr. Nikolaus Pfeiffer, Die ungarische Dominikanerordenprovinz von ihrer Gründung 1201 bis zur Tatarenverwüstung	92

HALTENBERGER BÉLA

ruhafestő-, vegyítisztító- és gőzmosógára

ALAPÍTÁSI EV: 1816. KASSA, SZERECSEN-U. 3. TELEFON-SZÁM: 70.

A gyár jelenleg is teljes üzemen van s a ruhák festése és tisztítása, valamint gallérok és kézelők tisztítása ezidőszelint is a rendes módon eszközölhető. Gyász esetben ruhák soronkívül a legjobb kivitelben festhetők.

JASCHKÓ GÉZA

KÉSZLETBEN:

Hengermüller br. könyve:
„Franz Rákóczi, und sein
Kampf für Ungarns Frei-
heit. I. kötet, ára kötve
11 korona 20 fillér.

könyv- és zeneműkereskedése
Kassa, Fő-utca 63. sz.

(Városházépület.)

ALAPÍTÁSI ÉV 1816.

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ijúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai szerek : Harc-
téri és turista térképek : Magyar
könyvtár : Olcsó könyvtár : Samm-
lung Goeschen : Reclam's Universal-
Bibliothek : Aus Natur und Geistes-
welt : Dictionnaires Larousse : Tau-
chnitz Edition

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Ajánlja pánccsaszobájában elhelyezett

Safe deposit szekrényeit

Őrzésre elfogad nyílt és a
fél pecsétjével lezárt érték-
letéteket. ~~~~~

56246
TÖRTENELMI KÖZLEMÉNYEK

**ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA
MULTJÁBÓL.**

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE, KASSA SZAB. KIR. VÁROS
ÉS A KASSAI KAZINCZY-TÁRSASÁG TÁMOGATÁSÁVAL

SZERKESZTI:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abauj-Torna vármegye főlevéltárnoka.

MEGJELNIK NEGYEDÉVENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA.

NYOMTA
A KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1918—1919.

TARTALOM.

Czobor Alfréd dr.: A kassai színészet története	10
Kálniczky Géza dr.: Faygel Péter insurgens főhadnagy levele az 1809-ik évi táborozásból	11

Családtörténet.

Czobor Alfréd dr.: Nemes családok Abauj-Torna vármegyében	12
---	----

Vegyések.

Horváth Géza dr.: Horváth Boldizsár jászói prefektus végrendelete 1617.	13
Dr. Cz. A.: Halálos ítéletek a XVII. századból	17

Irodalom.

Dr. Cz. A.: Osváth Gyula: Adalékok Kassa város közjogi helyzetéhez és közigazgatási szervezetéhez I. Lipót korában	18
Dr. r.: Dr. Anisich Miksa Oszkár: A koronázás és koronázási tárgyak jelentősége	19

Értesítés.

A háborús viszonyok következtében előállott nehézségek miatt csak most vált lehetővé, hogy e folyóirat újból megjelenhessen. Ezáltal tehát összevont, 1916—1918. évekre szóló évfolyam indul meg. Az előfizetési ár azonban a régi marad. Jövőben a folyóirat már a rendes időközökben fog megjelenni s szerkesztését és kiadását alulírott mintul egyedül folytatja.

Dr. Czobor Alfréd

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **KASSA** (Vármegyeháza)

1351/57

A kassai színészet története.

Az állandó színház építése.

Bulla Henrik.

(Folytatás)

Az új színház belső berendezése nemcsak a nézőtér elkészítésére, hanem a színpad felállítására és ennek a színpadi gépezetekkel, függönyökkel és díszletekkel való ellátására is kiterjedt. A színház ügyét mindvégig nagy figyelemmel kísérő és támogató kir. kamarai adminisztráció¹⁾ foglalta ezt így egybe, a berendezési munkálatokból a színpadi felszerelés kikapcsolását nem tartván célszerűnek. A nézőtérén kívül tehát a színpadi kellékek elkészítésére is utasította a várost. Ez, a színház építésére szánt, időközben előre nem látott kiadásokkal ugyanis megnövekedett alapösszeget a nézőtér berendezésére fordított 663 frt. 40 kr.-nyi költségen felül még 3583 frt. 3 kr. többkiadással növelte ugyan,²⁾ mindamellett helyes és előrelátó intézkedés volt. Így a színpadi díszletek is a város tulajdonai lettek, ami elejét vette annak, hogy a jövőben ide települő színigazgatók hevenyészve összetákolts, vagy a magukkal hozott netalán hitvány díszletekkel el ne rontsák a színpadi hatást, s hogy a néptel színész-társaságok java esetleg éppen a díszletek különbeni hiánya miatt el ne kerülje Kassát. Egyébként ez az újabb teher nem nehezedett érezhetőbb sulyal a városi pénztárra, mert a színházat bérlő színigazgató a színpadi berendezésekre befektetett összeg után szerződésileg kikötött évi 6°/_o-os kamatot volt köteles fizetni³⁾.

¹⁾ Itt jegyezzük meg, hogy a kassai kamarai adminisztráció a régi székesi kamarából alakult.

²⁾ Kassa v. lev. 1780. év. 837. sz.

³⁾ Eszerint a fenti 3583 frt. 3 k. után kerek összegben 215 frt.-ot fizetett.

A díszleteket Schrött Erasmus, művészi képzettségéről ismert akadémiai festő, később a kassai normális iskola rajztanára, festette¹⁾. A szükséges kárpitos munkát a már előttünk nem ismeretlen Bienfait Albert vállalta. E munkák a Kitzling kir. építésmérnök-segéd által kidolgozott, de közben némileg módosult terv alapján készültek, ugyancsak Svajtzer városi főkapitány, építési igazgató vezetése és felügyelete alatt.

E terv szerint a festő megbízása a szinpad-i főfüggöny, egy uri szoba, kisebb szoba, tájkép, börtön, erdő, terem, tábor, tengeri kikötő, csarnok, utca és egy udvar megfestésére, valamint a szinpad nézőtérre eső homlokzatának freskókkal való díszítésére szólt. A nézőtér kifestése későbbi időre maradt. A szükséges vásznat, posztót a város adta, míg a festékeket magának Schröttnek kellett beszereznie. Munkájáért 910 frt.-ot kötött ki²⁾. Bienfait kárpitos munkájában 14 függöny, 54 kulissza, 39 sufita, 7 ajtó, 4 sor váza, szabadon álló fák, egy hajó és a parasztházhoz szükséges kárpitozások elkészítése foglaltatott. Ezért a cernát és szegeket beleértve 84 frt. 8 kr.-t állapítottak meg számára. A fenti festésre és kárpitozásra, továbbá a szinpad-i gépezetekre, a nézőtérnek páholyokkal, ülőhelyekkel való felszerelésére, beleveve a színház portáléjára a szobrász által készítendő négy jóni oszlopfőt is, — az ugyancsak Kitzling által összeállított költségvetés egyúttal mindössze 1622 frt. 25 kr.-t irányzott elő; mire azonban a munka véget ért, a tényleges kiadás bizony megtöbbszöröződött: a nézőtér és szinpad berendezése együtt 4246 frt. 46 kr.-ba került³⁾.

E munkálatok elvégzésére alig öt hónap állott rendelkezésre a színiidény kezdetéig, amikor is Bulla szintársulatával az új színházba bevonulni készült. A kamarai adminisztráció ezért májusban a szükséges anyag beszerzésére, július

¹⁾ Bécsi művészekből tanult és művészi tanulmányutakat is tett. (Kassa v. lev. 1792. év. 2355. sz.) Ő festette a kávéházat is. (Tan. jkv. 1788. év. 2535. sz.) és az 1780-ban épült városházában ma is látható freskókat

²⁾ Kassa v. lev. 1789. év. 1872. sz.

³⁾ Kassa v. lev. 1790. é. 135. és 837. sz.

hó folyamán pedig a Kitzling-féle kimutatás alapján a munka azonnali megkezdésére szólítja fel a várost¹⁾. És mégis az történt, hogy hosszúra nyúlt hivatalos irogatás és sok szóbeszéd után még augusztus végén is csak arról határoznak, hogy — a páholyokhoz nem fenyő, hanem tölgyfa szükséges²⁾. Szept. 26-án, minthogy a város a belső berendezésekhez kívánt fát még ekkorára sem szállította be, a kamara kénytelen azzal fenyegetőzni, hogy a hanyag városi tisztviselőket felfüggeszti, ha a jövőben a rendelthez híven nem fogják kötelességüket teljesíteni³⁾.

A város a munkálatokkal annyira elkésett, hogy a megnyitáig már nem is lehetett azokat befejezni. Mikor Bulla szintársulatával novemberben megérkezett, még sok tekintetben hiányosan berendezett színházban volt kénytelen előadásait megkezdeni⁴⁾. Különösen a díszletek festése húzódott el még ezután is néhány hónapig.

Kassa első állandó színháza tehát az 1789-ik év novemberében nyílt meg⁵⁾. A megnyitás körülményeiről semmit sem tudunk. Ugy látszik, csendben folyt le. Az egykoru iratok között sehol semmi nyoma ünnepies előkészületeknek. De meg a város különben beszédes, jelentéktelen eseményekre

¹⁾ Kassa v. lev. 1789. é. 1386., 1687. év. 1872. sz.

²⁾ U. o. 1789. év. 2044. sz.

³⁾ U. o. 2327. sz.

⁴⁾ Bulla írja Kassára 1790. aug. 10-én Lembergől: „das dortige Theater in vorigem Jahr nicht zur zugesagten Zeit fertig geworden . . . die Dekorationen . . . nach und nach fertig geworden sind; und volglich ein Löbl. S. Magistrat die Gnade haben wird, die Zeit des unvollendeten Theaters und der Dekorationen von meiner noch fehlenden Schuld abzuschlagen.“ (Kassa v. lev. 1790. é. 1840. sz.) Erre példát Nagyszebenben is találunk, ahol 1787 végétől 1788 február végéig szintén a még be nem fejezett színházban játszottak. (Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. XXI. K. 563. 1.)

⁵⁾ Lásd az előző jegyzetet. 1790. ápr. 29-én, az új színházban lefolyt első színiéjny befejeztével a Bulla által abban tartott színijátékokból befolyt jövedelemre nézve a városi tanács számadás készítését rendelvén el, ezeket mondja: „Provenientis a mense novembris ab habitis ludis comicis proventus num qualis et quo conversus“ . . . (Kassa, v. lev. 1790. év. 955. sz.)

is figyelmes tanácsi jegyzőkönyvei a város tulajdonában levő színház ünnepélyes megnyitását bizonyára nem hallgatnák el. Lehetséges, hogy a még be nem végzett, a színjátszás megkezdése idején még egyre folyó berendezési munkálatok is befolyással voltak az ünnepies színezetű megnyitás mellőzésére. Ezért — ez időből való színlapok és műsor hiányában — az állandó színházban előadott első szindarabot sem ismerjük.

Bulla megérkezése előtt, október első felében, egy Berndt Fülöp nevű színigazgató társulata, valószínűleg valamelyik erdélyi vagy délvidéki városba utaztában¹⁾, Kassán két előadást tartott, 2 frt.-ot fizetvén az engedélyért a városi pénztárba²⁾. Vajjon a táncteremben, vagy más nagyobb helyiségben, vagy pedig már a belül még félig kész új színházban folyt le ez a két előadás, a szüszavú feljegyzésekből nem dönthető el. De ez az epizódyszerű szereplés az utóbbi esetben sem vitathatná el fenti megállapításunkat, mely a színház megnyitását az állandó játszásra szerződtetett Bulla nevéhez fűzi.

A nézőtér elkészüléséről 1790. január 14-én értesülünk a kamarai adminisztráció ama leiratából, mely utasítja Schwaitzer építési igazgatót, hogy készítsen kimutatást, mely külön tüntesse fel a nézőtérre és külön a színpadra beruházott költségeket, hogy ez utóbbiak után a színigazgató által fizetendő 6%-os kamatot ki lehessen számítani³⁾.

A most említett kimutatás összeállításával azonban még egy ideig várni kellett; mert bár akkorára a színpadi berendezés egyéb részei készen álltak: a díszletek festése még jó ideig eltartott.

A díszletfestéshez Schrött kisegítő társul Hegele Félix festőt hívta magához Bécsből, kinek napi egy frt.-ot fizetett és az utiköltséget. Így is nyolc hónapon át — télen a külön e célra állandóan fűtött szomszédos táncteremben — dolgozott mű-

¹⁾ 1790/91. telén Kolozsvárott játszik. (Kassa v. lev. 1791. év 2022. sz.)

²⁾ U. o. Tan. Jkv. 1789. év. 2434. sz.

³⁾ U. o. 1790. é. 267. sz. — Tan. Jkv. 1790. é. 50 l.

vészi kézzel e munkáján. A dekorációk, a főfüggöny és a szinpad homlokzatának kifestéséért az eredeti összegnél többet, 1309 frt. 15 kr.-t kapott. Kizling ugyanis tervezetében a vászon- és posztómenyiség kiszámításánál tévedett. Ily nagy terjedelmű színház ugyancsak nagy szinpadjához az előirányzott méreteknél terjedelmesebb kereteket kellett felvenni, ami a festőnek is több dolgot adott. A festés-többletet tehát megtérítették¹⁾.

Schrött a nagy költségen épült pompás színházhoz méltó díszleteket készített, melyek ugy a tanács, mint a közönség teljes meglepedésével találkozottak. Mindenki dicsérte azokat. Vécsey Miklós báró, kamarai adminisztrátor külön hivatalos bizonyítványban ismerte el e részben kifejtett művészetét²⁾.

A díszletek a szinpadi főfüggönyön kívül a következők voltak:

1. *Terem.* Az ennek bemutatására alkalmazott háttéri függönyön (kortinán) nyitható ajtó. Egy kortina, 12 kulissza és 6 lebegő suffita voltak még tartozékai.

2 - 3. *Erdő és kert.* Az erdő-függöny, ehhez 12 kulissza, melyek másik oldalára a kert részei festettek, továbbá 6 levegőt ábrázoló suffita, 3 faanyagra festett élőfa és 5 levágott fatörzs. A kert-függöny, melyhez nyári kertilakot ábrázoló kisebb kortina, egy szökökut, 2 szfinksz. festett kerti pad és egy parasztház járultak.

4-5. *Börtön és utca.* A börtön-függöny, egy kisebb függöny, 5 suffita, egy ajtó, 10 kulissza; utóbbiak közül hatnak a másik oldalára házak és hosszú utca volt festve; egy ajtós szárnyszinfa, melynek másik oldalára házat ábrázolt; egy másik kősziklákát feltüntető szárny, ellenkező oldalán szintén festett házzal. Az utca látképének függönye házakat bemutató egy nagy és 4 kisebb szárnyal.

¹⁾ Még így is igen súlyos jövedelme volt. Mindössze 103 frt. 6 kr.-t keresett e munkáján, ami napi nem egész 29 kr.-t tett ki: holott ő művészetével egyébként 2 frt.-ot is meg tudott keresni naponta. El is panaszkolta ezt a városnál. (Kassa v. lev. 1792. é. 2355. sz.)

²⁾ U. o.

6. *Tábor.* A háttéri függönyt ennél két kifeszített sátor helyettesítette. Részai voltak még: 12 kulissza és falakra kilátást nyújtó látkép.

7—8. *Fejedelmi szoba és kis szoba.* Előbbi díszlet-függönyén egy nyitható ajtó; 8 kulissza, másik oldalon a kis szobához tartozó festésekkel; 4 suffita, 2 oldalajtó. A kis szoba díszletfüggönye.

9—10. *Polgári és parasztszoba.* Amannak is, emennek is külön díszlet-függönye; 6 kulissza, egyik oldalon a polgári, másikon a paraszt-szobához szükséges képekkel; utóbbihoz még 3 suffita is járult, mindkettőhöz pedig egy-egy ajtó.

11. *Különféle díszletek:* Kereskedelmi hajó vitorlákkal és vasmacskával. Vizpart. Dereglye. Vásznoni víz hullámok¹⁾. Levegőt ábrázoló szárnyak. Egy nagy és egy kis kocsi. Remetelak. Deszkára festett sziklák és barlang. Egy barlang vászonra festve.

A szinpadí főfüggönnyel együtt tehát a díszletek összesen 10 nagy, 3 kis függönyből, 24 suffitából és 61 rámaakra kifeszített kulisszából állottak²⁾.

Mindezzel a festőművész csak 1790 április 1-ére készült el teljesen. A színházi munkálatok befejezését eszerint ez a határidő jelzi. 1790 április 1-én fejeződött be az a nagy munka, mely Kassának egy évszázadot meghaladó időre alkalmas, a város közönségének igényeit kielégítő színházat biztosított.

Ujítások, javítások szüksége természetesen többször fölmerült a jövőben; ezekről azonban mindenütt a maguk idejében fogunk megemlékezni.

Röviden összefoglalva az elmondottakat: a színház építése Sztáray gróf kumarái adminisztrátor ideája volt s az ő kezdeményezésére 1786-ban határozták el azt; az épülethez, melyben a színház a kávéházzal és táncteremmel egy fedél alá jutott, 1787-ben kezdtek hozzá Tallher kir. főmérnök

¹⁾ Ez a néhány díszlet bizonyára a tengeri kikötő megjelenítésére szolgált. A csarnok, udvar és látkép tervbevetett megfestését — mint látszik — kihagyták; viszont azonban egy díszlettel, a polgári szobával többet vettek fel.

²⁾ Kassa v. levél. 1790. 92-ik stb. évi leltári lejtromok.

tervei szerint; Schwaitzer Antai városi főkapitány és mérnök, mint építési igazgató vezetése alatt, Kitzling János György kir. építésmérnök-segéd közreműködésével; Brocky István építőmester vállalatában és a kassai kamarai adminisztráció buzgó tevékenysége és irányítása mellett. Magának a színháznak alapköveit 1788-ban rakták le. 1789 novemberében megnyílt és végül 1790 április 1-én készült el teljesen. Az építés — a főbírói tisztség függőben lévén — Kisdobai Dobay Dániel helyettes főbíró idejében kezdődött; a tulajdonképeni színház építése és ennek megnyitása azonban Bányay Mihály főbíró-sága alatt történt ¹⁾ *Nem pedig, amint Klestinszky László írja,* ²⁾ hogy a színház az ő nagyatyja, Klestinszky József főbíró-sága alatt és „kezdeményezése folytán” épült. Ez csak akkor állhatna meg helyét, ha a színházat tényleg a hibás értesülés alapján általa elfogadott 1781.-ik évben építették volna. Ekkor csakugyan Klestinszky József volt a város főbírája.

A színház fekvését már közelebbről ismertettük. A város legszebb helyén, a Fő-utca közepén állott. Földszinti bejárata nyugati oldaláról (körülbelül a mai Fő-utca 58. sz. ház átellenében) nyílt, míg a páholyokba az épület átjárójából észak felől fölmenő lépcsőzet vezetett. E mellett azonban úgy a dóm, mint a kávéház felé még több mellékkijárat vitt a szabadba. A zenészek számára is külön bejárat volt a zenekar helyére. A földszintre vezető főbejáratral szemben, a keleti részen állt a színpad.

A nézőtér földszintjén az első helyen két zárt ülésre berendezett és 12 egyszerű pad, hátrább pedig, a második helyen 20 pad volt elhelyezve. Körül az első emelet magasságában 19 páholy, legfelül pedig az olcsó helyek számára a karzat futott végig. 26 félhold-alaku és egy zárt ülésekkel ellátott paddal. A színpad közelében volt a zenekar helye.³⁾

¹⁾ 1787 október 20-tól volt a város főbírája. (L. Kassa v. lev. 1786-1789. évi tanácsi jegyzőkönyveit)

²⁾ Klestinszky L.: *A kassai Magyar Színház tört. rövid vázlatban.* Kassa, 1881. 3. l. — U. a.: *A kassai magyar színészet.* Kassa, 1878. 3. l. I. és 2. jegyzet.

³⁾ Kassa v. lev. 1789-90., 1790-91. stb. évi feltári lajstromok

Azok kedvéért, kiknek ez a múlt század kilencvenes éveiben lebontott régi színház még emlékezetükben van, már itt előre kell bocsátanom, hogy a színház belső szerkezete 1816-ban lényegesen megváltozott. Így például a második emeleten még egy sor páholyt és a mai erkélynek megfelelő ülőhelyeket is készítettek. De erről részletesebben az imént említett évvel kapcsolatban fogunk beszámolni, mint amely egyszerűs mind a magyar színészet első kassai megjelenésének is dátuma.

A színház épületében volt még a pénztárszoba, továbbá a szinpadí ruhatar, mely — felszerelése után itélve — öltözőül is szolgált és végül a színházfelügyelő számára egy szoba.¹⁾ Ezt az állást Bienfait Alberttel töltötték be, ki évi fizetés fejében köteles volt a színházra felügyelni, azt a nyáron át szel-lyőztetni, a díszleteket, felszereléseket jó karban tartani stb.²⁾ A szinpadon tűzbiztonság végett állandóan vízzel telt kádak és kézi tűzfecskendő állott készenlétben.³⁾

Egészben véve a színházi helyiség terjedelme és befogadó képessége a város szükségletéhez képest tulságosan nagy volt-még évtizedek múltán is.⁴⁾ De egy ilyen nagyobbszabású és a késői ulókornak is szánt épületet nem is volt szabad az egykoru nemzedék igényeikkel szabni; tervezésénél a jövőre is kellett gondolni. Ennek a régi színháznak ma élő, egykori látogatói még most is dicsérőleg emlékeznek meg róla. Vályi András pedig 1799-ben ezt az alkotást „a városnak játszó színet, tántzházát és tsinos kávéházát, sőt még számos boltokat is magában foglaló nagy és nevezetes tekintelű szép épület“-nek mondja.⁵⁾ Egy másik írónak a XIX. század huszas éveiben írásba foglalt szavai szerint a kassai színház az idegenre azzal a benyomással van, hogy az illetékes körök a közönség izlésé-

¹⁾ Kassa v. levl. 1789/90, 1790/91. stb. leltári lajstromok.

²⁾ U. o. Tan. Jkv. 1790. év. 664. l. — U. o. Rationes bonorum inspectoriales anni 1793. 92. l.

³⁾ Lásd a fenti leltárakat.

⁴⁾ Thiele: Das Königreich Ungarn. Kaschau, 1833. V. k. 119. l.

⁵⁾ Vályi András: Magyarországának leírása. Buda, 1799. év 314. l.

hez és műveltségéhez méltó szórakoztató helyről gondoskodtak.¹⁾

Bulla az állandó színházzal kapcsolatos első színiidényt április 22-ike körül fejezte be. Innen Lembergbe ment, hol a nyáron át játszott társulatával. Kassán ez idényben összesen 68 előadást tartott.²⁾ II. Józsefnek 1790. február 28-án bekövetkezett halálával beállott országos gyász miatt a színjátszás egy ideig, még pedig márc. 1-től ápr. 18-ig, bizonyára szünetelt,³⁾ mert az előadások fenti száma novembertől számítva kellett volna kevesebb. Ezekért Bullának — egy-egy előadást a szerződés szerint 3 frt.-jával számítva — összesen 204 frt. bért kellett fizetnie. Ebből azonban 19 előadás bérével, 57 frt.-tal a városnak adósa maradt⁴⁾

Már ez is annak jele, hogy az új színház anyagiak dolgában nem hozott a színigazgatónak szerencsét; amint hogy nem hozott a későbbi szintársulatoknak sem, bizonyosságául annak, hogy Kassán tisztán a színházi bevételből abban az időben nem lehetett még jobb, a közönség tetszésével találkozó és ez által a színház nagyobb látogatottságát előidéző társulatot sem fenntartani. De maga Bulla is reámutat erre a kassai színészet jövőjét érintő kedvezőtlen körülményre. A nyár folyamán Lembergől a kassai tanácshoz intézett levelében elpanaszolja, hogy az elmúlt téli idényt veszteséggel zárta.

Ennek igazolására hivatkozik Kassán lakó pénztárosára, Lorenz Jánosra, kitől megtudhatja a tanács, mily sokat fordított ő készpénzben kassai színházi vállalatára. És egyben arról is meggyőződhetik, hogy minden tőle telhetőt elkövetett a színház érdekében. Most azonban olyan megoldást keres,

¹⁾ I. C. von Thiele: Das Königreich Ungarn. Kaschau, 1833. V. k. 119. lap.

²⁾ Kassa v. lev. 1790. é. 1041. sz. Márc. 22-én szerződése értelmében egy előadást a polgári kórház javára tartott. Ennek 58 frt 21 kr. volt a tiszta jövedelme. (U. o. Tan. Jkv. 1790. é. 148 l.)

³⁾ Ugyanezen okból ugyanis Nagyszébenben sem volt ez idő alatt szabad játszani. (Fittsch i. m. 572. l.)

⁴⁾ Kassa v. lev. 1790. é. 1041. sz.

mely lehetővé tenné számára, hogy a legközelebbi idényben, ha már nem is tudja kárát helyrehozni, legalább kisebb veszteségnek nézzen elébe. Két télen át bebizonyította, hogy méltó a kassai közönség sympathiájára, aminek megtartásán a jövőben is teljes erejével fog fáradozni. Erre támaszkodva kéri a tanácsot, hogy az új táncteremben rendezett bálók, táncvigalmak jövedelmének egy részét neki juttassa, akár a táncterem bérlője¹⁾ részéről fizetendő meghatározott összegben, akár a belépődíjak bizonyos hányadában. Hasonló támogatásban részesül az ország legtöbb nagyobb városában még a közepes színvonalon álló színház is. Így van ez Budán, Pesten, Temesvárott és más jelentősebb városokban, melyek a színházra sulyt helyeznek. Ezekben is az illető hatóságok a bálók jövedelmét a színházhoz kapcsolják.²⁾ E nélkül a kassai színház sem képes magát fenntartani.³⁾

Bullának, a tapasztalt színigazgatónak, a jövő — mint látni fogjuk — igazat adott. A városi tanács ugyanis a szerződés betűihez ragaszkodva, Bullát annak szoros megtartására szólította föl s fenti kérését, mint szerinte távolról sem jogos kívánalmat, ridegen visszautasította.⁴⁾ Csupán annyi engedményt tett, hogy Bulla egy másik kérésének helyt adva, a díszletek költségei után fizetendő 6^oo-ot csak ez év ápr. 1-től számította fel neki, arra való tekintettel, hogy a színház az előző év őszén a kellő időre nem készült el és a díszletek festése is csak az imént említett napra fejeződött be s így társulata ez idő alatt tulajdonképen a még befejezetlen színházban volt kénytelen játszani.⁵⁾

¹⁾ A kávéházzal együtt ekkor Laffon Frigyes bérelte.

²⁾ Így volt ez a külföldön Bécsben, Pragában is; nálunk pedig az említettek kivül még Pozsonyban és Nagyszébenben. Ez utóbbi helyen a színigazgató 1791-ben ugyanazon okból kérte a bálók jövedelmét, mint Bulla; de előbbi meg is kapta. (*Filtsch* i. m. 574. l.)

³⁾ Kassa v. lev. 1790. é. 1840. sz.

⁴⁾ U. o. és Tan [kv. 1790. év 485. l.]

⁵⁾ „... quod huiusmodi decorationes non ad semel, sed sensim tantummodo idque non debito priori anno tempore constructae habeantur...” (Kassa lev. vt. Tan [kv. 1790. év 485. l.]

A tanács elutasító határozata azt eredményezte, hogy Bulla, kit szerződése az okt. 19-én megkezdett¹⁾ 1790/91-iki színiidényre még Kassához kötött, ezáltal az előző évinél is súlyosabb anyagi romlásba jutott, s midőn 1791 ápr. közepén²⁾ végleg befejezte itteni szereplését, még nagyobb, 102 írt.-ot kitevő bérlet-hátralékkal hagyta el Kassát; miután megigérte, hogy tartozását lemerbergi jövedelméből négy részletben le fogja törleszteni.³⁾

Miért nem tudott Bulla Kassán boldogulni; más szóval mi volt az oka annak, hogy a színházi bevétel nem volt elég társulata fenntartásához, olyan kérdés, melyet ha felelet nélkül hagynánk, többnyire nem tudnók a következő német színgazgatók és színtársulatok örökös anyagi bajainak egyik gyökeres okát felismerni.

A színház építésének idejében — II. József ideje ez — Kassa társadalmi és műveltségi viszonyai lényeges előhaladást mutatnak. A tartózkodó polgári elemmel szemben a szabadabb mozgást szerető, élvezeteket kereső katonaság, közhivatali tisztviselők és bentlakó, vagy a vidékről ide rövidebb-hosszabb tartózkodásra beözönlő fő- és köznemesek vitték társadalmi téren a főszerepet s számra nézve voltak annyian, hogy a város közéletében erőteljesebb lüktetést tudtak felidézni. A fővárosokéval vetekedő⁴⁾ kényelmes, a kényesebb izlést is kielégítő új nagy kávéház kellemes szórakozóhelyül kínálkozott számukra s egyben nap-nap után alkalmat nyújtott gondolataik kicserélésére. A kávéház fölött levő fényes táncterem pedig a bizonyos időközökben rendezett táncvigalmak kapcsán a vidékre is kiható nagy társas összejöveteleknek volt színhelye. Szellemi jáplálék után sem kellett messze menni. Lindauer (1782)-Wajngandt (vagy Wigandt, 1783), Köeff János özvegye (1786), Pichlmayer (1788), Strohmayer (1788), Scheibler (1789)

¹⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1790. é. 169. l.

²⁾ U. o. 375. l.

³⁾ Kassa v. lev. 1791. é. 532. sz. Bulla még egy év múltán sem törlesztett semmit. Kassa város 1792-ben stirgeti a lemerbergi tanácsot az egész összeg behajtására. (U. o. 1792. é. 476. sz.)

⁴⁾ Thiele i. m. 114. l.

könyvkereskedései, az akadémia gazdag könyvtára rendelkezésre állott; sőt Laffon Frigyesnek, a kávéház bérlőjének is volt hosszú lajstromba foglalható könyvtára,¹⁾ melyet vendégei bizonyára bármikor igénybe vehettek. E mellett a szellemi termékek terjesztésére a korábbi Landerer-nyomdán kívül 1787-ben egy második, az Ellinger-féle létesült. Volt akkor Kassán néhány író is, kiknek fellépése és működése a magyar irodalomtörténetben tekintélyes helyet foglal el. Reájuk egyébként később még visszatérünk.

Az itt nagy vonásokban vázoltak az új állandó színházra nézve kedvező körülményeknek tekinthetők. Hogy azonban már az első abban játszó szintársulat sem tudott gondtalanul megélni, ennek némileg már meglévő, de főként váratlanul fellépett okai voltak. A II. József szerencsétlen török háborúja nyomán támadt inség, az élelmiszerek hirtelen megrágulása a megnehezült megélhetési viszonyok közepette takarékosagra intett. És ez az állapot épen akkor következett be, amikor az új színház elkészült és rendeltetésének átadatott. Természetes, hogy e miatt mindennemű luxus, tehát a színelőadások látogatása is érezhetően alábbhagyott. Legérzékenyebb veszteség azonban az itt állomásozó katonaságnak ezidőben történt elvonásával és ugyanekkor több közhivatalnak²⁾ az áthelyezésével érte a színházat; mert ez által a szorgalmas színházlátogatók legkiadósabb része távozván el, a színházi bevétel nagy mértékben megcsappant. A polgárság ugyanis még jobb időkben is csak mérsékelt, többnyire csak vasárnap kereste fel a színházat.³⁾

A nézőközönség számát némileg Török Lajos gróf iskolai főigazgató rendelete is apasztotta, mely még a főiskolai ifjuságnak is szigorúan megtiltotta a színházba járást. Eleinte a városi hajduk bizáltak meg, hogy amely tanulót a színházban megcsípnek, vezessék ki és jelentsék föl feljebbvalójának;

¹⁾ Kassa v. lev. 1791. é.

²⁾ „Commissariatus Districtualis”, két „Commissio Dimensionalis” és az „Officina Rationum Cameralis” egész személyzetükkel. (Kassa v. lev. 1791. é. 277. sz. — U. o. 1796. é. 996. sz.)

³⁾ Kassa v. lev. 1792. é. 3073. sz.

később pedig a pedellusokra ruházták az ellenőrzést,¹⁾ kiknek a városi tanács e célból engedélyt adott a színházba való ingyenes belépésre.²⁾

Az új színházban tehát már Bulla társulata sem játszott népes közönség előtt. Ezért a lakosság számával egyébként arányban álló, de ennek színházlátogató részéhez képest már kezdetben is túl nagy színház az előadott váratlan s a színészetre nézve hátrányos változások után a megfogyatkozott nézőközönség befogadására akkor is elég nagy lett volna, ha félakkora.³⁾

És e nyomasztó viszonyok között a színigazgató nem hogy anyagi támogatásban részesült volna, hanem a hihetőleg mérsékelt páholy- és ülőhely-bérletekből, meg jegyek árából még bért — előadásenként 3 frt.-ot — is kellett fizetnie; sőt a diszletekre fordított költségek 6%-ával is megterhelték. Hiában kérte az anyagilag megrendült Bulla a táncmulatságok után befolyó jövedelem egy részét, mint egyetlen eszközt, mely nehéz helyzetén könnyíthetett volna, — mint tudjuk — a város azt kerekén megtagadta. Német színészetről lévén szó, nincs okunk rajta sajnálkozni; de már itt hangoztatnunk kell, amit akkor még nem tudtak belátni, hogy t. i. nagyobb szabású színészetet nem lehet anyagi támogatás nélkül fenntartani, annál kevésbé úgy, hogy még ráadásul bért is szedjenek a színigazgatótól. Ez a multra és jelenre egyaránt vonatkozik. Bebizonyították ennek igazságát a Bulla után bekövetkezett még mostohább idők és bizonyítékot szolgáltatnak erre a későbbi korszakok is, midőn a magyar színtársulatok a közönség meleg pártfogása ellenére is csak bérfizetés nélkül és hathatós pénzsegéllyel voltak képesek megélni; pedig még így is volt baj elég.

Miután a színiidény a téli időszakra esett, úgy Bullának, mint utódainak a farsangi táncmulatságok is kárt okoztak, mert a közönség jelentékeny részét sok estén elvonták a színházról. E mellett Bullát mindjárt az első télen, melyet

¹⁾ Kassa v. lev. Tan. Jkv. 1790. é. 184. l.

²⁾ U. o. 1791. é. 3717. sz.

³⁾ Lásd a következő fejezetben Steinhardt színigazgató panaszos előterjesztését.

az új színházban eltöltött, az a veszteség is érte, hogy II. József halála miatt az előadások több hétig szünetelvének, ez idő alatt egyetlen krajcár bevétel nélkül kellett tétlenségre kényszerült társulatát fenntartania.

Mindent összevéve, az új színházban lefolyt két első színi időszak épenséggel nem mondható olyan bevezetésnek, mely a csak imént állandósult kassai német színészet jövőjét illetőleg kedvező kilátásokkal biztatott volna. Bulla pedig ezek után bizonyosan alig várta, hogy a várossal kötött színházi szerződését letudja és csak megkönnyebbülést hozhatott számára a nap, melyen Kassának örökre bucsut mondhatott.

Végleges távozása előtt szerződéses kötelezettségének eleget téve, március közepén a polgári kórház, illetve a város szegényei javára egy „Die Feucrbrunst“ (A tűzvész) című darabot adatott elő, melynek tiszta jövedelme 44 r. frt. 53 kr. volt ¹⁾

Bulla Henrik kassai igazgatósága idejéből, bár három éven át szórakoztatta társulatával az itteni közönséget, az imént említett egyetlen darabon kívül, nincsenek olyan emlékeink, melyek az alatta itt színre került darabok megválasztását, műfaját és az előadások színvonalát megvilágítanák. Korábbi színigazgatói pályája sem lehet e tekintetben irányadó, legfeljebb csak hozzávetőlegesen tájékoztató, mert azt sem tudjuk, hogy korábbi budai és pesti társulatából a kiválóbbakat magával hozta-e és általában társulatának kik és milyen talentumu színjátékosok voltak a tagjai. Budai és pesti igazgatása a színvonalat tekintve mellette tanuskodik és mellette szól az is, hogy a kassai közönség — miként erre maga is bátran és önérzetesen mer hivatkozni — működésével meg volt elégedve.

Korábbi, budai és pesti műsorát ismerjük. A ballet ott alatta meglehetősen leszorult a színpadról s vonzóerejét az operák és daljátékok pótolják, melyek egyre kedveltebbekké válnak. Ugyszólván minden második előadás operai

¹⁾ Kassa v. lev. 1791. é. 724. sz.

ész. Ekkor társulata tehetségesebb tagjai: Amblingné, Tei-
lerné, Nuth és Nappler.¹⁾ Műsora a legjobb színházakéval
vetekedik. Az akkori színi irodalomnak jóformán összes fel-
kapott műfajait megtaláljuk benne. Mondhatni, hogy való-
sággal megalapítója volt az utána is sokáig élő műsornak.
Az operákon kivül, melyek leginkább tetszettek, jellemvigjá-
tékok; a bécsi Burgtheater speciális műfaja: a II. József
korabeli abszolutizmus eszméinek terjesztésére írt iránydarabok,
a Schröder-féle és még inkább az újabb polgári drámák, a
látványosságot nyújtó katonadarabok, csekély számmal lovag-
drámák, az ekkor fénykorát élő „Sturm und Drang“ drámája,
gyakori Shakespeare-előadások (Romeo und Julie; Hamlet;
Der Kaufmann von Venedig; Othello; Lear; III. Richard:
Gassner der zweite), Lessing és Schiller darabjai váltakoznak
az ő budai és pesti műsorán.²⁾

1754-ben született Prágában. 1776-ban kezdte színi
pályáját. Játszott Innsbruckban, Augsburgban; majd linzi,
azután prágai színigazgató lett. Itteni bukása után a Schmal-
löger-család pesti szintársulatához szegődött. Itt előbb társ-
igazgató, majd 1787-től 1788 végéig, Kassára jöveteléig,
egyedül vezeti a pesti és a budai színházban is az igazga-
tást.³⁾ Ezután mint már tudjuk — három télen Kassán,
nyaranta pedig Lembergben működik színigazgatói minő-
ségben.

* * *

Az állandó színház felépítése csak annyiban jelent for-
dulópontot a kassai színészet történetében, amennyiben ezzel
itt a színészet állandósult. Egyebekben ez az új csarnok,
melyet Thália templomának szoktak nevezni, ekkor még távol
volt attól, hogy a lelkekben a mi nemzeti érzésünket és kul-
turánkat tegye az áhitat tárgyává. Papjai nem a magyarság
levegőjét szívták magukba s ezért idegen szellemben, idegen
nyelven szóltak szöszkéről hallgatóikhoz, kiknek soraiban az

¹⁾ Gothaer Theater-Kalender auf das Jahr 1788. 179. és 82. l.

²⁾ Kádár i. m. 33—40 l. és a függelék.

³⁾ Kádár i. m. 29. l.

akkori Kassának megfelelően túlnyomóan német és tótajku elemeket találunk.

Az új kassai színház tehát ez időben még legfeljebb csak a helyi színügy története szempontjából érdekelhet. Nemzeti, sőt országos jelentőségét ekkor még a meglehetősen messze jövőben kell keresnünk, amikor a vándorlásában kimerült és már-már a sir szélén álló magyar színészetnek, a magyar nyelv és műveltség hirdetőjének, mentsvára, és hogy örökéletű utjára indulhasson, meleg otthont adó tűzhelye és iskolája lesz.

Dr. Czobor Alfréd.

Faygel Péter insurgens főhadnagy levele az 1809-ik évi táborozásból.

Ujabb adatok a tornai utolsó nemesi felkeléshez.

Faygel Péter, aki Thököly felsőmagyarországi főkapitánya és diplomatája volt, az 1685. évi ostromkor hősileg védte Caprara császári generális ellen Kassát és midőn azt seregének zendülése miatt fel kellett adnia, Thökölyhez való hűségéért 5 évi fogságot szenvedett Kassán,¹⁾ míg sógorát — Faygel Mária férjét — kuruc Feja Dávid kassai főbírói Karaffa lefejeztette. Zsigmond fiától leszármazott utódai között Józsefnek, ki Farkas Máriát bírta nőül, a múlt század elején szép birtoka volt Zsarnón és vele egy háztartásban élt leánya, Mária és fia Péter, nejevel Dobozy Máriával és gyermekeivel.²⁾ Ez a Faygel Péter 1809-ben mint a tornai gyalogság főhadnagya részt vett a nemesi felkelésben és a táborból írta az érdekes levelet, melyet szépunokája: Faygel Éva — Sobotics Emil 34-ik sorgyalozezredbeli százados neje — őrzött meg.

¹⁾ Lásd különösen *Angyal Dávid*: Thököly Imre életrajza; *Kiss György*: A kuruc király. Budapesti Hirlap. 1892. évi augusztus 31-iki szám.

²⁾ A család leszármazását közli *Nagy Iván*: Magyar nemesi családok című munkája. Az insurgens Faygel Péternek fia, Gyula, Fáy Eszter, Fáy Ferenc zarnói földbirtokos és főszolgabíró unokahugát, vette nőül. Fiuk Faygel Gyula Péter Pál az 1830-ik év július hó 22-én született; szülei korán elhaltak: atyja 1830. év augusztus hó 5-én 28 éves korában, anyja ugyanazon hó 12-én. Ennek a leánya Faygel Éva.

A levélben érintett részletek megértése végett szükséges ismernünk legalább vázlatosan a tornai insurrectiót.¹⁾

A lovasság törvényes állománya Nagyfalui Arany József alhadnagy vezetése alatt 2 káplárból és 3 közvitézből állott csak; de a Tornán 1809. március 28-án tartott megyegyűlésen Károly Ambrus főherceg (az ország primása) lelkesítő szavaira a lovasság létszámát jelentékenyen felemelték. Az önként felajánlott osztag a névsor szerint Szendrőssi Aszalay Pál alhadnagyból és 29 közvitézből állott; így az összes tornai lovasság létszáma: 2 tisztre, 2 altisztre és 32 közvitézre emelkedett.

A tornai gyalog felkelő nemesség az abaujmegyei 19. sz. gyalogzászlóalj 4-ik századaként alakult meg. Állománya a következő volt: Farkas Antal kapitány, Faygel Péter főhadnagy, Csiszár Antal és Bartók Ferenc alhadnagyok, 2 őrmester, 12 főkáplár, 12 alkáplár és 170 közvitéz; a tisztekkel együtt összesen 200 ember.

A csekély számú tornai lovasság a borsodi századba osztatott be és Desseffy Tamás kapitány alatt a hevesi 3. lovasszázaddal 1809. június elején indult Egerből Pestre és onnan lóhalálában Győrhez. Mind a négy század gróf Almássy Kristóf ezredskapitány vezetésével június 13-án érkezett Győrszentivánba és másnap a csatában Kismegyer és Táplánypuszta közt a zemplénmegyei 2 és ungmegyei 1/2 század lovassal tartalékban állott. A francia lovasság megkerülő mozdulata ellensúlyozására felvonulván, a gyakorlatlan és kellően fel nem szerelt hevesi ezred rendetlenségbe jött az ágyuzástól, egyes lovasok szétfutottak, kis rész (50 ember) Pest felé vette útját s más erre menekült lovassággal maga után vonta Nagyigmándnál a Győrhez igyekvő felkelő gyalogságot; míg az ezred zöme Komáromba vonult vissza. Desseffy századparancsnok jelentése szerint a borsodi és tornai lovasszázad vesztesége a csatában:

¹⁾ A következő adatokra nézve forrásul szolgáltak: *R. Kiss István*: „Az utolsó nemesi felkelés”; *Dr. Czobor Alfréd*: „Abauj- és Tornavármegye az utolsó nemesi felkelésben”; *Bodnar István*: *A győri csata.* (Hadt. Közl. X. kötet).

1 halott és 2 súlyos és több könnyű sebesült (köztük Dessewffy) volt.

A Pestre visszaözönlött gyalogságot és lovasságot¹⁾ Alvinczy tábornagy Komáromba irányította; a tornamegyei gyalogszázad kivételével, mely Pest körül maradt a Duna-vonal megfigyelésére. Innen értesíti az éppen akkor százádához érkezett Faygel Péter viselt dolgairól a zsarnói rokonságot.

Költ a Dunamonostori Réven 26 Juny 809.

Kedves elfelejtethetlen feleségem!

Én ötödnapi utazásom után szerentsésen elértem az kapitányt a Kompániának fele részivel a Rátkövi szigetben, mely Pesten alól 5 mértföldnyire vagyon, onnan egy napi mulatásom után a Kompániának más fele része után mentem, melyet a Monostori szigetben találtam és én magam is itten maradtam további rendelésig. (Ezen sziget Pesten felől 2 mértföldnyire vagyon, Pomázhoz ha a kis Dunán átal megyek csak 3 fertály órányi járó föld.) e szerint két felé szakaszatván a Kompániánk, 7 mértföldnyire vagyunk egymástól. Én a szigetben lévő kortsmának egyik szobájába Bartók hadnaggyal és Gétzy strázsamesterrel vagyok, a másik szobájába 40 közvitézek az altisztjeikkel: 46 embereink pedig hat részin az szigetnek strázsát állanak; mindazonáltal egyéb bajunk nintsen csak hogy az helységektől messzire vagyunk s azon, kortsmába mindent drágán kell venni. Mig én odahaza jártam: a borsodi, hevesi, zempléni, ungvári, tornai gyalog és lovasinsurgensek mind felmasiroztak Győr alá. Az gyalogság Igmánd nevezetű helységbe volt, mintegy 2 órányira Győrtől, ahol az actio volt. A lovasok pedig az actioiban is jelen voltak, de kardjok nem lévén kiköszörülve, sőt némelyeknek nem is vólt mint a tor-

¹⁾ Hevesmegyei 15-ik, zempléni 18-ik, borsodi 12. és 16-ik gyalogzászlóaljak és 185 főnyi létszámmal a tornai gyalogszázad: továbbá a soproni lovasosztály parancsnoka, gróf Festetich Ignátz vezetése alatt mintegy 500 lovas.

naiaknak,¹⁾ amint mondják azonnal hátat vetettek és oly szerencsésen, hogy az egész felől megnevezett megyebeli lovasok Budán állapodtak meg. A lovasok Igmánd felé szaladván úgy elijesztették a gyalogságot, hogy az is egy nap és egy éjjel Igmándról Budáig szaladt, kivéven Hevesből 1 Compániát és a mienket amelyek az felölnevezett seregeknek elhagyott ágyuit óltalmok alá vették és Pestig kísérték s nagy dicséretet kaptak. A felölnevezett megyebeli Lovas és Gyalog insurgensek Budarút mind vissza térítettek Győr és Komárom alá. tsak magunk vagyunk ezen részről Pest körül, hanem már most ujonnan gyülekeznek, bihari, szabolcsi és más megyebeliek Pesthez, akik meg a megyejekből sehohsem voltak, közöttük az a hir foly, hogy az frantzia vagy mind elvesz aki tsak közülök Magyar Hazánkba van, vagy Capitulálni fog, mert Hertzeg Károly' elzárta minden Comunicatioját. Satler Generális berontott Bavariába nagy dúlásokat tett s meghalván, hogy Magyarország rossz környül állásokba van, visszatért Tyrolsba és ottan Ármádiáját jó állapotban hagyván 8 Regiment Lovasokkal s egynehány ezer Jager Tirolokkal segítségére jött H. Károlynak, a frantzia Komáromot már próbálta lőni, de nem succedált neki s tehát újra egész erejével Győrnek fordult és Pozsonyt is nagyon ostromolja, de mind-ezideig nem vehette meg. A Pozsonymegyei Lovasok közül egy Kapitány 50 legénnyel egy erdőbe lévén, amely mellett el kellett menni valami 300 lovas frantzoknak, neki bátorítja a kapitány a maga legényeit s nagy rajtarajta kiáltással kiugrat az erdőből. A frantziák azt gondolták, hogy valami sokaság út rajtok, szaladásnak vették magokat, a mieink utánok s frantzia Obestere visszafordulván a kapitánnyal akadt össze, meg is sebesítette, kardját is eltörte a kapitánynak, de e se késvén a dologgal fokosra kapott és agyon verte az Obestert, a mi

¹⁾ Dr. Czobor Alfréd idézett munkája szerint rendes lovassági kard hiányában a tornai lovasokat nemesi diszkardokkal és a megyei hajduk kardjaival szerelték fel.

féle Bankónkba talált nála 15000 Rf. aranyba, ezüstbe, gyűrűkbe, órákba szint annyit s mindössze harmintz ezeret kapott, 120-at elfogott lovastúl s az ő maga nyereségén felül minden közvitéze 4 száz 4 száz frtot kapott egy-egy. Hogy pedig ez valóságos igaz, mert azon kapitány mostanában Vátzon gyógyittatja magát, én Vátzon az uniformisomat varratván beszéltem vele és sok smukkját láttam. Kedves lelkem én egészséggel vagyok, melyhez hasonlót kívánok neked és kedves gyermekeimnek, csókolván ezernyi ezerszer minyájakat. Kérlek imádjátok az Istent, hogy fel vett dolgomnak jó és szerentsés kimeneteletét engedje, ezzel maradtam

Kedves feleségem

hideg hamvamig igaz

szívű férjed *Faygel Péter*.

Az édes atyámat, aszonyámat, Hugomat, Fáy Ferit egész Úri házanépével s minden imerősimet tisztielem, a jövő póstán is fogok irni levelet.

Csiszár Antalért fizess ki Selymesnek a 18 R. ftot.

A levélben említett Sattler tábornok azonos Chasteler János Gábor altábornaggyal, ki a tiroli felkelés támogatására küldött 8-ik hadtesttel visszavonult, de maga is megveretvén a főszereg helyzetén mit sem változtatott. A lovaskapitány, kinek hőstettét kissé túlozva Faygel kiemeli, Olgyay Boldizsár volt. Ő a győri csata után Meskó tábornoknak a sánctáborból az ellenségén át utat törő dandárától elszakítatván, a pozsonyi lovasszelőzred fél századával (51 ember) 1809. június 17-én hajnalban 400 francia lovas Takácsi mellett bátran megtámadott és az ellenséges csapat parancsnokát megölte; a futásnak eredt franciák közül 31-et elfogott és 7 társzekeret is zsákmányolt. Olgyayt, mikor Komáromban 1809. július 1-én jelentkezett, József nádor napiparancsban megdicsérte; később Ferenc királytól is dicséretet kapott és a Mária Terézia renddel tüntették ki.

A borsod-tornai és egy hevesi századból álló lovasosztály báró Orczy Lőrinc ezredesfőhadnagy vezetése alatt 1809. június 27-én Ács mellett az ellenséges lovasságot visszavetette; ekkor báró Orczyn kívül 2 lovas is megsebesült, míg a tornai gyalogszászad csak július második felében vonult a szőnyi táborba a gömör-kishonti 17. számú gyalogzászlóaljjal. Nagyobb hadműveletekre azonban nem került többé a sor és a tornaiak is 1809. decemberben az említett csapattestekkel hazatértek.

Fáy Ferenc, kinek Faygel üdvözetét küldi, zsarnói birtokos és mint megyei aljegyző a felső járásban a nemesség összeírását foganatosító küldöttség tagja volt; később főszolgabíróvá választották. A levélben említett Csiszár szintén Zsarnón lakott és a felkelők közt alhadnagyi rangot viselt.

Faygel Péter az insurrectio után még sokáig élt és tekintélyes szerepet vitt megyéje közéletében. 1842. március 18-án 61 éves korában történt halálakor a tornaújfalusi róm. kath. anyakönyv mint több megye táblabírájáról emlékezik meg róla.

Kálniczky Géza.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Nemes családok Abauj-Torna vármegyében.

Csoma József „Abauj-Torna vármegye nemes családjai“ c. becses művét kívánjuk ez állandó rovatunkban folytatni és — ahol ez szükséges — kiegészíteni. Maga írja művéhez írott előszavában (VII. 1.): „Mint a genealogiai munkák általában, úgy ezen Abauj és Torna egyesült vármegyék nemes családjainak multját tárgyzó kötet sem igényli magának a bevégeztséget. Az ilyen művek sôhasem lehetnek bevégezettek. Minden egyes ujabban kézhez vett vagy még fel nem fedezett okirat ujjabb adatot tartalmaz egyik vagy másik családra nézve s a forrás kimerithetetlen.“

Abauj-, de különösen a régi Tornavármegye levéltára *abban az időben, midőn a jeles tudós fenti művét írta, nem volt még olyan állapotban, hogy annak anyagát kiaknázhatta volna. Itt jórészt csak a „Nemesi iratok“ gyűjteményét állott módjában felhasználni; holott ez csak kis hányada az ujabban napfényre hozott nemesi és a genealogiai adatokban gazdag többi 1848 előtti iratoknak.*

A vármegyei levéltárnak közelmultban történt rendezése, a megfelelő mutatók és régebbi irattározási kulcsok felkeresése, megoldása és alkalmazása lehetővé teszi számunkra, hogy Csoma művéhez folytatást és kiegészítéseket adhassunk. Viszont azonban fenti szavait magunkra is vonatkoztatjuk: a

bevégeztség és teljesség most meginduló cikksorozatunknak sem lehet kiváltsága. Hozzá tesszük azonban, hogyha majd jobb időkben lehetővé válnék Abauj-Torna vármegye nemes családjai II. kötetének közreadása, a külső köz- és magánlevéltárakban folytatandó kutatásokkal az itt közlendő anyag tetemesen kibővülne.

Csoma munkájában 429 család multjával foglalkozik. Ezzel szemben csak az 1754/5-iki országos nemesi összeírás is hatodfélszáznál több nemeset ismer Abauj- és Torna vármegyében. Hozzáadva ehhez az imént jelzett időpont előtt kihalt vagy elköltözött és az azután ideköltözött nemeseket, a még nem ismertett családok száma igen magasra szökik.

Célunk e nemesi családok multjának, leszármazásának ismertetése és a már ismeretes családoknál észlelhető hézagoknak ujabb felkutatott adataink segítségével lehető kitérítése. A Csománál előforduló ama családokat, melyekhez nincs hozzátenni valónk, a névsorból kihagyjuk. Nem mellőzzük azonban azokat, „melyek házasság vagy öröklés útján hosszabb vagy rövidebb ideig birtak ugyan a vármegyében, de annak kötelékeibe sohasem tartoztak“, s amelyeket Csoma — mint előszavában írja (VII. 1.) — kihagyott. Ezzel ugyanis más vármegyék monografusainak véltünk szolgálatot tenni s egyben esetleg már megjelent monografiáikat óhajtjuk kiegészíteni.

Az egyes családok ismertetésének a különböző család-történeti művekben már megjelent részeit addig a mértékig, ameddig ez az összefüggés rovására nem megy, nem ismétljük; legfeljebb csak hivatkozunk rájuk.

Egyéb tudnivalókra nézve utalunk Csoma művének előszavára; egyben szem előtt tartjuk ugyanott (VII. 1.) elmondott irányelveit: „Az ilyen genealogiai munkák főérdeme: új adatok felkutatásában, az ismert adatok célszerű felhasználásában s mindkettőnek helyes, lelkiismeretes s kútfői hitelességgel bíró igazságos feldolgozásában áll.“

A forrásokat mindeműtt idézzük. Ezek, valamint másnemű jelzőcsk rövidítéseinek magyarázata a következő:

* = született.

† = meghalt; évszám nélkül az illető ág kihalását jelenti.

é. = év.

○ = házasságot kötött.

A. Kgy. Jk. = Abaujvármegyei Közgyűlési Jegyzőkönyvek.

A. Kgy. Ir. = Abaujvármegyei Közgyűlési Iratok.

A. P. P. = Abaujvármegyei Polgári Iratok.

A. Ni. = Abaujvármegyei Nemesi Iratok.

T. Kgy. Jk., T. Kgy. Ir., T. P. P., T. Ni. = Tornavármegyei Közgyűlési Jegyzőkönyvek, stb.

A. vm. It. = Abauj-Torna vm. levéltára.

L. R. = Liber Regius.

Csoma = Csoma József: Abauj-Torna vm. nemes családjai.

N. I. = Nagy Iván: Magyarország családai. 12 k. és pótkötet.

Forg. = Forgon Mihály dr.: Gömör-Kishont vármegye Nemes

Családai.

A többi kuffók vagy mindig részletesen, vagy első idézésük alkalmával megjelölt rövidítéssel lesznek a szöveg alatt feltüntetve.

Abaffy (*nagyabafalvi és felsőlehotai*). Ősrégi család, mely a Pok nemzetségből származik. Ősi fészke Győrmege.¹⁾ Abaujvármegyében Abaffy Demeter tűnik fel 1577-ben, ki 1584-ben és a következő években a vármegye táblabírája.²⁾ Fia, István csányi birtokos 1617-ben;³⁾ 1622-ben Abaujvármegye szolgabírája,⁴⁾ 1627—1636-ig pedig táblabírája. 1592-ben a Fuló- és Szendy-család tagjai tiltakoznak az ellen, hogy Abaffy János az egyik Szendy-családtag által neki eladott felsőszendi, korláti, felső-lánci és sárvári jószágokat birtokba vegye s felszólítják, hogy a vételért vegye vissza.⁵⁾

E vármegyével szorosabb kapcsolathoz Abaffy Miklós, a híres tokaji várkapitány és utódai jutottak Miklós kiváló katona. Vitézségéért II. Mátyás 1610-ben családja ősi címerét egy páncélos karral bővíti, mely kardra szurt, zöld turbános, vérző török főt tart. Tolna-, Heves-, Gömör- és Nógrád-

¹⁾ Karácsonyi János: Magyar nemzetségek a XIV. sz. közepéig. II. k. 437. l.

²⁾ A. Kgy. Jk. 1577. év. 66. l.; 1584—1585. é. 296. és 297. l.

³⁾ U. o. 1617. é. 429. l.; 1595. é. 46. l.

⁴⁾ U. o. 1622. é. 71. l.

⁵⁾ U. o. 1592. é. 253. l.

vármegyékben birtokadományokban részesül.¹⁾ Mint a magyar történelemből ismerjük, ő volt az, aki 1613-ban Várad alá ment az alatt az ürügy alatt, hogy a várat a töröktől megszabadítsa; tényleg azonban, hogy azt a király pártjára hódítsa s úgy az udvar, mint az elégedetlen erdélyi urak vágyainak megfelelően Báthory Gábor erdélyi fejedelmet láb alól eltegye. A cselszövés sikerült s Szilassy János hajduival összevagdaltatta a mit sem sejtő fejedelmet.

Ez az Abaffy Miklós 1627-ben a vármegye táblabírája. Neje, Beniczky Erzsébet 1632-ben már özvegynek említetik. Három gyermekük maradt: Zsigmond, Márton és Anna, Vetéssy Jánosné. 1647-ben a két utóbbi testvér, valamint néhai Zsigmond fivérének Pongrácz Juliától²⁾ származott Menyhért, Ferenc, Mihály és Ilona gyermekei a Pólyiban levő nemesi kuriájukon és birtokaikon, továbbá a szakalyi majorházon és birtokokon megosztóznak. Részbirtokaik voltak még Lőrincskén, Zsadányban, Czéczen és Marczinfalván.³⁾

Miklós ágának unokáiban, Zsigmond imént említett fiaiban, magva szakadt. Ezek e vármegyének több ízben voltak táblabírái. Utoljára 1679-ben fordulnak elő Ferenc és Mihály mint assessorok. 1680-ban már a „néhai“ Abaffyak javaiból az utánuk visszamaradt tartozások kiegyenlítéséről esik szó.⁴⁾

A család más ága Erdélyben, Csikszékben telepedett le. Ez is kihalt fiágon. Jósika Miklós báró „Abaffy“ c. regénye ezekről az Abaffyakról szól. A többi ágak Árva- és Gömör-megyékben terjesztették tovább családjukat.

A család címerét és nemzedékrendjét illetőleg utalunk a különböző családtörténeti művekre.⁵⁾ E helyütt csupán az Abaujan szerepelt ág helyesbített és bővített leszármazását adjuk:

¹⁾ Forg. 24—25. l.

²⁾ És nem Ilonától (V. ö. *Forgon.* 26. l.)

³⁾ A. Kgy. Jk. 1647. é. 130—131. l.

⁴⁾ A. Kgy. Jk. 1680. é. 171. l. — „Abaffy Domini condam“ . . .

⁵⁾ *Forg.* 26. l. — *Siebmacher: Der Ungarische Adel. Taf. 1. stb.*

I.

Abaffy Demeter
Kendy Dorottya (1589-ben özvegy).

István (1595–1627.)
Szalkay Balázs özvegye, Putnoky Zsófia.

II.

Abaffy Miklós tokaji várkapitány. (1612. 1627.)
Beniczky Erzsébet.

László,	Zsigmond, Pongrácz Julia	Márton,	Anna
			Vetéssy János
Menyhért,	Ferenc, Mihály,	Ilona	Vetéssy György
	1679. 1679.		
†	†	†	

Abády. Abády Mihály 1746-ban Borsodvármegye bizonyítványa alapján a Döry-családdal való vérségi kapcsolatot igazolván, Abaujvármegye birtokos nemesi sorába vétetett fel.¹⁾

E család állítólag kihalt. Abády Julia a ma élő Basó József abaujaktai földbirtokos nagyanyja volt s a család armálisa is az ő birtokában maradt. A címerlevelet II. Mátyás adományozta Bécsben, 1611. január 30-án Abády Mihálynak, nejének, Damukos Annának és fiának, Jánosnak. Kihirdette Borsodmegye 1737-ben. A címer: kék paizsban, zöld dombon álló természetes színű leopárd, két első karmában vörös nyelvű vörös zászlót tartva. Sisakdisz: A paizsalak növekvőn. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst.²⁾

Ablonczy (Abloncz). Ősi fészke a gömörmegyei Abloncz. Vármegyénkben Halmajon, Kércsen, Csányban és Szikszón szerzett birtokokat. Itteni szereplése azonban csak rövid ideig tartott. Inkább Gömörmegyében terjeszkedett, ahol a család ma is virágzik.³⁾

¹⁾ A. Kgy. Jk. 1746. é. 174. l.

²⁾ Csoma József közlése.

³⁾ Forg. 22–29. l.

Az Abaujban birtokos családtagok leszármazási rendje összefüggően a vármegyei levéltár adataiból nem állítható össze. 1568-ban Ablonczy István és Boldizsár halmaji birtokosok. 1572-ben Menyhért visszaköveteli Bor Mihálytól a halmaji és pusztabaksai birtokokat. 1574-ben Menyhért, István és Boldizsár özvegye Halmajon laknak. István 1578-ban már nem él; özvegye Korláth Orsolya. 1589-ben Gáspár fordul elő, aki 1592-ben abauji táblabíró. Ennek neje Csányi Anna. Ez időtájt Imre özvegyével, Csobády Erzsébettel is találkozunk.

A fenti Menyhért fia György 1591-ben a család visszahelyezését kéri a mohácsi vész után jogtalanul elfoglalt szentjános-kinizsi birtokaiba. 1593-ban András, Ferenc, Anna, Arany Jánosné, Fruzsina, Szabó Péterné és Sára, Nagy Gergelyné osztozkodnak a kércsi birtokokon 1597-ben Zsófia, Csathó Farkas özvegye, továbbá Gáspár és Tamás protestálnak a néhai Ablonczy Menyhért fia, néhai György után reájuk, mint törvényes örökösökre szállott kércsi birtokok ügyében. 1610-től Ablonczy Tamás, 1615-től pedig András is táblabíró a megyében. András özvegye, Baxy Zsófia, valamint gyermekei: István, Zsuzsa, Eufrozina (1628-ban Jánoky Péterné) és Kata 1620-ban 200 forintért elzálogosítanak Kércsen egy részjőszágot. A férfitagok közül megyénkben utoljára Ablonczy János névével találkozunk, aki 1627-ben táblabíró.¹⁾

Abonyi. Birtokos nemes család, melynek Abaujvár-megyében főszke Szentistvánbaksza és Sárvár volt. 1744-ben ugy emlékeznek meg az Abonyiak egyik őseről, mint aki Szentistvánbaksán, Sárváron, Kiskinizsen és Csobádon kívül Tiszaabonynak is örökös földesura;²⁾ ami arra enged következtetni, hogy ez a család azonos a Pestvármegyében birtokos Abonyi-családdal.³⁾

¹⁾ Lásd: A. Kgy. Jk. a megfelelő években; továbbá: A. P. P. 1593. é. 96. sz.; 1598. é. 31. sz.

²⁾ A. Kgy. Jk. 1744. é. 190. és 202. l.

³⁾ Kőszeghy Sándor: Nemes családok Pestvármegyében. 9. l.

Vajjon az az Abonyi Antal, akit 1564-ben megyénkben „de Kelecsen“-nek írnak, ennek a családnak volt-e tagja, nem deríthettük ki.¹⁾ Imre 1576-ban már birtokos Baksán. 1589-ben Sárvány Ferenc megint két rokonát, Abonyi Mihályt és Sárvány Miklóst bizonyos sárvári birtokainak megvétele ügyében. 1593-ban András is birtokos Sárváron. Ennek fia, István 1614-ben így nevezi magát: „Én Nemes Abonyi István Szent-István-Baxának örökös földesura . . .“²⁾ Ugyanő 1643-ban a megyei portális gyalogság élére állíttatik.³⁾ A század hetvenes éveiben az elégtetlenek táborához csatlakozott s ugyanezen időben meg is halt. Előzőleg Vay Ábrahám *golopi birtokainak tisztartója volt. Miután azonban számadás nélkül távozott és nevezett tulajdonából jelentős összeget is elvitt magával a felkelőkhöz, Vay Ábrahám és neje, Ibrányi Anna 1676-ban eltiltja özvegyét bárhol levő birtokainak eladásától, elzálogosításától, vagy bármily néven nevezhető elidegenítésétől.*⁴⁾ Ez idő tájban még csak Abonyi Zsigmond nevével találkozunk. István fia volt András; de csak az utóbbi fiának, ugyancsak Andrásnak személyében tűnik fel újból vármegyénkben az Abonyi-név, amidőn ez az 1726-iki nemesi nyomozatok alkalmával a kir. tábla által szentistvánbaksai udvarháza ügyében 1724-ben hozott ítélet és elődeinek egy sárvári birtok felett folyt pere alapján a megye előtt nemességét igazolja.⁵⁾ De — úgy látszik — nagyatyjának, Istvánnak e megyéből való kibujdosása, majd az őt magát kevéssel a fenti idő után ért szerencsétlen eset: összes okiratainak távollétében kiütött tűz alkalmával történt elhamvadása, nemcsak ősi javaihoz való jogának, hanem még nemességének bizonyítását is megnehezítette és sok veszélyt okozott neki. A helytartótanács ugyanis az általa bemutatott bizonyítékokat nem találta elégségeseknek s bővebb bizonyítást kívánt. Ő erre peres utra a kir. tábla elé vitte ügyét. A

¹⁾ A. Kgy. Jk. 1564. é. 2. 8. és 9. l.

²⁾ A. Ni. 725. sz. — A. Kgy. Jk. 1739. é. 43. l.

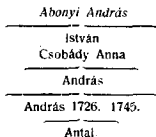
³⁾ A. Kgy. Jk. 1643. é. 121. és 126. l.

⁴⁾ U. o. 1676. évi 330 - 331. l.

⁵⁾ 1726. é. nyomozati jegyzőkönyv. (Ab. viii. lev.)

birtokaikat féltő érdekelt családok ennek hallatára azonnal óvást emeltek.

A Nagykinizsen és Szentistvánbaksán birtokos Főve-nyessyek és Ternyeyek bizonyítványt kértek a megyétől arra nézve, hogy Abonyi András, miután nemessége nem nyert beigazolást, nem nemes, minélfogva ők vele nem pereskedhetnek; következőleg a kir. tábla előtt, ahová őket beidéz-
tette, nem jelenhetnek meg. A Nagy-család tagjai pedig protestáció alakjában kijelentették, hogy az egykori Abonyi Istvánnak és nejének, Csobády Annának ők az egyedüli törvényes örökösei, nem pedig Abonyi András, kivel sohasem voltak osztályosok s akit atyafiuknak el nem ismernek. Ezzel Andrásnak még a saját nagyatyjától, Istvántól való származását is tagadták. A jászói konvent hiteles okiratai és nagy számban kihallgatott tanuk vallomásai alapján azonban az igazolási eljárás legfelsőbb helyen is kedvezően végződött; mire a megye András és fia, Antal részére 1744-ben nemesi bizonyítványt adott ki, mely nevezetteknek a donációs Abonyi-családból való származását igazolja.¹⁾ Az 1754/5-iki nemesi összeírásban szereplő Abonyi András tehát nem az 1668. március 15-én megnemesített Abonyiakból származik.²⁾ A legutóbb említett bizonyítvány és a vármegye levéltárában található adatok nyomán a következő töredékes családfa állítható össze:

¹⁾ A. N. I. 725. sz. — A. Kgy. Jk 1743. é. 190. l.; 1737. é. 13. l.; 1739. é. 33-44. l.; 1744. é. 155. l.

²⁾ V. ö. *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok, I. k. 11. l. — Az armalista Abonyiakról, bár nemeslevelük Abaujvármegyében hirdettetett ki, magán a kihirdetésen kívül egyetlen más adat sincsen.

Antal az abaujvármegyei Abonyi-családnak — hihetőleg — utolsó sarja volt. Neve utoljára 1802-ben fordul elő. Utódainak nem találjuk nyomát.

Adorján. *Aderján* néven is szerepel és helytelenül (abusíve) *Szánthai*-nak is nevezték. Nemessége II. Rüdolf idejéből ered, aki Adorján Tamás, Boldizsár és Pál, valamint Tamás felesége, Fruzsina és ezek fiai: Tamás és István, továbbá leányuk, Krisztina részére Bécsben 1578. január 25-én címeres nemeslevelet adományoz, mely is 1580-ban Pozsony-, majd Zemplén-, Borsod-, továbbá Heves- és Külső-Szolnokmegyében hirdettetett ki.

1724-ben Adorján másként Szánthai István felmutatván a fenti armálisnak a jászói konventből vett átiratát nemességét Tornavármegye előtt kellő módon igazolja. 1728-ban a borsodmegyei Lakon levő Adorjánok eskü alatt vallják, hogy korábban az abaujvármegyei Bodolón lakott, jelenleg azonban *Vendégiben* élő Szánthai István igazi neve „Adorján” és a „Szánthai” név csak úgy ragadt rá gyermekkorában.

Utódainak egyik része a tornamegyei Körtvélyesen lakott, ahol a birtokos nemesek sorába jutott; másik része az Alföldre, Karcagujszállásra költözködött. Mindkét ág 1775-ben Tornamegyétől nemesi bizonyítványt kap, mely a következő családfát tünteti föl:

Adorján másként Szánthai István

1724. 1728.

Dávid		István
† 1745 körül. Körtvélyes.		Mihály
András, Karcagujszállás.	János	István, Mihály
† 1760 kör. Körtvélyes.	1775	Körtvélyes.
Zsidó Katalin	Körtvélyes.	1775.
András, János, Dávid, Erzsébet.	János, József	
Karcagujszállás.		
1775.	1775.	

Dávid fia András Karcagujszállásról nősülvén, odaköltözött; de később visszajött Körtvélyesre és itt is halt meg. Fiai azonban az előbbi helyen maradtak. Ezért az 1754/5-iki országos nemesi összeírás alkalmával csak Adorján Mihály és János vétetett fel Tornamegyében a nemesek lájstromába.

1736-ban Adorján Adalbert és Dávid ugyancsak a jászói konvent hiteles átiratában a fenti nemeslevelet felmutatván és a nemességszerző Páltól való leszármazásukat igazolván a kancellárián: nemességüket III. Károly 1736. december 16-án megerősítette.¹⁾ E megerősítést Abaujvármegye 1737. szeptember 2-án tartott közgyűlésén kihirdette.²⁾ Tornavármegyében, ahol a család fenti ágazatai éltek, nincs nyoma a kihirdetésnek. Sőt miután az 1775-ik évi nemesi bizonyítványok is csupán a megye 1723-iki nemesi igazolására hivatkoznak és az 1736-iki királyi megerősítésről hallgatnak, azt kell hinnünk, hogy a királyi megerősítést nyert Adorjánok ugyanazon család más ágához tartoznak, annak ellenére, hogy egyikük, Dávid, egy időben élt a tornamegyei Körtvélyesen lakó Dáviddal.

Cimerük: Kékkel és vörössel hasított paizsban zöld halmon kétfarku oroszlán áll, jobbában kardot, baljában levágott török fejet tartva. Sisakdisz: Az oroszlán. Takarók: Kék-ezüst, vörös-arany.³⁾

Dr. Czobor Alfréd.

¹⁾ L. R. XXXVI/665.

²⁾ Ab. Kgy. Jk. 1737. é. 276. l.

³⁾ Dr. Komáromy András: Nagy Iván. Folyóirat. I. évf. 13. l.

VEGYESEK.

Horváth Boldizsár jászói prefektus végrendelete 1617.

A mohácsi vész után sok nemes család menekült az ország déli részéből, nevezetesen a Dráva Száva közéből Felső-Magyarországba. Ezek között volt a *Brezovici Bugarin Horváth* család is, amelynek okirátilag kimutatható első őse *Horváth Boldizsár* a 16-ik század végén Jászón telepedett meg és a jászói prépostság prefektusa volt. Családja eredetileg *bolgár* származású volt és ősi fészkeben, a mai Szlavóniában a *Bugarin* nevet viselte; csak mikor a család a felvidékre került, járult e névhez, mint sok más a Drávántról idemenekült család nevéhez, még a Horváth ragadványév.

Horváth Boldizsár, akinek régi nemességét Rudolf király 1593-ban új címeres levéllel megerősítette s akinek utódai három századon át éltek és részben még most is élnek Abauj Torna vármegyében, 1617-ben halt meg Jászón.

Ugyanebben az évben kelt magyar nyelvű végrendelete így szól:

„Anno Domini 1617. die 4 Februarii. Én Horváth Boldizsár Testemben betegh és erőllen lévén, elmémben penigh mindenképen ép, és jelen lévén, teszek ilyen Testamentumot az kevés keresménierül, kivél Isten engemet megh látogatot.

Első. Az én lelkemet ajánlom az Teremtő Istennek, Testemet penigh a földnek, az Annyjának, az honnat vétetet, reménlvén az boldogh fel Támadást.

Elsőben Felességemnek hagyom az Liszikai két Szőlőt, ugymint Mogyorósy nevő Szőlőt és Fűzesit, az ot való Liszikai házzal egyetemben minden hozzá tartozókkal egygüt, ugymint Földekkal és Rétekkal és az többivel egygüt, addigh az migh él az Felességem mind ezeket bírhatta, holta után osztán az Fiamra szálljonak mindenek mindenestül fogva, ugymint Horváth Andrásra. Ha valamely Atyámfia találkoznék ide, az ki Bulgarin Nemzetbül való volna, az Eoregbik Portay Szablyát és Eotven forintot hagyok neki, adgya megh a' Felességem, avagy a' fiam.

Az töb ezüst marhámát mindenestül fogva az Felességemnek hagyom ugymint ezüst Kalánok, Poharokat, szablyákat és egyebeket neki hagyok mindenféle ezüst marhámát; két Arany Gyüröt az menyem vette el, azt adgya vissza, mert az egyik Zálogh, s az másik a' magamé; ha ki váltliák azt az egyik Gyüröt, adgyák megh.

Egy darab kamukát hagyok az Jakab Deák leányának Eörsiknek veresses, Olasz Georgy Felességének veres kanaháczot, afféle töb materiákrul és ruhákrul az Felességem disponáltion. Ha holta történnék a' Felességemnek, maga Attyafiai köziben ne oszthassa, hanem mindenek a' fiamra Horváth Andrásra szálljanak.

Hogy ha történet szerinti magtalan megh halna a' fiam, tehát a' mim vagyon, mindenek az Jakab Deák Gyermekaire és Olasz Georgyére szálljanak, egyaránt osztoznak vele.

Az mi keves pénzem vagyon, Felességem kezénél maragyon; Jakab Deák adós énnekem száz husz forinttal, mellyet most kellett volna megh adni, kirul leveleis vagyon, azt adgya a' Felességemnek; két Ökröm vagyon nála, az kit most hizlalnak, annakis az árát adgya a Felességemnek.

Kolar Simon Varalliai adós negyven forintommal, aztis a' Felességemnek hagyom. Jakab Deáknál vagyon 14 d. 50 valami maradék Pénz, aztis a Felességemnek adgya megh.

Halasi János Pányban lakozó adós tizenhárom forinttal, vegye megh rajta a' Fiam, és legyen övé.

Az Jászai várbeli Udvarbíró Mihály Deák adós tizen ötödfél forinttal; Thamaskonak adóssa maradot volt az elő való Jászai udvarbíró, ugymint 13 avagy 14 forintal, adgyak megh Thamaskonak. Vagyok adós Thamaskonak harminc három forintjával, adgyak megh.

Egy Lengyelnek vagyok adós tíz forintjával, aztis contentallják.

Késmárkon lakozó Mihály Deáknál hat forintig voltam kezes, minthogy énnem Altmann Pálnénál maradot egy *Déván-szőnyegem* veres, ha megh adgyak a' *Szőnyeget*, ökis adgyak megh az hat forintot, megis kerjék a' *Szőnyeget*, mivel megh ér hatvan forintot.

Vagyon adós Levelem Griff Lőrincznél, noha az hátán megh vagyon írva, hogy megh fizettem, mindazonáltal kerjék megh tüle.

Popzt Henriknek marattam volt adósa tíz forintal hetven öt pénzal, azt deputáltam Görgey Lőrincnek, ki flor. 20 adós énnem, ott vegye fel ő Keme.

Horváth László adós 20 forintal. Berzeviczi Henriknek két forintal vagyok adós, adgyak megh.

Roly Job uramtul kértem volt tavaly száz forintot, Meczenzэфfy Dánieltől kültem volt egy hordó bort Usurában, a' derék pénzért continentaltam boral Liszkán Jakab Deák által, az adós Levél nála vagyon megh, kerjék vissza.

Varanay Andrástul vásárlott volt fűszerszámot Csáki István uram Sáfára, 35 forint árát, mellyért én voltam kezes; fizettem megh abban tizen öt forintot, 20 forint marat hátra Arra nekem deputáltak Kis Lukács Urnál 36 forintot, kiről adós Levele vagyon Kis Lukácsnak. Abbul az harminc hat forintbul adgyak megh Varannai Urnak a' 20 forintot, az maradékját ugymint 16 forintját adgyak megh a' *Felességemnek*.

Harangozónak 1 Tallért, Mesternek 1 Tallért hagyok. Az mi a' Szentegyházra dolgot illeti, adgyak megh.

Mindezeket ugy hagyom a' *Felességemnek*, hogy ne dissipálja az Leány és Fiai között, ha penig dissipálná,

tehát a Fiam Horváth András kivehesse kezébül; sőt ha halála történnék Felességemnek, ne disponálhasson egyébrül, hanem csak Eötven forintul, ruháirul, és egyéb afféle aprólékrul, de az ezüst marhának, és egyébnek békél hadgyon.

Chászár alias Károly Jánost elégicsék megh, az menire mond.

Egyébféle Lábás marhámát mindeneket az Gazdasszony-nak hagyom; felérül annakis disponálhasson bizvást, a' fele maradgyon az Fiamra Andrásra.

Ezen kívül mindeneket kezcknél hagyok, éljenek belöle.

Hogy ha az Annyát az Fiam böcsülni és halgatni nem akarná, tehát az házban se taresia.

Anno, die, quibus supra. Actum in Oppido Jaszo in solita Residentia supradicti Testantis.

Balthasar Horvath
de Brezovica m. p. (L. S.)

Ego Joannes Ugroczy P.
B. M. V. rogatus subscripsi
huic Testamentariae Dis-
positioni m. p.

Ego Andreas Zentkereszty
Praepositus S. Petri et Ca-
nonicus Agriensis rogatus
interfui et subscripsi huic
Testamentariae Dispositioni
m. p. (L. S.)

Ego Gregorius Balassa
Juratus Notarius Sedis Spi-
ritualis almae Ecclesiae Agri-
ensis vocatus et rogatus
interfui, scripsi et subscripsi
praesenti Testamentariae Dis-
positioni et Sigillum usuale
subieci m. p. (L. S.)

Ego Gregorius Harsány
rogatus interfui et subscripsi
huic Testamentariae Dis-
positioni m. p. (L. S.)

(Egykoru másolata a Brezoviczai Bugarin Horváth családnak a Magyar Nemzeti Muzcumban örök letétképen elhelyezett levéltárában.)

Dr. Horváth Géza.

Halálos ítéletek a XVII. századból.

Abaujvármegye törvényszékének a XVII. században, hűnvádi perekben hozott ítéletei közül néhány érdekesebbet közlünk alább.

1. **1642. aug. 18.** Quia Egregius Balthazar Székell ductor peditum nostrorum cum suis peditibus et satrapis certum quendam profugum Turcico-Hungarum *Pribék* vulgo *Fejes Istók* vocatum, Turcico nomine *Abdi*, intercepissit; itaque ipsis obtulit Comitatus II. 25., quorum medietas ipsi soli ductori, altera medietas reliquis peditibus cedat.

Notandum: Ezen *Pribék* *Fejes Istók*, mint hiti hagyott lator törökké lett ember ezen nap megsüttetett.¹⁾

2. **1634. jun. 6.** Deliberatum est: Minthogy kitélezik az *tanuk* vallásából, hogy *Dona András* oly lator cselekedeteivel fenyegetőzött, melyet ezelőtt in effectum deducalt; ispán uramat mint az nemes vármegyének magistratusát rutul szidalmazta; ez mellett praedálásban, lopásban részes volt, sőt maga dicsekedett lopásával; azért méltó, hogy elsőben megkínóztatván, feje elütessék.

Ugyanekkor még három más tolvajt is részben akasztó-fára, részben lefejeztetésre ítél a megye; ellenben „Pál János Gergelnek noha semmi cégéres vétke nem comperiáltatott: mégis hogy tanuljon és az efféle gonosságtul megszűnyék, pro poenitentia egy hónapig viceispán uram rabja legyen, azután jámbor életének követéséről adgyon reversalist es bocsátassék el.”

„Mely latorok ugyanazon napon és helyen Visolyban az egész Nemes Vármegye előtt érdemek szerint exequáltatának.”²⁾

3. **1663. jul. 14.** Bálinth Gergely gonosztevőnek tolvajlásai és rablásai *hebizonyosodván*, *ítéltetett*: Előbb keményen kínóztassék meg, azután akasztassék fel. Közben alkalom adaltott neki, hogy ha kész a regéci várban élete fogytáig hóhérságot vállalni, életét meghagyják. Nem akarta vállalni. Akasztassék fel tehát az előbbi ítélet értelmében.³⁾

Dr. Cz. A.

¹⁾ Közgy. Jegyzőkönyv 1642. év, 53. l. — ²⁾ U. o. 1634. év, 82 l.

³⁾ Latinból. U. o. 1663. év, 132. l.

IRODALOM.

Osváth Gyula: Adalékok Kassa város közjogi helyzetéhez és közigazgatási szervezetéhez I. Lipót koráig. Kassa, 1918. Mildner Ferenc akad. könyvkereskedő (Kassa) bizománya. 8°, 203 l.

Oly pragmatikus mű, mely Kassa régi jogát egész mélységében és szélességében elénk tárja, mind ez ideig nem látott napvilágot. Eddig csak töredékeket kaptunk a Bach-korszak alatt kassai jogtanárként működő Kronos Ferenc, később gráci egyetemi tanárnak Kassa XVI. századbeli büntetőjogát és Hajnik Imrének a középkori kassai kereskedelmet tárgyaló munkáiban. Mindezek azonban elegendő képet nem adhattak.

Osváth munkája egy hatalmas lépéssel megközelítette e célt. Böven kiaknázza a szinte kiapadhatatlan forrást: Kassa város levéltárát. Biztos történeti érzékkel, de még kiválóbb jogász tudással állítja elénk Kassa város közigazgatási szervezetének képét a XVIII. századig. A magyarországi városok közül még csak Pozsony város joga nyert kiváló jogász feldolgozást Király János munkájában; azonban ő is csak a középkort tárgyalja, ámbar viszont felöleli a jogélet minden ágát.

A bevezetésben szerző az eddigi nézetekkel ellentétben biztos történeti ismerettel és mélyreható analízissel megállapítja, hogy Kassa az 1342. évben lett királyi várossá Károly Róbert privilegiuma alapján, amely a városnak bíróválasztási és ítélkezési jogot ad és a tárnokmester felelősségi hatóságá alá helyezi. Sikeresen cáfolja Wenzel Gusztáv állítását,

amely Kassa kir. városi jogát 1261-re teszi. Kár, hogy szerző nem illeszti be a privilegiumnyerést a többi tárnoki városok történetébe. Csak tollhibának minősíthetjük, hogy szabad királyi várost emleget, holott a városok közjogi szereplése, országgyűlési tagsága csak 1405-ben kezdődik és csak ettől fogva beszélhetünk szabad királyi városokról. Egyébként a bevezetés — rövidsége ellenére — igen értékes részét képezi a munkának.

Az I. fejezetben Kassa közjogi helyzetének történeti kifejlődését vázolja. Sikeresen fejtegeti a városok történetét Magyarországon s azt, hogy miképpen nyeri el Kassa a már előbb kifejlődött tényleges városi léthez a jogi sanctiót. A tárnoki városokról és a tárnoki jogról mondottakban sok tekintelben pótolja a bevezetésbeli hiányokat. A Krómer Lőrinc városi jegyző által szerkesztett Kassa városi articulusokat, melyekre e helyütt hivatkozik, egész terjedelmében szerző fedezte fel.

A II. fejezet a városi szervezet képét mutatja be. Szól a polgárjogról s bőséges forrástanulmányok alapján állapítja meg a polgárjog jogi természetét, megszerzésének és elvesztésének feltételeit. A mű legkiválóbb részei közé tartozik s több figyelemre méltó kassai specialitást hoz felszínre.

A választott községről szóló rész után a fűrmendert tárgyalja. Ez a polgárjognál is sikerültebb része a munkának. A fűrmender jogállásának tüzetesebb kifejtését még nélkülözte jogtörténeti irodalmunk. Sem Timon, sem Király nem emlékezik meg ezen tisztségről, amely csak a középkor végén kezd kifejlődni. Még jogászközönségünk is legfeljebb régi közjogi (Cziráky, Virozsil), valamint statisztikai (Fényes, Schwartzner) tankönyvekből nyert halvány fogalmakat a fűrmenderről, a városi szószólóról (tribunus plebis).

A városi tanácsról írt rész főképen az 1404. tanácsi rendtartást ismerteti. Ezután a városi bíróval, a többi hivatalnokkal és a város pecsétjével foglalkozik.

A mű függelékében a legnagyobbbrészt még ismeretlen oklevelek gazdag tárházát találjuk.

Osváthnak határozottan biztos történeti érzéke van, ami jogászoknál kétségkívül nagyon előnyös tulajdonság. E mellett csak jogászai képzettségét dicsérhetjük jobban. Munkája a magyar városok közigazgatástörténetében uttörő és jogtörténeti irodalmunkra határozott nyereség, a Kassa város múltjával foglalkozók számára pedig nélkülözhetetlen.

Dr. Cz. A.

Dr. Anisich Miksa Oszkár: A koronázás és a koronázási jelvények jelentősége — Kassa, 1917.

Szerző abból a hármasszemponthól indulva ki, mely szerint a koronázás a királyi párnak, a magyar nemzetnek és a szent koronának egyaránt örömlünnepe, alapos történeti ismeretekkel és költői emelkedettséggel vázolja a magyar koronázás jelentőségét.

A királyi hűlevél, a templomi szertartás, a koronázási eskü, továbbá a koronázási jelvények szimbolikus értelmének ismertetésénél nemcsak az eddig feldolgozott anyagot használja fel, hanem eredeti forrásokból is merít. Élénk megvilágításban adja elő a nemzet és királya közötti viszonyt és erőteljesen festi az örömet, amellyel az egész magyar nemzet ifjú királyának ama nemes elhatározását fogadta, hogy magát minél előbb részesévé tegye a szent koronában megszemélyesített királyi hatalomnak.

A füzet tárgyánál fogva a nagyközönséget is méltán érdekelheti.

r.

JASCHKÓ GÉZA

Nagy papírárraktár.

Levélpapírok dobozokban, irodai felszerelések és rajzeszközök.

könyv- és zeneműkereskedése.

Kassa, Fő-utca 63. sz.

(Városházépület.)

Magyar könyvek : Deutsche Bücher
Livres Français : English books
Zeneművek : Ifjúsági iratok : Hírlap-
előfizetések : Irodai szerek : Harc-
téri és turista térképek : Magyar
könyvtár : Olcsó könyvtár : Sammlung
Goeschen : Reclam's Universal-
Bibliothek : Aus Natur und Gelstes-
welt : Tauchnitz Edition.

HALTENBERGER BÉLA

ruhafestő-, vegyítisztító- és gőzmosógára

ALAPÍTÁSI
ÉV: 1810.

KASSA, SZERECSEN-U. 3.

TELEFON-
SZÁM: 70.

A gyár jelenleg is teljes üzemi-
ben van s a ruhák festése és
tisztítása, valamint gallérok és
kézelők tisztítása ezidőszereint
is a rendes módon eszközölhető.
Gyászesetben ruhák soronkívül
a legelőbb kivételben festhetők.

Magyar Leszámitoló-
és Pénzváltó-Bank
== kassai fiókja ==
Fő-utca 53. szám.

Aiaptőke 90 millió korona.

Ajánlja páncélszobájában
elhelyezett

Safe deposit
szekrényeit.

Őrzésre elfogad nyílt
és a fél pecsétjével le-
zárt értéketéteket.